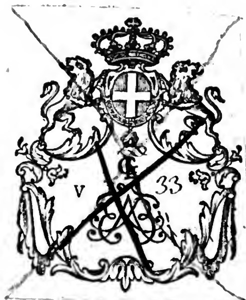

V
33

PRÆNOTIONUM CANONICARUM,

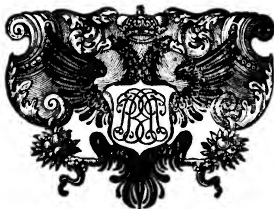
LIBRI QUINQUE:

QUIBUS SACRI JURIS, Atque universi Studii Ecclesiastici Principia, & Adminicula enucleantur.

EXARABAT

JOANNES DOUJAT
Antecessorum Parisiensium, ac Regiorum Professorum Primicerius, eoque nomine Comes.

Editio Tertia anterioribus accuratior.

VENETIIS,
EX TYPOGRAPHIA BALLEONII.

MDCCXVII.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIIS.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

I. NEC Terræ femina committunt agricolæ, nisi ejus gremio antè mollito fulcis atque fubacto; nec Pictores tabulis fuis vividos & manfuros colores imponunt, nisi prævio quodam pigmento priùs imbutis, quo velut folo univerfa pictura fuftineatur: nec Ars omninò ulla reperitur, cujus opera vel minimùm duratura diligenti præparatione non indigeant. Sic fua judiciis, fua itineribus præparatoria funt; aut omnibus, ut veriùs dicam, humanis actionibus, quarum nulla ftatim & fine cura perfici poteft. *1. In opere quovis præparatione opus.*

II. Hoc autem, cum in reliquis rebus, tum maximè in Scientiis adipifcendis evidens eft; quæ cum nobis natura non infint, non fine magna cultura, nec nifi gradatim proveniunt: ideoque *Præcognitis* quæque fuis, non fecùs ac fundamentis nituntur. Ut enim Ariftoteles rectè obfervat, atque inductione comprobat (a), *Doctrina omnis, omnifque difciplina, quæ intelligentia & meditatione conftat, ex antecedente fit cognitione*. Eft fanè prior cognitio ad pofteriorem velut gradus, donec ad culmen (fi quod modò in humanis, ac præfertim in difciplinis culmen eft) perveniatur. *2. Præfertim in Difciplinis.* a In princip. analyticor. pofter.

III. Cum ergo Ars nulla difficultatibus fuis careat, danda eft opera, ut ad fuperandos earum, ut ita dicam, labyrinthos, aliqua eis recti itineris certò cognofcendi, atque inftituendi adjumenta, inftar Ariadnæi ftaminis futura, comparentur. Itaque ficut in ædificiis fundamentum, fine quo nec parietes, nec conclavia ftare, nec tecta poffunt: ita in Arte quavis pars præcipua eft cognitio Principiorum, *3. Ideo Præcognita earum tradenda.*

quæ & ipſa idcirco fundamenta dicuntur. Duo autem ſunt Principiorum genera: alterum Dogmata & Regulas cujuſque diſciplinæ, ſive Axiomata certum in ordinem redacta complectitur: alterum in Præcognitis conſiſtit, id eſt in Notionibus Cauſarum ipſius Artis. Hoc poſterius in Jure Pontificio nondum quiſquam plenè ac perfectè tractavit.

4. Id tentarunt in Iure Canonico viri docti: ſed minùs plenè.

b Libris trib. de Jure Sacro.

c In Cenſura de quibuſdam veteribus Canonum Collectionibus.

d In Canonicis diſſertationibus & in limine tractatuum ad 9. primos Decretal. Tit.

IV. Nec me latet ſimile quid utraque in Juriſprudentia, à nonnullis tentatum fuiſſe. Et quidem poſt alios, noſtra & ſuperiore ætate in Jure Eccleſiaſtico Boetius præſertim Epo (b), Antonius Auguſtinus Societatis Jeſu (c), ac denique Franciſcus Florens, Pariſienſis ſimul & Aurelianenſis Academiæ decus, amicus quondam noſter atque in antecesſorio munere deceſſor (d), egregium ejus inſtituti ſpecimen ediderunt. Sed ut ad illuſtrandum hocce Jus, præclara multa, non ſine ſumma ſua laude hi viri eximii contulerint, quæ & aliqua jam rerum ſacrarum cognitione imbutis ſufficiat: ſatis uberem nobis adhuc meſſem reliquerunt; ſuoque exemplo alios potiùs adhortari ad plenius quid proferendum, & in hoc ſtadio poſt ſe currentibus lampadem tradidiſſe videri poſſint, quàm abſoluto numeris omnibus opere, incipientium deſideria prorſus explevisſe.

5. Hac ſuſcipiendi hujus operis cauſa: & quis nobis in eo ſcopus propoſitus.

V. His ego cauſis jamdiu adductus, in animum induxi ut Juris Canonici Fundamenta, generaliaque Principia ad examen revocanda, ejuſque tironibus, paulò accuratiùs præmonſtrandum ad ejus penetralia iter ſuſciperem. Neque enim doctis ſcribere, nec difficili arduarum quæſtionum tractatione, gloriam hìc aucupari animus fuit, (quæ tenuis admodum ex eo ſperari poſſet, quod laboris magis ſit, quàm aut exquiſitæ eruditionis, aut eximiæ alicujus ſolertiæ.) Juniorum profectui conſultum ivi; & nondum gnaris, ſacrorum ſtudiorum viam aperire, aut lævigare decrevi. In id quippe maximè incumbendum Profeſſoribus ſemper cenſui, quod auditoribus quàm utiliſſimum noverint: nihil autem viſum mihi utilius, quàm ut quod me ipſum, cum ad diſciplinas hujuſmodi animum appellerem, juviſſet promptum paratumque habere, id ipſe aliis pararem: collectis nempe ac digeſtis iis quorum cogni-

tio

tio in toto artis decursu necessaria est: Certè quæ nullo duce, nullo ordine, sed prout usus fert, magno & cæco, ut ita dicam, labore pervolutandis voluminibus ignotis, per mille errorum ambages sæpenumerò frustra quæruntur; nec nisi per diuturni temporis jacturam sigillatim percipi solent: quis non maximè commodum esse videt, ea ex sexcentis diversi generis Autoribus sedulò conquisita, collecta, & certo ordine ac methodo digesta paucos intra menses perdiscere, & in promptu habere, quò identidem recurrere liceat, si quid eorum quæ quis didicerat, exciderit? Non minùs profectò de studiosis merentur similium autores operum, quàm de viatoribus, quibus per vasta sylvarum agendum iter est, ii quorum opera locorum, vel opacus horror excisis densiorum arborum ramis, in apertam vertitur lucem; vel sublatis senticetis, ac salebris, asperitas lævigatur; vel complanatis tumulis, rupibusque, pervia ex inviis fiunt; per quos denique additis ad trivia Mercuriis, quò trames quisque ducat, indicatur.

VI. Ut autem perspicuum cuique statim fiat, quid *Prænotionum* titulo in hoc volumine intelligamus, percurrenda paucis tota ejus materia est. In eo itaque historicè & criticè, brevitate solida, referuntur sequentia, & pleraque discutiuntur.

Primo Omnium *utriusque fœderis Librorum*, ordo, nomina, autores, tempora, rerum summa, autoritas, & variæ sacri operis Versiones atque Editiones. Secundo *Conciliorum*, tum Generalium, tum Particularium, ex quibus à Collectoribus desumpti sunt Canones, anni, causæ, numerus Episcoporum & Canonum, atque autoritas. Tertio *Pontificiorum* Decretorum ac Decretalium, (quarum dubiæ sigillatim discutiuntur) fides ac vis. Quarto *Sanctorum Patrum* Græcorum, Latinorumque Opera, unde à Collectoribus Canonum decerptæ sunt sententiæ, & singulorum veritas aut falsitas expensa. Quinto Volumina *Juris Romani* & *Francici*, aliaque opera indicata, quibus usi sunt Collectores. Sexto *Collectiones* cujusvis generis *Canonum*, Græcæ & Latinæ, veteres ac recentiores, editæ, non editæ, exactiùs & fusiùs quàm hactenus factum sit, examinatæ. Septimo Commen-

6. Quæ in hoc opere contineantur.

mentatores & clari *Interpretes* Canonum, tum Græci, tum Latini, & cujusque opera. Octavo *Historiæ*, *Chronologiæ*, & *Geographiæ Ecclesiasticæ* Autores Græci ac Latini. Ultimò Juris Canonici *Finis* & *Usus*, præter alia, quæ pleniùs ostendet sequens Librorum & Capitum Index. Ordinis rationem in clarum Diagramma contractam, proxima dabit Tabella.

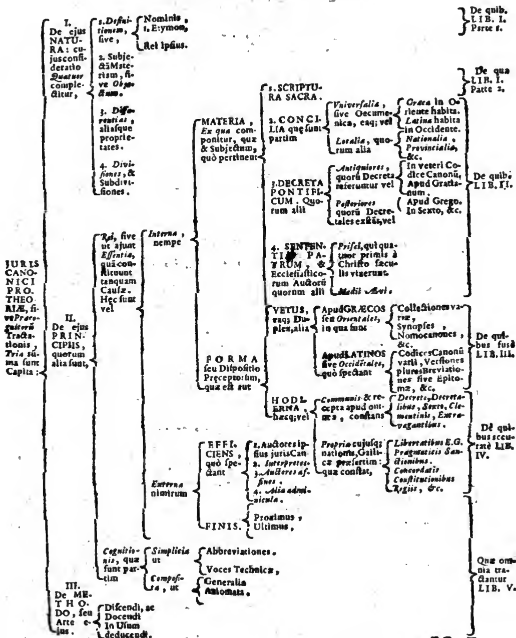
In Appendice, tum alia, tum *Provinciarum Ecclesiasticarum* Notitia relata ad tempus Gregorii Magni; *Patriarcharum* Orientis Series; Monasticorum ac Regularium *Ordinum* & Congregationum Origo.

7. Quis ejusdem operis fructus.

VII. Ex his omnibus rei cujusque initium & progressum, omnemque totius Juris Canonici rationem atque concentum eximium perspicienti cuique, maxima lux toto disciplinæ decursu orietur; & studentium tempori (cujus solius laudanda est parsimonia) mirum in modum consuletur: tum multis aliis de causis, tum eò imprimis, quòd quæ de eodem, exempli causa, Concilio, Pontifice, sive Autore alio Canonis cujusque, repetenda toties essent, quoties inter explicandam hanc vel illam juris partem, in Canonem, Epistolam, sententiamve alicujus è Patribus incideremus, aut eorum quomodocumque mentio fieret, ea omnia semel ac certo ordine absoluta erunt.

Cæterùm si quid fortè imprudenti mihi alicubi exciderit, quod aut Catholicæ fidei, aut debito S. Apostolicæ Romanæ Sedis honori, aliquatenus adversari, vel certis ac receptis Ecclesiæ Regnive Gallici juribus, detrahere videatur; id ego nec dictum, nec scriptum volo.

PRÆNOTIONUM CANONICARUM
DELINEATIO.

PRÆNOTIONUM CANONICARUM SERIES,

SIVE LIBRORUM ET CAPITUM INDEX.

LIBER PRIMUS.

CAP.

LIBER SECUNDU .

CAP.

CAP.

LIBER TERTIUS.

LIBER QUARTUS.

LIBER QUINTUS.

Index Librorum & Capitum.

AD LECTOREM.

Juris iter præceps; anfractus hæc tamen omnes
PRÆNOTIONES *explicant:*
Ecce patent aditus cuncti, tanto Duce tota
Juris patet prudentia.
Huc age qui studii sacri penetralia quæris:
Prostant suo cuncta ordine.

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

HAvendo veduto per la Fede di revisione, ed approvazione del P. Fr. Tomaso Maria Gennari Inquisitore nel Libro intitolato: *Prænotionum Canonicarum Libri quinque, Autore Joanne Doujat*, non esservi cos' alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per attestato del Segretario nostro, niente contro Prencipi, e buoni costumi, concediamo licenza che possi esser stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite copie alle publiche Librarie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 30. Giugno 1716.

(Girolamo Venier Kav. Proc. Rif.
(
(Lorenzo Tiepolo Kav. Proc. Rif.

Agostino Gadaldini Segr.

PRÆ-

PRÆNOTIONUM CANONICARUM,

QUIBUS SACRI JURIS

AC TOTIUS ECCLESIASTICI STUDII

PRINCIPIA ET ADMINICULA EXPLICANTUR,

LIBER PRIMUS.

X ordinis in Præfatione delineati ratione, duæ hujus libri partes erunt, ad quas poterunt, quæ in eo tractabuntur, omnia revocari. In priore agetur *de Juris Canonici natura*; quò pertinent ejus Etymologia, Definitio, Proprietates, Divisiones atque ab affinibus ſcientiis Differentiæ. Deinde, cùm generales quatuor ſint quaſi Fontes, ex quibus præcipuè manant

ſpecialia Juris hujus effata atque præcepta: in Poſteriore hujuſce libri parte primùm illorum genus tractabitur, Sacri nimirum Codices, ſeu *Scripturæ Canonicæ*. Quæ verò ad Concilia, tum univerſalia, tum localia ſeu particularia; ad Pontificias Conſtitutiones; ad dicta & Sententias Patrum, cæterorumque Auctorum Eccleſiaſticorum pertinent, & quæ alia ex Jure Civili Romanorum, atque ex Jure Francico veteri acceſſerunt; ea in proximum rejecimus librum. Conſuetudines autem, & Traditiones, cùm per ſe ſcriptis mandatæ non ſint, ex iiſdem illis fontibus nunc ferè nobis ſunt hauriendæ.

CAPUT

CAPUT PRIMUM.

De Juris Canonici Nominibus ac Definitione.

I. JUS Sacrum, quod ex divinis oraculis, atque Apostolorum præceptis, institutis, ac traditionibus derivatum, legibus, decretis & responsis per eorum successores editis constitutum est, variis nominibus designatur. Modò enim *Canonicum*, modò *Ecclesiasticum*, aut *Pontificium* nuncupatur. Sunt & qui *Theologiam Canonicam*, vel *Practicam* vocent; quarum appellationum originem causasque non absurdum fuerit paucis inquirere.

1. Varia juris Canonici nomina.

II. Et *Juris* quidem vocabulum, cùm pluribus modis sumatur apud Jurisconsultos [a], accipitur hoc loco pro Arte æqui & boni. Jus enim est dictum, quia justum est, ut docet Isidorus Hispalensis Episcopus [b].

2. Primò jus, id est bonum & æquum, aut ars æqui & boni.

a L. 1. penult. & ult. Dig. de just. & jure.

b Lib. 5. etymol. cap. 3.

III. At *Canonicum* procul dubio appellatur à voce Græca, Κανὼν, quæ *Regulam* significat: & propriè quidem de Regula dicitur, quam in operibus suis, ad lineas rectè ducendas, aut explorandas, adhibent artifices: translatè ad præcepta morum ac disciplinarum porrigitur.

3. Canonicum à Canone, seu regula.

IV. Hoc autem Græcorum nomen nonnulli apud V. Cl. P. Gassendum amicum & collegam quondam nostrum, eruditionis nomine omnibus notum [c], ab Hebræo קָנֶה *kaneh* deducunt; quod deflexum à radice קָנָה *kanah* (id est *acquisiit*, ac *possedit*) Cannam seu calamum sonat; sumiturque pro *mensoria arundine*; ut & vox, *Cane* apud Occitanos, & Provinciales. Et verò quæ acquirimus, quæque possidemus, sive mobilia sint, ut panni, telæ &c. sive immobilia, ut agri, eorum quantitatem, hujusmodi fere mensoriis instrumentis investigamus, atque cognoscimus. Accipitur etiam Hebraicum illud nomen pro osse cubiti, sive lacerto; non secus ac *ulna*, *cubitus*, *pes*, plerasque apud gentes, tam pro parte corporis, quàm pro certa mensura dicuntur, qua ratione Græci quoque, αὐτῷ πήχει, id est *eodem cubito*, proverbiali quadam loquendi figura, usurpant pro eo quod est eadem mensura metiri. Sic etiam & Græcis, Κανὼν & קָנֶה *kaneh* Hebræis virgulam, seu examen ac stylum trutinæ significant: & apud Homerum Κανὼν ad textrinam traductus, pro radio usurpatur, quo fila diriguntur, & subtegmen stamini inseritur.

4. Canonis nomen forte ab Hebraico kaneh.

c Tom. 1. Commentar. ad lib. 10. Diogen. Laert. de Doctr. Epicuri.

V. *Canonum* igitur titulo, ut observavit Matthæus Blastares Græcus Monachus [d], Prisci Ecclesiæ Patres suas nominarunt constitutiones, figurata dictione usi, & metaphora petita à ligneo illo instrumento, quo in lignis aut lapidibus dirigendis uti consueverunt, qui mechanicas artes tractant. Atque hæc Canonis appellatio, eodem teste, ab aliis quoque est usurpata, Philosophis nimirùm, atque imprimis Dialecticis; Medicis deinde, Grammaticis, iisque, qui harmonias cantuum composuere, & ab iis, qui leges civiles ordinarunt. Hæc ut plenius intelligantur, haud extra rem fuerit, ejus vocis varias significationes percurrere.

5. Variè sumitur in artibus & scientiis.

d In præfat. sui Syntagmatis.

VI. Enimverò generali acceptione, in usu est vox *Canon* pro norma sive præcepto, ad quod opus quodque exigitur, tum in liberalibus, tùm in mechanicis artibus. Inde Musicæ pars ea, quæ vocis longitudines ac latitudi-

6. Pro communibus præceptis.

nes metitur, *Canonices* denominationem accepit: inde & Polycleti opus, à quo velut à lege quadam statuariæ artis, lineamenta, & membrorum proportiones petebantur, *Canon* dictus est ex Plinio [e] & Galeno. Epicurus quoque, post Democritum (ut creditur) *Canonem* appellavit librum illum, quo veritatis criteria, seu judicandi de rebus instrumenta exposuerat, atque examinaverat: quod opus à Colote ipsius cultore apud Plutarchum [f] Διοπετὴς cognominatum est: à Cicerone [g] autem quasi delapsa de cælo *Regula* dicitur: ac propterea hæc Epicureæ Philosophiæ pars *Canonica* est nuncupata. Præterea eo nomine designantur in Chronologicis, columnæ, quibus temporum, ac rerum gestarum series distinguitur.

e Lib. 34. cap. 8. histor. natur.

f Adver. Colot.

g Lib. 1. de fin.

7. In rebus morum, pro Jure ac Lege.

VII. In Moribus, deinde *Canonis* nomine significatur tam id quod à natura præscribitur, Euripidi Κανὼν τοῦ καλοῦ, quàm jus humanum, cujus specialia diversas apud nationes Decreta, μολιβδίνῳ κανόνι, comparantur ab Aristotele [h], plumbeæ nimirum regulæ, qua in sua ædificatione usi Lesbii feruntur, eamque ad lapidum quibus applicabatur figuram inflexisse. Hinc Chrysippo [i] lex in genere Κανὼν dicebatur δικαίων καὶ ἀδίκων.

h Lib. 5. Ethicorum cap. 14.

i Laudato in l. 2. Dig. de legib.

8. In Sacris.

VIII. Quin & in Sacris eodem nomine *Canonis* utimur ad designandum arcanam partem Missæ, precesque secretas; quòd in ea parte sit legitima & regularis Sacramentorum (id est consecrationis) confectio, ut notat Vualfridus Strabo [k]. Producta est etiam ea vox ad Catalogos sive indices, tum librorum sacrorum, qui ex eo Canonici nuncupantur; tum Divorum, sive Sanctorum hominum, quorum in numerum qui referuntur, idcirco dicuntur κανονίζεσθαι. Matricula quoque, hoc est syllabus clericorum, aliorumque, qui necessaria vitæ subsidia ab unaquaque Ecclesia accipiebant, in antiquissimis Conciliis *Canon* appellatur.

k De reb. Ecclesiast. cap. 22.

9. In tributis & præstationibus.

IX. Remotiore denique metaphora ad quamlibet ordinariam specierum, aut pecuniæ collationem, *Canon*, etiam latinè loquentibus porrigitur; sive quòd ad catalogum census, sive quòd tanquàm ex certa regula & præscripta forma præstari soleat. Et primò quidem eo sensu accipitur *Canon* pro consueta pensitatione seu illatione annua, annonæ, auri, aliorumve subsidiorum, quæ Principi præstantur; quas & *Canonicas necessitates* vocabant [l]. Atque hæc Canonis acceptio ex compluribus Juris Civilis locis confirmari potest [m], in quibus *Canonicum* pro solenni, atque ordinario dici constat, cùm extraordinario opponatur. Quamobrem rectè Asconius Pædianus [n], cùm tria faciat tributorum seu collationum genera, *Canonem* distinguit ab oblatione, atque indictione, extraordinariis nimirùm functionibus. Ab hac Canonis significatione *Canonicarii* derivantur, annonorum publicorum exactores; qui & scriniarii dicti, quòd è scrinio Canonum in provincias ad fiscales titulos exigendos mitterentur. Eorum meminere Justinianus Imperator [o] & Cassiodorus [p].

l L. 2. Cod. de priv. domus Aug.

m Ut ex l. 1. Cod. de indiction.

n In Verrinas.

o Nov. 128. cap. 16.

p Lib. 10. Epist. 13.

Accipitur secundò *Canon*, eodem formè sensu, pro Emphyteumate, id est annua pensione, quam fundi Domino præstare debet Emphyteuta: eòque referri videtur Canon glebæ, apud Sidonium Apollinarem [q].

q Lib. 6. Ep. 10.

Tertiò usurpatur *Canon* pro certo numero frumenti, sive annona, plebi, aut etiam militibus, erogari, ac viritim distribui solita, ut videre est in Codice Justiniani [r], itemque apud Spartianum [s] & Lampridium [t]. Atque hinc fortasse factum est, ut Clerici, qui proventus Ecclesiasticos pro rata participandi jus habent, *Canonici* cognominati sint; à Canone scilicet illo, sive pensione, ac stipendio cuique debito; non minùs quàm à regulari vita,

r Lib. 11. sub titulis de Can. frument. urbis Romæ, de frument. urbis Constantinop. & de annonis civil.

s In Severo.

t In Heliogabalo.

aut

ant à catalogo seu matricula Ecclesiæ cui sunt inscripti. Id certè vel ipsum *Præbendæ* nomen suaserit, eorum muneri in jure nostro attributum; ab ea nempe portione, quæ ipsis præberi consuevit. Nam & *Præbendum* Ulpianus Jurisconsultus [u]; & multitudinis numero *Præbenda*, pro Canone atque annona, quæ militibus dispensari consueverat, Livius, Gellius aliique dixerunt, laudati ab Alciato [x].

u l. inviti 19. Dig. de testib.

x Lib. 2. parerg. cap. 33.

X. Jus itaque CANONICUM rectè dicitur à Canonibus, quo nomine donatæ sunt per antonomasiam Ecclesiasticæ Constitutiones; vel quòd regant, & normam rectè vivendi præbeant: vel quòd regulæ instar distortum pravumque corrigant, ut censent Isidorus, & Gratianus noster [y]. Atque hæc Canonis significatio non recens in Ecclesia, sed ab ipsis Apostolorum temporibus recepta videri potest: utpote qua non semel D. Paulus utatur [z], ac præsertim in Epistola ad Philippenses [a]: nam hæc verba τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι, quæ Latine vulgò redduntur, *in eadem permaneamus Regula*, continent adhortationem Apostoli ad Ecclesiam Philipporum, ut eosdem cum reliquis Ecclesiis Canones observet, utque in fidei ac morum regulis cum aliis conveniat.

10. *In Iure*, pro Constitutionibus Ecclesiasticis.

y In sum. & can. 2. dist. 3.

z 2. ad Cor. cap. 10. & ad Galat. cap. 6.

a cap. 3. 6. 16.

XI. ECCLESIASTICUM præterea dicitur hoc Jus nostrum, ab Ecclesiasticis, tum rebus de quibus tractat, tum personis, quæ eo potissimùm utuntur, ac reguntur. Ecclesiasticæ autem res & personæ vocantur eæ speciatim, quæ divino cultui sunt dicatæ.

11. *Hoc Ius dicitur* Ecclesiasticum.

XII. Nomen quidem Ἐκκλησίας deductum à verbo Græco ἐκκαλεῖν sive ἐκκαλεῖσθαι, quod evocare significat seu evocari; apud Athenienses dicebatur de cœtu civium, qui erant in urbe, sive concione (quæ Romanis Comitiorum nomine nuncupabatur.)

12. *Ecclesia unde dicta.*

XIII. Apud Christianos deinde pro tota Fidelium, non modò in unaquaque civitate, sed per universum orbem degentium, multitudine accipi id vocabulum cœpit. Jamdiù tamen invaluit, ut strictiùs sumptum, cuilibet ædi sacræ, in qua Christiani sacrorum causa convenire solent, clericisque in ea ministrantibus, tribuatur: ut infinita utriusque Juris & Ecclesiasticorum auctorum loca evidenter ostendunt.

13. *Quomodo sumatur apud Christianos.*

XIV. Ad sacros hosce ministros, resque ad eos, vel ad loca sacra pertinentes, cùm specialiùs pertineat Jus canonicum, nihil mirum si SACRI etiam JURIS titulum plerumque sortiatur.

14. *Ius* Sacrum *etiā appellatur.*

XV. PONTIFICIUM quoque jus appellatur, ab Antistitibus sacrorum seu Pontificibus, quos autores agnoscit, & quorum potestate Jus hoc omne nititur: Romanorum præsertim, utpote quorum studio, & autoritate in unum corpus, atque in artem sit redactum. *Pontificum* autem nomen pro sacro Magistratu apud Romanos ab ipsis urbis incunabulis usurpatum, à Christianis quoque eodem sensu receptum est. Putatur autem vel à *Ponte faciendo* derivatum ex Varronis sententia; vel, ut existimat Scævola J.C. à *Posse & facere*. Et primò quidem certum est, Pontificibus, inter cætera, Pontium curam incubuisse, qui diu Romæ lignei fuerunt. Pons sublicius imprimis, Anco Martio Rege, ab ipsis factus, ac deinde sæpenumero restitutus legitur: quòd cum nullo ære aut ferro compactus esset, sæpiùs collaberetur. Cur autem ejus instaurandi munus ad Pontifices pertineret, id erat causæ, quòd sacer crederetur, atque idcircò non nisi cæsa victima & peracto sacrificio refici posset. Altera nominis ratio, aut derivari potest à potestate sacrificandi (nam faciendi verbum Latinis, ut Hebræis, idem

15. *Dicitur &* *Ius* Pontificium.

est ac sacra facere:) aut quòd Pontifex Maximus omnia quodammodo facere posset, ut qui & religionibus Deorum, & summæ reip. præesset, teste Cicerone (b): quæ causa fuit cur Augustus, eumque insecuti Principes, tuendo imperio suo, Tribunitiæ potestati, & Censuræ, Pontificatum maximum senserint adjungendum.

b In princip. orat. pro domo sua.

14. *Ius Canonicum* Theologia Practica *sive Rectrix*.

XVI. Denique Canonum Doctrinam THEOLOGIÆ PRACTICÆ nomine non absurdè indigitarunt Alvarus Pelagius Theologiæ & Canonum Magister [c], Melchior Canus [d] & Cosmas Guimerius Præses Parisiensis [e], aliique: THEOLOGIAM RECTRICEM nuncupat Boetius Epo [f], quòd circa gubernationem regimenque Christianorum versetur; & quæ ad fidem, ac Dei ipsius, rerumque divinarum cognitionem spectant, ea, quatenus ad salutem necessaria sunt, complectatur, quemadmodum suo loco demonstrabitur.

c Lib. 2. de statu & planctu Eccles. art. 20.
d Lib. 8. de locis Theol. cap. 6.
e Ad Pragmat. Sanct. tit. de collat. §. Ordinat. in fin.
f De Jure sacro lib. 1. cap. 20. num. 190.

17. *Definitio Iuris Canonici*.

XVII. Ex his patet Jus Canonicum definiri breviter posse, *Systema legum sacrarum*. Quòd si quis accuratiorem definitionem requirat, dici poterit: *Jus positivum, quod ex scripturis divinis, atque ex regulis priscorum Patrum, de rebus ad Dei cultum ac religionem pertinentibus, à Pontificibus Ecclesiæ Catholicæ traditum, constitutum, vel approbatum fuit, ad rectam fidei, & morum inter Christianos constitutionem.*

In hac definitione seu descriptione, (ut eam paucis ad Scholæ Dialecticæ normam exigamus) generis loco est *Jus Positivum*, qua in parte cum Civili Jure videtur convenire Canonicum. Licèt enim Jure divino Ecclesiasticæ regulæ ex parte nitantur, & plerumque Positivi Juris appellatione intelligatur, quod positum est ab hominibus: aliud tamen est, ut observat Dominicus Soto [g], Deum ipsum per se aliquid instituere; aliud verò hominem divinitus afflatum: deinde ea ipsa, quæ Juris divini propriè sunt, Ecclesiæ traditione ac judicio Canonica declarata sunt, atque ab apocryphis & supposititiis distincta. Denique cum divinæ legis autoritate fulfulti Pontifices multa præter eam legem sanxerint, certè à majori parte *Positivum* dici Jus Canonicum potest.

g In 4. sentent. dist. 2. quæst. 2. art. 1.

Hujus definitionis reliqua ad hanc scientiam à reliquis distinguendam spectant, & causas Juris Canonici, ac subjectum circa quod versatur, complectuntur. Materiam quidem præcipuam ex qua constat, præter sacros codices, exhibent *Regulæ Patrum*, quæ ad Canones Conciliorum, Decreta Pontificum, Sententias Ecclesiæ Doctorum ferè referuntur. Autores primarii Pontifices fuere. Forma deinde in traditione, constitutione, approbatione consistit. Quædam enim sunt in hoc Jure à Pontificibus tradita seu recepta ex veteri quadam traditione, ut scripturæ canonicæ, opuscula Patrum [h]. Quædam constituta sunt à summis Pontificibus, sive in synodis unà cum aliis Episcopis, ut Canones Conciliorum, & prisca Pontificum Decreta: sive extra Concilia, ut Decreta ipsorum posteriora, & Epistolæ Decretales: quædam comprobata, confirmataque, ut Concilia pleraque, & compilationes, tum Decreti, sive ab Eugenio III. sive à Gregorio XIII. tacitè probati; tum Decretalium à Gregorio IX. Sexti à Bonifacio VIII. Clementinarum à Joanne XXII. De subjecto, rebus scilicet Ecclesiasticis, dicemus capite proximo: Finem, qui ad fidem ac mores præsertim Ecclesiæ rectè instituendos pertinet, libro 5. explicabimus.

h Can. *Sancta Romana*. 3. dist. 15. Can. in Canonicis, 6. dist. 19. Can. *Sunt quidam*. 6. XXV. quæst. 1.

CAPUT

CAPUT II.

De Juris Canonici subjecta Materia, & in quo ab affinibus scientiis, Jure Civili, Theologia, Morum Philosophia differat.

I. JUS omne, ut Civile, ita & Canonicum, versari circa Personas, Res, atque Actiones sive Judicia, nemo est qui nesciat. Inde ad hæc tria summa capita suam Juris Pontificii veteris Epitomen Antonius Augustinus, suaque alii opera revocarunt. Sed quoniam generali Rerum nomine reliqua continentur, dici potest cum Joanne de Imola [a]. Subjectum circa quod versatur Jus Canonicum, nihil esse aliud quàm *res Ecclesiasticas* quatenùs sub disceptationem cadunt. Nam & Personæ Ecclesiasticæ, earumque officia & dignitates, non aliter hìc spectantur, quàm prout res sacras tractant, ac divino cultui mancipatæ sunt; & ipsa judicia ad res Ecclesiasticas acquirendas, conservandas, aut alienandas maximè referuntur. *1. Juris Canonici subjecta Materia Res Ecclesiasticæ, prout in disceptationem cadunt.* a In procemio Decretal.

II. Ex his sequitur Juris Canonici magnam esse cum Theologia, Jure Civili, ac Morali Philosophia affinitatem. *2. Affinitas cum aliis disciplinis, Iure Civili, Theologia, & Ethica.*

Et primò quidem cum tribus illis scientiis id habet commune Jus Canonicum, quòd hominum Mores componit. In eo prætereà cum Jure Civili convenit, quòd utrumque Leges continet, quibus dirimuntur controversiæ, pœnæque irrogantur. Cum Theologia verò, quòd utraque hac disciplina fides Christiana & sacra instituta ad religionem spectantia diriguntur; ita ut his quatuor velut columnis niti & stare dici possit omnis humana felicitas,

III. Ea verò est inter hasce præclaras disciplinas necessitudo, & quasi sororium vinculum, ut ad sui perfectionem, unaquæque alterius ope indigeat. *3. Utilitas.*

Ethicæ Philosophiæ principiis, & generalibus per eam ex recta ratione deductis notionum seminibus, cæteræ utuntur: unde quod Civili Jurisprudentiæ attribuit Ulpianus Jurisconsultus [b], ut vera non affectata Philosophia habenda sit, id potiori ratione Pontificiæ convenit; utpotè quæ naturalem rationem divinis luminibus perficiat, atque hominum animos, derivatis ex ipso omnis sapientiæ fonte præceptis, informet. b Leg. 1. §. 1. Dig. de just. & jure.

Cum Theologia Jus Canonicum cohærere, ejusque auxilio sæpenumerò uti, evidentius est, quàm ut argumentis confirmandum sit. Etenim Jus hoc nostrum nihil reverà est aliud, quàm ad vitæ usum aptata, atque in ipsis rerum argumentis posita Theologia, ut jam ante [c] dictum est; & ex iis quæ affert Joannes de Turrecremata Cardinalis [d] luculenter colligi potest. c Cap. 1. §. 16. d In procem. Commen. in Decretum Grat.

Jus deinde utrumque sic inter se connexum est, ut alterum sine altero mancum omnino videatur, nec temporum nostrorum usui satis accommodatum: sed profanum à sacro in multis corrigendum, hoc ab illo in multis adjuvandum. Hinc fit, ut quemadmodùm quæ speciali cuique Consuetudini desunt, ea ex Jure communi suppleri solent: ita si quid in Jure Canonico desideretur, id ex Civili petendum sit; & vice versa si quapiam in re Jus Civile deficiat, vel minùs religioni consentaneum sit, recurri oporteat ad Canonicum: non rarò etiam alterum ab altero in ambiguis interpretatio-

nem accipiat. Quæ regula ab Interpretibus recepta, nititur imprimis autoritate Lucii III. Pontificis [e]: atque huic ejus definitioni aliorum quoque Pontificum autoritas quamplurimis locis suffragatur, in quibus ii decisiones suas, etiam inter Clericos, deque rebus Ecclesiasticis, ex Juris Civilis placitis mutuantur, aut roborant [f]. Imò non pauca ex Codice Theodosiano, ex Jure Justinianæo, ipsisque adeo priscorum Jurisprudentum operibus, ut & ex Capitularibus Regum Francorum in corpus Juris Canonici translata sunt [g]. Idque evidentiùs cuivis apparebit Juris Pontificii Glossas atque Interpretes legenti, quorum omnis ratiocinatio, legum (quas passim firmandis rationibus suis adducunt) non minùs quàm Canonum ipsorum regulis innititur. Denique ad demonstrandam Theologicarum ac Civilium materiarum cum Canonicis cognationem sufficere videtur, quòd ut vetus Auctor, instituta Legis divinæ cum Romanis legibus Collatione, utriusque legislationis miram consensionem jam olim ostenderat: ita & insignis superiore sæculo Theologus, Angelus Clavasius Summæ suæ, qua conscientiæ, quos vocant casus, tradidit, Rubricas utriusque Juris, tamquam præcipua Decisionum suarum promptuaria, præfixit: Et Pontificiæ scientiæ cum aliis optimè convenire probavit ante aliquot annos Lælius Mancinus in Patavino studio Primarius Antecessor, integro volumine eam in rem scrito, quod παραλλήλων, sive *Collationum*, aliàs de *Triplici Jure* indigitavit. Sed quantacunque sit harum artium affinitas, quia tamen non eadem omnes via incedunt, à reliquis Jus Canonicum discrepet necesse est: cum diversam ab illis constituat disciplinam.

e Cap. 3. *Ext.* de novi oper. nunciat.

f Cap. *Innotuit.* in fin. e. de arbitr. cap. *Si diligenti.* de foro compet. & alibi passim.

g Can. *Propter superfluam.* 22. & seqq. 11. qu. 6. Can. *Imperiali.* 13. & seqq. xxv. q. 2. Can. *Continuò.* 5. Can. *Quicumque* 35. & seqq. xj. quæst. 1.

4. Differentia Iuris Canonici à Morali.

IV. Differt igitur à Morum quidem Philosophia Jus Canonicum, tum quòd divina potiùs autoritate, quàm humana ratione regitur & fulcitur, (quemadmodùm ostendetur ubi de ipsius origine sermo erit:) tum quòd cuncta ad religionem referat; ac denique quòd ad singularia magis descendat.

A Theologia discrepat, quòd ea rationes Philosophicas sacris præceptis admisceat, magisque in speculatione versetur: Jus nostrum Regulis Ecclesiasticis omnino adhærens, rebus agendis & praxi maximè insistat.

Distat denique à Civili Jure Pontificium; tum materia, quòd hoc sacras præcipuè res & spirituales; illud Civiles ac fluxas, sive temporales tractet: tum autoritatis discrimine, quæ in illo politica est & merè humana, in hoc autem multum habet ex divino, inspecta præsertim origine. Sancto quippe à Spiritu manat legislatio omnis Ecclesiastica, cùm ejus afflatu & gratia sancti Canones editi sint [h], ut libro sequenti demonstrabitur, ubi de Conciliis agendum erit. Atque hoc utriusque Juris, potestatisque civilis ab Ecclesiastica discrimen indicatur à Gratiano [i]: cùm ait *duas esse personas quibus mundus iste regitur, videlicèt Regalem & Sacerdotalem: & sicut Reges præsunt in causis sæculi, ita Sacerdotes in causis Dei. Regum esse corporalem irrogare pœnam, sacerdotum spiritualem inferre vindictam: sicut enim* ut post subjungit ex D. Paulo [K]) *non sine causa Judex gladium portat, ita non sine causa claves Ecclesiæ Sacerdotes accipiunt; ille portat gladium ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum; isti habent claves ad exclusionem excommunicandorum, & reconciliationem pœnitentium*. Quæ desumpta videntur ex pluribus Canonibus distinctionis [l] 96. Atque hæ ferè sunt generales utriusque Juris differentiæ: specialia quantùm ad Regulas & quæstionum decisio-

h Can. *Violatores.* xxv. quæst. 1. Et Can. *Igitur* ead. causa. q. 2.

i §. *Sed notandum est.* post Can. *Nos si incompetenter.* 41. xj. quæst. 7. & §. seqq.

K Ad Rom. 13. & D. Petri Ep. 2. cap. 2.

l Can. *Duorum.* Et Can. *Si Imperator.*

cisiones, Canonum Legumque Civilium discrimina, post Bartolum [m], Henricus præsertim Canisius singulari opusculo collegit.

m In tract. differentiarum seu contrarietatum inter Jus Civile & Canonicum.

CAPUT III.

De Juris Canonici Præstantia, atque ad cæteras principes disciplinas utilitate, deque Clavibus Ecclesiæ.

I. HARUM trium principum disciplinarum quænam cæteris præstet, mihi non assumo ut definiam, ne nimium professioni ac materiæ à me susceptæ aut blandiri videar, aut detrahere. Boetius Epo [a] divinam legem & sacram sapientiam splendidiorem fatetur Jurisprudentia Canonica; sed hanc Ecclesiasticam legislationem Civili augustiorem affirmare non dubitat; idque vel solo nomine Divinarum & secularium legum evinci putat: quæ sententia confirmari posse videtur ex utriusque Juris ac Theologiæ officio, de quibus differit Medina [b]. *Jus*, inquit, *Cæsareum componit pacem in exteriori Republica: Jus Pontificium in Republica Christiana & Ecclesiastica: Jus Theologicum docet bene & feliciter vivere in ordine ad Rempublicam Cælestem* (quod tamen cur Canonicæ Theologiæ deneget, haud satis videre me fateor.) Addit Epo antelaudatus [c], Leges Ecclesiasticas Civilibus, vel in eo præcellere, quòd cùm illæ ad normam præscriptumque divinæ legis explorentur; quemadmodùm hæc ubique eadem, ita & Ecclesiastici Juris Regulæ, quantùm ad generalia præcepta, per universum orbem Christianum uniusmodi, seu uniformes sint: cum Civiles per singula ferè territoria, aut saltem per regna & provincias singulas, variæ sint, pro eorum arbitrio, qui in unaquaque regione dominati sunt. Ejus rei hæc ratio adduci potest, quòd sola naturali naturales ipsæ quoque ratione & humano judicio politicæ Constitutiones nitantur: Ecclesiasticæ verò, licèt eamdem sequantur rationem; tamen Spiritus sancti ductu coaptantur divinæ legi, ex qua omnia hujus scientiæ præcepta elici ac derivari non ambigitur.

1. *Præstantia Juris Canonici.*

a Lib. 1. de Jure sacro num. 1. & seqq.

b Ad 1. 2. quæst. 19 in introductorio.

c Cap. 2.

Ecclesiasticæ certè potestatis supra Civilem præstantia variis juris nostri, non Canonici tantùm [d], sed & Cæsarei locis prædicatur. Eam in rem sufficere posset quod Justinianus constituit [e] *sanctos Ecclesiasticos Canones, qui à sanctis quatuor Conciliis expositi & confirmati sunt* (id est universum Codicem Canonum qualis ejus tempore extabat) non modò *vicem legum obtinere*: quod antea quoque sancitum ab eo fuerat [f]; verùm & *eorum decreta perinde ac sacras Scripturas suscipi*. Addere tamen libet, quod idem Imperator de sacris Canonibus agens subjungit, *quos etiam nostræ sequi non dedignantur leges*. [g] Et quod alibi ait, *plus studii adhibendum sibi esse circa sacrorum Canonum & divinarum Legum custodiam, quæ super salute animarum definitæ sunt, quàm circa leges Civiles* [h].

d Can. *Cùm ad verum*. Can. *Duo sunt*. Can. *Si Imperator*. dist. 96. Vide Panorm. in c. 1. de Const. Cap. *Omnes*. & cap. *Solitæ benignitatis*. e. de major. & obed.

e Nov. 31. §. *Sen.* cap. 1.

f L. *Sacris*. 45. Cod. de Episc. & Cler.

g Nov. 83. c. 1.

h Nov. 137. in præf. v. & leg. 23. Cod. de sacros. Eccles. & l. 42. Cod. de Episc. & Cler.

II. Ex antè dictis facilè colligitur quæ sit hujus Juris utilitas, aut quæ potiùs ejus ad perfectam cæterarum affinium scientiarum notitiam necessitas.

Et primò quidem Ethicæ præcepta, nisi ad hujus Theologicæque Doctri-

2. *Juris Canonici ad emendan-*

dam Ethicam, Ius Civile, & Theologiam, necessitas.

Doctrinæ examen perpendantur, eorumque ope quodammodò lævigentur, vera vitia sæpè pro virtutibus obtrudunt, insipientiam meram divinæ Doctrinæ inimicam pro sapientiâ venditant: idque ex eo intelligi potest, quòd Christianis & Catholicis institutis opponi Moralia consuevere.

Christianos deinde omnes Jurisconsultos Canonum peritiæ omnino indigere vel inde patet, quòd in iis quæ ad vitam æternam, atque ad ejus (ut ita dicam) vehicula pertinent, Ecclesiasticas Regulas necessariò sequi oportet, quæ Juri Romano Civilibusque aliis Legibus non paucis in articulis adversantur, eaque non rarò corrigunt. Per Leges certè viduis nuptiæ intra luctus tempora prohibentur sub infamiæ periculo; at per Canones qui fragilitatis, & vitandi peccati præcipuam rationem habent, permittuntur [i]. Illæ in rei alienæ possessore bonam fidem, initio dumtaxat; hi per totum assignati præscriptionibus temporis curriculum exigunt [k]. Concubinatus Jure Civili non improbatur: idem rejicitur Jure Canonico. Patres & maritos quibus adversus adulteras in flagitio deprehensas ultorem gladium, illis absolutè, his aliquando porrigunt Imperatoriæ, exarmant Pontificiæ sanctiones; & parem esse volunt, ex naturali ratione, atque Apostolica doctrina, utriusque conjugis causam [l]. Eædem Usuras quoque damnant, & gravissimis pœnis coercent Principum constitutionibus permissas [m]; atque intra proximos tantùm cognationis atque affinitatis gradus coercita ab his conjugia, justis de causis, longiùs à communi contrahentium origine removent [n]. Eæ tamen in his apud nos præpollent. Divortia, per leges propemodùm arbitraria, ad tori ex legitimis causis separationem redegerunt Ecclesiasticæ Regulæ [o]; quæ & in aliis capitibus propè innumeris differunt: de quibus consulendi inter cæteros prædicti Epo [p], & Canisius, aliique. Quàm necessaria denique sit omnibus hodie causas sive dicentibus, sive judicantibus, Canonici æquè ac Civilis, & Patrii juris, peritia, manifestum reddunt quotidianæ, ac sæpè maximi momenti lites de Beneficiis, & Jure Patronatus Ecclesiastici, de Decimis, de Regularium & Clericorum validis aut invalidis Votis, de Electionibus, de Matrimoniis, aliisque rebus lites: ut egregiè disserit Arnoldus Corvinus Batavus Jurisconsultus [q]. Præterea universus Judiciorum ordo, quem hodie utroque in foro receptum videmus, ex secundo Decretalium libro haud dubiè est addiscendus.

Ad Theologiam verò quod attinet, ut ejus cognitionem ad Canonum perfectam notitiam apprimè conducere ultro concedimus; ita inficiari nemo potest, in multis eam sine Canonum ope cæcutire. Ejusmodi sunt quæ ad ritus Sacramentorum & reliqua sacra munia, quæ ad Ecclesiasticorum officiorum & beneficiorum administrationem, ac præsertim quæ ad Ecclesiasticæ jurisdictionis usum spectant: imò & ea quæ ad solvendas quæstiones quascumque de Moribus, & dubitationes de variis hominum actionibus motas pertinent. Quapropter Melchior Canus [r] Theologum sic informat, ut velit Juris Pontificii imprimis peritum esse, tum aliis de causis, tum quòd ex Pontificum Decretis Theologi dogmata sua, sive in rebus fidei, sive in rebus morum collegerint; Pontificum autem decreta ex libris utriusque Testamenti manarint; nec modò maximam cum illis habeant affinitatem, sed & ad eorum explicationem momen-

i Cap. pen. & ult. ext. de secund. nupt.

k Cap. 5. & cap. ult. e. de præscript.

l Can. 19. 20. & ult. xxxij. quæst. 5. & x. quæst. 6. c. pen. & ult. ext. de adult.

m Toto tit. ext. de usur.

n Cap. 8. de consanguin.

o Tò. tit. de divort. ext.

p Lib. 1. de Jure sacro cap. 1. nu. 53 ac seqq. Et cap. 2. num. 107. & seqq.

q In præfat. Jur. Can. per aphorismos explicati.

r Lib. 8. de locis Theol. cap. 6.

momenti sint haud exigui; tum etiam quòd Canonicæ sit facultatis per Ecclesiasticas leges dirigere animas in æternam salutem: tum denique quòd vel in solo Decretalium volumine permulti casus & articuli contineantur adeò utiles & necessarii, tam in foro pœnitentiæ, quàm in disponendis Ecclesiæ rebus, ut absque illorum cognitione nonnisi periculosè tractari possint, qui vocantur *Conscientiæ casus*. Id palàm profitentur doctissimi quique ejusmodi Casuum post Raymundum Pegnafortium, & D. Thomam tractatores, Silvester, Navarrus, Henriquez, Laymannus, ut qui omnia ferè definitionum suarum argumenta, ex Juris nostri officina, velut ex suo & vero armamentario, depromant.

III. Certè cùm duplex vulgò, aliquibus etiam triplex, Clavium genus distinguatur, in quibus Pontificia potestas est posita; quarum prima Ordinis dicitur, altera Jurisdictionis, tertia Scientiæ: harum omnium rerum directionem ex parte aliqua sibi vindicat Jus Canonicum. Et primum quidem genus, quod circa Sacramenta administranda potissimùm versatur, id eatenus dumtaxat ad Theologicam Facultatem videtur spectare, quatenus eorum indaganda natura & vis est: quatenus autem exhibendorum ratio tradenda est ac præscribenda, Juris est haud dubiè Pontificii: qua de re Joannes Andreas [s], & reliqui Doctores [t]. *3. De Clavibus.*

Clavis deinde *Jurisdictionis* tota videtur esse Juris Canonici, quantùm ad forum, quod vocant *Fori*, id est exterius; si modò ipsam potestatis hujus institutionem demas, quæ solius est Christi, Legisque divinæ. Quin & quod attinet ad jurisdictionem Conscientiæ, sive forum *Poli* & interius; id etiam ad Jus Pontificium pertinet; sic tamen ut Theologia quoque ad eam partem explanandam non parum conferat: sed praxis, decisio, ususque, & pœnitentiæ imponendæ modus, Jurisconsultorum nostrorum est. Ejus quippe rei principia & regulæ non aliunde certiùs tutiùsque, quàm ex Canonibus peti possunt: ut iis omnibus est perspectum, qui Theologos, non minùs quàm Canonum Doctores ante laudatos, cæterosque peccatorum, ad usum fori pœnitentialis, disquisitores ac discussores, qui vulgò Casuistæ vocantur, vel à limine salutarunt.

At tertium Clavis genus, *Scientia* scilicet, si de sacræ Scripturæ interpretatione intelligatur, ea magis propria videtur esse Theologorum: sed si cum Magistro Sententiarum [u], sumatur pro totius Scientiæ Prælatis accommodatæ peritia, spectabit procul dubio ad Canonum quoque Consultos. Nam in Pœnitentiæ tribunali, tum exteriori, tum etiam interiori, sive solemnem indicturis Pœnitentiam, sive privatim Confessiones fidelium audituris, tremendumque judicis in utroque genere acturis officium, tam Ecclesiasticæ, quàm Divinæ Legis necessariam prorsus esse cognitionem, ex suprà dictis evincitur. [x] Ea certè notitia destituti, nec peccata pœnitentium satis discernere ac distinguere poterunt, nec in absolutionis ferenda sententia salutares pœnitentias injungere. Quapropter, optima ratione jubentur [y] Sacris initiati sic Canonum studio incumbere, ut eos apprimè calleant: atque olim in ordinatione, Liber Canonum idcircò ab Episcopis tradi legive ordinatis solebat, Concilii Carthaginensis Decreto [z]: eademque de causa præcipiunt Toletani IV. Concilii [a] Patres, ut *Sciant Sacerdotes Scripturas Sanctas & Canones*. Nec verò sine causa Melchior Canus non alienum à vera conjectura existimat, Christum Dominum speciali quadam gratia Juris Pon-

s Ad cap. 1. de summa Trinit.
t Ad cap. *Post translationem*. §. *Cum ergo*. de renunt. & alibi.
u Lib. 4. sent. dist. 19. in princ.
x Cap *inter cætera*. in fin. de offic. Jud. ord.
y Can. 4. dist. 38.
z Can. 7. ead. dist. 38.
a Can. 1. ibid.

Pontificii Professoribus adesse in Legum Ecclesiasticarum vera interpretatione. Cujus sententiæ hanc subjicit rationem, quòd Deus, qui in necessariis non deficit, non in Theologos solùm, sed & in Sacri Juris Doctores spiritum veritatis effundere debeat. Quin etiam quæ Theologiæ Polemicæ adscribi solent, ad Canonicam Disciplinam trahere non dubitat Antonius Demochares Monchiacenus Theologus Parisiensis [b]. Neque enim aliud vult, cùm in editione Juris Canonici, cujus curam susceperat, id præsertim agit, ut ex priscis Canonibus jure nostro comprehensis, confutari posse ostendat novos in fidei articulis errores ab Hæreticis introductos.

b In præfat. Decreto Gratiani præfixa.

4. *Viri præferēdi in decidendis rebus Jurisdictionis à divina lege manantibus, Canonistæ, an Theologi.*

IV. Quærunt nonnulli ad utros potiùs recurrendum sit, ad Theologiæ, an ad Juris Canonici peritos, quoties de materia Pontificiæ Jurisdictionis aut administrationis agitur, quæ ex sacris maximè Literis pendeat, quales sunt Hæresis, Usura, Simonia, Matrimonium, Divortium, Jusjurandum, Perjurium, Votum, Indulgentiæ, Decimæ, & alia ejus generis. Eam quæstionem tractarunt inter Juris Canonici Doctores Petrus Ancaranus [c], Petrus Ravennas [d], & Nicolaus Everardus [e]: ex Theologis verò Melchior Canus anteà laudatus [f]; & Conradus Summenhartius [g]: atque alii, quos suæ quemque professioni suffragari non est mirum. Sed optimè hanc litem componet, qui cum jam nominato Boetio Epone, hasce duas præstantissimas utilissimasque disciplinas assiduo studio conjunxerit, ut paulò antè indicata plurimorum Canonum decreta sanxerunt. Agnosco itaque libenter non omnibus planè numeris absolutum fore Juris nostri Doctorem, qui Sacrarum Literarum rudis penitus fuerit; nec minùs affirmare audeo Theologos inter vix quemquam magni nominis extiturum, qui sacros Canones, Sacrarum Literarum certissimos multis in locis interpretes, ignoraverit. Certè in Ecclesiasticis Præfecturis ac dignitatibus, atque officiis obtinendis, Juris Canonici Doctores, cæterique gradu aliquo academico ejus peritiæ nomine donati, tum ex Pragmaticæ Sanctionis [h], & Concordatorum nostrorum [i], tum ex Concilii Tridentini placitis [k], deteriori loco non habentur, quàm Theologi, sed pari omnino passu ambulant. Quin & Canonum periti, in iis dignitatibus quibus annexa jurisdictio est, anteponi aliis videntur [l]. Nimirum hæc utraque scientia Ecclesiæ æquè necessaria est, cum verè Sorores sint, ut ait Epo [m], si earum finis consideretur: vel potiùs mater & filia, si spectetur origo. Adde quæ hac de re disserit P. Gregorius Tolosanus [n].

c In disputat. cujus initium, *antiquis & modernis temporibus.*

d In compendio utriusque Juris, tit. dicta notabilia §. hoc in loco.

e In locis Dialect. loco ab autoritate num. 7.

f Lib. 8. cap. 7.

g De contractib. quæst. 49.

h §. *Videlicet* de Collat.

i §. *Præterea* eod. tit.

k Sess. 23. cap. 18. de reform. ℣. *Quod si Indicio.*

l Sess. 24. cap. 16. de reformat.

m Lib. 1. de Jure sacro, cap. 2.

n Lib. 1. de Usuris, cap. 4.

C A-

CAPUT IV.

De Juris Canonici Divisionibus, ac de Lege Divina & humana, atque utriusque necessitate.

I. EX superioribus variæ oriuntur Juris Pontificii Divisiones: quarum duæ imprimis observandæ. Prima ex origine petitur, in Divinum & Humanum [a]: altera ex constituendi modo; in Jus scriptum & non scriptum, sive mores [b]. His addenda tertia ex autoritate, & locis ubi viget, in Commune, quod scilicet in corpus Juris relatum, apud omnes ferè nationes Christianas valet; & Proprium ac singulare, seu statutorum, quod extra Corpus Juris habetur [c]. Quartam præterea Divisionem, quæ in Jure nostro indicatur [d], in jus Græcum seu Orientale, ac Latinum sive Occidentale, lib. 3. exequemur.

1. Iuris Canonici divisio prima in scriptum & non scriptum.

a In summa & Can. *Omnes Leges* dist. 1. & Can. 1. dist. 8.

b Can. *Ius generale*, dist. 1.

c Cap. *Cùm dilectus*, de constit.

d Cap. 11. de Temporib. ordination.

II. Quæ ad Jus Scriptum pertinent, ea desumpta sunt partim ex Jure Divino, partim ex Constitutionibus humanis seu Canonibus. Hæ quippe voces latiori significatione pro omni Jure Positivo Humano usurpantur [e]: quamquam specialioris distinctionis causa, nomine quidem *Canonum* propriè statuta Conciliorum; nomine *Constitutionum* intelliguntur decreta Pontificum, aliorumque Episcoporum aut etiam Collegiorum.

2. Ius scriptum adhuc dividitur in Divinum & Humanum.

e In princip. & §. *Porrò*, post Can. 2. dist. 3.

III. JUS DIVINUM latè sumpto vocabulo appellamus quod in Lege continetur & Evangelio [f], id est Veteris & Novi Testamenti Legislationem universam: utriusque enim præceptis Jus Canonicum non modò passim est respersum, sed etiam ex iis potissimùm profluxit [g]. Atque hoc Jus omnibus aliis anteponitur scriptis [h].

3. Ius Divinum quid.

f Dist. 1. in summ.

g Cap. *Qualiter & quando* 24. e. de accusat.

h Can. *quis nesciat*, dist. 9.

IV. Jus istud à quibusdam, ab ipso imprimis Gratiano, cum Naturali; ab aliis cum Æterna Lege confundi videtur. Verùm, si accuratè res perpendatur, non exiguum inter hæc constituendum est discrimen. Cùm enim in Lege Divina triplicis generis præcepta tractentur, Moralia, Cærimonialia seu Mystica, & Judicialia: Moralia, quæ Decalogo ferè continentur, à Jure Naturali humano vix recedunt. Legalia, sive ad mysteria & ritus, sive ad judicia referantur, Juris Naturalis nomine comprehendi minimè possunt.

4. In quo differat à naturali.

V. *Æterna* verò *Lex* nihil est aliud, quàm summa ratio in solo Deo perfectè existens, & participatione quadam mentibus hominum omnium, modò sani judicii sint, indita; ex qua Legum tum naturalium, humanarum & civilium omne genus manavit, ut luculenter ostendit post Platonem [i] Cicero [k], longèque enucleatiùs ac distinctiùs D. Thomas [l].

5. Lex Æterna quid.

Sed *Lex Divina* propriè sumpta ea dicitur, quæ finem hominis naturalem excedens, & supernaturalem, vitam nempe æternam proponens, ab ipso Deo revelata est; quam Doctores nonnulli *Legem Divinam Positivam* nominant. Hæc constat utriusque Fœderis, veteris & novi præceptis; quæ tamen non eumdem omnia vigorem nunc habent. Novi quidem Testamenti præcepta (præcepta dico, non consilia) divi-

i In Epinomide, & alibi.

k Lib. 1. de legib.

l 1. 2. Quæst. Præsertim 93.

divino Jure cuncta ſervanda neceſſariò ſunt. Sed Moſaicæ Legis iis tantùm præceptis adſtringimur, quæ ad generalem morum informationem ſpectabant. Hæc, uti jam dictum eſt, ad Decalogum fermè referri poſſunt. Quin hæc quoque, non tam quatenùs præcepta ſunt Legis Moſaicæ, quàm vi Legis naturæ in animis hominum inſitæ, quæ idcirco, ex Juſtiniano quoque, immutabilis eſt [m], hodie obligant ex communi ſententia, quam inter alios Juriſconſultos probat Didacus Covarruvias; inter Theologos Gregorius de Valentia [n]. Judicialia verò, quæ ad Jus dicendum, Judiciaque rectè adminiſtranda pertinebant, & Cærimonialia ad Divinum cultum ritè exhibendum ſpectantia, per Chriſti mortem ſublata ſunt, ut probant D. Auguſtinus [o], & D. Hieronymus [p]. Quamquam, quod attinet ad hæc Legalia præcepta, ita diſtingui ſolet, ut ſuperficie tantùm tenus mutata ſint; at ſecundum moralem intellectum, nullam acceperint mutationem, ut contendit Gratianus [q]. Unde veteris Legis ea præcepta quæ Decretalium Libris à ſummis Pontificibus inſerta ſunt [r], non ut Divinæ Legis placita cuſtodiri à nobis debent; ſed quatenus humani Juris ſunt, Pontificiis Conſtitutionibus recepta, & renovata: qua ratione aliorum quoque obſervatio præcipi poſſet. Cum igitur hujuſmodi etiam præcepta, Divini juris ſeu Divinæ Legis Conſtitutiones alicubi appellantur in Decretalibus [ſ]: id de Divina lege veteris Teſtamenti eſt intelligendum, qua reverà tenebantur ante Chriſtum Judæi; ſed cujus vinculum ex D. Thoma [t], inchoato humanæ Redemptionis myſterio, ſolvi cœpit adveniente Chriſto, paſſione verò ejuſdem finem omnino accepit, Redemptionis ſcilicet conſummato myſterio. Quòd autem Legalia nonnulla poſt mortem Chriſti obſervata leguntur, [u] id ideo factum dicitur, ut mortua ſynagoga cum honore ſepeliretur; quæ ſunt verba D. Thomæ [x]; idque non alia ratione quàm qua videmus mortuorum corpora non ſtatim ſepulturæ tradi, ſed aliquandiu oculis exponi ſuperſtitum, atque ſervari.

6. Neceſſitas Divinæ Legis.

VI. Cur autem præter humanas Leges Divina quoque neceſſaria fuerit, cauſæ ab eodem D. Thoma quatuor aſſignantur [y]. Prima, ut homo erigeretur ad ſupernaturalem æternæ beatitudinis finem. Secunda, ut in actibus dubiis, certò & ſine errore dirigeretur. Tertia, ut interiores ejus mores atque actus pravi cohiberentur. Quarta denique, ut nihil quidquam quod malum ſit, impunitum remaneret. Horum verò nihil leges humanæ, propter hominum infirmitatem atque ignorantiam præſtare poſſunt. Eòque S. Doctor refert illud Pſal. 118. *Lex Domini immaculata, convertens animas; teſtimonium Domini fidele, ſapientiam præſtans parvulis.* Quibus verbis indicatur, ex ejus ſententia, ſingulorum peccatorum, etiam minimorum correctio; internorum actuum, motuumque animi compoſitio; & promiſſio vitæ cæleſtis, in qua inveſtiganda conſiſtit vera ſapientia.

7. In quo differat Nova Lex à Vetere.

VII. Lex verò Nova perfectione magis quàm alia re quapiam à Veteri diſtinguitur; atque, ut idem D. Thomas loquitur [z], tanquam vir à ſeipſo puero. Eſtque notatu dignum, quod obſervant Legem Moſaicam populo Dei, Hebræis nimirum, datam eſſe à Deo

Patre

m §. pen. Inſt. de Jure Nat. Gent. & Civili.
n In 1. 2. diſp. 7. quæſt. 7.
o Epiſt. 19.
p Epiſt. 11.
q §. fin. diſt. 8.
r Cap. 1. e. de adult. Cap. 1. de furtis. &c.
ſ Cap. *Literis* e. de reſtit. ſpoliat. & cap. *tua*, Cap. *cum aliquibus* in fin. e. de decim.
t 1. 2. quæſt. 103. art. 4. & quæſt. 104. ar. 3.
u Act. cap. 15. 16. & 21. item ad Galat. cap. 5.
x Dicto art. 4.
y 1. 2. Quæſt. 92. art. 4.
z Ead. quæſt. art. 5.

Patre per Angelos; Legem Evangelicam, Dei quoque populo, nimirum Ecclesiæ Christianæ, à Deo Filio traditam proprio Domini Christi ore, qui Deus verus & homo est; Legem denique Ecclesiasticam, pro re nata, Pontificum ore, quibus licèt meris hominibus, pascendum gregem suum Christus commisit, eidem Christiano populo quotidie dari à Spiritu sancto; cujus ad Ecclesiæ Catholicæ regimen divinus nunquam deerit afflatus.

VIII. Philo quidem Judæus [a] non dubitat secundam Decalogi tabulam ad Jus humanum revocare, quòd ad charitatem erga homines pertineat [b]; quemadmodùm prior tabula ad charitatem erga Deum. Sed quamvis, si quis subjectum ejus tabulæ spectet, vera ejus sententia sit; attamen inspecto autore atque origine, (qua præsertim ratione Jus Divinum ab humano secernitur) Decalogus universus divini Juris est, utpotè Dei digito exaratus; vel potiùs in omnium hominum animis maxima saltem ex parte insculptus.

8 Decalogi secunda pars quatenus Iuris humani.

a *Lib. de Decal.*
b Exod. cap. 31.

IX. HUMANUM Jus, sive Jus *Constitutionum*, quod & propriè Positivum dicitur, tanquàm ab hominibus positum atque institutum, complectitur Leges omnes scriptas [c]. Constitutiones autem aliæ sunt Civiles, aliæ Ecclesiasticæ. Civiles sunt, quas Principes populis, aut ipsi sibi populi posuerunt: quæ, si Evangelicis Canonicisque institutis non adversentur, omni reverentia dignæ sunt [d]: si contrariæ sint Pontificiis Constitutionibus, modò ad animarum interitum non vergant, in suo foro servantur.

9. Ius Humanum, seu Constitutionum, quarum aliæ Civiles, aliæ Ecclesiasticæ.

c Dist. 3. in sum.
d Can. 1. in fin. & duob. seqq. ibid.

X. Constitutiones autem Ecclesiasticæ, de quibus hìc præcipuè agimus, sunt in triplici differentia, ut suprà à nobis indicatum est. Vel enim sunt statuta Conciliorum, sive Generalium, sive Localium (quo nomine comprehenduntur tam Provincialia, quàm Nationalia) vel decreta Pontificum, vel dicta Sanctorum [e].

10. Constitutiones Ecclesiasticæ sunt Triplicis generis.

e §. *Porrò*, post Canonem 2. ead. dist.

XI. Sed quæri potest, constituta Lege Divina, quæ ad æternam salutem sufficeret, quid attinuerit Canonicam præterea, sive Ecclesiasticam Legem constitui? Ejus rei hæc ratio redditur, quòd cùm nulla civilis societas sine congruis statui suo Legibus stare possit, necessarium visum est disciplinæ, vitæque, tum communis, tum etiam privatæ, regulas accuratiùs clariùsque præscribi: quæ sanè ad faciliorem divinæ ipsius Legis observationem plurimùm conducunt; uti præter cæteros probat Alphonsus de Castro [f]. Atque huc referri possunt divinæ Sapientiæ verba apud Salomonem [g]: *Conserva, fili mi, præcepta Patris tui: & ne dimittas Legem matris tuæ. Matris* nomine quis dubitet Ecclesiam esse intelligendam, per quam Christo generati sumus? Et verò quemadmodùm, præter legem Naturalem, Civilibus quoque opus fuit in Republica: pari quoque ratione præter Divinam Legem, opus habet Ecclesia propriis Legibus & Constitutionibus, quibus ejus corpus in exteriori disciplina regatur. Etenim sicut Leges Civiles ex naturali ratione; ita Ecclesiasticæ Leges ex Lege Divina profluunt [h], suntque velut conclusiones quædam ex illa deductæ, ad ea moderanda, quæ Christus Dominus judicio eorum qui præfuturi erant, pro rerum, personarum, temporum, locorum varietate, definienda reliquit.

11. Cur necessaria fuerit Lex Canonica.

f Adversus hæreses, Lib. 6. dictione *Ecclesia*, hæresi 9.
g Proverb. 6.
h Cap. *qualiter & quando* 24. e. de accusat.

XII. Jus

12. Jus non scriptum quotuplex.

XII. Jus non Scriptum constat Traditionibus & Consuetudine: ad quam referri potest Romanæ Curiæ Stylus, & quam nonnulli Conniventiam vocant.

13. Traditiones.

XIII. *Traditionibus* accensentur quæcumque sola voce ab Apostolis eorumque primis successoribus prodita, ad nos, velut per manus transmissa pervenerunt; licèt ex parte scriptis quoque à posteris sint comprehensa. Hujusmodi sunt in sacrosancto Missæ sacrificio, aquæ cum vino permixtio; Inunctio eorum qui baptizantur; Institutum frontem signo Crucis muniendi; Imaginum usus, aliaque quàm plurima, quæ autoribus D. Basilio, & D. Augustino non minoris sunt autoritatis & ponderis, quàm si ab initio scriptis mandata essent [i]. Atque huc pertinet illud Pauli [k]: *Itaque fratres state, & tenete Traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram.* Valeat & in hac re Tertulliani sententia, vel potiùs testimonium; qui ubi inter cætera [l], Baptismatis & Eucharistiæ sumendæ ritus, Oblationes pro Defunctis, & Crucis crebrò usurpata in fronte signacula commemoravit, hæc subjungit [m]; *Harum, & aliarum ejusmodi disciplinarum si legem expostules Scripturarum, nullam invenies. Traditio tibi prætendetur auctrix, Consuetudo confirmatrix, & Fides observatrix.* Eodem etiam spectat illud B. Irenæi martyris ad Florinum hæreticum apud Eusebium [n], Ταῦτα τὰ δόγματα, οἱ πρὸ ἡμῶν πρεσβύτεροι, οἱ καὶ τοῖς Ἀποστόλοις συμφοιτήσαντες, οὐ παρέδωκάν σοι. *Hæc dogmata, hi qui ante nos vixere presbyteri, sive seniores, qui etiam Apostolorum discipuli extiterant, nequaquam tibi tradiderunt.* Quod sanctissimi & antiquissimi præsulis testimonium ad confutandam vanitatem cæterorum hæreticorum Traditiones respuentium, non exiguum habet momentum. Nec minoris est ponderis, quòd idem Lugdunensis Antistes [o] hæreticos provocat Ecclesiæ nomine ad eam Traditionem quæ est ab Apostolis, & per successiones quoque Seniorum in Ecclesiis custoditur. Quamobrem & Nicæna II. [p], & Florentina [q], universales synodi Traditionum Ecclesiasticarum impugnatores anathemate haud immeritò damnarunt. Tridentina quoque superiorum vestigiis inhærens, *omnem veritatem* & morum *disciplinam contineri* affirmat *in Libris Scriptis, & sine scripto Traditionibus, quæ ipsius Christi ore ab Apostolis acceptæ, aut ab ipsis Apostolis Spiritu Sancto dictante, quasi per manus traditæ, ad nos usque pervenerunt* [r].

i Can. 5. dist. xj. Can. *illa* 11. dist. 12.
k 2. Ad Thessalon. cap. 2.
l De corona Milit. cap. 3.
m Cap. 4.
n Hist. Ecclesi. lib. 5. cap. 20.
o Lib. 3. adversus hæreses, c. 2.
p Actio. ult.
q Sess. 5.
r Sess. 4. in pr.

14. Consuetudo quid, ejusque autoritas.

XIV. *Consuetudo* est jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cùm deficit Lex [s]. Ea optima est Legum interpres [t]: adeo ut non modò Lege deficiente valeat; sed si legitimè præscripta sit, in iis, in quibus non vertitur salutis periculum, juri etiam scripto deroget [u]. Specialis certè consuetudo canonicè præscripta generali constitutioni præstat, nisi consuetudinis ejus in constitutione posteriori nominatim mentio fiat [x]. Ita enim intelligendus est, opinor, Nicolaus I. Pontifex, hac de re scribens ad Michaelem Græcorum Imperatorem [y]. Præscripta verò censetur spatio quadraginta annorum [z]. Quæ ita intelligi debent, si Consuetudo rationi sit consentanea; nec Juri divino aut naturali, seu bonis moribus, aut receptis apud omnes Canonibus planè contraria sit; quo casu corruptela potiùs & abusus, ac vetustas erroris, quàm con-

s Can. 5. dist. 1. Can. 6. dist. x. Can. 7. dist. 12. l. 32. & 33. Dig. de Legib.
t Cap. 8. ext. de consuet. l. 37. Dig. eod. tit.
u Cap. ult. de consuet. ext. & in 6. & de l. 37. in fin.
x Cap. 3. de consuet. in 6.
y Can. consequens. 2. dist. xj.
z Glos. in cap. ult. de Consuet. in 6. & in cap. *ut litigantes* de offic. ordinar.

consuetudo dicenda videtur [a]. Hujus rei exempla non pauca in toto Jure habentur.

XV. Est autem consuetudo vel Generalissima, quæ in universo orbe Christiano viget, & hæc pro Apostolica ferme Traditione est habenda [b]; vel Generalis, quam aliqua natio, aut provincia servat [c]: vel Specialis seu Localis, quæ in aliqua certa Civitate, aut Collegio valet [d].

Consuetudo Particularis, ratione subnixa & probata, in loco ubi recepta est generalem vincit, ut antea indicavimus [e]; idque propter diversam populorum ac locorum naturam, quæ sæpè diversa exigit instituta [f]. Etenim ob varium provinciarum ingenium, ac morum in quibusque gentibus varietatem, non eadem ubique conveniunt, sed ut loquitur Plutarchus in Themistocle ἄλλα δ' ἄλλοις καλά. Cujus rei exempla habentur apud Theophilum [g], Polybium & alios.

Tria itaque sunt quibus fermè Catholica Ecclesia gubernatur: autoritas scripturarum, aut traditio universalis, aut propria & particularis institutio. Sed autoritate Scripturarum, & universali Traditione majorum tota costringitur: privatis verò constitutionibus & propriis informationibus, unaquæque, pro locorum varietate, & prout cuique visum est, subsistit; ut ratiocinatur D. Augustinus in epist. ad Januar.

XVI. *Stylus Curiæ* Romanæ nihil est aliud quàm formula, qua Aulæ Romanæ Officiales, sive agentes, Scribæ ac scriniarii in rescriptis, vel aliis negotiis expediendis utuntur [h]. Ea dici potest consuetudo quædam, quæ respicit ordinem ac formam loquendi, scribendi vel procedendi: in quo differt à consuetudine generaliter sumpta, quæ absolutè Decisiones causarum spectat [i]. Hic Stylus, ubi Jus contrarium nullum est, potest in decisionibus allegari, cùm pro lege habeatur [k]: & jure quoque Civili ejusmodi usus, ac styli ratio habetur, & si quid contrà fiat, improbari solet [l].

XVII. Qua verò ratione consuetudo atque usus probatur, eadem quoque ratione *Connivencia* ipsa (ut vocant) Juris vicem obtinet [m]; est enim tacitus quidam consensus eorum, qui quod vetare possent tolerare malunt.

XVIII. Hanc Juris Divisionem paulò aliter instituere videtur in Decreto suo Gratianus [n], illud distribuens in jus *Naturale*, quod vetustius & immutabile esse affirmat; & *Mores* seu consuetudinem. Verùm Juris naturalis nomine Leges omnes divinas intelligit, jusque illud quod Mosaica Lege atque Evangelio continetur. Quod ex parte verum est, quatenus nempe Decalogus & alia utriusque Legis præcepta rectæ rationi sic consentanea sunt, ut omnibus naturali lumine pateant: ex parte falsum, quandoquidem non omnia quæcunque in Lege aut Evangelio continentur, ad Jus naturale referuntur, ut & ipse Gratianus agnoscit. Quòd autem *Morum* nomine instituta quævis & omnes consuetudines complectitur: & consuetudinem facit partim *Scriptam*, quæ propriè Lex est seu constitutio; partim non scriptam, quæ consuetudo strictè appellatur: impropriè loquitur. Non malè deinde Constitutionem scriptam [o] dividit in Civilem vel

a Can. 3. & seqq. dist. 8. Can. 3. 8. & 11. dist. 11. cap. 7. & ult. ext. de Consuet.

15. *Divisio Consuetudinis.*

b Cap. 5. ext. de consang. & affin. Cap. 49. de sent. excom. &c.

c Can. *Catholica* 8. dist. 11.

d Cap. *cùm Ecclesia* 31. de elect.

e Vid. Cap. 19. de jurejur.

f §. 1. Inst. de Jur. nat. & c. 1. de Consuet. in 6.

g Instit. §. 1. de Jure natur. &c.

16. *Stylus Curiæ Romanæ.*

h V. can. 8. dist. 11.

i Vid. c. *quàm gravi* 6. ext. de crim. falsi.

k Cap. *Literas* 2. ext. de jur. calum. Panorm. & alii ad cap. *ex Litteris* de Constit.

l L. 6. Cod. de divers. rescript.

17. *Connivencia.*

m Cap. 13. in fin ext. de preb.

18. *Explicatur Juris Divisio à Gratiano adducta.*

n In sum. & Can. *omnes* dist. 1. atque in sum. dist. 5.

o §. His itaque post Can. *non est peccatum*, dist. 6.

vel Jus forense, & Ecclesiasticam seu Canonem: Canonum verò alios facit Decreta Pontificum, alios statuta Conciliorum [p]. Quæ omnia cum divisione à nobis allata conciliari nullo negotio possunt: si dicamus aliter ab eo sumi Consuetudinis nomen, quàm vulgò accipiatur; & ad omnia Juris humani genera porrigi. Et verò, si benè calculum ponamus, facilè apparebit Jura omnia ex hominum usu originem ac vim habere. Nam & ante descriptas populis leges, certis civitas quæque aut natio institutis regebatur, ita exigente societatis cujusvis natura: & Leges ipsæ ac scriptæ constitutiones, etsi ab imperantibus earum conditoribus accipiant autoritatem; frustra nihilominùs promulgentur, nisi, ut ad subjectorum utilitatem accommodandæ sunt [q], ita eorum moribus receptæ, plenum robur nanciscantur.

19. *Divisio Juris in Commune & singulare.*

XIX. Ex supradictis tertia oritur Juris Divisio in Commune & Singulare seu speciale. *Jus Commune* dicitur quod in corpus Juris Canonici est relatum [r]. De hoc etenim hic agimus [s]. Corpus autem Juris, ut fusiùs lib. 4. differemus, continet Decretum Gratiani, Quinque Libros Decretalium Gregorii IX. Sextum Decretalium, Clementinas, & Extravagantes tam Joannis XXII. quàm Communes. [t]. *Jus Singulare*, strictè quidem loquendo, ea complectitur quæ nationi, provinciæ, Ecclesiæ, collegio cuique propria sunt, ideoque jus Proprium & jus quoque Statutorum generali appellatione dicitur: at latiori significatione ad alia quoque extendi potest, quæ licèt recepti Juris corpore non comprehendantur, vim tamen Legum certis in rebus obtinent. Hujusmodi sunt Regulæ Cancellariæ Apostolicæ, ac Bullæ seu Decretales, quæ extra Juris corpus habentur, secundum quas in locis, ubi promulgatæ sunt, pronuntiare judices debent. Huc etiam referri possunt in Gallia Concordata à Francisco I. Rege Francorum cum Leone X. summo Pontifice inita, & Pragmatica Sanctio Caroli VII. quà illius Juri Concordata non derogant: itemque in Germania Concordata Germanica: prætereà variis in regionibus locisque, Ecclesiarum Statuta & Consuetudines speciales.

p §. *Cùm itaque.* post Can. *Consuetudo* dist. 1.

q In princ. seu sum. dist. 3.

r §. *Porrò* post Can. *regula* dist. 3.

s Can. 2. & §. *leges* post Can. 3. dist. 4.

t Cap. 9. de fide instrum. juncta parte decisa.

CAPUT V.

De Origine Juris Canonici.

I. ORigo Juris Canonici, si Autoritatem inspiciamus, petenda est non tam ex Judæorum usu, apud quos ad Christi usque tempora de rebus religionis Pontifices cognoscebant [a], quam ex facultate Apostolis à Christo concessa, atque ex usu Ecclesiæ universæ ab Apostolorum temporibus ad nostram usque ætatem transmisso. Hanc quippe potestatem ipsi Apostoli exercuerunt, ut videre est toto Actuum libro [b]; ubi primo omnium Concilio Hierosolymis celebrato de Circumcisionis necessitate tollenda, sic pronunciarunt: *Visum est Spiritui sancto & nobis nihil ultrà imponere vobis oneris* &c. Idque significarunt epistola ad fratres, qui Antiochiæ & in reliqua Syria Ciliciaque conversi ad fidem erant, nomine Apostolorum & seniorum sive Presbyterorum scripta. Per illam, sibi collectis in unum placuisse indicarunt, ut ad eos Judam & Silam mitterent, qui gesta in Concilio illo referrent. Ab eo tempore haberi Concilia cœperunt, quoties opus fuit, ut fusiùs infrà memorabitur, Lib. 2.

1. Origo Iuris Canonici, autoritate inspecta.
a Deuteron. 17. Actuum 23.
b Præsertim cap. 15.

Quòd si materiam, qua constat Jus Canonicum, spectemus; ab utraque Lege Divina, Mosis & Christi, illud derivari manifestum est [c] ex Concilio Lateranensi IV. sub Innocentio III. habito. Ejus sunt hæc verba notatu digna: *Qualiter & quando debeat Prælatus procedere ad inquirendum & puniendum subditorum excessus, ex autoritatibus veteris & novi Testamenti colligitur, ex quibus posteà processerunt Canonicæ sanctiones*; inspecta scilicet materia atque initio, ut clariùs demonstrant ea quæ ibi sequuntur. Et verò Leges omnes Ecclesiasticæ ad normam Divinæ, seu revelatæ Legis explorantur, ex cujus præceptis, tanquam ex suis fontibus ac principiis deducuntur earum definitiones sive decisiones.

c Cap. *qualiter & quando*, extra de accusat. in parte decisa.

II. Quapropter non immeritò Lex Ecclesiastica sæpenumerò Divinæ Legis titulo decoratur: & D. Gregorius Nazianzenus [d], ac D. Augustinus [e] non Evangelium tantùm, sed & Pontificium Jus videntur Divini juris nomine intelligere. Innocentius sanè IV. [f], postquàm dixit velle se in Urbe Roma vigere studium *Divini & Humani Juris*, explicationis causa subjungit, *Canonici videlicet & Civilis*. Nicolaus denique Pontifex [g], aliique Jus Ecclesiasticum sæpè vocant Legem Dei; duabus nempe de causis anteà indicatis; partim quòd afflante Spiritu sancto constitutum sit, deriveturque ex principiis Evangelicis; partim quòd ipsius Christi ore Sacrarum Legum condendarum potestatem Petrus ac reliqui Apostoli [h] ipsorumque successores acceperint.

2. Ius Canonicum Legis Divinæ nomine aliquando significatur.
d Can. *Suscipitis*, dist. 20.
e Can. 1. xiij. quæst. 7.
f Cap. *Cùm de diversis* 2. de privil. in 6.
g Can. 1. dist. 10.
h Matth. 10. Luc. 10.

III. Non diffitemur tamen Jus Canonicum ex parte quoque *Humanum* esse, quandoquidem ab hominibus revera est conditum, quamvis autoritatem à Deo habentibus. Nam D. Thomas [i], at-

3. Ius Canonicum rectè Humanum dicitur.
i 1. 2. quæst. 98. art. 3. &c.

que alii Scholastici, nomine Divini Juris illud duntaxat intelligunt, quod à Deo rectè & immediatè, seu certè per Angelos Dei jussu & nomine loquutos, revelatum, & constitutum est; nec ullius hominis ore primùm promulgatum traditumve propria autoritate: unde fit ut & in ipsis novi Testamenti Libris quædam reperiantur, quæ eo sensu humani Juris non divini dicuntur: quæcunque nimirùm per Apostolos sunt decreta.

4. Ius Canonicum ortum ex Christi & Apostolorum præceptis.

IV. Ut igitur quæ ad Juris Ecclesiastici originem pertinent, brevi quasi anacephalæosi in pauca contrahamus: cùm Christus novam Legem instituerit; nec tamen eo tempore quo inter homines versatus est, singula quæ ad Ecclesiæ πολιτείαν necessaria erant, statuere potuerit, (quòd tum Neophyti in fide cuncta quæ tradenda erant portare non possent) abiturus ad Patrem, curam potestatemque regendæ Ecclesiæ Apostolis commisit, quibus ut & eorum successoribus, ducem invisibilem se in perpetuum fore promisit dato Spiritu sancto [k], sicque post ejus ad cœlos digressum, Ecclesia, universus nempe fidelium cœtus, juxta ejus mandata, ductu Spiritus sancti regi cœpit, præside D. Petro [l] Ab his simul congregatis conditæ jam tum Leges sacræ: quæ vera fuere hujus nostri Juris incunabula. Sed præter eas Constitutiones, quæ in sacris Codicibus extant, supersunt etiam qui scripti non multò post ea tempora dicuntur Canones Apostolorum, & quæ vocantur Apostolicæ Constitutiones, de quibus infrà.

k Joann. cap. 14.

l Act. cap. 5. & 6.

5. Ex Traditionibus etiam Apostolicis constat.

V. Traditiones autem Apostolorum non omnes sanè scriptis mandatæ fuerunt; sed per manus ab iis ad nos perductæ quamplurimæ: nec minùs tamen observandæ, ut patet ex D. Pauli locis suprà laudatis [m]: quemadmodùm ipsius Christi Leges & dogmata non omnia scripta sunt à sanctis ejus historicis quatuor, ut docet D. Joannes [n]; sed quædam sine scripto, & solo Ecclesiæ usu fuere recepta.

m Ad Thessalon. cap. 2. &c.

n Evang. cap. ult.

6. Progressus Iuris Canonici ex Statutis Conciliorum, Decretis Pontificum, ac scriptis Patrum.

VI. Post Apostolos, eodem sancto Spiritu dictante, subrogati in eorum locum Episcopi, varias Leges pro variis Ecclesiæ necessitatibus ac rerum occasionibus promulgarunt. Et iis quidem definiendis quæ ad universæ Ecclesiæ fidem ac regimen pertinere videbantur, Oecumenica ex toto orbe Christiano coacta: rebus autem causisque Provinciarum constituendis aut disceptandis, Provincialium Episcoporum Concilia sunt introducta.

Sed quoniam non semper obvium fuit Concilia congregare; quæque coibant non semper ritè congregata celebratave videbantur: ideò consulti plerumque Romani Pontifices suas partes in rebus Ecclesiæ tractandis ac decernendis suo Jure interposuerunt: eorumque decreta, alia ab universa Ecclesia, alia in Occidente recepta; ut & Patriarcharum, aliorumque in Oriente, & cæterorum Præsulum in Provinciis atque Episcopatibus suis, valuerunt. Proprias præterea Regulas singuli Ordines Monastici cœtusque Regulares sibi posuere.

Denique quia singulis seculis eminentes pietate ac scientia Viri, iique maximam partem Antistites, Patresque Christianæ plebis spirituales, de rebus fidei ac morum eruditè, sancto quoque ipsi Spiritu, ut par est crede-

credere, afflati, scripserunt; eorum quoque sententias amplexa ut plurimùm Ecclesia est.

VII. Ex his igitur quatuor fontibus promanat universum Jus Canonicum; Scriptura sacra, Conciliis, Decretis Pontificum, & sententiis Patrum. His Juris Civilis Romani Francicique, si paucas addideris constitutiones, vix quicquam supererit quod ad cognoscendam Juris nostri originem ac materiam desideretur. De his omnibus nunc sigillatim nobis agendum, & primo loco de sacris utriusque Fœderis Codicibus.

7. Quatuor præcipui fontes Juris Canonici.

CAPUT VI.

De Primo Juris Canonici Fonte, nimirum Sacra Scriptura in genere, deque ejus nominibus.

I. Licèt, Capitum titulis sive inscriptionibus spectatis, haud sanè multa sint Sacrarum Literarum testimonia in Canonici Juris Corpus relata: ¡Si tamen perpendantur sacri textus loca, tum Conciliorum, Decretorum Pontificiorum ac Patrum articulis, tum ipsius Gratiani contextui inserta; ea innumera reperiemus: adeo ut Scripturæ pars nulla, vix ullum sit caput, ex quo non plures sententiæ in Juris nostri Libris habeantur, ac sæpenumerò explicentur. Quapropter Boetius Epo [a] peculiarem eorum Indicem, tum Decreto Gratiani, tum Decretalibus, præfigi optabat, ut ex eo liqueret, quomodo passim totam Scripturam interpretetur ipsamet Mater Ecclesia. Quod ille optabat, jam præstiterat aliquatenus Joannes Abbas Nivicellensis. His de causis operæ pretium me facturum putavi, si de omnibus sacris codicibus ita disseruero, ut de quorum Autore, Tempore, Autoritate inter omnes Christianos constat, semperque constitit, ea breviter attingere contentus; iis de quibus aliqua subest dubitatio, paulò accuratiori tractatione, suum asseram robur.

1. Innumera Scripturæ loca inspersa Corpori Juris Canonici.

a Lib. 2. de Jure sacro cap. 3.

II. Scriptura Sacra, quæ & absolutè *Scriptura*, & Hebræis eodem sensu מִקְרָא *Mikrà* dicitur, quòd maximè digna, cæterisque omnibus Libris dignior sit, quæ scriptis mandetur. Aliis prætereà nominibus appellari solet: Modò enim *Biblia*, Sacra, modò *Testamentum*, aliquando *Verbum Dei*, aliisque vocabulis designatur.

2. Scripturæ Sacræ Nomina.

III. BIBLIA SACRA plurali numero vocantur, tanquam volumina sacram Doctrinam continentia. Est enim Græcè βιβλίον, volumen, seu Liber, à voce βύβλος, quæ Papyrum [a] significat arborem; sive etiam Codicem, hoc est Tiliæ alteriusve arboris internum corticem, qui in tenuissimas longasque philyras seu membranas ductus, chartæ usum veteribus præbebat. Qua igitur ratione Codex

3. Biblia.

a Suidas, Eustath.

dictus est, per excellentiam, Liber Imperialium Constitutionum; eadem ac multò potiori ratione, *Biblia* nullo addito vocantur Divinæ Legis volumina: quòd scilicet omnes alios Libros dignitate & utilitate facilè superent.

4. *Testamentum.* IV. Dicitur TESTAMENTUM, fortè, non tam acceptione illa usitatissima, qua Testamentum definitur à Jurisconsultis, mentis nostræ justa sententia de eo quod quis post mortem suam fieri velit [b]; quàm pro fœdere ac pacto, seu pro instrumento & contestatione fœderis, quod inter Deum & homines initum est: quo sensu à D. Paulo sumi, contra vulgarem opinionem singulari dissertatione ostendit amicus quondam noster Philippus Codurcus Nemausensis. Negat enim Hebraicum בְּרִית *Berith*, Græcum Διαθήκη, (quibus vocibus Scriptura Sacra designatur) ullibi in sacris paginis pro Testamento accipi, significatione illa in jure Romano usurpata: cùm nec ullus Hebræis Testamentorum hujusmodi usus fuerit, sed vel cognationis jure, vel donatione inter vivos, bona in proximos aut amicos, apud eos transferrentur. Quæ sententia confirmari imprimis videtur ex eo quod habetur in Exodo [c], de volumine & sanguine Fœderis; quæ vox iisdem nominibus in Græco & Hebræo ibi exprimitur; licèt aliis locis in vulgata editione vocabulo Testamenti ea nomina explicentur; ipsum etiam Hebraicum בְּרִית *Berith*, quod propriè Fœdus sive *Pactum* significat. Deducitur nempè à radice בָּרָא *Bara*, quæ accipitur tam pro eo quod est *eligere*, quàm pro eo quod est *cædere*, seu *mactare*. Eliguntur autem tum personæ, inter quas, tum leges & conditiones quibus fœdus initur: & in pangendis fœderibus cædi victimæ solebant apud plerasque nationes; ut apparet ex eodem Exodi loco; atque ex Genesi [d], ubi agitur de Abrahami fœdere cum Deo. Hinc & fœdus ferire, & fœdus icere Romani quoque dixerunt; quia porca à fecialibus silice percussa, cæsaque, fœdera contrahebant: quem ritum tangit Suetonius [e], describit Livius [f], ac Virgilius [g].

Post iidem inter se, posito certamine, Reges
Armati, Jovis ante aras, paterasque tenentes,
Stabant, & cæsa jungebant Fœdera porca.

Hic itaque valebit aliquatenus Testamenti Etymon à Servio Sulpicio Jurisconsulto adductum: quum vult Testamentum dictum esse à testatione mentis, si generaliori ejus vocabuli acceptione, pro solenni voluntatis & mutui consensus contestatione sumatur.

Verùm quod attinet ad Græcum nomen Διαθήκη, id sæpè à Rabbinis pro vero morientis testamento usurpari non est quod ambigatur. Ita certè interpretantur R. David Cohen de Lara & Buxtorfius in suo Lexico. Eaque nominis hujus usurpatio ex multis Talmudicorum locis colligi facilè potest. Suggessit tamen mihi vir Cl. Joannes Capellanus è Collegio Sorbonæ Theologus, & Sacræ Linguæ laudatissima professione Collega noster, autoritatem R. Davidis Kimchi, qui ad illud Samuelis, sive Regum II. [h] & *præcepit domui suæ*; notat, morem esse hominum, ut morti proximi liberis aut domesticis

b In L. 1. Dig. qui test. fac. poss.

c Cap. 24.

d Cap. 14.

e In Claud. cap. 25.

f Lib. 1. cap. 14.

g Æneid. 8. ℣. 639.

h Cap. 17. ℣. 23.

cis suis præcipiant, quid post mortem suam de rebus domus & hæreditatis suæ fieri debeat: & secundum hæc in Mischna memorari Mosem testamentum fecisse. Sed, ut inde evinci fateor suprema morientium mandata, & mortis causa donationes Judæis haud incognitas fuisse: ita, nisi aliud quid proferatur, non satis certò, mea quidem sententia, conficitur, eis usu tritum fuisse illud Testamentorum genus, quo hereditas aut inter liberos proximosve cognatos, pro arbitrio testatoris dividitur inæquali partium rerumve assignatione; aut in extraneos etiam transcribitur. Etenim, præterquàm quòd Kimchium interpretari licet de moribus plurimarum gentium, inter quas degebant deguntque adhuc Judæi: nomen præterea Διαθήκη non pro Testamento tantùm apud ipsos quoque accipitur, sed etiam modò pro donatione, ut cum dicunt דיתיקי מתנה *Diathiki Mathena*, quod sonat dispositionem Donationis; modò pro Mandato sive, quemadmodùm Glossa Talmudica explicat, pro *Literis Præceptionis*. Quid vetat igitur quominùs *Diathiki* Mosis ad postrema ejus Mandata pertineat: & quæcunque in eam rem adducuntur, de alia disponendarum rerum forma accipiatur, quàm de Testamentaria? neque ex his confici omnino videtur dici Hebraicum, ברית *Berith*, de Testamento propriè accepto.

Communis tamen sententia, eorum nempe qui utrumque Fœdus, Mosaicum scilicet atque Evangelicum, nomine *Testamenti* propriè dicto censeri contendunt, ex D. Paulo validè confirmari videtur. Etenim in Epistola ad Hebræos [i], ubi de utroque fœdere loquitur, veteris cum novo comparatione instituta, subjungit: *Ubi enim Testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est: alioqum nondum valet dum vivit qui testatus est.* Ex quibus apparet sensisse Apostolum fœdus tum Christi, tum Mosis, verum fuisse Testamentum Dei, illud ex persona Christi venturi, hoc in persona ejusdem præsentis & pro nobis immolati. His Apostoli dictis lucem affert Lactantius Firmianus [k]. *Idcirco Moses*, inquit, *& iidem ipsi Prophetæ, Legem, quæ Judæis data erat, Testamentum vocant; quia nisi testator mortuus fuerit, nec confirmari testamentum potest, nec sciri quid in eo scriptum sit: quia clausum, & obsignatum est. Itaque nisi Christus mortem suscepisset: aperiri Testamentum, id est, revelari, & intelligi mysterium Dei non potuisset. Verùm Scriptura omnis in duo Testamenta divisa est. Illud, quod adventum Domini passionemque antecessit, id est, Lex & Prophetæ, Vetus dicitur. Ea verò quæ post resurrectionem ejus scripta sunt, Novum Testamentum nominatur. Judæi Veteri utuntur, nos Novo: sed tamen diversa non sunt; quia Novum Veteris adimpletio est, & in utroque idem Testator est Christus; qui pro nobis morte suscepta, nos hæredes regni æterni fecit, abdicato, & exhæredato populo Judæorum; sicut Hieremias propheta testatur, cùm loquitur talia: Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & consummabo domui Israel, & domui Juda Testamentum Novum; non secundum Testamentum, quod disposui patribus eorum, in die, qua apprendi manum eorum, ut educerem illos de terra Ægypti; quia ipsi non perseveraverunt in testamento meo, & ego neglexi eos, dicit Dominus*, & quæ apud eum sequuntur.

[i] Cap. 9. ℣. 16. & 17.

[k] Divinar. inst. lib. 4. cap. 20.

VI. Quidam *Theologiam Positivam* nominant Sacram Scripturam; quia doctrinam de Deo, rebusque divinis continet, & apertioribus verbis ponit: ad Scholasticæ nempe discrimen, quæ obscuriores è Scripturis sententias per ratiocinationes philosophicas exponere ac dilucidare conatur.

6. *Theologia Positiva.* *Verbum* autem *Dei* appellatur, quòd à Deo instillata atque infusa hominibus fuerit Doctrina omnis quæ in hisce Libris continetur. Deum sanè Sacræ Scripturæ autorem esse, non Concilia modò, & Patres uno ore, sed ipsi quoque Apostoli testantur. Sic D. Petrus [l]: *Non enim*, inquit, *voluntate humana allata est aliquando prophetia; sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines*. Ei concinit Gentium Apostolus [m]: *Omnis scriptura divinitùs inspirata* &c. Eò etiam referendum est quod apud Lucam [n] Zacharias ait; *Sicut locutus est per os sanctorum, qui à sæculo sunt, prophetarum ejus*. Idque ex eo patet, quòd prophetæ omnes identidem vaticiniis suis inserunt, *Hac dicit Dominus*; hac tanquam solenni clausula missionem seu legationem suam contestati.

l Cap. 2. Epist. Can.
m 2. ad Timoth. cap. 3.
n Cap. 2.

CAPUT VII.

De Divinarum Scripturarum Autoritate ac Difficultatibus in genere.

1. *Cur & quo sensu Divinæ dicantur scripturæ.* I. PRopheticorum atque Apostolicorum librorum præstantiam, vel ipse Divinarum Scripturarum titulus probat, eis ab omnibus attributus Christianis: idque non immeritò. Eorum quippe Scriptores divinus Spiritus ad scribendum movebat, non eo pacto quo Arreptitii sive Energumeni ab immundis spiritibus impelluntur; in qua sententia fuere Montanistæ Hæretici, à D. Hieronymo & Epifanio confutati. Hoc enim vatum fuit Ethnicorum, & Pythonissarum: qualis Pythias sacerdos Apollinis Delphici plurimos apud autores memoratur, & qualis apud Poetam VI. Æneid. Sibylla describitur.

Cui talia fanti
Ante fores, subitò non vultus, non color unus:
Non comptæ mansere comæ; sed pectus anhelum,
Et rabie fera corda tument, majorque videri,
Nec mortale sonans, afflata est numine quando
Jam propiore Dei.

Sed à sancto Spiritu Prophetæ atque Apostoli incitabantur, incolumi semper liberi arbitrii usu. Neque enim divinæ præsentiæ „ convenit, ut quem sapientia impleat, eum redigat ad furorem; & „ rationis usum auferat autor rationis. Impellebat eos divinus Spiritus „ ad ea scribenda, vel quæ ipsi nondum satis nossent, vel quæ spe„ciali revelatione intelligerent. Idque ita ut eis non modò res ipsas, sed & voces quasi dictaret, ut nonnulli censent: aut saltem expri-

exprimendi rationem interiùs suggereret, ne in aliquo errarent, ut autores sunt præ reliquis D. Augustinus & Gregorius magnus. Illius quidem hæc sunt verba [m]: *Si in aliquo sacro libro vel minima falsitas reperiretur, totius libri certitudo periret: & nisi scriptor sacer peculiari Spiritus sancti assistentia dirigeretur, etiam in iis quæ vidit & novit, facilè per oblivionem aut affectum non purum, in aliquam falsitatem incideret, ut fit subinde apud historiographos.* Hic verò [n] de libro Job sic loquitur: *Quis hæc scripserit valde supervacuè quæritur, cùm tamen autor Spiritus Sanctus fideliter credatur. Ipse igitur hæc scripsit qui hæc scribenda dictavit: ipse scripsit qui & illius operis inspirator extitit. Si magni cujusdam viri susceptis epistolis, legeremus verba, eaque quo calamo fuissent scripta quæreremus; ridiculum profectò esset, si non epistolarum & autorem scire & sensum cognoscere; sed quali calamo earum verba impressa fuerint, indagare studeremus. Cùm igitur rem cognoscimus, ejusque rei Spiritum sanctum autorem tenemus: qui scriptorem quærimus, nihil aliud agimus, nisi legentes literas de calamo perscrutamur.*

m In epist. 8. ad Hieronym.

n In proœmio Moralium.

II. Advertendum tamen est cum D. Hieronymo, Dei Spiritum ad cujusque scriptoris ingenium se accommodasse. Unde Isajas in aulis versatus, elegantiori stylo usus est; Amos rusticus, subrusticum quoque dicendi genus est sequutus; & ita cæteri. Quapropter Dominus per Oseam [o] *Locutus sum*, inquit, *super Prophetas, & ego visionem multiplicavi, & in manu Prophetarum assimilatus sum*. Maneat igitur quod D. Augustinus ait [p]: *De illa civitate unde peregrinamur, venerunt hæ literæ: ipsæ sunt Scripturæ quæ nos hortantur ut bene vivamus*. Hinc & [q] Joannes Baptista suam legationem confirmat Isajæ verbis: *Ego Vox clamantis in deserto, dirigite viam Domini, sicut dixit Isajas propheta*: Et Christus ipse Prophetæ quoque testimonio utitur, ut missionem ac potestatem suam testetur atque confirmet: *Spiritus Domini super me eò quòd unxerit me &c.*

2. Deus Prophetæ cuique stylum suum permisit.

o 12. cap.

p In psal. 9. concione 2.

q Joan. cap. 1.

III. Sacræ Scripturæ autoritatem, & venerationem ipsi exhibendam, rationibus quoque humanis stabilierunt Eusebius Cæsariensis [r], Augustinus [s], aliique Patres, qui pro Christiana fide ac religione scripserunt; quibus accessere, tum D. Thomas præclaro contra Gentes opere, tum posterioribus seculis Hieronymus Savonarola, [t] Ludovicus Vives, Bellarminus [u] aliique. Quin & nonnulli heterodoxorum nostri temporis, ipseque etiam impius Socinus, cætera omnino damnandus autor. Et verò, præterquàm quòd nullum extat opus Pentateucho Mosis antiquius, vixque ulla est homine digna cognitio cujus non saltem semina in Libris utriusque Testamenti contineantur: veritas Vaticiniorum; Autorum qui eos libros variis locis, temporibus, linguis ediderunt, summa Concordia, & velut conspiratio; Miracula denique non pauca ad confirmandam ipsorum Doctrinam à Deo patrata, Divinam eorum originem abundè testantur. Itaque nullus omnino liber est, cui probabiliùs, seclusa etiam revelatione, fides adhibenda videatur.

3. Autoritas scripturarum supra cæteros omnes Libros.

r In lib. de Præparat. & Demonstrat. Evang.

s De civit. Dei & alibi.

t In triumpho Crucis.

u Tom. 1. Controvers.

IV. Ex his statuendum nobis est Propheticos & Apostolicos Libros, juxta mentem Ecclesiæ Catholicæ intellectos, verum esse *Verbum Dei*, & stabilem *fidei Regulam*, ut tum in Concilio Carthaginensi 3. tum in Tridentino [x] decisum est. Atque hanc Regulam cæte-

4. Hinc petenda Fidei regula.

x Sess. 4.

y Can. quis nesciat, & alius, dist. 9.

cæteris omnibus anteferendam esse D. Augustinus ostendit [y].

5. Scripturæ ex mente Ecclesiæ Catholicæ intelligendæ.

V. Quod dixi *juxta mentem Ecclesiæ Catholicæ* Libros sacri Fœderis exponi debere: id ea de causa est adjectum, secundum ejusdem Tridentinæ Synodi decretum: quòd licèt adeo vera sint ac certa quæcunque Scriptura Sacra continentur, ut de constanti eorum veritate ne hæretici quidem dubitent; non tamen cujusvis sit (quidquid ipsorum nonnulli velint) verum ejus sensum per se percipere. Quapropter non adeò facilè omnibus permittenda ejus interpretatio: *mare enim est* ex D. Ambrosio [z] *habens in se sensus profundos, altitudinem Propheticorum ænigmatum*: Id à Divo Hieronymo confirmatur [a]; itemque à D. Augustino [b], atque à D. Joanne Chrysostomo [c] qui vetat nos temerarios esse in scrutanda profunditate Scripturarum, cùm in iis multa lateant difficilia. Idque ita esse quis neget, cùm D. ipse Petrus [d] quædam fateatur esse *intellectu difficilia* in Epistolis B. Pauli, quæ indocti & instabiles depravent.

z Epist. 44.
a In præfat. comment. supra epist. ad Ephes. & in epist. ad Pauli. &c. epist. 3.
b Epist. 3. ad Volus.
c Hom. 40. in Joan. & ho. 18. ad cap. 3. ep. 1. ad Timoth.
d Ep. 2. cap. 3.

6. Obscura in Scriptura non pauca & cur.

VI. Scripturæ autem obscuritas variis ex causis proficiscitur, quas recensent Clemens Alexandrinus [e], D. Hieronymus [f], Irenæus [g], & alii. Præcipuæ causæ fuüt, sublimitas rerum de quibus agitur, veluti Trinitatis, Incarnationis, Prædestinationis, Sacramentorum, & similium, quæ humanum captum superant: deinde Vaticinatio de rebus futuris atque incognitis, eaque metro sæpè compresensa: tum Repugnantia, quæ prima fronte apparet inter diversa loca, veluti inter illud Exodi 20. *Ego Deus zelotes visitans peccata patrum in filios in tertiam & quartam generationem*. Et illud Ezech. 18. *Filius non portabit iniquitatem patris*, aliaque non pauca. Præterea quòd multa sint in ea metaphorica & ambigua, ex quibus variæ oriuntur interpretationes. *In sacris Scripturis*, ait Tertullianus [h], *pleraque figuratè portenduntur, & per ænigmata & allegorias & Parabolas, aliter intelligenda quàm scripta sunt* Quinetiam, ut docet D. Hieronymus [i]. *sæpiùs in Sacris Literis, præsertim Prophetis, dum aliud agitur, repentè ad alios persona mutatur*. His addendus denique Hebraici Græcique textus idiotismus, à Latina loquendi forma in multis discrepans; unde versionum instituendarum & percipiendarum difficultas oritur non mediocris.

e Stromat. 6.
f Prolo. in Prophet.
g Lib. 3. adversus hæres.
h Lib. 3. ad Marcion.
i In Nahum cap. 2.

Plura de Nominibus & Autoritate Sacrorum Codicum habes apud Sixtum Senensem, Possevinum, Justinianum [k], & Melch. Canum [l] ex recentioribus, præter antè laudatos.

k Lib. de Sacr. Script. par. 1. c. 2
l Lib. 2. de locis Theolog.

Sequitur nunc ut toto Veteris ac Novi Testamenti corpore in suas partes diviso, singulos utriusque libros percurramus. Sed advertendum non statim omnes ubique Ecclesias in eumdem Librorum Sacrorum numerum consensisse; & quamvis plerique Sacrarum Scripturarum Libri semper in Ecclesia recepti fuerint, de quibusdam tamen alibi probatis atque inter divina relatis, alibi aliquandiu fuisse dubitatum. Quinetiam nonnullos, re accuratiùs perpensa, tandem communi consensu rejectos fuisse, Atque hinc orta est Canonicorum ab Apocryphis distinctio. Idcirco de utroque genere priùs dicendum videtur.

CAPUT VIII.

De Libris Canonicis & Apocryphis.

I. CANONICI Libri sunt in Canonem & Syllabum sacrorum codicum communi Ecclesiæ judicio relati. *Authentici* vocantur, vel (ut medio ævo loquebantur) *Autorabiles*, quia Deo Autore per Prophetas, Apostolos, aliosque sanctitate insignes viros, ejus spiritu impulsos conscripti, publicæ in Ecclesia *lectionis Autoritatem* meruerunt, ut eam loquendi formam in re sacra usurpemus, qua usus est Theodosius junior, cum selectorum Jurisconsultorum scriptis jus attribueret, ut in foro ad lites ambiguas decidendas laudari ac legi possent [a]. Et verò αὐθεντία Græcè idem est ac Latinè autoritas.

1. Libri Canonici, qui.

a L. un. cod. Theod. de respons. prud.

II. *Apocryphi* generaliter appellantur (quasi absconditos dixeris,) qui vel nullius, vel dubiæ saltem autoritatis, publicè non leguntur. Nomen deducitur à verbo Græco ἀποκρύπτω, quod significat occulto, abdo, recondo. Cæterùm Eusebius [b] ἀπόκρυφα distinguit ab Adulterinis; quòd illa à quibusdam admittantur, spuria ab omnibus repudientur: quamquam ad hæc quoque porrigitur nonnumquam nomen Apocryphorum, veluti ad hæreticorum damnata opera. Sed propriè Apocrypha censentur, quæ palàm in Ecclesia non leguntur.

2. Qui Libri Apocryphi, & unde dicti.

b Lib. 3. hist. cap. 31.

III. Horum autem plura genera nonnulli distinguunt. Aliorum & Scriptor & veritas ignorantur, veluti *Libri de Infantia Salvatoris*: aliorum non Autor, sed veritas in dubium revocatur, sive ob suspectam Autoris fidem, sive ob falsa veris extrinsecùs admixta; ut in *Libris Constitutionum Apostolicarum*, quæ Clementi Romano adscribuntur. Quorumdam & Autor nominatur, & veritas habetur minùs incerta, adeo ut à nonnullis inter Canonicos aliquando numerati fuerint; sed tamen in eorum censum vulgò non sunt admissi. In exemplum adducitur *liber Enoch*. Quarta species est eorum Librorum, quorum certus scriptor, aut certa Autoritas initio non omnibus liquidò perfecta fuit: verùm quamvis multi aliàs dubitaverint an inter Divinos censendi essent, Ecclesia tamen illos in eorum numerum retulit: quales in veteri Testamento *Machabæorum duo*, *& Sapientia*, in novo *Apocalypsis*: quos nunc perfecta pertinacia hæretici ex Librorum Canonicorum albo expungunt. Reverà enim hi nonnisi impropriè admodum, imò nullatenus Apocryphi dici possunt; sed aliàs Dubii, Græcis Ἀντιλεγόμενοι, quibus nempe aliqui contradicebant, ut notat vir eruditus, nobis dum viveret amicus, Henricus Valesius, ad Eusebii lib. 6. hist. cap. 14.

3. Apocryphorum plures species.

IV. Hinc fit ut Canonicorum duæ classes constituantur: alii Primi Ordinis sunt, de quorum fide & autoritate nulla unquàm controversia extitit; sed ab ipsis Ecclesiæ incunabulis, communi orthodoxorum suffragio, pro Sacris ac Divinis recepti fuerunt, ut *Quinque libri Mosis* in veteri, & *Quatuor Evangelia* in novo Testamento, &c.

4. Libri Canonici primi Ordinis.

V. Canonici autem Secundi Ordinis dicuntur, qui non statim ab omnibus, etiam Catholicis, inter Canonicos habiti sunt; sed progressu temporis, meliùs explorata veritate, inter irrefragabilis autoritatis Scripturas, certo Ecclesiæ judicio sunt relati. Ejusmodi sunt inter veteris fœderis volu-

5. Canonici secundi Ordinis, qui & Ecclesiastici.

volumina, libri *Esther*, & *Judith*, liber *Tobiæ*, liber *Sapientiæ* itemque *Macchabæorum* libri: in voluminibus autem novi fœderis *Epistola* S. Pauli *ad Hebræos*, & quædam aliorum Apostolorum quæ Catholicæ vocantur, ac S. Joannis *Apocalypsis*; & præterea pauca singularia quorumdam Librorum loca.

Canonicos Secundi Ordinis libros, nulli priscorum Ecclesiæ Patrum Apocryphis annumerarunt; sed Dubiis, quòd ambigerent an à scriptoribus, quorum nomen præferebant, aut an à divino Spiritu afflatis compositi essent: eos nihilominus Catechumenis legi permittebant, quasi Canonicæ lectionis nondùm capacibus, quemadmodum Athanasius [c] testatur. Deinde tamen omnibus fidelibus publicè in Ecclesia recitari concesserunt, uti scribit Rufinus [d], sed ad docendum magis instruendumque populum, quàm ad confirmanda fidei dogmata. His porro ex hac publica lectione in Ecclesia, inditum *Ecclesiasticorum* nomen.

c In Synopsi.

d In Symbolo.

6. Cur aliquando dubia fuerit horum librorum Autoritas.

VI. Cur de illorum Autoritate dubitatum sit, tres præsertim generales causæ afferuntur, quarum duæ sola veteris testamenti volumina respiciunt; tertia utrinsque fœderis codicibus obiicitur. Prima est quòd libri illi, vel librorum particulæ, Hebraico sermone scriptæ non sint, quemadmodum reliquæ veteris fœderis partes; sed Chaldaico vel Græco. Altera, quòd ea non sint à Judæis in catalogum Divinarum Scripturarum relata. Tertia quòd à priscis aliquibus Græcæ præsertim Ecclesiæ Patribus in Librorum Sacrorum numerum recepti non fuisse videantur; nec in syllabo divinarum Scripturarum à plerisque priscorum Patrum Græcorum recenseantur.

6. Hi quoque verè Canonici.

VII. Verùm primæ objectioni facilè occurritur, si dicamus Libros illos, partim tempore Babylonicæ captivitatis compositos fuisse lingua Chaldaica, quæ Judæorum cœperat esse vulgaris: partim, Hebraicè quidem conscriptos primùm fuisse, sed deinde in Græcum sermonem transfusos, ac tractu temporis contigisse, ut Judæis inter Græcas nationes dispersis, Autographa in hominum manibus esse desierint, Versiones manserint eorum loco. Circa secundum, quamvis à synagoga, numero litterarum Hebraicarum strictiùs inhærente, inter Canonicos recepti non essent aliqui eorum librorum quos pro Canonicis amplectimur, eosdem tamen nec Judæis improbatos fuisse; & Ecclesiæ sufficere, quòd ab Apostolis, aut ab Apostolorum discipulis testimonium habeant Divinorum Librorum. Judæi certè duo habuere Hagiographorum genera, teste Epiphanio [e]: alia intra, alia extra Arcam servari solita. Prioris generis Hagiographa Canonicis procul dubio accensebantur, dicebanturque eo nomine ut constitueretur aliquod inter illos libros, interque Historicos & Propheticos discrimen, clarioris Scripturarum distinctionis causa: deque his agit D. Hieronymus in prologo Galeato. At verò, qui extra arcam erant, de quibus idem Hieronymus loquitur in Tobiæ ac Judith præfatione, etsi à Canonicis aliquatenus distinguerentur, magno tamen apud Judæos in pretio erant, ut qui servarentur, & sic pro libris sacris omnino haberentur: quod & ipsum Hagiographorum Græcum nomen demonstrat. Ad Tertium, quòd nonnulli vetustiorum Patrum Græcorum vetus Testamentum ex sola Septuaginta interpretum editione æstimantium, de quorundam voluminum autoritate dubitarunt; dicendum est id veritati nihil detrahere. Etenim nec unquam tota Ecclesia eos revocavit in dubium, ut è numero Canonicorum eraderet; prout suo loco fusiùs prosequemur, ubi dicendum erit de singulis utriusque Testamenti Libri, de quibus

e Lib. de Ponderib. & Mensur.

nunc

nunc inter Catholicos & Sectarios controversia est. Tandem quinto sæculo eò decursum est, ut omnes & Patres, & Synodi, opera quæ hodiè Canonica in Ecclesia Catholica habentur, cuncta probaverint, atque in sanctarum Scripturarum Canonem ea omnia retulerint. Eorum sanè numerus certò definitus est à totius Africanæ Diœceseos Antistitibus, inque his à Divo Augustino, in plenaria Synodo, quæ anno Christi 397. habita est. [f] Simili ratione paulò post Innocentius I. Summus Pontifex Librorum Sacrorum numerum contexuit [g], circa annum scilicet 405. Nec aliter recensuit Gelasius Pontifex cum lxx. Episcopis in Synodo Romana anni 494. Eundem quoque Catalogum deinde repetierunt, atque autoritate sua firmarunt Concilia universalia duo, Florentinum in Armenorum instructione, ac Tridentinum, sess. 4. Quibus sic constanter ante sæcula tredecim definitis, & ubique in Ecclesia receptis repugnare, nonnisi hæreticorum est, Ecclesiæ traditam à Christo potestatem per contumaciam negantium; cum Catholici post Augustinum ne ullis quidem Scripturis fidem habituri sint, nisi Ecclesiæ accederet autoritas.

f Conc. Carthag. 3. Can. 47.
g Epist. 3. ad Exuperium Tolosanum.

VIII. Sed hæc de Canonicis Secundi Ordinis voluminibus accipienda sunt. Nam quidam sunt Libri, quos Tertii Ordinis vocant, qui sanè eodem numero haberi non debent. Eo quippe nomine comprehenduntur Apocryphi non improbati. Eos autem præter Gelasium, memorant Athanasius [i], Eusebius [k], Innocentius Pontifex supra laudatus, sed ex his pauca nunc extant, *Oratio Manassæ Regis*, *Libri Esdræ Tertius & Quartus*, *Tertius* quoque & *Quartus Macchabæorum*, *Psalmus* 151. *Appendix libri Job*, & Liber Hermæ, qui *Pastor* dicitur.

8. *De Libris Sacris tertii Ordinis.*
i In Synopsi.
k Lib. 3. Hist. cap. 25.

Ex his constat primis seculis diverso Canone usas fuisse Ecclesias; & Scripturas Sacras vel quæ pro sacris habitæ sunt, variè in Classes fuisse divisas. Harum divisionum duæ præcipuæ fuere. 1 [a] In duas tantùm Classes, in *Canonicas* nempe, à Spiritu sancto dictatas, & *Apocryphas* quarum autores soli homines: 2. [a]. In tres, nimirum in *Canonicas*, quas *γνησίας* & *ὁμολογουμένας* Græci vocant, & ab omnibus receptas; in *Apocryphas*, propriè dictas, quæ adulterinæ, ac repudiandæ sunt; & in *Dubias*, quæ mediæ sunt inter Genuinas, & Nothas. Cujusque generis plures sunt gradus, de quibus D. Augustinus, & Isidorus. Vide imprimis Joannem Bapt. Cotelerium. [m]

l De Doctr. Christ.
m In notis ad Barnabam.

Hæc ut clariùs elucescant, operæ pretium facturus mihi videor, si collatis veterum aliquot Græcorum & Latinorum Catalogis, Canonicorum Librorum à Dubiis aut Apocryphis distinguendorum progressum ob oculos ponam.

SYLLABUS LIRORUM CANONICORUM VETERIS TESTAMENTI.

Secundum Veteres Græcos.			Secundum Latinos.		
Ex Concilio Laodiceno, anno 314. Can. 59. alias 60.	*Ex S. Athanasio, in Synopsi anno 375.*	*Ex Canone Apostolorum lxxxv.*	*Ex Concilio Carthaginensi 3. anno 397. Can. 47.*	*Ex Innocentio I. Decreto 27. anno 405.*	*Ex Concilio Tridentino, Sess. 4. anno 1546.*
	Libri Canonici.	*Libri Mosis quinque.*			
1. Genesis.	1. Genesis.	1. Genesis.	1. Genesis.	1. Genesis.	1. Genesis.
2. Exodus.	2. Exodus.	2. Exodus.	2. Exodus.	2. Exodus.	2. Exodus.
3. Leviticum.	3. Leviticus.	3. Leviticus.	3. Leviticus.	3. Leviticus.	3. Leviticus.
4. Numeri.	4. Numeri.	4. Numeri.	4. Numeri.	4. Numeri.	4. Numeri.
5. Deuteronomium.	5. Deuteronomiũ.	5. Deuteronomiũ	5. Deuteronomiũ.	5. Deuteronomiũ.	5. Deuteronomiũ.
6. Jesu Nave.	6. Jesu Nave.	6. Jesu filii Nave unu	6. Jesu Nave.	6. Jesu Nave.	6. Josue.
7. Judices.	7. Judices.	7. Judicum.	7. Judicum.	7. Judicum.	7. Judicum.
8. Ruth.	8. Ruth.	8. Ruth.	8. Ruth.		8. Ruth.
9. Esther.	25. Esther.	17. Esther.	29. Esther.	21. Esther unus.	19. Esther.
10. Regnorum Primus & Secundus.	9. Regum Primus & Secundus.	9. Regnorum quatuor.	9. Regum libri quatuor.	8. Regnorum libri quatuor.	9. Regum quatuor.
11. Tertius & Quartus.	10. Regum Tertius & Quartus.	10.	10.	9.	10.
		11.	11.	10.	11.
		12.	12.	11.	12.
12. Paralipomenon Primus & Secundus.	11. Paralipomenon Primus & Secundus.	13. Paralipomenon duo.	13. Paralipomenon libri duo.	27. Paralipomenon duo.	13. Paralipomenon duo.
		14.	14.	28.	14.
13. Esdræ Primus & Secundus.	12. Esdras prior & posterior.	15. Esdræ duo.	30. Esdræ libri duo.	29. Esdræ duo.	15. Esdræ Primus
		16.	31.	26.	16. & Secundus.
14. Liber Psalmorũ numero 150.	13. Psalterium Davidicum habens Psalmos 151.	22. Psalterii unus.	16. Psalterium Davidicum.	18. Psalterium.	21. Psalterium Davidicũ 150. Psalmorum
15. Parœmiæ Salomonis.	14. Parœmiæ Salomonis.	23. Salomonis tre Proverbia.	17. Salomonis libri quinque.	13. Salomonis libri quinque.	22. Parabolæ.
16. Ecclesiastes.	15. Ecclesiastes ejusdem.	24. Ecclesiastes.	18.	14.	23. Ecclesiastes.
17. Canticum Canticorum.	16. Canticum Canticorum ejusdẽ.	25. Cantica Canticorum.	19.	15.	24. Canticum Canticorum.
18. Job.	17. Job.	21. Job.	15. Job.	19. Job liber unus.	20. Job.
19. Duodecim Prophetæ.	18. Duodecim Prophetæ.	26. Prophetarum duodecim.	22. Libri duodecim Prophetarum.	12. Prophetarum libri sedecim.	31. Duodecim Prophetæ minores.
	Osee.				1. Osea.
	Amos.				3. Amos.
	Michæas.				6. Michæas.
	Joel.				2. Joel.
	Abdias.				4. Abdias.
	Jonas.				5. Jonas.
	Nahum.				7. Nahum.
	Ambacum.				8. Abacuc.
	Sophonias.				9. Sophonias.
	Aggæus.				10. Aggæus.
	Zacharias.				11. Zacharias.
	Malachias.				12. Malachias.
20. Esajas.	19. Esajas.	27. Esajæ unus	23. Esajas.	14.	27. Esajas.
21. Jeremias & Baruch. Lamentationes & Epistolæ.	20. Hieremias & Baruch.	28. Jeremiæ unus.	24.	14.	28. Jeremias cum Baruch.
22. Jezechiel.	21. Ezechiel.	29. Jezechielis unus	25. Ezechiel.	15.	29. Ezechiel.
23. Daniel.	22. Daniel.	30. Danielis unus.	26. Daniel.	16.	30. Daniel.
		18. Macchabæorum tres.	32. Macchabæorum libri duo.		32. Macchabæorum duo Primus &
		19.	33.		33. Secundus.
		20.			
	Libri non Canonici (id est tunc adhuc dubii apud Ægyptios.)				
	23. Sapientia Salomonis.	20.	20.	16. Sapientia.	
	24. Sapientia Jesu filii Sirach.	21.	21.	17. Ecclesiasticus.	
	26 Judith.	28. Judith.	22. Judith unus.	18. Judith.	
	27. Tobis seu Tobias.	27. Tobias.	20 Tobiæ unus.	17. Tobias.	

SYLLABUS

SYLLABUS LIBRORUM CANONICORUM NOVI TESTAMENTI.

Secundum Veteres Græcos.			Secundum Latinos.		
Ex Concilio Laodiceno, anno 314. Can. 59. alias 60.	*Ex S. Athanasio, in Synopsi anno 375.*	*Ex Canone Apostolorum lxxxv.*	*Ex Concilio Carthaginensi 3. an. 397. Can. 47.*	*Ex Innocentio I. Decreto 27. anno 405.*	*Ex Concilio Tridentino, sess. 4. anno 1546.*
	Libri Canonici.				
1. Evangelia Quatuor, secundum Matthæum.	1. Secundum Matthæum.	1. Evangelia quatuor Matthæi.	1. Evangeliorum libri quatuor.	1. Evangeliorum libri quatuor.	1. Quatuor Evangelia: secundum Matthæum.
2. Secundum Marcum.	2. Secundum Marcum.	2. Marci.	2.	2.	2. Secundum Marcum.
3. Secundum Lucam.	3. Secundum Lucam.	3. Lucæ.	3.	3.	3. Secundum Lucam.
4. Secundum Joannem.	4. Secundum Joannem.	4. Joannis.	4.	4.	4. Secundum Joannem.
5. Actus Apostolorum.	5. Acta Apostolorum.		5. Actuum Apostolorum liber unus.	20. Actus Apostolorum.	5. Actus Apostolorum.
6. Catholicæ Epistolæ septem: Jacobi una.	6. Catholicæ Epistolæ Apostolorum: Jacobi una.	24. Jacobi una.	16. Jacobi una.	25. Epistola Jacobi.	25. Jacobi Apostoli una.
7. Petri duæ.	7. Petri duæ prior & posterior.	29. Petri Epistolæ duæ.	18. Petri Epistolæ duæ.	22. Epistolæ Petri duæ.	20. Petri Apostoli duæ.
8.	8.	26.	21.	23.	21.
9. Joannis tres.	9. Joannis tres.	21. Joannis tres.	22. Joannis Apostoli tres.	19. Epistolæ Joannis tres.	22. Joannis Apostoli tres.
10.	10.	22.	23.	20.	23.
11.	11.	23.	24.	21.	24.
		25.			
12. Judæ una.	12. Judæ una.	9. Judæ una.	25. Judæ Apost. una	24. Epistola Judæ.	26. Judæ Apost. una
13. Epistolæ Pauli XIV. ad Romanos una.	13. Pauli Apostoli Epistolæ XIV. ad Romanos una.	5. Pauli Epistolæ quatuordecim.	5. Pauli Epistolæ tredecim.	5. Apostoli Pauli Epistolæ XIV.	6. Quatuordecim Epistolæ Pauli Apostoli: ad Romanos.
14. Ad Corinthios duæ.	14. Ad Corinthios duæ, prior &	6.	7.	6.	
15.	15. posterior.	7.	8.	7.	7. Ad Corinthios duæ.
	16.				
16. Ad Galatas, una.	17. Ad Galatas.	8.	9.	8.	8.
17. Ad Ephesios, una.	18. Ad Ephesios.	9.	10.	9.	9. Ad Galatas.
18. Ad Philippenses, una	19. Ad Philippenses.	10.	11.	10.	10. Ad Ephesios.
19. Ad Colossenses, una.	20. Ad Colossenses.	11.	12.	11.	11. Ad Philippenses.
20. Ad Thessalonicenses, duæ.	21. Prior ad Thessalonicenses.	12.	13.	12.	12. Ad Colossenses.
21.	22. Ad Thessalonicenses secunda.	13.	14.	13.	13. Duæ ad Thessalonicenses. 14.
22. Ad Hebræos, una.	23. Ad Hebræos.	14.	9. Ejusdem ad Hebræos una.	14.	19. Ad Hebræos.
23. Ad Timotheum, duæ.	24. Ad Timotheum prior.	15.	15.	15.	15. Ad Timotheum duæ.
24.	25. Ad Timotheum posterior.	16.	16.	16.	16.
25. Ad Titum, una.	26. Ad Titum.	17.	17.	17.	17. Ad Titum.
26. Ad Philemonem una.	27. Ad Philemonem.	18.	18.	18.	18. Ad Philemonem.
	Præter Libros Canonicos à quibusdam recepta. 28 Apocalypsis Joannis Theologi.		12. Apocalypsis Joannis liber unus.	11. Apocalypsis Joannis.	27. Apocalypsis Joannis Apostoli.
		10. Clementis Epistolæ duæ.			

CAPUT IX.

De Partibus Sacræ Scripturæ, ac Libris ejus in classes divisis.

1. Testamentum duplex.

I. *S*Criptura Sacra, ut cunctis est notum, in duas primùm partes distinguitur, *Vetus* ac *Novum Testamentum*. Priore ii continentur libri, qui ad Mosaicam Legem & Synagogam spectant: Posteriore, qui ad Legem Christi Domini seu Evangelium, atque ad Ecclesiam pertinent. *Legis* porro nomine, licèt propriè quinque Libri Mosis intelligantur, ea tamen appellatio ad universos porrigitur Veteris Testamenti Libros. Sic etiam *Evangelii* nomen, quod strictè de quatuor Evangelistarum libris dicitur; latiori tamen significatione totum complectitur Novi Testamenti corpus: uti ex Graciano [a] colligi potest.

a In sum. dist. 1.

2. Veteris Testamenti divisiones variæ juxta Hebræos.

II. Veteris Testamenti maximè recepta apud Hebræos Divisio est in Libros duos & viginti, juxta numerum Literarum Hebraici Alphabeti: nimirum 1. Genesim. 2. Exodum. 3. Leviticum. 4. Numeros. 5. Deuteronomium. 6. Josue. 7. Judicum & Ruth. 8. Samuel. (id est apud nos Regum Primum & Secundum) 9. Regum (quo nomine eos Regum Libros intelligunt qui nobis sunt Tertius & Quartus) 10. Isaiam. 11. Hieremiam. 12. Ezechielem. 13. Duodecim Prophetas minores. 14. Librum Psalmorum. 15. Proverbia. 16. Job. 17. Danielem. 18. Esdram. 19. Paralipomena. 20. Esther. 21. Ecclesiasten. 22. Canticum Canticorum. Aliquando in XXIV. dividunt; Libro Ruth à Libro Judicum, & Lamentationibus seu Threnis ab Hieremiæ prophetia sejunctis. Aliis XXVII. volumina numerant; non adjectis, sed adhuc separatis Libris quatuor; Samuelis volumine in duo; Regum item posteriorum historia in duas partes divisa, Paralipomenon quoque opere in duos Libros distributo; Esdræ denique distinctis duobus Libris sub diversis titulis Esdræ, & Nehemiæ.

3. Divisio alia ex D. Hieronymo, &c.

b Præfat. in lib. Reg.

c Contra Appion.

d Lib. 6. Etymol.

e In prol. Galea. & alibi.

III. D. Hieronymus [b], cum Josepho [c], & post utrumque Isidorus Hispalensis [d] primam illam agnoscunt veteris Testamenti, ex Hebræorum mente, Divisionem in duos & viginti Libros Canonicos: Hos autem Libros viginti duos D. Hieronymus [e] in tres dividit classes, in Legem nempe, Libros Propheticos, & Hagiographa. *Legis* nomine comprehendit quinque Mosis Libros: *Propheticos* numerat octo, Josue, Judicum (adjuncto Libro Ruth) Samuel, Regum; tres majores Prophetas Isaiam, Hieremiam, & Ezechielem; ac Librum duodecim Prophetarum minorum, qui in unum volumen conferuntur. *Hagiographa*, sive sancta scrippta, recenset novem, Job, Psalterium, Proverbia, Ecclesiasten, Canticum Canticorum, Danielem (qui non totus extat Hebraicè) Paralipomenon seu Chronicorum; Esdram cum Nehemia; & Esther. Notat idem sanctus Doctor aliquos fuisse, qui Librum Ruth, & Librum Lamentationum à reliquis distinctos inter Hagiographa reponerent: ex quorum calculo efficiuntur XXIV. Libri, apud Hebræos pro Canonicis probati: unde fit ut illis Scriptura sacra dicatur עשרים וארבעה *Hesrim vearbaa*, seu *Viginti quatuor*. Cæterùm *Tobiam* & *Judith*, quamvis Hebraicè extare

asseve-

asseveret B. Hieronymus: à Judæis nihilominùs inter Canonicos non numerari fatetur. Observat præterea, quemadmodum quinque sunt duplices apud Hebræos literæ, quæ scilicet aliter in principio ac medio dictionis, aliter in fine scribuntur; ita horum Librorum quinque duplices esse, eorum sententia, qui cum Alphabeti Hebraici Literis sacrorum Librorum numerum æquant; Samuel nimirum, Regum, Parapolimenon, Esdræ, & Hieremiæ. Sunt autem apud Hebræos literæ duplices hæ.

	Initiales.	*Finales.*
Caph	כ	ך
Mem	מ	ם
Nun	נ	ן
Pe	פ	ף
Tsade	צ	ץ

Eo exemplo Arabibus quoque Literæ quædam aliter in principio dictionum, aliter in medio, aliter in fine delineantur.

IV. Quòd autem Propheticis Libris, ut & Hagiographis Historicorum nonnullos accenset Hieronymus: id mirum nemini videri debet, cùm sacra omnia volumina divino impulsu conscripta, Prophetas autores habuisse dici possint. Hinc familiaris fuit apud Judæos veteris Testamenti divisio in *Legem* & *Prophetas*, Christo quoque ipsi usurpata: ita ut ad hæc duo summa capita cunctæ ipsius partes referri solerent. Sic apud Matthæum: *Hæc est enim Lex & propheta*: [f] & [g], *Ex his duobus universa Lex pendet, & Prophetæ*. Item apud Lucam [h], *Lex & Prophetæ usque ad Joannem*. *4. Alia divisio juxta veteres Iudæos.*

f Cap. 7. & 11.
g Cap. 20.
h Cap. 16.

V. Recentiores Judæi suum עשרים וארבעה *Hesrim vearbaah*, seu viginti quatuor Libros Testamenti Veteris, in quatuor partiuntur ordines, in תורה *Thorah*, sive המישה כמשי תורה *Chamischa Chomsche Thorah*, id est, *quinque quinterniones*, id est quinque partes *Legis*, in Prophetas priores quatuor, נביאים ראשונים *Neviim Rischonim*, Josue nempe, Judicum, Samuel, Regum; Prophetas posteriores נביאים אחרונים, *Neviim Acharonim*, quatuor Libris distinctos, nempe Isajam, Hieremiam, Ezechielem, & duodecim Prophetas minores, qui ipsis תרי אשר *There asser*, id est duodecim: deinde Scripturas undecim Libris comprehensas sub generali appellatione כתובים *Chethuvim*; Psalterium, Proverbia, Job, Danielem, Esdram, Paralipomena, Ruth, Esther, Ecclesiasten, Cantica Canticorum, Lamentationes. *5. Iuxta recentiores Iudæos.*

VI. Gregorius Theologus, cui à paterno Nazianzi Episcopatu cognomen, Librorum Canonicorum ordines tres constituit, quorum nomina versibus Græcis inclusit. Primus ordo complectitur *Historicos* duodecim, Genesim, Exodum, Leviticum, Numeros, Deuteronomium, Josue, Judicum, Ruth, Regum, (duabus partibus distinctum,) Paralipomena, & Esdram. Secundus ordo quinque *Poeticos*, seu carmine conscriptos continet; Job, David, Proverbia, Ecclesiasten, & Cantica. Tertius demum ordo totidem habet *Propheticos*, Librum scilicet XII. Prophetarum, Isajam, Hieremiam, Ezechielem, ac Danielem. *6. Iuxta S. Greg. Nazianzenum.*

VII. S. Augustinus [i] dividit in *Historicos* XXII. & *Propheticos* totidem. Prioris generis sunt quinque Libri *Mosis*, *Josue*, *Judicum*, *Ruth*, *Regum* quatuor, *Paralipomenon* duo, *Job*, *Tobias*, *Esther*, *Judith*, *Esdræ* duo, *Machabæorum* duo. *Prophetici* autem *David*, *Proverbia*, *Ecclesiastes*, *Canticum*, *Sapientia*, *Ecclesiasticus*, *Isajas*; *Hieremias* *7. Iuxta S. Augustinum.*

i Lib. 2. de doctrina Christiana.

cum Threnis, *Ezechiel*, *Daniel*, *Osea*, & reliqui duodecim.

8. Iuxta Scholasticos. VIII. Sed veteris Testamenti Canon, seu Librorum ab Ecclesia Catholica receptorum Ordo à recentioribus Latinis, Scholasticis præsertim, in Classes distinguitur quatuor. *Prima* continet libros Legis, sive *Legales*: altera *Historicos* seu historiales: *Propheticos* tertia: quarta denique Paræneticos vel *Sapientiales* sive *Morales*.

LEGALES sive *Lex* propriè dicta, & volumen Legis, Hebraicè, ut diximus, תורה *Thorah*, Græcè Πεντάτευχος vocatur, quasi dicas Quinque libros: quoniam quinque libris constat, quibus lex Mosis universa continetur, *Genesi, Exodo, Levitico*, libro *Numerorum*, *Deuteronomio*; quorum nominum rationem indicabimus capite proximè sequenti.

HISTORICI numero sunt septemdecim, sub undecim titulis; videlicet liber *Josue*, seu *Jesu Nave*, *Judicum*, *Ruth*, *Regum* quatuor, quorum duo priores *Samuelis* quoque appellantur; *Paralipomenon* duo, Primus & Secundus; *Esdræ* quoque duo, quorum Secundus dicitur etiam, *Nehemias*, *Tobias*, *Judith*, *Esther*, *Job*, & duo *Maccabæorum*.

PROPHETICI octodecim erunt, si Baruch à Hieremia sejungatur, (cum quo ab aliquibus conjungitur) Hi sunt *Psalterium* Davidis, Prophetiæ *Isaiæ*, *Hieremiæ*, *Ezechielis*, *Danielis*; qui quatuor Prophetæ Majores apud nos vocantur; deinde *Oseas*, & reliqui undecim, qui Minores Prophetæ dicuntur, & *Baruch*.

SAPIENTIALES, qui ad Morum doctrinam referuntur, nonnisi quinque sunt, *Proverbia* nempe, seu Parabolæ Salomonis, *Ecclesiastes* ejusdem, *Canticum Canticorum* etiam ejusdem, tum *Sapientia*, & *Ecclesiasticus*.

9. Novi Testamenti Partes, juxta S. August. IX. NOVI autem TESTAMENTI Libros S. Augustinus enumerat octo, *Evangeliorum Matthæi*, *Marci*, *Lucæ*, & *Joannis* libros quatuor; *Epistolarum* quatuordecim *Pauli* librum unum; *Apostolicorum Actuum* librum unum; *Catholicarum Epistolarum*, hoc est, duarum *Petri*, trium *Joannis*, *Jacobi* unius, & *Judæ* unius librum unum; *Apocalypseos Joannis* Evangelistæ librum unum.

10. Ex S. Gregorio Nazianzeno. X. Eosdem quoque versibus incluserat, post Amphilochium, Gregorius Nazianzenus: præter Apocalypsin, quam plerique Græcorum adhuc in dubium revocabant, quemadmodum Latinorum plerique Epistolam ad Hebræos.

11. Secundum Scholasticos. XI. Apud recentiores recepta est NOVI æquè ac Veteris fœderis divisio in Sacrorum Librorum ordines quatuor; LEGALES libri, quatuor censentur Evangelia: *Historicus* unus, Acta scilicet Apostolorum; *Sapientiales* viginti & unus, omnes nempe Apostolorum Epistolæ: *Propheticus* unus, videlicet Joannis Apostoli Apocalypsis.

12. Numerantur Libri Canonici utriusque Testamenti. XII. Libris sex & viginti Veteris, ac totidem Novi Testamenti, quos Laodicenæ Synodi Patres, & alii plerique antiquorum Græcorum inter Canonicos admittebant, alios septem adjiciunt ex mente Ecclesiæ Latinæ jam ante laudati Præsules Concilii Carthaginensis 3. anno 397. habiti [k] & Innocentius I. [l] sub finem Epistolæ ad Exuperium Tolosanum Episcopum; quos sequitur Augustinus [m], & Gelasius Pontifex in Concilio Romano lxx. Episcoporum. Hi sunt, quod attinet ad TESTAMENTUM VETUS, libri sub Salomonis nomine duo, *Sapientia* & *Ecclesiasticus*: ac prætereà *Tobias*, *Judith*, & *duo Machabæorum*. Quod ad NOVUM TESTAMENTUM spectat, *Apocalypsis* Joannis: inde consurgunt veteris Testamenti volumina tria

k Can. 47.

l Decretorum suorum cap. 27.

m Lib. de Doct. Christ.

na tria & triginta; *Novi* autem Fœderis Libri septem supra viginti: & sic fiunt omnino libri Canonici utriusque Scripturæ sexaginta, qui enumerantur in Concilio Tridentino [n], atque à nobis sigillatim recensebuntur additis cujusque nominibus, Autore, tempore, & argumento. *n Sess. 4.*

XIII. Ad hæc omnia enucleanda non parum conferent Sacrorum Librorum indices columnis distincti, quos ad calcem superioris capitis adjeci. Si quis enim eos inter se comparet, in diverso eorum ordine, suis in unaquaque columna numeris indicato, eadem volumina reperiet. In diversis quoque Testamenti utriusque Scripturarum divisionibus eadem nomina sæpiùs, vel cum tædio referenda fuerunt, ut evidenter appareret, eorum Librorum qui nunc ab Ecclesia Romana pro Canonicis habentur, concordi Latinorum præsertim Conciliorum atque Pontificum consensu, perpetuam fuisse autoritatem, atque ita ab Occidentalibus populis omnibus absolutè recipiendam, ut qui ab Ecclesia Romana [o] fidem cuncti acceperint. *13. Horum omnium certa omnino autoritas.* *o Innoc. I. Can. quis nesciat 11. dist. 11.*

XIV. Cæterùm in designandis cujusque Libri & rerum in eo comprehensarum temporibus, inter varias Chronologorum sententias, non meam sequar, cujus sæpiùs reddenda ratio esset, sed eam quæ communis ferè videri potest recentioribus Annalium Sacrorum Scriptoribus, *Torniello, Saliano*, eorumque abbreviatori *Spondano*. *14. Qua in his Chronologia usuri simus.*

CAPUT X.

De Pentateucho, seu quinque Legis libris.

PRimum inter Divinas Scripturas locum obtinet *Pentateuchus*, quinque Legis volumina complectens, quæ scripsit divinus Hebræorum Legislator Moyses, Amrami filius, nepos Caathi, Levi Patriarchæ pronepos. Is in Ægypto natus anno mundi, ex Spondani, aliorumque rationibus, 2464. ex aliorum sententia octoginta fermè annis priùs. Anno ætatis lxxx. Dei jussu regimen ac principatum populi sui suscepit: eoque ab Ægyptiaca servitute liberato, obiit annos natus cxx. Hic doctissimus & antiquissimus est Autorum omnium, quorum ad nos monumenta pervenerunt: nec solùm in omni sapientia Ægyptiorum versatus, ut D. Stephanus ajebat [a], sed in omni omninò, quantam quidem humani ingenii vires in hac vita mortali capere possunt. Scripsit Historiam Hebræorum, in qua omnium ferè gentium originem refert; eamque ab orbe condito ad mortem ferè suam perduxit. Ejus vitæ seriem scripsere Philo ex Judæis, ex Christianis Gregorius Nyssenus. Quinque Libri Legis ab eo compositi apud Græcos & Latinos, ab argumento præcipuo de quo in cujusque potissimùm initio agitur, denominationem acceperunt: Hebræi unumquemque patrio more à primis vocibus appellant. *1. Pentateuchi autor Moyses.* *a 1. Actor. 7.*

II. Primus Legis ac veteris Testamenti Liber, *Genesis* est, Hebræis dictus בראשית *Bereschith*, hoc est *in Principio*: Septuaginta Interpreti- *2. Pentateuchi Liber primus Genesis.*

bus Γένεσις, id est *Generatio*, quòd rerum omnium natales, ac generis præsertim humani originem & propagationem, primorum hominum genealogiam ac res gestas contineat. In his eminent primi Parentis lapsus; Diluvium; Dei cum Abrahamo ejusque posteris fœdus, seu fidelis populi, cui danda lex erat, electio; Migratio denique Jacobi cum filiis in Ægyptum. Complectitur autem Historiam annorum, si Spondanum sequamur 2400. si Petavium, aliosque 2308. à mundo scilicet condito ad Josephi Patriarchæ obitum. Tertullianus à primo Dei cum hominibus fœdere, *Originale Testamentum nominavit*.

3. Exodus Pentateuchi Liber 2.

III. Sequitur Liber EXODI Hebræis dictus ואלה שמות *Veelle schemoth*, id est, *Hæc sunt nomina*; Græcis Ἔξοδος, id est *Exitus*, quòd in eo Israelitarum egressio ex Ægypto, atque ex servitute Pharaonis liberatio describatur. Continet gesta annorum 156. à morte Joseph ad Fœderis Tabernaculum in deserto erectum: memoratque plagas Ægyptiis divinitus inflictas; Decalogi traditionem, seu promulgationem Legis divinæ, cum mysticis Præceptis.

4. Leviticus 3. Liber Pentateuchi.

IV. Tertium volumen Hebræi ויקרא *Vajikra* nominant, id est, *Et vocavit*: Græci Λευιτικὸν, Latini accepto ab eis vocabulo LEVITICUM, quòd præcepta potissimùm complectatur ad divinum cultum spectantia, quæ *Cæremonialia* dicuntur: & quòd Levitarum ac Sacerdotum officia, & sacrorum Ritus præscribat, quorum cura omnis atque administratio Leviticæ Tribui jure singulari attributa erat. Unius tantùm mensis res narrat, ab erecto Tabernaculo ad censum usque Israelitarum.

5. Numeri Lib. 4. Pentateuchi.

V. Quartus Liber, Hebræis vocatur וידבר *Vajedaber*, id est, *Et locutus est*: Græcis Ἀριθμοί, nostris eodem sensu NUMERI, quòd contineat Populi Israelitici Censum & Enumerationem, tam eorum qui prophanæ, quàm qui sacræ militiæ addicti erant; imò totius multitudinis per Tribus & familias digestæ: itemque Mansionum, seu stationum in deserto. Continet præterea hic Liber præcepta plurima, maximè quæ ad mutua Israelitarum inter se officia pertinebant. Narrationem autem Historicam habet annorum XXVIII. mensium IX. & XX. dierum, à prima die secundi mensis anni ab exitu secundi, ad mansionem in campestribus Moab.

6. Deuteronomiũ Pentateuchi Lib. 5.

VI. Quintus denique Liber vocatur Hebraicè אלה הדברים *Eleh haddevarim*, hoc est, *Hæc sunt verba*: Græcè Δευτερονόμιον, unde Latini DEUTERONOMIUM fecere, quasi secundam, vel repetitam Legem dixeris: quæ licèt judicialia imprimis præcepta complectatur, habet tamen reverà totius Legis enarrationem, ac ferè repetitionem; qua superioribus Libris omissa supplentur, obscura verò dilucidantur. Memorat gesta mensium duntaxat duorum supremi anni Mosis in campestribus Moab. Libri hujus versus octo ultimi qui sunt de morte Mosis, ab his verbis, *Et mortuus est Moses*, à Josue conscripti creduntur; idque tradit Talmud [a]. Licèt alii apud Bellarminum [b] ab Esdra, aliove Propheta additos suspicentur.

Legem Mosis, atque adeò universum veteris Testamenti opus, priscorum Hæreticorum nonnulli tanquam à malo Deo dictatum respuerunt: verùm eorum deliria refellunt Irenæus [c], Epiphanius [d], aliique.

a In Bababatra cap. 1.
b De Scriptor. Ecclesiast.
c Lib. 1. cap. 20. & seqq.
d Heresi 33. & 63.

CAPUT XI.

De Historicis veteris Testamenti Libris.

I. Liber JOSUE, Hebraicè יהושע *Jehoschuah*, Græcè Ἰησοῦς Ναυῆ, à Josue seu Jesu filio Nun, sive Nave, nomen accepit, cujus stupenda prorsus gesta continet: Fuit is in Hebræorum Principatu successor Mosis, quo defuncto Judaicum populum *Judicis* titulo rexit annis XXVI. obiitque anno ætatis XC. ut libri hujus cap. ult. habetur; hoc est anno ab orbe condito (ex Spondani sententia) 2593. qui Usserio est 2591. etsi Petavius ad 2490. referat. Describitur in eo Israelitarum per medium & siccatum Jordanem transitus, ingressus in Chananæam, ipsorum parentibus à Deo promissam: Hierichuntis, edito post circumlatam septem diebus arcam tubarum clangore, & clamore militum, expugnatio; pluriumque in Palæstina regnorum eversio: Victoria de Gabaonitis, immoto ad Josue jussum sole, reportata; ac debellatis uno & triginta Regibus: Divisio Terræ sanctæ inter Israeliticas Tribus, fœdusque cum Deo renovatum. De Libri hujus autore non satis constat. Nonnulli à Josue ipso conscriptum censent, post Isidorum Hispalensem [a], Petrum Comestorem, & alios: idque confirmari videtur his extremi capitis verbis, quæ de ipso sunt: *Scripsit quoque omnia verba hæc in volumine Legis Domini*: quæ licèt referri possint ad verba fœderis cum Deo renovati, cujus ibi fit mentio; tamen inspecta Hebraica loquendi forma, de rebus quoque omnibus in hoc libro memoratis facilè intelligi possunt. Theodoretus [b] ab autore anonymo Libri Justorum scriptum hunc Josue Librum existimat; argumento petito ex eo quòd capite x. dicitur Josue gesta descripta esse in Libro Justorum. Sed argumentum illud haud satis probabile videtur, cum in Libro illo Justorum scriptum dicatur miraculum duntaxat stantis jubente Josue solis: & prætereà ejusdem hominis vitam scriptis mandari à pluribus nihil vetet. Alii non multò certiori ratione, non pauca in eo ab Esdra adjecta putant. Ad Finem verò quod attinet, dubium non est quin alium ab Josue habeat autorem, cum in eo mors ipsius narretur: hanc verò appendicem à Samuele adjectam communis fert opinio.

1. Liber Josue.

a Lib. 6. Orig. cap. 2.

b Lib. de quæst. in Josue.

II. JUDICUM Liber, qui Hebraicè dicitur שפטים *Sciophetim*, (si quis Italorum more scribat: Galli & Germani *Schophetim* scriberent) Græcè Κριταί, eodem sensu. Gesta continet *Judicum* numero XVIII. qui à Deo constituti, & diversis è Tribubus delecti, ab excessu Josue ad Heli principatum, apud Israelitas rerum potiti sunt, ministeriumque potiùs quàm summum Imperium, sive quantùm ad militaria, sive quantùm ad res politicas exercuere, ut colligitur ex responso Gedeonis ad populum, quod habetur *cap.* 8. Hi fuere *Othoniel*, sive Athniel Calebi gener; *Abod* quem alii Ehud, alii Ajod pronunciant; *Samgar*; *Barach*, cum Debora; *Gedeon*, qui & Jerobaal; *Abimelech*, *Thola*, *Jair*, *Jephthe*; *Abesam*, sive Ebzan; *Ahialon*, qui aliis Elon; *Abdon* & *Samson*: quo temporis intervallo Israelitæ peccantes in Deum, atque ab ejus cultu ad idololatriam desciscentes, sæpiùs vicinis gentibus, Mesopotamenis nempe, Moabitis, Chananæis, Madianitis, Ammonitis, & Philistæis in servitutem traditi & quasi addicti; resipiscentes autem, ab ea subinde li-

2. Judices.

berati fuerunt. Comprehenduntur hoc volumine res trecentorum fermè annorum, ab anno mundi 2594. ad 2900. ex Spondano: alii multò plures annos computant, ut Petavius, quia tempora servitutum separant à Judicum ipsorum temporibus, quæ alii conjungunt. Hujus libri, ut & Ruth, & primi Regum maxima ex parte, autorem tradit Isidorus [c] Samuelem; quod postremum palam traditur in sacris Codicibus [d], atque in hac sententia est alicubi Abulensis [e]: quamquam non desint qui Ezechiam, aut Esram Judicum Libri autores malint. Theodoretus [f] certè apud Sixtum Senensem, eum longè post Samuelis tempora collectum esse existimat ex antiquo illo libro Justorum, cujus in hoc ipso volumine mentio fit.

c Lib. Orig. 6. cap. 12.
d Paralip. lib. 1. cap. ult.
e In Josue, 15. post 4. q.
f Lib. 1. Bibliot. sanctæ.

3. *Ruth.*

III. Libro RUTH, Hebraicè רות, Græcè Ῥούθ, qui apud Hebræos primum inter Hagiographa obtinet locum, Moabitidis honestæ mulieris, qui hoc nomen *Ruth*, ab idololatria ad verum Dei cultum conversio, nuptiæque cum Booz affine suo memorantur. Hæc autem Judicum tempore contigerunt, ut constat ex Libri ipsius initio. Abesan tunc præfuisse populo, ex eo conjici potest, quòd hunc Judæi Booz quoque nominant. Vixit autem Judex ille circa mundi annum 2855. ex Spondano.

4. *Regum Libri.*

IV. Libri REGUM apud nos quatuor sunt; quorum duo priores Hebræis שמואל *Scemuel*, id est *Samuelis*; posteriores מלכים *Melachim*, id est *Regum*, indigitantur: à Græcis verò dicuntur Libri Βασιλειῶν, hoc est *Regnorum*: Utrosque Hebræi Propheticis accensent. Horum primi pars prior, quæ gesta sub Heli, Samuele, Saule, ac Davide complectitur ad caput usque xxv. à Samuele ipso Propheta scripta creditur ex Isidoro [g] & Talmude: reliqua Davidis, quæ Libri ejusdem fine, totoque secundo Libro continentur, scripsere, ut iidem tradunt, Gad videns, & Nathan Propheta. Idque confirmari videtur ex Paralipomenon libro I. [h]. Sic enim ibi scribitur, *Gesta David priora & novissima scripta sunt in Libro Samuel videntis*, in Libro *Nathan Prophetæ*, *& in volumine Gad videntis*. Duo autem posteriores Libri REGUM ab Ahaia Silonite, & Addo scripti videntur, quantùm ad priorem partem, quæ res Salomonis complectitur, ad caput XI. ut colligi potest ex Paralipomenon libro II. [i] Reliqua à Sacerdotibus, ac Prophetis illorum temporum. Procopius Gazæus ab Hieremiâ conscripta putat; quod in Talmude quoque traditur: alii ab Esdra. Et fortè probabiliter dicamus posteriores hos libros per compendium collectos esse, partim ex Nathan, aliorumque prædictorum scriptis, partim ex Libris dierum sive Annalibus Regum Judæ.

g Loco supra citato.
h Cap. ult.
i Cap. 9.

Priores comprehendunt historiam centum viginti & quatuor annorum, ab initio Heli ad Salomonis primordia & Templum conditum, id est ab anno mundi 2900. ad annum 3024. Posteriores, *Regum*, cùm Judæ, tum Israelis facta continent per annos 422. à Templo condito ad captivitatem Babylonicam, sive ab anno 3024. ad 3446. Nihil autem refert Hebræorum, Latinorumque more, Regum Libros dixeris, an cum Græcis Libros Regnorum: nam & Regum facta in iis memorantur; & non unius, sed duorum Regnorum Judæ scilicet, atque Israel, sive Samariæ; quæ ex decem Tribuum a Judæ ac Benjamin Tribubus secessione exorta sunt, per Roboam sive imperitiam, sive sævitiam & Jeroboami perduellionem.

Apud Judæos post *Saulem*, *Davidem* ac *Salomonem* Templi conditorem, regnarunt HIEROSOLYMIS viginti Reges annis 386. *Roboam* nempe, *Abiam*, *Asa*, *Josaphat*, *Joram*, *Ochosias*, *Athalia* vidua Jorami, *Joas*, *Amasias*, *Azarias* qui & Osias, *Joathan* vel Jotham, *Achas*, *Ezechias*, *Manasses*, *Ammon*, *Josias*, *Joachas*, *Jojakim* sive Eliacim, *Jechonias* qui & Joachin, *Sedechias*. Hic direpto incensoque Templo, ac vastata civitate à Nabuchodonosor Rege Babylonis, excæcatus, & Babylonem captivus cum suis est abductus. Apud ISRAELITAS novemdecim Reges per annos circiter 254. regnarunt, *Jeroboam*, *Nadab*, *Baasa*, *Ela*, *Zamri*, *Amri*, *Achab*, *Ochosias*, *Joram*, *Jehu*, *Joachas*, *Joas*, *Jeroboam* eo nomine secundus, *Zacharias*, *Sellum*, *Manahem*, *Phaceja*, sive Pecaja, *Phacee* qui aliis Pecah, *Osee*, sive Hoseas; qui temporibus Ezechiæ regnavit, & cum Israelitis, sive decem Tribus in Assyriam translatus est, capta à Salmanasare Assyriorum Rege Samaria. Illi desierunt anno mundi 3446. ante Christum natum circiter 605. Hi circa annum mundi 3314. ante Christum fermè 737.

V. PARALIPOMENON Libri duo Græcè Παραλειπομένων, sive *Prætermissorum*, Hebræis דברי הימים *Divre hajamim*, id est, *Verba dierum*, aliàs Libri Chronicorum. Multa quæ in Pentateucho, vel in Libris Josue, Judicum & Regum, aut omissa, aut non satis explicata fuerant, summatim enarrant. Annorum numerum ferè 3520. ab Adamo ad Cyrum Persarum Regem complectuntur. Eorum Autor aliis Esdras putatur, aliis probabiliùs Hieremias. Glossa Talmudis [k] tradit Esdram scripsisse, præter librum suum, etiam Genealogias Libri Chronicorum usque ad locum ubi suam ipsius Genealogiam describit; primi scilicet Paralipomenon cap. 9. versu 11. vel secundum alios, usque ad libri 2. cap. 21. ejusque versum 2. à Nehemia Chachaniæ filio librum eum absolutum.

5. Paralipomenon.

k Ad cap. 1. Dababatra.

VI. ESDRÆ, qui Hebraicè עזרא *Ezra*, Græcè Ἔσδρας, duo sunt Libri, Hebraicis literis & Chaldaico sermone scripti. *Prior* habet autorem Esdram Jarajæ filium ex Aaronis stirpe Sacerdotem magnum, ac sacræ Scripturæ Instauratorem. Hic sub Artaxerxe Rege Persarum vixit, vel, ut vult glossa Talmudis, sub Dario secundo, qui post Assuerum regnavit. Continet Liber Primus res gestas Israelitarum in reditu è Babylonia, priusquam ad Templi ac murorum Hierosolymitanorum instaurationem Nehemias mitteretur, maximè reductionem populi sub Jesu filio Josedech; & divinæ Legis novam velut promulgationem circa annum mundi 3610. ante Christum natum 440. aut circiter. *Secundum* Esdræ librum censent quidam ab eodem conscriptum: quanquam à Nehemia compositum vulgaris ac probabilior sententia sit: unde & Nehemiæ liber sæpenumerò dicitur. Hic narrationem continet instauratorum murorum per Nehemiam filium Helchiæ Sacerdotem, qui Pincerna fuit Artaxerxis, & ab eodem Dux constitutus, atque Hierosolymam ea de causa missus, ut ei operi præesset.

6. Esdræ.

Adjunguntur his *Esdræ* Libri *Tertius* & *Quartus*, qui tamen, cùm in Canonem ab Ecclesia Catholica recepti non sint, sed inter apochryphos habeantur, in finem Bibliorum rejici solent. Dissident tamen hac in parte Græci à Latinis: Nam qui à nobis Tertius Esdræ Liber inscribitur, eum illi in Canone receptum primum in ordine Librorum Esdræ collocant, quòd quæ in eo narrantur, ea ordine temporum priora sunt iis quæ in

Primo à Latinis recepto habentur: qui verò apud nos Primus & Secundus Esdræ sunt, ab illis uterque in unum Esdræ Secundum volumen conjiciuntur.

7. *Tobias*.

VII. TOBIAS, Hebraicè טוביה *Tobiah*, id est *bonus Deus*, vel *bonus Dei*, Græcè Θωβίτ dicitur, Liber quem *Tobias* vir justus de vita sua conscripsit circa annum mundi 3350. cùm apud Niniven ageret, quò à Salmanasare Assyriorum Rege abductus in captivitatem fuerat, anno Oseæ Regis Israel 9. Ezechiæ Regis Juda 6. Scriptus est Chaldaicè sive Syriacè, qua lingua uti cœperunt Israelitæ postquàm per eas gentes dispersi sunt: ut docet Rabbi Azarias, & Joannes Benedictus, cum Sixto Senensi. Idque patet ex cap. 12. v. 21. ejusdem Libri. Ultimum caput addidisse creditur Tobias filius; nisi quòd finem, ubi de filii morte agitur, ab alio adjectum fuisse necesse est. Compositus videtur post mortem Sennacherib, quo tempore regnabat apud Judæos Manasses, vel certè apud Babylonios captivus erat. Maximis abundat hic liber vitæ moralis exemplis, ac monitis: eumque se ex Chaldaico in Latinum sermonem unius diei labore transtulisse testatur Hieronymus [l]. Cum sequentibus duobus inter Hagiographa secundi ordinis habetur, quæ non à Spiritu sancto per Prophetas; sed à filia vocis, ut loquuntur, profecta censent; id est à viris piis, divina quidem inspiratione, sed citrà Prophetiæ donum scripta. Inter Sacros & Canonicos Libros ab Ecclesia Catholica semper habitum Tobiæ hunc Librum patet ex Concilio Carthaginensi III. [m] & Innocentio I. [n] & ex Gelasio primo Pontifice [o], præterea ex Cypriano [p], Ambrosio [q], Augustino [r], Isidoro Hispalensi [s], Cassiodoro [t], & Conciliis Florentino ac Tridentino [u]: frustrà itaque eum è numero Canonicorum Lutherani, & Calvinistæ expungunt.

l Præfat. in hunc librum.
m Can. 43.
n Ep. ad Exup. Tolos. Episc.
o In Decret. Conc. Rom. de Lib. sacris ab Eccl.
p In lib. de Eleemosyna.
q In lib. de Tobia.
r 2. de Doctr. Christ. cap. 8.
s Lib. Etymol. 6. cap. 1.
t Lib. 1. Divin. lect.
u Sess. 4.

8. *Iudith*.

VIII. Liber JUDITH, Hebraicè יהודית, Græcè Ἰουδίθ, dicitur ab Hebræa hujus nominis muliere, quæ populum Israeliticum Bethuliæ oppido inclusum, ab Assyriorum oppugnatione, Holoferne cæso, liberavit. Ejus autor, si fidem habemus Josepho [x], fuit Eliachim qui aliàs Joachim, Sacerdos magnus Hebræorum, medio inter duas captivitates Assyriacam & Babylonicam tempore, regnante apud Judæos Manasse; apud Assyrios Merodach Baladani filio, circà mundi annum 3323. Eliachim illius mentio fit libri ejusdem cap. 4. versu 15. quanquam id opus Jesu, qui pater Eliachim fuit, tribuat Rabbi Azarias suprà laudatus. Sanctus autem Isidorus [y] incertum putat ejus autorem. Chaldaico sermone primùm scriptus hic Liber fuit, autore Hieronymo [z]: licèt Hebræi atque Hæretici hodierni illum rejiciant è Canone; à Concilio tamen Nicæno primo Oecumenico relatus est in numerum sacrorum Codicum, eodem Hieronymo teste; itemque à Conciliis & Pontificibus laudatis §. superiore.

x Lib. 1. contra Appionem.
y Dict. Etymol. lib. 6.
z Epist. 3.

9. *Esther*.

IX. ESTHER, Hebraicè אסתר, Græcè Ἐσθήρ, Liber est continens narrationem servati, per nobilissimam hoc nomine fœminam, Judaici populi, exitio jam damnati ab Assuero, insidiis Aman Macedonis; de quo sumptum deinde supplicium est ab eodem Assuero. In hujus conjugio Esther vixit circa annum mundi 3650. sicquidem Assuerus ille idem fuit cum Artaxerxe priore, ut vulgò creditur ex Josepho [a], Severo Sulpitio [b], Nicephoro Constantinopolitano [c]. Alii Artaxerxis patrem Xerxem interpretantur, qui & Oxyares dictus, vocabulo non abludente à nomine Assueri. Libri hujus autorem Isidorus [d], ex Philone Alexandrino, Joachim putat,

a Lib. 2. antiq. cap. 6.
b Lib. de sacr. Hist.
c In Chron.
d Lib. 6. Origin. c. 2.

putat, filium Jesu, summum Hebræorum Pontificem. Bellarminus [e] Mardochæum Estheris ipsius patruum: alii ex Talmude, compositum hunc librum existimant à viris Synagogæ magnæ. Septem ejus postrema capita in Hebræo textu desiderantur: unde adulterina ea colligit D. Hieronymus [f], eumque sequuti alii non pauci Scriptores sacri: imo totum Librum extra Canonem censuerunt Asiani apud Eusebium [g], Athanasius[h], Gregorius Nazianzenus [i]. Verùm reliqui omnes Ecclesiæ Patres Græci & Latini totum librum, qualis in Ecclesia Latina legitur, sacrum & canonicum esse fatentur post Concilium Laodicenum [k] itemque Carthaginense 3. [l] quibus tandem adjungi debet Tridentinum [m].

Septem verò illa capita quæ vulgata editio Latina in finem, alieno fortè loco, rejicit, probabile est aliquando in Hebræo extitisse & casu excidisse. Etenim Josephus idem [n] ostendit hunc Librum in Canone Hebræorum fuisse, duasque Epistolas Assueri & orationem Mardochæi historiæ suæ inseruit, quæ in his capitibus extant, etsi apud Hebræos hodie non habeantur: & tamen idem Autor [o] testatur se ex Hebræo narrationes suas nullo adjecto depromere. Aut certè fieri potest ut Hebraicè primùm per compendium scripta hæc historia, deinde copiosiùs Græco sermone enarrata fuerit à Lysimacho sub Ptolæmeo Epiphane Alexandrino Rege; quemadmodum indicatur hujus Libri capite 11. Quæ translatio Latinè versa ad nos pervenerit, cum prior Hebraicè hodie non supersit. His aliisque argumentis omnia quæ contra hujus Libri autoritatem objiciuntur diluit Bellarminus [p].

X. Liber JOB, Hebraicè איוב *Job*, id est, *ululans*, Septuaginta Ἰὼβ dicitur: gesta continet viri justi ejus nominis, qui natus creditur Bostræ in Idumæa, & habitasse in terra Hus, quæ pars fuit Arabiæ. Eum cum Jobab abnepote Esaü, cujus mentio fit Geneseos cap. 37. plerique confundunt, maximè quòd in appendice ad finem Libri hujus adjecta in editione Septuaginta, dicatur Job fuisse de filiis Esau, & quintus ab Abrahamo. Sed hæc appendix textui Septuaginta addita videtur. Et S. Hieronymus [q] ex sententia Hebræorum putat à Nachor Abrahæ fratre oriundum Job, ac tertium ab eo. Diversum à Jobab fuisse conjicitur ex nominis utriusque, si Hebraicè scribantur, diversitate, atque ex ætate Jobi, qui ad 248. annum pervenit ex Isidoro [r], quanta ætas nulli tribuitur qui tempore Mosis, aut sequentibus annis vixerit. Unde inferunt eum diu ante Mosem vixisse. Autorem Libri Isidorus [s] scribit fuisse Mosem, aut ipsum Job, vel certè aliquem Prophetarum. Bellarminus de Scriptoribus Ecclesiasticis priores sententias conciliat; ita ut velit à Job ærumnarum suarum historiam Arabicè (aut ut alii volunt Syriacè) scriptam esse; ex eo verò commentario librum, qualem habemus, à Mose compositum. Glossa Talmudica geminas ea de re adducit Hebræorum sententias: Prima fert Job tempore Mosis vixisse, qui & hunc librum conscripserit; altera eum vixisse eodem tempore quo Regina Saba, unde quidam Salomoni hoc opus tribuerunt, ducta conjectura ex eo quòd quædam ejus verba laudantur sub nomine Salomonis à Gregorio Nazianzeno [t]: quamvis facile fuerit virum sanctum hac in re memoria labi, & alicui Salomonis libro adscribere, quod in hoc volumine legisset. Philippus Codurcus, qui ante aliquot annos eruditum in illud opus commentarium edidit,

e De Script. Eccles.
f In Præf. hujus Lib.
g Lib. 4. Hist. c. 26.
h In Synopsi.
i In Carm. de genuinus script.
k Can. 49.
l Can. 47.
m Sess. 4.
n Lib. 11. antiq. cap. 6. & 1. contra Appion. lib. 6.
o Lib. 10. antiq. c. 11.
p Lib. 1. de Verbo Dei c. 7. 10. Iob.
q In quæst. Hebraicis.
r In lib. de vita & morte Patrum.
s Lib. 6. Orig. cap. 2.
t Is Oration. ad Julianum exact. tribut.

Isaiæ

Isaiæ esse putat, duplici imprimis argumento, tum quòd in Hebraico textu libri hujus initium ejus ferè Prophetæ nomen habeat, tùm quòd multæ in eo voces, & loquendi figuræ occurrant Isaiæ peculiares, & quas nullo in alio sacri textus volumine invenire est. Narrantur in eo libro quæ ipsi B. Job contigerunt; in quibus inter miras ipsius virtutes, summa præsertim patientia elucet. Refertur disputatio etiam disertissima, quam vir ille sanctus cum amicis suis instituit; in qua non pauca de Ecclesiæ mysteriis, diaboli viribus, improborum in hac vita felicitate, proborum calamitatibus, partim indicantur, partim explicantur, aliaque habentur eximia de morum & naturæ rebus. Magnam libri partem à cap. 3. versu 3. ad cap. 32. versu 6. testatur D. Hieronymus versibus scriptam. Græci totum volumen dividunt in capita 32. Latini in 42.

11. Libri Machabæorum.

XI. Libri MACHABÆORUM. Hebræis חשמנאי *Chasmonai*, sive *Hasamonai*, Græcis *Μακκαβαίων*, sic inscribuntur à Juda præsertim Hebræorum Duce, qui Machabæus est cognominatus, ex quatuor literis Hebraicis, quas suis vexillis, tesseris-ve militaribus inscribere solitus erat, מכבי quæ vocem *Machabi* formant, suntque initiales totidem vocabulorum quibus constat hæc sententia [u] מי כמוכה באלים יהוה *mi Chamocha Baelim Jehovah*, id est, *Quis similis tui in fortibus Domine?* quæ vox velut symbolum quoddam, ab eo ad ejus fratres, cum Machabæorum appellatione, manavit. Ejus familiæ præclara adversus Seleucidas Syriæ Reges, qui & Syro-Macedones dicti, pro tuenda religione facinora; Regnumque Judaicum propria ipsis virtute partum, in his Libris memorantur. Horum autem Librorum duo tantùm in Ecclesia Catholica pro Canonicis sunt recepti. *Tertius* Græcus, ab Eusebio citatus [y] invenitur: Latinè versus habetur à Flaminio Nobilio [z]. *Quartus*, extat Græcè Lugduni in Sancti Pagnini Bibliotheca, ubi à se visum asserit Sixtus Senensis. Verùm hi duo posteriores inter apocryphos haud dubiè sunt habendi, cum à nullo Concilio sint recepti. Eorum verò qui inter Canonicos habentur, prior continet res gestas *Mathatiæ*, ac trium ejus filiorum, *Judæ*, *Jonathæ*, *Simonis*, contra Antiochi Magni filium, Seleuci 4. Philopatoris fratrem, Antiochum Epiphanem, aliosque Reges Syriæ Græcos, ab anno circiter 3880. ab orbe condito ad annum 3919. Posterior eamdem Historiam paulò altiùs repetit, ab anno scilicet 3868. narratque insigne martyrium Eleazari, & septem puerorum Machabæorum, una cum matre variis suppliciis peremptorum, regnante Epiphane. Collectorem hujus Libri Honorius Augustodunensis tradit Philonem: Bellarminus Joannem Hircanum fuisse conjicit, Simonis filium, qui rebus omnibus interfuit, ac post Patrem summo Sacerdotio functus est. Secundus ex quinque Libris Jasonis Cyrenæi de rebus Judæ & fratrum ejus fusiùs editis excerptus innuitur capite 2. ipsius libri, num. 24. Continent hi duo Libri res Judaicas, annorum ferè 52. ab anno mundi 3868. ante Christum 184. ad annum ab orbe condito 3919. ante Christum circiter 133. Ambos agnoverunt tam Græci quam Latini, in quibus Cyprianus [a], Ambrosius [b], Augustinus [c], S. item Leo [d], ac cæteri Latini præsertim Patres; semperque pro Canonicis, quicquid hodierni Hæretici contrà conentur, eos agnovit Ecclesia, ut perspicuum est ex Conciliis antè laudatis, 3. Carthaginensi & Tridentino, ex Epistola Innocentii I. ad Exuperium,

u Ex cap. 15. Exodi.

y In Chronico.

z In editione Rom.

a De exhort. Martyr. cap. 11. lib. 1. epist. 3. ad Cornel.

b Lib. 1. de Jacob. & vita beat. c. 11. & 12.

c Lib. 2. contra Epist. Gaudentii c. 23. & lib. 18. de Civ. Dei c. 36.

d In serm. de iisd. Machabæis.

cx

ex Decreto Gelasii Pontificis de Scriptoribus sacris. Rabbi Azarias [e] ante Josephum autorem rerum Judaicarum scriptos fuisse tradidit, eumque inde multa hausisse.

e Lib. Imare Binah.

CAPUT XII.

De Propheticis veteris Testamenti Libris, ac primùm de Psalterio, & Poesi Hebraica.

I. PSALMORUM Liber inter Propheticos primo loco numeratur. Hebræi ספר תהלים *sepher Thehillim*, id est, *Librum Hymnorum*, sive *Laudum*: Græci ψαλτήριον & post eos Latini *Psalterium* vocant, à verbo *psallo*, quod utroque sermone idem est ac canere, cythara imprimis, aliove musico instrumento: unde *Psalterii* nomen instrumento ipsi inditum est, quo David frequenter in concinendis Psalmis usus fertur. Fuit autem illud instrumentum chordis decem instructum, ut patet ex Psalmo 32. sonumque edebat à superiore parte, in quo à cythara lyraque distabat.

1. *Libri Psalmorum nomina.*

II. De Psalmorum autore duplex est sententia: alii quidem, ut S. Athanasius [a], S. Hilarius [b], S. Hieronymus [c], volunt non ab uno Davide, sed à pluribus Autoribus scriptos, ab iis nempe qui in cujusque Psalmi epigraphe nominantur; & Davidis quidem esse eos, qui David tribuuntur, cæteros Mosis, Salomonis, Asaph, filiorum Core, cæterorumque quorum nomina præferunt. Alii, in quibus Chrysostomus, Theodoretus, Cassiodorus [d], atque Augustinus [e] existimant totum Librum centum quinquaginta Psalmorum à Davide solo compositum esse; quorum sententiam probabiliorem putat Bellarminus [f]. Id confirmari videtur 2. Paralipomenon cap. 5. ubi dicitur *Cantores ordinatos fuisse, ut canerent Psalmos quos fecit David*; itemque ex eo quòd Christus Librum Psalmorum ei tribuere absolutè videtur [g], *Et ipse David dixit in Libro Psalmorum*; ac denique ex eo quòd satis constet Asaph, Idithun, Ethan, Core, & alios, quorum nominibus Psalmi non pauci prænotantur, Cantores, non Prophetas fuisse. Hinc verisimile fit, ideò tantùm eorum nomina aliquibus Psalmis fuisse præposita, quòd illis hi Psalmi canendi darentur; idque ex eo præsertim intelligi potest, quòd in eodem titulo jungitur aliquando nomen David cum nomine Idithun. Et verò Psalmos omnes esse Davidis indicat Talmud [h]; ait enim David scripsisse Librum Psalmorum per manus decem seniorum, sive per manus primi hominis, Melchisedeci, Abrahami, Mosis, itemque per manus Heman, Idithun, Asaph, & trium filiorum Corah; quæ sic explicat glossa inscripta Masoreth ad Talmud, ut velit à Davide scripta esse in hoc Libro cum suis canticis, ea quæ protulerunt tam seniores, qui scilicet illius ævum præcesserant, quàm nonnulli qui ipsius ætate vivebant. Rabbi verò Kimchi vult à senioribus illis pronunciatos esse Psalmos eorum nomine inscriptos, v. g. Psalmum 92. qui inscribitur Canticum in diem sabbati, à primo homi-

2. *Autor.*
a In Synopsi.
b Prologo in Psalmos.
c In epist. ad Sophronium & ad Cyprianum.
d Suis in hunc lib. præfationib.
e Lib. 6. de Civ. Dei c. 14.
f Præfat. Comment. suor. in hunc lib.
g Lucæ 20.
h Libri Babatra cap. 1.

i In Præfat. comment. in Psal.

homine dictum fuisse, postridiè quàm creatus fuerit. Bellarminus [i], tam eos omnes qui titulo carent, quàm eos qui David palàm adscribuntur, sive dicantur *Psalmi Davidis*, sive *Psalmi Davidi*, censet Davidis esse. Psalmi sanè 2. & 94. qui apud Hebræos titulo carent, ab Apostolis asseruntur Davidi; ille quidem à Petro [l], hic verò à Paulo [m]: & in genere Psalmi qui in Hebræo codice titulo destituuntur, è septuaginta Interpretibus tribuuntur Davidi. Falli ergo Hebræos, qui existimant Psalmos titulo carentes eundem autorem habere, cujus nomen priori Psalmo præscribitur, cùm ex dictis, tum ex eo apparet, quòd Psalmus 89. Mosi ascribatur, & sequentes decem titulum non habeant; unde 98. ex eadem regula Mosi tribuendus esset, qui tamen Samuelis mentionem facit quarto post Mosem sæculo nati. Eos quoque qui Davidi inscribuntur, non ab alio huic Regi oblatos, sed ab ipso conscriptos, ipsive à Deo dictatos probat D. Augustinus ex Psalmo 109. qui eum titulum habet.

l Actor. 4.
m Epist. ad c. 4. Hebr.

3 *A quo digesti in ordinem Psalmi.*
n In Synopsi.
o In Prol. Psal.

III. Non tamen à Davide digesti Psalmi putantur; sed vel ab Esdra, ut sentire Athanasius videtur [n], vel à Septuaginta Interpretibus, ut censet S. Hilarius [o]. Nec verò juxta seriem temporis, quo scripti sunt dispositi censeri debent. Constat enim Psalmum 3. scriptum esse cùm David Absalonis filii persecutionem fugeret: Psalmum 50. paulò post cædem Uriæ & adulterium cum Bethsabee, quando scilicet David à Nathan Propheta increpitus est: Psalmum 141. cùm David in spelunca ob Saulis metum delitesceret: 143. devicto Goliath, in quibus omnibus inversus temporum ordo apparet: denique Psalmus 71. in medio ferè libri collocatus omnium postremò est scriptus: quandoquidem in Salomonem jam regnare incipientem compositus est, & post eum additur defecisse orationes sive Laudes David filii Jesse. Hunc verò servatum à Digestore ordinem quidam existimant, ut quinquaginta primi, quorum ultimus est *Miserere mei Deus*, ad pœnitentes pertineant: medii quinquaginta qui desinunt in Psalmo *Misericordiam & judicium cantabo tibi Domine*, ad justos proficientes: quinquaginta postremi, quos concludit Psalmus, *Laudate Dominum in sanctis ejus*, ad perfectos.

4. *De Psalterii divisionibus & ordine.*

IV. Observat autem Rabbi David Kimchi, quemadmodum Moses Legem in Quinque Libros diviserat, sic divisum esse Psalterium à Davide in Quinque Libros: quod licèt verum esse non possit ex supradictis, quantum ad ejus divisionis autorem; certum tamen est librum Psalmorum apud Hebræos Quinque incisionibus comprehendi, ut loquitur D. Hieronymus [p], id est volumen Psalmorum, licèt unicum sit, & sub unius libri nomine à Christo Domino [q], atque à D. Petro [r] laudetur; tamen ab Hebræis in Quinque Libros distingui: non dispari ratione ac in corpore juris Pontificii, Sextus Liber Decretalium, in minores libros quinque subdividitur. Hanc autem Psalterii divisionem testantur cum D. Hieronymo [s], Epiphanius [t]. Ubicumque enim ad finem Psalmi scribitur *Amen*, *amen*, sive *Fiat*, *fiat*, ibi terminari Librum unum existimant. Primum quidem ad finem Psalmi XL. Secundum ad finem Psalmi LXXI. Tertium ad calcem Psalmi LXXXVIII. Quartum ad finem CV. Quintum denique ad finem Psalm. CL.

p Præfat. in lib. Regum.
q Luc. 20.
r Act. 1.

s Tum in Prol. Gale. tum in ep. ad Sophron.
t In lib. de Ponder. & Mensuris.

5. *De numero Psalmorum.*

V. Numerus Psalmorum apud omnes est CL. Sed in designandis Psalmorum aliquot numeris, differunt Judæi à Græcis & Latinis, & aliquando

unum

unum in duos dividunt, aliquando contrà, duos in unum conjungunt. Et primo quidem Psalmum IX. *Confitebor tibi Domine in toto corde meo &c.* in duos secant, & à versu 22. *Ut quid Domine recessisti longè*, Psalmum 10. inchoant: Unde fit ut Psalmus *In Domino confido*, qui apud Septuaginta Interpretes & in nostra Vulgata versione X. est, apud Hebræos XI. numeretur, & sic diversa sit Psalmorum sequentium computatio.

VI. An metro scripti sint Psalmi, quanquam plerique omnes affirmant, non desunt tamen qui dubitent. D. Hieronymo [y] David *Simonides noster*, dicitur, *Pindarus & Alcæus, Flaccus quoque, Catullus, atque Serenus Christum Lyra personans, & in decachordo Psalterio ab inferis excitans resurgentem*. Idem præfatione in Chronicon Eusebii, *Psalterium*, ait, *in morem Flacci & Pindari, nunc Jambo Alchaico, nunc Sapphico tumet, nunc semipede ingreditur*. His consonat quod Josephus [z] affirmat hymnos vario metro à Davide compositos, qui & trimetros fuisse alios Psalmos, alios pentametros observat. Doctissimus Mercerus [a] tradit Franciscum Vatablum Regium Hebraicarum literarum Professorem versuum omnium Jobi & Psalterii ordinem intellexisse; quosdam etiam Canones ad eorum rationem faciliùs percipiendam præscripsisse; seque ipsum profitetur, cum Jobi versus dimensos esset, plerosque hexametros invenisse; sed ita ut pro dactylo & spondæo passim alii pedes juxtà linguæ idioma occurrant, non earumdem syllabarum, sed eorumdem temporum, ut Hieronymus loquitur [b]. At Franciscus Gomarus [c] tradit instituta poetica analysi Psalmorum alphabeticorum 25. 34. 37. 111. 113. 119. (qui apud Latinos est 118. & 145.) aliorumque scripturæ Canticorum, se reperisse illa omnia priscorum Hebræorum poemata variis ac promiscuis carminum generibus constare, qualia sunt Pindari in singulis strophis, & Lyrica apud Sophoclem plurima, ἄτακτα scilicet, & sibi invicem haud satis respondentia: ita ut metro quidem scripta sint, nullam verò habeant inter se consonantiam, sive revolutionem; qualis in odis Græcis, Latinisque servari solet, si strophe una alteri comparetur. Existimat itaque idem Gomarus [d], novem omninò carminum generibus, sive puris, sive mixtis, tam per analogiam, quàm per anomaliam, perfectisque partim, partim imperfectis, vel per defectum, vel per excessum totam poesim sacram contineri. Observat porro in Psalmis trimetri terminos vix excedi, exceptis dactylicis, quorum multi sunt in Hebraica poesi hexametri.

VII. Verùm Josephus Scaliger [e] contendit in Psalterio nullum canticum esse metricis legibus adstrictum, sed merè solutam orationem, charactere seu stylo poetico duntaxat animatam, qualis in Isaiæ, aliorumque Prophetarum scriptis apparet; negatque absolutè in Hebraico idiomate aliisque orientalibus ullam metri speciem concipi posse. Et verò Josephus de Voisin [f] ex Isaaco Abarbanel, secundum autorem Cosri in cap. 5. Isaiæ, tradit Canticum Moysis, atque ejus generis alia, magis vocis modulamine, quàm ipsis dictionibus differre ab aliis scriptis. Ipse nihilominus Scaliger in eo Cantico, ut & in Proverbiis Salomonis, & libro Job, rythmum agnoscit, faceturque in iis versus ut plurimùm constare duobus dimetris jambicis, aliquando tribus dipodiis; sed aliquando miram esse inæqualita-

6. An versibus scripti sint Psalmi, & de Poesi Hebraica ex Mercero.

y In epist. ad Paulin. de lib. sacr. Script.

z Lib. 7. antiq. c. 12. & 15.

a Comment. in Joan. c. 3.

b Præfat. in Job.

c In Davidis Lyra.

d Cap. 3. & seq. de Poesi Hebraic.

7. Aliorum de Poesi Hebraica opinio.

e Initio observat. in Eusebium.

f Cap. 34. de Lege divina.

litatem. Hinc illud saltem constat Poesim apud Hebræos, si non metricam, saltem rythmicam, juxta ejus sententiam, reperiri. His congruit quod & apud supradictum Josephum de Voisin Rabbi Azarias jam sæpè laudatus [g] certos esse pedes ac mensuras sacrorum Canticorum refert: quæ tamen non pendeant à numero syllabarum; sed additæ sint numero rerum, & partium suarum, quæ constant subjecto, prædicato, & adjuncto in unaquaque sententia. Igitur ex ejus opinione in quibusdam sententia constat dimetro, & cum altera ipsi adjuncta efficit tetrametrum: in quibusdam trimetro constat sententia, ita ut cum altera existat hexametrum. Ex quo fit ut Psalmi aliaque Cantica Hebræorum veterum, etiam in aliam linguam translata, suam modulationem quodammodò servent: quod non contingit in poeticis reliquarum linguarum scriptis. Horum quippe prosodia à brevibus longisque syllabis pendet: qualem etiam posteriores Judæi ab Arabica lingua sunt mutuati, ex prædicti Azariæ sententia. Quæ si vera omninò est, minùs probabilis videbitur conjectura Merceri, existimantis metra plerumque à fine versuum, prout ab Hebræis distincti sunt, incipere; ac proindè sensum à dimensione differre. Quidquid sit, facilè potest Hieronymi sententia stare, licèt falsa penitùs non pronuntietur Scaligeri opinio; si cum Alstedio [h] dixerimus, licèt verum sit Hebraico sermone effingi Græcorum Latinorumque more carmina non posse propter longarum breviumque syllabarum inæqualem situm; tamen in sacris Bibliis reverà carmina esse permulta, non tantùm styli sublimitate à reliquo sermone diversa, sed etiam rythmi conformitate: quin & metrorum instar in iis reperiri, quæ hexametra, iambica, spondaica dici possint, etsi non eadem prorsus forma, quæ apud Græcos & Latinos observatur: atque ita cantica Hebraica, si non vera metra, at certè rythmos censenda; & Poesim illam Hebraicam in Libris Job & Proverbiorum, itemque in Cantico Mosis [i] contractiorem sive exactiorem esse: in Psalmis & Canticis Canticorum liberiorem.

g Lib. in redinac. cap. 60.

h In triumpho Biblico tit. 27.

i Deuteron. 32.

8. *De titulis Psalmorum.*

VIII. Psalmis præfiguntur Tituli, qui sua difficultate legentes remorantur. Non erit itaque extra rem, si eos strictim explicemus. Epigraphe sic concepta, *in finem*, significat Psalmum esse utilissimum, atque adeò usque in finem, seu perpetuò canendum, legendumve, quales ferè Christum respiciunt. *Pro ea quæ hæreditatem consequetur*, sive *pro hæreditatibus*, indicat Psalmum in persona Ecclesiæ compositum esse, quæ æternæ salutis hæreditatem quotidiè in membris suis consequitur, atque in fine mundi tota consequetur. *Pro Octava*, vel *super Octavam*, intelligitur in literali sensu de genere aliquo cytharæ octo chordis instructæ: in sensu autem mystico explicari solet de ultimi judicii die; quæ Octava nimirùm, post sex dies laborum hujus vitæ, & post septimam quietis animarum sequetur: conveniuntque hi Psalmi Peccatoribus divinum judicium timentibus. Titulo *Pro torcularibus*, significari vulgò credunt Christi crucem, pretiosique ipsius sanguinis, instar vini fluentis, effusionem. Bellarminus sic inscriptos conjicit Psalmos affectuum plenos, quòd aptissimi sint ad eliciendum è fidelium cordibus divinum amorem; vel quòd cum lætitia canendi sint, qualem ostendunt cantibus & tripudiis qui tempore vindemiæ ingentem vini copiam de torcularibus exprimunt. *Pro occultis*, sive *arcanis*, alias

pro

pro morte, referri videtur ad mysteria Christi Domini, qui in carne humana mortem vicit; aut etiam ad liberationem Ecclesiæ à tyrannorum persecutionibus. *Tituli inscriptio*, vel, *in Tituli inscriptionem*, Græcè στηλογραφία, est quasi trophæum & monumentum Christi victoriæ, aut beneficii alicujus divini, in corde, tanquàm columna, incidendum. *Pro susceptione matutina*, aliàs *pro cerva vel pro stella matutina*, significat Psalmum pertinere ad Christi resurrectionem. *Prima sabbati, secunda sabbati, &c.* ostendit Psalmum die Dominica quæ prima est hebdomadæ, aut die sequenti recitandum, vel de prima mundi creatione agentem. *In consummatione*, vel *in exitu Tabernaculi*, indicat Psalmum compositum esse eo tempore quo David perfecit Tabernaculum, & in eo collocavit Arcam Domini: mysticè intelligitur de prædicatione Evangelii, qua scilicet novum Tabernaculum perficitur. *Psalmus cantici* denotat Psalmum, qui & voce & instrumentis musicis canendus esset. *Intellectus*, vel *ad intellectum*, significat resipiscentiam peccatoris, intelligentis quantum deliquerit. *In rememorationem de sabbato*, pertinet ad pœnitentiam, qua in memoriam revocatur quies, sive per peccatum amissa, sive promissa in resurrectione Justorum. *Idithun*, est vel instrumentum musicum quo canebatur Psalmus, vel nomen Cantoris, cui decantandus dabatur; ut & *Asaph, & filii Core*. *Pro iis qui commutabuntur*, designat fideles populos per justificationem mutandos, & gloriam æternam adepturos. *Pro delicto* significat Christum ipsum Redemptorem. *In confessione*, adhortatio est ad celebrandas Dei laudes.

IX. Psalterium inter Libros Propheticos numerandum, primumque ejus autorem Spiritum sanctum esse, cùm multa alia loca demonstrant, tum quòd ipse David 2. Regum cap. 23. dixit, *Spiritus Domini locutus est per me, & sermo ejus per linguam meam*: quod testimonio quoque D. Petri [l], & D. Pauli [m] confirmatur. *9. Psalterium inter Libros Propheticos.* *l 1. Actor.* *m ad Hebr.*

X. Hoc Libro Historiæ sacræ, Legum Divinarum, ac veræ Theologiæ, moralis quoque ac naturalis Philosophiæ præclara monumenta; deque Christo Davidi promisso multa vaticinia continentur, ut epitome ac summa totius veteris Testamenti dici possit: adeòque eleganti loquendi genere usus est autor; sic animos in Dei amorem & laudem rapit, ut nihil suavius, aut quod magis ad salutem conducat, cani, audirive possit. Quapropter S. Basilius rectè scribit Hymnos sacros vel lapideo è pectore posse lachrymas elicere. Sanctus verò Joannes Chrysostomus, eos qui Psalmis rectè canendis dant operam, cum Angelis choreas ducere affirmat, & de celebrandis ejus laudibus, & amore in Deum concipiendo, propè cum illis contendere. *10. Quid Psalterio contineatur.*

XI. David hujus operis saltem præcipuus autor, filius fuit Isai, sive Jesse Bethlehemitæ, ex Tribu Juda; Rex Hebræorum & Propheta, ac Poeta eximius: regnare cœpit post Saulem in Hebron circa annum mundi 2980. ante Christum 1072. ac septennio post Hierosolymis: regnavitque annos omnino quadraginta. *11. David, quis?*

CA-

CAPUT XIII.

De reliquis Libris Propheticis.

1. Prophetarum in genere, Tempora, & divisio.

I. PROPHETÆ, tam Majores quàm Minores, sub Regibus Juda & Israel, post regni Hebræorum divisionem floruerunt. Majores dicuntur, quorum longiora opera sunt, & quorum unumquodque volumen suum conficit: Minores quorum opera breviora, uno cuncta volumine apud Hebræos continentur.

2. Majorum Prophetarum primus Isaias.

II. Inter Prophetas Majores primus occurrit ISAIAS, seu Esaias, Hebraicè ישעיהו *Jesciahjahu*, id est, *Domini salus*, Græcè Ἡσαίας. Fuit is regiæ stirpis, atque Osiæ ni fallor fratris filius. Prophetavit ejus primùm tempore, deinde Joathan, Achaz, & Ezechiæ temporibus, in Judæa, & Hierosolymis præsertim: ac tandem jussu impii Regis Manassis in duas partes serra lignea dissectus interiit, ut Judæi tradunt, scribitque Epiphanius [a], & cum eo Suidas, ac Cedrenus: quod circa annum mundi 3340. ante Christum 711. contigit; cum annos fermè nonaginta prophetasset, essetque centenario major. Ejus sepulchrum Deus miraculis gloriosum reddidit. Primus hujus Prophetæ scopus fuit, teste Hieronymo, ut admirabile Christi regnum, vocationem Gentium, & gloriam Ecclesiæ prædiceret: tantaque claritate de Christi Domini adventu, nativitate ex Virgine, vita, prædicatione, passione, morte, sepultura & resurrectione disserit, ut rem gestam narrare potiùs quàm futura vaticinari videatur; & Davide ipso meliùs, Evangelistæ magis quàm Prophetæ partes implere. Nec verò minùs venustate sermonis & urbanæ dictionis elegantia, quàm splendore natalium, atque ætate, reliquis majoribus Prophetis præstare censendus est. Totius Libri narratio soluta, sed florida oratione constat, exceptis tribus canticis, Vineæ nempe, urbis Sion, & Ezechiæ Regis, quæ unà cum Isaiæ ipsius Oratione, hexametris & pentametris versibus incedere Isidorus testatur. Talmudici Doctores Hieremiæ atque Ezechielis Prophetias priùs collocant, statim post Libros Regum, propter quandam argumenti consonantiam; quòd scilicet Libri Regum desinant in vastitatem, de qua totus Hieremias agit; & à qua incipit Ezechiel, qui tamen in consolationem desinit.

a Lib. de vita & morte Prophet.

3. Hieremias.

III. HIEREMIAS, Hebraicè ירמיהו *Irmejahu*, id est *Excelsus Dei*, vel *Extollens Deum*, Græcè Ἱερεμίας, filius Helciæ Sacerdotis magni, ex Tribu Levitica, & vico Anathoth in terra Benjamin, tribus ab urbe Hierosolyma milliaribus, natus sub Josia anno ejus 7. mundi 3402. circiter, ante Christum 651. Invenit in Templo Librum Divinæ Legis, multos jam annos, superiorum Regum incuria, latentem; ut constat ex 4. Regum cap. 22. Ab anno itaque prædicto ad undecimum Sedeciæ, & ultimum Regni Judaici, hoc est mundi 3446. ante Christum 606. vaticinatus est, civitati Hierosolymitanæ prænuncians siccitatem futuram, atque adventum Babylonii Regis, imminensque ab eo Templi atque urbis excidium; nec pauca designavit de Christo & futura Ecclesia; populumque Judaicum ad pœnitentiam hortatus est, excipiente ipsius dictata Baruch Neriæ filio. Tandem cum in Ægyptum; unà

unà cum reliquiis populi post captivitatem Babylonicam se recepisset, lapidibus à popularibus suis in Urbe Taphni obrutus est, ut refert Hieronymus [b]: licèt alii aliter referant. Præter Prophetiæ Librum qui LII. capitibus absolvitur, scripsit etiam Librum *Lamentationum*: Græcis dicuntur Θρῆνοι, sive planctus, Hebræis eodem sensu קִנוֹת *Kinoth*, vel à prima voce איכה *Echah*, id est, *quomodo*. Hoc opusculum in Hebræo versibus scriptum est, quorum singuli incipiunt à singulis per ordinem alphabeti Hebraici literis. In eo Urbis ac Templi ruinam, gentisque Judaicæ captivitatem deplorat: quas Lamentationes fama est ab eo scriptas esse in spelunca quadam, non procul Hierosolymis, quæ fovea Hieremiæ inde dicta est. Addidit denique epistolam ad populum Babylone captivum, qua eos hortatur ad fidem vero Deo constanter servandam, vitandumque idolorum cultum: quam epistolam Baruch extremo suo Libro inseruit.

b Lib. 2. contrà Jovinianum.

4. Ezechiel.

IV. EZECHIEL, Hebraicè יחזקאל *Iechezkhel*, id est *robur*, sive *imperium Dei*; Græcè Ἰεζεκιὴλ, filius Buzi Sacerdotis. Prophetare cœpit, ut ipse testatur [c] anno 5. à translatione Jechoniæ Regis, mundi 3440. idque in Chaldæa inter captivos degens, atque ipsos ad virtutem adhortans, eodem tempore quo Hieremias Hierosolymis vaticinabatur: sed mercedis loco ab ipso populi Principe, quòd ejus idololatriam argueret, obtruncatus est, referente Epiphanio [d], qui sepultum memorat apud Assyrios in monumento Semi, atque Arphaxad progenitorum Abrahæ. Prædixit autem reversionem Israelitarum in Palæstinam; nonnulla etiam, sed paulò obscuriùs, de adventu Christi Domini, de Baptismo, aliisque mysteriis. Ejus opus tantis difficultatibus involutum est, ut D. Hieronymus, qui omnium primus commentarium perpetuum in hunc Librum composuit, Labyrintho comparet; atque ex Rabbinorum traditione, vetitum Judæis sit, primum, & octo postrema ejus capita legere aut interpretari, donec trigesimum ætatis annum quis impleverit.

c Cap. 1.

d De vita & morte Prophet.

5. Daniel.

V. DANIEL, Hebraicè דניאל id est *Judicium*, seu *Judicatum Dei*; Græcè Δανιὴλ, à Chaldæis mutato nomine Balthasar dictus, quartus ex majoribus Prophetis, adhuc puer in Babyloniam captivus ductus est, in qua vixit ad Cyrum usque, id est ad finem captivitatis. Fuit è Tribu Juda, & regio genere, ac sapientia non minùs quàm nobilitate illustris: eaque de causa Regibus Babylonicis charus, atque ab eis, præsertim à Dario Medo, maximis honoribus cultus. Isidorus putat eum ad annum vitæ centesimum ac decimum pervenisse. Hieronymus Spadonem fuisse refert, quamquam Epiphanius non verè Spadonem, sed ob castitatis studium à Chaldæis Spadonem creditum asserit. Prophetare cœpit anno secundo Nabuchodonosor Regis, qui annus computari debet, vel à morte Patris ipsius, quæ incidit in annum mundi 3429. vel ex Bellarmino à Monarchia ipsius post devastatam Ægyptum, quæ incidit in annum 3452 Multa scripsit de Christi adventu, & morte, deque Judæorum execratione: item de Antichristo, atque ejus præliis: prædixit etiam progressum quatuor principum Regnorum, Babylonici nempe, Persici, Græci; ac Romani, & bella, tum inter Persas & Græcos, tum inter Alexandri Magni successores futura; idque tanta perspicuitate, ut fuerint qui multò post scripta censerent.

ferent. Hic Liber partim Hebraicè, partim Chaldaicè scriptus est, atque ab Hebræis inter Hagiographa, non inter Propheticos numeratur; quia (ut Rabbi Moses Maimonides in morte Nevochim [e] notat) Daniel ipse visiones suas, sive Angeli à se visi sermones somnia vocat, etiam ubi eos narrat. Unde putant loquutum motu Spiritus sancti tantùm, qui secundus est Prophetiæ gradus; non autem ex vera visione quæ integris sensibus fit, aut vero Angeli colloquentis sermone, qualem experti sunt reliqui Prophetæ; qui licèt aliquando dicant se ex somnio prophetasse, tamen cùm rem visam scribunt, non vocant amplius somnium; sed disertè prophetiam pronunciant.

e Lib. 2. cap. 45.

6. Inter sacros Codices Danielis totus liber habendus.

VI. Judæi ac Porphyrius, teste D. Hieronymo [f], cum quibus sentiunt non modò Anabaptistæ, aliique Hæretici, sed & Catholici quidam, in quibus Desiderius Erasmus, capita, sive partes aliquot hujus Prophetæ, pro apocryphis habent, Orationem scilicet Azariæ, atque Hymnum trium puerorum qui refertur cap. 3. Susannæ historiam, quæ cap. 13. narratur; itemque Belis idoli eversi, ac draconis à Daniele interfecti, qua de re cap. 14. agitur. Eusebius hanc Græcam appendicem existimat partem esse cujusdam historiæ, quam de alio Daniele Sacerdote filio Abdæ, scripserit Abacuc diversus à Propheta: quod confirmat ex titulo historiæ Belis apud Septuaginta. Concilium tamen Tridentinum [g] absolutè Danielem inter Libros sacros recenset, quos recipi jubet cum omnibus partibus suis, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt: & ex consequenti ea quoque capita probat, cùm in Missa ac Divino Officio, ea suo quæque tempore legantur, lectaque semper fuerint. Et verò B. Ignatius [h], & Tertullianus [i] Susannæ historiam citant: Cyprianus [l] hymnum trium puerorum laudat sub nomine Scripturæ sacræ; citat [m] etiam historiam Draconis, itemque [n] historiam prandii ab Abacuc allati ad Danielem. His consentit Origenes [o], atque inter Græcos Patres D. Athanasius [p], Basilius, Epiphanius, Chrysostomus, Theodoretus; inter Latinos Ambrosius, Augustinus, aliique. Denique Concilia vetera Laodicenum & Carthaginense 3. cum Græca septuaginta Interpretum editione uterentur, in qua habentur hæc omnia, Danielem absque ulla exceptione in numerum sacrarum Literarum retulerunt. Præterea autor Libri Jucazim Susannæ historiam pro vera agnoscit; quam Sedeciæ tempore, Chelechiæ filiam, Joachimi uxorem, tradit à senioribus accusatam, à Daniele liberatam. Quæ contrà opponi solent diluit Bellarminus [q].

f Præf. in Danielem.
g Sess. 4.
h In epist. ad Magnesios.
i Lib. de Corona Milit.
l In serm. de orat. Domin. & serm. de lapsis.
m Lib. 4. ep. 6.
n Serm. de orat. Domin. & serm. de Eleemosyna.
o Tractatu 31. in Matth.
p In Synopsi.
q In controversiis lib. 4. de Verbo Dei.

7. Baruch.

VII. BARUCH, Hebraicè ברוך, id est *Benedictus*, Græcè quoque Βαρὼχ, Neriæ filius, antequam spiritu prophetiæ donaretur, Hieremiæ assecla, & amanuensis fuit, ut ex cap. 36. Hieremiæ colligitur: unde & ejus Prophetia tanquam appendix Hieremiæ habetur apud Hebræos, eodemque Libro continetur. Vaticinatus autem est populo in Babylonia captivo, invocationem divini nominis suadens, & spem afferens futuræ liberationis ac restaurationis Hierosolymorum; idque tempore Jechoniæ Regis, ut ipse initio Libri sui testatur, id est circa annum ab orbe condito 3440. Prædixit apertissimè Verbi divini humano in corpore futurum adventum. Quamvis autem hic Liber à veteribus Conciliis inter canonicos expressè non numeretur, habendus est nihilominus pro canonico ex Concilii Tridentini sess. 4. Citatur quippe passim à

Patri-

Patribus, partim sub Hieremiæ nomine, partim etiam sub nomine Baruch, velut à S. Cypriano [r], & à sancto Cyrillo [f]. Rabbi Azarias [t] Librum Baruch præferre videtur Libris Judith & Tobiæ, utpote Chaldaico sermone post captivitatem Babylonicam scriptis; cùm Baruch discipulus fuerit Hieremiæ stante adhuc Templo, atque Hebraicè scripserit. Is ab Hieremia Legem in Babylonia didicit duodecim annis post exilium, ex autore Libri Jucazim; ibique mortuus est: nec nisi post ejus mortem, in Palæstinam ascendit Esdras ipsius Discipulus, quippe qui superstitem deserere nefas duceret.

r Lib. 2. contra Judæos c. 5.
f Lib. 10. in Julia.
t Cap. 57.

VIII. OSEE, Hebraicè הושע *Hoschea*, id est *salutem præstans*, sive *salvans*, Græcè Ὡσηέ, primum locum tenet inter duodecim Prophetas Minores, qui in unum volumen conjecti sunt à viris Synagogæ magnæ, propter scriptorum brevitatem; cùm priores quatuor suum quisque Librum absolvant. Filius fuit Bechri de Tribu Issachar, ex Epiphanio: prophetare cœpit circa annum Osiæ Regis Judæ 18. & 33. Jeroboam secundi eo nomine Regis Israel, id est, mundi 3243. ante Christum 809. vixitque ad Ezechiæ tempora: unde si ætatem spectemus, primus erit omnium, majorum simul, minorumque Prophetarum. Is Christi figuram gerens, qui ex Gentium fornicatione sibi Ecclesiam assumpturus erat, fornicariam Dei jussu duxit uxorem. Id alii factum volunt, ut populi per idololatriam à Deo fornicatio significaretur, propter quod peccatum decem primò Tribuum, ac deinde reliquarum etiam duarum captivitatem prænunciat. Brevi opusculo, elocutione varia, multa complexus est, quæ multiplici affectu explicat: unde & interdum obscurius loquitur. 8. Osee.

IX. JOEL, Hebraicè יואל *Joel*, id est, *inchoans*, aut ut ait Hieronymus [u], *Dominus Deus*, è Tribu Ruben, prophetavit Tribui Judæ & Hierusalem circa annum Osiæ 33. mundi 3259. & sub insequentibus Regibus: primùm de divina comminatione, & futura per Palæstinam fame; itemque de captivitate Babylonica: posteà de promissione Regni Christi, & effusione Spiritus sancti in servos Dei; denique de futuro Judicio: quare homines hortatur ad pœnitentiam. Demum, ut observavit Possevinus, in agro Betron, qui aliis Bether, unde oriundus erat, obdormivit in Domino. 9. Joel.

u Prologo in Malach.

X. AMOS, Hebraicè עמוס *Hamos*, id est, *portans*, vel *populus avulsus*, ut ait Hieronymus [x]. Ex oppido Techme, sex millibus passuum à Bethlehem ad meridionalem plagam, è Tribu Juda ortus; vitæ consuetudine simplici atque horrida, minùsque ingenio ac scientia excultus, lingua etiam tardus, à pascendis bobus abstractus à Deo, ut magnis de rebus legatus mitteretur in Samariam, atque ad Gentes: Tempore Osiæ, & Hieroboam prædictorum, prænunciavit iram Dei, & captivitatem decem Tribuum, aliaque gravia flagella. Tandem gravissimè in scelera invectus, à filio Amasiæ Sacerdotis fuste inter tempora percussus, interiit, ut testis est Epiphanius [y]. Post Oseam à Græcis ponitur, inter eum & Joelem medius, cum huic à Latinis Hebræisque postponatur. Verùm cùm tres hi Prophetæ eodem tempore vixerint, res est exigui momenti. Videtur tamen Amos post Joelem scripsisse, cùm Prophetiam suam ab eo ipso versu inchoet, quo suam Joel concluserat. 10. Amos.

x In Prologo ejusdem.
y De vita & morte Prophet.

11. *Abdias*. XI. ABDIAS, Hebraicè עבדיה *Hobadjah*, id est *servus Domini*, Græcè Ὀβδιὰ, natus est in oppido Sichem, quod est in agro Ethacmar, teste Epiphanio. Coætaneum Oseæ, Joelis, & Amos scribit Hieronymus [z]: Idem tamen alibi dicit Abdiam eum esse qui dispensator domus Achab fuisse memoratur [a], & centum Prophetas in speluncis abditos aluisse. Verùm cum Achab centum annis priùs regnaverit, id à D. Hieronymo prolatum Bellarminus putat, non ex propria mente, sed ex traditione aliqua Judæorum, quam sequitur Eusebius in Chronico; quæque sola nominis similitudine nititur. Hanc verò rationem licèt amplexi communiter fuerint Hebræorum Doctores, velintque ideò postpositum hunc Librum superioribus, quòd Abdias, quamvis tempore prior, proselytus tamen fuerit ex Idumæa, non Judaicæ stirpis: nihilominus ea sententia rejicitur à Rabbi Aben-Esra, quòd dicto Regum loco Abdias cognominetur *timens Deum*; quod elogium minùs convenire videtur Prophetæ, cum Prophetæ titulus præstantior sit. Epiphanius existimat Abdiam Prophetam eundem fuisse cum ejus nominis quinquagenario militum Duce sub Ochosia filio Achab, cui Elias pepercit, ne igne de cœlo misso absumeretur [b]. Alii posteriorem his omnibus censent, quòd de captivitate Babylonica, tanquam præterita, loquatur. Sed minùs validum est hoc argumentum, quandoquidem Prophetarum more futura pro præteritis habere potuit. Prophetavit contra Idumæos hostesque alios Israelitarum de futuris eorum calamitatibus, anno Osiæ 22.

z In cap. 1. Oseæ.

a 3. Regum 18.

b De quo Reg. 4. c. 1.

12. *Jonas*. XII. JONAS, Hebraicè יונה *Jonah*, id est, *columba*, Græcè Ἰωνᾶς. Natus est in vico Geth, quo nomine duo loca fuere in Palæstina, alind versùs Tiberiadem in Tribu Aser, aliud in Tribu Dan; atque ex hoc ortum duxisse putat Epiphanius, qui cum Hebræis eum viduæ Sareptanæ filium existimat, ab Elia suscitatum. Sed hujus traditionis certa ratio non apparet, nec tempora satis congruunt: cùm Jonas prophetaverit adversùm Ninivitas quibus exitium prænunciavit, quod diu post Eliam contigit. Itaque eodem tempore vixit Jonas quo superiores Prophetæ, ex Hieronymo [c], Eusebio, & aliis. Hebræi prophetasse volunt tempore Jeroboami filii Joas Regis Israel, qui regnare cœpit ab orbe condito 3211. idque eruunt ex secundo Regum. cap. 14. At hæc sententia superiorem non evertit, cùm tempora satis conveniant. Quamvis autem Ninivitis Deus pepercit post Jonæ comminationem, quòd nimirùm pœnitentiam egerint: posteà tamen ad iniquitatem reversis, exitium quod Jonas prædixerat, immisit: ut habetur Tobiæ cap. 12. Ac licèt in nostro Tobiæ libro non extet expressè nomen Jonæ; is tamen nominabatur in exemplo, ex quo verba Tobiæ refert Hieronymus [d].

c In ejus Prologo.

d In Prologo illius libri.

13. *Michæas*. XIII. MICHÆAS, Hebraicè מיכה *Michah*, id est, *quis sicut*, vel, ut explicat Hieronymus, *humilitas*; Græcè Μιχαίας: natus est in vico Morastite juxta Eleutheropolin, in Tribu Ephraim; aut ut vult Jonathas Chaldæus, in urbe Maresa, quæ est in Tribu Juda. Prophetavit paulò post supradictos, turbulentis Joathan & Achaz, ac duris Ezechiæ temporibus: nam diutissimè vixit. Brevi, sed perutili libello, prænunciavit adventum Salvatoris in Bethlehem nasciturì, conversionem Gentium ad Ecclesiam, captivitatem utramque & Hierusalem & Samariæ;

riæ: monitis prætereà atque adhortationibus Judaicum & Israeliticum populum ad pœnitentiam revocare conatus est.

XIV. NAHUM, נחום *Nachum*, id est, *Consolator*, ut Hieronymus interpretatur; Græcè Ναούμ: natus in oppido Elceses, ex Tribu Simeon, quæ pars est Galileæ. Prophetavit Assyriis, & præcipuè Ninivitis, quibus excidium per Chaldæos, & Regis interitum prædixit, eò quòd regnum Israeliticum populati, decem Tribus deportassent: Judæis autem pollicitus est fore ut Assyriis Hierosolyma non succumberet, quantumvis Samaria succubuisset. Itaque Propheta ejus prodiit post abductas in captivitatem à Salmanasare Rege Assyriorum decem Tribus, tempore Ezechiæ Regis Juda, autoribus Hieronymo, Theodoreto, & Theophylacto; vel, ut docet Sedar Olam, sub Manasse, cujus imperio interfectum non ambigitur. 14. *Nahum.*

XV. HABACUC, Hebraicè חבקוק *Havakkuk*, id est, *amplexans*, sive *luctans*, quòd quasi in certamen cum Deo veniat, ubi de prosperitate impiorum queritur. Græcè Ἀμβακούμ. Natus est è Tribu Simeon in agro Bazochar: vaticinia sua protulit contra Babylonem, & Nabuchodonosor, de adventu Domini, & Regni Babylonici eversione, circà annum Manasse 37. mundi 3375. suamque Prophetiam jussu Domini scripsit ante duarum Tribuum captivitatem; quam prædixit unà cum primo Christi adventu, passione, resurrectione, ac secundo etiam ejusdem glorioso adventu. Nabuchodonosoris quoque interitum ob vastatum ab eo Regnum Hierosolymitanum, deportatosque in Chaldæam Judæos; & parem vastitatem à Medis & Persis minatur Babyloniis. Hunc Prophetam alium fuisse ab eo qui Danieli in lacu leonum cœnam attulit, ostendit imprimis Ribera [e]. Eumdem tamen fuisse credebant D. Hieronymus & Theodoretus, ideoque post captivitatem Babylonicam eum scripsisse tradiderunt. Verùm huic sententiæ repugnat omnino usus Prophetarum, quorum non est præterita tanquam futura annunciare, cùm ea citra Prophetiam narrare quisque possit. 15. *Habacuc.*

[e] Prælud. 2. comment. in min. Proph.

XVI. SOPHONIAS, Hebraicè צפניה *Tsephanjah*, id est, *arcanum Domini*, Græcè Σοφονίας, è progenie Simeon, & monte Sarabatha; filius fuit Chusi, Godoliæ nepos, pronepos Amariæ: prophetavitque Hierosolymis atque in universa Judæa, de idolorum destructione, divinæ justitiæ severitate; Palæstinorum, Moabitarum, Ammonitarum, Æthiopum, Assyriorumque excidio; de conversione Gentium, Christi resurrectione, Judæorum excœcatione, ultimoque exitio, atque Ecclesiæ gloria; idque sub Josiæ Regis, vel initium, vel certè anno 20. qui cadit in annum mundi 3414. 16. *Sophonias.*

XVII. AGGÆUS, Hebraicè חגי *Haggai*, id est, *festivus*, seu *festum solenne*: Græcè Ἀγγαῖος, ad Propheriæ munus in juventute vocatus, concionatus est Hebræis in Judæam reversis ex captivitate, quos ad instaurandum Templum sæpiùs hortatur; graviter increpans quòd diligentiùs privatas domos, quàm Templum Dei ædificarent, atque ornarent. Fuit nempe hic Propheta, quemadmodum & sequentes, in diebus, ut Hebræi loquuntur, visitationis Templi secundi, sive post instauratum Templum: quod multò gloriosius priore futurum prædixit; non quidem structuræ magnificentia, sed, ut explicat Augustinus [g], ob Christi præsentiam. Scripsit autem anno 2. Darii Nothi Per- 17. *Aggæus.*

[g] D. Civit. Dei.

Prænot. Canonic. Doujat. D 3 sarum

sarum Regis, id est, anno mundi 3630. quanquam hæc alii ad regnum Darii prioris referunt.

18. Zacharias. XVIII. ZACHARIAS, Hebraicè זכריה *Zecharjah*, id est, *memoria Domini*, Græcè Ζαχαρίας, filius fuit Barachiæ, nepos Addo Prophetæ, è terra Chaldæorum. Prophetavit duobus post Aggæum mensibus, eidem populo Judaico, longiori paulò & obscuriori libro, sed iisdem de rebus scripto. Hortabatur nimirùm Judæos ad ædificandum denuò Templum, ad Dei timorem & mandatorum ejus observationem; multa quoque prædixit per varias allegorias de Ecclesiæ Christianæ felicitate, & ultimo Judæorum excidio.

19. Malachias. XIX. MALACHIAS, Hebraicè מלאכי *Malachi*, id est, *Nuncius*, sive *Angelus meus*, ut Cyrillus ait: ab officio nomen sortitus; Græcè Μαλαχίας. Natus est, Epiphanio teste, in loco cui nomen Sopha in Tribu Zabulon: tantaque vitæ sanctimonia præditus fuit, ut Angelus ideò dictus putetur: imò Angelum cum in hominis specie Origenes existimat, conjectura ex nomine ducta, quam refellit S. Hieronymus [h]. Hebræorum nonnulli voluerunt Malachiam eundem fuisse cum Esdra, qui Angelus à sapientia morumque puritate cognominatus fuit: quod non reprobat omninò S. Hieronymus. Communis tamen sententia S. Augustini [i], S. Cyrilli [l], & aliorum, eum diversum facit ab Esdra. Prophetavit omnium ultimus, sub Artaxerxe Mnemone, Darii filio, anno ejus 1. mundi 3650. de abolendis Judæorum sacrificiis, novo instituendo; de ultimo judicio, Eliæ reditu ad convertendas Israelitarum reliquias, ac præter ejusmodi vaticinia, vehementer invectus est in vitia Sacerdotum, ac Judæorum reliquorum, eos maximè arguens, quòd alienigenas uxores duxissent: tandem adhuc juvenis in pace, ex Epiphanio, quievit.

[h] In proœmio hujus Libri.

[i] Lib. 8. de Civ. Dei, cap. 36.

[l] In 1. cap. Malachiæ.

CAPUT XIV.

De Libris Sapientialibus seu Moralibus veteris Fœderis.

1. Moralium Librorum autor præcipuus Salomon. I. HORUM Librorum tres priores Salomoni ab omnibus ferè adscribuntur, *Proverbia*, *Ecclesiastes*, *& Canticum Canticorum*: reliquos duos eidem Regi nonnulli assignant. Is Davidis filius fuit, ac Hierosolymis regnare cœpit anno mundi 3020. ante Christum natum 1052. regnavitque annis 40. primùm quidem sapientiæ cœlitùs infusæ illustre, ut ita dicam, prodigium: sed humanæ fragilitatis tremendum deindè exemplum. Quarto Regni anno magnificentissimi Templi fundamenta jecit, quod undecimo anno perfectum dicavit; aliaque quamplurima præclara egit, de quibus Reg. lib. 3. disseritur.

2. Proverbia. II. PROVERBIA, Hebraicè משלי שלמה *Mischle Scielomoh*, id est *Similitudines*, sive *Parabolæ Salomonis*; Græcè Παροιμίαι Σαλωμῶντος, ut Septuaginta inscripserunt. Liber est in quo Salomon, ut Hieronymus ait [a], parvulum de variis vitæ officiis erudiens, Adagia, Parabolas Sententiasque colligit, quæ ad mores rectè instituendos pertinent. Continet versus 915. quibus

[a] Comment. in Ecclesiasten cap. 1.

quibus tria circiter millia parabolarum comprehenduntur. Quæ à capite 25. ad finem habentur, collecta sunt à Sobna & reliquis Ezechiæ scribis, qui aliis è voluminibus ea in unum contulerunt.

3. ECCLESIASTES, Hebraicè קהלת Koheleth, Græcis Ἐκκλησιαστής, id est, *Concionator*, Salomoni quoque tribuitur, nisi quòd autores Talmudis, Ezechiæ, ejusque familiaribus adscribunt. In eo mundi vanitas, per multiplices rerum creatarum qualitates ostenditur: ut caduca esse intelligamus quæcumque contra rectæ rationis præscripta appeti solent. Describit corruptos hominum mores, Deique in iis puniendis clementiam simul ac providentiam exaggerat; omnibus animantibus moriendum, solum hominis animum immortalem docet, ut divinum judicium timere, ac divinæ Legi parere assuescamus. Vide Phil. Codurci in hunc librum notas. *3. Ecclesiastes.*

IV. CANTICUM Canticorum, Hebræis שיר השירים, *Schir haschirim*, id est *Excellens Canticum*, Græcis Ἆσμα ᾀσμάτων, Salomoni ab omnibus assignatur; quamvis incertum sit an ante, an post lapsum, ab eo scriptus hic Liber fuerit: quorum posterius tradidit glossa Masoreth Hattalmud. Is metrica & figurata oratione, per dialogum in morem Eclogarum, Hebraicè compositus est: eoque carmine sub persona sponsi, & sponsæ descripti creduntur; in sensu allegorico Christi erga Ecclesiam affectus. Propter arcanos sensus ea in veneratione habebatur à veteribus Hebræis, ex Hieronymo [b], ut nonnisi post trigesimum ætatis annum legi soleret. Ex hoc Libro Drama elegans, suisque partibus constans, Gallico carmine confecit, difficiliaque loca notis exposuit V. Cl. Car. Cotinus Abbas de Montfronchel, è quadraginta Academicorum Francicorum Collegio. *4. Canticum Canticorum.*

b Præfat. in Ezechielem.

V. Sunt qui existiment horum trium Librorum Sententias ex variis Proverbiorum & Canticorum Libris, quales Salomon magno numero dictavit, divino instinctu collectas. Ea quemadmodum ex Josepho & Hieronymo affirmat Isidorus, hexametris & pentametris versibus decurrunt: nisi quòd extrema pars Libri Proverbiorum concluditur alphabeto, quod trimetro jambico supputatur. *5. Hi Libri falsò ex Proverbiis & Canticis Salomonis collecti, & metro scripti.*

VI. Liber SAPIENTIÆ, Græcis Σοφία, qui & *Panaretos* cognominatur, quasi omnium virtutum doctrinam continens, utrùm Salomonis sit ambigitur, quòd in Hebraicis Codicibus non habeatur, sed solùm in Græcis. Unde nonnulli, teste sancto Hieronymo [c], Philoni Judæo tribuunt, ei qui pro gente sua Legatus ad Cajum Imperatorem fuit, multaque alia Græcè scripsit: quamquam alii vetustiori alteri Philoni adjudicant, qui 160. circiter ante Christum annis sub Onia Pontifice floruerit. Theodoretus autorem ejus voluit esse Sirach, ipsius filium Augustinus [d]: qui tamen sententiam posteà mutavit [e]. Sed hæc omnia non omninò pugnant inter se. Nam Sententiæ hujus Libri, quamvis reverà Salomonis fuerint, colligi tamen ab alio, & Græcis verbis exprimi potuerunt; quemadmodum Parabolæ ejusdem Salomonis [f] translatæ dicuntur in unum librum à viris Ezechiæ Regis Judæ; cùm anteà fortè in schedis haberentur. Certè Philonis aut privati alterius non esse hoc opus constat ex cap. 9. ubi autor se Regem à Deo electum, & Templum ædificasse testatur. Judæi quoque ipsi hunc librum, ut authenticum commendant, ejusque autorem putant Salomonem, im- *6. Sapientia.*

c In Proverb. Salom.

d Lib. 2. de Doctr. Christ. c. 8.

e Lib. 2. retractation. cap. 4.

f Proverb. c. 25.

g In prologo comment. sui in Legem.

primis Rabbi Moses Nahmanides [g], qui se hunc Librum vidisse refert Chaldaicè scriptum sub titulo Sapientiæ magnæ Salomonis. Id etiam scribit Rabbi Azarias in Libro *Imre Binah cap.* 47. Et verò, licèt ab Hæreticis inter apocrypha numeretur, tamen Concilium Sardicense epistola ad omnes Episcopos apud Theodoretum [h[, & Concilium Toletanum XI. in confessione fidei, ejus autoritate utuntur: Cyprianus, Cyrillus, autor libri de divinis nominibus [i], aliique à Bellarmino laudati, canonicis accensent; & præter Tridentinam Synodum, Concilium Carthaginense 3. [l], Lateranense 4. Gelasius Pontifex, imò & plurimi Patrum Salomoni ascribunt. Continet hic Liber Doctrinam justitiæ, seu vitæ rectè instituendæ, & præcepra ad pravorum hominum conversionem ac bonorum institutionem pertinentia. Cap. 6. exhortationem habet ad Justitiam: à 7. usque ad 10. explicat Sapientiæ originem: hinc ad finem usque, utriusque virtutis effectus delineat.

h Lib. 2. histor. cap. 3.

i Cap. 4.

l Can. 47.

7. *Ecclesiasticus.*

VII. ECCLESIASTICUS, Græcis Σοφία Ἰησοῦ υἱοῦ Σειράχ, quòd à Jesu filio Sirach Hierosolymitano conscriptus existimetur, quem ejus Nepos eodem cum Avo nomine dictus, ut ex ipsius prologo colligitur, & tradit Beatus Joannes Damascenus [m], ex Hebræo in Græcum vertit, temrore Ptolæmei Evergetæ, cujus initio in Ægyptum venit, paulò post mundi annum 3804. Clemens tamen & Cyprianus, aliique Salomoni adscribunt. Atque hæ sententiæ ità conciliantur à Bellarmino, ut Salomonis scripta à Jesu Siracide collecta, & in unum volumen redacta sint. Hunc sacrum Librum Hæretici recentiores contemnunt: sed Canonicum agnoscunt prisci Patres, qui vel sub nomine Scripturæ eum laudant, vel inter sacros Libros disertè nominant. Quod autem Epiphanius [n] hos Libros non esse receptos ait, hoc ex sententia Judæorum intelligi debet: nec tamen omnium, cùm inter Hagiographa numerentur à Judæo autore *Semach David*, in Chronologia ad annum 3448. laudetur à Gemara, & aliis à quibus vocatur Liber *Ben-sira*. In prima parte continet encomia Sapientiæ: in altera, tam de ea, quàm de aliis virtutibus sententias seniorum ad 44. caput: in tertia exempla refert Sapientum à capite 44. ad finem. Hactenus de sacris veteris Testamenti Codicibus. Nunc ad Novi Fœderis Libros veniamus.

m Tit. 4. fidei orthodoxæ.

n Lib. de pond. & mensuris.

CAPUT XV.

De Libris Novi Fæderis Legalibus, sive Evangeliis.

1. *De nomine Evangelii.*

I. EVANGELII nomen ab eodem fonte manat, à quo Angeli appellatio, à verbo scilicet Græco ἀγγέλω, quod nunciare significat: unde est Ἄγγελος, *Nuncius*, & εὖς, *bonus*, compositumque ex eo Εὐαγγέλιον, *bonum nuncium*. Eaque vox non modò apud Homerum [a], sed & apud Ciceronem in Epistolis ad Atticum, in multitudinis numero, sumitur pro præmio quod lætum nuncium afferenti dari solet, *O Suaves*, inquit, *epistolas duas, quibus Evangelia deberi fateor!* [b] quod etiam [c] probant Ulpiani Jurisconsulti verba: *Quid ergo si Evan-*

a Odyss. ξ.

b Lib. 2. ep.

c D. de furt. in l. falsus creditor, 43. §. 9.

Evangelia quæ dicunt, petat? ubi tamen alii εὕρετρα legunt, id est mercedem pro rei inventæ, seu repertæ nuncio. Alii μηνύτρα malunt, id est præmia indicii, de quibus Budæus. Accipiuntur item Evangelia apud Plutarchum [d] pro sacrificiis & supplicationibus quæ ob jucundum nuncium decerni consueverant. Christiana Ecclesia hoc vocabulo Historiam significat Annunciatæ per Christum vitæ ac salutis æternæ (quod Evangelium Regni apud Matthæum dicitur) itemque sermonem quo Dominus peccata nostra suo adventu, suaque morte delevisse prædicatur. Sed quoties Evangelium *secundum Matthæum, &c.* dicimus, historia intelligitur qua Salvatoris ac Domini nostri Jesu Christi faustum hominibus salutis nuncium afferentis gesta describuntur: qualia Evangelia, licèt plures contexere sint conati; tamen, quia id plerique sine divino Spiritu suscepe-runt, omnes ab Ecclesia rejecti sunt, præter quatuor qui Evangelistæ vulgò vocantur.

d In apophtegmat.

II. Primus inter eos qui sacram Christi Historiam, qua Christianæ quoque Legis præcepta continentur, scripsere, *Matthæus* fuit, ex Publicano Apostolus, Levi priùs dictus; à quo τὸ κατ' Ματθαῖον Εὐαγγέλιον appellatur. Æthiopibus Christum prædicavit: indè reversus, apud Parthos in civitate Hiera obiit. Is lingua patria id est Hebraica scripsit, testibus Epiphanio [e], Eusebio [f], Irenæo [g], & Hieronymo [h]; qui se illud Evangelium vidisse, ac descripsisse testatur lingua Hebraica scriptum. Hebraicum sanè hodieque sub ejus nomine Evangelium Parisiis superiore, in Germania verò etiam currente seculo, typis mandatum habemus; sed an illud verè sit, quod scripserat S. Matthæus, non sine causa ab eruditis dubitatur. Epiphanius [i] appellat Ἑβραϊκὸν αὐτὸν, quod malè vertit interpres Hebraicam Genealogiam; cum significet Hebraicum germen, sive fœtum: notatque scriptum fuisse Ἑβραϊσὶ καὶ Ἑβραϊκοῖς γράμμασι. hoc est Hebraica lingua, & literis Hebraicis. Verùm D. Hieronymus [l] asserit scriptum fuisse Chaldaico Syroque sermone, sed Hebraicis Literis: quod facilè cum superioribus conciliatur, si meminerimus linguam Chaldaicam sive Syriacam ex Chaldaica derivatam, nec multùm ab Hebraica diversam, sæpè post captivitatem Babylonicam Hebraicæ nomine intelligi, quod Hebræis tunc in usu esset. *Matthæus,* ut ait Isidorus [m], *scripsit Evangelium literis Hebraicis & sermonibus, in Judæa.* Eusebius [n] tradit Pantænum Evangelii prædicandi causa in Indiam missum, apud quosdam ejus regionis populos Matthæi Evangelium reperisse, quod eis D. Bartholomæus Apostolus Hebraicis scriptum literis reliquerat. Cedrenus quoque inventum in Cypro narrat S. Matthæi Evangelium juxta sacras B. Barnabæ reliquias, hujus manu descriptum: inde à Zenone Imperatore sublatum, atque in Palatio repositum.

2 *Evangelium Matthæi.*

e Hæresi 29. quæ est Nazaræorum.
f Hist. Eccl. lib. 3. c. 28.
g Lib. 3. c. 1.
h Tum præf. in Matthæum lib. de Script. Eccl.
i Hæresi 30. num. 3.
l Dialogo 3. cōtra Pelagium.
m Lib. 6. Orig. cap. 24.
n Histor. lib. 5. c. 10.

III. Cur Hebraico sermone scripserit D. Matthæus, cum reliqui novæ legis Scriptores Græcum amplexi fuerint, ratio hæc affertur à D. Joanne Chrysostomo [o] & Eusebio, quòd in Judæa & Judæorum causa illud composuerit, rogantibus iis, qui jam Christo crediderant, & à quibus discessurus erat, ut ad alias gentes proficisceretur. Id verò ad Olympiadem 204. & Christi annum 41. refert idem Eusebius; ad annum verò 15. post ascensum Christi Nicephorus & autor Chronici Alexandrini.

3. *Cur Hebraicè & quando scriptum Matthæi Evangelium.*
o In opere imperfecto, tom. 1.

IV. Proprium sanè argumentum Matthæus sibi sumpsit, ut Judæis, Mes-

4. *Scopus Matthæi.*

Messiam seu Christum expectantibus, demonstraret Jesum esse Messiam, ex Abrahami & Davidis stirpe ortum, & sic Messiam jam venisse.

5. Ejus Evangelii in capita divisio.

V. Dividitur Evangelium Matthæi apud Latinos recentiores in 28. capita, apud Græcos in 68.

6. De Evangelio secundum Hebræos.

VI. Aliud ab hoc Matthæi Evangelio est Evangelium quod dicitur *secundum Hebræos*, in quo assuta sunt multa quæ non extant in Evangelio secundum Matthæum: ut historia de adultera, quam à Joanne relatam habemus, de qua apud Eusebium [q]; & alia quæ apud Hieronymum [r], Ignatium [s], Origenem [t], & Clementem Alexandrinum [u] leguntur.

q Lib. 3. c. 25. & ult. hist. Eccl.
r In cap. 12. Matth.
s In epist. ad Smyrnæos.
t In Matth. c. 8.
u Lib. 2. Stromatum.

7. Evangelium secundum Marcum.

VII. MARCUS Israelita fuit ex Tribu Levi, Petri Apostolorum Principis discipulus & interpres, quem gravissimi autores eundem faciunt cum Marco Barnabæ consobrino. Sed alium esse constat ex Martyrologio Romano, quod Evangelistæ quidem festum habet ad diem xxv. Aprilis; alterius autem ad xxvii. Septembris. Perperàm quoque eum quidam tradunt, Episcopalis, ac Sacerdotalis gradus vitandi causa, sibi pollicem præcidisse; quod à Marco Anachoreta factum Baronius aliique demonstrant. Romæ, sive fidelium precibus Evangelista adductus, sive Petri ipsius jussu, ut vult Irenæus, anno ab ascensione Domini decimo, (vel potiùs decimo septimo) gesta ejus scriptis mandavit, composito brevi EVANGELIO, quod Græcis dicitur τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον. In eo plura, utpote à Matthæo jam memorata, prætermisit. In præceptis morum, atque in iis quæ ad doctrinam pertinent enarrandis brevior, in aliquibus factis, factorumve adjunctis & adminiculis accuratior. Hoc autem Evangelium B. Petrus à se lectum probavit, atque Ecclesiæ legendum tradidit. Scriptum Latino primùm sermone, quo ii utebantur maximè quorum causa scribebatur, autor est Damasus Pontifex, sive quis alius autor vitæ Pontificum Romanorum, in vita sancti Petri, & Syriacus textus indicat, cùm ad calcem ejus Evangelii adjicit desinere Evangelium Marci, quod locutus est & evangelizavit Romæ, Romanè: eamque sententiam Baronius etiam sequitur: quamvis Divi Hieronymus [x], & Augustinus aliter sentiant. Creditur tamen B. Marcus, cum Aquilejam à Petro missus fuisset, ibi Evangelium lingua Græca enarrasse; cujus codicem adhuc in ea civitate cum sella Marci eburnea ostendi ferunt. Quod autem nunc Latinum habemus ejus Evangelium, id ex Græco ab alio interprete redditum est, ut censet Lucas Brugensis [y], & plerique alii rerum Ecclesiasticarum Scriptores. Proprium scopum Marcus habuit ut Christum Regem esse demonstraret, cui parere cunctæ potestates debeant. Passus est anno Neronis 8. Christi 61. Ultimum ejus Evangelii caput, propter inserta quædam verba apocrypha, ab omnibus pro Canonico receptum non fuisse constat ex epistola D. Hieronymi ad Hedibiam: sed cum & reliqui Patres illud agnoscant, & in Ecclesia legatur, recipiendum est haud dubiè ex præscripto Concilii Tridentini [z]. Nostri hoc opus in 16, Græci in 48. capita partiuntur.

x In Præfat. ad Damasum.
y Lib. de consensu Evangelist.
z Sess. 4.

8. Evangelium secundum Lucã.

VIII. LUCAS Syrus, Antiochiæ natus, professione medicus fuit, ut in epist. ad Colossenses [a] testatur D. Paulus, cujus ille individuus comes fuit. Ab Epiphanio inter lxxii. Christi Discipulos numeratur; eumque nonnulli apud Theophylactum alterum fuisse putarunt ex duobus discipulis quibus Emmaus proficiscentibus Christus Dominus post resurrectio-

a Cap. 4.

rectionem apparuit. Ægyptiis & Pentapolitanis Christum prædicavit. Græci sermonis peritus fuit; unde & Græcis autoribus utitur magis, quam Hebræis. Fertur is primùm Christi & Mariæ Matris ejus, ac Principis Apostolorum effigiem pictura delineasse, teste Nicephoro [b]. Post Christi Ascensionem anno xv. vel xviii. id est à Christo nato xlviii. aut li. sub Claudio Cæsare EVANGELIUM scripsit: Græcè τὸ κτ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον. Id autem Græca lingua compositum est, sive, ut Syri in titulo ipsius notant, Jonicè, in urbe Alexandria. Hieronymus tamen in Achajæ & Bæotiæ regionibus scriptum probabilius existimat. Prolixiùs historico stylo plura nobis gestorum Domini miracula revelavit, ut loquitur Ambrosius; cæterùm D. Marcus Sacerdotalem Domini stirpem ac dignitatem cæteris exactiùs prosecutus est: unde per Vitulum significatur, quòd vitulus præcipua esset in Sacrificiis victima. Lucas ex sacris præsertim D. Pauli colloquiis & concionibus, Evangelium suum collegit. Cælebs vixit ad annum ætatis 84. Naturali morte defunctum innuunt Hieronymus, Isidorus, & Metaphrastes; martyrio coronatum affirmant Nazianzenus, Paulinus, Nicephorus: qua de re videndus Baronius [c].

b Hist. Eccles. lib. 2. c. 43.

c In Martyrol. Romano.

IX. Ex capite xxii. hujus Evangelii partem illam, ubi narratur Christus Dominus sudorem sanguineum sudisse, atque Angeli consolatione recreatus esse, nonnulli revocabant in dubium; eamque è suis codicibus delebant, ne Christo infirmitatem nimis tribuere viderentur, testibus Hieronymo, atque Hilario. Verùm cum apud alios Evangelistas & flevisse, & alia quasi affectuum humanorum genera expertus fuisse Dominus dicatur; cumque Athanasius [d] anathema dicat iis, qui Christum sanguinem sudasse negant; denique cum Epiphanius [e], & Augustinus [f] hunc Lucæ locum ut Evangelicum agnoscant, nulla superesse videtur dubitationis causa. Ejus Evangelium Latini recentiores in 24. capita secant, Græci in 63.

9. Asseritur caput Marci 22. de Sudore Christi sanguineo.

d Lib. 6. de Beatitud. filii Dei.
e In Ancorato.
f Lib. 3. de consensu Evãgelist.

X. JOANNES Apostolus, Jacobi frater, filius Zebedæi, Bethsaidæ in Galilæa natus, arte piscator, à Christo præ cæteris dilectus; qui in cruce moriens, Matrem ei suam novo adoptionis genere commendavit. Discedentibus in varias orbis terrarum partes Apostolis, Ephesum, cum prædicta sanctissima Matre Domini nostri Maria profectus est, ut Baronius probat. Inde Domitiano Imperatore in vinculis missus est Romam, & in dolium ferventis olei injectus: è quo illæsus cum exiisset, relegatus est in insulam Pathmon, ubi vidit & scripsit ea quæ in Apocalypsi ab eo narrantur. Ab exilio liberatus Imperatore Nerva, Ephesum rediit, ubi paulò post, expleto (ut ait Epiphanius) vitæ suæ anno xc. rogatus ab Asiæ Episcopis, EVANGELIUM suum Græcè composuit, τὸ κτ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, adversus Cerinthum, aliosque hæreticos, & maximè Ebionitas, qui negabant Christum ante Mariam fuisse. Græcè quoque scripsit Epistolas suas canonicas tres, de quibus suo loco. Cumque tres alii Evangelistæ de Salvatoris maximè Humanitate disseruissent, ipse divino actus spiritu proprium habuit argumentum de Divina Christi natura plura enarrare, & ab eodem antequam Joannes Baptista in carcerem mitteretur, gesta, atque à prioribus prætermissa, exponere. Hoc Evangelium nostri 21. capitibus distinguunt: Græci 18. non numerato capite quod nobis viii. est. Pervenit S. Joannes, testibus Eusebio & Hieronymo, usque ad tempora Trajani Imperatoris: & Ephesi 68. post passionem Domini anno, qui

10. Evangelium secundum Ioannem.

erat

erat ab eodem nativitatis 100. vel 101. in pace quievit, ætatis suæ anno xciv. [g].

g Bar. ann. 101.

11. *Tollitur dubitatio de hujus Evangelii c. 8.*

XI. INITIUM capitis VIII. Evangelii ab eo conscripti quo Adulteræ historia continetur, non fuisse olim certæ fidei Erasmus docet [h] ex Eusebio, ubi sic ait: *Historiam quandam subjungit de muliere adultera, quæ accusata est à Judæis apud Dominum. Habetur autem in Evangelio, quòd dicitur secundum Hebræos, scripta ista parabola.* Quibus verbis apertè indicat se non vidisse eam historiam in Evangelio Joannis, & sibi non tam historiam, quàm parabolam videri. Initio non extitisse in multis Græcorum, & Latinorum Codicibus fatetur D. Hieronymus [i]. Nihilominùs tamen dubium esse non debet, quin ea Historia sit, eaque Evangelica. Cum & in Ecclesia legatur Sabbato post Dominicam III. Quadragesimæ; & eam agnoscant gravissimi Patres Græci ac Latini Athanasius [k], Chrysostomus [l], Ambrosius [m], Hieronymus [n], Augustinus [o]. Eam historiam ab inimicis veræ fidei erasam fuisse de nonnullis codicibus notat. Neque huic causæ officit, sed prodest potiùs, quòd Eusebius scribit, Papiam Joannis discipulum hujus historiæ meminisse. Papias quippe Hierapolitanus Episcopus, sanctorum Polycarpi & Ignatii æqualis, tum antiquitate tum sacrarum Literarum peritia celebris, nisi dubitanter prolaturus credi non potest, quod non pro vero habuisset. Quòd autem eam Eusebius in suo Evangelii volumine non habuerit, parum refert: nam & in quibusdam veterum libris desideratam fuisse eam narrationem probabile jam ex Hieronymo observavimus; & Eusebium non de hac adulteræ Historia loqui, sed de alia verè apocrypha, quæ non tantùm adulterii, sed plurium criminum rea dicebatur. Certè in textu Græco Eusebii non de adultera agitur, sed περὶ γυναικὸς ἐπὶ πολλαῖς ἁμαρτίαις διαβληθείσης.

h In annot. ad hunc locum.

i Lib. 2. adverſ. Pelagianos.

k In Synopsi.

l Homil. 60. in Joan.

m Epist. 58. l. 7. ad Studium.

n Lib. 2. contra Pelag.

o Tractat. 33. in Joannem.

12. *De aliis Evangeliis.*

XII. Circumferebantur olim Evangelia aliorum Apostolorum nomine, ut Petri, Thomæ, Philippi, Mathiæ. Sed quoniam ab Hæreticis, aut conficta, aut corrupta omninò fuerant, Ecclesiæ judicio rejecta sunt. Evangelium Jacobi quod secundum Hebræos dicitur, de quo suprà, videtur expositio Evangelii à Matthæo conscripti, cujus meminit D. Athanasius. Verùm illud primis tantùm sæculis notum. De his Evangeliis post Athanasium, sive autorem Græcum libri de sacris Scripturis, & Eusebium, videndi ex Neotericis, Sixtus Senensis [p], Covarruvias, Dartis.

p Lib. 2. Biblioth. sanctæ.

CAPUT XVI.

De Historico novi Testamenti Libro, Actibus nempe Apostolorum.

1. *Actus Apostolorum quid contineant.*

I. LIber ACTUUM APOSTOLORUM, sive *Acta Apostolorum*, Græcè Πράξεις τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, Historicum est volumen quod tametsi magna ex parte Pauli dumtaxat gesta commemoret; de aliis tamen Apostoli multa, eaque gravissima tradit: & quia Actorum, ut & Annalium,

nalium, nomine comprehenduntur etiam quæ docentur, ac præcipiuntur; hinc fit ut Apostolorum conciones quoque ad duas & viginti, in hoc libro referantur.

II. Syrus interpres hunc præfixit Titulum, *Liber Actuum, hoc autem est Historia Beatorum Apostolorum, quam collegit S. Dominus meus Lucas Evangelista*. Scriptus est lingua Græca nitidè & eleganter, quippe quam per se D. Lucas callebat, & stylo historico. *2. A quo & qua lingua scriptus sit Liber Actuū.*

III. Pervenit, ut ait Hieronymus, usque ad biennium Romæ commorantis Pauli, id est usque ad 4. Neronis annum: ex quo intelligi potest in eadem urbe hunc librum esse conscriptum, idque ut ait Baronius anno *61*. à Christo nato, qui fuit Neronis 5. Quoniam autem Lucas non semper ita individuus fuit Pauli comes, quia interdùm ab eo abfuerit: ideò plura non exigui momenti prætermittens, aut strictim attingens, ea tantùm quibus interfuit distinctè atque integrè sibi narranda suscepit. Est autem hæc Apostolorum historia cum Evangelica summè connexa. Ibi cœlestis frumenti granum describitur quasi terræ commendatum; hic verò jam enatum & suam paulatim frugem proferens. Apud Græcos distinguitur hoc volumen in 40. apud Latinos in 28. capita. *3. Quo tempore compositi Actus Apostolorum, etc.*

CAPUT XVII.

De Moralibus Libris Novi Fæderis, sive Pauli aliorumque Apostolorum Epistolis.

I. PAULUS Apostolus, qui ante conversionem Saulus dicebatur, Judæus ex Tribu Benjamin, Tarsi in Cilicia natus, à parentibus Hierosolymam missus, ut Legi operam daret, in ea à Gamaliele est eruditus ac deinde in Pharisæorum sectam cooptatus, scenopegiam seu conficiendorum tentoriorum artem didicit. Cùm autem paternarum traditionum studio arderet, Christianos capitali odio prosecutus, persecutusque est: donec secundo post Domini in cœlum ascensionem anno, cum ea ipsa de causa Damascum proficisceretur, eo in itinere per miraculum à Christo Domino cœlitùs vocatus, & conversus, ipsum publicè prædicare cœpit. Pro quo ter virgis cæsus, naufragium passus, ut ipse testatur, tandem simul cum B. Petro anno Christi *69*. ætatis *68*. Romæ sub Nerone martyrii laurea decoratus est. *1. De B. Paulo Apostolo.*

II. Epistolas reliquit quatuordecim, omnes Græca lingua, quæ tum maximè trita erat: præter Epistolam ad Hebræos, quam Hebraicè scriptam probabiliter plerique censent, ac deinde in Græcum sermonem translatam. *2. De Epistolis B. Pauli, earum numero, & qua lingua scripta.*

III. Meminit & cap. 4. ad Colossenses, Epistolæ Laodicensium, quasi à se ad Laodicenses missæ, quam ab iis, quæ extant, diversam nonnulli putant; unam tamen eandemque esse cum ea, quæ Laodicæa ad Timotheum per Tychicum Diaconum missa est, communi fert sententia. Et verò eo loco epistolæ ad Colossenses, illam, non epistolam ad Laodicenses vocat, sed *τὴν Λαοδικείας*, quasi dicas Laodicenam, sive ut Vatablus vertit, quæ scripta est ex Laodicæa. Epistola verò ad *3. De quibusdam D. Pauli Epistolis, præter receptas in Canone.*

Laodi-

Laodicenses quæ extra canonem invenitur, nihil quidquam continet præter ea, quæ fusiùs in Epistola ad Colossenses habentur; undè inutilis prorsus fuisset. Idem censendum de Epistola ad Corinthios, quam antè ad eosdem missas aliqui scriptam affirmant, ex eo quod 1. Corinth. 5. dicitur, *Scripsi vobis in Epistola ne commisceamini fornicariis*: iis enim verbis illa ipsa prima ad Corinthios Epistola indicatur, in cujus priori parte id scriptum invenitur. Feruntur & quædam breves epistolæ tanquam sancti Pauli ad Senecam, quas D. Hieronymus [a] non omninò rejecisse videtur; sed cum à Catholica Ecclesia receptæ non sint, nec sancti Pauli sunt censendæ.

a Lib. de Scriptor. Eccles.

4. *Epistola ad Romanos.*

IV. Primam juxta Scripturarum ordinem Epistolam *ad Romanos* scripsit Paulus Corintho anno Christi 58. ætatis 57. ex Baronio [b], eamque per Phœben ministram Cenchreensis Ecclesiæ misit. Hæc Epistola, Græcis Παύλου τοῦ Ἀποστόλου ἡ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολή, licèt ut Theodoretus [c] docet ultima sit earum quæ ex Orientalibus & transmarinis regionibus à D. Paulo scriptæ sunt; ac, si tempus spectetur, septimum tantùm locum sibi vendicare debeat: attamen quia & dignitate ac gravitate alias superat; & prima Christianæ institutionis rudimenta continet, utpote quæ de Fide, Gratia, Christique Meritis multa tractet, primo loco posita est. Nititur in ea Paulus Romanos ex Judæis ac Gentilibus nuper conversos, deque meritis eorum qui ad Religionem Christianam aut etiam ad Ecclesiastica munia admittendi essent, inter se contendentes, ad mutuam concordiam revocare. Est ea omnium difficillima, tùm ob argumenti sublimitatem, tùm ob loquendi figuras, quæ alicubi minùs perspicuæ sunt. Dividitur hæc Epistola apud Græcos in capit. 20. apud recentiores Latinos in 16.

b Tom. 1.
c Præfat. in epist. Pauli.

5. *Ad Corinthios prima.*

V. *Ad Corinthios*, Christianam nempe religionem Corinthi amplexos, quæ Achajæ ac totius Græciæ primaria civitas erat, duæ extant Pauli Epistolæ: *Prior* Ephesо scripta est, anno Christi 57. & per Stephanum ac Fortunatum missa, sedandis Corinthiorum dissidiis, quæ à nonnullis qui sapientiores videri volebant, excitata fuerant circa Evangelii præsertim præcones & Sacramenta. Ideò autem postposita Epistolæ ad Romanos dicitur à sancto Anselmo [d], quoniam eos, qui fidem jam acceperant, in bono opere instruit. Habet apud Græcos capita novem, apud Juniores Latinos sedecim.

d In Præfat. Epist. ad Rom.

6. *Ad Corinthios secunda.*

VI. Posteriorem *ad Corinthios* Epistolam anno insequenti, id est Christi 58. per Titum & Lucam Nicopoli misit, qua fideles Corinthi agentes, propter dignam bonorum operum frugem collaudans, ad meliora hortatur; monetque ut bonis Evangelii ministris adhæreant, rejectis malis. Distinguitur in capita decem à Græcis, à Latinis neotericis in tredecim.

7. *Epistola ad Galatas.*

VII. *Ad Galatas*, sive Gallo Græcos, vel potiùs advenas, qui in Galatia provincia commorabantur, scripta Ephesо anno Christi 55. vel 56. (ut ostendit Baronius) Epistola, quæ quarto loco posita est, ob maximam quam cum superioribus habet affinitatem; quemadmodum ait D. Anselmus [e]. Hac Epistola graviter Galatas objurgat, quòd obliti Evangelicæ libertatis, quam adepti fuerant, in Legis Mosaicæ servitutem relapsi essent. Continet cap. duodecim apud Græcos, sex apud Latinos.

e In ejus epist. argumento.

8. *Epistola ad Ephesios.*

VIII. Quæ quinto loco numeratur Epistola *ad Ephesios* ex Romano carcere per Tychicum missa est anno Christi 59. ad fideles Ephesi degentes, quæ

Metropolis est Asiæ. Quemadmodum autem in proximè superiore Galatæ ad Fidem revocantur, sic per hanc Ephesii confirmantur in fide, ex Anselmo; ut prætermissis carnalibus Legis observationibus, veram vitæ Christianæ formam, quam fidem jam edocti à Paulo flagitaverant, accipiant & sequantur. Habet apud Græcos decem capita, apud Latinos sex.

IX. *Ad Philippenses*, Philipporum in Macedonia Cives, sextam Epistolam Romæ in vinculis scripsit, ac per Epaphroditum misit. In ea Clericos præsertim hortatur ad concordiam, atque ad fidei veritatem tuendam adversus Pseudo-apostolos schisma per Judaismi commendationem molientes. Græci dividunt in octo capita, Latini in quatuor. *9. Epistola ad Philippenses.*

X. Colossæ civitas est Phrygiæ; ad cujus incolas septimam in vinculis quoque Romæ agens Paulus scripsit Epistolam; ac per Tychicum jam laudatum, anno Christi 60. transmisit: qua eos Judaicis Græcisque superstitionibus adhuc involutos, ab iis avocat, ostendens non nisi per Christum patere ad Deum accessum. Apud Græcos in capita decem distribuitur, apud Latinos in quatuor. *10. Epistola ad Colossenses.*

XI. *Ad Thessalonicenses*, quæ civitas est Macedoniæ Metropolis, duæ extant Epistolæ. Prima, quæ octavo inter reliquas loco collocata habetur, Corinthi præsente Timotheo, scripta anno 52. & per Tychicum missa: singularem eorum in fide constantiam laudat: deindè hortatur eosdem ut mortuorum certam expectent resurrectionem, atque ut persecutiones pro Christo alacriter perferant: monet prætereà, ne in Domini adventu investigando nimis curiosi sint. Hæc habet apud Græcos septem, apud Latinos quinque capita. *11. Epistola ad Thessalonicenses prima.*

XII. Altera quæ nona censetur, anno insequenti eodem ex loco missa, ejusdem ferè argumenti est cum priore. Habet capita apud Græcos quinque, apud Latinos tria. *12. Ad Thessalonicenses secunda.*

XIII. *Ad Timotheum* Ephesiorum Episcopum, Lystris in Isauriæ, ac Lycaoniæ confinio, patre Atheniensi, matre Judæa natum, duas conscripsit Epistolas: prior in Biblico ordine decima legitur: estque ex Macedonia per Tychicum eundem anno Christi 57. missa, ea mente, ut officium Pastoris, & constituendorum sacrorum Ecclesiæ ministrorum rationem eum doceret. Constat ex Græcorum calculo octodecim, secundum Latinos sex dumtaxat capitibus. *13. Ad Timotheum 1. Epistola.*

XIV. Undecima Roma ex carcere missa est anno 59. Eundem *Timotheum* adversus falsos Prædicatores, & persecutionum procellas confirmans, omnem veritatis regulam tradens; deque iis, quæ ultimis temporibus futura sunt, admonens. Græci hanc partiuntur in capita novem, Latini in quatuor. *14. Ad Timotheum secunda.*

XV. *Ad Titum* Cretæ Insulæ Episcopum anno Christi 58. Nicopoli Macedoniæ, aliàs Epiri civitate, scripta est, quæ in ordine Bibliorum habetur duodecima: qua docet præsertim quæ Episcopali dignitati atque administrationi, sive statui Ecclesiastico conveniant; quosdam etiam ex Judaica religione conversos accusat, qui salutarem prædicationem corrumpere conabantur: ac denique divinæ dispensationis causas ostendit. Hujus sunt capita quatuor in Græcis codicibus, in Latinis tria. *15. Epistola ad Titum.*

XVI. Decimatertia numeratur, quam Romæ in vinculis anno 60. dedit ad Philemonem moribus & genere nobilem Phrygium, per ejusdem servum *16. Epistola ad Philemonem.*

vum

vum fugitivum Onesimum; quem & hero conciliat, mutua dominorum, servorumque officia demonstrans. Græci in duo capita dividunt; Latini sine sectione legunt.

17. *Epistola ad Hebræos.*

XVII. Epistola *ad Hebræos*, quæ XIV. loco ponitur, Hebraicè scripta putatur, Romæ in vinculis anno Christi 60. propter credentes ex Judæis, qui eum inviserant: missa est autem per Timotheum. In ea Judæis ad fidem conversis suadet, ut quæcumque adversa inciderint, ea fortiter ferant; præmiumque expectent exemplo Christi, & Patrum etiam suorum: à Mosaicæ prætereà Legis observationibus eos dehortatur, ut soli Evangelio adhæreant. Dividitur à Latinis in capita tredecim, à Græcis in duo supra viginti.

18. *De eadubitatum initio.*

f In lib. de Scriptor. Eccles.

XVIII. Jam olim teste Hieronymo [f] hanc Epistolam Pauli esse multi negabant; quorum alii Barnabæ, alii Lucæ, alii Clementi Romano adscribebant: ex quo intelligas licet à D. Luca, vel à S. Clemente eam in Græcum sermonem fuisse versam. Nec defuerunt veteres ac recentiores Hæretici, qui fidem canonicam ei detraherent.

19. *Sed & Pauli & Canonica est hæc Epistola.*

XIX. Verùm eam Canonicam & à sancto Paulo scriptam esse Catholica semper Ecclesia censuit; quæ inter Missarum solemnia eam sub Pauli nomine populo Christiano legit. Patres quoque Conciliorum Laodiceni, Carthaginensis 3. Arausicani, Florentini, ac Tridentini eam in sacrum divinarum Scripturarum catalogum retulere; ejusque autoritate utuntur sancti Ecclesiæ Doctores, laudati à Bellarmino [g].

g Lib. 1. de verbo Dei.

20. *Aliorum Apostolorum Epistolæ, cur Catholicæ dictæ.*

XX. Reliquorum *Apostolorum* Epistolæ septem numero *Catholicæ* communi nomine appellantur sive Universales; quòd non ut Paulinæ ad Gentem aut civitatem unam, sed vel ad Judæos per orbem propè universum dispersos, vel ad Christianos omnes pertineant. Ex Græca lingua omnes scriptæ eodem ordine creduntur, quem in sacris Codicibus obtinent.

21. *Epistola sancti Iacobi.*

XXI. Prima est *B. Jacobi* cognomento Justi, qui & Minor dictus est, quod post alium Jacobum Zebedæi filium, & Joannis Evangelistæ fratrem ad Apostolatus gradum vocatus sit. Idem frater Domini appellatus fuit, quòd filius esset, non D. Mariæ Deiparæ, ut volebat Helvidius Hereticus; aut Josephi, ut Eusebius, & Epiphanius existimarunt: sed Mariæ Cleophæ, quæ soror Matris Domini vocitabatur, quia, ut Bellarminus [h] partim ex Evangelio, partim ex Hegesippo apud Eusebium colligit, Cleophæ fratri Josephi nupta erat: estque usu apud omnes ferè gentes receptum, ut duorum fratrum uxores se invicem sorores compellent; & Latinè quoque fratres patrueles, absolutè dicuntur fratres duorum fratrum filii: *les Cousins germains*. Unde apud Ovidium Ajax de armis Achillis cum Ulysse contendens, hac ratione utitur,

h Lib. de Script. Ecclesiast.

Frater erat, fraterna peto.

Cleophas hujus Apostoli pater, Alphæus quoque dictus, duobus nominibus, quemadmodum Matthæus qui & Levi; ac Petrus, qui & Simon. Sic Jacobum hunc à Jacobo Alphæi diversum non fuisse probat S. Hieronymus [i]: unde frustrà Græci in Menologio tres Jacobos Christi Discipulos ponunt, Jacobum Alphæi à Jacobo fratre Domini distinguentes, qui idem est. Is Episcopus Hierosolymæ ordinatus, à Judæis anno 7. Neronis, Domini 63. è fastigio Templi præceps actus, ac fuste percussus interiit: ibique post alterum Jacobum fidem sanguine suo sancivit. Hæc Epistola ad duodecim Tribus Judæorum per varia loca dispersas scri-

i In lib. contra Helvidium.

ſcripta; non verbo tantùm, quod Phariſæis ſolenne, ſed opere docet fidem eſſe oſtendendam. Eam Latini in capita quinque, Græci in ſeptem diſtinguunt. Et licèt non ſtatim ab univerſis Eccleſiis receptam, pro canonica tamen agnoverunt S. Hieronymus [l], Ambroſius [m], Auguſtinus [n], Iſidorus [o], Innocentius I. & alii; Concilia item, Laodicenum, Carthaginenſe 3. & Milevitanum [p]. Vide Bellarminum [q].

l De Viris Illuſtribus. *m* Serm. 7. in pſalm. 118. *n* Lib. 2. de doctr. Chriſt. *o* Lib. 6. etymol. cap. 1. *p* 1. Can. 7. *q* Lib. 1. de Verbo Dei c. 18.

22. S. Petri Epiſtola 1.

XXII. B. PETRI Apoſtoli, qui (Græcè Πέτρος, Hebraicè כיף *Cheph*, Syriacè vel Chaldaicè כיפא *Chephâ*, ſive Petra:) Epiſtolæ duæ ſunt in Canone. Is Betſaidæ in Galilæa natus, à piſcatura cum majore fratre Andrea ad Apoſtolatum vocatus, ſocrum habuit, & ex conſequenti uxorem: ex qua natam quidam volunt Petronillam; quam alii ſpiritualem dumtaxat ejus filiam putant fuiſſe. Antiochenæ primùm Eccleſiæ ſeptem annis præfuit; deinde per minorem Aſiam ſparſo fidei ſemine, anno Claudii 2. Chriſti 42. Romam venit: ubi ultra annos quatuor & viginti ſedem habuit, ad XIII. & ultimum Neronis, Chriſti 68. quo tempore martyrio coronatus eſt, Cruci, ſed verſo in terram capite, affixus. Primam Epiſtolam anno Domini XLV. Romæ ſcripſiſſe creditur, quam Baronius poſt Hieronymum ex Hebræo translatam à Marco exiſtimat. Scripta eſt ad Judæos Chriſto credentes per Aſiam minorem ſparſos, de redemptione per Chriſti ſanguinem à Prophetis annunciata, de honore Regibus & Magiſtratibus exhibendo, de conjugum concordia, deque ultimo judicio. Hanc Latini in quatuor, Græci in octo capita diſtribuerunt.

23. Petri 2. Epiſtola.

XXIII. Altera, qua Romam reverſus anno 68. Hebræos, qui nuper crediderant, docet religionem quam acceperant, & ex ejus diſciplina veram ſanctamque innocentiam vitæ ſequendam; vitandos eſſe Pſeudoprophetas, quorum verſutias indicat. De ſecundæ hujus Epiſtolæ autore, & autoritate dubitatum aliquando teſtantur Origenes, Euſebius, & Hieronymus: ſed ſuprà nominatæ Synodi canonicis voluminibus ſub Petri nomine inſerendam pronunciarunt. Diviſa eſt hæc Epiſtola à Latinis in tria, à Græcis in quatuor capita.

24. Epiſtola Ioannis 1.

XXIV. JOANNIS Apoſtoli & Evangeliſtæ tres ſunt canonicæ Epiſtolæ, quarum *Prima* ſemper ab omnibus probata. Eam B. Auguſtinus [r] ad Parthos ſcriptam innuit. In illa univerſos fideles hortatur, ut odium mundi in lucro ponant, tanquam cœleſtem jam tum converſationem habentes. Theologicè tractat de Verbo æterno, & charitate Dei erga nos, ac mutua Chriſtianorum dilectione. Dividitur à Græcis in ſeptem, apud nos in quinque capita.

r Quæſt. Evang. lib. 2. c. 39.

25. Ioannis 2. & 3.

XXV. *Secundam* ad Electam nobilem, ut videtur, fœminam, ejuſque filios de hoſpitalitate ſcriptam, ac *Tertiam* ad Cajum de recta fide ſervanda, vitandiſque hæreticis. Nonnulli apud Hieronymum ex Euſebio exiſtimarunt eſſe alterius Joannis, cujus ſepulcrum Epheſi diverſum ab Apoſtoli ſepulcro monſtrabatur: tum quòd in his Seniorem ſe, ſive Presbyterum dicat; tùm quòd contra conſuetudinem Epiſtolarum Catholicarum, ad unum, unamve ſcriptæ ſint. Utramque nihilominùs & prædicta Concilia, & Patres non pauci, tanquam Joannis Apoſtoli & Evangeliſtæ Epiſtolam in Canonem receperunt. Græci priorem dividunt in duo capita, poſteriorem in tria: utramque ſine ſectione Latini reliquerunt.

26. Epiſtola Iudæ.

XXVI. JUDAS Apoſtolus, qui & Thadæus, frater Jacobi minoris, Evangelium per univerſam Syriam & Meſopotamiam, atque in Perſide

 prædi-

prædicavit; ubi & martyrium passus est: quamquam Beryti in Phœnicia occisum Hippolytus & Dorotheus autores sunt. Hanc *ultimam* inter Catholicas Epistolam, ad eos, qui jam crediderant, de fide viriliter tuenda, & fugiendis seductoribus scripsit. Eam, quòd ex Libro Enoch apocrypho testimonium adduceret, atque Historiam Angeli Michaelis de Mosis corpore cum Diabolo contendentis contineret, veterum plerique, testibus Eusebio & Hieronymo, è Canone reiiciebant. Autoritatem tamen vetustate meruit, & à suprà memoratis Synodis ac Patribus, Hieronymo imprimis, & Augustino, inter sanctas Scripturas est connumerata. Græci in tria capita distinguunt; apud Latinos concluditur uno capite.

CAPUT XVIII.

De Prophetico novi Fœderis Libro, Apocalypsi.

1. Apocalypsis ubi & quando scripta, quid contineat.

I. SUPEREST *B. Joannis* Apostoli APOCALYPSIS, id est *Revelatio*, plenus mysteriorum Liber; & qui tot habet Sacramenta, quot verba (ut inquit Hieronymus ad Paulinum.) Scripta putatur in Insula Pathmo, anno Domitiani 14. ab ortu Christi 95. & missa ad septem Asiæ Ecclesias, quas Evangelii prædicatione erudierat: ubi describens varia persecutionum genera, quas Ecclesia, à prima origine ad mundi finem pertulit, perferetve, fideles adversus Hæreticos & persecutores confirmat; additis & quæ Hierosolymorum excidium, ac Judæorum abjectionem respicere videntur.

2. Germanum S. Joannis Evangelistæ opus.

II. Veterum Græcorum Patrum quidam hunc Librum tanquam alienum à sancti Joannis Evangelistæ dictione, Joanni alteri Ephesino Presbytero assignabant: nec in Canone recipiebant. Sed inter germana B. Joannis Apostoli scripta numerarunt Dionysius Areopagita, sive quis alius antiquissimus certè sub eo nomine scriptor, Justinus, Irenæus, Basilius, Epiphanius, Gregorius Theologus, cum omnibus ferè Occidentis Patribus, & Conciliis, tam priscis, quàm recentioribus. Apud Latinos capita duo supra viginti continet; apud Græcos Andreas Cæsareæ in Cappadocia Archiepiscopus pro numero Seniorum, quorum in hoc Libro frequens mentio, in quatuor & viginti partes secuit: & earum quamlibet in sanctissimæ Triadis honorem tribus discrevit capitibus; unde consurgit summa omnium capitum septuaginta duorum.

3. Indicantur autores qui de sacra Scriptura plenius scripserunt.

III. Hactenus de sacris utriusque fœderis voluminibus, de quibus qui in genere plura volet, consulere inter cæteros poterit Bibliothecam Sanctam Sixti Senensis, Roberti Bellarmini libros de Verbo Dei, & de Scriptoribus Ecclesiasticis, atque in hunc dissertationes Philippi Labbei & Fabiani Justiniani Commentarium de sacra Scriptura; cumque his Joannis Driedonis Isagogicos de sacris Scripturis, & Melchioris Cani de locis Theologicis libros.

CA-

CAPUT XIX.

De Textu Hebraico veteris Testamenti.

I. QUONIAM Scriptura Sacra variis Linguis composita est, atque edita, quarum maximè nobiles sunt, Hebraica, Græca, & Latina; & Textus à Versionibus, & ipsæ inter se Versiones distinguendæ sunt.

1 Textum Hebraicum quidam corruptum omnino volunt, sed perperam.

Hebraicum veteris Testamenti genuinum Textum integrum incorruptumque ad nos pervenisse non convenit inter omnes; & qui de illius fide dubitant, in diversas abeunt sententias. Alii omnino corruptum esse contendunt, & in universum depravatum, quæ sententia est Jacobi de Valentia Christopolitani Episcopi [a], Melchioris Cani Episcopi Canariensis [b], & Leonis [c]. Sed huic sententiæ Catholici plerique omnes adversantur, in quibus Pius II. Papa, Joannes Driedo Novariensis Doctor [d], Sixtus Senensis Dominicanus [e], Robertus Bellarminus [f]. Et revera Mahometanos aut Anabaptistas, qui post Manichæos hanc opinionem sectatoribus suis insinuarunt, ea sententia, magis quàm Catholicos decet.

II. Alii Textum Hebraicum, licèt non omnino corruptum; à Judæis tamen censent esse depravatum, odio Christianæ Religionis: quò scilicet ejus mysteriis tenebras offunderent. Ita Alphonsus Salmeron Societatis Jesu Presbyter [g], Jacobus Gordonus ejusdem Societatis [h], aliique nonnulli ex recentioribus Theologis; inter quos Joannes etiam Morinus Blesensis, Oratorii Presbyter [i], eique adstipulati deinde Guido Michael le Jay [l], & Abrahamus Ecchellensis [m]. Sed Morino quidem contradixit Simeon de Muis, Linguæ sanctæ Professor Regius [n]. Jaii vero & Abrahami Ecchellensis scriptis refellendis egregiè operam dedit Cl. vir, Collega quondam noster, Valerianus de Flavigny Doctor ac socius Sorbonicus Regiorum Professorum Decanus [o] repugnante acriter Capellano ex eadem Sorbona.

2. Alii volunt à Iudæis consultò depravatum.

III. Alii deinde sunt qui velint Textum Hebræum, non data quidem opera, sed temporum injuria, & Rabbinorum atque Amanuensium imperitia aut oscitantia, vitii quid contraxisse, maximè in apponendis punctis, quæ vocalium loco sunt apud Hebræos, & in iis literis, quæ aliquam inter se figuræ similitudinem, aut etiam soni cognationem habent, exscribendis; unde fit ut nullibi faciliùs quàm in lingua Hebraica errores accidere possint. Etenim unius sive literæ, sive puncti mutatione, quantumvis levissima, in diversissimos sensus eædem voces detorquentur. Exemplo sit illud Psalmi 21. quod in vulgata versione sic legitur, *foderunt manus meas & pedes meos*, cujus si primum vocabulum Hebraicè, ut debuit, scribatur כרו *Caru*, efficit *foderunt*; si ut est hodiè in Hebræo sic efformetur כארי *Cari*, erit, *sicut leo*. Puncta autem vocalia initio nulla erant: sed quinto demum post Christum sæculo, paulò post S. Hieronymi tempora, à Masoretis seu Judæis Doctoribus Tiberiade (quæ est urbs Palæstinæ) inventa esse notum est; idque ut constaret deinceps, de cujusque vocabuli lectione, quæ antea, deficientibus vocalibus, incerta videri poterat, præsertim linguæ sanctæ minùs peritis. Hæc itaque sententia de Textu Hebraico nonnullis in locis ex ignorantia scribentium corrupto, maximè recepta est; eamque post Hebræorum Doctorum primores tuentur ex recentioribus

3. Quidam Textum Hebraicum per incuriam aut imperitiam aliquatenus vitiatum putant.

a Præfatione in Psalmos.
b Lib. 2. de locis Theolog. c. 13.
c In Apologetico.
d De dogmatibus Ecclesiasticis lib. 2.
e Lib. 8. Bibliothecæ, hæres. 2.
f Lib. 2. de Verbo Dei c. 2. to. 1. controvers.
g In Evang. hist. prolog. 3.
h Controvers. 1. cap. 10.
i Præfat. in edit. lxx. Interpretum, & passim, in suis exercit. Ecclesiast. & Biblicis.
l In præfat. ad magna Biblia Parisiensis.
m In suis epist. apologet.
n In suis assertionibus & censs.
o In suis adversus eos epistol.

p Tom. 1. controverſ. lib. 2. cap. 1. 2. 3.
q In Syntagm.
r In Grammat.
ſ In brevi & amica diſquiſit. ad Mart. Grandinum, & in exercit. Theol.
t Lib. 3. cap. 25.
u Lib. 8. in Eſa.
x Hom. 8. in ep. ad Hebræos.
y De habitu mulierum.
z Præfat. in Pſal.
a In Prolog. Galeato.
b In Apparatu Biblico.
4. *Media via tutior, maximam partem eſſe incorruptum.*

ribus Driedo, & Bellarminus [p], Amandus etiam Polanus [q], & Petrus Cevallerius [r]. Imò eò quoque revertitur ipſe Morinus: qui tamen inde Textui Hebraico autoritatem abrogat, contra eorum opinionem, cum quibus ſentit. Totum autem hoc argumentum pertractat Lud. Capellus Salmurienſis Profeſſor heterodoxus integro volumine cui titulus *Critica ſacra*; contra quem ſcripſit Joannes Buxtorfius etiam heterodoxus Profeſſor Baſilienſis, & Flavignius ante memoratus [ſ]. Videndus Buxtorfii patris theſaurus Grammaticus, & Tiberias, ac Buxtorfii filii tractatus varii eam in rem editi. Hi textum Hebraicum ad nos purum & integrum perveniſſe contendunt poſt Irenæum [t], Origenem [u], Chryſoſtomum [x], Tertullianum [y], Hilarium [z], Hieronymum [a], Cajetanum Cardinalem, Auguſtinum Steuchum, Sancten Pagninum, & Benedictum Ariam Montanum [b].

IV. Si noſtrarum eſſet partium judicium hìc noſtrum interponere, mediam viam tutiſſimam exiſtimaremus; facilèque in eorum iremus ſententiam, qui Hebraicos Libros, maxima ſaltem ex parte incorruptos, uti à Moyſe, & antiquis olim Prophetis conſcripti fuere, adhuc etiam exſtare putant; ac licèt tempore captivitatis Babylonicæ vaſtata civitate, Temploque (ubi ſacra volumina aſſervabantur) incenſo abſumptoque, publica hæc monumenta periiſſe dicantur, quæ verò apud privatos erant, magna ex parte credantur abolita fuiſſe: ab Eſdra tamen ea fuiſſe reſtaurata; non ita ut Spiritu ſancto iterum afflante, Eſdras quinque viris per quadraginta dies ſcribentibus dictaret, ut refertur lib. 4. cap. 14. Eſdræ (qui liber inter apocryphos cenſetur) ſed ut, quemadmodum innuitur cap. 8. lib. 2. ejuſdem Eſdræ (qui inter Canonicos eſt receptus) magna cura is ea ſcripta conquiſiverit, & in ordinem redacta, fortè & collatis Codicibus, propriaque induſtria, præeunte tamen Spiritu ſancto, emendata, cum populo communicaverit: ab illius deinde ſæculo ad noſtra uſque tempora, potuerint quidem menda aliqua in libros ſacros irrepere, & revera irrepſerint librariorum præſertim errore, aut incuria: at illa à Maſoretis non vulgari ſagacitate animadverſa correctaque; aut ſi quid eorum ſuperſit, non ita magni momenti credendum, ut ex eo detrahi ſua ſacro Textui autoritas debeat. Quamvis igitur non eò declinem, ut cum iis ſentiam qui Hebraico textui plus æquo tribuentes, omnia ad ejus fidem examinanda contendunt: in univerſum tamen illud Hieronymi amplectendum puto, quod B. Auguſtino perperam adſcribitur [c] ut veterum librorum fides (hoc eſt veteris Teſtamenti) de Hebræis voluminibus examinanda ſit.

c In Can. 6. diſt. 9.

5. *Pars ſacræ veteris Scripturæ Chaldaicè ſcripta.*
d In prologo Tobiæ aliorumque ſuprad. librorum.
e In Prologo Galeato, & in prologo Proverbiorum.

V. Chaldaica lingua ſacrorum Codicum nonnulli ſcripti ſunt, libri nempe Tobiæ ac Judith, & ex parte libri Eſdræ, ac Danielis, ut docet S. Hieronymus [d].

Syriaca lingua, quæ ex Hebræorum Babylone in captivitate degentium cum Chaldæis permixtione orta putatur, nullus extat ab autore ſuo ſcriptus veteris Teſtamenti liber; niſi fortè tertius Macchabæorum & Eccleſiaſticus; quorum utrumque ſe vidiſſe teſtatur B. Hieronymus [e]. Hebraica autem lingua vulgaris, diverſa à veteri ſic propriè dicta, eadem eſt cum Syriaca. Inter novi Teſtamenti libros Evangelium S. Matthæi, & Epiſtolam D. Pauli ad Hebræos, Syriacè ſcriptam eſſe efficaciſſimis argumentis probari videtur.

6. *Samaritanus*

VI. Textus Samaritanus duplex à Joanne Morino, nuper editus & ma-

& magnorum Bibliorum Parisiensium editioni fuit insertus. Primus est Hebræo-Samaritanus; hoc est Hebræo quidem sermone, sed Samaritanis characteribus: & hunc purum Mosis Pentateuchon censet esse idem Morinus in suis exercitationibus; quem refellunt ex D. Hieronymo præsertim Muisius [f], atque ex professo Valerianus Flavignius, de quo jam diximus [g]. Idque his præsertim argumentis, quòd passim interpolatus sit ex editione Hebraica, vulgata versione Latina, & Septuaginta Seniorum Græca interpretatione; multis etiam additis ab homine imperito non minùs quàm audace, uti planum facit Ottingerus Professor Basiliensis [h]. Secunda Samaritana editio, versio quædam, seu potiùs Paraphrasis est Samaritano sermone & charactere; sed quam suo textu longè impuriorem esse, adeoque nullam fidem atque autoritatem mereri, probare nititur idem Ottingerus.

Pentateuchi Textus duplex.

f In suis assertionibus & censuris.

g In suis Epistolis & exercitat. Theolog.

h In suis exercitat. Antimorinianis, Basileæ nuper editis.

VII. Quod ad characteres attinet, Samaritanis usos initio Hebræos fuisse ex eo apparet, quòd Hieronymus [i] asserit Esdram novas literas Hebraicas invenisse & Judæis tradidisse, antiquas reliquisse Samaritanis. Novas autem eas esse quibus etiam nunc utimur, inde probari videtur, quòd (ut idem Hieronymus [l] tradit) antiqui Hebræorum alphabeti postrema litera, Thau nimirum, similis erat T Græcorum, & figuram Crucis referebat, quoniam scilicet finis legis Christus est crucifixus. Nunc verò postrema Hebraici alphabeti litera ת eam Crucis figuram non ita retinet. Sed hanc Hieronymi conjecturam non admittunt qui sciunt ex inspectione characterum Samaritanorum, nobis nuper à Morino in magnis Bibliis Parisiensibus exhibitorum, literam Thau Samaritanam, nullam habere cum litera T Græcorum similitudinem. Videndus tamen Vvaltonus de Numismatibus Hebraicis.

7. De characteribus Hebraicis.

i In prologo Galeato.

l In cap. 9. Ezechielis.

CAPUT XX.

De Græcis Translationibus in genere.

I. GRÆCÆ Bibliorum editiones decem omnino circumferuntur, quas ferè recensent Eusebius [a], Athanasius [b], Epiphanius [c]; & quarum cum eodem Epiphanio [d] meminerunt etiam, B. Augustinus [e], & Hieronymus [f].

Prima omnium numeratur Septuaginta Interpretum Translatio.

Secunda Aquilæ Pontici ex Christiano Judæi, anno Hadriani Imperatoris 12. Christi 124. conscripta.

Tertia Theodotionis, ex Catholico, ac deinde Marcionista hæretico, proselyti Judæorum, sub Commodo circa annum Christi 180.

Quarta Symmachi, ex Samaritano aut hæretico Ebionita, in Judaismum regressi, sub Severo circa annum 208.

Quinta, quæ à nonnullis Vulgata dicta est inter Græcas, anonymi autoris fuit, Hierichunte non procul Hierosolymis in doliis quibusdam inventa, anno 7. Antonini Caracallæ, Christi 117.

1. Editiones Græcæ decem.

a Lib. 6. hist.

b In Synopsi.

c Lib. de mensur. & ponder.

d Hæresi 63.

e Lib. 18. de Civit. Dei.

f Præfat. in Job & Isajam atque alibi.

Sexta Anonymi quoque, & dolio inclusa apud Nicopolim juxta Actium promontorium in Epiro, sub Alexandro Mamææ, circa Christi annum 230. reperta.

Septima Origenis, qui circa annum 245. interpretationem Septuaginta Seniorum emendavit: ita ut multa ex Theodotione, fortè & aliis ex versionibus, addiderit, alia resecaverit: Et ea quidem quæ suppleverat, asterisco sive signo stellæ radiantis indicavit; superflua verò obelo, id est, veru transfixit. Quam editionem communem appellari solitam scribit Hieronymus. [g]

g Præfat. in Isajam.

Octava editio est S. Luciani Antiocheni Presbyteri & martyris, tempore Diocletiani, circa annum 300. conscripta, & in pariete sub Constantino deinde inventa, quæ emendatio quoque fuit editionis Septuaginta Interpretum.

Nona Hesychii, qui eandem Septuaginta Seniorum versionem adhuc correxit, atque Ægypti Ecclesiis tradidit. De posterioribus his tribus editionibus, sic Hieronymus loquitur [n]. *Alexandria & Ægyptus in Septuaginta suis Hesychium laudat autorem; Constantinopolis usque Antiochiam Luciani martyris exemplaria laudat; media inter has provinciæ Palæstinos codices legunt, quos ab Origene elaboratos Eusebius & Pamphilus vulgarunt.*

n In Præfat. in lib. Paralip.

Decima & postrema sancti Hieronymi, nisi potiùs Sophronii fuit: nam B. Hieronymus, ut ipse autor est [o], novum quidem Testamentum Græcæ fidei reddidit. Vetus autem ex Hebræo in Latinum transtulit, quod Græco idiomati statim reddidit Sophronius. De hoc opere vide Augustinum [p].

o Apol. 2. cont. Rufin.
p Ep. 11. & lib. 4. de doctr. Chr. cap. 19. ac lib. 18. de Civ. Dei, c. 49.

2. Origenis Hexapla, &c.

II. Ex prioribus sex editionibus, illas, quæ dicebantur Tetrapla, Hexapla, & Octapla Origenes concinnavit. Nam primò quidem singulas paginas divisit in quatuor columnas, quarum singulæ singulas continebant Græcas versiones, quatuor scilicet priores, sibi invicem respondentes. Deinde paginas suas distinxit in columnas sex; atque in prima columna descripsit Hebraicum textum characteribus Hebraicis; in II. eundem Hebraicum textum Græcis literis exaravit; in III. adjunxit Aquilæ interpretationem, in IV. translationem Symmachi, in V. Septuaginta Seniorum, in VI. Theodotionis. Atque hæc volumina propter sex columnas Hexapla dicebantur, ut priora à quatuor columnis Tetrapla. His deinde duas addidit columnas, in quibus Quintam, & Sextam versiones, Hierichuntinam & Nicopolitanam inseruit: eaque volumina Octapla nominavit.

3. De ejusdem editione versionis 70. cum Hebræo textu certis notis comparatæ.

III. Sed cum ingentia illa volumina nonnisi magno pretio comparari possent, separatim Septuaginta Interpretum Translationem ita edidit, ut ejus textui sub asteriscis insereret quæ textus Hebræus addebat; atque horum interpretationem è versione Theodotionis mutuatus erat, quòd ipsius stylus & verba ad versionem Septuaginta, proximè accederent. Obelo autem seu veru notaverat quæ Septuaginta Interpretes textui Hebræo adiiciebant. Quod non ideo ab eo factum, quasi illa deesse, hæc superesse arbitraretur: sed ut ostenderet, quid Judæi, cum quibus certandum erat, in Christianorum textu deficere, aut abundare dicerent: uti ex ejus ad Jul. Africanum epistola refert B. Hieronymus [q]. Adhibuit etiam Origenes lemniscos & hypolemniscos, quorum usum & formas tradit Epiphanius. [r] Vide Morinum l. 1. exercit. 4, c. 1. de Hebr. & Græcè text. sincerit.

q In catalog. Scriptor. Eccles. & præfat. in Dan.
r De ponderib.

C A-

CAPUT XXI.

De Septuaginta Interpretum Versione.

I. QUONIAM celeberrima omnium habetur Septuaginta Seniorum Translatio, de ea paulò uberiùs, quàm de cæteris est differendum. Eam conscribi curavit ex communi sententia Ptolemæus Philadelphus, II. gentis Macedonicæ Rex Ægyptiorum; qui cum amplissimam Bibliothecam Alexandriæ instruxisset, eique Demetrium Phalereum præfecisset; ab hoc monitus extare apud Judæos multa Hebraicè scripta volumina, quibus ejus populi leges atque instituta continerentur, quæ regia Bibliotheca, & cognitione digna essent. Inde eorum desiderio accensus Ptolemæus Eleazarum Hebræorum Pontificem scriptis literis rogasse dicitur, ut ea monumenta ex Hebræo in Græcum sermonem transferri curaret. Hic autem senos per singulas tribus Seniores delegit, tum in Scripturarum interpretatione maximè versatos, tum utriusque linguæ peritos, & probitate conspicuos; eosque ad Ptolemæum misit, ut apud eum huic operi incumberent.

1. Quomodo concinnata hæc interpretatio dicatur.

2. An separatim inclusi interpretationem suã conscripserint.

II. Hos duos & septuaginta legis peritos Ptolemæus benignè suscepit; atque, ut testatur D. Augustinus [a], quò eorum fidem exploraret (suggerente divino Numine, ut majoris autoritatis esset omnique suspicione careret eorum interpretatio) singulos singulis in cellulis apud Insulam Pharon seorsim collocavit. Traditur porro tam stupendum planèque divinum in eorum verbis fuisse consensum, ut in nullo verbo, quod idem significaret & tantumdem valeret, vel in verborum ordine quisquam discreparet; sed quasi unus esset Interpres, ita quod omnes interpretati sunt, unum erat. Ejus rei meminerunt Justinus Martyr [b], Cyrillus [c], Clemens Alexandrinus [d], & quodammodo Theodoretus [e], ac Justinianus Imperator [f], qui unum in iis omnibus Septuaginta spiritum fuisset ait. Hujus quidem separationis nec Josephus [g] meminit, nec Aristeas qui reliquam historiam tradidit [h]: imò Hieronymus [i], non solùm id in dubium revocat, sed falsitatis & mendacii arguit [l]: & *nescio*, inquit, *quis primus autor Septuaginta cellulas Alexandriæ mendacio suo construxerit, cùm Aristeas ejusdem Ptolemæi ὑπερασπιστής, & multo post tempore Josephus nihil tale retulerit; sed in una Basilica congregatos contulisse scribant, non prophetasse*. Verùm quia id omitti ab iis potuit, ne quid fortasse libris Hebraicis detrahi videretur; & non tantum alii Patres, sed & ipse Hieronymus, [m], agnoscit Septuaginta Seniores Spiritu sancto plenos, quæ vera fuerant transtulisse: non improbabilis ea omnis narratio videri potest. Hinc certè Interpretationem, tum antiquioribus, tum neotericis Judæis divinam prorsus haberi, atque ita censuisse Talmudicos demonstrat Morinus [n].

a Lib. 18. de Civ. Dei ca. 19.
b In orat. exhortatoria.
c Catechesi. 4.
d Lib. 5. strom.
e Præfat. in Psalm.
f Nov. 146.
g Lib. 12. Ant. cap. 2. & lib. 2. cont. Appionem.
h In historia de Septuag. Interpr.
l Sua in Pentateuch. præfat.
m Præfat. in lib. Paralip.
n Lib. 1. de Hebræi Græcique textus sinceritate exercit. 8. cap. 1.

3. An totum Testamentum vetus interpretati fuerint.

III. Licèt autem ab eis Pentateuchum dumtaxat in Græcam linguam versum innuere videatur idem Hieronymus [o]: tamen & ipse locis supraindicatis, & Patres reliqui, ab iis veteris Testamenti libros omnes translatos esse confirmant; idque fusè probant Leo de Castro [p], ac Baronius Cardinalis [q], ex eo liquere quòd Apostoli & Evangelistæ Prophetarum testimonia ferè semper juxta eorumdem Septuaginta versionem citaverint, eamque Ecclesiæ legendam tradiderint. Quamobrem, quamdiu sincera reman-

o In cap. 2. Micheæ.
p Disp. de translat. sacræ Scrip. cap. 15. & 16.
q Tom. annal. 2. ad ann. Christi 131.

remanſit, communis inter Græcos eſt habita, tam Chriſtianos, quàm Judæos; qui & à Juſtiniano Imperatore conſtitutionem impetrarunt, qua eam in Synagogis ſuis, ut priùs factum fuerat, legi caveret, ab iis apud quos ſacræ literæ Græcè recitarentur. Sed quoniam, ſive fraude, ſive incuria librariorum, corrupta in multis ea editio progreſſu temporis fuit: ideo ſæpiùs expurgari debuit, ab Origene, Luciano, Heſychio, Hieronymo; ac tandem Gregorii XIII. & Sixti V. Pontificum juſſu: quorum hic vetuit ne quis impoſterum quicquam ex illa, vel addendo, vel demendo immutare auderet, quibus de rebus Spondanus quoque diſſerit [r].

r Ad ann. 60. nu. 19. atque ad ann. 183. nu. 5.

4. Tempus hujus interpretationis in qua cur omiſſa quædam dicantur à Septuaginta.

IV. Inſtituta eſt hæc Tranſlatio ex Epiphanio [ſ], anno Ptolemæi Philadelphi 17. qui eſt Olympiadis 128. ann. 1. ante Chriſtum natum circiter 265. Obſervat autem S. Hieronymus [t] nonnulla ad Trinitatis atque Incarnationis myſterium pertinentia, quæ Hebraico in Codice legebantur, partim ab iis prætermiſſa, partim ſub ænigmate tranſlata; ne ſcilicet Ptolemæus in eam adduceretur opinionem, quaſi plures Deos Hebræi colerent. Quod autem idem ſanctus vir ſacras Scripturas ex Hebreo in Latinum convertit, non, ut B. Auguſtinus ſuadebat [u], ex Græco Septuaginta Interpretum, id non eorum odio aut contemptu à ſe factum Hier. prædicat [x]; ſed quòd ea Verſio pura omnino non inveniretur. Ea editio Septuaginta dicitur Interpretum rotundioris numeri cauſa, cum ſexies duodeni, id eſt duo & ſeptuaginta Interpretes eſſent.

ſ In lib. de menſuris.

t Ante memorata præfat. in Pentateuch. aliiſque locis.

u Ep. 8.

x Præfat. in Pentateuch. & Paralip. itemque Apolog. 1. contra Ruffin.

5. In dubium à Scaligero revocatur tota hujus verſionis hiſtoria

V. Joſephus Scaliger [y] primus in dubium totam Septuaginta Interpretum hiſtoriam revocavit, contenditque confictam à Judæis qui Alexandriæ commorabantur, & quos Helleniſtas vulgo appellant, quoniam propter conſuetudinem Græcorum, Græcè ut plurimum loquebantur, & ſic Hebraicam linguam dediſcebant. Ab iis effectum putat, ut Lex in Græcum ſermonem converſa fuerit per viros doctos qui Alexandriæ degerent; atque ut autoritas Græcæ huic tranſlationi conciliaretur, eaque in Synagogas loco Hebraici textus inſinuaretur, conſcriptam ab iis Ariſteæ nomine fabuloſam epiſtolam, ex qua Joſephus, Philo, ac cæteri deinde falſam illam narrationem hauſerint. Id autem contigiſſe vult invitis Palæſtinis Judæis, qui Alexandrinos propter audax hoc facinus implacabili odio ſint proſecuti.

y In obſervat. Euſeb. & in duab. epiſt. quæ extant inter cæteras nuper editas.

6. Ejus rationes.

VI. Hujus opinionis præcipuæ rationes ex eo petuntur primò quòd Demetrium Phalereum, qui hujus Verſionis inſtigator fuiſſe fertur, ſcribit Diogenes Laertius non tantùm in flagrantiſſima apud Ptholomæum Philadelphum gratia non fuiſſe, ſed contra ipſi exoſum, atque ab eo pulſum in exilium, cujus tædio mortem ſibi conſciverit. Deinde quòd non extarent ea ætate duodecim Tribus, ex quibus hi LXXII. Seniores delecti memorantur: cùm primò quidem decem Tribus, ac poſteà duæ reliquæ in Mediam & Babyloniam, diu ante illa tempora eſſent abductæ; earumque loco miſſi externæ gentis homines, qui eam regionem incolerent, quique Samaritani dicti ſunt: ut patet ex lib. 4. Regum cap. 17. & 18. Nec verò leguntur eæ tribus præter Leviticam, Judaicam & Beniaminiticam rediiſſe in Paleſtinam, ſed earum ſedes à Samaritanis alienigenis ſemper occupatæ, uti videre eſt apud Joſephum [z].

z Lib. 11. orig. Judaic. c. 1. 4. 5. & 8.

Tertiò quòd diverſæ admodum ſint epiſtolæ, quæ tanquam à Ptolemæo ad Eleazarum Pontificem, & vice verſa ab Eleazaro ad Ptolemæum, hinc apud Ariſteam, inde apud Epiphanium, hac de re ſcriptæ referuntur:

quæ

quæ discrepantia videtur universam narrationem falsi convincere.

Denique quòd Rabbinorum libri imprecationibus & maledictionibus pleni sint adversus Alexandrinos, tanquam ejus Versionis autores; tantusque hinc dolor à cæteris Judæis conceptus sit, ut in eorum Calendario, Translationis ejus causa, tanquam rei nefandæ ac lugendæ, jejunium celebrari quotannis jubeatur; idque die 8. mensis Thevet, qui respondet nostro Decembri.

7. Scaligeri rationes diluuntur.

VII. Sed, quod ad primum attinet, responderi potest non deesse graves autores qui Translationem hanc factam referant ad tempus primi Ptolemæi, qui Lagi filius dicitur; cui haud dubiè in deliciis fuit Demetrius ille Phalereus. Ita sanè censet D. Irenæus [a]: Clemens autem Alexandrinus [b], & Anatolius [c], sub utroque Ptolemæo, filio nempe, in regni consortium à patre adhuc superstite adscito, id contigisse memorant. Præterea à probatis autoribus confirmatur Phalereum Philadelphi ipsius Bibliothecæ præpositum fuisse, in quibus sunt Cicero [d], Ælianus [e], Josephus [f], Philo Judæus [g]. Imò Hermippus apud Suidam in voce Δημήτριος, ex quo præcipuum eruitur contrariæ sententiæ adminiculum, non id præcisè refert, quod vertit Latinus Interpres, missum fuisse Demetrium in exilium; sed ἀξιωθῆναι, dignum scilicet fuisse visum, qui in exilium mitteretur; quia nimirum Ptolemæo patri autor fuerat, ut non Ptolemæum Philadelphum, ex Berenice genitum; sed ex priore uxore Eurydice procreatos filios in regnum cooptaret. Potuit autem post mortem Ptolemæi patris, vel eo adhuc in vivis agente, virtutis ac literarum nomine conciliari Philadelpho Demetrius.

a Lib. 2. advers. hæres. c. 25.
b Lib. 1. strom.
c In Canon. Paschalibus.
d Lib. 5. de finibus.
e Lib. 3. variæ historiæ.
f Lib. 12. orig. Judaic. cap. 2.
g Lib. 2. de vita Mosis.

Ad secundum argumentum reponi potest non solùm cum decem Tribus abducerentur, remansisse non paucos ex ignobilioribus Israelitis in Palæstina, ut patet ex *libro* 4. *Regum*, *cap.* 6. & nonnullos ex Assyria progressu temporis in Palæstinam migrasse, commeatu inter utramque Provinciam libero, ut colligere est ex *Tobiæ cap.* 10. sed & cum Esdra rediisse aliarum tribuum, quàm supradictarum, Judæos, & cum aliis promiscuè habitasse, ut perspicuum fiet Josephum legenti [h]. Quod etiam confirmatur ex *Lucæ cap.* 2. ubi notatur Anna Prophetissa fuisse ex Tribu Aser; itemque ex Tertulliani Apologetico, Joanne Chrysostomo [i], aliisque Patribus, qui Pharisæos existimant Christi ævo ex omnibus tribubus fuisse. Quinetiam si hæc cuncta negarentur (quod gratis & nulla certa ratione fieret) potuit Eleazarus ex Assyria & Babylonia peritos legis accersere, ex singulis decem tribubus, quos cum Palæstinis conjunctos in Ægyptum mitteret.

h Lib. 11. Judaic. antiq. c. 5.
i Hom. 25. in Matthæum.

Tertium argumentum facilè confutabitur, si dicamus vel plures scriptas fuisse epistolas, tam à Ptolemæo quàm ab Eleazaro, quarum alias Aristeas, alias Epiphanius referant; vel Aristeam qui nunc extat suppositium esse, quod plerique existimant; & sic à vero diversum quo usus fuerit Epiphanius.

Quantum ad jejunium die VIII. mensis Thevet indictum, atque execrationes Judæorum; hæc aliis ex causis orto Palæstinorum in Alexandrinos odio imputari possunt; cujus vestigia in Actibus etiam Apostolorum reperiuntur: & illud jejunium institutum à Rabbinis, præterquam quod universale non erat, sed Orientalium Synagogarum proprium, &

nullibi

nullibi hodie à Judæis observatur, aut in eorum fastis deprehenditur; post Christi tempora cœpit in usu esse, non alia de causa, quàm quòd ad ejus fidem multi Judæi per Bibliorum Græcorum lectionem transire crederentur. Ut enim observat Genebrardus, Septuaginta Seniores à sensu Grammatico non raro discesserunt, quò allegoricum sequerentur, & evidentiùs quæ de Christo erant pronunciata patefacerent. Et verò Scaliger [l] ipse, & Buxtorfius [m], utrumque Talmud, ubi tractatus de illo jejunio continetur, pluribus post Christum sæculis emersisse tradunt, quod & ab aliis demonstratum est. Quin & Rabbi Azarias, qui ante octoginta aut nonaginta annos scripsit, incidisse se fatetur in manu scriptum ejus Tractatus Codicem, in quo nulla de hujusmodi jejunio mentio fieret; existimatque triduanas tenebras quæ in prædicto tractatu memorantur, nihil fuisse aliud, quàm voluntarias Judæorum afflictiones, quæ non hujus incœpti execratione susceptæ fuerint, sed ne infausti quid selectis illis septuaginta duobus Magistris contingeret; quæ vera ratio fuit indicendi jejunii, exemplo ejus quod tempore Esther, in summo Judææ gentis periculo indictum fuerat, atque ejus quod celebratum est cùm à Judæis Alexandrinis Philo Romam ad Caligulam genti suæ placandum legaretur. De hoc jejunio vide Morinum [n], apud quem multi sunt etiam inter Rabbinos qui Septuaginta Seniorum versionem velut sanctam commendant, atque omni veneratione prosequendam fatentur.

8. Sententia Usseri de duabus versionibus LXX.

VIII. Volebat Jacobus Usserus Armachanus duas fuisse Versiones Septuaginta Interpretum, alteram veram & tempore Ptolemæi Philadelphi, alteram spuriam Alexandriæ elaboratam post annum 4. Ptolemæi Physconis. Dissentit Valesius noster, pluribusque eam sententiam refellit [o].

9. An hæc versio prima omnium fuerit.

IX. Sunt nonnulli qui hanc Græcam Bibliorum Interpretationem existiment non primam omnium fuisse: in his Clemens Alexandrinus [p], qui Pentateuchi saltem translationem ante Alexandrum Magnum, jam tempore Manassæ Regis Juda conscriptam asseverat, ejusque inde cognitionem ad Græcos sapientes pervenisse, Pythagoram, Platonem, & reliquos: unde à Numenio Pythagorico Plato dictus sit Moses Ἀττικίζων, Atticè loquens. Qua in sententia sunt Genebrardus [q], & Serarius [r]. Verior tamen videtur contraria opinio Baronii [s], & Vittakeri [t], ad Ptolemæi tempora primam in Græcum sermonem versionem referentium. Si enim ante Ptolemæum Philadelphum Græca extitisset eorum librorum versio, nihil fuisset causæ, cur is tanta sollicitudine de nova instituenda laboraret. Græci autem Philosophi Mosaicam sapientiam, non minùs ex colloquio cum eruditioribus Judæorum in Ægypto degentium, ac Græcæ linguæ peritorum, aut ex Hebraici sermonis cognitione ab ipsis accepta, quàm ex aliqua Græca versione haurire potuerunt.

10. An ad nos pura pervenerit versio LXX.

X. Verùm hanc Translationem, quæ sub nomine LXX. Interpretum ad nos pervenit, puram omnino non esse, sed aliis permixtam, maximè Theodotionis, docent post D. Hieronymum [u], Bellarminus [x], Baronius [y], Serarius [z], & Joannes Mariana [a], qui rem exemplis confirmant, petitis ex *Psalmo 44. vers. 11. & Psalm. 75. vers. 9.* aliisque locis permultis. Certè vitiosam esse editionem, quam præ manibus

l Lib. 7. de emendatione temporum.
m In lib. de modo legendorum Rabbinorum.
n Lib. 1. exercit. 8. cap. 3.
o In diatr. ad calcem Euseb. Histor.
p Lib. 1. strom.
q Lib. 2. Chron.
r In prolog. Bibl. cap. 1.
s Tom. 2. Annal.
t Controvers. 1. q. 2. c. 3.
u Præfat. in lib. Paralip. & Esdræ, atque alibi præsertim in ep. ad Suniam, ac lib. de optimo genere interpretandi.
x Lib. 2. de Verbo Dei c. 6.
y In Apparatu num. 99.
z q. 21. c. 18. Prolegom. Bibl.
a In Apolog. pro Vulg. edit. cap. 23.

nibus habemus, cùm alia multa suadent, tum illud Jonæ *cap.* 3. *vers.* 4. *Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur:* in ea quippe versione legitur *adhuc tres dies*, contra Hebraicam & Chaldaicam fidem, & contra autoritatem tum Latinæ editionis vulgatæ, tum etiam Justini martyris [b]. Et verò in emendatioribus Græcis Codicibus scriptum fuisse *adhuc quadraginta tres dies*; verùm errore librarii omisso numero quadragenario, ternarium tantùm appositum esse observat Theodoretus [c], itemque S. Augustinus [d]. Depravatos sanè Codices Græcos esse Morinus ostendit [e]; sed cum variæ sint editiones Translationis Septuaginta, earum proculdubio emendatissima est Romana, quam Sixtus V. curavit: uti demonstrat idem Morinus [f]. De hac porrò versione, præter jam laudatos scripsere Vossius, & Seldenus.

b In Dialog. cont. Tryphon.
c In exam. hujus loci.
d Lib. 18. de Civ. Dei c. 44.
e Lib. 1. exercit. 2.
f Exercit. 9.

CAPUT XXII.

De Novi Testamenti Græco Textu, deque Scripturæ Latinis Editionibus in universum.

I. NOVUM Testamentum, licèt Græcè ferè scriptum sit, agnoscunt tamen Doctores, atque adductis aliquot exemplis probant Græcos Codices non esse usquequaque incorruptos. Bellarminus [a] inter cætera exempla adducit illud 1. *ad Corinth. cap.* 15. ubi legendum est proculdubio, quemadmodum fert Latina editio, *Primus homo de terra terrenus; secundus homo de cælo cælestis*; Græci tamen constanter legunt, Ὁ δεύτερος ἄνθρωπος Κύριος ἐξ οὐρανοῦ, *Secundus homo Domini è cælo*: quæ depravatio ex Marcionis corruptione remansit, ut indicat Tertullianus [b].

1. Græci novi fœderis Codices alicubi depravati.
a Lib. 2. de Verbo Dei c. 7.
b Lib. 5. in Marcionem.

II. Latinas sacræ Scripturæ editiones propè innumeras olim fuisse testantur B. Augustinus [c], & B. Hieronymus [d]. *Qui ex Hebræa lingua*, inquit ille, *sacras Scripturas in Græcum verterunt, numerari possunt; Latini autem nullo modo: ut enim cuique primis fidei temporibus, in manus venit Codex Græcus, & aliquantulum facultatis sibimet utriusque linguæ habere videbatur, ausus est interpretari*. Hujus autem hæc sunt verba: *Apud Latinos tot sunt exemplaria, quot Codices: cùm unusquisque pro arbitrio, vel addiderit, vel subtraxerit, quod ei visum est*.

2. Bibliorum versiones Latinæ olim innumeræ.
c Lib. 2. de doctr. Christ. c. 11.
d Præfat. in Josue.

III. Attamen iidem Patres, tum Augustinus, tum Hieronymus [e], & cum illis Gregorius [f], docent *Vulgatam* veterem, quam *Italam* vocant, magis communem fuisse ac cæteris anteponendam; utpote quæ, ut loquitur Augustinus, *verborum tenacior sit, cum perspicuitate sententiæ*. Vulgatam certè versionem trecentis ferè in locis ex Evangeliorum & Actuum Apostolorum codice Græco admirandæ vetustatis confirmari ostendit Joan. Morinus [g]. Quia tamen Librariorum errore, ac temeritate menda non pauca in eam irrepserant, D. Hieronymus ei admovendam manum putavit. Et Novum quidem Testamentum ex Græco emendavit, ut ipse profitetur [h]: Vetus autem Testamentum bis transtulit in Latinam linguam: primò ex Græca versione Septuaginta; quem-

3. Præcipua Itala.
e In cap. 14. & 49. Isaiæ.
f Præfat. in lib. Moral. cap. 5.
g Lib. 1. de Hebræi Græcique text. sincer. exercit. 2. c. 3.
h Ep. 89. quæ est inter epistolas August. 7.

quemadmodum intelligi poteſt ex libro ejus contra Rufinum, & præfatione in Job atque ex Epiſtola 10. S. Auguſtini. Deinde iterum ex Hebræo, ut ipſemet teſtatur extremo de Viris illuſtribus libro, & in præfationibus ſuis ſingulorum librorum, quos Latinos fecit. Eaque interpretatio ſtudio Damaſi, ac ſequentium Pontificum, in Occidentali Eccleſia recepta eſt, & meritò reliquis antepoſita ex Iſidoro Hiſpalenſi [i]; qui jam ſuo tempore omnes Eccleſias ea verſione uſas eſſe teſtatur, quòd *veracior eſſet in ſententiis, & clarior in verbis.*

i Lib. 6. etymolog. cap. 3. & lib. 1. de off. Eccleſ. cap. 12.

CAPUT XXIII.

De Vulgata Editione ſpeciatim, ejuſque Autoritate.

1. Vulgatam magnam partem eſſe ex D. Hieronymi interpretatione.

I. VULGATAM ſacræ Scripturæ Editionem, quam nunc habemus à ſancta Eccleſia Catholica approbatam, & quam Tridentina Synodus [a] authenticam pronunciavit, ex S. Hieronymi interpretatione maximam partem eſſe, Auguſtini Eugubini, Joannis Pici Mirandulani, Bellarmini, doctiſſimorumque aliorum virorum communis ſententia eſt. Eam tamen Sanctes Pagninus, aliique nonnulli ex priſca, & Hieronymiana mixtam contendunt.

a Seſſ. 4.

2. Pſalterii verſio vulgata, eſt ab ignoto autore.

II. Pſalterium quidem Editionis Vulgatæ aliud eſt haud dubiè ab eo quod D. Hieronymus ex Hebræo tranſtulit, & quod inter ejus opera habetur, à vulgari non parùm diverſum, ſeu ſenſum ſpectes, ſeu verba; ſed illud eſſe putant quod ex Editione Græca S. Luciani martyris, verſum ab ignoto autore, Hieronymus emendavit. Hoc enim, ut Eccleſiaſticis viris jam familiare, & in ſacro officio, cantuque per Occidentis Eccleſias dudum receptum, retinere ſatius eſt viſum, ipſi etiam Hieronymo.

3. Sapientiæ & aliorum librorum verſionem ab Hieronymo eſſe probabilis videtur.

III. De Libris *Sapientiæ*, *Eccleſiaſtici*, & *Machabæorum* dubitant eruditi, an & ipſi ſint ex Hieronymi verſione, atque in his Bellarminus [b], duabus potiſſimum de cauſis; quòd ſcilicet ipſe Hieronymus [c] eos libros inter apocryphos ab Hebræis cenſeri fateatur; & quia præterea nullæ extant ipſius in hos libros præfatiunculæ, quales tamen in Epiſtola ad Auguſtinum ſingulis libris à ſe translatis ſe appoſuiſſe affirmat. Verùm dici poteſt, alios quoque rejectos ab Hebræis libros, ut Tobiæ, Eſther, Judith, ab Hieronymo verſos eſſe. Præfationes autem, iis dumtaxat libris appoſitas, quos ex Hebræo tranſtulerit, non iis quos emendavit ex Græco; in quorum numero hi ſunt habendi. His ac ſimilibus rationibus permoti Liranus, Dionyſius Carthuſianus, Ximenius, Arias Montanus hos quoque libros ex Hieronymi interpretatione ad nos veniſſe exiſtimant.

b Lib. 2. de verbo Dei cap. 9.
c In prolog. Galeat. & præfat. lib. pro tub.

4. Hujus editionis autoritas.

IV. Hujus autem *Vulgatæ* Editionis quanta ſit autoritas docent Joannes Driedo [d], Franciſcus Titelmanus [e], Andreas Vega [f], Melchior Canus [g], aliique, Bellarminus præſertim [h]: qui oſtendunt in ea nihil omnino fidei aut moribus Chriſtianis repugnans reperiri, omniaque ad ſalutem neceſſaria abundè tradi. Denique quoties illa ab Hebræa

d De Eccleſiaſt. dogmat. lib. 2. cap. 1.
e In Dialog. Apologetici pro vulgata editione.
f In Concil. Trid. cap. 3.
g Lib. 2. de locis Theolog. cap. 15.
h Lib. 2. de verbo Dei cap. 10. & ſequent.

bræa Græcave editionibus discedit, ita ut in concordiam cum iis adduci nequeat, illas plerumque ex hac potiùs corrigendas esse, quàm hanc ex illis.

Hæc quantùm ad Novum præsertim Testamentum plenè confirmat Joannes Morinus superiori capite laudatus [i]. Porro admodum notatu dignum est quod advertit Vir. Cl. Claudius Capellanus Doctor ac Socius Sorbonicus, & nunc dignissimus sacrarum Literarum post Flavignium Professor Regius [l]: causam præcipuam cur Buxtorfius Ludovico Capello veterum diversas ab hodierno textu Hebraico lectiones in sacris Scripturis demonstranti, Anticriticam suam opposuerit, hanc fuisse, quòd nihil ea demonstratione validius esse pervideret ad asserendam atque omnino comprobandam Vulgatæ Versionis autoritatem: persuasumque haberet, admissis Capelli argumentis nullum in posterum superesse, Vulgatam nostram (convincendis hæreticorum erroribus imprimis idoneam, atque ideo sibi cæterisque heterodoxis tantoperè exosam) rejiciendi locum: sed eam à cunctis pro Authentica, secundum Tridentinæ Synodi Decretum, prorsus esse admittendam. Ac ne quis de hac Buxtorfii confessione dubitare possit, proferuntur hic ipsa ejus verba eam in rem scripta; quæ sanè valdè notanda sunt. *Sed hoc observet Lector*, inquit Buxtorfius, *nullum unquam majorem patronum fuisse Vulgatæ Versionis, & qui fortius argumentum suppeditaverit ad ejus authenticam astruendam, quàm malè sanus iste Criticus* (Capellum intelligit.) *Quod si enim semel admittatur, ubi Interpres ille aliter tulit quàm Hebræa sonant, & aliqua mutatio, vel additio, vel detractio deprehenditur, neque librarii aliquod vitium intervenit, ibi non vitium esse ab interprete, sed ex varia lectione Codicis Hebrai quo usus est, speciosus habetur prætextus omnes ejus errores non solum excusandi, & Codici illi Hebraico imputandi; sed & authenticos faciendi, utpote qui ex Codice Hebræo sunt orti & profecti; & sic vicerunt illi, qui statuunt nullos esse in ea errores Interpretis. Qui de Tridentini Concilii autoritate pro stabilienda Authentia Vulgata Versionis gloriantur, jactabunt se vicisse; & non sine causa hanc dignitatem illi attributam esse; quippe quæ accuratè ad Codicis Hebræi Archetypum, quo scilicet iste Interpres usus est, sit confecta. Præferendum dicent Codicem illum Hebraicum quo usus est vulgatus Interpres, Codicibus nostris, qui Judaici, Rabbinici, Massoretici vulgò à Critico audiunt, hoc est corrupti, depravati, mutati, & mutilati fuerunt. Hactenus ex Pontificiis ipsis, qui ad Codicem nostrum Hebræum exegerunt & exigendam judicarunt Vulgatam Versionem, sicubi ab eo deflexit; illi jam vel sponte deserent hanc sententiam, & agnoscent Hebræum textum æquè ex Vulgata Versione, aut fortè multò magis, esse corrigendum, aut ni ultro id fecerint, ab aliis explodentur.*

Hæc Buxtorfio extorsit vis veritatis; ex quibus revera ipsorum adversariorum judicio confici apparet, quod anteà indicavimus, Vulgatam reliquis editionibus saltem non esse inferiorem.

[i] Exerc. Biblic. lib. 1. exerc. 2. cap. 3.

[l] In mari Rabbinico parte 2. c. 1.

CAPUT XXIV.

De Recentiorum Versionibus.

1. Enumerantur præcipuæ Versiones ab orthodoxis compositæ.

I. RECENTIORES interpretationes Latinæ Catholicorum ex Hebræo plures sunt: in iis eminent editiones Santis Pagnini, Benedicti Ariæ Montani, Francisci Vatabli, Tigurina, & Isidori Clari.

2. Santis Pagnini.

II. *Santes Pagninus* Lucensis, Ordinis Predicatorum, Vetus Testamentum ex Hebræo, Novum ex Græco de verbo ad verbum transtulit, circa annum Christi 1530. & opus suum Clementi VII. Pontifici dicavit.

3. Ben. Ariæ Montani.

III. Verùm quoniam non omnia exactè ab eo translata videbantur, *Benedictus Arias Montanus* Hispalensis, adhibitis variis ejus editionibus, partim ex ipsius Interpretatione, partim ex diligenti Hebraicæ locutionis observatione, novam quodammodo confecit, quæ Hebraicis Græcisque vocibus Latinas interlineares superponit, & quæ ab ipso immutata fuerant, ab iis quæ Pagnini erant, diverso charactere distinguit.

4. Francisci Vatabli.

IV. Alteram Interpretationem eodem ferè tempore Parisiis edidit, vel dictavit potiùs, Regius Linguæ Sanctæ Professor *Franciscus Vatablus* ex Hebræo & Græco; quam & scholiis locupletavit, ex Rabbinorum maximè penu depromptis. Sed cùm ea non paucis erroribus à Roberto Stephano Typographo aspersa diceretur, Catholicorum Theologorum diligentia & pietate, in Hispania purgata est, ac Salmanticæ anno 1584. correctiùs edita.

5. Tigurina.

V. Tigurina sic dicta est quòd Clero Tigurino in Helvetia dicata fuerit, à Leone ejus urbis Præsule primùm suscepta, deinde à Theodoro *Bibliandro* & Conrado *Pellicano*, quod attinet ad Vetus Testamentum; ab Erasmo quantùm ad Novum, adjunctis ab eorum unoquoque annotationibus, perfecta.

6. Cholini & Galterii in vetus Testamentum.

VI. Novum deinde Testamentum Petrus *Cholinus*, & Robertus *Galterius* cum veritate Græca contulerunt, & mendis expurgarunt: sed hæc Versio, nonnisi editionis primæ, à Catholicis probatur; posteriores ab hæreticis corruptæ sunt.

7. Isidori Clari.

VII. Isidorus *Clarus* Brixiensis, ex Cassinensi Monacho Fulginensis Episcopus, aliam adornavit, quæ cum ejusdem annotationibus Venetiis apud Juntas prodiit, & à viris doctis plurimi fit.

8. Regula in his servanda.

VIII. Quantum ad has privatorum Translationes servanda est hæc Regula, ut admittantur ad majorem Vulgatæ Textuum Hebraici, & Græci, veterumque Versionum dilucidationem, non ut quidquam ipsis detrahere possint.

9. Heterodoxorum versiones.

IX. Heterodoxorum recentiorum Latinæ Versiones multæ prodierunt: in pretio apud suos sunt imprimis, tum quam Franciscus Junius & Emmanuel Tremellius concinnarunt, tanquam quæ ad fidem textus Hebraici maximè accedant: tum quam elaboravit Castalio, tanquam purissimæ Latinitatis.

10. De Vulgaribus tenenda regula.

X. Nec minori numero sunt quæ Vulgaribus Linguis circumferuntur, in quibus id à Catholicis Prælatis observari solet, ut earum Versionum lectionem iis permittant, qui ex ea non damnum, sed fidei ac pietatis augmen-

augmen-

augmentum capere possunt. Cur autem non omnibus passim ab Ecclesia Romana concedatur ipsarum usus, causam non unam tradit Bellarminus lib. 2. de Verbo Dei [i]. Inter Gallicas Lovaniensem probabant Patres nostri: nunc elucubrata à Viro Cl. Isaaco Magistro, aliàs de Sassy, elegantiæ palmam haud dubiè apud eruditos feret.

i Cap. 15. & 16.

CAPUT XXV.

De Variis Veteris & Novi Testamenti Versionibus & Paraphrasibus Chaldaicis, Syriacis, Arabicis.

1. Chaldaicæ Paraphrases seu Targumin qui scripserint.

I. UNiversa Scriptura sacra ex Hebræo sermone in Chaldaicum Paraphrasticè versa est, ut post alios fusè tradit Franciscus Lucas Brugensis [a]. Pentateuchum, itemque Prophetas priores, Josue, Judicum, Regumque libros transtulit Rabbi Aquila, seu potiùs Onkelos, qui à Judæis vixisse dicitur paulò post Christum. Posteriores autem Prophetas Rabbi Jonathan filius Urielis, quem in Synagoga veteri ante Christum natum floruisse volunt: Hagiographa, id est Psalmos, Job, Ruth, Esther, & Salomonis opera, vertit Josephus cæcus, ex magis recepta opinione: Historicos Anonymus. Hæ Paraphrasticæ translationes vulgo *Targumin*, id est *Interpretationes* dictæ; quia apud Hebræos magnæ sunt autoritatis, & Judæis convincendis inservire possunt; nobis quoque utiles sunt. Cæterùm ab Ecclesia non tanti fiunt, ut ex iis irrefragabile aliquod argumentum inter Christianos duci possit. Et sanè si Pentateuchi Paraphrasin excipias, Judaicis fabulis, & Talmudistarum nugis pleræque aspersæ, alicubi contrarium, sæpè diversum longè & ab Hebræo textu, & à Græcis Latinisque Versionibus sensum exhibent. Pentateuchi quidem plures extant hujusmodi Paraphrases etiam Jonathanis, & Hierosolymitana: verùm ea prævalet quam *Onkelos* composuit, quæque absolutè Paraphraseos Chaldaicæ in Pentateuchum nomen meruit.

a In tractat. de Chaldaicis Script. paraphras.

2. Hæ Paraphrases post Christum compositæ, & Talmude ac Misna posteriores.

II. Sed Jonathanis Paraphrasim in Legem æra Christiana, & quidem pluribus seculis posteriorem, vel ex eo imprimis demonstrat Morinus [b], quòd *Misnæ* meminerit, sive *Misnaioth*, libri nimirum in quo Judæorum omnes *Traditiones* continentur, & quem fatentur ipsi non nisi ducentis post Jesum natum annis compositum; Morinus in Justiniani tempora rejicit [c]. Prætereà Constantinopolim memorat, & Turcas, quæ nomina tardiùs, vel nata, vel cognita. Idem Morinus [d] novitatem Paraphraseos Jonathanis in Prophetas priores & posteriores, multis argumentis probat: & Paraphrasim Chaldaicam in Hagiographa recentiorem adhuc, & post Talmud natam demonstrat [e]; utpote quæ ejus non semel meminerit.

b Lib. 2. exercit. 8. cap. 2.
c Exercit. 6. c. 2.
d Exercit. 8. c. 3.
e Cap. 5. exerc. 8. lib. 2.

3. Talmud quid & quotuplex.

III. Talmud autem Misna recentius necessariò est; cùm nihil aliud sit quàm glossa amplissima, sive Commentarius in Misnaioth, quod Judæorum jus universum, tam civile, quàm sacrum, eorumque omnem Theologiam complectitur.

IV. Por-

4. Talmud. Babylonicum.

IV. Porro *Talmud* duplex est, Babylonicum & Hierosolymitanum; illud anno circiter 420. aut etiam 240. ut volunt, inchoatum, atque ob Persarum cum Arabibus bella interruptum, anno demum Christi 707. perfectum fuisse evidenter conficit Morinus sæpiùs laudatus [f]. Ex ejus in publicum editione ortum schisma Judæos in duas sectas divisit, *Rabanistarum* Talmudi, & *Karaitarum* Scripturæ inhærentium [g].

f Lib. 2. exercit. 6. c. 4. & 5.
g Lib. 2. exercit. 7. cap. 1.

5. Talmud Hierosolymitanum.

V. Antiquius paulò fuit *Talmud Hierosolymitanum* quod Rabbi Jochanan, dialecto ex diversis linguis conflata, composuit circa annum Christi 370. si R. Seriræ, vel 372. si Mosis Ægyptii calculum sequamur; non ante 600. si audiamus Morinum, id ex propriis locorum & nationum nominibus in eo memoratis conjicientem, Burgi nempe, Carthagenæ, Turcarum [h].

h Lib. 2. exerc. 7. cap. 1.

6. De Paraphrasi Chaldaica Onkelos.

VI. Quod attinet ad aliam Paraphrasim Chaldaicam, quæ autori Onkelos assignatur, quæque pressius sacrum textum, sine fabularum admixta farragine, interpretatur; ejus Scriptori, quem proselytum fuisse constat, miram nobilitatem affingunt Judæi, adeò ut Titi Imperatoris filium pronunciare non dubitent. Alii sororis ejusdem nepotem dicunt, quem & cum Aquila Pontico antiquissimo Interprete Græco confundunt. Reverà tamen longè diversi, & tempore & lingua fuerunt: nec hujus Onkelos mentio, nisi apud Talmudistas, post Talmud scilicet Babylonicum, occurrit.

7. De Paraphrasi Hierosolymitana.

VII. Paraphrastes quoque Hierosolymitanus (cujus & nomen & tempus ipsis Judæis incognita sunt) certa Legis loca illustrare conatur. Is vix ante annum Christi 600. scripsisse videtur, cum non modò *Francorum*, sed *Turcarum* quoque nominibus utatur, ut ratiocinatur Morinus [i] sæpè dictus. Inter utrumque Targum discrimen non mediocre agnoscit Elias Levita, quòd Hierosolymitanum ex pluribus linguis, Babylonica, Græca, Romana & Persica sit compositum; quæ linguarum varietas non apparet in Targum Babylonico.

i Exercit. 8. c. 6.

8. De versionibus Syriaca & Arabica.

VII. Syriaca verò totius ferè Veteris Testamenti Versio, ut & Arabica, cum Latina Gabrielis Sionitæ translatione, extat in magna Bibliorum editione Parisiensi, quam Guido Michael le Jay maxima cura, & impensa verè regia adornavit. Ejus Paraphrasis antiquitatem commendat idem Sionita in Epistola ad Lectorem præfixa libro Psalmorum, hac lingua ab eo Parisiis edito. Affirmat enim ex antiquissimo libro Soadedi Episcopi Habethensis, veteri charactere, in membranis exarato, sacrorum voluminum eam translationem, quantùm ad Pentateuchum, Josue, Judices, Ruth, Samuel, David, Proverbia, Ecclesiasten, Canticum Canticorum, & Job, scriptam esse tempore Salomonis, precibus Hiram Regis Tyrii. Reliquos verò libros Veteris pariter ac Novi Testamenti tempore Abagari Regis Syriæ, cura Thadæi aliorumque Apostolorum, in Syriacum sermonem translatos. Qua de re, licèt dubitari jure possit, atque imprimis de priori parte, id tamen confirmare nititur ex eo quòd B. Paulus usus videatur hac Syriaca versione, cum Davidem Psalmo 68. citans, ita ejus verba refert, *ascendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus* [l]. Nam is versus in cæterarum linguarum editionibus, Hebræa scilicet, ac Latina, habet, *Accepisti dona in hominibus*. Sola autem Syriaca versio eum sensum exhibet, *Dedisti dona hominibus*. Verùm alii, nec ita forsan immeritò, eundem sensum

l Ep. ad Ephes. cap. 4.

sensum textui Hebraico tribuunt, ubi vertunt, *accepisti dona pro hominibus*; non autem *accepisti dona in hominibus*. Ut ut sit, hæ Versiones non exigui momenti sunt habendæ, cum antiquas esse constet, nec rarò etiam Vulgatæ sensum exprimant, & sic eam confirment.

CAPUT XXVI.

De Sacra Scriptura variis Sensibus, ejusque interpretandæ Regulis.

I. SENSUS Scripturæ sacræ ex communi Catholicorum sententia duplex est in genere, *Literalis*, sive historicus; & Spiritualis, sive *mysticus*: qui duo sensus exprimi putantur per Librum scriptum intus & foris apud Ezechielem [a] & Joannem [b], ita ut exterior scriptura Literam indicet, interior Mysterium.

[*1. Sensus Scripturæ duplex in genere, Literalis & Mysticus.* a Ezechiel. c. 2. b Apocal. c. 5.]

II. Mysticum deinde Sensum triplicem adhuc faciunt B. Thomas [c], Nicolaus Liranus [d], ac reliqui Doctores, Allegoricum, Tropologicum, & Anagogicum. *Allegoricus* ad ea refertur, quæ in nova lege credenda proponuntur: à Græca voce ἀλληγορία, quæ *inversionem* significat, qua aliud verbis exprimitur, aliud sensu intelligitur. *Tropologicus* sive *Moralis* (τρόπος enim Græcè *Mores* significat) ad ea quæ sunt agenda pertinet. *Anagogicus* verò refertur ad ea quæ speramus, seu ad æternam alterius vitæ felicitatem: deducto nomine à Græca etiam voce ἀναγωγή, quæ excelsam, sive subtilem intelligentiam, & erectionem animi ad sublimia denotat, atque apud priscum sub Dionysii nomine Scriptorem, pro recondito oraculorum sensu accipitur, æquè ac θεωρία. Hi tres Sensus unà cum Literali hoc vulgari Disticho indicantur:

Litera gesta docet, quid credas Allegoria,
Moralis quid agas, quò tendas Anagogia.

[*2. Sensus Mysticus triplex, Allegoricus, Tropologicus, Anagogicus,* c 1. parte, q. 1. d In procemio postillæ.]

Exemplum Beda [e] profert in voce HIERUSALEM, quæ ad Literam significat Judææ *Civitatem*, secundum Sensum Moralem sumitur pro *Anima* fideli, ut apud Isaiam [f], *Excutere de pulvere, consurge, sede Hierusalem, solve vincula colli tui, captiva filia Sion*: In sensu Allegorico pro *Ecclesia* militante accipitur, ut apud Joannem [g], *Et ego Joannes vidi sanctam civitatem Hierusalem novam descendentem de cælo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo*: secundum Analogiam pro *Ecclesia triumphante*. De hac sanè sic loquitur Paulus [h], *Illa autem quæ sursum est Hierusalem libera est, quæ est mater nostra*.

[e Lib. de tropis sacræ Script. f Cap. 52. g Apoc. c. 21. h Cap. 4. ad Galat.]

III. Beatus quidem Hieronymus [i] triplicem omnino facit sensum, *Historicum*, *Tropologicum*, & *Spiritualem*: sed ex ejus mente *Spiritualis* allegoricum simul & anagogicum complectitur, à morali verò distinguitur.

[*3. Alia divisio interpretationum sive Sensuum.* i Epist. 150. ad Heliodor.]

IV. Ita sanctus quoque Augustinus [k], *Historiam*, *Allegoriam*, *Analogiam*, & *Æthiologiam* ponit pro variis Scripturæ interpretandæ modis. Verùm non re, sed verbis tantùm à recentioribus discrepat. Allegoriæ quippe nomine sensus spiritualis tria genera comprehendit: Histo-

[*4. Alia ex Augustino.* k De Genesi ad literam libr. imperf. aliàs de utilitate credendi c. 2.]

riam, Æthiologiam, & Analogiam ad sensum Literalem refert, cujus Æthiologia causas exquirit (αἰτία enim causa est, sive occasio.) Analogia plura loca Scripturæ inter se comparat, atque ad concordiam reducit. Nam ἀναλογία similitudo est, sive proportio; & quam Stoici Analogiam, Cicero convenientiam appellat.

5. Aliàs distinguitur Sensus in principalem, & minus principalem.

V. Addunt nonnulli Sensum minus principalem: eumque *Accommodatitium* vocant, quo Scripturæ verba per quandam extensionem ad rem aliam producuntur, & applicantur, quam sacer Scriptor, nec Historico, nec Allegorico sensu intellexisse videtur; ut cùm bella & persecutiones populi Israelitici, & civitatis Hierosolymitanæ, ac Templi vastationes trahuntur ad persecutiones, quas ab hæreticis & tyrannis passa est Ecclesia; & quæ de Sapientia dicta sunt in Libris Salomonis, B. Virgini accommodantur. Sed hic Sensus videtur ad Allegoricum referri posse.

6. Sensus literalis multiplex, & sufficiens.

VI. Observandum autem est ex S. Augustino [l], & S. Thoma [m], aliisque Doctoribus, multiplicem esse posse sacræ Scripturæ sensum, etiam Literalem: exempli causa, illud Psalmi 2. *Ego hodie genui te;* quanquàm intelligitur plerumque de eterna Verbi divini generatione, explicatur tamen à S. Paulo [n] de Christi Domini resurrectione.

7. Ad eum refertur Parabolicus.

VII. Ad Literalem refertur etiam à sancto Thoma paulò ante citato *Parabolicus*, quo aliud dicitur, aliud per comparationem quandam intelligitur, ut cùm brachium Dei pro ipsius potestate usurpatur. Verùm, sive unus sit, sive multiplex Literalis sensus, certum est eum ad explicandum divinum sermonem, atque ad dogmata fidei confirmanda sufficere. Nam, ut Hieronymus advertit [o], nunquam Parabolæ & oscura ænigmatum intelligentia ad probationem dogmatum proficere potest.

8. Quomodo litera occidere dicatur.

VIII. Quod verò dicitur ab Apostolo [p], *Litera occidit, spiritus autem vivificat*, quo impii abutuntur ut verbum omne scriptum, tanquam mortis causam respuendum esse concludant; idque solum pro verbo Dei habendum, quod Spiritus sanctus in corde cujusque loquitur: id variè exponitur à Patribus: & siquidem per Literam intelligatur Scriptura, Literæ appellatio de iis tantùm sumi debet, quæ figuratè dicta sunt, quæque secundum propriam verborum significationem accipi non possunt. Sed quoniam non ea de re agere videtur eo loco Apostolus; satius erit, si ex mente sancti Joannis Chrysostomi, Theodoreti, & aliorum, de Lege Veteri id interpretemur, quæ non gravia modò, sed & sæpè levia capitali supplicio puniret; verbi gratia, si quis sabbato ligna collegisset [q]; cum gratia, quæ ibi spiritus nomine eo casu intelligenda erit, etiam sceleratissimos quosque per Lavacrum Regenerationis, aut per verbum Reconciliationis absolvat. Vel dicendum potiùs erit cum S. Augustino [r], accipi Literæ vocabulum pro Lege ipsa, quæ sine gratia impleri non potest, & prohibitione concupiscentiam auget, ut testatur idem Paulus [s].

9. Explicandarum Scripturæ difficultatum, Regulæ à quibus præsertim collectæ.

IX. Ad superandas quæ in legendis Scripturis occurrunt difficultates, certæ regulæ traduntur, collectæ partim à sanctis Patribus, ut à B. Augustino [t], & Eucherio Lugdunensi Episcopo [u]; partim à recentioribus, in quibus præcipui Franciscus Ruisius Hispanus Monachus, Santes Pagninus Lucensis Ordinis Prædicatorum [x], Benedictus Arias Montanus [y], & Martinus Martinez [z].

l Lib. 3. de doctr. Christ. c. 37.
m Parte 1. q. 1. art. 10.
n Epist. ad Heb. cap. 1.
o In c. 3. Matth.
p 2. ad Cor. 3.
q Num. 15.
r De spiritu & litera c. 4.
s Ep. ad Rom. c. 4. & 7.
t Septem lib. locution. SS.
u Lib. de Spiritual. formulis.
x In Isagoge ad sacr. Litt.
y In Apparatu ad sacra Biblia Regia.
z In lib. Hypotoposeon Theol.

X. Hac

X. Hac in re præter virtutum Christianarum fundamenta, vimque enixæ ac frequentis ad Deum orationis, qua una creditur S. Thomas ad sacræ scientiæ culmen evectus: Hæ sunt præcipuæ regulæ observandæ.

1. Non omnes illi quatuor Sensus, de quibus locuti sumus, in singulis Scripturæ locis investigandi sunt; sed in multis Literalis dumtaxat inspiciendus, quod observarunt SS. Augustinus [a], Thomas [b], aliique. Plurima enim loca occurrunt quæ mysticè explicari non debent, ut Præcepta charitatis, Juris Naturalis principia, adhortationes ad virtutem, in quibus spiritualis sensus ab Historico non differt. *10. Indicantur Sensus maximè generales.* a 17. de Civit. Dei. b Quodlibet. 7.

Deinde perpendendum est an voces, quas legimus, & de quibus dubitatio incidit, sumi possint ac debeant in propria significatione, an secundum metaphoricam & figuratam locutionem. Licèt enim quantùm fieri potest, propria significatio servanda sit, & ex sententia B. Basilii [c], quoties fœnum audimus, fœnum sit intelligendum: sæpè tamen is sensus est, quem figurata significatio ostendit. Unde quæ figuratè dicuntur, non prout verba sonant, accipienda sunt, & secundum Literam: sed eo sensu quem in illa figurata locutione reddunt. Quemadmodum ergo ubicumque congruus sensus ex proprietate verborum elici potest, eum sequi oportet: ita cavendum est ne, quod figuratè in Scriptura dicitur, juxta literæ proprietatem, perperam sumatur. Quapropter Origenes haud dubiè lapsus est, cùm quæ de Paradiso secundum literam propriè dicuntur, ad mysticos sensus detorsit; & Lactantius aliique cum annos quibus regnaturi cum Christo Sancti dicuntur super terram, quod figuratè accipiendum est, secundum literam interpretatur. Figurata autem significatio, in visionibus Danielis maximè, cæterorumque Prophetarum, in Parabolis Salomonis, in Cantico Canticorum, in Libro Apocalypsis, ut plurimùm accipi debet: imò & alibi non rarò: exempli causâ, ubicumque Deo membra & affectus humani tribuuntur; & ubicumque ex propria significatione apertè falsum quid, aut absurdum, rationive contrarium sequitur: ut in illis verbis Christi de Joanne Baptista [d], Ipse est Elias. Inde S. Augustinus [e] sic concludit; *Quicquid in sermone divino neque ad modum honestum, id est, ad diligendum Deum, vel proximum, neque ad fidei veritatem propriè referri potest, figuras esse cognosces. Quod si perspicuè dicitur, non est ad aliud referendum, quasi figuratè dictum.* Observanda igitur sunt schemata, seu figuratæ, ac tropicæ loquendi formæ, quia ut observat, sive Beda, sive Cassiodorus [f], *in Scripturis sacris causa decoris, aliter quàm vulgaris via docendi habet, figuratus ordo verborum solet inveniri.* c In Hexamer. homil. 9. d Matth. 11. e Lib 3. de doct. Christ. c. 3. f In præf. de tropis SS.

Illud imprimis omnino tenendum, ut quoties de iis agitur quæ ad fidem spectant, id in sacris Literis interpretandis sequamur, quod ab Apostolis traditum Catholica à primis usque seculis Ecclesia docuit. Inhærere quippe Apostoli doctrinæ oportet quotquot Christi nomine gloriamur, & ex ejus mente, *in captivitatem redigere intellectum in obsequium Christi* [g], tunc etiam cùm ejusmodi proponuntur articuli, qui rationi repugnare videntur, & à naturæ ordine omninò recedunt: sed à Deo cui nihil impossibile, revelata pro certissimis habenda sunt. Qua in re excusationem non merentur qui verba Christi Eucharistiæ Sacramentum instituentis, pro modulo mentis humanæ metiuntur, & per metaphoram dicta g 2. ad Cor. 10. 5.

volunt, quæ prout sonant, accipi debent; figuram tantùm corporis & sanguinis Domini pro vero corpore & sanguine, contra indubitatam & ab Apostolorum temporibus per undecim fermè secula ubique sine controversia receptam Ecclesiæ fidem, obtrudentes: quorum si futiles rationes valerent, ex consequentibus ductæ quæ ipsi absurda putant, iisdem aut non disparibus argumentis æquè subverti possent Sanctissimæ Trinitatis & Incarnationis mysteria.

Tertiò advertendum est Scriptores sacros, ac præsertim Prophetas, sæpè uti mutatione temporum, personarum, numeri, affectuum: quoniam Spiritu sancto afflati, modò animum convertebant ad præterita, modò ad futura aut præsentia, modò ad Deum, modò ad creaturas, easque diversas. Quamobrem ad percipiendam eorum mentem, non semper, etiam in eodem capite, aut Psalmo, ad easdem res ac personas, aut ad eadem tempora cogitatio dirigenda est.

Quartò diligenter prætereà notandæ sunt phrases seu idiotismi Hebrææ linguæ, qua scripta est veteris Testamenti pars longè maxima: itemque manifesta Hebraici sermonis etiam in Græco novi Fœderis textu vestigia. Etenim teste Augustino [h], *Habet omnis lingua sua propria genera locutionum, quæ cum in aliam linguam transferuntur, videntur absurda*. Sic Hebræi loquendi formas à nostris alienas usurpant.

[h] De vera Relig. c. 54.

1. Sæpe cùm duo Substantiva conjunctim ponuntur, alterum vim habet Adjectivi, ut *ignis & sulfur*, pro igne sulfureo; *facite justitiam & judicium*, id est, justum judicium.

2. Idem accidit cùm duorum Substantivorum unum in recto seu nominandi casu, alterum in obliquo ponitur, sive in generandi casu sine propositione, sive adjecta præpositione. Ita *Vir desideriorum*, est homo admodum desideratus, vel plenus desideriis; *Urbs sanctitatis*, est urbs sancta, nempe Hierusalem: *Spiritus sanctificationis*, similiter pro Spiritu sanctificante sumitur; *Deus justitiæ meæ*, idem aliis est ac nostro loquendi more, Deus meus justus. Dicunt & *beatitudines viri*, pro viro beato: sic *homo pacis meæ*, idem est ac homo qui mecum pacificè vivit, aut aliàs vivebat: *Honor Regis*, pro Rege honorato: & apud Paulum *datur sermo sapientiæ*, id est sermo sapiens: & *Spiritus promissionis* pro Spiritu promisso. Idem *liberari cupit à corpore mortis hujus*, id est ab hoc corpore mortali. Quin & *Circumcisionis* nomine Judæos, nomine præputii Gentiles designat. In hanc quoque sententiam dicitur *filius doloris*, *vel lacrymarum* pro summoperè mœsto ac lugente; *filius perditionis* pro homine valdè perdito, vel ad perdendos alios nato. Cum præpositione autem Substantivum pro Adjectivo est, in his loquendi formis, *custodia in nocte* pro custodia nocturna; *aper de sylva* pro apro sylvestri. Nomen quoque Substantivum cum præpositione, pro adverbio usurpant: *in latitudine*, id est latè, largiter, amplè: *in festinatione*, id est festinanter, properè, quod nos quoque dixerimus *cum festinatione*. Prætereà, cum comparativo, & superlativo gradu careat Hebraicus sermo, pluribus modis excellentiam rerum & præstantiam significant. Comparationem exprimunt per Positivum, vel interjecta præpositione, *super*, ut *bonum mihi lex oris tui super millia auri & argenti*: vel sine præpositione subjecta particula *quàm*, ut *bonum est confidere in Domino, quàm confidere in homine*: & apud Matthæum, *bonum tibi est cum uno oculo in*

vitam

vitam intrare, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam. Superlativum supplet nominis ejusdem repetitio in genitivo, ut *cælum cæli*, vel *cæli cælorum* pro summo cœlo, quale creditur Empyreum; *Canticum Canticorum* pro excellenti Cantico, sive poemate; nisi velis plurium Canticorum syntagma denotari. Eodem pertinet quòd sublimia quæque Deo attribuuntur, ut cum dicunt *montes Dei, & cedros Dei*, pro celsissimis montibus, aut arboribus: *Primogenitum* quoque appellant quidquid in suo genere excellit; ut *primogenitum ponam illum*, quæ verba explicantur per sequentia illa, *excelsum præ Regibus terræ*. Sed & in malam partem sumitur nonnunquam *Primogenitum*, pro eo quod est in suo genere pessimum. *Adipem* quoque & pinguedinem designandæ bonitati atque excellentiæ adhibent, ut quid pro optimo commendent: Sic *pinguedinem terræ* dicunt, ut in illo psalmographi, *sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea*. Deinde, quia neutro genere carent Hebræi, fœmininum ejus loco in usu habent: ut, *unam petii à Domino hanc requiram*, id est, unum sive rem unam petii: item *hæc facta est mihi*, pro hoc mihi contigit. Illud quoque non omittendum multa nomina extra proprium sensum ad nobis incognitos usus sæpe numerò trahi. V. g. דבר *Davar*, hoc est *Verbum*, non tantùm pro sermone dicitur, sed etiam pro re, negotio, facto, casu; ut *verba delictorum meorum*, hoc est res in quibus deliqui; *verba dierum* pro Chronicis quibus continetur narratio rerum gestarum: *donec veniret verbum ejus* (Josephi) id est, quod ipsi destinatum erat: & in Evangelio, *non est impossibile apud Deum omne verbum*, id est, nihil Deo est impossibile. Ita *Porta* pro judicio, & alia hujusmodi sexcenta. Præterea in verbis tempus unum pro alio frequenter usurpant, futurum imprimis loco præsentis, quo carent; ut *aures habent & non audient*, id est, non audiunt: *& cum hominibus non flagellabuntur*; hoc est, non affliguntur sicut cæteri homines. Quin & modus alius pro alio apud eos in usu est, verbi gratia Imperativus pro futuro Indicativi: hoc fac & *vive*, id est *vives*. Diversum etiam à nobis usurpant verborum regimen: atque ut Arabes plerumque & post eos Hispani, cumque his Vascones, dandi casum Activis attribuunt, qui apud Latinos accusativum postulant: ut apud Psalmographum *in tribulatione dilatasti mihi*, pro ex angustia in laxitatem sive in libertatem eduxisti me. Item *judicare pupillo & inopi*, pro pupillum & inopem judicare; quæ loquendi forma priscis Latinis non incognita fuit: Gallicè non malè reddideris, *faire ou rendre justice au pupille*. Contrà invenies *nocentes me*, pro eo quod nobis esset *nocentes mihi*. Dicunt iidem *animam habere in manibus*, pro eo quod est versari in vitæ discrimine; & *ædificare domum*, pro nuptias contrahere, ac rem familiarem augere: Sic etiam *loqui ad cor* pro consolari. Sunt & aliæ loquendi formæ circa hominum actiones, habitus, situs, gestus, & affectus corporum atque animorum, quæ proprias significationes habent, & quibus quasi symbolis utuntur, ut sunt *operire caput*, quod caput erat damnatorum indicium: *demittere aut tollere caput*, quorum illud est mœstitiæ, hoc lætitiæ & gaudii signum. Denique non pauca ex Orientalium moribus interpretari oportet, qui alii ab Occidentalium usu. Sic illa Isaiæ *butyrum & mel comedet*, in literali sensu significant perventurum ad annos maturi judicii, quo quis discernere incipit bonum

à malo: quia non nisi grandioribus jam pueris edendum mel cum butyro porrigitur. Illud præsertim notandum particulam כי *Ki*, Latinè *quia*, in sacris Codicibus non modò reddendæ dictorum rationis causa non semper adhiberi; non modò sumi pro particula merè enunciativa, quæ Græcis ὅτι Latinis *quòd*: sed etiam non raro vacare omnino; nisi quòd aliquam dictis Emphasin addit, ita ut aliquatenus accedat ad vim vocabuli *utique*, ad Græcorum ἄν Italorum *purè*; eandemque fermè vim habeat cum usitata Occitanis nostris, vicinisque Vasconibus particula *que*; cui & quasi euphoniæ causa præponitur nonnunquam vocula *pu*, ex Italico, ut videtur, derivata. Sed de locutionibus Scripturæ, V. Augustinum.

De his omnibus ad Scripturæ sacræ criticam spectantibus plura dabunt præter memoratos, Salomon Glassius in Philologia sacra, & Brianus Vualtonus in suo Apparatu Biblico: sed ambo à Catholica communione ac fide alieni, atque ideò cautè legendi.

Idiotismos & proprietates Linguæ Hebraicæ & Græcæ, quæ sæpiùs in Scripturis occurrunt, fusiùs notavit atque explicuit Jacobus Tirinus è Societate Jesu, in Prolegomenis suis ad vetus & novum Testamentum Commentarii.

CAPUT XXVII.

De Librorum Canonicorum Divisionibus in Capita & Versus, aliasve Sectiones apud Hebræos, Græcos, & Latinos.

1. Libri sacri & alii uno ductu olim scripti.

I. UT profani Autores, ita & sacri, sua scripta uno ferè ductu, & sine Capitum Versuumque, imò plerique sine Librorum distinctione exarabant. Id de Pentateucho affirmant Cabalistæ apud Eliam Levitam, totam nempe Legem fuisse tanquam vocem unam, præter nomina Dei.

2. Videtur tamen Scriptura non caruisse aliqua rerum distinctione.

II. Sed quamquam Moses opus suum non diviserit; tamen credibile admodum est, cum Generationum ac Rerum gestarum narrationes posteriores, à prioribus, interposito aliquo Scripturæ intervallo, adjectavè alia nota, sic separâsse, ut inde occasionem habuerint Judæi totum opus in Quinque Libros, fortè & in Sectiones quasdam, distinguendi. In Prophetarum quoque scriptis ipsa rerum diversarum argumenta, & variæ Visiones, variisque temporibus à Deo infusa ideoque necessariò distinguenda Vaticinia, Sectiones in certa Capita, certosve articulos haud dubiè induxerunt. Notat certè Chry-

Chrysostomus [a] Prophetas omnia sua oracula uno eodemque tempore non edidisse, sed variis à Spiritu divino afflatos temporibus, Sectiones quasdam enunciasse, quæ in unum postea volumen redactæ, integrum composuerint Librum. Observat idem sanctus Antistes [b] Christi Genealogiam apud Matthæum à reliquo Evangelio esse distinctam.

a Enarrat. in cap. 2. Esaiæ.

b Hom. 2. in Matth.

III. Verùm hæ sacrorum utriusque fœderis Librorum Distinctiones, non statim, eadem ubique ratione, sed paulatim introductæ, & progressu temporis apertiùs certiùsque institutæ ac receptæ fuerunt. Et quod ad Legem Mosis cæteraque attinet veteris Testamenti volumina, tradunt Joannes Croius [c], & Josephus de Voisin [d], post Buxtorfium [e], tria fuisse Sectionum genera, quibus variè distinguebantur. Sectio ejusmodi פרשה *Parascia* dicitur à Judæis, hoc est *Expositio*, quia solebant singulæ à Sacerdotibus aut Senioribus in Synagogis explanari. Harum aliæ majores sunt, aliæ minores quædam mediæ. *Majores* dicuntur in quas ita divisi sunt Libri Mosis, ut earum una singulis Sabbatis, ex Mosis ipsius instituto per Esdram instaurato, legatur, teste Philone apud Eusebium [f] & Josepho [g]. Idque eo consilio, ut Judæorum nemo præceptorum legis ignorantiam prætexere posset. Cujus quidem usus meminit Paulus in Actibus Apostolorum. Quare Pentateuchum diviserant in tot hujus generis Sectiones, quot erant in anno sabbata. Sed quia ultimo sabbato legebatur cum postrema Deuteronomii Sectione, prima etiam Geneseos; quatuor & quinquaginta numerabantur. *Minores* Sectiones à Mose ipso institutas fuisse Judæi credunt; ideoque eas in Libro Legis, quo utuntur in Synagogis, religiosè notant, atque observant: easque distinguunt in *Apertas*, & *Clausas*. Primum Libri Geneseos caput sex complectitur Sectiones *Apertas*: Prior includit quinque priores versus; altera tres; tertia quatuor; quarta sex; quinta quatuor; sexta verò octo. Prior Sectio *Clausa* complectitur versus septem & viginti, à versu IV. capitis II. ad versum XVI. capitis III. Altera complectitur versus 16. Tertia verò versus 4. sequentes. Moses Maimonides [h] has omnes Sectiones recenset. Genesis habet Sectiones Apertas 43. Clausas verò 48. Denique quinque Legis Libri habent Sectiones *Apertas* 290. *Clausas* 369. Hæ Sectiones in *Periodos* quoque dividuntur ex instituto etiam Mosis, ut putant, quales à Masorethis in tota Lege numerantur 845. Sectiones aliæ *Medii generis* dici possunt. Nam Medium quasi locum tenent inter utrasque jam indicatas: sunt enim breviores prioribus, posterioribus longiores; quales in Genesi quinquaginta numerantur; atque hæ magis respondent nostræ in Capita divisioni.

3. *Legis Mosaicæ distinctiones secundum Hebræos.*

c Sacræ in nov. fœd. observat.

d Lib. de lege divin. cap. 26. & seqq.

e De abbreviat. & commentar. Masorethico.

f Lib. 8. de præpar. Evangel. cap. 7.

g Lib. 2. antiq. Judaic.

h Tract. de Phylacteriis & libro Legis, c. 8.

IV. Masorethæ præterea Legem distinguunt in alia Capita quæ *Sedarim* vocant, sive Distinctiones strictiùs sumptas, & quasi ordines, quarum Genesis 42. continet; tota verò Lex 153. Hæc Divisio in eorum usum instituta videtur, qui totam Legem nonnisi intra triennium legebant. *Pesuchim* seu versus numerant in Pentateucho 5830.

4. *Alia Divisio ex Masoretharum instituto.*

V. *Masorethæ* autem dicuntur Doctores Hebræi, qui quinto ferè post Christum seculo *Masoram* composuerunt, opus ex traditione com-

5. *Masorethæ qui.*

compositum, ut indicat origo; est enim מסר *Maßar* Hebraicè, idem quod *Tradidit*. Ab his inventa ratio Punctorum, quibus nunc vocales significantur, aliaque ad Grammaticam & scrupulosas vocum, quæ in sacris Literis habentur, observationes pertinentia.

6. Sacrorum Librorum distinctiones apud Græcos.

VI. Græcum vetus Testamentum magna saltem ex parte Judæi Alexandriæ in Ægypto, atque in aliis civitatibus Græcis agentes divisum in Sectiones quasdam exemplo Hebræorum haud dubiè habuerunt, cùm singulis sabbatis legem Mosaicam in Synagogis suis legerent.

Prisci verò Ecclesiæ Patres Græci sacros Codices jam olim in Sectiones divisos habebant, quas vocabant περικοπάς; quod ideo institutum videtur, ut haberet lector ubi quiesceret subinde, & represso nimio legendi ardore subsisteret, atque ex iis quæ legerat attenta meditatione apud se repetitis, dignum colligeret sanctæ lectionis fructum. Harum περικοπῶν seu Sectionum meminere Clemens Alexandrinus [i], Basilius [l], Athanasius [m], Chrysostomus [n], aliique: Hieronymus [o] etiam, qui Paralipomenon libros à se in versuum cola digestos, & Ezechielis translationem suam per *Cola* & *Commata* scriptam testatur. Origenes [p] ἀνάγνωσμα, id est Lectionem dixit pro Sectione. Usi quoque sunt Græci perinde ac Judæi variis Sectionum seu distinctionum generibus, tùm majoribus, tùm minoribus. Pericopæ majores Tituli nomine notabantur, quorum partes Capitula, horum vero particulæ Versus dicebantur. Notat Suidas [q] Titulum à Capitulo differre, Τίτλος διαφέρει κεφαλαίου: atque apud eum Matthæus habet Titulos 68. Capitula verò 355. Marcus Titulos 48. Capitula 236. (sic enim legendum.) Lucas Titulos 83. Capitula 348. Joannes Titulos 18. Capitula 232.

i 7. Stromatum.
l Lib. 2. de Baptismo quæst. 4.
m Orat. 3. contra Arian.
n Concione 3. de Lazaro.
o Lib. 2. adversus Jovin.
p Lib. 3. contra Celsum.
q In voce τίτλος

7. Codicum sacrorum divisio non dispar apud Latinos.

VII. Constat itaque ex dictis à priorum seculorum Patribus, exemplo librorum Veteris Testamenti, introductam fuisse in libris quoque Novi Fœderis, Capitum distinctionem; tum eam ob causam quam paulò antè indicavimus, tum ut lectorum memoria juvaretur, atque ut Scripturæ loca faciliùs laudare & commodiùs interpretari liceret. Non absimilem itaque distinctionum rationem Latini secuti sunt: nec in *Capita* modò diviserunt utriusque sacræ Scripturæ volumina; sed Capita ipsa in *Commata*, quæ sunt partes Capitum minores, sive sententiæ quibus plures versus continentur; itemque in *Cola* sive membra, quæ alio nomine στίχοι Græcis, Latinis *Versus*, seu versiculi vocantur quamquam hæc vocabula sæpenumerò promiscuè accipiuntur. Et στίχων quidem meminerunt inter cæteros Athanasius [r], & Gregorius Nyssenus [s], dum locos ex Psalterio allegant. Versus quoque & versiculos memorat imprimis B. Hieronymus [t] non uno loco, qui & *Incisi* & aliis nominibus has breviores Sectiones designat. Atque harum observationum adeo studiosi fuere primis seculis Christiani, ut, si non syllabarum & elementorum, ut Masorethæ, saltem Versuum cujusque libri numerum inirent, atque in fine sacrorum Codicum annotarent.

r Ut in cap. 9. Esaiæ.
s De Theodoro martyre.
t Ut in cap. 9. Esaiæ.

Stichometria quid.

Hi Catalogi *Stichometriæ* dicebantur: quarum exempla extant complura. Græcum è Nicephori Patriarchæ Constantinopolitani Chronographia, descripsit Anastasius [u] Bibliothecarius, ubi numerus, ordo, & versus libro-

u Post Syncellum in editione Regia.

librorum utriusque Testamenti recensentur: nec eorum modò qui in recepto ubique sacræ Scripturæ Canone numerantur, sed & quorumdam etiam qui communi Ecclesiæ judicio expuncti jam tum ex eo numero erant: Latinum à Morino [x] refertur ex antiquissimo Apostolicarum B. Pauli Epistolarum Codice, qui fuit apud clarissimos viros Puteanos fratres. Hunc Catalogum, perinde ac Græcum illum, ante mille ac centum annos scriptum fuisse ex eo conjicitur, quòd in eo quoque cum Libris Canonicis numerantur nonnulli, qui jam eo tempore nullibi in Ecclesia Latina pro authenticis habebantur: contrà verò quidam ex iis qui pro Canonicis jam tùm probati erant, omittuntur. Huic non absimilem Stichometriam edidit ex cod. M.S. Regiæ Bibliothecæ V. Cl. & eruditissimus Joannes Baptista Cotellerius [y], Doctor Sorbonicus, & noster ex Regia Professione Collega dignissimus. Morinianum, collatis cum Nicephoriano numeris, qui admodum diversi reperiuntur, hoc loco lectorum oculis subjicere, operæ pretium duxi. Differunt & in ordine, ac numero Librorum hi duo Catalogi.

x De Hebr. & Græc. text. sinceri. lib. 2. exercit. 17. cap. 1.

y In notis ad ep. S. Barnabæ,

VER-

VERSUS SCRIPTURARUM SANCTARUM

EX STICHOMETRIIS DUABUS.

Latina apud Morinum.		*Græca apud Anastasium.*
Genesis	4500.	MCCC.
Exodus	3700.	MMDCCC.
Leviticum	2800.	MMDCC.
Numeri	3650.	MDXXX.
Deuteronomium	3300.	MMMC.
Jesu Nave	2000.	MMC.
Judicum	2000.	MMCCCCL. (Judicum, Ruth)
Ruth	250.	
Regnorum		
Primus Liber	2500.	MCCXL. (Primus, Secundus)
Secundus Liber	2000.	
Tertius Liber	2600.	MMLIX. (Tertius, Quartus)
Quartus Liber	2400.	

Excidisse hic videntur Libri Paralipomenon seu Chronicorum, quibus assignantur à Nicephoro versus VMD.

Psalmi Davidici	5000.	VMC.
Proverbia	1600.	MDCC.
Ecclesiastes	600.	MMD.
Cantica Canticorum.	300.	CCLXXX.
Sapientia (*Salomonis*)	1000.	MC.
Sapientia Jesu (*Ecclesiasticus*)	2500.	MMDCCC.
Duodecim Prophetæ	3010.	MMM.
Osee	530.	
Amos.	410.	
Michæas	310.	
Joel	90.	
Abdias	70.	
Jonas	150.	
Naum	140.	
Abacum	160.	
Sophonias	160.	
Aggæus	110.	
Zacharias	160.	
Malachias	200.	
Isajas	3600.	MMMDCCC.
Jeremias	4700.	MMMM.
Ezechiel	3600.	MMMM.
Daniel	1600.	MM.

Machabaeorum.

Liber Primus	2300.	tres. MMCCC.
Liber Secundus	2300.	
Liber Quartus	1000.	
Judith	1300.	MDCC.
Esdras I. & II.	1500.	VMD.
Esther	1000.	MMMM.
Job	1600.	MDCCC.
Tobias	1000.	VMC.

Evangelia quatuor.

Matthæus	2600.	MMD.
Joannes	2000.	MMCCC.
Marcus	1600.	MM.
Lucas	2900.	MMDC.

Epistolæ Pauli		*Quatuordecim.* VMCCC.
Ad Romanos	1040.	
Ad Corinthios 1.	1060.	
Ad Corinthios 2.	70. Numerus mancus, fortè 770.	
Ad Galatas	350.	
Ad Ephesios	375.	
Ad Timotheum 1.	208.	
Ad Timotheum 2.	288.	
Ad Titum	140.	
A Colossenses	251.	
Ad Philemonem	50.	

Omissæ sunt ex Scriptoris sine dubio incogitantia Epistolæ duæ ad Thessalonicenses, Epistola ad Philippenses, & Epistola ad Hebræos.

Ad Petrum 1.	200.	7. Epist. Cathol.
Ad Petrum 2.	140.	Duæ Petri.
Jacobi	220.	Una Jacobi.
Joannis Epistola 1.	220.	
Joannis Epistola 2.	20.	Tres Joannis.
Joannis Epistola 3.	20.	
Judæ Epistola	70.	Una Judæ.
Barnabæ Epistola	950.	
Joannis Revelatio	1200.	
Actus Apostolorum	1600.	MMDCCC.
Pastoris	4000.	
Actus Pauli	3509.	
Revelatio Petri	270.	

VIII.

8. Ab his diversa Masoretharu distinctio.

VIII. Hæc utraque versuum distinctio admodum diversa est à Masorethica. Juxta Latinam sunt in Pentateucho versus 17950. secundum Græcam 9530. at ex Masorethaum computatione non numerantur nisi 5248. In Psalterio numerant Masorethæ 2527. versus, Catalogus Græcus 5100. Latinus 5000. In reliquis libris similis occurrit differentia.

9. Quid sint versus apud Veteres in Libris sacris.

IX. Ex hac numerorum diversitate ambiguum fit quid *Versuum* nomine significent Veteres, utrùm versiculum & comma sive incisum textus librorum utriusque Fœderis; an potius lineas, quæ pro modo foliorum, vel majorum vel minorum, in quibus scripti sunt Codices, possint vel longiores esse, vel breviores. Hoc dubium solvit Crojus [z]. Observat enim sacrum Textum olim à librariis duobus maximè modis describi solitum: ab aliis continua serie, & sine interductu; ab aliis verò per quamdam partium, aut etiam particularum distinctionem. Priores solebant majusculis, vel miniatis aut cæruleis literis versus, eorumque cola sive membra distinguere: posteriores autem interjecto quodam spatio ac tenui discrimine, versus separabant. Cæterùm utrique versus non ex periodorum longitudine aut brevitate, neque ex integris sententiis metiebantur; sed ratione sensus variè, pro commatum aut membrorum numero, dividebant: ut totidem in singulis periodis versus distinguerent, quot erant earum membra. Exemplum esto in illis *Jobi* cap. 3. versu 3. *Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est conceptus est homo.* Ea unico versu continentur apud Hebræos, ut & in Vulgata editione; eadem à Græcis veteribus in duos versus dividebantur, ut patet ex Codice Libri Job, qui sanctæ Theclæ manu exaratus creditur, & quem Patricius Junius edidit. In eodem Codice versus nobis sextus ejusdem Capitis in tria membra distinguitur. Jam in eodem Libro Job Capitis quinti versus qui nobis tertius est, apud Hebræos dividitur in octo commata. Pari ratione variatum est in scribendis Novi Testamenti libris: Verbi gratia, illa apud Matthæum, *Et mittens illos in Bethleem dixit, Ite & interrogate diligenter de puero; & cum inveneritis, renunciate mibi, ut & ego veniens adorem eum*: quæ verba unicum apud nos versum constituunt, octavum scilicet Capitis 2. à librariis olim in quatuor versiculos sic dividebatur: *Et mittens illos in Bethleem dixit: . Ite & interrogate diligenter de puero. Et cum inveneritis, renunciate mibi, Ut & ego veniens adorem eum.* Hinc etiam fit ut Caput primum Evangelii secundum Joannem, quod hodie versibus tantùm quinquaginta & uno constat, in versiculos sive commata novem & octoginta distinctum inveniatur in quibusdam antiquis Codicibus; qualem se literis majusculis, partim minio, partim cæruleo colore singulos versiculos notantem ac dividentem, se habuisse idem Crojus testatur. Quæ cum ita sint, mirum videri non debet, si tanta sit τῆς στιχομετρίων varietas. Veteres quippe, ac præsertim Græci, periodos in plures στίχους sive minores sectiones & membra dividebant; quæ modò majora, modò minora constituebant, sive pro rei argumento, sive pro scribentis ferè arbitrio. Hieronymus, cum librum Paralipomenon, & Esajæ Prophetæ oracula, novo scribendi genere descripsit, atque in versuum cola distinxit, an Hebræis Codicibus in sua distinctione adhæserit, an Græcorum morem in dividendis sententiis & periodis secutus fuerit, minùs certum videtur.

[z] Sacrarum observat. cap. 11.

X. Con-

X. Coniicit idem Crojus ab eo Versus tenuibus intervallis distinctos, & vix diversos fuisse ab iis quibus nunc utimur. Eam in rem adducit Pericopen illam Capitis 3. Epistolæ ad Rom. in qua Apostolus pluribus sacræ Scripturæ testimoniis Judæos & Græcos peccato obnoxios esse probat. Illa autem Pericope eodem ferè versiculorum numero hodiè apud nos constat illis qui à B. Hieronymo [a] indicantur. Loquitur Hieronymus de octo versibus, qui in Ecclesiis leguntur ex Psalmo 13. & in Hebraico non habentur, ab Apostolo usurpatis. Hi versus in Vulgata Latina, secundum Vulgatam Græcorum, que κοινὴ dicebatur, sic exprimuntur: *Sepulcrum patens est guttur eorum. Linguis suis dolosè agebant. Venenum aspidum sub labiis eorum. Quorum os maledictione & amaritudine plenum est. Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Contritio, & infelicitas in viis eorum. Et viam pacis non cognoverunt. Non est timor Dei ante oculos eorum.* Subjungit deinde se animadvertisse, *Sicut omnis penè ad Romanos Epistola de veteri structa est instrumento, ita hoc testimonium de Psalmis & Esaja esse contex-*
tum. Nam duo primi versus, SEPULCHRUM PATENS EST GUT- 1.
TUR EORUM. LINGUIS SUIS DOLOSE AGEBANT, *quinti* 2.
Psalmi sunt. Illud autem, quod sequitur, VENENUM ASPIDUM SUB
LABIIS EORUM, *centesimi tricesimi noni Psalmi est. Rursumque quod* 3.
dicitur, QUORUM OS MALEDICTIONE ET AMARITUDINE 4.
PLENUM EST, *de nono Psalmo sumptum est. Tres autem versiculi qui se-* 5.
quuntur, VELOCES PEDES EORUM AD EFFUNDENDUM SAN- 6.
GUINEM, CONTRITIO ET INFELICITAS IN VIIS EORUM, 7.
ET VIAM PACIS NON COGNOVERUNT, *in Esaja * Propheta re-* * Isa.59.v.7.
peri, quos in decimo sexto explanationis ejus Libro, quem nunc dictare cupio, & 8.
expositurus sum. Ultimus autem versus, id est, octavus, NON EST TIMOR 8.
DEI ANTE OCULOS EORUM, *in tricesimi quinti Psalmi principio est.*

10. Hieronymiani versus parum à nostris diversi.

a Præfat. in lib. 16. Commentar. in Esa.

Per hæc & confirmatur autoritas verborum quæ ex communi Græcorum editione habentur in Vulgata Latina, versu 3. Psalmi 13. & facilè colligitur exiguum in plerisque esse discrimen inter versus quos Hieronymus in Codicibus sacris annotatos habuit, & eos, quibus hodie utimur. Inde quoque patet id quod contendimus, in στιχομετρίᾳ Græca & Latina, *Versus*, non de Lineis, sed de Versiculis, sive Membris, aut Incisis Orationis & Periodorum esse intelligendos.

XI. Illud quoque observandum est, antiquitùs, tam apud Græcos, quàm apud Latinos variasse admodum divisiones utriusque Testamenti Librorum. Et plerumque Latini in principio cujusque Libri titulos ipsius & titulorum Breviaria describebant, ut Hieronymi [b], Cassiodori [c], & Isidori [d] autoritate demonstrari potest. Non pauci uno ductu, omissis fortè per incuriam distinctionibus, Libros aut certè Capita tota exarabant.

11. Varia apud Veteres divisionū forma: aliquando nulla divisio.

b Ep. ad Damasum & init. Cōment. in Evang.

c Divinar. lect. c. 1. 2. & 5.

d 6. Orig. c. 14.

XII. Tandem verò Sacrorum Librorum in Capita & Versus distinctionem quæ nunc apud Latinos ubique recepta est, instituit *Hugo à Sancto Caro*, gente Burgundus, ex Dominicanorum familia, qui primus ex ejus Ordinis fratribus Cardinalis dignitate ornatus est, idque ab Innocentio IV. anno Christi 1244. ut ex Antonino referunt Sixtus Senensis [e] & Genebrardus [f]. Atque hæc diversitas primas utriusque Federis Editiones, Græcas, & Latinas, typis etiam in eadem officina exaratas, inter se comparantibus apparebit: aliæ quippè ab Erasmo eodem, & ab eodem Aldo Manucio, iisdem

12. Autor hodiernæ Librorū sacrorum divisionis.

e Biblioth. l. 3.

f Ad annum Christi 1244.

iisdemque Roberto & Henrico Stephanis editæ, distinctionibus carent; aliæ Capitum, pleræque versuum: aliæ ad marginem adscriptis, vel adjectis textui titulis capitum, distinctiones habent. Cæterùm Numeros singulis versiculis vix ante hoc seculum additos reperio.

CAPUT XXVIII.

De præcipuis sacræ Scripturæ Interpretibus.

1. Sacri textus Interpretum varia inspectiones.

I. QUi sacras Scripturas exposuerunt, ratione temporum in tres ferè classes dividi possunt. Ad primam referuntur sancti Ecclesiæ Patres: ad secundam medii ævi Scriptores Ecclesiastici, qui explicandis utriusque Fœderis libris operam dederunt: ad tertiam qui proximo & currente seculo eam sibi provinciam sumpsere. Præterea horum Interpretum alii sensum Historicum & Literalem, Mysticum alii indagarunt, Morali quidam inhæserunt. Nec pauci non uno genere contenti, eos sæpè miscuerunt; & hæc ab illis omnia non uno, sed pluribus modis tractata sunt.

2. De sanctis Patribus dicetur in 3. lib. 2. parte.

II. Infiniti, ac propè dicam, supervacui operis esset, Ecclesiasticorum Scriptorum qui in enarrandis sacris Scripturis operam posuerunt, nomina & lucubrationes recensere. Patres imprimis, tum Græci, tum Latini eo in argumento plerique tanto studio versati sunt, ut vix ullus sit qui non aut complures, aut aliquos saltem sacrorum Codicum, doctrina sua illustrarit. Noverant enim in hisce Libris rectè intelligendis posita esse Christianæ fidei & vitæ fundamenta. Quamobrem eos alii per Homilias & Conciones populo exponebant: alii per Quæstiones aut Tractatus, vel justis Commentariis, quæ in illis difficilia occurrunt, dilucidata nobis reliquerunt. Sed eorum & nota ferè sunt opera, & ea quæ ad nostrum Pontificii juris enucleandi institutum pertinent, sequenti volumine discutiemus.

3. Posteriorum paucos indicare sat erit.

III. Quantùm ad eos qui posterioribus temporibus ad hoc usque seculum, in eadem interpretatione desudarunt, sufficiet paucos illorum & præcipuos indicasse, qui vel in universum Vetus Novumque Instrumentum, aut in magnam ipsorum partem scripsere, vel utilia ad sacrarum Literarum intelligentiam adminicula contulerunt.

4. Medii ævi Commentatores.

IV. Totam, aut ferè totam Scripturam exposuerunt ex Latinis, post venerabilem Bedam, *Rabanus Maurus* Abbas primùm Fuldensis in Germania, deinde Archiepiscopus Moguntinus, qui temporibus Ludovici Pii ejusque successorum floruit, & in omnes utriusque fœderis Libros commentaria dedit: obiit anno 856. Ejus alia extant opera, unde & sequenti libro pleniùs de illo dicendum erit.

Post eum *Strabus* ejusdem Abbatiæ Fuldensis Monachus, ex ipsius Rabani operibus Librorum sacrorum expositiones decerpsit, atque ex illis circa annum 840. *Glossam* composuit quæ *Ordinaria* dicitur & *Magistralis*: quæ à posterioribus deinde, verè aucta ornataque est.

Ansel-

Anselmus Laudunensis in Gallia Scholasticus, circa annum 1077. *Glossæ Interlinearis* & *Marginalis* autor fuit, quæ cum Glossa Ordinaria jungi solet.

Hugo à sancto Caro, Burgundus, ex Ordine Dominicanorum, brevia in universam Scripturam commentaria composuit, & *Concordantiarum Biblicarum* opus admodum laboriosum, per delectos ad id homines confecit; cui posteà non pauca posteri adjecerunt. Primus hic Hugo ex Ordine Prædicatorum, dignitate Cardinalis donatus est ab Innocentio IV. anno Christi 1224.

Petrus de Verberia, Aureolus dictus, ex Ordine Minorum, Doctor Parisiensis, dein Archiepiscopus Aquensis, & Cardinalis, circa annum 1310. scripsit Breviarium totius Scripturæ.

Nicolaus Liranus, sive *de Lira*, ex Judæo Christianus, & B. Francisci regulam professus apud Vernolium oppidum in finibus Normanniæ, circa annum 1320. scripsit Commentarium in universam Scripturam, qui vulgo dicitur *Postilla*: quòd ejus Interpretationes post Strabi, & Anselmi Glossas ponantur, & suis locis subiiciantur.

Paulus abdicato Judaismo Christianus, & *Burgensis* in Hispania Episcopus, ad Lirani annotationes, quæ Postillæ nomen acceperunt, *Additiones* Notarum in Sacram Scripturam composuit, quæ & ipsæ cum Glossa Ordinaria eduntur. Vixit circa annum 1430.

Alfonsus Tostatus, Abulensis in Hispania Episcopus, etsi non omnes utriusque testamenti libros commentariis suis enarraverit; tamen magnam utriusque partem ita exposuit, ut innumeras quæstiones ad singula capita propositas, plenissimè tractaverit, atque dissolverit; qua de causa de eo dictum scriptumque est:

Hic stupor est mundi, qui scibile discutit omne.

Scripsit & alia non pauca, licèt intra brevissimum tempus: cum non ultra annum ætatis quadragesimum vitam produxerit, medio seculo decimo quinto.

Dionysius Carthusianus, natione Belga; circa annum 1450. & alia, & Commentaria composuit in omnes sacræ Scripturæ Libros.

Thomas de Vio, *Cajetanus* ex patria dictus, Generalis Prior Ordinis Prædicatorum, ac deinde à Leone X. Cardinalis creatus; præter minora opuscula, scripsit Commentaria in universam Scripturam sacram, exceptis Prophetis, & Apocalypsi: obiit anno Christi 1534.

Franciscus Vatablus, Ambianus, Regius Linguæ Hebraicæ Parisiis Professor, Biblia sacra luculenter enarravit omnia, tum nova secundum Hebraicam literam Versione, tum brevibus sed doctis Scholiis, quæ dictantis ab ore auditores exceperunt: repurgata Salmanticæ Hispani Doctores iterum ediderunt: obiit anno 1547.

His accessere hoc seculo *Nicolaus Serarius* Lotharingus, è Societate Jesu, cujus extant in complures, tam Novi, quàm Veteris Testamenti Libros, erudita Commentaria.

Cornelius à Lapide Belga, qui multa edidit ingentia volumina, in Veteris ac Novi Testamenti omnes ferè libros.

Eodem fermè tempore *Guillelmus Estius*, Doctor Duacensis.

Emanuel Sa,
Joannes Menochius,

Et

Et *Jacobus Tirinus* ex Societate Jesu, utrumque Testamentum Notis suis dilucidarunt.

Ex horum quatuor in totam Scripturam, & *Joannis Gagnæi* Doctoris Sorbonici in Epistolas B. Pauli Annotationibus, *Biblia Magna* composuit *Jacobus de la Haye* Minorita Gallus, anno 1647. Tomis quinque edita: quæ post decennium additis variarum editionum Versionibus, in novem decim volumina secreverunt quæ Biblia maxima vocantur.

5. *Catena Patrum præcipua.* V. Hæ Literalium Interpretationum aptatæ ad utriusque Testamenti versus collationes, institutæ videri possunt exemplo eorum Commentariorum, qui ex diversorum Patrum seu Græcorum seu Latinorum scriptis à pluribus autoribus excerpti sunt sub *Catenæ* nomine: qualis est quam S. Thomas Aquinas *Catenam auream* in quatuor Evangelia vocavit. Non pauca extant hujus generis opera, ab Ecclesiasticis medii ævi Scriptoribus elaborata; ut *Catena* ex Patribus Græcis à *Niceta* Serrarum, aliàs Heracleæ Episcopo, ab *Oecumenio* ab *Olympiodoro* Ecclesiæ Alexandrinæ Diacono, aliisque collectæ, in *Genesim*, *Exodum*, totumque *Pentateuchum* plures, in *Job* atque in *Psalmos*, in *Cantica* quoque Canticorum, in *Proverbia* & *Ecclesiasten*, tum etiam in *Evangelia* atque in *Acta*, & in Apostolicas aliquot *Epistolas*; quas cum Latina interpretatione vulgarunt partim Aloysius *Lippomanus* Patricius Venetus, Episcopus Bergomensis; Daniel *Barbarus* Aquilejensis Patriarcha; Franciscus *Zephyrinus*, ac Bernardus *Felicianus*; partim tres ex Societate Jesu Patres, Paulus *Comitolus* Perusinus, Balthasar *Corderius* Belga, & Petrus *Possinus* Gallus. Extat & *Catena* ex Patribus Latinis *super Psalmos* per Franciscum *de Puteo* Lugdunensem, qui Carthusiani Ordinis Præpositus Generalis fuit; itemque in Epistolam *ad Romanos* ex Augustino & aliis: præter Catenam ex interpretibus ineditis in *Pentateuchum*, *Judices* & *Paralipomena*, aliasque.

6. *Egregii ex Neotericis Librorum selectorum enarratores.* VI. Neque verò hìc prætermittendi aliquot eximii hujus nostræ, aut proximæ ætatis Commentatores, qui pauca quidem sacrarum Scripturarum, sed maximè difficilia, cum laude interpretati sunt: *Psalmos* quidem ex Hebraico textu *Gilbertus Genebrardus* Regius ejus Linguæ Professor, ac deinde Aquensis Archiepiscopus; *Robertus Bellarminus* Cardinalis, & *Simeon Muisius* sacrarum quoque literarum Regius Professor: deinde *majores Prophetas* & *Evangelia Joannes Maldonatus* è Societate Jesu. Denique *Jobum*, *Esajam* & *Ecclesiasten* Philippus Codurcus Nemausensis, Doctor primùm Calviniani dogmatis, sed tandem agnita veritate orthodoxus.

Memoretur & è numero Heterodoxorum unus, *Hugo Grotius* doctrinæ præstantia omnibus notus, qui eruditis admodum Commentariis omnes utriusque instrumenti Libros ita enarravit, ut neutrarum propemodum partium videri possit.

7. *De Concordia Evangeliorum.* VII. Addantur & qui Jesu Christi Domini nostri historiam ex *quatuor Evangeliis* in unam seriem sive *Harmoniam* & Concordiam redegerunt; in iis, præter S. Augustinum *de consensu Evangelistarum*, Cornelius *Jansenius Gandavensis* Episcopus sub finem proximi seculi, præter alia præclara in varias Scripturæ partes Commentaria, etiam Harmo-

Harmoniam Evangelicam magnæ molis, ejusque Epitomen conscripsit. Eodem fermè tempore *Adrianus Crommius* Belga, Societatis Jesu, Concordiam Evangelicam ordine historico protulit: ac post eos Anonymi ejus generis opus cum accurata *Chronologia* sacra, & Nicolai Sansonis sacra *Geographia* adjecerunt, ad Biblia vulgatæ Editionis Sixti V. & Clementis VIII. Pontificum autoritate recognita; in editione quam Antonius Vitre anno 1662. elegantibus typis edidit auspiciis Illustrissimi Viri Dionysii Talon, Generalis in suprema Curia Parisiensi Advocati.

VIII. Extant prætereà utiles studiosis Bibliorum *Concordantiæ*, quibus omnia utriusque Testamenti vocabula, non modò Latinæ editionis Vulgatæ ex instituto Hugonis Cardinalis & Francisci Lucæ Brugensis; sed etiam *Hebraici* textus, R. *Mardochai* Nathanis studio collectæ, & per A. Reuchlinum in Latinam linguam translatæ quas Frobenii typographia protulit; atque his non absimiles Græcæ, quas primus composuit Henricus Stephanus. *8. De Concordantiis Bibliorum.*

IX. Sacræ Scripturæ Ἀντιλογία, seu Contradictiones apparentes è diversis autoribus collectas, brevi libello complexus est P. Dominicus Magrius Melitensis, Congregationis Oratorii Sacerdos ac Theologus. *9. De Conciliatione Scripturarum.*

PRÆNOTIONUM CANONICARUM,

LIBER SECUNDUS.

1. *Hujus Libri Partes Quatuor.*

I. Uatuor ſunt hujus libri II. Partes quæ ad Materiam referuntur, ex qua conflatum eſt univerſum Juris Pontificii corpus. Nam præter Canonicos ſacrarum Scripturarum Libros, qui baſin, ut ita dicam, Juris Sacri conſtituunt, & quibus reliqua ejus velut columnæ nituntur, coaluit ejus ſyſtema, vel ex Conciliorum Canonibus, vel ex Decretis, Decretalibus Epiſtolis, aliiſque Conſtitutionibus Ponticum, Romanorum præſertim; vel ex ſanctorum Patrum Græcorum & Latinorum ſcriptis, aliiſve ſine autorum nomine operibus Eccleſiaſticis; vel denique ex Principum tùm Romanorum tum Francorum placitis. Erunt ita-

que nobis quatuor hæc genera ad examen revocanda, ut puris ac limpidis è fontibus Canonica nobis disciplina hauriatur. Incipiamus à Conciliis.

II. Conciliorum sive Synodorum, de quibus hoc Libro differendum, duplex inspectio est, generalis & specialis. Illa in duo Capita diducitur. Videndum enim in genere est quid & quotuplex Concilium, quale cujusque subjectum, quæ forma, sive quis ordo, quæ vis; & quid à veris Conciliis distent Conciliabula sive Pseudo-synodi. Deinde, ut Episcoporum per quos celebrantur Concilia, ipsorumque Conciliorum Autoritas pleniùs elucescat, & confirmetur, operæ pretium erit nonnihil de Ecclesiæ Jurisdictione adjicere. Etenim vel ipsum Juris Pontificii nomen, ejus condendi, ac sanciendi potestatem in iis qui Autores ipsius sint, desiderare videtur. Unde frustra de Jure Canonico differuerimus, nisi ejus constituendi atque adhuc exercendi autoritatem in Ecclesia fuisse, atque adhuc esse demonstraverimus.

2. De Conciliis primò dicendum. Eorum inspectio generalis.

III. In specie verò, indicanda erunt Concilii cujusque, quoad fieri poterit, adjuncta; Causa nempe sive occasio, Tempus, Locus, Qualitas, Actorum synopsis, cum Numero Patrum qui eis interfuere, & Canonum ab illis conditorum.

3. Quid nobis in unoquoque Concilio speciatim enucleandum.

CAPUT I.

De Conciliis in genere.

1. Concilii etymon.
a Can. 1. versu unde & Concilium, dist. 11.
b Lib. 5. de ling. lat.
c Lib. 15. noct. Attic. c. 27.

I. CONCILIUM non tam à *considendo* aut à *con* & *cilio*, ut putavit Isidorus Hispalensis [a]; quàm, ut Varroni visum [b], à *concalando* dictum, id est convocando seu conciendo. Verùm illud derivatur à Græco *καλεῖν*, quod est *vocare*, sive *συγκαλεῖν*, id est *convocare*, *congregare*: unde Latinorum *Calare*, *Kalendæ*, & *Calata comitia*. Estque discrimen inter Comitia & Concilium propriè dictum, quemadmodum Cælius Felix apud Gellium observabat [c]; quòd Comitia conventum totius populi significant ferendorum suffragiorum causa institutum: *Concilium* verò fit cum pars aliqua populi congregatur: non secùs ac apud Græcos *Ἐκκλησία* populi concio dicebatur; *συγκλησία* verò Concilium Senatorum. Celebriores autem conventus *συνόδους* vocabant iidem, quòd è diversis locis in eandem viam locumque homines coeant. Sic etiam *cœtus* appellatur apud Latinos, à coeundo; ut *conventus* à conveniendo. Nec malè Synodum Isidorus [d] comitatum interpretatur, si utriusque vocis originem spectemus. Quapropter apud Ecclesiasticos Scriptores Concilii & Synodi vocabula promiscuè sumuntur.

d d. Can. 1. versu Synodus autem dist. 15.
2. Concilii definitio.
3. Conciliorum divisio, 1. in universalia & localia.
e §. porrò Canonum post can. regula, 2. dist. 3. can. 2. & seqq. dist. 18. can. 5. dist. 17.
4. Plures Conciliorum particularium species.
5. Concilia universalia fiunt vocatis ex toto orbe Episcopis.
f Can. 1. dist. 15. versu inter cæt.

II. Ecclesiastica porrò Concilia, de quibus instituendus nobis est sermo, sunt congregationes sive comitia fidelium, Conventus nempe Catholicorum Antistitum, Ecclesiasticis de causis convocatorum.

III. Eorum species sunt primò duæ. Alia quippe *Universalia* sunt, alia *Particularia* & localia, quæ Græcis *τοπικὰ* seu *μερικὰ* dicuntur [e].

IV. Hæc autem triplicis sunt generis; vel enim *Nationalia* sunt, vel *Provincialia* propriè dicta, vel *Episcopalia* strictiùs sumpta, quæ & Diœcesana. His addenda quæ pluribus ex Provinciis, pluribusve nationibus coadunantur, in quibus *Patriarchalia* œcumenicis minora, cæteris verò localibus majora.

V. UNIVERSALIA, quæ & *Generalia* vocantur, ea sunt, ad quæ omnes totius orbis Christiani Episcopi orthodoxi convocantur: unde à S. Augustino *Plenaria* Concilia ex orbe universo dicuntur; à Græcis appellantur *οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι*, id est, *ἐκ τῆς οἰκουμένης*, ex terra quæ habitatur, quacumque Christiana religio viget: In his quippe universa Ecclesia per Episcopos repræsentatur. Ea Isidorus jam laudatus sic describit [f]: *quæ sancti Patres de omni terrarum orbe convenientes juxta fidem Evangelicam & Apostolicam celebrant*. Neque tamen opus est omnes universi orbis Episcopos Concilio interesse, ut Generale habeatur: sufficit enim si omnes advocentur missis ad Metropolitanos, per quos reliqui moneantur, epistolis, quas Encyclicas, sive Circulares vocant. Illud imprimis agendum, ut quoad fieri potest, omnes majorum gentium Patriarchæ Orthodoxi cum Romano, Constantinopolitanus nempe, Alexandrinus, Antiochenus & Hierosolymitanus, vel per se, vel per legatos suos, aut saltem per Epistolas adsint.

6. Congregan-

VI. Horum definita non sunt tempora, ut provincialium: sed emergenti-

gentibus præsertim novis hæresibus congregari solent. Eorumdem indicendorum jus penes Principes initio fuit; jamdiu tamen invaluit ut à Summo Pontefice convocentur: qui & eis, ratione Sedis suæ, per se, vel per [g] Legatos, præest. Absque illo habita, legitima non censeri traditur tota Dist. XVI. quæ ad jus commune atque ordinarium est referenda: ut & vetus Canon Ecclesiasticus, à Socrate & Sozomeno memoratus: quorum ille [h] Synodum Antiochenam promoventi Eusebio, id inter alia vitio vertit, quòd ei Julius Romanæ urbis Episcopus non interfuerit, nec quemquam loco sui miserit: cum tamen Regula Ecclesiastica vetet absque consensu Episcopi Romani quicquam in Ecclesiis decerni, *Κανόνος Ἐκκλησιαστικοῦ*, inquit, *κελεύοντος μὴ δεῖν παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης, τὰς Ἐκκλησίας κανονίζειν*. Sozomenus verò ait [i], *εἶναι νόμον ἱερατικὸν, ἄκυρα ἀποφαίνειν τὰ παρὰ γνώμην πραττόμενα τοῦ Ῥωμαίων Ἐπισκόπου*. Legem enim Pontificiam sive Hierarchicam esse, ut pro irritis habeantur, quæ præter sententiam Episcopi Romani gesta fuerint. Idque etiam jam olim agnoverat Ferrandus Carthaginensis Ecclesiæ Diaconus [l], *Non necesse*, inquit, esse, *ut illis* (sacris Conventibus) *alii subscribant quàm qui interfuerint: sufficere enim judicatur, ad plenam significationem, si perducta in notitiam totius Ecclesiæ, nullum offendiculum moveant, vel scandalum fratribus; sed Catholicæ fidei convenire ut firmentur, Apostolicæ Sedis roboratæ consensu.*

tur autoritate Romani Pontificis, interventu majorum Patriarcharum.

g In summa sive princ & can. I. a.5.distin.17.

b Socrat. lib.2. hist. Eccl. c.8.

i Sozom. lib.3. c. 10.

l In epist. ad Anatolium.

VII. Requiritur præterea consensus atque interventus Principum, olim quidem Imperatorum Romanorum stante Imperio: nunc verò Imperatoris Germanici ac Regis Francorum Christianissimi (quorum utriusque nominatim fieri solita mentio in literis, quibus posteriorum temporum Generalia Concilia indicta sunt) & cæterorum Principum quibus competunt Majestatis jura. Cum enim duo sint, quæ in conventibus hisce sacris tractari ac definiri solent, dogmata nimirum *Fidei*, ac *disciplinæ* Canones; quamvis in iis quæ fidei sunt atque doctrinæ, plena sit Episcoporum in ejusmodi Synodis potestas: nihilominus & his faciliùs ad exitum perducendis, utilem admodum; & cæteris quæ ad publicos mores spectant firmiùs stabiliendis, necessariam imperantium autoritatem esse, tum res ipsa docet, tum vetera Constantini, Theodosii, Martiani, aliorumque piorum Principum in Nicæno I. Constantinopolitano I. Chalcedonensi Conciliis intervenientium exempla testantur, & fatentur ipsi Pontifices. Sanctus Leo imprimis [m], *Res humanas aliter tutas esse non posse* affirmat, *nisi quæ ad divinam confessionem pertinent, & regia & sacerdotalis defendat autoritas* [n]. Ei consonat Joannes VIII. [o] *Administratores*, inquit, *secularium dignitatum ad Ecclesiarum tuitionem, pupillorum & viduarum protectionem, rapaciumque refrænationem constituti esse proculdubio debent*. Id adhuc expressiùs confirmat Isidorus [p]: *Principes seculi*, ait, *nonnunquam intra Ecclesiam potestatis adeptæ culmina tenent, ut per eandem potestatem disciplinam Ecclesiasticam muniant.*

7. Requiritur in his consensus & interventus Principum Christianorum.

m Epist. 29. ad Pulcheriam Aug.

n Can. res 21. XXIII. quæst. 5.

o Can. administrat. 26. XXIII. q.5. adde & can. 34. & 35. ibid.

p Lib. 3. sent. de sum. bono, can. principes 20. eod. cau. & quæst.

VIII. Duo sunt Conciliorum Generalium officia præcipua *δογματίζειν* *ἢ κανονίζειν*, sive Dogmata, & Canones constituere, ut ex ep. Nicænorum Patrum ad Ægyptios, & ex actis ejus Concilii apud Gelasium Cyzicenum collegit amicus quondam noster, & in Antecessorio munere decessor Fr. Florens [q]: Prius ad res Fidei, posterius ad res Morum pertinet, circa quæ duo, tanquam circa subjectam materiam Concilia versantur.

8. Officium, & causa Conciliorum generalium.

q De orig. arte, & autor. Jur. Can.

Digeruntur & formantur *Dogmata* per eas quas Græci vocant διατυπώσεις; sive descriptiones; exponuntur symbolis seu formulis fidei, & synodicis epistolis, aut etiam decretis & anathematismis adversus hæreticos. Quæ verò ad *Mores ac Disciplinam* Ecclesiasticam, Græcè πολιτείαν, referuntur, ea Canonibus explicari solent. Synodus tamen Tridentina Canonum nomine in decidendis doctrinæ ac fidei articulis usa est. Cæterùm sunt qui adhuc Canones in duo genera distinguant majoris perspicuitatis gratia, nempè in eos qui definiunt quæ sunt sacræ ac publicæ disciplinæ, & eos qui publicos privatosque mores componunt. Verùm utrumque genus permixtim ferè in Conciliis tractari consuevit. Porrò ex hac Dogmatum à Canonibus distinctione patet, cur Nicænæ Synodi Canones, cum de moribus agant, Arii non meminerint, cujus hæresis seu error in fide seorsim damnatus fuit. Hinc etiam factum est, ut, cum Quinta & Sexta Generales Synodi hæreses tantùm damnassent, intactis iis quæ ad disciplinam spectabant, Trullana, condendorum Canonum causa post eas habita, Quini-sexta dicta fuerit, quasi aut illæ imperfectæ & quasi mutilæ essent, aut hæc ab illis non omninò diversa, sed quod iis deerat suppleret.

Cur autem illa duo separatim disceptari oporteat, hæc causa est, quòd alia sit ratio rerum Fidei atque Doctrinæ Morum, alia eorum quæ meræ sunt disciplinæ. In illis cunctas Ecclesias synodosque convenire necesse est: quandoquidem *regula fidei una omnino est, sola, immobilis & irreformabilis: huic nihil addi, nihil detrahi potest*, ut Tertullianus [r] ait. At quæ ad Ritus ac disciplinam pertinent, ea & *per loca terrarum* D. Augustino teste [f] *variantur*; & in iisdem etiam Ecclesiis mutationem [t] sæpè, nonnunquam dispensationem recipiunt Præsulum autoritate [u].

r De Velandis Virginibus.
f Can. illa. & Can. seq. dist. 12
t Can. 14 & 15. 1. quæst. 7.
u Can. 16. & seqq. ead. Cau. & quæst.

9. *Eorum celebrandorum forma.*

IX. Modum ac rationem celebrandi generalia Concilia autores complures ex professo descripserunt. Videndus imprimis Guilielmus Durantes sive Durandus Episcopus Mimatensis, qui peculiarem ea de re tractatum mandato Clementis V. conscripsit. Addi possunt tractatus alii, quos in unum volumen collectos habemus sub Apparatus nomine in Parisiensi Conciliorum editione anni 1672. Dominici nempe Jacobatii Cardinalis, Joannis Antonii Delphini, Marci Mantuæ Bonaviti, & aliorum, qui de Conciliorum potestate ex Italorum sententia scripsere, magis quàm Gallorum.

10. *Notanda duo circa ritus celebrandorum Conciliorum.*

X. Hac in re duo observatu non indigna. Primum in medio consessus proponi solitos atque in throno collocari Codices duos, Evangeliorum & Canonum: ut ad eos veluti ad Lydios lapides in explorandis hinc Fidei dogmatibus, inde Morum præceptis, quoties opus esset, recurreretur: ex illorum autoritate definiri possent utriusque generis causæ, tam Evangelicæ quàm Canonicæ, quarum causa haberi Concilia scriptum est Nicenæ 2. *Synodi can. 6.* Alterum, quod hoc loco annotasse non videtur ab instituto nostro alienum, est quoniam fieri non potest, ut uno conventu unove die absolvantur causæ aut negotia in Concilio unoquoque tractanda vel definienda: ideo distingui consuevisse singulorum conventuum acta, & in sua tempora digeri. Atque hinc oritur gestorum divisio in Actiones, vel Sessiones, ut posteriores loqui amant.

11. *Horum Conciliorū autoritas.*

XI. Horum Conciliorum Autoritatem testatur Ferrandus suprà laudatus, *Universalia*, inquit, *Concilia, præcipuè illa, quibus Ecclesiæ Romanæ con-*

consensus accedit, secundæ auctoritatis locum post Canonicos Libros tenent. Illorum sanè decreta nomen Canonum sibi specialiùs vendicant. In his, quatuor prima, *Nicænum*, *Constantinopolitanum*, *Ephesinum*, & *Chalcedonense*, cæteris celebriora sunt, tantæque in Ecclesia Catholica dignitatis, ut sacrosanctis quatuor Evangeliis comparentur à D. Gregorio Magno [x], eorumque Dogmata Justinianus Imperator [y] sicut sanctas Scripturas accipi, & Regulas pro legibus observari voluerit: *In his enim*, ut loquitur antè dictus B. Gregorius, *velut in quadrato lapide, sanctæ Fidei structura consurgit: & cujuslibet vita atque actionis existat, quisquis eorum soliditatem non tenet, etiamsi lapis esse cernitur, tamen extra ædificium jacet.* Sed & quatuor sequentia, imò & reliqua Concilia Universalia, legitimè congregata & celebrata, in iis præsertim quæ ad res ac dogmata fidei pertinent, parem his primis vim habent ac potestatem [z], nec minùs recipienda & custodienda sunt ab omnibus Christianis.

x Lib. 1. Regesti, relato in Can. sicut. 2. dist. 15.
y Nov. 131. in princ.
z Dicto Can. 2. versu 5. Can. sancta Romana 3. in princ. ead. dist. Can. sancta octo dist. 16.

12. *De Conciliis Localibus qualia primò Patriarchalia.*

XII. Jam *Patriarchalia* dicuntur Concilia, quæ ab uno aliquo è majoribus Patriarchis ex omnibus eidem subjectis nationibus & Provinciis coacta sunt; eorum constitutiones per totum Patriarchatum valent. Verùm hæ Patriarchicæ Synodi ad Nationales fermè referri possunt. Raro quippe leguntur Patriarchæ aliunde quàm ex natione propria Episcopos ad Concilia convocasse: Alexandrini ex Ægyptiaca, Antiocheni ex Orientali, Constantinopolitani ex Thracica diœcesi, ipsique Romani Pontifices ex Italia.

13. *Deinde Nationalia.*

XIII. *Nationalia* verò Concilia, quæ aliquando *Universalia* quoque, aut etiam *Plena* vel Plenaria dicuntur (ut Africana quædam à S. Augustino) respectu scilicet Provincialium, sic propriè dictorum, ea sunt quæ Episcopi totius Nationis alicujus, omnibus ejus gentis vel regni provinciis à Primate ferè sive Exarcho acciti celebrant; qualia sunt Carthaginensia aliquot in Africa; Aurelianense 1. aliaque in Gallia; Toletana pleraque in Hispania; & Romana multa in Italia. Eadem vocantur aliquando *Diœcesana*, Diœceseos nomine pro compluribus ejusdem gentis provinciarum administratione accepto, ex usu veterum Romanorum post divisum Imperium: ut cum diœcesin Galliarum, diœcesin Africæ, diœcesin Orientis dicunt.

14. *Plurium Nationum, plurimve Provinciarum.*

XIV. Quædam prætereà sunt *Plurium Nationum* Concilia, qualia Arelatense 1. sub Silvestro, Sardicense sub Julio, Turonense 3. sub Alexandro III. Ad ea enim, aliaque nonnulla ex totius Occidentis Provinciis Episcopos concurrisse constat, & communi consensu Canones condidisse: unde Generalium nomine nonnunquam decorantur. Quædam etiam sunt plurium ejusdem Nationis Provinciarum, ut Antiochenum aliaque veteta Orientis; & plurima, regnantibus præsertim Carolidis, per Gallias habita: sed hæc communi Provincialium appellatione plerumque comprehenduntur.

15. *Provincialia propriè dicta.*

XV. *Provincialia* strictè loquendo, Græcis ἐπαρχικά, sunt, quæ Metropolitano Episcopo omnes provinciæ suæ Episcopos convocante, Ecclesiasticis de causis instituuntur, convocatis & aliis Provinciæ Clericis. Et olim quidem ea bis singulis annis haberi debebant ex Apostolorum [a], ut creditur, instituto, quod sæpiùs renovatum. Nam ex Concilii Niceni 1. Can. 5. ante jejunium Quadragesimæ, atque Autumno congregari singuli cujusque Provinciæ Episcopi jubebantur, de Ecclesiasticis causis,

a Can. Apostolorum 38.

causis, seu litibus cognituri [b]: ex Antiocheni verò Can. 20. statim post Pascha, & deinde Autumno medio mense hyperberetæo, id est circa idus Octobris [c]: id deinceps servari jussit tum Synodus Chalcedonensis [d], tum sanctus Leo Pontifex Maximus [e]: sed Quinisexta in Trullo Synodus propter Barbarorum incursiones aliasque incidentes causas, semel quotannis habenda hæc Concilia censuit; quod secuta quoque est Synodus Nicena 2. Oecumenica septima [f]: idque ob itinerum, & frequentis Episcoporum ab sedibus suis absentiæ incommoda: sed & in Concilio Later. 4. videtur annua horum Conciliorum celebratio indicta [g]. Nunc autem ex Tridentini Concilii [h] præscripto, (quemadmodum antea Concilii Matisconensis Can. ult. decretum fuisse videtur) quolibet saltem triennio cogi debent ab Archiepiscopo, aut eo legitimè impedito per antiquiorem Coepiscopum. Convocatos autem provinciales Episcopos convenire ad Synodum oportet, aut legitimam excusationem, si quam habent, per Literas Metropolitano significare [i], ac pro se legatum mittere; aut sine probabili seu justo impedimento recusantes à fratribus corripi, imò & eorum communione arceri debent [l]; idque ex parte confirmatur Concilii quoque Tridentini decreto [m].

Horum Conciliorum decreta sive statuta generaliter intra Provinciam ab Episcopis, à Sacerdotibus aliisque Clericis observanda sunt [n]; imò & à Christianis omnibus, quoties aut Generalis Concilii aut Pontificia autoritate confirmata eo animo sunt, aut in corpus Canonum relata, ut Ancyranum, aliaque Asiana quatto seculo habita, paulò ante vel post Nicenum. Licèt enim vim Constitutionis non habere hæc Concilia dicantur à Gratiano [o], sed autoritatem tantùm indicendi & imponendi quod aliàs statutum est, & generaliter seu specialiter observari præceptum, ut loquitur idem Gratianus: tamen, ut ipse etiam agnoscit, depravata corrigere possunt, & de criminibus Ecclesiasticis inquirendi judicandique potestatem habent: itaut de graviotibus rebus, si discordia nascatur, recurrendum fit ad Primatem [q] ac deinde ad Patriarcham [r], aut etiam quandoque ad vicinæ Provinciæ Metropolitanum, eique subjectos Episcopos ex Sardicensis Concilii placito [s]: indeque ad Romanum Pontificem appellatio deferenda [t].

XVI. Concilia *Episcopalia*, seu *Diœcesana*, ut nunc loquimur, quæ & propriè *Synodi* hodie appellantur, sunt quæ ab unoquoque Episcopo, congregatis Abbatibus ac Presbyteris suis, cæterisque Clericis, quotannis celebrari solent ac debent [u]. Quanquàm enim id olim prohibitum aliquatenus videatur [x], quo scilicet tempore totius Provinciæ Clerici ad Provincialem Synodum solebant accedere; id tamen inde receptum est propter causam fortè in Toletano XVI. Concilio allatam [y], ut nempe singuli Episcopi provincialis Synodi constituta Clericis suis, atque universo populo sibi commisso nota faciant: quemadmodùm significare quoque plebi suæ debent, quæ propriis Diœcesanis Synodis constituta sunt; aliàs illorum ignari ad ea servanda non tenentur. Interesse verò his Conciliis jubentur cum Sacerdotibus Abbates Episcopo subjecti lege Diœcesana [z]; imò ex Tridentini Concilii placito, exempti etiam quicumque, si nulla iis esset concessa exemptio, interesse tenerentur; præterquam si Generalibus Capitulis subditi sint. Cæterùm harum Synodorum, quæ ab uno Episcopo cum Presbyteris subjectis habentur, una, ni fallor, Antissiodorensis

b Can. habeatur 3. dist. 18.
c Can. propter 4. ead. dist.
d Can. pervenit 6. dist. 18.
e Can. de Conciliis 2. ibid.
f Can. quoniam quidem. 7. dist. præd.
g Cap. sicut olim 25. de accus.
h Sess. 24. c. 2. de reformat.
i Can. iisdem & Can. 5. 9. 10. 12. & seq. dist. 18
l Can. placuit 10. aliisque laudatis.
m d. Sess. 24. cap. 4. de refor.
n Can. Episcopus 9. & aliis citatis dist. 18.
o In summa dist. 18.
p d. Can. de Conciliis & seqq. dist. 18.
q Conc. Chalced. Can. 9.
r Can. 14. ex quo desumptus est 1 can. VI. quæst. 4.
s Can. 1. ead. c. & q.
t Can. annis singulis 16. & can. 11. dist. 18. cap. sicut olim 25. extra de accusat. & Trid. Conc. sess. 24. c. 2. de refor. §. fin.
16. *Episcopales, sive Diœceseos unius Synodi.*
u Can. propter inf. dist. 18.
x Can. ult. dist. 18.
y Cap. quod super his 9. extra de majorit. & obed. cap. ult. de caus. possess. & propr.
z d. cap. 2. sess. supra laudata, §. ult.

rensis locum invenit in collectionibus Canonum: & hæ vix in Conciliorum numerum referuntur.

XVII. Jure divino Conciliorum autoritatem atque institutionem niti probant Doctores, tum ex illo Christi [a], *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo*; aliisque locis; tum exemplo Apostolorum [b] uti cap. proximo fusiùs ostendemus. *17. Quo jure nitantur Concilia.* *a Matth. 18.* *b Cap. 1. 6. 15. 20. & 21. act.*

XVIII. Vocandos autem necessariò & jure suo solos Episcopos ad Concilia tam Universalia, quàm Provincialia, & usu ipso priscorum Conciliorum ostendi potest, Ephesini maximè & Chalcedonensis; & autoritate Patrum, Cypriani imprimis [c], Hilarii [d], Ambrosii [e], Hieronymi [f], Augustini [g], Eusebii [h]; *Concilium* enim *Episcoporum est*, ut Patres Synodi Chalcedonensis protestantur: quibus verbis significatur ad eos tantùm pertinere jus definiendi controversias Fidei, & Causas Ecclesiasticas judicandi. Nam in consilium Abbates atque Doctores adhiberi nihil vetat. Atque ita accipienda sunt quæ de Presbyterorum & Clericorum, in priscis, Abbatum ac Religiosorum virorum, in Lateranensibus aliisque generalibus Conciliis, interventu leguntur. Igitur hi vocem consultivam (ut loquuntur) in Conciliis habere possunt, decisivam Episcopi tantùm; quibus ex usu posteriorum temporum adjunguntur Ecclesiæ Romanæ Presbyteri & Diaconi Cardinales ob eminentiam ejus Ecclesiæ. *18. Ad quos pertineat jus definiendi res dubias in Conciliis.* *c Epist. ad Jubaianum.* *d Lib. de Synodis.* *e Epist. 31.* *f Apolog. 2. in Rufinum.* *g Epist. ad solitariam vitam agentes.* *h Lib. 3. hist. cap. 15.*

XIX. Præter suprà allatas Conciliorum inspectiones, dividuntur etiam in *Approbata* ab universa Ecclesia, & in *Reprobata*; aut partim approbata, partim damnata; & nec reprobata, nec palam approbata. Primi generis Concilia recepta ubique sunt: secundi generis quia non ritè coacta, justisve aliis de causis à legitimis posted Conciliis summisve Pontificibus communi Ecclesiæ consensu damnata sunt, à Catholicis omnino respuuntur, qualia Ephesinum 2. Ariminense aliaque. Concilia verò tertii generis, quod attinet ad ea quæ autoritatem Pontificiam habent adjunctam, sine dubio ab omnibus sunt admittenda: quantùm ad reliqua, eorum apud Romanos & plerosque Catholicos vacillat autoritas: Constantiense tamen & Basileense in Gallia omnino recipiuntur. Atque hæc tria genera universalium maximè Conciliorum species sunt. Quod verò ad Provincialia spectat; ea, ut jam indicatum est, in suis provinciis generatim obtinent: nisi quatenùs aut in desuetudinem abierunt, aut contrariis Oecumenicorum scitis tacitè sunt revocata. *19. Quædam aliæ Conciliorum divisiones.*

CAPUT II.

De Jurisdictione Ecclesiastica.

I. CUNCTAS apud gentes Sacra certo jure constituta fuerunt, & venerabile semper fuit Pontificum nomen: apud plerasque jus etiam dixere Sacerdotes. *1. Autoritas Pontificum apud omnes gentes.*

II. Divinus Hebræorum Legislator & Princeps Moses, ex stirpe Levitica prognatus (quæ sola Sacerdotalis habebatur) jus initio *2. Apud Hebræos.*

solus

solus dicebat: postea tamen Jethro soceri sui consilio Judices sub se constituit, qui minora deciderent, majoris momenti negotia ad se referrent [a]; quae origo prima fuit magni LXX. virorum Senatus; quem Judaei Hellenistae *Sanhedrin*, ex Graeca dictione συνέδριον appellarunt, à verbo συνεδρεύω, quod est *consideo*. Eum porrò in coetum allecti Sacerdotes ut plurimùm fuere, & in his primas ferè tenuit Pontifex Maximus. Post templi autem, urbisque à Babyloniis eversae instaurationem, Persis dominantibus factam, Pontifices rebus gerendis, ac summae Reipublicae praefuerunt, nullo principis aut regis nomine assumpto [b]. Qui mos ortus, ni fallor, ex potestate Esdrae concessa ab Artaxerxe [c]. Id immutatum sub Hasamonaeis, qui post Machabaeos fratres, ex ipsorum, Sacerdotali quidem, non tamen Pontificia familia oriundi Principatum cum Pontificatu ferè administrarunt.

a Exod. 18.

b V. Cunaeus de rep. Hebr. li. 1. c. 12. & l. 2. c. 1.

c 1. Esdr. 25.

3. *Apud Gallos & Germanos.*

III. Sic apud Gallos olim, *Druides, qui rebus divinis praerant, sacrificia publica & privata procurabant, Religiones interpretabantur: iidem ferè de omnibus controversiis publicis privatisque constituebant; &, si quod esset admissum facinus, si caedes facta, si de haereditate, si de finibus controversia esset, decernebant; praemia, poenasque constituebant* [d]. Quod apud Suevos etiam, caeterosque Germanos usurpatum, apud quos *nulli verberare aut vincire quemquam, aut animadvertere licebat praeterquàm Sacerdoti* [e].

d Caes. de bello Gall. lib. 6.

e Tacit. de morib. German.

4. *Apud Aegyptios & Tyrios.*

IV. Apud Aegyptios, Tyriosque secundi à Rege Pontifices habebantur; atque apud illos aliquando ex Philosophis Sacerdotes, ex Sacerdotibus Reges electos legimus: unde Mercurius Trismegisti, sive ter maximi nomen tulit, quòd Philosophus, Sacerdos, & Rex maximus fuerit [f].

f Diodor. Sic.

5. *Apud Spartanos.*

V. Spartanorum quoque Reges, cùm primùm ad eam dignitatem inaugurati erant, Jovis coelestis Sacerdotio fungebantur, velut honore praecipuo; iisque idcirco ex omni scrofarum foetu suculus unus debebatur, ne immolare volentibus victima unquam deesset [g].

g Alex. ab Alex.

6. *Apud Athenienses.*

VI. Apud Athenienses ex Thesei instituto [h] Patriciis tributum erat, ut soli sacra curarent, magistratus ac dignitates caperent, leges interpretarentur, in his quae ad religionem pertinebant quod fas esset dijudicarent; & sub Archontibus posteà, qui numero novem fuere, tres eorum praecipui, Archon nimirùm absolutè dictus, Rex, & Polemarchus [i], sacrorum quisque suorum curam simul gerebant, simul de commissis unicuique negotiorum generibus jus dicebant.

h Plut. in Thes. Sigon. de rep. Athen.

i Suidas, Sigon. de rep. Athen.

7. *Apud Romanos.*

VII. Romae plurima sacra Reges ipsi obibant [l], atque inter eximia ipsorum munia illud jam tum Romuli tempore primum fuisse memoratur, ut sacra & sacrificia curarent, ac per eos gereretur, quidquid ad placandos Deos attinet. In Republica deinde, Pontificum partes fuere non modò religiones & caerimonias publicas privatasque, ac res omnes divinas tueri, moderari & interpretari; non modò de funeribus, placandisque manibus & sepulchrorum jure, deque votis ritè exsolvendis cognoscere: sed etiam de feriis indicendis, de habendis comitiis, deque fide & jurejurando constituere, quid sacrum Religiosumve, quid profanum esset pronunciare; quid quaque die operis fieri vel non fieri conveniret, edocere. Imò quod magis ad rem pertinet, Legum interpretandarum scientia, & actiones apud Collegium Pontificum erant,

l Liv. 1. 20. & 2. 2. Dionys. Halic. lib. 1.

qui

qui ex numero suo constituebant, quis quoque anno præesset privatis, ut loquitur Pomponius [m]. Quippe Jus Civile inter sacra & cærimonias multos per annos abditum, solis Pontificibus patebat: unusque ab iis deligebatur quotannis, cujus hoc erat Pontificium, sive hæc cura, ut jura interpretaretur; atque an posset lege agi, quæque competeret actio in judiciis, declararet. Tempore Ciceronis non exigua adhuc in rebus etiam judicandis Pontificum autoritas fuit [n]: quam in rem hæc ejus ad illos notatu digna sunt verba: *Cùm multa divinitùs, Pontifices, à majoribus nostris inventa atque instituta sunt; tum nihil præclarius, quàm quòd vos eosdem & religionibus Deorum immortalium & summæ reip. præesse voluerunt*. Inter hos is, apud quem summa erat sacrorum præfectura, modò summus Pontifex, sæpiùs Pontifex Maximus dictus, & maximarum rerum, quæ ad sacra & religionem pertinebant, judex erat; & vindex contumaciæ, tam privatorum quàm magistratuum [o]. Idcircò hunc titulum prisci Cæsares affectasse leguntur [p]; sive, ut religionis specie tutiores essent, qua de causa Tribunos quoque plebis se ferebant; sive quò augustiores haberentur. Idemque nomen à veteribus Romanis principibus velut per manus acceptum Imperatores quoque Christiani retinuerunt ad Gratiani tempora, qui [q] se Pontificem maximum vetuit appellari. Hinc ad Romanos Episcopos translatus hic titulus est.

m Lege 2. Dig. de orig. jur.

n Cic. pro domo sua, in princ.

o Dionys. Halicarn. lib. 1.

p Suet. in Augusto.

q Zosimus.

VIII. Sed Christianorum Pontificum sive Episcoporum jurisdictio, an à divina lege fluat, an hominum instituto nitatur, vel Pontificum ipsorum constitutione usuve introducta, an Principum consensu admissa, certant inter se variarum scientiarum Doctores.

8. Pontificum Christianorum Jurisdictio quo jure nitatur.

IX. Sacris quidem in rebus concessam à Christo, tum B. Petro, tum reliquis Apostolis potestatem aliquam, inficiari nemo potest, qui vel primoribus labris Evangelicam historiam attigerit. Petro quippe promissas primùm fuisse constat Claves Regni cœlorum [r], *Ut quodcumque ligaret super terram, esset ligatum & in cælis; & quodcumque solveret super terram, esset solutum & in cælis*. Cæteros deinde discipulos in partem ejus juris vocatos legimus: idque tum antequàm Christus pateretur, cum eodem ferè sermone erga eos usus est in Evangelio [s]; tum post resurrectionem, cum Discipulos divino halitu afflatos his verbis est allocutus [t]: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt*.

9. Sacra Jurisdictio à jure divino.

r Matth. 16.

s Matt. 18.

t Joan. 20.

X. Hæc quidem verba ad Peccatorum per Pœnitentiæ Sacramentum remissionem, atque ad forum interius spectant potiùs, quàm ad externum aliquod judicium, nisi quatenus ex eo capite crimina publica Excommunicationis pœna castigantur: ut paulò post exponitur §. XI. Verùm hujus quoque judiciariæ potestatis nonnihil iis concessum videri potest eo Christi Domini præcepto, quo si quis in alium peccaverit, nec læso satisfecerit, ambosque reconciliare studentium justa monita contempserit, jubetur qui accepit injuriam rem totam ad Ecclesiam deferre [u], cujus judicio si reus stare recusaverit, tum verò pro Ethnico & Publicano habendus pronunciatur.

10. Ecclesiæ potestas in rebus civilibus aliquatenus à Christo constituta.

u Matth. 18.

XI. Nec verò credendum est hac loquendi formula potestatem dumtaxat monendi hortandique aut objurgandi esse attributam; sed sacri etiam interdicti sive anathematis pœnam contineri, qua nulla est gra-

11. Jus coercendi contumaces anathemate.

vior

vior in Ecclesia coercitio. Sanè hanc pœnam his verbis intelligi, prætterquàm quòd sentiunt Patres atque Interpretes omnes, ex more etiam Judæorum patet, qui ab externæ gentis ac religionis hominum consortio penitùs abstinebant ex divino præcepto [x]: quod religiosè adeò servabant, ut cæteras nationes execrarentur, atque idcirco ipsis vicissim odio & execrationi essent. Id præ cæteris observavit Tacitus [y], *Apud ipsos*, inquit, *fides obstinata, misericordia in promptu, sed adversus omnes alios odium; separati epulis, discreti cubilibus; projectissima ad libidinem gens aliorum concubitu abstinent*. Nec verò minùs eos Judæi detestabantur, qui cùm essent Judaicæ nationis, vectigalia publica redimerent: sive quòd hi lucri undequaque faciendi aviditate usuris fratres vexarent, sive quòd externis gentibus tributa libero populo imponentibus obsecundarent: utrumque contra legis præceptum [z]. Ea certè potestate Gallorum olim Druides usos memorat Cæsar [a], sive quis alius est belli Gallici scriptor: *Si quis*, inquit, *aut privatus aut publicus eorum decreto non steterit, sacrificiis interdicunt. Hæc pœna apud eos est gravissima. Quibus ita interdictum est, ii numero impiorum ac sceleratorum habentur: iis omnes decedunt: aditum sermonemque defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant: neque iis petentibus jus redditur; neque bonos ullus communicatur*.

x Exod. 26.
y Tacit. lib. 5. Histor.
z Deuter. 6.
a Cæsar de bello Gall. lib. 6.

12. *Ecclesiæ jussis obediendi mandatum.*

XII. Ex illo Christi mandato intelligi potest quantam vim habeat illud ejusdem Domini ad Apostolos & Discipulos verbum, cujus meminerunt Evangelistæ [b]: *Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit*. Audire enim Latinè apud Tullium, Quintilianum, Alfenum Jurisconsultum [c], ut & Græcè ἀκούειν, sive ἐπακούειν, & Hebraicè שמע *sciamab*, pro eo sumitur quod est obtemperare ac præcipienti parere: itaque in ipsum Jesum contumax habendus quisquis Ecclesiæ jussa observare detrectaverit.

b Luc. 10. Joan. 13.
c L. arbiter. ex compromisso, Dig. de recept. arbit.

13. *Hæc ex Scriptura potestas ad Laicos non trahenda.*

XIII. Licèt autem eam potestatem ad universum Christianorum cœtum trahere nonnulli conentur; ad maximè contemptibiles Ecclesiæ delegare videatur ipse Paulus [d]: nihilominus & Apostolus id se ad verecundiam eorum, vilibus de causis inter se litigantium, dixisse testatur, & sapientioribus tantùm arbitrium ejusmodi tribuit [e]. Arbitrium dico, quod voluntarium est; non jurisdictionem, quæ necessaria. Nam rerum caducarum controversias ac publicorum criminum judicia magistratibus haud dubiè relinquenda censet: quos potestatem à Deo habere, ideoque non sine causa gladium portare, alibi agnoscit. Quod autem attinet ad res Fidei ac disciplinæ, damnataque sacris legibus, atque ad publicum fidelium scandalum spectantia crimina; eorum cognitionem & executionem Paulus idem ac cæteri Apostoli pleno jure sibi vindicare non dubitarunt.

d 1. ad Cor. 6. 4.
e 1. ad Cor. 5. 3. & seqq.

14. *Ab Aposto-* [illegible]

XIV. De his certè rebus quæ ad religionem & politiam Ecclesiæ pertinerent, leges ab Apostolis, tum singulis, tum communi consilio constitutas, tota penè sacræ Historiæ series evincit; quæ quidem constitutiones partim scriptæ, partim non scriptæ fuerunt. Et primò quidem de subrogando in locum Judæ proditoris Apostolo, tum de cura viduarum & ministrorum electione in commune contulisse leguntur convocatis discipulis Apostoli, eamque in rem Diaconos instituisse [f]. Post hæc quis nescit insigem illam de Circumcisione & Mosaica lege una

[illegible]

cum

cum Evangelio à gentilibus ad Christi fidem conversis observanda, ortam inter discipulos controversiam. Hoc sanè dissidium causam præbuit antiquissimo & maximè solenni, ut illis temporibus, Concilio, quod anno à natali Domini 51. in urbe Hierosolymitana ab Apostolis habitum est. Ibi re accuratè disceptata, tandem placuit legis illius jugum nemini esse imponendum, paucis quibusdam articulis, & plerisque ad tempus, exceptis: quemadmodum à B. Luca narratur in Actis Apostolorum [g]. In his prætereà memoratur S. Paulus Syriam & Ciliciam perambulasse, *Confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & Seniorum*: τὰς διατάξεις, id est, constitutiones. Accedit quod posteà subjungitur de eodem gentium Apostolo & Timotheo: *Cum autem pertransirent civitates, tradebant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & Senioribus, qui erant Hierosolymis* [h]. Ubi Glossographus post veteres omnes Ecclesiæ utriusque Doctores *dogmata* rectè interpretatur *statuta*.

g Act. 15.
h Act. 16. 4.

15. Præcepta Morum ab Apostolis scripto, & verbo tradita.

XV. Præceptis deinde circa mores, tum publicos, tum privatos, de rebus quamplurimis ad Ecclesiasticam disciplinam & Christianorum inter se officia spectantibus refertæ sunt Pauli ac reliquorum Apostolorum epistolæ. Hujus generis sunt quæ variis in locis traduntur de fidelium Concordia & Charitate mutua [i], (quam inculcare nunquam desinebat Christo præ cæteris dilectus Apostolus [l]) tum de Virginitate & Conjugio, conjugumque inter se officiis [m]: de obedientia Subjectorum [n]: de officiis quoque Patrum & Matrum familias, imò Christianorum omnium in genere [o]: de Patientia deinde & Jejunio [p]: de Oratione privata [q]: de Psalmodia & canendis publicè Dei laudibus [r]: de Liturgia & Sacrificio [s]: de modestia fidelium convenientium ad Dominicam Cœnam, deque velandis mulieribus & earum in Ecclesia silentio [t]: de Pauperum prætereà cura; de Eleemosyna & Collectis [u]: de sacrorum Ministrorum virtutibus [x], deque necessariis ad victum ordini eorum præstandis [y].

Præter has scriptis mandatas leges, alias quoque viva voce ab Apostolis editas probant evidenter hæc D. Pauli verba [z]: *State & tenete Traditiones quas didicistis, sive per sermonem, sive epistolam*. Hæ traditiones in Græco textu vocantur παραδόσεις, id est, *præcepta*. Neque omnia quæ autore Spiritu sancto servari jusserunt Apostoli sacris Literis contineri, non modò unanimis Patrum consensus docet: sed perspicuè satis indicat B. ipse Paulus, cum scribit se, ut ad Corinthios venerit, *cætera* (ad disciplinam Ecclesiæ pertinentia) *dispositurum*. In Græco est διατάξομαι, sive constituam [a]: quod non scriptas constitutiones proculdubio demonstrat, atque adeo verbo tenus præcipiendi potestatem: quales Lycurgi apud Lacedæmonios leges ῥῆτραι peculiari vocabulo appellatæ, quasi dicta seu dictata ac velut quædam oracula. Ex hujus generis præceptis manarunt receptæ ab universa Ecclesia Traditiones, quarum vim atque autoritatem cuncti astruunt & commendant sacri Scriptores: Basilius [b] imprimis inter Græcos, inter Latinos Augustinus [c]: adde quæ à nobis jam dicta sunt Libri 1. cap. 4.

i Ephes. 5. ad Rom. 12. 15. tum 1. Cor. 6. & 2. ad eosdem.
l 1. Joan. 2. 3. 4.
m 1. ad Cor. 7.
n 1. ad Timot. 2. & 6. ad Rom. 13. Eph. 5. & 6.
o 1. Petri 2. & 3. ad Rom. 2. & 3.
p 2. ad Cor. 6. ad Rom. 13.
q 1. ad Cor. 14. ad Rom. 8.
r Eph. 3. 5. Coloss. 3.
s 1. Cor. 10. & 11.
t 1. ad Tim. 3. & seqq. ad Tit. 1.
u 1. ad Cor. 16. 2. ad eosdem 8. & 9.
x 1. Cor. 14.
y 1. Cor. 16 2. ad eosdem 8. & 9.
z 2. ad Thess. 2.
a 1. ad Cor. 11. in fin.
b Epist. de Spir. sancto 27.
c Epist. 118. ad Januar. c. 1. & 2.

16. Iidem Apostoli animadversione in contumaces usi.

XVI. Nec verò imperando tantùm, verùm & contumaces coercendo sacram jurisdictionem iidem Apostoli exercuerunt. Pullulantibus quippe ab ipso Christianæ religionis exordio Schismatibus atque Hære-

Hæresibus, contumaces aut atrociorum criminum reos ab eis tum correptos, tum etiam Christianorum consortio eliminatos videmus. Etenim præterquàm quòd Petrus Simonem Magum graviſſimè increpitum ad pœnitentiam hortatus est [d]: Paulus Hymenæum atque Alexandrum in fide naufragos *Satanæ se tradidiſſe scribit, ut discerent non blasphemare* [e]. Et, quod eodem recidit, *Alexandrum verbis suis resistentem vitari* juſſit [f]. Idem Corinthium inceſtus in novercam reum *absens quidem corpore, præsens autem spiritu, judicavit in nomine Domini tradendum Satanæ* [g]: quæ loquendi figura de anathemate à ſanctis Patribus vulgò explicatur: & ne sola severitate jus sacræ poteſtatis usurparet, eumdem Corinthium poſteà resipiſcentem recepit in gratiam, atque Eccleſiaſticæ communioni restituit [h]. Plurima ſunt alia juriſdictionis Eccleſiaſticæ ab Apoſtolis in usum adhibitæ argumenta per Libros novi fœderis ſparſa.

d Act. 8.
e 1. Tim. in fine.
f 2. Tim. 4.
g 1. Cor. 5.
h 2. Cor. 2.

17. Idem sequentium Pontificum in his usus.

XVII. Sequentibus temporibus plura ſanctorum Pontificum de variis rebus ad Religionem ac Disciplinam ſpectantibus decreta edita ſunt. Neque ea Conſtantino tantùm Imperatore, & quarto poſt Chriſtum natum ſeculo edi cœperunt, quo tempore Chriſtianis plena cultus sui libertate conceſſa, Nicænum aliaque Concilia celebrata nemo neſcit: ſed & prioribus quoque ſeculis. Nam præter cærimonias ac ritus Eccleſiaſticos pleroſque hoc temporis intervallo inſtitutos à Romanis maximè Pontificibus, legimus prætereà apud Euſebium [i] à Victore ſummo Pontifice ſub finem ſecundi ſeculi Theodorum Byzantinum Coriarium, de Chriſto pravè ſentientem, ejectum ex Eccleſia; ortamque priùs de tempore celebrandi Paſchatis controverſiam indictis, tum Romæ, tum alibi Synodis, compoſitam ab eodem; qui mox Aſianos Judaico more, ipſa Luna decima quarta celebrare id feſtum perſeverantes, à communione ſegregavit. Habita deinde videmus non pauca adverſus hæreticos Concilia, in quibus ſeculo tertio Antiochena contra Paulum Samoſatenum, Africana etiam plura variis de cauſis, ac ſequentis initio ſeculi Eliberitanum in Hiſpania.

i Lib. 5. c. 27. & 24.

18. Neceſſitas Iuriſdictionis Eccleſiaſticæ.

XVIII. Id autem neceſſariò ſic conſtituendum fuiſſe res ipſa per ſe ſatis clamat. Nulla enim humana ſocietas, ne ſceleratorum quidem, ſine legibus ſtare poteſt: nec res ſacras attingere niſi ſacris addicti debent. Id & in lege Moſaica Deus vetuit [l]: ac miraculo virgæ florentis [m]; imò pœnis quoque confirmavit cœlitùs inflictis Core, Dathan, Abiron, cunctiſque illorum aſſeclis [n], aliiſque. In Evangelica verò lege, præter loca jam anteà illata, quibus ſolis Apoſtolis & Presbyteris in rebus fidei ac diſciplinæ ſacræ, poteſtas data memoratur; uſus quoque Eccleſiæ perpetuus id evincit, ab ipſorum Apoſtolorum inſtituto derivatus.

l Numer. 1.
m Ejuſd. lib. c. 7.
n Num. c. 16.

19. Eccleſiæ poteſtas à Principibus agnita.

XIX. Quòd autem Principes etiam Catholici de Fidei dogmatibus, aliiſque ad Mores Chriſtianos pertinentibus Conſtitutiones ediderunt, tum Romani Imperatores poſt Conſtantinum, ut patet ex primis Codicis titulis, ac pluribus Juſtiniani, aliorumque novellis Conſtitutionibus; tum Reges Francorum, quemadmodum eorum ex Capitularibus liquet: id ſanè declarandi potiùs ac confirmandi, quàm ſtatuendi Juris Eccleſiaſtici gratia factum eſſe apparet. Etenim Poteſtas Eccleſiæ, Civilis poteſtatis auxilio indiget; ideoque Canonum de rebus ad publicam pertinentibus

tibus Ecclesiæ disciplinam promulgatorum, receptorumque tuitio haud dubiè Principibus Christianis incumbit, uti egregiè probat eruditione ac pietate simul illustris Archiepiscopus noster Tolosanus, ac tandem Parisiensis, Petrus de Marca [o]: frustra quippe Pontifices quid jubeant, nisi & Principes (quorum in manu publica autoritas, & corporalis, pecuniariæque pœnæ irrogatio est) partes ipsi etiam suas interponant. Qua de re Isidorus Hispalensis [p], & summus Pontifex Nicolaus [q]:

Alterius sic

Altera poscit opem res, & conjurat amicè.

Atque id Principes ipsi ultrò professi sunt, Constantinus in Nicæna Synodo Episcoporum libellos comburens, Theodosius ad Synodum Ephesinam scribens [r], Marcianus Chalcedonenses alloquens Præsules, & Valentinianus Orientalibus Episcopis respondens apud Sozomenum [s].

XX. De rebus quoque privatis, quæ temporales & pecuniariæ sunt judicasse videntur in veteri lege Sacerdotes [t], qua, si quid ambiguum incideret, ad eos recurri præcipitur, ut rem una cum judice definiant. De ejusmodi certè rebus aliis cognoscere inter laicos Episcopi potuerunt, consentientibus saltem partibus. Atque hanc Episcoporum potestatem inolevisse ex sancti Pauli mente loco suprà allato [u] ostendit B. Augustinus [x], ubi se hoc judicandi munere sæpè fungi coactum esse conqueritur, tanquam necessario Episcopi officio, cui se ideo additum agnoscebat: *Constituit enim*, inquit, *talibus causis* (secularibus fidelium) *Ecclesiasticos Apostolus cognitores in foro prohibens jurgare Christianos.* Quod alibi quoque testatur [y]. Hac de causa Imperatores ordinis sacri in profanis quoque negotiis componendis ac definiendis autoritatem legibus suis firmarunt. Extat imprimis eam in rem constitutio in calce Codicis Theodosiani [z], nomen præferens magni Constantini, qua priorem hac de re legem suam renovans atque amplificans, statuit, ut si alter litigantium in quocumque causæ statu, *judicium eligat sacrosanctæ legis antistitis, illico sine aliqua dubitatione, etiamsi alia pars refragatur, ad Episcopum cum sermone litigantium dirigatur*: & paulò post sic concludit: *Omnes itaque causæ quæ vel prætorio jure, vel civili tractantur, Episcoporum sententiis terminatæ, perpetuo stabilitatis jure firmentur; nec liceat ulteriùs retractari negotium, quod Episcoporum sententia deciderit.* Hanc quidem legem non desunt qui supposititiam esse contendant. Verùm iidem, atque in his Jacobus ipse Gothofredus, fateri coguntur rem ipsam, jus nempe & autoritatem civiles causas privatorum, saltem consentientium, disceptandi Episcopis à Constantino & insequntis Principibus esse attributam. Et sanè ipsius Constantini ea de re legem memorat Eusebius [a]: ait enim sententias Episcoporum inter litigantes prolatas eum autoritate sua roborasse, ita ut quæ ab iis decreta essent rescindere judicibus non liceret. Quamvis enim verba illa τοὺς τῶν Ἐπισκόπων ὅρους τοὺς ἐν Συνόδοις ἀποφανθέντας, si quis argutari velit, ad Canones in Conciliis decretos trahi posse videantur: attamen σύνοδον pro consessu & judicio Ecclesiastico Episcopi & Presbyterorum, & ὅρους pro sententiis, quibus quid definitur ac deciditur, sumi hoc loco facilè concedet, qui Sozomenum, peritissimum juris hominem, de hac eadem Constantini lege [b] disserentem legerit. Sic enim scribit de Constanti-

o De Concord. sacerdotii & imperii lib. 2. c. 10. ac lib. 4. c. & 7.

p Can. Principes 20. xxx. quæst. 5.

q Can. quoniam 8. dist. 10.

r In epist. quæ habetur in actis ejus Synodi c. 25.

s Lib. 6. c. 7.

20. *De rebus privatis ac temporalibus inter Laicos Episcopi quomodo cognoverint.*

t Ex Deut. c. 17.

u 1. ad Cor. 6.

x In Ps. 118.

y Ut epist. 147. ad Procul. Donatistam.

z Post lib. 16. quasi postremus ejus titulus de Episcopali judicio.

a Lib. 4. de vit. Constantini c. 27. ubi vid. Henr. Vales.

b Lib. 1. c. 9.

ſtantino agens, *τῶν δ' Ἐπισκόπων ἐπικαλεῖσθαι τὴν κρίσιν ἐπέτρεψε τοῖς δικαζομένοις, ἣν βούλωνται τοὺς πολιτικοὺς ἄρχοντας παραιτεῖσθαι· κυρίαν δ' εἶναι τὴν αὐτῶν ψῆφον, καὶ κρείττω τῆς τῶν ἄλλων δικαστῶν, ὡσανεὶ παρὰ τοῦ βασιλέως ἐξενεχθεῖσαν. Εἰς ἔργον δὲ τὰ κρινόμενα ἄγειν τοὺς ἄρχοντας, καὶ τοὺς διακονουμένους αὐτοῖς στρατιώτας. Ἀμεταποιήτους τε εἶναι τῶν Συνόδων τοὺς ὅρους:* hoc eſt, ut Valeſius interpretatur: *Epiſcopale judicium eligere litigantibus permiſit, ſi ſeculares Judices recuſare vellent: juſſitque ut Epiſcoporum ſententia rata eßet, non ſecùs ac ſi ab ipſo Imperatore fuißet prolata: utque Rectores provinciarum, eorumque Officiales, ſententias ab Epiſcopis prolatas executioni mandarent: ut denique inconcuſſa eſſent & inviolata Eccleſiaſticorum conſeſſuum judicia*. Atque hæc ita eſſe accipienda probari poteſt ex *l. ſancimus ut nemo 29. Cod. de Epiſcopali audientia*: ubi Clerici accuſatio Epiſcopo civitatis primùm delata, jubetur, eo ſuſpecto, ad Metropolitanum, aut ad Synodum provinciæ convenientibus cum Metropolitano Epiſcopis tribus antiquioribus, inde ad Patriarcham devolvi. Idem confirmatur *Novella 123. cap. 10. & 22.* unde evincitur Epiſcopalia judicia de cauſis etiam privatorum in Synodo exerceri plerumque ſolita; eorumque ſententias à publicis Magiſtratibus ex Imperatorum legibus executioni fuiſſe mandatas. His non multùm abſimilia circa Epiſcoporum in judicando poteſtatem, poſtea conſtituerunt Arcadius & Honorius, qui legibus duabus, inter privatos, ſaltem conſentientes, ſacræ legis Antiſtitis tanquam arbitri judicium valere ſanxerunt. Jacobus quidem Gothofredus legem priorem [c], quæ habetur in Codice Juſtiniani, tranſlatam cenſet ex Codice [d] Theodoſiano, ubi conſtitutio extat, quam, quia Conſtantinopoli data legitur, Arcadio aſſignat, & qua in gratiam Judæorum cavetur, ut, ſi velint, in civili negotio apud Patriarchas ſuos litigent, quorum ſententias publici Judices exequantur. In ea verò quæ refertur apud Juſtinianum anno eodem notata, qua apud Epiſcopos litigandi jus Chriſtianis tribuitur, manum Triboniani (Juri enucleando ab hoc Imperatore præpoſiti) ſuſpicatur; quaſi ea lex nunquam ab illis Principibus condita fuerit. Verùm cui non veriſimillimum videatur, vel ab ambobus fratribus, vel certè (quod ſuadet locus legi adſcriptus, nempe Mediolanum) ab Honorio Imperatore Occidentis, & ab ipſo primitùs Conſtantino Religioſiſſimo Principe, plus aliquid Chriſtianis, quàm Judæis eſſe indultum; ut ſcilicet etiam invitum adverſarium trahere poſſent ad Epiſcopale Judicium: præſertim cum Honorius idem, decennio poſt, idipſam ſanciens [e], conſenſus mutui & arbitrii non meminerit. Ea ſanè Conſtantini lex è Codice Theodoſiano à priſcis Francorum Regibus libris Capitularium [f] inſerta eſt, ubi Theodoſio adſcribitur. Extat eadem apud Ivonem Carnotenſem, & apud Gratianum. [g] Hac de re Diatriben religione ſua dignam edidit adverſus Jacobum Gothofredum, Antonius Dadinus Altaſerra [h] Toloſanus Anteceſſor. Et hæc de Laicorum cauſis Judicio Epiſcoporum ſubjiciendis.

c L. 7. Cod. de Epiſcopali audientia.

d L. 10. Cod. Theodoſ. de Juriſdict.

e L. 8. Cod. Juſtin. de Epiſcopa. audien.

f Capitular. lib. 6. cap. 281. unde eſt Canon *volumus* 37. xi q. 1.

g Can. quicumque 35. & Can. ſeq. ead. Can. & cauſt.

h In epiſt. anno 1676 Lud. Nublæo J. C. miſſa

21. *Iure Civili cauſæ Clericorum pleræque ad forum Eccleſiaſticum deferendæ.*

XXI. Jam Clericorum negotia profana, ſeu temporalia, ut vocant, ſi jus Cæſareum vetus inſpiciamus, vel apud Epiſcopum vel apud Magiſtratum Civilem pro actoris arbitrio agitari poterant ex Marciani conſtitutione. Sed ſi de cauſa aut crimine Eccleſiaſtico, hoc eſt ad res ſacras officiumve Clericorum ſpectante, agatur; dubium non eſt eam cognitio-

gnitionem fori Ecclesiastici esse: quod non modò Concilia ac Decreta Pontificum, sed & Principum leges sanxerunt. Huc pertinent Canones, Concilii Chalcedonensis quartus; Concilii Sardicensis tertius, septimus, aliique; Concilii Antiocheni undecimus ac duodecimus; Concilii Carthaginensis tertii Canones nonus & decimus; quorum, aliorumque similium summa eò redit ut debeant Clericorum reorum causæ hujusmodi apud Episcopum ventilari, Episcoporum apud Synodum Provinciæ, Metropolitanorum apud Primatem aut Patriarcham, ita ut omnium tandem appellatio ad Romanum Pontificem devolvatur. His consonat Justinianus dicta *lege 29. Cod. de Episcopali audientia, & Novella 123. cap. 21. in fine*. Sed ea res distinctionem aliquam accepit Jure Civili Novella quidem 83. itemque dicta Nov. 123. *cap.* 21. & 22. Episcopi Clericis pro pecuniariis causis & delictis Ecclesiasticis alibi quàm coram Ecclesiasticis Judicibus pulsari sive conveniri prohibentur, nisi fortè de negotiis Clericorum pronunciare Episcopi ipsi noluerint. Sed in causis pecuniariis Clericorum ab Episcopo ad civilem Magistratum provocatio conceditur; criminis autem publici accusatio, vel coram Episcopo, vel coram civili Judice inferri Clerico potest: & priori casu Episcopus reum flagitii gravioris Clericum, gradu dejectum competenti Magistratui publico puniendum tradere jubetur: posteriori casu licebit Episcopo, si gesta in Clericum damnatum non jure confecta existimaverit à publico judice, honoris ademptionem differre, donec princeps actis ab utroque transmissis, quod justum videbitur constituat. *d. Nov. 23. cap.* 21. §. 1.

XXII. Secundum jus Canonicum, in Italia, Hispania, & alibi receptum, tam Civiles, quàm Criminales Clericorum causæ ad Ecclesiasticum forum omninò pertinent [i], nisi causa feudalis [l] sit. Rei tamen atrocium criminum Clerici, ubi ab Episcopo suo damnati, ac depositi fuere, si in criminibus perseveraverint sine ulla emendationis spe, tunc verò coercendi legitimis pœnis quas Ecclesiæ mansuetudo non admittit, seculari Judici traduntur: sed priùs honore Clericatus exuendi sunt [m].

22. Iure Canonico Clericorum negotia fori Ecclesiastici sunt sine exceptione.

i Cap. 4. 8. 17. ex. de judiciis, & toto tit. de foro compet.

l Cap. 6. de foro compet. ex.

m Cap. 10. de Judic.

XXIII. In Gallia nunc eo jure utimur ex Francisci I. & sequentium Regum Constitutionibus, quibus latiùs patens Ecclesiastica Jurisdictio paulò angustioribus finibus conclusa est, ut personalibus quidem actionibus coram Ecclesiasticis Judicibus Clerici conveniantur, ex vulgata Juris regula, qua actor sequi debet forum rei. Nisi fortè de majori crimine agatur (casum privilegiatum practici nostri vocant; fortè per antiphrasin) quo casu Regii quoque Judices conjunctim litem ordinant cum Ecclesiasticis, & capitalem sententiam (si ea pœna dignus videatur reus) soli pronunciant atque exequuntur: non multùm abludente forma à præscripto dictæ Novellæ 123. De petitionibus autem, sive actionibus in rem, minimè cognoscit Ecclesiasticus Judex, etiam inter Clericos, si res sit temporalis; si verò spiritualis omnino sit, tùm de ea etiam inter laicos cognoscit, veluti de matrimonii fœdere, aliisque Sacramentis. Rerum autem quæ mixti quodammodo juris censentur, veluti beneficia, decimæ, aliaque id genus; quod ad petitorium attinet, cognitio ad forum Ecclesiasticum spectare dicitur; possessorium sibi vindicant Regii Judices, eò quòd Regis sit unumquemque in possessione rei

23. Iure Gallico hodierno de quibus Episcopi cognoscant.

rei suæ tueri. Sed de his, ut & de personarum, ac rerum Ecclesiasticarum immunitate, nos alibi pleniùs. Illud memoria tenendum, quod jam indicavi [n], cum, ut ait Justinianus [o], *Maxima duo sint dona hominibus à superna collata clementia, Sacerdotium & Imperium: & illud quidem divinis ministrans; hoc autem humanis præsidens ac diligentiam exhibens: & ex uno eodemque principio utraque procedentia humanam exornent vitam*: idcirco Principes oportet *maximam habere sollicitudinem circa vera Dei dogmata, & circa Sacerdotum honestatem*, eamque in rem curare ut *Sacrorum Canonum observatio custodiatur*. Imprimis autem & Clericorum, & Ecclesiarum, ac per hæc totius Canonicæ disciplinæ providentia & protectio Regi Christianissimo, Primogenito Ecclesiæ filio, ex sacra cœlesti unctione, ac jurejurando in id, tempore inaugurationis, præstito specialiùs incumbit & competit.

n Suprà hoc cap. §. 19.
o Nov. 6. in princip.

CAPUT III.

De primis quatuor Conciliis Oecumenicis, & primùm de Nicæno I.

1. Hujus tractationis propositum.

I. BREVEM aggredior Historiam, non omnium Conciliorum, quod longioris esset operæ, sed eorum duntaxat quorum in Canonico ac Theologico studio præcipuus est usus; & quorum Canones ac Decreta, sive à nostris autoribus in Decreto, aut Decretalibus; sive à Petro Lombardo in quatuor Sententiarum Libris, aut à S. Thoma in tribus Summæ suæ partibus laudantur; adjectis paucis Oecumenicis quæ postremis habita seculis fuerunt.

2. Ordo.

II. Ea in re hanc methodum sequendam putavi, ut primò quidem Universalia præmitterem omnia, non omissis ejus generis Pseudo-synodis. Deinde Localia sive Particularia adjungerem, quæ quidem alicujus sunt nominis, atque ad annum à Christo nato 1200. celebrata fuerunt. Græca itaque, Africana, Gallica, Hispanica, Italica, ad Caroli usque Magni tempora, servato in unaquaque classe ac natione temporis ordine, referam; nisi quòd plura ejusdem loci simul conjungenda visa sunt, exemplo veterum Codicum, & maximè Isidori; quòd ea res non parum lucis afferat ad alterum ab altero secernendum. Quæ deinceps sequuta sunt, nec in veteribus Canonum Codicibus habentur, ea juxta seriem temporis, servato quoque nationum locorumque discrimine, subjiciam.

Denique indicandum erit quæ vel communi totius Ecclesiæ consensu, vel Romanæ Sedis judicio in Codicem Canonum relata firmataque sint, & quæ sive ex parte, sive in totum rejecta Romæ, aut ubique: cætera nec probata, nec improbata ab Ecclesia censenda erunt: quæ cuncta ad cognoscendam cujusque vim ac robur sine dubio conducent.

3. De primis

III. Celeberrima sunt quatuor illa prima Concilia in Oriente celebrata,

lebrata, quæ à Gregorio magno & Isidoro cum quatuor Evangeliorum libris; ab hoc [a] etiam cum quatuor Paradisi fluminibus comparantur. His aliisque illorum temporum Conciliis per ea comprobatis legum vim attribuit Justinianus [b]: *Sancimus*, inquit, *vicem legum obtinere sanctas Ecclesiasticas Regulas, quæ à sanctis quatuor Conciliis expositæ sunt, aut firmatæ, hoc est in* NICÆNA *trecentorum decem & octo, & in* CONSTANTINOPOLITANA *sanctorum centum quinquaginta Patrum, & in* EPHESINA *prima in qua Nestorius est damnatus, & in* CHALCEDONIA, *in qua Eutyches cum Nestorio anathematizatus est. Prædictarum enim quatuor Synodorum dogmata, sicut sanctas Scripturas accipimus, & Regulas* (Canones) *sicut leges observamus.*

quatuor Conciliis generalibus.

a Can. 1. & 2. dist. 15.

b Nov. 131. §. 1.

IV. Inter omnia Concilia eminet Nicænum I. Nicææ habitum, quæ civitas est Bithyniæ in Diœcesi Pontica, & adhuc Græcis Νίκαια, Turcis *Isnich* nuncupatur. Celebratum autem est hoc Concilium An. Fauft. Paulino & Ceion. Juliano Consulibus, id est anno Christi 325. Constantini vigesimo, Silvestri Pontificis duodecimo, cyclo solis 26. lunæ 3. indictione 13. Beda quidem & alii ad tempora Julii Papæ referunt: sed contra fidem antiquiorum, in quibus Socrates [c] & Concilium Chalcedonense [d], Concilio Nicæno Paulinum & Julianum Consules assignant: cum Julius Feliciano & Titiano Maximo Coss. id est anno Christi 337. aut certè exeunte anno superiore, Nepotiano & Facundo Coss. sedere coeperit. Orientales huic Synodo plures annos assignant. Sed vix ultra duos menses protractum ab VIII. Kal. Julias ad VIII. Kal. Septembres, probatur ex Cresconiana Canonum collectione, & Chalcedonensis Concilii actione 2. Post hæc Constantinus Vicennalia sua Nicomediæ ac Nicææ celebravit, antequam Episcopi ad sua rediissent: quamquam Romæ nonnisi anno sequenti celebratum est id solenne ante Kalendas Augusti, quo vigesimus exiit Constantini annus.

4. Concilii Nicani 1. locus ac tempus.

c Lib. 1. hist. Eccl. cap. 6.

d Act. 2.

V. Etsi à Constantino indictum hocce Concilium scribatur ab eorum temporum Autoribus Ecclesiasticis: non desunt tamen qui Silvestri Romani Pontificis autoritatem in eo convocando intervenisse ex Rufino [e] colligant. Ille quidem à Constantino indictum fuisse tradit ex Episcoporum consilio, quos inter Episcopo Romano primum deberi locum non ambigitur, sine cujus consensu generalia in Ecclesiis decreta fieri vetat antiqua Ecclesiastica Regula, ut ex Socrate & Sozomeno jam observatum est: quod & sextæ Synodi testimonio [f] non semel in ipsius etiam Silvestri persona probatur.

5. Quis ejus convocandi autor.

e Lib. 10. hist. Eccl. 1.

f Act. 18.

VI. Numerus Patrum qui huic Synodo interfuerunt variè traditur; sed proculdubio trecentorum decem & octo fuit. Eusebius [g] numerum non definit, sed plures fuisse ait ducentis & quinquaginta: at Euthymius Alexandrinus Patriarcha bis mille quadraginta octo Episcopos tum Nicææ convenisse scribit [h]. Cui suffragari Orientales Concilii hujus editiones testatur Abraham Ecchellensis. Inhærendum tamen receptæ opinioni trecentos atque octodecim, ut dixi, Antistites numeranti: quem numerum post Athanasium [i], qui ei Synodo interfuit, sequuntur Epiphanius [l], Theodoretus [m], Hilarius [n], Ambrosius [o]. Nam & errorem in Eusebii numerum irrepsisse facilè suadent, tum Socrates [p], qui citato Eusebio, Episcopos adfuisse memorat trecentos & amplius: tum Gelasius Cyzicenus, qui trecentos & quinquaginta legit;

6. Numerus Patrum.

g De vita Constantini lib. 3. c. 9.

h Annal. tomo 1.

i In epist. ad Jovinianum Imp.

l Hæresi 69.

m Lib. 1. cap. 7. hist.

n Contra Constantium.

o Lib. 1. de fide, ad Gratian. cap. 9.

p Lib. 1. hist. Eccles. c. 8.

legit; ex quo numero, rejectis fortè ob suspectam fidem duobus ac triginta, superfuerint trecenti decem & octo duntaxat. Quod autem tantò majorem numerum Eutychius & reliqui Orientales agnoscunt, hunc habere potest intellectum: ut ultra Episcopos 350. Sacerdotes partim, partim Clerici alii, Episcopos sequuti, aut tantùm Synodi videndæ desiderio accensi, ex discrepantium dogmatum (ut ibi notatur) religionibus ad 730. accurrisse dicantur. Et verò apud Socratem paulò ante laudatum legimus vix iniri posse numerum Presbyterorum, qui Episcopos comitati sunt, Diaconorum, Acolythorum, aliorumque complurium.

7. Causa Synodi convocandæ. VII. Causa præcipua ejus congregandæ fuit Arii Presbyteri Alexandrini perversum dogma de Verbo Divino, seu Deo Filio, quem aliquando non fuisse, & in tempore creatum, nec ex Patris substantia natum, nec Patri similem esse docebat: qua hæresi secundum Synodos duas eas de re priùs in Ægypto habitas, anathemate notata, ὁμοούσιον, id est *consubstantialem* Deo Patri, Deum Filium eadem Synodus per symbolum definivit. Additum etiam est Decretum de Paschate, non more Judæorum ipsa die XIV. crescentis sub æquinoctium vernum Lunæ, sed die Dominica insequenti celebrando, contra Quartadecimanos sive τεσσαρεσκαιδεκατίτας.

8. Ejus præsides. VIII. Ei per Legatos præfuisse Silvestrum qui propter ingravescentem ætatem longinquum iter suscipere non potuerit, fatentur cum omnibus qui ejus Concilii res attigerunt, ipsiusque subscriptionibus, schismatici quoque Græci, Photius [q] & Cedrenus [r]. Hi fuere Osius Cordubensis in Hispania Episcopus, Vitus aliàs Victor, & Vincentius Romani Presbyteri, qui ante Patriarchas sedisse feruntur. Osius sanè in Orientem anteà missus, non alio quàm legati Apostolici titulo præesse Concilio potuit.

q De septem Synodis.
r In Historia.

9. Numerus Canonum. IX. Ab hac Synodo, opera præsertim Alexandri Patriarchæ Alexandrini, Canones XX. tantùm editi apud Græcos & Latinos habentur: qui numerus jam olim receptus, ut ex actis Concilii Carthaginensis sive sexti, sive quinti, colligi facilè patet. Cum enim Zosimus Papa commonitorio suo ab Africanis postulasset admitti appellationes Episcoporum ad Sedem Romanam, cui hoc jus competere ex Nicænæ Synodi decretis contendebat; missi ex Africa in Orientem legati, exempla Canonum Nicænorum ab Attico Constantinopolitano, & Cyrillo Alexandrino Patriarchis retulerunt, in quibus non plures apud Græcos quàm apud Latinos Canones continebantur, nempe viginti tantummodo: qua de re nos pleniùs suo loco.

10. Majoris numeri argumenta. X. Ad majorem Canonum Nicænorum numerum astruendum quædam afferuntur, quæ prima facie alicujus momenti videri possunt: 1. Athanasii & cæterorum Ægyptiorum Episcoporum epistola ad Marcum Papam, qua testantur incensam ab Arianis fuisse supellectilem Ecclesiæ Alexandrinæ, atque imprimis Libros, in quibus etiam Synodus erat Nicæna: cujus exemplaria ad se transmitti postulant. Nomine autem Athanasii hæc adduntur: *Præsentibus nobis octoginta capitula in memorata Synodo tractata sunt: quadraginta à Græcis, Græca edita lingua; & quadraginta à Latinis similiter Latina edita lingua. Sed visum est* CCCXVIII. *Episcopis Spiritu sancto repletis, & maximè jam dicto Alexandro* (Patriarchæ Alexandrino) *& Apostolicæ Sedis Apocrisariis, ut decem capitu-*

la

Ia adunarentur aliis, atque congruis locis insererentur, & ad formam septuaginta Discipulorum, vel totius orbis terræ linguarum, septuaginta tanti & tam excellentis Concilii fierent Capitula, &c. Quæ narratio Marci rescripto confirmatur, apud Gratianum [s].

Deinde Julius Pontifex [t] quatuor & viginti Concilii Nicæni Canones refert à vicenis, qui vulgo circumferuntur, diversos, ut Contius notat [u]: imò tres supra triginta, si bene numeravi, habentur in ipsa epistola quæ Julio adscribitur. Quin & in epistola 1. Felicis II. ad eumdem Athanasium & Synodum Alexandrinam, capita viginti & unum inveniuntur, ab antedictis aliquatenus discrepantia.

Addit tertiò Contius multa se observasse in Scriptoribus Ecclesiasticis velut ex Concilio Nicæno recitari, quæ inter ea capitula non extant: quale est Decretum, quod plures memorant, ut Pascha die Dominica & Luna 14. post æquinoctium vernum (Dominicam dicere voluit proximè sequentem post Lunam 14.) celebretur. Item Canonicarum Scripturarum in Ecclesia legendarum Canonem, in quo historia Judith numerabatur, apud Hieronymum in prologo illius libri. Prætereà præceptum & forma Epistolarum Formatarum [x], diversique alii Canones commemorati canone 3. Synodi Constantinopolitanæ 1. & can. 61. dist. 50. & can. 15. dist. 34.

Quartum argumentum suppeditare potest commonitorium Zosimi Pontificis, datum Romanæ Ecclesiæ Legatis in Africam missis, quo Appellationes ad Apostolicam Sedem Nicænorum autoritate Canonum fulciuntur; cujusmodi tamen nullus Canon inter vulgatos viginti reperitur: ut fatendum sit plures hujus Synodi Canones eo tempore extitisse, nisi fidem Zosimi, ejusque successoris Bonifacii eodem argumento utentis, in dubium revocare velimus.

Quintò ex Arabicis Canonum collectionibus (quarum exemplum à Veneto quodam ex Oriente in Europam advectum dicitur) Alfonsus Pisanus octoginta Nicænos Canones descripsit; Latinè versos recognovit Franc. Turrianus, ambo è Societate Jesu: quin & linguæ Arabicæ ac Syriacæ Regius apud nos Professor Abrahamus Ecchellensis quatuor supra octoginta summulis indicavit primùm, deinde expansos dedit, cujus versio inserta est Editioni Conciliorum Parisiensi anni 1671. Ex quo sequitur omnes ejus Synodi Canones vicenario numero non comprehendi.

XI. Verùm quantùm ad primum argumentum, epistolam illam in qua de combustis Alexandriæ libris agitur, falsò B. Athanasio adscribi tanquam ex Ægypto missam, ac proinde falsò quoque Marco Pontifici Romano tribui responsum vel inde constare videtur, quòd Marco Pontifice, anno scilicet 336. Athanasius in Gallia exulabat, incendiumque illud Alexandrinum annis circiter viginti post Marci obitum contigit, intruso in locum pulsi per vim Athanasii Georgio Cappadoce, & grassantibus in Alexandrinos orthodoxos Arianis, ut testatur ipse Athanasius [y]. Alia falsitatis argumenta Baronius, & Bellarminus non uno loco adducunt, quæ alibi prosequemur, ubi de Marco Papa dicendum erit. Advertendum prætereà cum Hincmaro Rhemensi Archiepiscopo [z], si numerentur capitula quæ sub Nicænæ Synodi nomine in Epistola Julii adducuntur, cum iis quæ designata prætermittuntur, cumque iis quæ leguntur in

s Can. Septuaginta 12. dist. 16.

t Int. ad Orientales epistola.

u Ad d. can. Septuaginta.

x De quibus epigraphe can. 1. & 2. dist. 73.

11. *Refelluntur superiores rationes.*

y In Libris Apologeticis.

z Advers. Hincmar. Laudunensem c. 20.

Epiſtola Felicis II. fore ut plura quàm ſeptuaginta, eaque inter ſe diverſa inveniantur; cum tamen minimè connumerentur illa capitula, quæ ex Nicæno Concilio ſervavit antiquitas.

Nec minùs laborare fidem Epiſtolarum quæ opponuntur ſub Julii ac Felicis Junioris titulo, ſuis locis demonſtrabimus.

Jam quæ tertio loco à Contio proferuntur, non unius ſunt generis. De tempore celebrandi Paſchatis (quam quæſtionem in hac Synodo tractatam, ex Athanaſio atque ex omnibus ferè Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ illorum temporum Scriptoribus liquet) Decretum quidem fieri vel potiùs renovari placuit, non tamen inter Canones, qui de cauſis ad morum diſciplinam ſpectantibus, necdum planè deciſis, condebantur, quicquam referri; vel quòd res eſſet tum antiquiſſimo totius Occidentis, Ægyptiarumque & aliarum etiam Orientis Eccleſiarum uſu recepta, tum à pluribus Orientalibus quoque Conciliis tempore præſertim Victoris Pontificis celebratis planè firmata; vel quòd ad Fidei magis dogmata, quàm ad Mores ea res pertinere videretur. Quæ ratio in Catalogo quoque divinarum Scripturarum hiſce Canonibus minimè inſerendo valere potuit. Poſteà tamen in Concilio Antiocheno [a] ea Paſchatis obſervatio, non ſimpliciter, utpote jam ſtabilita, ſed quaſi à Canonum materia non prorſus abhorrens, ſub anathematis periculo ſancita eſt, ne cui ejus decreti (quod fortè apud Orientales nondum ubique ſervabatur) ignorationem prætexere liceret. Literarum autem Canonicarum, quæ Formatæ dicuntur, neceſſitas in vulgatis hujus Concilii Canonibus 15. & 16. ſatis perſpicuè imponitur, cum in illo ad vitandos tumultus & ſeditiones diſtrictè vetatur ne Epiſcopus, Presbyter, aut Diaconus de civitate ad civitatem præter regulam tranſeant: in hoc verò Clerici, qui Regulam Eccleſiaſticam non agnoſcentes ab Eccleſia ſua receſſerunt, prohibentur in alia ſuſcipi. Regula, cujus hi Canones meminerunt, priſcum, certumque uſum aliquem ſignificat: ex cujus obſervatione natus haud dubiè Canon Apoſtolorum 13. *Ut nullus fidelium præter commendatitias literas ſuſciperetur*. Eodem pertinet & Canon 5. Nicænus. Sic etiam quòd in Innocentii I. Papæ decreto [b] dicuntur Canones apud Nicæam conſtituti, Pœnitentes etiam ab infimis officiis Clericorum excludere; referri poteſt ad Nicænum Canonem 2. quo à Clero abſtinere jubetur qui criminis alicujus reus probatur: & de Clericatus honore periclitari qui contrà Concilii placitum fecerit, ſive in promovendo Neophyto ſtatim à Baptiſmo (qua de re initio Canonis agitur) ſive in admittendo eo qui poſt Baptiſmum grave aliquod delictum, Pœnitentia ſcilicet dignum, commiſit. De eo qui alteram uxorem duxit B. Ambroſius [c] ait, quòd Apoſtolus ſtatuerat, ne is Epiſcopus aut Presbyter crearetur, Patres in Concilii Nicæni tractatu addidiſſe, neque Clericum eſſe debere: id autem licèt in receptis hujus Synodi Canonibus nullibi reperiatur, potuit tamen hæc quæſtio ita in Concilio Nicæno tractari, ut pro indubitata haberetur, nec viſa fuerit novo Canone indigere, præſertim cum Canone 17. Apoſtolorum definita jam eſſet.

Quartò, quod attinet ad Zoſimi commonitorium, nec is, ejuſve ad Afros Legati aut ſucceſſores mendacii argui debent: nec tamen reverà ad Nicænos Canones referendum jus Appellationum; ſed ad Sardicenſes, ex quibus tertius, quartus & ſeptimus, ad eas pertinent. Erroris autem cauſa ex eo manavit, quòd cum Synodus Sardicenſis, Nicænæ velut

a Can. 1.

b 34. relato apud Gratianam Can. 60. diſt. 50.

c Can. 14. diſt. 34.

velut Appendix habita fuerit, ejus Canones statim, & sine ulla distinctione, Canonibus Nicænis in pluribus priscis Codicibus describerentur: quales hodieque extant, à me quoque visi, tum in Bibliotheca Thuana, tum in Codice MS. Clar. Viri Claudii Hardy in Parisiensi Præfectura Regii nuper Consiliarii, cujus mihi copiam fecerunt Religiosi & eruditi Societatis Jesu Presbyteri Philippus Labbæus & Gabriel Cossartius: unde nihil mirum si Nicænæ Synodo assignarentur bona fide Sardicensia statuta. Interim hæc inter Romanam & Africanam Ecclesiam de veris Nicænæ Synodi Canonibus controversia, eorum verum numerum, inquisitione apud Patriarchas facta, certò aperuit atque firmavit.

Quintò, quod spectat ad Codices Arabicos, præterquam quòd apud peritos non ita magno in pretio sunt, neque eorum fidem valdè adstruunt, quæ ex illis à Joanne Beveregio Anglo in Synodico, sive Pandectis Canonicis proferuntur: fecit excellens Concilii Nicæni fama atque autoritas, ut aliorum non solùm Conciliorum, sed & Patriarcharum Decreta ejus nomine decorata fuerint, quò major eis reverentia conciliaretur. Turriano & Ecchellensi adstipulatur amicus & collega noster jam antè laudatus V. Cl. Claudius Capellanus, qui Doctoris ac Socii Sorbonici titulis, titulum Regii Hebraicarum Literarum Professoris suo merito adjecit. Illos enim Canones Arabicos arbitratur Nicænæ Synodo non esse abjudicandos, quòd non nisi ad Concilium aliquod antiquissimum, generale, & orthodoxum referri posse videantur; quæ omnia soli Nicæno conveniunt. Si enim Generale non esset Concilium ex quo hi Canones prodierunt, non potuisset Patriarcharum atque aliorum quorumdam Episcoporum, qui non nisi in generalibus ejusmodi Conciliis simul conveniunt, ordinem inter se ac sessionem constituere, ut hîc fit: Orthodoxum deinde fuerit oportet; cum Romano Patriarchæ primas partes & parem in alios potestatem assignet ei quam ipsi Patriarchæ in inferiores habent. Antiquitas ex eo quoque patet, quòd prius necessariò fuerit omnibus Orientalium in varias sectas quinto ferè seculo divisorum schismatibus, Nestorianorum puta, Jacobitarum, Melchitarum, & Maronitarum. Alioqui si hi Canones ab universali Ecclesia ante illa schismata conditi non essent, apparerent in illis vestigia quædam hujus vel illius sectæ, à qua nimirum essent constituti, eaque adversariis nequaquam probarentur: cum tamen omnes Orientis Christiani cujuscumque sectæ, & cum antè memoratis, Copti, Æthiopes, Armeni, ut Ecchellensis testatur, hosce Canones æquè admittant. Quæ ratiocinatio hinc confirmari potest, quòd hi nec Ephesini Concilii Canones, nec Chalcedonensis, in suis Codicibus habent, quia in illis Conciliis damnati sunt earum sectarum autores: quorum tamen Conciliorum decreta in Melchitarum libris habentur. Ex his apparet octoginta illos Canones Arabicos in quibus Orientales cuncti conveniunt, nec ad Ephesinum, nec ad Chalcedonense Concilium pertinere. Sed nec ad Constantinopolitanum referri possunt, quod nullibi septenarium Canonum numerum egreditur. Unde consequens videtur eos Nicænæ Synodo, cujus titulum præferunt, assignandos esse. Verùm ad hæc responderi potest, si quæ in Arabicis collectionibus Concilio Nicæno adscribuntur, ex eo reverà quoquo modo manarunt, non idcircò ea omnia

in Canonum numerum esse referenda. Fieri enim posset ut ex actis Nicæni Concilii quæ interciderunt, excerptæ fuerint Diatyposes, sive complures Episcoporum sententiæ, definitionum instar propositæ, nec tamen communi consensu in Canones digestæ, nec Canonum loco statim habitæ, quæ postea in Oriente præsertim receptæ, aut venditatæ sint. Stet itaque non nisi viginti Canones propriè dictos à Concilio Nicæno conditos. Id certè in antiquis collectionibus ab illa Synodo incipientium & per reliquas ambulantium numerorum consequentia manifestè evincit, & Gelasius Cyzicenus [d] tradit, itemque Theodoritus & Joannes Antiochenus. Rufinus viginti duos numerat, sed instituta divisione à vulgari diversa non diversorum decretorum adjectione.

d Lib. 2. Actor. Conc. Nic.

12. Ex quot Provinciis congregati in Synodo Nicæna Episcopi.

XII. Ex quot & quibus Provinciis ac gentibus acciti sint aut confluxerint ad hanc primam Synodum Antistites, certò pronuntiari vix potest. Quæ supersunt Episcoporum subscriptiones ostendunt nullum eï nisi ex Imperio Romano interfuisse, præter unum ex Perside, sive is Ctesiphontis fuit, qui cæteris ejus regionis Episcopis præerat, sive alius minoris gradus. Ex orbe Romano non ampliùs quàm triginta & octo Provinciæ colligi possunt, pleræque Orientis aut Græciæ: ab Occidente Latini pauci admodùm venerunt. Ex Africa unius tantùm, nec nisi unius ex Gallia nomen legitur: ex Italia & Hispania unius fortè Calabri & Legatorum Silvestri Pontificis, qui ante cæteros Patriarchas subscriptionibus suis decreta Concilii firmarunt, Osius nempe Cordubensis Episcopus, jam ante Constantinopolim missus, Victor seu Vitus & Vincentius Presbyteri urbis Romæ, qui Silvestri vice subscripserunt. Subscripsere & Patriarchæ Alexander Alexandrinus, Eustathius Antiochenus, Macarius quoque Episcopus Hierosolymitanus. Constantinus ipse Concilio in sede aurea, distincto ab Antistibus loco, adfuit, qui Christianæ libertatis, concordiæque autorem quo par erat gaudio & veneratione exceperunt; & ab ipso omni humanitatis atque observantiæ genere sunt honorati. Nam & in plerisque apparentia adhuc Martyrii, quod antea pro Christi fide passi erant, vestigia exosculatus dicitur, & libellos quibus eorum nonnullis crimina objiciebantur, combussisse. Decreta Concilii probata Romæ à Silvestro fuerunt. Illud addere non pigebit Provincias Imperii Romani non semper eadem ratione administratas, iisdemque finibus descriptas fuisse. Ab Adriani temporibus dividi in plures administrationes ceperant: sed post Constantinum novis divisionibus institutis, earum numerus triplo fermè major, cujusque limites contradictores fecit. Id non modò in Gallia & Occidente reliquo factum, sed in Oriente quoque, ubi ex una Palæstina, unaque Cappadocia tres factæ inveniuntur: aliarumque auctus pariter numerus. Quapropter licèt in posterioribus Synodis universalibus congregati ex pluribus Provinciis Præsules legantur, non ideo credendum est ex pluribus nationibus aut ampliore terrarum spatio convocatos.

13. Nicæni 1. Concilii autoritas.

XIII. Hujus Oecumenicæ primæ Synodi tanta semper autoritas apud omnes gentes, tanta reverentia fuit, ut ejus decreta velut certissimam & perpetuam fidei ac disciplinæ regulam habenda atque observanda Patres passim amplexi & miris laudibus prosequuti fuerint, ut SS. Ambrosius [e] & Augustinus [f], aliique: qua de re videndus præ cæteris Bellarminus de Conciliis, & Baronius in Annalibus ad annum 325.

e Epist. 32.
f Lib. 1. de Bapt.

Innu-

Innumera in eam rem adduci possent Pontificum Romanorum testimonia, imprimis verò Leonis I. pluribus locis [g], ex quo unum mihi seligendum visum est [h], quo breviter ejus Synodi actorum vis, & quædam velut imago depingitur.

Quoniam, inquit, *contra statuta Paternorum Canonum, quæ ante longissimæ ætatis annos in Urbe Nicæna spiritalibus sunt fundata decretis, nihil quidquam audere conceditur; ita ut si quis diversum aliquid decernere velit, se potiùs minuat, quàm illa corrumpat: quæ si (ut oportet) à cunctis Pontificibus intemerata serventur per universas Ecclesias, tranquilla erit pax, & firma concordia, nullæ de mensuris harum dissensiones, nullæ de ordinationibus lites, nullæ de privilegiis ambiguitates, nulla erunt de aliena usurpatione certamina; sed ea, quæ jure charitatis rationabilis est, & morum & officiorum servabitur unanimitas.* Per *Mensuras* intelligit præcipuæ dignitatis gradus, & ex eis sedendi ac præcedendi honorem, quò pertinent ejus Synodi Canones 6. & 7. Hoc sensu jubentur Diaconi propriam servare Mensuram, ex Græco ἐμμένειν τοῖς ἰδίοις μέτροις: tum ejusdem Synodi [i], tum Gelasii Papæ decreto [l].

g Epist. 53. ad Anatol. Constantinop. & epist. 66.
h Epist. 55. ad Pulcheriam.
i Can. 18.
l Can. Diacon. 13. dist. 93.

CAPUT IV.

De tribus sequentibus Conciliis generalibus Constantinopolitano I. Ephesino. I. Chalcedonensi.

I. SEquitur CONSTANTINOPOLITANUM primum Concilium, Oecumenicum 2. Patrum centum quinquaginta. Id ex Provinciis præsertim Orientalibus, circiter triginta, habitum est Constantinopoli; quæ urbs est in Europa Thraciæ provincia, priùs Byzantium, deinde à Constantino Magno sub novæ Romæ titulo instaurata: apud Christianos adhuc nomen servat, Turcis corruptè *Stambol* appellatur.

1. Constantinopolitani 1. Concilii locus, & numerus Patrum.

II. Convocata est hæc Synodus Coss. Syagrio & Eucherio, id est anno Christi 381. à Theodosio Seniore; non sine Damasi Pontificis Romani autoritate; ut probant Ecclesiæ Romanæ vetusta monumenta, quæ in Bibliotheca Vaticana, & S. Mariæ majoris asservantur; in quibus cum gesta Damasi contineantur, hæc scripta esse Baronius tradit: *Sententiam de damnatione Macedonii & Eunomii Damasus confirmari præcepit etiam in sancta secunda Synodo, quæ præcepto & autoritate ejus apud Constantinopolim celebrata est.* Id testimonio suo confirmarunt sextæ Synodi Oecumenicæ Patres [a], cum omnium priorum Synodorum conventus factos esse ajunt adversus tumultuantes hæreticos, tam Principibus, quàm priscis Patribus semper contra eos armatis: adduntque Ario insurgente Constantinum ac Silvestrum magnam Synodum apud Nicæam opposuisse; Macedonio autem Theodosium Imperatorem ac Damasum obstitisse. Quin & ipsi hujus Synodi Constantinopolitanæ Præsules, id in Synodica ad Damasum epistola, relata à Theodorito [b] apertè contestantur. Sic enim loquuntur, τὴν ἀδελφικὴν περὶ ἡμᾶς ἀγάπην ἐνδεικνύμενοι, σύνοδον ἐπὶ τῆς Ῥώμης Θεοῦ βουλήσει συγκροτοῦντες, καὶ ἡμᾶς, ὡς οἰκεῖα μέλη, προσεκαλέσασθε διὰ τῶν τοῦ θεοφιλεστάτου Βασιλέως γραμμάτων: *Fraternam erga nos*

2. Tempus & autores Synodi Constantinopolitanæ 1.
a Actio. 18. in prosphonetico.
b Lib. 3. hist. Ecclesiast. c. 9.

cha-

charitatem declarantes, ad Synodum, quam Dei nutu ac voluntate Romæ congregatis, nos quoque, tamquam membra propria, religiosissimi Imperatoris literis evocastis: deinde, ubi excusationes proposuerunt cur Romam ad Concilium à Damaso convocatum ire non possent, hæc subiiciunt, Συνδεδραμήκειμεν γὰρ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐκ τῶν πέρυσι γραμμάτων τῶν παρὰ τῆς ὑμετέρας τιμιότητος μετὰ τὴν ἐν Ἀκυληΐᾳ Σύνοδον. πρὸς τὸν θεοφιλέστατον βασιλέα Θεοδόσιον ἀποσταλέντων: *Conveneramus enim Constatinopolim juxta Literas à reverentia vestra superiori anno post Concilium Aquilejense ad religiosissimum Imperatorem Theodosium missas.*

3. Causa hujus Concilii celebrandi.

III. Hoc porrò Concilium indictum ac celebratum est præcipuè adversus Macedonium Episcopum anteà Constantinopolitanum, & Semi-arianos, sive Pneumatomachos cum illo blasphemantes Spiritum sanctum non Deum, sed creaturam esse. Eos hæc Synodus suo decreto, firmata Nicænæ Synodi doctrina, addixit anathemati; & cum his hæreticos alios, nimirum Aetianos ab Aetio aurifice ac deinde Philosopho denominatos, qui & Eunomiani ab Eunomio, Cyziceno Episcopo ejus discipulo, & ab Eudoxio Constantinopolitano Episcopo ejusdem impietatis consorte Eudoxiani, itemque Anomœi, hoc est dissimiles, dicti, Filium omnino Patri dissimilem affirmabant. Eadem sententia notati fuere in hoc Concilio Sabelliani à Sabellio Ptolemaide oriundo appellati, quibuscum Marcellus Ancyranus Marcellianorum autor sensisse dicitur, utique Divinitatis unam sub tribus nominibus Personam mentiti; & Photiniani Sirmiensis Episcopi Photini sequaces, qui post Paulum Samosatenum Trinitatem negabat, Deum agnoscens unum Spiritum, omnium opificem; Verbum verò mandatum quoddam divinum quo Deus instrumenti loco in rebus producendis uteretur: at Christum purum hominem, qui Verbum non substantialiter, sed tanquam prolatum accepisset. Damnati & Apollinaristæ, quorum Princeps Apollinaris junior Laodicææ in Syria natus, volebat Christum Dominum corpus inanime à materia traxisse, quod divinitas loco animæ, vel mentis informaret.

4. Numerus Canonum Constantinopolitanorum.

IV. Ab hac Synodo non plures quàm quatuor Canones editi sunt: quamquàm apud Græcos septem ei attribuantur. Sed & illos quatuor Latini in tres contrahunt, & quartum cum tertio conjungunt.

5. De novo Constantinopolitani Episcopi honore, adjecto à solis Græcis Canones.

V. Itaque post finem Synodi, ab Orientalibus, qui remanserant, additi sunt tres Canones, in quibus ille præsertim, qui tertius apud Græcos numeratur, quo scilicet Constantinopolitanus Episcopus jubetur habere præcipuum honorem, τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς post Episcopum Romanum, adjecta hac ratione quòd Constantinopolis sit nova Roma. Hæc certè constitutio apertè repugnat Canoni 2. ejusdem Concilii, quo cavetur, ut Ecclesiarum limites inviolati custodiantur secundum Nicænos Canones; & quo sua secundum illos privilegia Alexandrino & Antiocheno antistibus solummodò reservantur. Alia ejus rei argumenta Baronius profert ad annum 381.

6. Autoritas hujus Concilii.

c In epistola ad Anatolium.

VI. Quin secundæ hujus Synodi Canones ad Romanam Ecclesiam relatos, aut ab ea receptos negat Leo I. [c] unde in vetustissima Canonum collectione Latina, hujus Synodi Constantinopolitanæ Canones adjuncti sunt Canoni 28. Chalcedonensis, id est extra suum locum, atque ordinem legitimorum Canonum. Sed & postquàm suo loco Ca-

co Canones Constantinopolitani tres à Dionysio Exiguo inserti sunt Codici Canonum, eos non statim admisit Ecclesia Romana: saltem quantùm ad eam partem qua Primatus honor Constantinopolitanæ Sedi attribuitur.

VII. Certè nec S. Leoni probatum est hoc Concilium, & de illo ita Gregorius: ***Romana Ecclesia Constantinopolitanos Canones vel gesta Synodi illius hactenus non habet, neque accipit: in hoc autem eamdem Synodum accepit quod est per eam contra Macedonium definitum. Reliquas verò hæreses quæ illis memorata sunt, ab aliis jam Patribus damnatas reprobat***. Itaque, quod alibi dixit idem sanctus Pontifex, se quatuor prima Concilia ut sancta Evangelia suscipere ac venerari, id non absolutè accipiendum quantum ad omnia eorum decreta, sed quantum ad res fidei, sive quod ad damnandas hæreses attinet. Et verò nullum venisse ad hanc Synodum legimus Romanæ Sedis Legatum: fortè quòd eodem tempore Romæ Damasus Concilium iisdem de rebus haberet. Ex epistolis tamen ultrò citroque missis consensisse in Fide Occidentales & Orientales constat. Vocati fuerant ad hoc Concilium ab Imperatore, spe concordiæ, Macedoniani, qui numero sex ac triginta venerunt: sed cum orthodoxorum sententiæ accedere recusassent, re infecta discesserunt; & cum aliis, de quibus suprà dictum, damnati fuere. Sed Catholici quod ad fidem attinet & Tomum Occidentalium receperunt, id est, ut plerique interpretantur, fidei professionem à Damaso ex Concilio Romano scriptam ad Paulinum Episcopum Antiochenum; qua continebantur Anathematismi adversus omnes illorum temporum hæreses. Iidem Symbolo Nicæno articulum adjecerunt quo *Spiritus sancti* una & eadem cum Patre & Filio substantia est declarata his verbis, καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ Κύριον, τὸ ζωοποιὸν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον, καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν Προφητῶν: ***& in Spiritum sanctum, Dominum, vivificantem, ex Patre procedentem, cum Patre & Filio adorandum, & conglorificandum, locutum per Prophetas***: quod quidem Symbolum à Gregorio Nysseno compositum scribitur [d], & in Synodo Chalcedonensi integrè recitatum [e], canitur inter Missarum solennia. Quantùm autem ad disciplinam, Constantinopolitanæ sedi, rejecto Maximo Cynico, quem perperàm ordinaverant Ægyptii Episcopi, impositus primùm est Gregorius Nazianzenus mœrens, læto cum civibus Imperatore: postmodum tamen is, suborta invidia, eam dignitatem ultrò abdicavit: aliumque desiderantibus, per Timothei Alexandrini nuper electi Patriarchæ factionem, suffectus ejus loco, atque ordinatus est sub finem Concilii, vir aliarum magis quàm Ecclesiasticarum rerum peritus, & adhuc Catechumenus, licèt jam senior, Nectarius: & vetitum, ut diximus, ne in posterum præpositi Diœcesibus Episcopi [f] (id est, Patriarchæ atque Exarchi) ultra præscriptos cuique terminos Ecclesias ordinare præsumerent, ut ab Ægyptiis factum fuerat; sed constitutis per Nicænos Canones limitibus contenti essent.

d Nicephor. lib. 12. c. 13.

e Actio 2.

f Can. 2. Conc. Const.

8. Ephesini Concilii locus ac tempus.

VIII. EPHESINUM I. quod est Oecumenicum 3. dictum est ab Epheso Asiæ Propriæ seu Proconsularis provinciæ, ac totius Asianæ Diœceseos Metropoli, quæ nomen adhuc in ruinis retinet. Ibi coacta

est hæc

est hæc Synodus post Consulatum Theodosii duodecimum, Valentiniani tertium, sive Coss. Annio Basso & Flavio Antiocho, id est anno Christi 431. jubente juniore Theodosio, atque autore summo Pontifice Cœlestino; cujus Legatus Cyrillus Patriarcha Alexandrinus *Phrygio* sive Mitra, ut ajunt, ab eo missa, plenioris scilicet potestatis insigni, decoratus, Synodo præfuit [g], cui plusquam ducenti Episcopi interfuerunt. Interfuere imprimis missi Roma Episcopi duo Arcadius & Projectus, & cum his Philippus Presbyter, Sedis Apostolicæ Legati [h].

g Evagr. lib. 1. cap. 4. Phot. t. 8. c. 1. Balsam. in Nomocan. Nicephor. lib. 14. c. 34.

h Conc. Ephes. act. 2.

9. *Gesta Concilii Ephesini.*

IX. Scripsit idem Cyrillus duodecim Anathematismos adversus totidem Nestorii Episcopi Constantinopolitani capita, cujus hìc damnati errores. Eorum hæc summa fuit, ut Christum in duas hypostases sive Personas distraheret: affirmabat nimirum in eo ut naturas duas, ità & Filios duos esse, unum Deum ex Deo Patre, alterum hominem ex Maria matre: quæ idcirco non Deipara & Θεοτόκος dicenda esset, sed ad summum Christipara. Contrà verò definitum est ab hujus Synodi Patribus manere in duabus naturis unam Domini nostri Jesu Christi personam [i], & Mariam Deiparam dici debere.

i Can. 1. versu Tertia Synodus dist. 2.

10. *Numerus Canonum, & cur in Codicem Ecclesiæ Romanæ non relati.*

X. Ejus Canones octo apud Græcos recepti, in Latino Codice Canonum non habentur, quòd magis Nestorium ejusque fautores, vel adversarios, quàm generalem Ecclesiæ disciplinam respiciant: anathematismi tantùm Canonum loco illi Codici inserti sunt.

11. *Quæ Imperatoris partes in hac Synodo.*

XI. Convocatum quidem est à Theodosio juniore hoc Concilium, quod orta in Oriente hæresis examinanda in Oriente præcipuè videretur; & is Candidianum Comitem domesticum ad Concilium misit: sed ea lege id à se factum testatus, ut se quæstionibus Ecclesiasticis non immisceret, sed ut monachos, inquit, & seculares qui spectaculi causa eò confluerent, submoveret, & omnem injuriam, vim ac seditionem atque omne impedimentum à Synodo propulsaret [l]: sed cum Joannes Patriarcha Antiochenus seorsim in diversorio suo Pseudosynodum cum suis haberet, Candidianus ille has turbas non satis ex officio compescuit: imò ejus in Nestorium propensi artibus, aliquandiu apud Theodosium laboravit Cyrilli & orthodoxæ Synodi causa; donec patefacta veritate, iis quæ in Nestorium decreta erant Imperator acquievit.

l In Actis Concilii Ephesini.

12. *Chalcedonensis Concilii locus.*

XII. CHALCEDONENSE Oecumenicum quartum Concilium, Nicææ prius indictum, deinde translatum est Chalcedonem: quod oppidum est Bithyniæ ad Bosporum Thracium: Plinio aliisque Latinorum *Chalcedon* vocatur: aliis *Calchedon*. Græcis enim posterioribus est Καλχηδών, parum abludente vocabulo à Carthaginis nomine, quæ veteribus Græcis Καρχηδών. Cæterùm Chalcedon, nunc in vicum redacta, cum titulo Metropoleos quam tunc primùm consecuta est in honorem S. Euphemiæ Martyris, in cujus Ecclesia habitum Concilium est, pristinum quoque adhuc nomen retinet, vulgò *Calcidona*, ferè juxta oppidum Constantinopoli oppositum, quod Turcis dicitur *Scutari* vel *Scudaret*.

13. *Ejusdem Concilii autores, tempus & numerus Episcoporum.*

XIII. Indicta fuit invitante Leonem Pontificem Marciano Imperatore, & consensu amborum habita, ut ex utriusque Epistolis constat. Celebrata autem fuit ab Episcopis sexcentis triginta, ex Provinciis circiter septem & quinquaginta, Marciano & Adelphio Coss. id est anno 451.

XIV. Consederunt Patres pro more ante Cancellos altaris in Secretario, sive Sacrario, quem locum Græci Diaconicon quoque appellant. Intervenerunt nomine Imperatoris Anatolius Magister militum, Exconsul & Patricius, & cum eo Præfectus Prætoriorum Palladius, ac Magister Officiorum Vincomalus. Primum inter Episcopos locum tenuere Legati seu vices agentes Leonis Romani Pontificis Paschasinus Episcopus Lilybætanus, Lucentius Episcopus Herculanus vel Asculanus, & Bonifacius Presbyter urbis Romæ. Quin & Imperator ipse Marcianus, comitante Pulcheria Augusta, Patres adiit, ac digna Christiano Principe oratione allocutus est, testatus se ad fidem confirmandam, non ad potentiam exercendam, exemplo Constantini in Synodum venisse. Tria etiam ipsis disciplinæ capita suggessit, quæ Concilii decretis inserta sunt. Eo præsente & lætis acclamationibus excepto, ac sæpiùs faustis ominibus interpellato, recitata est definitio fidei, ab Episcopis præsentibus subscripta; aut etiam absentium infirmorumque loco, non solùm ab Episcopis, sed à Presbyteris quoque vel Diaconis, eorum vice fungentibus. Illam autem definitionem ubique servari jusserunt edicto suo Imperatores Valent. & Marcian. *14. Forma Concilii.*

XV. Damnavit hæc Synodus Eutychem sive *Eutychetem* Archimandritam, seu Abbatem Constantinopolitanum, qui asseverabat Christum non ex duabus naturis existere, sed post assumptum hominem solam in eo permanere divinam naturam. Damnatus etiam cum eo est Dioscorus Alexandrinus Patriarcha ejus fautor, ea maximè de causa quòd Leonem Papam excommunicare ausus esset: atque ipse rursus Nestorius. At Theodoritus, Cyri in Cyria Episcopus, ab eo in Ephesina Pseudosynodo dejectus Episcopatu, in sedem suam restitutus est, postquàm Nestorio anathema dixit: restituti & alii per injuriam in eadem Synodo damnati. Hæc autem gesta sunt Sessionibus tredecim, quæ octodecim Actiones continebant. *15. Summa gestorum in Concilio Chalcedonensi.*

XVI. Hujus autem Synodi Canones septem & viginti dumtaxat in Occidenti recepti, quos solos Dionysius Exiguus in suo Codice Canonum Ecclesiæ Romanæ descripsit: quod & Theodorus Lector [m] testatur: & cum utroque congruit in eo numero Joannes Antiochenus. Quod autem Græcorum aliæ collectiones triginta ejus Canones referunt, id Anatolio Episcopo Constantinopolitano adscribitur, qui cœtu dimisso, ex quo Legati Leonis Papæ, & Judices ab Imperatore delegati jam exierant, Orientales Episcopos sui studiosos retinuit describendorum Canonum prætextu: & absentibus iis qui ipsius ambitioni præ cæteris contradicendi jus habebant, viginti & septem prioribus Canonibus attexuit vigesimum octavum, quo, quasi per interpretationem furtivi Canonis Constantinopolitani (de quo anteà) Secundus inter Patriarchas locus, & paria cum Romano Pontifice Privilegia Constantinopolitano Episcopo attribuuntur, cum jure ordinandorum per tres vicinas Diœceses, Thracicam, Ponticam, & Asianam, Episcoporum: quæ Diœceses illius ipsius Constantinopolitani Concilii decreto ab Exarchis sive Primatibus suis, Heracleensi nempe, Cæsareæ magnæ, & Ephesino Episcopis, regi jussæ erant. Addidit & Canones vigesimum nonum, ac trigesimum, qui conflati sunt ex iis quæ gesta fuere actione quarta, nimirum ex interlocutione Paschasini sedis Apostolicæ Legati cum ipso Anatolio, atque ex prohibitione præsulibus Ægyptiis post damnatum Dioscorum *16. Numerus Canonum.* *m Collecta. l. 1.*

ſcorum facta, ne Conſtantinopoli priùs abſcederent, quàm alius ejus loco ſubſtitutus eſſet Alexandrinus Patriarcha. Sed Canonem illum XXVIII. clam & per obreptionem inſertum fuiſſe demonſtrant Cardinales Baronius ad annum 451. ac Perronius in reſponſione ad Regem magnæ Britanniæ [n]. Et verò poſtquàm Anatolii dolum reſcivere Pontificii Legati, Patribus ad novam ſeſſionem, quæ ultima fuit, convocatis, adverſus ea quæ per ſuam abſentiam ſubdolè geſta erant, proclamarunt. Verùm faventibus honori Sedis Conſtantinopolitanæ judicibus cognitoribus ab Imperatore delegatis, itum eſt in ſententiam Anatolii. Hoc tamen conſtitutum, tanquàm Concilii Nicæni Canonibus, imò & tanquàm illi Canoni 2. ipſius Chalcedonenſis Concilii repugnans, improbarunt Sedis Apoſtolicæ Legati interceſſione palàm interpoſita. Quapropter Leo Pontifex ea de re graviter queſtus eſt apud Anatolium ipſum, & apud Marcianum Auguſtum ac Pulcheriam [o]: atque accepta Patrum ſynodali Epiſtola, una cum actis ſynodalibus, quibus cuncta rata habere ſuoque aſſenſu firmare rogabatur, illis in ſola Fidei cauſa autoritatem ſuam accommodavit, uti videre eſt in ejus epiſtola 61. ſcripta ad Epiſcopos qui Synodo Chalcedonenſi interfuerant.

n Lib.1.cap.34 & 53.

o Epp.53.54.& 55.

17. *Autoritas ejuſdem Concilii.*

XVII. Hinc ſcripſit Cardinalis Bellarminus [p] Canones Concilii Chalcedonenſis vim nullam habuiſſe, niſi quatenùs à ſummis Pontificibus, aut ab aliis deinde Conciliis renovati fuerunt. At, cum Canones ſaltem viginti ſeptem illius Concilii in Oriente ſtatim recepti fuerint, teſte Dionyſio Exiguo, & Juſtinianus [q] legum robur Canonibus illis perinde ac trium priorum œcumenicorum decretis attribuerit: ſatius videtur cum Illuſtriſſimo Marca [r] fateri Canonem duntaxat XXVIII. S. Leoni fuiſſe improbatum; idque colligi poteſt ex ipſius Leonis epiſtola 62. ad Maximum Antiochenum, ubi ſcribit: *Quicquid præter cauſas ſynodalium Conciliorum ad examen Epiſcopale defertur, poſſe aliquam dijudicandi habere rationem, ſi nihil de eo eſt à ſanctis Patribus apud Nicæam definitum. Nam quod ab eorum regulis & conſtitutione diſcordat* (veluti Canon 28. Concilii Chalcedonenſis) *Apoſtolicæ Sedis nunquam poterit obtinere conſenſum.* Sic Leonis mentem explicat Facundus Hermianenſis [ſ], *Beatiſſimus Leo, non ſententiam ſuper Ibæ Epiſtolam prolatam, neque Epiſcopatum prædicto Ibæ redditum, & cætera, quæ in Synodo Chalcedonenſi de quibuſdam perſonis decreta ſunt, neque Canones Eccleſiaſticæ diſciplinæ ſalubriter illic à ſanctis Patribus conſtitutos attendit, cum diceret, ut ſanctam Synodum ad extirpandam ſolùm hæreſim & ad confirmationem fidei Catholicæ, ſtudio Chriſtianiſſimi Principis congregatam, in occaſionem ambitus trahas, & his ſimilia, ſed ſuperbam potius elationem Conſtantinopolitani Epiſcopi, ſicut verba indicant.* Idem ſenſit & Gelaſius Pontifex, cùm hæreticis, qui Chalcedonenſem Synodum impugnantes ajebant vel in totum admittendam, vel nulla ex parte firmam eſſe poſſe, reſpondit, *quæ per incompetentem præſumptionem Anatolii, illic tentata ſunt, nulla ratione ſubſiſtere; ſed cætera omnia quæ ſecundum Scripturas, traditionemque majorum, ſecundum Canones, regulaſque Eccleſiæ pro fide communi & veritate Catholica & Apoſtolica, pro qua hanc fieri Sedes Apoſtolica delegavit, factamque firmavit, à tota Eccleſia indubitanter admitti.* In Epiſtola quoque ad Epiſcopos Dardaniæ Gelaſius idem fecundum hæc ſcribit, *Leonem, quicquid ultra quàm ab eodem pro fide & communione Catholica atque Apoſtolica illic agendum conſtaret eſſe delegatum,* per

p Lib.de Rom. Pont.c.12.

q Nov. 131.

r Lib.3.de Concord.c.3.

ſ Lib.5.c.4.

per occasionem congregationis illius, præter Nicanos Canones nova videretur actione tentatum, competenti refutatione vacuasse. Videnda in hanc rem tota illa Epistola, quæ inter Gelasianas numeratur XIII.

XVIII. Ex his apparet circa gesta hujus Concilii triplici modo se gessisse sanctum Leonem: ita ut quæ ad fidei negotium pertinebant, Decreto suo nominatim & expressè confirmaverit; quæ per ambitum Anatolii contra Nicænos Canones novata fuerant, palàm damnaverit; reliqua velut tacito consensu admiserit, id est, iis non sit apertè reluctatus. Expuncto itaque à Græcis ipsis illo vigesimo octavo Canone, redintegrata est inter Leonem & Anatolium concordia, quod discimus ex illius ad hunc epistola quæ 71. est. Anatolius tamen posteà, ejusque successores, privilegio quasi ab secunda Synodo sedi suæ indulto usi sunt, quantùm ad secundum in Ecclesia locum: quantùm autem ad Diœceseon administrationem, velut ex consensu Episcoporum, & inolita deinde consuetudine. Quò respexisse videntur Imperatores Zeno [t], & Justinianus [u], cum Patriarchica jura Ecclesiæ Constantinopolitanæ, cujus causam fovebant, ità confirmant, ut jure prioris possessionis, secundum Canones se id concedere, aut probare ostendant. Sic valuit Principum autoritate & longo usu jus Constantinopolitani Patriarchæ, quod innuit Liberatus Diaconus, [x], *Licèt*, inquit, *Sedes Apostolica usque contradicat, quod à Synodo confirmatum est, Imperatoris patrocinio permanet quodammodo*.

18. Sanctus Leo ut circa Synodū Chalcedonensem se gesserit.

t In l. 16. Cod. de sacrof. Eccl.
u Nov. 131. c. 2.
x In Breviario cap. 13.

Horum quatuor Conciliorum Generalium Paraphrases Arabicas edidit Beveregius to. 1. Pandect. canon. à Josepho Ægyptio sumptas, & Asiatico stylo scriptas. Constantinopolitani I. versio accuratior seu fidelior exstat in Regia Bibliotheca, ut me monuit Vir Cl. Capellanus, *le Capelain*.

CAPUT V.

De sequentibus quatuor generalibus Synodis in Oriente habitis, Constantinopolitanis II. & III. Nicæna II. & Constantinopolitana IV.

I. CONSTANTINOPOLITANUM II. Concilium, Oecumenicum V. de quo Cann. 9. & 10. dist. 16. in urbe regia celebratum est anno 12. post Consulatum Basilii, id est, Christi 553. Justiniani Imperatoris jussu, qui anteà Vigilium Papam Roma evocaverat. Sed hic malè ab eo habitus, Synodo interesse recusavit, eoque absente præsedit Eutychius Patriarcha Constantinopolitanus, Mennæ successor.

1. Constantinopolitani Concilii 2. locus ac tempus.

II. Id habitum est ab Episcopis 165. & secundum edictum ab Imperatore anteà promulgatum, tria Capitula damnavit: primùm Libros Theodori Mopsuestiæ quondam Episcopi, qui Nestorio Magister erroris fuerat, & Personas in Christo duas constituebat, ità ut vellet alium esse

2. Numerus Episcoporum & gesta hujus Concilii generalis 5.

Deum

Deum Verbum, alium Christum hominem. Deinde Ibæ Præsulis Edesseni epistolam ad Marim Persam, qua Cyrillum perinde ac Nestorium arguens, Mopsuestenum laudibus extollebat: ac denique Theodoriti Episcopi Cyrensis Commentarius, quem adversus duodecim anathematismos Cyrilli Alexandrini, flagrante Joannis Antiocheni cum eo simultate, scripserat. Hi nihilominus duo cùm anathema Eutychi & Nestorio dixissent, nec hæreticum dogma ullum tuerentur, in Chalcedonensium Patrum consessum fuerant admissi: hic etiam Sedi suæ, qua dejectus in Ephesina 2. Pseudo-synodo erat, restitutus.

3. Alia causa in Synodo 5. tractata.

III. Hac eadem Synodo Origenis quoque Libris sparsa impia commenta damnata sunt, veluti animas hominum sine corpore priùs existentes in corpus pœnæ causa demitti; atque ita Christi animam Verbo Divino conjunctam fuisse ante Incarnationem, eumque omnibus Spirituum cœlestium ordinibus jure assimilatum, & pro dæmonibus passurum; atque horum, ut & impiorum hominum tormenta temporaria futura. Damnati cum Origenianis, etiam Didymi & Evagrii Pontici ejus sectatorum errores paganici, ac similia fabulis somnia; & cum his Anthimi, Petri, & Zooræ scripta: quemadmodum ex Græcorum Zonaræ & Balsamonis in hanc Synodum 5. annotationibus liquet: quamquàm ea hujus Concilii pars hodiè non extet, subtracta, uti probabile est, per Theodorum Cæsareæ in Cappadocia Episcopum, erroribus Origenis & Acephalorum faventem.

4. Hujus Synodi Canones nulli.

IV. Canones nullos hæc Synodus edidit: sed quatuordecim anathematismos, præter anathematum in Origenis & Origenianorum errores capita.

5. Quomodò approbatum hoc quintum Concilium à summo Pontifice.

V. Vigilius Pontifex, qui Theodorum quamvis damnandæ doctrinæ autorem, tamen post mortem excommunicari non posse censebat, Justiniano Imp. diu restitit, jubenti ut Synodi hujus decretis subscriberet; quòd eo facto Chalcedonensis Concilii labefactari autoritatem arbitraretur, à quo recepti in gratiam erant Theodoritus & Ibas. Qua de causa exilio multatus est: sed posteà revocatus, cum illam omnem controversiam minùs ad res Fidei, quàm ad personas Scriptorum, qui haud dubiè in aliquo peccaverant, pertinere advertisset, Synodo subscripsit, damnato seorsim Origene.

6. Autoritas cur dubia.

VI. Idcircò Afris, aliisque Occidentis Præsulibus hujus Synodi, ipsiusque Vigilii acta displicuere; adeò ut eorum plerique ipsius communioni ob mutatam ab eo sententiam renunciaverint. Et sanè quædam sunt quæ adversus Concilii hujus autoritatem objiciuntur; quòd Vigilius licèt Constantinopoli degeret, ei non interfuerit, nec eam pro potestate firmaverit: quòd in eo mortui novo more fuerint excommunicati: quòd Ibæ epistola in Concilio Chalcedonensi non omninò improbata, hìc absolutè damnata fuerit.

Cæterùm Vigilio causæ plures fuere Synodo non interveniendi, tum quòd minùs amplum, quàm pro dignitate sua, Occidentalium Antistitum haberet comitatum: tum quòd Patriarchæ Constantinopolitano primum post se locum supra Alexandrinum & Antiochenum, nec concedere honestum, nec contra Imperatoris voluntatem negare tutum putaret. Quamvis autem Synodi acta non probaverit, sufficit quòd à Pelagio, in Libro quem teste S. Gregorio [a] composuit contra schismaticos

a Lib. 2. epist. 36

cos hoc Concilium tanquam Chalcedonensi contrarium repudiantes ; & ab ipso Gregorio Magno probata est [b].

b Lib. 1. epist. 24 ad eund. lib. 3. c. 37.

Quòd autem Synodus Theodorum excommunicaverit jam mortuum, ea non propriè excommunicatio fuit, qua Sacramentorum Ecclesiæ usus aufertur; sed impropriè dicta, quæ indignum suffragiis Ecclesiæ pronunciat eum, qui in errore jam damnato mortuus est. Quod attinet ad Epistolam Ibæ, Legati Romanæ Sedis in Chalcedonensi Concilio non dixerant se eam recipere, sed Ibam ex fine ejus ipsius epistolæ innoxium habere posse, quòd admissis Cyrilli anathematismis, Nestorii doctrinam exploderet, quem decies millies anathematizabat. Neque contra eorum sententiam factum est in hac Synodo, cùm eadem epistola damnata est: non enim singula ejus verba singulari sententia damnantur, sed quæ Nestorianismum sapiebant, quæ & in definitione hujus Concilii exprimuntur.

VII. CONSTANTINOPOLITANUM III œcumenicum VI. sive absolutè *Sexta Synodus* [c], habita est à 270. Episcopis, aut ex Zonara in historia à 289. Imperatore Constantino Pogonato Heraclii nepote, Pontifice autem Romano Agathone, qui ei per Legatos Theodorum ac Georgium Presbyteros & Joannem Diaconum præfuit; anno Christi 680. inchoatum, sequenti absolutum, in Trullo Palatii. Id nomen fuit Secretarii, sive Aulæ, ab opere arcuato sic dictæ, in qua postea quoque habitum aliud Concilium, quod Trullanum inde appellatur, aliàs Quinisextum, de quo suo loco.

7. Constantinopolitani 3. Concilii, locus, tempus, & Patrum numerus.

c De qua Can. 9. & 10. dist. 16.

VIII. Hæc autem Synodus Theodorum qui Pharan Episcopus fuerat, Sergium, Pyrrhum, Petrum, Paulum qui Constantinopolitanam sedem tenuerant, Cyrum qui Alexandrinam, Macarium præsertim tunc Patriarcham Antiochenum, cum Stephano ejus discipulo, & Polychronio, cæterosque Monothelitas, unam in Christo voluntatem atque operationem, orta Heraclii temporibus hæresi, prædicantes anathemate notavit; cùm utraque natura suas habeat proprietates, & neutra existimanda sit voluntate sua & agendi vi caruisse. Illis autem hæreticis acta hujus Synodi quæ nunc extant Honorium Romanum Episcopum adjiciunt, quasi cum Sergio sensisset. Et reverà ejus quoque nomen in epistola Leonis II. ad Constantinum cum cæteris continetur. Sed probat Baronius ex actorum hujus Synodi compendio, quod habetur apud Anastasium Bibliothecarium, in Agathone, colligi adulterata à Græcis ea hæresi posteà laborantibus exemplaria illius Concilii fuisse. Corruptio autem illa à Theodoro Constantinopolitano Episcopo manare potuit, qui propter hæresim damnatus [d], substituto Georgio; deinde post hujus obitum, anno sequenti per simulationem orthodoxæ fidei restitutus est amissæ dignitati, ex Nicephoro: videturque sui nominis loco nomen Honorii in authentico substituisse: cujus tamen ad Sergium epistolæ manifestam hæresim non continebant, possuntque Catholicam interpretationem recipere, ut Joannes IV. Papa præ cæteris ostendit [e]. Quare Sedis Romanæ Legatos ejus damnationem minimè passuros fuisse credibile est: nec id factum videri potest, cum Concilii Patres Agatonis epistolam, qua numquam in fide defecisse Romana Sedes affirmatur, summis laudibus extollant. Sic etiam ex epistola Synodi Romanæ ea de re habitæ ad hoc Constantinopolitanum Concilium delata, & fidei Symbolo in ea comprehenso sublata est vox *Filioque*. De his vide Baronium ad ann. 681.

8. Causa & gesta hujus Synodi, & de Honorio I. R. P.

d Act. 7.

e In Apol. pro Honor. ad Constantinum Imp. Heraclii fil.

9. Auctoritas sextæ Synodi.

IX. Idcircò, quantùm ad eam partem attinet, hæc Synodus ab Ecclesia Romana non recipitur. Dogmata verò fidei firmavit Leo II. Agathonis successor, scripta ad Constantinum Imperatorem epistola; quod sequutus quoque est Nicolaus Papa in epistola ad Michaelem Imperatorem: extatque in *Can. sancta octo. dist. 16.* professio Romani Pontificis, qua promittit se octo prima Concilia, inque his hoc sextum, amplecti. Adversus hujus Concilii acta proferuntur non pauca ab Alberto Pighio, quæ refellit Jovetius.

10. Canones ad disciplinam pertinentes non condidit hæc Synodus.

X. Exemplo Quintæ Synodi, definiendis tantùm Fidei rebus vacavit hoc quoque Concilium, eòque pertinent octo vel novem capita ei adscripta: neque enim ullos condidit Canones. Videndus imprimis Baronius.

11. Nicæna 2. Synodi tempus & locus.

XI. Concilium NICÆNUM II. Oecumenicum VII. & simpliciter *Septima Synodus*, ob tumultum Constantinopoli Nicæam translata, celebrata est à 350. vel 367. Patribus, anno Christi 787. imperante per Orientem Constantino puero, Leonis IV. filio, cum Irene matre; priùs invitato Adriano I. Pontifice, qui de illo congregando ad Tarasium Patriarcham Constantinopolitanum scripsit, Legatosque suos ad illud destinavit Petrum Archipresbyterum Ecclesiæ sancti Petri, & Petrum Presbyterum Abbatem sancti Sabæ, qui ante Tarasium in Synodo nominantur, & Adriani nomine præfuerunt huic Concilio. Patriarchæ reliqui sub Saracenorum servitute degentes, pro se Legatos miserunt, Politianus nempe Alexandrinus Thomam Presbyterum ac Monachum, Theodorus verò Antiochenus, & Elias Hierosolymitanus Joannem Presbyterum quoque & Monachum.

12. Causa & gesta Synodi hujus septimæ.

XII. Damnata est in eo *Iconoclastarum* sive *Iconomachorum* sic à frangendis impugnandisque Christi & Sanctorum Imaginibus dictorum hæresis, quæ ex Judæorum, Marcionistarum, Manichæorum, Petri Cnaphei sive Fullonis Antiocheni Patriarchæ, aliorumque erroribus manans, ante annos circiter sexaginta sub Leone Isauro Imperatore exorta fuerat, & sancita per Pseudosynodum Constantinopoli sub Constantino Copronymo habitam, quæ hic rescissa est. Iconomachorum tunc Antesignanus Gregorius Neocæsariensis Episcopus erat, per pœnitentiam in sedem restitutus; sancitumque ut inter Ecclesiasticas traditiones, illa imprimis servaretur, qua institutum erat ut in Templis Imagines Servatoris nostri, tum Deiparæ Virginis, Angelorum, ac Sanctorum virorum dedicarentur; ut habita ratione eorum quæ per illas exhibebantur, unà cum figura venerandæ Crucis, quæ salutis nostræ instrumentum fuerat, salutatione atque adoratione, quæ tamen à latria diversa esset, colerentur.

XIII. Actiones ejus octo extant: in postrema editi sunt Canones 22. Franciscus Turrianus Apologiam pro sexta & septima Synodis scripsit. Hujus duplex editio est, altera vulgata & antiqua Latinè duntaxat; altera Græco-Latina ex Anastasio Bibliothecario.

14. Octava Synodi, seu Constantinop. 4. tempus, locus, auctores.

XIV. CONSTANTINOPOLITANUM IV. Concilium, Oecumenicum octavum, sivè absolutè *Octava Synodus*, agente Hadriano II. Pontifice indicta, qui ei præfuit per Legatos Donatum Ostiensem Episcopum, Marinum sanctæ Ecclesiæ Romanæ Diaconum, jam antea à Nicolao designatos, hisque adjunctum Stephanum Nepesinum Episcopum. Hæc Synodus à 102. Episcopis in Templo Sapientiæ sive sanctæ Sophiæ, anno Chri-

Christi 869. inchoata, 5. Octobris, indictione 3. finita verò ultimo Februarii anno sequenti, Basilio Macedone imperante in Oriente, Ludovico II. in Occidente.

XV. In hoc Concilio discussa est Ignatii Patriarchæ Constantinopolitani causa, qui priùs iniquè dejectus, hic cum dignitate restitutus est; Photio qui sedem ejus invaserat, eoque nomine jam anteà à Pontifice Nicolao damnatus fuerat, exautorato, & cum 45. Episcopis anathemate notato. *15. Causa & gesta actæ hujus Synodi.*

XVI. Actionibus 10. absolutum est hoc Concilium: Canones ab eo conditi septem & viginti, ex Codice & versione Anastasii prodierunt, quamvis in manuscriptis Græcorum quatuordecim tantùm reperiantur. Hoc Græci schismatici pro Oecumenico non habent, ut qui Photio schimatis posteà instauratori adhæserint: unde à quibusdam Synodus Florentina pro Oecumenica octava perperàm venditatur. *16. Numerus actionum & Canonum Concilii Constantinopolitani 4.*

Atque hæc sunt octo Universalia Concilia, in quæ jurare Romani Pontifices solebant [f].

f Can. sancta Romana dist. 16.

CAPUT VI.

Sequentia Concilia Universalia septem in Occidente habita, Lateranensia nimirum quatuor, Lugdunensia duo, & Viennense.

I. INSEQUENTIA Concilia Generalia in Occidente celebrata sunt. Horum alia priora, fuere numero septem, quorum Decreta corpori Juris sunt inserta; alia posteriora, quorum Canones in Juris nostri corpore non habentur. *1. Cur hæc Concilia distinguatur à posteriis.*

II. Priorum antiquissimum est LATERANENSE I. Romæ habitum in Palatio Patriarchico, cui nomen Lateranum, sive in Ecclesia sancti Salvatoris, quæ & Basilica Constantiniana dicebatur, eò quòd Plauti Laterani viri Consularis, ac prædivitis à Nerone interfecti, ædes, fisco vindicatæ, posterioribus Imperatoribus palatii loco fuerint. In his & Fausta Maximiani filia, uxor Constantini Magni habitavit: à quo Melchiadi Pontifici concessæ traduntur, ibique exstructa Basilica, & Sedes Episcoporum Romanorum constituta. Hoc Concilium à Callisto II. Pontifice anno 1123. convocatum est. *2. Concilii 1. Lateranensis locus ac tempus.*

III. Jam à temporibus Gregorii VII. & Henrici qui inter Germaniæ Reges quartus, inter Imperatores tertius numeratur, gravia inter Pontifices Romanos & Germanicos Cæsares dissidia, atque adeo bella, & schismata circa regendos sacræ ac civilis potestatis fines orta, ultra annos 45. duraverant; hinc Imperatoribus jus sibi vindicantibus Episcopatus atque Abbatias propter adjuncta eis feuda concedendi, quod non sine simoniæ vitio fieri dicebatur; inde Pontificibus libertatis Ecclesiasticæ asserendæ studio aut occasione ad excommunicandos, atque exautorandos Principes *3. Causa, & acta Lateranensis 1. Concilii.*

prorumpentibus. Sed tandem cum exercitus Pontificius, Adalberto Moguntino Archiepiscopo ductore, haud procul castris Henrici IV. Imperatoris abesset, placuit utrinque pro pugna fœdus delectisque qui de concordia agerent: ac sub idem tempus Concilium Italiæ præsertim, Galliæque Episcoporum Callistus Romæ habuit, ubi, secundum conventa, pax ea lege coaluit, ut Imperator libera electione Ecclesiis permissa, jus investituræ Episcopatuum quæ per annulum & virgam Episcopatus insignia fiebat, Episcopis remitteret, hi ab ipso regalia per sceptrum reciperent.

4. Numerus Episcoporum & Canonum Lateranensis 1. Concilii gen. 9.

IV. Interfuere huic Concilio Episcopi ultra trecentos, teste Suggerio sancti Dionysii Abbate, qui & ipse cum Abbatibus plus quàm sexcentis adfuit. Editi in eo sunt Canones viginti duo, quorum is maximè notandus, quo secundum plurimorum priorum Conciliorum & Pontificum decreta, (quæ parum servata hactenus fuerant) Præsbyteris, Diaconibus, vel Subdiaconibus concubinarum & uxorum contubernia penitus interdicta sunt; & sic prorsus ademptus illis ordinibus conjugii usus. In hoc præterea Concilio Hierosolymam ad subsidium Christianorum, pœnitentiæ causa, proficiscentibus concessa peccatorum plena remissio: & qui aut illius, aut Hispanicæ in Saracenos expeditionis gratia Crucem vestibus semel assuissent, pium propositum sub anathematis pœna implere jussi.

5. Lateranensis Concilii 2. generalis 10. tempus & numerus Episcoporum.

V. LATERANENSE II. Episcoporum vel certè, ut credibilius est, Prælatorum ferè mille, ab Innocentio II. est congregatum, convocatis ex orbe Christiano universo Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis, Conradi III. Germanici Imperatoris & Ludovici VII. Francorum Regis temporibus, anno 1139.

5. Causa & acta hujus Concilii.

VI. Ab eo Petri Leonis, Anacleti nomine Pseudo-pontificis, ac Victoris in ejus demortui locum suffecti, & schismaticorum acta rescissa: Arnaldi præterea Brixiensis, qui Petri Abailardi discipulus fuerat, errores damnati; quibus non tantùm Clericorum vitia, opesque & potentiam insectabatur; sed Ecclesiasticam Jurisdictionem abolebat. Ajebat certè, uti Otto Frisingensis testatur, nec Clericos proprietatem, nec Episcopos regalia sive regia feuda, nec Monachos possessiones sine peccato habere posse: cuncta hæc Principis esse, ejusque beneficentia in usum tantùm laicorum cedere oportere. Præterea de Sacramento Altaris, & de Baptismo parvulorum non rectè sentiebat. Is horum pravorum dogmatum impietatem traxisse videtur à Petro Brussio, sive de Bruis, qui post Tanchelinum minùs notum, verè posteriorum ad nostra usque tempora hæreticorum parens aut antesignanus haberi potest: etenim Infantium baptismum, Templorum ædificationem, venerationem Crucis improbabat; in Eucharistiæ Sacramento verum corpus & sanguinem Christi negabat; & sacrificia, piaque opera quæ Defunctis impenduntur deridebat.

7. Canonum numerus.

VII. Concilii hujus Canones triginta extant adversus Clericos præsertim simoniacos, concubinarios, aliisque vitiis maculatos; quorum Canonum non paucos decreto suo intulit Gratianus. In his ille non omittendus, quo, ut Clericos à contemptu vindicaret, quo per ea tempora laborabant, anathema ipso jure incurrendum in eos sanxit qui Clericis violentas manus inferrent.

8. Concilii Lateranensis 3. uni-

VIII. LATERANENSE III. quod & absolutè in Decretalium Libris *Concilium Lateranense* nuncupatur, anno 1179. Alexandro III. Pontifice coactum

actum eſt, Imperatore Friderico I. poſt compoſitam inter utrumque pacem, cum regnaret in Gallia Ludovicus VII. cognomento junior.

verſali 11. auctor & tempus.

IX. In eo trecenti decem Epiſcopi convenerunt, in quibus etiam ex Aſia Guilielmus Tyrius fuit, aliique. Editi ſunt in eo Canones viginti ſeptem: damnatis Valdenſibus (qui & pauperes de Lugduno) affinibuſque illorum hæreſi Albigenſibus, (qui & Cathari & Patareni dicti.) *Valdenſes*, genus quoddam monaſticæ aut certè communis vitæ profeſſi, ſedem Apoſtolicam initio colebant, donec propter ſuperſtitionem à Lucio II. rejecti ſunt autore Urſpergenſi [a]. Inter dogmata quæ illis Guido Carmelita, S.Antoninus [b] & alii adſcribunt, præcipua hæc fuere, Romani Pontificis decreta nullius eſſe momenti; Laicos qui juſti ſint conſecrare & abſolvere poſſe; Sacerdotes impios eam poteſtatem amittere; nonniſi in cœna Domini communicandum; Panis ac vini conſecrationem oratione tantùm Dominica fieri debere. Cæterùm Indulgentias, Purgatorium, Invocationem Sanctorum cachinnis proſequebantur, aliaque ſimilia jactabant ab hodiernis hæreticis renovata. *Albigenſium* hæreſes quatuordecim fuere, de Mundo à dæmonibus facto, de Metempſychoſi, animæque poſt diuturnas mutationes interitu, de Baptiſmo parvulis inutili, de vetito lacticiniorum uſu: his deteſtandum omnium Sacramentorum & Scripturarum contemptum adjiciebant [c].

9. Numerus Epiſcoporum & Canonum atque acta Concilii Lateran. 3.

a In Chronico.
b 4. parte hiſt. tit. 11. c. 7.
c De his eſt c. 8. extra de hæret.

X. Delatus eſt in eadem Synodo Petrus Lombardus Epiſcopus Pariſienſis, quaſi non rectè de Incarnatione, aliiſque myſteriis ſentiret; imprimis verò quaſi aſſeruiſſet Chriſtum quà hominem, non eſſe aliquid: qua de cauſa eum ſcripto edito inſectatus eſt Joachimus Abbas Florenſis in Calabria. Ejus rei inquiſitio Guilielmo Archiepiſcopo Senonenſi, cum aliis Epiſcopis ab Alexandro III. mandata eſt, qui re tota Concilio habito examinata, Lombardum cum Eccleſia Catholica ſentire pronunciarunt.

10. Petri Lombardi doctrina de Incarnatione examinari jubetur.

XI. LATERANENSE IV. quod ſimpliciter *Concilium generale* in Decretalibus appellatur, 412. Epiſcoporum, Patrum aliorum 800. Abbatum ſcilicet, Decanorum, ac Priorum; habitum eſt anno 1215. ab Innocentio III. imperante Friderico II. regnante apud nos Philippo Auguſto. Adſuere Patriarchæ duo, Conſtantinopolitanus, & Hieroſolymitanus, Latini ambo ritus: Antiochenus per Epiſcopum Antaradenſem: Alexandrinus Saracenorum jugo oppreſſus Diaconum ſuum nomine Germanum miſit, autore Urſpergenſi.

11. Concilii Lateranenſis 4. Oecumenici 12. tempus autor, & numerus Prælatorum.

XII. Ea præſertim de cauſa habitum eſt, ut in Palæſtinam, à Saracenis Chriſtiano nomini ereptam, ſuſcipiendæ expeditionis gratia fœdus inter Chriſtianos Principes ſanciretur. Actum prætereà de coercendis, per temporales etiam & corporales pœnas, hæreticis, deque Græcis in unione cum Romana Eccleſia retinendis. Damnatæ quoque Albigenſium hæreſes, ſtabilita præcipuè Tranſubſtantiationis doctrina: damnati & Joachimi Abbatis contra Lombardum ſcribentis errores, non memoria: Almarici autem Carnotenſis Diaconi, Theologi Pariſienſis, etiam memoria. Prava hujus dogmata viginti memorantur, in quibus hæc fuere, quòd Euchariſtiam à communi pane, Patrum ſcripta à profanis non diſtingueret; Reſurrectionem negaret; non alium Paradiſum quàm Dei cognitionem, Infernum non alium quàm peccatum mortale agnoſceret; Eccleſiæ Cærimonias idolo-

12. Acta Lateranenſis 4. Concilii præcipua.

idololatriæ adſcriberet; & quicquid in charitate fieret, quantumvis ſui natura illicitum, aſſereret peccatum non eſſe.

13. Hujus Concilii Canones & autoritas. XIII. Hujus Concilii Canones circiter 70. relati ſunt in volumen Decretalium. Hi quamquam à nonnullis Innocentio ſoli tribuuntur, quaſi ab eo propoſiti, non à Patribus ſuſcepti fuerint; quòd Matthæus Pariſienſis, aliique eorum temporum hiſtorici, multa in hoc Concilio in conſultationem deducta referant, nihil decretum, ſoluto per diſceſſum Pontificis intra vigeſimum diem cœtu: Id tamen de belli ſacri ſuſcipiendi conſilio tantùm intelligendum eſſe ſuadet, quòd hæc capita, ſeu hi Canones recepti ſtatim per univerſas Occidentis Eccleſias, atque ab inſequentibus Pontificibus & Synodis pro Lateranenſis IV. Synodi Decretis probati fuerint.

14. Lugdunenſis I. Concilii, generalis 13. tempus, locus, autor, cauſa. XIV. LUGDUNENSE I. Concilium, Lugduni in Gallia (quæ civitas Princeps Lugdunenſium Provinciarum, hodie *Lyon* appellatur) celebratum anno Chriſti 1245. autore Innocentio IV. ſancto Ludovico Francicum ſceptrum tenente, pro expeditione in terram ſanctam, & Friderici II. Imperatoris excommunicatione, atque abdicatione: unde diuturnum per Germaniam, Italiamque bellorum ac diſſidiorum excitatum incendium eſt, quæ ſub nominibus Guelforum qui Pontificias, & Gibellinorum qui Cæſareas partes tuebantur, civitates pleraſque in contrarias factiones diſtraxerunt, ac per plura ſecula agitarunt. In hoc primùm Concilio rubri pilei inſigne Cardinalibus attributum.

15. Numerus Epiſcoporum & capitum hujus Concilii. XV. Interfuere huic Concilio Græcus Imperator Balduinus, & Patriarchæ Conſtantinopolitanus & Antiochenus, Epiſcopi centum quadraginta. Ejus Capitula ſive Canones novem, per Sextum Decretalium librum ſparſi à Bonifacio VIII.

16. Lugdunenſis 2. Concilii generalis 14. tempus, canones, & acta. XVI. LUGDUNENSE II. Concilium, cui Epiſcopi ultra ſeptingentos interfuere, ſub Gregorio X. Philippo III. Francorum Rege anno 1274. habitum eſt. In eo actum de rebus ad pacem Chriſtianorum, & bellum Sarracenis Judæam obtinentibus inferendum, pertinentibus: tum Græca Eccleſia erroribus ſuis per Legatos à Michaele Palæologo Imperatore Græciſque Epiſcopis miſſos renuncians, ad Romanæ Eccleſiæ rediit unionem. Obſervant Græci Scriptores Georgius Pachymeres, & Nicephorus Gregoras, ſuos ad communionem Romanæ Eccleſiæ tribus conditionibus fuiſſe admiſſos. 1. Ut à Græcis Romani Pontificis in ſacris Miſſarum precibus mentio fieret. 2. Ut Græcis omnibus liceret ad Sedem Apoſtolicam appellare. 3. Ut ſummo Pontifici Principatus in omnibus deferretur. Acceſſerunt etiam Legati Tartarorum pacis cum Chriſtianis ineundæ cauſa: ex quorum unus Chriſtianam fidem amplexus, à Petro Epiſcopo Oſtienſi baptizatus eſt. Hujus Synodi decreta quæ capitibus novem & viginti continentur, relata ſunt magna ex parte in Sextum Decretalium.

17. Concilii Viennenſis tempus, autor, acta, decretorum & Epiſcoporum numerus. XVII. Concilium VIENNENSE, Generale 15. Epiſcoporum pluſquàm trecentorum, Viennæ in Gallia (quæ Viennenſis Provinciæ caput, nomen adhuc retinet) coactum à Clemente V. anno 1311. tempore Philippi Pulcri Regis, à quo Bonifacii VIII. memoria fruſtra hæreſeos accuſata. Ejus tamen maximè opera Templariorum ordo extinctus: præterea damnatæ hæreſes, tam Petri Joannis, quàm Begardorum ac Beguinarum per Germaniam imprimis pullulantium, ac in his maximè delirantium, quòd eos qui perfectionem Chriſtianam adepti eſſent, nullis omninò legi-

legibus teneri, atque in hac vita supremam beatitudinem consequi: itemque fornicationem (non tamen osculum) peccato vacare assererent: tum etiam Fraticellorum, & Dulcinistarum qui similibus ferè utrique erroribus impliciti, promiscuum libidinem charitatis specie in sacris etiam conventibus exercebant. Atque hi indicto velut sacro bello, Alpium quas insederant, claustris dejecti, aut capti, combustique sunt. Constitutiones hujus Concilii maximam implent libri Clementinarum partem.

CAPUT VII.

De reliquis Conciliis generalibus Pisano, Constantiensi, Basileensi, Florentino, Lateranensi V. Tridentino.

I. SEQUUNTUR Concilia post Clementinarum, Joannis XXII. jussu factam editionem habita, quorum ideò nulla in corpore juris nostri mentio fit. Horum priora tria non omnino probantur Ecclesiæ Romanæ. *1. Hæc Concilia posteriora Corpore Iuris Canonici.*

II. PISANUM anno 1409. Pisis in Tuscia (quæ civitas adhuc *Pisa* dicitur) ad abolendum schisma indictum fuit à Cardinalibus obedientiæ Gregorii XII. Pontificis, & Benedicti XIII. pseudo-pontificis, qui ambo, contra fidem tempore electionis suæ datam, in discordia perseverabant. Gregorius tamen à Synodo convocanda non abhorrebat, sed locum minimè probabat. In ea, utroque post debitam citationem exautorato, electus est ab utriusque partis Cardinalibus Alexander V. qui legitimus Pontifex habitus fuit. Adfuerunt præter Cardinales, Episcopi suprà trecentos. Concilium ipsum, nec probatum palàm à Romanis Pontificibus, nec reprobatum, à plerisque in numero Conciliorum Oecumenicorum omittitur: S. Antoninus [a] legitimum negat. *2. Pisani Concilii locus, tempus, gesta, auctoritas.* *a 3. parte, tit. 22 c. 5. §. 2. & 3.*

III. CONSTANTIENSE centum quinquaginta Episcoporum Concilium, cui & quatuor Patriarchæ interfuisse feruntur, inter universalia habetur. Hoc etiam Concilium tollendi schismatis causa, quod inter veros, falsosque Pontifices alios Romæ, alios Avenione aut alibi sedentes, jam triginti septem annos duraverat, habitum est, idque Constantiæ, quæ civitas est Provinciæ Moguntinæ in Germaniæ & Helvetiorum finibus, ad Rhenum, lacumque Acronium, vulgò nunc *Costnitz* Germanis, nobis *Constance*. Indictum fuit à Joanne XXII. qui vulgò XXIII. curante Sigismundo Rege Romanorum, qui deinde Imperator: inchoarum anno 1414. stetit ad annum 1418. probatumque est à Gregorio XII. In eo Joanni præsenti, Benedicto XIII. in Hispania agenti abrogatus est Pontificatus. Gregorius XII. se sponte abdicavit. Confirmata præterea fuit Romani Concilii sententia adversus Joannem Vviclefum Anglum. Ejus quadraginta quinque dogmata damnata, quibus transsubstantiationem præcipuè, Missam, Excommunicandi potestatem, Monachorum instituta, Decimarum exactionem, *3. Concilii Constantiensis tempus, locus, autor, acta.*

Confessionem, Jurisdictionem Ecclesiasticam & secularem impugnabat; imprimis verò Sacerdotes in mortali peccato constitutos consecrare, aut ulla Sacramenta validè administrare negabat. Hujus venenum in Anglia studens, avidè hauserat Hieronymus Pragensis, quo posteà unà cum Joanne Hus Bohemiam totam infecit, adjunctis ut fieri solet novis erroribus. Hi duo in hoc Concilio damnati, cum nihilominùs in sententia perstarent, hæreseos suæ pœnas vivi-comburio luerunt.

4. Constantiensis Concilii auctoritas. IV. Sessiones hujus Concilii 15. extant, ejusque de fide decreta legitimo Conciliorum more constituta approbavit Martinus V. in locum prædictorum Pontificum substitutus. Sed Decretum de Concilii generalis immediata à Christo autoritate, cui parere ipsi Pontifices teneantur, non magis quàm Decretum de Conciliis universalibus per singula decennia celebrandis, probaverunt unquàm Romani Pontifices: illud ad casum schismatis ac dubios Pontifices contrahit Turrecremata, & alii. Gallorum alia est sententia, quantum ad illa Decreta. At stylum literarum quarumdam ab hoc Concilio missarum, & mixta minis jussa, nemo probaverit, qui ut par est, supremorum Principum majestatem colat.

5. Basileensis Concilii tempus, locus, ratio. V. BASILEENSE, habitum Basileæ ad Rhenum, nunc *Basel* Germanis, Gallis *Bale*, in confinio Helvetiorum ac Germanorum, & Provincia Vesontionensi. Congregatum est à Martino V. eoque mortuo, à Juliano sancti Angeli Cardinali Diacono, jussu Eugenii IV. inceptum anno 1432. sed ab eodem Eugenio posteà anno sequenti dissolutum, revocato Juliano Cardinali Legato suo: convocatumque Ferrariam ac deinde Florentiam aliud Concilium. Non ideò tamen Basilea discessere congregati Patres: sed ad annum 1442. perstiterunt, citato Eugenio, qui etsi anno 1434. Legatis missis, ac dissolutione revocata, progressum Concilii probavit. Sed cùm deinde Ferrariam Concilium destinaret, denuò citatum exautorarunt, & parere recusantem destituerunt, substituto Amedæo Sabaudiæ Duce, qui Felix V. dictus, Pontificatui deinde renunciavit. Renovata in hoc Concilio, confirmata sunt Synodi Constantiensis placita de Concilii Oecumenici Jurisdictione; prohibitus Laicis sine speciali venia utriusque speciei in Eucharistia usus, & Conceptionis B. Mariæ festum institutum.

6. Autoritas ejusdem. VI. Ejus Decreta quæ ad exautorationem Eugenii, & convellenda Ecclesiæ Romanæ privilegia pertinebant, tum à Pontificibus, tum à Lateranensi V. Concilio non improbata sunt: quæ ad Collationes Beneficiorum aliaque capita spectabant, Nicolaus V. concordiæ causa probavit. Hoc itaque Concilium, quòd in iis præsertim controversiis, quæ inter generale Concilium & Pontificem vertebantur, contra hujus omnimodam autoritatem & senserit, & nonnulla tentaverit, Romæ ex hac parte reprobatum, iis displicet qui absolutam illam potestatem, etiam supra Generale Concilium tuentur: sed apud Gallos omnino recipitur. Pro Concilio inter cæteros scripserat Æneas Silvius: sed postea Pontifex creatus sub Pii II. nomine scripta illa retractavit.

7. Ex Basileensibus Decretis Pragmatica Sanctio. VII. Hujus Concilii Decretorum quæ ad disciplinam exteriorem pertinent, pleraque Carolus VII. ex sententia Conventus Bituricensis in Pragmaticam Sanctionem anno 1438. transtulit: quæ Romanis Pontificibus cum neutiquam placeret, à Ludovico XI. Rege revocata, nihilominus in regno omnino servabatur, donec fœdere Bononiensi, sive Concordatis inter Franciscum I. & Leonem X. anno 1517. initis, in multis est immutata.

VIII.

VIII. Decreta sive Canones Concilii Basileensis sunt XXXIII. sessiones 45. in quibus suffragiorum, non per singulos Episcopos, sed per nationes habita ratio est.

8. Numerus Basileensium Sessionum & Decretorum: hæc quatenus recepta.

IX. FLORENTINUM, Ferrariæ in Flaminia seu Romandiola inchoatum anno 1438. inde translatum, & sequenti anno absolutum Florentiæ in Tuscia, quæ Italis *Fiorenza* vel *Firenze* vulgò, nobis *Florence*. Ab Eugenio IV. qui ei præfuit, oppositum est Basileensi. Celebratum à centum quadraginta & uno Episcopis, præsente Græcorum Imperatore Joanne, cum Josepho Patriarcha Constantinopolitano, qui supremum diem Florentiæ clausit. Habitum est imprimis Græcorum cum Latinis conciliandorum causa. Et verò sequuta tandem est inter utramque Ecclesiam reconciliatio, postquàm inito tractatu, de Spiritus Sancti Processione, & addenda, vel non addenda Symbolo voce *Filioque*, de Purgatorio, de Beatorum statu, deque Primatu Ecclesiæ Romanæ, convenit. Post Græcorum discessum, Jacobitarum sive Armeniorum Patriarchæ Legatis unionem petentibus, data est Eugenii Decreto instructio, qua præsertim doctrina Ecclesiæ Catholicæ de Sacramentis explicabatur. Hujus Synodi sessiones numerantur omnino viginti quinque, Collationes cum Græcis una & viginti: Decreta quatuor: Acta Græcè & Latinè Romæ edita. Exiit & ejus nuper Historia apud Hagam Comitis sub nomine Silvestri Syropuli, interprete Roberto Creygstono Anglo, cujus utriusque fides non uno argumento apud Orthodoxos laborat.

9. Concilii Florentini locus, tempus, Autor, causa, numerus Patrum ac Sessionum.

X. LATERANENSE V. Episcoporum centum quatuordecim, anno 1512. ad schisma extinguendum, disciplinam instaurandam, Principum sarciendam concordiam, & suscipiendam adversùs Turcas expeditionem, indictum & celebratum à Julio II. Pontifice: maximè verò contra Pisanum Concilium, quod ex Decreto Constantiensi de habendo singulis decenniis generali Concilio, & ex jurejurando Julii de eodem intra biennium ab electione sua cogendo, contra ipsum à Cardinalibus aliquot convocatum, Ludovico XII. Francorum Rege, & Maximiliano Imperatore autoribus, anno 1511. habitum fuerat. Hoc Lateranense V. protractum est ad annum 1517. & sub Leone X. finitum. Ab eo reprobata sunt prædicti Pisani conventus acta, & Pragmatica Caroli VII. Sanctio, quæ per id temporis in Concordatorum tabulas, multis immutatis, est transfusa. Cardinalium prætereà, qui Pisano interfuerant, nonnulli veniam poscentes, restituti: vetitumque ne in Philosophicis scholis de Mundi æternitate, aut mortalitate & unitate Animæ humanæ contraria Christianæ fidei dogmata traderentur. Ejus sessiones sunt numero duodecim. Interfuere Cardinales 18. Patriarchæ, non orientales, sed eorum loco titulares duo, cum Aquileiensi; Archiepiscopi & Episcopi 87. è Gallia paucissimi. Nec apud nos usquequaque probantur hujus Concilii acta.

10. Tempus & causa Lateranensis 5. Concilii, Sessionum item & Episcoporum numerus.

XI. TRIDENTINUM, Tridenti (quod vulgò nobis *Trente*) in Italiæ, Germaniæque limitibus & provincia sacra Aquilejensi, indictum à Paulo III. cœptumque an. 1545. sub eodem, cui successit Julius III. desiit anno 1563. sub Pio IV. à quo & confirmatum est, ita ut octodecim fermè annos duraverit, Carolo V. Ferdinando I. Imperatoribus Germanicis, Regibus autem Francorum, Francisco I. Henrico II.

11. Concilii Tridentini locus, tempus, causa & acta.

Fran-

Francisco II. Carolo IX. In eo Protestantes, qui Confessionem Augustanam in Germania profitebantur, & Martini Lutheri erroribus præsertim inhærentes, Evangelicos se prædicabant: itemque Joannis Calvini per Galliam asseclas, qui Reformatorum titulum sibi arrogant, plures denique Sacramentariorum nostri seculi sectæ damnatæ, quòd tum de justificatione ac Prædestinatione, tùm de Sacramentis ferè omnibus, de Purgatorio, de Sanctorum invocatione, Imaginum & Crucis veneratione, jejunio & reliquis Ecclesiæ Catholicæ antiquissimis ritibus, de Pontificia imprimis autoritate, ipsaque Hierarchia perperam & contra mentem unanimi totius Ecclesiæ Catholicæ consensu receptam, sentirent: multa præterea circa disciplinam utiliter constituta.

12. Autoritas Concilii Tridentini, Sessionum & Episcoporum numerus.

XII. Sed hæc quoniam aliqua ex parte Gallicæ Ecclesiæ, ac Regiis apud nos juribus atque usui adversari videbantur, nondum in hoc regno recepta palàm & generatim; sed eorum non pauca Regiis Constitutionibus sancita sunt. Dividitur in sessiones 25. quarum pleræque duabus constant partibus, Canonibus qui res fidei, & anathemata continent; & Decreto de Morum reformatione: subscriptum à Patribus 255. quorum 196. Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi fuere.

Historiam porro Conciliorum Generalium sedulò apud nos sub currentis initium seculi composuit ac Libris quatuor complexus est *Edmundus Richerius* Doctor & Socius Sorbonicus. Scripsit & eodem fermè tempore *Simon Vigorius* in Magno Consilio Consiliarius tractatum de Conciliis, aliique.

CAPUT VIII.

Concilia quasi Universalia, Arelatense, Sardicense, &c.

1. Quæ dicamus quasi Universalia Concilia.

I. QUASI Universalia dicimus Concilia quædam, quæ tum indicentium, præsidentiumve autoritate, tum convenientium Antistitum numero, tùm fama ipsa & usu ita spectabilia sunt, ut Oecumenicis videantur propemodùm exæquanda, atque à nonnullis inter universalia numerentur.

2. Arelatensis I. Concilii, locus, tempus, numerus Episcoporum.

II. Inter hæc primum antiquitate occurrit ARELATENSE I. ducentorum circiter Episcoporum *Arelate* (quæ civitas est Galliæ in comitatu Provinciæ ad Rhodanum, vulgò *Arles*) celebratum Volusiano & Anniano Consulibus, id est anno Christi 314. annis undecim ante Nicænam I. Synodum.

3. Causa & adjuncta alia Concilii Arelatensis.

III. Congregatum autem est ex Occidente universo sub Silvestro Romano Pontifice, jussu Constantini, ad quem Donatistæ, Felicem Episcopum Aptungitanum in Africa traditorum in persecutione sacrorum voluminum falsò insimulantes, & Cæcilianum Carthaginensem ab eo ordinatum impugnantes, à Concilio Romano sub Melchiade damnati appellaverant. Sed, hac quoque Synodo damnati, præside Marino Episcopo Arelatensi,

qui

qui cum cæteris ad Silvestrum de Canonum suorum approbatione scripsit. Hujus Canones habentur tres & viginti.

IV. SARDICENSE, Sardiciæ in Dacia Illyrici Provincia, cujus hæc Metropolis fuit in confinio utriusque Imperii Occidentalis & Orientalis sita. Hodie vulgò *Sophia* Græcis, Sclavonibus *Triadizza*. Coactum est sub Julio Pontifice, Imperatoribus Constante & Constantio, Rufino & Eusebio Coss. sive anno 347. ex pluribus quàm triginta quinque Provinciis, in causa tum Athanasii Alexandrini, Marcelli Ancytani, aliorumque Episcoporum exulum, tum Arianorum.

4. Locus, tempus, & causa Sardicensis Concilii.

V. Nicæni quædam velut appendix in veteribus nonnullis Codicibus, cum ejus Canonibus conjungitur; adeò ut ejus Canones tempore Zosimi & Bonifacii Romanorum Pontificum in Ecclesia Romana pro Nicænis habiti, controversiæ cum Ecclesia Africana de numero Nicænorum Canonum locum fecerint; cujus erroris seu confusionis hæc duplex causa fuit, tùm quòd in eo confirmata fuerit fides Nicæna, tùm quòd hunc Concilio plerique interfuerint Nicænorum Patrum, in quibus Osius qui ei præfuit nomine Julii P.

5. Nicæni quasi appendix habetur hoc Concilium.

VI. Canones condidit viginti & unum. Ex provinciis triginta octo, quæ in Synodali ad omnes Episcopos Epistola enumerantur apud Theodoritum [a], convenerunt Episcopi magno numero, sed non satis certo. Sex & septuaginta supra trecentos fuisse testantur Socrates & Sozomenus. Horum circiter 300. ex Occidente fuere orthodoxi: à quibus Græci seu Orientales plerique, Ariana labe aspersi, recesserunt.

6. Numerus Sardicensium Canonum & Episcoporum.

a Lib. 2. hist. cap. 8.

VII. Ab his Symbolum ad Ariana dogmata accommodatum Philippopoli in vicina Thracia concinnatum est sub nomine Sardicensis Concilii: cum teste Athanasio, qui veræ Synodo interfuit, & cum Marcello aliisque absolutus est, nulla fidei formula à Sardicensi Concilio edita fuerit, sed cautum ut non alia quàm Nicæna valeret. Hinc factum est, ut confuso in unum utroque conventu, à S. Augustino aliisque Patrum non usquequaque probatum fuerit Sardicense Concilium, ignoto eo quod verè Sardicæ fuerat celebratum: quod tamen, si adjuncta inspicias omnia, œcumenicis accensendum esset, nisi Constantinopolitanum primum, quod post annos quatuor & viginti sequutum est, secundæ Synodi nomen apud Orientales statim, apud reliquos ex usu & consensu quodam paulatim accepisset; unde contigit ut Sardicense inter Nicænam & Constantinopolitanam Synodum intermedium, suum inter universalia locum non tenuerit.

7. Pseudo-Sardicense Conciliabulum.

VIII. CONSTANTINOPOLITANUM *in Trullo*, sic nuncupatum, quòd in Secretario Palatii habitum sit, quod ob fastigium concameratum, Trulli sive Trullæ nomine appellabatur, ut antea est annotatum. Dicitur & *Sexta*, & *Quini-sexta* Synodus, Πενθέκτη, quòd Quintæ & Sextæ velut appendix, eo colore coacta sit, quòd Quinta & Sexta œcumenicæ Synodi Canones nullos edidissent, de solis Fidei rebus controversis habitæ. Indicta est anno 692. ab Imperatore Justiniano juniore, (qui Rhinothmetus à truncis naribus cognominabatur) agente Callinico Patriarcha Constantinopolitano.

8. Constantinopolitanæ Quinisextæ, seu Trullanæ Synodi tempus, locus, & causa.

IX. Canones edidit 102. Ea quidem nec à Sergio, aliisque Romanis Pontificibus, quin nec ab Orientalibus etiam, extra Constantinopolitanum, Patriarchis recepta fuit, teste Anastasio Bibliothecario; quòd citra Ecclesiæ Romanæ autoritatem coierit, nec pauca cum Occidentalis Ec-

9. Canonum numerus, & autoritas.

clesiæ

clesiæ moribus pugnantia contineat: unde Synodus *Erratica* vocatur à Beda. Apud Græcos tamen celebratur, imò à Schismaticis pro sexta œcumenica sæpè laudatur: atque in plerisque cum probatorum Conciliorum decretis satis congruit: ideoque videtur, quantùm ad hæc, ab Adriano Papa non improbari in Epistola ad Tarasium, quæ in septima Synodo [a] extat, & laudatur *can.* 5. *dist.* 16. in quem tamen vide notam Romanorum correctorum & Melchioris Cani [b].

a Act. 2.
b Lib. 5. de loc. Theol. c. 57.

10. Concilii Francofordiensis, tempus & locus.

X. FRANCOFURTENSE seu *Francofordiense*, Francofurti ad Mœnum in Germania & provincia Moguntina, Caroli Magni jussu coactum anno 792. missis ab Hadriano Pontifice Legatis.

11. Ejus Concilii causa & acta.

XI. Habitum imprimis est contra Elipandum Archiepiscopum Toletanum, fautorem Felicis Episcopi Urgellitani, qui Christum Dei Patris Filium tantùm adoptivum asserens, in Ratisponensi Concilio paulò anteà damnatus fuerat: in hac Synodo improbata quoque est Constantinopolitanæ Pseudosynodi VII. contra Imaginum cultum doctrina sub nomine Septimæ Synodi; secundum sententiam tamen Nicænæ II. quæ verè VII. Synodus œcumenica fuit, à cujus mente Francofurtenses Patres minimè discessisse Binius demonstrat, quamvis contrà senserint non pauci. Vide Sirmondi, itemque Labbei, & Cossartii Notas.

12. Concilii Claromontani tempus, locus, auctor, numerus Episcoporum.

XII. CLAROMONTANUM sive *Arvernicum*, habitum apud Clarum montem Arvernorum civitatem primariam (*Clermont en Auvergne*.) Id celebratum est anno 1095. ab Urbano II. Pontifice & Patribus ducentis atque ampliùs, Rege Francorum Philippo I. Imperatore Henrico IV.

13. Ejus Concilii causa, acta, & Canonum numerus.

XIII. In eo Placentinæ Synodi statuta pro reformanda Ecclesia contra hæresim Simoniacorum & Nicolaitarum, sive incontinentium Clericorum, confirmata sunt, Canonibus 32. quorum nonnulli habentur apud Gratianum. Novo prætereà exemplo expeditio in Sarracenos ad liberandum Palæstinam Petri Heremitæ consilio decreta, cujus stipendia Indulgentiæ, Vexillum Crux erat: unde Cruciatæ nomen, *la Croisade*. Ejus exitus aut certè effectus fuit constitutum quadriennio post Christianorum Hierosolymis regnum, cui Gothofredus Bullionius sive Boloniensis, reliquorum Principum suffragio, ex Francis impositus.

14. Turonensis 3. Concilii tempus, locus, auctor, gesta, Canonum & Prælatorum numerus.

XIV. TURONENSE III. Concilium, sub Alexandro III. anno 1163. in Turonum Metropoli civitate, quæ vulgò *Tours*, in Gallia à 124. Episcopis, Abbatibus plus 400. præside Pontifice ipso Alexandro habitum. In eo damnatus Octavianus, aliàs Victor II. per schisma Pontifex electus, rescissa sunt Synodi per illum & Fridericum Imperatorem celebratæ acta; Canones deni, præter priora Ecclesiæ circa disciplinam decreta, ibi sunt editi, qui Decretalium Libris inserti leguntur.

CAPUT IX.

Pseudo-Synodi Generales.

I. INFINITUM esset omnia Conciliabula, omnesve Pseudo-synodos variis seculis ac diversis de causis, tam in Oriente, quàm in Occidente habitas, recensere: Eas hìc attingere sufficiet, quæ per celebriora olim, tum Arianorum cum Orthodoxis certamina, tum Græcorum adversus Latinos schismata, œcumenicarum apud suos nomen vendicarunt; aut certè autoritatem generalium & plenariarum Synodorum æmulatæ videntur: sed tamen Catholicæ Ecclesiæ judicio rejectæ, improbatæque sunt. *1. De quibus Conciliabulis dicendum.*

II. MEDIOLANENSE Conciliabulum, in civitate Galliæ Transpadanæ, (quæ pòst Liguria, dicta est) imò Italiæ superioris Metropoli (nunc *Milano* in Lombardia) Arbetione & Lolliano Conss. anno scilicet 355. à Liberio Romano Pontifice permissu Constantii Imperatoris indictum; sed à sacris ædibus in ædes Principis translatum, qui Episcopos Catholicos numero circiter trecentos, maximam nimirum eorum partem qui ex Occidentalis Imperii provinciis convenerant (pauci enim Orientalium venere) ipse præsens, minasque intentans, constituendæ in Ecclesia pacis specie, Athanasii absentis atque inauditi damnationi subscribere plerosque adegit, paucos recusantes exilio mulctavit; ac posteà reliquos, nec modò Luciferum Episcopum, Pancratium Presbyterum, & Hilarium Diaconum, Sedis Apostolicæ Legatos, malè habuit; sed ipsum etiam Liberium Roma Mediolanum, indeque in Thraciam abreptum, dirè vexavit. In hoc conventu enituit imprimis Eusebii Vercellensis Episcopi virtus. *2. Conciliabuli Mediolanensis tempus, locus, acta.*

III. SIRMIENSE anno 357. habitum Sirmii, quæ civitas Saviæ provinciæ in Pannonia, atque Illyrici Occidentalis caput fuit (hodie *Sirmisch* Germanis, in Hungaria:) præsentibus Constantio & Liberio iisdem celebratum est. Interfuerunt Episcopi ampliùs quàm trecenti ex universo Occidente, magna ex parte Ariani. Hi statim initio Synodi, quò faciliùs Catholicis illuderent, atque Athanasii damnationem ab illis extorquerent, Photinum Episcopum Sirmiensem, qui quòd divinam Christi naturam, & eamdem cum Patre substantiam negaret, & Ebionis aliorumque hæreticorum errores renovaret, dejectus Episcopatu in Sardicensi Concilio fuerat, sed novos à Constantio judices impetraverat, iterum damnarunt illi quidem, licèt ei haud multùm dispares. Sed duas Fidei formulas edidere, quarum prior Latinè scripta, & in Græcum sermonem versa, à Nicæno fidei Symbolo, non in alio differret, quàm quòd in eo *Consubstantialis* vocabulum esset omissum: atque huic formulæ subscripsit Liberius, quòd nihil contineret à Catholica fide alienum; ejusque autoribus Arianis per Epistolam communicavit, quo nomine ejus deinde communionem Catholici diù respuerunt. Verùm posterior Formula, quæ prioris loco sub nomine Symboli Sirmiensis post multorum Episcoporum discessum venditata fuit, nomen Consubstantialis non solùm omittebat, sed apertiùs impugnabat, cum vetaret de ὁμουσίῳ & ὁμοιουσίῳ, sive tam de substantia, quàm de similitudine Filii cum Patre, disputari, eo colore quòd in Scipturis eæ voces non occurrerent; eaque *3. Conciliabuli Sirmiensis locus, tempus, acta.*

res

res mentis humanæ captum longè superaret. Ut autem huic formulæ fidem conciliarent, Osii jam centenarii subscriptionem verberibus ac tormentis extorserunt. Sed hanc confessionem impugnarunt deinde Semi-Ariani Ancyræ anno 358. congregati, qui Consubstantialis verbum non improbabant, quia Christum verum Deum de Deo asserebant.

4. Conciliabuli Ariminensis tempus, locus, numerus Episcoporum, acta.

IV. ARIMINENSE, 600. Episcoporum, Arimini in Piceno (nunc vulgò *Rimini*) invito Liberio Papa, Arianorum opera coactum anno 359. quo ab Orientalibus 150. circiter Episcopis Conciliabulum aliud Seleuciæ in Isauria habebatur. Ariminensis hujus Concilii Patres, qui Arimini remanserant post aliorum discessum Constantium in Orientem prosequentium, primùm quidem Sirmiensem Arianorum fidei formulam cum Valente, Ursatio & sociis damnarunt, Nicæna firmata: sed post ab illis Nicææ in Thracia conditam sub Nicænæ titulo formam fidei Arianam, exilii ac tormentorum metu approbare coacti sunt: ita ut autore D. Hieronymo [a] totus penè orbis Arianum se esse miratus ingemuerit. Liberius, quòd ratam eam confessionem non haberet, iterum à Valente relegatus est: Gandentius Ariminensis Episcopus fustibus & lapidibus cæsus, aliique pessimè habiti.

a Dialogo contra Luciferianos.

5. Ephesinæ 2. Pseudo-Synodi res ac tempus.

V. EPHESINUM II. quam *Latrocinalem* sive prædatoriam Λῃστρικὴν *Synodum* Catholici dixere, quòd licèt à Leone Pontifice congregata, non tamen liberè habita, sed Dioscori Alexandrini eam regentis minis Ecclesiasticus ordo prorsus violatus fuerit. Per eum imprimis factum, ne Leonis encyclica epistola de Verbi Incarnatione in Synodo legeretur, 128. Episcopi Eutychetem confirmata ejus hæresi absolverint, frustrà repugnantibus Leonis Legatis, aliisque Præsulibus rectè sentientibus; in quibus Flavianus Patriarcha Constantinopolitanus damnatus, ac tandem fustibus per milites cæsus, expiravit; multaque alia per vim gesta tempore Theodosii junioris, anno 449.

6. Constantinopolitanæ pseudo-septimæ Synodi, res, & tempus.

VI. CONSTANTINOPOLITANUM *Pseudoseptimum*, 328. Episcoporum, à Constantino Copronymo adversus Imaginum cultum congregatum est, anno 754. Stephano III. Romano Pontifice non consentiente, vel potiùs damnante.

7. Conciliabuli Constantinopolitani in templo Apostolorum, tempus, acta, & Canonum numerus.

VII. CONSTANTINOPOLITANUM in Templo Apostolorum, quo à 318. Episcopis Ignatius Patriarcha Constantinopolitanus per vim dejectus est, Photio præside, & Legatis Apostolicis terrore injecto subscribere coactis, anno 861. tempore Michaelis III. Imperatoris, & Nicolai Papæ, à quo *Latrocinalis* hæc quoque Synodus est cognominata. Græci quòd non uno tenore habita, sed interjecto aliquo intervallo, duabus divisis actionibus celebrata fuerit, Primam & Secundam appellant, ejusque Canones 17. admittunt.

8. Constantinopolitani pseudo-octavi Conciliabuli tempus, locus, res, & numerus Canonum.

VIII. CONSTANTINOPOLITANUM *Pseudo-octavum* in Templo Sapientiæ an. 879. coactum est. In eo Photius restitutus, mortuo Ignatio, & quantùm in illo fuit germana Synodus Octava œcumenica infirmata, interceptæ ad sedem Romanam appellationes; unde schismatis quod adhuc inter utramque Ecclesiam durat, exordium. Damnatum est hoc Concilium, cum ipso Photio, à Joanne VIII. Ejus tamen Canones numero tres à Græcis recipiuntur.

CA-

CAPUT X.

Concilia Localia Græca in Codicem Ecclesiæ Universæ relata.

QUINQUE veterum Conciliorum in Orientalibus Provinciis circa Nicæni 1. tempora habitorum Canones Concilio Chalcedonensi [a], itemque à Justiniano Novella 131. sed expressiùs in Constantinopolitana Quini-sexta seu Trullana secunda Synodo apud Græcos recepti sunt, atque ante hanc Synodum in Codicem Canonum Ecclesiæ Universæ inserti, & à Romanis Pontificibus pro authenticis sunt probati [b].

1. Synodi Asiaticæ veteres quinque, quâ ratione ubique receptæ.

a Can. 14. à sanctis, xxv. qu. 1.
b Can. de libellis dist. 20.

II. Inter ea primum locum obtinet ANCYRANUM, quod & *Ancyritanum*, & *Anquirense*; Ancyræ habitum, quæ Metropolis est Galatiæ Provinciæ in Pontica Diœcesi, diciturque nunc Turcis *Anguri*. Celebratum autem est anno Christi 314. ac proinde ante Nicænam Synodum, ab octodecim saltem Episcopis ex Orientali & Pontica Diœcesibus (quæ tunc Antiocheno Patriarchæ ambæ suberant) quorum plerique Synodo quoque Nicænæ posteà interfuerunt. Hi de Lapsis præsertim reconciliandis, autore imprimis Vitali Antiocheno Episcopo, Canones viginti quatuor edidere, ex quibus Græci fecerunt quinque & viginti.

2. Synodus Ancyrana, ejus locus, tempus, causa, Episcoporum & Canonum numerus.

III. NEOCÆSARIENSE, *Neocæsareæ* quæ Metropolis est Ponti Polemoniaci (Turcis nunc *Nicbsar*) paulò pòst Ancyranum, & ante Nicænum, anno vel 314. vel certè 315. congregatum videtur: ei quippè cum aliis sedecim Antistitibus interfuit Basilius Amaseæ Episcopus, anno sequenti sub Licinio passus. Extant hujus Concilii Canones quatuordecim; Græcis quindecim, decimo tertio in duos diviso.

3. Synodi Neocæsariensis locus, tempus, Episcoporum, & Canonum numerus.

IV. GANGRENSE, celebratum *Gangræ* sive Gangris, quæ Metropolis est Paphlagoniæ in eadem Diœcesi Pontica (nunc Turcis *Kiengar*) Silvestri Pontificis & Constantini temporibus, circa annum Christi 324. adversus Eustathium ejusque sectatores, qui legitimas Nuptias criminabantur, & Ecclesias Dei, sacrosque in iis conventus contemnebant. Canones ejus ab Episcopis sedecim constituti, numero sunt viginti apud Latinos, apud Græcos viginti & unus; sed ultimum non esse propriè Canonem ostendit Beveregius.

4. Gangrensis Synodi locus, tempus, res, numerus Episcoporum & Canonum.

V. ANTIOCHENUM, coactum Antiochiæ, quæ sedes est Patriarchica Orientis in Syria (nunc in ruinis *Antachia* vocatur.) Ibi plures Synodi celebratæ, præsertim anno 266. & anno 272. contra Paulum Samosatenum ejus Urbis Episcopum, qui nullam in Deo Personarum distinctionem agnoscens, Christum hominem tantùm fuisse ajebat, in quem Verbum Dei descendisse, solum in eo esset operatum, ac deinde ad Patrem qui illud spiraverat, rediisse. Aliæ quoque posteriores in eadem urbe celebratæ Synodi memorantur. Verùm hæc, cujus Canones sunt viginti quinque (magnam partem ex Canonibus qui vocantur Apostolorum deprompti) sub Constantio Imperatore & Julio Pontifice habita est, Marcellino & Probino Conss. anno 341. in Encæniis seu dedicatione celeberrimi Templi quod Dominicum aureum est dictum. Eò convenerunt Episcopi 97. vel 99. quorum triginta sex Ariani sive Eusebiani, Catholicam fidem, atque instaurandæ

5. Concilii Antiocheni locus, tempus, causa, acta, numerus Episcoporum & Canonum.

randæ disciplinæ studium simulantes, & Principis favore cæteris superiores, seorsim convenientes, Athanasium confirmato Tyrii adversus eum Conciliabuli judicio, abdicarunt; & Canones illos quinque viginti condiderunt, qui ab Eusebio Cæsareæ in Palæstina, Episcopo compositi, ac à Catholicis ea de causa diu rejecti fuerunt: eoque nomine B. Chrysostomus ex Canonis XII. autoritate posteà damnatus, exceptione hac usus est, quod diceret Arianorum id opus fuisse. Posteà tamen cùm ad disciplinam tuendam conferre hi Canones viderentur, admissi ubique sunt, atque in Codicem Canonum universæ Ecclesiæ relati. De his vide Ill. Petrum de Marca [c]. Hoc Concilium nonnulli habitum volunt circa annum 363. Liberio Pontifice, Imperatore Joviano, atque omninò diversum à superiore; quod sanè in iis quæ ad Athanasium, fidemque Nicænam spectant, omnibus orthodoxis improbatur. Nam & ad subruendam & per cuniculos evertendam Consubstantialis fidem, diversas quatuor Formulas in eo consarcinarunt Eusebiani. Verius tamen videtur hæc omnia ejusdem Antiocheni in Encæniis Concilii fuisse: quamquam anno 360. & 363. alii conventus Antiochiæ habiti, quorum illud adversus Meletium, Formulam quoque Fidei deterrimam edidit, qua ex Ariminensi & Constantinopolitana sublatum est nomen *similis*, ut Filius non modò substantia, sed & voluntate Patri dissimilis, & ex nihilo ortus haberetur.

[c] De concord. sacerd. & imp. lib. 3. cap. 3. §. 3.

6. Laodicenæ Synodi locus, tempus, Patrum & Canonum numerus.

VI. LAODICENUM, sic dictum à Laodiceæ Phrygiæ Pacatianæ Metropoli, quæ vulgò nunc *Laudichia*: ubi congregati sunt, Nunechio ejus urbis Antistite, ex diversis Asianæ Diœceseos provinciis Episcopi 32. qui de rebus ad disciplinam spectantibus Canones 59. condiderunt. Græci sexaginta numerant Canones. Verùm postremus pars est quinquagesimi noni apud plerosque. Duæ hujus Concilii reperiuntur in Regia Bibliotheca versiones Arabicæ: in quarum altera quæ *translata* dicitur, ut à Cl. V. Claudio Capellano Doctore Sorbonico accepi, inter veteris Testamenti libros, qui recensentur ultimo Canone, ii connumerantur quorum autoritatem sectarii horum temporum in dubium revocant, *Judith* putà, *Maccabæorum*, *Tobiæ*, *Sapientiæ*, *Ecclesiastici*. Baronius & Binius hanc Synodum celebratam esse contendunt ante Nicænam. Sed cùm in omnibus Canonum Codicibus Antiochenæ postponatur, probabilior videtur sententia quæ ad Liberii Pontificis tempora & annum Christi 364. aut circiter hanc Synodum refert.

7. Constantinopolitani Concilii sub Menna locus, tempus, causa.

VII. Adjici potest Concilium *Constantinopolitanum* in *Dytico*, celeberrimo ejusdem urbis Monasterio, *sub Menna* Patriarcha, qui deposito Anthimo, Episcopus urbis Constantinopolitanæ ordinatus fuerat ab Agapeto Romano Pontifice, & post ejus in ea urbe obitum hanc Synodum cum Sedis Romanæ & Synodi Italicæ Legatis, itemque Antiocheni, & Petri Hierosolymitani Patriarcharum Legatis atque aliis vicinarum regionum Episcopis celebravit. Ea à Græcis posterioribus relata est in Codicem Canonum: habita post Consulatum Belisarii, id est, anno Christi 536. Imperatore Justiniano, contra prædictum Anthimum, Severum, Zoaram, vel Zooram Acephalorum Principes, adversus quos à Concilio damnatos edita est Nov. 42. ab eodem Justiniano.

CAPUT XI.

Concilia Africana vetera.

I. PLURA per Africam celebrata olim Concilia sunt, præsertim Carthagine, quæ non modò provinciæ Proconsularis sive Africæ Propriæ, sed totius Diœceseos Africanæ, quæ nunc ferè *Barbaria* dicitur, eo tempore caput, hodiè in ruinis jacet non procul Tuneto sub nomine *Almenara*. Memorantur autem imprimis Concilia *Carthaginensia* sub B. Cypriano habita, tùm illud quo ex placito Synodi Romanæ sub Cornelio Papa celebratæ, cautum est anno Christi 254. ut Lapsi ad Ecclesiæ communionem post pœnitentiam reciperentur: tum alia duo, quorum priori, secundum aliud ab Agrippino anno 217. celebratum, Hæreticorum baptisma nullius esse momenti est pronunciatum; ideoque ab eis baptizatos iterum baptizari oportere: sed Tertio, revocatis eorum Decretis, autore Stephano I. Papa, constitutum ne in hæresi, ab iis qui fidem, formamque Ecclesiæ Catholicæ servarent, baptizati, sacro iterum lavacro tingerentur; idque an. 258. Verùm ea attigisse sufficiet, quorum Canones aliqui Juris nostri corpore continentur.

1. Prisca quædam Carthaginensia Concilia.

II. CARTHAGINENSE I. post Nicænum 1. ex diversis provinciis Africanis, Constantis Imperatoris jussu, ejusque Legatorum Pauli & Macarii opera, anno Christi 348. Julio Pontifice Romano rem urgente, coactum à Grato Carthaginensi Episcopo Catholico, ut Ecclesia Africana Donatistarum schismate convulsa, pacatis dissidiis & solidè constituta pace, recrearetur: quod aliquatenus effectum, Donato schismaticarum partium Episcopo Carthaginensi relegato, repressis armata manu Circumcellionibus, prædonum genere, qui in Catholicos armis grassabantur, eosque diris modis vexabant. Extant hujus Concilii Canones quatuordecim.

2. Concilii Carthaginensis primi dicti tempus, causa, numerus Canonum.

III. CARTHAGINENSE II. præside Genethlio seu Genedio Grati successore, tempore Siricii Papæ, de rebus ad mores ac disciplinam pertinentibus, anno 390. habitum Ventiniano juniore IV. & Neoterio Conss. (in cujus nomine erratum à collectore, posito Theodosii nomine qui cum Valentiniano Consul fuisse non legitur, ut contra Baronium & Binium ostendunt Nicolaus Faber [a], & Jacobius Davius Perronius Cardinalis [b], aliique: quamquam non desunt valida in utramque partem argumenta.) Ejus Canones tredecim habentur.

3. Concilii Carthaginensis 2. tempus, causa, Canonum numerus.

[a] In præf. ad Hilarii fragmenta.

[b] In replicat. ad responsum magnæ Britan. Regis.

IV. CARTHAGINENSE III. anno 397. Cæsario & Attico Consulibus, imperantibus Arcadio & Honorio, Pontifice Romano Siricio, disciplinæ quoque causa ex omnibus Africæ Provinciis congregatum, unde & *Universale* dicitur. Cujus Canones 50. collecti videntur ex pluribus anterioribus Conciliis.

4. Carthaginensis 3. Concilii tempus, causa, Caonum numerus.

V. CARTHAGINENSE IV. sive potiùs, si ordo temporis spectetur, V. *Universale* Diœceseos totius Africanæ, ab Episcopis 214. celebratum VI. Idus Novembres, Honorio IV. & Eutychiano Conss. id est anno 398. Præside Aurelio Carthaginensi Episcopo, regente Romanam Ecclesiam Anastasio. In eo centum & quatuor sancitæ Regulæ.

5. Carthaginensis 4. dignitas, tempus, Canonum numerus.

6. Carthaginensis 5. tempus, Canonum numerus.

VI. CARTHAGINENSE V. dictum, sed inspecto temporis ordine, IV. ab Episcopis 73. post Consulatum Cæsarii & Attici, id est eodem anno 398. sed VI. Kal. Junii, id est 27. Maii, cum nondum fortè in Africam pervenissent nomina Consulum eo anno Romæ, & Constantinopoli dictorum; habitum Præside eodem Aurelio Episcopo Carthaginis, quæ totius Africæ urbs primaria. Canones in eo editi quindecim extant.

7. Carthaginensis 6. res, tempus, numerus præsulum.

VII. CARTHAGINENSE VI. post Consulatum Honorii XII. Theodosii VIII. id est anno Christi 418. eodem Aurelio præside, Zosimi, & Bonifacii Romanorum Pontificum temporibus, de modo prosequendæ ad Sedem Apostolicam Appellationis, habitum coram Legatis Ecclesiæ Romanæ; qui cum Nicæni Concilii Decretis niti Ecclesiæ suæ jura in recipiendis ex orbe universo appellationibus contenderent, missi sunt ab hac Synodo Legati ad Orientales Patriarchas, qui ab iis authentica exempla Nicænorum Canonum acciperent: post quorum reditum, cum laudati à Legatis Canones inter Nicænos non occurrerent, apparuit ex Sardicensi Concilio, quod Nicæni appendix, petitos esse; & juxta eos rogatus per Epistolam Cœlestinus Papa, ut deinceps Romani Episcopi per Legatos in Africam missos appellationum causas judicarent. Convenere ex cunctis Africæ provinciis, Antistites 217. vel 229. in quibus B. Augustinus Hipponensis.

8. Carthaginensis 7. tempus, & res.

VIII. CARTHAGINENSE VII. Sessio potiùs videtur præcedentis Concilii prorogati, sive conventus delectorum ex singulis provinciis Africanis, quàm distinctum ab eo Concilium: eodem quippe Aurelio præside, iisdem Romanæ Ecclesiæ legatis assidentibus, post Consulatum Honorii XII. Theodosii junioris VIII. id est anno Christi 419. habitum est. In eo editi Canones 5. ac præterea recitati fuerunt Canones diversorum Africæ Conciliorum, quibus constat Collectio Africana, de qua mox.

9. Africani Concilii causa, acta, & tempus.

IX. Multa in Collectionibus Concilia occurrunt, ab natione apud quam habita sunt, appellationem sortita. Sed in corpus Canonum ab Isidoro relatum AFRICANUM, anno 424. Carthagine celebratum est, atque in eo 105. illi Canones plurium Africanæ Diœceseos Conciliorum per Epitomen collecti & recepti. Cum enim plurima extarent ejus Ecclesiæ Concilia, quorum exemplaria ad usum Cleri numerosissimi curare difficile erat; visum est Aurelio Episcopo Carthaginensi, ut ex iis Conciliis delibarentur Canones qui ad constituendam disciplinam Ecclesiasticam maximè conducerent: quod factum in Concilio Carthaginensi VI. & VII. in hoc Concilio Africano repetitum videtur. Hinc manavit Collectio seu Codex Canonum Ecclesiæ Africanæ, additus Codici Ecclesiæ universæ. Hujus Collectionis, sub nomine Synodi Carthaginensis, Græci Canones habent uno tenore 144. Apud Latinos bipertita est hæc Collectio, & Prima pars sub titulo Carthaginensis Concilii absolutè, Canones 33. desumptos præsertim ex Carthaginensi II. Concilio, ex *Hipponensi* quod congregatum fuit Hippone Regio in civitate Numidiæ quæ nunc *Bonna* dicitur, Theodosio III. & Abundantio Conss. sive anno 393. atque ex Carthaginensi III. Altera pars sub nomine Africanorum Canonum, sive Concilii Africani, complectitur Canones 105. quorum nonaginta quatuor priores partim in priori collectio-

lectione omissi, ex iisdem Hipponensi & Carthaginensi III. Conciliis desumpti sunt; partim ex Carthaginensi V. & Milevitano II. sive potiùs ex Carthaginensi, quod Honorio VII. & Theodosio iterum Conss. anno 407. & Carthaginensi quod Honorio XII. & Theodosio VIII. Conss. anno 418. est habitum; ex quibus conflatum Milevitanum in iis quæ ad disciplinam spectabant: sex sequentes sunt Carthaginensis ipsius sexti: postremi quinque non Canones propriè sunt, sed Epistolæ.

X. MILEVITANUM autem Concilium II. (quod à priore non distinguunt veteres collectores) Milevi in Numidia, ab Episcopis ejus provinciæ sexaginta celebratum Theodosio VII. & Palladio Conss. id est anno 416. adversus Pelagii & Cælestii hæresim de Originali peccato & Gratia Dei, quam illi ad bona opera non esse necessariam asserebant. Canones ea de re octo edidit, aliosque ad disciplinam pertinentes. Ejus Decreta in plenario totius Africæ Concilio posteà recepta sunt.

10. Milevitani 2. tempus, locus, causa, Canonum & Episcoporum numerus.

XI. TELEPTENSE, quod & corruptè *Telense*, Teletpe in urbe Byzacenæ provinciæ primaria, post Consulatum Honorii XI. Constantii II. id est anno 418. nondum nunciatis hujus anni Consulibus, Zosimo Pontifice Romano, habitum à Donatiano primæ Sedis Episcopo, aliisque ejusdem provinciæ Episcopis. In eo quid actum sit, non liquet; nisi quòd recitata est Siricii Romani Pontificis ad Episcopos Africanos Epistola.

11. Teleptensis Concilii tempus, locus, & res.

XII. Memorantur & alia Afrorum hisce temporibus Concilia, non modò *Carthaginensia* complura, & *Hipponense* paulò antè dictum; sed & *Adrumettinum*, & *Milevitanum* I. itemque *Suffetulense* ac *Zellense* Ferrando & Crisconio memorata: illisque opposita Donatistarum Conciliabula Cavernense, Cebarsussi, Bagaiense Episcoporum 300. & Cirtense. Nec tacenda *Collatio Carthaginensis* inter Catholicos & Donatistas anno 411. Sed ex his Canones in Juris corpore nulli extant.

12. Alia Concilia & Conciliabula Africana.

CAPUT XII.

Concilia Gallica vetera sub Imperatoribus Romanis, & Francorum primæ stirpis Regibus.

I. SEQUIMUR ordinem Isidori, qui post Græca & Africana Concilia, in corpus Canonum Gallica & deinde Hispanica intulit ad suam usque ætatem. Inter Gallica eminet non uno nomine ARELATENSE I. de quo suprà cap. 8. est actum.

1. Cur Africanis Conciliis Gallica vetera subjungamus.

II. Sequitur apud eumdem Isidorum ARELATENSE II. à Ravennio Arelatensi Episcopo, Leone I. Romano Pontifice, coactum circa annum 452. post Arausicanum & Vasense I. ex quibus præsertim Canones non pauci in hoc translati, ut notavit eximius Ecclesiasticæ antiquitatis indagator Jac. Sirmondus S. J. qui ex Codice pervetusto S. Remigii Remensis

2. Arelatensis Concilii tempus, & Canonum numerus.

multos ei Canones adjecit, prioribus editionibus incognitos: ut jam LVI. legantur, cum anteà non nisi XXXVII. vulgati fuissent: sed viginti quinque, à 20. ad 45. ex Arausicano sunt, priores ex aliis etiam anterioribus Synodis, Nicæna, Arelatensi I. &c.

3. Arelatensis 4. quod vulgo pro 3. habitum, tempus, & numerus Canonum, ac Patrum.

III. ARELATENSE III. seu veriùs IV. (nam III. minùs celebre sub Ravennio eodem, anno 455. celebratum est in causa Fausti Lirinensis Abbatis, nec Canones edidit) sub Cæsario Episcopo Arelatensi, Joanne II. Pontifice, Opilione Consule, id est anno 524. habitum est, convenientibus ad dedicationem Basilicæ sanctæ Mariæ septemdecim Patribus, qui Canones quatuor condidere.

4. Arelatensis 5. tempus, ac numerus Episcoporum & Canonum.

IV. ARELATENSE V. Patrum 19. sub Pelagio I. & Childeberto Rege Francorum, anno 554. congregatum, præside Sapaudo Episcopo Arelatensi, qui perperàm Sarpidius dicitur [a] apud Gratianum. Hujus Synodi septem sunt Canones.

a Dist. 16. Can. 11.

5. Valentini 1. & 2. Conc. locus, tempus, causa, numerus Episcoporum & Canonum.

V. VALENTINUM, habitum est Valentiæ in Gallia, quæ vulgò *Valence en Dauphine*, Gratiano III. & Equitio Coss. hoc est anno Christi 374. Damaso Romano Pontifice, sedandorum dissidiorum, & disciplinæ instaurandæ causa, à triginta Viennensis ac vicinarum provinciarum Antistitibus, quorum subscriptiones tantùm 19. extant. In his primum locum obtinet Florentius Viennensis, quamvis in epistola Synodica ei præponantur Fegadii & Eumerii nomina. Est & Valentinum II. Pelagio II. Pontifice Rom. Guntramno Rege, Præside Sapaudo Arelatensi; ubi cum illo & Lugdunensi Metropolitano, alii quatuordecim Episcopi Regias in loca sacra donationes firmarunt, anno 584. nullis editis Canonibus.

6. Taurinensis locus, tempus, causa, numerus Canonum.

VI. TAURINATE, sive *Taurinense*, apud Augustam Taurinorum, vulgò *Torino*, Gallis *Turin*, in Pedemontio, congregatum tempore Imperatoris Honorii, & Siricii Pontificis Romani, circa annum 397. ubi sedata est controversia de Primatu Viennensis provinciæ inter Arelatensem & Viennensem Episcopos, inter quos divisæ sunt Ecclesiæ ejusdem provinciæ. Canones ejus octo extant: quorum 1. concessus est vel confirmatus pacis & concordiæ causa Proculo Massiliensi Episcopo Arelatensis provinciæ, quoad viveret, Primatus seu jus Metropoliticum, quo extra ordinem usus fuerat in Episcopos Secundæ Narbonensis provinciæ, quæ nunc Aquensem agnoscit Metropolitanum.

7. Regensis Conc. locus, tempus, Præsulum & Canonum numerus.

VII. REGENSE seu *Reiense*, apud Reios, quæ civitas est Narbonensis 2. Provinciæ, vulgò *Riez en Provence*, Theodosio XVII. & Festo Coss. id est anno 439. imperante Valentiniano III. sedente Romæ Sixto III. habitum ab Episcopis 13. quorum primus Hilarius Arelatensis, à quibus octo Canones editi, contra inordinatam Ebredunensis Episcopi per duos tantùm Episcopos ordinationem.

8. Arausicani 1. Concilii locus, tempus, numerus Pontificum & Canonum.

VIII. ARAUSICANUM sive *Arausicense I.* quod & Arausicum & corruptè *Transicum*, Arausione habitum, quæ civitas est Arelatensis provinciæ, vulgò *Orange*, sive in territorio ejus civitatis in Ecclesia *Justinianensi*, Cyro Consule, id est anno Christi 441. Valentiniano III. Augusto, Leone I. Romano Pontifice. Convenere Patres septemdecim, Hilario præside Arelatensi Episcopo, & Canones 30. ediderunt.

9. Arausicani 2. tempus, Canonum & Episcoporum numerus.

IX. ARAUSICANUM II. sub Cæsario Arelatensi habitum ab Episcopis 14. anno 529. Canones 25. de Gratia Dei edidit, confirmatum à Bonifacio II.

X. VA-

X. VASIONENSE sive *Vasense*, & corruptè *Valense*, sub Valentiniano III. & Leone I. Pontifice, Dioscoro Consule, anno Christi 442. coactum apud Hospitium Episcopum, Vasione, quæ civitas Provinciæ Arelatensis, nunc Avenionensis, vulgò *Vaison*; Canones decem edidit. Alterum in Vasense quoque vico habitum, Decio juniore Consule, anno 529. à Patribus undecim, quorum Princeps Cæsarius Arelatensis: unde Joanni Dartisio [b] videtur hæc Synodus intelligi nomine Arelatensis in vico Hortensi, ubi legendum putat in vico Vasensi: sed nec nomina satis inter se convenire, nec vici appellatio in civitatem Plinio aliisque autorum priscorum cognitam, satis cadere videtur; nisi fortè barbarorum in Galliam incursionibus ea in vicum redacta probetur. *10. Vasensis 1. & 2. tempus, locus, &c.* *b Dist. 16. Can. 11.*

XI. TURONENSE sive *Turonicum I.* Cæsaroduni, quæ civitas Turonum est, Lugdunensis 3. Metropolis ad Ligerim, vulgò *Tours*, habitum Severino Consule, sive anno 461. Hilari Pontificis tempore, à decem Patribus ex tribus Provinciis, Præside Perpetuo Turonensi Episcopo. Canones tredecim edidit, quorum unus ab Ivone Carnotensi in Decretum relatus. *Turonense II.* ex Provinciis tribus ab Episcopis novem celebratum, in Basilica S. Martini, viginti septem Canones composuit anno 567. Joanne III. Papa, Præside Euphronio Episcopo Turonensi. *11. Turonensis 1. & 2. tempus, locus, causa, numerus Episcoporum & Canonum.*

XII. VENETICUM in Aremoricorum civitate Venetensi, nunc *Vannes en Bretagne*, circa annum 465. à Turonensis Provinciæ sex Episcopis habitum, in Paterni Venetensis Antistitis ordinatione, Præside Perpetuo Metropolitano. Editi in eo sunt 16. Canones. *12. Venetici locus, tempus, &c.*

XIII. AGATHENSE, apud Agatham Narbonensis 1. Provinciæ civitatem, vulgò *Agde*, Messala Consule, id est anno Christi 506. sub Alarico Vvisigothorum Rege, & Symmacho Pontifice habitum, Canones condidit 47. Qui supra hunc numerum ad septuaginta usque ei tribuuntur, adjecti videntur ex seqq. Conciliis, præsertim Epaonensi. Præfuit Cæsarius Arelatensis huic Synodo, quæ à 34. Patribus ex septem saltem Provinciis est congregata. *13. Agathensis locus, tempus, Patrum & Canonum numerus.*

XIV. AURELIANENSE I. apud Aurelianorum ad Ligerim civitatem, in Provincia Lugdunensi 4. sive Senonia, nunc *Orleans*, Clodovæi I. Francorum Regis jussu convocatum, Symmacho Pontifice, Felice Consule, anno Christi 511. habitum ab Episcopis 32. ex pluribus Provinciis: nam Metropolitani quinque interfuerunt. Canones edidit 31. quorum autor præcipuus Melanius Redonensis Episcopus dicitur [c]. *Aurelianense II.* anno 533. Papa Joanne II. Childeberto Rege congregatum; Canones 21. edidit, quorum nullus corpori juris insertus legitur. Præfuit Honoratus Bituricensis; interfuere alii Præsules aut Præsulum legati 23. ex Provinciis sex. *14. Aurelianensis 1. & 2. locus, tempus, numerus Præsulum & Canonum.* *c Can. 11. dist. 16.*

XV. AURELIANENSE III. Childeberto Rege, Pontifice Silverio habitum post Consulatum Paulini, id est anno 538. ab Episcopis sex & viginti, ex provinciis saltem quinque, Præside Lupo Lugdunensi: Canones edidit tres & triginta, quorum autor fertur Albinus Andegavensis Episcopus. *15. Aurelianensis 3. tempus, & numerus Præsulum & Canonum.*

XVI. AURELIANENSE IV. Basilio Consule, id est an. 541. convocatum, Vigilio Papa, Rege Childeberto. Habitum est à Patribus 49. Episcopis nimirum, aut legatis Episcoporum: In his fuere quatuor Metro- *16. Aurelianensis 4. tempus, numerus Patrum & Canonum.*

Metropolitani Episcopi, quorum Præses Leontius Burdigalensis. Canones ab his conditi 38. quorum nonnullos Yvo Carnotensis in Decretum suum retulit.

17. Aurelianensis 5. tempus, numerus Patrum & Canonum.

XVII. AURELIANENSE V. celebratum an. Christi 549. Vigilio Papa, Childeberto Rege, præside Sacerdote Lugdunensi Episcopo cum sex aliis Metropolitanis. Episcopi, vel Episcoporum Legati ex Provinciis decem adfuere, à quibus editi Canones 24. quorum unus in Decreto Yvonis legitur.

18. Epaonensis Concilii locus, tempus, Episcoporum & Canonum numerus.

XVIII. EPAONENSE, hortatu Papæ à Sancto Avito Viennensi Antistite, volente Burgundionum in Gallia Rege Sigismundo, habitum apud Epaonem vel Epaunam in Burgundiæ haud dubiè regno, cujus loci situs & nomen hodiernum parum explorata sunt. Falluntur qui Apamiam interpretantur, quæ urbs si fortè tunc cognita, certè non modò à Viennensi provincia procul distat, sed extra regnum Burgundiæ & longè ab ejus limitibus sita est ad extremos Narbonensis olim, nunc Tolosanæ provinciæ fines. Nec audiendus Chifletius qui modò Agaunum facit hujus Concilii sedem, locumve alium ei proximum ab Epona Equorum Dea dictum, quæ apud Chablasios præcipua vetustis temporibus religione coleretur: modò Nevidunum quæ civitas Equestris in notitia provinciarum Galliæ cognominatur, hodiè *Nion*, cujus Episcopatus Lausannam translatus. Frustra quinetiam sunt, opinor, qui ad oppida quædam veteris illius regni Burgundici referunt, quæ nomini Epaonis aliquatenus videntur respondere, qualia *Beaune* in Burgundiæ Ducatu; *Baume*, aut *Pesme* in Comitatu. Mihi persuaderi passus aliàs fueram Epaonem idem esse cum oppido *Bome* in Sabaudia non procul Geneva. Verùm hæc omnia dubia fiunt ex eo quòd Avitus in tractoria Epistola qua Episcopos ad hoc Concilium vocat, eam parochiam ideò à se electam esse indicat, quòd omnium fatigatione perpensa is locus opportunus maximè conventui habendo videretur: unde facilis est conjectura nec circa Alpes, nec alibi circa regni ex quo evocabantur confinia positum, sed potius circa meditullium fuisse situm. Quapropter accedo lubens sententiæ viri eruditi Nicolai Chorier, qui [d] censet nunc *Ponas* sive *Pona* vocari in Viennensi Diœcesi, medio fermè Viennam inter & Lugdunum itinere, & validis rationibus conjecturam suam confirmat, aliorum refellit. Celebratum autem hoc Concilium est Pontifice Hormisda, Agapito Consule, id est anno Christi 517. Præside Avito Viennensi, an jure Regiæ urbis cui præerat, an quòd in ejus Diœcesi Synodus haberetur, non satis liquet. Adfuit certè & secundo loco subscripsit Viventiolus Episcopus Lugdunensis: & cum his Præsules alii tres & viginti, qui cum iis condidere 40. Canones, vel potiùs ex prioribus Conciliis magnam partem exscripserunt.

d Histor. Delphinat. lib. 9.

19. Carpentoractensis locus, tempus, Episcoporum numerus.

XIX. CARPENTORACTENSE, Carpentoracte in Arelatensi provincia tunc, nunc in Avenionensi, vulgo *Carpentras*, Mavortio Consule, id est anno 527. Athalarico Italiæ Rege, Pontifice Romano Felice IV. Cæsario Arelatensi præside. Interfuere 13. Antistites, à quibus unicus conditus Canon, de Episcopi portione in rebus quæ Ecclesiis parochialibus conferuntur.

20. Arvernensis 1. locus, tempus,

XX. ARVERNENSE sive Arvernicum I. in Arverna urbe, seu Arvernorum primaria civitate, quæ olim Gergovia, nunc *Clermont en Auvergne*,

vergne, Theodeberti Francorum apud Mediomatrices Regis consensu, post Consulatum Paulini junioris, anno 535. celebratum, Agapeto summo Pontifice, ab Episcopis quindecim, quibus ex pluribus Provinciis evocatis præfuit Episcopus Bituricensis Honoratus: Canones conscripsit sedecim.

Canonum & Præsulum numerus.

XXI. ARVERNENSE II. quod æquè ac primum, simplici Arvernensis nomine aliquando designatur, regnante in Austrasia Theodebaldo, Pontifice maximo Vigilio, circa annum 549. Canones tantùm priores sedecim Aurelianensis V. Synodi iterùm promulgavit, Hesychio Viennensi præside, cum Episcopis novem aliis ex diversis provinciis.

21. Arvernensis 2. tempus, Canonumque & Episcoporum numerus.

XXII. PARISIENSE III. quod & sine addito Parisiense, quoniam priorum duorum nulli Canones extant, Lutetiæ in Lugdunensi 4. provincia, vulgò *Paris*, coactum circa annum Christi 557. Childeberto Rege, Papa Pelagio. Canones decem condidit, moderatore Probiano Episcopo Bituricensi, præsentibus quatuordecim aliis Episcopis, è provinciis saltem duabus.

22. Parisiensis 3. tempus, Canonum & Episcoporum numerus.

XXIII. PARISIENSIS V. anno 615. sub Clotario Principe, & Deusdedit Romano Pontifice, à septuaginta novem Præsulibus ex tota ferè Gallia congregatis, reperiuntur Canones quindecim, quorum nonnulli Capitularibus Caroli Magni, aut Ludovici Pii sunt inserti.

23. Parisiensis 5. tempus, ac numerus Pontificum & Canonum.

XXIV. LUGDUNENSE II. (nam 1. Viventiolo Episcopo de privata Stephani cujusdam incestus rei causa habitum anno 517. ad publicam disciplinam minùs pertinere videtur) celebratum est Lugduni ad Rhodani & Araris confluentes, vulgò *Lyon*, unde Provinciæ nomen; celebratum est Guntramni Regis Francorum Aurelianensis jussu, anno 567. Joanne III. sedem Apostolicam obtinente, Præside Philippo Viennensi, cui tredecim Antistites alii variis ex Provinciis adfuere, & Canones sex constituerunt. Ab iisdem damnati Salonius & Sagittarius Episcopi. Ex *Lugdunensi III.* quod sequutum est anno 583. sub Prisco Lugdunensi Episcopo, nulli sunt in corpus juris relati Canones.

24. Lugdunensis 2. locus, tempus, Præsulum & Canonum numerus.

XXV. AUTISSIODORENSE, ab Autissiodoro, sive Altissiodoro dictum, Senonensis Provinciæ civitate, quæ nunc *Auxerre*: Synodus est unius Diœceseos, atque hujus generis sola ferè collectoribus cognita, ab Aunachario Episcopo Autissiodorensi cum Diœcesis suæ Abbatibus & Presbyteris celebrata, sub annum Christi 570. Pontifice Pelagio II. Rege Chilperico. Canones ejus extant 49. quorum aliquot in corpus juris relati sunt.

25. Synodi Autissiodorensis locus, tempus & numerus Canonum.

XXVI. MATISCONENSE I. sive *Matiscense*, & corruptè *Matiense*, habitum apud Matisconem Provinciæ Lugdunensis civitatem juxta Ararim, hodiè *Mascon*. Guntramni Regis Francorum Aurelianensis evocatione congregatum anno 581. Pelagio II. Papa. In eo novemdecim Canones exarati Prisco Lugdunensi præside, adjunctis 20. Episcopis ex Provinciis saltem quatuor.

26. Matisconensis 1. Concilii locus, tempus, Canonum & Antistitum numerus.

XXVII. MATISCONENSE II. triennio post, ejusdem Regis Guntramni jussu, Pontifice Romano Pelagio eodem, ex Provinciis plusquàm sex convocatum, habitumque ab Episcopis aut Legatis 64. quibus præfuit Priscus suprà memoratus. Canones edidit 20.

27 Matisconensis 2. tempus, numerus Antistitum & Canonum.

XXVIII. REMENSE, Durocortori Remorum in Belgicæ 2. Metropoli, quæ nostris *Reims* dicitur, Sonnatii Archiepiscopi, Hono-

28. Remensis sub Honorio lo-

ons, Episcoporum & Canonum numerus. ril Pontificis, ac Dagoberti Regis temporibus, circa annum 630. à 38. Episcopis, ex Provinciis pluribus congregatum. Canones 25. statuit.

29. Cabilonensis locus, tempus, ac numerus Patrum & Canonum. XXIX. CABILONENSE I. celebratum Cabilone ad Ararim in Provincia Lugdunensi, vulgò *Chalon sur Saone*, evocante Clodovæo II. Rege Francorum, cum Martinus I. Pontifex Romæ sederet, circa annum Christi 650. à Patribus 44. quibus præfuit Candericus Lugdunensis Archiepiscopus. Ab eo Canones 20. constituti sunt, quorum nullus opinor in jure reperitur insertus.

30. Augustodunensis S. Leodegarii locus & tempus. XXX. AUGUSTODUNENSE, sive *Heduense*, Augustoduni in Heduorum civitate, Lugdunensis Provinciæ, habitum à S. Leodegario ejus urbis Episcopo, anno 670. sub Theodorico Rege, Adeodato Pontifice. Plures edidit Canones, qui non integri ad nos pervenerunt.

De his videndæ Jacobi Sirmondi S. J. notæ in Concilia antiqua Galliæ, quæ tribus tomis edidit.

CAPUT XIII.

Concilia Hispanica Vetera sub Romanis, & Visigothis.

1. Concilii Eliberitani locus, tempus, numerus Episcoporum & Canonum. I. ELIBERITANUM, sive *Eliberinum*, aut *Elibertinum*, Eliberi, vel Illiberi in Bœtica Provincia, vulgò *Elvire* juxta Granatam, sub Marcello Pontifice, an. 305. viginti annis ante Nicænam Synodum, Constantio & Galerio imperantibus ex Baronio in annalibus & Bellarmino [a], ab Episcopis novendecim ex pluribus Provinciis habitum. Canones condidit 81. de Lapsis, deque Disciplina Ecclesiastica universa, in nonnullis paulò duriores, utpote durante adhuc persecutione compositos. Hujus antiquissimi Concilii Canones à Gabriele Albaspineo Episcopo Aurelianensi, & Ferdinando Mendoza eruditis notis illustrati sunt.

a Lib. 2. de Imaginibus, c. 9.

2. Cæsaraugustani Conc. locus, tempus, &c. II. CÆSARAUGUSTANUM, Cæsaraugustæ in Tarraconensi Provincia, nunc *Saragossa* in regno Aragoniæ, duodecim Episcoporum, Gratiano Imperatore, Damaso Pontifice, æra 418. id est anno Christi 380. adversus Priscillianistas hæreticos Gnosticorum sobolem, habitum Canones habet octo.

3. Toletani I. Conc. locus, tempus, &c. III. TOLETANUN I. Toleti celebratum, quæ Metropolis fuit Carthaginensis Provinciæ, ad Tagum, vulgò *Toledo* in Castella Nova, æra 438. id est anno Christi 400. sub Anastasio Pontifice Romano, Patrono Toletano Episcopo celebratum ab Episcopis 19. Canones 21. composuit ad instaurandam in ordinandis præsertim Clericis disciplinam. Huic adjunctum est Collectoris errore Hispanicum generale seu nationale, Leonis Pontificis suasu, in causa Priscillianistarum indictum anno 447.

IV. TO-

IV. TOLETANUM II. novem Episcoporum an. 531. Rege Amalarico, Romano Pontifice Bonifacio II. habitum. Hujus Canones quinque habentur. *4. Toletani 2. Conc. tempus, &c.*

V. TOLETANUM III. nationale, ab Episcopis duobus & sexaginta celebratum, æra 627. Christi an. 589. sub Recaredo Rege, Pelagio II. Papa, Euphemio Episcopo Toletano, in qua Vvisigothi Hispaniam obtinentes, ejurata hæresi Ariana, orthodoxam fidem professi sunt. Hujus Concilii Canones duo & viginti extant. *5. Toletani 3. tempus, &c.*

VI. TOLETANUM IV. generale quoque Hispaniæ, convenientibus 70. Episcopis, æra 671. sive anno Domini 633. habitum sub Sisenando Rege, Honorio I. Papa. Confecit Canones 75. *6. Toletani 4. tempus, &c.*

VII. TOLETANUM V. viginti Episcoporum Honorio eodem Pontifice, Cintillano Rege, æra 674. id est anno Christi 636. Canones novem composuit. *7. Toletani 5. tempus, &c.*

VIII. TOLETANUM VI. nationale, ad quod Episcopi 52. convenerunt, æra 676. anno Domini 638. iisdem Rege ac Pontifice: conscripsit Canones novemdecim. *8. Toletani 6. tempus, &c.*

IX. TOLETANUM VII. etiam nationale, sub Rege Chindasvindo, tempore Theodori Papæ, æra 684. celebratum, Christi anno 646. Leguntur ipsius Canones quinque, aliàs sex. *9. Toletani 7. tempus, &c.*

X. TOLETANUM VIII. nationale quoque, à 52. Episcopis habitum sub Recesvindo Rege, Martino Pontifice Romano, æra 691. seu anno Christi 653. Canones tredecim condidit. *10. Toletani 8. tempus, &c.*

XI. TOLETANUM IX. Episcoporum sedecim, habitum Recesvindo Rege, Pontifice Vitaliano, æra 693. quæ incidit in annum Christi 655. Canones in eo editi septemdecim. *11. Toletani 9. tempus, &c.*

XII. TOLETANUM X. Rege ac Pontifice iisdem, æra 694. sive anno Christi 656. Canones septem condidit. *12. Toletani 10. tempus, &c.*

XIII. TOLETANUM XI. Episcoporum novemdecim, æra 713. id est anno 675. Bambæ Regis ac Deo-dati Pontificis tempore: sedium Episcopalium Hispaniæ divisionem & sedecim Canones constituit. Præfuit Quiricus Toletanus. *13. Toletani 11. tempus, &c.*

XIV. TOLETANUM XII. Episcoporum 35. ex pluribus Provinciis, æra 719. anno Christi 681. ad Ervigium Regem Gothorum Bambæ sponte detonsi successorem inaugurandum, congregatum, Pontifice Agathone; tredecim Canones composuit. *14. Toletani 12. tempus, &c.*

XV. TOLETANUM XIII. eodem Ervigio Rege, Leone II. Papa, ab Episcopis quadraginta habitum, æra 721. anno Domini 683. condidit Canones tredecim. *15. Toletani 13. tempus, &c.*

XVI. TOLETANUM XVI. (nam ex duobus intermediis 14. & 15. nostri juris corpori nihil illatum) Episcoporum 59. ex universa Hispania, tempore Sergii Pontificis, anno Christi 693. celebratum. Canonibus decem Decreta sua de moribus explicuit. *16. Toletani 16. tempus.*

XVII. TARRACONENSE, habitum Tarracone, quæ citeriori Hispaniæ nomen dedit, Provinciæ suæ Metropolis, nunc *Tarragona* in Catalonia, à decem Episcopis, tempore Hormisdæ Pontificis Romani, & Theodorici Ostrogothorum in Italia Regis, Amalarici Visigothi tutelam agentis, æra 554. sive an. Christi 516. Consulatu nimirum Petri, qui annum illum notat. Unde apparet falli Garsiam Loaisam, *17. Tarraconensis Concilii tempus, &c.*

qui

qui hoc Concilium refert ad annum 487. & Pontificem Felicem III. Præfuit Joannes Tarraconensis.

18. Gerundensis tempus, &c. XVIII. GERUNDENSE, septem Episcoporum Tarraconensis Provinciæ, æra 555. Consule Agapeto, id est anno 517. habitum Gerundæ, quæ vulgò *Gironne en Catalogne*. Decem Canones sanxit, Præside eodem Joanne Tarraconensi.

19. Ilerdensis tempus, &c. XIX. ILERDENSE vel *Hilerdense*, ab octo Episcopis ejusdem Provinciæ Tarraconensis, habitum Ilerdæ, quæ hodie *Lerida* in Cataloniæ principatu, Theodorico memorato tutelam Amalarici gerente, Joannis Papæ tempore, anno 524. licèt à quibusdam ad 546. referatur. Sedecim Canones conscripsit.

20. Valentini Hispanici tempus, &c. XX. VALENTINUM Hispaniæ, sub eodem Theodorico Rege, eodemque Papa Joanne I. anno 524. à septem Episcopis habitum Valentiæ, quæ nomen adhuc vulgò retinet, dicitur enim *Valencia*, estque regni sui caput. Canones 6. habet.

21. Bracarensis 1. tempus, &c. XXI. BRACARENSE I. (quod Labbeo est 2.) apud Bracaram Augustam Gallecìæ Metropolim, quæ nunc *Braga* in Portugallia est; celebratum sub Ariamiro seu Theodemiro Svevorum in ea parte Hispaniæ Rege, anno 563. Joanne III. Pontifice, ab ejus Provinciæ Antistitibus octo, quibus præfuit Lucretius: præter anathematismos septemdecim adversus Priscillianistas aliosque hæreticos, edidit 22. Canones circa disciplinam.

22. Bracarensis 2. tempus, &c. XXII. BRACARENSE II. aliàs III. à Martino Bracarensi Episcopo Metropolitano habitum an. 572. sub Rege Svevorum Ariamiro, post obitum Joannis III. Papæ, Canones decem statuit. Ex eo præterea videtur *Martinus* prædictus Canones 84. ex Orientalibus præsertim Synodis collectos, ad Concilium Lucense II. eodem tempore in Gallecia congregatum, misisse, qui à collectoribus tanquàm ex Concilio Martini Papæ sæpè laudantur: unde erroris occasio nascitur iis, qui Concilium Romanum sive Lateranense sub Martino Romano Pontifice, cum hac Collectione confundunt.

23. Bracarensis 3. tempus, &c. XXIII. BRACARENSE III. aliàs IV. Provinciale, octo Episcoporum, sub Bamba Gothorum Rege, Adeodato Pontifice habitum, Præside Leodisio Juliano Episcopo Bracarensi, anno 675. Canones octo numero habet.

24. Hispalensis 1. locus, tempus, &c. XXIV. HISPALENSIS I. Decreta tria de mancipiis Ecclesiæ extant, præter quæ Burchardus aliquot alia citat. Id circa initia Gregorii I. Pontificis habitum est, sub Recaredo Rege Gothorum, anno 590. æra 628. idque Hispali quæ Bœticæ Metropolis est, hodie *Sevilla*. Intervenere octo Episcopi, Præside Leandro Hispalensi.

25. Hispalensis 2. tempus, &c. XXV. HISPALENSE II. æra 657. an. Christi 619. tempore Sisebuti Regis celebratum à S. Isidoro ejus civitatis Metropolitano, aliisque Episcopis septem. Canones tredecim edidit, comprehensis duobus ultimis, quibus damnatur Acephalorum hæresis de una Verbi & carnis Christi Natura.

26. Emeritensis Concilii locus, tempus, &c. XXVI. EMERITENSE in Lusitaniæ Metropoli civitate, quæ olim Augusta *Emerita*, nunc *Merida* dicitur in Estremadura; celebratum à duodecim ejus Provinciæ Episcopis sub Vitaliano Pontifice Romano, Recesvindo Gothorum Rege, anno Christi 666. Continet Canones 23. fuit-

que-

que approbatum deinde ab Innocentio III. in Epistola ad Petrum Compostellanum. De his veteribus Hispaniæ Conciliis qui plura volet, is consulere poterit Garsiam Loaisam eorum Collectorem sive editorem accuratum.

CAPUT XIV.

Concilia Italica priscorum temporum, ante Carolum scilicet Magnum.

I. PRÆTERMISSIS primorum seculorum Conciliis, quæ vel sacrorum Rituum, & institutorum servandorum, vel damnandarum Hereseon, vel Appellationum ad Sedem Apostolicam à pluribus Episcopis interpositarum causa, Romæ habita leguntur, quorum propè infinitus est numerus; ea ferè memorabimus ex quibus Canones in Corpus Juris translati, & Collectoribus cogniti sunt. *1. Quæ hic indicanda Concilia.*

II. Perierunt sanè acta Concilii Romani de *celebratione Paschatis à Victore* Pontifice anno Christi 198. celebrati, ut & Synodorum anno 253. & 254. per Clerum Romanum post mortem Fabiani, & per Cornelium habitarum in causa *Lapsorum*; & alterius qua damnatum est anno 255. aut sequenti à sexaginta Episcopis, eodem Cornelio præside, schisma *Novatianorum* Lapsis pœnitentiam denegantium; itemque habitæ à Dionysio Papa anno 263. in causa *Dionysii Alexandrini* Episcopi falsò hæresis Sabellianæ accusati. Nec est quòd anxiè acta requiramus * *Sinuessani* Concilii, ubi Marcellinus Pontifex circa annum 303. aut 308. idolorum venerationem tandem confessus, sententiam in seipsum protulisse scribitur; cujus rei apud eruditos minùs certa est fides. At ejus Concilii quod anno 313. in Laterano celebratum est à *Melchiade*, ubi absoluto *Cæciliano* Episcopo Carthaginensi, *Donatus* à Casis nigris, schismatis autor, Lapsos non per pœnitentiam, sed iterato Baptismo reconciliandos contendens cum suis à novemdecim Episcopis damnatus, ad Constantinum appellavit, acta extant apud B. Augustinum in Breviculo Collationis Carthaginensis [a]. *2. Indicantur prisca quædam à Collectoribus omissa.*

* *Vulgò* Rocca di Mondragone.

a Die 3. cap. 12.

III. Inter Romanas Synodos, tres imprimis à Silvestro Pontifice habitæ dicuntur: sed à multis in dubium revocantur. Quamvis enim acta Silvestri, in quibus hæ Synodi continentur, & Romæ & in aliis Ecclesiis lecta fuisse Gelasius affirmet [b], & prima ab Hadriano [c] pro authentica laudetur: tamen corrupta ad nos harum Synodorum monumenta pervenisse demonstrat Baronius [d]. Primi certè ROMANI SUB SILVESTRO Concilii narratio, ubi Judæi tum Scripturarum autoritate, tum miraculis convicti à Christianis dicuntur, falsa habet haud dubiè non pauca. *3. De Concilio Romano 1. sub Silvestro.*

b Can. S. Romana 3. vers. item actus Silvestri, dist. 15.

c Epist. 3. ad Carol. Magn.

d Ad an. 315. nu. 12. & seqq.

IV.

4. De Romanis 2. & 3. Conciliis sub Silvestro. IV. ROMANUM II. SUB eodem SILVESTRO celebratum, Constantino III. & Crispo. Conss. id est anno Christi 324. ab Episcopis 284. memoratur, tum Latinis, tum etiam Græcis, & in eo conditi ac comprobati scribuntur Canones viginti, quorum nonnulli in corpore Juris leguntur: sed non pauca falsi occurrunt in eo indicia. Nec minùs vacillat Silvestrini Concilii *Tertii* fides, ut Baronius notat. Id anno seq. 325. volunt ab eodem Pontifice habitum, & in eo à 275. Præsulibus confirmata quæ Nicææ decreta fuerant.

5. Concilium Romanum sub Siricio. V. SUB SIRICIO dein anno 386. instaurandæ in Africana Ecclesia disciplinæ causa celebratum in Basilica sancti Petri Concilium dicitur, cujus Canones in Teleptensi Africano Concilio recepti ac promulgati.

6. De Synodo Romanorum ad Gallos. VI. Habetur & antiqua SYNODUS ROMANORUM à Jac. Sirmondo in lucem prolata, ejusque Canones plures ad Gallos Episcopos, secundum quæstiones ab eis propositas, missi. Eam Labbeus ad initia Innocentii I. refert: si conjecturæ locus, per ea tempora, id est ineunte seculo 5. à Clero Romano habitam crediderim, ut vacante post Fabiani mortem sede, factum Africanorum Episcoporum causa.

7. Concilio Rom. sub Leone I. VII. ROMANA tria SUB LEONE I. Concilia memorantur: Primum adversus Manichæos in urbe deprehensos anno 444. Alterum anno sequenti in causa Hilarii Arelatensis Episcopi: Tertium anno 449. quo reprobata sunt acta Ephesini Conciliabuli, sive Latrocinalis Synodi.

8. De Concilio Romano sub Hilaro. VIII. ROMANUM SUB HILARIO seu Hilaro, à 48. Episcopis habitum est anno 467. in quo Canones 4. de ordinationibus editi ad quæstiones Episcoporum provinciæ Tarraconensis.

9. De Conc. Romano 3. sub Felice III. IX. ROMANUM III. SUB FELICE III. Episcoporum 38. de Lapsis Ecclesiæ Africanæ recipiendis Canones sex protulit anno 487.

X. Romanum 1. sub Gelasio, tempus, &c. a Can. 3. dist. 15. X. ROMANUM I. SUB GELASIO, nationale, Conss. Asterio & Præsidio, sive anno 494. quo à lxx. Episcopis Libri sacri & authentici ab Apocryphis distincti sunt. Ejus ea de re decretum exscriptum habetur apud Gratianum [a]

11. Romanorum sub Symmacho, tempora. XI. SUB SYMMACHO habitæ sunt ROMÆ plures Synodi nationales. I. post Consulatum Paulini, anno Christi 499. Episcoporum 72. de tollendo in Pontificia electione ambitu. II. anno 500. qua Symmachus variis criminibus per schismaticos accusatus, coram centum quindecim Episcopis purgatus, atque insons agnitus est. Sed hujus Synodi acta interciderunt. III. ejusdem Pontificis literis, jussu Theodorici Italiæ Regis congregata, Avieno seniore & Pompejo Consulibus an. 501. contrà schismaticos eosdem Symmachi adversarios. IV. Avieno juniore Consule, anno 502. *Palmaris* dicta, quòd habita sit in Basilicæ B. Petri porticu, quæ Palmaria appellabatur; ad quam Pontifex, lapidibus impetitus ab adversariis, se receperat. In hac Synodo ejus electio sæpiùs schismaticorum calumniis exagitata, à convocatis Episcopis confirmata est. VI. Episcoporum 245. ex Italia vicinisque Provinciis evocatorum, anno 503. celebrata, damnatus est schismaticorum adversus præcedentem Synodum *Libellus*, inscriptus *adversus Synodi absolutionem*: contrà quem *Ennodius* Diaconus, Ticinensis posteà

postea Episcopus, *Apologeticum* mandato Episcoporum composuit, qui miro plausu lectus in Synodo, approbatusque est. VI. habita eodem anno vergente, Decreta quædam edidit contra rerum Ecclesiasticarum invasores.

XII. SUB GREGORIO I. celebrata sunt ROMÆ quatuor Concilia, quorum duo ad nostrum institutum pertinent. Eorum *Secundo*, quod imperante Mauricio habitum est, anno 595. interdictum sacris altaris ministris concinendi in Ecclesia Officium, aliaque constituta sunt. Subscripserunt 58. Episcopi, aut Ecclesiæ Romanæ Præbyteri. *12. Romani 1. sub Gregorio I. tempus, &c.*

XII. ROMANUM III. AB eodem S. GREGORIO habitum est, anno 601. in æde Lateranensi, & constitutum ab eo pro Monachis editum. *13. Romani 2. sub Gregorio I. tempus, &c.*

XIV. ROMANUM SUB BONIFACIO III. celebratum anno 606. ab Episcopis 72. de forma & modo eligendi Romani Pontificis. *14. Romani 3. sub Gregorio I. tempus.*

XV. ROMANUM sive LATERANENSE SUB MARTINO I. nationale, quo 105. Episcopi, proscripto Constantis Imperatoris typo, sive Constitutione, Monothelitarum hæresim, hujusque propugnatores vel fautores Cyrum Alexandrinum, Sergium, Paulum & Pyrrhum Constantinopolitanos Antistites, anno 649. damnarunt, Canonibus sive Anathematismis viginti: cujus hæreseos anno 680. renovata condemnatio est in Concilio ROMANO 125. Episcoporum, sub Agathone. Continet hoc Concilium actiones quinque, quæ ibi Secretarii nomine significantur. *15. Romanum. vel Lateranense sub Martino I.*

CAPUT XV.

Concilia Italica medii ævi, ab initio sæculi VIII. ad dimidium sæculum XII.

I. SEQUUNTUR Concilia Localia posteriora quæ habita sunt post omnia quorum in corpore Isidori Mercatoris mentio fit; quorum tamen in Decreto suo meminit post alios Collectores Gratianus. *1. Quorum temporum Concilia hic indicanda.*

II. CONCILIUM ROMANUM I. SUB GREGORIO II. imperante Leone Isauro Iconomacho, regnante Longobardis Luithprando, in Basilica S. Petri à 22. Provinciæ præsertim Romanæ Episcopis, adjunctis duobus tribusve ultramontanis, habitum, adversus Sacerdotum, aliaque illicita conjugia, anno 721. Canones septemdecim protulit. Habita quoque ab eodem, ejusque proximo successore Gregorio III. Concilia adversus Iconoclastarum hæresim. *2. Concilium Romanum 1. sub Gregorio II.*

III. ROMANUM I. SUB ZACHARIA, Luithprando Longobardorum Rege, imperante in Italia Artavasdo, celebratum anno 743. contra Clericorum vetita matrimonia, & cum mulieribus cohabitationem, qua de re Canones 15. editi. *4. Romanum 1. Conc. sub. Zacharia.*

IV.

4. Romanum sub Stephano III. IV. ROMANUM SUB STEPHANO III. aliàs IV. in Basilica Constantiniana seu Lateranensi, anno 769. contra Sedis Apostolicæ invasores, sive de Romani Pontificis electione, de cultu sacrarum Imaginum, de recipiendis quinquaginta duntaxat Canonibus Apostolorum, idque tempore Desiderii Longobardorum Regis, circa primordia Caroli Magni apud Francos regnantis, cum Constantinus Copronymus in Oriente imperaret.

5. Romanum Leonis III. V. SYNODUS ROMANA LEONIS III. anno 800. habita, inter cæteras eo nomine notanda est quòd in ea summus Pontifex, falsis criminationibus ab inimicis infamatus, solemni jurejurando interposito, præsente Carolo Magno, innocentiam suam ultro purgavit.

6. Romanum Eugenii II. VI. ROMANUM SUB EUGENIO II. Episcoporum 63. anno 826. Ecclesiasticæ disciplinæ causa, ab eo convocatum est, imperante Ludovico Pio. Ejus extant Canones 38.

7. Romanum sub Leone IV. VII. ROMANUM SUB LEONE IV. Episcoporum 67. anno 853. habitum contra Anastasium tituli sancti Marcelli Cardinalem Presbyterum, qui propter contumaciam exautoratus est. In hoc Concilio refricata, & verbatim ferè repetita fuerunt Capitula superioris Eugenianæ Synodi.

8. Romanum sub Hadriano II. VIII. In Concilio ROMANO HADRIANI II. ter anathemate perculsus est Photius Constantinopolitanus Patriarcha, addictumque igni volumen ab eo conscriptum adversus Nicolaum Papam, Ludovici II. Imperatoris temporibus, anno 868.

9. Romanum sub Ioanne VIII. IX. ROMANUM II. SUB JOANNE VIII. de novo Imperatore post obitum Ludovi II. eligendo habitum, anno 879. in quo unanimi Synodi consensu electus est Carolus Calvus.

10. Romanum sub Clemente II. X. ROMANUM SUB CLEMENTE II. contra Simoniacos imprimis coactum anno 1047. cujus adversus illegitimas ordinationes Decreta ann. 1049. in Concilio *Romano I. sub Leone VIII.* aliàs IX. renovata.

11. Romanum 2. sub Leone IX. XI. ROMANUM II. SUB LEONE IX. ann. 1050. damnato Berengario Diacono Andegavensi corporis & sanguinis Christi in Eucharistia veritatem impugnante, Lanfrancum probavit contraria sentientem.

12. Romanum sub Nicolao II. XII. ROMANUM SUB NICOLAO II. nationale, centum tredecim Episcoporum, anno 1059. habitum est: in eo Berengarius prædictus tertiò hæresim suam abjuravit, & de Romani Pontificis electione edita Constitutio est, cum aliis Decretis.

13. Romanum 1. sub Alexandro II. XIII. ROMANUM I. SUB ALEXANDRO II. ann. 1063. à centum atque ampliùs Episcopis occasione Petri Episcopi Florentini, hæreseos & simoniæ accusati, adversus Simoniacos celebratum, undecim decreta constituit, superioris Synodi Decretis haud multùm absimilia.

14. Romana sub eodem. XIV. ROMANUM II. SUB EODEM contra Incestuosorum hæresim habitum ann. 1065. Hi ut Matrimonium inter proximiores cognatos contrahi posse defenderent, gradus Consanguinitatis non secundum Canones, sed secundum Leges numerabant.

15. Romana sub Gregorio VII. XV. Sub Gregorio VII. habita sunt ROMÆ Concilia 10. In 1. anno

1074.

1074. de continentia Clericorum, de potestate Romanæ Sedis, & Canones 25. prolati. In III. Henricus IV. Imperator cum aliquot Germaniæ Præsulibus ipsius sequacibus & aliis anno 1076. excommunicatus est. In V. edita fuerunt plura de Ecclesiarum præsertim per Laicos investituris Decreta, & tum in alios, tum in Nicephorum Botoniatem, Imperii Constantinopolitani invasorem, qui Michaelem throno suo dejectum, in Monasterium cum uxore ac filio detruserat, anathematis lata sententia est. In VI. Berengarius, adhuc relapsus, hæresi suæ renunciasse dicitur, & Decreta de Pontificum Electione aliisque rebus sancita. In VII. ann. 1080. Germaniæ regnum novo exemplo abrogatum Henrico IV. ac translatum in Rudolphum, aliaque promulgata Decreta.

XVI. ROMANUM I. SUB URBANO II. Episcoporum centum quindecim, res à Gregorio VII. & Victore III. adversus Antipapam Guibertum & Henricum IV. Imperatorem gestas confirmavit anno 1089. *16. Romanum 1. sub Vrbano II.*

XVII. ROMANUM III. SUB EODEM 150. Episcoporum anno 1099. congregatum propter expeditionem Hierosolymitanam, & contra Guibertum prædictum, Canones 18. composuit. Dictum suspicor *Urbicum* ab Urbe Roma, & *Urbanense* ab Urbano, quemadmodum alia quoque ab eodem habita. *17. Romanum 3. sub eodem.*

XVIII. FOROJULIENSE, à Paulino Aquilejensi Patriarcha apud Forojulium municipium, quod toti Carnorum in Italia provinciæ nomen dedit, nunc vulgò *Cividal del Friuli*, congregatum est Hadriano I. Pontifice, Carolo Magno & Pipino ejus filio in Italia regnantibus. In eo, ad firmandam SS. Trinitatis & Incarnationis Dominicæ fidem relecto Nicænæ Synodi Symbolo, constituta sunt 14. disciplinæ Capitula. *18. Forojuliense sub Hadriano I.*

XIX. In legitimorum Conciliorum numero perperàm à quibusdam habetur id in quo *Romæ*, agente Ottone I. Imperatore, ann. 963. Joannes XII. Pontifex depositus est, ejusque loco suffectus Leo, quem nonnulli octavum vocant. Sed acta ejus Conciliabuli, habita anno sequenti Synodo, rescissa fuere, salvo Ottonis diplomate anni 962. quo Jura Ecclesiæ Romanæ secundum Caroli Magni constitutum confirmata sunt, & aliquatenus amplificata. *19. Concilium Leonis pseudo-octavi.*

XX. TICINENSE, sive Synodus *Regia Ticina*, in urbe Longobardiæ Regia Ticino, aliàs Papia, vulgò *Pavia*, in provincia Mediolanensi, sub Ludovico juniore Imperatore ac Rege Italiæ, Pontifice Leone IV. congregatum, anno 855. Canonibus 25. mores reformare in melius curavit. *20. Ticinense.*

XXI. RAVENNATE, à Joanne VIII. Pontifice cum Ansperto Mediolanensi, Joanne Ravennensi Archiepiscopo, Petro Gradensi Patriarcha, aliisque Episcopis fermè 130. Ravennæ in Flaminia, quæ nunc Romandiola, celebratum anno 877. Canones 19. ad disciplinam & immunitatem Ecclesiasticam instaurandam constituit. *21. Ravennate sub Ioanne VIII.*

XXII. RAVENNATE, sive *Ravennatense* aliud, anno 904. celebratum est à Joanne IX. cum 74. Antistitibus, præsente Lamberto qui in Italia imperabat. In eo prolata sunt decem Decreta, atque abrogata Stephani acta contra Formosum. *22. Ravennate sub Ioanne IX.*

XXIII.

23. Ravennate sub Ioanne XIII. XXIII. RAVENNATE, à Joanne XIII. cum Aquilejensi Patriarchâ; Ravennensi & Mediolanensi Archiepiscopis, & 54. Episcopis Italicis, paucis è Germania admixtis, anno 967. habitum. Ibi Otto I. Imperator restitutionem Urbis atque Agri Ravennensis Pontifici & Ecclesiæ Romanæ confirmavit.

24. Ravennate sub Gregorio V. XXIV. RAVENNATE sub Gregorio V. imperante Ottone III. habitum à Gerberto ejus Urbis Archiepiscopo, tres circa disciplinam Canones edidit, anno 997.

25. Beneventanũ sub Victore III. XXV. BENEVENTANUM, Beneventi in urbe quæ olim Hirpinorum, nunc in confinio Terræ Laborinæ atque Aprutii nomen retinet, à Victore III. cum Apuliæ & Calabriæ Episcopis habitum adversus Guibertum Antipapam, qui Clementis III. nomen usurpabat: priora contra eos qui Ecclesiasticas dignitates à Laicis accipiunt, decreta renovavit, anno 1087.

26. Beneventanũ sub Victore III. XXVI. BENEVENTANUM sub Urbano II. Pontifice, adversus eumdem Guibertum Pseudo-pontificem, eique addicto, habitum; Canones tres edidit, anno 1090.

Faventinum, quod apud Gratianum quasi sub eodem Urbano circa hæc tempora celebratum laudatur, nullum exstat. Faventini fortè nomen loco Placentini irrepserit, de quo mox. Est autem Faventia in Æmilia, V. *Faenza*

27. Melphitanũ. XXVII. MELPHITANUM, sive apud *Melfiam* in Apulia, vulgò *Melfi*, anno 1090. vel potiùs ex Labbeo, anno 1089. ab Urbano II. congregatum. Ibi editi Canones sedecim; & Rogerius Roberti filius, Apuliæ Dux, se Romanæ clientem Ecclesiæ professus est.

28. Trojanum. XXVIII. TROJANUM, quod unicum putat Labbeus idem, atque ad annum 1093. refert, à Baronio dissentiens; nonnulla sanxit de conjugiis Consanguineorum dissolvendis, & de *Trevia Dei*, sive de induciis inter Christianos servandis secundum priorum Conciliorum statuta.

29. Placentinũ. XXIX. PLACENTINUM, Placentiæ in Æmilia, quæ nunc Longobardia Cispadana, urbs vulgò *Piacenza*, nostris *Plaisance*, anno 1095. ex pluribus nationibus convocatum: propter immensam confluentium multitudinem extra urbem in campo celebratum est; & Capitula 14. statuit adversus Simoniacas & schismaticas ordinationes. Ibi Praxedis Imperatrix de Henrico IV. marito conquesta: Audita & Legatio Alexii Comneni Imperatoris Constantinopolitani, opem Occidentalium contra Saracenos implorantis.

30. Guastallense. XXX. GUASTALLENSE, aliàs Vvastallense, sive apud Guardastallum in Longobardia, vulgò *Guastalla* in Ducatu Mantuano; actum est à Paschali II. anno 1106. de schismaticis Episcopis & Clericis ad Ecclesiæ unionem revocandis; & contra Investituras Laicorum, rerumque Ecclesiasticarum Alienationes,

CA-

CAPUT XVI.

Concilia particularia Gallica medii ævi, à sæculo VIII. ad XII.

I. REGNANTIBUS Carololingis multa per Galliam & Germaniam celebrata Concilia, magnum ad sanciendam atque in melius instaurandam disciplinam momentum attulerunt: ea ex pluribus pleraque provinciis congregata, Caroli præsertim magni & Ludovici pii opera atque autoritate; quorum ea in re studium imitati posteri. Ex his non pauca in corpus Canonum decreta collectores, non immeritò, transtulerunt; quod post priores sequutus est Gratianus. *1. Concilia Gallica præcipuè medio ævo momenti.*

II. Autor ejus studii Pipinus, quo agente ac præsente sub regni exordia habitum VERMERIENSE I. Concilium, apud Vermeriam palatium, nunc *Verberie* in Diœcesi Silvanectensi, anno 752. Stephano II. Papa in Gallia degente; Canones sive Capitula condidit unum & viginti. Habitum ibidem post centum annos Concilium VERMERIENSE II. jussu Caroli Calvi ex quatuor aut quinque provinciis. In eo Herimanno Episcopo Nivernensi, infirmitate corporis conjuncta cum mentis alienatione liberato, reddita est Ecclesiæ suæ administratio. *2. Concilium Vermeriense 1. & 2.*

III. VERNENSE I. Pipini antè dicti autoritate coactum in Verno seu Vernis palatio, *Vernon* in diœcesi Rothomagensi, eodem Stephano II. Papa, anno 755. hujus habentur Canones 25. *Vernensis* alterius, tempore Caroli Calvi anno 844. habiti, Canones extant 12. *3. Vernense 1. & 2.*

IV. COMPENDIENSE, quod in generali populi conventu celebratum est apud Compendium palatium publicum, nunc *Compiegne*, in diœcesi Svessionensi, anno Christi 756. Pipino rege, Paulo I. Pontifice. Canones in eo compositi octodecim. *4. Compendiense.*

V. ARELATENSE VI. (aliàs 3. ignotis scilicet intermediis post secundum) jussu Caroli magni Francorum regis & imperatoris, Leone III. Pontifice celebratum anno 813. Canones 26. constituit: eodemque tempore in regno Francorum alia quatuor celebrata fuere Concilia. *5. Arelatense 6.*

VI. MOGUNTINUM, vel Moguntinense aut Moguntiacum 1. eodem anno congregatum Moguntiæ, quæ & Moguntianus dicitur, estque Germaniæ 1. sive superioris Metropolis, hodie nostris *Mayence*, Germanis *Mentz*: Canones habet 55. *6. Moguntinum.*

VII. REMENSE II. provinciale, in Remorum civitate, Belgicæ II. metropoli, nunc vulgò *Reims*; eodem anno Caroli quoque magni jussu à Vulfario Archiepiscopo habitum; condidit Canones quatuor & quadraginta. *7. Remense 2.*

VIII. TURONENSE Concilium III. dictum aliquibus etiam secundum, altero priori minùs apud Collectores noto, (unde nos supra cap. 14. Turonense Alexandri III. aliis posterius, tertium diximus.) Hoc de quo *8. Turonense 3.*

nunc agitur præcepto ejusdem Imperatoris celebratum eodem anno, edidit Canones quinquaginta & unum.

9. *Cabilonense* 2. IX. CABILONENSE II. ab Episcopis provinciæ Lugdunensis eodem omnino tempore habitum, Canones constituit 66.

10. *Aquisgranense* 1. X. AQUISGRANENSE I. sive apud Aquas-grani vel apud Aquisgranum palatium in Germania II. seu inferiori, vulgò *Aix-la-Chapelle*, Germanis *Aachen*; Ludovico Pio Rege & Imperatore, Stephano IV. Pontifice, an. 816. congregatum, decreta sanxit duobus libris distincta, quorum Primus de institutione Clericorum & Canonicorum, 145. Canones ex Conciliis & Patribus collectos continet: Secundus de institutione Sanctimonialium Canones sive Capitula 28. Insequenti anno conventus Abbatum Franciæ ibidem habitus, de Regulari Monachorum disciplina Capitula 80. firmavit.

11. *Aquisgranense* 2. XI. AQUISGRANENSE II. sub eodem Ludovico Pio, Gregorio IV. Pontifice anno 836. habitum, tribus capitibus distinctos Canones seu Capitula complectitur 65. Caput I. habet Canones sive articulos 12. de vita Episcoporum. Secundum Caput totidem Canones habet de doctrina Episcoporum, & præterea 16. de vita & doctrina inferiorum ordinum. Caput III. de persona Regis filiorumque ejus ministrorum, capitula 25. complectitur. Ex eadem synodo prodiit Epistola tribus libris constans ad Pipinum Aquitaniæ Regem, qua monitiones Regibus ab ea synodo datæ exemplis atque autoritatibus ex sacra Scriptura petitis confirmantur.

12. *Apud Theodonis Villam*. XII. Apud THEODONIS VILLAM, vulgò *Thionville* Gallis, Germanis *Diedenhoven*, in diœcesi Trevirensi, circa annum 821. Paschali Pontifice, Ludovico Pio & Lothario ejus filio imperantibus. In eo adversus percussores Clericorum Capitula quatuor ab Episcopis plurium provinciarum sancita sunt.

13. *Parisiense* 6. XIII. PARISIENSE VI. ab Episcopis quatuor provinciarum celebratum Lutetiæ Parisiorum, anno 829. jussu Ludovici Pii & Lotharii Imperatorum, Gregorio IV. summo Pontifice: in tres libros suas sanctiones divisit. I. complectitur 54. Canones de Ecclesia & Episcoporum ordinationibus. II. Canones tredecim de Regis officio. III. de Officio Episcoporum & Clericorum Canones 27. Eodem anno tria de eisdem rebus Concilia mandato eorumdem Principum celebrata fuere Moguntiæ, Lugduni, ac Tolosæ: quorum decreta in hoc vulgata & recepta.

14. *Parisiense anni* 849. XIV. PARISIENSE vocat Labbeus, conjectura ex Fontanellensi apud Duchenium chronico ducta, quod Baronio aliisque *Turonense IV.* dicitur, sub Leone IV. & Carolo Calvo Rege habitum anno 849. à 22. Episcopis quatuor provinciarum Turonensis, Senonensis, Remensis, & Rothomagensis; adversus Nomenojum, quem in Epistola sua Synodica *Priorem* gentis Britannicæ vocant, pro Duce aut Principe Britanniæ minoris sive Gallicæ; qua epistola eum, ob Ecclesias vastatas, & rejectas Pontificis literas arguunt, monentque sub excommunicationis interminatione, ut resipiscat. In ea epistola id notatu dignum quòd Episcopi cujusque provinciæ post metropolitanum suum subscripserunt. Idque aliquando in aliis ejusmodi conventibus factum.

15. *Bellovacense*. XV. BELLOVACENSE sive *Belvacense*, in Bellovacorum Remensis provinciæ civitate, hodie *Beauvais*, anno 845. Sergio II. Pontifice, Ca-

ce, Carolo Calvo Rege, fecit octo Canones de conservandis Ecclesiæ rebus.

XVI. MELDENSE, apud civitatem Meldarum, vulgò *Meaux en* *16. Meldense.*
Brie, in Senonensi tunc provincia, eodem anno, ex pluribus provinciis habitum; præter repetita recentium aliquot Conciliorum, ipsius etiam Bellovacensis, decreta, alios Canones 24. statuit, usque ad octoginta; Sergio II. Papa, Carolo verò Calvo Rege. Quæ huic Concilio deesse videbantur, absoluta sunt in Parisiensi anno sequenti.

XVII. SVESSIONENSE II. sub Leone IV. sive apud *S. Medardum*, *17. Svessionense.*
in Abbatia S. Medardi juxtà Svessionum civitatem, in provincia Remensi, *à S. Mard de Soißons*, præsente Carolo Calvo anno 853. congregatum, habet tredecim Canones, actiones 8. Interfuere ex 4. aut 5. provinciis præsules 33. præter Abbates, & Chorepiscopum unum.

XVIII. VALENTINUM III. in Viennensi provincia, Imperatoris *18. Valentinum.*
Lotharii nutu, in causa Episcopi Valentini celebratum, tempóre Leonis IV. anno 855. congregatis trium provinciarum, Lugdunensis, Viennensis, & Arelatensis antistibus novem, cum Chorepiscopo uno: prodierunt ex eo Canones 23.

XIX. CARISIACENSE II. sive apud Carisiacum, malè in Decreto *19. Carisiacense*
Gratiani *apud Tansiacum*, in Villa sive oppido Diœcesis Laudunensis, quod *2. & 1.*
vulgo *Cressy sur Serre*, jubente Carolo Calvo habitum, tempore Benedicti III. anno 857. ad reformandos seditiosorum & raptorum mores. Celebrata ibidem fuerat Synodus *Carisiaca I.* anno 849. ubi damnato Gothescalco, prolata Capitula 4. contra Prædestinatianos.

XX. TULLENSE I. apud *Saponarias*, in provincia Treverensi seu Bel- *20. Tullense 1.*
gica I. vulgò *Savonieres pres de Toul en Lorraine*, ab Episcopis provinciarum 12. præsente Carolo Calvo Rege, ipsiusque nepotibus seu fratris filiis Lothario & Carolo Regibus, Nicolao I. Romano Pontifice, anno 859. celebratum, tredecim Canones condidit. In Epistola Synodica ad Vvenilonem Senonensem Archiepiscopum, Præsulum 28. nomina exprimuntur, aliis omissis; plures enim fuere.

XXI. TULLENSE II. apud Tusiacum, villam agri Tullensis, vulgò *21. Tullense 2.*
Toußy, anno 860. ab Antistitibus plusquam 58. evocatis ex quatuordecim provinciis, Caroli Calvi & Lotharii Regum autoritate, Nicolao I. Papa, celebratum, quod ferè nationale Galliæ haberi potest. Subscripsere Archiepiscopi 12. Vesontionensis, Senonensis, Remensis, Viennensis, Trevirensis, Agrippinensis, Biturigensis, Turonensis, Burdigalensis, Narnensis, Lugdunensis, Rothomagensis. Fuere & Episcopi ex Arelatensi & Moguntina: & cum his Barcinonensis atque Orgelitani nomina leguntur ex Tarraconensi. Ejus Canones extant quinque.

XXII. PONTIGONENSE, in villa Pontigonis, vulgò *Pontyon* Cata- *22. Pontigonense.*
launensis Diœcesis, anno 876. præsente Carolo Calvo & Sedis Romanæ Legatis, habitum. In eo Episcopi & Comites Galliarum, qui ibi Cisalpini vocantur, Italicorum Episcoporum ac Comitum in Synodo Ticinensi acta confirmarunt ac susceperunt, tum quantùm ad Caroli electionem ad Imperatoriam dignitatem, tum etiam quantum ad ejus Synodi Canones.

XXIII. TRECENSE sive TRICASSINUM II. apud Augustobonam *23. Trecense.*

L 2 Tricas-

Tricassium, seu Trecas Senonensis provinciæ civitatem, vulgò *Troyes en Champagne*, sub Joanne VIII. Pontifice, qui ei præfuit, anno 878. & Canones 7. in eo statutos probavit. Subscripsere Præsules 29. in quibus Italici, præter Pontificem, tres, Metropolitani è Gallia octo, ex Hispania Gerundensis & Barcilonensis Episcopi.

24. Macrense. XXIV. MACRENSE sive *apud Sanctam Macram*, in oppido Finibus, Diœcesis Remensis, vulgo nunc *Fimes*, anno 881. Rege Ludovico Balbi filio, Papa Joanne VIII. ab Episcopis plurium provinciarum celebratum est, à quibus decreta sive Canones 8. exierunt, de Regia & Sacerdotali dignitate, & rebus Ecclesiæ contra invasores tuendis.

25. Metense sub Stephano V. XXV. METENSE seu *Mediomaticense*, ab Episcopis Belgicæ 1. in civitate Mediomatricum, vulgo *Metz*, anno 888. celebratum sub Arnulfo Carolomanni filio notho, qui regnum Lotharii occupaverat, regnante in Gallia Carolo Simplice aut Odone, Stephano V. Romano Pontifice: Canones ab eo tredecim manarunt.

26. Nannetense. XXVI. NANNETENSIS Concilii, in Nannetum provinciæ Turonensis ac Britanniæ Ducatus civitate, vulgo *Nantes* dicta, celebrati, valdè incerta est Epocha. Primum ejus nominis Concilium Frodoardus ad Vitaliani Pontificis tempora refert, atque ad annum 658. Plerique multò recentius faciunt: Certè ante annum 900. celebratum suadent ejus quædam capita in VII. Capitularium librum relata. Ejus Canones 20.

27. Nannetense aliud. XXVII. Concilium aliud in eadem urbe anno 1127. sub Honorio II. habitum ab Hildeberto Archiepiscopo Turonensi, ejusque suffraganeis, sex Canones statuit: & consuetudines duas abrogavit, quarum altera res conjugum mobiles, soluto morte unius matrimonio; altera res ac bona naufragorum Comitiis Britanniæ fisco vindicabantur.

28. Troslejanum. XXVIII. TROSLEJANUM provinciale, Trosleii in pago Svessonico, vulgò *Trovilly en Soißonnois*, ab Herivæo Archiepiscopo Remensi, cum comprovincialibus Episcopis, habitum anno 909. Sergio III. Pontifice, Rege Carolo Simplice: Ei subscripsit etiam Vito Rothomagensis Antistes. Alia quoque ibidem habita fuere Concilia, collectoribus ignota. Hujus capitula sunt 15. Primus ejus testimoniis usus est superiori seculo Antonius Augustinus in sua Juris Canonici Epitome.

29. Cabilonense. XXIX. CABILONENSE, à tribus Archiepiscopis Lugdunensi, Vesontinensi, & Narbonensi, pluribusque Episcopis habitum est anno 915. in Ecclesia Suburbana B. Marcelli Cabilonensis: ubi nonnulla de statu ac pro utilitate Ecclesiæ constituta memorantur; & Roculfus Comes Matisconensis oblata Ecclesiæ restituere excommunicationis metu est coactus: cum Pontifex esset Joannes X. aliàs XI. Carolo Simplice Rege.

30. Remense sub Leone IX. XXX. REMENSE à Leone IX. Pontifice Antistitum ingenti concursu celebratum, Henrico I. Rege Francorum, anno 1049. Canones edidit duodecim.

31. Rothomagense sub Leone IX. XXXI. ROTHOMAGENSE, Rothomagi, quæ Lugdunensis II. nunc Normanniæ Metropolis, vulgo *Roven*, circa annum 1050. à Malgerio Archiepiscopo, tempore Leonis IX. Papæ & Henrici Regis habitum, prodiit opera Gabrielis Cossartii ex apographo Jacobi Sirmondi, qui ambo

Socie-

Societatis Jesu Presbyteri eruditionis & religiosæ pietatis nomine cogniti, Canones 19. protulit.

XXXII. Est & aliud provinciale ROTHOMAGENSE, præside Joanne Archiepiscopo, anno 1072. sub Alexandro II. Guilielmo Angliæ Rege Normanniam regente, regnante verò in Gallia Philippo I. In eo Canones 24. constituti. *32. Rothomagense 1. sub Alexandro II.*

XXXIII. Idem Joannes biennio post Concilium aliud provinciale habuit, præsente Guilielmo Angliæ Rege: ubi editi primùm Canones 14. adjectaque octo decreta. *33. Rothomagense 2. sub Alexandro II.*

XXXIV. NARBONENSE, in Metropoli provinciæ suæ, *Narbonne en Languedoc*, anno 1054. tempore quoque Leonis IX. Præside Gaufredo Archiepiscopo, de Treuga Dei, ante decennium aut circiter per Gallias instituta, Canones 29. condidit. *34. Narbonense sub Leone IX.*

XXXV. HEDUENSE, sive Augustodunense, aliis *Augustidunense*, in Burgundiæ Ducatu, ab Hugone Diensi Episcopo Sedis Apostolicæ Legato anno 1077. habitum, præter electionem & consecrationem Gebuini Archiepiscopi Lugdunensis, amoto propter simoniam Humberto, aliaque ejus generis, multa Ecclesiæ utilia tractavit ac definivit, Gregorio VII. Pontifice, Rege Philippo I. *35. Augustodunense sub Gregorio VII.*

XXXVI. AUGUSTODUNENSE aliud, sive *Heduense*, perperàm à Baronio aliisque *Ostionense*, quod pro *Autun*, vulgari nomine, *Ostun* à quibusdam scriptum sit, scriptura magis variata, quàm Gallica pronunciatione: habitum est anno 1094. ab Episcopis 32. Præside Hugone Lugdunensi Archiepiscopo, Sedis Apostolicæ Legato, eamdem Sedem obtinente Urbano II. In eo Simoniaca hæresis & Incontinentia Clericorum sub excommunicatione damnatæ sunt: sententia quoque excommunicationis, tum in Henricum Imperatorem & Guibertum Antipapam, tum in Philippum Regem prolata. *36. Augustodunense sub Urbano II.*

XXXVII. PICTAVENSE, seu Pictaviense, in urbe Pictava, quæ Pictonum caput, in provincia Burdigalensi seu Aquitania II. vulgo *Poitiers*, anno 1078. ab Hugone Diensi Episcopo & Legato ante dicto celebratum sub Gregorio VII. decem Canones edidit, qui à Baronio assignantur Concilio sequenti: hujus tamen veri Canones ab his diversi, ex Sirmondi Schedis eruti, in collectione Conciliorum Regia suo loco referuntur. *37. Pictavense sub Gregorio VII.*

XXXVIII. PICTAVENSE I. sub Paschali II. anno 1100. per Joannem & Benedictum Ecclesiæ Romanæ Cardinales celebratum est: In eo & alia non sine tumultu acta, & censuris Apostolicis Philippus Rex admonitus ut Bertradæ renunciaret, quod & fecit. Promulgati aut repetiti ibidem 16. Canones, quorum ultimo refricantur præcipua Claromontani Concilii ab Urbano II. habiti Decreta. *38. Pictavense 1. sub Paschali II.*

XXXIX. TOLOSANUM, Tolosæ in Narbonensi provincia, *à Toulouse Capitale de Languedoc*, ab Urbano II. per Legatos è diversis provinciis congregatum anno 1089. aut 1090. multa in Ecclesiasticis causis emendavit. Ibi, post purgatum Episcopum Tolosanum, Legatio in Hispaniam destinata, præsente atque agente Bernardo Archiepiscopo Toletano, ex Aquitania oriundo, & volente ipso Alfonso Rege, ad restaurandam in Hispania Ecclesiasticam disciplinam: unde factum ut Toletanum Officium Gallico mutatum sit. *39. Tolosanum sub Urbano II.*

40. Nemausense sub Urbano II. XL. NEMAUSENSE, in urbe Narbonensis 1. provinciæ Nemauso, vulgo *Nimes en Languedoc*, ab Urbano II. Papa celebratum anno 1096. Editum est in lucem per Lucam Acherium Benedictini Ordinis Monachum Ecclesiasticarum medii ævi rerum apprimè peritum. In eo Canones 15. in gratiam maximè Monachorum statuti: & Phillippus Rex absolutus.

CAPUT XVII.

Concilia Localia Germanica à seculo VIII. ad XII.

1. Cur non ante seculum 8. memorentur Concilia Germanica. I. CUM ante Carolidas in Gallia & vicina Germania regnantes, Christiana religio nonnisi tenues admodùm in Transrhenanis regionibus radices egerit, mirum non est Synodorum Germanicarum ante octavum seculum non fieri mentionem. Nam quæ anteà in Cisrhenana Germania, quæ Galliæ pars & sub Romanis, & sub Francis hactenus fuerat, celebratæ haud magno numero erant, eæ sive situm locorum, sive sedem dominantium spectes, ad Galliam omnino pertinent, & Gallicis conventibus connumerantur: nec facilè à Gallicanis Conciliis sejuncta aut distincta Germanica priùs legimus, quàm ubi diviso inter Ludovici Pii filios Francorum Imperio, eorum unus Ludovicus Germanici cognomine distingui à fratribus cœpit; idque sequuti sunt successores.

2. Concilium Germanicum 1. seu Francicum. II. Agmen tamen inter Germanica ducet, quamvis toto seculo illam divisionem præcesserit, Concilium illud, quod à Bonifacio Zachariæ Pontificis legato, adducendis ad Christi sacra Germanis anteà misso, & Moguntini Episcopi Metropolitani dignitate decorato, ad Danubium flumen propè Ratisponam (ut verisimile videtur) celebratum, anno 742. GERMANICUM absolutè, aut Germanicum I. dictum est, & ni fallor Francici titulo nonnunquam intelligitur. Id & Germanorum causa, & Carolomanni habitum voluntate, qui Caroli Martelli filius, Magister erat sacri Austrasiæ Palatii, sive Major regiæ domus, & in ejus Synodi præfatione Ducem & Principem Francorum se ipse nuncupat. Sex ejus Concilii fuere Canones de officio ferè Episcoporum & Clericorum.

3. Liptinense. III. Cum hoc Germanico I. & fortè cum Germanico altero, quod eodem anno habitum per eundem Bonifacium à quibusdam dicitur, cohæret Synodus LIPTINENSIS anno sequenti 743. eodem Bonifacio præside simul cum Georgio Episcopo, & Joanne Sacellario Roma missis, celebrata in Villa regia pagi Cameracensis, cui nomen *Liptinæ* aut Lestinæ, vel (quemadmodum Eginarthus vocat) *Listina*, vulgo *Lessines*. In hac Synodo Liptinensi, & prioris illius Germanicæ Canones firmati sunt, & alia tria addita decreta. Si titulum hujus Concilii sequimur, sub Carlomanno hoc quoque celebratum credemus. Hincmarus tamen cum aliis Carisiacensis Synodi Patribus [a], à Pippino (Carlomanni scilicet fratre, qui Aulæ regni Francici Occidentalis præerat) congregatam testatur. Et fortè Majores illi Regiæ domus, exemplo Imperatorum Romanorum ita inter

[a] In Epist. ad Ludovicum Germaniæ Regem.

inter se agebant, ut omnia communi consilio administrare videri vellent. 4. *Moguntinum sub Rabano.*

IV. MOGUNTINUM I. sive *Moguntiacense*, aut *Moguntinense*, à Rabano Mauro Archiepiscopo celebratum anno 847. cum duodecim Coepiscopis, præter Chorepiscopos, Abbates, Presbyteros, tempore Leonis IV. jussione Ludovici Germaniæ Regis, Canones 32. condidit de Juribus & Immunitatibus Ecclesiarum.

V. MOGUNTINUM, sub Stephano V. aliàs VI. Pontifice, occasione, ut videtur, inaugurationis Arnulphi Germaniæ Regis, habitum anno 888. de Ecclesiastica disciplina restituenda, quæ propter Normannorum incursiones labefactata fuerat: Canones confecit sex & viginti, Luitberto Moguntino præside, cui aderant Coloniensis & Trevirensis Archiepiscopi, cum suffraganeis quisque suis. 5. *Moguntinum, seu Moguntinū sub Stephano V.*

VI. MOGUNTINUM aliud tempore Henrici III. Imperatoris, eoque præsente, anno 1049. præside Leone IX. concurrentibus quinque Archiepiscopis, eorumque suffraganeis ex universa Germania Episcopis. Multa in eo adutilitatem Ecclesiæ sancita fuerunt: imprimis autem Simoniaca hæresis & Sacerdotum conjugia damnata sunt. 6. *Moguntinum.*

VII. CONFLUENTINUM sive apud *Confluentiam* vel apud Confluentes, in Diœcesi Trevirensi, vulgò *Coblens*, anno 860. habitum, non tam Episcopale Concilium est ob fidem aut mores reformandos, quàm conventus publicus ad civilem & Ecclesiasticam pacem sanciendam comparatus. Nam in eo tres Francorum Reges, Ludovicus Germanicus, Carolus Calvus, & nepos utriusque seu fratris filius Lotharius, suo ac Ludovici & Caroli fratrum suorum nomine, perpetuam pacem & amicitiam inter se jurarunt, coram Hincmaro Remensi, aliisque novem præsulibus, & triginta tribus ex utroque regno Trans & Cis-Rhenano, Comitibus. 7. *Confluentinū.*

VIII. Posteriori apud CONFLUENTES congressu Carolus Simplex Franciæ, & Henricus Auceps Germaniæ reges, anno 822. congregatis octo Episcopis concordiam & fœdus inierunt, atque firmarunt. Episcopi verò Canones octo de rebus Ecclesiasticis fecere, quorum plerique à Burchardo & Ivone collecti. 8. *Confluentinum 1. & 2.*

IX. COLONIENSE, sive *Aggrippinense*, apud Coloniam Agrippinam ad Rhenum, quæ Germaniæ II. Metropolis, nobis *Cologne*, Germanis *Kællen*; à Vvilliberto ejus urbis Archiepiscopo, cum Episcopis quatuor provincialibus, consensu Caroli Crassi Imperatoris, anno 887. habitum est adversus rerum Ecclesiasticarum invasores & incestuosa conjugia. 9. *Coloniense.*

X. TRIBURIENSE, pro reformanda Ecclesiastica disciplina, coactum apud Triburiam, nunc vulgò *Tribur*, nobis *Trieure*, in Episcopatu Moguntino, anno 895. tempore Formosi Papæ, & Arnulphi Imperatoris: Canones sive Capitula 58. edidit, quorum non pauca referuntur à Gratiano. Aliæ duæ Synodi eodem loco à Conrado II. Imperatore posteà congregatæ leguntur, annis 1031. & 1035. quorum prior habita fuit Pontifice Joanne XVIII. alia sub Benedicto IX. sed earum Canones ad nos haud pervenerunt. 10. *Triburiense.*

XI. ALTHEIMENSE, aliàs Triburiense II. variè corrupto à collectoribus nomine, modò apud *Alphesum* vel Elsesum, aut apud *Altheum* vel Altenen, fortè & apud *Alich* dictum, Altheimii in Rhetia, vulgò *Altheim*, 11. *Altheimense.*

anno 917. habitum, Joanne X. Romano Pontifice, Conrado I. Germaniæ Rege, cui cognomen Salico. Sunt tamen qui ad annum 1035. ac Benedicti IX. & Conradi II. tempora referant.

12. *Erphordiense.* XII. ERPHORDIENSE, sive apud *Erphesfurt*, Erfordiæ in Thuringia, & Provincia Moguntina, vulgo *Erfurt*, sive Erford, Germaniæ Rege Henrico I. qui Auceps est cognominatus, Pontifice Joanne XI. celebratum est anno 932. intervenientibus Hildeberto Moguntino, & Rutgero Treverensi Archiepiscopis, cum Episcopis undecim: condidit quinque Canones, quos laudant Burchardus, Yvo, Gratianus.

13. *Ingelenheimense.* XIII. INGELENHEIMENSE, in vico Engilenheim, (quasi Angelorum villam dicas) nunc oppidum est, & contracto aliquantum vocabulo *Ingelheim* vocatur, in Diœcesi Moguntina, haud procul ipsa urbe, cis & juxta Rhenum, olim in pago sive agro Nagavvi, seu *Nabgavv*, à fluvio Nava dicto (quæ nunc Palatinatus inferioris pars.) Eo itaque loco, qui Caroli Magni natalibus inclaruit, habitum est hoc Concilium Præsidente Marino Episcopo Agapiti II. Pontificis Legato, intervenientibus Ottone I. Imperatore, & Ludovico Transmarino Francorum Rege, Archiepiscopis Coloniensi, Moguntino, Treverensi, Remensi, Hammaburgensi, Episcopis 26. anno 948. Canones decem sanxit circa disciplinam. Fuere & alia prius & posteriùs ibidem celebrata Concilia.

14. *Salegunstadiense.* XIV. SALEGUNSTADIENSE, sive *Salegunstanum*, Salegunstadii, vulgo *Salgenstad* ad Mœnum in Diœcesi Moguntina, celebratum anno 1022. tempore Benedicti VIII. Pontificis, & Henrici II. Imperatoris, ab Aribone Moguntino Archiepiscopo, & comprovincialibus quinque Episcopis: de rebus disciplinæ Ecclesiasticæ Canones viginti emisit.

CAPUT XVIII.

Anglica, & Hibernica quædam præcipua ante XII. seculum Concilia.

1. *Anglicanum Dunstani.* I. INTER antiqua Magnæ Britanniæ Concilia celebratur ANGLICANUM, sive *Anglicum* generale, quod autoritate Joannis XIII. Papæ celebratum est Cantuariæ circa annum 969. à Dunstano ejus urbis Episcopo Metropolitano, adversus Clericos conjugatos, & incestas nuptias. Ejus Synodi hortatu Edgarus Rex stupri cum velata virgine per vim commissi septennem pœnitentiam egit; ejusque nutu Monachi, pulsis Clericis, in majoribus Monasteriis collocati sunt. Extant ejusdem Regis *Leges Ecclesiasticæ*, sive constitutiones de sacra disciplina promulgatæ.

2. *Anglicum Lanfranci.* II. Habitum est & ANGLICUM aliud Concilium, tempore Guilielmi Angliæ Regis & Normannorum Ducis, atque Alexandri II. Papæ, de primatu Cantuariensis sive Dorobernensis Ecclesiæ, Præside Lanfranco Archiepiscopo cum 13. Episcopis, præter Abbates.

3. *Anglicum*, III. ANGLICUM generale, quod & Londinense, urbe regia Lon-

Londino, vulgò *London*, Gallis *Londres*, anno 1075. tempore Gregorii VII. celebravit idem Lanfrancus cum Thoma Eboracensi Archiepiscopo, & Episcopis duodecim, Abbatum etiam magno numero. Id, refricatis Canonibus priscis, quædam Ecclesiastica instituta reformavit. *seu Londinense Lanfranci.*

IV. LONDONIENSE, seu Londinense, etiam totius Britanniæ, tempore Paschalis II. annuente Henrico Angliæ Rege, ab Anselmo Cantuariensi Archiepiscopo habitum anno 1092. Ecclesiasticæ disciplinæ capita 29. præscripsit, quæ Sedis Apostolicæ autoritate postmodum confirmata sunt. *4. Londoniense Anselmi.*

V. Sub eodem Paschali, Præside Anselmo eodem, *Londini* aliud Concilium anno 1108. celebratum, adversus Clericorum præsertim incontinentiam, Canones statuit decem. *5. Londinense alterum Anselmi.*

VI. LONDINENSE, seu *Vvestmonasteriense*, in sancti Petri apud Vvestmonasterium Basilica, à Joanne Cremensi Honorii II. Legato celebratum, anno 1125. regnante Henrico Guilielmi seu Vvilielmi Regis filio, congregatis cum Primate Britanniæ Vvilhelmo, & Turstano Eboracensi aliis viginti Angliæ Episcopis, Abbatibus ferè totidem. In eo promulgata sunt communi consensu Capitula disciplinæ septemdecim. *6. Londinense sub Honorio II.*

VII. Biennio post in eadem sancti Petri ad Occidentem *Londini* Basilica, quæ vulgo *Vvestmynster*, Vvilielmus idem Cantuariensis, tanquam Primas, & Sedis Apostolicæ Legatus, Concilium habuit iisdem Pontifice ac Rege, à quo statuta ejus Concilii duodecim probata. *7. Londinense alterum sub Honorio II.*

VIII. Anno deinde 1138. Albericus Ostiensis Episcopus, Innocentii II. per Angliam & Scotiam Legatus, pacis inter Stephanum Anglorum, & Davidem Scotorum reges conciliandæ gratia missus, Concilium, vidua Cantuariensi Ecclesia, cum Turstano Archiepiscopo Eboracensi atque octodecim Episcopis, adjunctis etiam Abbatibus triginta, celebravit, cujus sunt Capitula 17. *8. Londinense sub Innocentio II.*

IX. VVINTONIENSE, apud Vvintoniam Occidentalis Angliæ civitatem, quæ priscis *Venta*, nunc vulgò *Vvinchester*, habitum est anno 1076. Gregorio VII. Pontifice, Rege autem Angliæ Guilielmo conquæstore, à Lanfranco Archiepiscopo Cantuariensi: ubi multa de vita & ordinationibus Clericorum, deque pœnitentia homicidarum sancita fuerunt. *9. Vvintoniense.*

X. In Hibernia jam à S. Leonis temporibus, circa dimidium quintum seculum, conversis ad Christi fidem Hibernis, congregari cœpisse feruntur Concilia per S. Patricium, sorore sancti Martini genitum, eò à Cœlestino Papa missum ad exercendum Apostolatus officium. Sed hæc minùs certa. Celebratur magis Concilium temporibus Eugenii III. anno 1151. in Abbatia Mellisontis à Christiano Episcopo Lismorensi totius Hiberniæ Legato, & Joanne Paparone Cardinali habitum, in quo regum & ducum consensu quatuor in ea insula instituti sunt Archiepiscopatus. *10. Hibernica Concilia pauca, & parum nota.*

Concilium *Casellense* in Momonia Provincia habitum anno 1172. Laudatur in Polycarpo M. S. Biblioth. Colb. 4048. fol. r. 114. sub tit. de Pœnit. Sancta *Ibernensis* Synodus, cui præfuit Leo S. R. Ecclesiæ Episcopus, tempore Caroli R. Francorum cum Theodorico Anglorum & Hibernensium Archiepiscopo, multisque aliis illarum regionum Episcopis.

Sed

Sed hæc verba intelligendum suadent *Vernense* Concilium: aliud tamen à duobus quorum Canones ad nos pervenerunt, & interjectum inter utrumque.

Anglica Concilia speciatim & accuratè collegit Henricus Spelmannus sub titulo Conciliorum & Constitutionum orbis Britannici. Hibernica indicat *Vvaræus* in Historia Episcoporum Hiberniæ.

1. Nec notiora Hispanica illorum temporum. XI. Apud Hispanos, Saracenorum servitute magna ex parte oppressos, pauca hisce temporibus celebrata Concilia, nec Canonum collectoribus nota fuere.

CAPUT XIX.

Concilia particularia posteriorum temporum quæ in Collectionibus Decretalium memorantur præter superiora.

1. Pauca Concilia superioribus adjecta in Collectionibus Decretalium. I. HACTENUS Veteris & Medii ævi ea ferè Concilia indicavimus, quorum Canonibus in certas classes secundum rerum varietatem sparsim digestis, priores Decretorum concinnatores in suis operibus usi sunt. Superest ut pauca posterioribus seculis habita perlustremus quorum statuta, priorum nonnullis admixta, prolata sunt à compilatoribus Decretalium.

In Decretalibus itaque Gregorii IX. & sequentibus etiam compilationibus, non solùm Generalium posteriorum, sed etiam Localium omnis ævi Conciliorum Canones citantur: verùm pauci admodum referuntur ex Conciliis Gratiano sive Eugenio III. Papa posterioribus, licèt quorumdam corrupta sunt nomina.

2. In his Lateranense sub Paschali II. II. Ex Italicis recentioribus vix aliud invenias quàm LATERANENSE, quod sic absolutè & sine alia designatione vocatur, quo nomine sæpè œcumenicorum duorum alterum intelligitur Alexandri III. aut Innocentii III. nonnunquam aliquod ab his diversum, & fortasse LATERANENSE anno 1110. habitum sub Paschali II.

3. Lugdunense 4. anni 1055. III. Inter Gallica LUGDUNENSE IV. occurrit, aut sine addito *Lugdunense*. Id augurari licet pro eo sumi quod celebratum est ab Hildebrando Archidiacono sanctæ Sedis Legato anno 1055. ubi Prælati non pauci labis Simoniacæ non absque miraculo convicti, aut reos se confessi, dignitate sua spoliati sunt, aliæque res constitutæ aut compositæ.

Matense, sive *apud Metiam*, pro Matisconensi aliquo aut Metensi accipiunt, quorum Canones minùs cogniti; fortè & *Maciense* dictum pro Macrensi 2. anno 935. sub Leone VII. apud S. Macram celebrati ab Artaldo Remensi Archiepiscopo, & 7. Episcopis.

SILVANECTENSE *in Convicino*, *de Senlis* in provincia Remensi antiquius est, pertinet enim ad annum 863.

IV. Ger-

IV. Germanica sunt tum *Constantiense*, tum quod modò apud *Alith*, modò apud *Altheum*, modò apud *Altenen* vocatur; hæc variè corrupta unius loci vocabula pro Altheimensi plerique supposita censent. CONSTANTIENSE in urbe Rhetiæ, quæ Acromo imminet lacui, Germanis *Costnitz*, Gallis *Constance* (diversa à Constantia Gallica, quæ vulgò *Contances*) celebratum fuit sub Benedicto IX. præsente Heurico IV. Imperatore, qui cunctis debita, hoc est, ni fallor, injurias & præterita crimina remisisse scribitur, & pacem edicto suo confirmasse anno 1044. *4. Constantiense anni 1044.*

V. Hæc ferè Concilia sunt, quorum aliquis in jure Canonico usus: Eorum acta, & aliorum magno numero, tum priorum, tum recentiorum Canones, aut indicia dabunt qui ea professo studio collegerunt: Eorum nomina proximo capite annotabimus. *5. Omissa hic Concilia unde petenda.*

CAPUT XX.

De præcipuis Conciliorum Editionibus seu generalibus Collectionibus.

I. PROXIMO & currente seculo colligendis Conciliis operam plures eruditi & studiosi viri dedere. Hanc Spartam primus ornasse videtur Jacobus *Merlinus*, Theologus Parisiensis, duobus voluminibus emissis majori forma anno 1524. quorum prius ex Isidoro magnam partem depromptum: accessit primæ editioni altera Coloniæ in octavo anno 1530. ac deinde Parisiis tertia anno 1535. *1. Conciliorum generalis Collectio I. Merlini.*

II. Successit Petrus *Crabbe* Mechliniensis, Ordinis sancti Francisci Religiosus, anno 1538. ac deinde 1551. quæ posterior editio ad tria ingentia volumina excrevit. *2. P. Crabbe.*

III. Franciscus *Ioverius* Valentinus novo titulo atque ordine usus *Sanctiones Ecclesiasticas* anno 1555. Parisiis edidit, tam Synodicas quàm Pontificias, distinctas in tres classes: quarum I. Universales Synodos. II. Particulares. III. Pontificia Decreta complectitur: quæ omnia fuerant hactenus commixta, hìc verò perspicua & obvia dicuntur. *3. F. Ioverii.*

IV. Laurentius *Surius* Carthusianus collectionem Conciliorum locupletiorem, quinque voluminibus edidit Coloniæ anno 1567. *4. L. Surii.*

V. Amplis etiam quinque voluminibus exiit Venetiis anno 1585. nova Conciliorum collectio. *5. Veneta.*

VI. Severinus *Binius* sacræ Theologiæ Doctor, Ecclesiæ Coloniensis Canonicus, duas initio hujus seculi Conciliorum editiones curavit Coloniæ, quas & Paulo V. summo Pontifici nuncupavit: Prior anni 1606. merè Latina est: in posteriori adjecta sunt Græca, præter alias accessiones: utraque Tomis quatuor comprehensa. Secunda Parisis anno 1638. edita, novem voluminibus, quorum septimum in duas partes est divisum. *6. Binii.*

Interea Romæ autoritate atque auspiciis ejusdem PAULI V. ex typographia Vaticana exiit anno 1608. & sequentibus Conciliorum generalium collectio Græco-Latina. *7. Vaticana Pauli V.*

VIII. Su-

8. Regia seu Luparea. VIII. Superioribus editionibus adjuncta sunt multa in præclara *Regia* collectione quæ Tomis 37. regia charta regiisque typis Lutetiæ prodiit, anno.

9. Conciliorum Collectio maxima. IX. His omnibus uberiorem Parisiis dederunt anno 1670. & seqq. religiosi & eruditi è societate Jesu Presbyteri duo, Philippus *Labbeus* & Gabriel *Cossartius*. Ea titulum præfert Collectionis *Maximæ*, quæ ad Regiam editionem exacta, sed quarta parte auctior prodire dicitur. Constat Tomis quindecim, præter Apparatum duobus voluminibus distinctum.

10. Nondum edita omnia Concilia. X. Sed latent adhuc in scriniis aut in pulvere Bibliothecarum, non pauca, quæ dies aperiet. Etiam alia curis suis collecta Stephanus *Baluzius* publici juris fecit, tum anno 1668. in Conciliis Galliæ Narbonensis, tum in volumine majoris molis, quod anno 1684. dedit sub titulo Novæ Collectionis Conciliorum, quibus & plura se adjecturum pollicetur.

11. Sunt & summæ Conciliorum aliquæ. XI. Præter has ampliores Collectiones extant minores aliæ, quas Summas Conciliorum & Pontificum Romanorum vocant. I. est Bartholomæi *Caranzæ* Mirandensis, ex Ordine S. Dominici anno 1555. II. Francisci *Longi* à Coriolano, Ordinis Fratrum Minorum S. Francisci Capucinorum, anno 1645. III. Ludovici *Bail* Abbavillæi, Doctoris Theologi ac Propœnitentiarii Parisiensis, cujus postrema editio est anni 1672. in qua Joverii ordinem imitatus videtur.

12. De Conc. Mediolanensibus S. Caroli Borromæi. XII. Cæterùm antequàm ab hoc tractatu discedamus, omittendum non videtur, etsi omnium Synodorum, tam recentiorum, quàm veterum, sancta sit autoritas, inter Provincialia proximæ ætatis Concilia (qualia valdè utilia, vergente proximo, & ineunte hoc nostro seculo, & in Gallia, & per totum ferè orbem Catholicum laudabili Metropolitanorum studio habita sunt non pauca) præcipuo in pretio haberi *Mediolanensia* quinque, à B. Carolo Borromæo paulò post Tridentinum celebrata, quorum Constitutionibus sanctus ille Cardinalis reformationem morum quàm proximè ad mentem generalis ejus Synodi, promovere conatus est.

13. Autores annotationum in Conciliorum Canones. XIII. Jam, ne quid desit eorum quæ desiderari possunt à studiosis, in Canones speciales plurimorum Conciliorum sive Synodorum, Scholia & Notas scripserunt Christianus *Lupus* ex Ordine sancti Augustini anno 1665. & seqq. Lovanii, & Joannes *Cabaßutius*, Aquisextiensis Presbyter Congregationis Oratorii Domini Jesu, in Notitia Ecclesiastica Historiarum Conciliorum & Canonum, cujus altera Editio Lugduni anno 1680. prodiit.

Post absolutam Conciliorum tractationem, sequitur ut de Pontificum Romanorum Decretis ac Decretalibus Epistolis, tum in genere, tum speciatim agamus; deque aliorum Patriarcharum Synodalibus responsis nonnihil adjiciamus. Hæc quippe hinc in Latina, inde in Orientali Ecclesia legum ferè vim obtinent, & juris Ecclesiastici non modicam partem constituunt.

CA-

CAPUT XXI.

De Pontificum Romanorum Constitutionibus in genere.

I. PONTIFICIS & PAPÆ nomen, quemadmodum & *Sanctissimi*, & *Beatissimi*, licèt primis Ecclesiæ sæculis omnibus Episcopis æquè tribueretur, ut vel ex unius Sidonii Apollinaris pluribus locis facilè constat: hæc tamen honoris vocabula Romanæ Sedis Præsuli specialiùs adhærere, utpote cujus inter reliquos Antistites *Primatus* à Christo Domino in persona B. Petri constitutus, Evangelica autoritate nitatur. Quæ quidem summa, ex Apostolorum Principis successione orta, Sedis Romanæ dignitas, non modò innumeris Canonibus, sed jure quoque Civili firmata, & quodammodo promulgata est. Imperatores certè Gratianus, Valentinianus, & Theodosius [a] testantur Divum Petrum Apostolum veram religionem tradidisse Romanis, quæ ab omnibus suscipienda sit: & secundùm hæc Justinianus [b], Joanni Papæ scribens, eum proprio elogio *Caput omnium sanctarum Ecclesiarum* pronunciat: cujus Sedi uniri ac subjici omnes Sacerdotes, etiam Orientalis tractus; ad quem dubia fidei referri, & per quem discere oporteat Episcopos sinceram doctrinam. Quod autem idem Justinianus alibi [c], Constantinopolitanam Ecclesiam omnium aliarum *caput* vocat: id de Ecclesiis ejus Patriarchatui subjectis accipiendum esse, patet ex iis quæ ibidem ab eo decernuntur, ad res illius tantùm Ecclesiæ, non ad universas Ecclesias pertinentia: at superior illa sanctio omnino generalis est; & inter eos quibus à Joanne doctrina fidei manifesta fieri debet, ipse imprimis Patriarcha Constantinopolitanæ urbis ibi [d] memoratur.

1. Pontificis & Papæ, communia nomina Romani Episcopi præcipuo Primatus sui jure retinere.

a L. 1. Cod. de sum. Trin.
b L. 8. Cod. eod. Tit.
c L. 24. Cod. de sacros. Eccles.
d L. 8. Cod. de sum. Trin. §. 5.

2. A Petro omnes Patriarchales Ecclesiæ.

II. Cum hic Ecclesiæ Romanæ Primatus, tum priscis, tum nostris temporibus à Catholicis autoribus, Græcis, Latinisque semper celebratus sit, atque adversus impugnatores egregiè defensus: fusior ejus rei tractatio nunc quidem operam nostram minimè desiderat. Sufficit quòd ab uno Petro unam initio fuisse & adhuc esse Ecclesiam, ex iis constat, quæ à vetustissimis Patrum & Græcorum, veluti Irenæo [e] & Athanasio [f]; & Latinorum, Tertulliano [g], Cypriano [h], atque Optato Milevitano [i] ea de re scripta sunt. Et verò Petrus universam Ecclesiam in tribus primis sedibus Patriarchalibus fundavit, & rexit, cum Romæ & Antiochiæ per se ipsum, Alexandriæ per Marcum discipulum eò missum præfuerit, quemadmodum probat S. Gregorius Magnus [l], quem sequitur Hincmarus [m] Remensis. Sic ad instar quodammodo Sanctissimæ Trinitatis una primùm in tribus sedibus Ecclesia fuit, ex mente Symmachi Papæ [n], eòque alludit Carolus Calvus Rex Francorum ad Adrianum II. & ad Joannem VIII. scribens, *Ad Trinitatis instar*, ait, *cui una est, atque individua potestas, unum est per diversos Antistites Sacerdotium*. Nihil igitur mirum est si Romana Ecclesia *matrix & radix Ecclesiarum dicatur* à S. Cypriano [o], itemque *Mater universorum Christi fidelium & magistra* in Concilio Lateran. IV. [p] dicatur; ab Innocentio verò

e Lib. 3. cap. 3.
f In Apol. 2. & præsertim in ep. ad Felicem Papam.
g De præscr. hæret. c. 32. & 36.
h Epist. 55. ad Cornel. aliàs 3. lib. 1.
i Lib. 2. contra Parmenianum.
l Lib. 6. epist. 37. ad Eulogium Episcop. Alex.
m In opusc. 55. Capit. c. 16.
n Epist. 1. ad Æonium Arelat. Episc.
o Lib. de unit. Eccles.
p Rel. in cap. 23. de Privil.

verò III. ferm. 1. in festo S. Gregorii, cum capite comparetur. *Sicut*, inquit, *in humano corpore solum caput habet plenitudinem sensuum; cætera verò membra partem recipiunt plenitudinis: sic & in Ecclesiastico corpore cæteri Episcopi vocati sunt in partem sollicitudinis, sed supremus Pontifex assumptus est in plenitudinem potestatis: & ita Petrus fuit velut hæres ex asse, alii verò tantùm velut Legatarii.* Hanc plenitudinem potestatis iisdem ferè verbis priùs expresserat Vigilius [q]. Quod non ad infringendam reliquorum Antistitum aut Conciliorum potestatem pertinet: sed potiùs ad eam cum Romano Pontifice, tanquam membrorum cum capite conjungendam.

q In Can. qui se scit, 11. quæst. 6.

3. Præcipua Sedis Romanæ jura.

III. Hinc manant Romanæ Sedis supra reliquas jura præcipua, quæ & his justissimis caussis nituntur, & nemini non cognita sunt. In his illud imprimis Gelasius [r] notat, quòd ea Sedes omnes judicet, à nemine judicetur; sicque sancitum est Decretis Conciliorum, non modò Sinuessani sub Marcellino, Romani sub Silvestro, quorum apud nonnullos dubia fides habetur; sed etiam Romani 5. sub Symmacho [s]. Sic Leo III. aliique summi Pontifices, non alieno judicio, sed jurata sua asseveratione absoluti leguntur, prævalente omnibus criminationibus proprio testimonio. Verùm hæc ad eos casus non spectant, quibus dubius per schisma Pontifex, aut palàm per hæresim indignus fuerit: in aliis quemadmodum accipienda sint, docet inter cæteros Cosmas Guimerius ad Pragmaticam Sanctionem non uno loco. Hinc fit ut exercendi ejusmodi judicii caussa ad Romanam Sedem ab omnibus Episcopis, cujuscumque gradus fuerint, appelletur [t]; idque secundum Sardicensis Concilii Canonem 3. aliàs 4. & 7. quem usum & priorum, & sequentium Patriarcharum innumera exempla confirmant: atque imprimis sanctorum Athanasii & Joannis Chrysostomi, qui Conciliorum Orientalium iniquis damnati sententiis ad Romanam Sedem confugerunt, atque ejus autoritate dignitati suæ restituti fuere. Eò pertinet illud etiam ne Summi Pontificis judicium à quoquam retractetur [u], ut Nicolaus I. ad Michaelem Imperatorem scribit, post S. Athanasium, & S. Leonem [x]. Illud quoque ad Apostolicæ potestatis plenitudinem spectat, ut ad eamdem Sedem dubia fidei referantur, ejus autoritate per legitimas Synodos definienda, ex Ambrosio, Hieronymo, & Innocentio [y]. Faciunt & quæ S. Leo scribit Epist. 78. [z] Est prætereà hoc Pontificis privilegium ut juris positivi humani regulis absolvere possit, *cap. proposuit* 4. *juncta Glossa, de conceß. præb.* Hoc quoque habet præcipuum ut qui ab ejus unitate recedunt, nec vinculis peccatorum absolvi, nec januam possint regni cœlestis ingredi, ut tradit post alios venerabilis Beda [a]. Ad hæc referuntur cætera, quæ Christi in terris Vicarium decent: de quibus adeundi præsertim Bellarminus de Romano Pontifice *libro præsertim IV.* & ab eo in Præfatione citati. Accedunt è nostris Vincentius Cabotius [b] & Joannes Dartis [c]. Porro de *Primatu* Petri adversus Salmasium scripsit ante annos aliquot Petrus Habertus Episcopus Vabrincensis.

r In Can. ipsi sunt Canones 16. & seq. IX. q. 3.

s Can. aliorum 14. ead. cau. & quæst.

t Can. ideò 10. & seq. 11. qu. 6. &c.

u Can. patet 10. & seqq. IX. quæst. 3.

x Can. manet 5. XXIV. quæst. 1.

y Can. 14. 7. & 12. ead. Cau. & quæst.

z Can. ita Dominus, 7. dist. 19.

a Can. quicumque 27. XXIV. quæst. 1.

b Tract. de benef. sect. 1. c. 3. sub nomine Joannis Dartisii per errorem edito.

c De suburbicar. Eccles. cap. 13. & seqq.

4. Constitutionum Pontificiarum vis.

IV. Ex his sequitur summorum Pontificum *Constitutiones* in rebus Ecclesiasticis, quemadmodum in rebus civilibus Principum placita, si non omnimodam, saltem præcipuam obtinere autoritatem. Sic enim omnes Apostolicæ Sedis sanctiones accipiendæ sunt, tanquam ipsius divini

Petri.

Petri voce firmatæ sint, ut ait Agatho [d]: ejusque antiqua & recepta instituta generaliter ubique servanda, ut Gregorius IV. & Nicolaus I. post Innocentium I. pronunciant [e]. Hinc fit ut Siricii, Innocentii I. Leonis, cæterorumque Pontificum qui à Leone IV. enumerantur [f], & sequentium Decreta, vel Decretales Epistolæ, singulaque ipsarum capita venerabiliter suscipienda sint, autore Nicolao antè laudato [g]. Ex his certè fluunt, ut præclarè disserit Petrus de Marca [h], pleræque juris nostri decisiones, quod ex eo maximè *Pontificium* appellatur.

d Can. 2. dist. 18.
e Can. 2. 10. & ult. dist. 12. Can. 2. dist. 12. & can. 5. dist. 18.
f Can. de libellis 1. dist. 20.
g Can. 1. dist. 19.
h Lib. 1 de concord. Sacerdot. & imper. cap. 9.

V. Constitutiones autem Pontificum aliæ *Generales* sunt, ut Decreta, & Decretales Epistolæ, aliæ *Speciales*, ut Rescripta strictiùs sumpta.

5. Diversa Constitutionum genera.

VI. Decreta, licèt propriè dicantur quæ causa cognita inter partes, à Principe [i], aut etiam quæ à Prætore, cæterisve magistratibus decernuntur [l]: tamen jure nostro *Decretorum* nomine propriè intelliguntur priscæ illæ constitutiones quæ nemine consulente à S. Pontifice in Synodo provinciæ Romanæ (quæ tum latiùs patens suburbicarias regiones ferè complectebatur) aut etiam totius Italiæ Episcoporum, magna ex parte editæ sunt: quamquam eo nomine comprehenduntur etiam Responsa Sedis Apostolicæ per illa tempora ad Episcoporum quæstiones emissa. Episcoporum provincialium aut nationalium loco adhibetur hodie Cardinalium imprimis consilium, ex Glossa [m], & Decio [n]. Prioris generis Decreta, Jure Civili Edicta Principum appellantur.

6. Quid Decreta.
i §. 6. inst. de jure nat. &c.
l L. ne quicquam 9. §. 1. De off. Proconsulis.
m In pr. dist. 15.
n Ad rubr. de Constit. in 2. lectura.

VII. DECRETALES Epistolæ sunt eorumdem Pontificum constitutiones ad consultationem vel relationem, sive Prælatorum, sive etiam privatorum emissæ, ut habet Glossa ad Constitutionem Gregorii IX. libris Decretalium præfixam. Hæ *Responsa* quoque nominantur, & generali *Rescriptorum* appellatione continentur: quoniam ejusmodi sunt, ut quamvis privata plerumque in causa sint scripta, tamen ea mente composita fuere ut ad similes casus trahantur, & constitutionis universalis vim ac dignitatem habeant [o]. Ideò verò *Decretales* dicuntur, quòd per eas, causa maturè deliberata, aliquid generaliter valiturum decernatur. Sic Decretalis bonorum possessio vocatur à Jurisconsultis quæ causa cognita datur à Magistratu: cui opponitur Edictalis, ex Edicto descendens, quæ sine causæ cognitione dari solita.

7. Quid Decretales.
o Cap. 8. 9. 14. ex. de rescript.

VIII. Sed propriè RESCRIPTORUM nomine nunc appellamus illud Literarum Apostolicarum genus, quibus summus Pontifex aliquid supplicantium causa fieri jubet. Ea *Diplomata* etiam vocantur, quòd in duas plicas contrahi soleant membranæ in quibus scribuntur. Vocantur & *Bullæ* à sigillo, seu imagine instar Bullæ appensa: his opponuntur *Brevia*, seu *Breves*, chartis brevioribus scriptæ literæ, sive *signatura*. Sunt autem Rescripta partim justitiæ vel ad lites; partim gratiæ, quibus scilicet aliquid indulgetur: de quibus omnibus Doctores ad tit. de Rescriptis.

8. Quid propriè Rescripta.

IX. Præter Decretales Epistolas, alia extant Romanorum Pontificum, veluti Clementis, Damasi, Leonis, Gregorii Magni, Innocentii III. Innocentii IV. Pii II. aliorumque pia & erudita opera. Verùm hæc, cum non ex Pontificia autoritate ad decidendas quæstiones Ecclesiasticas, sed privato studio conscripta fuerint: de iis, quatenus ad institutum no-

9. De aliis operibus Romanorum Pontificum.

strum

ſtrum pertinere videbuntur, in ſequenti hujus libri parte ſuis locis dicemus.

10. Epiſtolæ Canonicæ, & Reſponſa Patriarcharum Orientalium. X. Decretis & Decretalibus Latinorum reſpondent apud Græcos *Reſponſa* Patriarchalia & *Epiſtolæ Canonicæ*, quales non tantùm Patriarcharum, ſed & minorum Epiſcoporum apud Orientales receptæ ſunt. Ejuſmodi cenſendæ quæ Canone II. Conſtantinopolitanæ in Trullo Synodi referuntur.

CAPUT XXII.

De Romanorum Pontificum ante Siricium Epiſtolis in genere.

1. In dubium revocantur hæ priſcorum Pontificum Epiſtolæ. I. IN eo Corpore Canonum quod ſub Iſidori Mercatoris, ſive Peccatoris nomine prioribus auctius prodiit (& quod Iſidoro Hiſpalenſi Epiſcopo qui circa annum 636. obiit, falsò tributum fuiſſe lib. 4. oſtendetur) extant Clementis, cæterorumque Romanorum Præſulum qui ab eo ad Damaſum Apoſtolicam Sedem rexerunt, Epiſtolæ Decretales magno numero, cuique ipſorum aſſignatæ. Quia tamen eas recepto Codici Canonum Eccleſiæ Romanæ inſertas ab initio non fuiſſe conſtat ex *Can. de libellis 1. diſt.* 20. & *Can. ſi Romanorum diſt.* 19. atque ex ipſo Codice Canonum veteri: idcirco earum fides apud non paucos jam diu vacillat. Benedictus Levita, ſive Diaconus Moguntinus, qui ex his quàm plurima in tres poſteriores Capitularium à ſe collectorum libros contulit, in eorumdem librorum præfatione fatetur, quæ in eis inſeruerit, ea ſe in diverſis locis & voluminibus ſparſim edita inveniſſe, & maximè in Moguntiacenſis Eccleſiæ ſcrinio, à Riculfo ejus Sedis Metropolitano Epiſcopo recondita, & ab Otgario, ſive Augario ejus ſecundo ſucceſſore & conſanguineo reperta. Huic Otgario Gregorius IV. Pontifex ſuas vices in Germania commiſit, ex incerto autore initio collectionis Benedicti Capitularium; eoque reſpicere videtur ipſe Benedictus, cum in præfatione trium librorum ſuorum, gloriatur ea Capitula Apoſtolica eſſe autoritate cuncta roborata: quia *his cudendis maximè Apoſtolica interfuit legatio*.

2. Quando prodierint hæ Decretales. II. Originem, primamve editionem earum Epiſtolarum indicat Hincmarus Remenſis Archiepiſcopus [a], cum de hoc collectarum ab Iſidoro epiſtolarum libro loquens ſic ait: *Quem de Hiſpania allatum Riculfus Moguntinus Epiſcopus in hujuſmodi, ſicut & in capitulis regiis ſtudioſus obtinuit; & iſtas regiones ex illo repleri fecit*. Idem Hincmarus, quamquam initio harum Epiſtolarum autoritatem ſecutus [b]: eam tamen poſteà minùs certam cenſuit. Nam & quæ ex iis ab Hincmaro Laudunenſi adducebantur, tum ſecum, tum etiam cum antiquis Canonibus pugnare oſtendit [c], & alia quoque adverſus eas afferri poſſe inſinuavit [d]. *De cujus*, inquit, *Iſidori dictis, ſed & de Epiſtola Damaſi, quam ſuæ Præfationi ſuppoſuit, & collectioni præpoſuit, quiddam poſſem prolixiùs oſtendere. Sed cum ad ea quæ huic ſunt opus, Apoſtolicæ Sedis Leonis & Ge-*

a Lib. adverſ. Hincmar. Laudun. cap. 24.
b Epiſt. 8. & alibi.
c Lib. 55. capitulor. cap. 20.
d Ibid. cap. 24.

& Gelasii ac cæterorum Pontificum Romanorum post Damasum sufficientissimè autoritas & explanatio suppetat, superfluum nunc duxi non necessaria in medium afferre.

III. Procedente tempore, ab anno Christi 900. ad 1400. harum Epistolarum ita ubique invaluit autoritas, ut Canonum seu Decretorum Ecclesiasticorum collectionibus quæ postea in lucem exierunt, Burchardi scilicet, Ivonis, Gratiani, aliorumque Decretis, inserta fuerint ipsarum capita, & sic ex nullo propè repugnante per universum Occidentem receptæ sint: donec circa tempus Concilii Basileensis Nicolao Cusano Cardinali, qui [e] Clementis & Anacleti Epistolas non omninò admittere visus est, & paucis quibusdam aliis ac doctioribus hominibus suspectæ haberi cœperunt. *3. Illarum Epistolarum diu valuit autoritas.*

e Lib. 2. de concord. Cathol. c. 37. & lib. 3. c. 2.

IV. Superiori seculo plures cum Erasmo earumdem epistolarum fidem in dubium revocarunt; atque imprimis Ant. Contius Jurisconsultus in præfatione quam notis suis in corpus Juris Canonici præfigendam composuerat: sed hanc à Censoribus Belgis in ejusdem juris editione Plantiniana quæ anno 1547. prodiit, omissam posteà questus est. Ejus nihilominus mentio fit in ipsius annotatione post *Canonem septuaginta, dist. 16. inf.* adjecta, his verbis: *Multas autem suprà in præfatione rationes adduxi, quibus omnes Pontificum, qui Silvestrum præcesserunt, Decretales falsas esse ostendi.* Antonius Augustinus, ex Ilerdensi Episcopo Archiepiscopus Tarraconensis, quamvis in sua Juris Canonici Epitome his Epistolis, non secùs ac reliquis quæ indubitatæ fidei habentur, passim uti soleat; attamen ad Hadriani I. collectionem capitulorum, non uno loco satis multa insinuat, quæ suspicionem moveant ei non usquequaque probatas fuisse: præsertim verò quod habet in capitulum 36. *Epistola Damasi*, ait, *ad Aurelium Carthaginensem posita initio Conciliorum, plerisque suspecta est, & alia nonnulla antiquiorum Damaso Pontificum.* Quin & Cardinalis Bellarminus, earum licèt propugnator, in controversiis de Romano Pontifice [f] aliquos errores in has Epistolas irrepsisse non negat, nec affirmare audet indubitatas esse. At Cardinalis Baronius, pluribus Annalium Ecclesiasticorum locis, [g] ingenuè profitetur earum fidem non satis constare, dum Isidoriani illius corporis Canonum originem tradit: *Ipse*, inquit, *Benedictus Levita, etsi ex Isidori collectione accepit multa; tamen benè conscius autoritatem illarum Epistolarum haud adeò constantem, sed nutare admodum, nunquam aliquem illarum citavit autorem, ut fecit in reliquis, quarum fides constans esset, Romanorum Pontificum Epistolis, Innocentii, Leonis, Gelasii, Symmachi atque Gregorii, citans ac nominans earum auctores: sed & magna cautela, quòd sciret ex iis accepta haud adeò haberi firma, curavit (ut ipse in fine testatur) eadem autoritate Apostolica confirmari.* His illud etiam addit: *Qui autem primus excerpta ex eis* (Epistolis) *decreta cum titulo edidit Romanorum Pontificum, quorum nomine censerentur, fuit Hincmarus Laudunensis Episcopus, ut apparet ex Epistola seu libro contra ipsum scripto ab Hincmaro Remensi, qui eam Laudunensis lucubrationem accipiens, non sine stomachatione legit; quam & pluribus arguit. Laudunensem verò secuti sunt alii, ut qui sequenti seculo scripsit Burchardus, & post ipsum alii, qui nomina ipsorum Romanorum Pontificum singulis capitibus præfixerunt, quod & omnium novissimus æquè præstitit Gratianus.* Deinde subjungit idem Cardinalis: *At verò ex multis eas reddi suspectas Epistolas* per

4. Earum fides ambigua etiam Baronio.

f Lib. 2. cap. 14.

g Præsertim ad an. 865. num. 8. & 9.

per ea quæ dicta sunt secundo Annalium Tomo, dum de illis singulis mentio facta est, satis est demonstratum; simulque ostensum illis non indigere sanctam Romanam Ecclesiam, ut (si falsitatis arguantur) suis ipsa destituatur juribus & privilegiis: cum (etsi illis careat) ex legitimis, germanisque aliorum Romanorum Pontificum Epistolis Decretalibus satis, superque corroborata consistat. Cæterùm quod excerpta ex illis capita à Benedicto Levita, primùm ut Canonibus consentientia probata essent (ut ipse testatur) autoritate Romanorum Pontificum, quod & à posterioribus factum est collectoribus; eadem usu potiùs recipi contigit, quàm constanti ipsarum firmitate. Verùm quod his temporibus, cum recens haberetur earum editio, nec perfectè in omnibus cognitæ essent, nondum admota lucerna Cleanthis; ea ex parte tantùm eas recipiendas negarent (Gallicani quidam Episcopi) *quòd extra Corpus Canonum suo seorsim volumine positæ haberentur: hanc objectionem eorum magni posse esse momenti Nicolaus considerans, dum reliquæ omnes Romanorum Pontificum extra* (Codicem Canonum) *positæ Decretales abolerentur una ista sententia, rescripsit ad eos Epistolam Decretalem magni ponderis*, quæ ab ipso Baronio exscribitur, & refertur apud Gratianum [h].

h Can. si Romanorum 1. dist. 19.

5. Eas nonnulli defendunt.

V. Hæc Baronii viri eruditissimi nec minùs probitate quàm dignitate conspicui candida professio Novatoribus os occludere debuit, qui quòd multa ad Apostolicæ Sedis decus pertinentia his Epistolis contineantur, in earum tum autores, tum defensores ex pertinaci in sanctam Ecclesiam Catholicam odio ultra modum invehuntur. Illas Orthodoxorum nonnulli pro indubitatis tuentur: in quibus primas tenet *Franciscus Turrianus* Societatis Jesu sacerdos in libris quos pro Epistolis illis adversus Centuriatores Magdeburgicos accuratè composuit. Hunc autem non minori molimine præ cæteris exagitavit *David Blondellus*, haud exiguo sanè volumine anno 1627. Genevæ edito, cui *Pseudo Isidoro* nomen fecit. Ibi in id imprimis incubuit, ut quæ iis Epistolis continentur, ea maximam partem, ex operibus scriptisque Pontificum atque autorum ætate posteriorum hausta demonstret.

6. Blondellus Epistolas impugnando, res iis comprehensas confirmat.

VI. Mihi verò, cui Romanæ Sedis autoritatem & dignitatem stare certis aliunde argumentis omnino est persuasum, videtur id Blondelli consilium Pontificis rebus conducere magis, quàm obesse: adeò ut ei propemodum gratias agam, quòd, dum quæcumque ad Ecclesiæ Romanæ gloriam & autoritatem illis in Epistolis facerent, ea ferè omnia jamdiu, si non iisdem Pontificibus quibus eripere conatur, saltem aliis Patribus & antiquis Ecclesiasticis optimæ plerumque notæ scriptoribus, uno fermè aut altero vel tertio certè post eos seculo, placuisse ostendit: sic quæ summo labore convellenda sumpserat, reverà firmaverit. Unde universo ejus operi confutando sufficere videtur, quod Baronius jam laudatus observat, merces illas Isidori Mercatoris per Riculfum primùm illatas in Galliam ex Hispania fuisse, ne quis calumniari possit ab Ecclesia Romana ejusmodi commentum prodiisse.

7. Rationes adversariorum contra has Epistolas.

i Sec. præsertim 2. cap. 7.

VII. Rationes autem præcipuæ quibus hæ Decretales à Centuriatoribus [i], Blondello, aliisque, adulterinæ in universum dicantur, hæ sunt. I. quòd, quemadmodum jam indicavimus, Codici Canonum Ecclesiæ Romanæ illatæ non sint. Deinde quòd eorum temporum quibus prisci illi Pontifices, qui eorum autores feruntur, sedem Apostolicam obtinerent, res gestas, qui Epistolarum ferè mos est, vix attingant. III. quòd

quòd eorumdem temporibus sæpè non conveniant anni Consulum ad finem Epistolæ cujusque adscripti, eæque passim Anachronismis scateant. IV. quòd in illis sacræ Scripturæ autoritas secundum Vulgatam Hieronymi, qui post illos Pontifices vixit, versionem laudari soleat. V. quòd sub nomine plusquàm triginta diversorum Pontificum per tria circiter secula, tamen eodem omnes stylo & charactere compositæ ejusdem autoris manum indicent. VI. quòd mendosior ubique quàm pro illis primis post Christum seculis sermo Latinus, corruptiore seculo scriptas evincat. VII. quod ex autorum longè posteriorum, ipsius etiam Isidori Hispalensis, qui post annum 600. scripsit, & Conciliorum Africanorum, Gallicorum, Hispanicorum centonibus consarcinatum appareat totum opus, & recentiorum faciat mentionem, velut Theodosiani Codicis & Constitutionum Justiniani. Denique quod à nemine ita laudentur alicujus nominis scriptore, ut ex iis, quemadmodum ex veris sequentium Pontificum Epistolis, depromptæ sententiæ rebus confirmandis adducantur, nullaque earum fama aut memoria occurrat ante annum 830.

VIII. Sed contrà responderi potest ex Turriano & aliis, non idcircò rejiciendas esse priscorum Pontificum Epistolas quod in Codicem Canonum relatæ non sint; cum nec Gregorii Magni Epistolæ, quæ tamen indubitatæ sunt autoritatis, in eumdem Codicem fuerint conjectæ; & Pontificum Romanorum Decreta quibus cæterorum Ecclesiasticorum scriptorum opera probantur, vel improbantur, non aliunde quàm ex se ipsis vim suam & firmitatem mutuari debeant, ut ostendit Nicolaus I. [l] Adde quòd aliæ sunt veterum Pontificum Epistolæ, quæ certissima veritatis suæ testimonia habent, nec tamen veteri Canonum Codici illatæ reperiuntur: quales Clementis ad Corinthios saltem prima, Julii ad Orientales, atque aliorum, quæ suis locis memorabuntur. II. Certum est in iis Epistolis mentionem fieri persecutionum seu afflictionum Ecclesiæ, nec non antiquissimarum hæreseon quæ ab illorum temporibus non abhorreant: multæque sunt, aliorum Pontificum certissimæ Epistolæ, etiam earum quæ in Codicem Canonum à Dionysio Exiguo relatæ sunt, quæ rerum per ea tempora gestarum non meminere. III. Epistolam Evaristi quæ Clementinæ ad Jacobum meminerit, aliasque non paucas, veros Consules præferre. Cæterùm Consulum, quorum plures sæpenumero aliorum in locum suffecti essent, haud satis certam esse rationem: fortè & in nonnullis Epistolis nomina Consulum à librariis per imperitiam corrupta, vel per incuriam prætermissa, ac deinde ab editore adjecta, qui alicubi erraverit. IV. Ad id quod affertur de Vulgata sacræ Scripturæ versione, in his Epistolis laudata, parata responsio ea est, quod attinet ad Novi Fœderis libros, à S. Hieronymo, non editam, sed emendatam fuisse: quantùm ad Vetus Testamentum, interpretationis Hieronymianæ verba quibusdam in locis, loco verborum prioris ex Septuaginta versionis, facilè ab exscriptoribus subjici potuisse, cùm primùm Epistolæ illæ prodierunt; quòd tunc temporis magis in Ecclesia recepta esset ea editio. V. Ex stylo & argumento simili non esse quod Epistolæ illæ rejiciantur: quandoquidem Sanctorum Petri, Jacobi & Pauli Epistolæ, æquè præ se ferunt, tum simplicis orationis, tum materiæ & argumenti dogmatici & parænetici unum genus. VI. Quòd minùs castigata videatur

8. *Diluuntur rationes adversariorum.*

l Can. 1. dist. 19.

deatur harum Epiſtolarum Latinitas, id in ſcriptis ad ſalutem omnium pertinentibus novum non eſſe. Etenim in iis rebus ad vulgi captum ſcripta ſua ſacri auctores accommodare ſolent, ut à cunctis intelligantur; quod non modò SS. Patrum Auguſtini & Hieronymi, ſed & Pauli omniumque utriuſque fœderis Scriptorum exemplo & autoritate confirmari poteſt. Hos quippe humili ac ſæpè etiam minùs puro ſermone uſos ex ipſa Sacrorum Codicum lectione patet. S. autem Auguſtinus in plurimis Sermonibus vulgarem Africanorum Latinitatem ſecutus eſt; & S. Hieronymus, quamvis diſertiſſimus, non paucas in emendanda Scriptura loquendi formas, quas Grammaticorum regulis repugnare non ignorabat, retinere maluit, quàm mutare. Qua de re videndæ legendorum horum Patrum à S. Gregorio datæ regulæ [m]. VII. Potuiſſe inſequentis ætatis autores Eccleſiaſticos, poſtquàm hæ Epiſtolæ ex Romanæ Eccleſiæ ſcriniis in vulgus emanarunt, earum poſteà verbis, prætermiſſis Pontificum nominibus, uti. Prætereà S. Athanaſium ſeculo 4. Epiſtolam Sixti II. agnoviſſe. VIII. Quod autem rara earum apud veteres mentio fiat, non inde ſequi nullas fuiſſe; cùm & aliquanto tempore in Romanæ Eccleſiæ tabulariis ſervari potuerint, antequàm in hominum manus venirent; & per tempora martyriorum mirum non ſit eas apud Epiſcopos vel Chriſtianos quibus ſcriptæ eſſent, periiſſe. Gelaſium porrò, cùm poſt Leonem Decretalia Anteceſſorum ſuſcipienda decrevit, [n] de his Epiſtolis intelligendum videri. Epiſtolæ quidem Clementis ad Jacobum meminiſſe Vaſenſe Concilium quinto ſeculo habitum; & Photium Patriarcham Conſtantinopolitanum in Bibliotheca ſua; & Triburienſis ac ſequentium per Germaniam Galliamque Conciliorum Epiſcopos, Clementis, Anacleti, Alexandri, & aliorum Epiſtolis teſtimonium præbere. Certè Gregorii VII. & ſequentium Pontificum Regeſta (ſive Collectiones Epiſtolarum) licèt maxima ex parte edita non fuerint, non ideo minùs vera haberi: denique de ſecunda Petri Epiſtola, deque Joannis ſecunda & tertia dubitatum fuiſſe, nec ideò minùs eas in ſacrarum Scripturarum numero apud Catholicos hodie cenſeri: quin ne Magdeburgenſes quidem ipſos illas Epiſtolas omnino fictitias dicere auſos, ſed cum dubitatione aut confictas, aut fœdiſſimè corruptas; (quod de Scripturis ſacris Manichæi aſſerebant.) Sed veterem famam eas Epiſtolas priſcis Pontificibus vindicare, quamvis fortè quibuſdam locis corruptæ videri poſſint.

m Can. ſedulò 12. cum can. ſeq. & can. Eccleſiaſtica, 15. diſt. 38.

n Can. S. Romana 3. §. *Decretales* diſt. 15. & can. ſi Romanorum, verſ. *ait enim*, & verſ. *Conſonat*, diſt. 19.

9. Ex illis Epiſtolis recepta in Gallia Capita non pauca.

IX. Denique ſive Epiſtolæ illæ certæ ſint, & ab iis Pontificibus verè manaverint, quibus adſcribuntur; ſive incertæ, quantum ad autores ipſos, fidei: autoritatem apud nos indubitatam non paucæ habent, quantum ad ea capita quæ Regibus Francorum, Epiſcopis & proceribus probata, in Capitularia ſive leges regni publicas inſerta fuere. Veniendum nunc ad ſingulos Pontifices, eorumque præcipuæ indicandæ ac diſcutiendæ Epiſtolæ.

CAPUT XXIII.

De Sancto Petro, ejusque proximis duobus successoribus.

I. PETRUS Bethsaidæ in Galilæa ad lacum Tiberiadis natus, proprio nomine *Simon*, cognomento *Bar jona*, sive filius Jonæ, aut Joannis, à Christo dictus est, Hebraicè כיפא *Chepha*, quæ vox Petram significat: unde *Petri* nomen: nam & Atticè ὁ Πετρος pro Saxo silice dicitur, ut communi dialecto ἡ πέτρα: quo nomine Christus etiam designatur, 1. *ad Cor.* 10. Ex discipulo S. Joannis Baptistæ factus est Christi discipulus, post Andream fratrem natu majorem; à quo ductus ad Jesum, primum inter Apostolos locum tenuit, ac primus semper nominatur [a]; eique nominatim, tanquam petræ & fundamento Ecclesiæ futuro, promissæ sunt Claves regni cœlorum [b]; idemque propter amorem eximium jussus est agnos & oves Christi præ cæteris pascere [c]. Illum solum ex Apostolis à Christo baptizatum esse, ab illo autem Andream & filios Zebedæi, ab his reliquos testatur Evodius Petri in Antiochena sede successor, apud Nicephorum [d]. Cùm deinde Ecclesiæ pacem habentes multiplicarentur, ut habetur in Actuum libro [e]: hoc est, secundum Baronium anno æræ vulgaris 39. secundum alios anno 37. Petrus lustratis plurimis civitatibus, Antiochiam venit, ibique Episcopatus sedem constituit, quam septem annis tenuit, licèt non perpetuò per id tempus ibidem degerit. Postea, relicto in ea sede Evodio, anno Claudii II. Christi 43. Petrus vinculis Herodis Agrippæ liberatus, de quibus actorum XII. Syriaque, Galatia, Ponto, Cappadocia, Asia, & Bithynia peragratis, Romam profectus est: quò XV. Kal. Februarias pervenit, eamque urbem sede Pontificia decoravit, testibus Eusebio [f] & Hieronymo. Ejus in urbem adventum Prisci Patres uno consensu prædicant, imprimis ex Græcis Irenæus, Petrus Alexandrinus, [g] Joannes Chrysostomus, [h] Cyrillus Alexandrinus, [i] Theodoretus; [l] è Latinis autem Tertullianus, & Cyprianus antè laudati, Arnobius, [m] Lactantius Firmianus, [n] Ambrosius & Augustinus pluribus locis, vel potiùs quicunque de rebus Ecclesiasticis scripserunt.

Quinquennio post, anno scilicet Claudii IX. æræ nostræ XLIX. pulsis urbe Judæis edicto ejusdem Imperatoris, in Palæstinam est reversus: unde Romam denuò rediit cum Paulo, Epochæ Christi vulgaris anno LXVI. Neronis XII. principem illam Ecclesiam prima per Neronem persecutione afflictam confirmaturus præsentia, monitis, exemplisque suis. Insequenti autem anno Christi LXVII. Simonem Magum, cum qui volatum affectabat, in terram precibus suis dejecisset, crucis supplicium inverso deorsum capite subiit III. Kal. Julii anno Neronis 13. quo anno ac die Paulus quoque Coapostolus vitam gladio finiit. An eodem anno minùs certum: nec de harum rerum temporibus inter omnes constat, quamvis in rebus omnes ferè conveniant. Vide imprimis Henrici Valesii notas in Eusebium [o]. Ecclesiæ Romanæ traditio, & Priscorum Patrum monumenta ab Neronis anno 2. Christi VII. constitutum Romæ à Petro,

1. *Petrus Apostolus, Romanus Episcopus I.*

a Matth. 10.
b Matth. 6.
c Joan. 6.
d Lib. 2. hist. Eccl. c. 3.
e Cap. 9.
f Lib. 2. hist. cap. 14.
g In Epist. Can. cap. 3.
h Homil. de Petro & Paulo.
i Epist. ad Cælestin.
l Lib. 1. hæret. fabular. & in Ep. ad Leon.
m Advers. gent.
n Lib. 4. cap. 21.
o Ad lib. 2. cap. 15. & 25.

Petro, Linum Episcopum cum Cleto, vel Coadjutorem sive Chorepiscopum ferunt: Petrum interim totum Occidentem docendo peragrasse, misso præterea in Ægyptum ad Alexandrinam Ecclesiam regendam B.Marco: anno autem Neronis V. Paulum Romam appulisse, ac biennio fermè in custodia Christum prædicasse, Ecclesias missis Epistolis erudisse: donec carcere liberatus, in Orientem rediit: unde posteà Romam est reversus: utut sit, Petrum per se, vel per alios Ecclesiam Romanam administrasse putat Onuphrius Panvinius aliique, annos 24. menses 5. dies 22. alii ultra annum 25. ejus Pontificatum prorogant. De Petri ac Pauli Epistolis egimus lib. 1. de aliis operibus quæ ipsi vetustas adscripsit, videndi Baronius, Covarruvias, Sixtus Senensis, Dartisius. Liturgia ipsa, quæ S. Petri nomine ex Bibliotheca Regis Christianissimi superiori seculo prodiit, extatque in auctario Græco-Latinæ Bibliothecæ veterum Patrum, non caret omni dubitatione.

2. Linus. II. PETRO martyrium passo successit S. LINUS Herculano patre Volaterris in Tuscia natus, secundum receptam sententiam, quam veterum Patrum Græcorum Latinorumque testimonio adstruit Baronius. Is à XXX. Junii anni LXVII. sedisse scribitur annos 11. menses 2. dies 23. ad XXIII. Septembris anni LXXVIII. quo jussu Saturnini Consularis obtruncato capite martyrium implevit, imperante Vespasiano. Ejus nullæ proferuntur Epistolæ.

III. Post Linum Romanam Sedem tenuit S. CLETUS Romanus, Æmiliani filius, qui à fine Septembris anni LXXVIII. ad diem XXV. Aprilis anni XCI. Pontificiam Cathedram administravit annis 12. mens. 7.

CAPUT XXIV.

De Clemente Romano Pontifice IV. ejusque Epistolis, tum dubiis, tum veris.

1. Sancti Clementis acta. I. CLEMENS Romanus, Faustini filius, stirpe, ut Eucherius in Epistola ad Valerium scribit, Senatoria, SS. Petri & Pauli discipulus fuit: qui quidem Paulus in Epistola ad Philemonem [a] ejus meminit. Is, licèt à B. Petro per manus impositionem ordinatus fuisset, testibus Tertulliano [b] & Epiphanio [c], Episcopatum tamen recusavit usque ad obitum Lini & Cleti, qui Petri Coadjutores fuerant, ut tradit Rufinus [d]: unde tertius à Petro numeratus in Ecclesiæ Romanæ traditione, quam secutus est Hieronymus [e], itemque Martyrologium Romanum [f] & post antiqua diptycha, Sacer Canon Missæ. Sedit annos IX. menses VI. cum totidem diebus, inito à morte Cleti calculo, ab anno scilicet Christi XCI. ad C. sub initium Trajani relegatus est Chersonam, quæ deserta propè erat in Ponto civitas: ubi cùm in gratiam exulum, qui aquam è longinquo humeris deferre cogebantur, fontem commodiore loco, per agni signum monstrato, precibus elicuisset; eo miraculo ac fidei Christianæ prædicatione, veram per ea loca religio-

a Cap. 4.
b De præscr. advers. hæret. c. 32.
c Hæresi 27.
d In præfat. ad libros recognit.
e De scriptor. Eccles.
f XV. Septemb. & XXVI. April. & III. Novemb.

religionem propagavit. Qua re commoto Imperatore, ancora è collo suspensa in profundum demersus, martyrii palmam consecutus est IX. Kal. Decembres, Trajano & Frontone III. Coss. Ejus sepulchrum sub aquis in ædicula marmorea divinitùs conditum, orantibus ad littus Christianis, recedente ad tria milliaria mari, patuit, annuis miraculis diu celebratum; donec ejus corpus Romam tandem translatum est, ut memorant Gregorius Turonensis [g], Nicephorus [h], Metaphrastes, Surius, & alii.

g De glor. martyrum, cap. 35. & 36.

II. Is anno III. Pontificatus, *ad Corinthios* schismate in partes divisos, ex persona Ecclesiæ Romanæ egregiam Græco sermone scripsit *Epistolam*, quæ autore Eusebio [i] in plurimis Ecclesiis, exemplo Apostolicarum Epistolarum, legebatur. In ea Epistola illum de Fide in Deum, deque Traditionibus egisse docet Irenæus [k]. Ejus autem Epistolæ fragmenta dumtaxat habebantur apud Clementem Alexandrinum [l], & apud S. Hieronymum [m]. Latuerat quippe in pulvere; donec anno 1633. Græcè cum Latina translatione prodiit Oxonii in Anglia, opera Patricii Junii Carolo II. magnæ Britanniæ Regi à Bibliothecis: qui lacunas, quibus manuscriptus codex laborabat, ita explevit, ut tamen rubrica suas conjecturas à textu distinxerit: sed & totum opus notis illustravit. De hac epistola extat Photii judicium [n]. Eam Eusebius [o] ab omnibus uno consensu receptam fatetur. Idem nihilominùs inter dubia numerare videtur, ubi dicit Clementem Alexandrinum in libris Stromatum uti testimonio Scripturarum ab aliis repudiatarum, in quibus epistolas Barnabæ, Clementis, & Judæ recenset [p]. Verùm hæc duo facilè conciliaverimus, si dicamus opus illud pro legitimo Clementis partu, non tamen pro scripto Canonico ab omnibus agnitum. Scriptam Baronius putat circa annum Christi XCV.

h Hist. Eccles. lib. 3. cap. 18.
2. *De Clementis ad Corinthios epist. Græca 1.*
i Hist. Eccl. lib. 3. cap. 12. & lib. 4. cap. 22.
k Lib. 3. cap. 3.
l Lib. 4. 6. & 7. Strom.
m In Isa. c. 52.
n In Biblioth. cod. 113. & cod. 126.
o Lib. 3. cap. 16. & 38.
p Lib. 3. cap. 13.

III. Ejusdem titulo posterior *ad Corinthios* epistola extabat, quam non perinde ac priorem in Ecclesia receptam fuisse tradunt Eusebius [q] & Hieronymus in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum sive Virorum illustrium, ubi de Clemente agit: imò ab omnibus explosam docet Photius in Bibliotheca [r], quòd nova multa contineret, & inconcinnas seu parùm convenientes sacri textus interpretationes afferret. Joannes tamen Damascenus [s], cum quibusdam Orientalibus Ecclesiis hanc quoque inter sacræ Scripturæ libros collocasse videtur. Neque ejus fidem elevare debet, quòd Dionysius Corinthius ad Romanos scribens apud Eusebium [t], unius tantùm Epistolæ Clementis meminit. Is enim de Literis Romanorum nomine datis loquitur: at hæc non Ecclesiæ Romanæ, sed Clementis ipsius nomen præferebat. Hujus quoque, unà cum priore ad Corinthios, Junius idem fragmenta vulgavit; sed fragmenta dumtaxat. Illam porrò anteriorem tempore nonnulli existimant apud Cotelerium [u].

3. *De 2. epistola Clementis ad Corinthios.*
q 3. hist. cap. 32.
r Cod. 112. & 113.
s Lib. 4. Orthod. fidei, cap. 18.
t Lib. 4. cap. 13.
u In notis ad hanc epist. to. 2. Ss. Patr. &c.

IV. Præter illas, aliæ quinque Decretales Epistolæ ex Isidori compilatione in corpus Canonum per varia fragmenta translatæ sunt. Prima inscripta est *ad Jacobum fratrem Domini*, primum Hierosolymorum Episcopum. Ea cum se post mortem Petri scriptam indicet, & Jacobus frater Domini ad quem ejus jussu scripta dicitur, octo annis ante Petrum Hierosolymis mortem obierit, teste imprimis Hieronymo in libro de Viris illustribus; Petro Comestori [x], Marcilio Patavino, Joannia

4. *De Latinis Clementis epistolis.*
x Hist. scholast. cap. 10.

ni à Turrecremata, Nicolao Cusano, Joanne Driedo, in aliisque etiam Catholicis, admodùm suspecta est: Baronius tamen ac Bellarminus non ad Jacobum, sed ad Simeonem ejus fratrem ac successorem, qui & ipse frater Domini dicitur, missam fuisse conjiciunt. Hujus sanè Epistolæ pars prior pervetusta est, cùm & à Rufino Aquileiensi è Græco in Latinum sermonem versa sit, ut ipse Rufinus testatur [y], & laudetur à Patribus Concilii Vasensis seu Vasionensis II. an. 442. habiti [z]: sed de posterioris partis antiquitate minùs constat. Aliam ab hac diversam anno Christi 1555. edidit Græcè Adrianus Turnebus. Secunda Epistola *ad* eundem *Jacobum* Hierosolymorum Episcopum, de vestibus & vasis sacris agit, iisdemque de causis ac prior suspicionem falsi plerisque movet. Tertia *ad Chorepiscopos* & omnes fideles, quasi Græcè scripta Rufinum præfert interpretem, videturque ex libris recognitionum Clementis ab alia potiùs hausta, quàm à Clemente ipso repetita. Quarta scripta *ad Julium & Julianum* discipulos, estque tota ex sermone Petri, qui 6. recognit. lib. habetur. Quinta *ad fratres Hierosolymis* cum Jacobo suprà memorato agentes, à Bellarmino, tum in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis, tum alibi, Clementis non esse ex eo imprimis arguitur, quòd in ea laudetur rerum omnium atque adeò uxorum communio, qui Nicolai Heresiarchæ error fuit: & libro quidem recognitionum X. à Faustiniano Ethnico secundum dogma Platonis affertur, sed à S. Clemente rejicitur.

y In præfat. præfixa libro recognit. Clem.
z Can. 6.

5. Clementis Encyclica.

V. Scripsit & alias Epistolas Clemens Romanus, quæ *Encyclicæ*, id est Circulares dictæ sunt, quòd ad omnes Ecclesias scriptæ essent; quas Epiphanius [a] & Hieronymus [b] memorant. Verùm has ab illis quinque diversas fuisse inde manifestè colligitur, quòd hi Patres in iis quarum meminere, impensè laudari Virginitatem tradant, atque ex eo adversus Ebionem illam vituperantem argumenta sumant: quorum in his quinque Decretalibus nihil occurrit.

a Hæresi 30.
b Lib. 1. advers. Jovinian.

CAPUT XXV.

De Anacleto, & sequentibus secundi sæculi Pontificibus, eorumque Epistolis.

1. De Anacleti tempore.

I. CLEMENTI successit in Pontificatu ANACLETUS Atheniensis, Antiochi filius, à quibusdam Patrum cum *Cleto* confusus. Hic ordine V. Romanam Ecclesiam rexit, annos 9. menses 3. ac dies 10. à die III. Aprilis anno Christi CI. secundum Labbeum, quem in his sequemur, ad diem XIII. Julii mensis, anni CX. quo die martyrio coronatus est.

2. Ejus Epistola 1.

II. Ejus titulo tres leguntur *Epistolæ*: Prima est *ad omnes fideles*, quam suspectam faciunt tum Patriarcharum, Primatum Ecclesiasticorum, Apocrisariorum & Patriciorum nomina, quibus utitur, post id temporis in Ecclesiam & Rempublicam invecta: tum quòd vulgatam *sacrorum Codicum* Versionem laudat, quæ nondum sæculo Anacleti prodierat;

verba-

verbaque prætereà usurpet Concilii 3. Carthaginensis, Damasi, Ambrosii, Augustini, Ruffini, Ennodii, Aniani, & aliorum qui longo post tempore nati.

III. Secundam *ad Episcopos Italiæ*, falsò tribui Anacleto Contius censet in nota ad Canonem *provinciæ*, *dist.* 99. ob similem nimirùm rationem, quòd Patriarcharum, Archiepiscoporum, Primatum, legum Seculi, Comitum in ea mentio fiat: illæ autem voces posterioribus seculis eo sensu usurpari ceperint. Adde Concilii Nicæni, Damasi, aliorumque juniorum, & Versionis Vulgatæ verba sub Anacleti nomine relata. *3. Epistola 2. Anacleti.*

IV. Tertia *ad omnes Episcopos*, iisdem de causis impugnatur: & ex eo quòd in hac quoque, ut in superiore, septuaginta discipuli ab Apostolis electi dicantur, quos tamen constat ab ipso Christo Domino electos fuisse: quod *Cepham* autor *Caput* interpretetur, cùm sit *Petra* sive saxum: quòd Sardicensis & Romani 1. sub Gelasio Concilii, Canonis 35. Apostolorum Dionysio interprete, Clementis Epistolæ interprete Ruffino, scriptorumque his posteriorum, tum loquendi formas, tum sententias interpolatas exhibeat. *4. Ejusdem Epist. 3.*

V. EVARISTUS & ipse Græcus, ex patre Judæo, nomine Juda Bethlemita, post tredecim dies suffectus in locum Anacleti, sextus Ecclesiæ Romanæ præfuit, annos 9. cum 3. mensibus, ab anno Christi cx. Trajani XI. ad Christi cxix. quo martyrii lauream die xxvi. Octobris adeptus est. Titulos in urbe divisisse Presbyteris traditur, ac septem Diaconos instituisse, qui Episcopo prædicanti adessent. *5. Evaristi tempus & gesta.*

VI. Ejus nomine circumferuntur Epistolæ duæ: Prior ad *Episcopos Africæ*, cujus fidem elevat præter alia, Consulatus Valentis & Veteris ad finem adjectus, qui in annum Christi 58. incidit. *6. Evaristi Epistola 1.*

VII. Posterior *ad Ægyptios* fratres, fallaci quoque nota Consulatus Galli & Braduæ laborare videtur. Hi enim Consules fuere anno salutis 110. biennio scilicet antequam Evaristus Pontificatum iniret, ex Baronii calculo: quamquàm non desunt, qui ab illo anno ejus Pontificatum auspicentur. *7. Epist. 2.*

VIII. ALEXANDER I. Romanus, Alexandro natus, Sedem Romanam septimus insidere cœpit eodem anno Christi 121. Adriani II. præfuitque annos decem, menses (ex lib. de Romanis Pontificibus) septem, ac duos dies: ex Baronio autem menses quinque, dies viginti. Decretum fecisse dicitur de Aqua aspersionis sale benedicenda, atque ad domesticum usum sanctificanda: post multa miracula diris cruciatibus affectus, ac tandem securi percussus est pro Christi fide anno 132. *8. Alexandri I. tempus & acta.*

IX. Tres ejus titulo inscriptæ feruntur Epistolæ, in quibus de variis ritibus Ecclesiasticis agitur, ipsius scito firmatis. *Prima* est *ad Orthodoxos per diversas provincias*, habetque Consules Trajanum & Ælianum, cùm tamen ultimus Trajani Consulatus, non Æliano, sed Africano collega, incidat in annum Christi 114. Ælianus autem non cum Trajano, sed cum Vetere Consul fuerit anno 118. at Alexander nonnisi anno 121. Pontificatum injerit. Eadem nihilominùs Consulum nota consignantur ejus Epistolæ, tum *Secunda ad Episcopos per diversas constitutos regiones*: tum etiam *Tertia ad omnes Dei Sacerdotes*. *9. Epist. ejus.*

X. Cùm ab obitu Alexandri vacasset Pontificia Sedes dies viginti, ejus in lo- *10. Sixti I. tempus & res.*

in locum subrogatus est SIXTUS I. patria Romanus, patre nomine Pastore, anno Christi 132. Adriani Imperatoris XIII. sedit octavus numero Pontifex, fermè decennium, nempe uno mense minùs, ac duobus & viginti diebus: martyrium passus anno 3. Antonini Pii: non ex aliqua hujus in Christianos constitutione; sed ex priorum Imperatorum edictis, vel per calumniam, ex odio magistratuum Romanorum in Christianam religionem.

11. *Epistola I. Sixti.*

XI. Leguntur ejus titulo Epistolæ duæ; Prima *ad omnes Episcopos*: in qua se Archiepiscopum scribit, vix usitato iis temporibus more, cùm tituli illius mentio primùm apud Epiphanium inveniatur in Panario, hæresi 38. & 39. Quod opus non ante annum 374. putatur exaratum. Adscribuntur autem huic Epistolæ Coss. Trajanus, id est fortè Hadrianus à Trajano adoptatus, & Ælianus: nullus tamen Ælianus cum Adriano in fastis Consularibus occurrit. Verùm suffectus quis eo nomine Consul esse potuit. Suffectorum autem nomina, licèt rariùs, aliquando laudantur.

12. *Epist. secunda & Decreta.*

c Lib. 4. ep. 36. & alibi.

XII. In *secunda* Epistola se universalem Apostolicæ Ecclesiæ Episcopum Sixtus vocat, quod novatoribus displicet, quasi universalis Episcopus nemo dici debeat, autore Gregorio Magno [c]: Si tamen accipiatur pro Episcopo universali, id est, Catholicæ Ecclesiæ, tolerabile Blondello videtur. Extat & in Libro de Rom. Pontificibus Sixti hujus I. Decretum de Episcopis, qui Romam evocati fuerint, absque Formata Romani Pontificis epistola non recipiendis apud suos; itemque aliud ne Vasa sacra ab aliis quàm à sacratis ministris contingerentur. Ibidem etiam superiorum Pontificum decreta quædam retricantur.

13. *Commentar. in LL.*

d Ad c. 22. Hieremiæ & in c. 18. Ezechiel.

XIII. Quòd autem Rufinus Aquilejensis Presbyter Origenista Sixti Philosophi Pythagoræi commentarium in linguam Latinam à se translatum nomine Sixti Papæ & martyris edidit (sive Sixtum primum, sive secundum significare voluerit) in eo à S. Hieronymo reprehenditur [d].

14. *Telesphori tempus & Decreta.*

XIV. TELESPHORUS, natione Græcus, & Anachoreta, postquàm Romana Sedes biduo vacasset, nonus Pontifex eam tenuit annos 2. menses ferè novem, à VI. Idus, sive VIII. Aprilis anni CXLII. Antonini Pii III. ad nonas sive ad V. Januarii anno CLIV. quo quidem anno passus est, imperante adhuc eodem Antonino. Jejunii Quadragesimalis institutum ab Apostolis traditum, decreto sanxit, quo septem hebdomadarum numerum Clericis præscripsit, testante Alcuino. Hoc decretum, quod in Eusebii Chronico vulgato confertur in annum CXXXVI. in manuscriptis Codicibus non invenitur, ut nec alia pleraque decreta his priscis Pontificibus assignata; quemadmodum observat Arnaldus Pontacus. Unde Scaliger ex sua Eusebii editione hæc decreta sustulit. Traditur idem constituisse, ut in Natali Domini Missæ noctu celebrarentur, utque ante sacrificium recitaretur Hymnus *Gloria in excelsis Deo*.

15. *Unica Epistola.*

XV. Telesphori nomen præfert unica *epistola ad Episcopos*; quæ ex Archiepiscopi titulo, quem sibi in fronte vindicat Telesphorus, suspecta fortè videri potest; at non ex nota Consulatus Antonini & Marci; nam Antoninus Pius Imperator quartum, & Marcus Aure-

lius

lius Cæsar iterum Consules fuerunt anno Christi cxlv.

XVI. Distincto (ut par est) Cleto ab Anacleto (contra quam Eusebius aliique existimarunt) decimus ordine creatus Pontifex invenitur HYGINUS, sive *Hyginius*, natione Græcus, patria Atheniensis, professione priori Philosophus, qui cepit die xiii. Januarii anno Christi clii. Antonini Pii XIV. & post annos quatuor, uno aut altero die minùs, ann clvi. matyrium xviii. Kal. Februarii, sive xi. Januarii subiit. Is in libro de Romanis Pontificibus memoratur composuisse Clerum, & distribuisse Gradus: quod non eò pertinet ut Hierarchici ordines antea constituti non fuerint (contrarium enim ex Actibus Apostolorum & primi seculi Patribus patet) sed ut aliquid ab eo ad antiquam formam additum videatur. *16. Hygini tempus & res.*

XVII. Duas ipsius nomine habemus Epistolas, quarum altera *ad omnes fideles* xvii. Calendas Octobris, altera *ad Athenienses*, x. Calendas Martii, Magno & Camerino Coss. data, incidit in annum Incarnationis cxxxviii. & sic in Sixti Pontificatum. Alia ejus decreta ex Gratiano collecta tomo 1. Concil. extant. *17. Epistolæ duæ ac Decreta Hygini.*

XVIII. Post necem Hygini vacavit sedes dies tres; at xv. Januarii anno Christi clv. suffectus est ejus loco PIUS I. Pontifex numero xi. Aquilejensis, Rufini filius, frater Pastoris qui & Hermes, de quo suo loco. Pio tamen nonnulli Anicetum præponunt. Dicitur autem Pius apud Eusebium in Chronico, decretum de Paschate die Dominica celebrando edidisse, anno II. Pontificatus; quem usum à Petro & Paulo acceptum semper secutæ sunt omnes Occidentis Ecclesiæ, teste Socrate [e]. Institutum illud autoritate Ignatii, qui Petro in Antiochena Ecclesia successit, confirmatur in Epistolis ad Magnesios & ad Philippenses. Sedit Pius annos 9. menses 5. dies 26. martyrio coronatus anno clxv. *18. Pii I. tempus & res.*

e Lib. 5. hist. Eccl. cap. 21.

XIX. Extant ejus Epistolæ duæ perbreves in Bibliotheca Patrum aurea simplicitate ejus viri & seculi sanitatem præferentes, *ad Justum Episcopum Viennensem*. Præter has leguntur & aliæ duæ prolixiores ejusdem titulo, *Prima ad omnes Ecclesias*, vii. idus Aprilis Claro & Severo Coss. Secunda *ad Italicos fratres*, idibus Martiis, iisdem Consulibus, qui tamen Consulatum gessere anno clxx. Quo tempore sedisse Anicetum communis sententia est, & magis recepta. Collecta sunt à Gratiano complura ejus Pontificis decreta. *19. Ejus Epistola.*

XX. ANICETUS, aliis *Anicius*, natione Syrus, Joannis filius, post Hyginum ex probabiliore sententia, ordine xii. sedit annos 7. menses ferè 9. à die xxv. Julii anni clxv. post Christum natum, M. Aurelii & Lucii Veri Imperatorum V. ad diem xvii. Aprilis, anni clxxiii. quo martyrium passus est. *20. Aniceti tempus & res.*

XXI. Unica ejus fertur Epistola *ad Episcopos Galliæ*, in qua Archiepiscopalis dignitatis, Primatus, Patriarchatus mentio nonnullis suspecta videtur, tanquam ex posteriori usu repetita. Consules adjecti Gallicanus & Rufinus, quorum Romulus Gallicanus cum Antistio Vetere, an. 150. Consulatum gessit, Telesphoro Pontifice. Rufini plures ante & post Anicetum consules fuere. Ei adscribitur Decretum de Coma per Clericum non alenda. *21. Unica eius Epistola & Decretum.*

XXII. SOTER, Fundis in Campania, patre Concordio natus, postquam *22. Soteris tempus & res.*

quàm Sedes per septemdecim dies vacasset, suffectus est in Aniceti locum Pontifex XIII. eodem anno clxxiii. die iv. Maii, Imperatoris Marci XIII. Sedem tenuit annos fermè quatuor, minùs duodecim diebus, nempe ad xxii. Aprilis anni clxxvii. Marci XVII. quo tempore martyrium implevit.

23. *Ejus decreta & Epistola duæ.* XXIII. Nonnulla ejus Decreta in lib. de Pontificibus occurrunt; inque his illud, ne diaconissa sacram pallam contingat, nec incensum in Ecclesia ponat. Duæ illi tribuuntur Epistolæ: Prima *ad Campanos* data Rustico & Aquilino Coss. quorum annus ad Christi clxii. & ad Pii tempus refertur. Secunda *ad Italiæ Episcopos*, præfert Clarum & Cethegum Coss. id est, annum clxx. Aniceto congruentem.

24. *Eleutherii tempus & res.* XXIV. ELEUTHERUS, sive *Eleutherius*, natione Græcus, patria Nicopolitanus, ex patre Abundio, post dies undecim electus est, xiv. inter Romanos Episcopos: præfuit anno 15. cum tribus & viginti diebus, ab anno clxxvii. ac III. Maii, ad diem xxvi. Maii sive vii. Kal. Jun. anno cxcii. Commodi Imperatoris 13. paulò ante ejus necem obiit. Martyr nuncupatur in omnibus martyrologiis, ut pro Christo vel occisum, vel certè cruciatum appareat.

25. *Unica ejus Epistola.* XXV. Epistola nomine ipsius circumfertur *ad universas Ecclesias per Galliæ provincias Domino militantes*, quam adulterinam vel adulteratam esse observant Jac. Contius [f], Antonius Augustinus [g], & Baronius [h], propterea quòd quæ in ea de judiciis dicuntur, perspicuè deprompta sunt ex Constantini constitutione, eique adjecta interpretatione Aniani, quæ Codicis Theodosiani lib. 1. habentur sub titulo de Judiciis. In ea ad Epistolam martyrum Lugdunensium & Viennensium respondens autor, superstitiosam Montani ejusque sectatorum xerogphagiam damnat. Adscribuntur Consules Julius Paternus & Bradua, sed pro Julio Paterno, legendum videtur Triarius Maternus, cujus cum Attejo Bradua Consulatus incidit in an. clxxxv. Eleutherii VI.

f Ad Can. ult. xxx. quæst. 5.
g In cap. 8. collect. Hadriani.
h Ad an. 182. num. 2.

26. *Victor tempusque ejus & acta.* XXVI. VICTOR Afer, Felicis filius, postquàm sedes dies quinque vacavit, ei impositus est, ordine xv. præfuitque novem annos & menses fermè duos; auspicatus anno cxcii. Imperatoris Commodi ultimo, Kalendis Junii, & martyrio coronatus die xxviii. Julii anno cci. L. Septimii Severi Imperatoris ix. Asianos Quartadecima Luna, in quemcumque diem incideret, cum Judæis celebrandum ex S. Joannis Evangelistæ præscripto Pascha, contra reliquarum Ecclesiarum morem pertinaciter contendentes, graviter literis objurgatos à communione removit ann. Christi 198. hanc ejus severitatem improbante per literas Irenæo Episcopo Lugdunensi.

27. *Ejus Epistolæ ac Decretum.* XXVII. Ea de re Victor duas Epistolas: alteram *ad Desiderium Episcopum Viennensem*; alteram ad *Paracodam* ejus provinciæ in Gallia *Episcopum*, misit, à Baronio ex Bibliotheca Floriacensi à Gio: Bosco relata quæ Coss. carent, sed à more ac stylo ejus seculi haud sanè abhorrent. Ex Isidoro autem duæ illi aliæ adscribuntur Epistolæ. Prior sub titulo universalis Ecclesiæ Archiepiscopi *ad Theophilum Episcopum Alexandrinum* (qui tamen eo tempore nullus fuit) Commodo & Gravione Coss. data, ubi si pro Gravione legas Glabrionem, annus erit 186. Eleutherii Pontificatu. Ab eo tamen ex Eusebio [i] discimus scriptam Epistolam *ad Theophilum*, non Alexandrinum, sed *Cesareæ* in Palæstina *Episcopum*, cujus meminit Beda.

i Lib. 5. hist. Eccl. cap. 22.

Beda. Verùm hanc ab illa quæ ad Theophilum Alexandrinum scripta dicitur, diversam fuisse constat, ex eo quòd ibi Theophilo Cæsariensi vices suas delegasse Victor memoratur, ut convocato Concilio, de Paschatis celebratione inter Orientis Episcopos ageretur.

Posterior Victoris apud Isidorum Epistola *ad Episcopos per Africam constitutos* sub titulo Ecclesiæ Romanæ & urbis Archiepiscopi, si Consules spectes Lateranum & Rufinum, qui ad annum 199. referuntur, vera esse potest. Traditur præterea in libro de Romanis Pontificibus Victorem constituisse, ut quocumque loco inventus gentilis in Christum crederet, baptismate ablueretur, & perfectus censeretur Christianus.

CAPUT XXVI.

De seculi tertii Romanis Episcopis, eorumque Decretalibus.

I. ZEPHYRINUS, seu *Zepherinus*, patria Romanus, Abundi filius, ab VIII. Augusti anno Christi 201. ad XXVI. Augusti ann. 219. per annos octodecim ac totidem dies Ecclesiam rexit, ordine XVI. sub Severo, Caracalla & Heliogabalo. Is Montanistas, inque his & Tertullianum anathemate devovit: sub horum Imperatorum postremo obiit. *1. Zephyrinus.*

II. Ejus titulo duæ circumferuntur Epistolæ, Saturnino & Gallicano, vel potiùs Gallo Conf. datæ, id est, anno Incarnationis secundum vulgarem computationem 198. nam eruditorum plerique 200. numerant. Prior Epistola *ad Episcopos per Siciliam constitutos*, quemadmodùm & aliæ non paucæ Pontificum sequentium Epistolæ, multa de ordine judiciario continet, quæ cum constitutionibus posteriorum Imperatorum adeò conveniunt, ut ex iis desumptæ videri possint, nisi malimus Imperatores ex his Pontificum Decretalibus leges suas hausisse, quæ in Codice Theodosiano & Justinianæo pluribus locis extant, ut observat Antonius Augustinus [a] in collectionem Adriani I. *2. Ejus Epistolæ.*

[a] Cap. 16.

In posteriore verò Decretali *ad fratres per Ægyptum Domino militantes*, Legum Imperatoriarum in gratiam Episcoporum promulgatarum, itemque apocrisiariorum mentio posterius seculum indicat.

III. CALLISTUS seu *Calixtus I.* & ipse Romanus, patre Domitio, XVII. sedem obtinuit annis quinque, mense uno ac diebus duodecim, à 2. Septembris anni 219. ad 14. Octobris anni 224. Post diuturnum carcerem, quotidiana verbera, & longam famem, è fenestra præceps actus in puteum sub Alexandro Severo. Priscam traditionem celebrandi ter unoquoque anno (præter quadragesimam scilicet Lege Telesphori jam sancitam) jejunii constitutionem confirmasse scribitur. *3. Callistus I.*

IV. Ipsius nomen præferunt Epistolæ duæ: Altera *ad Benedictum Episcopum*, Consulibus Antonino & Alexandro anno Christi 222. in qua jejunium per quatuor tempora servari præcipitur, cum antea ter quotannis servaretur: altera iisdem Coss. *ad fratres per Gallias*, agit de gradibus consanguinitatis, & de spirituali Episcoporum conjugio. Sed Antonius *4. Epistolæ Callisti.*

b Lib. 2. de emendat. Gratiani. nius Augustinus [b] has Callisti epistolas à Romanis Correctoribus rejectas fuisse observat.

5. *Vrbanus I.* V. URBANUS I. Pontiano patre Romæ quoque natus, ordine XVIII. Pontifex, per annos sex, ac septem menses cum quatuor diebus, Ecclesiæ præfuit ab anno 224. die 21. Octobris, ad diem 25. Maii anni 231. quo tempore securi pro fide percussus interiit, Imperatore Alexandro Severo. Dicitur omnia sacri ministerii vasa argentea fecisse.

6. *Ejus Epistola.* VI. Ei assignatur Decretalis unica *ad omnes Christianos*, sub jam memorato Consulatu Antonini & Alexandri, mense Septembri (nisi potiùs legendum Novembri, cùm Pontificatum nonnisi 21. Octobris ejusdem anni inierit.) In ea epistola inter cætera, quædam admixtæ sunt Codicis Theodosianæ sententiæ.

7. *Pontianus.* VII. PONTIANUS, patria Romanus, patre Calpurnio, in locum Urbani electus, postquam sedes 30. dies vacasset, numero XIX. sedit annos quatuor, cum mensibus ferè quinque, à die Junii 24. anni 231. ad diem 19. Novembris anni 235. qua fustibus cæsus Maximini Imperatoris jussu, martyrium consummavit in Sardinia, quò ab Alexandro Severo relegatus fuerat.

8. *Ejus Epistolæ.* VIII. Duæ ipsius nomine leguntur Epistolæ: Prima *ad Felicem Succribonum*, aut fortè *Scribonem*: Secunda *ad omnes rectè Dominum colentes, & divinum cultum amantes*, ambæ Severo & Quintiano Coss. anno ejusdem Pontiani ultimo. In iis quædam notantur quæ ex Gregorio desumpta videri possunt.

9. *Anterus.* IX. Cum vacasset Episcopatus dies tredecim, subrogatus est in Pontiani locum ANTERUS, natione Græcus, ex patre Romulo. Is inter Pontifices XX. vix ultra mensem in munere Pontificio implevit, martyrio decoratus 3. Januarii anno 136. quòd gesta martyrum à notariis magistratuum acta scribentibus diligenter exquireret, atq; in Ecclesia reconderet.

10. *Ejus Epistola.* X. Unica ei tribuitur Epistola sine die & consule scripta *Episcopis provinciarum Bœticæ & Toletanæ in Hispania*. Nomen tamen Toletanæ provinciæ habita temporum ratione non abs re suspectum est Antonio Augustino [c].

c In collectione Adriani I. cap. 62.

11. *Fabianus.* XI. FABIANUS Romanus, Fabii filius, annis quindecim atque insuper diebus quinque, Imperatoribus Maximino ac Decio, Apostolicum thronum Vigesimus primus obtinuit, annos 15. dies 5. à die 15. Januarii 236. ad diem 20. ejusdem mensis, anni 251. quo tempore martyrio perfunctus pro Christi fide occubuit.

12. *Ejus Epistolæ.* XII. Præferuntur ejus titulo tres Epistolæ. Prima *ad omnes Ecclesiæ Catholicæ comministros* Maximino & Africano Coss. id est, anno 238. quam suppositițiam Baronius agnoscit, quòd Novatiani per Novatum à communione segregati meminit, quod sub Cornelio tantùm contigisse colligitur ex S. Cypriani Epistolis [d]. Secunda *ad omnes Orientales Episcopos*, Antonio Augustino [e] suspicionem movet, quoniam curiæ servitutem velut Ecclesiasticam pœnam constituit; & apocrypham quibusdam videri fatetur Possevinus [f]. Tertia *ad Hilarium* Africano & Decio Coss. ubi, si pro Africano legas Annium Gratum, poterit esse annus 252. Christi: sed de hac quoque dubitat Antonius Augustinus [g], quia quæ in ea de appellatione habentur, ea ex Aniano Codicis Theo-

d 49. 52. & 76.
e In cap. 38. collectionis.
f In Apparatu sacro.
g In ejusd. collect. cap. 34.

Theodosiani interprete ad verbum videntur deprompta.

XIII. Post Fabiani necem vacavit Romana Sedes per annum; quo intervallo plures à S. Cypriano & Clero Carthaginensi ad Clerum Romanum & vicissim scriptæ sunt Epistolæ, de quibus videndus idem Cyprianus. *13. Epistola Cleri Romani Sede vacante.*

XIV. CORNELIUS ordine XXII. Romæ natus Castino patre, invitus ac reluctans divino judicio creatus est 30. die Aprilis ann. 251. Pontifex XXII. Ecclesiam anno uno, mensibus 4. diebus quindecim rexit, ad diem 14. Septembris anni 253. Adversus eum Novatianus Præsbyter sese efferens Romanam Ecclesiam schismate primus divisit. Cornelius verò Centumcellas in exilium cum aliis compluribus ob fidem missus, tandem martyrii coronam retulit, Gallo & Volusiano imperantibus. *14. Cornelius.*

XV. Ei tribuuntur apud Isidorum Epistolæ duæ: altera Decio & Maximo Coss. data, anno nimirum secundum Baronium 254. mense Septembri *ad sanctæ Dei Ecclesiæ filios*, quam, eò quòd dirutum tunc temporis S. Petri sepulcrum, ejusque & S. Pauli sacra lipsana ad catacumbas translata referat, non usquequaque exploratæ fidei esse, probat Baronius anno 221. Altera *ad Rufum*, aliàs *Rusticum* Episcopum mense Majo, & ipsa fidei non satis certæ fertur, & Tertia *ad Lupicinum Viennensem Episcopum* non omninò dubio carens. *15. Ejus Epistolæ dubiæ.*

XVI. Indubitatæ autem ipsius Epistolæ ad Fabianum Antiochenum fragmenta extant apud Eusebium [h], atque ejusdem S. quoque Hieronymus meminit: sunt & aliæ duæ ejusdem Pontificis ad Cyprianum inter hujus opera. *16. Epistola Cornelii vera.*

[h] Lib. 6. Hist. Eccles. c. 35.

XVII. LUCIUS I. Romanus, Porphyrii filius, unus ex Presbyteris Confessoribus, qui cum Cornelio, quòd fidem Christianam confessi essent, in exilium missi fuerant, ei post dies 35. suffectus, ac brevi post relegatus, sedit XXIII. numero, annum unum, & quatuor menses ac dies decem, à 20. Octobris anni 253. ad diem 4. Martii anni 255. quo passus est, imperantibus Valeriano & Gallieno. Statuit inter cætera ut duo Presbyteri cum tribus Diaconis semper Episcopum comitarentur, ut morum ac vitæ ipsius testes apud Ecclesiam essent. *17. Lucius I.*

XVIII. Epistola ei tribuitur *ad omnes Galliæ atque Hispaniæ Episcopos*, Kalendis Aprilis, Gallo & Volusiano Consf. id est anno 255. quo quidem anno Pontificatum Lucius iniit, sed mense Octobri. *18. Lucii I. Epistola.*

XIX. STEPHANUS I. patria Romanus, Julii filius, post dies 35. creatus est summus Pontifex ordine XXIV. præfuitque Ecclesiæ annis duobus, mensibus tribus ac diebus 22. à die nona Aprilis anno 255. ad secundam Augusti anno 257. quo tempore martyrii palmam est adeptus, sub Valeriano & Gallieno. *19. Stephani I.*

XX. Duæ Decretales ejus nomen præferunt. Prior *ad Hilarium Episcopum*, mense Majo sub Consulatu eorumdem Imperatorum, id est, anno 255. ipsius Stephani primo. Posterior *ad omnes Episcopos*, iisdem Consf. 9. die Aprilis, qua quidem die electus scribitur Stephanus. *20. Ejus duæ Decretales.*

XXI. SIXTUS II. aliis *Xystus*, Atheniensis, ex Philosopho Episcopus Romanus XXV. sedit annum unum demptis octodecim diebus: postquam sedes diebus 21. vacaverat, ad eam vocatus die 24. Augusti anno 257. eamdem *21. Sixtus II. tempus ejus & res,*

dem tenuit ad sextam Augusti anno sequenti: qua die pro Christi religione cæsus est, Imperatoribus iisdem, triduo ante S. Laurentium Diaconum suum.

22. *Ejus Epistolæ duæ.* XXII. Ei assignantur Epistolæ duæ: *ad Gratum Episcopum* Valeriano & Decio Consulibus, quæ Consulatus nota haud dubiè falsa erit, nisi Gallienum pro Decio legamus: II. *ad Episcopos per Hispaniarum provincias constitutos*, ejusdem supposititii Consulatus adjectione suspecta.

23. *Dionysius, tempus ejus & res.* XXIII. DIONYSIUS, natione Græcus, qui monasticam vitam in solitudine aliquando egerat, numero XXVI. creatus est duodecimo sive pridie Idus Septembris anno 258. postquàm sedes vacasset dies 36. Sedit ad 25. Decembris, sive septimum Kalendas Januarias ann. 270. per annos duodecim, menses tres, & dies quatuordecim. Pacata morte defunctus sub Aureliano in Domino obdormivit. Scripsit adversùs Sabellium ejusve Sectatores, & Paulum Samosatenum, teste D. Athanasio.

24. *Duæ ejus epistolæ.* XXIV. Ejus nomine duæ circumferuntur Epistolæ Decretales, altera ad *Urbanum præfectum* nonis Februariis Aureliano & Basso Consf. id est anno Christi 272. altera *ad Severum Episc.* 5. Id. Sept. Claudio & Paterno Consf. id est anno 270.

25. *Felix I. ejusque Decretum.* XXV. FELIX. I. Romanus, Constantii filius; cùm Episcopatus dies quinque vacasset, electus est ordine XXVII. seditque annos quatuor, menses quinque, uno die minùs, ab ultimo die anni 270. ad diem 30. Maji anno 275. quo tempore martyrio vitam finiit. Dicitur scripto Decreto constituisse ut super Sepulcra vel Memorias martyrum Missæ celebrarentur.

26. *Ejus epistola.* XXVI. Epistolam scripsit *adversus errores Pauli Samosateni & Sabellii.* Hujus fragmenta extant apud Cyrillum Alexandrinum [i], & in Concilio Chalcedonensi [l].

i In Apologia.
l Act. 1.

27. *Tres aliæ ejus epistolæ.* XXVII. Apud Isidorum, aliæ tres Epistolæ eidem adscribuntur. Prima *ad Paternum Episcopum*, Claudio & Aureliano Consf. ubi si pro Aureliano legas Placidianum, erit annus 272. Secunda *ad universos Galliæ Episcopos*, Claudio & Paterno Consf. III. *ad Benignum Episcopum* Consf. iisdem, id est anno 268. quod tempus ad Dionysii Pontificatum refertur.

28. *Hic cessat diversa annorum Pontificiorum computatio.* XXVIII. Hactenus supputatio Baronii, à calculo Scaligeri, Petavii, & aliorum biennio differt. Hoc discrimen ex eo proficiscitur quòd alii vulgarem Christi æram, qua scilicet annos ab Incarnatione Domini numeramus, à vero Christi natali non distinguunt; alii autem contendunt verum natalem Domini biennio priorem esse recepto Epochæ Christianæ capite.

29. *Eutychianus.* XXIX. EUTYCHIANUS, natione Tuschus, patria Lunensis, Marino patre, post quinque dies substitutus in locum Felicis, numero XXVIII. sedit annos octo, menses sex, dies quatuor, à 4. die Junii anno 275. ad diem 8. Decembris anno 283. quo martyrium subiit, Carino & Numeriano Consulibus.

30. *Ejus Epistolæ duæ.* XXX. Duæ ipsi Epistolæ assignantur: Altera *ad Joannem & omnes Episcopos per Bæticam provinciam constitutos*, Aureliano & Marcello Consf. ubi reponendum *Marcellino* pro Marcello, ut sit anno Christi 274.

Altera

Altera *ad Episcopos per Siciliam constitutos*, Conss. Caro iterum & Carino; id est, anno 283. scripta notatur 13. Kalendas Octobres. Hujus Epistolæ partem, si tempora paterentur, ex constitutione Honorii & Theodosii[m] sumptam esse suspicatur Antonius Augustinus [n], aut eam constitutionem Eutychiani verbis conscriptam esse.

m L. ult. Cod. de accusat.
n In collect. Adriani I. cap. 7.

XXXI. CAJUS sive *Gajus*, natione Dalmata, Cajo, vel, ut alii volunt, Maximo seu Maximino patre, ex Diocletiani Imperatoris genere, sedit ordine xxx. per annos duos, menses 4. cum diebus quinque: à die nimirum 17. Decembris anno 283. ad diem 22. Aprilis anno *296*. Pro Christo martyrium passus sub Diocletiano & Maximiano. 31. *Cajus*.

XXXII. Ejus nomine circumfertur Epistola unica *ad Felicem Episcopum*, Calendis Martiis, Diocletiano sextùm & Constantio iterum Consulibus, id est, anno *296*. Gaii ultimo. 32. *Ejus epistola unica*.

XXXIII. MARCELLINUS, patria Romanus, patre Projecto, post dies undecim in decessoris locum subrogatus, seculum Christi tertium clausit, & quartum aperuit, numero trigesimus, rexit Ecclesiam annis septem, mensibus undecim, ac diebus viginti sex, à 3. scilicet Maii anni *296*. ad *26*. Aprilis anno 304. securi pro Christi fide percussus, imperantibus Constantio Chloro & Galerio. 33. *Marcellin*.

XXXIV. Præferunt ejus titulum Epistolæ duæ: I. *ad Salomonem Episcopum*, Idibus Septembris, Diocletiano VI. & Constantio II. Consulibus, id est, anni *296*. Altera *ad Episcopos per Orientales provincias constitutos*, Diocletiano VII. & Maximiano VI. Consulibus, anno nempè Christi *299*. quarum neutra extra tempora hujus Pontificatus excurrit. 34. *Ejus duæ epistolæ*.

CAPUT XXVII.

De summis Pontificibus qui Ecclesiam seculo IV. rexerunt, & eorum Decretalibus.

I. MARCELLUS, quem nonnulli perperam cum *Marcellino* confundunt, ac pro eodem sumunt, patria Romanus, Benedicti filius, creatus est Pontifex numero xxxi. postquàm sedes vacasset *6*. menses cum diebus 25. Sedit annis quatuor, mensibus circiter duobus, à die 20. Novembris anni 304. ad diem Januarii 16. anni 309. Quo die sub Maxentio martyrium consummavit. 1. *Marcellus*.

II. Ejus duæ Epistolæ apud Isidorum habentur. Prior *ad Episcopos Antiochenæ provinciæ*, Calendis Aprilis, Maxentio & Maximo Coss. id est, anno Christi 309. qui annus in fastis notatur post Consulatum Diocletiani & Valerii. Verùm eodem anno mense Januario Marcellus obierat: unde falsa Consulatus nota rejicienda videtur hæc Decretalis, nisi fortè pro Maxentio Constantinum cum Maximo Consulem legamus: sic enim erit annus 308. Posterior Epistola *ad Maxentium tyrannum* (qui à Christiana religione non alienum se ab initio simulaverat) 16. Calendas Februarias 2. *Epistolæ Marcelli*.

iisdem Coss. id est, die quo Marcellus ex recepto calculo obiit. Hanc tamen Epistolam pro vera Baronius habet: sed ita ut fateatur additamentum aliquod extrinsecùs accepisse, quòd cunctæ res ibi scriptæ non omnino sibi cohærere videantur. Binius subreptitia putat, quæ interjecta sunt ab eo loco qui incipit, *Synodorum ergo*, ad verba, *hæc vobis*. Reliquorum autoritatem aliquatenus adstruit Marcelli epitaphium à Damaso postea conscriptum, quod habetur inter antiquas inscriptiones in appendice, pag. 1172. num. 3.

3. *Eusebius*. III. EUSEBIUS, nationes Græcus, patre Medico, post dies viginti dictus est Pontifex Romanus numero XXXII. die 5. Februarii anno 309. vixitque ad diem 26. Septembris anni 311. Sedit itaque Constantino cum Maxentio imperante, annis duobus, mensibus 7. ac diebus insuper 21.

4. *Ejus Decretales*. IV. Tres Decretales illi tribuuntur. Prima *ad Episcopos per Gallicanas provincias constitutos*, Calendis Augusti, Constantino Consule, qui Consulatus illis tribus annis quibus sedit Eusebius, non convenit. Secunda *ad fratres per Alexandriam* (id est apud Alexandriam & per Ægyptum) *Domino militantes*, Calendis Octobris eodem Consulatu notata.
Tertia *Episcopis per Tusciam & Campaniam constitutis*, adjecta ejusdem consulatus nota. In hac quæ de inventa Cruce Domini memorantur subdititia Binius agnoscit.

5. *Melchiades*. V. MELCHIADES, aliis *Miltiades*, natione Afer, postquam sedes septem diebus vacua fuit, electus, in ordine Pontificum Romanorum XXXIII. 5. Nonas, sive 3. die Octobris anni 311. Sedit annis duobus cum totidem mensibus, ac septem diebus: Obiit incruenta morte, die 10. Decembris anni 313.

6. *Epistolæ Melchiadi attributæ, ac Decretum ejusdem*. VI. Duæ ipsi apud Isidorum Epistolæ assignantur. Altera *de Primitiva Ecclesia, & munificentia Constantini* Magni Imperatoris erga eandem, quæ, quòd ejus Donationis & Nicæni Concilii post Melchiadis mortem proculdubio habiti meminerit, falsi damnatur, tum à Baronio [a] & Binio [b], tum à censoribus decreti Gratiani [c], & à Covarruvia [d]. Altera Epistola *ad Matrinum & cæteros Hispaniarum atque in illis partibus Episcopos* scripta notatur Calendis Martii, Coss. Volusiano & Rufino, hoc est anno 314. post mortem scilicet Melchiadis. Ab eo Decretum fuisse traditur, ut Oblationes consecratæ per Ecclesias ex consecratione Episcopi dirigerentur, quod appellatur *fermentum*, in symbolum nempe unionis & concordiæ Presbyterorum in suis titulis synaxin celebrantium cum Episcopo.

a Ad ann. 312. num. 8.
b In notis ad eam Epistolam.
c In Can. futuram XII. qu. I.
d Practic. quæst. cap. 31. §. 1. & variar. resolut. lib. 4. cap. 6.

7. *Silvester*. VII. S. SILVESTER Pontifex, ordine XXXIV. Romæ natus, patre Rufino. Sedit annis 21. mensibus 11. uno die minùs, à Calendis Februarii anno 314. ad anni 335. diem ultimam Januarii. Sub hoc, Ecclesiam sublevante Constantino, liberè celebrari *Concilia* cœperunt, universalia nimirum; habitumque imprimis est Nicææ in Bithynia œcumenicum primum anno Christi 325.

8. *Epistolæ ac Decreta ei adscripta*. VIII. Ei à quibusdam adscribitur Epistola spuria, *de donatione Constantini*, de qua in Melchiade. Extat & ad eum Epistola nomine Synodi Nicænæ, cum ejusdem ad Synodum responsione, Constantino septies (vel ut alii voluntocties) & Constantino Cæsare IV. Coss. id est, anno Christi 326. quam mendosissimam & comentitiam censent Baronius [e] & Binius [f]. Præferuntur

e Ad annum 325 num. 171.
f In notis ad 3. Synodum Romanam sub Silvestro.

runtur quoque ejus Decreta & acta, in quibus disputatio contra Judæos coram Constantino inita, draco pestifer intra specum inclusus, baptisma Constantini memorantur: quæ quidem Acta Romæ aliisque in Ecclesiis ante Gelasium legebantur, ut patet ex ejusdem Gelasii Decreto in Synodo Romana: licèt non usquequaque habeantur indubitata.

IX. MARCUS, Prisci filius, patria Romanus, cùm sedes vacasset dies 15. in Silvestri locum suffectus est die 16. Januarii: sedit ordine xxxv. menses 8. dies 22. imperante magno Constantino, ad VII. Octobris anni CCCXXXVI. *9. Marcus.*

X. Exstat apud Isidorum Athanasii & Ægyptiorum Episcoporum ad eum Epistola, qua petunt Nicæni Concilii, cujus exempla cum cæteris Ecclesiæ Alexandrinæ libris ac supellectile combusta fuerant, alia exemplaria ex Ecclesiæ Romanæ Tabulario ad se transmitti: adiiciunt prætereà præsentibus ipsis octoginta Capitula in ea Synodo fuisse tractata, scilicet quadraginta à Græcis Græco edita sermone, & quadraginta à Latinis similiter Latina lingua: sed visum esse 318. Patribus ejusdem Concilii, & maximè Alexandro Alexandrino, & Apostolicæ Sedis Apocrisariis, ut decem Capitula adunarentur aliis, atque congruis locis insererentur, & ad formam 70. discipulorum, vel potius totius orbis terræ linguarum, septuaginta fierent Capitula. Ex hac Epistola decerptus est Canon 12. *dist.* 16. Legitur ibidem Marci Papæ responsio data x. Kal. Novembres Nepotiano & Secundo Coss. qua rescribens Athanasio significat se exemplum ex autographo 70. Nicænæ Synodi Capitulorum, quod inventum esset in Ecclesiæ Romanæ Scriniis exscriptum, apocrisariis ejus Synodi tradidisse. Sed suppostitiam hanc utramque Epistolam agnoscunt pluribus de causis Baronius [g], & Bellarminus [h]. Potissima est, quòd ea Bibliothecæ Alexandrinæ conflagratio nonnisi Constantio Imperatore contigerit, Pontifice Liberio, anno 356. quo tempore Georgius Cappadox Arianus, expulso Athanasio, in ejus locum per vim est ordinatus, ut ipse Athanasius [i] testatur. Constat autem ex Chronico Hieronymi Marcum Pontificem Romanum è vivis excessisse anno 336. ante annos scilicet viginti, & Athanasium eo tempore non Alexandriæ degisse, sed in Gallia exulasse. Mitto Nepotiani in Consulatu collegam *Facundum*, non *Secundum* fuisse: additumque Epistolæ Marci nomine scriptæ diem x. Kal. Novembres, id est, 23. Octobris, cum 7. ejusdem mensis jam obiisset Marcus. Sed facilis hic & condonandus Librariis error. At quis ferat pro vero certoque affirmari numerum Septuaginta Concilii Nicæni Canonum, qui Romæ & Alexandriæ existerent; cùm ejus rei nulla mentio fuerit in celebri controversia quæ inter Zosimum ac Bonifacium Pontifices Romanos & Ecclesiam Africanam agitata postea fuit de illorum Canonum numero? *10. Ejus Epistola.*

[g] Ad ann. 336.
[h] De Romano Pontifice lib. 2. c. 25. & lib. de Scriptorib. Ecclesiast. in Athanasio.
[i] In Epistola ad omnes Orthodoxos.

XI. JULIUS I. in Pontificum Romanorum ordine XXXVI. Romanus, Rustici filius, die 20. à sede vacante creatus, eam tenuit annos sedecim, menses quinque, à die 27. Octobris anni 336. ad diem 12. Aprilis anni 352. imperante Constantio, partim etiam duobus aliis magni Constantini filiis, Constantino & Costante. *11. Julius.*

XII. Scripsit haud dubiè Julius anno 342. objurgatoriam Epistolam *ad Orientales Episcopos* in causa S. Athanasii; ejusdemque, aut saltem Synodi Romanæ tertiæ sub eo habitæ Epistole ex ipsius Athanasii apologia 2. Conciliorum collectioni est inserta. Scripsit ann. 349. *ad Alexandrinos* Epistolam gratu- *12. Epistolæ ac Decreta Iul. I.*

gratulatoriam de Athanasii ejusdem reditu. At quas Isidorus protulit quasi *Orientalibus Episcopis* scriptas, cum horum ad priorem responsione, earum priorem Binius aliquatenus tuetur, Baronius & alii suppositititiam utramque fatentur; quamvis ex veræ fragmentis quæ apud Socratem, Theodoritum, Sozomenum exstant, hausta non pauca contineant. Baronius [l] mendum chronographicum prioris observat imprimis, quòd Feliciano & Maximo seu Maximiano Coss. consignata sit, cum fastorum consensu Feliciano Consuli nullibi, nisi Titianus Collega jungatur: & quòd Romanæ sub Julio Synodi his de rebus habitæ tempora non cohærentibus inter se characteribus notentur, anno scilicet quarto Constantii, Indictione 6. & prædictis consulibus. At quartus Constantii annum Christi 340. denotat, quo Consules erant Acyndinus & Proculus: Indictionis autem illius nimirum 13. annus 6. cadit in annum 333. Consulatus denique Feliciani & Titiani convenit anno Christiano 337. Aliunde verò constat Julium ad Orientales Episcopos Eusebianos non antè (ipso Athanasio deprecante) scripsisse, quàm ei arbitrium causæ ab iisdem commissum fuisset; quod nonnisi anno 339. factum: unde apparet hanc ad eos Epistolam non ante annum 340. scriptam esse.

l Ad ann. 337. num. 67.

Nec absimilibus vitiis laborat altera Julii apud Isidorum Epistola, eorumdem nempe Consulum mendace nota, cum pluribus veræ rerum gestarum historiæ adversis, quæ Binius ipse observat. His addit Antonius Augustinus [m] suppositititios quatuor & viginti Nicæni Synodi Canones in ea Epistola prolatos, à viginti receptis omnino diversos. Sed tamen quæ ad Romanæ Sedis circa celebrandas Synodos, & Episcoporum judicia autoritatem pertinent, ea sanè in germano apud Athanasium Julii ad Orientis Episcopos Rescripto reperiuntur: ut nec falsarum literarum fulcris illius Sedis potestas indigeat, nec ex eo capite falsi arguendæ veniant Epistolæ aliæ antè memoratæ. Cæterùm præter indubitatas ex Athanasio Epistolas ad Orientales Episcopos, atque ad Alexandrinos Epistolam, habetur etiam fragmentum Epistolæ Julii *ad Decimum* in actis Concilii Ephesini primi[n]: leguntur & ejusdem Julii *Decreta* decem apud Ivonem Carnotensem, & Gratianum, quæ in tomo 2. Conciliorum editionis Parisiensis ann. 1671. collecta sunt. At Epistola *ad Dionysium Corinthi* Episcopum, de Incarnatione Domini, quam Gennadius [o] Julio Papæ adscribit, eam Leontius[p] re diligentiùs explorata, demonstrat Apollinaris hæresiarchæ partum revera fuisse.

m Lib. 1. de emendat. Grat. dial. 20.

n Parte 2. act. 1

o De Scriptor. Eccles.

p De Sectis act. 8. in Biblioth. Patrum.

13. *Liberius.* XIII. LIBERIUS, Romanus, patre nomine Augusto, vacantem per quinque & viginti dies sedem XXXVII. accepit 8. Maii anno 352. tenuitque ad 9. Septembris anni 367. annis quindecim, mensibus quatuor, ac die uno; idque imperantibus Constantio primùm, à quo dirè vexatus ob causam Athanasii; tum Juliano, deinde Valentiniano & Valente.

14. *Ejus Epistolæ & Decreta.* XIV. Exstant Epistolæ Liberii nomine plures integræ, & quæ tum ex Hilarii fragmentis, tum ex actis Eusebii Vercellensis depromptæ, quidam etiam ex Codice Vaticano prolati à Baronio Centones. Harum duæ, quarum altera *ad Orientales Episcopos*, altera *ad Ursacium, Valentem, & Germinium* inscribitur, quæ in Biniana & Regia Conciliorum collectione 8. & 9. loco ponuntur, & quibus S. Athanasii, tanquam ab eodem Liberio sub Pontificatus primordia damnati, mentio fit, confictæ ab

Arianis

Arianis creduntur, ut refelleretur Liberii purgatio, qua contestatus erat, se nonnisi vi à Constantio adactum ad ejusmodi damnationem processisse asseverantis: *Septimam*, quæ incipit ab his verbis, *Pro Deifico timore*, ad Orientales Episcopos Liberius biennalis exilii tædio ac mortis metu victus reverà scripsit, post Felicem in Pontificiam sedem subrogatum. In ea significat se latam adversus Athanasium sententiam approbare, ejusque autores (Arianos) admittere ad communionem, fideique professioni Sirmii editæ subscribere. *Decima* pacem cum Orientalibus; *Undecima* indulgentiam suadet erga eos qui fraude Arianorum circumventi apud Ariminum, Nicænam confessionem amplecterentur; eique *Duodecima* Epistola, quæ & Græcè exstat, ad Athanasium scripta, se adhærere testatur. *Decima tertia* Græco etiam exarata sermone, Pacifica est ad Orientales, quibus simulata Semiarianorum professione deceptus, communionem reddit. Jam quæ his subjungitur *Athanasii*, & Ægyptiorum Episcoporum ad *Liberium* Epistola de oppressionibus Arianorum, cum responsoria Liberii, communi calculo inter falsi suspectas habetur, ob fictitios præsertim consules: nec majorem habet fidem *Athanasii* responsum ad *Liberium*. Proferuntur & tria Liberii *Decreta* ex vetusto Codice sedecim librorum [q], ad jejuniorum observationem spectantia. q Lib. 13. cap. 9. 10. 11.

15. *Felix II.* XV. FELIX secundus, patria Romanus, Anastasio patre, in Liberii exulantis locum factione Arianorum suffectus, à quibusdam tamquam intrusus, ab aliis XXXVIII. Pontifex numeratur. Et sanè orthodoxæ fidei se vindicem præbuit, damnato ob hæresim Constantio Imperatore, à quo Pontificia dignitate dejectus, ac morte affectus apud oppidum Tusciæ Cæræ, die Julii 29. anno 357.

16. *Ipsius Epistola.* XVI. Epistolæ duæ, quæ ejus præferunt nomen, spuriæ censentur, tum ea qua suppositititiæ *Athanasii* & Ægyptiorum ex Synodo Alexandrina Epistolæ *rescripsisse* dicitur; tum ea quæ ad *eosdem & reliquos Domini Sacerdotes* inscripta est, & uno ac viginti articulis divisa: neque enim eo tempore Athanasio in latebris agenti vacabat Synodum Episcoporum cogere; neque Felici communicaturum fuisse colligere est ex ipsius Athanasii Epistola ad solitariam vitam agentes. Consules præterea fictitii, Agarius & Julianus, quorum ille nullibi cognitus, fidem horum omnium elevant, aut potiùs convellunt.

17. *Damasus I.* XVII. DAMASUS I. Hispanus, Antonii filius, legitimè, non tamen sine ingenti Ursini fautorum tumultu, electus 15. Septembris ann. 367. sedit numero trigesimus octavus, ad undecimum Decembris anno 384. per annos 17. menses 2. diesque insuper 27. imperantibus Valentiniano seniore & Valente, ac posteà Gratiano & Valentiniano juniore, tandemque Theodosio magno.

18. *Ejus Epistolæ.* XVIII. Decem fermè existunt Epistolæ Damasi titulo notatæ: quarum quæ *ad Aurelium Carthaginensem* rescripta dicitur, ab Isidoro Mercatore Corpori Canonum præposita, ea proculdubio commentitia est, Baronii [r], Possevini, aliorumque judicio, quemadmodum & priùs Hincmari Rhemensis [s]; utpote Gratiano III. & Equitio (malè aliàs Cyricio, qui nullus fuit) Coss. data, id est anno Christi 374. quo tempore Aurelius vix Diaconi gradum erat adeptus. S. quippe Augustinus, cum quadriennio à conversione sua, anno scilicet 389. in Africam rediisset, illum adhuc Carthaginensis Ecclesiæ Diaconum invenit, uti [t] ipse testatur. Falsi suspicione labo-

r Ad ann. 374.
s Adversus Laudunensem, c. 42.
t Lib. 2. de Civ. Dei, cap. 8.

laborat, quæ *ad Hieronymum* missa scribitur, de Hymnis ac Psalmis apud Græcos in Missa recitari solitis, à Bellarmino [u], à Binio, aliisque viris doctis atroci confixa stylo, cum Hieronymi responso, quod Baronius [x] quoque Cassiani maximè testimonio impugnat. Sic etiam rescriptum Damasi *ad Afros* de autoritate Sedis Romanæ in causis Episcoporum, cum *Afrorum* ea de re Epistola, evertitur tum, ut Crabbeus notavit, affixo Flavii & Stiliconis Consulatu, qui annum Domini 400. non antevertit, cum Damasus saltem anno 384. decessisset; tum etiam ex eo quòd eadem quæstio paulò post inter Afros & Damasi successores Bonifacium ac Cœlestinum controversa fuerit. Nec certiorem fidem habet quæ *ad Episcopos Illyrici* scripta notatur Livio & Theodosio Coss. quorum ille fastis ignotus: ut & *Siricius* Consul in Epistola *ad Episcopos Italiæ* datus Ardaburi collega, qui anno demum 427. in fastis legitur, tertio nimirum & quadragesimo ab obitu Damasi. Ejus Epistolæ duæ, in Concilio Bonifacii tempore habito Romæ, anno scilicet 531. recitatæ, ab Holstenio editæ sunt, & in Labbeana Conciliorum collectione exscriptæ, *ad Acholium Thessalonicensem*, aliosque Episcopos. Collecta quoque sunt ejusdem *Decreta* quinque, partim ex Ivone, partim ex Gratiano.

u De Missa lib. 2. cap. 16.

x An. 325. §. 175

CAPUT XXVIII.

De Pontificibus, quorum Decreta Codici Canonum Ecclesiæ Romanæ inserta sunt, & primò de Siricio & Anastasio.

1. *Siricius.* I. SIRICIUS Romanus, Tiburtii filius, creatus triginta & uno diebus post obitum Damasi, non sine Ursicini Antipapæ tumultu, trigesimus nonus ordine Sedem Apostolicam tenuit annis tredecim, mense uno, diebus quatuordecim, ab undecimo Januarii anni 385. ad 22. Februarii anno 398. sub Valentiniano juniore, ac Theodosio magno, & sub Arcadio & Honorio hujus filiis.

2. *Decretales Siricii.* II. Decretalis ejus Epistola *ad Himerium Episcopum Tarraconensem* in Hispania, qui de dubiis quibusdam Damasum consuluerat, scripta Arcadio & Bautone Coss. id est, anno 385. capitib. 15. distincta, in Codicem Canonum Ecclesiæ Romanæ relata est. Aliarum ejusdem Epistolarum meminit Isidorus Hispalensis [a]: non tamen Epistolæ *ad Afros*, cujus nihilominus mentio fit à Ferrando Carthaginensi [b], quæ extat in fragmento Concilii provinciæ Byzacenæ, & quarta numeratur apud Isidorum: apud quem secunda habetur, quæ *ad Mediolanensem Ecclesiam* adversus Jovinianum missa est, ad quam respondit Ambrosius. Tertio verò loco ibidem habetur alia *ad orthodoxos per diversas provincias*.

a Lib. de vir. illustrib.

b Breviarii Canonum c. 6. 130 138. & 184.

3. *Anastasius I.* III. ANASTASIUS I. Romanus, Maximi filius, inter Pontifices maximos ordine quadragesimus, sedit annos quatuor, mensem unum, dies tredecim, à 14. Martii anni 398. ad 27. Aprilis anni 402. imperantibus Arcadio & Honorio.

IV. Li-

IV. Licèt nulla ejus decretalis Epistola in Codicem Canonum veterum Ecclesiæ Romanæ relata sit, constat tamen ex S. Hieronymo [c] plures ab eo conscriptas fuisse, tum in causa Originistarum atque adversus errores Origenis in opere περὶ Ἀρχῶν, per Rufinum in linguam Latinam converso; tum in causa Donatistarum. In his fuit Epistola *ad Joannem Hierosolymitanum*, quæ apud S. Hieronymum [d] legitur, & cujus idem Hieronymus [e] mentionem facit in apologetico 3. adversus Rufinum. Itemque alia *ad Ursinum* de Incarnatione Filii Dei, cujus tria extant fragmenta in appendice ad Breviarium Liberati Diaconi. Præter has apud Isidorum duæ illi tribuuntur Epistolæ: Prior *ad omnes Germaniæ & Burgundiæ Episcopos*: Posterior *ad Nerianum virum religiosum*, quem ob amissos parentes consolatur. Illa triplici ex capite suspecta habetur, primò ex epigraphe, quòd Burgundiones nondum Galliam ingressi, aut ad fidem Catholicam adducti, nullos habuerint Episcopos ante Valentiniani III. tempora, qui anno salutis 425. imperare cepit, & cujus temporibus Christi sacra ab iis esse suscepta tradit Socrates [f]: Deinde ex Consulibus ad Epistolæ calcem adjectis, *Arcadio & Bautone*, qui annum indicant 385. & Siricii Pontificis initia: Denique quòd ejus Epistolæ magna pars, ubi de Manichæis agitur, nihil differat ab iis quæ de iisdem leguntur in secunda Leonis Pontificis Epistola, ex qua hanc imprimis desumptam esse conjiciunt, quæ & varias quoque Innocentii & Fabiani Constantinopolitani sententias aspersas habet. Hæc verò falsa Consulatus nota consignatur, Theodosii Augusti septimùm, & Palladii, id est, anno Christi 416. diu post obitum Anastasii. Verùm in manuscriptis Codicibus abesse hanc notam consularem Binius observat. Aliunde tamen stylus ætatem Anastasii minùs sapere videtur: & aliunde Innocentii, Leonis & Gregorii centonibus constat.

8. *Ejus Decretalis.*

c Epist. 78. & apolog. 1. & 2. adversus Rufinum, & aliunde.

d Tom. 9.

e Cap. 6.

f Lib. 7. cap. 30.

CAPUT XXIX.

De seculi V. Pontificibus & Epistolis in Canonum Codicem relatis.

I. ANASTASIO, post cujus obitum vacavit Sedes Romana dies 21. successit INNOCENTIUS I. Innocentio patre genitus, inter Pontifices quadragesimus primus numero, qui sedem tenuit sub Honorio & Arcadio primùm, dein sub eodem Honorio ac Theodosio juniore, annos quatuordecim, menses 9. dies 26. à 18. Maii anni 402. ad 12. Martii ann. 417. S. Joannis Chrysostomi à Græcorum Concilio apud Constantinopolim damnati & sede Constantinopolitana pulsi, appellatione suscepta, damnationem in Concilio rescidit, ejusque judicium in œcumenica Synodo retractandum pronunciavit, anathemate perculsis Attico Constantinopolitano, ac Theophilo Alexandrino. Verùm Chrysostomi in exilio mors, ejus restitutionem præcipuè impedivit. *1. Innocentius I.*

II. Habentur Innocentii Epistolæ 34. quarum 21. relatæ sunt in Codicem *2. Epistolæ Innocentii II.*

 Cano-

Canonum. I. *ad Decentium Episcopum Eugubinum*, constans octo Decretis, Theodosio Aug. VII. & Palladio Coss. ann. 416. II. *ad Victricium Episcopum Rothomagensem*: cujus sunt duodecim capita. III. *ad Exuperium Episcopum Tolosanum*, quæ ordine temporis prior est, Stilione II. & Anthemio Coss. id est, anno 405. in qua sunt septem Decreta. IV. *ad Felicem Episcopum Nucerinum* septem capita continens. V. *ad Maximum & Severum Episcopos* per Brutios. VI. *ad Agapetum & alios Episcopos* Appulos. VII. *ad Rufum* & cæteros Episcopos per Macedoniam constitutos. VIII. *ad Florentinum Episcopum*, ni fallor, Tiburtinum (malè enim legitur Triburiensem.) IX. *ad Probum*. X. *ad Aurelium Carthaginiensem & Augustinum Hipponensem Episcopos*. XI. *ad Julianam* nobilem. XII. *ad Aurelium* Episcopum Carthaginensem. XIII. *ad Bonifacium Presbyterum* de Ecclesia Antiochena. XIV. *ad Alexandrum Episcopum* Antiochenum. XV. *ad Maximianum Episcopum*, de Attico Constantinopolitano. XVI. *ad Alexandrum Episcopum Antiochenum*, quæ omnes singulis capitibus constant. XVII. ad eumdem *Alexandrum*, quæ tria capitula continet. XVIII. *ad Acacium Constantinopolitanum*. XIX. *ad Laurentium Episcopum* Senensem. XX. *ad Martianum Episcopum Nursitanum*, vel Marsicanum, quæ uno etiam capite continetur. XXI. *ad Rufum*, Eusebium, & cæteros Episcopos Macedonas, quæ septem Decreta complectitur: ut sint ejus Decreta quinquagintaseptem in Codice Canonum.

3. Zosimus. III. ZOSIMUS, Græcus, patre Abrahamo, post 20. dies Innocentio subrogatus, numero quadragesimus secundus, sedit annum unum, menses octo, dies viginti quinque, à 2. Aprilis anni 417. ad 26. Decembris anni 418. Pelagium & Cælestium, secundum Africanorum Episcoporum sententiam, generali Decreto damnavit.

4. Ejus Epistolæ. IV. Ejus Epistolæ duæ Codici Canonum Ecclesiæ Romanæ insertæ sunt. Prima *ad Hesychium Episcopum Salonitanum* tribus constans capitibus. II. Commonitorium est *ad Presbyteros & Diaconos qui Ravennæ sunt*: ambo anno 418. sive Honorio XII. & Theodosio VIII. Coss. Extant & aliæ undecim ejusdem Epistolæ, in quibus tertia & quarta scriptæ sunt *ad Aurelium* & alios Africanos Episcopos, de Cælestio & Pelagio. VI. Et pleræque aliæ *ad Episcopos per Galliam & septem provincias* de privilegiis Ecclesiæ Arelatensis, aliisque Ecclesiæ Gallicæ rebus.

5. Bonifacius I. V. BONIFACIUS I. Romanus, Jocundis Presbyteri filius, numero quadragesimus tertius, sedit annis quatuor, mensibus novem, diebus 28. à 28. Decembris anni 418. quo in schismate adversus Eulalium electus est, usque ad 23. Octobris anni 423. sub Honorio & Theodosio II.

6. Ejus Epistolæ. VI. Tres ejus Epistolas habemus in Codice Canonum. Prima est *ad Honorium* Imperatorem, ut Romæ nunquam per ambitum ordinetur Antistes, quam sequitur rescriptum Honorii. II. *ad Patroclum, Remigium* & cæteros Episcopos *per Gallias & per septem provincias constitutos*, de Maximo Valentino Episcopo diversorum criminum accusato, anno Christi 419. Monaxio nimirum Consule. III. *ad Hilarium Narbonensem Episcopum* de Patroclo & ordinanda Lutevensi Ecclesia, Honorio XIII. & Theodosio juniore X. Coss. id est, anno 422.

7. Cælestinus I. VII. COELESTINUS I. Prisco patre natus Romæ, postquam sedes decem

cem dies vacasset, sedit ordine quadragesimus quartus, annos 8. menses 5. die 3. à die scilicet 3. Novembris anni 423. ad 6. Aprilis anni 432. sub Theodosio juniore & Valentiniano III.

VIII. In Codicem Canonum relatæ sunt tres ipsius Epistolæ. Prima *ad Venereum & cæteros Galliarum Episcopos*, de Prospero & Hilario, ac de S. Augustino ejusque scriptis adversus Pelagianos, quæ constat tredecim capitibus seu decretis. II. *ad universos Episcopos per Viennensem & Narbonensem provinciam constitutos*, Felice & Tauro Coss. anno scilicet 428. continens septem capita. III. *ad Episcopos Apuliæ & Calabriæ*, Florentio & Dionysio Coss. id est, anno 429. cujus sunt capita tria. Extant & aliæ undecim ejusdem Epistolæ extra Codicem Canonum. *8. Epistolæ Cælestini.*

IX. SIXTUS III. Romanus, Sixti filius, post novendiale interregnum, numero quadragesimus quintus, sedem tenuit annis septem, mensibus undecim cum duobus diebus, à die nimirum 26. Aprilis anni 432. ad 29. Martii anni 441. imperantibus iisdem Theodosio II. & Valentiniano III. *9. Sixtus III.*

X. Occurrunt duæ Sixti hujus genuinæ Epistolæ, quarum prima est ad *Cyrillum Episcopum Alexandrinum*. II. *ad Joannem Antiochenum Episcopum*, quæ laudatur in commonitorio Vincentii Lirinensis sub finem. Tertiam, quæ inscribitur *ad omnes Orientales Episcopos*, planè subreptitiam agnoscit Binius, tum quòd ex Epistola 3. Fabiani ad verbum descripta sit, tum quòd data legatur Valentiniano & Floriano Coss. Kal. Aprilis, cùm tamen Valentiniano Florianus collega nusquam inveniatur, & quintus Valentiniani Consulatus Anatolio collega, qui ex Consulatibus Valentiniani solus Sixti Pontificatum attingit, Kalendas Apriles habeat post Sixti mortem, utpote qui eo anno decesserit 5. Calendas Aprilis; aliisque prætерea de causis quas indicat Baronius [a]. *10. Epistolæ Sixti III.*

a Ad ann. 433. num. 36. & 37.

XI. S. LEO I. propter ingentia facta Magni cognomen meritus, in Tuscia Quintiano Patre natus, ordine quadragesimus sextus, post interregnum unius mensis, ac duodecim dierum, Ecclesiam rexit annis 20. mensibus 11. à die decimo Maii anno 440. ad 11. Aprilis anno 461. sub Valentiniano III. Maximo, Avito & Majoriano Occidentis, Theodosio juniore, Martiano, & Leone Thrace Orientis Imperatoribus. Adversus Manichæos, Pelagianos, Priscillianistas scripsit; & Eutychetem in Chalcedonensi Concilio damnari curavit. Attilæ ad ruinam urbis Romæ properantis impetu represso, eamdem urbem in Genserici Vandali direptione ab incendio & cæde liberavit. *11. S. Leo I.*

XII. Ejus Decreta 49. Codici Canonum Ecclesiæ inserta sunt ex Epistolis octo. Quarum Prima *ad Episcopos per Campaniam, Picenum, Tusciam, & per universas Italiæ provincias constitutos*, Maximo iterum & Paterno Coss. id est, anno 443. capitibus quinque constat. II. *ad eosdem Episcopos Italiæ*, de Manichæis in urbe detectis, uno capite absolvitur, scripta anno 444. Theodosio nempe 18. & Albino Coss. III. Calepodio, seu Callypio & Ardabure Coss. ann. 447. *ad Episcopos Siciliæ*, habet septem capita. IV. *ad Januarium* alias Julianum *Episcopum Aquilejensem*, iisdem Coss. uno capite continetur. V. *ad Rusticum Episcopum Narbonensem*, complectitur sedecim capita. VI. *ad Anastasium Episcopum Thessalonicensem*, est undecim capitum. VII. capitum septem data est *ad Anicetum Episcopum Aquilejensem*, anno 455. *12. Decreta & Epistolæ Leonis I.*

Con-

Consule scilicet Martiano Augusto. VIII. *ad Episcopos per Cæsariensem Mauritaniam constitutos* unum habet, sed longius caput. Sunt & aliæ Leonis vel ad Leonem Epistolæ numero centum & tres, *ad Concilia* præsertim œcumenica *Ephesinum & Chalcedonense* pertinentes. De harum Epistolarum octogesima octava ad *Germaniarum Episcopos*, an verè Leonis sit, ambigitur: Nonagesima sexta non Leonis Romani Pontificis est, sed Leonis Bituricensis aliorumque Episcoporum Gallicorum ad Episcopos & Presbyteros intra Tertiam (Aquitanicam nimirum aut Lugdunensem) provinciam constitutos. Epistola 18. paucis circa finem exceptis, & 13. itemque 85. ex tertia expressæ videntur: magna pars 83. legitur in 97. At 24. licèt imperfecta videatur, nec in manuscriptis Codicibus inventa sit à curatoribus editionum Parisiensis & Coloniensis, nihilominus vera est censenda, cùm habeatur in actis Græco-Latinis Concilii Chalcedonensis, parte 1. Accuratus Leonis operum collector & illustrator Paschasius Quesnel Presbyter Congregationis Oratorii D. Jesu, à germanis sancti hujus Pontificis Epistolis maculas mendorum & interpolationum abstersit, ordine mutato ad suos annos eas revocavit, & receptum illarum numerum accessione triginta prioribus additarum locupletavit. Septimam quæ *ad Septimium*, & decimam septimam, quæ *ad universos Siciliæ Episcopos*, scripta legitur, è numero Epistolarum Leonis expunxit in Notis quas eruditione haud vulgari in Leonis opera dedit. Illam quæ est *ad Galliarum & Germaniarum Episcopos*, de Chorepiscopis, omnino rejicit.

13. Hilarus. XIII. HILARUS seu *Hilarius*, ex Sardinia insula, Crispini filius, postquam sedes vacavit septem menses, sedit XLVII. numero, annis quinque, mensibus novem, diebus novem & viginti; à die 12. Novembris anni 461. ad 10. Septembris anni 467. sub Leone Orientis, Severo & Anthemio Occidentis Imperatoribus. Nestorii & Eutychetis damnationem confirmavit.

14. Hilari Decreta. XIV. In Codicem Canonum relata sunt ejus Decreta edita in Synodo Romana, quæ habita est in Basilica sanctæ Mariæ, in qua recitatæ sunt Epistolæ Ascanii & reliquorum provinciæ Tarraconensis Episcoporum, atque ad eas Hilari responsum, Basilico aut Basilisco & Hermenerico Coss. anno 465. Exstant & aliæ octo ejus ad varios Galliarum Episcopos Epistolæ.

15. Simplicius. XV. SIMPLICIUS, patria Tiburtinus, Castini filius, ordine XLVIII. Pontifex post decem à morte Hilarii dies creatus, sedit annos quindecim, menses 7. dies 10. à 20. Septembris anni 467. ad Idus Martias anni 483. imperantibus in Oriente Leone & Zenone, in Occidente verò Anthemio & aliis ad Augustulum, & post hunc regnante in Italia Odoacre Herulorum Rege.

16. Ejus Epistolæ. XVI. Ipsius Epistolæ duæ Codici Canonum insertæ sunt, totidem Decreta continentes: Altera *ad Joannem Episcopum Ravennatem*, Severino Consule, anno scilicet 483. Altera *ad Florentinum* aliosque Episcopos post consulatum Leonis Augusti, sive anno 473. Præter has Epistolas reperiuntur & aliæ sedecim *ad Zenonem* præsertim *Augustum*, & *Acacium Constantinopolitanum*.

17. Felix III. XVII. FELIX quibusdam II. Baronio aliisque III. Romæ Felice patre Presbytero natus, XLIX. numero Sedem Apostolicam, post sex dierum

dierum intervallum, tenuit annos octo, menses undecim, dies viginti duos, à die 8. Martii anni 483. ad diem 25. Februarii anni 492. Zenone & Anastasio Dicoro Imperatoribus Orientis, Odoacre Herulorum in Italia Rege, cum in Gallia Clodovæus Francis regnaret nondum Christianis sacris imbutus. Felix agente Joanne Alexandrino Patriarcha, Acacium Patriarcham Constantinopolitanum hæreseos damnavit in Synodo Romana anno 484. celebrata, cùm in alia superioris anni Synodo *Petrum Cnapheum* sive Fullonem Patriarcham Antiochenum damnasset.

XVIII. Extat in Canonum Codice ipsius Constitutum de rebaptizatis in Africa editum in Synodo Romana apud Basilicam Constantinianam Flavio Boetio Consule, id est, anno 487. Ejusdem quindecim Epistolæ inveniuntur, quarum septem, opera Philippi Labbei Societatis Jesu, novæ Conciliorum editioni adjectæ sunt. *18. Ejus Decreta & Epistolæ.*

XIX. GELASIUS I. Afer, Valerii filius, post vacationem throni Apostolici per quinque dies, sedit numero L. annos quatuor, menses octo, dies novemdecim, à die 2. Martii anni 492. ad 21. Novembris anni 496. Anastasio imperante per Orientem, regnantibus in Italia Theoderico Ostrogotho, in Gallia Clodovæo. Lupercalia quæ adhuc in urbe celebrabantur sustulit, & Manichæos in urbe deprehensos exustis eorum libris expulit. *19. Gelasius I.*

XX. Habetur in Codice Canonum Epistola ejus seu generale decretum *ad omnes Episcopos*, de institutis Ecclesiasticis, ac præsertim de ordinationibus, constans viginti octo capitibus, Asterio & Præsidio Coss. 1. id est, anno 494. quo anno habitum est ab eo Concilium 70. Episcoporum, ubi libri sacri & authentici ab apocryphis discreti sunt, ex quo est Canon *Sancta Romana* tertius dist. 15. Extant & aliæ tredecim ejusdem Epistolæ & quædam fragmenta. Scripsit præterea hymnos exemplo B. Ambrosii, & libros quinque contra Eutychem & Nestorium, quod opus longè diversum fuisse ab eo libello quod de duabus Naturis inscribitur sub nomine Gelasii, demonstrat Baronius, atque hunc à Græco Gelasii Cyziceni versum esse putat. *20. Decreta & Epistolæ Gelasii.*

XXI. ANASTASIUS II. patria Romanus, Petri filius, post septem dies creatus Pontifex ordine LI. iisdem Imperatore ac Regibus rexit Ecclesiam anno uno, mensibus undecim, diebus viginti tribus, à 28. Novembris anni 496. ad 16. Novembris an. 498. Cum Photino Thessalonicensi Diacono & Acacii assecla communicasse, & subito Dei nutu exanimatus esse memoratur à Schismaticis: quod commentum sequutus est cum Gratiano Platina. Sed id refellitur à Baronio & Romanis Correctoribus ad Canonem *Anastasius 9. dist. 19.* & falsi argui potest ex Epistola ejusdem Pontificis ad Anastasium Imperatorem Codici Canonum inserta, quæ constat octo capitibus, quorum tertio Acatii nomen tanquam hæretici & à Felice Pontifice anathemate percussi è diptychis eradi petit, nec tanquam Catholici in Ecclesia recitari. *21. Anastasius II. 51.*

CA-

CAPUT XXX.

De seculi sexti Pontificibus & Decretalibus in Codicem Canonum relatis.

1. *Symmachus.* I. SYMMACHUS, è Sardinia insula, patre Fortunato, postquam sedes quatuor diebus vacaverat, LII. numero eam tenuit annis 15. mensibus 7. ac diebus 27. à die 2. Decembris anni 496. ad 19. Julii anni 514. Anastasio Imperatore, Theodorico Italiae, Clodovaeo Francorum regibus. A fautoribus Laurentii, per Schisma adversus ipsum electi, calumniis oneratus, sese in Synodo Romana purgavit; edito etiam libello Apologetico, qui ab Ennodio Ticinensi posteà Episcopo conscriptus, Symmacho ipsi attributus est.

2. *Symmachi Decreta Synodalia.* II. Ea Synodus ex Symmachianis ordine quarta & Palmaris dicta, Ruffio magno, Fausto Avieno Coss. id est, anno 501. habita est, ejusque acta Codici Canonum inserta, quemadmodum & aliarum duarum Synodorum sub eo habitarum decreta; tum *de Pontificis Romani electione* post Consulatum Paulini anno scilicet 499. quae Synodus quatuor capita continet; tum *de bonis Ecclesiae non alienandis*: qua de re actum est in Synodo anni 502. Flavio Avieno juniore Consule, & septem capitibus constat. Extant etiam Symmachi Epistolae circiter decem, quarum Tertia ad *Liberium Patricium* Ennodio restituenda est, cujus inter Epistolas lib. 5. prima habetur. IV. *Ad Laurentium Mediolanensem Episcopum* est Ennodii ejusdem dictio sive oratio tertia, de qua videnda est Bibliotheca Patrum tomo 6. VIII. *Ad Orientales* est 14. lib. 2. Epistolarum ejusdem Ennodii, de qua etiam videnda Bibliotheca Patrum tomo jam indicato. VII. *Ad Confessores* scripsit quoque Symmachi nomine Ennodius diaconus.

3. *Hormisdas.* III. HORMISDAS Frusinonensis ex Campania, Justi filius, ordine LIII. post vacationem sex dierum, sedit annos novem, dies decem; à 26. Julii anni 514. ad 6. Augusti anno 523. sub Anastasio & Justino, regnantibus in Italia Theodorico Gotho, in Gallia Clodovaei filiis. Is Eutychianos, cùm adhuc reviviscerent, damnavit.

4. *Ejus Epistola.* IV. Relata est in Codicem Canonum cum Epistola Justini Augusti ad eum *de restituenda Ecclesiae pace*, & responsione ipsius Hormisdae, cujus aliae quoque Epistolae numero fermè 8. reperiuntur.

C A-

CAPUT XXXI.

De aliis seculi VI. Pontificibus, & eorum apud Isidorum Epistolis.

I. JOANNES I. Tuscus, Constantini filius, post interregnum sex dierum, sedit ordine LIV. annos duos, menses novem, dies quatuordecim; à 13. Augusti anni 523. ad 27. Maji ann. 526. Justino imperante, tribus Clodovæi filiis in Gallia regnantibus, in Italia verò Theodorico sæpiùs nominato, à quo Joannes in carcerem detrusus, Ravennæ obiit. *1. Ioannes ejusque res.*

II. Ejus nulla Decretalis habetur in Codice Canonum: sed apud Isidorum ei assignantur Epistolæ duæ. Prima *ad Zachariam Episcopum* Coss. Maximo & Olybrio; quæ ut spuria rejicitur, tum ex ea consulari nota, cùm Maximus & Olybrius nunquam simul; ille solus anno 523. hic anno 526. Consules fuerint: tum etiam ex stylo desumpto ex Epistolis Innocentii, Decretis Symmachi, aliisque similibus. II. Epistola *ad omnes per Italiæ provincias Episcopos* iisdem Coss. data, de consecrandis Arianorum Ecclesiis, falsi quoque à nonnullis arguitur, licèt ejus autoritatem ex Gregorii Turonensis testimonio astruat Baronius in Annalib.[a]. *2. Ejusdem Ep.*

a Ad an. lib. 25. & seq.

III. FELIX ejus nominis III. si priscos sequamur, qui Felicem Liberii æmulum & successorem non numerant; at Baronio aliisque recentioribus quartus; è Samnio, patre Castorio, post vacationem duorum propè mensium, numero LV. Sedem obtinuit annis quatuor, mensibus duobus, diebus 18. à die 24 Julii anni 526. ad 12. Octobris ann. 530. Imperatoribus Justino & Justiniano, regibus Italiæ quidem Athalarico, Francorum Clodovæi filius. *3. Felix 4.*

IV. Ejus nomen apud Isidorum præferunt tres Epistolæ. Prima *ad omnes Episcopos*, de consecratione Ecclesiarum, Lampadio & Oreste Coss. id est, anno 530. quam ex eo commentitiam esse vult Blondellus, quòd Scripturæ sacræ, Leonis & Gregorii sententiis aspersa sit. II. Exhortatoria *ad Sabinam*, iisdem Coss. 12. Kal. Novembris: quo tempore Joannes è vivis excesserat. Tertia Epistola est *ad Cæsarium Arelatensem Episcopum*. *4. Ejus Epistolæ.*

V. BONIFACIUS II. Romanus, Sunibaldi vel Sigibaldi filius, ordine LVI. sedit annos duos, dies totidem: à 15. Octobris anni 530. ad 17. itidem Octobris anni 532. imperante Justiniano, regibus iisdem quibus Felix IV. *5. Bonifacius II.*

VI. Ei falsa adscribitur Epistola *ad Eulalium Episcopum Alexandrinum*, de reconciliatione Ecclesiæ Carthaginensis, cùm tamen Eulalius nullus inter Patriarchas Alexandrinos legatur, & Ecclesia Africana nullo schismate à Romana per id tempus avulsa fuerit, ut fusiùs advertunt Bellarminus [b] & Baronius [c]: adde quòd Carthaginensis Ecclesia non ad Alexandrinum Patriarchatum pertinet, sed ad Romanum. Pari vitio laborat exemplum Eulalii & Justiniani professionem fidei continens, eique Epistolæ adjunctum, quod notatur Coss. Justiniano III. & Ore- *6. Epistola ei adscripta.*

b Lib. 2. de Rom. Pontifice, cap. 25.

c In Annalib. ad annum 419. & in notis ad martyrologium Romanum, 16. Octobris.

& Oreste, qui tamen Justiniani in Consulatu collega nullibi legitur. Sed alia extat certior ejusdem Pontificis Epistola *ad Cæsarium Arelatensem Episcopum*, qua confirmantur ea quæ in Concilio Arausicano 2. gesta fuerant.

7. Joannes II. VII. JOANNES II. qui & Mercurius, Romanus, Projecti filius, inter Pontifices Romanos LVII. Sedit annos 2. menses 8. dies 3. à 23. Octobris anni 532. Justiniano Imperatore, Athalarico Italiæ, Childeberto & Clothario unà cum Theodeberto Francorum regibus.

8. Ejus Epistolæ. VIII. Ejus extant extra Codicem Canonum Epistolæ sex, quarum Prima Coss. Justiniano & Athalarico suspecta est, tam ex hac consulari nota, quòd Athalaricus, rex quidem Italiæ, non tamen consul fuerit: quàm ex diverso ab aliis Joannis Epistolis stylo, & insertis Leonis Papæ atque Idacii sententiis. II. *ad Justinianum*, quæ incipit *inter claras*, minùs probabiliter in dubium à nonnullis revocatur, cùm in Codice ejusdem Imperatoris habeatur sub titulo de summa Trinitate, unà cum ipsius Justiniani ad Joannem Epistolà.

9. Agapetus I. IX. AGAPETUS I. Romanus, Gordiani Presbyteri filius, numero LVIII. Sedit mensibus decem, cum aliquod diebus, ab initio Julii anni 535. imperante Justiniano: obiit Constantinopoli, quò legatus fuerat à Theodato Gothorum in Italia rege, vel certè in reditu ab ea legatione.

10. Ejus Epistola. X. Illius octo Epistolæ circumferuntur, quas inter non vacat imposturæ suspicione Quinta *ad Anthimum Patriarcham Constantinopolitanum*, & dubiæ fidei habetur, tam ex adjecto falso consulatu Justiniani & Theodati, quàm ex stylo longè diverso ab aliis ejus Epistolis; & quòd Leonis, Augustini, Hormisdæ fragmentis magna ex parte constet, quemadmodum agnoscit Baronius [d].

d Ad Ann. 535.

11. Silverius. XI. SILVERIUS, Campanus, Hormisdæ Papæ filius, ante ejus Sacerdotium natus, Pontifex ordine LIX. Theodati opera creatus, sed posteà Theodora Imperatrice id agente à Belisario in insulam relegatus, subrogato in ejus locum Vigilio; sedi præfuit per annum fermè integrum à die 20. Junii anni 536. Obiit in exilio die 20. Junii 540.

12. Ejus Epistola. XII. Epistolæ duæ ipsius nomen præferunt; Prima *ad Vigilium*, cujus temporis notam Consule Basilio, sive ut alia lectio habet, Belisario Patricio, rejicit Baronius, quòd Basilii Consulatus annis quatuor posterior sit toto Silverii Pontificatu; Belisarii verò Consulatus Silverii electionem præcesserit. Sed si post Consulatum Belisarii, aut Belisario Patricio (non Consule) legatur, non abhorrebit à Silverii tempore ea nota: aliunde tamen ea Epistola non videtur ab omni suspicione immunis, ob stylum minùs Latinum, alienos flosculos inspersos; & quòd in ea Silverius qui (teste Liberato) statim ab exautoratione in exilium missus est, dicatur coacto Episcoporum Concilio anathema in Vigilium pronunciasse. II. Verò *ad Amatorem Episcopum Augustodunensem* responsoria, rejicitur à Baronio [e], velut ab otioso aliquo ex Anastasii scriptis consarcinata, apposita mendaci Consulum nota, & præterea in non paucis ab historica veritate abhorrens.

e Ad ann. 539.

13. Vigilius. XIII. VIGILIUS Romanus, Joannis Consulis filius, die 27. Maii anni

anni 537. creatus, quamvis spirante adhuc Silverio, ac deinde post ejus obitum, à die scilicet 20. Junii anno 540. legitimis comitiis recepto Pontificatu, sedit numero LX. per annos quindecim, menses sex, dies fermè 20. imperante Justiniano, regnantibus in Gallia Clothario & Childeberto iisdem, ad 10. Januarii anno 555. quo tempore obiit Syracusis in Sicilia, Constantinopoli rediens, quò à Justiniano evocatus, tria Capitula damnavit: sed Synodo 5. œcumenicæ interesse noluit: multa ob Anthimum anathemate perculsum passus à Theodora Augusta.

XIV. Extant Epistolæ sedecim nomen ejus præferentes: quarum Prima ejus nomine ab Eutychiano quodam scripta creditur. Sequentes *ad Eutherium*, qua ejus consultationibus per septem capita respondet, *ad Cæsarium* Arelatensem, *ad Justinianum*, *ad Mennam* Constantinopolitanum, *ad Auxanium*, *ad Aurelianum Arelatenses*, *& ad Episcopos Galliæ*. XV. Encyclica *ad universam Ecclesiam* de suo ad sanctam Euphemiam secessu, à Jacobo Sirmondo integrè edita est post appendicem Codicis Theodosiani. Extat & *Constitutum* ejusdem de tribus illis Capitulis, de quibus in 4. & 5. Synodis actum est. *14. Vigilii Epistolæ.*

XV. PELAGIUS I. Romanus, Joannis Vicariani filius, ex Diacono Pontifex ordine LXI. sedit annis tribus, mensibus decem, diebus circiter octodecim, à 16. Aprilis anni 555. ad 5. Martii an. 559. imperante Justiniano, Clothario Francorum Monarcha. *15. Pelagius I.*

XVI. Inveniuntur Epistolæ sedecim ejus titulo insignitæ. Earum prima *ad Vigilium* quemdam *Episcopum*, falsi suspicione laborat, apud Baronium [f], quòd data ponatur Coss. Joanne & Narsete, cùm tamen per hos annos post Basilium, qui anno 540. consulatum gessit, nulli Consules legantur: sed sequentium annorum monumenta usque ad annum 2. Justini junioris, id est Christi 566. nota post Consulatum Basilii anno 1. 2. ac deinceps consignentur, ut colligitur ex Cassiodoro & aliis historiæ Scriptoribus. *16. Ejus Epistolæ.* *f Ad ann. 559.*

XVII. JOANNES III. Romanus, vulgò Catellinus cognominatus, Anastasio viro illustri patre, sedit ordine LXII. annis 12. mensibus 11. diebus 16. à 17. Julii anni 559. usque ad 13. Julii 572. imperante Justino juniore, regnantibus apud Francos Clothario, ac post eum Chereberto, Sigeberto, Chilperico, & Guntramno ejus filiis. *17. Joannes III.*

XVIII. Joannis apud Isidorum Epistola *ad universos per Germaniæ & Galliæ provincias constitutos Episcopos*, adjectam habens notam Justini VI. Consulis cum Narsete, idque 14. Calendas Augusti, pluribus ex capitibus supposititia censetur à Baronio, tùm quòd Justinus junior primum Consulatum non ante annum Imperii secundum inierit, quem licèt aliquot annis post gessisse legatur, non tamen continua serie: unde sextus ejus Consulatus vix in annum 572. cadere posset, quo anno Joannes hic tertius die 13. Julii à vivis excessit; tum quòd Chorepiscoporum, adversus quos velut Episcopalia munia usurpantes, tota Epistola conscripta est, nulla tunc mentio in Ecclesiæ Gallicanæ historia occurrat. Accedit quòd præter fidem antiquitatis Linum & Cletum ex albo Pontificum Romanorum expungit autor ejus Epistolæ, asseritque solo Chorepiscoporum titulo potitos. Nec admodum certæ fidei creditur Epistola tertia ejusdem Joannis nomine *18. Ejus Epistolæ.*

scripta

ſcripta *ad Edaldum Viennenſem Epiſcopum*, quam Joannes à Boſco ex Bibliotheca Floriacenſi eruit.

19. Benedictus I. XIX. BENEDICTUS I. Romanus, cognomento Bonoſus, numero LXIII. ſedit annos quatuor, menſes duos, dies quindecim, à 16. Maji anni 573. ad 31. Julii an. 578. Juſtino juniore imperante, regnantibus apud Francos Guntramno, Chilperico, & Childeberto fratris filio.

20. Ejus Epiſtola. XX. Unica ejus nomine præfertur Epiſtola, quæ ex falſo & prorſus inaudito Juſtini & Libii Conſulatu, & ſententiis ex Ithacio Claro adverſus Marimagnum Arianum cap. 1. & aliunde depromptis, ſuſpecta habetur.

21. Pelagius II. XXI. PELAGIUS II. Romanus, Vinigildi filius, ſedit LXIV. numero, annos 12. menſes 2. dies 17. à die 10. Novembris anni 577. ad 8. Februarii an. 590. Tiberio II. & Mauritio imperantibus, regnantibus verò apud Francos unà cum Guntramno ipſius fratrum filiis Childeberto & Clothario.

22. Ejus Epiſtolæ. XXII. Epiſtolæ Pelagii 2. circiter novem referuntur. Prima *ad Benignum Archiepiſcopum* de translatione Epiſcoporum, ſententiis Athanaſii, Zoſimi, Cœleſtini, Leonis, aliorumque referta, quam ex Iſidori mercibus eſſe innuit Baronius [g]. II. *ad univerſos Epiſcopos & cunctos per Campaniæ & Italiæ provincias militantes*, de accuſationibus Epiſcoporum, conſtat Proſperi, Hilarii, aliorumque Patrum & Conciliorum, Romani ſub Symmacho, & Lateranenſis ſub Martino I. ſententiis. VIII. *ad univerſos Epiſcopos, qui vocatione Joannis ad Synodum Conſtantinopolim conveniebant*, reprobat omnia Synodi Conſtantinopolitanæ acta, præter Gregorii Antiocheni abſolutionem, & Decretum præſertim rejicit, quo Joannes Patriarcha Conſtantinopolitanus œcumenici titulum ſibi vindicaverat. Hæc novatoribus diſplicet, qui velut ſpuriam damnant, tum quòd multa cum Innocentii, Cœleſtini, Leonis, & præſertim Gregorii Magni ſententiis congruentia contineat: tum quòd parùm probabile videatur Gregorium, qui Epiſtolarum à Pelagio deceſſore ſuo ſcriptarum exempla Patriarchis Alexandrino & Antiocheno, ſe deſtinaſſe teſtatur Epiſtolas 36. lib. 4. eadem omnino verba, quibus uſus fuiſſet Pelagius, Epiſtolæ ſuæ, quam unà cum Pelagianis mittebat, inſeruiſſe. II. *ad Galliæ & Germaniarum Epiſcopos*, de novem Præfationibus inter Miſſarum ſolemnia recitandis, ſpuriam aſſerit Blondellus, ſed levibus admodum argumentis.

g Ad ann. 581.

CAPUT XXXII.

De S. Gregorio Magno, ejuſque Epiſtolis.

1. Gregorius I. ejuſque geſta. I. GREGORIUS I. Romanus, Gordiano patre, numero LXV. ſedit annos 13. menſes 6. dies decem, à tertia die Septembris, indict. 9. id eſt, anno 590. quo die conſecratus eſt, uſque ad diem 12. Martii 604. imperantibus Mauritio ac deinde Phoca, regnantibus in Gallia Clothario II. & Theodorico ac Theodeberto Childeberti filiis. Is cùm Pontificiam digni-

dignitatem frustrà vitasset, tantas in ea res gessit, ut Magni cognomen meruerit. Anglos imprimis Australem Britanniæ insulæ partem obtinentes, misso Augustino aliisque Monachis, Christianam ad fidem adduxit anno 596.

II. Ejus Epistolæ ob multitudinem Codici Canonum insertæ non sunt, licèt maximæ in Ecclesia autoritatis semper sint habitæ: itaque suo seorsim volumine continentur, quod *Registrum* sive Regestum vocant, quasi digestum dixeris, duodecim libris distinctum.

2. Ejusdem Epistolæ ac Regestum.

III. Inter eas Epistolas legitur Decretum sive Constitutio de Privilegiis Monasterio sancti Medardi Suessionensis, Ordinis S. Benedicti, concessis, *ad omnes Episcopos*; quod in prioribus operum S. Gregorii editionibus, tanquam appendix ad calcem libri 12. rejectum, in editione Romana anni 1586. & seqq. aliis, inter Epistolas 38. & 39. lib. 2. collocata. Id Privilegium non tantùm ab heterodoxis, sed ab eruditioribus inter orthodoxos hodie velut suppositítium, aut saltem magna ex parte corruptum rejicitur, nimirum à Jacobo Perronio Cardinali in oratione ad tertium ordinem regni Francici tempore comitiorum generalium habita, à Bernardo Vvidringtono [a], à Petro de Marca [b] Archiepiscopo Tolosano, & imprimis à Joanne Launoyo [c]: contra verò defenditur à Roberto Quatrimario & Joanne Mabillonio [d] sancti Germani Monachis, post Baronium [e], Bellarminum [f], & Theophilum Raynaudum [g]. Præcipuæ rationes Privilegium illud impugnantium petuntur, Primùm ex eo quòd in manuscriptis Codicibus non inveniatur, nec à quoquam veterum agnoscatur. Quòd enim Gregorius VII. & Thomas Valdensis ex Gregorii Magni scriptis argumenta desumunt ad confirmandam autoritatem Pontificiam in spoliandis Imperio Principibus, cujus rei in fine hujus privilegii aliquod extat indicium, illi non hoc Privilegium laudant, sed Epistolam 11. libri 10. *ad Senatorem*. Secundò ex stylo Gallicas posteriorum temporum phrases præferente: Tertiò ex subscriptionibus Episcoporum ac Regis Francorum Theodorici, quorum tempora cum anno huic Constitutioni apposito non congruere advertit ipse Baronius. Alias ejusdem Gregorii Epistolas aliquot convellunt heterodoxi, ac præ cæteris Jamesius in Vindiciis Gregorianis, atque imprimis vigesimam secundam lib. 12. *ad Felicem Episcopum Messanensem*, de propinquorum conjugiis, anno 14. datam, quo tempore Felice jamdiu mortuo (nempe anno 595.) Donum Messanensi Ecclesiæ præfuisse ostendit Epistola 39. lib. 5. aliæque. Reperiuntur & in Bibliothecis selectæ hujus Pontificis Epistolæ manu exaratæ, quas ad Ecclesiarum usum accommodari jam olim placuit.

3. De Privilegio Monasteris sancti Medardi, & aliis.

a In prolegom. Critici Augustiniani castigati.

b Lib. 3. de concordia Sacerdotii & Imperii c. 16.

c Peculiaribus libris sub titulo inquisitionis in illud privilegium, ac deinde assertionis ejusdem inquisitionis.

d In responsionibus seu Apologeticis contra Launoium.

e Ad ann. 593.

f Lib. 5. de Rom. Pont. c. 8. & de potestate Pontificis in temporalibus adversus Barclayum c. 40.

g In axorematis de confixione librorum.

Epistolas porrò Gregorii eruditis notis illustravit præter alios Antonius Dadinus *Altaserra*, Tolosanus Antecessor, speciali volumine.

CAPUT XXXIII.

De seculi VII. Pontificibus, quorum ex Epistolis sententiæ à Gratiano in corpus Decretorum translatæ sunt.

1. Quorum Pontificum hic facienda mentio. I. CUM de sequentium Pontificum Romanorum Epistolis haud magna sit controversia, præterquam de nonnullis Deusdedit, Leonis II. & Benedicti II. atque in Codicem Canonum relata fuerint dumtaxat Gregorii II. quædam decreta: idcirco non omnium Pontificum, qui sequuti sunt, nomina & acta prosequemur; sed eos ferè indicabimus quorum Epistolæ seu Decreta aut ex his fragmenta in receptum Juris Canonici corpus relata sunt. In his septimo seculo primus occurrit

2. Bonifacius III. II. BONIFACIUS III. Romanus, Joannis filius, qui sedit numero LXVII. octo menses & dies 23. à die 15. Februarii anni 606. ad diem 12. Novembris, Phoca Imperatore, Franciæ autem regibus Clothario II. Theodorico & Theodeberto. Sub eo habitum est Concilium Romanum de non eligendo Pontifice nisi post tertium à sepulto decessore diem.

3. Deusdedit. III. DEUSDEDIT Romanus, Stephani Subdiaconi filius, ordine LXIX. sedem tenuit annis 2. mesibus 11. & diebus 26. à die 13. Novembris anni 614. ad 8. Novembris anni 617. Heraclio Imperatore, & Clothario 2. Galliæ Monarcha.

3. Ejus Epistola. IV. Ejus unica præfertur Epistola de viro, qui proprium filium in baptismo suscepit, ab uxore separando, & vice versa, *ad Gordianum Hispalensem Episcopum* inscripta, qui tamen nullus eo tempore fuit: Hispalensem Ecclesiam administrante B. Isidoro sub Recaredo & sequentibus Gothorum in Hispania regibus, ad Sisenandum usque; & à Gregorii I. Romani Pontificis ad Honorii tempora: unde & ex aliis argumentis non parùm elevatur hujus Epistolæ fides.

5. Honorius I. V. HONORIUS I. Campanus, Petronii Consulis filius, numero LXXI. sedit annis 12. mensibus 4. diebus 27. à 14. Maji anni 626. ad diem 12. Octobris 638. imperante Heraclio, regnante in Gallia Dagoberto, unà cum Sigeberto filio. Hic Pontifex inter eos qui Monothelitarum hæresim secuti sunt, à non paucis numeratur. Sed hanc ab eo calumniam amolitus est Joannes IV. qui ab eo tertius Pontificatum tenuit: is quippe in Epistola ad Constantium, quæ in Anastasii collectaneis extat, docet Honorium Sergio Patriarchæ Constantinopolitano de una in Christo voluntate subdolè interroganti respondisse duas quidem in eo non fuisse voluntates sibi invicem adversantes; quemadmodum cæteri homines experiuntur: cæterùm duas in Christo naturas duasque ex consequenti voluntates ab eo fuisse agnitas.

9. Ejus Epistolæ. VI. Ejus extant Epistolæ sex, quarum tertia & quarta *ad Sergium* prædictum Constantinopolitanum habentur Synodi 5. actione 2. & 13.

VII.

VII. S. MARTINUS I. Tudertinus, inter Romanos Pontifices LXXV. sedit sex annis, cum mense uno, diebus 26. ab initio Julii an. 645. ad 16. Septembris 655. sub Constante Imperatore, Francorum regibus Clodovæo II. & Sigeberto: ab eodem Imperatore per Theodorum Exarcham Constantinopolim abreptus, & in exilium missus Chersonem, quòd Heraclii typo subscribere jussus, eum unà cum Monothelitarum errore damnasset. *7. Martinus I.*

VIII. Reperiuntur 70. fermè ipsius Epistolæ, quarum prima *ad omnes fideles*, acta Synodi Romanæ in Basilica Lateranensi sive Constantiniana adversus Monothelitas habitæ exponit. *8. Ejus Epistolæ.*

IX. AGATHO, Siculus, ex Monacho Pontifex, numero LXXX. sedit annis 3. mensibus 6. cum 25. diebus, à 16. Junii anni 678. ad 11. Aprilis an. 681. imperante Constantino Pogonato, & regnante apud Francos Theodorico. Sub eo habitum est Concilium Constantinopolitanum 3. œcumenicum 6. extantque ejus Epistolæ duæ, quarum prima est ad Augustos Imperatores, Constantinum scilicet ejusque filios, ad eam Synodum pertinens. *9. Agatho.*

X. LEO II. Siculus, Pauli filius, ordine LXXXI. sedit menses solùm 10. & dies 14. à 15. mensis Augusti anni 683. qua consecratus est, imperante Constantino Pogonato, eodemque Theodorico rege Francorum, usque ad 28. Junii 684. *10. Leo II.*

XI. Habentur quinque ipsius Epistolæ. Prima responsum continens ad Constantinum Imperatorem, quam spuriam censet Baronius [a], & cum eo Possevinus ac Binius: quòd data dicatur 9. Maji, indictione 10. quæ incidebat in annum 682. quo tempore nondum confirmatus fuerat Leo; cùm tamen textus Epistolæ indictionis 10. tanquam nuper elapsæ mentionem faciat; & præterea literarum Imperatoris ad Agathonem de cogenda synodo, quæ tamen literæ non ad Agathonem, sed ad Donum, ejus decessorem scriptæ sunt, ut ex Anastasio Bibliothecario actisque Synodi 6. & ipsius Agathonis Epistola constat: & præterea quòd Leo in hac Epistola Honorio Pontifici velut hæretico anathema dicat, cui tamen certum est Romanam Ecclesiam velut in communione Catholica defuncto parentasse, ejusque corpus inter sanctos Pontifices publico funere elatum collocasse. Verùm abest à Codice Græco indictionis nota: Honorii autem tanquam pro Monothelita damnati meminerunt Beda [b], liber Pontificalis in Leone II. Tarasius [c] Patriarcha Constantinopolitanus. II. quoque Leonis Epistolam *ad Episcopos Hispaniæ* falsi arguit ibidem Baronius, quoniam in ea dicuntur Archiepiscopi de diversis Conciliis ab eo destinati, cum tamen ad 6. œcumenicam Synodum nullus Archiepiscopus Roma missus inveniatur, nec ullus omnino Præsul à Leone mitti potuerit ad eam Synodum, quæ ante Agathonis obitum absoluta fuerat. Idem præterea Baronius improbat 3. Epistolam *ad Quiricum* vel Quirinum *Episcopum*, & 4. *ad Simplicium Comitem*, atque itidem 5. *ad Ervigium Hispaniæ regem*, quòd asserat Quiricum Archiepiscopum Toletanum ante annos septem è vivis excessisse, cùm Julianus ipsius successor Concilio Toletano 10. anno 681. subscripserit, & nullus Simplicius inter cæteros Comites Hispaniæ subscripsisse Concilio Toletano 13. legatur. *11. Ejus Epistolæ.*

a Ad ann. 683.

b De ratione temporum & in Martyrologio.

c Synodi 7. oratione 3.

12. Benedictus II. XII. BENEDICTUS II. Romanus, Joannis filius, ordine LXXXII. sedem tenuit menses 8. dies 17. à die 20. Augusti anni 684. ad 7. Maji anni sequentis, imperante Constantino Pogonato, regnante apud Francos Theodorico.

13. Ejus Epistolæ. XIII. Ejus, tanquam electi, nondum tamen inaugurati Pontificis nomine duæ habentur Epistolæ. Prima *ad Petrum Notarium regionarium*, cui mandat ut impositum à Leone II. munus persequatur, deferendi in Hispaniam Concilii Constantinopolitani œcumenici 6. definitionem cum Epistola Constantini Imperatoris, & libello acclamatorio. II. *ad Ervigium Gothorum regem* de iisdem rebus: quæ Epistolæ rejiciuntur à Baronio [d]: ideo præsertim quòd in Concilio 14. Toletano anno 683. habito affirment Hispaniarum Episcopi se non à Benedicto, sed à Leone, nec tantùm definitionem Concilii illius œcumenici, sed omnia acta Synodalia sive gesta Concilii accepisse.

d Ad ann. 684.

14. Sergius I. ejusque Epistola. XIV. SERGIUS I. Syrus origine, natalibus Siculus, Tiberio patre, sedit LXXXV. numero, per tredecim annos, menses 8. dies 14. à 26. Decembris anni 687. ad diem 9. Septembris anni 701. imperante 1. Justiniano II. deinde Tiberio Absimaro, regnantibus apud Francos post Theodoricum I. Clodovæo III. dein Childeberto II. regibus verò Longobardorum in Italia Pertarido & Cuniberto. Aquilejensis Conciliabuli præsides, qui anno 680. quintam Synodum reprobaverant ad Catholicæ Ecclesiæ consensum salutaribus monitis adduxit. Memoratur ejus Epistola *ad Ceolfridum in Anglia* de Beda Romam mittendo.

CAPUT XXXIV.

De seculi octavi Pontificibus, quorum Epistolæ paucæ Codici Canonum illatæ, aliæ à priscis Collectoribus, ipsoque Gratiano excerptæ sunt.

1. Gregorius II. I. GREGORIUS II. Romanus, Marcelli filius, ordine XC. sedit annis 16. mensibus 6. cum 20. diebus, à 22. Martii anni 714. ad 11. Februarii anni 731. imperante Leone Isauro Iconomacho, & regnantibus apud Francos Dagoberto II. Chilperico II. Theodorico itidem II. à Cala nuncupato; rege autem Longobardorum Luitprando, quem ab urbis Romanæ obsidione deterruit Gregorius; qui & misso trans Rhenum Bonifacio Monacho Germanos ad fidem Christi traduxit.

2. Ejus Decreta & Epistolæ. II. Ejus Decreta 19. numero in Synodo Romana anno 721. constituta Codicem Canonum Romanæ Ecclesiæ veterem claudunt. Extant & ejusdem Epistolæ 15. quæ magna ex parte scriptæ sunt ad Francos vel Germanos, nisi quòd quædam ad Græcos, ac præsertim ad Constantinum Imperatorem Leonis filium destinatæ sunt, quem cùm ab impugnandis sacris Imaginibus avertere nequiret, anathemate percussit, Romamque & magnam Italiæ partem à Græcorum abstraxit Imperio. Extat

& ejus-

& ejusdem Capitulare *Martiniano Episcopo* in Germaniam misso traditum.

III. GREGORIUS III. Syrus, Joannis filius, numero XCI. sedit annis 10. mensibus 9. & diebus 12. à 16. Februarii anni 731. usque ad diem 28. Novembris ann. 741. sub Constantino Copronymo Imperatore, regente Franciam Carolo Martello, qui Gregorii III. precibus motus Luitprandum Longobardum Romanæ infestum Ecclesiæ minis coercuit. *3. Gregorius III.*

IV. Septem ejus Epistolæ reperiuntur, pleræque de rebus Germanorum recens ad Christum conversorum, ac præterea excerptum ex Patrum dictis & Canonum sententiis de diversis criminibus, eorumque remediis. *4. Ejus Epistolæ.*

V. ZACHARIAS Græcus, Polychronii filius, ordine XCII. sedit annis 10. mensibus 3. diebus 10. aut circiter; à die 2. vel 6. Decembris anni 741. ad 15. Martii anno 752. sub Constantino Copronymo, Childerico rege Francorum, à quibus postea electum in regem Pipinum probavit Zacharias, regnantibus apud Longobardos post Luitprandum, Hildebrando, Rachi, & Astulpho. Epistolæ ipsius 15. extant ad Francos præsertim scriptæ. *5. Zacharias.*

VI. STEPHANUS II. (vel potius III. si quatriduanum Stephanum alium, qui immediatè præcessit, juxta Baronium numeremus) sedit XCIV. ordine, annis quinque, diebus 9. à die 29. Aprilis anni 752. imperante Constantino Copronymo eodem, regnante apud Francos Pipino, ad quem Stephanus, Astulphi Longobardorum regis injurias fugiens, in Galliam venit, atque omni cultu exceptus eum ad inferendum Longobardis bellum impulit; ab eo deinde Ravenna & Pentapoli donatus. *6. Stephanus II. aliàs III.*

VII. Sex ejus habemus Epistolas ad Pipinum vel Francos, & responsa 19. in Gallia edita apud Carisiacum. *7. Ejus Epistolæ.*

VIII. STEPHANUS III. (aliis IV.) Siculus, exturbato Constantino Romanæ Sedis invasore, eam numero XCVI. obtinuit annos 3. menses 5. & dies 27. à 5. Augusti anno 768. ad Kalendas Februarii ann. 722. imperante Constantino jam nominato, & dominante apud Francos Carolomanno cum Carolo Magno, Longobardorum verò rege Desiderio. Tres ejus Epistolæ ad Reges Reginamve Francorum extant, ex Codice Carolino per Jac. Gretserum edito. *8. Stephanus III. aliàs IV.*

IX. HADRRIANUS I. Romanus, numero XCVII. sedit annos 23. menses 3. dies 17. à 10. Februarii anni 772. ad 26. Decembris anni 795. imperante Constantino Copronymo, ac deinde Leone IV. & post eos Constantino VII. cum Irene matre: Rege verò Francorum Carolo Magno, qui devicto Desiderio, Sabinum agrum & Spoletanum ac Beneventanum Ducatus Ecclesiæ Romanæ est largitus. *9. Hadrianus I.*

X. Referuntur à Baronio ex Bibliotheca Vaticana Index & argumenta Epistolarum Adriani septemdecim, quarum pleræque scriptæ sunt ad Carolum Magnum. Epistolæ ipsæ magnam partem integræ habentur in Codice Carolino Gretseri, & apud Sirmondum [a], atque in Labbeana omnium Conciliorum editione, servato temporum ordine exscriptæ. *10. Ejus Epistolæ.*

[a] Tomo 2. Concil. Galliæ.

11. Leo III. XI. LEO III. Romanus, Azuppii filius, Pontifex numero XCVIII. Ecclesiam rexit annos 20. menses 5. dies 7. à 26. Decembris anni 795. ad 12. Julii an. 816. imperantibus in Occidente Carolo Magno & Ludovico Pio, in Oriente Constantino cum Irene matre, Irene sola, ac deinde Nicephoro, Michaele Curopalate, & Leone V. Armeno. Hic Leo III. anno 799. oculis & lingua mutilatus per seditionem, horum membrorum usum insuitato Dei beneficio recepit, & coram Carolo Magno objecta crimina jurejurando discussit, cumque die Dominici Natalis anno 800. Imperatorem Romanorum salutavit. Præter tres ejus Epistolas priùs editas, alias aliquot dedit nobis editio Conciliorum, quæ à Ph. Labbeo adornata est.

CAPUT XXXV.

De Pontificibus seculi noni, quorum Decretis usus est Gratianus.

1. Paschalis I. & Epistola ipsius. I. PASCHALIS I. Romanus, Bonoso patre natus, sedit numero centesimus, annis 7. mensibus 3. diebus 7. à 27. Januarii anni 817. usque ad diem 13. Maii ann. 824. imperantibus Ludovico Pio in Occidente, Leone Armeno, & post eum Michaele Balbo in Oriente. Paschalis scripta ad Ludovicum Pium Epistola, Pontificiam dignitatem eo inconsulto acceptam excusavit; Ludovicus autem rescripto suo seu constitutione in gratiam Paschalis emissa, liberam imposterum Romani Episcopi electionem permisit: ut refertur *Can.* 30. *dist.* 63. Reperiuntur Paschalis Epistolæ duæ.

2. Eugenius II. ejus Decreta. II. EUGENIUS II. itidem Romanus, Boemundi filius, Pontifex ordine CI. sedit annis 3. mensibus 2. & 23. diebus, à 15. Maji anni 824. ad 7. Augusti ann. 827. iisdem imperantibus. Exstant aliquot Canones Concilii Romani sub eo celebrati.

3. Gregorius IV. & ejus Epistolæ. III. GREGORIUS IV. Romanus, Joanne genitus, sedit CIII. numero, annis 6. à die 7. Calend. Februarias anni 828. quo populi electione per Ludovici Francorum Regis & Imperatoris legatum examinata, ordinatus est, ad diem 25. Januarii aut circiter anno 844. imperantibus in Occidente post Ludovicum Pium Lothario I. in Oriente verò Theophilo, ac deinde Michaele cum matre Theodora, Carolo autem Calvo per Gallias regnum obtinente. Reperiuntur Epistolæ 3. hujus Pontificis ad Galliæ vel Germaniæ præsules.

4. Leo IV. IV. LEO IV. & ipse Romanus, Rodoaldi filius, sedit CV. numero, annos 8. menses 3. dies 5. à 12. vel certè 13. Aprilis anni 847. ad 17. Julii an. 855. Imperatoribus Francorum Lothario, ejusque deinde filio Ludovico; Græcorum verò Michaele Potore; rege Galliæ Carolo Calvo. Hic, Saracenis Italiam vastantibus, veteri Romanæ urbi novam adjecit, que Leonina est dicta. Duæ tresve inveniuntur ipsius Epistolæ cum aliarum fragmentis.

V. Inter

V. Inter hunc & Benedictum III. inseritur in Mariani Scoti & Sigeberti Chronicis [a] Joannes VIII. quem fœminam fuisse dissimulato sexu ad Pontificatus culmen evectam creduli quidam Scriptores vulgarunt. Sed in castigatis utriusque exemplaribus Joannes iste, seu Joanna Papissa nusquam legitur; & Anastasius Bibliothecarius, ipseque Photius, qui ætate illa vixerunt, Leoni IV. Benedictum, nullo interjecto, substituunt, huic Nicolaum: unde apparet hanc fabulam ab otiosis nugatoribus esse confictam: eamque refellunt imprimis Onufrius Panvinius [b], Leo Allatius, & Philippus Labbe singularibus tractatibus, atque adhuc inter Calvinianos ipsos David Blondellus. *5. De fabulosa Ioanna Papissa.* a Ad ann. 854. b In notis ad Platinam.

V. NICOLAUS I. Romanus, Theodori regionarii filius, sedit CVII. ordine, annis 9. mensibus 6. diebus 21. à 24. Aprilis anni 858. qua coronatus est, usque ad 13. Novembris anni 867. imperantibus Ludovico II. & Michaele Potore sive Scurra, regnantibus apud Francos Carolo, Ludovico, & Lothario juniore: cujus divortium cum Theutberga, & consortium cum Valdrada damnavit, exautoratis Episcopis, qui has nuptias probaverant. In Photium quoque, qui pulso Ignatio sedem Constantinopolitanam invaserat, anathema pronunciavit. *5. Nicolaus I.*

VI. Editæ sunt in postrema Conciliorum Collectione Parisiensi Epistolæ Nicolai duplici serie: Primò quidem exscriptæ sunt 670. tum 24. in appendice, præter quædam aliarum fragmenta. Primo loco collocantur quæ ad Græcos scriptæ sunt, quarum præcipuæ 8. & 9. ad Michaelem Imperatorem; post sequuntur quæ missæ sunt ad Francos, & *Responsa* ipsius 106. ad consulta Bulgarorum: tum aliæ sparsim ad Gallos Epistolæ. *Decreta* ipsius ex Gratiano collecta in titulos 20. divisa sunt à Joanne Coclæo. *6. Ejus Epistolæ.*

VII. HADRIANUS II. Romanus, Talari filius, numero CVIII sedit annis 5. diebus 12. à die 14. Decembris anni 867. usque ad Kalendas Novembris anni 872. imperantibus Ludovico II. in Occidente, & Basilio Macedone in Oriente; regnantibus in Gallia occidua Carolo Calvo, in Austrasiæ parte ac Germania Ludovico ejus fratre qui Germanicus dictus. Sub hoc celebrata 8. Synodus œcumenica, in qua damnatus est Photius. Epistolæ ipsius habentur 34. magnam partem ad Gallos scriptæ. *7. Hadrianus II. & ejus Epistolæ.*

VIII. JOANNES VIII. Romanus, Vidone patre, ordine CIX. annis decem cum uno aut altero diebus sedem tenuit, à 14. Decembris anni 872. ad 14. vel 15. Decembris ann. 882. imperantibus in Occidente post Ludovicum II. Carolo Calvo, & Carolo Crasso, in Oriente Basilio, regnantibus in Francia post Carolum Calvum Ludovico Balbo & Carolomanno. Exstant ejus Epistolæ ter centum viginti in editione regia Conciliorum, cum aliarum aliquot fragmentis. *8. Ioannes VIII. ejusque Epistolarum numerus.*

CAPUT XXXVI.

De seculi decimi Pontificibus, quorum mentio apud veteres Canonum Collectores.

1. Joannes XII. I. JOANNES XII. Alberici filius ex Tusculanis Comitibus, Octavianus priùs appellatus, anno 955. Pontifex CXXXI. numero creatus cum annum ageret 18. Primus Pontificum nomen mutasse fertur: & tum ob ætatem faciemque minùs virilem, tum ob probrosè cum scortis atque imprimis cum Joanna quadam actam in Pontificatu vitam, fabulæ de Joanna Papissa ansam præbuisse creditur ab Onuphrio. Sedit annos ferè 10. ad 14. Maii anno 964. temporibus Ottonis I. Germanorum Imperatoris (quem diademate imperatorio insignivit) itemque Francorum regis Lotharii, Imperatorum autem Græcorum Romani, & Nicephori Phocæ. Extat ejus Epistola ad Dunstanum Archiepiscopum Cantuariensem, de concessione pallii: & alia ad Ottonem in actis Concilii Romani anno 963. habiti, in quo Germanorum factione deposito Joanni substitutus est Leo, qui 8. à quibusdam numeratur.

2. Silvester II. II. SILVESTER II. Aquitanus, cui priùs nomen Gerberto, ex Monacho Aureliacensi in Arvernia, Archiepiscopus primùm Remensis, deinde Ravennas, tandem Romanus Pontifex ordine CXL. à die 2. Aprilis anni 999. sedit annos 4. & menses circiter duos ad diem 14. Maji ann. 1003. imperante Germanis Ottone III. & post eum Henrico II. qui & Claudus & Sanctus: cum Græcis imperarent Basilius & Constantinus Porphyrogenitus fratres, regnaret apud Francos Robertus Hugonis Capeti filius. Plurimæ ipsius Epistolæ ante Pontificatum scriptæ habentur apud Duchenium. Duæ inveniuntur scriptæ post Pontificatum, altera ad Laudunensem Episcopum, ad Remensem Archiepiscopum altera.

CAPUT XXXVII.

De Pontificibus undecimi seculi, quorum Decretis usus est Gratianus.

1. Leo IX. I. LEO IX. Germanus, ex Comitibus Dagsburgensibus, Bruno anteà dictus, Episcopus primùm Tullensis, dein Pontifex CI. numero, sedit annis 5. mensibus 2. diebus 7. à 12. die Februarii anni 1049. qua omnium consensu ob eximiam doctrinam & morum integritatem consecratus est, ad diem 19. Aprilis anni 1054. dominatum obtinentibus, apud Germanos Henrico III. nigro, apud Gallos Henrico I. apud

apud Græcos Constantino Monomacho. Ab Imperatore Beneventum accepisse scribitur ea lege, ut Bambergensis in Germania Ecclesiæ tributum remitteret. Normannorum in Apulia ducem Rogerium ope Germanorum aggressus, ab eo victus, atque in castello quodam obsessus: inde tamen Beneventum honorificè perductus, tandemque dimissus est. Extant in nupera Conciliorum Collectione Epistolæ quatuordecim Leonis IX.

II. STEPHANUS IX. aliis X. Godefridi Lotharingiæ (inferioris scilicet) Ducis frater, Federicus anteà dictus, ex Abbate Cassinensi electus à Clero Romano Pontifex numero clII. die 2. Augusti anni 1057. sedit menses fermè octo, ad 4. Kalendas Aprilis anni 1058. regnante in Gallia Henrico I. in Germania Henrico IV. in Græcia Michaele Stratiotico. Ejus habetur Epistola ad Remensem Archiepiscopum, non Guilielmum, ut est apud Binium, sed Gervasium, ut notat Labbeus: in ea mentio inter cætera fit Concilii Regis consensu celebrandi. *2. Stephanus IX.*

III. NICOLAUS II. natione Allobrox, Gerardus anteà dictus, ex Florentino Episcopo, creatus est Pontifex mense Januario anni 1059. & clIII. numero, sedit annis 2. mensibus circiter 6. ad 3. Julii anni 1061. aut paulò ultrà, imperante in Græcia Constantino Duca, regnantibus in Gallia Philippo I. in Germania Henrico, qui inter Reges IV. inter Imperatores III. numeratur, qui cum Episcopatuum & Abbatiarum Investituram sibi vindicaret, graves ac diuturnas eo nomine simultates cum sui temporis Pontificibus exercuit. Quinque Nicolai II. extant Epistolæ ad Gallias in editione regia Conciliorum, quibus tres additæ à Labbeo. Exstat & apud Gratianum constitutio qua jubentur eligi à Cardinalibus Romani Pontifices. Sub eo habitum Romæ Concilium ann. 1059. in quo Berengarius Andegavensis hæresi suæ de Sacramento Eucharistiæ tertiùm renunciavit. *3. Nicolaus II.*

IV. ALEXANDER II. Mediolanensis, antea dictus Anselmus, ex Episcopo Lucensi Pontifex clIV. electus est Kal. Octobr. an. 1061. seditque annis 11. mensibus 6. diebus 22. ad 22. Aprilis anni 1073. iisdem qui suprà regnantibus. Epistolæ ipsius 28. exstant, præter quarumdam fragmenta, majori ex parte ad Galliæ Episcopos. *4. Alexander II.*

V. GREGORIUS VII. Svanensis è Tuscia, patre Bonitio Fabro, Hildebrandus priùs appellatus, ex Cluniacensi Monacho Pontifex ordine clv. eodem die, quo Alexander obierat, nempe 22. Aprilis anni 1073. summo consensu creatus, Ecclesiæ Romanæ præfuit annis 12. cum uno mense, ad diem 25. Maii 1085. imperantibus Henrico IV. cui oppositus Rudolfus Suevus; in Germania Nicephoro Botoniata, & Alexio Comneno in Græcia, Rege autem Francorum Philippo I. Hic Gregorius Henricum prædictum Imperatorem diris devovit, & primus regni etiam transferendi jus usurpavit, anno 1076. ab eodem postea Romæ in arce S. Angeli inclusus, & in conciliabulo depositus, subrogato ejus in locum Guiberto Ravennate. Verùm à Roberto Guiscardo Normanno anno 1084. liberatus. Habetur ejus Epistolarum 361. *Registrum* in 11. distinctum libros, quorum tamen decimus Epistolis vacabat in manuscripto exemplari, sed appendix Registri aliquot adhuc complectitur Epistolas. *5. Gregorius VII.*

VI. UR-

Urbanus II. VI. URBANUS II. Gallus, Odo de Lageriaco priùs nominatus; postquam Romana sedes morte Victoris III. viduata, per 5. menses cum 16. diebus vacua fuisset, electus, à 12. Martii anni 1088. ad diem 22. Julii anno 1099. sedit clvii. numero, annis 11. mensibus 4. diebus 18. imperantibus hinc Rudulfo Suevo, inde Henrico IV. apud Germanos, apud Græcos Alexio Comneno, rege autem Francorum Philippo I. qui ab eo propter Berthæ uxoris repudium, atque ascitam in conjugium Bertradam, sacrorum usu est interdictus. Ab eodem celebrata est, præter alias, Synodus apud Clarummontem Arverniæ civitatem anno 1095. in qua ipse Urbanus, Petri Eremitæ suasu, Christianos ad sacram expeditionem adeò efficaciter adhortatus est, ut eo velut classico excitati Franci cæteræque Occidentis nationes in Syriam sese effuderint, à quibus recepta de Saracenis Hierosolyma anno 1099. electo in regem Gothofredo Boloniensi, qui vulgo Bullionius. Ejus Epistolæ fermè 40. in nupera Conciliorum Collectione editæ sunt: sed aliæ in manuscriptis Codicibus reperiri dicuntur.

CAPUT XXXVIII.

De seculi duodecimi Pontificibus, quorum Decreta apud Gratianum aut etiam apud Gregorium IX. collecta habentur.

1. Paschalis II. I. PASCHALIS II. Hetruscus, dictus anteà Rainerius, ordine clviii. Romanam sedem tenuit annis 18. mensibus 5. cum diebus 4. ab idibus Augusti anni 1099. usque ad 15. Kal. Februarii ann. 1118. Imperatoribus Henrico V. apud Germanos, Alexio Comneno apud Græcos, rege autem Francorum Ludovico VI. cognomento Grasso. Paschalis ab Henrico captus, omnia jura, de quibus inter Imperatorem & Pontifices dudum certabatur, ei concessit; quod tamen posteà irritum à Romana Synodo est pronunciatum. Ejus extabant Epistolæ 32. jam editæ: aliæ Philippi Labbei opera Collectioni Conciliorum adjectæ sunt appendicis loco.

2. Gelasius II. II. GELASIUS II. anteà Joannes vocatus, patria Cajetanus, ex Cassinensi Monacho Pontifex ordine clix. sedit annum unum, ac dies quatuor, à die 25. Januarii anni 1118. ad diem 29. Januarii anni sequentis, regnantibus iisdem. Referuntur quatuor ejus Epistolæ.

3. Callistus II. III. CALLISTUS II. priori nomine Guido, Stephani Burgundiæ Comitis frater, filius Guilielmi cui à capite audaci cognomen inditum, in Cluniacensi cœnobio Romanus Pontifex electus Calendis Februariis anni 1019. sedit clx. numero, ad 13. Decembris anni 1124. annis 5. mensibus 10. diebus 13. sub Henrico V. & Joanne Comne-

no Im-

no Imperatoribus, rege Gallorum Ludovico VI. Celebratum sub ipso est Concilium Lateranense primum generale, in quo sancita est Callistum inter & Henricum concordia quantùm ad investituras Episcopatuum. Extant novem aut paulò plures ejus Epistolæ.

IV. HONORIUS II. Bononiensis, anteà Lambertus de Fagnano dictus, sedit ordine clxiv, annis 5. mense 1. & diebus 17. à 21. Decembris anni 1124. usque ad diem 14. Februarii an. 1130. Regnantibus Lothario II. Saxone, Cæsare Germanico, Alexio Comneno Græco, Ludovico VI. Crasso Franco. Ad quatuor ejus Epistolas quæ extabant, alias Labbeus adjecit. *4. Honorius II.*

V. INNOCENTIUS II. Romanus, cui priùs Gregorio Paparesco nomen, clxii. sedit annis 13. mensibus 17. diebus 20. à 24. Martii anni 1130. electus in schismate cum Petro Leonis qui dictus est Anacletus II. ad usque diem 24. Septembris anni 1143. imperante apud Græcos, post patrem Alexium, Manuele Comneno, apud Germanos post Lotharium Saxonem Conrado II. in Gallia Ludovico VII. seu Juniore. Hic Pontifex à Rogerio Siciliæ Comite, Apuliæ & Calabriæ Duce, bello captus, Regium ei titulum attribuit. *5. Innocentius II.*

Ipsius Epistolæ circiter viginti leguntur. Ab eodem celebratum fuit Lateranense II. generale Concilium.

CAPUT XXXIX.

De Pontificibus ejusdem seculi, ex quorum præcipuè scriptis conflata est Collectio Decretalium Gregoriana.

I. DECRETA Pontificum, quorum hactenus meminimus, magnam partem in corpus Canonum Gratiani, quorumdam etiam in Gregorii IX. Decretalium Collectionem illata sunt, tum ex priscis dubiæ fidei epistolis, tum ex posterioribus. Sequuntur nunc ii, quorum Decretalibus maximè constat Gregoriana Compilatio, quorum & nonnulla decreta sequentibus collectionibus inserta sunt. *1. De posteriorū Pontificum Decretalibus in genere.*

II. IN his primus occurrit *Cælestinus* II. Tifernas, priùs Guido de Castello dictus, qui numero clxiii. sedere cœpit die 24. Septembris anni 1143. seditque mensibus ferme 6. ad 8. Martii anni 1144. Manuele & Conrado Imperatoribus, Rege Ludovico Juniore. *2. Cælestinus II.*

III. LUCIUS II. Bononiensis, antea Gerardus Caccianimicus, clxiv. ordine sedit mensibus 2. & diebus 24. à 9. Martii anni 1144. ad diem 25. Februarii anni sequentis, iisdem Principibus. *3. Lucius II.*
Præter aliquot ejus Decreta apud Gregorium, extant ejus epistolæ tres.

IV. EUGENIUS III. Pisanus, Bernardus Paganellus priùs appellatus, *4. Eugenius III.*

tus, Beati Bernardi discipulus, ex Abbate sancti Anastasii trium fontium Ordinis Cisterciensis, Pontifex ordine clxv. à die 25. Februarii anni 1145. sedem Romanam tenuit annis octo, mensibus 4. & diebus 13. usque ad diem 8. Julii anni 1153. imperante apud Græcos eodem Manuele Comneno, regnantibus in Germania Friderico I. Ahenobarbo, in Gallia Ludovico eodem juniore. Ei oblatum fertur à Gratiano monacho Decretorum opus. Habentur autem 10. ejus Epistolæ.

5. Alexander III. V. ALEXANDER III. Senensis, dictus anteà Rolandus Bandinellus, clxviii. Ecclesiam rexit à die 6. Septembris anni 1159. ad 27. Augusti anni 1181. per annos 21. menses 2. & dies 21. Imperatoribus Alexio Comneno juniore & Friderico eodem Barbarossa, Rege verò Francorum Philippo Augusto. Ei à Friderico Imperatore in Papiensi conciliabulo oppositus est Victor, atque obtriti Ligures & præsertim Mediolanenses, qui Alexandri partes sequebantur. Verùm iterata Ligurum defectione Fridericus, accepta ex improviso clade, Pontifici Conciliatus est, Venetis pacis inter eos autoribus. Hic Alexander Jurisconsultus fuit magni nominis, habenturque ipsius Decreta ingenti numero apud Gregorium. Vulgatæ autem sunt in regia Conciliorum editione hujus Alexandri III. epistolæ 63. tum à Sirmondo ad calcem Petri Cellensis operum, 56. ac præterea à Duchenio diversæ à superioribus circiter 144. Adjicienda est appendix 35. epistolarum, quarum pars major scripta est ad Gallos. Congregavit Alexander III. Concilium œcumenicum Lateranense 3. anno 1179. Ejusque Pontificatus initium dedit colligendis Decretalibus Pontificum extra Gratianum sparsis.

6. Lucius III. VI. LUCIUS III. Lucensis, anteà Humbaldus Allucingulus, Pontifex ordine clxix. sedit annis 4. mensibus 2. diebus 18. à 29. Augusti anni 1181. usque ad 25. Novembris anni 1185. imperantibus Andronico, Alexii II. filio, & Isaacio Angelo apud Græcos, Friderico antè memorato apud Germanos, apud Francos Philippo Augusto. Hujus, præter Epistolas duas, quæ in tomis Conciliorum habentur, Decreta complura referuntur in appendice ad Concilium Lateranense 3. nisi ea sunt Lucii II.

7. Urbanus III. VII. URBANUS III. Mediolanensis, Lambertus Cribellus anteà dictus, sedit clxx. numero à die 26. Novembris anni 1185. ad 20. Octobris anni 1187. id est anno uno, mensibus 10. diebus 25. iisdem Imperatoribus ac Rege: audito captæ à Saracenis Hierosolymæ nuncio ex mœrore obiit. Vulgatæ sunt 4. ejus Epistolæ extra Decretales Gregorii cura collectas.

8. Gregorius VIII. VIII. GREGORIUS VIII. Beneventanus, priùs Albertus Mora, clxxi. numero sedit 57. dies à 20. Octobris ad 16. Decembris anni 1187. iisdem Principibus. Tres extant hujus Epistolæ.

9. Clemens III. IX. CLEMENS III. Romanus, dictus antea Paulinus seu Paulus Scholaris, clxxii. in ordine Pontificum, sedit tribus annis, mensibus 2. & diebus 19. à die 6. Januarii ann. 1188. ad 25. Martii, anni 1191. Græcis imperante Isaacio Angelo, Regibus Franciæ Philippo Augusto Germaniæ & Siciliæ Henrico VI. cui Aspero cognomen. Habentur ipsius Epistolæ septem, extra Decretales collectioni Gregorianæ insertas.

X. CÆ-

X. CÆLESTINUS III. Romanus, antea Hyacinthus Bobo ex Ursinorum ut creditur familia, numero clxxiii. sedit annis 6. mensibus 8. diebus 28. à die 12. Aprilis anni 1191. ad diem usque 8. Januarii, sub Alexio Angelo Græciæ tyranno, & Franciæ Rege Philippo Augusto, Romanorum Imperatore Henrico VI. Ahenobarbi filio. Ejus Epistolæ sexdecim inveniuntur. *10. Cælestinus III.*

CAPUT XL.

De seculi decimi tertii Pontificibus.

INNOCENTIUS III. Anagninus Trasimundi filius ex familia Comitum Signiensium, Lotharius antea nominatus, sedit clxxiv. numero, per annos 8. menses 6. dies 9. ab 8. Januarii anni 1198. ad 16. Julii anni 1216. Obiit Perusii, dum pacem conciliare conatur inter Pisanos & Genuenses, vacante Orientali Imperio post Henrici obitum, & de Occidentali certantibus Ottone 4. ac Friderico 2. regnante in Gallia Philippo Augusto. Is Lutetiæ operam dederat Theologiæ & Juris studiis; jus etiam publicè professus fuerat ante Pontificatum, dictus audax Jurisconsultus. Sub eo habitum est 4. Concilium generale apud Lateranum anno 1215. in quo imprimis confirmatum est Transubstantiationis vocabulum, & dogma. Ejusdem tempore duæ Decretalium Compilationes compositæ sunt. A Binio unica ejus Epistola edita est: Sed aliæ non paucæ reperiuntur tomo 5. Ducheniana collectionis Historicorum Franciæ, & apud Raynaudum, aliosque rerum Ecclesiasticarum ejus temporis scriptores: Præterea libri duo Epistolarum hujus Pontificis ad ann. 1198. duosque insequentes spectantium in lucem exierant anno 1543. opera Guilielmi Sirleti, postea Cardinalis: Deinde Tolosæ anno 1635. editi sunt libri quinque, hoc est, Regestorum decimus tertius, sequentes quatuor, ex manuscripto codice Bibliothecæ Collegii Fuxensis, curante Francisco Bosqueto, qui post Lutevensis, ac tandem Montispessulani Episcopus fuit: à quo adjectæ eruditæ notæ. Cum his Regestis edita sunt anno 1682. per V. Cl. Stephanum Baluzium, Epistolarum ejusdem Innocentii liber 5. ex parte, ad annum ferè 1202. pertinens: ac Registrum super negotio Romani Imperii: itemque Regesta sive Epistolarum Libri x. xi. & xii. de quibus omnibus videnda ejusdem Baluzii præfatio. Idem aliorum annorum regesta magna cura, sed frustrà conquisiit. *1. Innocentius III.*

II. HONORIUS III. Romanus, anteà Cencius Sabellus, ordine clxxv. sedit annis 10. & mensibus 8. diebus duobus, à die 17. Julii anni 1216. ad diem Martii 19. anni 1227. Imperatoribus Roberto Constantinopolitano, & Friderico 2. Germaniæ, Rege autem Francorum S. Ludovico. Honorius Friderico Imperatori sacris interdixit: Sed deprecante Joanne Brennæo, in gratiam cum eo rediit. Ejus Epistolæ tres in collectione Conciliorum habentur: Sed aliæ occurrunt apud Raynaudum, Duchenium, & reliquos Ecclesiasticos illius seculi scriptores, præter compilationem *2. Honorius III.*

nem

nem integram Decretalium ab Innocentio Cironio Cancellario Ecclesiæ Tolosanæ editam anno 1645.

3. Gregorius IX. III. GREGORIUS IX. Anagninus, è Signiæ Comitibus, Hugolinus anteà dictus, Innocenti III. fratris filius, clxxvi. inter Romanos Pontifices, sedit à die 20. Martii anni 1227. usque ad diem 22. Augusti anni 1241. nimirum annis 14. mensibus 5. cum tribus diebus, Imperatoribus in Oriente Balduino II. in Occidente Friderico II. Rege Francorum S. Ludovico. Ipse quoque Fridericum in Palæstinam proficisci cunctantem Christianorum societate semovit. Sedecim hactenus Gregorii hujus Epistolæ inter Pontificias relatæ fuere: aliæ non paucæ variis locis vulgatæ reperiuntur. Ejus jussu Raymundus Decretalium Libros quinque ex prioribus compilationibus collegit, anno 1230. vulgatos.

CAPUT XLI.

De Pontificibus ejusdem seculi XIII. ex quorum maximè Decretalibus compositus est liber 6. Bonifacii 8. mandato.

1. Ex superiorum Pontificum Decretalibus quædam Sexto inserta. I. EX iis Pontificibus, quorum Decretales Gregorianam collectionem majori ex parte componunt, nonnulli sunt, quorum alias adhuc Epistolas seu Decreta Bonifacius 8. suæ inseruit, quam Sexti Decretalium titulo insignivit. Ii sunt *Alexander III. Clemens* & *Innocentius III.* & *Gregorius IX.* verùm usus est imprimis posteriorum Decretalibus, quorum nomina sequuntur.

2. Innocentius IV. II. INNOCENTIUS IV. Genuensis, Sinibaldus Filiscus priùs appellatus, ex Lavaniæ Comitibus, ordine clxxviii. sedit annis 11. mensibus 5. diebus 14. à 24. Junii anni 1243. qua post longam Pontificiæ sedis vacationem communi Cardinalium consensu electus est. Iisdem Imperatoribus & rege. Sed in locum Friderici II. subrogati sunt Henricus Turingiæ Lantgravius, & Guilielmus Comes Hollandiæ. Innocentius hic IV. inter Jurisconsultos celebris priùs fuerat, & in Pontificatu Lecturam seu commentarios scripsit in libros Decretalium Gregorii IX. Sub eo celebratum est Concilium Lugdunense 1. generale 13. adversus Imperatorem Fridericum & de suscipienda in Saracenos expeditione. In eo primùm Concilio institutum proditur ut Romanæ Ecclesiæ Cardinales rubro pileo pro insigni uterentur; ejusque Concilii Decreta in Sextum Decretalium collata sunt. Innocentii IV. Epistolæ in Collectione Conciliorum vulgatæ sunt tantùm duodecim: Aliæ apud Duchenium [a] reperiuntur.

a Tom. 5. collectionis historicorum Franciæ.

3. Alexander IV. III. ALEXANDER IV. Anagninus, anteà Raynaldus, vel Rolandus nuncupatus, ex Signiæ Comitibus, ordine clxxix. Pontifex sedit annis 6. mensibus 5. cum diebus 4. à 21. Decembris anni 1254. ad 25. Maii anni 1261. Balduino II. Græcis adhuc imperante, Regibus Galliæ Ludovico IX. Germaniæ Ricardo Anglo Comite Cornubiæ. In editione Conciliorum tres, ac tomo 4. collectionis Duchenianæ quinque illius extant

Episto-

Epistolæ, præter eas quarum mentio fit à Ph. Labbeo in specimine novæ Bibliothecæ librorum manuscriptorum.

IV. URBANUS IV. anteà Jacobus Pantaleon, Trecensis, ordine clxxx. sedit annis 3. mense 1. cum 4. diebus, à die 29. Augusti anni 1261. ad 2. Octobris anni 1264. Principibus iisdem qui suprà. Ejus edicto institutum est anniversarium Dominici Corporis festum. Duæ dumtaxat ejus Epistolæ in editione Conciliorum habentur: alias undecim collegit Duchenius tomo 4. præter privilegia sivè indulgentias S. Ludovico ejusque familiæ concessas. *4. Vrbanus IV.*

V. CLEMENS IV. priùs Guido Fulcodius seu Grossus, ex Narbonensis provinciæ oppido cui à S. Ægidio nomen, clxxxi. numero, à die 5. Februarii anni 1265. sedit annos 3. menses 9. ac 2. dies, ad 29. Novembris anni 1268. Ejus Epistolarum Registrum manu exaratum apud Cl. atque omni literarum genere excultum Ægidium Menagium, aliosque extant. Collectores Conciliorum tres dumtaxat ediderunt. Aliæ in S. Victoris Parisiensis cœnobio reperiuntur. Post ipsius mortem vacavit Romana sedes annis duobus, mensibus 9. & diebus aliquot. *5. Clemens IV.*

VI. GREGORIUS X. Theobaldus anteà dictus, è Placentiæ Vicecomitibus, Leodiensis Archidiaconus, cum in Palæstina versaretur electus est absens Kalendis Septembribus, anni 1272. seditque clxxxii. numero, ad diem 10. Januarii anni 1276. annos 4. menses totidem ac dies 10. Imperatoribus Rodulpho I. apud Germanos, & Michaele Palæologo apud Græcos: Galliæ verò rege Philippo III. cognomento audace. Paucæ occurunt ejus Epistolæ extra gesta Concilii Lugdunensis 2. generalis 14. quod ab eo congregatum anno 1274. ad instaurandam Græcorum cum Latinis concordiam, & recuperandam è Saracenorum manibus Syriam. *6. Gregorius X.*

VII. MARTINUS II. vulgò IV. Gallus è tractu Briensi, Simon anteà dictus, numero clxxxvii. electus die 22. Februarii anni 1281. sedit annis 4. mense uno, diebus 7. ad diem 28. Martii anni 1285. Imperantibus Rodulpho I. apud Germanos, Andronico apud Græcos, Rege Galliæ Philippo III. Hujus aliquot extant Epistolæ inter Extravagantes communes, & in collectione Conciliorum, itemque apud Duchenium [b]. *7. Martinus II.*

b Tom. 5. hist. Franc.

VIII. BONIFACIUS VIII. Anagniæ natus, priùs Benedictus Cajetanus appellatus, sedit cxci. ordine, annis 8. mensibus 9. diebus 28. à 24. Decembris anni 1294. qua S. Cælestino ejus nominis V. Pontifici sponte se abdicanti subrogatus est Neapoli, ad diem usque 11. Octobris anni 1303. Imperatore Andronico, regnantibus in Germania Alberto Austriaco, in Gallia Philippo Pulcro: quem quòd sacram militiam in Saracenos ejus arbitrio non susciperet, anathemate percussit. Ipse deinde a Sarra Columnio & Felice Nogaretio ex Gallia in Italiam profecto Anagniæ comprehensus, ac Romam perductus, ubi 35. die post vita excessit. Autor hic fuit Collectionis Decretalium, cui Sexti Decretalium nomen est inditum, quo cum ipsius Constitutionibus continentur superiorum Pontificum Decretales non paucæ. Habentur nonnullæ ipsius Epistolæ in editione Conciliorum: sed ejusdem aliæ Bullæ, anno scilicet 7. ad Hostiensem Episcopum Nicolaum, reperiuntur in Codice manuscripto Bibliothecæ Mazarinæ. Edita sunt etiam *8. Bonifacius VIII.*

nuper

nuper acta ad dissidium Bonifacii ejusdem cum Philippo Pulcro pertinentia.

CAPUT XLII.

De Pontificibus seculi decimi-quarti Clementinarum aut Extravagantium Autoribus.

1. Benedictus XI. I. BENEDICTUS XI. (qui à nonnullis X. tantùm numeratur, expuncto nimirùm 10. velut Schismatico & Antipapa) anteà Nicolaus Bocasinus ex Tarvisina civitate, Ordinis Prædicatorum generalis præfectus, sedit ordine CXCII. à die 22. Octobris anni 1303. ad 7. Julii anni 1304. menses octo & dies 17.

2. Clemens V. II. CLEMENS. V. è Vasatensi Aquitaniæ diœcesi, priùs Bertrandus de Gotho dictus, ex Archiepiscopo Burdigalensi Romanus Pontifex CXCIII. Sedit à die 5. Junii anni 1305. qua, absens licèt, Perusii electus est, ad diem 20. Aprilis anni 1314. annis 8. mensibus 10. diebus 16. Imperatoribus apud Græcos Andronico Seniore, apud Germanos Henrico VII. Rege verò Francorum Philippo Pulcro. Hic Pontificiam sedem transtulit Avenionem, & Concilium Viennense adversus Begardos hæreticos atque Templarios celebravit. Ex ejus verò Concilii Decretis aliisque ejusdem Epistolis concinnata est Clementinarum compilatio. Post ejus mortem interregnum Pontificium fuit annos 2. cum 3. mensibus ac diebus 17.

3. Ioannes XXII. III. JOANNES XXII. vulgò dictus, (quamvis revera 20. numerandus videatur, exclusis duobus Pseudo-Pontificibus) priùs Jacobus de Ossa nominatus, Sutoris filius, patria Cadurcensis, Lugduni electus est post biennale interpontificium, die Sabbati 7. Augusti anni 1316. seditque CXCIV. annis 18. mensibus 3. & diebus 28. usque ad diem 4. Decembris anni 1334. Andronico Juniore & Ludovico Bavaro Imperatoribus, Rege Galliæ Philippo VI. Valesio. Is autor fuit Epistolarum Decretalium seu Bullarum, quæ sub titulo *Extravagantium Joannis XXII.* post Clementinas insertæ sunt corpori Juris Canonici. Sex præterea ejusdem Epistolas edidere Conciliorum collectores: aliarum mentio fit apud recentiores Ecclesiasticæ historiæ scriptores.

4. Benedictus XII. IV. BENEDICTUS XII. (aliàs 11.) Jacobus Fornerius priùs appellatus, ex oppido Tolosanæ tunc Diœcesis Saverduno, Borbonensis primùm monachus ordinis Cisterciensis, dein Cardinalis, tandem electus Pontifex die 20. Decembris anni 1334. numero CXCV. sedit annis 7. mensibus 4. diebus 6. usque ad 25. Aprilis anni 1342. Imperantibus, in Oriente Joanne palæologo, in Occidente Ludovico Bavaro, in Gallia Philippo Valesio. Is Scaligeris Veronæ, Atestini sivè Estensibus Ferrariæ, Gonzagis Mantuæ, aliisque aliarum Italiæ civitatum, quas quisque per Pontificum absentiam occupaverat, possessionem permisit, quò eorum auxilia contra Imperatorem haberet parata. Ejus unica Epistola in Conciliorum collectione edita est: habentur & nonnulla ipsius Decreta

sive

sive constitutiones inter Extravagantes Communes, quemadmodum & Benedicti XI. & eorum Pontificum, qui sequuntur.

V. CLEMENS VI. anteà Petrus Rogerius, Lemovicensis, electus die 7. Maji anno 1342. Sedit CCXCVI. annis 10. mensibus 6. & diebus 29. usque ad diem 6. Decembris ann. 1352. Imperantibus Constantinopoli Joanne Palæologo, & Joanne Cantacuxeno, Carolo quarto Romanorum, & Joanne Francorum regibus. *5. Clemens V.*

VI. URBANUS V. Gallus, dictus anteà Guilielmus de Grisaco, Grimoardi filius, Mimatensis seu Gabalitanus, exeunte Octobri anni 1362. sedit ordine CCXCVII. annis 8. mense uno & diebus 23. ad diem 19. Decembris anni 1370. Imperatoribus Joanne Palæologo & Carolo IV. Luxemburgio, Gallorum regibus Joanne & Carolo V. *6. Vrbanus V.*

CAPUT XLIII.

De Pontificibus seculi decimi quinti, quorum extravagantes corpori Juris Canonici adjectæ sunt.

I. MARTINUS V. vulgò dictus, cùm revera III. fuerit, priùs Odo sive Otto de Columna, Romanus, electus die 11. Novembris anni 1417. postquam Pontificatus de Concilii Constantiensis sententia Joanni 23. & Benedicto 13. abrogatus fuerat, sedit CCVI. ordine, annis 13. mensibus 3. cum 12. diebus ad 20. Februarii 1431. Imperatoribus Græcorum Joanne VII. & VIII. Rege Romanorum sive Germaniæ Sigismundo, Francorum Regibus Carolo VI. & VII. Is in illo Concilio multas edidit constitutiones, præsertim adversus Vviclefi & Hussi errores. *1. Martinus V.*

II. EUGENIUS IV. priùs Gabriel Condulmerius, Venetus, ordine CCVII. à die 3. Martii anni 1431. ad 23. Februarii anni 1447. sedit annis 15. mensibus 11. diebus 20. imperantibus apud Græcos Joanne VIII. & Constantino Manuelis filiis, apud Germanos Sigismundo, Alberto Austriaco, & Friderico III. Francorum Rege Carolo VII. Cùm Episcopos Basileæ congregatos ultrà progredi vetuisset, adversus eum creatus est Pontifex ejus Concilii Sess. 38. Amedæus Sabaudiæ Dux, *Felix V.* appellatus, die 5. Novemb. anni 1439. qui decennio fermè post Pontificatu se abdicavit. Interim Eugenius aliud Concilium Ferrariæ primùm, deinde Florentiæ indixit, cui interfuere Græci, interque ipsos Joannes Palæologus Imperator, & Josephus Constantinopolitanus Patriarcha, qui cum Latinis in concordiam venerunt. *2. Eugenius IV.*

III. CALLISTUS III. qui anteà Alfonsus Borgia Hispanus, electus die 8. Aprilis anni 1455. sedit CCIX. numero, annis 3. mensibus 5. ac diebus 29. ad diem 6. Augusti 1458. Imperante Friderico III. regnante apud Francos Carolo VII. cùm biennio priùs expugnata fuisset Constantinopolis à Mahomete II. Turcarum Principe. *3. Callistus III.*

IV. PAULUS II. Venetus, anteà Petrus Barbus, à die 31. Augusti anni *4. Paulus II.*

anni 1464. ordine ccxi. sedit annis 6. mensibus 10. ac diebus 26. ad 25. Julii 1471. Rege Francorum Ludovico XI. Germanorum Imperatore Friderico III.

5. Sixtus II.

V. SIXTUS IV. dictus anteà Franciscus Roboreus, Savonensis, ex Ordine Minorum Generalis Cardinalis, electus die 9. Augusti anni 1471. Sedit annis 13. diebus 5. usque ad diem 13. Augusti an. 1484. Imperatore Friderico III. Francorum rege Carolo VIII. Hujus duo imprimis habentur Decreta de Conceptione B. Mariæ Virginis immaculata.

6. De ceterorum Extravagantibus.

VI. Posteriorum Pontificum, tum *Innocentii VIII.* qui Regularum Cancellariæ Apostolicæ autor præcipuus habetur, tum cæterorum, ad hæc nostra tempora complures extant Extravagantes Constitutiones in Bullario: sed nulla earum autoritate Pontificia prodiit ordinata collectio. De his sub finem quarti hujus operis Libri pleniùs agendum erit.

CAPUT XLIV.

De Sanctorum Patrum scriptis, eorumque autoritate.

1. Magna SS. Patrum autoritas, in iis quæ ab Ecclesia sunt recepta.

a Can. 1. dist. 20.
b Can. 3. 4. 5. & 9. dist. 9.
c In sum. sive pr. dist. 20.
d Can. 2. ead. dist.
e In l. 1. §. neque Cod. de vet. Jure enucl.
f Cap. 22. de præb. in 6.

I. CANONUM etiam titulo decorantur sententiæ Sanctorum Patrum & Ecclesiæ Doctorum, veterumque sacræ Scripturæ interpretum, quos Tractatores vocant autore Leone Pontifice [a]. Licèt enim non omnia eorum scripta pro legibus habeantur [b], quoniam scilicet non sufficiunt ad condenda jura doctrina & sanctitas, sed necessaria quoque autoritas est [c]: tamen secundum eumdem Leonem [d] quæ à Juris Pontificii autoribus selecta, ejusque Corpore inclusa, aut etiam Constitutione alicujus Pontificis comprehensa sunt, parem cum eis vim & robur sortiuntur. Ut enim tradit Justinianus [e] ex quo repetit Bonifacius VIII. [f] nostra facimus quæ probamus, & quibus autoritatem nostram impertimur.

2. Per se quoque Patrum sententiæ tertium obtinent autoritatis locum.

g At Capit. certificari 9. ex. de sepulturis.
h Cann. 1. & 3. dist. 20.
i L. cor. Theol. lib. 7. c. præsertim 3.

II. Sed & citra juris dispositionem sententiæ Patrum probationis causa rectè adducuntur, ex Panormitano [g], quod & ex Clementina prima de summa Trinitate aliisque innumeris Juris nostri locis facilè colligitur. Itaque Sanctorum Patrum dicta in definiendis morum & fidei rebus tertium, post Conciliorum nempe & Pontificum Maximorum Decreta, locum obtinent; illisque deficientibus, instar sacræ Legis habentur [h], adeo ut priscorum Patrum communis consensus certam faciat fidem Catholicorum dogmatum: majoris verò eorumdem Doctorum partis, si non indubitatam, certè maxime probabilem inducant, ut probat Melchior Canus, [i] & tam Græcorum Latinorumque Patrum, quàm Synodorum etiam Generalium exemplo confirmat & autoritate.

3. Probatur Patrum autoritas ex sacris literis.

III. Et verò cùm Paulus Apostolus [l] vetet nos circumferri omni vento doctrinæ, & [m] neget omnes esse Doctores; par est eorum nos vestigiis inhærere, qui ab Apostolis, eorumve discipulis Christianæ religionis doctri-

nam

nam hauserunt: ut hìc imprimis locum habeat illud Deuteronomii [n] *Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi; majores tuos, & dicent tibi.* Ea de causa Textum Scripturarum à Patribus acceptum ac velut per manus sequentibus traditum Petrus Apostolus apud Clementem [o] *Clavem* vocat *Verbi Dei.*

IV. Gregorius autem magnus de sanctis Doctoribus [p] exponit quod habetur 38. cap. Job. *Super quo bases illius solidatæ sunt.* Hac de causa recensentur vetustiores Ecclesiæ Doctores, tum Græci, tum Latini, in Concilio Romano sub Gelasio [q].

V. Nos itaque de eorum cujusque scriptis, habita temporum ratione, differemus, adjectis præterea scriptoribus Ecclesiasticis, qui ibi omissi sunt. Nam ex aliorum quoque operibus Juris Canonici compositores inserendas collectionibus suis sententias censuerunt, & eorumdem autoritate non rarò Theologi quoque utuntur. Quia ergo, ut priscis Pontificibus adulterinæ Epistolæ assignatæ sunt, ita Sanctorum Patrum titulum falsò præferunt opera non pauca, opus est à nobis hæc etiam discuti, ne in errorem Speculatricis æquè ac Practicæ sive Canonicæ Theologiæ cupidi lectores inducantur.

l Ad Ephesios cap. 4.
m Primæ ad Corinth. c. 12.
n Cap. 32.
o Lib. 10. recognit.
4. *Probatur & ex Pontificum scriptis autoritas Patrum.*
p Lib. 8. moral. cap. 9.
q Can. S. Romana 3. dist. 15.
5. *Propositum nostrum in discutiendis autorum Ecclesiasticorum operibus.*

CAPUT XLV.

Examen Scriptorum Ecclesiasticorum primi à Christo nato Seculi.

I. INTER antiquissimos autores Christianos, qui primi ab Apostolis scripserunt, occurrit Hermas sive HERMES, (hæc enim duo nomina dialecto tantùm differunt). Is autor fuit Græci operis Latinitate donati, cui titulus *Pastor*, vel *Liber Pastoris* sive *Pastoralis*. Hoc opus tribus libris distinctum reperitur in Bibliotheca Patrum, & seorsim editum à Gaspare Barthio. Eorum librorum primus *Ecclesia* inscribitur, eò quòd quatuor de Ecclesia visiones contineat. 2. propriè *Pastoris* titulum præfert, quòd in eo Angelus Pastor & custos Hermæ vitæ bene agendæ præcepta duodecim tradat. Tertius, quoniam decem similitudines sive allegorias ab eodem Pastore explicatas complectitur, *Similitudinum* titulo notatur.

1. *Hermes sive Hermas.*

II. Hoc volumen quis Hermas conscripserit ambigitur. Hermam & Hermen memorat B. Paulus Apostolus, [a] velut discipulos suos: *Salutate*, inquit, *Asyncritum, Phlegontem, Hermam, Patroban, Hermen, & qui cum eis sunt fratres.* Atque hunc Hermam S. Paulo memoratum libri Pastoris autorem faciunt Origenes [b], Eusebius, [c] Hieronymus, [d] aliique. At in libro de Romanis Pontificibus traditur [e] ab Herme Pii Pontificis fratre compositum fuisse librum sub Pastoris titulo: qui titulus ea de causa inditus fuerit, quòd Angelus sub Pastoris habitu Hermeti apparens, quæ in eo continerentur revelasset. Ex his conjicere est cum Bellarmino & Baronio duos Hermas vel Hermetes duorum diversorum operum sub eadem *Pastoris* inscriptione autores fuisse. Vix enim, ac ne vix quidem credibile est Pii fratrem, qui circa Christi annum 159. scripserit, eumdem

2. *Quis ille libri Pastoris autor Hermes.*
a Epist. ad Rom. cap. 16.
b 10. In Epist. ad Rom.
c Lib. 3. histor. Eccles. c. 3.
d Lib. de Scriptorib. Eccles.
e In vita Pii I.

esse cum eo quem B. Paulus anno Christi 58. centum scilicèt annis priùs, Romam scribens, tanquam virum gravem salutari mandaverat. Prætereà in libro à fratre Pii Pontificis exarato observat autor libri de Pontificibus, comprehensum imprimis fuisse mandatum Domini per Angelum internuncium de Paschate die Dominica celebrando datum: cujus rei nulla mentio fit à Patribus, à quibus liber Pastoris, tanquàm opus illius Hermæ S. Paulo cogniti, laudatur. Nullum etiam ejus rei vestigium existit in eo libro qui ad nos usque pervenit: in quo tamen Clementis (S. Petri discipuli) tanquam coætanei mentio habetur Visione secunda: ita ut hic liber Hermæ à Paulo memorati opus esse videatur; illius verò qui frater fuit Pii Pontificis liber jamdiù interierit: nisi malimus hunc Pii fratrem in libro Pontificali nominatum pro ficta persona, totamque eam narrationem pro fabula accipere cum doctissimo Cotelerio. Quin Hermæ quoque Pastoris nomine censetur Libellus de rebus gestis S. Praxedis: qui quidem Pastor, Presbyter fuit, nec potuit acta illa scripsisse ante annum 164. quo tempore passa est sancta illa & nobilissima virgo. Junius apud Andream Rivetum lib. 1. Criticæ sacræ cap. 12. *Pastoris*, παςόφος, nomine intelligit librum Simonis seu Tertium Machabæorum apud Hieronymum in Prologo Galeato, ἀπὸ τῆς παςάδος, ab atrio nempe, in quo Sacerdos cum Hebræis intercessit, ne rex Antiochus Sanctuarium ingrederetur.

3. Laudatur à priscis Patribus liber ille Pastoris.

III. De illo libro Pastoris, quem Hermæ Pauli coætaneo assignari diximus, variè Patres sensere. Ejus testimoniis ad adstruendam veritatem Catholicam usi sunt Clemens Alexandrinus, [a] Origenes, [b] Athanasius, [c] aliique. Quinetiam Irenæus [d] eum librum nomine Scripturæ laudat: Origenes [e] quoque Scripturam vocat, quam ut valdè utilem & divinitùs inspiratam commendat. At verò Eusebius, à plurimis non receptum hoc volumen, ab aliis necessarium esse judicatum, propter eos qui primis ad fidem institutionibus imbuuntur, & in nonnullis Ecclesiis legi solitum testatur: quod Hieronymus [f] tradit suo adhuc tempore apud quosdam Græciæ Ecclesias solenne fuisse, licèt Latinis penè ignoratus esset hic liber. Idem in prologo Galeato, cum Rufino in explanatione Symboli, *Pastoris* volumen, quod à quibusdam *Viam vitæ*, vel judicium Petri nominatum fuisse observat, inter Ecclesiastica scripta, unà cum libris Tobiæ, Judith, ac similibus enumerat; quamvis neget eos esse in Canone. Sanè Tertullianus [g] scripturam Pastoris rejicit, tanquam ab omni Concilio Ecclesiarum inter apocrypha & falsa judicatam. Origenes à nonnullis contemni fatetur: Athanasius [h] agnoscit Arianos ad suam hæresim confirmandam ejus libri auctoritate usos fuisse; Hieronymus [i] non absque trepidatione citari consuevisse: Prosper Aquitanus [l] nullius auctoritatis esse pronunciat, Gelasius [m] Pastorem Apocryphum censet, itemque Nicephorus Constantinopolitanus [n]: & Novatores eum tanquam Novatianorum & Pelagianorum fontem, superstitionum Montanisticarum gurgitem, fautorem Arianorum exagitant: cùm tamen tempore Zephyrini Pontificis ac Tertulliani à Catholicis adjugulandam Montani hæresin adhiberetur.

a Stromatum lib. 1. & 6.
b Homil. 8. in Numeros, & alibi.
c In lib. de Incarnat. Verbi.
d Lib. 4. cap. 37.
e Lib. 10. in Epi. ad Romanos.
f In Catal. Scriptor. Ecclesiast.
g Libri de Pudicitia, cap. 10.
h In Epist. ad Afros apud Theodoret. 1. hist. c. 8.
i In caput 7. Amos.
l Lib. contra Cassianum c. 3.
m In Can. 3. dist. 15.
n In fine Chronographiæ.

Verùm cùm duo sint Apocryphorum genera, alia rejecta quidem ex Canone sacræ Scripturæ, sed tamen aliunde probata in Ecclesia; alia omnino improbata: in priorum classem referendus videtur hic liber Pasto-

ris,

ris, antequam fabulis, fortè & hæresibus aliquot ab interpolatoribus esset aspersus: (quale tamen tunc non fuit, quod ab eo dicitur de unica pœnitentia): libri corruptio effecit, ut opus Pastoris, quod nunc extat, supposititium à viris doctis habeatur apud Possevinum [o].

o Apparatus sacri tomo 2. in voce *Pastor*.

IV. ILLIUS è Græco interpretem, seu potiùs breviatorem Barthius [p] non Rufinum, ut alii viri eruditi, sed Anastasium bibliothecharium putat.

4. Quis interpres Latinus libri Pastoris.

p In animadversionibus.

V. CLEMENS Romanus Pontifex, præter Epistolas, de quibus jam diximus, multa Græcè scripsisse fertur, atque imprimis *Constitutionum Apostolicarum*, seu præceptionum Episcopalium libros octo, & *Recognitionum* libros decem.

5. Clemens Romanus ejusque opera.

VI. CONSTITUTIONUM Apostolicarum opus, quorum titulus apud Photium est Διαταγαὶ τῶν Ἀποστόλων, aliàs Διαταγῶν Ὀκτάβιβλον, S. Athanasius [q] & Epiphanius [r] pro germano Clementis opere agnoverunt, earumque testimonium adhibuere celebres Ecclesiastici Scriptores, tum veteres, tum recentiores, à Francisco Turriano earum propugnatore adversus Centuriatores Magdeburgenses citati. Et sanè si integræ extarent, quales nempe ab autore prodierunt, fatendum esset cum Epiphanio [s] in ipsis omnem Canonicam ordinationem contineri, nihilque occurrere à fide aut Ecclesiastica regula & gubernatione alienum. Sed aliqua ipse in eis perperam ab hæresi exposita notat, & Quinisextæ Synodi Canon 2. multa in iis ab hæreticis corrupta fuisse testatur: unde mirum non est, si à Gelasio [t] hoc opus unà cum Itinerario S. Petri, inter apocrypha censeatur. Hoc *Constitutionum Apostolicarum* opus V. Cl. J. B. Cotelerius, singularis eruditionis Theologus, noster ex regia professione Collega atque amicus, & apocryphum & pseudepigraphum, nec ab Apostolis profectum affirmare non dubitat in suis ad eas notis, nec Apostolicum Clementem ejus esse autorem, ut pote quem prima Ecclesiæ tempora latuerint: ipsæ Constitutiones plerisque sanctorum Patrum ignoratæ aut neglectæ, sexcenta contineant cum veritate, cum verisimilitudine pugnantia, recentiora temporibus Apostolicis, atque ab Apostolico charactere remotissima. Easdem post primam compositionem interpolatricibus manibus subjacuisse, quod & ex supradictis confirmatur. His adjecti in quibusdam Codicibus Canones, qui vulgò dicuntur Apostolorum, de quibus suo loco.

6. Constitutiones Apostolicæ.

q In Synopsi.

r Hæresi 45. & 70.

s Hæresi 70.

t In d. Can. 3. dist. 15.

VII. *Recognitionum* Clementis duæ fuere editiones, quæ singulæ libris decem constabant: priores desiderantur: posteriores, quos Gennadius testis est à Rufino translatos. Ii aliqua fabulosa & cum orthodoxa fide pugnantia continent, aliisque de causis suspecti sunt, tanquam Clementi falsò attributi, aut certè ab hæreticis vitiati. Non ejusdem auctoris esse hoc Syntagma cum illo Constitutionum, & ex Photii judicio colligitur, qui prærogativam sanioris doctrinæ tribuit priori; posteriori verò assignat Polymathiæ laudem, cùm illius scriptor Sanctarum Scripturarum rituumque Ecclesiasticorum callentior fuerit, hujus in his rudior: nec conveniunt utriusque dogmata. Hujus operis autorem Cotelerius putat virum doctum quidem ac disertum, sed Philosophum magis & Philologum, quàm Theologum, qui secundo seculo vixerit, aliosque libros apocryphos, partim sub Petri, partim sub Clementis larva effuderit. Nec verò cum illis quicquam commune habent *Clementina*; id est homiliæ novem-

decim, quæ in Epistolis aliisque opusculis, Petri & Clementis nomine ad Jacobum inscriptis, inveniuntur in MSS. sub nomine Clementis, reverà hominis ejusdem farinæ cum parente Ἀγγυρωνίων, quibus hæc in multis similia sunt: respersa scilicet erroribus à Philosophia Semichristiana & præcipuè Ebionitica ortis. Nec tamen mirandum quòd in Synopsi Athanasii, Chronico Alexandrino, Historia Ecclesiastica Nicepori, & apud Joannem Damascenum cum laude memoretur opus ejus nominis: illi enim alium librum ejusdem tituli, sed tamen diversum laudasse, aut minùs depravatum exemplar nacti fuisse videntur viro eruditissimo & sagacissimo: cujus curæ ac labori non modò Hermæ, & Clementis, sed & aliorum quoque SS. Patrum qui Apostolorum tempore floruerunt; Barnabæ, Ignatii, Polycarpi opera cum priùs editis inedita è MSS. eruta & notis illustrata debemus. Horum posteriores in confinio utriusque seculi I. & II. vixere.

CAPUT XLVI.

De Græcis Secundi Seculi Patribus.

1 De Patribus 2 seculi in genere.

I. ETSI ex sacris hujus seculi Scriptoribus nullus Canon depromptus est: quia tamen ex eorum maximè scriptis vera primitivæ Ecclesiæ ab Apostolis constitutæ facies elucescit, & magnæ apud Theologos autoritatis habentur eorum testimonia, nonnulla de præcipuis in medium proferemus.

2. S. Ignatius.

II. S. IGNATIUS Episcopus Antiochenus, martyrium sub Trajano subiit circa annum Christi 110. & plures Apostolico more Epistolas scripsit, quarum meminere Irenæus [a], Athanasius [b] Theodoritus, aliique Græci; Hieronymus & alii Latini Patres. Septem dumtaxat priores Epistolas, nimirum ad *Ephesios*, ad *Magnesianos*, ad *Trallianos*, ad *Romanos*, ad *Philadelphios*, ad *Smyrnæos*, ad *Polycarpum* memorant Eusebius [c], & Hieronymus [d]: quæ à S. Polycarpo Smyrnensi Episcopo collectæ, atque ad Philippenses, post Ignatii è Macedonia Romam versus discessum, missæ, teste ipso Polycarpo in Epistola ad Philippenses scripta apud Eusebium [e]. Sed præter has aliæ quinque reperiuntur in plerisque vetustissimis codicibus Græcis, teste Photio: quæ ex charactere, stylique & sententiarum similitudine parem apud eruditos fidem invenere, & à Petionio ac Mestreo unà cum reliquis editæ sunt. Quamvis Isaacus Vossius septem è Codice Florentino, Usserius sex tantùm priores, quas uterque ex manuscripto eodem Medicæo edidere, genuinas censeant; Blondellus tamen & Salmasius ac Dalliæus omnes velut spurias æquè repudiant, ex eo præsertim quòd à Theodorito [f] quædam ex Epistola ad Ephesios, ab Hieronymo [g] alia ex Epistola ad Polycarpum adducantur loca, quæ partim aliter, partim nullatenus habentur in iis quæ hodie extant. Sunt quæ Latinè solùm habentur ejusdem Ignatii titulo Epistolæ, tum duæ *ad S. Joannem* Apostolum, tum tres *ad beatissimam Virginem*, cum ejusdem Virginis ad eum responso, velut adulterinæ, aut saltem incertæ

a Lib. 5.
b De Synodis.
c 3 Hist. cap. 3.
d In catal. scriptor. Ecclesiast.
e Loco jam laudato.
f Dial. 1. & 3.
g Dial. 3. adversus Pelagianos.

certæ fidei, à Baronio & Bellarmino, atque in indice Romano librorum expurgatorio rejiciuntur, etsi à S. Bernardo [h] citentur. De his omnibus vide præ cæteris Cotelerium [i] sæpè citatum.

h Serm. 1. in psalmum 90.
i Col. 441. &c.

III. S. DIONYSIUS Areopagita, anno à natali Domini circiter 50. ad Christi fidem conversus à S. Paulo, martyr haud dubiè fuit. Ejus passionem juxta Lutetiam Parisiorum conjicit Baronius in annum 2. Adriani, qui respondet anno Christi 119. vel ut alii censent 117. cùm alii Athenis longè priùs, nempe sub Domitiano, passum asserant: qua de re an primus Parisiorum Episcopus idem cum Areopagita Episcopo Atheniensi fuerit, Roma in Galliam missus ab Apostolis, videndæ Doctorum virorum lucubrationes, qui nuper de his scripserunt: hinc Sirmondus & Launojus: inde Andreas Saussæus, Tullensis postea Episcopus; tum Hugo Menardus, & Joannes Samblancatus. Græco-Latina editio Operum quæ sub ejus nomine recepta sunt, cum scholiis Maximi Monachi, & Georgii Pachymeræ [l] paraphrasi, prodiit Antuerpiæ ann. 1634. studio Balthazaris Corderii è Societate Jesu, duobus voluminibus: quorum primus continet libros singulares *de Cælesti Hierarchia, de Ecclesiastica Hierarchia*, & *de divinis Nominibus*: alter *de Mystica Theologia*; qui singuli tractatus suis capitibus distincti sunt, cum Epistolis decem, rejecta secundùm eruditorum judicium ea quæ ad sanctum Paulum scripta dicebatur. Hæc cuncta, post Hypatium Ephesinum Episcopum in Collatione Constantinopoli inter Catholicos & Severianos habita anno 532. Cajetanus & Valla [m], Erasmus [n] & Heterodoxi vulgò negant esse sancti Dionisii Areopagitæ; tum quòd eorum nulla mentio fiat ab Eusebio, aut à S. Hieronymo, aliove ullo ante S. Gregorum magnum sub exitum sexti seculi: tum præterea quòd liber de *Divinis Nominibus* apud Suidam, & in editione Lugdunensi, inscriptus legatur ad Timotheum Episcopum Ephesinum, B. Pauli discipulum, qui ante S. Ignatii ad Romanos Epistolam ipso teste jam è vivis excesserat; & quem præter morem Episcoporum non fratrem, sed filium vocat. Accedit quòd in eo libro testatur autor, se unà cum Jacobo & aliis sanctis Fratribus adfuisse ad contuendum corpus illud quod autorem vitæ Deum conceperat, id est, Beatam Virginem Christi matrem nuperrimè defunctam: quæ tamen animam Deo reddidit ex communi Patrum traditione anno ætatis 63. post Christi ascensum 15. cum Dionysii conversio juxta sacrorum Chronographorum calculum, non ante annum 17. contigerit. In libro autem *De Ecclesiastica Hierarchia* multa referuntur de templis Christianorum, de altaribus & choro, deque Catechumenis & monachis, quæ temporibus Dionysii nondum in Ecclesia videntur recepta fuisse: atque in eodem libro laudatur Clemens Alexandrinus, qui tamen longè Dionysio junior fuit. Verùm hujus Dionysii defensores Eusebii silentium affectatum fuisse putant [o], quòd scilicet Dionysii scripta tela adversùs Arianos potentissima subministrarent. Hieronymum verò ex instituto, in præfatione ad Dexterum explicato, eos antiquos scriptores attingere voluisse censent, quos invenisset ab Eusebio recensitos, additis tantùm iis qui post Eusebium ad sua tempora floruissent: & potuisse opera Dionysii ab Arianis suppressa eum latere. Jam Timotheum, ad quem scribitur liber de divinis nominibus, non ita certum esse fuisse Pauli discipulum, cum alii Timothei eo tempore no-

3. S. Dionysius.
l In cap. 17. act.
m In Epist. præfixa paraphrasi in 1. ad Corint.
n In Catal. scriptor. Ecclesiast.
o Maximus mò. in Commentar. ad hæc opera.

men Christo dedisse inveniantur; nec in omnibus Dionysii Codicibus Timotheus ille dicatur Episcopus Ephesinus. Tempus autem migrationis Deiparæ Virginis non adeò fixum esse, ut ex anni unius aut alterius à vulgari sententia discrimine, falsi argui autor debeat. Ritus verò sacros & monachorum institutum (licèt non iisdem regulis obstrictorum, quibus posteà devincti sunt) antiquissima esse in Ecclesia, nec Apostolicis temporibus multò posteriora, ostendit Baronius [p]: idemque Clementem Philosophum, non autem Episcopum Alexandrinum, apud Dionysium citari observat. Certè à Dionysio Alexandrino scripta fuisse quædam scholia in Areopagitæ opera testatur Maximus monachus: nisi potiùs Dionysium Rhetorem confundit cum Alexandrino. Eundem à Cyrillo memorari Liberatus [q], à Chrysostomo dictum esse Volucrem cœli Anastasius Bibliothecarius annotavit. Prodiit anno 1603. Coloniæ, Gerardi Vossii studio, ad calcem tomi 3. operum Ephræmi, sermo S. Joannis Chrysost. antea parùm cognitus, in quo leguntur ea verba, quorum Anastasius meminerat. Photius [r] ait se legisse librum Theodori presbyteri, quo demonstrabat genuina esse opera S. Dionysii, quæ habemus. Et verò Gregorius magnus [ſ] Dionysium hunc vocat antiquum & venerabilem patrem: ejusque autoritate utuntur Martinus Papa I. [t] Agatho [u], & Catholici Doctores multi: videndi præter cæteros Delrio [x], Petrus Jansenius [y], Petrus Halloix [z], & Joannes Morinus [a], qui cum doctis plerisque hæc Areopagitæ abjudicat.

IV. S. JUSTINUS Samarita, postquam veræ sapientiæ sibi comparandæ causa Philosophorum Græcorum omnes penè sectas didicisset, Christianam tandem veritatem ab homine ignoto, agente Numine, accepit; eamque amplexus, Romam profectus est, ubi instigante Crescente Philosopho, morte pro eadem Christi fide est affectus, sive circa exitum Antonini Pii, & anno Christi 161; sive ut alii malunt, sub initia Marci Aurelii & Lucii Veri fratrum anno 163. Scripsit *Apologias duas* pro Christianis, quarum quæ nunc vulgò prior censetur ad Senatum inscripta, reverà tempore posterior est scripta ad Antoninum Pium, ut probant quæ ex ea sub titulo libri 2. adducit Eusebius [b], ubi & aliorum ejusdem operum meminit, ut & Hieronymus [c]. Ex ejus operibus ad nos pervenere *dialogus cum Tryphone* Judæo Ephesi habitus, *Oratio* parænetica *ad Gentes* sive ad Græcos, & liber *de Monarchia Dei*: quem tamen Perionius in dubium revocare voluit, quamvis ejus prætereà mentio fiat apud Photium & Svidam. Præter hos libros sub Justini titulo circumfertur *Aristotelicorum* quorumdam *dogmatum eversio*; quo in opusculo nullam falsi notam se deprehendisse testatur Bellarminus, ejusque meminisse idem Photius videtur: Baronio tamen & Possevino, aliisque suspectus est, quemadmodum & *Expositio Fidei de recta Confessione*, Epistolæ *ad Zenam & Serenum* de vita Christiana, *Solutio quæstionum* ac dubitationum centum quadraginta sex ad Orthodoxos, atque alia, in quibus memorantur Manichæi, & Irenæus Martyr, quibus antiquior fuit Justinus: & paulò apertiùs quàm ejus ætatis consuetudo ferret, de fidei mysteriis disseritur, stylo etiam à Justini oratione aliquantùm diverso: ut ea opuscula ab hominibus quarti quintive seculi vel composita, vel saltem interpolata videantur.

p Ad ann. 64. & alibi.

q In Breviario.

r In Bibliothec.

ſ Homil. 24. in Evangelia.

t In Synodo Romana.

u In Epist. ad Constantinum. Imper. & Conc. 3. Const. œcum. 6. act. 6.

x In vindiciis Areopagiticis contra Scaligerum.

y Disputatione Apologetica.

z In quæstionib. 4. de S. Dionysio Areopagita.

a In 2. parte Commentarii de sacris Ecclesiæ ordinationibus.

4. *S. Justinus*.

b Lib. 3. cap. 15. & 17.

c De scriptorib. Eccles.

V. IRE-

V. IRENÆUS Episcopus Lugdunensis, à S. Polycarpo Smyrnæorum Episcopo, cujus auditor fuerat, cum aliis missus in Galliam, Lugduni substitit, & Pothini ejus Urbis Episcopi Martyrium passi successor electus est circa annum 178. Is licèt habita Synodo Pascha die Dominica celebrandum sanxisset, ægrè tamen tulit quòd Asianos contra sentientes ea de causa Victor Pontifex per nimiam severitatem anathemate percellere vellet. Tandem cum omnibus ferè suæ civitatis Christianis mortem pro fide subiit anno 201. aut circiter. Plurima scripsit Opuscula, quæ ab Eusebio [d] per plura capita, & à S. Hieronymo [e] recensentur: ex quibus supersunt præter *Epistolam ad Florinum*, quæ apud Eusebium extat, Libri *adversus Valentini & Gnosticorum hæreses*, qui & ipsi diutiùs apud Latinos obscuri fuerunt, ut colligitur ex Gregorio Magno [f]: quòd nempe homo Græcus sua lingua scripsisset, ut Beatus Rhenanus contra Erasmum & alii ostendunt: nam & ab Hieronymo inter Græcos Patres numeratur, & à Græcis frequentiùs quàm à Latinis citari solet. Non invenitur tamen Authenticum Græcum, sed Latina dumtaxat antiqua versio & rudis, cum Græcis fragmentis, ex Epiphanio præsertim [g]. Ea habetur in editione Coloniensi anni 1596. quæ Francisci Fevardentii opera prodiit. In hunc invehitur Rivetus [h], quasi is Irenæum corruperit in iis quæ de Eucharistia ejusque oblatione à Christo instituta, de libero arbitrio, de fide & operibus, de primatu Ecclesiæ Romanæ in Irenæi operibus inveniuntur. Versionem ipsi Irenæo adscribere videtur cum Fevardentio Possevinus; sed minùs probabiliter, cùm ex iis libris duo loci à B. Augustino paulò aliter laudentur, quàm in ea versione sint posita. Ex opere illo patet Irenæum cum Millenariis sensisse, quod ipsi cum aliis veterum Patrum commune, illo errore nondum ab Ecclesia damnato.

5. Irenæus.

d Lib. 5. hist. Ecclesiast.
e Cap. 35. Catalogi.
f Lib. 9. Epist. 5. ad Ætherium Episcopum Viennensem.
g Critici sacri lib. 2. cap. 6.
h In Panario hæresi 35.

CAPUT XLVII.

De Latinis Tertii Seculi autoribus Ecclesiasticis.

I. QUINTUS Septimius Florens TERTULLIANUS, Carthagine natus ex Centurione, viro proconsulari, cunctorum sui temporis Latinorum disertissimus, omniumque scientiarum ac præsertim Romanarum legum peritissimus: sub Severo Christianam amplexus religionem, Ecclesiæ Romanæ Presbyter ordinatus est: initio causæ Catholicorum ferventissimus defensor; sed postea (qua de causa parùm constat) ab orthodoxis descivit, in Montani & novæ Prophetiæ deliria priùs à se damnata delapsus sub vitæ exitum, & annum Christi, ut quidam notant, 208. cùm ad 215. pervenisse credatur. Ejus Opera in Pamelii editione dividuntur in quinque tomos: Bellarminus distinguit in certa, & dubia vel supposititia, qualia existimat librum *de Trinitate*, in quo Sabelliana hæresis Tertulliano posterior refutatur: atque Epistolam *de Cibis Judaicis*. Observat Hieronymus ab eo jam tum hæretico adversus Ecclesiam Catholicam scripta esse Opuscula *de exhortatione*

1. Tertullianus.

tatione Castitatis, *de Monogamia*, *de Fuga in persecutione*, *de Jejunio adversus Psychicos* (id est Catholicos) & *de Pudicitia*. An liber *de Patientia* verè Tertulliani sit, ambigunt Erasmus & Rhenanus: affirmant Baronius, Pammelius, & Rigaltius, quòd præsertim librum illum sub Tertulliani nomine laudet Pacianus Episcopus Barcinonensis, ad Sympronianum scribens contra Novatianos. Cum judicio legendos esse non tantùm eos libros, quos teste S. Hieronymo post lapsum scripsit contra Ecclesiam Tertullianus: sed eos quoque qui inscribuntur *adversus Praxeam*, *adversus Hermogenem*, *de Anima*, *de carne Christi* & *de Pœnitentia*, ostendunt paradoxa ex iis à Pammelio collecta atque discussa. Unde nihil mirum si Can. 3. dist. 15. Tertulliani opuscula inter apocrypha numerentur.

2. *S. Cyprianus.* II. S. CYPRIANUS Afer, ac primùm Rhetor Ethnicus, deinde autore Cæcilio Christianus (ex quo etiam Cæcilii cognomen adeptus est,) Episcopus Carthaginensis creatus est anno 248. ac post decennium mortem pro Christo pertulit sub Valeriano & Gallieno. Ejus scripta in omnium manibus habentur: in quibus sunt Libri *quatuor Epistolarum*: reliqui libri sunt singulares, quorum aliqui ex communi sententia falsò attribuuntur Cypriano, præsertim *de cardinalibus Christi operibus*, *de Aleatoribus*, *Symboli Expositio*, *de Judaica incredulitate*, *de Revelatione capitis Sancti Joannis*, *de duplici martyrio*, *de duodecim abusionibus seculi*, *de Cœnæ dispositione*. In primo enim opere ad Cornelium Papam *de cardinalibus operibus Christi*, quod sermones duodecim continet pietate & eruditione refertos, traditur de cœlo cecidisse diabolus ante hominis creationem, cùm tamen in libro *de zelo & livore*, contrarium affirmet Cyprianus. Præterea ejus operis autor aliter S. Cornelium compellat, deque suis scriptis submissiùs disserit, quàm pro more Cypriani. Hunc Librum Cocus Arnoldo Bonævallis Abbati assignat ex fide manuscripti Codicis Oxoniensis. In libro *de Aleatoribus*, qui tractatus utilis, nec indoctus, cùm indicet autor se universali Ecclesiæ præsidere, apparet ab aliquo Romanorum Pontificum Cypriani stylum affectante magis, quàm assequente, conscriptum. *In symbolum Apostolorum expositio* nomine Rufini Aquileiensis habetur inter opera beati Hieronymi. Liber *de incredulitate Judaica* præfatio est Celsi cujusdam in altercationem, Græcè scriptam, atque antiquissimam inter Jasonem Christianum & Patiscum Judæum, ut ex postremis verbis apparet. Tractatus *de Revelatione capitis S. Joannis* autorem non esse Cyprianum vel ex eo constat, quòd Athanasii, Cyrilli, Theodosii Imperatoris, qui Cypriano posteriores fuerunt, quin & Pipini Aquitanorum Regis mentionem faciat. Liber *de duplici martyrio* ad Fortunatum recentior est; meminit enim belli Cæsarei contra Turcas: Pamelius aliique periclitandi styli gratia confictum ab Erasmo existimarunt. Liber *de duodecim abusionibus seculi* Cyprianum autorem habere non potest, cùm sacrorum Codicum autoritatem passim ex B. Hieronymi versione adducat. *Dispositio Cœnæ* ineptis sententiis & futilibus narratiunculis alium à Cypriano autorem prodit, estque nullius elegantiæ aut eruditionis. Ex styli præterea magna diversitate rejiciuntur à Bellarmino velut spurii, tractatus *de monte Sina & Sion*, *de singularitate Clericorum* (qui à nonnullis B. Augustino tribuitur) & liber *de Judæis*, sive adversus Judæos, qui inse-

insecuti sunt Christum. Eadem de causa in dubium ab erudito Cardinali vocatur egregius alioqui liber *de Spectaculis*: qui tamen librum *de disciplina & bono Pudicitiæ* & librum *de laude Martyrii*, itemque librum ad Novatianum *de spe veniæ danda lapsis* in censum germanorum Cypriani operum refert: quamvis eorum stylus paulùm à cæteris ejus operibus diversus Erasmo videatur. Jam *de Carminibus & Orationibus*, quæ huic Patri adscribuntur, dubitat idem Bellarminus. In libro *de unitate Ecclesiæ*, vulgò *de simplicitate Prælatorum*, quædam addita vel detracta à typographis aliisve qui editioni præfuerunt, observat Possevinus [a]. Epistolam, quæ in editione Pammelii 67. numeratur Joannes de Launoy adversùs Joannem Samblancatum contendit non esse Cypriani, tum quòd à pluribus optimæ notæ manuscriptis codicibus eam abesse dicat, tum aliis de causis, parùm ni fallor validis, quas persequitur in opusculo de duobus Dionysiis. In libris tribus *testimoniorum contra Judæos ad Quirinum* notat Scultetus laudari Evangelium *Catà Lucam*, & *Vassilion librum primum*, secùs ac in aliis Cypriani operibus fiat: unde supposititios existimat, aut certè interpolatos. Quòd autem Cypriani Opuscula apocrypha dicuntur à Gelasio [b], id non ita est accipiendum, quasi veræ ejus lucubrationes ab Ecclesia rejiciantur: sed quòd de rebaptizandis hæreticis aliter alicubi scripserit, quàm in Ecclesia Catholica postea fuerit definitum.

a In apparatu sacro.

b In can. 3. dist. 15.

CAPUT XLVIII.

De Patribus & Scriptoribus Ecclesiasticis Græcis ejusdem Tertii Seculi.

I. TITUS Fabius CLEMENS Atheniensis fuisse creditur, licèt vulgò Alexandrinus cognominetur, quòd Ecclesiæ Alexandrinæ Presbyter, & magni Pantæni ex Philosopho Stoico Christiani discipulus ac successor, Ecclesiasticam scholam ea in urbe rexerit, & Catecheseon fuerit magister, teste S. Hieronymo [a] post Eusebium [b]. Vixit Clemens sub Imperatore Severo, initio tertii à Christo seculi: quidam ad Alexandrum Severum pervenisse putant ultra annum 220. De eo agit idem Eusebius in Chronico ad annum 194. & 204. itemque in libris de Præparatione, & de Demonstratione Evangelica. Sanctus Maximus martyr eum vocat Philosophum Philosophorum. Ex plurimis ejus voluminibus, extant tantummodò Græcè & Latinè ex interpretatione Gentiani Herveti à Daniele Heinsio recognita in editione Parisiensi, cum emendationibus Francisci Ducæi, opuscula tria, nimirum *Stromatum* libri octo; *Pædagogi* libri tres *cum hymno Christi servatoris*; & *Protrepticon*, sive oratio exhortatoria ad gentes. Græcè dumtaxat inveniuntur ex *Theodoti doctrina* Epitomæ, quædam etiam *Eclogæ*. Ejus etiam nomine circumferuntur Latinè tantùm in Bibliothecis Patrum *commentariola in Epistolas* Canonicas *S. Petri*, *priorem Judæ & Joannis*: quæ an eadem sint cum explanatione Clementis Alexandrini in

1. Clemens Alexandrinus.

a Cap. 38. de Scriptorib. Eccles.

b Lib. 5. histor. cap. 11. & 19.

c Elucidarii Deiparæ Virginis lib.4.tract.4.

d In Concil. Romano, ex quo est Canon. 3. dist. 15.

2. *Origenes*.

e Hæresi 64.

f Can.13. dist. 15.

ni in Epistolas Canonicas, cujus meminit Cassiodorus, ambigunt eruditi. Consulendus præ cæteris Joannes Baptista Poza [c]. In hoc insigni autore occurrunt sententiæ quædam quæ errorem sapiunt, sive illæ Clementi ex humana fragilitate exciderunt, sive ab hæreticis insertæ sunt ejus operibus; qua de causa à Gelasio [d] ejus opuscula inter apocrypha recensentur.

II. ORIGENES *Adamantius*, Leonidæ martyris filius, Clementis Alexandrini auditor, atque in Ecclesiasticæ scholæ magisterio successor, obiit Tyri in Phœnicia anno Christi 234. ætatis 69. Is omnium sui seculi eruditissimus; ex Platonis tamen Philosophia in multos incidit errores, unde ab Epiphanio [e] in hæreticorum numerum refertur, & in 5. generali Synodo ei ejusque scriptis, quemadmodum Ario, Macedonio, & similibus anathema dicitur: quod judicium Hieronymus, Cassiodorus, Beda & Catholici scriptores vulgò sequuntur. Ejus tamen apologiam scripserunt Eusebius sub nomine Pamphili martyris, & Rufinus: nec defuerunt his posterioribus seculis qui eum excusare aggressi sint, quemadmodum Joannes Picus, Gilbertus Genebrardus, ac novissimè etiam paulò audaciùs Petrus Halloetius. At Patres Synodi Romanæ sub Gelasio [f] Origenis nonnulla tantùm opuscula suscipienda definiunt quæ B. Hieronymus non repudiat; reliqua omnia cum autore suo rejiciunt. Operum Origenis quamplurima perierunt: extant nunc Latinè editorum tomi duo, quorum primus *homilias* continet in omnes ferè veteris testamenti libros, cum *Libris* quatuor *Periarchon*, & aliis quibusdam tractatibus: in 2. tomo varii sunt *Commentarii* in plures libros novi fœderis, unà cum libris octo *contra Celsum* Epicureum, & *Philocalia*. Hæc autem opera duo postea Græcè & Latinè simul non semel prodierunt: & primò quidem *Libri contra Celsum* planè aureum pro fide Christiana adversus Epicureos opus, interprete Sigismundo Gelenio, cum aliis opusculis excusi sunt anno 1605. Augustæ Vindelicorum, adjunctis Davidis Hoeschelii notis. Deinde *Philocalia*, de obscuris sacræ Scripturæ locis, à SS. Basilio & Gregorio Nazianzeno ex variis Origenis Commentariis excerpta, in lucem exiit Parisiis anno 1618. interprete Joanne Tarino qui posteà regius Eloquentiæ Professor. Ambo deinde hæc opera utraque lingua conjunctim in Anglia recusa sunt Guilielmi Spenceri Cantabrigiensis studio, anno 1658. Sed & *Commentariorum* Origenis *in Scripturam* Tomos duos edidit atque illustravit V. Cl. Petrus Daniel Huetius nunc Alnetensis Abbas, Rothomagi anno 1668. Inveniuntur præterea *Homiliæ* octo *in Jeremiam* Græcè & Latinè inter commentarios Michaelis Ghislerii Theatini, in eum prophetam, cum Catena Græcorum Patrum anno 1623. Lugduni editos: & *Epistolæ* ad Julium Africanum de Historia Susannæ fragmenta, alterum Augustæ vindelicorum anno 1602. Græcè tantùm post Hadriani Isagogem sacrarum Literarum excusum: alterum verò post Catenam Græcorum Patrum in Job Græcè & Latinè Londini à Patricio Junio editum. Totam Epistolam cum responso edidit Basileæ Vetstenius: & Commentarius in libri 1. Regum cap. 28. de Engastrimytho, Græcè & Latinè Lugduni anno 1629. Leo Allatius. Origenis denique vel certè coætanei autoris scholia in *Orationem Dominicam, & Cantica B. Mariæ Virginis, Zachariæ, & Simeonis*, Græcè & Latinè anno 1601. à Friderico Morello emissa.

emissa. Homiliæ porro sedecim *in Leviticum* quæ tomo 1. Origenis insertæ sunt, inter opera quoque S. Cyrilli habentur: cui falsò à quibusdam assignatæ fuerunt. Hæ, itemque *in Numeros*, *Librum Judicum* sedecim, & *librum Regnorum*, aliosque instrumenti Mosaici libros *Homiliæ*, quòd autorem Latinum ex phrasi redolere nonnullis videntur, id ex Rufini audacia factum videri potest, qui in peroratione adjecta commentario in Epistolam ad Romanos, cùm dicat se vertisse Origenis Homilias in *Genesim*, *Exodum*, *Leviticum*, item in *Jesu Nave*, & in *librum Judicum*, profitetur eas, quæ in Leviticum scriptæ fuerant, se liberiùs transtulisse, id est, ut loquitur Erasmus, multa de suo attexuisse: quod sanè Rufino familiare. Ex his quædam à Gratiano laudantur: & cum Hieronymum habeant interpretem, malè à Coco aliisque heterodoxis rejiciuntur. Tractatus tres in *librum Job* Erasmus, alia itidem in eum commentaria à Perionio versa Sixtus Senensis, Bellarminus, Baronius, Possevinus, non esse Origenis pluribus argumentis docuerunt; ac præsertim quòd utroque in opere Homousianorum meminerit autor, quod nomen ab Arianis post Origenem Catholicis inditum est. *Homilias in psalmos 36. 37. & 38.* Rufinus non indicato autoris nomine de Græco in Latinum à se affirmat esse translatas. Erasmus earum scriptorem suspicatur Latinum fuisse; plerique ab ingenio & phrasi Origenis non parùm distare fatentur, quamvis aliud sentiat Genebrardus in hujus autoris editione. In *Cantica Canticorum* homiliæ duæ, itemque aliud opus in capita 1. & 2. ejusdem libri, continenti oratione disertè conscriptum, quod tamen in Homilias quatuor divisere, pium quidem omnium confessione habetur; sed neque ab Origene compositum, neque a S. Hieronymo translatum plerique censent. Ex eo tamen citantur à Petro Lombardo [g] & à S. Thoma [h] testimonia quædam sub nomine B. Ambrosii. Conjicit Erasmus autoris esse Latini, & ejusdem cujus extant libri *de Vocatione gentium*: quod opus vulgò nunc Prospero tribuitur. *Lamentum* sive *Threni* (diversum ab opere *de Pœnitentia Origenis*) à Gelasio apocryphum opusculum pronunciatur: Baronius quoque & alii velut adulterinum respuunt. Dialogus *de recta in Deum fide*, qui idem est cum dispositione adversus Marcionitas, sub priore titulo à Joachimo Perionio ex Græco Bibliothecæ regiæ Codice; sub posteriore ex Codice Frobeniano, sinceriore, & uberiore, à Laurentio Hunfrido, & à Vetstenio Græcè editum opus, an Origenis sit, valdè ambiguum videtur, ex eo præsertim quòd nec ab Eusebio, nec ab alio veterum scriptorum ullum hujusmodi opus memoretur; & quòd in eo dicatur principes, qui piè credunt, cum Ecclesia congregari; quod vix cadit in Origenis tempora. Tractatus *in Matthæum* Bellarminus Latinum habere autorem existimat, propterea quòd in 5. tractatu notet autor in Græco Spiritum Sanctum neutrius esse generis, quod sanè parum verisimile est observatum fuisse à Græco scriptore. Ex ejusdem Bellarmini sententia, quam alii quoque Catholici vulgò sequuntur, homiliæ *in diversa loca novi testamenti* sine dubio non sunt omnes Origenis. Certè in nona inveniuntur fragmenta, tum ex S. Hieronymo in Isaiæ prophetæ caput ultimum, tum ex S. Gregorio [i], quæ ab his ex Origene mutuò sumpta non esse stylus ipse satis ostendit. Tractatus etiam sive homiliæ *in Evangelium Joannis* non creduntur verè Origenis esse, cùm ad

caput

g Lib. 3. sentent. dist. 29.

h Secundæ secundæ quæst. 26.

i Lib. 15. moral. cap. 14.

caput 1. mentio fiat Manichæorum & Arianorum, qui post Origenem orti. Qui de Origenis operibus plura volet, tum ex priscis Eusebium, Hieronymum, ac deinde Photium, tum supra laudatos adeat, atque imprimis Sixtum Senensem.

3. S.Gregorius: Thaumaturgus. III. S. GREGORIUS *Thaumaturgus*, ante Episcopatum Theodorus dictus, in adolescentia discipulus fuit Origenis, à cujus tamen erroribus immunis perstitit. Postea Episcopus Neocæsareæ in Ponto creatus, vel anno 233. Christi, Alexandri Severi 10. vel certè anno 240. obiit anno 265. *Thaumaturgi* nomen adeptus ex magnitudine & frequentia miraculorum, quæ patravit. Ejus Opera quæ reperiri potuerunt, Moguntiæ anno 1604. Græcè & Latinè typis mandata sunt, interprete & scholiaste Gerardo Vossio Tungrensi Præposito; ac deinde Parisiis anno 1621. In his est *Expositio fidei*, quo titulo conscriptum fuisse ab hoc Gregorio tractatum adversus Elianum constat ex Basilii Epistola 64. & quidem ex revelatione sancti Joannis Evangelistæ, jussu B. Virginis scripta, quæ S. Gregorio apparuisse traditur ab altero Gregorio Nysseno in ejus vita. Sed quam Vossius sub Neocæsariensis nomine protulit, eam Bellarminus & alii facta collatione cum iis quæ à Basilio referuntur, probant diversam esse ab ea cujus ille meminit; cùm longè aliter in hac atque in illa de Christi cum Patre unitate disseratur, videaturque hæc Vossiana contra Arianos scripta, & sic post tempora Thaumaturgi. In dubium etiam vocantur *duodecim capitula cum anathematismis*, quæ velut appendix ad Expositionem fidei videntur Nestorii & Eutychetis (qui post Arianos sequuti sunt) erroribus opposita, quemadmodum & *alia fidei Expositio* latinè dumtaxat edita. Quod attinet ad *Sermones tres in Annunciationem* sanctissimæ Dei genitricis Mariæ, aliumque *in sancta Theophania & disputationem de Anima ad Titianum*, anceps hæret Bellarminus. Et verò sermones illi nec Possevino, nec Sixto Senensi cogniti fuerant: & eorum secundus Proclo Patriarchæ Constantinopolitano, non tamen sine dubitatione, adscribitur à Vincentio Ricardo [1]. Tertius verò sub nomine Chrysostomi habetur latinè apud Lipomanum, & Surium. *De Epistola Canonica*, quæ est de iis qui in Barbarorum incursione idolothyta comederant, & alia quædam peccata commiserant, non est quòd ambigatur, cùm eam Græci pariter & Latini agnoscant, saltem orthodoxi.

l In notis ad 6. Procli orationem.

CAPUT XLIX.

De Græcis seculi IV. Patribus & Scriptoribus Ecclesiasticis.

1. Petrus Alexandrinus. I. PETRUS Alexandrinus post Theonam Episcopum, in persecutione, quæ à Diocletiano cœpta usque ad Constantini duravit Imperium, cùm multi Christianorum lapsi essent, *de Pœnitentia* eorum Canones conscripsit, qui apud Zonaram & Balsamon extant. Exagitatus est à Meletio Episcopo schismatico cui adhæsit Arius: & circa Christi annum

annum 310. abscisso capite ultimus inter Alexandrinos Præsules martyrium subiit.

II. EUSEBIUS Cæsareæ in Palæstina Episcopus, ob familiarem amicitiam cum Pamphilo martyre contractam, Pamphili cognomento insignis, in Diocletiani persecutione defecisse dicitur à fide; deinde Arianos, non minùs quàm Eusebius alter Nicomediensis, propugnavit; inter quos Tyrio conciliabulo adversus S. Athanasium præfuit: hæreticus & ipse habitus non solùm ab eodem Athanasio, sed à B. quoque Hieronymo in Rufinum, & à legatis sedis Apostolicæ in 7. Synodo, act. 5. unde nihil mirum si acta martyrum ejus temporis, & res ad Arium ejusque sectam pertinentes minùs sincerè narraverit in *historia Ecclesiastica*, quam libris decem ab initio nascentis Ecclesiæ ad annum ferè 320. perduxit. Ea, ob sparsos in ea Arianismos & nimias Origenis laudes, inter Apocrypha rejecta est à Gelasio. Præter eam alia quamplurima scripsit vir apprimè doctus: ex his supersunt libri *de Vita Constantini*, *de Præparatione*, *deque Demonstratione Evangelica*, & *Chronicon* ab Abrahamo ad annum Christi 318. pertingens, ab Hieronymo versum & continuatum; cujus pars tantùm Græcè invenitur: & alia quædam opuscula, de quibus nulla controversia est. De eo vide Valesium. *2. Eusebius Cæsariensis.*

III. EUSEBIUS Emesæ in Phœnicia Episcopus, inde dictus *Emisenus*, & ipse Arianæ factionis signifer ab Hieronymo [m] dictus, tempore Constantii Imperatoris scripsit eodem teste, *in Evangelia Homilias breves*, sed plurimas. Ejus nomine hodie circumferuntur *Homiliæ in Evangelia totius anni*, & aliæ circiter quinquaginta variorum argumentorum, disertissimæ: sed harum Homiliarum autorem, Bellarmini, Possevini, Baronii judicio, Latinum hominem fuisse, & Abbatem in insula Lirinensi juxta Massiliam, tandemque Episcopum, colligitur ex harum Homiliarum quinta imprimis *de sancto Maximo & de sancta Blandina*: unde non difficilis est conjectura *Faustum* Regiensem vel *Cæsarium* Arelatensem, ex Lirinensibus monachis Episcopos, eas composuisse. Sed Faustinis adjectæ putantur homiliæ aliquot Eucherii Episcopi Lugdunensis; qui tres Antistites in Gallia seculo 5. floruerunt. Illas autem in Evangelia totius anni Homilias sivè *sermones* 145. *de tempore ac de sanctis* Beato Brunoni Astensi, qui Cassinensis primùm monachus, deinde Episcopus Signinus & Romanæ Ecclesiæ Cardinalis fuit, vindicant indices Vaticani & Cassinenses, cum Petro Diacono, Cassinensi Bibliothecario. *3. Eusebius Emisenus.*

[m] Cap. 91. Catalogi.

IV. S. ATHANASIUS Ecclesiæ Alexandrinæ adhuc Diaconus, in Nicæna Synodo adversus Arium strenuè pro Catholica veritate dimicavit. Anno sequenti, defuncto Alexandro ejusdem civitatis Patriarcha, ejus in locum suffectus est: in qua dignitate multis Arianorum Ethnicorumque insidiis appetitus. Orientalium aqud Tyrum Conciliabulo damnatus, & sæpiùs exilium perpessus; tamen inter tot procellas invictus, & Romanorum Pontificum autoritate sublevatus, ad tempora Valentis Imperatoris, atque annum Christi 373. pervenit, absoluto scilicet 46. anno Pontificatus sui, mortuus, ut colligitur ex Epistola Proterii Patriarchæ Alexandrini ad Leonem. Ejus Opera priùs Latinè tantùm quatuor voluminibus edita; deinde Græcè & Latinè tum anno 1601. apud Commelinum, tum Parisiis anno 1627. in duos tomos distributa *4. S. Athanasius.*

haben-

habentur. Ex iis tomo 1. *Oratio contra Idola*, & *Liber de incarnatione Verbi* Bellarmino videntur esse duo libri contra gentes, quorum meminit sanctus Hieronymus. Dubitat idem cum Baronio an *disputatio cum Ario* habita sit, sive in Concilio Nicæno ut præfert inscriptio, sive alibi: imò & an Athanasium habeat autorem. *Testimonia ex Scriptura de naturali communione similis essentiæ inter Patrem, Filium & Spiritum Sanctum*, ab alio esse collecta patet ex eo quòd quædam ad Verbum transcripta sint ex quæstionibus ad Antiochum, quæ non putantur esse germanum Athanasii opus. *De Expositione fidei* ambigit quoque Bellarminus, quòd cum Symbolo B. Athanasii ex adverso pugnet, quantùm ad distinctionem personarum sive hypostasim. Idem *Liberii* Papæ *Epistolam* ad Athanasium, atque *ejus Responsum* planè in dubium revocat, eò quòd Liberius in ea Epistola videatur de Athanasii fide dubitare, & nihilominùs eum de fide consulat; quorum neutrum verisimile est: in confessione verò Athanasii dicatur, caro Christi suspensa in cruce, non ipse Christus: cùm tamen S. Petrus Christum passum esse pro nobis, & S. Paulus Dominum gloriæ crucifixum affirment. *Epistolam de Synodis Arimini & Seleuciæ* accipit Bellarminus pro libro contra Valentem & Ursacium, qui apud Hieronymum memoratur; etenim adversus eos ibi reverà scribitur. *Epistolam ad Marcellinum de interpretatione psalmorum* conjicit eumdem esse librum cum eo quem Hieronymus vocat de titulis psalmorum, & Cassiodorus de varia excellentia psalmorum. Sermo sive tractatus *de Annunciatione*, sive de sanctissima Virgine Deipara, Baronio & Bellarmino non videtur esse Athanasii, quòd in eo de duabus Christi naturis & operationibus in una hypostasi, deque appellatione Deiparæ adeo accuratè disseratur, ut facilè appareat autori cognita fuisse 3. 4. & 6. Synodorum generalium Decreta contra Nestorium, Eutychetem, & Monothelitas. Libri *de Virginitate* sive de meditatione, stylum dejectum Erasmus notat: sententias ipsas respuunt Sculterus & Rivetus, præsertim quòd hominibus præcepta servantibus locum in tertio Angelorum ordine polliceatur. Iidem Homiliam *de Semente* rejiciunt, quòd in Anglicano tantùm Codice reperiatur, & vix quicquam habeat laude dignum: nec orationem *contra omnes hæreses* admittunt, quòd sermo videatur vilior, & confusus. Tom. 2. libri *de Assumptione Christi* floridior stylus Sculteto suspectus est. Epistolam *ad Serapionem de Spiritu sancto*, cujus initium *Literæ tuæ sacra dispositionis redditæ mihi sunt in Eremo*, idem post Erasmum censet ingenio Athanasii minimè dignam; sed Athanasii imitamentum. *Symbolum* incerto sed antiquo interprete, licèt in multis vetustis Athanasii Codicibus non repertum, vix quisquam dubitat, quin Athanasii sit, cùm sub ejus nomine citetur à B. Augustino. Dicitur & *Confessio* sive *expositio Catholica fidei*, & à quibusdam Vigilio Africano perperam tribuitur. Sed de variis illius Symboli apud veteres appellationibus consulendus Sirmondus [n]. Videnda & Vossii atque Usserii opuscula de Symbolis. Epistolæ *ad Ammum* cum Epistola *ad Dracontium*, in matrimonii cum cælibatu comparatione repugnantiam, quam putat Scultetus, distinctione facilè tolli Rivetus agnoscit. Definitiones quædam seu Liber *de definitionibus Theologicis* maximam partem excerptus est ex Anastasii Sinaitæ ὁδηγῷ seu duce viæ, ut observat Ph. Labbeus: & alio quàm Athanasio compositus videtur

[n] In notis ad Theodulphum Aurelianensem.

Bellar-

Bellarmino, quòd in iis Gregorii Nysseni, cujus scripta operibus Athanasii posteriora fuerunt, autoritas adducatur. *Dialogi quinque de Trinitate* creduntur magna ex parte esse Maximi monachi Constantinopolitani, cui ejus generis disputationes tribuit Baronius [o]; vel Theodoriti cui adscribit Photius [p], potiùs quàm Athanasii. *Colloquium Orthodoxi & Macedoniani*, ac sequentes disceptationes Theodorito quoque vindicantur à Photio [q]. *Quæstiones ad Antiochum*, quamvis propugnent Turrianus & Malvenda, tamen repudiat Bellarminus [r]; quia in iis laudatur Epiphanius, itemque Chrysostomus, Maximus, Nicephorus Athanasio juniores: quin & quæst. 23. citat autor ipsum Athanasium, atque ab eo dissentit. *Dicta & interpretationes Parabolarum sancti Evangelii*, aliqua saltem ex parte desumpta sunt ex Chrysostomo, Cyrillo Alexandrino, ac Gregorio Nysseno, ut videre est quæstionib. 36. 37. & 86. *Quæstiones* alias *viginti* anonymas probabilis conjectura est Græci cujusdam recentioris opus esse, cum in iis negetur Spiritus sancti ex Filio processio. *Vita S. Antonii Eremitæ* scripta est procul dubio à B. Athanasio, teste S. Gregorio Nazianzeno [s], Hieronymo [t], sancto Augustino [u]. Sed quæ nunc extat, eam non esse Athanasii contendunt Centuriatores ac reliqui heterodoxorum critici, ex eo imprimis quòd Pauli Eremitæ cum Antonio congressi non meminerit, cui tamen petenti donatum ab Antonio pallium refert Hieronymus [x]; cum in hac Antonii Vita, quæ Athanasii nomen præfert, dicantur fratres ab Antonio in extremis agente jussi pallium idem ad Athanasium deferre; tum etiam quòd ea regulas vitæ Monasticæ non contineat, quas testatur Nazianzenus voluisse Athanasium eo in opusculo sub specie narrationis promulgare: quòd præterea indoctus ibi describatur Antonius, quem tamen nonnulli causidicum priùs fuisse memorant: denique quòd fabulis similia narrentur. Contrà Bellarminus eam ipsam Antonii Vitam esse asserit, quam inter Athanasii opera recenset Hieronymus, quòd insigni volumine, ut Hieronymus appellat, Vitæ monasticæ perfectum exemplar in actis Antonii tradat, quorum nonnulla hominibus ab eo vitæ genere & Christiana pietate alienis fabulosa censeantur. Et verò in ea occurrit revelatio illa de anima Ammonis, quam ex vita S. Antonii ab Athanasio scripta referunt Palladius, & Socrates, aliaque plurima ab Augustino adducta miracula. Nec silentium de congressu Pauli certum est falsi argumentum: potuit enim vel nescire, vel omittere Athanasius quæ ad Paulum spectabant: potuit etiam post pallium Paulo donatum, aliud à morituro Antonio ad Athanasium mitti; neque enim verisimile est Antonium extremo vitæ tempore omnino nudum vixisse. De imperitia Antonii vel simplicitate, Athanasio potiùs credendum: & novitii sæpenumerò sunt in studiis Ecclesiasticis homines forenses. *De Deitate ad Theophilum* liber, cum aliis decem sub variis titulis ad Catholicæ & Arianæ confessionis dilucidationem pertinentibus, sive *Libri undecimi de Trinitate*, non ex Græco Athanasii versi, sed Latino sermone sub ejus nomine scripti sunt à Vigilio Afro Diacono, qui circa annum 550. vixit, & à nonnullis cum Vigilio Episcopo Tridentino confunditur: qua de re Sirmondus in notis ad Theodulphum Aurelianensem, apud quem citatur hic Vigilius Thapsensis. Idem esto judicium *de disputatione* quæ sub nomine B. Athanasii

o Ad ann. 657.
p Cod. 145. biblioth.
q Cod. 46.
r De Scriptor. Ecclesiast.
s Orat. in Athanasium.
t De Scriptorib. Ecclesiast.
u Lib. 8. confess. cap. 7.
x In vita Pauli.

y Lib. 5. in Eutychetem. velut, cum Ario Laodiceæ habita extat, ipso Vigilio [y] se illius opusculi autorem fatente. Eadem ratione suppositia videri potest *exhortatio ad Monachos*, quæ Latinè tantùm reperitur. *Epistolas Athanasii ad Marcum Papam*, & *Marci ad Athanasium*, spurias esse ratio temporis evincit, ut suprà post Baronium ostendimus. Liber *de Passione Imaginis Jesu Christi* crucifixæ apud Berytum, præmissis duabus narrationibus Græcis, etsi laudetur tanquam Athanasii in 2. Synodo Nicæna act. 3. alterius junioris Athanasii sit oportet, cùm miraculum illud z In Chronico. Sigebertus [z] ad annum 766. referat, Jacobus autem de Voragine in a In Annalibus. historia Longobardica ad annum 750. de qua consulendus Baronius [a]. Quæ alia extra editionem Parisiensem in magna Bibliotheca veterum Patrum, ejusque Auctario, sub titulo Athanasii occurrunt, satis incerta sunt. *Commentarium* verò *in Epistolas B. Pauli* qui primis Athanasii editionibus insertus fuerat, compertum postea est revera scriptum fuisse à Theophylacto.

5. S. Basilius. V. S. BASILIUS Cæsareæ in Cappadocia Episcopus anno 369. Arianis & in his ipsi Valenti imperatori strenuè obstitit, ac post multos pro religione Catholica labores ad Dominum migravit ineunte anno 378. Ejus opera Græcè & Latinè Parisiis edita sunt anno 1618. cum notis Frontonis Ducæi in duos tomos distincta. In I. tomo sunt *Homiliæ novem in hexameron*; quibus adjectæ *aliæ duæ*, videntur ab alio autore elucubratæ: in his enim agitur de hominis opificio, quod Basilius non attigit, teste S. Gregorio Nysseno: Et verò novem tantùm ejusmodi homilias memorant B. Hieronymus & Suidas. *Præfationem in Psalmos* quæ Basilio assignatur, ex Latina S. Augustini in Græcum sermonem translatam fatetur Ducæus. *Homiliam posteriorem de jejunio* Erasmus Basilio abjudicat, cui contrà vindicat Possevinus, ut potè Basilii nomine à Joanne Damasceno & Euthymio citatam. *Commentarios in capita sedecim Isaiæ* tuetur adversus Erasmum Godefridus Tilmannus in Apologia suæ interpretationi præfixa; & cum eo Ducæus, quòd à Maximo monacho, Joanne Damasceno, Tarasio Patriarcha, Oecumenio & aliis, quædam ex illis descripta vel laudata sunt. Nec refert quòd caput VIII. horum Commentariorum aliter censeat de anima Samuelis, quæ Sauli apparuit, quàm de eadem disseratur *in Epistola* 80. *ad Eustachium* medicum: quoniam hæc Epistola non est revera Basilii, sed tractatus Gregorii Nysseni de Trinitate. Tomo 2. ex *libris quinque ad Eunomium* Erasmus duos postremos, quasi Basilio indignos, expungit; alii tamen servandos existimant. Librum *de Spiritu sancto ad Amphilocium*, admodum inæqualem, & in iis quoque quæ erudita aliunde sunt, à stylo Basilii discrepantem judicabat Erasmus jam nominatus in Epistola nuncupatoria ad Joannem Dantiscum, eumque sequitur Cocus & alii heterodoxi; quibus id opusculum ex eo præsertim capite displib Lib. 4. de Verbo Dei cap. 7. cet, quòd Traditionem asserat necessitatem. Propugnant Bellarminus [b], Costerus & Ducæus: ipseque Rivetus fatetur pro genuino Basilii citari à Theodorito, tam in dialogo 1. quàm in anathematum Cyrilli refutatione. *Ascetica* sive *Regulæ monasticæ* duplici opere tractatæ inveniuntur, quæstionibus seu definitionibus aliis fusiùs, aliis compendio explicatis. Illas Basilio vindicat Baronius ex assertione Gregorii Nazianzeni: posteriores indubitatas non esse agnoscit Bellarminus & Possevinus:

nus: deque his videndi tum Photius, qui eas adscribit Basilio; tum Sozomenus, qui refert à nonnullis attributas fuisse Eustachio Sebasteno, cujus errores damnati sunt in Concilio Gangrensi. Adde *Epistolas Canonicas*, tum ad Amphilochium, tum alias.

VI. S. GREGORIUS Nazianzi in Cappadocia natus, S. Basilii tum studiorum Athenis, tum vitæ monasticæ in solitudine Pontica, propè individuus comes; ab eo deinde Sasimorum Episcopus creatus, eo Episcopatu paulò post cessit, & patris vice Nazianzenam Ecclesiam administravit: unde *Nazianzeni* cognomen accepit. Inde Constantinopolim à Catholicis evocatus, plures de fide orationes ibi habuit adversus Arianos: unde Theologi titulum meruit. Verùm ob turbas à Maximo Cynico excitatas, sponte Nazianzum secessit, ubi anno 389. vivere desiit. In scriptis suis, quæ sanctus Hieronymus ad triginta millia versuum accessisse testatur, eloquentiam cum sapientia mirificè conjunxit. Idem Hieronymus eo magistro se Scripturas didicisse testatur. Græco-Latina operum ipsius editio Parisiensis anni 1609. in duos Tomos divisa est, cum Nicetæ, Serronii, Pselli, Nonni, & Eliæ Cretensis Commentariis, Jacobo Billio Prunæo interprete. Tomo 1. *Oratio* 23. in laudem *Heronis*, laus est *Maximi Philosophi* sub eo titulo, autore Hieronymo jam laudato: *Orationem* 45. ad Evagrium monachum *de Divinitate* non esse revera S. Gregorii Nazianzeni arbitratur Petavius [c] ob styli diversitatem, tum quòd pedestris illius & plebeius sermo minimè Nazianzeni elegantiam & granditatem redoleat. De significatione sive *annotatione in Ezechielem*, dubitant Græci, ut observat Billius, tum ex stylo involuto, atque confuso, tum ex eo quòd præter titulum, aliarum quoque sacræ Scripturæ partium expositiones, velut scopas dissolutas, contineat. Tractatus *de Fide* & alius Tractatus *de fide Nicæna* quæ Latinè tantùm ex versione Rufini reperiuntur, neque Gregorii genuinum opus, neque Græci autoris, sed Latini, licèt antiqui, esse Morello videtur. *Metaphrasis* seu translatio *in Ecclesiasten* opus est Gregorii Thaumaturgi Neocæsareæ in Ponto Episcopi, ex Hieronymo & Rufino. In appendice ad 1. tom. *Orationem* 48. *in SS. Martyres* & contra Arianos, Nicolaus Faber teste Morello censuit excerptam esse ex aliqua Chrysostomi oratione. *Testamentum* ipsius S. Gregorii, Eucherio & Evagrio Coss. à Baronio aliisque viris eruditis probatur: illud labefactare conatur Rivetus argumentis haud multùm solidis. *Tragœdiam*, cui titulus *Christus patiens*, in dubium revocant Possevinus & Bellarminus, cui non videtur habere gravitatem Nazianzeno dignam: Baronius [d] Apollinaris Laodiceni potiùs, quàm Gregorii opus existimat.

6. S. Gregorius Nazianzenus.

c Tom. 1. Theologicor. dogm. lib. 2. cap. 6. numero 3.

d Tom. 1. ad ann. 34.

VII. S. GREGORIUS *Nyssenus* cognominatus, quòd Nyssæ in Cappadocia Episcopus fuerit, S. Basilii frater natu minor: vir fuit facundissimus, utpotè ex eloquentiæ Professore ad Præsulis dignitatem evectus: interfuit Concilio Constantinopolitano I. & *Symbolum* in eo editum conscripsisse creditur: è vivis excessisse putatur circa annum 395. Ejus opera Græcè & Latinè Parisiis edita anno 1615. cura Frontonis Ducæi, in duos tomos distincta sunt. Tomo 1. orationes duæ *in procreationem hominis* falsò à quibusdam Basilio adscriptæ, vel ab hoc Gregorio adhuc juniore, vel ab alio ejusdem ferè autoritatis atque ætatis scriptore tum non indocto compositæ Ducæo videntur.

7. S. Gregorius Nyssenus.

Q 2 *Epistolæ*

Epistolam Canonicam ad Letoium Melitenes Episcopum non est quòd Scultetus & Rivetus ab aliquo recentiore Græculo confictam affirment, cùm Joannis Zonaræ & Theodori Balsamonis in eam Commentarii Gregorio vindicent. Nec major est causa repudiandæ *Orationis in eos qui differunt Baptisma*. Tomo 2. *Oratio de Trinitate* nihil est aliud, quàm Epistola 80. B. Basilii ad Eustathium medicum, ut monuit Bellarminus. Tractatus *de differentia substantiæ & hypostaseos* est ejusdem Basilii: Epistola 43. ad ipsum Nyssenum; *Vita* itidem *sanctæ Macrinæ*, eadem est cum Basilii Epistola ad Olympium monachum. At *Catechetica magna oratio* germanus est Nysseni partus, utpotè à Theodorito sæpiùs laudata in dialogis adversus hæreticos; fatente etiam Casaubono in notis ad Epistolam Gregorii hujus ad Ambrosiam & Basilissam, eam orationem opus esse eximium, si dogmata nonnulla excipias, ab Origenis sectatoribus aspersa. Idem censendum de *Oratione de Virginitate*; itemque *de dialogo cum sorore Macrina*, ubi agitur de anima & resurrectione; itemque de *oratione* inscripta, *de Infantibus qui præmaturè abripiuntur*: in quibus opusculis quòd errores aliquot, præsertim Origenis,
e Lib. 11. c. 19. occurrunt, causa traditur à Nicephoro [e], quòd scilicet quædam ab hæreticis inserta fuerint Nysseni operibus. Orationem *de occursu Domini* quidam rejiciunt apud Possevinum, quòd in aliquibus immutata & plenior edita sit per Simeonem Metaphrasten. Orationem *de vita S. Gregorii Thaumaturgi*, quam Suidas aliique agnoscunt, unus Scultetus in dubium revocat; ut & Orationem *de laudibus S. Theodori martyris*. Oratione *de iis qui adeunt Hierosolymam*, quæ Guilielmi Morelli, deinde Petri Molinæi opera Græcè & Latinè prodiit, Centuriatores & critici heterodoxi ad impugnandas religiosas peregrinationes utuntur. Verùm Baronius existimat eam ad Anachoretas & fœminas pertinere; Bellarminus & Gretserus dubitant an sit Gregorii, indeque desumpta argumenta refellunt. In Epistola *ad Eustathiam, Ambrosiam & Basilissam* Casauboni interpretis notas in multis corrigunt Ducæus & Gretserus.
In Appendice Oratio *de Pœnitentia*, & Oratio *in principium jejuniorum* Asterio Amaseæ Episcopo à quibusdam adscribitur apud Photium. In prioribus editionibus habebantur sub nomine Gregorii Nysseni libri octo *de Philosophia*: sed Nemesii Philosophi Christiani & Episcopi esse agno-
f In lib. de Scriptorib. Eccles. scunt Possevinus ac Bellarminus [f]. Et verò illud opus sub Nemesii titulo invenitur tomo IX. Bibliothecæ Patrum.

8. *Timotheus.* VII. TIMOTHEUS *Alexandrinus* post Petrum fratrem Patriarcha, Concilio 2. œcumenico præfuit, eoque desinente turbas movit adversùs S. Gregorium Nazianzenum. Extant ejus *Responsa Canonica* apud Balsamonem, aliosque Græcos.

9. *Cyrillus Hierosolymitanus.* IX. S. CYRILLUS HIEROSOLYMITANUS Episcopus creatus anno 350. ex Magistro Catecheseon, sede sua sæpiùs dejectus, sæpiùs in eam restitutus, vixit ad annum 386. *Catecheses* scripsit junior priscis Scriptoribus cognitas; extantque octodecim *ad Illuminatos* seu baptizatos, & quinque *Mystagogicæ*: quas tamen Joanni Episcopo Hierosolymitano assignant heterodoxi: atque interpolatas contendunt autoritate indicis librorum Græcorum, quos Respublica Augustana emit ab Antonio Eparcho Corcyræo.

10. *Didymus.* X. DIDYMUS Alexandrinus claruit sub Valentiniano & Valente, vitam-

vitamque perduxit ad Theodosium, atque ad annum Christi saltem 392. quo B. Hieronymus Catalogum Scriptorum Ecclesiasticorum scribebat. Idem ejus se discipulum fuisse professus, etsi à prima ætate cæcum plurima egregia Opera dictasse scribat tanquam magistri sui admirator; nihilominus eum in quibusdam errores Origenis secutum non inficiatur. Præter breves *Enarrationes in Epistolas Canonicas*, quæ habentur tomo 9. Bibliothecæ Patrum, & *librum contra Manichæos*, quem Henricus Canisius [g] vulgavit: extat *liber de Spiritu sancto* inter opera S. Hieronymi, ab eo Latinitate donatus.

g Tom. 5. antiq. lectionum.

XI. S. EPIPHANIUS, Eleutheropoli natus, Salaminæ sive Constantiæ in Cypro Episcopus, quinque linguarum peritus, iisdem temporibus floruit ad annum 403. Omnia illius opera Græcè & Latinè duobus tomis excudi Parisiis anno 1622. curavit Dionysius Petavius cum eruditis uberibusque animadversionibus. Tomo 1. continetur opus *adversus* LXXXI. *hæreses*, quod *Panarium*, sive *Arcula* inscribitur. 2. *Anchoratus*, Ἀγκυρωτὸς, in quo Doctrina Fidei exponitur: & *de Ponderibus ac Mensuris*: opusculum quod inscriptum est *de vita Prophetarum*, & *orationes octo* falsò ejus nomen præferre existimat idem Petavius, & alii.

11. S. Epiphanius.

XII. Addatur *Amphilochius*, Iconiensis in Lycaonia Episcopus, ad quem est Epistola Canonica S. Basilii; cujus, ut & S. Gregorii Nazianzeni æqualis, adhuc anno 392. vivebat Hieronymo teste [h]. Opera illi à variis attributa in unum volumen congesta, & Græcè ac Latinè Parisiis edita sunt anno 1644. In his *Homilia in Sanctam Deiparam & Simeonem*, atque aliæ fortè nonnullæ adscribuntur à quibusdam alteri Amphilochio Episcopo Sidensi, qui Concilio Ephesino interfuit. *Vita* autem *sancti Basilii*, à Baronio, Bellarmino, Possevino, aut spuria censetur, aut in plerisque corrupta.

12. Amphilochius.

h De Scriptor. Ecclesiast. cap. 133.

CAPUT L.

De Latinis Seculi Quarti Patribus atque Autoribus Ecclesiasticis.

I. CONSTANTINI MAGNI, qui primus inter Imperatores Christiana sacra amplexus est, præter *Epistolas* quasdam, & *Orationem ad Sanctorum cœtum*, legesque in Codicibus Theodosiano & Justinianeo sparsas, circumfertur *Donatio* sive *Edictum* à Gratiano [a] relatum, quo Romanus Pontifex non solùm Sacerdotum Princeps constituitur aut agnoscitur, sed ei prætereà Imperatorium diadema, Lateranense Palatium sive Basilica Constantiniana, atque adeo urbs Roma cum Italia & Occidentalibus provinciis conceduntur: quibus ut commodiùs fruatur, Byzantium transferenda proponitur Imperii sedes. Hoc Edictum ex actis B. Silvestri Pontificis (quæ à Catholicis in urbe & alibi suscipi & legi testatur Gelasius [b]) descriptum, extat Græco etiam sermone apud Balsamonem [c]. Donationis illius meminere imprimis ex vete-

1. Constantinus deque ejus Donatione.

a In Can. Constantinus dist. 96.

b Can. 3. dist. 15.

c In Photii nomocanonem tit. 9. cap. 1.

veteribus Leo IX. Papa [d], & Petrus Damianus [e]: sed illius fidem elevat præsertim, quòd in actis Silvestri memoratur hæc concessio Constantino IV. & Gallicano Coss. facta, id est, anno vel nullo, (neque enim invenitur ille Consulatus) vel 317. Constantini imperantis 12. quo tempore Gallicanus & Bassus consules leguntur. Adjicitur id 4. die post sacrum baptisma Romæ à Constantino Silvestri manibus acceptum; cùm tamen eum sub exitum vitæ anno scilicet 337. ab Eusebio Nicomediensi Episcopo prope Nicomediam baptizatum referant non modò Græci autores Eusebius, Socrates, Theodoritus, Evagrius; sed Latini quoque Patres S. Ambrosius, S. Hieronymus, &c. His aliisque de causis in dubium non immeritò revocatur hoc Edictum ab eruditis, etiam orthodoxis, Laurentio Valla, Ænea Sylvio, Niccolao Cusano, Melchiore Cano, Joanne Morino, ipsoque Baronio [f].

d In libello adversus Michaelem Constantin. Patriarcham & Leonem Acridanum.
e In disceptatione Synodali inter regium Advocatum & Romanæ Ecclesiæ defensorem.
f Ad an. 324.

2. *S. Optatus, & Phœbadius.*

II. S. OPTATUS *Milevitanus* Episcopus in Africa eodem fermè tempore floruit quo *Phœbadius* Aginnensis in Gallia: atque ut hic *contra Arianos* & Sirmiensem Fidei formulam; ita ille *adversus Schisma Donatistatum* egregiè scripsit. Uterque Hieronymo cognitus, utriusque opus in Bibliothecis veterum Patrum habetur. Phœbadii liber P. Pithæi studio primùm prodiit Parisiis cum aliis priscorum Galliæ Theologorum scriptis: Optati quoque opera seorsim edita sunt, Lutetiæ imprimis anno 1631. cum Gabrielis Albaspinæi Episcopi Aurelianensis observationibus.

3. *Hilarius.*

III. HILARIUS Pictaviensis in Aquitania Episcopus, Ecclesiæ ac fidei Catholicæ adversus hæreticos acerrimus propugnator, ideoque Arianorum factione à Concilio Biterensi relegatus in Phrygiam anno 356. deinde Constantii Imperatoris jussu, post quadriennium restitutus: veram adhuc doctrinam damnatis Ariminensis pseudosynodi actibus ubique per Gallias asseruit, donec anno 367. aut circiter migravit ad Dominum. Ejus Opera Parisiis accuratè edita sunt anno 1605. In his indubitatæ fidei sunt *de Trinitate* libri duodecim, libri tres *adversus Constantium Augustum*, quorum duos ipso Constantio superstite scriptos putat Bellarminus, tertium paulò post ejus mortem, cùm tamen ejus nuncium nondum accepisset Hilarius in Gallia. Sed eum cujus meminit Hieronymus, tanquam compositi post Constantii obitum, non extare Baronius putat. *De Synodis* etiam adversus Arianos liber, aliaque opuscula: in quorum numero *Epistola & Hymnus* ad Afram filiam, cujus meminit Venantius Fortunatus Hilarii successor, in ejus vita: eoque testimonio refellitur contraria Erasmi sententia. *Commentaria* in plerosque *Psalmos* ex Origene versa existimat idem Erasmus. *Epistola* duæ *ad Augustinum* de reliquiis Pelagianæ hæresis, nondum Hilarii nostri tempore ortæ, alterius Hilarii sunt, qui cum Prospero Semipelagianos impugnavit. *Carmen* in *Genesim* ad Leonem Papam, autorem habere creditur Hilarium Episcopum, non Pictaviensem, sed Arelatensem, qui eam Ecclesiam ab anno fermè 430. ad 454. rexit. Liber *de Patris & Filii unitate*, & liber *de Essentia Patris & Filii*, rapsodiæ sunt ex libris de Trinitate, paucis aliunde insertis, consarcinatæ: Prior quidem ex 2. & 9. Posterior ex 7. & 8. De fragmento *Historiæ Concilii Ariminensis* anno 1598. Nicolai Fabri opera edito, videndus Baronius [g].

g Ad ann. 352. & 357.

IV. S. AMBROSIUS, Mediolanensis Episcopus, natus Patre Ambrosio præfecto prætorio Galliarum, atque ab Anicio Probo ad Liguriam præsidis titulo regendam missus tempore Valentiniani; mortuo Auxentio Ariano Episcopo, licèt adhuc Catechumenus, tamen miro Cleri & populi consensu, vel potiùs divinitùs, Mediolanensis Ecclesiæ Præsul est renunciatus anno 374. Quò pertinet Capitulum *Valentinianus* 3. *dist.* 63. Is omnem Italiam, teste Hieronymo, ad fidem rectam convertit, ac tandem sanctè obiit anno 387. Opera ejus in posterioribus editionibus Parisiensibus distincta sunt in quinque tomos. Tomo 1. indubitati habentur Libri de *Paradiso*, *de Abel & Cain*, de *Noe & Arca*, de *Abraham Patriarcha*, aliique in diversa Geneseos & quædam sequentium Pentateuchi librorum capita. *Posterior apologia David*, ut & Liber *posterior de interpellatione David* à Possevino, Bellarmino, & Nicolao Fabro supposititia censentur. Eorum tamen argumenta diluit Theophilus Rainaudus [h]. To. 2. Liber *de Tobia* repudiatur ab Erasmo. To. 3. *Commentaria in Epistolas S. Pauli* Hilario Diacono Romano, qui Damasi tempore Luciferianum schisma propagavit, tanquam vero autori ascribunt Bellarminus, aliique. Et verò multa in his sunt contra sententiam S. Ambrosii, aliis in operibus explicatam, dicta. Usserius tamen de solis commentariis *in Epistolam ad Hebræos* dubitavit, quæ ex S. Chrysostomi in eandem Epistolam Homiliis Latinè redditis sint excerpta. Tomo 4. Librum *de Filii divinitate contra Arianos*, S. Gregorii Nazianzeni esse; verùm à sancto Ambrosio Latinitate donatum Joannes Costerus demonstrat [l]: quamvis Gesnerus interpretem faciat Rufinum. *De Sacramentis* Libri sex acriter oppugnantur à Coco, Salmasio, aliisque Calviniani dogmatis assertoribus, qui styli barbariem criminantur, nec ab ullo Patrum ætate proximorum citari ajunt; voluntque consarcinatos ex ejusdem Ambrosii Libris *de iis qui mysteriis initiantur*: contrà tamen Catholici eos utpote à Paschasio, Lanfranco, Guitmundo satis antiquis Scriptoribus laudatos, tuentur. *De sacerdotali dignitate* Liber Anselmi stylum redolere videtur. Libri duo *de Pœnitentia* contra Novatianos, vocantur in dubium à Petro Soto [m], defenduntur à Bellarmino & Rainaudo. Tractatum *de Virginis forma vivendi* suspectum habent sectariorum nonnulli, haud satis idoneis argumentis. Sed tractatus *de Virginis lapsu*, sive *ad Virginem lapsam* ambiguus est Possevino & Bellarmino, quòd, juxta Novatianorum errorem, petenti veniam denegare videatur: cæterùm extat magna ex parte in B. Hieronymi Epistola ad matrem & filiam. Liber *de Viduis* Perkinsio heterodoxo improbatur. Libros duos *de Vocatione Gentium* Bellarminus atque alii Prospero, alii ejus in impugnandis Pelagianis socio Hilario, Quesnellus Leoni Papæ assignat: Erasmus non abhorrere ait à phrasi Eucherii. Tomo 5. *Sermones* non pauci veteribus editionibus inserti, dubii sunt: ille imprimis qui est *de Baptismo Augustini* meritò rejicitur à Baronio. Inter *Epistolas* verò, quæ primis in editionibus erat 84. scribiturque *ad Demetriadem*, non Ambrosii est, sed Prosperi, ut Costerus & Suares putant; aut Pelagii, ut existimat Baronius. Suspecta quoque est Epistola 82. in qua mentio fit Venetiarum in multitudinis numero; qui usus videtur posteriorum temporum post conditam scilicet Venetorum civitatem. *Precationes* duas præparantes *ad Missam* refert

4. *Ambrosius.*

h Tract. de libror. confix. p. 123.

l Ex epist. 111. B. Augustini ad Fortunatianum.

m In institutione Sacerdotum, titulo de necessitate confessionis. 2.

refert Theophilus ad S. Anselmum autorem, cujus nominis prima litera eadem cum prima nominis B. Ambrosii, cùm sola esset adscripta, errori locum dedit. *Hymnorum*, qui tribuuntur Ambrosio, quidam ejus verè sunt, teste Augustino; quidam Fortunati: alii neutro digni. Tractatum etiam *in Apocalypsin*, & Librum *de vitiorum virtutumque conflictu* ad Simplicium, non esse Ambrosii docent Sixtus Senensis, Possevinus, Bellarminus, alii: Et sanè in posteriore memorantur Longobardi Italiam invadentes, quod duobus atque ampliùs seculis post mortem Ambrosii contigit. *Expositio fidei contra Arium*, est epitome ex lib. 1. de fide ad Gratianum Augustum concinnata, ut monuit Baronius. Liber *de Pœnitentia* cum adjuncta ad eam cohortatione, à Possevino adscribitur Victori Cartennæ in Mauritania Episcopo; à Philippo verò Labbeo ex fide Codicum manuscriptorum, Victori Tununensi in Africa quoque Episcopo. Libros quinque Hegesippi nomine vulgatos *de Excidio Hierosolymitano*, sunt qui Ambrosio adscribunt.

CAPUT LI.

De Scriptoribus Græcis Ecclesiasticis, qui Seculo Quinto floruerunt.

1. S. Ioan. Chrysostomus.

I. HOc seculum, cum superiore, insignium doctrina & pietate Patrum copia fœcundissimum fuit. In Græcis primus occurrit S. JOANNES, CHRYSOSTOMUS, sive *Os aureum*, ob eloquentiam cognominatus. Is natus Antiochiæ anno 354. aut circiter, à forensi tumultu ad monasticam quietem transiit circa annum ætatis 22. at quinquennio ferè post, ad Ecclesiasticam vocatus militiam, Presbyter ordinatus est à Meletio Antiocheno Patriarcha, & Marcionitis ac cæteris ejus temporis hæreticis bellum indixit, eosque disputando confutavit: tum anno Christi 398. post Nectarii mortem ad Ecclesiæ Constantinopolitanæ regimen evectus Arcadio imperante. Verùm agente Eudoxia Augusta, & Theophili Alexandrini aliorumque Episcoporum conspiratione, in Synodo ad Quercum damnatus ac sede sua dejectus anno 403. tamen paulò post ad eam est revocatus. Verùm iterùm pulsus, & Cucusum (quod est Armeniæ oppidum) deportatus, post graves ærumnas apud Comana Pontici tractus villam, anno 407. ætatis 53. sanctè obiit, cùm ab adepto Patriarchatu nondum effluxisset decennium. Ejus Opera Latinè dumtaxat primùm edita, hoc seculo Græcè prodierunt, Etoniæ in Anglia anno 1613. opera Henrici Savilii typis excusa. Græco-Latina editio nulla per se omnibus partibus absoluta reperitur: sed conflari potest hinc ex voluminibus sex à Frontone Ducæo Lutetiæ anno 1609. & 1614. editis, inde ex quatuor apud Commelinum excusis anno 1603. quæ postea Parisiis quoque recusa sunt. In Ducæi tomo 1. sunt *Homiliæ ad populum Antiochenum* ἀνδριάντες dictæ, sive *de statuis*, quas ab eo habitas ut Antiochenos, profecto ad placandum Imperatorem Flaviano Patriarcha, consolaretur, scribit Nicephorus

rus [a]. Sed priores tantùm 21. in manuscriptis Codicibus Bibliothecæ regiæ se offendisse testatur Ducæus apud Possevinum: unde coniicit reliquas, quæ in Latinis editionibus reperiebantur, usque ad 80. ex aliis ejusdem Chrysostomi homiliis in varios novi fœderis libros coagmentatas, & quasi ex diversis laciniis consutas esse; selectis nimirum cujusque moralibus conclusionibus, quod & exemplis ipse ac Bellarminus confirmant. Tomo 2. habentur imprimis homil. 67. in Genesis cap. 1. quarum decem in dubium revocantur à Sixto Senensi. In his homilia *de Adamo & Heva*, quæ incipit *Deus institutor mundi*, manifestè collecta est ex centonibus S. Augustini, adeo ut integra duo capita contineat ex libro de dogmatibus Ecclesiasticis transcripta, caput nempe 31. & 32. cujus quidem libri de dogmatibus autor proculdubio posterior est Chrysostomo. *Sermones de interdictione arboris & de lapsu primi hominis*, Joa. Poza à stylo B. Chrysostomi alienos putat, ut & sermones *de verbis quibusdam David*, *de Absalon*, *de Elia*, *de Nahaman Syro*, *de beato Job*, & ultimam *homiliam in Psalm.* 142. Tomo 3. ex *homiliis in Psalmum*, 41. sunt Sixto Senensi ambiguæ: *Commentarius* præsertim *in Psalmum* 22. sic abhorret à S. Chrysostomi phrasi, ut Possevino & Bellarmino [b] videatur esse autoris Latini: nec Rivetus Chrysostomo vindicare ausus est. De *homiliis duabus in Psalmum* 11. litigant inter se Critici: rejicit Ducæus, asserit ut legitimas Max. Margunius: Savilius dubitat. Sed *commentarios in eundem Psalmum* 11. itemque *in* 101. *& sex sequentes*, idem cum Ducæo pro germanis non agnoscit: & verò hi commentarii, ut & *in Psalmum* 118. magna ex parte sunt Theodoriti. *Liturgiam sancti Joannis Chrysostomi* ab Erasmo versam, quæ tomo quoque 2. auctarii Græco-Latini Bibliothecæ veterum Patrum inserta est, impugnant Plessæus [c] Hospinianus, & post eos Rivetus cæterique heterodoxi, eò maximè quòd exemplaria non planè inter se conveniant, quòd in ea nomen legatur ipsius Chrysostomi, precesque adjiciantur pro Nicolao Papa & Alexio Imperatore, qui pluribus seculis post Chrysostomum vixerunt: quòd denique Carolus Calvus in Epistola ad Ecclesiam Ravennatem, ubi meminit Missæ in Constantinopolitana Ecclesia receptæ, eam Basilio autori adscribit, non Chrysostomo. Verùm hæc argumenta leviora sunt: neque enim tanta est exemplarium diversitas, ut non maxima ex parte invicem congruant: Chrysostomi mentio posteà adjecta fuit ab exscriptore, ut & oratio pro Nicolao ac pro Alexio; neque hæc obstant quominùs corpus ipsum Liturgiæ à Chrysostomo compositum fuerit: nihil etiam vetat vel lapsum fuisse Carolum Calvum, vel plures fuisse apud Græcos Liturgiæ formas, quarum quæ Basilium habebat autorem, usu magis recepta fuerit, post tempora Chrysostomi. Tomo 6. *Sermones* tres & septuaginta *de diversis utriusque Testamenti locis* censet Ducæus ab autoribus aut coævis, aut certè proximæ antiquitatis, aliis tamen à Chrysostomo, compositos; quod styli diversitas facilè suadet. Oratio quoque perpetuis ferè prosopopæis constans, sæpè concisa est, atque ad allegorias plerumque detorta: comparationibus prætereà sive similitudinibus caret, aliisque leporibus B. Chrysostomo familiaribus: & præter ejus morem tum exordiis in ingressu, tum adhortationibus & precationibus in fine destituuntur hi sermones. Ex his quatuor & quinquaginta velut spurios repudiat Sixtus Senensis [d], quorum catalogus apud eum videndus. Homilia 26. in *Decol-*

a Lib. 12. cap. 33.

b Lib. 2. de Euchar. c. 22.

c In epist. ad Davidem Hœschelium.

c De Miss. lib. 1. c. 6.

d Lib. 4. Biblioth. sanctæ.

e quæst. 63. in Scripturam. *Decollationem sancti Joannis Baptistæ* citantur ab Anastasio [e]: itemque 32. *in sanctum Thomam Apostolum* à Synodo Lateranensi sub Martino I. Papa anno 650. & à Synodo generali 6. sub Agathone an. 681. Ex 33. *in Salvatoris nostri nativitatem*, inter opera S. Cyrilli Alexandrini, & in Concilio Ephesino editionis Romanæ pag. 159. monet Ducæus proferri testimonium, laudatum in libro ad Reginas scripto. Jam tomo 1. Commeliniano, Commentarii sive *Homiliæ* una & nonaginta *in Evangelium S. Matthæi* Aniano interprete, pro genuinis agnoscuntur. At *Opus Imperfectum in* eumdem *Matthæum*, quod divisum est in quinquaginta quatuor Homilias, doctum quidem ac disertum est opus, & lectu dignum, modò ab erroribus immixtis caveatur: verùm pro Chrysostomi legitimo partu non habetur à Sixto Senensi, Bellarmino, & Savilio. Petrus Vastesius Carmelita Joanni Hierosolymitano asserit: sed communis sententia est à Latino scriptum, non è Græco esse conversum. Apparet certè legentibus, vel autorem fuisse Arianum, vel ejus saltem scriptis non

f Ad ann. 407. pauca ab Arianis aliisque hæreticis assuta: ideoque Baronius [f] non dubitat eum Scriptorem hæreticis accensere. Nihilominùs eam ipsi autoritatem conciliat antiquitas, & cum interpretandi subtilitate conjuncta eruditio, ut à Catholicis passim laudari soleat: quemadmodum observat Maldonatus. [f] Neque his quæ de eo allata sunt adversatur, aut Josephus à Costa [g], qui doctrinam ejus commendat, aut Alphonsus Salmeron [h], qui elegantiam laudat in celebranda sacræ Scripturæ ad cognoscendam Ecclesiam utilitate. Tomus 2. habet commentarios sive *Homilias* 87. *vel* 88. *in Evangelium S. Joannis*.

f In c. 8. Matthæi.
g Lib. 2. de temporibus novissimis. cap. 12.
h Lib. 1. in Epist. Pauli ad Rom. part. 3. disp. 3.

Tom. 3. Commentarios sive *Homilias* 53. *in Acta Apostolorum*. Tomo 4. *Homiliæ sunt* 244. *in Epistolas Beati Pauli* tredecim, *cum Commentariis* in *Epistolam* ejusdem *ad Galatas*, à plerisque receptæ. Sed *Homiliæ* triginta & una *in varia loca Matthæi*, quatuordecim *in Marcum*, septem *in varia loca Lucæ*, in varia loca *Joannis*, & duæ tresve ex 14. in diversa loca *Epistolarum Pauli*, minùs certæ habentur: *Expositio* quidem *in Marcum* Bellarmino judice, quem alii quoque sequuntur, est cujusdam monachi fratribus suis Evangelium explanantis, quod ex ipsa lectione deprehenditur. Ejusdem etiam putantur *reliqui sermones*, qui Græcè extant; alii desumpti sunt ex Homiliis S. Chrysostomi, aut ex opere

* Biblioth. lib. 4 imperfecto. Suppositítios recenset Sixtus * jam nominatus, & Savilius. Habentur & quædam alia ejusdem S. Doctoris, tum in additis ad sex tomos antiquarum lectionum Henrici Canisii, & Tomo 2. auctarii Græco Latini Bibliothecæ Veterum Patrum; tum seorsim Parisiis edita studio Fr. Combefis Dominicani & Jo. Bat. Cotelerii. Sed B. Chrysostomo adscriptus à quibusdam Heterodoxis liber sive *Epistola ad Cæsarium monachum contra Apollinarem*, &c. inter opera Chrysostomi non invenitur.

2. *Theophilus*. II. THEOPHILUS *Alexandrinus*, post Timotheum Patriarcha, sedem illam obtinuit ab anno 385. aut circiter, ad 412. Monachos nonnullos Origenis sectatores atque alios hæreticos persecutus, cum B. Joanne Chrysostomo contentiones exercuit, adeo ut in gratiam Eudoxiæ Augustæ eum Episcopatu amoverit in Synodo ad Quercum haud procul Constantinopoli: cujus tamen facti pœnitentiam præ se tulisse dicitur, è vivis sublato Chrysostomo. Ejus Opuscula, quæ

ab

ab utraque Ecclesia recepta sunt, à Latina in synodo Romana Gelasii, à Græca in Trullana synodo, plura olim fuere: ex iis extant hodie apud Zonaram & Balsamonem *Responsa* sive *decreta Canonica* Græcè & Latinè: ac præterea in Bibliothecis Patrum *Paschales Epistola tres*, à S. Hieronymo Latinè reddita, qui eum laudibus effert. [i]. *i In ep. ad eund. scripta, & in apolog. 2. contra Rufinum.*

III. ISIDORUS *Pelusiota* presbyter ac monachus Ægyptius, S. Chrysostomi discipulus, vixit ultra annum 431. ac permulta composuit, præsertim decem Chiliadas Epistolarum, in quibus eruditè ac dilucidè sacram Scripturam universam exposuerat, eaque expositione mores hominum omnis generis instituerat. Extant nunc *Epistolarum* ipsius *libri quinque*, qui Græcè & Latinè Parisiis anno 1638. prodierunt. *3. Isidorus Pelusiota.*

IV. CYRILLUS *Alexandrinus* Patriarcha, in ea dignitate Patruo Theophilo successit, anno 413. Decessit anno 444. Vir fuit tum sanctissimus, tum doctissimus. Cœlestini Romani Pontificis nomine Concilio Ephesino anno 431. præfuit, & Nestorium scriptis confutatum, autoritate damnavit. Operum ejus editionem Græco-Latinam curavit Jo. Aubertus Parisiis ann. 1638. quæ sex tomis constat. Tomo 1. *de adoratione in spiritu & veritate* libri septemdecim, suspecti sunt Riveto nulla idonea causa. Continentur ibidem *Glaphyra* sive elegantia *commentaria in quinque libros Mosis*, quorum libri undecim in Genesim prius Latinè tantùm in vulgus exierant. Tomo 2. *Commentariorum in Isajam* libri 5. ab Humfredo Anglo latinitate donati fuerant, in cujus interpretatione emendata sunt nonnulla, quæ ab eo addita & minimè Cyrilli esse videbantur. Tomo 4. sunt libri decem *Commentariorum in Joannis Evangelium*, quorum 5. & 6. tum primùm utraque lingua editi sunt cum fragmentis 7. & 8. Quatuor enim intermedii reliquis germanis Cyrilli libris inserti à Jodoco Clichotore in prioribus editionibus, ejus imitatione sæculo superiore conscripti fuerant. Tomo 5. *Thesaurus de sancta & consubstantiali Trinitate* libris 14. constans, Cyrillo abjudicatur ab heterodoxis, contrà vindicantibus Petavio & Theophilo Rainaudo [l]: verùm hoc opus ad nos imperfectum pervenisse demonstrant loci complures ex eo citati à B. Thoma [m], quibus Primatus Romanæ Sedis evidentissimè asseritur. Et verò desiderari ex eo non pauca inde quoque evincitur, quòd ejus operis liber 32. laudetur in 6. synodo. Sequuntur *Dialogorum ad Hermiam de Sancta Trinitate & Incarnatione* libri novem, cùm anteà septem tantùm in vulgus exissent. Tomo 6. est explanatio duodecim capitulorum sive *anathematismorum contra Nestorium*, cum *Apologetico* & defensione adversus Theodoritum, ex Concilio Ephesino. *Epistolam ad Calosyrium adversus Anthropomorphitas & Messalianos*, dubiæ fidei habet Perkinsius, quòd non extaret inter opera Cyrilli. Librum *de Sacrosancta Trinitate* posterioris alicujus autoris esse existimat Bellarminus, quòd in eo fusè disputetur de duabus Christi naturis & voluntatibus; quæ tamen quæstio diu post in 6. Synodo & circa ejus tempora cœpit agitari & disertè explicari. *Dicta veteris Testamenti anagogicè exposita* ex Cyrillo & aliis deprompta sunt: *breves Anagoga* an Cyrilli sint haud satis constat. Præterea *Homilias* 19. *in Hieremiam* edi Antuerpiæ curavit Corderius è S. J. anno 1648. Sed *Apologi morales* ejusdem nomi-

4. Cyrillus Alexandrinus.

l In dissertationib. Eccl. In heteromatis.

m In opiscelo de erroribus Græcorum.

nomine Viennæ excusi anno 1631. Latinum autorem produnt. Libri 16. *in Leviticum*, quos priores editiones Cyrillo assignabant, Origenis reverà sunt; cujus & inter opera inveniuntur, ejusdemque erroribus scatent. Quod hunc Cyrillum inter Carmelitici Ordinis decora Trithemius & alii numerant, quemadmodum alii Cyrillum Hierosolymitanum,
n Ad ann. 444. id Baronius [n] refellit. Huic commento vel errori locum dedit alius Cyrillus multò junior, utpotè qui circa annum 1200. ejus Ordinis Prior Generalis fuerit numero tertius.

5. *Theodoritus.* V. THEODORITUS Cyri in Euphratesia Episcopus, ordinatus circa annum 433. interfuit Concilio Ephesino, & S. Cyrilli anathematismos scriptis antithesibus confutavit pro Nestorio condiscipulo suo: à Dioscoro deinde in altera Ephesina pseudosynodo Episcopatu dejectus, à Leone tamen Pontifice absolutus est, cùm eum in facto tantùm errasse con-
o Lib. 4. hæreticar. fabularum. stitisset: nam & Nestorium inter hæreticos posteà recensuit [o], & contra Eutychianos egregiè decertavit. Post synodum Chalcedonensem, cui interfuit, vixit ad annum saltem 446. ex Marcellini Comitis chronico. Ejus Opera Jacobus Sirmundus in quatuor tomos distributa Parisiis utraque lingua edidit anno 1642. Tomus 1. complectitur *Quæstiones in libros Historicos veteris Testamenti & Psalmos*. 2. *Interpretationes in Prophetas*. 3. Elegantem *expositionem in Pauli Epistolas*: & *Ecclesiasticæ historiæ libros quinque* superstites ex decem, quos Gennadius memorat, ac *Philotheon* sive *historiam religiosam*, & *Epistolas* 147. Ex *commentario in caput* 3. *epistolæ* 1. *ad Corinthios* S. Thomas in opusculo adversus errores hæreticorum citat locum *de Purgatorio*: cujus verba fatetur Possevinus à se non esse inventa, sive à Græcis posterioribus detracta sint, sive alio ex opere à B. Thoma desumpta.

Utramque historiam Cocus & Rivetus supposititiam contendunt, vel certè interpolatam, quòd ambas dicant fabellis quibusdam ineptis ac Theodorito indignis aspersas; & præterea quòd in posteriore memoretur obitus Simeonis Stylitæ, cùm tamen Theodoritus priùs decessisse credatur, nimirum anno 453. paulò post Concilium Chalcedonense, post cujus tempora non facilè occurrit ejus mentio; quorum priùs Gentianus Hervetus annotavit, posterius sensit Jac. Sirmondus. Verùm fabulas illas neuter eorum observat, & Gennadius cap. 89. autor est Theodoriti historiam Ecclesiasticam pervenisse ad Imperium Leonis senioris, sub quo is mortuus fuerit. Marcellinus verò Comes Theodoriti meminit adversus Eutychen Leonis 3. Consulatu scribentis. Inter *Epistolas* autem illius non reperitur ea, quæ legitur synodi generalis act. 5. *de obitu Cyrilli ad*
p Ad annos 444. & 453. *Joannem Antiochenum*, quæ proinde suspecta est: Et verò Baronius [p] à Nestoriano quodam confictam demonstrat, tum quòd Cyrillus septem annos vixerit post Joannem Antiochenum, tum quòd ex indubitatis aliis Theodoriti epistolis constet cum Cyrillo reconciliatum.

Tomo 4. *Eranistes* seu *Polymorphus* continetur, in tres dialogos distinctus. Deinde *Hæreticarum fabularum* libri quinque, quorum priores quatuor brevem singulatum hæreseon historiam complectuntur, quintus Divinorum decretorum Epitomen *adversus Gentiles*, sive *de curandis Græcorum affectionibus*, libros 12. dubios habere audent Cocus & Patrologus, quòd eorum cum aliis non meminerit Nicephorus Calli-
q Lib. 14. c. 44. stus [q]: Rivetus tamen quoniam eorum librorum stylus à Theodo-

riti loquendi forma ex eruditorum judicio non abhorret, nonnulla iis addita vult. Meminit tamen hujus sui operis ipse autor non uno loco [r]. Quædam alia ejusdem opera edita sunt cum libris B. Athanasii. De *Nomocanone* autem seu *Canonum Collectione* suo loco dicemus.

r Quæst. 1. in Leviticum, epi. 112. ad Leonem Papam, & 116. ad Renatum R. E. diaconum.

CAPUT LII.

De Latinis ejusdem Seculi quinti Autoribus Ecclesiasticis.

I. AURELIUS PRUDENTIUS *Clemens* Calaguritanus in Hispania, argumenta sacra metro tractavit, in quibus *Cahtemerinon* sive *Diurnarum rerum opus*, scriptum ann. 405. patet ex præfatione Stilicone & Aureliano Coss. data. Eo in opere hymni, qui in aliquibus codicibus inscribitur *ad incensum cerei Paschalis*, veriùs titulus est *ad accensionem lucernæ*. Inter ejusdem opera est etiam *Enchiridion veteris & novi testamenti*, quod quidam Sedulio Bibliotheca Patrum amæno cuidam poetæ ejusdem ætatis, adscribunt contra Gennadii autoritatem, & contra fidem omnium manuscriptorum, teste Giselino. 1. *Prudentius.*

II. S. CHROMATIUS Aquilejensis, aliàs Romatianus Episcopus, quem sui temporis Episcoporum doctissimum & sanctissimum vocat S. Hieronymus [a]. *Homilias* aliquot scripsit circa annum 400. quarum tres cum fragmentis aliarum supersunt in Bibliotheca Patrum. At *Epistolæ* sub nomine *Chromatii & Heliodori ad Hieronimum*, & hujus responsio, in quibus agitur de nativitate Beatæ Virginis, & de Martyrologio quæ inter opera S. Hieronymi relatæ habentur, supposititiæ sunt, ut Baronius probat. 2. *Chromatius.*

a Præfat. in libros Paralip.

III. RUFINUS *Toranus*, Monachus, & Aquilejensis Ecclesiæ presbyter, B. Hieronymo primùm probatus, deinde exortis inter utrumque simultatibus, ab eodem exagitatus tanquam Origenis defensor, & Pelagianorum amicus, sancto antagouistæ, de quo mox, supervixisse non creditur. De ipsius Operibus Ecclesiasticis, quæ plurima composuit, sensit cum Hieronymo Gelasius Pontifex in Synodo Romana, & nonnulla approbavit, reliqua damnavit. In iis magna copia est librorum è Græca lingua, sed paulò liberiore stylo versorum, ut *S. Clementis Recognitionum* libri, *Eusebii historia Ecclesiastica*, & sub Pamphili titulo *Apologia Origenis*: hujus quoque Libri non pauci, ac præsertim, περὶ Ἀρχῶν sive de Principiis: item *Sexti Pythagoræi* Philosophi ethnici *sententiæ* sub falso Sixti 2. Pontificis & martyris nomine. Proprio autem marte conscripti sunt *Historiæ Ecclesiasticæ ad Eusebianum adjectæ* libri duo, qui ad obitum Theodosii, & annum 695. perveniunt. Est & *expositio Symboli*, aliàs Cypriano, aliàs Hieronymo attributa. Verùm *Commentarii in Psalmos* 75. qui Rufini nomine circumferuntur, centones potiùs sunt 3. *Rufinus.*

sunt ex S. Augustino, sancto Gregorio, aliisque excerpti.

4. S. Hieronymus. IV. HIERONYMUS, circa annum Christi 329. natus Stridonae, quae civitas est seu oppidum in Pannoniae & Dalmatiae finibus, peragratis Italia, Gallia, & Graeciae parte in eremo Syriae monachum professus, & Antiochiae à Paulino Patriarcha presbyter ordinatus est anno 378. ita tamen ut nulli Ecclesiae seu titulo adscribi voluerit. Inde Romam denuò profectus, Damaso Pontifici (à quo Cardinalem creatum nonnulli falsò comminiscuntur) in scribendis epistolis operam navasse dicitur, donec eo defuncto in Orientem reversus anno 385, in Monasterio apud Bethlehem consenuit, & nonagenario major circa annum 422. expiravit; ex Prosperi chronico: quanquàm anno 420. annos tantum duos & 70. natum excessisse putat Baronius. Linguarum quibus sacer uterque textus constat, peritia, indefessis laboribus quaesita, eximiaque omnis generis doctrina cum pari pietate conjuncta, satis superque refellunt futilia & perversa Luteri & Chemnitii de hoc sancto Scriptore judicia, in iis tantùm quae ad Grammaticam & historiàm spectant, ejus autoritatem sequendam jactantium. Fatendum tamen est non pauca in ejus scriptis cautè legenda, quòd dum ex Origenis, Apollinarii, Didymi, aliorumque sententias commentatur, quorum indicem initio cujusque tractatus proponere solet; quaedam nonnunquam profert à receptis Ecclesiae dogmatibus aliena, quae tamen ipse minimè probat: ideoque Hieronymiana ab alienis distinguenda. Operum ejus in editione Parisiensi anni 1623. tomi sunt novem. Tomo 1. continentur *Epistolae* 49. quarum decimaquarta *ad Celantiam* à quibusdam adscribitur B.Paulino: quadragesima ad Augustinum dubia videtur. Tomo 2. dubiae quoque habentur Epistolae tum 56. ad Apronium, & 61. ad Pammachium, quae nonnullis videntur Pelagianorum errori favere: tum 62. ad Thophilum, & 98. ad Augustinum. Tomo 3. mutuae Hieronymi & Damasi Papae Epistolae à quibusdam vocantur in controversiam; imprimis 142. cum tribus sequentibus; & praeterea 126. ad Evagrium. *Quaestiones* seu *traditiones Hebraicae* in *libros Regum & Paralipomenon* à Nicolao Lirano, Sixto Senensi, aliisque, Judaeo cuidam Neophyto adscribuntur, & Hieronymo certè abjudicantur: tum quòd ipse Hieronymus [b] ubi testatur se scripsisse *traditiones* sive quaestiones Hebraicas in Genesin, & alias veteris Testamenti partes, hujus tamen operis non meminerit; tum quòd vix semel aut iterum in his quaestionibus referuntur vocabula Hebraica, vel Graeca sacrae Scripturae, quod in aliis quaestionibus ei est solenne: quarum & stylus gravior videtur.

[b] In lib. de Scriptoribus Eccles. cap. ult.

Appendicem de Actis Apostolorum Hieronymi non esse, cum Hottingeto & Riveto fatentur passim Catholici Doctores, quia inter venerabilis Bedae opera reperitur, ipsumque Hieronymum citat.

Tom. 4. *de commentariis in Threnos*, id est lamentationes Hieremiae, meritò dubitavit Marianus Victorius Episcopus Amerinus, Sixtus Senensis & Bellarminus non meritò suspicantur eorum autorem esse Rabanum Maurum, ut potè inter cujus opera reperiantur, & ex quibus loca nonnulla sub Rabani nomine adducantur à sancto Bonaventura ex opusculis S. Gregorii decerpta. Tomo 6. *Commentarii mysticae expositionis in Marcum*, qui in antiquis editionibus occurrebant, optimo jure rejecti & omissi sunt, quòd à S. Hieronymo minimè conscripti censean-

scantur à Maldonato, Baronio, Bellarmino, &c. Nam & eorum autor Hebraicæ ac Græcæ linguæ omnino imperitus apparet, & falsa atque inepta non pauca profert, præsertim in expositione cap. 4. & 14. Tomo 7. *Commentaria in Psalmos* alium ab Hieronymo autorem habere demonstrarunt Sixtus Senensis & Bellarminus, licèt aliter sentiant Marianus & Scultingus. Quanquam enim ex prima contra Rufinum Apologia certum sit ab eo scriptos esse commentariolos in omnes Psalmos; & quæ ibi ea 2. psalmi expositione citantur, ita posita sint in his commentariis, quemadmodum & quæ ex Psalmi 39. expositione laudantur à S. Augustino [e], & quæ ex Psalmi 4. pœnitentialis commentario adducit S. Gregorius in eundem Psalmum: nihilo minùs multa hìc continentur cum Hieronymi placitis pugnantia, & in commentario ad Psalm. 13. citatur Eucherius, Hieronymo ignotus, utpotè longè posterior: deinde ad Psalm. 108. scribit autor suo tempore fuisse annum 400. ab excidio Hierosolymitano; ex quo consequens est eum vixisse anno Christi 475. diu post Hieronymum: deinde hi non *Commentarioli* sunt, ut vocat ipse Hieronymus; sed amplissimi sæpè commentarii, præsertim in Psalmos 86. 91. 132. & 133. ut appareat commentarios qui nunc sub Hieronymi titulo circumferuntur, vel nullo modo esse Hieronymi, vel certè Hieronymianis adjectas ingentes lacinias ex Hilario imprimis, Ambrosio, Ruffino, & Augustino. Reverà rapsodiæ sunt, & consuti simul variorum autorum centones, quibus inspersæ Hieronymi notæ: quod sive plurium, sive unius excerptoris opera factum, certè in eam formam, qua nunc sunt, redactum opus apparet à quodam monacho Psalmos monachis suis explicare solito. Idque probari potest imprimis ex Psalmor. 89. 111. & 115. Commentariis. Tomo 8. *Commentarii in Job ad Vecterium*, non ab Hieronymo, sed à Beda compositi sunt, cujus tempore Vecterius Episcopus fuit in Anglia; quemadmodum ex Bedæ ipsius historia colligitur: idque argumentis evincunt Marianus Victorius, Possevinus, Bellarminus, & alii. Nec aliud censent iidem autores de *Commentariis in Proverbia Salomonis*, cùm in expositione capitum 21. & 31. sanctus Gregorius citetur; in expositione verò capitis 30. ipse Hieronymus. Præterea Bedæ titulo in antiquis exemplaribus hi Commentarii prænotantur, ut loquitur Sixtus Senensis. Nec verò Hieronymiani ingenii subtilitatem, aut parem doctrinæ præstantiam præ se ferunt. De *Homiliis quatuor Origenis in Cantica*, an Origenis sint, an ab Hieronymo versæ, an verò ab alio compositæ vel translatæ, controvertitur. *Commentarios in Epistolas sancti Pauli* Marianus, Sixtus itemque Ambrosius Cathatinus negant esse Hieronymi: Bellarminus Pelagio heresiarchæ ascribit, tum ob sententias omnino Pelagianas quas ipse indicat, tum quòd D. Augustinus [d] profitetur se legisse brevia Pelagii commentaria in omnes Pauli epistolas: & quædam adducat ex commentario in cap. 7. epist. ad Romanos, quæ in his commentariis inveniuntur. Tomo 9. *Epistola ad Demetriadem virginem* est ejusdem Pelagii, cujus nomine citatur à S. Augustino. [e] *Epistola* quoque 3. *ad Gerontii filias de contemnenda hereditate*, Bellarmino & aliis videtur Pelagiana, quemadmodum & 8. qua *instruitur amicus in scientia seu cognitione Dei*. *Epistolam* 10. ad Paulam & Eustochium, sive sermonem *de Assumptione Domini*, Sophronii esse putavit Marianus: at Baronius [f] ostendit junioris alicujus esse partum, qui post Nesto-

e In epist. ad Fortunatianum.

d Lib. 3. de peccatorum meritis & remiss. c. cap. 12.

e In epist. ad Julianam, & lib. de gratia Christi c. 22. aliisque pluribus capp.

f ad ann. 448.

Nestorii & Eutychetis hæreses vixerit, idque eò magis est verisimile, quòd multa contineat ad verbum deprompta ex sancti Leonis epistola ad Flavianum anno 448. missa, ad quem annum vix credibile est pervenisse Sophronium, qui jam ab anno 392. inter Ecclesiasticos scriptores recensetur ab Hieronymo. Falsò quoque Hieronymo tribui creditur *Epistola* 11. sive *Sermo* alius *de assumptione B. Virginis Mariæ*: *Epistola* 13. seu liber *de septem gradibus Ecclesiæ*, quamvis ab Hincmaro, à Micrologi autore, alisque sub Hieronymi titulo citetur; non potest ab eo esse compositus, cùm multa ex Isidoro Hispalensi hausta contineat, qui anno adhuc 630. vivebat. Creditur ergo ejus autor circa annum 650. vel 660. scripsisse. *Symboli explicationem ad Damasum*, quæ extat Epistola 17. Bellarminus asserit esse libellum à Pelagio missum ad Innocentium Papam, de quo B. Augustinus [g], qui eadem ipsa verba sub Pelagii nomine refert: quod & Joannes Launojus Theologus Parisiensis nuper libello singulari comprobavit. *Epistola* 19. *ad Præsidium diaconum de Cereo Paschali* antiqui autoris est: scripta quippe intra annum à cæde Gratiani Imperatoris, ann. scilicet 84. prout ex contextu apparet.

g Lib. de gratia Christi c. 30. & seqq.

Epistola 36. *de observatione vigiliarum* autorem habere putatur Nicetam Episcopum in Dacia, ad quem S. Paulinus Episcopus Nolanus scripsit.

Epistola 40. *de duobus filiis frugi & luxurioso*, inter opera S. Joannis Chrysostomi reperitur; nec tamen ejus magis est, quàm Hieronymi, [à] cujus vera de eodem argumento Epistola ad Damasum, & ab ejusdem charactere in genere non parum discrepat; sed incerti est autoris. Bellarminus uti Pelagianam damnat. *Epistolam* 51. *ad Oceanum, de vita Clericorum*, Hieronymo vindicat Baronius [h], & Thomas Massutius contra Marianum Victorium. Epistolæ 52. & 53. *Damasi ad Hieronymum & Hieronymi ad Damasum*, tanquam supposititiæ vulgò repudiantur. Epistolam *de Scriptoribus Ecclesiasticis*, sive *Catalogum* eorum, Hieronymi non esse probare videntur non pauca, imprimis encomia Origenis, Joviniani, Pelagii, qui inter Ecclesiæ [i] lumina ibi recensentur; & mentio Hilarii Papæ, qui nonnisi anno 461. Pontificatum iniit, defuncto jamdiu Hieronymo. *Regula Monachorum fæminis scripta* est, ut patet ex titulis capitis 7. & 8. *Epistolarum Chromatii & Heliodori ad Hieronymum*, S. *hujus ad illos responsio* cum tractatu *de Ortu seu Nativitate B. Mariæ* autorem antiquum quidem, sed alium ab Hieronymo demonstrant sanctus Antoninus [k], Baronius [l], Sixtus Senensis, Melchior Canus, Petavius, & alii. Jam *Eusebii Epistola de morte Hieronymi ad Damasum* manifestè supposititia est, cùm nec Eusebius, nec Damasus Hieronymo superstites fuerint. Falsò quoque assignatæ sunt S. Augustino & S. Cyrillo Hierosolymitano Epistolæ Amœbææ *de laudibus & miraculis S. Hieronymi*: nam & Hieronymum Cyrillo supervixisse constat, & ex ipso Catalogo scriptorum Ecclesiasticorum deducitur: & præterea Monothelitam se non obscurè prodit, qui ipsius nomen in ea Epistola usurpavit. Extant præterea Tomo 3. Bibliothecæ magnæ Parisiensis veterum Patrum, *Epistolæ quatuor S. Hieronymi ad Theophilum Alexandrinum*. Sed *Indiculus de hæresibus*, qui ejus nomine prodiit, vel Hieronymi non est, vel ei multa ex Gennadio & Isidoro addita fuerunt.

h In notis ad martyrol. Rom. die 23. Sept.

i Lib. 4. de vita S. Pauli cap. 9.

K In hist.

l Ad ann. 388.

Liber *de vitis Sanctorum Patrum* ex Hieronymi & aliorum opusculis est consarcinatus.

V. SE-

V. SEVERUS SULPICIUS natalibus ac literis illustris, in Aquitania, partim in Nitiobrigibus sub Phœbadio Aginnensi Episcopo presbyter vixit, partim Tolosæ: sanctis Martino, Augustino, & Paulino familiaris; alius à *Sulpicio Severo Episcopo Bituricensi*. In senectute à Pelagianis deceptus, posteà resipuit; & agnoscens loquacitatis culpam, silentium usque ad mortem tenuit, ut loquitur Gennadius[m]. Scripsit *dialogos tres* Postumiani & Galli nomine, qui à Gelasio inter apocrypha referuntur [n]. Scripsit etiam *Historiæ sacræ libros duos* à mundi exordio ad annum Christi 400. *5. Severus Sulpitius.* *m Cap. 19.* *n Can. 3. dist. 15.*

VI. S. AURELIUS AUGUSTINUS, Tagastæ in Numidia natus anno 355. à Manichæorum hæresi ad fidem Catholicam conversus, Mediolani à sancto Ambrosio Episcopo baptizatus anno 388. ac post Monicæ matris obitum in Africam reversus, anno 391. presbyter primùm ordinatus à Valerio Hipponensi Episcopo, deinde ab eo in Episcopali munere adjutor ascitus, eam Ecclesiam per annos 35. rexit ad annum 430. quo, Vandalis Hipponem obsidentibus, animam Deo reddidit. *6. S. Augustinus.*
Ejus Operum decem Tomis distinctorum editiones in pretio sunt, præsertim tres, Basiliensis Frobeniana anni 1529. Antuerpiensis Plantinia anni 1577. à Lovaniensibus Doctoribus adornata, & Parisiensis anni 1586. quibus duorum adhuc voluminum *Supplementum* adjecit Hieronymus Vignier Congregationis Oratorii Jesu eruditus Presbyter anno 1654.
Opera ipsius, & in Retractationum libris duobus enumerantur (quibus tamen superstes multa adhuc scripsit); & post ejus mortem Possidius Calamensis Episcopus ejusdem discipulus accuratè recensuit. Venerabilis autem Beda *ex Augustini sententiis* commentarios in Epistolas S. Pauli concinnavit. Tomo 1. Editionis Antuerpianæ sunt *Regulæ Monasticæ tres*, quarum prima, aliàs tertia, verè à S. Augustino scripta est, sed fœminis tradita, non viris, ex ejus Epistola 109. & ex Indiculo Possidii. Nam *Regulæ Clericis data Fragmentum*, & *Regula* 2. communi Doctorum calculo rejiciuntur, ob styli ab Augustiniano discrepantiam. Librum quoque *de vita Eremitica ad sororem*, Augustini esse negant non modò voces quamplures ei incognitæ, sed etiam Patres longè posteriores eo in opusculo citati, veluti Gregorius & Benedictus. Tomo 2. *Epistolæ sancti Augustini, vel ad eum aliorum*, 222. continentur; quarum licèt in Retractationibus septem dumtaxat indicentur, reliquæ tamen ex eo capite rejiciendæ non sunt. Etenim agnoscit autor extremo lib. 2. neque Epistolas, neque Sermones suos omnes fuisse in Retractationibus comprehensos. At *mutuæ S. Augustini & Bonifacii* Comitis nomine sedecim breves Epistolæ ab Augustini stylo non mediocriter distare videntur Erasmo, Lovaniensibus, & Bellarmino. *Epistola ad Demetriadem* Pelagii est, aut certè Juliani Pelagiani, ut ex eodem Augustino [o] non uno loco suprà monuimus, in Hieronymo ad tom. 9. Quod & Prosperi ad eandem virginem Epistola confirmat. Falsas quoque ibidem ostendimus *Augustini ad Cyrillum*, & hujus ad Augustinum Epistolas, de laudibus, obitu & miraculis B. Hieronymi. At verò Epistolas ab Erasmo editis adjectas à Lovaniensibus ex optimæ notæ codicibus, quæ numero sunt viginti, repudiant Perkinsius & Rivetus, nulla reddita causa, saltem idonea. Tomo 3. Liber *de mirabilibus Sacræ Scripturæ* Possidio ignotus, indignusque est ingenio & gravitate sancti Augustini, *o Epist. 143. ad Julianã Demetriadis matrẽ, & lib. de gratia Christi.*

p 3. part. quæst. 45. art. 3. atque ideò S. Thomas [p] parùm valere ait, cujus judicium secuti sunt Lovanienses: Bellarminus quoque negat esse S. Augustini, cum præsertim [q] differat de computo annorum per Cyclos, qui ante annum 600. in usu non fuere: unde opusculi ejus autorem post annum 700. vixisse credibile est: Henricus Fitzsimon [r] S. Marchiano Hiberno adscribit.

q Lib. 2. cap. 4.

r In catal. sanctorũ Hiberniæ.

Liber *de Ecclesiasticis dogmatibus*, sive *de definitionibus orthodoxæ fidei*, quamvis magna ex parte conflatus sit ex Augustini sententiis, tamen dicta quoque admiscet Pontificum Innocentii, Zosimi, & Cœlestini; itemque Concilii Milevitani, & Arausicani, quod habitum est post Augustini exitum. Adrianus Papa in epistola ad Carolum Magnum, Valafridus Strabo, Algerus scribens de corpore & sanguine Domini [s] Magister sententiarum [t], & alii ejus operis autorem nominant Gennadium Massiliensem presbyterum circa annum 490. Sed capita posteriora à 21. ad 52. non reperiri in manuscriptis Codicibus testantur Lovanienses.

s Lib. 1. cap. 22.

t Lib. 2. dist. 8.

Liber *de Spiritu & Anima* doctus & pius est, sed recentioris autoris; quippe qui cap. 37. citet Boetium anno 524. interemptum jussu Theodorici Gothorum in Italia regis, teste Mario Episcopo Aventicensi. [u] Trithemius numerat inter opera Hugonis à S. Victore, & S. Thomas Cisterciensi cuidam attribuit [x]. Liber *de fide ad Petrum Diaconum*, sive regula veræ fidei, autorem habet S. Fulgentium Episcopum Ruspensem, cui amicissimus legitur Diaconus nomine Petrus: idque præter stylum, tradunt Bertramnus presbyter & monachus Corbejensis, qui tempore Caroli Calvi circa ann. 850. scripsit de corpore & sanguine Domini; itemque Breviarium Romanum recognitum, in homiliis festi SS. Trinitatis, à quibus sub Fulgentii nomine hic liber citatur apud Bellarminum.

u In Chronico.

x Opusculo 72. quæst. un. de anima art. 12.

Quæstiuncula de Trinitate, numero 33. ex libris S. Augustini de Trinitate exceptæ sunt incerto autore. *Interrogatio de benedictionibus filiorum Jacob* ex S. Hieronymi quæstionibus Hebraicis in Genesim:

Liber Sententiarum 388. ex operibus sancti Augustini decerptus est à Prospero Aquitanico, qui ejus sententias non tantùm soluta oratione, sed & metro complexus est. At *Speculum ex utroque Testamento*, de quo fuere qui dubitarent, memoratur in indice Possidii.

Tomo 4. liber 21. *Sententiarum* sive quæstionum & *dialogus* 65. *quæstionum*, non sunt sancti Augustini, ex Erasmo, Bellarmino, & reliquis; nec enim in retractationibus aut indiculo Possidii memorantur, & à gravitate Augustini non parùm absunt. *Quæstiones veteris & novi Testamenti*, etsi sub nomine Augustini citentur à Patribus Concilii Parisiensis anno 824. habiti, Benedictus tamen Justinianus [a] aliique apud Lovanienses, quos sequuntur Heterodoxi Blondellus & Rivetus, ejus operis autorem faciunt Hilarium diaconum Luciferianum, cui tribuuntur commentarii in Epistolas S. Pauli inter opera sancti Ambrosii. Certè hæreticum esse plura evincunt, in quibus est quòd ait quæstione 109. Melchisedech esse Spiritum sanctum, & esse sacerdotem, sed non summum, ut ex oblatione, inquit, præsumunt antistites: quibus verbis reprehendit *Canonem Missæ*, ubi legitur summus Sacerdos tuus Melchisedech. Atque hunc locum notare videtur sanctus Hieronymus [b]. Paulò antiquiorem esse B. Augustino colligitur ex eo quòd quæst. 44. dicit ab excidio Hierosolymæ ad sua tempora fluxisse annos 300. indicans annum Christi 370. Libri duo *de Incarnatione verbi* ad Januarium, sive de deita-

a Disput. 2. de epistolis Apostolorum cap. 4.

b In epist. ad Evagrium.

deitate & incarnatione; Liber *de Trinitate Dei*, & liber *de essentia Divinitatis* rejiciuntur è numero lucubrationum S. Augustini, quòd desiderentur in libris Retractationum & indiculo, nec sancti Antistitis phrasim ac doctrinam sapiant. Liber *de fide rerum invisibilium*, conflatus quidem est Augustini sententiis, sed alterius opera. Liber *de substantia dilectionis & amoris*, quantumvis pius, alium nihilominus habet autorem, iisdem de causis. Liber *de vera & falsa Pœnitentia* dubius est; Augustino asserunt Navarrus [c], & Andreas Saussæus Episcopus Tullensis [d]. Contrà verò abjudicant Trithemius, Lovanienses, Bellarminus: nam præterquam quòd non invenitur ejus mentio in Retractationibus, aut indice Possidii; quandam præterea S. Augustini sententiam adducit autor cap. 17. atque ab eo dissentit. Liber alioqui pietatem redolens, *de salutaribus documentis*, & Liber *de Amicitia* absunt ab indiculo, & abhorrent à stylo Augustini: unde vulgò repudiantur. Librum *annotationum in Job* ipse S. Augustinus vitio librariorum adeò corruptum se deprehendisse testatur, ut vix auderet pro suo agnoscere. Liber *de octo Dulcitii quæstionibus* rejicitur ab Erasmo: verùm ejus mentio fit lib. 2. Retractationum cap. 65. Librum quoque *de cura pro mortuis gerenda* agnoscit autor ejusdem Libri cap. 64. Liber de *Continentia*, Liber *de Patientia*, Liber *de bono Viduitatis* (quem nonnulli Juliano attribuunt) à Possidio memorantur, citanturque à Beda & aliis veteribus pro Augustini opusculis, ut parùm constet Erasmi, Riveti & cæterorum in eos censura. Tomus 5. continet *Libros* 22. *de Civitate Dei*, occasione captæ ab Alarico urbis conscriptos, quos pro suis agnoscit Augustinus [e]. Quòd quædam addita dicuntur lib. postremi capite 8. observat Ludovicus Vives non ad omnia miracula ibi relata trahendum (quod facit Rivetus) sed de glossematis aliquot intelligendum, declarandi causa adjectis.

Tomo 6. Libro *de hæresibus ad Quodvultdeum* additæ sunt à Gennadio hæreses quatuor, Nestoriana, Eutychiana, Prædestinatiana, & Timotheana: reliqua sunt Augustini ex indiculo Possidii, & Gregorio magno, à quo liber ille sub Augustini nomine laudatur [f]. Oratio *de quinque Hæresibus*, sive libellus *contra quinque hostium genera*, est in eodem indiculo, & citatur à Beda [g]; licèt S. Chrysologo assignetur ab autore libri de Virginitate & parturitione B. Virginis, eamque Augustino ereptum eat Erasmus. De *Concione ad Cathecumenos*, & de oratione *adversus Judæos*, quarum meminit Possidius, idem est Bellarmini judicium. Contrà verò Liber *de altercatione Ecclesiæ & Synagogæ*, & Liber doctus *de Fide seu unitate Trinitatis contra Manichæos*, nec in Retractationibus aut indice memorantur, & phrases habent Augustino insolitas. Hujus autorem Sirmondus [h] demonstravit Evodium Episcopum Usalensem in Africa. Sed Libri tres *contra Maximinum Arianorum Episcopum* sunt in Indiculo, & citantur [i] ex Epistola Agathonis Papæ, atque à Beda [k]. Eadem est ratio libri *Contra Felicianum Arianum* ad Optatum, quamvis Erasmus reclamet. Tractatus quoque *de Epicureis, & de eo quod dictum est, ego sum qui sum*, Bellarmino probantur, tanquam Augustino dignissimi; quorum & posterior citatur à Beda. Omissi quidem sunt in retractationum & Possidii catalogis: sed revera Sermones sunt, quorum censum exactè initum non esse testatur Augustinus. Tomo 7. *dialogi contra Fulgentium Donatistam*

c Tomo 1. Commentar. in dist. 5. de pœnit.

d De laudibus S. Andreæ Apost.

e Lib. 2. retractat. c. 43.

f Lib. 6. epi. 179.

g In 1. c. epistolæ ad Romanos.

h Hist. Prædestinat. c. 1.

i 6. Synodi œcumenicæ act. 4.

K In c. 8. epistolæ ad Romanos.

natistam non sit mentio in retractationum libris, aut apud Possidium; nec à veteribus laudatur sub nomine Augustini, licèt alioqui eo autore indignus non videtur. Liber *de Prædestinatione & Gratia* qui alicubi Semipelagianis favere dicitur, S. Fulgentio Ruspensi vindicatur à Sirmondo, & Theophilo Rainaudo. Ab Augustini sanè stylo & sensibus discrepat; nec testimonio Possidii aut Bedæ munitur. Opusculum quoque de *Prædestinatione Dei* putat Bellarminus non esse Augustini, tum quòd prætermissus sit in Retractationibus, & Indiculo; tum quòd in iis quæ pertinent ad prævisionem meritorum, videatur doctrinæ B. Augustini adversari. *Responsio ad articulos sibi falsò impositos* est sancti Prosperi Aquitani, cujus & inter opera invenitur. *Hypognosticon contra Pelagianos* libri sex ignoti Augustino, & Possidio, incerti sed vetusti sunt autoris. At liber *de perfectione Justitiæ* probatus est teste Possidio, ipsoque Augustino, sub cujus nomine citatur à Beda & Prospero. Tomus 8. complectitur *Enarrationes* sive *tractatus in omnes Psalmos Davidis*, qui partim concionando, partim dictando compositi, quorum mentio apud Possidium. Ex Tom. 9. *Tractatus* 124. *in Evangelium S. Joannis*, *Tractatus* 10. *in Epist.* 1. *ejusdem*, Liber *de disciplina Christiana*, Liber *de decem chordis*, Liber *de Pastoribus & de ovibus*, Liber *de utilitate Pænitentiæ*, ac Liber *de convenientia* 10. *præceptorum &* 10. *plagarum*, sunt in indiculo Possidii. Præterea librum *de quatuor virtutibus charitatis*, librum *de urbis excidio*, & librum *de Pænitentiæ medicina* laudat Beda. Supposititii haud dubiè sunt Liber *de Speculo*, in quo negatur Spiritus sanctus à Filio procedere, & citantur versus Boetii. Compositum quidem esse ab Augustino librum sub Speculi titulo non ambigitur. Verùm illud habetur in supplementi tomo 1. Liber *de conflictu virtutum & vitiorum* qui regulam sancti Benedicti commendat, non est Augustini; nec Liber *de Antichristo*, ubi mentio translati ad Francos Imperii; nec expositio sive *homiliæ octodecim in Apocalypsim*, cujus caput 21. explicatur de præsenti Ecclesiæ Statu, quod tamen nimiæ impudentiæ esse ait Augustinus [l]. Tychonii esse ajunt illud opusculum Zegerus apud Lovanienses, & Fr. Ribera S.J. Tractatus *de Triplici habitaculo* citatur nomine S. Fulgentii à D. Bonaventura [m]. *Scala Paradisi* est inter opera S. Bernardi. Liber *de bono disciplinæ* à Melchiore Goldasto & Sirmondo putatur esse Valeriani Cemelenensis Episcopi. Tractatus autem *de Cognitione veræ vitæ* S. Anselmo assignatur à Thoma Argentinate [n]. Libelli *de vita Christiana ad sororem* verus autor perhibetur Fastidius Episcopus Britannus. *Libellus de rectitudine Catholicæ conversationis* est Concio sancti Eligii Noviomensis Episcopi, ut notat Sirmondus [o]. Reliqua Opuscula ignotorum sunt autorum. Tomo 10. comprehenduntur 1. *Sermones de verbis Domini*, sive de verbis Evangelii, ut Beda & Possevinus vocant. 2. *Sermones de verbis Apostoli* Pauli, & aliorum, & de Actibus Apostolorum. 3. Liber *quinquaginta Homiliarum*. 4. Sermones *de tempore*, quibus admixtæ sunt complures Homiliæ, quæ alios autores præ se ferunt, vel ex aliis Augustini operibus descriptæ sunt circiter 118. 5. Sermones *de Sanctis*. 6. *Sermones septemdecim* à Parisiensibus additi. 7. *Sermones de diversis* additi à Lovaniensibus Theologis. His in Appendice adjecti *de Miraculis B. Protomartyris Stephani* libri duo; & inter alia Sermonum atque homiliarum additamenta. *Sermones*

[l] Lib. 20. de civit. c. 17.

[m] Cap. 4. Soliloquiorum.

[n] in 2. dist. 37. q. 1. art. 2.

[o] Ad Concilium Autissiodorēse.

mones ad fratres in Eremo commorantes, & quosdam alios. *Sermonum de Tempore* nonnulli alios autores habent. Dubius est valdè Sermo 7. *in Festo* Sanctissimæ *Trinitatis*. Suspecti quoque sunt Perkinsio & Riveto *Sermo* 2. *feria* 3. *post Dominicam* 3. *Quadragesimæ*, & Sermo 1. *Dominicæ* 3. *post Trinitatem*: Itemque Sermo 26. *post Trinitatem*; & 49. in *Anniversario dedicationis Ecclesiæ*. Inter Sermones *de Sanctis* primus de *S. Stephano* & 2. *de Annunciatione Dominica* S. Fulgentio attribuitur; ex Sermonibus in *festis plurium Martyrum* 3. Leoni assignatur.
Sermones 123. *de diversis* à Theologis Lovaniensibus additos rejicit Rivetus, etsi magna ex parte vel habeantur in indiculo Possidii, vel à Beda citentur, & graves & docti sint, ac B. Augustino dignissimi secundum Bellarminum. Sermo *de verbis Domini* 14. in mss. Codd. inscribitur, Sermo Eradii presbyteri. 19. Sancti Maximi Taurinensis inter Ambrosianos 7. Sermo autem 28. est ex Cap. 4. lib. 5. S. Ambrosii de Sacramentis: sed *de verbis Apostoli* 25. Sermo est sancti Maximi inter Ambrosianos 9. Homilia 4. inter *quinquaginta* ex Ambrosii scriptis: Tomo 7. inter quinquaginta, ex Sermone 19. de verbis Apostoli. 21. quæ fuit 9. de tempore, pleræque sententiæ sunt ex homiliis sancti Bernardi. Sic & sequentes sive Homiliæ sive Sermones magna ex parte aliunde corrasi, ac decerpti, ex sancto scilicet Maximo, Fulgentio, Hilario, Leone, Chrysostomo, Eusebio, Gregorio, Fulberto Carnotensi, Alcuino, aut ex aliis ipsius Augustini operibus desumpti. Verùm eorum plerique, licèt alios habeant autores, tamen à piis & antiquis Scriptoribus compositi sunt.
Excipiendi Sermones 76. *ad Fratres in eremo*, qui si duos *de vita Clericorum* excipias, nempè 52. & 53. conficti ferè sunt ab indocto nescio quo, ut Baronius an. 382. & 385. ostendit, ac post eum Bellarminus.

Supplementi à Vignerio collecti 1. parte continentur quæ seorsim, vel à Lovaniensibus edita, in Basiliensibus, aliisque editionibus desiderabantur. In his *Sermones novi* 40. à Sirmondo editi an. 1631. quorum aliquos habet indiculus, eruditis vulgò probantur, quamvis Rivetus nonnullis fidem detrahere conetur. *De gestis Pelagii* contra adversarios gratiæ librum Augustinus agnoscit lib. 2. Retract. cap. 47. & Possidius Indicis cap. 4. Tomus 2. priùs inedita complectitur, imprimis *contra Julianum hæreticum Pelagianum operis perfecti*, *seu postremæ libros* 6. quorum duo tantùm, iique admodum imperfecti Parisiis anno 1617. prodierant. Sermones item 46. & alia. Præter hæc in magna Patrum Bibliotheca Parisiensi Tomo XI. extat tractatus brevis *de Trinitate*, Græcè & Latinè, qui Augustino adscribitur: & Tomo XV. *excerpta de arbitrii libertate*.
Sed ne quid sancti Hipponensis Antistitis operum desit, sub prælo est Parisiis ab anno 1679. nova eorum & supra omnes priores accurata Editio, ad miss. fidem castigata, opera & studio Monacorum Ordinis Benedictini è Congregatione sancti Mauri, quæ ad septimum pervenit Tomum, & intra annum proximum ad finem perducenda speratur.

VII. S. PAULINUS Aquitanus, Burdigala oriundus, ex Consule, ac Presbytero Barcinonensi, Episcopus Nolanus, à Gothis captus, atque inde reversus, obiisse putatur anno Christi 431. Ejus Opera Typis Plantinianis edita an. 1622. in quibus plures *Epistolæ*, quas Gerardus Jenensis in sua Patrologia supposititias nulla ratione censet; & *Poemata*. Sed omissi libri *7. Paulinus.*

sex *de Vita S. Martini*, quorum autor est Paulinus alius Petrocorius, huic suppar; omissa & alterius Paulini *Epistola ad Faustum Regiensem* Episcopum.

8. *Sedulius*. VIII. SEDULIUS Presbyter, in Italia Philosophiam & Poesim didicisse legitur, tum in Achaja de Jesu Christi rebus scripsisse; sed duo ejus de argumento eodem opera exstant: nimirum *Paschale carmen* de Christi miraculis, versibus Heroicis, & *Paschale opus* soluta oratione: utrumque libris quinque distinctum, ad Macedonium Presbyterum, idque circa annum 430. Operis illius *Paschalis* cum laude meminit Gelasius Papa. [p] Sunt & alia ejusdem *Carmina* tomo 8. Bibliothecæ Patrum Parisiensis 1624. & alibi. Quemadmodum & *Collectioneum* aliud *in Matthæum*, contendit Philippus Labbeus; sed *Collectaneum*, seu Explanatio *in omnes Epistolas Pauli* esse alterius Sedulii Episcopi Scoti, qui post annum 700. vixit.

p in can. Sancta Romana dist. 15

9. *S. Prosper*. IX. S. PROSPER Aquitanus, S. Augustini discipulus, aut certè defensor, Notarius B. Leonis Papæ, cujus nomine Epistolas adversus Eutychen dictavit ex Adone: à multis falsò Episcopus habitus, cùm ne Presbyter quidem fuerit, ut colligi potest ex *Can. sancta Romana dist.* 15. ubi neutro titulo donatur à Gelasio, quemadmodum Augustinus Episcopi titulo, Hieronymus Presbyteri. Prosper verò dicitur tantùm vir religiosissimus. Scripsit contra Joannis Cassiani collationem 13. *pro sancti Augustini doctrina de gratia Dei & libero arbitrio*. *Chronicon* item post B. Hieronymum, aliaque præter collectionem *sententiarum sancti Augustini*, de qua suprà in Augustino.

10. *Sidonius Apollinaris*. X. *Cajus Solius* SIDONIUS APOLLINARIS, eruditorum sui temporis disertissimus, ex Præfecto urbi & Patricio, Arvernorum Episcopus, eam Ecclesiam difficillimis temporibus, Gothis nempè aliisque Germanicis populis per vicinas Galliæ Provincias grassantibus, egregiè per decennium administravit, pièque obiit anno 422. Ejus Opera, quæ *Epistolarum libris* 9. & *carminibus* 20. constant, à Joanne Savarone & Jacobo Sirmondo eruditis Commentariis illustrata sunt.

11. *S. Leo*. XI. De S. LEONIS per hæc tempora Romani Pontificis Epistolis diximus cap. 29. hujus libri. In iis celeberrima est decima ad Flavianum Episcopum Constantinopolitanum scripta adversus Eutychetis hæresim, quam qui usque ad unum jota non recipiunt, iis anathema dicit Gelasius in decreto de libris sacris & apocryphis. Ea tamen à Prospero scripta seu dictata traditur. Quadragesimæ octavæ inscriptionem *sanctæ Synodo apud Chalcedonem constitutæ* notat Baronius ad ann. 451. stare non posse cum subscriptione *Adelphio Consule*, cum nondum constitutus fuisset Synodi locus: sed nimirum ad futuram Synodum destinata, loci deinde annotationem ab Amanuensi aut à Collectore accepit. In 46. 84. & 92. aliisque fastum arguunt Perkinsius, & cæteri heterodoxi, quòd pro Sedis Romanæ dignitate res fidei definiant. Extant quoque *Sermones* ejus complures stylo, ut ea tempora ferebant, eleganti: Qui inscriptus est *in Evangelium Festi omnium Sanctorum*, dictus est in Evangelium illud, quod postea instituto eo Festo assignatum est; unde titulus ab exscriptoribus adjectus: nec Sermo ea de causa repudiandus est, ut Rivetus dicit, nec rejicienda ex causa simili *homilia unica de Transfiguratione Domini*. Extat præterea ejusdem Pontificis Tractatus *adversus*

errores

errores Eutychetis, & aliorum hareticorum. Vide Quesnellii editionem, de qua suprà.

XII. Silentio transmittendus non videtur hoc loco JOANNES CASSIANUS, origine Scyta, sed Athenis natus, in Bethleemitico cœnobio educatus. Ægypto peragrata, Diaconus creatus est à S. Joan. Chrysostomo: inde presbyter Romæ ordinatus ab Innocentio Pontifice. Urbe autem ab Alarico capta, Massiliam migravit circa ann. 403. ubi Monasterium instituit, cui à S. Victore nomen inditum, atque ibi sanctè vixit ad annum 448. quo nonagenario major decessit è vita. Ejus sunt Libri duodecim *de institutis Cœnobiorum, & octo principalium vitiorum remediis*: itemque *Collationes Patrum* 24. & *de Christi Incarnatione adversus Nestorii hæresin* libri 7. jussu Leonis Papæ conscripti; omnia Latinè, licèt quædam posteà è Græcis translata, ut ex Photii cod. 197. constat. 12. *Cassianus.*

XIII. VINCENTIUS Abbas *Lirinensis* in Stæcludibus insulis ad oram Massiliæ, scripsit *Commonitorium adversus prophanas omnium hæreseon novitates, &c.* anno 434. 13. *Vincentius.*

XIV. FAUSTUS, ex ejusdem Monasterii Abbate, *Regiensis* Episcopus sub annum 455. *de Gratia Dei* libros duos scripsit, aliaque, quorum pars in Bibliotheca Patrum extat. 14. *Faustus.*

XV. SALVIANUS Massiliensis presbyter, floruit ab anno 440. ad 495. Scripsit octo libros *De Providentia & Gubernatione Dei*, terso ac Latino Sermone: & sub Timothei nomine libros quatuor *de avaritia præsertim Clericorum & Sacerdotum*. Sed *Quæstiones veteris & novi Testamenti*, quæ in editionibus quibusdam post Salviani Opera habentur, ab eruditis S. Juliano Toletano Episcopo adscribuntur. 15. *Salvianus.*

CAPUT LIII.

De Sacris Scriptoribus Latinis Seculi sexti.

I. PASCHASIUS Ecclesiæ Romanæ *Diaconus*, duos Libros, eosque luculentissimos *de Spiritu Sancto* scripsit circa annum 500. qui collati sunt in veterum Patrum Bibliothecam. 1. *Paschasius Diaconus.*

II. *Marcus Felix* ENNODIUS, Episcopus Ticinensis, ab anno 490. ad 521. Libellum *Apologeticum pro Symmacho* Pontifice, & 4. sub eo Synodo Romana, conscripsit anno 503. approbatum in Synodo quinta; qui liber sub nomine Symmachi laudatur: *Epistolarum* præterea libros novem scripsit, aliaque. 2. *Ennodius.*

III. S. FULGENTIUS, Episcopus Ruspensis in Byxacio Africæ Provincia, in Sardiniam insulam cum aliis Præsulibus amandatus à Thrasimundo Vandalorum rege, sub Hilderico revocatus, vixit ad annum 529. ex Chiffletio, qui ejus Opera accuratiùs prioribus edidit. *De rebus fidei* plura scripsit, *ad Monimum* Libros tres, *contra Arianos* Librum unum, *ad Thrasimundum* regem Libros tres, *ad Donatum* Librum unum, item *de fide ad Petrum* Librum etiam unum, aliaque præter *Epistolas & Sermones*. 3. *S. Fulgentius.*

4. *Primasius.* IV. PRIMASIUS, Adrumetinus vel Uticensis in Africa Episcopus; Commentaria *in Epistolas sancti Pauli* ex priorum Patrum monumentis collegit, & *Mysticæ expositionis in Apocalypsim* Commentaria composuit circa annum 540. Interfuit enim Synodo 5. Oecumenicæ, atque ad eum Junilius Episcopus itidem Africanus scripsit Librum *de partibus Divinæ Legis*.

5. *Cassiodorus.* V. *Magnus Aurelius* CASSIODORUS *Senator*, Consulatum solus gessit anno 514. Theodorico, & Athalarico Ostrogothorum regibus carus atque à Secretis: sed tandem publicis negotiis valere jussis Monachum professus est in suo Vivariensi seu Castellensi in Calabria Monasterio, ubi vivere desiit anno Christi 562. nonagenario major. Præter *Variarum Epistolarum* libros duodecim, & Tractatum *de septem disciplinis*, ac *Chronicon*, scripsit *de Anima*, & *Institutionis ad Divinas Lectiones* libros duos; Commentarios item *in Psalmos*, atque *in Cantica*, & *Tripertitam Historiam* ex tribus Græcis Historiæ Ecclesiasticæ Scriptoribus, Socrate, Sozomeno, & Theodorito, per Epiphanium Scholasticum Latinè versis, concinnatam.

6. *S. Gregorius Turon.* VI. S. GREGORIUS *Turonensis* Episcopus, ab anno 572. ad annum 594. præter libros decem *Historiæ Francorum*, scripsit *de Miraculis SS. Martyrum, & de gloria Confessorum*, & speciatim *de Miraculis S. Martini* Turonensis quoque Episcopi.

7. *Victor Tununensis.* VII. VICTOR *Tononensis*, vel *Tununensis* in Africa Episcopus, trium Capitulorum acerrimus propugnator, eaque de causa in Ægyptum deportatus jubente Justiniano, ac tandem Constantinopolim translatus, & Monasterio inclusus, excessit è vita circa annum 566. *Ex Chronico*, quod ab initio mundi ad initia Justini junioris exaraverat, teste Isidoro Hispalensi [a], superest tantùm postrema pars, quæ ab anno 444. in quo desierat Prosper, ad annum 565. pertinet: quod Chronicon continuavit Joannes, ex Biclariensi Abbate Gerundensis in Hispania Episcopus ad ann. 590.

[a] Cap. 25. de Script. Eccles.

8. *S. Gregorius Papa.* VIII. S. GREGORIUS *Magnus*, Papa ejus nominis I. de cujus Epistolis dictum supra libri hujusce cap. 32. non pauca præterea Opera elucubravit, nimirum *Expositionis in Librum* 1. *Regum* libros sex; *Expositionis in Job, sive Moralium* libros 35. Expositionem in septem *Psalmos penitentiales, in Cantica Canticorum, Homiliarum in Ezechielem Prophetam* libros duos; item 40. *Homilias de diversis Lectionibus Evangelii*: Librum *Pastoralis curæ Dialogorum de Vita & Miraculis Patrum Italicorum, & de æternitate animarum* libros quatuor, quos Melchior Canus dubios censet, ac post eum heterodoxi: sed adversus objecta argumenta Baronius tuetur *in notis ad diem* 23. *Decembris Martyrologii Romani*: addendus *Antiphonarius*, sive Gradualis ordinatus per circulum anni, cum Hymnis aliquot; & *Sacramentarium*, sive liber Sacramentorum de circulo anni ab eo expositus, quem correctiorem edidit, notisque eruditis illustravit Hugo Henardus Ordinis sancti Benedicti Congregationis sancti Mauri monachus, Parisiis anno 1642.

C A-

CAPUT LIV.

De Græcis Autoribus Seculi sexti.

I. JOANNES JEJUNATOR, patria Cappadox, Constantinopolitanus Patriarcha, ab anno 585. ad 596. scripsit *Homiliam de Pœnitentia & continentia*: & præterea duos libellos *Pœnitentiales*, qui extant apud Jo. Morinum, post eruditum de Pœnitentia Tractatum. 1. *Ioannes jejun.*

II. EVAGRIUS *Scholasticus*, in Syria natus, post Socratem, Sozomenum, & Theodoritum, sex libros *Historiæ Ecclesiasticæ* conscripsit ab anno 431. & Concilii Ephesini tempore, ad annum 597. Imperatoris Mauritii 12. 2. *Evagrius Scholast.*

III. ANASTASIUS, *Sinaita* dictus, quòd in monte Sinai vitam monasticam professus esset, Patriarchatum Antiochenum obtinuit anno 561. sed à Justino juniore in exilium actus anno 572. locum fecit Gregorio, donec post ejus obitum anno 595. in pristinam dignitatem est restitutus, eamque ad ann. 599. tenuit, in qua successorem habuit Anastasium alterum, Martyrem cognominatum. Plura commentatus est *de Trinitate, Incarnatione*, aliisque mysteriis: & *Quæstiones in sacram Scripturam*, atque imprimis librum, cui nomen *Duæ viæ*, in Acephalos sive Severianos hæreticos: quibus operibus nonnulla per recentiores Græcos post annum 1000. inspersa, dubiam fecerunt Autoris ætatem, & aliqua ex parte autoritatem. 3. *Anastasius Sinaita.*

CAPUT LV.

De Græcis Scriptoribus Seculi VII.

I. HESYCHIUS Patriarcha Hierosolymitanus fuit tempore Gregorii magni, ut constat ex ejus Epistola ab hoc ad illum scripta, quæ est 40. libri 9. in ejusdem registro. Alius fuerat Hesychius, sive Isicius, Episcopus Salonitanus in Dalmatia tempore Zosimi Papæ, & S. Augustini, quorum extant ad eum Epistolæ. Neuter tamen videtur Autor *Septem librorum explanationis in Leviticum*, licèt ab hoc Perronius Cardinalis, ab illo Bellarminus post alios, scriptam existimaverit: sed intermedius quidam Hesychius presbyter Hierosolymitanus, Patriarcha paulò antiquior, at Episcopo Salonitano posterior; quem exeunte seculo 5. vixisse probabilibus argumentis conjicit Philippus Labbeus, & Græcè scripsisse; licèt postea ejus opus à semibarbaro aliquo hoc vel sequenti seculo versum fuerit, qui fortè eodem nomine dictus & Presbyter Salonitanus fuerit; sic enim in quibusdam Codicibus priscis nominatur illius enarrationis scriptor. 1. *Hesychius.*

II. JOANNES MOSCHUS, Eviratus aliàs dictus, diu in nova Laura, sive Monasterio magni Sabæ in deserto ad Jordanem egit, ubi *Pratum Spirituale* composuit, Græcè Λειμωνάριον, quod opus obtulit Sophro- 2. *Ioannes Moschus.*

Sophronio; unde & *Paradisus Sophronii* aliquando appellatur: qui Sophronius si idem sit cum Episcopo Hierosolymitano ejus nominis, scripserit Moschus circa annum Christi 630. Non pauca parùm tutæ fidei eo in opere occurrunt, quæ Aloysii Lipomani Veronensis Episcopi studio ad singulorum Capitum calcem annotata sunt, quasi adhibito ad venenum antidoto.

CAPUT LVI.

De Patribus Latinis Septimi Seculi.

1. *S. Isidorus Hispalensis.*

I. S. ISIDORUS *Hispalensis* in Hispaniæ Provincia Bætica post Leandrum fratrem Episcopus, ab anno 595. ad annum 636. sive æram 674. & initia Chintilani Visigothorum regis: Junior dictus est ad distinctionem Isidori Cordubensis, qui sub Honorio Imperatore floruerat; quamquam alius quoque fuit Isidorus adhuc junior cognominatus, Pacensis in Lusitania Episcopus. Laudantur imprimis Hispalensis *Etymologiarum sive Originum* 20. libri, quos cum Autor perficere non potuisset, absolvit ac digessit S. Braulio Episcopus Cæsaraugustanus. Scripsit etiam Isidorus idem *de Differentiis & proprietate verborum*, *de Contemptu Mundi*, *& Epistolam ad Massanum seu Masonem*, *de lapsu Sacerdotii & reparatione*; *Chronicon ab orbe condito* ad annum Christi 626. ex quo derivata videntur quæ sub finem libri 5. Etymologiarum traduntur de serie temporum: *Historiam* item *Gothorum*, *Vandalorum*, *Suevorum*, quam ampliorem edidit Ph. Labbeus: librum *de Scriptoribus Ecclesiasticis*, librum *de vita & morte Sanctorum*, sive *de ortu & obitu Patrum*, cujus Braulio meminit; sed corruptus videri potest ex iis quæ observavit Baronius. [a] Librum præterea *de Divinis Officiis*, *de Episcopi & Clericorum Officio* ad Leudefredum, aliaque, ut videre est in editione Parisiensi Jacobi Breulii cæteris prioribus accuratiore & uberiore. De *Corpore Canonum* Isidori dicetur libro proximo.

a Ad ann. 816. & alibi.

2. *S. Eligius.*

II. S. ELIGIUS Veromanduorum, sive Noviomensis Episcopus ab anno 646. ad 665. *Homilias* scripsit de diversis argumentis, & *Sermonem ad plebem*, qui habetur in appendice tomi 9. Operum S. Augustini, ut ex S. Audoeno Rothomagensi Episcopo collegit ac docuit Sirmondus. [b].

b In not. ad Tom. 1. Concil. Gallic.

3. *S. Idelphonsus.*

III. S. IDELFONSUS Toletanus Episcopus ab anno Christi 658. ad 667. Composuit librum *de illibata Virginitate Sanctæ Dei Genitricis* contra Infideles, & ejusdem argumenti *Sermonem de Sancta Maria*, quem Joannes Eusebius Nierembergius edidit. Reliqua Opera sub ejus titulo Parisiis excusa pro supposititiis habet Joannes Poza.

CAPUT LVII.

Ecclesiastici Scriptores Latini, qui Octavo Seculo floruerunt.

I. BEDA ex Anglosaxonum genere in Britannia natus, ab ineunte ætate Monachum professus, longissimam vitam egit in cœnobio Sanctorum Petri & Pauli ad Tinam fluvium in Diœcesi Dunelmensi: unde Romam evocatus falsò scribitur à nonnullis. Obiit anno 735. vulgò *Venerabilis* dictus & *Presbyter Anglus*. Plurima conscripsit tomis 8. diffusa, quorum ipse indiculum confecit in vita sua ad annum 59. descripta post *Historiam gentis Anglorum*: sed ita ut ad illum indiculum adjicienda videantur opuscula non pauca, post eam ætatem ab ipso composita. Duo priores tomi ea fermè complectuntur, quæ pertinent ad illustrandas liberales artes & prophanam Literaturam. Tertius continet *Historiam Gentis suæ, Vitasque Sanctorum*, & similia: cæteri spectant ferè ad explanationem sacræ Scripturæ: complectuntur enim *Commentaria in Epistolas B. Pauli* ex S. Augustini sententiis & verbis excerpta. Quæ in tomum 6. collata sunt, Baronius [a] negat esse Bedæ, & Petro cuidam Tripolitano Abbati vindicat, cui Cassiodorus simile opus tribuit. Bellarminus contrà ex præfatione his commentariis præfixa, atque ex ejusdem Bedæ verbis in vita sua, ostendit genuinum esse hujus autoris opus, quamvis Petrus Abbas pari ratione in Epistolis Pauli ex mente & verbis Augustini enarrandis desudare potuerit. Inter Bedæ opera quædam extant, quæ vel temporum ratio, vel styli diversitas spuria evincunt. Certè *Vita S. Patricii* à Probo scripta est: *Vita S. Columbani* à Jona: *Vita S. Arnulphi* à Paulo Diacono. At verò excerpta & collectanea, quæ occurrunt tomo 3. vix quicquam Bedæ ingenio & doctrina dignum præferunt. *Martyrologium* ejus minùs sincerum ad nos pervenisse conjiciunt viri eruditi ex Præfatione Usuardi. Perierunt autem Commentaria *in Isaiam, Hieremiam, Danielem, ac duodecim Prophetas minores*, quorum Commentariorum in indiculo mentio fit.

1. *Beda.*

a Ad ann. 562.

II. S. BONIFACIUS Anglus, Vinfridus anteà dictus, à Gregorio II. Pontifice Romano missus in Germaniam Episcopus anno 722. ut Christi fidem Turingis, Bavaris, finitimisque aliis populis annunciaret: deinde Moguntinus Archiepiscopus creatus anno 745. tandem à Frisiis paganis cæsus anno 754. *Epistolas scripsit* ad Gregorium II. Gregorium III. & Zachariam Pontifices, atque ad proceres Francorum, quæ collectæ sunt à Nicolao Serario.

2. *S. Bonifacius.*

III. PAULUS *Warnefridi*, DIACONUS Aquileiensis, cum Desiderio rege Longobardorum, cui à secretis erat, captus à Carolo Magno, à quo in exilium missus, ac tandem monachus Cassinensis, obiisse creditur anno 801. Præter *Historiam Longobardorom*, scripsit aliquot *Sanctorum vitas*, & jussu Caroli Magni convenientes unicuique Festo per anni circulum *Lectiones ex sanctorum Patrum scriptis* excerptas, quæ in Ecclesia recitarentur, digessit. Autor etiam existimatur *Hymni sancti* Joan-

3. *Paulus Diaconus.*

Joannis, qui incipit *Ut queant laxis*: imò & *Historia Miscella*, quam Trithemius vult ab eo additam ad Eutropii chronicon, rogante Aldeburgi Desiderii regis filia: sed falsò; ut ex eo apparet, quòd historia miscella non tantùm ex Eutropio & Orosio, sed magnam partem ex Anastasio Bibliothecario deprompta & consarcinata est: Anastasius autem vix dum natus erat, cum Paulus Diaconus è vivis excessit: itaque historia illa à quibusdam Joanni Diacono, ab aliis Landulpho sagaci attribuitur.

4. *Flaccus*. IV. *Flaccus Albinus* ALCUINUS, venerabilis Bedæ & Egberti Eboracensis Archiepiscopi discipulus, ac Diaconus ejus Ecclesiæ, deinde Caroli Magni magister, pluribus ab eo Abbatiis locupletatus, obiit anno 804. Ejus operum prima pars *Quæstiones & commentaria* continet *in Genesin, in Psalmos* aliquot, *in Ecclesiasten*, & *in Joannem*. Secunda, præter Tractatus *de fide Trinitatis*, libros 7. *contra Felicem Urgelitanum* Episcopum, qui sub nomine Paulini Aquileiensis falsò vulgati fuerunt in Bibliotheca Patrum. Epistolas etiam *contra Elipandum* Episcopum Toletanum, & alia in quibus est liber *de Divinis Officiis, seu de Romani ordinis expositione*; qui tamen junioris scriptoris vel certè interpolatoris non pauca indicia præferre visus est viris eruditis, & à nonnullis ascribitur Remigio Antissiodorensi. Tertia parte habentur *vita* quædam *Sanctorum*, *Epistolæ* & *Poemata*; præter hæc *Confessionem fidei*, sive *Deflorationculam ex sanctis Patribus*, Divione nuper cum aliis veterum Autorum de fide, ac præsertim Ferrandi opusculis edendam curavit Petrus Francisc. Chifletius.

V. USUARDUS Monachus, ut creditur, Gallus, *Martyrologium* scripsit hoc seculo, quod Ecclesia Romana, aliæque secutæ sunt.

CAPUT LVIII.

Græci Scriptores ejusdem Octavi Seculi.

1. *S. Joannes Damascenus*. I. S. JOANNES DAMASCENUS Presbyter & Monachus, cognomento Græcè Chrysorrhoas, quem Suidas aliique Mansurum cognominant, anno 740. floruit in Syria, atque adversus Leonem Isaurum, Constantinum Copronymum Imperatores, cæterosque Iconoclastas strenuè dimicavit eruditissimis scriptis, in quibus eminent *libri quatuor de fide orthodoxa*, quibus universam Theologiam certum in ordinem redigere aggressus, & Magistro sententiarum, & cæteris scholasticis viam præivisse videtur. Ejus *Historiam Barlaam & Josaphat*, atque *Orationem de iis qui in fide dormierunt*, nonnulli in dubium revocant, quòd in illa asseratur Spiritus sanctus ex Patre & Filio procedere, cùm tradat Damascenus [a] Spiritum sanctum non procedere ex Filio, sed per Filium: in hac verò scribatur Falconilla primi Martyris, & anima Trajani precibus S. Gregorii Papæ ab inferni suppliciis liberata, quæ narrationes fabulis quàm historiæ similiores videntur. Sed in castigatioribus Billii editionibus voces illæ, *ex Filio*, non inveniuntur in historia Barlaam; & narrationibus illis de Falconilla & Trajano, licèt dubiæ admodum fidei sint, potuit tamen Damascenus fidem adhibere.

a Lib. 1. de fide orthodoxa cap. 11.

II. AN-

II. ANTONIUS monachus & Abbas Ægyptius, *sententiarum sive capitum Theologicorum*, aut locorum communium ad virtutes sequendas & vitia fugienda, ex Patribus collectorum, duos libros conscripsit, qui loci *Melissæ* sive Favi inscribuntur: unde ipse quoque Autor *Melissa* est appellatus. Ultimum è Patribus citat Joann. Damascenum, ut videatur non diu post vixisse: unde patet alium esse à vitæ Monasticæ autore. *2. Antonius.*

CAPUT LIX.

Scriptores Ecclesiastici Latini Seculi Noni.

I. AMALARIUS FORTUNATUS, Treverensis Archiepiscopus, Constantinopolim à Carolo Magno ad Michaelem Curopalatam legatus anno 811. obiit anno 814. edito libro *de sacro Baptismate*; qui falsò attribuebatur Alcuino, donec verum Autorem indicavit Jacobus Sirmondus in notis ad Theodulphi Aurelianensis Opera. Contrà libri quatuor *de Ecclesiasticis seu Divinis Officiis*, aliàs *Officiales* dicti, Ludovici Pii jussu conscripti anno 827. non Amalarii Episcopi Treverensis, sed *Amalarii Diaconi Metensis* sunt, quemadmodum liber *de ordine Antiphonarii*, in quo Autor se à Ludovico Pio missum fuisse scribit ad Gregorium IV. Pontificem, ad cujus tempora non pervenit Amalarius Treverensis. Ejusdem Amalarii Metensis esse videtur forma *Institutionis Clericorum & Sanctimonialium*, in Aquisgranensi Concilio probata anno 816. *1. Amalarius.*

II. THEODULFUS Italus, ex Abbate Floriacensi Episcopus *Aurelianensis* ab anno saltem 794. ad annum 818. suspectus Ludovico Pio conjurationis cum Bernardo Italiæ rege in carcerem detrusus est apud Andegavos: unde rediens in Episcopatum suum obiit anno 821. Ejus opuscula collecta & notis illustrata sunt per Jacobum Sirmondum; ex quibus ad canonicam disciplinam spectant *Capitula ad Presbyteros* parochiæ suæ scripta circa annum 797. *2. Theodulphus.*

III. SMARAGDUS, aliàs Ardo, presbyter & monachus apud Anianam, quod est monasterium in Diœcesi Montispessulani, aliàs Magalonensi, obiit anno 843. Scripsit Commentarium sive expositionem *in Regulam S. Benedicti*: *Diadema Monachorum de vitandis vitiis, & virtutibus tenendis*; Commentarios item *in Evangelia & Epistolas*, quæ in Ecclesia per totum annum leguntur, ex sanctis Patribus collectos, vulgò *Postillæ* titulo cognitos, atque in universum quoque *Psalterium*, & alia quædam, quæ tamen à Bellarmino ejusque sequacibus tribuuntur *Smaragdo* alteri *Abbati S. Michaelis ad Mosam*. *3. Smaragdus.*

IV. PASCHASIUS RATBERTUS, monachus, ac tandem Abbas Cœnobii S. Petri Corbeiensis in Ambianensi Diœcesi, librum *de Sacramento Corporis & Sanguinis Domini*, ex quo validissima in Novatores argumenta depromuntur, composuit circa annum 818. ut ex prologo colligitur. Scripsit & ejusdem argumenti *Epistolam*, & Commentarios *in Matthaum*, *4. Paschasius Ratbertus.*

theum, aliaque nonnulla, quæ Sirmondus in unum volumen collegit anno 1618.

ymo. V. HAYMO, ex Fuldensi monacho & Abbate Hirsfeldensi, Episcopus *Halberstadensis* in Saxonia, obiit anno 853. Præter Commentarios *in aliquot Scripturæ libros* ex prioribus tractatoribus defloratos, & *Homilias*, scripsit *de Christianorum rerum memoria*, sive historiæ sacræ libros.

6. *Rabanus Maurus.* VI. RABANUS MAURUS, discipulus Alcuini, Fuldensis primùm monachus, deinde Abbas, tandem Moguntinus Archiepiscopus ab anno 847. ad 856. Plurima scripsit sex tomis edita Coloniæ anno 1627. quorum Primo continentur præsertim de universo, sive *Etymologiarum* libri 22. & *de laudibus sanctæ Crucis* libri 2. partim soluta oratione, partim carmine operosissimo conscripti. Tribus sequentibus commentarii *in omnes veteris Testamenti libros*: Quinto commentarii *in Matthæum & Paulum* cum *Homiliis*, aliisque tractatibus nonnullis: Sexto denique *de Clericorum institutione & cæremoniis Ecclesiæ* libri tres ad Heistulphum Archiepiscopum, compositi anno 819. Præterea *de sacris Ordinibus*, *Sacramentis Divinis*, & *vestimentis sacerdotalibus*, liber unus in multis conveniens cum primo de institutione Clericorum libro. *De Disciplina* quoque *Ecclesiastica* libri tres, quorum in prioribus capita quædam cum libris quoque de institutione Clericorum non parùm congruunt. Tum *de Quæstionibus Canonum Pœnitentialium* ad Heribaldum libri tres, cum Tractatibus aliis de *Pœnitentia & Pœnitentibus*: itemque *de consanguineorum nuptiis*, & alia: ex quibus Commentarius *in Regulam S. Benedicti* reddendus est Smaragdo, de quo suprà.

7. *Lupus Ferrariensis.* VII. LUPUS, cognomento *Servatus*, Abbas FERRARIENSIS, sive S. Petri *ad Ferrarias*, Diœcesis Senonensis, discipulus Rabani Mauri, vivere desiit circa ann. 853. Extat ejus liber *Epistolarum*, liber *de tribus Quæstionibus*, nimirum *de libero arbitrio*, *de Prædestinatione bonorum & malorum*, & *de sanguinis Christi* quadam superflua taxatione usque ad salutem impiorum; & quædam alia.

8. *VValafridus Strabo.* VIII. VVALAFRIDUS *Strabo*, sive Strabus ab oculorum vitio dictus, natione Germanus, professione monachus Ordinis S. Benedicti, aliquandiu in monasterio Fuldensi sub Rabani Mauri disciplina institutus, ac tandem Abbas Divitis sive majoris Augiæ ad Rhenum, vulgò *Reichenavv* in Constantiensi Diœcesi, ab anno 824. ad 849. Scripsit librum *de Officiis Divinis*, sive *exordiis & incrementis rerum Ecclesiasticarum*; cujus operis capite 8. mentio habetur Ludovici Pii anno 840. defuncti: unde apparet falli Trithemium, qui VValafridum ad Tiberii Absimari tempora revocat, circa annum scilicet 700. Reperiuntur alia ejus opuscula, quædam etiam carmine exarata: sed ordinem ducit *Glossa Ordinaria in sacram Scripturam*, quæ & *Magistralis* dicitur, ex uberioribus aliorum, ac præsertim Rabani Mauri Commentariis coagmentata, postea ab Anselmo Laudunensi aliisque aucta, & adjectis Patrum sententiis atque expositionibus locupletata. Quamvis enim alteri Strabo Fuldensi monacho hoc opus adscribant Trithemius, Sixtus Senensis, Possevinus & Bellarminus; Canisius tamen & Vossius Fuldensem Strabum eundem faciunt cum hoc Strabo Augiensi Abbate.

9. *Ado.* IX. ADO, *Viennensis* in Gallia Archiepiscopus, ab anno 859. ad 874. quo obiisse dicitur, ideoque *Breviarium Chronicorum de sex mundi ætatibus*

ab

ab Adami ortu ultra hunc annum producere non potuit: & verò reliqua ab ignoto, nec admodum perito eorum temporum autore, adjecta fuisse Lectores facilè animadvertunt. Scripsit & *Martyrologium Sanctorum* per circulum anni, prolixis Martyrum Elogiis refertum; quod ab Heriberto Rosvveido emendatum est, notisque illustratum. Id Aloisius Lipomanus Episcopus Veronensis, aliique *Udoni* Treverensi Archiepiscopo perperam tribuunt, qui anno demum 1078. in vivis esse desiit.

X. ANASTASIUS Romanus, Abbas, & Ecclesiæ Romanæ BIBLIOTHECARIUS, floruit sub Nicolao I. & sequentibus Pontificibus, ad annum fermè 886. Alius ab Anastasio presbytero Cardinali S. Marcelli, Bibliothecario Gregorii IV. qui à Leone IV. anno 850. ob desertam per quinquennium Ecclesiam suam exautoratus est. Plurima partim ex Græca in Latinam linguam transtulit, partim Latinè scripsit. Latinè *Concilium* quidem *generale* 8. cui interfuit anno 869. at è Græco *Concilium generale* 7. *Nicænum* 2. atque *Aliam generale* 6. *sive Constantinopolitanum* 3. *Vitam* prætereaS. Joannis *Eleemosinarii* Patriarchæ Alexandrini, Collectanea *de Historia Monothelitarum* Sirmondi studio edita. Sed *Historia de vitis Pontificum*, & *Historia Ecclesiastica* maximè celebrantur, quarum pars prior ad Liberium usque Damaso Pontifici vulgò tribuitur: posterior quoque Anastasii tota non est. Eum certè in Nicolao I. desiisse censet Onufrius & alii, licèt refragante Baronio, qui Adriani II. & Stephani VI. gesta ab eodem scriptis mandata affirmat; non, ut illi volunt, à Guilielmo Bibliothecario. In historia verò Ecclesiastica, *Chronographica Tripertita*, profitetur Anastasius se Nicephori Patriarchæ Constantinopolitani temporum seriem, & maximam partem Chronici à Georgio Syncello ac Theophane ab orbe condito ad Leonis Armeni Imperatoris tempora producti esse interpretatum. *10. Anastasius.*

XI. HINCMARUS, nobili genere apud Francos ortus, ex monacho Sandionysiano *Rhemensis* Archiepiscopus, anno 841. annitente Carolo Calvo in locum Ebbonis promotus, inter eruditissimos ejus ætatis viros habitus, ac disciplinæ Ecclesiasticæ retinentissimus, licèt ex humani ingenii fragilitate in nonnullis aberrasse videatur. Obiit anno 882. cùm annos 37. sedisset. Ejus Operum Parisiis studio Sirmondi editorum Tomus primus continet imprimis dissertationem & collectanea *de Prædestinatione Dei & libero arbitrio* adversus Gothescalcum, & plura *Capitula ad Disciplinam Parochiæ* seu diœcesis *suæ pertinentia*. 2. *Regis persona, & regio ministerio* admonitiones, & *Epistolas* ad ejus temporis historiam, juraque & politiam tum Ecclesiasticam, tum civilem spectantes; in quibus una Epistola *Caroli Calvi* nomine Adriano Papæ respondet paulò commotiori stylo, & altera ejusdem nomine est ad Joannem 8. Scripsit quoque opusculum *Capitulorum* 55. ad Hincmarum Laudunensem, & alia. *11. Hincmarus Remensis.*

XII. Non prætermittendus *Agobardus* Chorepiscopus primum, deinde Archiepiscopus Lugdunensis anno 813. qui adversus laicos rerum Ecclesiasticarum invasores scripsit circa annum 823. sed in iis quæ ad cultum Imaginum spectant, aliquatenus errasse creditur. Antiphonarium quoque restituit, sed paulò scrupulosiùs: idem in Concilio apud Theodonis Villam habito damnatus propter conjurationem in Ludovicum Pium anno 835. sed triennio post restitutus obiit apud Santonas in Expeditione Regia circa annum 840. Ejus opera in unum collecta, editaque sunt studio V. Cl. Stepha-

ni

ni Baluzii anno 1666. apud quem in præludiis ejus Editionis, itemque apud Theophilum Raynaudum in Sanctorum Lugdunensium Indiculo, atque apud Sammarthanos in Gallia Christiana, ubi de Archiepiscopis Lugdunensibus, aliosque plura videre est.

CAPUT LX.

De Græcis ejusdem Seculi IX. Scriptoribus.

1. Theodorus. I. THEODORUS *Studites*, sic dictus, quòd Abbas seu præpositus esset monasterii à Studio conditi initio ejus seculi: multa passus est pro defensione sanctarum Imaginum sub Leone Armeno, & Michaele Balbo; & tandem decessit anno 826. Extant ejus Sermones Catechetici à Jo. Livineo Belga non sine mendis Latinè translati, Oratio *de Honore & adoratione sanctis Imaginibus adhibenda*, & alia quædam. *Epistolas* ejusdem, aliaque opera Jacobus Sirmondus utraque lingua in lucem edere parabat: nunc perficiendam suscepit R. P. Arduinus ex eadem Societate.

CAPUT LXI.

De Latinis Autoribus Seculi Decimi.

1. Regino. I. REGINO *Prumiensis* in Diœcesi Trevirensi Abbas, electus anno 829. verùm potentia æmulorum dejectus; edidit *Chronicon* in duos libros distinctum ab adventu Domini ad annum 908. ut ipse testatur in præfatione ad Metensem Episcopum Adalberonem, cui addita Appendix pertingit ad annum 967. Ejus Tractatus *de Disciplinis Ecclesiasticis ac Religione Christiana* jussu Ratbodi Trevirensis Archiepiscopi exaratus, atque in 900. fermè capitula divisus teste Trithemio, collectio est Canonum, de qua libro proximo.

2. Flodoardus. II. FLODOARDUS, Rhemensis Canonicus & Culminiacensis parochus: scripsit *Chronicon* ab anno 917. ad 966. quod à fronte tribus quatuorve annis mutilum prodiit: primùm opera P. Pithæi, adjecta aliquot annorum appendice. Scripsit & *Historiam Antistitum Rhemensis Ecclesiæ*, libris quatuor comprehensam, ad annum 948. quæ Sirmondo primùm curante Typis mandata est; aliaque nonnulla.

3. Luitprandus. III. LUITPRANDUS, ex Ticinensi Diacono, Episcopus Cremonensis, sub Berengario 2. Italiæ Rege atque Imperatore (cui à secretis fuisse dicitur) & Othone itidem Imperatore, à quibus Constantinopolim legatus est. Scripsit *Rerum suo tempore* ab Europæ regibus & imperatoribus *gestarum* libros 5. quibus additus est sextus liber, sed alterius autoris, quemadmodum suadet tam styli diversitas, quàm ipsius Luit-

Luitprandi, tanquam ab autore diversi, mentio. Opus universum, exordium sumit ab Arnulpho Imperatore: sed Liber *de Pontificum Romanorum gestis* à S. Petro ad Formosum, qui sub ejus nomine unà cum Anastasii Bibliothecarii Pontificali, & Abbonis Floriacensis epitome de vitis eorumdem Pontificum, Moguntiæ opera Jo. Busæi publica luce donatus est, non abs re suspectus Vossio, videtur autorem habere monachum quemdam Germanum, qui circa annum 895. & Formosi Papæ tempore desierit vivere: suppositititium quoque ab eruditis creditur *Chronicon*, quod Luitprando nescio cui Subdiacono Toletano asserunt Hieronymus Higuera & Laurentius Ramires de Prado, quemadmodum Juliani ac similium *Chronica* Hispanico-Gothica.

CAPUT LXII.

De Græcis Seculi X. Scriptoribus.

I. LEo Sextus, cognomento *Sapiens*, sive *Philosophus*, Imperator Orientis, præter opus Basilicorum, & Tactica, composuit *Orationes sacras*, quarum meminit Baronius, [a] & quæ à Pontano, Gretsero, Combefisio, & Possino, editæ sunt: ac prætereà *Epistolam de fidei Christianæ mysteriis & veritate* ad Omarum regem Saracenorum, quæ ex Chaldaica lingua in Latinam conversa, extat tomo 3. Bibliothecæ Patrum apud Margarinum Binium. Extant & varia de Constantinopolitanis rebus *Vaticinia* post Georgii Codini excerpta Regiis Typis edita. *1. Leo Sophus.* *a Ad ann. 911.*

II. SIMEON *Metaphrastes*, vir illustris æquè ac eruditus & pius; utpote Secretariorum princeps & Patricius, ac deinde Logotheta ex Michaele Psello; floruit ad annum 950. aut ulteriùs, præsertim sub Constantino Porphyrogenito, ut colligitur ex eo quòd in Vita S. Theoctistes Lesbiæ Leonem Imperatorem Porphyrogeniti patrem defunctum appellat. Scripsit imprimis *Vitas Sanctorum* magno studio & labore undique collectas, quæ in duodecim menses sive ab ipso, sive ab alio quopiam distributæ sunt, & Latinè dumtaxat editæ, atque à Surio suis locis insertæ. *2. Simeon Metaphrastes.*

III. OECUMENIUS autor est *Catenæ* sive *Commentariorum perpetuorum* ex Patribus excerptorum *in Acta Apostolorum, in Epistolas S. Pauli, & in Epistolas canonicas*, quæ catena concinnata putatur hoc aut sequenti seculo: licèt à posteriore aliquo scriptore nonnulla ei admixta censeat Fronto Ducæus apud Possevinum. *3. Oecumenius.*

IV. OLYMPIODORUS, monachus vel Diaconus Græcus, qui hoc itidem vel sequenti seculo vixisse creditur, aliusque est ab Olympiodoro, cujus habentur excerpta historica. Scripsit elegantem Commentarium *in Ecclesiasten*, & *Catenam in Librum Job*; aliosque sacræ Scripturæ Tractatus contexuit, licèt illam quæ est in Librum Job, Nicetæ Heracleensi Metropolitæ vindicet F. Patricius. *4. Olympiodorus.*

CAPUT LXIII.

Latini Scriptores Ecclesiastici, qui Seculo XI. floruerunt.

1. *Fulbertus.* I. FULBERTUS, vir religiosus, & liberalium artium peritissimus, Episcopatum Carnotensem rexit ab anno 1007. ad annum 1028. aut circiter. Quidam Roberti Francorum regis Cancellarium fuisse volunt. Scripsit *Epistolas*, *Sermones*, *Canones*, & alia quæ tomo 11. Bibliothecæ Patrum edita sunt.

2. *Berno.* II. BERNO *Augiensis* Abbas ab anno 1014. ad 1045. diversus à Bernone Cluniacensi Abbate I. qui Hincmari senioris auditor fuerat. Ejus est liber *de Officio Missæ*, sive de rebus ad Missæ Officium pertinentibus.

3. *Humbertus.* III. HUMBERTUS Tullensis primùm monachus, ob doctrinam eximiam & literas præsertim Græcas, à Leone IX. Pontifice Romam evocatus, & Sylvæ Candidæ Episcopus *Cardinalis* creatus: inde anno 1051. Constantinopolim Legatus, sive Romanæ Sedis Apocrisiarius, ibi sæpè, tum voce, tum scripto, cum Græcis feliciter conflixit. Extat imprimis apud Bibliothecas Patrum ejus liber *adversus calumnias Michaelis Cerularii* Patriarchæ Constantinopolitani, & Leonis Acridani in Bulgaria Archiepiscopi, *de azymo*, & *de jejunio*, cum commemoratione gestorum ab Apocrisiariis Sedis Apostolicæ contra eundem Michaelem, qui diris devotus est; & *refutationem Tractatus contra Latinos* editi à Niceta Pectorato presbytero, & monacho Cœnobii Studitani, quem præsente Constantino Monomacho Imperatore ad Palinodiam compulit. Post hæc in Urbem reversus, in Concilio Romano, quod anno 1059. sub Nicolao II. habitum est, *formulam* composuisse dicitur, *qua Berengarius* Archidiaconus S. Mauritii Andegavensis *hæresim suam damnavit*, quæ habetur in *Can. ego Berengarius, dist. 2. de Consecrat.*

4. *Petrus Damiani.* IV. PETRUS *de Honestis*, DAMIANI cognominatus à fratre, quem parentis loco habebat, Ravennæ natus, ex monacho Fontis Avellanæ, institutus à Stephano IX. Cardinalis Episcopus Hostiensis anno 1052. mortuus verò anno 1057. Ejus Opera tres in tomos distributa, complectuntur in Prima parte libros octo *Epistolarum*. In 2. *Sermones* juxta mensium ordinem digestos (quorum quinque aut sex supposititios esse probat Theophilus Rainaudus [a]) & aliquot *Sanctorum vitas*. In 3. varia *opuscula*, Tractatum nempè *de Fide Catholica* ad Ambrosium; antilogum *contra Judæos* librum, qui appellatur *Gratissimus*, & alium cui nomen *Dominus vobiscum*; item *de Horis Canonicis*, aliosque Tractatus ad pietatem, aut ad Monachorum & Clericorum statum & similia pertinentes, qui tamen non omnes illius esse putantur ab eruditis. Observat certè idem Theophilus librum *de correctione Papæ & Episcopi* sub hujus Petri Damiani nomine Argentorati vulgatum anno 1562. supposititium esse.

a In heteromatis.

5. *Leo 9. P. P.* V. LEO IX. Pontifex maximus, de quo suprà cap. 57. præter *Decretales*, alias

alias etiam *Epistolas* scripsit, ac *Sermones*: ejusque opera cum operibus Leonis 1. in diversis editionibus reperiuntur.

VI. GUITMUNDUS, seu *VVitmundus*, ex monacho S. Leofredi in Diœcesi Ebroicensi, Episcopus Aversanus in Italia, scripsit imprimis libros tres *de veritate Corporis & Sanguinis Christi* in Eucharistia, adversus Berengarium Turonensem, Archidiaconum Andegavensem circa annum 1060. ad eundem quoque argumenti ejusdem *Epistolam* scripserat circa id tempus *Adelmannus* Fulberti discipulus, ex Leodiensi Scholastico, Brixiensis in Italia Episcopus. *6. Guitmundus.*

VII. MICROLOGI, qui liber est *de Ecclesiasticis observationibus* circa annum 1085. compositus, (ut evincit Gregorii 7. & Anselmi Lucensi, velut hominum coætaneorum mentio) quis autor fuerit non satis compertum. *Bernoni Augiensi* ascribit Claudius Spenseus, *Guidoni Abbati* S. Crucis Avellanæ notarum musicarum repertori Possevinus, quos refellit Theophilus Rainaudus. [b] *7. Micrologus.*

VIII. LANFRANCUS Papiensis, ex Priore Beccensi, & Abbate Cadomensi, Archiepiscopus Cantuariensis in Anglia, ab anno 1070. ad annum 1089. Plura scriptis mandavit, ac præsertim libellum *de Corpore & Sanguine Domini* contra Berengarium. *8. Lanfrancus.*

IX. S. ANSELMUS, apud Augustam Salassorum in Alpibus natus, post magistrum suum Lanfrancum, ex Beccensi Abbate Cantuariensis Archiepiscopus, ab anno 1093. ad 1109. Plurima composuit opuscula, in quatuor tomos sive partes distincta, quorum quæ in quarta parte Lugdunensis editionis continentur, planè supposititia sunt, & aliorum autorum, veluti *Elucidarium*, sive *dialogus summam totius Christianæ Religionis complectens*, quod Trithemius non immeritò assignat Honorio Augustodunensi, ut & libros duos de *Imagine mundi*, teste ipso Honorio. *9. S. Anselmus.*

X. ANSELMUS *Laudunensis* Ecclesiæ Scholasticus, convenientes ex scriptis SS. Patrum sententias excerpens, totum *vetus ac novum Testamentum interlineari & marginali glossa*, illustravit, quæ cum glossa ordinaria *Hugonis à sancto Caro*, & *Nicolai de Lira* Franciscani, aliorumque additamentis edi solet. *10. Anselmus Laudunensis.*

CAPUT LXIV.

Autores Græci ejusdem Seculi Undecimi.

I. THEOPHYLACTUS Actidæ in Bulgaria Archiepiscopus, vixit ætate Alexandri II. Pontificis, & Romani Diogenis Imperatoris Græcorum, circa annum 1070. Extant plura ejus *in sacros Libros Commentaria* ex uberioribus S. Joannis Chrysostomi Commentariis delibata; præsertim *in Evangelia*, *in Acta Apostolorum*, & *Epistolas B. Pauli*. Ejusdem sunt etiam *Epistolæ*, & alia opera, in quibus schismaticum se ipse prodit, & in processione Sancti Spiritus errantem. Præterea *1. Theophylactus.*

terea ab interpretibus corruptum, in iis quæ ad potestatem Romani Pontificis pertinent, observat Possevinus.

CAPUT LXV.

De Seculi Duodecimi Scriptoribus Ecclesiasticis Latinis.

1. Honorius Augustodunensis. I. HONORIUS *Augustodunensis* presbyter & scholasticus, floruisse memoratur tempore Henrici V. Imperatoris, videturque vixisse ad annum usque 1152. Plurima scripsit, ex quibus excusa sunt liber *de luminaribus Ecclesiæ*, sive de Scriptoribus Ecclesiasticis, *de Mundi imagine* libri tres, *Elucidarium* (quæ duo opuscula perperam S. Anselmo tributa sunt) *de Mundi Philosophia* libri quatuor, *Series Romanorum Pontificum* ad Innocentium II. *Hæreseon ab ortu Ecclesiæ catalogus*, *Gemma animæ, sive de Divinis Officiis*, aliaque quæ tomo 12. Bibliothecæ Patrum Coloniensis habentur; præter *Inevitabile*, id est, dialogum de prædestinatione & libero arbitrio.

2. Gofridus Vindocinensis. II. GOFRIDUS *Vindocinensis* Abbas, Cardinalis S. Priscæ creatus ab Urbano II. multa pro Ecclesia Romana perpessus pericula, vixit ad annum 1130. Scripsit libros 5. *Epistolarum*, *Opuscula* 8. *Sermones* 11.

3. Algerus Leodiensis. III. ALGERUS *Leodiensis* primùm Scholasticus, dein monachus Cluniacensis circa annum 1130. Post Lanfrancum & Guitmundum plenissimè scripsit adversus hæresim Berengarii *de Sacramento Corporis & Sanguinis Domini* libris 3. Sed in quibusdam fallitur, quòd nimirum putaverit species sacramentales corrumpi non posse; Carnem sine Sanguine non ritè communicari, aut vice versa; & jure divino consecrationem in azymo niti.

3. Rupertus. III. RUPERTUS Abbas Tuitiensis in diœcesi Coloniensi, obiit anno 1135. Plurium operum autor, in quibus sunt Commentariorum *de sanctissima Trinitate, & operibus ejus* libri 42. *De Victoria verbi Dei* libri 13. *De divinis Officiis* libri 12. (de quorum autoritate diu dubitatum) & *in multos sacræ Scripturæ libros* Commentaria. Idem circa mysterium Eucharistiæ non rectè sensit, existimans panem assumi à Verbo Divino, quemadmodum assumpta est humanitas.

4. Hugo à S. Victore. IV. HUGO S. Victoris Parisiensis Canonicus Regularis, natione Saxo, magnus S. Augustini imitator, obiit anno 1140. Ejus Opera Rothomagi emendatiora prodiere anno 1648. idque Tribus voluminibus, quorum Primum complectitur annotationes *in diversos sacræ Scripturæ libros*; Secundum plures *Tractatus Morales*: Tertium *Didascali* libros septem & *Tractatus Theologicos*, veluti *Speculum de mysteriis Ecclesiæ*, libros tres *de Cerimoniis, Sacramentis, & Officiis Ecclesiasticis*; Libellum *de Canone mysterii libaminis*, & *Summam Sententiarum* Tractatibus septem comprehensam, quo velut exemplari usus sequenti postea seculo

culo videtur Petrus Lombardus cum universam Theologiam in artem redegit.

V. Claruit eodem fermè tempore in eodem Monasterio RICHARDUS, *à sancto Victore* ideò cognominatus, Scotus natione, Hugonis auditor, ingenio, sanctitate, & eruditione conspicuus. Cujus opera Theologica, & Scripturarum enarratoria, quarum mysticum præsertim sensum investigat, duobus tomis edita sunt. In primo *Exceptionum* libri quatuor, Bellarmino suspecti habentur quasi subdititii: à Labbeo defendi posse creduntur. Obiit anno 1173. *5. Richardus à S. Victore.*

VI. S. BERNARDUS, Burgundus, ex Cistercienſi monacho Abbas Claravallensis in Lingonensi diœcesi ab anno 1115. ad annum 1153. magnum Ecclesiæ decus & columen. Ejus Opera tomis sex distincta sunt. Primus habet *Epistolas*. Secundus magna ex parte, ac Tertius *Sermones*. Quartus libros quinque *de Consideratione* ad Eugenium III. Papam, verè aureos; diversosque prætereà Tractatus *de moribus & officio Episcoporum, de vita & moribus Religiosorum, de institutione & conversatione Clericorum, de Præcepto & Dispensatione*. Tomi Quintus & Sextus continent supposititia ei assignata, cùm alios habeant autores. *6. S. Bernardus.*

VII. PETRUS BLESENSIS, Bituricensis primùm Canonicus, deinde Archidiaconus Bathoniensis in Anglia, anno 1169. nomine Alexandri III. Papæ *Epistolam* scripsit ad Sultanum Iconii *de Institutione fidei Christianæ*; præterea *Epistolas, Exhortationes*, aliaque opera, tum ad expositionem librorum aliquot veteris Testamenti, tum ad sacramentum *Pœnitentiæ*, & satisfactionem à Sacerdote injungendam *spectantia*. Pervenisse creditur ad annum 1200. *7. Petrus Blesensis.*

VIII. *Stephanus Tornacensis* Episcopus, ex Abbate Sanctæ Genovefæ Parisiensis, præter Epistolas, & Conciones, *prolixum Commentarium in Decretum Gratiani scripsit*: qui manuscriptus habetur in locupletissima talium monumentorum Bibliotheca Colbertina, itemque in Bibliotheca S. Victoris. Hic cum anno 1203. obiisse dicatur, atque ita Gratiano coætaneus aut suppar fuerit, antiquissimus ejus Interpretum aut certè inter antiquissimos est habendus. Epistolæ auctiores, emendatiores & Notis illustratæ denuò prodierunt Parisiis anno 1679. studio R. P. Claudii du Molinet, Canonici Regularis Congr. Gall. qui & Prooemium in Decretum edidit. *8. Stephanus Tornacensis.*

CAPUT LXVI.

De Latinis Seculi Decimitertii Scriptoribus Ecclesiasticis.

I. AGMEN ducet INNOCENTIUS III. Pontifex Romanus, de cujus Decretalibus epistolis dictum Cap. 40. hujusce libri. Alia ejus Opera seorsim edita in duos tomos conjecta sunt: quorum priori continentur imprimis *Sermones*, variique pii Tractatus, ut *1. Innocentius 3.*

de Mysteriis Missæ, de contemptu Mundi, de Sanctorum veneratione, & acta atque decreta Concilii Lateranensis, Hymnus etiam *in Christum & ejus Matrem*. Quòd autem inter acta illa, mentio alicubi habetur Concilii, quasi jam peracti; non ex eo sequitur, Concilii Lateranensis sub illo habiti decreta ab eo solo condita; nam eo loci agitur de Lateranensi 3. quod celebratum fuerat ab Alexandro III. Id autem cui præfuit Innocentius, quartum est Lateranense generale.

2. Humbertus. Viennensis.

II. HUMBERTUS, *Viennensis* dictus, Hugonis à S. Caro Cardinalis discipulus, quintus Ordinis Prædicatorum Præpositus: multa Opera pia scripsit, in quibus est *Expositio Regulæ sancti Augustini*, liber *de Votis essentialibus Religiosorum, de eruditione Concionatorum, de Officiis Ordinis Prædicatorum, de Vitis priorum Patrum sui Ordinis, multique Sermones, Institutionum Spiritualium* libri sex, quod Opus inscribitur etiam *Speculum Religiosorum*.

3. Vincentius Bellovacensis.

III. VINCENTIUS BELLOVACENSIS, ex eodem Prædicatorum Ordine, scripsit opera admodum laboriosa, præsertim *Specula* quatuor, *Doctrinale, Historiale, Naturale & Morale*. Vixit Innocentii IV. temporibus.

4. Albertus magnus.

IV. ALBERTUS, MAGNUS cognomine, ob singularem sapientiam, ejusdem Ordinis, posteà Ratisbonensis Episcopus creatus ab Urbano IV. Magister fuit *S. Thomæ Aquinatis*; utriusque opera ad Philosophiam & Theologiam præcipuè referuntur, ut & Sancti *Bonaventuræ & Scoti* Dunensis, ex Ordine B. Francisci, alio fortè loco cum similibus à nobis annotanda. Libri *de Mirabilibus*, & *de Secretis mulierum*, qui vulgò Alberto tribuuntur, tanti viri gravitatem minùs sapiunt.

Hactenus de Scriptoribus Ecclesiasticis actum, paulò etiam ultra propositum: eos enim memorare constitutum erat, ex quibus in collectiones Canonum aliquid conjectum fuisset. Sed quorumdam celebre nomen, & opera ad studiosorum Juris Canonici utilitatem conducentia, ultra metas aliquantum excurrere suaserunt.

CAPUT LXVII.

De Libris Juris Civilis, quibus usi sunt Canonum Collectores, eorumque Autoribus.

1. De Autoribus præcipuis collectionum Juris Civilis in genere.

I. NON modò è Scriptoribus Ecclesiasticis centones systematum suorum concinnarunt Collectores nostri: sed ex Civilium quoque constitutionum voluminibus; ex quibus desumptæ & in corpus Juris Pontificii relatæ leges, *Canonizatæ* vulgò dicuntur. Juris autem illius *Civilis* Romanorum, sive, ut nostri homines loquuntur, *Mundani & Secularis*, autores & compilatores præcipui fuere hinc Theodosius junior, inde Justinianus.

2. De Codice Theodosiano.

II. THEODOSIUS *junior*, Orientis Imperator, Arcadii filius, pluri-

plurimorum retro Principum Christianorum sanctiones & scita in unum Codicem redegit sedecim libris distinctum, anno Imperii sui 28. Christi 435. cùm ipse decimum-quintum ageret Consulatum, imperante per Occidentem Valentiniano III. Hic CODEX de autoris nomine vocatus est THEODOSIANUS; & sub nomine *Legis Theodosianæ*, ac *Legis Romanæ* diu in Gallia & Hispania receptus fuit, quanquam à Gothis ibidem regnantibus interpolatus.

III. JUSTINIANUS, Justini Sororis filius, Jus Romanum universum posteà quadruplici opere complexus est. Post primam enim Codicis sui editionem, tertio suo Consulatu, id est, anno Christi 533. Imperii 7. *Institutionum* sive elementorum Juris libros quatuor edidit, & *Digestorum sive Pandectarum* libros quinquaginta, ex veterum Jurisprudentum Responsis & Commentariis collectos, & juxta seriem Edicti perpetui ferè dispositos. Anno deinde proximè sequenti, Imperii scilicet 8. emendatiorem edidit *Codicem*, ex superiorum Cæsarum, suisque Constitutionibus, eodem ferè ordine, conflatum, & libros duodecim divisum; quem Codicem *Repetitæ prælectionis*, id est, secundæ editionis appellavit, atque hic solus ad nos pervenit, abolito superiore. His postea novas subinde constitutiones adjunxit Græco sermone exaratas, quæ *Novellæ* dictæ, atque in unum volumen congestæ, quartam Corporis Juridici partem constituunt. Eas Julianus antecessor in compendium redactas Latinè expressit, ordine aliquantùm diverso. Sed quoniam hæ Novellæ, non ut Codex, per certas materiarum sedes fuerant digestæ; sed temporis fermè, quo unaquæque promulgata fuerat, ordine servato: idcirco selecta ex his summa quædam Capita Codici, suis quæque locis, inserta sunt, opera Irnerii seu VVernheri Jurisconsulti, quæ *Authenticæ* dicuntur, quasi summæ decerptæ ex volumine Authentico. Sic vocatur Novellarum Collectio.

3. De Iuris Corpore Iustinianeo.

IV. Referuntur præterea apud Gratianum Constitutiones quædam Imperatorum Romanorum, Francorum, Germanorum, Constantini putà, Honorii, Caroli Magni, Ludovici pii, Lotharii, Othonis I. Harum, Constantinianæ illæ duæ, tum quæ ad Episcopalem audientiam, tum quæ ad donationem in Pontificem Romanum collatam spectant, minùs certæ fidei, à non paucis habentur: sed de priore à nobis actum hujus Libri cap. 2. de posteriore cap. 50. Addi possunt tanquam ad Jus Ecclesiasticum pertinentes, *Constitutiones* Imperatorum Græcorum non paucæ, quæ in Jure Græco Romano inveniuntur; & Constitutio Friderici Imperatoris Germani, *de pace Constantiæ*, qua hæreticis pœnas imponit.

4. De quibusdam specialibus Imperatorum constitutionibus.

CAPUT LXVIII.

De Libro Diurno, & Ordine Romano.

1. Libri Diurni prima editio.

I. OMITTENDA non sunt hoc loco duo sine autorum nomine opuscula. Primum est *Liber Diurnus Romanorum Pontificum*, qui etsi Collectoribus Canonum non ignotus, ad hæc nostra tempora in Bibliothecis latuerat: donec ex antiquissimo Codice in lucem editum fuit Parisiis anno 1680. opera & studio Joannis P. Garnerii Presbyteri è Societate JESU, qui notas dissertationesque addidit.

2. Quando conscriptus videatur.

II. CONSCRIPTUM hunc Librum optimis rationibus putat eruditus editor seculo 8. sub annum 714. idque præter alia suadet mentio Literarum, sive *Nuncii ad Exarchum*, tum de transitu sive obitu, tum de Electione Pontificis. Desiit enim Exarchorum Ravennatium, ad tutandum Græcorum per Italiam Imperium ab Imperatoribus mitti solitorum potestas, post captam per Luitprandum Longobardorum Regem Ravennam: id verò confert Onufrius in annum 752. Quòd autem in Professione Fidei, ex hoc libro desumpta apud Ivonem Carnotensem, Pontifices cum superioribus Oecumenicis Conciliis etiam Octavum nono seculo habitum servare promittunt; id facilè addi potuit post annum 870. & à Librariis posteà exscribi.

3. Cur sic dictus, & quid contineat.

III. DICTUS videtur Liber Diurnus quòd eorum formulas continet, quæ in usu ferè quotidiano apud Romanam Ecclesiam erant, Epistolarum nempè à Pontificibus ad Principes atque ad Episcopos scribendarum, & cum his Ritus ordinandi Summi Pontificis, Episcopi cum omnibus earum ordinationum adjunctis Ætas, Professiones quoque fidei, Privilegia, Præcepta, Concessiones, aliaque hujusmodi non pauca.

4. Differt à Marculfi Formulis.

IV. VIDETUR hic Liber posterior formulis Marculfi, quæ circa annum 660. scriptæ creduntur. Ab illis etiam differt, quòd in rebus Ecclesiasticis tantùm & Pontificiis receptas formulas habeat, cum Marculfianæ ad Regalia fermè jura pertineant. Latinitate quoque præstare videntur Formulæ hoc libro comprehensæ, quòd ex antiquioribus excerptæ sint: ex Epistolis putà Gregorii Magni, aliorumque Pontificum desumptæ, partim integræ, partim paucis immutatis.

5. Ordo Romanus antiquus æque incognitum autorem habet ac liber Diurnus.

V. SED neque Libri hujus Diurni autor cognitus est, neque *Ordinis Romani*, de quo pauca dicenda sunt. Editus est in lucem cum aliis autoribus qui de Divinis Officiis ac ministeriis scripserunt, & simul editi sunt curante Melchiore Hittorpio jam anno 1568. Georgio Ferrario, qui eorum autorum collecta in unum volumen opera Gregorio XIV. dicavit anno 1591. Isidori nimirum Hispalensis, Albini, Flacci Alcuini, Amalarii Fortunati, Rabani Mauri, Valafridi Strabonis, Bernonis Augiensis, Petri Damiani, Micrologi, Ivonis Carnotensis, Hildeberti Cenomanensis, Ruperti Tuitiensis, Petri Cluniacensis, Hugonis de sancto Victore, interpositis anonymis duobus, scilicet Missæ expositione brevi, & Gemma animæ. Hittorpius, antiquissimum esse hunc *Ordinem Romanum* variis argumentis probat, videturque ad tempora prope-

propemodum Gregorii Magni referre: sed in Galliam missum cum Antiphonario Romano & Sacramentario sancti Gregorii conjicit ex Amalario. Hic se à Ludovico Pio ad Gregorium IV. Pontificem fuisse Legatum scribit, ut ab eo Antiphonarios acciperet; & responsum retulisse à Pontifice, se quos mitteret nullos habere: sed qui illic aliquando fuissent, perlatos esse in Franciam, cum nomine Imperatoris VVala eò legatione functus esset. Hæc verò ad Sacramentarium, atque ad Ordinem Romanum pertinere existimat: cum Alcuinus, qui in tempus mutati in Gallia Divini Officii, atque à Romanis accepti incidit, non minùs Ordinem Romanum explicet, & Sacramentarium quàm Antiphonarium.

VI. Hic porrò *Ordo Romanus* antiquus de Divinis Catholicæ Ecclesiæ Officiis & ministeriis per totius anni circulum, divisus in tres libros, agit de Processionibus & celebratione Missæ, ejusque Officii, ac librorum qui in Ecclesia Romana leguntur: Orationes sive Preces cujusque festi, & ritus ac cærimonias cuique ministerio aptas, denunciationes quatuor temporum, & instructiones baptizandorum, dedicandæ Ecclesiæ, consecrandi Episcopi, benedicendi Imperatorem, Abbatem, Abbatissam, & alia hujus generis. *6. Quid contineatur in Ordine Romano.*

PORRO de SS. Ecclesiæ Patribus, aliisque Autoribus Ecclesiasticis, & singulorum operibus, ex professo scripsit imprimis *sanctus Hieronimus*: sequutus medio ævo *Honorius Augustodunensis*: postremis temporibus Joannes *Trithemius*, Robertus *Bellarminus*, servato temporum ordine, & post eum ordine alphabetico Philippus *Labbe*, Catholici: inter Heterodoxos autem *Rivetus* & *Scultetus*. In eodem argumento versati sunt data occasione Annalium Ecclesiasticorum Scriptores, hinc Baronius, inde Centuriatores Magdeburgici, aliique quos subinde indicavimus.

PRÆ-

PRÆNOTIONUM CANONICARUM,

LIBER TERTIUS.

POSTQUAM ea executi sumus ex quibus coagmentatum est totum Canonici Juris systema, quæque vicem obtinent Materiæ; sacros dico utriusque fœderis Codices, Concilia, Decreta Pontificum Romanorum, & SS. Patrum opera eò spectantia: sequitur ut quam illud Formam primùm habuerit, quam progressu temporis, ad Gratianum usque, acceperit, inspiciamus.

CAPUT I.

De Collectionibus Canonum in genere.

I. CERTA Præceptorum sive Regularum serie ad scientiarum cognitionem, quasi gradibus quibusdam, perducimur. Hinc fit, ut ejusmodi præceptorum Systemata suarum quæque Artium sibi vindicent nomen, Ita *Juris Civilis* appellatione censentur Leges in ordinem à Justiniano digestæ atque collectæ: pari ratione *Jus Canonicum* vocamus Collectiones Regularum Ecclesiasticarum.

1. Variæ artes, varia præceptorum suorum habent systemata, quæ artis nomen sibi vindicant.

II. SED nec artificibus, nec Legislatoribus momenta rerum omnia se statim aperiunt; & in iis præsertim quæ ad mores & politiam pertinent, non eadem semper & ubique sive Regentium, sive subjectorum utilitas est; quæ tamen habetur justi propè mater & æqui. Solent præterea homines ab observatione eorum, quæ rectè cõstituta sunt, facilè deflectere. Quamobrem prioribus Constitutionibus novas subinde adjici necesse est, per quas vel non satis ab initio provisa dirigantur; vel quæ progressu temporis minùs utilia facta sunt, utilioribus mutentur; vel denique neglecta instaurentur. Inde igitur factum est, ut quemadmodum primis Legum Codicibus novi additi: sic antiquis Canonum Collectionibus aliæ à recentioribus adjectæ paulatim, Canonicam disciplinam à tenuibus admodum initiis in immensam propemodum molem produxerint.

2. Hæc non statim perficiuntur & cur.

III. HARUM Collectionum usus ab Orientalibus cœpit, à quibus ad Occidentales brevi manavit: easque illi modò Βίβλους Κανόνων, modò συναγωγὰς, modò Syntagmata, aut etiam Nomo Canones, aliisque nominibus dixere. Latini, Codices Canonum; item Collectiones, Compilationes, Collectanea, Excerptiones, tandem & Corpora Canonum seu Decretorum appellarunt.

3. Diversa Collectionum Canonicarum nomina, & progressus.

IV. COLLECTIONUM autem hujusmodi, si ordinem ac methodum spectes, non unum est genus. Vetustissimæ simpliciori methodo temporum ferè seriem sequutæ, sub unoquoque Concilio proprios ejus Canones describebant, eo scilicet ordine quo à cujusque Patribus editi fuerant. Verùm deinde aucto Conciliorum numero, posterioribus conducibilius est visum artis aliquid adhibere, ac certa in capita & velut classes distributa Ecclesiasticæ Disciplinæ materia universa, sub unamquamque classem variorum Conciliorum placita, hisque addita Pontificum & Patrum scita atque sententias redigere. Alii expansos & integros Canones retulere: alii Summis & Breviationibus eorum contenti fuerunt. Quibusdam satis fuit selecta duntaxat, suoque usui accommodata, vel certi alicujus argumenti capita in unum conferre. Nec defuerunt qui cum Ecclesiasticis Regulis Leges Civiles componerent, Hæc nos omnia quàm accuratissimè fieri poterit, in hoc Tractatu persequi & enucleare conabimur.

4. Earum divisiones variæ.

CAPUT II.

De Canonibus qui dicuntur Apostolorum.

1. Hæc videtur 1. Canonum Collectio.

I. CERTUM est à temporibus Apostolorum, atque adeò ab ipsis Apostolis de rebus Fidei ac morum haberi cœpta Concilia, ut vel ex Apostolorum Actibus liquet. Unde nihil mirum si antiquissima Regularum Ecclesiasticarum Collectio, aut Collectionis instar sub Canonum Apostolicorum nomine prodierit, quam J. C. Beveregius, qui nuper in Anglia Synodicon edidit, Codicem Canonum Ecclesiæ primitivæ meritò dici posse, opere proprio [a] contendit.

a Cap. 15.

2. S. Clementi Romano, imò ipsis Apostolis assignatur à quibusdam.

II. HÆC sub Clementis Romani Episcopi titulo, unà cum octo libris Apostolicarum Constitutionum vulgata est: nec desunt qui Apostolis has regulas assignaverint: atque in eo numero esse videtur Justinianus [b] & Balsamon [c] Eaque de causa inter Hagiographa recensentur à Joanne Damasceno & aliis. Turrianus & Salmeron è Societate JESU in Concilio Hierosolymitano, quod in Actibus Apostolorum memoratur, editas arbitrantur; & Collectio Arabica, è Bibliotheca Bodlejana à jam nominato Beveregio laudata, in summo Sionis conditas, atque à Clemente Petri discipulo enunciatas refert. Contrà [d] Photius, Hincmarus, aliique, in quibus ipsi Quini-sextæ Synodi Patres, non Canones Apostolorum vocant, sed *Canones qui dicuntur Apostolorum*.

b Nov. 6. in fine præfat.
c In Can. 2. Synodi Trullanæ.
d In præfat. nomo-Canonis.

3. Clemens Roman. non videtur horum Canonum autor aut Collector.

III. CLEMENTEM sanè eorum autorem aut editorem fuisse plurima sunt quæ dissuadeant; præsertim verò quòd non pauca his Canonibus contineantur, partim ab Ecclesiæ Romanæ usu aliena, ut prohibitio jejunandi Sabbato [e]; partim quæ tempore sancti Clementis recepta fuisse, ac certo jure constituta non facilè probari possit: qualia fortè Provinciarum Ecclesiasticarum, & Parochiarum seu Diœceseon Episcopalium distributio, Concilia Metropolitanorum annua, bonorum ad Ecclesiam pertinentium ab Episcopi bonis distinctio, quò pertinent Canones 14. aliàs 15. 35. 38. & 40. Sed quamvis eruditorum ferè consensu, nec Canones illi, nec Constitutiones, & alia Clementi adscripta opus esse credantur, aut Apostolorum, aut etiam Clementis Papæ: nihil tamen ambigitur, quin tum hæ, tum illi satis expressa servent antiquæ disciplinæ vestigia, quæ autorem ostendunt non doctum modò, & pium, sed priscum quoque, nec tertio Christi seculo posteriorem.

e Can. 65.

4. Hæc Canonum Collectio, prior Concilio Nicæno 1.

IV. DE tempore vetustæ hujus Collectionis parum constat. Dubitari quidem non potest, quin non modò ante Chalcedonensem [f] & Ephesinam universales Synodos cogniti essent, cùm in illis Synodis horum Canonum aliqui non obscurè indicentur: sed & ante Concilium Antiochenum, quod eorum non paucos innovavit; atque adeò ante Nicænum Oecumenicum 1. in lucem prodiisse, facilè probari potest, cùm in hoc Canones illi partim insinuentur, partim etiam palàm laudentur. Canon quippe Apostolicus sextus designatur Canone 9. Concilii Nicæni, ubi de criminis alicujus reis ad Ordines præter Canonem

f Can. 2. Chalced. ex 30. Apo.

nem promotis agitur. Canon 15. sive 14. Apostolorum de migrationibus Episcoporum & Clericorum, indicatur Canone 15. & 16. Nicænis. Canon quoque 62. Apostolorum de Lapsis non promovendis Canone Nicæno 10. demonstratur. Apertè verò repeti videntur Nicæno 1. Canon Apostolicus 21. & seqq. Eunuchis per vim factis à Clero non arcendis. Canone autem 2. Nicæno qui est de recèns baptizatis non statim promovendis contra Canonem Ecclesiasticum, quid aliud quàm Canon Apostolorum 80. scribitur? Canone denique Nicæno 15. qui tradit de excommunicatis ab Episcopis unius Provinciæ servandum esse Canonem qui ab aliis Episcopis eos admitti prohibet, nonne manifestè ad Canones Apostolorum 12. aliàs 13. & 32. aliàs 33. refertur.

5. Posterior anno 258. hæc Collectio.

V. NONDUM innotuisse hanc Collectionem anno Christi 258. quo agitabatur controversia de Baptismo hæreticorum inter Stephanum Summum Pontificem illorum Baptisma recipientem, interque B. Cyprianum Carthaginensem, Firmilianum Cæsareæ in Cappadocia Episcopum illud respuentes, ex eo inducit Illustrissimus Petrus de Marca [g]; quòd Firmilianus cum sanctorum Petri & Pauli quædam loca non satis perspicua in suam sententiam adduceret, eamque consuetudine Asiaticorum tueretur; non tamen meminit Canonum Apostolorum 46. & 47. quos profectò, si jam tum in lucem prodiissent, minimè omissurus fuisset, utpote qui ejus sententiam manifestè adstruerent. Damnantur enim Canone 46. Episcopus & Presbyter hæreticorum Baptismum admittentes; & Can. 47. deponi jubetur is, qui pollutum ab impiis (id est ab hæreticis baptizatum) non baptizaverit, non minùs, quàm is qui ritè & secundum veritatem baptizatum adhuc baptizaverit. Hinc conjicit eruditissimus Præsul paulò post illam Firmiliani adversus Stephanum contentionem, fortè & ejus occasione, editos aut collectos fuisse hos Canones, paulò scilicet postquam Iconii in Lycaonia vicinarum Orientis regionum Episcopi frequenti Synodo convenissent; quæ Synodus eadem sanxerat, quæ duobus illis Canonibus Apostolorum 46. & 47. continentur.

g Lib. 3. de Concord. Sacerd. & Imp. c. 2.

6. Nonnullos tamen horum Canonum ante Iconiense Concilium cognitos credibile est.

VI. VERUM nuperus Synodici Editor antè laudatus probat horum Canonum aliquos antiquissimis, tum Græcis, tum Latinis Patribus, longè antè Iconiense Concilium cognitos fuisse, Clementi Alexandrino ac Tertulliano circa annum Christi 195. Origeni non multò post, & Cypriano, qui anno 255. passus legitur. Indicantur ab eis v. g. Canone 7. 17. 31. 47. 50. 61. 81. deque iis rebus habita jam ante Concilia. Nam Cypriano teste in Epistola ad Jubajanum, jam ejus tempore statutum fuerat, ut hæretici ad Ecclesiam Catholicam conversi baptizarentur; *Cum*, inquit, *jam multi anni sint, & longa ætas, ex quo sub Agrippino bonæ memoriæ viro convenientes in unum Episcopi hoc statuerunt*: quod de Episcopis Africanis accipiendum est. Agrippinus enim Carthaginensis Episcopus fuerat. Idem autem, ut diximus, Can. Apolorum 47. constitutum reperitur. Pascha quoque cum Judæis celebrari non debere, quò pertinent Canon Apostolicus 7. aliàs 8. Synodi plures ante annum 198. sanxerant. Romana sub Victore I. Palæstina, Pontica, Gallica, Osroena, de

h Lib. 5. Eccles. Hist. c. 22.

na, de quibus Eusebius [h], & Beda: ex quibus patet rectè Hincmarum conjecisse, editos fuisse aut collectos Canones qui dicuntur Apostolorum, iis temporibus quibus nondum liberè Concilia celebrabantur.

7. *Condita videtur hæc Canonũ Collectio in Syria.*

VII. QUOD attinet ad horum Canonum autores, locumve ubi primùm prodierint, ex 1. illorum Canonum colligi potest conditos non esse ab Episcopis Asianæ diœceseos, ut qui 14. Luna Pascha celebrarent à temporibus sancti Polycarpi. Et, si quidem omnes simul, eodemque loco esse compositos constaret, minùs impeditam quæstionem faceret *Hyperberetai* mensis habita mentio Can. 38. quo nomine cùm October lingua Syro-Macedonica, usu tunc per Syriam & Orientem recepta, significetur, apparet hunc Canonem in Syria conceptum; unde sequeretur cæteros quoque iisdem è locis manasse. Verùm non desunt qui satis probabiliter conjiciant diversis in Synodis, diversisque temporibus editos. Huic ego sententiæ sic accedo, ut magnam partem ex Conciliis, quæ in Orientis præsertim tractibus sub finem secundi, & initium tertii seculi habita sunt; partim ex moribus qui per earundem regionum Ecclesias invaluerant, tertio currente seculo, sive unius, sive quod verisimilius videtur, plurium Antistitum opera collectos existimem: neque aliud voluit illustrissimus Marca, cùm paulò post Iconiensem anni 258. Synodum in lucem exiisse scripsit hanc Collectionem. Itaque Orientales Episcopi sub illud tempus antiquas disciplinæ Regulas & Traditiones, vel ab Apostolis acceptas reverà, vel quas ab iisdem accepisse videri volebant, in unum Codicem conjecerunt: cui ut majorem conciliarent autoritatem, *Canones Apostolorum* appellarunt, & Clementem Petri discipulum ac successorem pro illorum collectore venditarunt; idque fortè, quemadmodum non inscitè suspicatur Marca, ut Stephano Romano Pontifici, vetustioris longè Pontificis nomen opponerent.

8. *De horum Canonum Apostolicorum numero.*

VIII. NUMERUM horum Canonum alii alium constituunt: Græci 85. habent, vel 84. duobus in unum collatis. Apud Latinos nonnisi 50. numerantur. At Canon 2. dist. 16. sub nomine Zephyrini Papæ sexaginta; vel, quemadmodum alii legunt, septuaginta agnoscit: quanquam Bellarminus errorem in numero suspicatur; & Polycarpus ex eodem Zephyrio quinquaginta tantùm numerat. Verùm hæc lis satis facilè dirimi poterit, si dicamus sub nomine Apostolorum reverà proditos fuisse quinque & octoginta Canones: sed veris Apostolorum, aut Apostolicorum virorum Traditionibus ac Regulis quædam ab hæreticis fuisse admixta, ita ut corrupti aut interpolati prodierint; quod & Epiphanius observavit: unde nihil mirum si non omnes ubique recepti fuerint, præsertim cum in Oriente compositi non pauca contineant ex moribus Orientalium Ecclesiarum, ab Occidentalium usu aliena.

9. *Eorum autoritas.*

i Lib. adversùs Praxeam.

l Can. 2.

m Lib. 4 de fide Orthod. c. 14

IX. AUTORITATEM eorum confirmare videtur, uti jam dictum est, Tertullianus [i], dum Canones Apostolorum scribit esse nobis per manus traditos: S. Athanasius in Synopsi, (si quidem ea verè Athanasii est) ubi eos numerat inter Hagiographa: Synodus sexta in Trullo [l] jubens eos posthac firmos & stabiles permanere; atque omnium maximè S. Joannes Damascenus [m], qui eos inter Scripturas sacras videtur recensere. Accedit quod à Dionysio Exiguo inserti sunt initio Codi-

Codicis Canonum Ecclesiæ Romanæ, atque ab Isidoro Corpori Canonum præfixi, cujus in præfatione [n], eos cæteris Conciliis se præponere ait *propter eorum autoritatem; & quod SS. Patres eorum sententias Synodali autoritate roboraverunt, atque inter Canonicas Constitutiones posuerunt*: quæ verba sine dubio ad dictum Canonem 2. Synodi Quini-sextæ referenda sunt, cum illius quoque verba initio ejus Canonis 4. dist. 16. habeantur: ideoque tribui non possunt Isidoro Hispalensi ante illam Synodum defuncto. Sunt tamen alterius Isidori, qui ejus Corpus Canonum amplificavit; qua de re infrà. Contrà Gelasius Papa [o], vetus Isidorus [p] eos apocryphis adscribunt: posterior enim ab hæreticis sub nomine Apostolorum compositos fuisse affirmat. Ad hæc concilianda observandum est, Apocrypha esse duorum generum, alia quippe omninò rejecta atque damnata sunt ab Ecclesia Catholica; alia non improbata quidem, sed è numero canonicorum, quibus à nonnullis inserebantur, rejecta. Hoc posteriore sensu apocryphi sunt omnes illi Canones nomine Apostolorum inscripti: priore verò sensu illa duntaxat quorum sententia receptæ in Ecclesia doctrinæ adversatur. Generaliter verò quamvis omnes à Græcis admittantur, à Latinis tamen ex parte tantùm, hoc est *Quinquaginta* priores recipiuntur, ex Urbano II. apud Gratianum [q], ex Humberto Cardinali sub nomine Leonis IX. [r] quos sequitur Hincmarus Rhemensis [s], illi nimirùm qui à Dionysio Exiguo relati sunt in Codicem Canonum. Quin & in quinquaginta illis prioribus multa contineri, quæ temporum progressu apud catholicos Occidentis non plenè observantur, & res ipsa docet, & palàm profitetur Martinus Perexius [t], adeò ut Michael Medina [u] scribere ausus sit vix sex aut octo in Latina Ecclesia observari: Quod sanè hyperbolicè dictum, cùm nec tertia pars eorum in desuetudinem abierit; & vix duo, tres-ve reperiantur, quos palàm Ecclesia repudiet: Hi sunt *Quadragesimus sextus* cum *Quadragesimo septimo* de Baptismate hæreticorum non recipiendo (quos tamen duos Canones adhibita distinctione servari adhuc non absurdè dici potest) & *Quinquagesimus* de trina mersione in Baptismo necessariò usurpanda. Nam *Sextus* de uxore ab Episcopo aut Presbytero non abjicienda, alium habet intellectum, ab eo quem nonnulli putant; fortasse & *Decimus* de iis qui Ecclesiam ingressi communionem non percipiunt; & *Vigesimus* de Clerico fidejussionibus inserviente, ac *Vigesimus septimus* qui non omnibus Clericis, sed Lectoribus tantùm, Cantoribusque conjugium permittit. Vide Joan. Beveregium in Pandectis Canonum, sive Synodico, & Joan. Baptistam Cotelerium in notis ad Clementem.

n Relata Can. 4. dist. 16.

o Can. 3. dist. 15.

p Can. 1. dist. 16.

q §. Verum sciendum post Can. 6. dist. 32.

r Can. 3. dist. 16.

s In Opusculo 55. capitulor.

t De Traditionib. parte 3. c. de autoritate Canon. Apostolic.

u Lib. 5. de sacratorum hominum continentia c. 165.

CAPUT III.

De Antiqua Canonum Collectione, quae Prima vulgò habetur.

1. Tempus primae Canonum Collectionis.

I. SI Canones Apostolorum pro prima & antiquissima Canonum collectione accipiantur, SECUNDA erit, quae vulgò Prima censetur. Eam Theodosii Magni tempore circa annum 385. compositam fuisse suadet, quòd in Constantinopolitana 1. Oecumenica II. Synodo anno 381. habita, desinat; ut colligitur ex Dionysio Exiguo in Praefatione suae epistolae ad Stephanum Episcopum, interpretationi Graecae collectionis, & codici Canonum praefixa, sub finem.

2 De Autore hujus primae Collectionis.

a Lib. 3. de concord. Sacerd. & Imp. cap. 3.

b Lib. 1. Eccles. Historiae cap. 5. sub medium apud Valesc. c. 8. & 9. tit. Lib. 2. cap. 17.

II. STEPHANUM Episcopum *Ephesinum* hujus collectionis autorem praeferebat vetus codex ms. in Bibliotheca Palatina, uti à Christophoro Justello se accepisse tradit Petrus de Marca [a]: sed hic Stephanus seculo sequenti vixit, & Concilio Chalcedonensi interfuit; ideoque sequentis potiùs collectionis autor est credendus. Aliis videtur opera *Sabini* apud Heracleam in Thracia Macedonianorum Episcopi concinnatum hoc opus fuisse; quod ex Socrate [b] opinor, insinuat Antonius Augustinus è Societate JESU in Praefat. 2. Epitomes Juris Pontificii ab Augustino Archiepiscopo Tarraconensi compositae. Et Socrates consarcinatam à Sabino refert collectionem Canonum è variis Conciliis. Eam tamen sic describit, ut diversam ab hac fuisse appareat. Haec enim Canones dumtaxat continet: Sabinus autem collectione sua diversarum Synodorum acta quoque complexus suum de ipsis Episcopis Canonum autoribus judicium interponebat, gestorum nonnulla de industria praetermittens, quaedam pervertens atque immutans, ut ad institutum sensumque suum pertraheret. Nam & convellendae Nicaenae fidei causa, Antistites ejus Concilii tanquam imperitos deridebat, teste praedicto Socrate: ex quo etiam patet aliorum Conciliorum gesta à Sabino fuisse conscripta, quàm eorum quorum Canones hac collectione comprehensi leguntur, veluti Seleuciensis [c]. Quo igitur autore concinnata haec collectio fuerit, mihi quidem nondum liquet.

c Lib. 2. cap. 39. & lib. 3. cap. 10. & 25.

3. Ubi edita.

III. IN Orientali Imperio esse editam, inde patet, quòd topicarum, sive particularium Synodorum Canones non alios continet, quàm earum quae in Asiaticis dioecesibus celebratae sunt.

4. Ejus ordo & quot Canonibus constaret.

IV. IN ea hic ordo servatus est, ut post Canones *Nicaeni* Concilii, cui utpote I. Oecumenico is honos habitus est, ut etiam antiquioribus praeponeretur; in reliquis, temporis, quo unumquodque habitum est, ratio habeatur: Earum autem omnium Canones non distinctè tanquam diversarum Synodorum placita; sed perpetua serie per eandem numerorum consequentiam, tanquam ejusdem corporis membra ponantur. Id verò magna cautione ea de causa introductum videtur, ne quis suppositițios Canones facilè inserere posset, quod in separatim editis facilius factu fuisset, quàm in conjunctim digestis, & continuo inter se ordine connexis. Et verò ejus ordinis, & veterum numerorum autoritate usi Antistites Africani in sexto Carthaginensi Concilio, Nicaenae Synodi Canones tantùm viginti admi-

admisere. Eodem præjudicio Gallicani Præsules in Concilio Parisiensi non facilè passi sunt in causa Prætextati Episcopi Rotomagensis Canones his aliunde adjectos pro certis obtrudi, quemadmodum testatur Gregorius Turonensis [d]. Sic etiam Hincmarus Remensis [e] adversus Hincmarum Laudunensem [f] sub Carolo Calvo eos refellit, qui antiquis ignotos Canones in Concilium Nicænum insinuare nitebantur. Eam autem numerorum conjunctionem ab hac prima Collectione manasse docet Dionysius Exiguus [g], qui sic habet, *Regulas Nicænæ Synodi, & deinceps omnium Conciliorum, sive quæ ante eam, sive quæ postmodum facta sunt, usque ad Synodum centum quinquaginta Pontificum, qui apud Constantinopolim convenerunt, sub ordine numerorum, id est à primo capite ad centesimum sexagesimum quintum, sicut habetur in Græca autoritate, digessimus*. Autoritatem intelligit hujus Collectionis, quæ ultrà Canones Synodi Oecumenicæ 2. nullos posteriores complectebatur. Horum porrò numerorum sic ineunda est ratio, ut 20. Canonibus Synodi Nicænæ, adjiciantur 24. Canones Synodi Ancyranæ, 14. Neo-Cæsariensis, 20. Gangrensis, 25. Antiochenæ, 59. Laodicenæ, cum tribus Constantinopolitanæ primæ, ex quibus omnibus simul junctis consurgit numerus 165. Canonum.

d Hist. Francor. lib. 5. c. 18.
e In opere 55. capitulor.
f Cap. 21.
g In epistola supranotata.

V. EJUS autem Collectionis maxima semper fuit in rebus ac judiciis Ecclesiasticis autoritas, eamque in Conciliis unà cum Libro Evangeliorum ad decidendas quæstiones adhiberi constat solitam: id vel ex Chalcedonensi Concilio facilè probari potest. Ejus quippe *Actione* 4. & 11. recitantur Synodi Antiochenæ Canones 4. 5. 16. & 17. non sub ejus Concilii nomine, aut sub numeris quibus in ea Synodo prænotantur; sed generaliter ex Codice Canonum, & sub notis numerorum ejusdem Codicis, tanquam scilicet Canones 83. 88. 95. & 96.

5. Autoritas hujus Collectionis.

VI. ITAQUE, licèt in hanc Collectionem, unà cum duarum universalium Synodorum Canonibus collati sint Canones particularium quinque Synodorum, quæ ab initio robur suum nonnisi intra suas queque Provincias, id est, intra dioeceses Ponticam, & Asianam, atque Orientis obtinebant: tamen recepta per Ecclesias hac Collectione, eandem æquè vim omnes ubiq; habere cœperunt. Numerorum ipsa consequentia satis probare videtur hos Canones cunctos, quantumvis inæqualium Conciliorum, vi tamen ac potestate invicem exæquatos fuisse. Id certè ex eo tempore præsertim valuisse fatendum est, ex quo confirmati sunt Canone primo Concilii Chalcedonensis, relato in Canone 14. *à Sanctis*, xxv. quæst. 1. quo decretum est Regulas SS. Patrum per singula Concilia ad ea usque tempora constitutas valere, ac plenum robur obtinere. Atque hoc generaliter dictum, Zonaras & Balsamon de specialibus Synodis intelligendum esse disputant; eòque respicit Justinianus [h], dum cavet, *Ut vicem Legum obtineant Canones Ecclesiastici à SS. quatuor Synodis, tum editi, tum etiam confirmati*. Hac enim voce indicantur Canones quinque Localium Synodorum, qui reverà in Chalcedonensi Concilio confirmati fuerant. Sed omnem dubitationem sustulere Synodi duæ Trullana [i], ac deinde Nicena 2. Oecumenica 7. [k], quarum illa palàm nominata unaquaque Synodo, hæc verò distinctè indicatis localibus, mentem Chalcedonensis clariùs explicuerunt.

6. Ex ea receptæ in universum particulares quinque Synodi, œcumenicis adjectæ.

h Nov. 131. c. 1.
i Can. 21.
K Can. 1.

VII. VERUM Collectio hæc Latinis incognita fuit usque ad tempora saltem Concilii Chalcedonensis, aut certè nonnisi post illud Concilium recepta. Id probari potest ex epistola quam Innocentius I. anno

7. Tardiùs Latinis cognita.

hæc prima Canonum Collectio. l Lib. 8. c. 26.

405. scribebat ad Clerum Constantinopolitanum apud Socratem [l], nimirùm *Ecclesiam nullis Canonibus regi præterquàm Nicænis*: idemque ex Leonis I. Epistolis erui potest. Certè S. Chrysostomus Patriarcha Constantinopolitanus Canonem Antiochenum 12. quo spes restitutionis aufertur Episcopo, qui à Synodo rejectus, sedem suam citrà majoris Synodi instauratum judicium repetit, (cujus autoritate premebatur) nondum in sua Thracica diœcesi admissum satit indicat apud eundem Socratem [m], cum ab Arianis editum fuisse contendit.

m Lib. 6. c. 17.

7. Cur recepti cum aliis Canones Antiocheni.

VIII. ET verò mirum quibusdam visum est, cur Antiocheni illi Canones, Arianorum, ut creditur, fœtus, in Collectionem relati, in Chalcedonensi Concilio, ut suprà observavimus, pro Regulis Ecclesiasticis probati, usu denique ubique recepti fuerint. Baronius, cum existimaret universum Concilium Antiochenum ex Arianis fuisse conflatum, Canones sub Antiochenorum nomine in Synodo Chalcedonensi laudatos, ex alia Canonum Collectione, aliave Synodo Antiochena depromptos fuisse affirmat. Marcus Antonius de Dominis Canonem 12. Synodi Antiochenæ, qui Chrysostomo objiciebatur [b], & tanquam ab Arianis editus, tum ab eo, tum ab Innocentio I. Pontifice Romano explodebatur, putat non esse verum Canonem Antiochenum 12. sed alium ab hæreticis confictum. Eademque ratione Samuel Petitus [n] non omnes Canones Antiochenos, sed solùm illum 12. ab Arianis conflatum adversus S. Athanasium conjicit, ideoque prorsùs expungendum; quo pacto in concordiam ex ejus sententia adducentur numeri Canonum, qui in recentiore Collectione apud Zonaram & Balsamonem habentur, cum numeris hujus antiquæ Collectionis qua usi sunt Patres Concilii Chalcedonensis. Attamen quamvis inter Antistites Synodi Antiochenæ primas partes tenerent Eusebiani; constat nihilominùs ne tertiam quidem eorum Præsulum partem, id est, 30. ex 97. vel 99. clàm cum Arianis sensisse, teste Julio Pontifice Maximo in Epistola quæ extat apud Athanasium [o]. Canones autem Concilii Antiocheni, ipsumque 12. qui in causâ S. Chrysostomi proferebatur, eosdem esse omninò cum iis, qui in Concilio Chalcedonensi probati sunt, patet ex collatione numerorum à nobis suprà indicata. Quantum ad 12. illum Canonem; in eo, non, ut quibusdam visum, prohibetur appellatio, sed spes restitutionis aufertur Episcopo, qui à Synodo dejectus sedem suam repetit absque novo majoris Synodi judicio. Discrimen autem numerorum inter priscam & novam Collectionem, non ex eo oritur, quòd proscriptum à Chalcedonensibus Canonem 12. Antiochenum Zonaras, & Balsamon receperint; sed quòd apud nos numerentur quindecim Canones Synodi Neo-Cæsariensis, distracto in duo 13. cum in prisca Collectione nonnisi 14. numerentur. Verùm quòd Canones Antiocheni in antiquum illum codicem conjecti sint, ea ratio est, quòd codex ille ex Oriente prodierit, ut jam diximus. Quòd autem in Occidente & apud Latinos non statim recepti fuerint, causa hæc est, quòd Orientales Episcopi, qui Antiochiam convenerant, malè apud Occidentales audirent ob confirmatam Tyrii Conciliabuli adversùs Athanasium sententiam; qua in re Catholici cum Semi-Arianis sive Eusebianis in Synodo Antiochena consenserant, quòd res suarum diœceseon ad Romanam Ecclesiam deferri ægrè paterentur. Unde & in Synodo Sardicensi Orien-

n Lib. 3. variar. lect. cap. 4.

o Apologia 2.

ri Orientales ab Occidentalibus discessere: ex quo factum est ut apud hos Arianismi suspicione laborarent: eaque de causa rejecti sunt initio à Latinis Canones Antiocheni, ac præsertim ille 129. nondum recepta in Occidente hac Canonum Collectione. Posteà tamen ex Concilii Chalcedonensis decreto suprà laudato admissi ubique sunt. Quamvis enim Antiochena fidei Formula, quòd Nicænæ obliquè adversaretur, orthodoxis improbata fuerit: Canones tamen ejus Synodi ad Disciplinam Ecclesiasticam pertinentes, quòd maxima ex parte ad mores componendos & constituendam Ecclesiæ politiam conducerent, non ita damnati sunt. Neque id novum est: semper enim hæc duo in Conciliis distinguuntur, Dogmata fidei, & Canones sive Regulæ morum ac rituum. Sic Constantinopolitanæ 1. Synodi Fides quidem statim ubique terrarum suscepta est, Canones non statim ubique probati sunt, ut suprà demonstratum est ex Innocentii I. Epistola ad Clerum Constantinopolitanum apud Socratem & Sozomenum. Id Gregorii quoque I. sententia 31. [p] probat. *Romana*, inquit, *Ecclesia eosdem Canones*, nimirum Constantinopolitanos, *vel gesta Synodi illius hactenus non habet, nec accipit: in hoc autem eandem Synodum accepit, quod per eam contra Macedonium definitum est*. Idemque de Chalcedonensi Concilio à Gregorio eodem pronunciatur [q]. Nec verò damnatio B. Athanasii solo illo Canone 12. Synodi Antiochenæ nitebatur, qui post ejus restitutionem editus, nonnisi per summam injuriam ad ipsius causam, utpote jam definitam, trahi poterat.

p Lib. 6.

q Lib. 5. epist. 14. & lib. 7. epist. 46.

IX. CUM hæc Collectio post Synodum Constantinopolitanam 1. & anno Christi 381. composita fuerit, quæri potest, quid causæ sit cur in eam relati non fuerint Canones quorundam Conciliorum illis quinque Localibus per Asiam habitis celebriorum, præsertim *Arelatensis* I. & *Sardicensis*: quorum *Arelatense* adversus Donatistas ex omnibus Occidentis Provinciis mandato Constantini celebratum in Gallia, antiquius erat Nicæna Synodo; & à S. Augustino [r] Plenarium, & Universale, & universæ Ecclesiæ Concilium appellatur: *Sardicense* verò Oecumenicum & ipsum dicitur à Justiniano [s], quod ab Episcopis in 5. Synodo Oecumenica dictatum fuisse tradit Hincmarus Rhemensis [t], & quod in Romana Conciliorum editione, inter œcumenica refertur statim post Nicænum, cujus velut appendix habetur. Horum aliorumque similium Canones, nec pietate, nec doctrina Orientalium Synodorum Canonibus quidquam concedunt. Verùm, ut jam indicavimus, autor hujusce Collectionis Orientalibus præsertim suis laboravit; Occidentalium autem Canones vel omninò incognitos, vel nondum saltem usu receptos in Oriente, silentio transmisit: & quamvis Sardicense Concilium *in Orientis partibus habitum fuerit*, ut loquitur Nicolaus I. [u] ejusque Canones non tantùm Latinè, sed etiam Græcè ab initio conscriptos fuisse probabile admodum sit; non tamen confestim à Græcis & reliquis Orientalibus admissum est, quòd hi magna ex parte ab Occidentalibus, à quibus ea Synodus absoluta est, dissentirent, tùm in fide aliquatenùs discordes, tùm maximè in iis quæ de appellatione ab omnibus Ecclesiis ad Sedem Romanam in ea Synodo decreta fuere: quare & à Concilii loco discesserant. Hinc fit ut in antiqua Præfatione Concilii Sardicensis, quam Adrianus I. Pontifex in sua Collectione Canonum Carolo Magno oblata repetiit

9. Cur non inserti primæ huic Collectioni Canones aliarum per ea tempora Synodorum.

r Lib. 2. de Baptismo cap. 8. atque epist. 162.

s Indicto de fide

t In opere 55. capitulor. c. 26.

u Can. ult. dist. 16.

petiit, annotetur Sardicenses Canones non apud Græcos, sed magis apud Latinos inveniri: Eòque spectat quod Photius suo adhuc tempore ad Nicolaum I. scribebat Canones Synodi Sardicensis in Orientis Ecclesiis minimè suscipi, ut colligitur ex epistola Nicolai ad Clerum Constantinopolitanum. Non abs re tamen arguitur à Nicolao Photius: nec multò post Synodum Chalcedonensem susceptos à Græcis quoque, aut certè ab Orientalibus Catholicis Canones illos Sardicenses, ex dicendis patebit.

CAPUT IV.

De Veteri altera Græca Collectione post Chalcedonense Concilium edita.

1. Tempus & occasio hujus Secundæ Collectionis.

I. POST Chalcedonense Concilium cujus Canone 1. cautum fuerat Canones, sive Regulas SS. Patrum per singula eousque Concilia constitutas proprium robur obtinere atque observari, additi sunt apud Græcos superiori collectioni trium Conciliorum Generalium Canones, Constantinopolitani quidem sex (cum in priori Collectione tres tantùm descripti fuissent) Ephesini octo, Chalcedonensis viginti novem; ita ut tota Collectio, qualis à Chrystophoro Justello edita fuit, constaret 207. Canonibus.

2. An dicenda Collectio Canonum Ecclesiæ universæ.

II. HÆC est antiqua Collectio sub titulo *Codicis Canonum Ecclesiæ universæ* vulgata anno 1610. à prædicto Justello. Verùm titulus ille nimis speciosus & generalis visus est Francisco Florenti [a], & illust. Pet. de Marca, qui censent inscribendam potiùs Collectionem Canonum Orientalium, quemadmodum Martinus Bracarensis, Dionysius Exiguus, & Hadrianus I. ejus generis collectanea appellarunt: quòd scilicet multorum æquè celebrium Conciliorum, præsertim Occidentalium, Canones in eo Codice desiderentur. Justellum tuetur Henricus filius in Præfatione quam secundæ ejus codicis editioni præfixit. Et verò si hæc collectio eatenùs spectetur, quatenùs priorem comprehendit centum sexaginta quinque Canonibus Synodorum septem compositum: eo sanè sensu codex Canonum Ecclesiæ universæ dici poterit, quòd nihil contineat non ubique in utraque tam Latina, quàm Græca Ecclesia receptum. Sed si spectetur quatenùs complectitur plures, quàm tres Constantinopolitanæ Synodi Canones, unà cum Ephesinis, & omnibus Chalcedonensibus, omissis Concilii Sardicensis Canonibus, nec primam collectionem sinceram nobis dedisse videtur, nec secundam integram.

3. Hujus Collectionis auctor.

III. HANC ego potiùs quàm priorem collectionem *Stephano* illi Ephesino, de quo superiori capite dictum, assignandam facilè crediderim; utpote cujus in Chalcedonensis Concilii (à quo ea autoritatem accepit) non modò subscriptionibus, sed etiam actionibus mentio habeatur. Idque eò probabilius censeo, quòd Canones Ephesini, ad dogmata magis fidei, & condemnationem Nestorii ac Cælestii quàm ad morum disciplinam spectantes, ab eo in honorem civitatis suæ, præter morem

morem inserti videri possunt: contrà verò prætermissi Sardicenses Asianis minùs accepti ob appellationes ad Sedem Romanam.

IV. NEC sanè erat quòd Canones Synodi Sardicensis in hac Collectione omitterentur; quandoquidem in Oecumenica Synodo Chalcedonensi confirmati fuerant, ut jam observavimus, Canones omnium Synodorum priùs habitarum, & sic sublata omnis, quæ apud Græcos anteà fuerat, de Sardicensibus dubitatio; qui non perinde ac reliqui Occidentalium Conciliorum Canones, Græcis incogniti esse poterant. Sanè enim Sardicam, quæ Dardaniæ in Illyrico civitas erat, unà cum Occidentalibus 270. circiter Episcopis convenerant 70. saltem Orientales: & Sardicensis illius Synodi decretum, quo fides Nicæna ab Episcopis Occidentalibus sancita fuerat, sub nomine Tomi Occidentalium confirmatum fuerat Constantinopolitanæ 1. Synodi decreto [b], ut agnoscunt Zonaras, & Balsamon [c].

4. Debuerant inseri huic Collectioni Canones Sardicenses.

b Can. 5.

c Ad eum Can. 5

CAPUT V.

De alia Collectione Theodorito à quibusdam adscripta.

I. PAULO POST superiorem collectionem, fortè & eodem tempore, alia prodiit, non multùm quidem, sed tamen aliquantum diversa, adjectis nempe Canonibus qui dicuntur Apostolorum, & Sardicensibus, auctior; quorum illi ob nominis Apostolici reverentiam in fonte collati, hi post Neocæsarienses, ante Gangrenses interjecti. In quo servatus ordo temporum: siquidem in libello Synodico, qui Græcè ante 700. atque ampliùs annos scriptus omnes Synodos, tam Orthodoxas, quàm hæreticas breviter complectitur, Synodus Cæsariensis Pontica Vitalis, hoc est, Neo-Cæsariensis, trigesima numeratur; Sardicensis quadragesima quarta; Gangrensis septuagesima prima: nisi fortè Nicænæ Synodi Oecumenicæ primæ honori datum est, ut post Ancyranam & Neocæsariensem, quæ illa antiquiores sunt, statim subjiceretur Sardicensis, quæ Nicænæ velut appendix est habita.

1. Superiori proxima Collectio alia Græca.

II. HUJUS Collectionis ordinem ex Indice ante Joannis Scholastici Collectionem descripto eruere licet. Is quippe in præfatione sua fatetur non à se primùm adornatam Canonum collectionem, sed adjunctos reliquis Canones S. Basilii, ad diversum ordinem institutum. Unde liquet, seclusis Basilii Canonibus, reliquos, quibus ipse usus est, jam ab aliis collectos fuisse, nempe Apostolorum 85. Nicænos 20. Ancyranos 25. Neocæsarienses 14. Sardicenses 21. Gangrenses 20. Antiochenos 25. Constantinopolitanos sex, Ephesinos 7. Chalcedonenses 27. Sic enim in ejus syllabo recensentur: atque ita tota hæc collectio trecentorum & quindecim Canonum numerum complecteretur.

2. Ordo hujus Collectionis.

III. NEC verò Index tantùm hujus collectionis in fronte operis Joannis Scholastici extat; sed ipsa Collectio, expansis Synodorum Canonibus, habetur in codice ms. Regiæ Bibliothecæ, itemque in altero Bibliothecæ Seguerianæ: aucta quidem illa in utroque codice Epistolis Canonicis Pa-

3. Extat hæc Collect. in Codd. mss.

trum Græcorum, aliisque opusculis; verùm utrobique juxta Synodorum & Canonum seriem quam indicavimus, omninò digesta.

4. Eadem à Justiniano roborata. a Cap. 1.

IV. HÆC est Collectio quam confirmavit Justinianus Novella 131. [a] cum sanxit vicem legum obtinere sanctas Ecclesiasticas Regulas, quæ à sanctis quatuor Conciliis (Oecumenicis nimirum primis) expositæ sunt, aut confirmatæ; quo ultimo vocabulo intelliguntur Canones Topicarum Synodorum, quas generali nomine confirmarunt Patres Concilii Chalcedonensis. Quæ quidem Novella 131. vel certè ejus Caput primum, ad calcem hujus Collectionis adscribebatur, quemadmodum testatur idem Joannes Scholasticus. Ejus cap. hæc sunt verba: Θεσπίζομεν τάξιν νόμων ἐπέχειν τοὺς ἁγίους ἐκκλησιαστικοὺς Κανόνας, τοὺς ὑπὸ τῶν ἁγίων τεσσάρων Συνόδων ἐκτεθέντας, ἢ βεβαιωθέντας· τουτέστι τῆς ἐν Νικαίᾳ τῶν τιη. καὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν ρν. ἁγίων Πατέρων, &c.

5. De hujus Collectionis autore variæ sententiæ.

V. EJUS quis autor fuerit incertum est. Alii Theodoritum Episcopum Cyri, de quo paulò pòst accuratiùs dicetur; alii Theodorum Abbatem, vel Theodotum opinantur. De *Theodoro* levis est conjectura, ex eo deducta, quòd hypotheses, sive argumenta Conciliorum, quæ in cujusque limine apposita præfert codex Regius, eaque diversa ab aliis earundem rerum narrationibus, quæ apud Zonaram & Balsamonem, aliosve occurrunt; Theodoro Deo amatissimo vel sacratissimo Abbati, & sapientissimo Philosopho attribuit illius Codicis scriptor, ante Ephesinam & Chalcedonensem Synodos; & Theodoro sine addito ante Nicænam. Sed viva voce, non scripto ab eo traditas ejusmodi hypotheses ibidem annotatur. Nec ex iis certò colligi potest aut totam collectionem ab illarum autore compositam, aut quis fuerit ille Theodorus Abbas. Nam Studites, & alii ejusdem nominis Abbates, qui in Ecclesiastica historia memorantur, longè post hujus collectionis tempora vixerunt. *Theodorus* laudatur ab illustrissimo Petro de Marca [b] adjecto Theologi titulo. Franciscus Turrianus in opusculo quod scripsit pro Canonibus Apostolorum, hanc collectionem *Constantino* Scholastico P. Cp. adscribit: Antonius Augustinus [c], & Alemannus [d] *Joanni Scolastico*, quem ea quidem usum non dubito. Verùm ne illius ipsum autorem existimem, facit quòd toto fermè seculo posterior sit Concilio Chalcedonensi: at brevi post illud hanc collectionem prodiisse mihi prorsùs est persuasum, tum ex iis quæ initio hujus capitis dicta sunt, tum ex iis quæ mox subjungentur.

b In dissert. de prim. Lugdunensi.
c In præfat. ad antiq. Collect. Decretal.
d In notis ad Procopii anecdota.

6. Maximè probabilis opinio.

VI. PROBABILIOR itaque, licèt non indubitata, mihi videtur eorum sententia, qui *Theodorito* hanc collectionem assignant: quandoquidem in suprà memorato Codice Regio hæc Epigraphe occurrit, Συναγωγὴ Κανόνων εἰς ν. τίτλους διῃρημένων παρὰ Θεοδωρίτου Ἐπισκόπου τῆς Κύρρου. Unde verisimile admodum videtur ab hoc Cyrrhi in Euphratensi Orientis provincia Episcopo, conditam fuisse Can. Collectionem: quod Florens suprà laudatus tradidit, sequutusque est illust. Pet. de Marca. Fatendum sanè est Titulum illum in id tantùm valere, ut aliquam Canon. Collectionem à Theodorito prolatam pronunciemus. Cæterùm Collectio quæ sub hoc Titulo est in Regio codice ms. Joannem Scholasticum autorem nominat, nihilq; differt (quod ad Titulos & Canones attinet) à Nomo-Canone nuper edito sub Joannis illius Scholastici nomine, de quo pòst suo loco. Nec fortè verior est alia posterior opinio nunquam satis laudati Archiepiscopi,

viva

viva voce mecum ab eo nostris communicata. Is enim [e] cum post Franciscum Florentem, censuisset Collectionem illam prædicto Codice Regiæ Bibliothecæ comprehensam, & in quinquaginta Titulos ita distributam, ut plurium Canonum ex variis Synodis desumptorum, qui ad unumquodque genus negotii referri videbantur, velut cumulus, sub eosdem titulos, qui materiæ cujusque quasi sedes esset, conjicerentur. Cùm inquam existimasset opus illud, quantùm ad Canonum compilationem, esse Theodoriti, sed à Joan. Scholastico civilium constitutionum collatione ad singulos Titulos addita locupletatam; posteà aliter sentire cœperat, & hac tota Nomo-Canonica Collectione Joanni addicta, aliam augurabatur fuisse à Theodorito priùs conflatam; sed alio rerum ordine, & Titulis sexaginta distinctam; quæ Collectio ad nos non pervenit. Ejus conjecturæ rationem ex eo deducebat, quòd Joannes ille Scholasticus in sua Præfatione ait ab aliis priùs editam fuisse Collectionem in sexaginta Titulos (prætermissis tamen Basilii Canonibus) atque ita ut similia similibus, quemadmodum oportuerat, coaptata non essent: ex quo apparet vetustiorem procuIdubiò fuisse Collectionem sexaginta Titulorum, quàm quæ Titulis quinquaginta constabat. Priorem autem illam nemini judicabat convenientiùs adscribi posse, quàm Theodorito. Verùm quantum ad Collectionem sexaginta Titulorum, non facilè adducor ut credam eam cum ea de qua hic quæritur, secundum Canonum & Conciliorum seriem conscripta quicquam habere commune; hæc enim undecim tantùm Conciliorum Canones, & cum his Apostolicos complectebatur; ex quibus omnibus tituli non ultrà duodecim confici videntur potuisse. Quapropter ad Sabini Macedoniani collectionem Actorum Synodicorum, cujus ante meminimus, referri posse suspicor, quæ à Joanne Scholastico dicuntur. Verisimilem nihilominùs duco partem alteram conjecturæ Illustrissimi Præsulis; valdè quippe mihi probabile est, cùm Theodoritus veluti collectionis alicujus autor in manuscriptis indicetur, id non temerè scriptum; nec verò alia occurrit illi potiùs adscribenda Collectio, quàm ea de qua nunc agimus. Constat certè ipsum per hæc tempora rei omnis Ecclesiasticæ peritissimum, nihil ferè quod eò pertineat non attigisse: & quidem Lib. 5. Hæreticarum fabularum, non admodum alienum ab hoc instituto argumentum pertractavit, tradita Epitome Divinorum Decretorum, ubi præcipua Fidei capita, ab Hæreticis impugnata, firmis adstruit rationibus. Quidni ergò probabili indicio adducti conjiciamus eundem, quæ ad Mores ac Disciplinam spectabant, collegisse. Sic igitur circa annum 460. in lucem exierit hæc Collectio.

[e] Lib. 3. de concord. Sacerdotii & Imperii c. 3.

VII. NEGANT Justellus aliique hanc collectionem esse Theodoriti: quod enim ab illis dicitur de ea collectione quæ verè est Joannis Scholastici, id de hac non minùs dici potest. Tribus autem potissimùm rationibus nititur eorum sententia. Primùm, quod Canones Apostolicos numero 85. hæc collectio comprehendat: secundò, quod Canonem 20. Concilii Chalcedonensis expungat, quem tamen agnoscunt Græcæ aliæ collectiones: tertiò quod in hac collectione contineantur etiam Canones Concilii Sardicensis, Græcis ea tempestate, aut ignoti, aut exosi, ut ipsi existimant. Sed de Canonibus Apostolorum abundè capite primo disseruimus: Canonem autem 28. Chalcedo-

7. Diluuntur contrariæ rationes.

nensis Synodi, etiamsi referant Collectiones Græcorum posteriores, veluti Photii, Zonaræ, & Balsamonis; antiquæ tamen quæ in msf. Codicibus Regiæ & Seguerianæ Bibliothecæ habentur, nonnisi viginti-septem ejus Concilii Canones complectuntur, omisso XXVIII. quod & Dionysius Exiguus sequutus est in versione antiquæ collectionis, & Theodorus Anagnostes sive Lector [b]. Licèt autem Canones Sardicenses in antiquissima Græcorum collectione prætermissi fuerint; constat tamen ex iis quæ diximus, sequentibus collectionibus post Synodum Chalcedonensem editis insertos fuisse: eaque non contemnenda ratio videri potest cur secundæ collectionis autor censeatur Theodoritus, quòd illi Canones in eam relati sint. Si quis enim Græcorum Sardicensibus Canonibus honorem impertiendi causam habuit, is fuit imprimis Theodoritus, cui Canones illi maximo usui fuere, cùm sede sua in Ephesina Synodo 2. per Dioscorum Alexandrinum dejectus, eorum Canonum beneficio Sedem Romanam appellaverit, atque à Leone Pontifice in communionem receptus, & dignitati Episcopali restitutus, locum suum Imperatoris Decreto, & Synodi Chalcedonensis irretractabili judicio (quemadmodum Leo ipse loquitur) iterùm obtinuerit; itaque grati animi fuit Canones, quorum ope jus suum tuitus fuerat, cæteris receptis Canonibus accensere, eaque in re Orientalibus reliquis viam præire, cùm præsertim id ei ex Chalcedonensis Concilii autoritate liceret.

b Lib. 1. Collectaneorum.

CAPUT VI.

De Collectione Trullana Synodo probata.

1. De Quini-sexta in Trullo Synodo.

I. CUM generales Synodi V. & VI. Constantinopoli celebratæ, altera anno Christi 553. altera an. 680. Fidem tantùm adstruxissent, damnatis eorum temporum erroribus; sed nullos Canones edidissent: Græci Episcopi post annos à 6. Synodo, non quatuor, aut quinque duntaxat, (ut memorabat in VIII. Synodo Oecumenica Tarasius Patriarcha Constantinopolitanus) sed 27. tempore Justiniani junioris, coeuntes Concilium celebrarunt; quod Trullanum & Quini-sextum est appellatum: *Trullanum* quidem, quòd in Trullo Palatii Constantinopolitani habitum esset, quemadmodum & VI. generalis Synodus. Trullus quid esset indicatum est lib. 2. cap. 5. & 8. *Quini-sextum* dictum est hoc Concilium, quòd ejus Præsules videri vellent id quod V. & VI. universalibus Synodis deerat, supplevisse, editis disciplinæ tuendæ causa Canonibus. Et sanè Canones non parca manu condiderunt, nempè 102. quot nulla alia Synodus ediderat.

2. Ea Synodus quatenus apud Latinos recepta.

II. IN ea Synodo, quam & Sextam absolutè Græci sæpenumerò vocant, licèt suus Romano Pontifici ad subscribendum relictus fuerit locus, & Gortynæus in Creta Episcopus, aliique velut ejus vicem implentes, cum aliis Orientalibus subscripserint: reverà tamen sine Latinorum ipsiusque Summi Pontificis interventu habita est hæc Synodus;

neç

nec modò aliena à Romanæ Ecclesiæ usu constituit, sed receptum in ea Clericorum sacratorum cælibatum damnare, atque acriter reprehendere non est verita. Unde ipsius Canones in Ecclesia Romana recepti non sunt, nisi quatenùs superioribus Synodis, & probatis moribus contrarium nihil continebant, ut postea Humbertus Cardinalis, Episcopus Silvæ candidæ, Leonis IX. Legatus, apud Græcos contestatus est.

III. EJUS secundo Canone pluribus tum Conciliorum Decretis, tum Patrum Græcorum responsis additum est Canonicum robur, unde orta est nova apud Græcos Canonum Collectio: itaque præter Canones *Apostolorum*, *Nicænos*, aliosque prioribus Collectionibus insertos, recepti sunt in hac Synodo Canones *Carthaginenses*, & Canones præterea Synodi *apud Constantinopolim* sub Nectario habitæ; deinde ad receptos jam *Basilii* Archiepiscopi Cæsareæ in Cappadocia Canones, alii adjecti sunt, *Dionysii* nempe & *Petri* Patriarcharum *Alexandrinorum*; *Gregorii* Neocæsareæ in Ponto Episcopi, *qui Thaumaturgus* est appellatus; *Athanasii* quoque Patriarchæ Alexandrini; *Gregorii* Episcopi *Nisseni*; *Gregorii* alterius, *Nazianzeni* scilicet, qui Theologus cognominatus est; *Amphilochii* Episcopi Iconiensis, *Timothei* & *Cyrilli Alexandrinorum*, ac *Gennadii* Patriarchæ *Constantinopolitani*. Ultimo loco in honorem B. Cypriani Martyris adjectus est etiam Canon *Synodi Africanæ*. Additur prohibitio ne quis ante dictos Canones adulterare, aliosve ab his admittere audeat, cujusmodi à quibusdam adjecta falsa inscriptione compositi. Hinc apparet quibus ex Conciliis & quorum Patrum e scriptis coagmentata fuerit ex ejus Synodi præscripto hæc Collectio; & quanta tunc Canonum moles ad priores Collectiones accesserit. De quorum aliquibus nonnulla videntur annotanda.

3. Probati in hac Synodo Canones complures, ex quibus nova Collectio.

CAPUT VII.

De Conciliorum & Patrum Canonibus hac Collectione additis ad superiores, deque ejus Appendice.

I. CARTHAGINENSE Concilium in nova illa Collectione absolutè nuncupatum, non tam unius, quàm plurium Africanarum Synodorum selectos Canones comprehendit, velut quidam Codex Canonum ejus Ecclesiæ, quemadmodum indigitavit Christophorus Justellus, qui eum Codicem Græcè & Latinè, adjectis notis suis, edidit. Ea Canones Africanos 132. à Græcis receptos complectitur. Hi Canones jam anteà à primis usque Imperatoris Justiniani temporibus in codicem Canonum Ecclesiæ Romanæ relati fuerant à Dionysio Exiguo; qua de re suo loco accuratiùs differemus.

1. Canonum Carthaginensium nomine intelligitur Collectio Africana.

II. AT Concilium Carthaginense Cypriani longè antiquius est, utpote ann. 256. Sedem Romanam obtinente Stephano I. Romanis imperante Decio, ab Episcopis 84. habitum de iterando Hæreticorum

2. De Synodo Carthaginensi Cypriani.

corum & Schismaticorum, ad Ecclesiam Catholicam confugientium, Baptismo. Ejus Canon ab Ecclesia in universum damnatus, non absolutè hìc probatur; sed prout secundum majorum formam, & juxta consuetudinem ab illis traditam obtinuit. Is hujus loci sensus intelligendus est: & quanquam, quod ad hæreticos attinet, satis ambiguè locutus ea de re videatur B. Basilius [a]; tamen Trullanos Antistites ad Canonem Apostolorum 46. Concilii Nicæni XIX. maximè verò ad ultimum Canonem Constantinopolitanæ Synodi, Oecumenicæ II. respexisse nihil dubito: ex quo quidem postremo Canone petenda est cæterorum vera interpretatio, ut scilicet eorum Baptisma rejiciatur, qui ab usitata Ecclesiæ formula in eo administrando recedunt; & sic perperam tincti nec pro baptizatis habeantur, sed baptizandi in Ecclesia veniant: non tamen baptizati ab iis hæreticis qui receptæ formæ inherent, & fidem Ecclesiæ in eo articulo sequuntur.

a Can. 1.

3. *De Synodo Constantinopolitana Nectarii.* III. CONSTANTINOPOLITANUM autem Concilium, quod hic reliquis adjungitur, à *Nectario* ejus urbis, ac Theophilo Alexandrino Patriarchis habitum fuerat, anno 394. in causa Agapii & Bagadii de Bostrensi Episcopatu inter se contendentium.

4. *De Canonibus S. Dionysii Alexandrini.* IV. QUOD spectat ad Patriarcharum, aliorumque Præsulum Græcorum Decreta, occurrunt 1. loco Canones S. DIONISII Patriarchæ *Alexandrini*, qui Heracleæ in ea dignitate successisse legitur sub exitum Philippi Arabis Imperatoris, & martyrium deinde passus ann. Christi 262. aut sequenti. Is interrogatus per epistolam à Basilide Episcopo Pentapolitanæ provinciæ, de diversis articulis, responsum dedit, cujus capita quatuor pro Canonibus recepta fuerunt.

5. *De Canonibus S. Petri Alexandrini.* V. S. PETRUS Alexandrinus quoque Patriarcha fuit, Theonæ, qui post Dionysium sedit, successor. Martyrium & ipse subiit Imperatore Diocletiano circa annum 310. Decreta sive Regulas quindecim scripsit, [a] circa Lapsos tempore persecutionis.

a In Sermone de Pœnitentia.

6. *Gregorii Thaumaturgi.* VI. GREGORIUS, anteà Theodorus dictus, Neo-Cæsareæ in Ponto Polemoniaco Archiepiscopus, cognomento *Magnus*, & à frequentibus editis miraculis THAUMATURGUS, postquàm Origenem audierat, à Phedino Amasenorum Præsule Episcopus est consecratus, & in Decii persecutione in solitudinem secessit. *Epistolam* Canonicam posteà scripsit *de Pœnitentia* variorum delictorum, præsertim verò de *Idolothytorum participatione*, cujus extant Canones undecim. Obiit circa annum 266. Ejus vitam scripsit Gregorius Nyssenus.

7. *Canones S. Athanasii.* VII. ATHANASIUS, in Alexandrino Patriarchatu paulò post Concilium Nicænum Alexandro successit, qui post Aquilam Petri successorem eam Sedem tenuerat. Neminem latent ejus pro vera Fide labores adversùs Arianos, atque horum in illum diræ calumniæ, persecutiones, atque irrogata ipsorum artibus exilia. Inter alia opera *Epistolam* scripsit *ad Ammum*, sive Ammonem Monachum de nocturna seminis fluxione; tùm aliam *Epistolam* quæ inter festivas seu festales 39. numeratur, qua recensentur *Libri Canonici* utriusque Testamenti. Epistolam quoque scripsit *ad Rufinianum* Episcopum, ni fallor, *de Lapsis in hæresim* admittendis ad Pœnitentiam, non tamen ad Clerum. Et hæ tres Epistolæ huic Collectioni fuerunt insertæ.

8. *De Epistolis* VIII. BASILIUS Cappadox, peractis apud Athenas cum Gregorio Nazian-

Nazianzeno studiis, in Eremum Ponticam secessit; ubi Monachum professus, instituti Monastici Regulas conscripsit. Inde revocatus adversùs Hæreticos, curam Cæsariensis in Cappadocia Ecclesiæ sub Eusebio Episcopo gessit. Tandem Archiepiscopus ejus civitatis anno 369. creatus quantumvis reluctans, brevi à Valente Ariano Imperatore variè vexatus, post multa præclarè gesta & tolerata, obiit anno 378. Ejus, præter cætera opera, extant *Epistolæ* tres *Canonicæ ad Amphilochium* Iconii Episcopum. Duæ priores continent 85. Canones: prima sedecim priores, altera reliquos: tertia unico Responso *De ciborum delectu* contra Encratitas, absolvitur. Accedunt alia quoque in hanc Collectionem relata, nimirùm Epistola ad Gregorium *Presbyterum*, ut à muliercula, cum qua habitabat, abscederet; tùm alia *ad Chorepiscopos*, qua vetat absque ipsius notitia quenquam ad sacrum Ministerium promoveri. Præterea *ad Episcopos sibi subjectos*, ne pecuniæ ab Ordinandis accipiantur. Additi sunt ex Libro de Spiritu Sancto ad Amphilochium, centones duo; ex capitibus videlicet 27. & 29. ubi de *Traditionibus* differit, quò Fidem de Spiritu Sancto adstruat. Adjectum est denique fragmentum ex ejus Epistola ad Nicopolitanos in Armenia minori. *Canonicis S. Basilii.*

IX. GREGORIUS, Magni Basilii frater, Rhetoricis disciplinis usque ad invidiam excultus, ex conjugato factus est *Episcopus Nyssenus* in Armeniæ minoris & Cappadociæ confinio: anno 369. pulsus ab Arianis, ac deinde restitutus in prima Constantinopolitana Synodo Oecumenica, ejus nomine *Symbolum* composuit, quod à reliquis Patribus comprobatum est. Ejus inter alia *Epistolam ad Letoium* Melitines in Armenia minori Episcopum habemus de vitiis & peccatis; quæ Canonicis est annumerata. *9. De Gregorii Nysseni Canonibus.*

X. GREGORIUS, cognomine *Theologus* ob eminentem sacræ Scripturæ peritiam; postquam Athenis Oratoriam aliquantùm professus erat, in Aulam frustrà vocatus à Juliano Imperatore, Monasticam cum Basilio vitam prætulit: à quo invitus Sasimorum Episcopus dictus est ann. circiter 371. Postea Patri in curanda Ecclesia Nazianzena adjutor factus, ex eo *Nazianzeni* titulum tulit. Constantinopolim deinde missus à Meletio Antiocheno adversus Arianos, à Petro Alexandrino Episcopus ibi est constitutus, & à Concilio Oecumenico II. confirmatus: sed ob turbas posteà in eadem Ecclesia ortas abdicavit. Ex plurimis ejus operibus excerptum *Librorum sacræ Scripturæ Catalogum* versibus conscriptum in hanc Collectionem inferri placuit. *10. De S. Gregorii Nazianzeni Catalogo librorum Canonicorum.*

XI. AMPHILOCHIUS, Episcopus Iconii in Lycaonia provincia, cui falsò adscribitur vita sancti Basilii, mendis scatens; tùm alia opera, tùm *Iambos* de numero sacrorum Codicum scripsit perinde ac Nazianzenus. *11. Iambi Amphilochii de sacris Scripturis.*

XII. TIMOTHEUS, Petri Alexandrini frater, post Athanasium Patriarcha ipse quoque electus est anno 380. & *Responsa Canonica* 17. edidit. *12. Timothei Responsa Canonica.*

XIII. CYRILLUS, Theophili Patriarchæ Alexandrini sorore natus, post eum ad eandem dignitatem provectus est anno 412. Scripsit adversus Nestorii hæresim; & nomine Cælestini Papæ præfuit Ephesinæ Synodo, in qua damnatus est Nestorius; ac post multas ab ejus sequacibus ærumnas, mortuus est anno 444. Ex ejus Epistolis duæ sunt *Canonica*, *13. Cyrilli Alexandrini Epistola Canonica.*

nica,

nicæ, distributæ in Canones septem, altera *ad Domnum*, altera *ad Episcopos Libyæ*, ac Pentapoleos.

14. Gennadii Constantinopolitani Epistola Encyclica.

XIV. GENNADIUS Patriarcha *Constantinopolitanus* ob doctrinam & sanctitatem creatus anno 458. post Anatolium, sedit annos 14. Præter alia opera *Epistolam Encyclicam* composuit ad summum Pontificem & Synodum Romanam, contra Ordinationes quæ data pecunia fiunt.

15. Additamentum Collectionis proximè memoratæ.

XV. TERTIÆ huic Collectioni post Nicænam II. Synodum, Oecumenicam VII. id est circa annum 790. accesserunt ejus Synodi Canones 22. quæ non tam nova collectio extitit, quàm superioris Appendix.

16. Ejus primæ Editiones, tum Græca, tum Latina, non tamen totius.

XVI. HUJUS porrò ejusmodi Appendice auctæ Collectionis priorem partem, qua Apostolorum & Conciliorum Canones numero 598. continentur, primus apud nos ex Pictaviensi S. Hilarii Bibliotheca Græcè vulgavit anno 1540. Joannes Tilius Engolismensis, postea Briocensis, ac tandem Meldensis Episcopus, qui in Epistola nuncupatoria ad Franciscum Turnonium Cardinalem spem fecerat proferendi ex eadem Bibliotheca tomi secundi, qui sanctorum Patrum Græcorum Epistolas Canonicas complectitur. Sed nec ab eo, nec ab alio, sive ex eadem Bibliotheca, sive ex Regia, purum ac sine admixtione, Græcè vulgatum vidi, nisi quòd hæc omnia in Gentiani Herveti Latina Canonum versione anno 1561. atque hoc seculo Græcè simul & Latinè in sequenti mox Collectione publici Juris facta sunt.

CAPUT VIII.

De Ultima Græcorum Collectione per Concilia.

1. Quid differat hæc Collectio à superiori.

I. POSTREMA Canonum per Synodos digestorum Collectio, quæ apud Græcos quarta habetur inter eas, quæ alicujus nominis atque usus fuerunt, duplici ex capite à superiori differt, primò quidem quantùm ad materiam, quòd duorum Conciliorum apud Constantinopolim congregatorum, vel potiùs Conciliabulorum Canones, quosdam etiam Centones Patrum Ecclesiæ Græcæ contineat, ultra priorem, hæc Collectio. Præterea quantùm ad ordinem, quòd non idem omninò hic servatus sit in collocandis Conciliis, qui hactenùs servatus fuerat: sed minore habita temporum cura, omnes generales Synodi (excepta octava) & quæ pro generalibus à Græcis schismaticis habentur, locatæ reperiuntur ante omnes locales & minores, quamvis antiquiores: ita ut qui honor in prima Collectione delatus fuerat soli Nicænæ Oecumenicæ I. Synodo, is in hac ad reliquas œcumenicas porrectus fuerit.

2. Hujus Collectionis Autor, & quid ea contineat.

II. AUTOR ejus putatur *Photius* Patriarcha Constantinopolitanus, dissidii Græcorum à Latinis, vel auctor, vel fautor præcipuus. Ille Collectionem hanc consarcinasse videtur sub Christi annum 880. post Concilium scilicet in Templo S. Sophiæ habitum anno 879. Pontifice Romano

no Joanne VIII. Quod quidem Concilium Oecumenicum VIII. Græci nuncupant, nobis Conciliabulum est. In eo quippe non modò post obitum S. Ignatii legitimi Patriarchæ, confirmata est Photii restitutio; sed etiam vera octava Oecumenica Synodus, quæ Photium tanquam invasorem dejecerat, abrogata; quin & vox illa, *Filioque*, sublata est è Symbolo. Conciliabuli tamen illius à 383. Episcopis habiti Canones in hanc Collectionem relati fuerunt inter universales Synodos, unà cum Canonibus anterioris alterius Synodi anno 859. & 861. in Templo SS. Apostolorum congregatæ, quam 1. & 2. dixerunt, quòd cum primo congressu, post discussa dogmata, & Ecclesiastica negotia, dissidium inter Episcopos ortum esset, nihil fuisset definitum: unde necesse fuit altero congressu prioris acta firmari. In ea Synodo Episcopi circiter 318. injustam Ignatii condemnationem, & illegitimam intrusionem Photii ratam habuerunt, præsentibus Nicolai Papæ Legatis; qui tamen anno sequenti gesta illius Synodi penitùs abrogavit.

3. Hic inserta opuscula Theophili Alexandrini, & Tarasii Constantinopolitani.

III. PRÆTER Canones Conciliorum & Patrum, qui Trullanæ Synodi Canone secundo memorantur, huic Collectioni inserta fuerunt, tùm Concilia illa Photiana, tùm opuscula duorum Patrum, quæ jam anteà, ni fallor, conjecta fuerant in Appendicem superioris Collectionis, *Theophili* nimirum Alexandrini, & *Tharasii* Constantinopolitani Patriarcharum. Prioris quidem opuscula quinque, *Allocutio* nempe, cum sancta *Theophania* in die Dominico instarent: *Commonitorium* Canonibus decem constans, quod Ammoni datum fuit, propter ea quæ gesta fuerant apud Lyco Ægypti civitatem; cum *Responsis* sive *Epistolis* tribus: prima de iis qui dicuntur Cathari, aliæ ad Agathonem, atque ad Menam Episcopos. Cæterùm Theophilus Timothei successor, circa annum 385. creatus Patriarcha Alexandrinus, ob perperam damnatum B. Joannem Chrysostomum ab Innocentio I. excommunicatus est: sed acta, ut quidam tradunt, ante obitum pœnitentia, egregiam sui memoriam reliquit ob damnatos Origenistas & præclara *de Cyclo Paschali*, aliisque rebus Ecclesiasticis monumenta.

4. Hujus Collectionis Enarratores Græci.

TARASII verò Epistola in hanc Collectionem relata, scripta est è Concilio Nicæno II. anno 787. *de Ordinationibus per pecuniam* minimè faciendis, ad Adrianum Papam.

IV. HÆC illa est Græcorum Collectio, quam Joannes Zonaras Monachus, Alexius Aristinus, itidem Monachus, & Theodorus Balsamon Patriarcha Græcorum Antiochenus, homines schismatici Commentariis suis illustrarunt; quorum idcircò lucubrationes cautè legendæ.

5. De Synodicis, & Constitutionum Ecclesiasticarum Sylloge.

V. HIS in Bibliotheca Juris Canonici à Guill. Voello, & Henr. Justello edita, adjecti sunt tres Libelli Synodici, seu opuscula de sex, septemve Synodis Oecumenicis primis, *Photii* scilicet, *Nili* Metropolitæ Rhodii, & *Anonymi*. Præterea *Synodicon*, narrationem complectens omnium Synodorum ad Octavam usque Oecumenicam; & *Balsamonis* Collectio *Constitutionum Ecclesiasticarum*, è Codice, Digestis, & Novellis Justiniani, olim sub nomine *Paratitlorum* à Leunclavio Latinè vulgata.

6. Græcorum Orthodoxa Collectio habet veram Octavam

VI. OBSERVANDUM hoc loco est in Codicibus quibusdam manu exaratis inveniri veram Octavam Synodum Oecumenicam, quæ anno 879. pro Ignatio contra Photium celebrata est; & hæc legitima est

Synodum Oecumenicam. est censenda Collectio Græcorum, qui Romanæ Ecclesiæ adhærebant: illa altera Schismaticorum propria est.

7. Catalogus Synodorum & Patrum, quorum Canones hic sunt expressi. VII. NUNC operæ pretium fuerit Conciliorum & Patrum Græcorum, quorum Canones in hac Collectione continentur, syllabum adjicere: ut hinc cognoscere quisque possit quod sit inter priores, & hanc ultimam Collectionem discrimen.

CATALOGUS CANONUM Collectionis Græcorum Postremæ.

1. CANONES Apostolorum. 85.

Canones Conciliorum.

2. CANONES Concilii Nicæni, I. Oecumenici. 20.
3. Canones II. Synodi, I. Constantinopolitanæ. 7.
4. Canones Synodi Ephesinæ, III. Oecumenicæ. 8.
5. Canones Synodi Chalcedonensis, IV. Oecumenicæ. 29.
6. Canones Sextæ in Trullo Synodi. 102.
7. Canones Septimæ Synodi Oecumenicæ, Nicænæ II. 22.
8. Canones Synodi Constantinopolitanæ I. & II. dictæ, in Templo SS. Apostolorum habitæ. 17.
9. Canones Constantinopolitanæ Synodi in Templo Sanctæ Sophiæ. 3.
10. Canones Carthaginensis Synodi sub S. Cypriano. 1.
17. Canones Synodi Carthaginensis tempore Honorii, Præside Aurelio. 134.
18. Epistola Attici Constantinopolitani ad eam Synodum. 1.
19. Epistola Synodi Africanæ ad Cœlestinum Papam. 1.
20. Ex Actis Constantinopolitanæ Synodi sub Nectario de Agapio & Bagadio.
11. Canones Synodi Ancyranæ. 25.
12. Canones Synodi Neocæsariensis. 15.
13. Canones Synodi Gangrensis. 21.
14. Canones Synodi Antiochenæ. 25.
15. Canones Synodi Laodicenæ. 60.
16. Canones Synodi Sardicensis. 21.

Canones Patrum.

BEATI Dionysii Archiepiscopi Alexandrini, Can. 4.
S. Petri Archiepiscopi Alexandrini & Martyris. 15.
B. Gregorii Neocæsariensis Archiepiscopi, cognomine Thaumaturgi, Canones. 11.
S. Athanasii Archiepiscopi Alexandrini. 3.
S. Basilii Cæsareæ in Cappadocia Archiepiscopi Epistolæ Canonicæ, in quibus Canones omninò. 93.
Canones ad Amphilochium. 86.

Ejus-

Ejusdem aliæ Epistolæ, Canones. 5.
Ejusdem capita duo ex Libro de Spiritu Sancto. Cann. 2. 2.
Gregorii Nysseni Epistola Canonica ad Letoium Archiepiscopum Melitines. Cann. 8.
Timothei Alexandrini Responsa Canonica. 18.
Theophili Alexandrini Commonitoria, &c.
Cyrilli Alexandrini Epistolæ Canonicæ duæ.
S. Gregorii Theologi, cognomento Nazianzeni, Metra de Libris Veteris & Novi Testamenti.
Amphilochii Episcopi Iconiensis Jambi de eodem argumento ad Seleucum.
Gennadii Patriarchæ Constantinopolitani, & Synodi ejus Epistola Encyclica, sive Circularis.
Ex Epistola Magni Basilii ad Nicopolitanos.
Tarasii Patriarchæ Constantinopolitani ad Pontificem Adrianum I. Epistola.

His addita pauca quædam in editionibus horum Canonum, cum notis Zonaræ per Quintinum, & cum notis Balsamonis per Gentianum HERVETUM.

Hactenus de Græcis Canonum Collectionibus per Concilia dispositis. Veniamus ad eas quæ per certas rerum ac materiarum velut classes digestæ, ac de iis quæ collatas cum Canonibus Leges principum habent.

CAPUT IX.

De Collectione & Nomo-Canone Joannis Antiocheni cognomento Scholastici.

I. JOANNES SCHOLASTICUS dictus, ex Sirmi pago Antiochiæ finitimo, Presbyter primùm *Antiochenus* & Apocrisiarius, ad Regiæ urbis Patriarchatum evectus est anno 564. quo tempore pulsus est ab ea sede Eutychius, quòd Justiniano Imperatori hæresim Incorruptibilium promulganti obsisteret. Itaque inter quatuor Patriarchas Constantinopolitanos, qui sub Justiniano vixerunt, postremus fuit hic *Joannes*, sedemque tenuit annos quatuordecim cum mensibus septem, & sub Tiberio Apsimaro vivere desiit anno 578. ac locum fecit Eutychio ante dicto per Tiberium revocando: qua de re Procopius in Anecdotis, Evagrius [a], & Nicephorus. [b] *Scholasticus* autem est appellatus, quòd è Schola sive Ordine Advocatorum ad Ecclesiasticum Ordinem transiisset. Advocati quippe, & qui ex illo Ordine prodeunt, vocantur Scholastici de Foro, in Synodo Sardicensi.

1. Quis fuerit Joannes Scholasticus autor hujus Collectionis.

a Lib. 4. Hist. Eccl. cap. 37. sub fin.

b In Chron. & in Catalogo Patriarch. Continop.

II. Hic JOANNES *Antiochenus* Canonum Collectionem ex secunda superiùs memorata confecit, nova methodo: etenim eam in 50. titulos divisit, nec ordine temporis servato, nec serie, seu consequentia numerorum, pro veterum more; sed similia similibus, ad eandem scilicet rem

2. Ejus methodus non multum diversa à Theodorii Collectio-

ne in 60. Titul. divisa.

rem pertinentia, conjungendo, & suos cuique titulo Canones, eosque expansos, sive integros subjiciendo, quemadmodum ipsemet in ejus operis Præfatione testatur. In ea alterius quoque prioris Collectionis meminit, non dispari methodo in titulos 60. distinctæ, quam Theodorito assignatam fuisse monuimus capite superiori.

3. In ea digerenda usus videtur Theodoriti Collectione per Synodor. seriem ordinata.

III. EUM verò in hac per classes ac rerum titulos Collectione concinnanda usum esse, altera è duabus Collectionibus post Chalcedonense Concilium editis, quam non improbabiliter Theodorito adscribi posse jam ante demonstravi, colligitur ex indice sive ordine Canonum præfationi subjuncto: in quo post Canones Apostolorum, recensentur decem Synodorum Canones, nimirum Nicænæ, Ancyranæ, Neocæsariensis, Sardicensis, Gangrensis, Laodicenæ, Constantinopolitanæ I. Ephesinæ, & Chalcedonensis; quibus se addidisse fatetur Canones S. Basilii sexaginta octo, ex tribus Canonicis ejus Epistolis.

4. Non ignota Nicolao I. Pont. hac Collectio.

c Can. ult. dist. 16. in Ep. ad Photium.

IV. AD hanc Collectionem respexisse videtur Nicolaus I. Pontifex, eamque nomine Concordiæ Canonum intellexisse, quòd in ea concordantes, atque ad idem argumentum spectantes Canones simul congesti in certa capita atque in unam consonantiam commixti essent. Nicolai hæc sunt verba [c] ad Photium Patriarcham Constantinopolitanum, qui Sardicenses Canones apud Græcos non extare scripserat: *Quomodo*, inquit, *non sunt penes vos Canones Sardicenses, quando inter quinquaginta titulos quibus concordia Canonum apud vos texitur, ipsi quoque reperiuntur?*

5. Ordo Titulorum hujus Collectionis.

V. TITULI autem hujus Collectionis non temerè dispositi, sed certo digesti ordine fuerunt. Nam cum jura, Personarum causa sint constituta, in *Personarum Ecclesiasticarum* enumeratione, divisione, differentia & officio universum jus Canonicum eorum temporum exponit autor. Et primùm quidem ab *Episcopis* orditur, Canonesque ad eorum dignitatem pertinentes primis titulis proponit; deinde ad *Presbyteros*, *Diaconos*, *Subdiaconos*, cæterosque Clericos transgressus, Canones refert ad unumquemque gradum spectantes. Posteà *de Monachis*, ac tandem de fidelibus *Laicis* eadem ratione disserit: ita ut universa hæc Collectio ad unum summum genus revocari possit, nempè ad Personas. Quam methodum alii quoque Græci & Latini Collectores amplexi sunt, inque his Martinus Bracarensis, ut suo loco videbimus.

6. Collectio hæc ubi & unde edita.

VI. COLLECTIONIS hujus tria extant exemplaria manu descripta: unum admodum vetustum Romæ in Bibliotheca Vaticana, delatum Heidelberga ex Palatina Bibliotheca. Eximium illud quidem, sed exesum, nec nisi dimidiatum: alterum non minùs antiquum, at integrum in Bibliotheca illustrissimi quondam Franciæ Cancellarii Petri Seguerii: tertium in Bibliotheca Claramontani Collegii Societatis JESU Lutetiæ, ex quo præcipuè à Voello & Justello edita est in Bibliotheca Juris Pontificii veteris.

7. Nomo-Canonis ab eodem Joanne concinnati Ordo idem.

VII. Huic Collectioni in qua Canones verbatim referuntur, & quam Joannes Antiochenus adhuc Presbyter composuisse creditur, *Nomo-Canonem*, id est Collationem Legum cum Canonibus, deinde Patriarcha jam factus attexuit. Hic porrò iisdem titulis constat, quibus superior Canonum Collectio ab eodem exarata: eosdemque sub singulis titulis Canones continet ex variis Synodis depromptos; in quibus

pro

pro temporum varietate ac necessitate causarum promulgati fuerant. Verùm Canones in hoc posteriore opusculo non pleni & expansi describuntur; sed per indicem tantum, sententia eorum, qui in unumquemque titulum conjecti erant, brevi compendio verborum expressa. Deinde verò Canonum per singulos titulos Indici subjiciuntur. Constitutiones Imperatorum, sive earum capita ex Codice ac Novellis petita, quibus Canones ad hoc vel illud negotium pertinentes, non dispari sanctione firmati fuerunt. Ad calcem autem totius Collectionis adjecta sunt 84. *capita ex Novellis* ejusdem Justiniani desumpta, quæ Canonibus etiam congruere ab autore dicuntur.

VIII. NON itaque abs re Franciscus Florens antè laudatus earum Collectionum quibus ex mixtura Legum & Canonum inditum est *Nomo-Canonum* nomen, originem refert ad hunc Joannem Scholasticum. Quod autem existimat idem vir eruditus Collectionem quinquaginta Titulorum ex Canonibus solis coagmentatam, de qua hujus capitis initio actum est, fuisse Theodoriti, cui Joannes Scholasticus excerpta Legum duntaxat addiderit; id quidem ex eo erui posse videtur, ut suprà notabamus, quòd in Codice Regio principium Collectionis Theodoriti titulo inscribitur; in fine verò ejusdem Collectionis notatur expresse Joannes Scholasticus Leges subjunxisse; quod nec Theodoritus facere potuit, cùm Constitutionum Imperatoriarum, quæ in hac Collectione referuntur, pars magna post ejus mortem edita fuerit. Verùm ne viro clarissimo hac in parte subscribam, facit quòd in pluribus mss. Codicibus jam indicatis, initio Collectionis integræ præfigitur nomen Joannis Patriarchæ Constantinopolitani; & quòd in ejus operis Præfatione antiquior Collectio memoratur in 60. Titulos distributa, omissis Basilii Canonibus, qui in hanc conjecti sunt: quo argumento antiquiorem illam Titulorum sexaginta Collectionem Theodorito assignabant jam dictus Florens, & illustrissimus Archiepiscopus P. de Marca. Ex nomine autem Joannis Scholastici ad finem Nomo-Canonis adscripto, nihil aliud colligi posse existimabant, quàm illos octoginta Articulos ex Novellis decerptos toti operi ab eo fuisse subjunctos. Sed, ut diximus, ex Epigraphe aliorum Codicum videtur universum opus, tùm duplicis Collectionis, Canonicæ nempe & Nomo-Canonicæ, tum Appendicis ex Novellis decerptæ, eidem Joanni Scholastico adscribendum: ita ut, si quid horum Theodorito assignandum, id ad Collectionem alteram Canonum juxta Conciliorum seriem digestorum, de qua jam cap. 5. hujus libri diximus, contrahendum videatur.

8. Joannes Scholasticus videtur primus operis Nomo-Canonici auctor, non tamen Canonum per titulos digerendorum.

CAPUT X.

De Photii Nomo-Canone.

I. PHOTIUS autor postremæ Collectionis de qua superiori capite, ei Collectionem quoque Legum adjecit, condito *Nomo-Canone*, quem exemplo Joannis Antiocheni confecit: sed ordine diverso,

1. Nomo-Can. Photii diversus à superiore.

verso, atque Imperatoriis Constitutionibus jam ex Justiniani corpore desumptis. Eo in opere propositis per singula capita Canonibus ad materiam quamque spectantibus, Leges indicat, quæ cum his affinitatem habent: sed indicat tantùm; neque enim articulos integros describit, quemadmodum à Joanne Scholastico factum fuerat.

2. Divisio hujus Nomo-Canonis. II. DIVIDITUR totum hujus Nomo-Canonis Corpus in Titulos quatuordecim; Tituli in capita subdividuntur. Titulorum porrò hæc sunt Lemmata, quæ uniuscujusque argumentum ostendunt.

TIT. I. *De Theologia & Fide Orthodoxa, deque ordinationibus Episcoporum* & *Clericorum*, cujus sunt capita sive articuli, 38.

T. II. *De Extructione Ecclesiarum, sacris vasis, & Clericis qui præter Episcoporum sententiam Altaria erigunt*, capita 4.

T. III. *De Precibus & Psalmodia, Lectione & Oblatione, Communione, & Lectorum ministerio*, capita 22.

T. IV. *De Catechumenis & sancto Baptismate*, capita 17.

T. V. *De iis qui contemnunt Ecclesias, & Synaxes, & Memorias; & de iis qui comedunt in Ecclesiis & de Agapis*, capita 3.

T. VI. *De fructuum Oblatione*, capita 3.

T. VII. *De Jejunio, Quadragesima, & Pascha, & Pentecoste, & Dominico, & Sabbato, & genuflexione*, capita 5.

T. VIII. *De Parochiis, & quomodo versentur Episcopi & Clerici, & de eorum Peregrinatione, & de annuis Synodis, & de susceptione Hospitum, & doctrina, & Commendatitiis & Pacificis Epistolis*, & *quasnam res agant publicas vel privatas, & quomodo se invicem honorant*, capita 19.

T. IX. *De Peccatis & Judiciis Episcoporum & Clericorum, & Excommunicatione, & Depositione ac Pœnitentia, & quænam peccata solvit manuum Impositio*, capita 39.

T. X. *De Administratione rerum Ecclesiasticarum, & de iis quæ sunt propria Episcopi*, capita 8.

T. XI. *De Constructione Monasteriorum & Monachorum statu*, capita 16.

T. XII. *De Hæreticis, & Judæis, & Gentilibus*, capita 18.

T. XIII. *De Laicis*, capita 41.

T. XIV. *De communibus hominibus*, capita 7.

3. De tempore hujusce Nomo-Canonis. III. Quo tempore hic Nomo-Canon conditus fuerit, aliquatenùs indicat Theodorus Balsamon [d]; ait enim compositum fuisse ante *Legum Repurgationem*, quam imperante Constantino Porphyrogenito factam tradit, qui anno 912. Imperium iniit Orientis, defuncto Patre Leone, cognomine Philosopho.

d In ejus Præfat.

4. De Basilicis. IV. PER Legum autem *Repurgationem* intelligit Balsamon alteram Editionem Basilicorum: quæ vigesimo post primam anno facta memoratur. Cæterùm *Basilica* continent Legum Romanarum Collectionem, in quam imperante Basilio Macedone, vel potiùs Leone, sed de nomine aut ex mente Basilii Patris, transfusæ è Latino in Græcum sermonem Leges Justiniani diversa planè methodo, unà cum posteriorum Imperatorum Novellis Constitutionibus permixtæ, in sexaginta Libros distributæ sunt. Quod opus tempore Constantini Porphyrogeniti post annos 20. emendatum, per Orientem exinde invaluit, explosa ferè Jurispru-

pru-

prudentia Justinianea; qua de re Cujacius [e], Gothofredus [f], Marquardus Freherus [g], Josephus Suaresius [h], Innocentius Cironius [i], Annibal Fabrotus [l], aliique.

V. PROBABILE videtur porrò ante editum hoc opus Basilicorum, Nomo-Canonem à Photio fuisse conscriptum. Mirum enim esset hominem adeò Imperatoribus addictum, novæ ac suo tempore institutæ Legum compositionis non meminisse, eaque postposita vetustiori potiùs, quæ per illam multis in locis corrigebatur, inhæsisse. Unde augurari licet concinnatum fuisse hunc Nomo-Canonem quo tempore pulso Ignatio Patriarchatum Photius obtinebat, hoc est post annum 858. ante 863.

VI. QUOD ad *Nomo-Canonis* nomen attinet, id à Balsamone per secundam declinationem effertur, dicit enim Νομοκανόνον, non Νομοκανόνα. Refert idem ad Canonem secundum Synodi Trullanæ, in supplemento, se innumeros ejus generis libros vidisse; monetque omnes, qui Nomo-Canonem lecturi sunt, ne antiquioribus Nomo-Canonum libris mentem adhibeant; sed hoc quod à Patriarcha Photio est elaboratum legant: Nomo-Canonem autem quo in 50. Titulos redactæ erant Leges & Canones, cæteraque ejus generis opera, quæ Justiniani Novellas jam exoletas, & alias quasdam Leges ex Digestis ac Codice continent, & quæ quòd plurimis verbis abundent, copiosiora putantur, nihili fieri ab hominibus majoris existimationis, qui ea perire sinunt. Sed hæc quæ in *Joannem Antiochenum* maximè cadunt, Balsamon sui magis Commentarii, quàm Photiani operis commendandi causa prætulisse videtur; tùm vix alias leges Photius adhibuerit in suo Nomo-Canone, quàm quibus usus fuerat Joannes Antiochenus, ex eodem nimirum Justiniani fonte petitis.

e 17. observat. cap. 31.
f Ad Nov. Leon.
g In Epist. ad Rudolph. II. Im. Editioni Juris Græco-Rom. præfixa.
h In notitia Basilicor.
i Lib. 4. observ. Jur. Can. c. 4. & 5.
l In Præf. Basil.

5. Pressiùs indicatur tempus compositi hujus Nomo-Canonis.

6. De Nomo Canonis, sive Nomo-Canoni nomine.

VII. IPSE verò *Theodorus Balsamon*, Diaconus primùm Constantinopolitanus, ejusdem Ecclesiæ Nomophylacem, & Chartophylacem se dicit, id est chartis ad jura Ecclesiæ pertinentibus, sive archivis Præfectum, & causarum Ecclesiasticarum Judicem: tandem Antiochenus Patriarcha dictus est, sed titulo tenùs, cum, ut refert Baronius Cardinalis [m], Latini Antiochiam tunc occuparent, suumque ibi Patriarcham haberent constitutum: quæ Balsamoni perpetui in Ecclesiam Romanam odii causa. Is mandato Emanuelis Comneni Imperatoris, & Michaelis Anchiali Patriarchæ Constantinopolitani, circa annum 1170. aggressus est enarrationem seu expositionem, tùm Nomo-Canonis, tùm Collectionis Conciliorum ab eodem Photio consarcinatæ: & Nomo-Canonem accuratè explanavit, ita ut Leges quæ in 60. Libros Basilicorum relatæ eodem tempore in usu essent, & quæ in horum repurgatione prætermissæ obsolevissent, sedulò annotaverit: earumque Legum quæ ex Justiniani Libris decerptæ à Photio indicabantur, sedem in Basilicis declaraverit: atque ita omissas in hoc posteriori Græcorum jure tanquam tacitè, ac per non usum abrogatas notaverit.

7. Nomo Canonis & Collectionis à Photio instituta, enarrator Balsamon.

m Tom. 12. Annal. ad an. 1191. sect. 19.

VIII. EANDEM Collectionem commentariis suis illustraverat *Joannes Zonaras*, magnus primùm Drungarius Biglæ, & Proto à secretis; deinde monachus S. Basilii circa annum 1120. *Drungarius* autem Biglæ Præfectum Excubiarum significat: nam posteriores Græci *Drungos* dixerunt militum globos, *Biglas* autem pro vigiliis seu excu-

8. De Zonaræ expositione ejusdem Collectionis.

V 2 biis,

biis, & excubitoribus. Ex notis verò Zonaræ quædam mutuatus est Balsamon.

9. Græci horum interpretes. IX. COMMENTARIORUM Balsamonis tùm in Nomo Canonem, tùm in Conciliorum Canones Latinam interpretationem è Græco Joannis Tilii exemplari adornavit Tridenti Gentianus Hervetus Aurelius, Rhemensis Canonicus; quæ interpretatio à Guillelmo Morellio anno 1561. typis mandata fuit; eodemque anno Henricus Agylæus ejusdem Balsamonis commentarios in Nomo-Canonem Latinitate à se donatos edidit Basileæ. Hujus versionem Christophorus Justellus ann. 1615. Parisiis excudi curavit cum Græcis ejus commentariis: sed separatim, non è regione; quod posteà factum anno 1620. adjectis ad calcem supplementis ex pleniori Codice Achillis Harlæi, primi quondam Præsidis Parisiensis. Tandem Nomo-Canonem Photii adjecta Præfatione, unà cum ejus Synodico Libello, accuratiùs Græcè & Latinè Parisiis anno 1661. ediderunt clarissimi viri Guilielmus Voellus & Henricus Justellus Christophori filius.

10. De Arsenii Scholiis. X. MEDIO inter Zonaram & Balsamonem tempore, circa ann. 1140. ARSENIUS monachus, de quo proximo capite, Scholia quædam in Photianam Collectionem scripsit, ipse quoque pari cum illis schismatis vitio laborans.

CAPUT XI.

De Nomo-Canonibus aliis, Synopsibus Canonum, & abbreviatis Collectionibus, Simeonis Logothetæ, Alexii Aristini, Arsenii, Harmenopuli, Pselli, Anonymi.

1. De Simeonis Logothetæ Epitome Canonum. I. EPITOMEN Canonum SIMEON *Magister & Logotheta* conscripsit, quam Aristini Synopsi posteriorem Voellus affirmat: nec tamen aut tempus quo Simeonem scripsisse arbitretur, nec testimonium autoris alicujus aut rationem conjecturæ sive sententiæ suæ adjicit. Verùm si idem fuit hic *Simeon* cum *Metaphraste*, qui Vitas Sanctorum collegit; is antiquior proculdubio Aristino invenietur. Etenim Aristinus nonnisi post annum à Christo nato 1000. vivebat, ut mox liquebit: Metaphrasten autem Baronius, Bellarminus, Possevinus jam seculo nono vixisse existimarunt. Bollandus, qui Martyrum aliorumque Sanctorum vitas ante aliquot annos descripsit, in Præfatione operis sui, tempora Simeonis conjicit in medium seculum decimum. Conjecturam ex eo ducit, quòd Michael Psellus, qui Simeonis illius elogium, & soluta, & ligata oratione celebravit, opus illud inchoatum ab eo notat à sanctæ Theoctistes Lesbiæ vita, idque post Leonis Imperatoris mortem: eum quippe vocat μακαρίτην, id est, felicis memoriæ. Leo autem Imperator anno Christi 910. vivere desiit. At Metaphrasten, quicquid oblatrent heterodoxi Scriptores, Principem secretariorum & Patricium, eademque cum nostro, Logothetæ dignitate præditum fuisse ostendunt, præter jam laudatos, Jacobus Gretserus, ac Theophilus Rainaudus S. J. Nomen autem *Logotheta* Græcis Neotericis non unum officii genus significavit.

Alii

Alii ex Logothetis Palatinis, generalis ærarii rationes curabant: aliis rei familiaris sive domesticæ Imperatoris, rei militaris aliis, aliis cursus, pecorum, ac denique secretorum cura incumbebat. Præter hos Logotheta erat Ecclesiasticus, cujus munus circa res Ecclesiæ communes versabatur: quæ omnia ex Codini Curopalatæ libro de officiis Aulæ & Ecclesiæ Constantinopolitanæ observat Joannes Meursius in Glossario Græco-barbaro.

II. USUS est *Simeon Logotheta*, in sua Canonum Epitome concinnanda, Collectione non admodum diversa ab ea quam secutus fuerat Joannes Scholasticus: nisi quòd Logothetæ Collectio & Concilia Oecumenica Localibus præposuit, & Carthaginenses ac Trullenses addidit Canones; nec eosdem omninò numeros in digerendis Canonibus servavit; sed vel unum divisit in plures, vel plures in unum conjunxit, & nonnullos prætereà omisit. Sic fit ut Canones Apostolorum octoginta duos referat, Nicænos 21. Constantinopolitanos 6. Ephesinos 8. Chalcedonenses 31. omisso primo; Ancyranos 25. omisso itidem primo; Neocæsarienses 14. Sardicenses 18. Gangrenses 7. Antiochenos 24. Laodicenos 50. Carthaginenses 84. Ex prima S. Basilii Epistola Canones sedecim habet; ex secunda triginta duos; ex tertia viginti octo; quibus ex sexta in Trullo Synodo octoginta octo subjicit. Edita porrò est hæc Epitome in Bibliotheca Juris Canonici, à Voello ex Codice mss. Regiæ Bibliothecæ. *2. Methodus hujus Epitomes.*

III. SILENTIO hìc prætermittenda non est *Michaelis* PSELLI *Synopsis Canonum*. Is Michaelis Ducæ, qui in Oriente circa ann. Christi 1071. imperavit, Præceptor & Consiliarius fuit, ut scribit Illust. & eruditiss. Franciscus Bosquetus in Præfatione præfixa Synopsi Legum ejusdem Pselli, quam ex Bibliotheca Illustrissimi Caroli de Montchal Archiepiscopi Tolosani in lucem edidit, ann. 1632. Hoc utrumque opus, Legum scilicet Canonum Synopsis, versibus Politicis scriptum est, qui sic dicti quasi civiles, seu ad communem usum accommodati. Quindecim ferè syllabis constant; similes fortè longè & Sibyllinis veterum, de quibus Cicero post Varronem. Istis admisti sunt Iambi nonnulli senarii, non semper ad exactam metri formam elaborati, & Comicis quàm Tragicis similiores. Cæterùm Politici versus, quibus nunc Græci utuntur, spondæum, aut iambum in fine recipiunt. Post Synopsin itaque Legum, in gratiam Michaelis Ducæ, tunc Cæsaris, jussu patris ejus Constantini Ducæ elaboratam, Psellus brevem eidem, versuum eodem genere, concinnavit doctrinæ Fidei, & Canonum notitiam, sive Synopsin; quæ ex mss. Codice Jacobi Sirmondi ad calcem Synopseos Legum edita est, curante eodem Bosqueto, posteà Montispessulani Episcopo. Ea duabus partibus constat. In priore, cui Titulus περὶ δόγματος exposita est Doctrina Catholica de Una Dei Natura, & Trium Personarum consubstantialitate, Filiique Incarnatione, & Theologiæ Christianæ quædam Summa. Primarum septem Oecumenicarum Synodorum historia paucis attexitur, quo quæque imperante, adversus quos & quorum hæreticorum errores, quot convenientibus Episcopis, celebrata fuerit, indicatur. Posteriori parte subjungitur notitia τοῦ Νομοκανόνος, quæ Synodos Collectione prisca comprehensas enumerat, decem nimirum: quatuor primas universales, quinque Asiaticas, hisque interjectam Sardicensem, servato, extra Nicænam, ordine temporum: ut videatur ad Nomocanonem Joannis Antioche- *3. Michaelis Pselli Synopsis Canonum.*

tiocheni respexisse; nisi quòd Basilii 68. Canonibus adjicit aliorum Patrum Canones, quos Trullana Synodus can. secundo commendavit, inque his Apostolorum 85. Canones per Clementem relatos.

4. De Alexii Aristini Synopsi Canonum.

a Lib. de Trinitate.

b Lib. de Collat. Ordinum.

IV. ALEXIUS quoque ARISTINUS, quem Ecclesiæ Constantinopolitanæ Diaconum vocat Gilbertus Genebrardus [a], *Synopsin Canonum* anno 1130. jussu Joannis Comneni Imperatoris, edidit; quemadmodum observat Leo Allatius. [b] Est autem ejus Synopsis nihil aliud quàm Index, seu Breviarium veteris Codicis Canonum, servato etiam ordine Conciliorum; non tamen servata serie seu consequentia numerorum. Nam post Canones Apostolorum, per capita septuaginta septem, compendio relatos; Epitomen Nicæni Concilii Canonum per capita adjicit viginti quatuor; parique ratione ex Ancyrano viginti sex, ex Neocæsariensi quindecim, ex Gangrensi sex, ex Antiocheno viginti quinque, ex Laodiceno quadraginta septem, ex Constantinopolitano I. octo, ex Ephesino septem, ex Chalcedonensi triginta & unum, ex Sardicensi unum supra viginti, ex Africano viginti duos, ex Trullano unum & nonaginta, ex S. Basilii prima Epistola octodecim, ex secunda Epistola triginta quatuor, ex tertia Epistola octodecim capita confecit.

5. de Harmenopuli Canonum Epitome.

V. SUB idem tempus CONSTANTINUS *Harmenopulus*, Nomophylax & Judex Thessalonicensis, duo conscripsit opera. Alterum πρόχειρον, sive Manuale Juris Civilis, alterum *Epitomen Divinorum, sacrorumque Canonum*. Hæc autem Epitome Græcè & Latinè edita initio Juris Græco-Romani extat, vulgata per Marquardum Freherum anno *1596*. Latina versio Joanni Leunclavio debetur. Compositum videtur hoc opus circa annum 1140. aut paulò post. Autor certè in Prochiro Novellas Principum laudat usque ad Emmanuelis Comneni tempora, qui, post Calo-Joannem, sive Joannem Comnenum Patrem, Imperii Græcorum habenas moderari cœpit anno 1143. Hausta verò est hæc Epitome ex quarta Collectione Græca, Photii nimirùm, additis suprà veterum Patrum Decreta, Nicolai & Nicephori Patriarcharum Constantinopolis Decretis. Dividitur in Sectiones sex, quarum prima est *de Episcopis, & rebus ad eos pertinentibus*: secunda *de Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis*, aliisque affinibus argumentis: tertia *de iis quæ communia sunt tam Laicorum, quàm Clericorum*: quarta *de Monachis & Monasteris*; quinta *de Laicis, & iis quæ ab ipsis facienda sunt, vel vitanda*: sexta *de Mulieribus*. Harum autem Sectionum quælibet particulares habet titulos, & sub his locatos Canones, quorum non pauci Scholiis illustrantur.

6. De Synopsi Arsenii.

VI. ARSENIUS, non ille Arcadii & Honorii Præceptor, sed alius qui primùm Monachus fuit Monasterii, quod est in Monte Sancto, posteà verò Patriarcha Constantinopolitanus, sub Theodoro Lascare juniore, circa annum 1255. Synopsin Canonum concinnavit ex similibus & concordantibus Conciliorum Canonibus, Patrumque Græcorum epistolis Canonicis à Synodo Trullana receptis & confirmatis, aliisque nonnullis Doctorum Græcorum scriptis. Sed & capita quædam Legum concordantium, sive constitutionum Imperatoriarum de rebus Ecclesiasticis adjecit: unde suam Collectionem ipse *Nomo-Canonem* vocat in fine Codicis mss. Regiæ Bibliothecæ. Temporum ergo & Conciliorum seriem

nequa-

nequaquam servavit Arsenius in hac Synopsi; sed Canonum sententias in 141. capita contulit: quorum non verba ipsa refert; at numerum ac locum cujusque, & concordiam per singula capita indicat. Alios præterea Nomo-Canones magno numero apud Græcos extitisse, quorum notitia ad nos usque non pervenit, indicavimus suprà ex Balsamone.

VII. MATTHÆUS *Blastares*, ipse quoque *Monachus*, volumen Canonum satis amplum composuit, sub annum 1335. cujus exemplaria mss. in Gallia extant, tum in Regia Bibliotheca, ubi & Latina ejus versio à Joanne Quintino Æduo, Antecessore Parisiensi, superiore seculo adornata, & manu ipsius scripta servatur: tum apud Illustriss. Franciscum Bosquetum Montispessulani nuper Episcopum; qui Codex est emendatissimus. Sed in Anglia hoc opus Joannis Beveregii opera Typis mandatum est an. 1672. cum aliis Græcis Collectionibus. Titulus ab Autore Græcè conceptus est Σύνταγμα, sive Coordinatio rerum quæ in sacris Canonibus comprehenduntur, juxta ordinem Alphabeti digestum, elaboratum simul & compositum à minimo ex Hieronomachis Matthæo Blastare. Is ex iisdem fontibus hausit, ex quibus superiores; & Canones Conciliorum, ac Decreta Patrum, quorum plura sub unoquoque fermè capite congerit, non ad verbum, sed narrato cujusque sensu, refert. Sunt autem Tituli secundum ordinem Litterarum Græci alphabeti 23. Nulli enim Canones sub littera Ω relati sunt. Dividuntur tituli in capita: itaque sub litera Alpha, caput 3. est *de Agapis*, caput 7. *de Anathemate*, & ita de cæteris. Numerantur autem capita omninò 299. Apud Latinos nondum hujus generis opus in re Canonica videre mihi contigit.

7. De Matthæi Blastaris monachi Syntagmate.

VIII. HIS addi potest *Pœnitentialis* Libellus, quem antiquior cæteris in hoc capite memoratis JOANNES cognomentò *Jejunator*, quartus ejus nominis Patriarcha Constantinopolitanus, sub exitum sexti seculi edidit, & quem velut celeberrimum Joannes Morinus vulgavit ad calcem Tractatus *de Pœnitentia*, Græca simul, & Latina lingua. Hunc Joannem qui se primus inter Constantinopolitanos Patriarchas Oecumenicum & universalem inscripsit, repugnante quantumvis Pelagio II. Pontifice, ac post eum Gregorio Magno: Illum, inquam, Nicolaus ejusdem Ecclesiæ Patriarcha, nimiæ lenitatis in rebus pœnitentiæ arguit apud Harmenopulum. [c]

8. De Pœnitentiali Ioannis Ieiunatoris.

c Cap. ult. Epitom. Canon.

IX. AN huc referenda sit Collectio Antiqui cujusdam Theologi ante annos 800. consarcinata, quæ in Regia Bibliotheca extat, & cujus meminit Petrus de Marca, non parùm ambiguum mihi videtur. Etenim fragmentum ex ea decerptum, quo suscipiendorum in Ecclesia Catholica Hæreticorum Formula juxta præscriptum in secunda Synodo Oecumenica modum, ac distinctionem, describitur ab illustrissimo Præsule, ejus ad Concilium Claromontanum notis insertum, non tam Canonum quàm Rituum & Cæremoniarum Collectionem esse ostendit.

9. De Theologi Græci ritu Hæreticorum in Ecclesia suscipiendorum.

X. PRODIIT anno 1677. è Regia Bibliotheca, ejusque Volumine 2664. NOMO-CANON capitibus constans 547. Latinitate ac luce donatus, notisque illustratus à Cotelerio nostro, monumentorum Ecclesiæ Græcæ Tomo 1. Sed is non modò imperfectam, sed inconditam atque insulsam recentioris Græciæ farraginem magis, quàm Syllogen vocat,

10. Nomo-Canon Anonymi.

cat, imperito nescio quo autore compositam. Et verò nec certus in eâ ordo deprehendi potest, & in plerisque nullam adducit Canonum receptorum autoritatem. Ad hoc tamen valere potest, ut mores Græcorum hodiernos in exercendo præsertim Pœnitentiæ sacramento ex ea colligere, errores etiam cognoscere liceat.

CAPUT XII.

De Decretis Synodalibus, & Responsis Patriarcharum, aliorumque Græcorum Antistitum.

1. Hæc Responsa edita in Iure Græco-Romano Leunclavii.

I. JURIS Græco-Romani monumenta plurima collegit, & exeunte superiore seculo edidit Joannes Leunclavius Amelburnus in Germania. Opus in tomos duos distinctum est; quorum prior ea complectitur, quæ ad Jus Canonicum Græcorum pertinent, posterior quæ ad Civile.

2. Ejus Libri series.

II. ILLE Libris decem absolvitur, quorum Primus Harmenopuli Epitomen, Secundus Imperatorum Græcorum Novellas de rebus Ecclesiasticis à Justiniano ad Joannem Ducam Constitutiones complectitur.

3. Ubi decreta Synodalia continentur, & quorum Patriarcharum.

III. LIBRI Tertius & Quartus continent Decreta Synodalia à Patriarchis Constantinopolitanis, convocatis Metropolitanis & Episcopis vicinis, emissa, quæ in duos illos libros dividuntur. Eorum primus anteà ab Enimundo Bonefidio vulgatus fuerat. In iis habentur SYNODALES SENTENTIÆ *B. Joannis Chrysostomi*, *Gennadii*, *Tharasii*, *Nicephori* Confessoris, *Sisinnii*, *Sergii*, *Alexii*, *Michaelis*, *Constantini Chliareni*, *Joannis Xiphilini*, *Nicolai Grammatici*, *Nicolai Muzalonis*, *Stupæ*, sive Leonis Stypiotæ, *Arsenii*, *Lucæ Chrysobergis*, *Michaelis Anchiali*, *Theodosii*, *Theodoti*, *Germani*, *Manuelis Charitopuli*, & incertorum Patriarcharum; in Secundum autem Librum congestæ sunt SYNODALES aliæ SENTENTIÆ, nimirum *Nicolai* qui sub Leone Philosopho vixit, *Alexii* suprà dicti, *Michaelis Cerularii*, *Constantini Lichudis*, *Joannis Xiphilini*, *Eustratii*, *Nicolai Grammatici*, & *Lucæ Chrysobergis* jam anteà memoratorum: itemque *Georgii Xiphilini*, *Joannis Camaterii*, *Philothei*, & incertorum Patriarcharum, quibus subjuncta est Episcoporum & Patriarcharum Byzantinorum series. In his autem congerendis, neque temporum, neque materiarum habita ratio est: sed videntur, prout quæque occurrebant, ita digesta.

4. Ubi Responsa, Epistolæ, Sententiæ, aliorum Patrum Græcorum.

IV. LIBRO Quinto & Sexto ejusdem Juris continentur Responsa, Epistolæ, ac Sententiæ aliorum Episcoporum & Patriarcharum, in duos quoque libros divisa. In priore agmen ducit *Adriani* Romani *Pontificis* ad Thessalonicensem Archiepiscopum *Epistola*, cui adjuncta est *Responsio* ejusdem Archiepiscopi Thessalonicensis, *Basilii Achrideni*. Sequuntur deinde Responsa *Nicetæ* Metropolitani *Heracleensis* ad Constantinum Episcopum; *Demetrii Chomateni* Archiepiscopi Bulgariæ, ad Constantinum Cabasilam Dyrrachii Metropolitanum; *Joannis Episcopi Citri* ad eundem Cabasilam; *Eliæ Metropolitani Cretæ* ad Dionysium Monachum;

chum; *Nicephori Chartophylacis* ad Theodosium Monacum; *Nicetæ Mitylenæi* Metropolitani Thessalonicensis ad Basilium itidem Monachum; *Nicetæ Charthophylacis* Metropolitani Thessalonicensis diversa Responsa; *Joannis Zonaræ* oratio, & *Theodori Balsamonis* ad Marcum Alexandrinum Patriarcham. In Secundo Libro congesta Responsa *Petri Carthularii*, & Diaconi Sanctæ Sophiæ; *Demetrii Syncelli* Metropolitani Cyziceni; *Basilii Thessalonicensis* ad Dyrrachii magnum Sacellarium; *Nicetæ Mitylenæi* Thessalonicensis; *Demetrii Chomatiani* Archiepiscopi Bulgariæ ad Stephanum fratrem; *Eustathii Romani Patricii Hypomnema* sive Commentarius; Libellus abdicationis *Theodori Critopuli* Heracleensis Metropolitani; & *Patriarchica*, id est mandata Patriarchæ Metropolitanis Archiepiscopis, aliisque cum ordinantur, dari solita; in quibus *Systatica* seu Commendatitiæ litteræ. Sed neque in his satis idoneus ordo servatus est: & quædam descripta (ut in Decretis Synodalibus) quæ jam antè in Collectionibus postremis extabant.

V. SEPTIMUS Juris hujus Græco-Romani Liber *Theodori Balsamonis* sæpiùs nominati Patriarchæ Antiocheni Μελετὰς continet, sive Meditata Responsa ad interrogationes varias, in quibus præsertim virus ejus in Latinos apparet. *5. Meditata Balsamonis Responsa.*

Octavus, *Matthæi Blastaris* Monachi Quæstiones causarum Matrimonialium exhibet.

VI. IN Nono, Edictum est JUSTINIANI *de Fide Orthodoxa*. *6. Justiniani Edictum de Fide.*

VII. IN Decimo & ultimo, *Constantini* HARMENOPULI Liber *de Sectis*, & veræ Fidei confessione. *7. Armenopuli de Sectis Liber.*

CAPUT XIII.

De Latinis Canonum Collectionibus in universum.

I. QUEMADMODUM apud Græcos, ita & apud Latinos, non eadem omnium Collectionum methodus, ac ratio fuit. Initio quidem ut illi, sic etiam nostri, *Conciliorum Canonibus* duntaxat usi, temporum fermè seriem in digerendis Conciliis secuti sunt. Accessere postea *Pontificum* Romanorum *Decreta*, ac *Decretales Epistolæ*, servato in his quoque ordine temporum: in ejusmodi edendis colligendisque Responsis, prævivere Orientalibus Romani, licèt ad Conciliorum Canones colligendos animum posteriùs adjecerint. *1. Collectionum diversa apud Latinos quoque genera Prisci temporum ordinem sequuti.*

II. PLACUIT deinde *certas in classes*, certaque in capita Ecclesiasticas Constitutiones distribuere, relatis pro rerum varietate sub titulos singulos Canonibus ac decretis ad unamquamque materiam spectantibus: atque in his *Principum etiam Placita* locum invenerunt, exemplo scilicet Nomo Canonum Græcorum. Sed & alii *Canones integros*, atque expansos descripserunt: aliis sufficere visum est in Compendium redactos Collectionibus suis inserere, ac *Summa* cujusque *Capita* referre. *2. A Posterioribus Canones per classes digesti, idque variè.*

III. DENIQUE nonnulli cuncta sacræ disciplinæ capita complexi sunt; *3. Adjecti &*

Libri Pœnitentiales.

sunt: quidam pauca tantùm, vel è re nata protulere, vel selegere; inque his *Canones* maximè *Pœnitentiales*.

4. Collectiones Conciliorum ordinem sequuta.

IV. AD primum genus, earum nempe Collectionum, quæ Synodorum, temporumque ordini magna ex parte inhærent, quatuor imprimis opera referuntur. Primum continet *Priscam* veterum Conciliorum Græcorum *Translationem*; verùm eorum non una, sed quamplurimæ versiones fuerunt: & sic diversæ Collectiones. Harum princeps haud dubiè censenda, quæ S. Leonis jussu adornata est: si quæ propriè dicta Canonum Collectio existat, quæ reverà Leonis mandato fuerit concinnata. Sequuta est altera Collectio sive Translatio *Dionysii Exigui*, quæ *Codicis Canonum veteris Ecclesiæ Romanæ* titulum tulit, quòd Græcis Conciliis Decreta Pontificum Romanorum subjunxerit. Successit deinde Tertia Collectio, quæ *Isidori Hispalensis* nomen præferens, adjecit superioribus Africana, Gallica, Hispanicaque Concilia. His tandem accessit Quarta, quæ sub nomine *Isidori Mercatoris*, unà cum aliquot Conciliis, post Hispalensem Isidorum habitis, Epistolas Priscorum Pontificum Romanorum, à Clemente Petri discipulo ad Damasum usque addidit, seu veras, seu supposititias; & hæc Collectio nonnunquam *Corpus Canonum* appellatur.

5. Collectiones per materiarum ordinem disposita.

V. INTER eos qui materiarum ordinem amplexi, Canones totos sub certos titulos retulerunt, agmen quidem ducit *Martinus Bracarensis*: sed ejus Collectio stetit intra numerum 84. Canonum, seu Capitulorum selectorum. Hunc sequutus est *Cresconius* Africanus Episcopus, cujus opus sub nomine Concordiæ Canonum nuper in Bibliotheca Canonica prodiit, cùm anteà soli ejus operis tituli haberentur. Illos excepere, sed justis jam voluminibus *Anonymus*, & antiquus Autor à Luca Acherio editus; deinde *Regino* Prumiensis Abbas aut Monachus: tum deinde *Burchardus Vormatiensis*, & *Ivo Carnotensis Episcopi*, suis Decretorum Libris; ac denique his minùs cogniti, nec dum publica luce donati *Algerus*, *Deusdedit* Cardinalis, & *Anselmus* Episcopus *Lucensis*, cum *Gregorio* Presbytero Cardinali Hispano *Polycarpi* autore: quos tandem omnes superasse creditus est *Gratianus* conciliandorum Canonum studio, ideoque usu communi præ ceteris receptus.

6. Epitoma Canonum.

VI. EPITOMAS, sive *Synopses* Juris Canonici universi variè varii pro varia temporum ratione composuerunt: *Ferrandus* & *Cresconius* ante laudatus, sive quis alius ex eo *Breviationis* Canonum Autor, & qui propterea Ivonis Carnotensis volumen sub *Pannormiæ* Titulo in compendium redegisse creditur: si modò compendium dicendum est, aut non potiùs diversum ejusdem Autoris opus.

7. Canones Pœnitentiales.

VII. Canones POENITENTIALES *Theodorus Cantuariensis* in Anglia Archiepiscopus composuit, eumque secutus venerabilis *Beda*, aut, ut alii volunt, *Egbertus* Archiepiscopus *Eboracensis* in eadem Anglia. Extant & præter *Romanum* Pœnitentiale, *Rabani* quoque *Mauri* Archiepiscopi Moguntini, & *Fulberti* Abbatis opera ejusdem generis.

8. Capitula.

VIII. QUÆDAM de certis rebus Capitula edidere complures, *Adrianus* Pontifex Angilramno Episcopo Metensi tradita, *Theodulphus* Aurelianensis Episcopus, *Hincmarus* Archiepiscopus Rhemensis, *Herardus* Turonensis Archiepiscopus, *Isaac* Episcopus Lingonensis.

IX.

IX. COLLEGERUNT autem ab aliis edita, *Angesisus* quidem Abbas, & *Benedictus* Levita Capitula seu constitutiones Caroli Magni & Ludovici Pii Regum Francorum; *Jacobus Sirmondus* Societatis Jesu hoc nostro seculo Capitularia *Caroli Calvi* in lucem protulit. Utraque tandem accuratiùs collegit atque edidit Stephanus Baluzius. Alii haud exiguo sanè numero ex aliorum lucubrationibus excerpta Canonum Capita, seu Florilegia, aliaque ejusmodi generis Collectanea consarcinarunt. Sed ne quid antiquitatis Canonicæ ignoretur, de singulis juxta ordinem temporum, quo unumquodque opus compositum est, disserendum videtur.

9. Capitularia Regum & Imperatorum Francorum qui collegerint.

CAPUT XIV.

De Veteri Priscorum Canonum Collectione.

I. ANTE Nicænam Synodum Ecclesia Romana, & cum ea reliquus Occidens, non aliis videtur Disciplinæ Regulis usa, quàm Sacris Scripturis ac Traditione; ita ut moribus, & consuetudine magis, quàm jure scripto, plerisque in rebus regeretur.

1. Non alio Iure scripto quàm sacris Codicibus usæ diu Occidentis Ecclesiæ.

II. QUINETIAM, licèt Orientales statim à Secunda Synodo Oecumenica, non modò ejus decreta cum Nicænis, sed & aliarum quinque Asiaticarum Synodorum Canones amplexi fuerint, ut supra demonstratum est: Occidentales tamen saltem ad annum Christi 410. Nicænos tantùm Canones observarunt, ut manifestè probat eximius locus Epistolæ ab Innocentio I. circa id temporis ad Clerum & populum Constantinopolitanum scriptæ, quæ Sozomeno [a] & Nicephoro [b] refertur. In ea quippe affirmat Innocentius, *ὅτι καὶ περὶ τῆς τῶν Κανόνων παραφυλακῆς, τούτοις δεῖν ἕπεσθαι γράφομεν οἵτινες ἐν Νικαίᾳ εἰσὶν ὡρισμένοι, οἷς μόνοις ὀφείλει ἐξακολουθεῖν ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία, καὶ τούτους γνωρίζειν. Porrò, quod ad Canonum observantiam attinet, illis obsequendum esse decernimus qui Nicææ decreti sunt: quos solos sequi Ecclesia Catholica debet, eosque agnoscere.* Idem Innocentius ad Theophilum Alexandrinum scribens, eumque invitans ad Concilium in causa S. Joan. Chrysostomi Romæ celebrandum, in hæc verba concludit epistolam [c]: *Tu quoque judicio accurre ad Synodum proximè in Christo celebrandam; & illic, juxta Nicæni Concilii Canones, & Decreta, contende. Alios quippè Canones Romana non admittit Ecclesia.* Ejus rei hæc ratio est, quòd Sanctionibus cujusque Provinciæ, aut Diœceseos, vel Nationis, ii soli tenentur, qui eas ediderunt, vel susceperunt ab aliis editas: ideoque Antiochenos Canones rejiciebat cum Innocentio eodem B. Joannes Chrysostomus apud Socratem: quòd nimirùm in Orientis Diœcesi & Patriarchatu Antiocheno editi, multum robur haberent Constantinopoli, quæ Thracicæ Diœcesis est; in qua recepti adhuc non erant, ut & in Occidente. Sic etiam Constantinopolitani Concilii I. Canonibus non obstringebantur Occidentis Ecclesiæ, quibus nondum cogniti erant anno 452. teste Leone I. Pontifice [d].

2. Canonum soli Nicæni initio recepti, & cur.

a Lib.8.Hist. Eccles.c.26.
b Lib.13.c.13.
c Quæ 31. numeratur in Conciliorum Coll.Labbe.
d Lib.6.c.15.

III. VERUM ubi, non modò Antiocheni, sed & alii, tam Localium,

3 Vergente 5. sæculum

en's Canones Græci in Latinam linguam à pluribus versi. lium, quàm Generalium Conciliorum ad ea usque tempora habitorum Canones, Chalcedonensis Oecumenici IV. Canone primo approbati anno 451. fuerunt, ex illis omnibus in unum corpus redactis Collectio apud Græcos concinnata, communicari cœpit cum Occidentalibus Ecclesiis. Elaboratæ sunt eam in rem plures Latinæ interpretationes seu Versiones, quarum inter antiquissimas censenda videatur, quæ ex Bibliotheca Vaticana, & præcipuè ex Christophori Justelli Bibliotheca nuper ab Henrico ejus filio edita est, qua vetustissimis temporibus usam esse Ecclesiam Gallicam non improbabilis est conjectura. Aliam eorum Canonum magna ex parte translationem concinnavit Martinus Bracarensis. Alia extat in corpore Canonum Isidori. Aliis usi sunt, tum Gelasius Papa in Epistola ad Episcopos Lucaniæ, Ferrandus [e], Symmachus Pontifex in Synodo Romana ab eo celebrata: tum Carolus Magnus in Capitularibus.

e In sua Canon. Breviatione.

4. Qui Canones hac Collectione comprehensi. IV. HÆC Collectio, sive hic *Codex Canonum Vetus* constabat Canonibus Nicænis 20. Ancyranis 24. aliàs 25. Neocæsariensibus 14. aliàs 15. Sardicensibus 21. (qui in nonnullis Codicibus subjiciebantur statim Nicænis, quasi appendicis loco; in aliis desiderabantur) Gangrensibus 20. Antiochenis 25. Laodicenis 59. Constantinopolitanis 4. (ex septem) Chalcedonensibus 27. duntaxat (omissis postremis duobus.) His interseruntur in quibusdam exemplaribus Ephesinis tres, ex octo.

5. De Collectione Leoni I. adscripta. V. CODICEM CANONUM *Ecclesiasticorum & Constitutionum Sanctæ Sedis Apostolicæ* edidit Parisiis anno 1675. ex Manuscriptis Codicibus Thuaneo & Oxoniensi, vir religiosus ac doctus Paschasius Quesnel, Presbyter Oratorii Domini JESU, sub titulo *Appendicis ad Opera Sancti Leonis Magni*; quem vetustissimum & amplissimum omnium ejusmodi Codicum, qui huc usque prodierunt, atque in usu fuisse putat in Ecclesia Romana Innocentio I. Zosimo, &c. ac Leone I. Pontificibus.

6. Index hujus Collectionis. VI. UT de hac Collectione rectum quisque judicium ferre possit, necessarium videtur, proposito ejus Indice, quæ & quo ordine in ea comprehendantur, legentibus exhibere.

Continet Codex iste Canones Ecclesiasticos, & Constituta Sanctæ Sedis Apostolicæ.

Index Capitulorum ex Codice Thuaneo & Oxoniensi.

lestii pravitate, qui Dei adjutorio hominem asserunt non egere, & infantes sine Baptismo posse consequi vitam æternam.

IX. *Rescriptum Innocentii Papæ ad idem Concilium, quo error pariter cum errantibus damnatus est.*

X. *Epistola Aurelii Carthaginensis Episcopi & aliorum quatuor familiaris, directa ad Innocentium Papam contra Sectam Pelagii.*

XI. *Rescriptum Innocentii ad eosdem quinque Episcopos supra damnatione Pelagii.*

XII. *Epistola Innocentii Papæ ad Aurelium Episcopum Carthaginensem familiaris.*

XIII. *Concilium plenarium habitum apud Carthaginem contra Pelagium & Cælestium.*

XIV. *Sacrum Rescriptum Honorii & Theodosii ad Palladium P.P. post accepta gesta Synodi supra scripta.*

XV. *Edictum Palladii Præpositi de expulsione Pelagii & Cælestii.*

XVI. *Epistola Honorii & Theodosii ad Aurelium Carthaginensem Episcopum, super Pelagii & Cælestii sacrilega doctrina & damnatione.*

XVII. *Epistola Aurelii Episcopi ad Episcopos Provinciæ Bizacenæ, & Arzugitanæ, de Pelagii Cælestiique errore damnato.*

XVIII. *Capitula excerpta de gestis in Palæstina Provincia actis, ubi Pelagius errori suo finem imposuit.*

XIX. *Sacrum Rescriptum Constantii Imperatoris ad Volusianum Præpositum de damnatione Cælestii.*

XX. *Edictum Volusiani Præpositi de Cælestii expulsione.*

XXI. Epistola INNOCENTII Papæ AD EXSUPERIUM Tolosanum Episcopum, per quam ei in sex Titulis interrogationis ejus causas & suæ responsionis Decreta exposuit: ubi subdit divinorum Librorum Veteris & Novi Testamenti Summarium.

XXII. Rescriptum INNOCENTII Papæ AD EPISCOPOS MACEDONENSES, super expositione trium Titulorum.

XXIII. Rescriptum INNOCENTII Papæ AD DECENTIUM Egubinum Episcopum, de Titulis infra scriptis.

XXIV. Epistola INNOCENTII Papæ AD VICTRICIUM Rotomagensem Episcopum, de Titulis infra scriptis.

XXV. Canones Synodi CHALCEDONENSIS, prælato gestorum ordine.

XXVI. *Constitutio Marciani Imperatoris, Synodi supra dictæ Statuta confirmans.*

XXVII. *Ejusdem Augusti Constitutio ad Palladium Præf. Prat. ejusdem Synodi præcipiens custodiri definita, Eutychis errore damnato.*

XXVIII. *Item ejusdem Principis Constitutio, de obtinenda Fide Catholica, & de Eutychianis & Apollinaristis, eorumque pœnis.*

XXIX. Epistola SIRICII Papæ AD HIMERIUM Episcopum Tarraconensem, ad consulta super quindecim Capitulis respondentis.

XXX. *Epistola Siricii Papæ ad diversos Episcopos missa, de damnatione Joviniani & aliorum contra Virginitatem Beatæ Mariæ latrantium.*

XXXI. *Rescriptum Ambrosii, aliorumque Episcoporum ad Siricium Papam, de causa eadem.*

XXXII. Epistola ZOSIMI Papæ AD ESICIUM Salonitanum Episcopum,

copum, de Monachis & Laicis ad Gradus Ecclesiasticos accedere cupientibus.

LXXIX.

LXXIX. *Ad Pulcheriam, de damnatione hæresis Nestorianæ & Eutychianæ.*

LXXX. *Ad Constantinopolitanos, super stabilitate Fidei ipsorum, cohortatio.*

LXXXI. *Ad Palæstinos, super mobilitate fidei ipsorum, in Eutychianam hæresim devolutos, correptio.*

LXXXII. *Ad Aquilejensem Episcopum, de incautâ receptione Pelagianistarum, & ut de Ecclesia ad Ecclesiam nullus Ecclesiastici Ordinis transferatur.*

LXXXIII. *Ad Septimum Episcopum, de suprascriptis Titulis.*

LXXXIV. AD MAUROS EPISCOPOS, de illicitis Ordinationibus, & de Ancillis Dei, quæ Virginitatem vi barbarica amiserunt.

LXXXV. *Ad Synodum Ephesianam, de damnanda hæresi Eutychiana.*

LXXXVI. *Ad Theodosium Imperatorem, ut rescissa Synodo Ephesiana, in Italia Concilium ejus consensu debeat celebrari.*

LXXXVII. *Ad Pulcheriam Augustam, de eodem ipso.*

LXXXVIII. *Ad Julianum Episcopum, de damnatione hæresis Eutychianæ.*

LXXXIX. *Ad Theodosium Imperatorem, de Synodo Ephesi celebranda.*

XC. *Ad Marcianum Augustum, de ambitu Anatolii Episcopi Constantinopolitani.*

XCI. *Ad Anatolium Episcopum Constantinopolitanum, de ejus ambitu objurgatio, & de Alexandrinæ & Antiochenæ Sedis antiquitùs honore prælato.*

XCII. *Ad Synodum Calchedonensem, ut ea tantùm valeant, quæ de fide contra Eutychen decreta sunt; cætera effœtanda.*

XCIII. *Ad Anatolium Episcopum, de adhortatione expugnandæ hæresis Eutychianæ, & quod expulsos quosdam de Ægypto pro Fide Catholica ipse susceperit.*

XCIV. *Ad Leonem Augustum, de adhortatione abscindendæ hæresis Eutychianæ, & de confirmatione Concilii.*

XCV. *Ad Anatolium Episcopum, de Attico Presbytero, ut susceptionem Eutychiani erroris à se Presbyter compellatur excludere.*

XCVI. *Ad Anatolium Episcopum, de receptione Andreæ Archidiaconi, & Euphratæ, & de appetitii honoris Constantinopolitanæ Sedis adjectione, Rescriptum.*

XCVII. *Ad Synodum Calchedonensem, de restituendis Episcopis in propriis Sedibus, qui dudum fuerant pro Fide Catholica pulsi, & Ephesianæ prioris Synodi firmitate.*

XCVIII. *Ad Dorum Beneventanum Episcopum, objurgationis Epistola.*

7. An hic Codex Canonum Vetus Ecclesiæ Romanæ.

VII. COLLECTIONIS hujus autorem vir eruditus Leonem I. Pontif. Max. nominat: eique nihilominus titulum adscribit vetustissimi Codicis Canonum Ecclesiæ Romanæ, qui jam sub Innocentio I. & sequentibus Pontificibus in usu fuerit. Verum quia hæc duo invicem pugnare videri possent, sententiam suam ita interpretatur, ut cum Capitula totius collectionis sexaginta numerentur, primum dumtaxat quo Nicæni I. simul & Sardicensis Conciliorum Canones sub solo Nicæni nomine continentur, ad Innocentii tempora referat: reliqua paulatim ac per partes

f Dissertat. 12. ad S. Leonis opera.

partes adjecta velit, ac totum opus tandem sub Leone complementum accepisse. Eam in rem clarissimorum virorum Christophori & Henrici Justelli, Pet. Marcæ, Joannis David, variè de his sentientium, opiniones de *Codice Canonum veteri*, sive *Universæ*, sive *Romanæ Ecclesiæ*, rationibus haud sanè improbabilibus refellit, aut certè impugnat. Hæc cuncta recensere longioris esset operæ, quàm nostrum hoc institutum patiatur. Ego iis facilè assentior, qui *Canonum Universæ Ecclesiæ Codicem* dici debere negant primam Græcorum Collectionem, quasi primis temporibus ubique per orbem Christianum valuerint omnes & soli Canones illa Collectione comprehensi: gratiam quoque habeo diligentiæ Cl. Quenelli, cui vetustum hunc Latin. Canonum Ecclesiasticorum & constitutorum Sanctæ Sedis Apostolicæ Librum res Canonica debet. Non tamen statim adducor, ut in ejus omninò sententiam eam, credamque quinto seculo hancce Collectionem in communi apud Romanos usu fuisse, & illam à Dionysio Exiguo indicari, cum scribit se à Laurentio Diacono *confusione priscæ Translationis offenso* impulsum ad novam Collectionem adornandam. Non quòd non reverà confusione haud mediocri laboret hic Codex. Nam nec omnium Conciliorum jam tum plerisque receptos Canones habet, nec eos certo ordine per sua Concilia, (ut tunc fiebat) digestos, aut seorsim ab aliis diversi generis scriptis positos, nec suis etiam notatos numeris; sed Canonibus (propria hujusmodi Collectionum materia) Epistolas exigui sæpè momenti, aut longas de Fidei Articulis dissertationes, atque Imperatorum Constitutiones, Edictaque Magistratuum adversus hæreticos, admiscet. Verùm vel hac ipsa de causa dubium mihi videtur utrùm hæc fuerit Ecclesiæ Romanæ usu recepta Collectio: quòd scilicet, præter harum Collectionum morem, tot aliena prorsùs à disciplinæ regulis, extraneaque adjuncta complectatur, ut cum illis comparati Canones ne tertiam quidem impleant totius Operis partem: quemadmodum cuivis illius capita Italico charactere hìc à nobis consultò distincta, ab aliis secernenti patebit. Moveor & Dionysii Exigui verbis. Is enim sequentis & probati posteà, obviisque ulnis excepti ab Ecclesia Romana Codicis Canonum autor, non de prioris Codicis, sed de *prioris Translationis confusione* queritur: quod & ad Græcos tantùm Canones in Latinam Linguam versos referri potest; & fortè non minùs ad styli barbariem, quàm ad inordinatam dispositionem pertinet. Hinc conjicere licet Codicem, cui emendando atque amplificando Dionysius operam dedit, nihil aliud quàm Græcorum Canonum Translationem fuisse; priscarum nempè illarum unam, in quibus Sardicensis Concilii Canones indistinctè atque una cum Nicænis serie, ante alios primæ Græcorum Collectionis Titulos, sermone minùs eleganti descripti erant; quales adhuc in Bibliotheca Regia, & ex Thuanæa in Colbertina reperiuntur. Ejus generis Codex parum refert an post Leonis I. tempora receptus ab Ecclesia Romana fuerit, (quam ego in conjecturam propendeo) an inter manus studiosorum tantùm versaretur tempore Dionysii. Neque enim Codicem ille Romanæ Ecclesiæ vocat: sed priscam (ut jam dictum est) Translationem. Nobis sufficit, postquàm ipse versionem aliam instituit, eique tum Chalcedonensis & aliorum, Carthaginensium præsertim, Conciliorum, tum Romanorum Pontificum Decreta adjecit, pro Codice Romanæ Ecclesiæ habitum, &

eo nomine in Gallia deinde, atque alibi fuisse receptum. Extra eum, & Romana Ecclesia Italicorum, & Africana, Gallica, Hispanica, suorum quæque Conciliorum Canonibus usæ sunt; & quemadmodum Africanos Canones selectos Ecclesia Universa, ita & quæque Natio finitimarum sacra Statuta sæpè adscivit, ac sequuta est: quod de Gallicanis Conciliis per Hispanos adoptatis nominatim notavit præstantissimus Sirmondus [f].

f In Præfat. ad Concil. Gall.

8. *Ea res dubio non caret.*

VIII. Non equidem ambigendum puto, quin ea omnia quæ in hunc Codicem relata sunt, in scriniis Sedis Apostolicæ collecta, atque inde posteà deprompta fuerint. Sed, quemadmodum observat eruditus Quenellus, aliud scrinia Sedis Apostolicæ, aliud Codex Canonum Ecclesiæ Romanæ. An duo essent tabularia, ita ut Codex Canonum, quæve ad eum pertinebant, omninò extra scrinia essent, non anxiè disquirendum censeo: Illud certum est non omnia monumenta quæ in scriniis habebantur, Codice comprehensa fuisse. Ex iis tamen ea quæ in scriniis asservabantur, seligi solita quæ in Codicem inserenda viderentur, probari potest ex Dionysio Exiguo, qui Summorum Pontificum Siricii & aliorum Decreta, ex scriniis illis à se accuratè evolutis desumpta testatur. Hic itaque Codex, de quo nunc agimus, etsi tempore S. Leonis inclusus scriniis, diversus esse potuit à Codice Canonum Romæ tunc communi usu recepto. Et verò ut Canones, quorum scientia ad quotidianam Ecclesiarum disciplinam servandam [g] adeò Episcopis & Sacerdotibus necessaria erat [h], tanta rerum ad notitiam magis, quàm ad quotidianum usum conducentium, mole onerarentur, non facilè illorum temporum instituto accommodatum videtur.

g Quesnel. diss. 12. cap. 2.
h Vide Can. 1. dist. 38.

CAPUT XV.

De Collectione Dionysii Exigui, quæ vulgò Codex Canonum vetus Ecclesiæ Romanæ vocatur.

1. *Quis & qualis hujus Collectionis autor.*

I. DIONISIUS, doctrina & ingenio magnus, sed corpore & cognomento EXIGUUS, monachus, ac deinde Abbas, moribus & domicilio Romanus, quamvis natalibus Scytha, tempore Justiniani Imperatoris floruit.

2. *Cur Dionysius hanc Collectionem aggressus: & quomodo perfecerit.*

II. Is cum Græcæ & Latinæ linguæ peritiam sibi comparasset, tum alia opuscula è Græco in Romanum sermonem transtulit, tùm Canonum Ecclesiasticorum novum Codicem instituit. Non tamen totum simul opus suum absolvit; sed priùs circa an. Christi 496. Græcorum priscæ Collectioni manum admovit, cujus, & simul secundæ concinniorem Versionem suscepit, hortante Laurentio Ecclesiæ Romanæ magno Diacono, eamque Stephano Salonitano in Dalmatia Episcopo nuncupavit, ut ex Præfatione ipsius discimus. Posteà verò circa annum 500. animum convertit ad Decreta Pontificum Romanorum ex Sedis Apostolicæ scriniis deprompta in ordinem redigenda, prout ipse testatur [a]. Et prima quidem opera à Siricio (qui anno 385. sedere cœpit) ad Anastasium

a In Epist. ad Julianum tit. S. Anastas. Presbyterum.

stasium II. ea perduxit; tum deinde ad Hormisdam ea protulit, qui ann. 523. in vivis esse desiit.

III. PRIMUM itaque Canonum seriem per numerorum consequentiam à primo capite Nicænæ Synodi, deducit ad Constantinopolitanæ I. Canonem tertium, qui 156. & ultimus erat Græci Codicis antiqui: deinde verò prætermissis Concilii Ephesini Canonibus Chalcedonenses adjungit numero 27. in quibus finem Græcorum Canonum esse declarat ibidem. Verùm illi Canonum ubique recepto Codici, Canones Apostolicos quinquaginta adjicit, Sardicenses quoque 21. & Africanorum Conciliorum 138. Canones, quos asserit Latina lingua editos fuisse; sic 392. capitibus absolvitur tota hæc Canonum Synodalium Collectio. Decreta autem Pontificum Romanorum ad Ecclesiæ disciplinam spectantia, partim ex Synodis Romanis sive Italicis, partim ex Decretalibus Epistolis, & Rescriptis Pontificis descripta fuere. Quod autem posteriorum aliquot Pontificum, atque adeò Gregorii junioris, sive secundi Decreta ad calcem operis adjecta sunt, longè Dionysio posteriora, id alterius operam satis ostendit. *3. Ordo hujus Codicis.*

IV. DIONYSIANAM hanc Canonum Collectionem Ecclesia Romana statim amplexa est, & non sine laude autoris, usu communi recepit, testibus Cassiodoro, & Isidoro [b] coætaneis ferè Scriptoribus [c]. De eadem accipiendus est Leo IV. nisi quòd Pontifices Decretorum autores nominans, in illis Sylvestrum quoque recenset, cujus nulla apud Dionysium mentio. *4. Ejus autoritas.*

b Cap. 23. divin. Lection.

c In Can. de Libellis 1. dist. 30.

V. AT Ecclesia Gallica quæ priùs, ni fallor, Canones Chalcedonensi Concilio probatos & priscæ Collectioni insertos susceperat, atque observaverat, postea hunc Codicem Canonum à Dionysio Exiguo compositum admisit: non tamen statim undequaque secuta est. Quamvis enim Concilii Aurelianensis III. anno 530. celebrati Can. 3. memorentur Decreta Sedis Apostolicæ, de Metropolitanis per Comprovintiales Episcopos & Cleri ac civium consensu eligendis (quod caput habetur in Epistola Leonis I. ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum, Collectioni huic Dionysianæ indita) non tamen ex eo sequitur Decreta Romanorum Pontificum quæcumque in ea Collectione continentur, longè minùs totum Codicem in Gallia passim in communi usu fuisse. Potuit quippe hoc speciale Decretum aliunde quàm ex eo Codice petitum, probari. Certè cum hoc prolato Codice ex Can. 25. Apostolorum, qui in eo comprehenditur, Chilpericus Rex Prætextatum Episcopum Rotomagensem tanquam homicidii, furti, aut perjurii reum, Sacerdotio exui anno 577. postularet in Synodo Parisiensi, Gregorius Turonensis [d] refert Canones illos Apostolicos in Codice Canonum quo tunc utebatur Ecclesia Gallica, minimè fuisse comprehensos, sed novo quaternione ad Codicem Gallicanum adjectos. Verùm postquam Adrianus I. Pontifex hoc Corpus Canonum Carolo Magno Regi præclari muneris loco dedit, tùm sanè usu recepta valuit hæc Dionysiana Collectio apud Majores nostros; quemadmodum ex Conciliis quæ paulò post habita fuerunt, colligi potest. *5. Etiam in Ecclesia Gallica.*

d Lib. 5. Hist. Franc. c. 19.

VI. BREVI ex Illustrissimi Claudii Pelleterii, Summi Præfecti Ærarii, Bibliotheca prodibunt, quæ jam sub Regio Prælo sunt, eximii viri Petri Pithæi, & Francisci fratris J.C. Notæ eruditissimæ, emendationes & le- *6. Nova Codicis Canonum veteris Ecclesiæ Romanæ editio prædicatur.*

X

& lectiones variæ, ex antiquis manuscriptis ad *hunc veterem Codicem Canonum Ecclesiæ Romanæ*, Moguntiæ editum anno 1525. & Parisiis anno 1609. in quo Codice insertæ sunt Canonum Nicænorum Latinæ editiones antiquæ quatuor, binæ binis è regione oppositæ, ex uno eodemque vetustissimo exemplari, cura Cl. Francisci Desmares, Domini de Palis, in Curia Patroni. Illarum autem Versionum Latinarum, quibus in eo Codice (Veteri Pithœano Canonum Ecclesiæ Romanæ) Nicæni Canones redduntur, prima congruit cum Dionysii Exigui translatione, secunda cum translatione Gentiani Herveti, quæ non multùm differt ab ea quam in Codice Manuscripto Domini Hardi jamdiu vidi, & cum Isidoriana contuli. Tertia cum ea quæ ex mſ. Cod. Christophori Justelli in lucem emissa est Voelli & Justelli filii cura, quarta cum Isidoriana ferè conveniunt.

7. De Cyclo Paschali & Æra vulgari Dionysii Exigui studio introducta.

VII. CÆTERUM præter hanc duplicem Canonum & Pontificiorum Decretorum Collectionem, duo sunt, quæ Dionysio Exiguo feruntur accepta, Cyclus Paschalis, & Æra annorum Christi vulgaris. Cum enim inter Orientales & Occidentales Ecclesias multæ de tempore celebrandi Paschatis ortæ ac sæpiùs renovatæ contentiones fuissent, Dionysius noster circa annum Christi 526. vel sub primordia Justiniani Paschales Cyclos, sive Circulos ex Alexandrinorum rationibus commentatus est, rejecto Victorii Aquitanici, aliorumque Latinorum calculo: eosque Calendario Romano inscripsit: ita ut (dempto anni initio, quem Ægyptii à 4. Calendas Septembris, Romani à Calendis Januariis inchoabant) embolismum utrumque egregiè ligaverit, effeceritque ut amborum Calendariorum usus idem esset. Cyclus autem ab eo institutus fuit, non ut à Victorio 532. annorum, sed annorum 95. quem Cyclo S. Cyrilli jam deficienti attexuit: & cum Cyrillus ad annum Christi 531. Cyclum suum, deductum ex more temporis sui per annos Diocletiani, perduxisset, Dionysius maluit ab Incarnatione Domini annos numerare, atque ita in instituenda hac annorum numeratione orbi Christiano præivit, quemadmodum ex ipsius Dionysii secunda Epistola ad Petronium probat Petavius [c]. Notanda sunt ipsius Exigui verba: *Nonaginta autem quinque annorum Cyclum*, inquit, *studio quo valuimus expedire, contendimus. Quia verò S. Cyrillus primum Cyclum ab anno Diocletiani* 153. *cœpit, & ultimum in anno* 248. *terminavit* (hoc est ab anno Epochæ Christianæ 437. ad annum 531.) *nos à ducentesimo quadragesimo octavo anno ejusdem Tyranni potiùs quàm Principis inchoantis, noluimus Circulis nostris memoriam impii & persecutoris innectere: sed magis elegimus ab Incarnatione Domini nostri Jesu-Christi annorum tempora prænotare, quatenus exordium spei nostræ notiùs nobis existeret, & causa reparationis humanæ, id est Passio Redemptoris nostri evidentiùs elucerer.*

c De doctrina tempor. lib. 12. c. 2. & 3.

8. Dionysianæ & nostræ numerationis discrimen.

VIII. SED nos Æram Christi vulgò inchoamus ab anno qui ejus Natalem proximè sequutus est: cui Aureus Numerus 2. assignatur, concurrens cum Cyclo Solis 10. & 4. Indictione. Dionysius autem ab antecedente anno æram suam deducit, Aureo Numero 1. Cyclo Solis 9. [f] Verùm hic annorum à Christo nato computandorum modus non statim sive in Civili, sive in Ecclesiastico usu obtinuit. In illo id receptum tempore Caroli Martelli existimat Scaliger in animadversionibus Eusebianis: in Ecclesiasticis rebus longè tardiùs invaluit. Id enim introductum Eugenio IV. Pontifice sub annum scilicet 1431. testatur Blondus Foroliviensis, qui

f Petav. ration. tempor. p. 2. lib. 4. c. 1.

qui Collegio Pontificio fuit à secretis. Ad ea usque tempora soli Pontificum anni litteris eorum adscribebantur.

IX. ANTEQUAM à Dionysio Exiguo abscedamus, exigere res ipsa videtur, ut paucis disquiramus quo Canonum Codice, præter primam Collectionem, usa post Chalcedonense Concilium fuerit Ecclesia Romana. Etsi enim diu nonnisi Nicænos Canones absolutè probaverit, multis argumentis; ex ipso etiam S. Leone, confici posset, cæteros omnes medio illo tempore non omninò fuisse ab ea rejectos. Liquet certè ampliorem Collectionem incognitam Symmacho non fuisse, utpote qui in Synodo sua sexta Canones Gangrenses duos laudet ac referat. Quare cum Illust. Pet. de Marca hos Canones iisdem prorsus verbis, quibus à Symmacho citantur, conceptos extare asseveret in ea Collectione quam ipse in Codicibus mss. Rivipullensis monasterii reperit, vix ullus superesse videtur dubitandi locus, quin ea secunda Collectio fuerit Romæ probata, donec Dionysio autore altera paulò elegantior & uberior prodiit.

CAPUT XVI.

De Ferrandi Breviatione Canonum.

I. FULGENTIUS FERRANDUS Ecclesiæ Carthaginensis in Africa Diaconus, eorum qui Conciliorum Canones Latinè in ordinem & compendium redegerunt, vel antiquissimus, vel inter antiquissimos fuit. Supparem sanè atque adeò Discipulum fuisse B. Fulgentii Ruspensis in Africa Episcopi, cumque eo in Sardinia exilium tolerasse, atque in Monasterio vixisse sæviente in Orthodoxos Trasimundo VVandalorum Rege, constat non solùm ex Isidoro Hispalensi [a], sed & ex Epistola ab ipso Ferrando ad Fulgentium Episcopum scripta, quæ inter hujus opuscula à Plantino edita est; & ex ejusdem Ferrandi Parænetico, sive Libro de septem Regulis innocentiæ ad Reginum Comitem, ubi Ruspensis Fulgentii velut nuper vita functi mentionem fieri, P. Pithæus, compendii à Ferrando compositi primus editor, observavit: denique ex vita Ruspensis à Ferrando conscripta. *Fulgentius* autem *Ruspensis* claruit Anastasii ac Justini Imperatorum temporibus. Cui congruit quod testatur Victor Tunnunensis Episcopus in Chronico, ubi ad annum sextum post Consulatum Basilii, id est, ad annum Christi 547. annotavit Ferrandum clarum haberi. Ejus præterea meminit Facundus Hermianensis [b].

1. Quis hic Ferrandus, & quo tempore vixerit.

a Lib. de Script. Eccl. cap. 14.

b Lib. 4. pro defens. 3. Capitul. c. 3.

II. INTER Ferrandi Opera eminet BREVIATIO CANONUM *ad Liberium*, vel Liberinum Episcopum. Eam jussu Bonifacii Carthaginensis Antistitis, restituendæ, post reversos ab exilio Episcopos & Clericos, disciplinæ concinnatam, non improbabiliter opinatur Petrus Franciscus Chrifletius [c].

2. Tempus hujus Canonum Breviationis.

c In suis ad Ferrandum notis.

III. CONSTAT hoc opusculum capitibus 252. ex prisca Collectione maxi-

3. Capitum nu-

merus, & unde sumpta. maximam partem decerptis, nisi quòd Chalcedonensis Concilii Canonibus usus non est. Cæteris verò in ea Collectione comprehensis, adjecit non paucos ex Conciliis quibusdam Africanis, quorum alibi nulla mentio, nimirum ex *Zellensi*, *Suffetulensi*, *Septimunicensi*, *Macrianensi*, *Mazaranensi*, *Theniatano*, & *Tusdritano*.

4. De Concilio Zellensi. IV. QUOD diximus horum Canonum non facilè alibi mentionem extare, id generaliter verum, in Zellensi Concilio dubitationem patitur: si modò idem est cum *Telensi*, quod perperam *Teleptense* legi contendit idem Chifletius. Porrò Canonum, qui dicuntur Apostolorum, in hac Breviatione Ferrandum, non magis quàm Martinum Bracarensem in Collectione sua, de qua Capite proximo, meminisse mirum non est, quandoquidem illi nonnisi in secundam Collectionem conjecti fuere.

5. Ordo hujus Breviationis. V. HUNC sequutus est ordinem Ferrandus, ut primo loco ea locaverit quæ *ad Episcopos* spectabant, 2. quæ *ad Presbyteros*, 3. quæ ad *Diaconos*: deinde verò ea subjecerit, quæ *ad omnes* simul *Clericos*, quæque ad *Laicos* non minùs quàm ad Clericos spectare visa sunt.

CAPUT XVII.

De Martini Bracarensis Collectione Orientalium Canonum.

1. Quis & unde hic Martinus. I. MARTINUS *Bracarensis*, ex Pannonia oriundus fuit, ex qua & Martinus noster Turonensis; sed illo junior. Hic Bracarensis per Græciam & Orientem priùs peregrinatus, in Hispaniam eodem tempore cum Turonensis nostri reliquiis delatus est. Ibi Suevos, qui Gallæciam invaserant, ad Catholicam fidem convertit, ejusque ipsis regulas tradidit. *Dumiensis* in eadem regione Monasterii conditor, primusque Abbas, ac deinde ejusdem loci Episcopus, tandem Bracarensis Ecclesiæ Metropolitanæ regimen suscepit, quæ tunc Gallecia erat, nunc Portugalliæ contribuitur.

2. Alia ejus opera. II. Scripsit Librum *de quatuor Virtutibus*, sive *formulam honestæ vitæ*, vel, ut Isidorus appellat, de quatuor Virtutum Cardinalium differentia: Opus Senecæ à nonnullis falsò adscriptum: quod Tomo VI. Bibliothecæ Patrum est insertum. In appendice ad vitas Patrum anno 1628. typis Plantinianis edita, extant Sententiæ Patrum Ægyptiorum à Græco Scriptore collectæ, atque ab hoc Martino Dumiensi in Latinum translatæ.

3. Selectorum è Græcis Synodis Canonum Collectio cur ab eo suscepta. III. Imprimis autem Librum *Capitulorum ex Græcis Synodis Collectorum*, sive *Collectionem Canonum Orientalium* ad Concilii Lucensis Episcopos transmisit. Divisa enim illis temporibus in duas Provincias Gallecia, totidem habuit Metropoles, Bracaram & Lucum, ubi Regum sedes; atque in utraque civitate celebratum est anno Christi 572. Concilium Theodemiro Suevorum Rege, Imperatore autem Romanorum Justino juniore: unde hujus Collectionis tempus colligitur. Epistola præfationis

sationis loco ad Nitigesium Lucensem Episcopum missa, docet hoc opus ab autore susceptum fuisse propter veteris Canonum Græcorum Interpretis Latini oscitantiam & obscuritatem.

IV. Græcis Canonibus adjecit Martinus nonnulla ex Hispanicis Conciliis, Toletano I. præsertim, & Bracarensi: quòd nimirum hasce regulas Ecclesiasticas ad usum & mores Ecclesiæ suæ accommodaret. *4. Græcis admixti Canones pauci Hispanici.*

V. Constat universa hæc *Collectio* capitibus 84. vel 85. secundum alios, qui septuagesimum secundum Canonem in duos dividunt. Eo autem ordine digesti sunt hi Canones, ut priores 68. ad Episcopos & Clericos, reliqui ad Laicos pertineant. *5. Ordo hujus Collectionis.*

VI. Autoris in Sanctorum numerum relati memoria piè adhuc colitur ab Hispanis. Ejus testamentum à Ceccesvindo Gothorum in Hispania Rege missum est ad Concilium Toletanum X. quod anno 656. habitum est. De eo plura habes apud Gregorium Turonensem [a], apud Isidorum Hispalensem [b], aliosque à Voello & Justello relatos: apud quos extat hæc Collectio, adscriptis ad marginem opera mea variis Lectionibus, adjunctisque Canonibus Conciliorum, ex quibus Capitula quæque ab Autore non indicatis fontibus deprompta fuerant. *6. De Martini Bracarensis sanctitate & accurata hujus Collectionis Editione nostra.*

a Histor. Francor. lib. 5. c. 38. & de miraculis S. Martini lib. 1. c. 11.

b De viris illustr. c. 22. alias 25. & in Chronico Gothorum sub finem.

CAPUT XVIII.

De Cresconii Breviario Canonico & Collectione Canonum.

I. CRESCONIUS, sive, ut alii vocant, *Crisconius*, Africanus Episcopus, florebat circa annum Christi 690. quemadmodum colligitur ex inscriptione operis Canonici ab eo compositi, quam Annalium Ecclesiasticorum conditor ex Codice Vaticano refert ad annum 527. numero 76. ubi memoratur Cresconius bella & victorias, quas Joannes Patricius de Saracenis retulerat, hexametris versibus descripsisse; quæ quidem victoriæ anno Leontii Imperatoris tertio à Joanne reportatæ sunt, testibus Cedreno & Anastasio Bibliothecario. Leontius autem relegato Justiniano juniore, Imperium invasit anno Christi 694. Circa hæc itaque tempora Cresconius duas edidisse creditur Canonum Collectiones, non juxta Conciliorum ordinem, & Canonum consequentiam; sed quemadmodum Ferrandus, habita rerum seu materiæ ratione. *1. Cresconius quis, & quando scripserit.*

II. His tamen adversari quodammodo videtur ipsius autoris Præfatio Breviario apposita, qua ad Liberinum seu Liberium scribens, ait, se ipsius hortatu ad hoc opus sese accinxisse; seque eidem subjectum videtur fateri, cum illum ait in his rebus ad sui expletionem officii industriam suorum exquirere subjectorum. Ex quo probabile fit Cresconium, qui se alteri Episcopo subjectum agnoscat, minorem in Ecclesia, non Episcopalem gradum obtinuisse; nisi fortè Liberinum illum dicamus Carthaginensem per ea tempora Archiepiscopum fuisse, cui parere omnes Africani Præsules deberent. Nam de Liberio Pontifice Romano id intelligi non patitur, vel tempus à Baronio indicatum, plus trecentis vigin- *2. Quis Liberinus, cui nuncupatum Cresconii Breviarium Canonum.*

ti annis à Liberio remotum; nec Liberio plus centum triginta annis posterior Dionysii Exigui collectio, qua usus est in majori, & ni fallor, posteriori opere suo Cresconius. Memoratur quidem in Africa Liberinum vel Libertinum oppidum Episcopale, (ex quo deductum conjici potest nomen *Synagoga Libertinorum*, cujus mentio Actorum cap. 6.) non tamen loci nomen hic est Liberinus, sed hominis & Episcopi, aut, ut dixi, Carthaginensis, aut certè Primatis provinciæ suæ, in qua Episcopatus Cresconii.

3. De Cresconii Breviario Canonico. III. Cresconii prior Collectio *Breviarium Canonicum* dicitur, ubi Ferrandi exemplo, brevibus summulis singula Ecclesiasticæ disciplinæ capita comprehenduntur, indicatis duntaxat Conciliorum Canonibus ac Pontificum Romanorum Decretis, non ad verbum relatis.

4. De Libro, seu Concordia Canonum ejusdem. IV. Altera verò eadem serie integros continet Canones, inscribiturque *Concordia*, vel *Liber Canonum*. Illam cum Ferrando primus ediderat Petrus Pithœus anno Christi 1558. ex Codice manuscripto Ecclesiæ Trecensis: posteriorem vulgarunt in Bibliotheca sua Canonica anno 1661. G. Voellus & H. Justellus Christophori filios, ex Codice itidem MS. Guilliel-mi Blueti Advocati quondam Parisiensis. Adjecti sunt ibidem Indices duo: prior materias notat rerum, quæ tam in Ferrandi Breviatione Canonum, quàm in Breviario Canonico Cresconii continentur, juxta ordinem alphabeti, collatis capitum ex utroque numeris; alter eorumdem consonantiam & discrepantiam declarat.

5. Numerus Canonum utriusq; operis. V. Constat utrumque opus capitibus omninò trecentis: in quo hallucinatus est Baronius, qui cum capitulorum numerum Ferrando assignat [a]: quemadmodum & in eo quoque aberravit, quòd [b] Cresconii compendium cum Ferrandi opere confundit.

[a] Tomo 5. ad an. 419. n. 90.
[b] Tomo 7. an. 527.

6. Comparatio Cresconii cum Ferrandi Breviatione. VI. Concinnior & accuratior videtur Ferrandi, quàm Cresconii ordo: Sed hic non tantùm Canones Apostolorum & Chalcedonenses à Ferrando prorsùs omissos, Collectioni suæ inseruit, idque secundum Dionysii Exigui versionem: sed & Romanorum Pontificum Decreta ex Codice Canonum Ecclesiæ Romanæ transcripsit: cujus & numeros sequitur in laudandis Collectionis Africanæ Canonibus, sub nomine partim Carthaginensis, partim Africani Concilii: in quo à Ferrando quoque differt, qui ex ipsis fontibus, id est ex singulis Diœceseos Africanæ Conciliis, editos ab unoquoque Canones petit.

7. Utriusque Breviationis illustratores. VII. Ferrandi simul & Cresconii Breviationes Canonum emendatiores hoc nostro seculo ediderunt, notisque illustrarunt viri eruditi duo, Fr. Dadinus Altaserra Antecessor Pictaviensis an. 1630. & Petrus Franciscus Chrifletius Societatis Jesu Divione anno 1649. Sed hic simul cum reliquis Ferrandi operibus.

CAPUT XIX.

De III. ampliori Canonum expansorum Latina Collectione juxtà ordinem Conciliorum, quæ Isidoro Hispalensi adscribitur.

I. PLures ISIDORI quinto & septimò seculis leguntur per Hispaniam Episcopales Ecclesias rexisse. *Isidorus senior, Cordubensis* Episcopus, temporibus Imperatorum Honorii & Theodosii, divinarum Litterarum peritissimus & sanctitate clarus, qui commentaria in quatuor Libros Regum Paulo Orosio Presbytero atque Historico dicavit circa annum 412. & cujus Expositio in Lucam laudatur à Beato Augustino [a]. Hic ISIDORUS deinde HISPALENSIS *junior* cognominatus, comparatione illius prioris, genere ac virtutibus, nec minùs scientia insignis, cujus plurima extant opera. Fuit & *Isidorus Pacensis*, junior & ipse dictus; & *Isidorus Asturicensis* vita quoque & scriptis illustris circa annum 675.

1. Plures Hispani præsules nomine Isidori.

a Sermone 35.

II. Hispalensis vitam scripsit Braulio Cæsar-Augustanus; ejusque meminere præter cæteros Ildefonsus Episcopus Toletanus in additione ad librum Isidori [b], & Joannes Trithemius [c]. Ex his, aliisque constat Severiano fratre in Provincia Hispaniæ Carthaginensi natum, cum duobus fratribus Leandro natu majori, cui successit in Metropolitana Bæticæ Provinciæ sede Hispalensi, & Fulgentio Astigitano primùm, ac posteà Carthaginensi Episcopo. Hispalensi Ecclesiæ per annos 40. præfuit, ab anno Christi 595. ad annum 636. sive æram Hispanicam 674. qua spiritum Deo reddidit, anno primo Chintilani Regis Gothorum. Notus fuisse dicitur apud Constantinopolim Gregorio, qui posteà Romanus Pontifex fuit: quasi eò venerit Gregorius Pelagii junioris Pontificis, Isidorus Regis sui Recaredi Legatus ad Imperatorem Mauricium circa annum 586.

2. De Isidoro Hispalensi.

b De Viris illustr. c. 9.

c In lib. de Scriptor. Eccles.

III. Porrò huic *Isidoro Hispalensi* tribuuntur, sed parùm probabiliter, Collectiones Canonum tres, quæ magnam inter se habent affinitatem. Prima quæ cum aliis Decretis Canones continet Toletani Concilii XIII. post annum 683. quo habitum est illud Concilium, edita fuerit necesse est. Altera, in qua adjecti sunt Canones posteriorum Conciliorum, quorum ultimum est Toletanum XVII. celebratum anno 649. priori recentior est annis 11. Tertia in qua referuntur Decreta juniorum Pontificum atque etiam Zachariæ qui anno 741. Hispania jam à Sarracenis subacta Pontificatum iniit, septem & quadraginta annis post proximam composita fuit. Harum autem Collectionum nullam Hispalensis Isidori esse posse, duo sunt, quæ satis evidenter evincere videntur: primum quòd eorum qui Isidori Libros recensuerunt, nemo ante Trithemium superioris seculi scriptorem, ullius Decretorum Collectionis meminit. Braulio enim Cæsaraugustanus, & Ildefonsus, cùm cætera Isidori opera enumerent, hujus mentionem nullam faciunt. Alterum ex eo petitur, quòd cum Isidorus anno Christi 636. è vivis excesserit teste Redempto Diacono in ejus vita, harum Collectionum prima, non nisi post annos 47.

3. Plures ei adscribuntur Canonum Collectiones.

ab ejus

ab ejus obitu; secunda, post annos 58. tertia post centum & tres, conflatæ reperiantur.

4. Satis verisimile videtur ejusmodi opus ab Hispalensi compositum fuisse.

IV. Sunt tamen qui Primam Collectionem, aut certè Primæ non multùm absimilem ab Isidoro Hispalensi reverà compositam fuisse augurantur, variis de causis. Primò propter ipsius haud vulgarem eruditionem cum rerum Ecclesiasticarum studio conjunctam, quæ ex aliis ejus lucubrationibus elucet, veluti ex Officiorum, Chronicorum, Sententiarum, Sacramentorum, sive quæstionum, Etymologiarum, aliisque similibus Libris. Qua de causa Concilium Toletanum VIII. [d] ejus nuper defuncti memoriam præclaro elogio prosequitur in hæc verba: *Nostri quoque seculi Doctor egregius, Ecclesiæ Catholicæ novissimum decus, præcedentibus ætate postremus, doctrinæ comparatione non infimus; & quod majus, in seculorum fine doctissimus, cum reverentia nominandus Isidorus.* Secundò id suadere videtur *Isidori Hispalensis* nomen veteribus ejusmodi Codicibus Canonum inscriptum; quod non sine causa factum fuisse credibile est. Idem etiam confirmare possunt sub ejus nomine, licèt falsò, venditatæ posteriores Collectiones; quæ aliquid ejus generis ab eo scriptum fuisse insinuant. Et verò id non modò Trithemio persuaserunt, qui inter ejus opera recenset *Decretum Canonum*; sed Reginoni quoque, qui in Chronicis [e] refert Isidorum multa de Fidei Regulis Ecclesiasticæque disciplinæ disputasse. Etenim nomine *Regularum & Disciplinarum Ecclesiasticarum* intelligi Canonum Collectionem à Reginone, manifestè probat titulus Corporis Canonum ab eo compositi, de quo paulò post. Addi potest, quòd apud eundem Isidorum [f], quamvis ex Gelasio, ut videtur, desumptum, legitur: *Sed & si quæ sunt Concilia quæ sancti Patres Spiritu Dei pleni sanxerunt post istorum quatuor autoritatem, omni manent stabilita vigore,* QUORUM GESTA IN HOC OPERE CONTINENTUR. Hanc sententiam ab Ivone Carnotensi [g] apud Rabanum quoque, Hugonem Victorinum, & Gratianum, iisdem verbis relatam suspicatur Antonius Augustinus in Etymologiarum volumen translatam esse ex præfatione hujus Corporis Decretorum; cui sanè meliùs conveniunt postrema verba, quàm libris Etymologiarum, in quibus adjecta non sunt gesta sive Decreta Conciliorum.

d Cap. 2.

e Ad an. 572.

f Lib. etym. 6. cap. 16.

g Lib. 2. Pannorm. tit. 11. c. 22.

5. Exstat adhuc vera Isidori Collectio.

V. Vix itaque dubitandum videtur, quin Corpus sive Collectio Canonum Isidoro Hispalensi assignari jure possit: præsertim postquàm illustrissimus Petrus de Marca, de cujus judicio ambigere minùs sani esset judicii, aliam ab iis quas mox indicavimus, & aliqua ex parte breviorem Collectionem à se repertam in Bibliotheca Urgellensis in Catalonia Ecclesiæ, mihi aliisque non semel testatus est, quam verè Isidori esse existimabat: qualem & Ant. Augustinus viderat. Unde accuratus harum rerum indagator Steph. Baluzius in præfatione ad Reginonem §. 3. Isidorum Episcopum Hispalensem sine hæsitatione pronunciat Dionysii Exigui studium esse imitatum.

6. Qualis fuisse videatur vera Isidori Hispalensis Collectio seu Corpus Canonum.

VI. Genuina hæc Isidori Collectio ab illis, quæ notiores, paulò diversa, qualis fuerit, ex sequentibus quæ inter manus eruditorum versantur, sive unà cum Conciliis editæ, sive manu tantùm exaratæ, colligi potest. Ejus ego præfationem ei non absimilem puto quæ ab Antonio Augustino Societatis Jesu in fronte secundæ partis Epitomes Juris Pontificii ab Augustino Tarraconensi collectæ indicatur sub titulo alterius Isidori.

Ea

Ea magnam partem ex libro sexto Etymologiarum, sive originum ejusdem Isidori cap. 16. concinnata est. Incipiebat ab his verbis quæ apud Gratianum referuntur [h]: sed post finem clausulæ paulò ante à me adductæ (*quorum etiam gesta in hoc opere condita continentur*) sequuntur hæc verba quæ totius operis propositum ac seriem ostendunt: *In principio autem hujus voluminis Nicænam Synodum constituimus propter autoritatem ejusdem magni Concilii: deinceps diversorum Conciliorum Græcorum & Latinorum, sive quæ anteà, sive quæ postmodùm facta sunt, sub ordine numerorum ac temporum capitulis suis distinctam sub hujus voluminis aspectu locavimus: subjicientes etiam Decreta Præsulum Romanorum, in quibus pro culmine Sedis Apostolicæ, non impar Conciliorum extat autoritas: Quatenus Ecclesiastici ordinis disciplina in unum à nobis coacta atque digesta, & S. Præsules paternis instruantur Regulis, & obedientes Ecclesiæ Ministri, vel populi spiritualibus imbuantur exemplis*. Deinde de Canonibus qui dicuntur Apostolorum, ex ejusdem capitis 16. Etymologiarum initio subjiciuntur, quæ Gratianus exscripsit [i]. Additur postea ex initio ejusdem capitis significatio vocis *Canon*, relata *Can. 1. & 2. dist. 3.* ac denique Synodi & Concilii Etymologia in fine capitis ejusdem relato [l].

h Can. 1. dist. 16.

i Can. 1. dist. 16.

l In dicto Can. 1. dist. 15. sub finem.

VII. Ordo ipsius Corporis Canonum planè idem est cum illo qui ab Augustino ante dicto ibidem annotatur, ut scilicet post Canones Concilii Nicæni, qui primum obtinent locum, prætermissis Apostolorum Canonibus subjiciantur Decreta aliorum Conciliorum Græcorum, quæ à Dionysio Exiguo prolata sunt, sed ex alia Latina versione: nisi quòd inter Synodos œcumenicas Constantinopolitanam I. & Chalcedonensem hìc inseruntur placita Constantinopolitanæ alterius Synodi, itemque Ephesinæ, œcumenicæ III. quarum neutram descripserat Dionysius. Constantinopolitana autem illa, non universalis fuit, sed particularium quæ habitæ anteà fuerant, aliqua. Post hæc Collectionis Africanæ loco, quæ apud Dionysium sub duobus titulis, Carthaginensis nempè Concilii, & Canonum Africanæ Ecclesiæ, habentur; retulit in hac Collectione Isidorus integros octo Diœceseos Africanæ Conciliorum Canones, *Carthaginensium* nimirùm septem, *Primi, Secundi, Tertii*, &c. (quæ tamen minùs accuratè ad veram temporis rationem digesta sunt,) & *Milevitani* (secundi scilicet, anno 416. adversus Pelagium & Cœlestium celebrati.) His accedit ordo duplex Conciliorum, Gallicorum, & Hispanicorum. GALLICA sunt 17. *Arelatensia tria, Valentinum*, Tauritanum, sive potius *Taurinense, Regiense, Arausicana duo, Vasensia totidem, Agathense, duo Aurelianensia, Epaonense, Carpentoctarense, Avernensia duo*. Sed observandum est non magis in Gallicis, quàm in Carthaginensibus, servatum esse verum temporum ordinem; ut ex iis patet quæ à nobis libro hujus operis secundo de illis Conciliis notata sunt. HISPANICA quindecim sunt, *Elibertanum* scilicet, *Tarraconense, Gerundense, Cæsaraugustanum, Ilerdense, Valentinum, Toletana quatuor prima, Bracarensia duo*; quorum alteri subjecta sunt, appendicis loco, *Capitula* ex Orientalium Patrum Synodis à *Martino Episcopo* decerpta. *Hispalensia* denique *duo*. Nec plura ex Hispanicis Conciliis, quæ in posteriores Collectiones congesta sunt, describere potuit hìc Isidorus: cum eo anno decessisse probetur, quo habitum est Toletanum V. Jam Epistolas Pontificum Romanorum habet hic Codex: sed eorum ferè quorum Decreta collecta fuerant

6. Illius Corporis Canonum Isidoriani ordo.

fuerant

fuerant à Dionysio Exiguo, *Siricii* nimirùm *Innocentii I. Zosimi*, *Bonifacii*, *Cælestini*, *Leonis*, *Anastasii*; cum iis, quæ ab eodem fortè Dionysio addita postea fuerant, *Hilarii*, *Simplicii*, *Gelasii*, *Symmachi*, *Hormisdæ*; quibus præposita est Epistola *Damasi ad Paulinum*. Inserta deinde *Felicis* Epistola, ac sub finem adjectæ *Vigilii & Gregorii* Magni Epistolæ quædam.

8. De quibusdam hujus Collectionis additamentis.

VIII. In aliquibus hujus Collectionis Codicibus inveniuntur posteriora Concilia *Toletana usque ac XIII.* habitum an. *683*. Concilium præterea *Bracarense III.* anni 610. Quin etiam in plerisque descripta sunt *Toletana ultima* Concilia usque ad XVII. anni *694*. unà *cum Emeritensi* anni *666*. quæ omnia defuncto jam Hispalensi nostro Isidoro, celebrata sunt. Verùm hæc post autoris obitum paulatim addi potuerunt. Sic enim Collectioni Decretorum Pontificiorum à Dionysio Exiguo primùm concinnatæ, alia interjectorum & sequentium Pontificum Decreta adjecta sunt, partim ab autore ipso, ut probabile videtur; partim verò ab iis qui insecuti sunt: quod de junioris Gregorii Decretis necessariò dicendum est, cùm tanto intervallo distet ab Exigui temporibus. Eadem ratione videmus cum Corpore Canonum Isidori Mercatoris, quod nono demum seculo erupit, edita conjunctim à Merlino fuisse statuta Conciliorum Constantiensis, & Basileensis seculo 15. condita.

9. Hæ appendices ab aliis postea additæ.

IX. Sic ergo plures ad veri Hispalensis Isidori Collectionem Appendices assutas crediderim: quarum prima juniorem fortè alium Isidorum habuit autorem. Eo certè nomine à Philippo Labbeo Epistola ad Leudefredum Cordubensem Episcopum collocatur sub annum 653. quo celebratum est Concilium Toletanum VIII. ut & post biennium Toletanum IX. post triennium Toletanum X. ac tredecim annis posterius Concilium Emeritense: quæ cuncta ab alio collecta sint oportet, quàm ab Isidoro Leandri fratre ac successore in Episcopatu Hispalensi, si vera est Pontii Diaconi ratio, & aliorum Isidori Hispalensis mortem conferentium in annum *636*. Nec refert *Junioris* appellatio: Ea enim Isidoro nostro, comparatione Cordubensis antiquioris Isidori, tribuitur; & alteri posteriori Isidoro, respectu ipsius Hispalensis, tanquam prioris, rectè assignari potest.

10. De Indice Isidori Corpori Canonum in quibusdam MSS. adjecto.

X. Quod autem annotat Antonius Augustinus Jesuita, Indicem à se visum in aliquot titulos distinctum, ubi omnium Conciliorum ratio habetur, quem nonnulli Isidoro adscriberent; sed perperam, quandoquidem Scriptor ineptis quibusdam carminibus prodit se adolescentem fuisse: id nequaquam suum opus Isidoro eripit; quando Index ille, ipsius Antonii Augustini confessione, Isidori esse non videtur: nec verò novum est operi alieno Indicem ab alio adjici.

11. De altera Isidori Collectione quæ Corpus Canonum Hispaniense dicitur.

m Lib. 2. registri Epist. 121.

XI. Ad hanc *Alteram* sub Isidori nomine *Collectionem*, sive Isidorianæ Collectionis Appendicem, refert idem Antonius Augustinus è Societate Jesu, quod Innocentius III. [m] rescribit ad Petrum Episcopum Compostellanum, qui Emeritense Concilium ex eo imprimis authenticum esse adstruebat, quòd contineretur in Libro qui Corpus Canonum appellatur, & quem Alexander III. per interlocutionem approbaverat: unde existimat hanc esse Collectionem sive Corpus Canonum, quod Hispaniense dictum est.

CAPUT XX.

De IV. integrorum Canonum Latina Collectione, secundum tempora Conciliorum ac Decretalium, sub titulo Isidori Mercatoris.

I. EX altera ad Isidorum Hispalensem Appendice circa annum 685. coagmentata, quam Collectionem Hispaniensem sive *Corpus Canonum Hispaniense* dixerunt, adjectis Canonibus Apostolorum, & Clementis præsertim, aliorumque post eum vetustissimorum Pontificum ferè 35. ad Damasum usque, Epistolis, consarcinata est Collectio Conciliorum ac Decretalium, quæ sub nomine ISIDORI MERCATORIS, sive *Isidori Peccatoris*, prodiit, & jus Canonicum propè duplò amplius effecit. In quibus hæc Collectio seu Corpus Canonum à primo Isidori Corpore differat, observarunt Boetius Epo [a], & Antonius Augustinus è Societate Jesu [b]. Hic præfationis seriem describit, ut cum illa priori conferat; uterque Catalogum Pontificum Romanorum & Conciliorum exhibet, quorum Decreta in hoc Corpore Canonum continentur. *1. Isidori Prima Collectio quibus additis aucta.*

a Lib. 2. de Jure sacro.

b In Ind. & Cens. de Collector. Canonum, præfixa 2. parti Epitomes Juris Can.

II. Ab hac Collectione ortum habuisse jus Pontificium novum in Occidente notat Ill. Petrus de Marca [c]. Eam in Gallia primus vulgavit RICULFUS, seu *Richolphus* Archiepiscopus Moguntinus, à S. Bonifacio secundus, Caroli Magni Consiliarius, qui sedem illam ab anno 787. ad 813. tenuit. Testis est locupletissimus Hincmarus Rhemensis Archiepiscopus, scriptor ferè coætaneus, ut qui circa annum 870. scripserit. Is hac de re sic loquitur [d] *De libro Collectarum Epistolarum ab Isidoro, quem de Hispania allatum Riculfus Episcopus Moguntinus, in hujusmodi, sicut & in Capitulis Regiis studiosus, obtinuit, & istas regiones ex illo repleri fecit.* *2. Hujus Collectionis autor.*

c Lib. 3. de Concord. Sacerd. & imp.

d In lib. 55. Capitulor. c. 34.

III. Initio quidem hoc Corpus Canonum illustrem prætulit Isidori Hispalensis titulum, quo nomine indigitatur ab ipso Hincmaro [e]: *Isidorus*, inquit, *Hispalensis Episcopus collegit cum Epistolis Romanæ Sedis Pontificum à S. Clemente usque ad B. Gregorium.* Verùm manuscripti Codices non pauci nomen habent *Isidori Mercatoris*, velut autoris hujus libri. Alii pro Isidoro Mercatore, vocant *Isidorum Peccatorem*, quæ appellatio ab Episcopis Decreta Conciliorum subscriptione sua firmantibus, aliàs usurpata legitur, solemni quadam velut formula, qua demissum de se quisque animi sensum testabantur; ut ex Conciliis Gallicis Turonensi I. Parisiensi III. Turonensi II. Matisconensi I. discimus. Pari ratione apud Græcos Episcopi sese non raro ἁμαρτωλὸς scribebant. An autem *Mercator* vero nomine dictus fuerit hujus Collectionis autor, an is titulus huic volumini affictus fuerit, non facile est pronunciare. In Chronico quidem, quod sub nomine Juliani Toletani Parisiis hoc seculo in lucem prodiit opera Laurentii Ramirez Hispani, legitur *Isidorus Mercator Episcopus Setubensis* compilationem Canonum ope cujusdam Monachi composuisse, atque anno 805. decessisse. Sed non immeritò apud eruditos suspecta est ejus Chronici fides; quæ in hoc maximè articulo elevatur, quòd in eo Julianus Toletanus Archiepiscopus Quirico in ea dignitate successisse *3. Titulus autoris.*

e Epist. 7. c. 12.

scri-

scribitur anno Christi 680. & anno 690. æra 728. obiisse; & tamen idem Julianus pluribus per ea tempora Conciliis præfuit, atque imprimis Toletano 12. quod anno 681. habitum est: quo tempore triginta annis majorem fuisse oportet, cùm Archiepiscopali honore ornatus esset; unde Setubensis illius obitum qui anno 805. contigerit, videre, ac memorare nequaquam potuit: idque non modò ex hypothesi qua illius Juliani mors in annum 690. æra 728. conjicitur; sed nec ex ea qua sedem Toletanam jam anno 680. tenuisse dicitur: nisi velimus eum ultra centum quinquaginta & quinque annos vitam prorogasse. Nec verò dici potest in assignando tempore, quo mortuus sit Isidorus Setubensis, erratum fuisse, & pro 805. anno, legendum 705. Etenim hoc effugium non patietur Zachariæ Pontificis mentio, quæ in hoc volumine fit: cum is Pontificatum nonnisi anno 741. inchoaverit. Hæc eadem ratio, & styli barbaries Isidoro Hispalensi adscribi vetant, qui jam ante annos 105. vivere desierat, primasque suo tempore tenuerat in re Grammatica, atque in omni Litterarum genere.

4. De Riculfo hujus Collectionis autore vel propagatore.

IV. Cæterùm RICULFUS, qui Sedem Apostolicam devotè coluisse dicitur in Præfatione Benedicti Levitæ, ad Capitularia, supposititias Epistolas, quæ in hoc Corpore Canonum referuntur sub titulis veterum Pontificum, eo animo aut consarcinavit plerasque, aut aliunde acceptas vulgavit, ut Ecclesiæ Romanæ autoritatem per Gallias firmaret.

5. Ejus Collectionis autoritas initio ingens.

V. Et sanè initio quidem earum sententiis, ob Sedis Apostolicæ nomen, multum reverentiæ detulerunt Gallici Antistites: nam ex 2. Fabiani Epistola desumptum proculdubiò est, quod in Concilio Aquisgranensi anni 838. decernitur de Unctione infirmorum, deque Chrismate quotannis in Cœna Domini consecrando, secundum statuta Decretalium: & per ea tempora ab Episcopis nostris earumdem Epistolarum verba in autoritatem adduci solita patet legentibus tres postremos Capitularium Libros, quos jussu Otgarii Episcopi Moguntini, ex ejus Ecclesiæ scriniis, ubi ea per Riculfum coacervata fuerant, Benedictus jam nominatus collegit circa annum 850. In illis enim Libris, quemadmodum & in additionibus eorumdem Capitularium, ex ejusmodi pseudepigraphis, Clementis, Anacleti, Pii, Evaristi sequentiumque Pontificum Decretalibus, tacito licèt autorum nomine, non pauca constituuntur, & constitutis robur additur. Nec ab illis citandis abstinuit Hincmarus Remensis in opusculis suis: quamvis posteà earum veritatem & autoritatem impugnaverit.

6. Posteà in dubium vocata.

VI. Non tamen idcircò existimandum est Isidori Collectionem generaliter susceptam ab Ecclesia Gallicana, atque in Canonum numerum fuisse relatam. Contrarium testatur idem Hincmarus Remensis in opusculo adversùs Hincmarum Laudunensem, qui ex Epistolis illis privatam sibi Collectionem ad usum Ecclesiæ suæ compegerat. Magnum enim discrimen Remensis constituit inter recepta Innocentii, Leonis, Gelasii Decreta, & inter ea quæ his Epistolis continentur. Illa velut Conciliorum præscriptis consentanea, omninò servanda: Hæc in multis Capitibus adversa Canonibus Conciliorum, non ita ab Ecclesia usquequaque custodiri debere. [d] Igitur autoritate Gelasii se tuetur, ut dicat *sacra Concilia, eorumque Canones inviolabiliter servandos; has autem Epistolas* pro-

d Lib. 5. Capitulor. cap. 25. & 43.

pro consolatione quorumdam directas, venerabiliter ad instructionem suscipiendas. Quamvis itaque non omninò repudiarentur ab Episcopis nostris illæ Decretales, quamdiu pro veris habebantur; tamen autoritatem Canonum non habebant. Et verò Leo ipse IV. cum anno 849. ad Episcoporum Britanniæ consulta responderet, in Epistola, quæ extat apud Sirmondum [e], unde haustus est Canon *de Libellis, dist.* 20. testabatur Apostolicam Sedem in Judiciis Ecclesiasticis Canones tantùm sequi & Decretalium regulas, *quæ*, inquit, *habentur apud nos simul cum illis in Canone*: statimque Canones Conciliorum & Pontificum Decreta recenset, quæ in Dionysii Exigui Collectione comprehensa sunt, nulla Epistolarum Clementis, aliorumque ante Siricium Pontificum, facta mentione. Nam quòd ibi Acta Silvestri in aliquibus Codicibus memorantur, ea adjecta posteà esse conjicit non immeritò Illustriss. Marca. Præterea advertendum est hæc Acta in Conciliorum, non in Epistolarum numero haberi.

e To. 3. Concilior. Gall.

VII. Sed NICOLAUS I. Pontifex, ut recepto ex his Decretalibus jure, Episcopos sibi sine medio subjectos haberet, eorum autoritatem omni studio asseruit [f] epistola ad Episcopos Galliæ anno 865. scripta; ex qua desumptus est Canon, *si Romanorum, dist.* 19. Contendit enim Decretales illas omninò recipiendas esse; & Gallorum rationes rejicit, quarum præcipua erat, quòd hæ Decretales insertæ non essent Codici Canonum. Quæ ratio si valeret, infert Nicolaus ne sacras quidem Scripturas in Ecclesia esse admittendas, cùm in Codicem Canonum non sint relatæ: aut si ex eo reciperentur, quòd Innocentii I. Decreto in Codicem Canonum relato comprehenderentur Libri veteris & novi Testamenti, & recipi juberentur: reponebat Nicolaus, non minùs Decreto Leonis constitutum esse, ut omnia Decretalia constituta decessorum suorum custodirentur. Id alio quoque Decreto Gelasii confirmari in Synodo Romana edito, quod refertur in *Canone sancta Romana* 3. *versu item decretales Epistolæ, dist.* 19. Verùm ad hæc Hincmarus Remensis, quò Metropolitanorum in Episcopos Provinciales jura tueretur, & horum causas in Provinciali Concillo definiendas ostenderet, respondebat priscis illis Decretalibus, etsi veræ forent, per Canones posteriores, ea in re, & in multis aliis Capitulis, esse derogatum; in quibus proinde standum esset juri, quod in Codice Canonum continebatur: quæ huic non adversarentur, ea servare Galli non renuebant. Duo autem imprimis ex Epistolis Victoris, Sixti, Marcelli, Zephyrini, Julii, controversiam faciebant: Primum quòd in iis constituebatur ne Synodus provincialis criminales Episcoporum causas, inconsulta sede Romana, definiret, ita ut sententia contra eos lata, etiam sine provocatione, inutilis esset; (id enim vult Nicolaus tum epist. 42. tum in Concilio Romano, quod ab eo habitum est in causa Rothadi Episcopi Suessionensis.) Alterum, ne absque Sedis ejusdem præcepto, vel consensu, ullum Concilium haberetur; quò pertinet *Canon* 1. *aliique dist.* 17. Huic igitur novitati, quæ pro vetustate obtrudebatur, diu restiterunt Gallicani Antistites. Et post Nicolai quoque obitum, renovata est hæc disceptatio cum Hadriano II. Joanne VIII. & aliis Pontificibus; donec tandem in Concilio Remensi tempore Hugonis Regis celebrato, videtur aliquatenus valuisse illorum Decretorum autoritas, cum Arnulphi Archiepiscopi causa ventilaretur. Sed de hac controversia latiùs disserunt Illustriss. Marca, [g] & cum eo Baluzius. [h] Contra-

7. Institit Nicolaus I. ut Pontificum priscorum Decretales illæ reciperentur.

f Epist. 42.

g Lib. 3. de Concord. c. 6.

h In Præfat. ad libros Ant. Aug. de emenat. Gratiani.

tra quos nititur, plaudentibus non paucis, V. Cl. Joannes Gerbasius, doctrina inter Sorbonæ magistros, & Regios Professores cognitus.

8. Laborat hujus Collectionis non ex uno Capite fides.

VIII. Fatendum tamen est non uno nomine suspectam fuisse & totam Collectionem quæ Isidori Hispalensis nomine venditabatur, cum multa in ea essent Isidori tempore posteriora, & maximè has vetustorum Pontificum Epistolas, quarum fidem malè ambulantem plurimæ rationes detegebant. Primò si verè unquàm extitissent Epistolæ illæ, sanè in scriniis Ecclesiæ Romanæ servatæ fuissent. Quo posito, parùm credibile esset eas Dionysii Exigui diligentiam fugisse. Hic enim se *Præteritorum Apostolicæ sedis Præsulum constituta, qua valuerit cura & diligentia collegisse: & quotquot reperta fuissent, digessisse affirmat.* Quis ergo si quæ aliæ fuissent, eas ab hoc tam curioso indagatore aut non inventas aut omissas fuisse putaret? Deinde Leo IV. in Epistola ante laudata, post editum hoc Canonum Corpus, cum Decreta enumeraret quibus Romana Ecclesia in judiciis utebatur, nullatenus harum Epistolarum meminerat, non utique prætermissurus hæc Pontificiæ potestatis adminicula, si authentica judicasset. Par est ratio Rabani Mauri Archiepiscopi Moguntini, qui, licèt Riculfi successor, tamen his Epistolis in libris suis non est usus, quemadmodum Antonius Augustinus observat. Quartò, quod vel præcipuum haberi debet, sacræ Scripturæ textus ex B. Hieronymi versione à Pontificibus Hieronymo longè antiquioribus citatur: & quamplurima loca, ex quibus concinnatæ fuerunt Epistolæ sub illorum Pontificum nomine, vel potius pleræque omnes earum sententiæ, ex Patribus, aliisve autoribus quarti, quinti aut sexti seculi deromptæ apparent: adeò ut etiam Legum Imperatoriarum & scholiorum Aniani, quæ in Codice Theodosiano extant, in iisdem Epistolis sæpè verba referantur: quod monuit Antonius Augustinus in notis ad Capitula Hadriani, de quibus capite proximo dicemus. Ejusmodi rationibus victus Bellarminus [i] fatetur se affirmare non audere eas Epistolas esse indubitatas, eas non carere scrupulo. [l] Sed apertiùs eas Baronius Pontificibus illis abjudicat, ad annum præsertim 865. qui eximius ejus locus à nobis exscriptus est Libro superiori [m].

i Lib. 2. de Rom. Pontif. c. 14.
l Lib. de script. Ecclesiast. in Clement. sect. 8.
m Cap. 22. §. 4.

9. Sed nihil inde autoritati Sedis Apostolicæ detrahitur.

IX. Nihil tamen est quòd tantoperè de harum Epistolarum suspecta fide adversus Catholicos glorientur Novatores, quasi illarum velut unico clypeo Pontificum Romanorum autoritas niteretur, quæ solidis aliunde ab ipso Christo fundamentis firmatur. Et quamvis Alfonsus Turrianus in his tuendis eruditionem suam probaverit, tamen, ut Hicmarum Remensem taceam, qui earum autoritatem convellere ab ipso exordio non dubitavit: superiori & nostro seculo plures ex Catholicis Doctoribus fraudem & viderunt & indicarunt, Antonius Contius, Antonius Augustinus, & præter jam citatos Bellarminum, atque Baronium, Jacobus Perronius Cardinalis, Petrus de Marca, aliique: unde non ineleganter Jacobus Sirmondus de Davide Blondello, qui in pseudo Isidoro suo singula cujusque Epistolæ vitia anxiè persecutus est, dixisse fertur, eum totis viribus atque immenso conatu apertum ostium suscepisse effringendum. Sed de his pleniùs nos lib. 2. harum Prænotionum cap. 22. disseruimus.

CAPUT XXI.

De Hadriani I. Capitulis Angilramno Metensi traditis, & de Codice Canonum per eundem Pontificem oblato Carolo Magno.

I. BREVEM Canonum Collectionem HADRIANUS I. Pontifex Angilramno sive Ingelramno Episcopo Metensi tradidit sub hoc titulo: *Capitula quæ ex Græcis & Latinis Canonibus & Synodis Romanis, atque Decretis Præsulum ac Pontificum Romanorum sparsim collecta sunt, & Ingilramno Mediomatricæ Urbis Episcopo, Romæ à B. Hadriano Papa tradita sub die 13. Calend. Octob. Indict. 9. quando pro sui negotii causa agebatur.* Indictio illa significat annum 785. *1. Titulus ac Tempus hujus Collectionis instituendæ.*

II. Ea Capitula, octoginta numero, ad Judicia fermè Episcoporum pertinent: unde causa colligitur eorum excerpendorum, aut concinnandorum; nempe ut Angilramnus iis munitus causam suam adversus falsos accusatores, autoritate Sedis Apostolicæ defenderet. Ex his sunt qui conjiciunt Synodum eo tempore fuisse habitam, in qua Decretum fuerit oportere Jurisdictionem Ecclesiæ Romanæ tueri adversus injurias à primoribus illatas Episcopis, quorum causas ea Sedes sibi omninò reservandas esse contendebat. *2. Numerus Capitulorum, eorumque tradendorum causa.*

III. Cum itaque in Epistolis vetustorum Pontificum Isidori Mercatoris Corpore Canonum comprehensis non pauca sint quæ cum his Capitulis prorsus conveniunt, atque iisdem verbis expressa inveniuntur; ea vel Isidorum ex Hadriano esse mutuatum apparet, vel Hadrianum ex Isidori Libro. Quod posterius ut potiùs credam facilè adducor. Alioqui enim dicendum esset ab Hadriano conficta esse illa Capitula. Neque huic conjecturæ obstat quòd Riculfus Archiepiscopus Moguntinus, per quem in Gallia vulgatum est Corpus illud Canonum, nonnisi eodem anno 785. aut etiam, ut alii censent, biennio post, (cum jam Ingilramno tradita essent hæc Capitula) Moguntinam Sedem dicitur obtinuisse. Certè cum in illo Canonum Corpore, unius dumtaxat Pontificis Zachariæ posterioris nomen occurrat, ejusque Successorum Stephanus junior anno 752. sedere cœperit in Petri solio, veri admodum simile videtur, hoc ipso anno confectum fuisse illud Canonum Corpus: ab eo verò tempore ad prædictum annum 785. qui fuit 14. Hadriani, tres ac triginta anni fluxerunt, intra quos facilè potuit hoc opus Romam perferri. Nec verò quicquam vetat quo minùs Riculfus eam Collectionem vulgaverit, antequam Episcopatum Moguntinum esset adeptus. *3. Unde horum pleraque desumpta.*

IV. Cæterùm Ingilramnus ille, cui tradita sunt hæc Capitula, vir procul dubio industrius, nec mediocris eruditionis atque judicii fuit, ut ex eo perspici potest, quòd Carolus Magnus Rex ab Hadriano postulavit, ut eum, quamvis Episcopum, in comitatu & palatio suo assiduum habere liceret: quod docet ejusdem Principis in Concilio Francofordiensi oratio, qua parem Gildeboldo Episcopo Archicapellano suo facultatem, post Sedis Apostolicæ licentiam, petit à Synodo [a]. *4. Angilramnus quis & qualis.*

a Cap. 55.

V. Sub hujus nostri seculi initium prodiit Ingolstadii primùm in Tomo 6. *5. De Epitome, seu potius*

Codice Canonum, qui Carolo Magno ab Hadriano oblatus. mo 6. antiquarum Lectionum Henrici Canisii, ac deinde Coloniæ tomo 3. Conciliorum, *Epitome Canonum Orientalium & Africanorum*, quam Carolo Magno Regi cum Romæ esset, à sæpiùs dicto Hadriano in usum Occidentalium Ecclesiarum oblatam titulus docet. Verùm ex inscriptionibus plurium exemplarium, quæ in Galliæ Bibliothecis reperiuntur, constat non Epitomen, sed integram Canonum ac Decretorum Pontificiorum Collectionem ab hoc Pontifice oblatam Carolo: idque Hadriani Epistola ei volumini præfixa demonstrat, quæ primis singulorum versuum litteris hæc verba reddit: *Domino Excell. Filio Carolo Magno Regi Hadrianus Papa*. Hæc autem Collectio diversa non est ab eo Libro quem Nicolaus [b] *Codicem Canonum* vocat; quique apud Moguntiacum excusus anno 1525. deinde in Parisiensi anni 1609. editione, inscriptus est *Codex Canonum vetus Ecclesiæ Romanæ*. Hunc autem Librum sub tertiam Caroli in urbem, Hadriano sedente, profectionem, id est anno 787. datum conjicit Sirmondus, [c] quem vide.

b In Can. 1. dist. 19.

c Tom. 2. Concil. Galliæ.

CAPUT XXII.

De antiquis Anonymi & Reginonis Collectionibus secundum Ordinem materiarum.

1. Defecti hac fecul. Collectores Canonum ante qui per Capita materiarum. I. QUI ante nonum seculum integros Canones collegerunt, temporum ferè ordinem & Conciliorum atque Epistolarum Pontificiarum seriem secuti sunt: posterioribus aliam methodum placuisse observavimus, ut scilicet in Titulos & Capita, secundum cujusque mentem distributa, universam rei Ecclesiasticæ materiam certas in classes, per Synodorum & Epistolarum particulas, dividerent. Illud quoque ad usum sui temporis convenire censuerunt, ut Conciliorum, quæ in Gallia, in Hispania & Germana habita fuerant, dicta quoque sanctorum Patrum congererent. Ante hos viginti annos antiquissimus in eo genere habebatur Burchardus Vormaciensis Episcopus: sed postrema hæc tempora vetustiores nobis Collectiones aperuerunt, ex quibus plurima Burchardus deprompserat.

2. Hujusmodi Collectio Anonymi antiqua, quando & ex quibus fontibus derivata. II. Joannes *Marinus* Oratorii Domini Jesu Presbyter in suo de pœnitentia erudito tractatu, meminerat *Antiquæ Collectionis* Canonum pœnitentialium, quæ in MSS. Codicibus adhuc latebat. Eam nuper vir religiosus Lucas Acherius Ordinis Benedictini è Congregatione S. Mauri [a] publica luce donavit. AUTOR adhuc *Incognitus* est: vetustum esse atque ante nonum Christi seculum scripsisse, ipso ex opere colligitur. Doctrinam & judicium ostendit instituti ratio. Neque enim quidquam, nisi ex limpidis fontibus in suos alveos derivavit, ex Conciliis nimirum Decretisque Pontificiis, quæ in Codice Canonum Ecclesiæ Romanæ continentur, aut ex Conciliis Gallicanis atque Hispanicis, Isidori prioris Corpore comprehensis.

a Tom. 11. Spicileg. sui.

3. Ejus operis modus. III. Licet autem *Canonum Pœnitentialium* titulum hæc Collectio præferat, pro more scilicet illorum temporum, quibus ad pœnitentiæ ferè sacramen-

mentum omnia ejusmodi opera referebantur: revera tamen omnis generis Canones complectitur. Dividitur in Libros tres: & Primus quidem Liber *de Pœnitentibus & pœnitentiis peccatorum* inscriptus, capitibus 122. constat. Secundus *de Judiciis*, absolvitur 117. capitibus. Tertius *de Ordinationibus, Gradibus, atque officio Clericorum & Episcoporum*, habet 158. capita: ita ut Collectionis totius capita sint 397.

IV. Hac Collectione usus videtur *Halitgarius* Cameracensis Episcopus in conscribendo libro de virtutibus & vitiis, quem Ebboni Archiepiscopo Remensi obtulit: de quo post dicendum erit. *4. Ea verò Halitgario vetustior.*

V. Sequenti seculo *Regino* Monachus Ordinis S. Benedicti, Abbas *Prumiensis* Monasterii in Diœcesi Trevirensi electus anno 892. deinde æmulorum artibus cedere coactus, Richario successore relicto, in Abbatiam S. Maximini apud Treviros migravit; ubi *Canonum Collectionem* composuisse creditur, quæ sub titulo *de Ecclesiasticis disciplinis & religione Christiana* concepta est, & cujus Trithemius meminit; sed quæ ad hæc nostra tempora typis vulgata non fuerat. *5. De Reginonis Collectione ejusque titulo.*

VI. Hæc Collectio jussu Rathbodi Trevirensis Archiepiscopi ad usum ejus Diœceseos à Reginone confecta est, ut ex ipso titulo discimus: idque adhuc confirmat sacramentum Synodale, quod extat libri 2. cap. 3. ubi cavetur ut Synodales causæ non celentur Episcopo de Treveris, aut ejus misso. *6. Cujus ea jussu conscripta.*

VII. Martini Bracarensis exemplum imitatus videri potest Regino in hac Collectione condenda. Quemadmodum enim Martinus id à se observatum monet in fine præfationis, ut in duas partes diviso tractatu, illa quæ ad Episcopos vel universum clerum pertinent prima in parte scripta sint, & similiter quæ ad Laicos pertinent in altera parte sint adunata: ita Regino Collectionem suam duobus Libris distinxit, atque in priore ea congessit quæ ad Episcopos & Clericos referuntur, in posteriorem autem retulit ea ferè quæ spectant ad Laicos. *7. Videtur autor ordinem Martini Bracarensis imitatus.*

VIII. Hunc autem ordinem secutus est ut in fronte Libri I. collocata sit Inquisitio juxta quam Episcopi, eorumve ministri de vita Clericorum aliisque rebus ad Ecclesias spectantibus certiores fieri possent: in principio autem Libri II. posita sit Inquisitio ab Episcopo facienda circa Laicos: deinde in utroque Libro generalibus hujusmodi Inquisitionibus subjicitur *autoritas Canonica*, id est, Canonum ac Decretorum loca, quibus roborari possunt singula earum Inquisitionum capita. Utitur autem ad illorum probationem non modò Conciliorum Canonibus, & Pontificum Epistolis: verùm etiam dictis SS. Patrum, Basilii, Ambrosii, Hieronymi, Augustini, Gregorii, Cassiani quoque, Ferrandi, Benedicti, Fructuosi, Aureliani, Theodori, Bedæ, Rabani Mauri. His etiam Leges adjungit, tum Romanas ex Codice Theodosiano aut Aniani interpretatione, tum etiam Francicas ex Capitularibus Regum & Codice Legum Burgundionum ac Ripuariorum. Sed quamvis permulta ex Isidori corpore Canonum hauserit: rarò tamen dubias priscorum Romanorum Pontificum Epistolas citat; & Græcarum Synodorum Canones plerumque ex interpretatione Dionysii Exigui refert. Ex eo verò quòd Gallicorum Conciliorum, quæ non facilè nunc inveniuntur, Nannetensis, Remensis & Rothomagensis, sæpè à Reginone mentio fiat, atque in illis laudandis numeros adjicit Canonibus qui *8. Hujus operis ratio.*

numerum Canonum cujusque Concilii aut Epistolæ longè excedunt: conjicit acutè Stephan. Baluzius eum antiquiori Collectione usum, qua prisci Canones & germanæ Pontificum Epistolæ, cum Gallicanis Conciliis permixtim continerentur, non aliter ac in libris Capitularium factum sit.

9. Numerus Capitum ejus. IX. Complectitur Liber Primus capita 443. Secundus verò 446. unde fiunt capita octigenta octoginta novem, idque præter appendices duas, quarum prior 64. habet capita, posterior reverà 28. tantùm. Illa enim octo & viginti quibus constat prima ejus Appendicis medietas, repetita sunt ex priori appendice, quemadmodum notat ante memoratus Baluzius. Is porro post Helmstadiensem editionem, quam vir Cl. Joachimus Hildebrandus curaverat anno 1659. novam Parisiis adornavit anno 1671. accuratè emendatam ad fidem vetustissimi Codicis, qui in Bibliotheca Oratorii Parisiensis servabatur, & ab eruditissimo ejus Congregationis Presbytero Joanne Morino [b] laudata fuerat: atque has appendices Reginonis non esse, sed jam olim à studioso quodam adjectas, probabilibus argumentis evincit. Idem non pauca adducit loca ex Burchardi Decreto, nonnulla etiam ex Decreto Ivonis, ut ostendat horum utrumque plurima ex Reginone descripsisse.

b In lib. de pœnitentia.

CAPUT XXIII.

De Burchardi VVormatiensis Decreto.

1. Quis hujus Decretorum voluminis autor. I. BURCHARDUS Monachus primùm Lobiensis Cœnobii in Leodiensi Diœcesi, posteà *Vormatiæ* Urbis Vangionum in Germania prima Episcopatum adeptus est. Is collaborante OSBERTO Abbate suo, viro doctissimo, qui & Gemblacensis Abbas fuit, magnum volumen Canonum sive Decretorum composuit. Ita enim rem narrat Sigebertus [a] in Chronico: *Burchardus quoque fit Vormaciensis Episcopus; qui in Scripturis studiosus, magnum illud Canonum volumen edidit, Scripturarum sententiis undique compilatis desloratum, collaborante sibi in hoc magistro suo Olberto Abbate, viro undecumque doctissimo.* Idem alibi [b] agens de Osberto, sive Olberto eodem, illum ex eo imprimis laudat, quòd *Burchardus Episcopus Vormaciensis ejus magisterio ad hoc est provectus, ut ita Ecclesiasticæ utilitati intenderet, ut ejus studio, ore, & manu, illud magnum Canonum Volumen ad communem omnium utilitatem ederet.* Ex his dubitari potest, num hoc opus Osberto potiùs, quàm Burchardo tribuendum videatur; & an Burchardo adhuc Monacho fuerit confectum. Hoc quidem Bartholomæus Fisen [c] à Baluzio laudatus, probare videtur ex mss. Gemblacensibus, & S. Jacobi Leodiensis: ubi dicitur *Burchardum, quo tempore Monachus, & Osberti auditor erat, tantam Litterarum cognitionem attigisse, ut incredibili Christianæ Reip. bono descriptum in viginti Libris Decretorum volumen luci dederit.* Illud prius innuit liber de gestis Abbatum Gemblacensium. Ibi enim *Osbertus* ipse, velut hujus operis autor indicatur, *quo dictante & magistrante Burchardus magnum illud Decretorum volumen* cento-

a Ad ann. 1008.

b In lib. de scriptorib. Ecclesiast.

c In florib. Ecclesiæ Leodien.

centonisavit. His tamen adversatur ipsius Burchardi Epistola, quæ Præfationis loco est: eam enim Burchardus addito titulo Episcopi Vormaciensis Brunichoni ejusdem Ecclesiæ præposito scribit, atque in ea testatur *Se, ipso petente Brunichone, opus illud suscepisse, ac tandem consummaße; ut haberent juniores Clerici ejus Diœceseos, unde jura Canonica, & præsertim Pœnitentium formas admodum confusas discerent*. Dici non improbabiliter potest hanc Collectionem ductu Osberti in Monasterio conceptam, nonnisi post Episcopatum à Burchardo elaboratam & editam esse; aut ab eo jam Episcopo vocatum ex Monasterio fuisse Osbertum adjutorem.

II. Veteres plerique Codices Inscriptione carent, teste Antonio Augustino. [d] Ex antè adductis eruitur verum hujus operis titulum fuisse, ut *Magnum Decretorum volumen* diceretur, comparatione scilicet priorum, veluti Reginonis. Temporis decursu, per abusum, fortè brevitatis causa, in numero singulari *Decretum* vulgò appellatum est; quemadmodum & sequentes Ivonis & Gratiani Collectiones, quibus alios titulos autores ipsi indiderant. *2. De Titulo ejusdem operis.* d Lib. 1. de emendat. Gratiani c. 1.

III. Constat hæc Collectio *Libris*, ut jam vidimus, *Viginti*, quorum seriem hìc demonstrasse non erit inutile. *3. Quot sint ejus Libri, eorumque Ordo.*

MATERIA LIBRORUM XX. Burchardi.

1. DE Potestate & Primatu Apostolicæ sedis, Patriarcharum, cæterorumque Primatum, & Metropolitanorum: de Synodo celebranda; de accusatis & accusatoribus & testibus, de Judicibus, deque dignitate, negotio & Ministerio Episcoporum.
2. De Congruenti Dignitate, Institutione, Vita, Negotio & Ministerio reliquorum Ordinum Ecclesiasticorum.
3. De divinis Domibus, de Decimis, de Justitiis singulorum, & libris Canonicis aut Apocryphis.
4. De Baptismo & Confirmatione.
5. De Sacramento Corporis & Sanguinis Domini.
6. De Vario genere Homicidiorum, & de Pœnitentia singulorum.
7. De Incesta Copulatione, & separatione conjugum, ac Pœnitentia singulorum.
8. De Viris & fœminis Deo dicatis propositum transgredientibus, & de revocatione, & pœnitentia eorum.
9. De Virginibus & Viduis non velatis, de Raptoribus, & de Legitimis Conjugiis, de concubinis, & de transgressione & pœnitentia singulorum.
10. De Incantatoribus, Maledicis & Conspiratoribus, & de pœnitentia singulorum.
11. De Excommunicatis, de furibus &c. & reconciliatione ac pœnitentia eorum.
12. De Perjurio, & de pœnitentia ejus.
13. De observatione sacri Jejunii
14. De Crapula & Ebrietate, & de pœnitentia eorum.

c *Prænot. Canonic. Doujat.*

15. De Principibus & de reliquis Laicis, & de ministerio eorum.
16. De Accusatoribus, de Judicibus, de Falsis Testibus & Pœnitentia singulorum.
17. De Fornicatione & Incestu diversi generis, & de Pœnitentia utriusque sexus & diversæ ætatis.
18. De Visitatione & Pœnitentia & Reconciliatione infirmorum.
19. De Correctionibus Corporum & Medicinis animarum per Sacerdotem. *
20. De Providentia, de Prædestinatione, de Adventu Antichristi & Novissimis. *

* *Qui liber* Corrector *dicitur*.

* *Qui liber* Speculationum *vocatur*.

4. *Ex quibus autoribus ac libris decerpta hæc Decreta*.

e In præfat.

IV. In eo elucubrando profitetur autor [e] se *Synodalia præcepta, sanctaque Instituta, tam ex SS. Patrum sententiis, quàm ex Canonicis scriptis in unum fascem ex amplissimo orbe collegisse*. Per *amplissimum orbem* intelligit sine dubio Corpus Canonum Isidorianum, & posteriorum Conciliorum Canones, Patrumque scripta. Notantur in fronte operis autores præcipui, unde Ecclesiastica hæc Decreta collegit Burchardus, hoc indice.

Ex Canonibus qui Corpus Canonum vocantur.
Ex Apostolorum Canonibus.
Ex Transmarinis Conciliis, (id est Græcis, Africanis, Italicis.)
Ex Conciliis in Germania, Gallia, Hispania celebratis.
Ex Romanorum Pontificum Decretis.
Ex Evangelicis Apostolicisque scripturis.
Ex veteri Testamento.
Ex Libris S. Gregorii.
Ex SS. Hieronymo, Augustino, Ambrosio, Benedicto, Basilio magno, Isidoro.
Ex Pœnitentiali Romano.
Ex Pœnitentiali Theodori.
Ex Pœnitentiali Bedæ.

f Lib. 2. de jure sacro cap. 7. pag. 269.

Fusiùs autores, quibus usus est Burchardus, per classes recenset Boetius Epo [f]. Prima classis ejus Catalogi est Librorum quatuor sacræ Scripturæ. II. Canonum Apostolicorum. III. Romanorum sexaginta fermè Pontificum, quorum aliquot nomina corrupta. IV. Conciliorum circiter 73. & ipsa non integris nominibus. V. Classis SS. Patrum, seu scriptorum aut Librorum aliorum particularium, 25. ferè numero, in quibus Pœnitentialia tria.

5. *In quibus præsertim peccaverit Burchardus*.

g In præfat. ad Reginon. §. 12.

V. Burchardum non immeritò reprehendit Antonius Augustinus, quòd non ipsis ex fontibus, Conciliorum putà, Decretorum Pontificiorum, & operum à Patribus conscriptorum singula hauserit: sed ex rivulis & stagnis aliorum, priorum nempe Collectorum. Baluzius quoque [g] notat, quemadmodum Regino ex Halitgario & Rabano nonnulla acceperit, sic Burchardum magnam partem suæ Collectionis accepisse ex Reginone, idque exemplis aliquot probat: quod & ex locis Decreti Burchardici ad marginem Reginonis ab eo adscriptis manifestè patet.

Sed & locorum à se relatorum verba nonnumquam immutat Burchardus,

dus, & loca ipsa transfert ad autores non suos. Quo facto Gratianum, qui eum secutus est, in multos errores induxit, ut idem Baluzius observat [h]. Hæc titulorum mutatio inde orta est, quòd Burchardus Reginonis in legibus civilibus, & præsertim in capitularibus Regum Francorum laudandis, exemplum sequi, eorumve autoritate uti noluit. Unde quæ ex Capitularibus reverâ mutuabatur, aliò refert, ad ipsa nimirum Concilia quorum Canones in Capitularia relati erant; vel ad Epistolas priscis Pontificibus attributas, ex quibus non pauca in Capitularia fuerant transfusa. Quin & falsos aliquando autores ea de causa citat, ne fortè Principum legibus aliquid roboris tribuere videatur. Sic caput 46. Libri 5. Capitularium adscribit Concilio Mediomatricensi, ubi non extat. Sic (ut notarunt Romani Correctores ad Gratianum [i]) locum ex lib. 1. Capitularium cap. 105. petitum, laudat [l] ex Concilio Toletano, non addito numero; cum tamen in eorum nullo reperiatur. Libro quoque 12. cap. 2. transfert ad dicta Hieronymi Presbyteri, quæ Regino [m] accepta fert Capitularibus, Caroli scilicet, ac Ludovici. Alia quoque ejusmodi Baluzius sæpèdictus indicat [n]. Semel tantùm Capitula Caroli Magni Burchardus citat, nempe Capitib. 218. & 219. lib. 1. Verùm illa adducit, tanquam ab Episcopis apud Aquisgranum collaudata. Ratio autem hujus audaciæ usque ad falsitatem provectæ, non alia facilè occurrit, quàm quòd collabente Caroli Magni stirpe, post divisum Francorum in Occidentales & Orientales Imperium, & Germaniam à Regum nostrorum Carolidarum ditione annis jam ferè 100. avulsam, pigeret hominem Germanum Regum ac Præsulum Gallicorum Decretis honorem & reverentiam deferre.

h In præfat. ad Ant. Aug. §. 29.

i In Can. Statutum, 34. xxvii. q. 2.

l Lib. 7. cap. 37.

m Lib. 1. c. 311.

n Ad Ant. Aug. de emendat. Gratiani.

VI. Cæterùm *Burchardi* nomen Itali & Galli in *Brocardum* deflexerunt: ideo ejus Opus, Operisve Capita *Brocardicorum* vocabulo plerumque appellantur. Cum autem non pauci eorum qui docti videri volebant, petitas ex eo sententias ineptè non rarò allegarent, alii ad alienum sensum per jocum detorquerent: hinc factum creditur ut Galli Brochardorum nomen pro ridiculis dictis usurpaverint; quo sensu vox illa sumitur à Joanne Janvillano in vita S. Ludovici. Nos adhuc pro scommate, *Brocard* dicimus; & verbo *Brocarder* utimur pro eo quod est verbis contumeliosis insectari.

6. Brocardica quid, & unde dicta.

CAPUT XXIV.

De Tarraconensi & Cæsaraugustana Collectione.

I. PRÆTER Corpus Canonum Hispaniense, quod ex Bibliotheca Ecclesiæ Toletanæ exscriptum habuisse dicitur Antonius Augustinus, & quo usi sunt Romani Correctores in elucidando Gratiano, ut videre est in eorum nota subjecta *Canoni 1. dist. 16.* meminit idem Augustinus sæpiùs [a] aliarum Collectionum duarum, quæ in Hispania quoque circa eadem tempora ambæ compositæ feruntur, de quibus alter Antonius Augustinus Societatis Jesu, in appendice seu continuatione tractatus de ve-

1. De Corpore Canonum Hispaniensi.

a In Dialog. de emendat. Grat.

de veteribus Canonum Collectoribus, præfixi secundæ parti Epitomes juris Pontificii veteris, cap. 33.

2. De Collectione Tarraconensi.

II. Prior tempore est, quam TARRACONENSEM aut *Populeti* Antonius Augustinus vocat, ex Regio Cisterciensis Ordinis Monasterio, cui Populeto nomen, vulgò *Poblet* in Catalonia & Diœcesi Tarraconensi, in quo extat adhuc Bibliotheca optima Librorum MSS. Hæc Collectio cum Autoris nullum nomen præferret, idcirco Augustinus à Diœcesi in qua eam nactus est, *Tarraconensem* appellavit. Multa in hac Collectione sunt Pontificum Decreta, sed nulla inveniuntur posteriora Gregorio VII. Unde temporis, quo ea concinnata est, probabilis initur conjectura, ut cum Gregorius VII. die 25. Maji anni 1085. è vivis excesserit, ad eum vel ad proximè præcedentem aut insequentem annum videatur hoc opus referendum.

3. Codex Cæsaraugustanus, cur ita dictus, & quando compositus.

b Lib. I. Dial. 5.

III. Librum alium CÆSARAUGUSTANUM Antonius Augustinus nominavit, Collectionem nempe MS. ipsi missam è Cæsaraugustano Cartusianorum Cœnobio, quò post mortem Hieronymi Zuritæ Historici Regii, Annalium Aragonensium scriptoris accurati, pervenerat, ut ipse Augustinus [b] testatur. Hæc *in Libros* 15. *divisa* est, & præter Conciliorum, ac Pontificum Romanorum Decreta, continet etiam Testimonia Patrum. Ultimus Pontificum quorum in ea mentio, est Urbanus II. qui obiit 29. die Julii anni 1099. Ex quo colligere licet compaginatum fuisse hoc opus sub finem seculi undecimi.

4. Tempus harum Collectionum.

IV. Hæ itaque duæ Collectiones iisdem fermè temporibus prodierunt, quibus quæ Anselmo Lucensi adscribitur, & quam exaravit Deus-dedit Cardinalis, de quibus mox. Eo enim tempore propter gravissimas, de investituris præsertim Episcoporum & Abbatum, deque aliis ad Ecclesiasticam jurisdictionem pertinentibus contentiones, atque adeò cruenta bella Imperatorum cum Pontificibus, Henrici nimirum IV. cum Gregorio VII. Victore III. & Urbano II. itemque Henrici V. & seqq. Germanicorum Cæsarum cum Paschali II. ejusque successoribus, scissa in partes hominum studia, plures hinc inde lucubrationes pepererunt, tuendæ utrique Jurisdictioni. Et plures qui jura Ecclesiæ, assertumque à Romanæ sedis Antistibus honorem propugnabant, propositum suum non alia meliori ratione exequi se posse crediderunt, quàm institutis Decretorum Collectionibus.

CAPUT XXV.

De Collectione Anselmo Lucensi adscripta, & de Hildeberto Cenomanensi.

1. Hujus Anselmi tempus, dignitas, institutum.

a Sigebert. ad an. 1086. & post eum aliosque Baron. in Annalib. & in Martyrolog.

I. ANSELMUS, patria Mantuanus, ab Alexandro II. Papa LUCENSIS in Tuscia creatus Episcopus ann. 1071. deinde cum in Monasterium se abdidisset, à Gregorio VII. ad Episcopatum revocatus, acerrimus in defendendis juribus Pontificiis ei adjutor fuit [a]. Obiit die 18. Martii anno 1086. sepultusque est Mantuæ, quò se recipere coactus fuerat, Epi-

Episcopatu suo pulsus ab Imperatore. Dicitur ejus corpus in Ecclesia Cathedrali S. Petri apud Mantuam integrum in hunc usque diem servari. Hallucinatus est Sixtus Senensis, qui Anselmum Mantuanum Episcopum fuisse scribit, & ab eo Anselmum Episcopum Lucensem distinguit *Gregorii Suanensis Papæ VII. cooperatorem indefessum*.

II. Extant & apud Henricum Canisium, & in magna Bibliotheca veterum Patrum tom. xv. Parisiensis editionis, & in Coloniensi tom. xi. hujus Anselmi *Libri duo contra Guibertum Antipapam* pro defensione Gregorii VII. & *Collectanea* quædam ex variis scriptoribus eidem Anselmo assignata, quibus demonstrare studet Ecclesiæ facultates non esse in potestate Regis aut Cæsaris. *2. Ejus opera.*

III. Ei quoque adscribitur COLLECTIO CANONUM, cujus titulus in Codice Romano sic concipitur: *Authentica & compendiosa Collectio regularum & sententiarum SS. Patrum & autorabilium Conciliorum*. *3. De hac Canonũ Collectione.*

IV. Constat hæc Collectio libris tredecim, licèt in exemplari veteri Antonii Augustini duodecim duntaxat libri sint. Sed hoc ex eo proficiscitur, quòd omisso libro xi. ejus loco undecimus numeratur qui aliis est xii. & sic xii. vocatur, qui reverà est xiii, ut traditur in Præfatione ejusdem Augustini, de Collectoribus [b], & videre est in Codice Bibliothecæ Sancti Germani. *4. Numerus Librorum hujus operis.*

b Cap. 9.

V. Singulorum Librorum materia, & quæ operis ordinem aperiet, hìc indicanda videtur. *5. Materia cujusque Libri per Indicem.*

Est ergo Liber Primus de Potestate & Primatu Apostolicæ sedis.
II. De Libertate Appellationis.
III. De Ordine Accusandi, Testificandi, & judicandi.
IV. De Privilegiorum autoritate.
V. De Ordinationibus Ecclesiarum, & de omni jure ac statu illarum.
VI. De Electione & Ordinatione, ac de omni potestate sive statu Episcoporum.
VII. De Vita & Ordinatione Clericorum.
VIII. De Lapsis.
IX. De Sacramentis.
X. De Conjugiis.
XI. De Pœnitentiis.
XII. De Excommunicatione.
XIII. De Vindicta & Persecutione justa.

VI. Verùm apud eruditos ambigitur utrùm *Anselmi Lucensis* hæc Collectio sit: nec pauca opponuntur quæ hoc ei opus videntur abjudicare, siquidem Sigeberto habenda fides Anselmi obitum signanti ante Urbani junioris electionem, id est ante annum 1698. Etenim in veteri exemplari descripta est initio operis series Pontificum, quæ ad Paschalem minorem decurrit, sive ad annum saltem 1100. In Romano Codice adjiciuntur præter Paschalem, Gelasius II. & Callistus II. plenè annotatis cujusque annis, mensibus ac diebus. Imò & Honorius atque Innocentius juniores adduntur, sed absque temporis, quo cœperunt, annotatione. Callistus autem II. anno 1120. Pontificiam Cathedram adeptus est, quatuor ferè ac triginta annis post exitum Anselmi. Deinde in hac Collectione reperiuntur Constitutiones aliquot Urbani posterioris *6. De hujus operis autore dubitatur.*

& Pa-

& Paschalis, quas eadem de causa videre non potuit Anselmus. Apparet præterea hunc Collectorem notitiam habuisse Decretorum à Burchardo Collectorum: quod & aliquot Capitibus adscriptum est in exemplo Romano; in quo multa etiam leguntur capita desumpta ex Ivonis Carnotensis Pannormia; quædam etiam ex Concilio Romano Callisti junioris, aliisque Libris Anselmo posterioribus.

7. Hildeberto Cenomanensi à nonnullis attribuitur.

VII. His de causis suspicatur Antonius Augustinus, præfationis de Collector. Cap. 30. hujus, aut Cæsaraugustanæ, vel Tarraconensis Collectionis, quæ autoris nomine carent, (quemadmodum hæc quoque in plerisque Codicibus) autorem esse *Hildebertum* Episcopum Cenomanensem, ac posteà Turonensem Archiepiscopum, qui, circa hæc tempora, alia quoque opuscula edidit, tum metro, tum prosa, ut Trithemius testatur. Fuit hic Hildebertus Berengarii discipulus, sed erroris ejusdem persecutor, de quo videndus præter cæteros B. Antoninus [c]. Ratio autem hujus conjecturæ petitur imprimis ex ipsius Hildeberti epistola 49. aliàs 48. quæ cum aliis tom. 3. Bibliothecæ Patrum, & in veteri Libro habetur. Ibi testatur Hildebertus se hujus generis opus exarasse. *Excerptiones autem*, inquit, *Decretorum, quas in unum volumen ordinare disposuimus, ad suum finem nondam perductæ sunt* &c. *bonam tamen explevimus partem.*

c Specul. Hist. 3. par. tit. 16. c. 9.

7. Brevioris tractatus autor Anselmus.

VIII. Itaque in eam sententiam proclivior videtur Antonius Augustinus sæpiùs laudatus, ut Anselmo Lucensi brevem tantùm Canonum Collectionem assignet, quæ ab Henrico Canisio [d] edita est, ut paulò antè à nobis est observatum. Verùm ea tractatus potiùs dici debet, *De facultatibus Ecclesiæ à secularibus non usurpandis*, ex Scripturarum testimonis, Conciliis, Romanisque Pontificibus, quàm Collectio. Alia quoque Anselmus idem scripsit, in Lamentationes Hieremiæ, ac Psalmos aliquot, præter *Epistolas* ad diversos.

d Tom. 6. antiq. lection.

9. Nec omnino improbabile est Anselmi esse hanc Collectionem.

IX. Sed quod de Hildeberto dictum est, ad Cæsaraugustanam vel Tarraconensem Collectiones (de quibus suprà) referri fortè potest, ut is earum alterius auctor fuerit. Et quamvis non levia sint argumenta, ob quæ de hujus Collectionis autore ambigi ostendimus: ea tamen non ejusmodi sunt, ut solvi nequeant, præsertim cum Correctores Romani eam Anselmo adscribant, nec in antiquissimis Codicibus, (ut nec in eo qui ex Bibliotheca Barberina descriptus, in Bibliothecha S. Germani Parisiensis servatur) ulla occurrant Pontificum Romanorum Decreta, nisi eorum qui Apostolicam sedem ante annum 1086. & Anselmi obitum tenuerunt. Hinc nullo negotio refellitur potissimum argumentum, quo ii nituntur, qui ejus autorem negant Anselmum Lucensem: & quamvis titulus & nomen autoris in quibusdam Codicibus desideretur, id huic libro cum aliis benè multis MSS. Codicibus est commune; satisque est quòd ex aliis vetustissimis exemplaribus suppleri inscriptio potest, veluti ex eo quod in Bibliotheca Barberina est aut fuit, ex qua exemplum, de quo suprà, in Sancti Germani Bibliothecam translatum habemus opera D. Lucæ Acherii. Quæ autem in quibusdam exemplis continentur, eorum Pontificum Decreta, quorum tempore Anselmus jam in vivis esse desierat, ea facilè à posterioribus adjici poterunt. Illud magis urget, quòd nec Trithemius, nec Sigebertus antè laudatus, qui circa tempora ea scribebat;

bat; ac ne autor quidem antiquus vitæ ipsius Anselmi, cura Sebastiani Tengnagelii vulgatus, cum Anselmi Libros recenseant, hujus Collectionis meminerunt: quæ opinor causa præcipua fuit cur D. Acherius ante nominatus hanc Canonum Collectionem, ut cogitaverat [e], in publicam lucem emittere neglexerit.

e Tom. 12. Spicileg. sui.

CAPUT XXVI.

De Collectione Deus-dedit Cardinalis.

I. DEUS-DEDIT presbyter *Cardinalis* tituli SS. Apostolorum in Eudoxia, geminum opus hujus generis composuit, COLLECTIONEM sive *Librum* CANONUM, quem Victori III. Pontifici sub annum 1087. obtulit, quemadmodum ex Pontificali discimus in ejus Pontificis vita: & prætereà *Libros quatuor de rebus Ecclesiasticis*; quod utrumque Opus in Vaticanæ Bibliotheca servatur, ut notant correctores Romani [a]. Posterius opus videtur etiam inscriptum *Contra invasores & Simoniacos, & reliquos Schismaticos*, compositum tempore Urbani junioris, circa annum scilicet 1090. Utriusque operis meminit Baronius [b]. Causa autem scribendi fuit defensio Libertatis Ecclesiasticæ adversus Henricum IV. Imperatorem, qui jus concedendi Ecclesias & Monasteria, atque Episcopos & Abbates per annulum & virgam investiendi, sibi armis asserebat, renitente Gregorio VII. ejusque successoribus.

1. Hujus Cardinalis duæ Collectanea Canonum, & eorum scribendorum causa.

a Ad Can. si Papa 6. dist. 40.

b Tom. 11. Annal. ad an. 1087.

II. Ex duobus ejus operibus Antonius Augustinus Jesuita, in appendice Præfationis de Collectoribus [c], alterius tantùm Præfationem, alterius duo exempla se vidisse testatur, ex libro veteri Romæ reperto in sacrario S. Petri. Amborum idem ferè propositum aperiunt verba ab eodem Augustino adducta ex Præfationibus.

2. Ejus in utroq; opere propositum ex ipsius præfationibus elucet.

c Cap. 28.

III. In prioris Præfatione hæc leguntur: *Ex variis SS. Patrum & Christianorum Principum autoritatibus, potioribus quibusque in unum congestis, præsens defloravit opusculum, quadrifaria dispertitum partitione.*

3. Collectionis hujus divisio, & modus.

PRIMUS *Liber continet Privilegium autoritatis Romanæ Ecclesiæ: & quoniam Ecclesia sine Clero suo esse non potest, nec Clericus absque rebus, quibus in temporalibus subsistat, huic subjunxit* SECUNDUM *&* TERTIUM *de Clero & de rebus ejusdem Ecclesiæ. Quia verò seculi potestas Dei Ecclesiam sibi subjugare nititur, Libertas ipsius Ecclesiæ, & Cleri, & rerum ejus* TERTIO, *& maximè* QUARTO *libro evidenter ostenditur. Singulas autem deflorationes huic operi insertas juxta ordinem Capitulorum minimè locavit; quia penè omnes aliæ bina, aliæ plura negotia continent*, &c.

Ex his, & ex marginalibus Correctorum Romanorum notis, patet Collectionem à Cardinali *Deus-dedit* elaboratam quatuor Libris sive Partibus constare, Partes autem in Capitula dividi.

IV. In Libro autem contra invasores &c. sic ait: *Quatuor itaque sunt de qui-*

4. Divisio & ra-

tio tractatus cōtra invasores.

de quibus, Deo autore, scribere proponimus: PRIMUM, *quòd Regi non liceat sacro-sanctis Ecclesiis Episcopos constituere:* SECUNDUM, *de Simoniacis, Schismaticis & eorum sacerdotio & sacrificio* &c. TERTIUM, *quòd Clerus à secularibus pasci debeat, atque honorari, non infamari, vel judicari, ac persequi.* QUARTUM, *quòd seculari Potestati non liceat in Ecclesiam Clericos introducere, vel expellere, nec res Ecclesiasticas regere, vel in sua jura transferre.*

5. Tractandi ratio hic diversa ab aliorum Collectorum usu.

d In præfat. ad antiq. Collecti. & ad Canones Pœnit. & lib. 1. de emend. Grat. dial. 5.

V. Hic autem Cardinalis non eandem iniit viam, quam Burchardus, Ivo, Anselmus & Gratianus, qui dicta Patrum vel Conciliorum tantùm collegere. Ipse verò plura proponit argumenta, quæ autoritate Patrum confirmat, aliena dicta consutans; atque acriter omninò in causa suscepta versatur: & multa quidem colligit, sed non omnia ex fontibus haurit; neque omnibus certis utitur autoritatibus. Videndus Antonius Augustinus Tarraconensis Archiepiscopus [d].

CAPUT XXVII.

De Ivonis Carnotensis Decreto.

1. Cujus, & quis & qualis Ivo Carnotensis, & quo tempore vixerit.

I. IVo, sive, ut alii scribunt, *Yvo*, in agro Bellovacensi nobilibus ortus parentibus, Lanfrancum (non Abbatem, sed Priorem Beccensis Monasterii) magistrum habuit Theologicæ disciplinæ. Inde Abbas, sive Præpositus fuit Canonicorum Regularium Ordinis S. Augustini constitutus in Bellovacensi S. Quintini Cœnobio, quod à Guidone Episcopo anno Christi 1078. conditum est. Tandem ab Urbano II. Pontifice CARNOTENSIS Episcopus consecratus est Capuæ anno 1092. Deinde in Galliam rediit, ubi post gravissima negotia, tum Ecclesiastica, tum civilia administrata & pertractata, non sine molestiis ac diuturnis laboribus, in Episcopio suo decessit anno Christi 1115. Episcopatus 22. exacto.

2. Ejus opera Canonica.

a Lib. 1. de scriptorib. Ecclesia.

II. Ejus opera non unius generis sunt: Sed cum aliis, duo imprimis illi adscribuntur Canonica volumina, *Decretum*, & *Panormia*. Verùm notandum est ea sæpè à scriptoribus confundi. De illis Trithemius [a] ipse non satis distinctè. *Vir in Divinis Scripturis exercitatus, & Canonum Sanctorum Patrum, ac generalium Conciliorum cautissimus interpres, nec minùs sanctitate quàm scientia reverendus, Ordinem suum* (Canonicorum Regularium S. Augustini) *collapsum, magnificè reformavit. Scripsit post Burchardum Vormaciensem Episcopum, ex Canonibus Sanctorum compendiosum Decretum, quo ante Gratiani tempora utebantur Juristæ, quod prænotavit Panormiam, Libris Decem*; EXCERPTIONES ECCLESIASTICAS; *Epistolarum ad diversos Librum I.* Pro *Excerptiones*, legerunt nonnulli *Exceptiones*: sed corruptè; cum nullus sit ejus nominis sensus, qui quidem ad rem pertineat. Hinc tamen patet *Decreti* titulum à Trithemio tribui *Panormiæ*, contrà quàm usus ferat.

3. Decreti tempus, verus titulus, & fontes generales.

III. DECRETUM circa annum 1100. in lucem exiit. Decreti nomine dicta est per abusum (quemadmodum & Burchardi & Gratiani Decretum) major Canonum Collectio, quam ipse Ivo EXCERPTIONES

EC-

ECCLESIASTICARUM REGULARUM inscripsit. Regulas autem illas, sive Canones partim *ex Epistolis Romanorum Pontificum*, partim *ex gestis Conciliorum Catholicorum Episcoporum*, partim *ex Tractatibus Patrum Orthodoxorum*, partim *ex Constitutionibus Catholicorum Regum*, in unum corpus adunare curavit, quemadmodum ipse in præfatione hujus operis ait. Per *Constitutiones* autem Principum, tam *Codicem Theodosianum & Justiniani Libros*, quàm *Regum Francorum Capitularia*, intelligit; quibus, in XVI. præsertim operis illius parte, usus est, Reginonis exemplo: quod Burcardus vitaverat, quasi nullæ essent in rebus Ecclesiasticis Christianorum Principum partes.

IV. Autorum ex quibus sua in hoc Decretorum volumine Ivo decerpsit, Catalogum habes apud Boetium Eponem [b].

4. Ubi nomina autorum quibus Ivo Carnot. est usus.

V. Notat Antonius Contius, in præfatione ad Gratiani Decretum, sibi ex Bibliotheca Sancti Victoris Parisiensis communicatam fuisse majorem hanc Canonum & Decretorum Collectionem, cui inscriptus erat titulus *Decreta Joviniani*; quam inscriptionem falsam putat, & ex ignorantia Librariorum adscriptam. Verùm Codex ille vetustissimus nullum in fronte titulum aut nomen autoris præfert: sed ad calcem scriptum est, *Explicit liber Canonum*: ac deindè sequenti folio, alia & recentiore manu adjectum legitur, *Liber Canonum superscriptus Decreta Joviniani, quem composuit Ivo quondam Carnotensis Episcopus, & continet septemdecim partes principales*. Nimirùm scribere voluit Librarius, aut certè scribendum fuit, *Decreta Ivoniana*.

b Lib. 2. de jure sacro.

5. Mendosa Decreti Inscriptio correcta.

VI. Duæ hujus operis extant editiones: prior *Lovaniensis* anni 1561. opera Joannis Molinæi, Decretorum in ea Universitate Professoris, qui Ivonis opus supra Gratiani Decretum, sive ordinis concinnitate, sive etiam rerum amplitudine, longè extollit: quod quidem ægrè tulit Boetius Epo. Altera Editio *Parisiensis*, cum aliis Ivonis operibus, Epistolis nempe, & sermonibus aliquot, ac brevi Chronico Francorum, anno 1647. prodiit, curante Joanne Frontone Canonico Regulari Sanctæ Genovefæ, adjectis Joannis Soucheti Doctoris Theologi & Canonici Carnotensis, ac Jureti in Epistolas notis.

6. Editiones duæ Decreti Ivonis.

VII. Dividitur opus universum in septemdecim Partes, sive Libros. Hæ Partes per Capitula sua divisæ, diverso aliquantùm ordine, respondent viginti Burchardi Libris, ut illorum 20. Librorum Indicem Capite 26. exhibitum, conferenti cum Ivonis 17. Partium tabula, proximo capite subjicienda, patebit.

7. Divisio, & ordo hujus Decreti à Burchardico aliquantum diversus.

VIII. Quidam Ivonem Carnotensem omnia ferè ex Burchardo esse mutuatum volunt, excepta II. parte in qua pleniùs de Berengarii circa Eucharistiam errore tractavit; & XVI. parte, in qua multa sunt ex jure civili Romanorum, & ex Capitularibus Caroli Magni, aliorumque Regum deprompta. Id eatenus verum videri potest, quatenus eosdem Canones, seu Decreta eadem, in suam uterque Collectionem intulerunt: sed horum pleraque ab utroque hausta sunt ex Reginone, ex quo Burchardum non minùs 670. capitibus in suum Decretorum corpus transtulisse observat accuratus harum rerum indagator Stephanus Baluzius.

8 An cuncta sumpserit ex Burchardo.

IX. Incertus, sed vetus scriptor aliam Collectionem Canonum ac Decretorum adornavit ipso Ivonis ævo, pleraque ex eo desumens: quæ Colle-

9. De alia ejusdem tempo-

ris Collectione non absimili. Collectio extat MS. in Bibliotheca regia, teste eodem Baluzio in præfatione ad Epistolam Rabani Mauri [c].

c §.6. In fine.

CAPUT XXVIII.

De Pannormia.

1. *De Nomine Panormiæ.* I. ALTERUM Collectionum Canonicarum Opus, quod Ivoni tribuitur, PANNORMIA seu *Panormia vocatur*, quasi quòd omnes vitæ ac disciplinæ Ecclesiasticæ normas contineat. Contius & Possevinus, aliique [a], quibus minùs arridet Græco simul & Latino sermone compositum *Pannormiæ* nomen, *Panomiam* dicendam censuerunt, quasi quendam omnium legum cumulum.

a In apparatu.

Verùm hic titulus non facilè in vetustis Codicibus invenitur: neque id multùm curasse autor videtur, an ex Græcis tantùm fontibus vocabulum componeret, an partim ex Græco, partim ex Latino derivaret.

2. *Ejus editio 1. & historia.* II. Sebastianus Brant Basileæ anno 1499. eam sub nomine Ivonis edidit, non sine mendis; atque ex Vincentio Bellovacensi hæc addidit: *Ivo, qui Episcopus Carnotensis fuit, inter alia laudabilia ingenii sui opera, Decreta Apostolica abbreviando compilavit, ordinando sub titulis ea quæ priùs Isidorus in unum magnum volumen redegerat, nullum alium habentia ordinem, nisi secundum Pontificum Romanorum tempora. Quæ quidem Decreta Ivo abbreviavit, quia scribi non poterant sine magno sumptu. Ipsa quoque Capita distinxit, & multas SS. Patrum sententias interseruit. Hunc autem suum Librum* PANNORMIAM *appellavit, quasi totius Justitiæ sive Legis materiam continentem, à πᾶν quod est totum, & νόμος lex, sive justitia: sive à* NORMA, *quæ est Regula, sive fabrorum directorium. Sed quia Ivonis non parvæ quantitatis erat opus,* HUGO CATALANUS *ex eodem abbreviato, Libellum portatilem legitur composuisse, quæ* SUMMA DECRETORUM *Ivonis intitulatur.*

3. *Panormiæ ac Decretorum Tituli, ab editoribus aliisque scriptoribus confusi autor Panormiæ dubius.* III. Pannormiæ Titulus, sive initium, in veteri Codice Antonii Augustini, ipso teste, in libro 1. de emendatione Gratiani [b], sic habet: *Incipit Liber Sacrorum Canonum.* Sed in eo nulla est præfatio, nullum scriptoris nomen. Desiderantur etiam numeri singulorum cujusque Partis Titulorum: desunt & hi Tituli in aliis Codicibus, atque in editione Joannis Molinæi: unde tam ipse, quàm Romani Correctores in Notis Gratiano adscriptis, Partium tantùm & Capitum rationem habent. Titulos adjecit Melchior à Vosmediano in editione Lovaniensi anni 1557. Idemque multorum capitulorum, quæ anonyma erant, autores indicavit. Joannes autem Molinæus [c] agens de PANNORMIA sive *Summa Decretorum Ivonis*, sic loquitur: *Qui Liber ipsi Sebastiano Brant, aliisque omnibus creditus est hactenus* DECRETORUM *esse Ivonis Carnotensis, cum interim nihil sit quàm mendis ac erroribus scatens* EPITOME; *eaque, meo quidem judicio, incerti Autoris: quam-*

b Cap. 1.

c In præfat. ad Decret.

quamvis non desint qui HUGONEM CATALANUM *fuisse compendiarium suspicentur*. At Joannes Trithemius, non modò *Pannormiam Ivonis* appellat: sed & initium adjicit *Excerptiones &c.* quod tamen reverà est initium *Decretorum Ivonis*. Sic enim incipit *Decretorum* sive *Decreti Ivoniani Præfatio*, tum in Libris editis, tum etiam in ipsis Ivonis Epistolis. Quanquàm in quibusdam MSS. Codicibus, & apud Vosmedianum idem Prologus Pannormiæ præpositus invenitur, nisi quòd prima vox mendosè in his, ut & in quibusdam Decreti exemplaribus, scripta est, ut jam diximus, *Exceptiones* scilicet, cum vera scriptura sit *Excerptiones*, hoc est, Excerpta, ex Canonibus nempe Conciliorum, Decretis Pontificum, &c.

IV. Causæ cur alium ab Ivone Carnotensi autorem *Pannormiæ* plerique assignaverint, duæ imprimis sunt. Una quòd in ea sub finem scripta sint quædam non solùm Callisti II. sed etiam Innocentii II. Decreta, qui Pontifices nonnisi post Ivonis obitum Romanam Ecclesiam rexerunt. Altera quòd in nonnullis, ut dixi, exemplaribus eadem Pannormiæ quæ Decretorum operi Præfatio præfixa sit. Idcircò fuere qui *Hugoni* Catalano, seu *Catalaunensi* Pannormiam adscriberent, à quo, ut jam dictum est, Vincentius Bellovacensis testatur ex Decretorum volumine abbreviato libellum portatilem compositum esse, qui *Summa Ivonis* appellatur. Sed, quod ad primum argumentum attinet, fatetur Antonius Augustinus potuisse ab aliis pauca illa posteriora Ivone Decreta, Pannormiæ adjici. Et reverà duo vetustissima ejus exemplaria manuscripta, in Monasteriis Aquicinctensi & Blandinensi à se visa refert eruditus perinde ac religiosus vir, Joannes Mabillonius, Benedictinus; in quibus & nomen Ivonis Episcopi Carnotensis scriptum est, & Decreta illa Innocentii II. desiderantur. Præfatio autem in plerisque exemplaribus deest; potuitque Autor, cùm alterum opus de iisdem rebus componeret, eadem Præfatione uti. Quod quidem probabilius est, quàm si dicamus Catalanum vel Catalaunensem Hugonem, aliumve quempiam, alienum prologum operi suo attexuisse. Ipse autem Titulus *Summæ Decretorum Ivonis*, quem Vincentius Hugonis illius operi attribuit, facilè ostendit hujus Librum à Pannormia diversum fuisse: quæ in vetustissimo Codice MS. S. Victoris, & in duobus antiquis Codicibus sancti Albini Andegavensis, atque in omnibus editionibus, non Summa Decretorum, sed *Pannormia* perpetuò vocatur. Præterea Pannormiam non esse Decretorum Ivonis Epitomen, non solùm ex ipsa mole, sed inde quoque colligit doctissimus Augustinus, quòd hæ duæ Collectiones in paucis conveniant. Quin etiam conjicit Baluzius Victorinum Pannormiæ Codicem Hugone Catalaunensi antiquiorem esse.

4. Asserenda videtur Ivoni adversus Hugonem Catalanum Pannormia, quæ diversa est ab Episcome Decretorii.

V. Portò Gratianum ex Pannormiæ volumine plura, quàm ex Burchardi aut Ivonis Decretis desumpsisse suspicatur sæpiùs laudatus Antonius, cùm & eodem ordine pleraque referat.

5. Pannormia usus Gratianus.

VI. Quod autem Trithemius ait, Pontificii Juris Interpretes ante Gratiani tempora compendioso Decreto Ivonis, quod Pannormiam prænotavit, usos esse: confusis utriusque operis nominibus, ut proximo Capite observatum est, *Pannormiam* sine dubio pro *Decreto* accepit. Nam & *Excerptiones* adjicit, qui verus est titulus, ut diximus, Decretorum Ivonis: & aliunde ex antiquis omnibus satis constat Decretorum, ante Gratiani tempora,

6. Pannormia pro Decretorum opere aliquando sumitur, sed perperam.

pora,

pora, fundum, ut ita dicam, fuisse scientiæ Canonicæ, ut ipse quoque Trithemius notavit.

7. Panormiæ Divisio in 8. libros. VII. Nec verò in decem, sed in octo tantùm Libros divisum est Panormiæ Opus; atque illud nonnulli assignarunt *Hildeberto* Cenomanensi Episcopo, qui post Turonensis Archiepiscopus fuit: & quem simile aliquid tentasse liquet ex ejus Epistola quadragesima septima, ut anteà observavimus.

8. Collatio utriusque operis Yvoniani. VIII. Est autem diversus ordo horum duorum voluminum, ut ex sequenti utriusque Indice constabit.

ORDO PARTIUM Decreti Ivonis Carnotensis.	COMPARATIO Librorum sive Partium, & Titulorum seu Particularum PANNORMIÆ cum Decreto Ivonis,
PARS I.	LIBRI I.
De FIDE. Et Sacramento fidei, id est, BAPTISMATE. Et Ministerio Baptizandorum & Baptizatorum; CONSIGNANDORUM & Consignatorum: Et de observatione singulorum; Et quid conferat Baptisma, quid Confirmatio,	TIT. 1. *De Summa Trinitate, & FIDE Catolica.* 2. *De Sacramento* BAPTISMI. 3. *De Sacramento* CONFIRMATIONIS.
PARS II.	LIBRI I.
De Sacramento CORPORIS ET SANGUINIS Domini, Et de ejus perceptione, Et Observatione: De MISSA, & aliorum Sacramentorum sanctitate.	TIT. 4. *De Sacramento* EUCHARISTIÆ, *& celebratione* MISSARUM.
PARS III.	LIBRI II.
De ECCLESIA, Et de REBUS ECCLESIASTICIS, Et earundem REVERENTIA, Et OBSERVATIONE.	TIT. 1. *De Constitutione & Consecratione* ECCLESIARUM *& oblationibus Fidelium.* 3. *De Sepulturis.* 4. *Presbyteris & eorum Ecclesiis.* 5. *De Decimis.* 6. *De Præscriptione & Possessione.* 7. *De* CONJUNGENTIBUS *ad Ecclesiam.* 8. *De Sacrilegiis.* 10. *De* ALIENATIONE *& commutatione rerum Ecclesiasticarum.*

PARS

PARS IV.

De Observandis FESTIVITATIBUS.
De JEJUNIIS legitimis.
De SCRIPTURIS Canonicis.
De Observandis LEGIBUS & Consuetudinibus.
Et de celebratione CONCILIORUM,

LIBRI II.

TIT. 11. *Qui* LIBRI *ab Ecclesia sunt recepti.*
12. *De* LEGIBUS *& Consuetudine, Et de* CONCILIIS.
13. *De Observatione* SABBATI.
14. *De* JEJUNIO *& de Eleemosyna.*

LIRBI VIII.

TIT. 2. *Qui* LIBRI, *& quo tempore* LEGENDI *in Ecclesia.*

PARS V.

De PRIMATU Romanæ Ecclesiæ,
Et de Jure PRIMATUM & METROPOLITANORUM atque EPISCOPORUM,
Et de ORDINATIONE eorum,
Et de sublimitate Episcopali.

LIBRI III.

TIT. 1. *De Electione & Consecratione* PAPÆ.
2. *De* CONSECRATIONE ARCHIEPISCOPORUM *&* EPISCOPORUM *&* PRESBYTERORUM.
5. *De* MUTATIONE *Episcoporum & Sacerdotum.*

LIBRI IV.

TIT. 1. *De* PRIMATU *Romanæ Ecclesiæ, & de* JURE METROPOLITANORUM *atque* EPISCOPORUM, *& de* ORDINATIONE EORUM.
3. *De Provinciis constituendis.*
4. *De Potestate Primatum & Archiepiscoporum.*

PARS VI.

De CLERICORUM CONVERSATIONE & ORDINATIONE,
Et Correptione,
Et CAUSIS.

LIBRI III.

TIT. 3. *De ætate & qualitate* ORDINANDORUM.
4. *De Ordinibus Clericorum, & de officiis eorum qui sunt Ordinandi.*
6. *De Ordinatis non reordinandis.*
7. *De Continentia Clericorum.*
8. *De Simoniacè Ordinatis &c.*
9. *De professione Hæreticorum.*
14. *De* VITA *Clericorum.*

LIBRI IV.

TIT. 5. *De Negotiis &* CAUSIS CLERICORUM.

PARS VII.

De MONACHORUM & Monacharum Singularitate & Quiete:

Et de REVOCATIONE & pœnitentia eorum qui continentiæ propositum transgrediuntur.

LIBRI III.

TIT. 10. *De* LAPSIS *in sacris Ordinibus.*

15. *De* RELIGIOSIS *seu Monachis.*

16. *De Virginibus & Viduis Velatis, & Abbatissa.*

PARS VIII.

De Legitimis CONJUGIIS.

De VIRGINIBUS & VIDUIS, non Velatis.

Et de Separatione eorum.

De CONCUBINIS.

Et de TRANSGRESSIONE CONJUGII.

Et pœnitentia singulorum.

LIBRI VI.

TIT. 1. *De Nuptiis &* MATRIMONIIS.

2. *Inter quas Personas Conjugium potest esse.*

3. *De* CONCUBINIS.

4. *De Secundis Nuptiis.*

5. *De Coniugibus quorum alter sine altero continentiam vovit.*

6. *De Mulieribus quæ, viris in captivitate existentibus, alteri nubunt.*

7. *Conjugium debet esse inter personas ejusdem Religionis.*

8. *Quare non debet solvi conjugium, & quod sine consensu utriusque non sit conjugium.*

LIBRI VII.

TIT. 1. *De* SEPARATIONE *conjugii ob causam carnalis fornicationis.*

3. *De* ADULTERIO.

6. *Quod Mulieres debeant esse subjecta viris.*

PARS IX.

De INCESTA Copulatione,

Et FORNICATIONE diversi generis

Et IN QUA LINEA fideles conjungi & SEPARARI debeant,

Et de Correctione & pœnitentia singulorum.

LIBRI VI.

TIT. 9. *De* SEPARATIONE CONJUGII *propter errorem conditionis.*

10. *De impotentia coeundi.*

11. *De eo qui dormivit cum sponsa fratris sui, & de* SEPARATIONE *conjugii non ob causam fornicationis.*

LIBRI VII.

TIT. 2. *De viro qui cum uxore alterius fornicatur.*

4. *De Fornicatione spirituali.*

5. *De Reconciliatione Conjugum & juramento Reconciliationis.*

7. *Qua-*

7. *Quare* INTER CONSANGUINEOS *non sit conjugium.*
8. *Quod cum Commatribus spiritualibus non sit conjugium.*
9. *De* CONSANGUINITATE *&* AFFINITATE.
10. *Qui accusare Matrimonium possint.*
11. *De* GRADIBUS COGNATIONUM.

PARS X.

De HOMICIDIIS Spontaneis & non Spontaneis.
De Parricidiis & fratricidiis.
Et de OCCISIONE LEGITIMARUM UXORUM, ET SENIORUM, & CLERICORUM:
Et quod non omnis hominem occidens homicida sit:
Et de eorum pœnitentia.

LIBRI III.

TIT. 12. *De Clerico Homicida.*

LIBRI VII.

TIT. 2. *De* INTERFECTORIBUS CONJUGUM *suarum.*

LIBRI VIII.

TIT. 1. *De* HOMICIDIO.
2. *De eo qui* CLERICUM *interfecit.*
3. *De eo qui percussit mulierem in utero habentem.*
4. *Quando homicidium sit peccatum, quando non, & de* BELLO *licito & illicito.*

PARS XI.

De INCANTATORIBUS.
De Auguribus, de DIVINIS.
De SORTILEGIS, de Sortiariis,
Et Variis illusionibus diaboli; de singulorum pœnitentia.

LIBRI VIII.

TIT. 5. *De* DIVINATIONIBUS *&* INCANTATIONIBUS.
6. *De* SORTILEGIIS.
7. *De Observatione dierum & mensium.*

PARS XII.

De MENDACIO.
Et PERJURIO.
De ACCUSATORIBUS.
De JUDICIBUS.
De Defensoribus.
De Falsis TESTIBUS.
Et de singulorum pœnitentia.

LIBRI IV.

TIT. 6. *De restitutione Spoliatorum.*
7. *De* ACCUSATIONE.
8. *De* TESTIBUS.
9. *De Judiciis.*
10. *De Subterfugientibus judicium.*
11. *De* JUDICIBUS *&c.*
12. *De Sententiis eorum.*
13. *De Appellatione.*

LIBRI V.

TIT. 1. *De Clericis sola infamia accusatis.*

LIBRI VIII.

Tit. 8. *De* Juramento licito, *& illicito*.
9. *De* Mendacio.

PARS XIII.

De Raptoribus.
De furibus, de Foeneratoribus.
De maledicis & contentiosis.
De Comessationibus & Ebrietatibus.
De Furiosis.
De Judæis.
Et eorum correctione.

LIBRI III.

Tit. 13. *De* Usuris *& Usurariis*,
14. *De Clericis* Ebriosis.

LIBRI VI.

Tit. 4. *De* Raptoribus *Fœminarum*.

PARS XIV.

De Excommunicatione justa vel injusta,
Et quibus de causis,
Et quo ordine facienda sit Excommunicatio.

LIBRI V.

Tit. 3. *De sententia Excommunicationis, & de potestate ligandi atque solvendi*.
4. *De Hæreticis post mortem Excommunicatis*.
5. *De Licita vel illicita* Excommunicatione.

PARS XV.

De Poenitentia sanorum.
Et infirmorum.
Et qua commutatione levari possit horum pœnitentia.

PROLOGI.

Cap. 8. Poenitentiæ *aliquorum* Fictæ.
Cap. 1. *& seqq. De dispensatione*.

LIBRI III.

Tit. 5. *De Pœnitentibus non Ordinandis*.

PARS XVI.

De Officiis Laicorum.
Et Causis Eorundem.

LIBRI V.

Tit. 2. *De* Causis *& Negotiis* Laicorum.

PARS XVII.

Continet speculativas sanctorum Patrum sententias de Fide, Spe & Charitate.

PROLOGI.

Cap. 1. *Et seqq. De Intentione divinæ paginæ, &* Charitate.

LIBRI I.

TIT. I. *De Summa Trinitate & FIDE Catholica.*

Notandum porrò Librorum in Pannormia Titulos non satis accuratè distinctos esse.

IX. Decretorum Volumen compositum fuisse diximus circa annum 1100. Pannormia, quæ ex iisdem fontibus hausta est, priùs an posteriùs conscripta fuerit, non facile est pronunciare. *Pannormiam* priorem fuisse suadet quòd minoris sit molis: unde videtur per eam ad majus opus aggrediendum excitari potuisse Ivonem. Accedit quòd Decretorum operi interpretando posteriores inhæserunt, tanquam majori cura composito. Aliunde tamen Pannormiæ opus eo ipso quòd brevius est, credi potest secundis curis emendatum. Præterea in aliquibus priscis Codicibus, præsertim in Victorino, inscribitur, *Decreta parva Ivonis*; id autem referri quis dixerit ad alia, tanquam majora, quæ priora & absolutè Decreta dicta sint. *9. Pannormia quo tempore composita.*

X. Typis edita bis est Pannormia. Primò Basileæ anno 1499. curante Sebastiano Brant: deinde Lovanii anno 1557. opera Melchioris à Vosmediano, artium & sacræ Theologiæ Doctoris, sub hoc Titulo: PANNORMIA, *seu* DECRETUM *Ivonis Carnotensis* (hi quippe duo Tituli sæpè, ut dixi, confunduntur) *restitutum, correctum & emendatum*. Editio utraque præfixam habet eandem Præfationem, quæ in Decreto quoque extat. Hæc autem Præfatio, sive Prologus, etsi in vetustis exemplaribus & in editione Decreti, uno tenore decurrat; in Pannormia tamen per Vosmedianum edita, dividitur in 42. capita. Atque hæc Prologi capita, si quis rectè advertat, pars ipsius operis censeri possunt. *10. Editiones Pannormiæ.*

CAPUT XXIX.

De Gregorii Polycarpo.

I. LAUDATUR ab Romanis Correctoribus Collectio POLYCARPI nomine inscripta, cujus autor *Gregorius presbyter* Hispanus, Ecclesiæ Compostellanæ Cardinalis. Hoc opus Antonio Augustino utrique, aliorum relatu, non propriis oculis cognitum suspicor. Ajunt quippe tempore Callisti II. (id est sub annum 1120.) compositum, ac brevem fuisse librum, eò quòd eruditi Viri qui emendando Gratiano jussu Gregorii XIII. operam dederunt, raro ejus faciant mentionem: & quòd Titulorum non Capitulorum numerus ab iis refertur. Adjiciunt exemplar quod extat in Vaticana Bibliotheca libros continere 27. usque ad prædictum Callistum. *1. Quis hic Gregorius.*

II. Sed horum vix quicquam est, quod non ipsius operis lectio refellat. Duos ejus Codices manu exaratos nancisci licuit ex elegantissima, & hujusmodi cimeliis refertissima Bibliotheca Colbertina, quam Illustrissimus Segnelæus, eximii Patris, in hac quoque parte, successor dignissimus, pari cura & studio habet ac tuetur, non mediocri in rem literariam utilitate. Horum Codicum antiquior, integerrimus est: in altero prima duo triave folia desiderantur. Ex præfixa Epistola patet susceptum fuisse Præsulis Compostellani præceptione atque autoritate. Nuncupatur enim Liber Pontificali sancti Jacobi infula decorato, cujus nomen non exprimitur. Constat ex prisco Ecclesiæ Romanæ Codice ferè decerptum, paucis additis ex Martino Bracarensi & Hispanicis ejusdem fermè temporis Conciliis, atque ex sententiis aliquot Patrum.

3. Cujus jussu & quando conscripta hæc collectio. III. Verum quis ille sit Archiepiscopus Compostellanus, seu Sancti Jacobi, quo jubente hic liber à Gregorio compositus fuit, non omninò liquet. Mihi credibile admodum fit, non alium esse à Didaco seu Jacobo Gelmirez, primo ejus Ecclesiæ Archiepiscopo, cujus gratia sedes Compostellana ex Episcopali erecta est in Metropolitanam à Callisto II. anno 1123. Is enim magni vir animi, & literarum ac disciplinæ Ecclesiasticæ imprimis studiosus fuisse memoratur ab Ægidio Gonzales de Avila in Theatro Ecclesiæ sancti Jacobi cap. 9. eique sedi præfuit ab anno Christi 1100. ad 1152. ut videatur hic Polycarpus circa annum 1141. prodiisse. Certè in Catalogo Pontificum Romanorum, qui in fronte Codicis MS. prioris habetur, postremus legitur Innocentius Secundus: qui post celebratum Concilium Lateranense 2. decessit anno 1144.

4. De Titulo Polycarpi. IV. POLYCARPI nomen, è Græco fonte deductum, fructuosum significat, sive multi proventus librum, qualis haud dubiè ex Canonibus seu regulis Ecclesiasticis accuratè selectis & rectum in ordinem digestis sperari potest.

5. Numerus ordo, & materia Librorum hujus Collectionis. V. Jam quod ad Librorum numerum attinet, hi octo tantùm reverà sunt, ex quorum singulis Tituli ad marginem Gratiani à Romanis Correctoribus indicantur. Librorum hic ordo est, hæc cujusque materia.

Primus est de *Papa*, ejusque omnimoda autoritate.

II. De *Episcopis* & *Clericis*, eorumque Ordinatione & potestate.

III. De *Ecclesiis*, & earum immunitate, deque Ecclesiæ *Ritibus*, Sacramentis, ac Juribus.

IV. De *Fide*, ac de *Officio* Episcoporum, & Clericorum *moribus*.

V. De *Judiciis*, præsertim criminalibus.

VI. De Principibus & *Laicis* reliquis; de *Matrimonio*, adulterio, homicidio, sortilegio, furto, crapula, deque *Pænitentia*.

VII. De *Excommunicatione*, de Hæreticis & Judæis.

VIII. De *Infirmis* venientibus ad exitum, de Prædestinatione, de Angelo custode, de Morte, & *Purgatoriis* pœnis, de *Sepultura* & orationibus *pro defunctis*, de immortalitate animæ &c.

CA-

CAPUT XXX.

De Algero, & Halitgario.

I. ALGERUS, Scholasticus Leodiensis, qui posteà Cluniacensis Monachus fuit, circa annum 1130. Varia Opuscula scripsit, & præsertim de *Corpore & Sanguine Domini* contra Berengarium libros tres; quod cum ejusdem argumenti operibus Paschasii, Lanfranci, & Guitmundi editum est in Bibliotheca veterum Patrum. De his tribus scriptoribus Petrus Venerabilis, Abbas Cluniacensis, initio Libri de Sacrificio, ita censet, ut dicat *Lanfrancum* scripsisse de sacramento Eucharistiæ, benè, plenè, perfectè; *Guitmundum*, meliùs, pleniùs, perfectiùs; *Algerum* optimè, plenissimè, perfectissimè. Sed tamen in quibusdam cespitavit hic Algerus: veluti cum lib. 1. cap. 1. scripsit species sacramenti non posse corrumpi, vel rodi &c. quo nomine notatur etiam *Guitmundus*, à quo id fortè mutuatus est Algerus, qui & in aliis nonnullis, sed paucis, offendit. *1. Hic Algerus quis, & quædam ejus opera.*

II. Algeri operibus sunt qui addant COLLECTIONEM CANONUM, ex cujus libris 1. & 3. pauca quædam loca ad marginem Gratiani à Correctoribus Romanis annotata sunt, quasi ea hic ex illo descripserit. Hujusmodi tamen ejus opus nullum memorat Trithemius, quique alii scriptorum Ecclesiasticorum Catalogum contexuerunt. *2. An Canonum Collectionem scripserit, est quod dubitetur.*

III. HALITGARIUS Cameracensis Episcopus, qui tempore Ludovici Pii floruit circa annum 830. & sic tribus ante Algerum seculis, opus composuerat, quod tum apud Canisium lib. 5. Lect. antiq. par. 2. tum in magna Patrum Bibliotheca Parisiensi Tomo 5. exstat. Hi sunt Libri 5. de Vitiis & Virtutibus, *de remediis peccatorum & ordine seu Judiciis Pœnitentiæ*, Canonibus per Capitula dispositis distincti, qui non mediocrem idcirco habent cum Canonum Collectionibus affinitatem. Hinc suspicatus fueram Algerum pro Halitgario seu Aligario dictum, & ex hoc nomine illud detortum, ut ex Otgario Ogerus factus. Sententiam tamen mutavi, ex quo adverti à Romanis Correctoribus laudatum sub Algeri titulo Libri 1. Cap. 21. cum Liber Halitgarii 1. septemdecim duntaxat Capitibus absolvatur. Adjunctum est ad calcem, velut hujus operis appendix, Pœnitentiale, sive Halitgarii, sive alterius fortè coætanei. *3. Halitgarii opus Canonicum.*

IV. Suum eo in opere consilium autor aperit in Epistola seu præfatione ad Elbonem Archiepiscopum Remensem, cujus rogatu scriptum est. Ipsius verba operis fontes præcipuos indicant, & totum operis ordinem. *4. Halitgarii propositum in hoc opere.*

Hanc autem Epistolam nemo quidem existimet meam: ne illi pro parvitate nominis mei vilescat. Sed sciat à majoribus nostris ex Sanctorum sententiis esse collectam: à me quidem excerptam, ne nimia prolixitate negligentibus lectoribus fastidium generaret.

Libellum de vitiis octo principalibus, eorumque remediis, quem de libris Gregorii, Augustini, nec non Prosperi excerpsimus, in capite præponimus, post præfationem hanc, quam excerpsimus.

SECUNDUS *quidem Libellus continet de vita activa & contemplativa pauca capitula, nec non & principalium Virtutum nomina. Ipsa quidem ex sanctorum Patrum dictis collecta. Quorum nomina cujus sunt sententiæ, in marginibus posuimus, propter prolixitatem vitandam repetendorum*

nominum : & ne aliquis invidus nos vocitaret compilatorem .
TERTIUS *de ordine Pœnitentium cum nominibus, unde sumptus est, Conciliorum.*
QUARTUS *verò de Judiciis Laicorum.*
QUINTUS *de Ordinibus Clericorum : & de regulis, si deviaverint, ipsorum.*

CAPUT XXXI.

De Collectione Hibernica.

1. Hujus Collectionis Autor & tempus parum comperta.
a Tomo 9. Spicileg.
b Britann. antiquit. pag. 557.

I. HÆC sive *Collectio*, sive *Synodus* HIBERNICA latuerat eruditorum plerosque, donec selecta ex ea Capitula vulgata sunt à religioso viro Domno *Luca d' Achery* [a], ex Codice manuscripto, aliàs Abbatiæ Corbejensis, nunc sancti Germani in suburbio Parisiensi. Usserius tamen Armachanus [b] eam à se in Bibliotheca Cottoniana visam testatur. Adscribunt nonnulli *Gildæ*, cognomine *Sapienti*, quem & Badonicum vocant. Plures enim Gildæ fuisse perhibentur: ille quidem Sapiens cognomine, scripsit de excidio Britanniæ, quod incidit anno Christi 445. alter junior circa annum 570. obiisse dicitur. Volunt autem Hiberni priorem Gildam Librum hunc Canonum conscripsisse. Inter acta certè sanctorum Ordinis S. Benedicti, seculi 1. legitur Gildas hujusmodi opus edidisse, rogatum ab Amarico Rege, ut Ecclesiasticum Ordinem in suo regno (Hiberniæ putà) restauraret. Verùm Gildas ille, cum ad dimidium seculum quintum referatur, hoc est ad tempus S. Patricii (qui Hibernorum Apostolus habetur) nec Benedictini Ordinis dici potest, utpotè sequenti seculo nati; nec ad instaurandam in Hibernia disciplinam Ecclesiasticam vocatus videri, quæ scilicet sub illa initia fervere debuit. Neque tamen inficior autorem Libelli alicujus Canonici fuisse Gildam, sed seculo quinto haud dubiè posteriorem: citatur enim in hac ipsa Collectione, & quidem sæpiùs ejus nominis scriptor.

2. Tempus hujus Collectionis verisimile.

II. Sed Collectio hæc, quantùm conjicere licet, longè posterior est, & vix Decreto Gratiani antiquior. Imò ego compositam auguror paulò post id tempus, quo Eugenius III. Summus Pontifex Joannem Paparonem legatum à latere in Hiberniam misit, atque insulæ illi in quatuor provincias divisæ, totidem Metropolitanos, cum Episcopis provincialibus, attribuit. Id verò anno 1151. contingit: quo quidem anno Christianus Lismorensis Episcopus, qui & ipse legatus sedis Apostolicæ cum Paparone missus fuerat, Concilium celebravit in Monasterio Mellifontis. Un hanc Collectionem in ea tempora conferam, facit quòd in illa, præter antiquam Synodum sancti Patricii, laudatur sæpè Concilium *Hibernicum* absolutè dictum: quod aliud ab hoc ipso esse non puto. Hoc enim celeberrimum fuisse oportet, utpote cui non modò Episcopi omnes & Abbates, sed Reges quoque, ac Duces & Majores natu Hiberniæ interfuerint, teste Anonymo apud Vvaræum.

III. Col-

III. Collectoris nomen haud obscurè indicare videtur amanuensis in fine Codicis, in hunc modum: *Arbedoc Clericus ipse has Collectiones conscripsi, laciniosæ conscriptionis*; HÆLHUCAR *Abbate dispensante, quæ de sanctis scripturis, vel divinis fontibus, in hoc Codice glomerata sunt; sive etiam Decreta quæ sancti Patres & Synodi in diversis gentibus & linguis construxerunt.* *3. Autor hujus Collectionis.*

IV. Autoritate sanè utitur, hinc sacrorum Codicum, ex Pentateucho, nempe, Josue, Regumque libris, Isaia, Daniele, Salomone, Siracide, Evangelio, Paulo, & Apocalypsi, laudatis testimoniis: alia ex Conciliis refert, antiquis & probatis, Codice nimirum Canonum comprehensis, Gallicis aliquot, & Romanis, præter Hibernica quæ jam indicavimus. Ex Patribus, ac Pontificibus, Clementem, Origenem, Basilium, Hieronymum, Augustinum imprimis citat, & Isidorum, unà cum Gilda supra memorato. Quædam etiam inserit ex Canonibus Theodorici (vel potiùs Theodori) Episcopi Anglo-Saxonum, & circa finem ex Pœnitentiario cujusdam Aldemari. *4. Ex quibus ea fontibus hausta.*

V. Dividitur in Libros sive potius Titulos quinque & sexaginta, qui in sua Capitula dividuntur, hoc ordine. *5. Operis divisio.*

Ex Cod. 572. Bibliothecæ S. Germani.

TIT. I. De Episcopo, Capitula	12
2. De Presbytero vel Sacerdote, Cap.	27
3. De Diacono, Cap.	10
4. De Subdiacono, Cap.	4
5. De Lectoribus, Cap.	4
6. De Exorcista, Cap.	2
7. De Ostiario, Cap.	3
8. De Recapitulatione VII. graduum, Cap.	2
9. De Acolito & Salmista & Clerico, Cap.	2
10. De multimodis Causis Clericorum, Cap.	1
11. De peccantibus sub gradu, Cap.	6
12. De Jejunio, Cap.	15
13. De Eleemosyna, Cap.	8
14. De Oratione, Cap.	6
15. De Cura pro mortuis, Cap.	9
16. De Testimonio, Cap.	15
17. De Oblationibus, Cap.	16
18. De Jure sepulturæ, Cap.	9
19. De Ordine Inquisitionis Causarum, Cap.	1
20. De Provincia, Cap.	6
21. De Judicio, Cap.	31
22. De Veritate, Cap.	5
23. De Dominatu & subjectione, Cap.	4
24. De Regno, Cap.	20
25. De Sorte, Cap.	5
26. De Sceleribus & Vindictis eorum, Cap.	26
27. De Civitatibus Refugii, Cap.	15
28. De Furto, Cap.	8
29. De Commodatis, Cap.	5
30. De Patribus & Filiis, Cap.	20

31. De

6. Autor Collectionis Hibernicae an Hucarius Anglus.

VI. Hucarius apud Possevinum legitur ad Templum S. Hermani in Cornubia redegisse in Compendium opus Egberti Eboracensis Episcopi de constitutionibus Ecclesiae, & Homilias centum ac decem: *Exceptiones* item quasdam scripsisse circa an. 1040. An is idem fuerit cum *Hael-bucar* autore hujus Collectionis, valdè dubium facit quòd parum probabile est in Anglia, atque ab Anglo scriptam fuisse Collectionem Hibernicam, quae multos quidem Hibernicorum, nullos Anglicorum Conciliorum Canones refert.

7. De Collectione antiqua Herovalliana seu Andegavensi.

VII. Praetermittenda hoc loco non est, quae priùs memoranda fuerat, *Antiqua Canonum Collectio*, sub titulo *de Doctrina & disciplina Ecclesiastica*, quae apud Virum Clarissimum, singulari in omnes literatos humanitate notissimum, *Antonium Vion Dominum d'Herouval*; manu scripta habetur. Ejus meminerat sub nomine *Codicis Andegavensis*,

primi

primi è tribus quos citat, Joannes Morinus in appendice Tractatus de Pœnitentia: & ex ea plures selectos Canones exhibet V. Cl. Jacobus Petit, ad Theodori Pœnitentiale à pagina 102. Divisa est hæc Collectio in 92. Titulos, nec nisi antiquis certisque Canonibus Conciliorum, Pontificum Decretis, ac Patrum sententiis utitur: ita ut ab omnibus Isidori Mercatoris fæcibus omninò pura, videri possit ante nonum seculum concinnata.

VIII. De Collectoribus & Collectionibus Canonum, præter Antonium Augustinum utrumque, Tarraconensem nempe Archiepiscopum in Libris de emendatione Gratiani, & in præfatione ad Antiquas Collectiones Decretalium; Jesuitam verò in speciali tractatu præfixo secundæ Parti Epitomes Juris Canonici antiqui; videndi Boetius Epo, de Jure Sacro; Franciscus Florens, in Præfationibus suis; Illust. Petrus de Marca, tum lib. 3. de Concordia sacerdotii & imperii, tum in peculiari de his opusculo; & Cl. Baluzius in Præfatione ad Reginonem, atque alibi. *8. Qui de Collectionibus Canonum scripsere.*

CAPUT XXXII.

De Pœnitentialibus, seu Libris Canonum Pœnitentialium.

I. CANONES POENITENTIALES, sive Regulas agendæ Pœnitentiæ, plurimi diversis temporibus collegerunt: atque hæ Collectiones *Libri Canonum Pœnitentialium*, & *Pœnitentialia* vocantur, quantitatem scilicet modumque Pœnitentiæ unicuique crimini ac peccatorum generi indicentia. Horum totam rationem, atque utilitatem accuratè pertractavit sæpè dictus Joannes Morinus lib. 4. cap. 17. & lib. 6. cap. 5. de administratione sacramenti Pœnitentiæ, ac præsertim in Præfatione de Libellorum Pœnitentialium antiquitate, & varietate: ubi causas indicat cur necessarii fuerint hujusmodi Libri. *1. Quid sint Canones Pœnitentiales.*

II. Hæc pœnarum pro delicti cujusque ratione indictio priscis jam tum seculis usurpata, ex Conciliis eorum temporum sumpsit originem. Ancyrani certè, & Eliberitani Concilii Canones, quid aliud quàm Libellorum Pœnitentialium instar sunt? Sed quia non omnia peccatorum genera satis distinctè pro cujusque adminiculis & rerum circumstantiis per Synodorum scita coercebantur, ejus varietatis exactiùs discernendæ curam, aut prout casus incidebant, aut ex professo, sancti Patres jam olim susceperunt. *2. Origo à vetustis Conciliis.*

III. Inter Græcos eminet in hoc genere *S. Basilius*, qui ejus rei præcepta tribus *Epistolis Canonicis* ad Amphilochium Iconiensem Episcopum tradidit. Ei addendi qui ante & post ipsum in eodem argumento versati sunt, & de variorum delictorum Pœnitentia Epistolas seu Responsa Canonica scripsere: Dionysius nimirum, Petrus, Athanasius, Timotheus, ac Cyrillus Patriarchæ Alexandrini; Gregorii etiam Thaumaturgus & Nyssenus, de quibus omnibus diximus hujus Libri Cap. 7. Huc etiam perti- *3. Patres hujus instituti auctores inter Græcos præcipui.*

pertinent *Responsa* Patriarcharum posteriorum, quæ à Leunclavio referuntur lib. imprimis 5. & 6. Juris Græco-Romani; & quorum indicem dedimus hujus libri 3. Cap. 12. Celebratur imprimis Libellus Pœnitentialis *Joannis*, qui cum ex Monacho Patriarcha Constantinopolitanus anno 586. Imperante Mauritio creatus fuisset, Oecumenicum se dictitare cœpit reluctantibus Romanis Pontificibus Pelagio II. & Gregorio I. atque ob miram abstinentiam, cognomen habuit *Jejunatoris*. Posset his adjici, siquidem tanti esset, Nomocanon Anonymi, de quo extremo cap. 11. hujusce Libri.

4. Apud Latinos agmen ducere videtur S. Cyprianus. IV. Apud Latinos, S. CYPRIANUS in hoc genere agmen ducere videri potest. Testis est ipse [a] ad recipiendos lapsos, persecutione sopita, se cum Episcopis suis convenisse, ac Libellum confecisse communi consilio, in quo examinatis singulorum causis, & voluntatibus ac necessitatibus, salubri moderatione res ita temperata esset, ut nec in totum spes communicationis & pacis lapsis denegaretur, nec tamen censura Evangelica solveretur; sed protracta diu pœnitentia, uti quisque meruisset, admitterentur. Verùm Libellus ille, verè Pœnitentialis, ad nos haudquaquàm pervenit.

a Epist. 2.

5. Inter primos post Cyprianum numerandus Theodorus Cantuariensis. V. Exemplo posteà Basilii, quatuor post sæculis THEODORUS *Cantuariensis*, inter ejus civitatis Archiepiscopus septimus, Græcæ & ipse originis, hoc argumentum in Occidente præclarè tractavit. Is Ordinis Benedictini priùs Monachus, à Vitaliano Pontifice cum Adriano Afro, ejus antea Abbate, in Angliam missus est ad corroborandam, quam B. Gregorius illa in gente severat, fidei Christianæ segetem, ut loquitur Aimoinus [b]: quod Beda [c] refert ad annum Christi *668.* aitque Theodorum natum apud Tarsum Ciliciæ, seculari & divina litteratura Græcè & Latinè instructum, probum moribus, & ætate venerandum, utpote qui haberet annos *66.* nihilominus ultra annos unum & viginti Cantuariensem Ecclesiam rexisse. Idem Concilia plura de fide Catholica & disciplina Ecclesiastica celebravit ad annum usque *690.* Imprimis autem *Peccantium judicia*, quot scilicet annis pro unoquoque peccato quis pœnitere deberet, mirabili & discreta consideratione descripsit, ut est in Pontificali, & apud Reginonem in Chronico.

b Lib. 4. de gest. Franc. c. 32.
c Lib. 4. Eccles. hist. cap. 1.

6. Eo usi Collectores sequentes. VI. Ex Pœnitentiali hujus *Theodori* multa desumpserunt Burchardus, Ivo, & Anselmus, sive autor collectionis quæ sub ejus nomine habetur; nonnulla etiam ex eo decerpta sunt à Gratiano, atque à Bernardo Papiensi in prima Collectione Decretalium, & apud Gregorium IX.

7. Ex quibus ipse hauserit. VII. Theodorus hic, Græcus ut diximus, ex Basilio & aliis Græcis Patribus Regulas suas, sive Leges indicendarum Pœnitentibus pœnarum hausit; eorumque ferè severitatem secutus est: quæ nimia fortè priorum seculorum severitas, in laxiorem æquo indulgentiam apud posteros degeneravit; adeo ut tempore Petri Damiani, paulò post annum millesimum, hi Libelli Pœnitentiales, tanquam pestis aliqua, prohibendi fuerint: & sic factum ut paulatim hæc tota ratio delicta puniendi in desuetudinem propemodum abierit.

8. Ejus nupera Editio accurata. VIII. De hoc qui plura volet, consulat Morinum antè laudatum lib. 7. Cap. 1. & maximè Jacobum *Petit*, cujus opera hoc Pœnitentiale, omnibus quæ reperiri potuerunt Capitulis *adauctum*, per Canones

sele-

selectos ex antiquissima Canonum Collectione MS. descriptos, nec non per plura ex variis Pœnitentialibus hactenus ineditis excerpta *Expositum*; præclaris Ecclesiasticæ disciplinæ monumentis, quæ ex optimis Codicibus MSS. selecta sunt, *confirmatum* prodiit Parisiis anno 1677. Is omnia eruditis notis ac dissertationibus illustravit: cæterùm in eo Pœnitentiali, tum emendando, tum sarciendo usum se ait duobus præsertim Libris manu exaratis Bibliothecæ Thuaneæ, qui nunc in Colbertinam translati.

Anteà titulos Capitulorum habebamus, numero septuaginta octo ab Henrico Spelmanno Conciliorum Anglicorum Collectore excerptos ex Codice MS. Bibliothecæ sancti Benedicti Cantabrigiensis: Eas Jac. Petitus reddidit, operis ante memorati pagina 83. Hi tituli diversi sunt, tum ab iis qui in Pœnitentiali Theodori, opera ejusdem Petiti edito, qui quatuordecim numerantur; tum ab aliis apud eundem Petitum Capitulis sexaginta; & ab aliis eidem Theodoro adscriptis Capitulis, quæ à Luca Acherio referuntur Spicilegii Tomo 9. numero centum viginti. Hinc apparet aut plures Pœnitentiales Libellos à Theodoro conscriptos, sive attributos fuisse, aut verum ejus autoris Pœnitentiale integrum non haberi; sed ejus dumtaxat fragmenta, in varios Libellos pro exscribentium & capita seligentium arbitrio, sparsum.

IX. Sequutus est Venerabilis BEDA, quem Trithemius anno 733. ætatis 72. obiisse scribit. In extremo volumine Librorum ejus extat libellus inscriptus de REMEDIIS PECCATORUM, hoc initio; *De Remediis Peccatorum, paucissima hæc quæ sequuntur ex priorum monumentis excerpsimus*: & post alia, *Excerptum de Canonibus Catholicorum Patrum, vel Pœnitentia ad remedium animarum, Domini Egberti Archiepiscopi*. Unde plerique Pœnitentialem hunc libellum ab Egberto Eboracensi Archiepiscopo, Bedæ coætaneo, aut certè ipsius jussu compositum conjiciunt. Eorum eò probabilior est conjectura, quòd neque in Bedæ ipsius, neque in Joannis Trithemii Catalogo Librorum Bedæ, hujus operis Pœnitentialis mentio fit. *9. Pœnitentiale Bedæ, & Egberti.*

X. Refert Antonius Augustinus in præfatione ad Canones Pœnitentiales, Bedam ex Pœnitentiali Romano Librum Theodori auxisse: quod intelligi non potest de Pœnitentiali Romano, quale ab ipso Augustino editum est, cum in hoc multa ex Conciliis Beda longè posterioribus inveniantur: sed nihil vetat hæc de antiquiori Romano Pœnitentiali accipi. Et quod Antonius Augustinus eo loco Venerabilem Bedam autorem agnoscit Libelli de remediis peccatorum, sic interpretari oportet, ni fallor, ut velit illud Egberti mandato à Beda conscriptum. *10. De Pœnitentiali Romano veteri.*

XI. Ex Bedæ Pœnitentiali plurima Capita desumpserunt Canonum Collectores, Burchardus, Ivo, Anselmus, & Gratianus: itemque Bernardus & Gregorius IX. in Libris Decretalium. *11. Bedæ Pœnitentiali usi Collectores.*

XII. RABANUS MAURUS, omni litteraturæ genere insignis, & sui temporis Poetarum nulli secundus, ex Alcuini disciplina, in Monasterio Fuldensi S. Benedicti regulam professus, & quartus ejus Cœnobii Abbas fuit: verùm improbitate Monachorum offensus, ad Ludovicum Pium migravit, & cum eo mansit usque ad mortem Otgarii *12. De Rabano Mauro.*

Archie-

Archiepiſcopi Moguntini: cujus in locum ſuffectus, ei Eccleſiæ præfuit annos novem. Multa ſcripſit; imprimis autem *de Inſtitutione Clericorum* Libros tres, *de Divinis Officiis* librum unum, mortuus anno 855. ut Trithemius tradit, de Scriptoribus Eccleſiaſticis [d].

d Lib. 2. c. 39. Lib. 3. c. 199. & lib. 4. c. 81.

13. De Pœnitentialibus Libris Rabani Mauri.

XIII. Tomo VI. Rabani operum editionis Colonienſis anni 1627. quatuor ipſius in hoc genere opera edita ſunt, ſed maximè in pretio eſt apud eruditos operum Eccleſiaſticorum indagatores, LIBER POENITENTIÆ, ſive *Pœnitentium*, ad Otgarium Archiepiſcopum, cujus mandato hoc opus compoſuit paulò poſt luctuoſum prælium inter filios Ludovici Pii commiſſum apud Fontaniacum anno 841. ut colligi poteſt ex cap. 15. in quo ejus prælii meminit, tanquam rei nuper geſtæ. De eodem Libro ſic loquitur Rudolphus Monachus in autoris vita: *Scripſit quoque Libellum unum*, inquit, *ad Otgarium Archiepiſcopum; in quo primùm de Pœnitentia legitima & ſpe Indulgentiæ; deinde diverſa capitula de Canonibus diverſis Conciliorum ſubjunxit, ad corrigenda hominum vitia, & inſtituta Chriſtianæ Religionis roboranda.*

14. Iudicium de Pœnitentiali Rabani ad Otgarium.

XIV. Georgius Colvenerius, qui Rabani opera collegit, exiſtimabat *Pœnitentiale* illud *ad Otgarium*, eſſe quoddam velut compendium cæterarum Rabani lucubrationum ad hoc argumentum ſpectantium, atque ita poſteriorem libro Canonum Pœnitentialium ad Heribaldum.

15. Quæſtiones Canonum Pœnitentialium ad Heribaldum, Halitgarii ſunt, non Rabani.

XV. Ex comparatione tamen Libri illius qui in editione Colvenerii inſcribitur, *Quæſtiones Canonum Pœnitentialium ad Heribaldum*, cum Libris HALITGARII Epiſcopi Cameracenſis, de vitiis & virtutibus ad Ebbonem Archiepiſcopum Remenſem ab Henrico Caniſio [e] editis, patet ſub his duobus titulis unum idemque opus contineri; & ſic quæſtiones Canonum Pœnitentialium Halitgarii eſſe revera, non Rabani, cui ex conjectura tantùm à poſteris tributi ſunt: quemadmodum & *Libri tres de vitiis & virtutibus*, aut certè duo priores; qua de re latè Stephanus Baluzius in præfatione præmiſſa Epiſtolæ Rabani ad Heribaldum Epiſcopum Antiſſiodorenſem; quam miſſam probat anno 853. decem circiter annis poſt Librum Pœnitentialem miſſum ad Otgarium; cui Epiſtolæ neſcio quis titulum fecit pœnitentialis: ſub quo titulo edita eſt à Petro Stevartio ex Codice MS. Monaſterii Vveingardenſis, his verbis in fronte appoſitis: *Incipit Liber Pœnitentialis ex Canonicis conſtitutionibus à Rabano Venerabili Epiſcopo compendiosè defloratus.*

e Tomo 5. lect. antiq.

16. Epiſtola Rabani ad Heribaldum uſi Collectores, non Pœnitentiali ad Otgarium.

XVI. Ex hac Epiſtola Rabani ad Heribaldum jam antiquitùs diviſa in capita 35. quædam à Reginone atque Ivone deſumpta ſunt, atque à Burchardo etiam Vvormacienſi, cujus in ea citanda hallucinationes aliquot notat idem Baluzius: additque eorum qui poſt Rabanum Libros Decretalium compoſuerunt, neminem ex Libro Pœnitentiali ad Otgarium quidquam hauſiſſe; ſed eos Epiſtola ad Heribaldum uſos eſſe, Reginonem ſcilicet, Ivonem, Gratianum.

17. Quibus ex fontibus hauſerit Rabanus [...]um Pœnitentiale.

XVII. Obſervat Antonius Auguſtinus [f] videri Rabanum in componendo Pœnitentiali ſuo uſum corpore Canonum, id eſt, prima, ni fallor, Iſidoriana Collectione: adjicitque Romanorum Pontificum Epiſtolas nullas ibi referri, præter eas quæ poſt Damaſum conſcriptæ ſunt.

f In ſua ad lib. [...]nitent. præ[...]t.

XVIII.

XVIII. POENITENTIALE ROMANUM, quod ab Antonio Augustino ad calcem Epitomes Juris Pontificii ante alia exscriptum est, in titulos novem dividitur, in quibus varia criminum genera, & indicendæ cuique generi pœnitentiæ, ex Conciliis, Pontificum Epistolis ac sententiis Patrum referuntur. Hoc opus quale nunc habemus antiquius non esse Rabani Mauri temporibus, suadent capita ex Moguntino ipsius Rabani Concilio, ex Triburiensi etiam Synodo atque ex suppositi-tiis Pontificum Epistolis, quæ per eadem tempora prodierunt inserta. *18. De Pœnitentiale Romano.*

XIX. Plures ejusmodi *Pœnitentiales* Libros undecumque conquisivit, & sub finem voluminis de Pœnitentia edidit Joannes Morinus. Ex his colligi potest unumquemque ferè Episcopum, aut certè unumquemque Episcopatum, suum sibi habuisse librum Pœnitentialem, qui pro regula indicendæ pœnitentiæ esset: donec refrigescente charitate, tota hæc pœnitentiæ ratio, & antiquus ac regularis usus obsolevit. *19. De aliis Pœnitentialibus Libris.*

XX. Post Gratiani Decretum solent in plerisque editionibus adjici *Canones Pœnitentiales*, desumpti ex summa Astensi [g]. Eadem ferè Cardinalis Hostiensis in sua ad Decretales summa anteà collegerat sub titulo de Pœnitentiis & remissionibus; quibus S. Bonaventura quædam in Confessionali addidit, ut & B. Antoninus Archiepiscopus Florentinus [h]. At verè Anton. Augustinus Canones illos pœnitentiales correctis Librariorum mendis subjecit libris pœnitentialibus Romano, Bedæ, & Rabani, adjectis in hæc omnia notis, atque in Epistolas Canonicas Gregorii Nysseni, & Gregorii Thaumaturgi. *20. De Canonibus Pœnitentialibus adjectis Decreto Gratiani.*

g Lib. 5. tit. 32.
h In summa 3. parte art. 17. cap. 21.

XXI. Differunt aliquatenus à Libris Pœnitentialibus hi Pœnitentiales Canones: quòd hi exemplo Canonum quibus constant Epistolæ, Canonicæ idcirco dictæ, S. Basilii, aliorumque veterum Græcorum Patrum, simpliciter tradunt, & quid non liceat, & quæ sit pro unoquoque peccato subeunda Ecclesiastica pœna. Pœnitentiales verò Libri partim plures in eandem rem autoritates congerunt, quibus pœnæ illæ adstruuntur; partim ritus & preces imponendæ pœnitentiæ, ac dandæ absolutionis adjiciunt. *21. Horum à Libris Pœnitentialibus discrimen.*

CAPUT XXXIII.

De Capitularibus Regum atque Imperatorum Francorum.

I. CAPITULORUM nomine intelliguntur Articuli, sive Capita Constitutionum, & conventorum quæ inter paciscentes legum instar sunt, aut etiam capita monitoriorum quæ & commonitoria dicuntur. Hinc CAPITULARIA dicuntur ejusmodi Capitulorum Collectanea. Sed quemadmodum Codicis nomen, quod propriè librum significat, de Libro Constitutionum Imperatoriarum absolutè dicitur per eminentiam; Libri Legum à Francorum Regibus secundæ præsertim stirpis, *1. Ita Capitularium titulo donati sunt per premissam.*

postu-

postulantibus, aut consentientibus Episcopis & Regni Primoribus, latarum in generalibus Comitiis.

2. De Prima Capitularium collectione per Ansegisum.

II. Primus ANSEGISUS Abbas Lobiensis Cœnobii, Ordinis S. Benedicti, & postea Senonensis Archiepiscopus, *Caroli Magni & Ludovici Pii Capitula* in quatuor Libros digesta, circa annum 830. collegit: quorum duo priores, ut ipse in præfatione testatur, Edicta Regum & Imperatorum prædictorum ad Ecclesiasticam Legem pertinentia continent; duo autem posteriores, ea complectuntur quæ ad mundanam legem pertinent: ita ut primus & tertius Liber Caroli Magni Constitutionibus; secundus, & quartus Ludovici Pii Imperatoris, & Lotharii Cæsaris, ejus filii, legibus constent. Ansegisus ille, Senonensis, ut dixi, Archiepiscopus, sæpiùs ad Pontifices Romanos Legatus, obtinuit ab Apostolica Sede rescriptum, quo facultas ei tanquam Primati concedebatur, quoties Ecclesiastica utilitas dictaret, sive in evocanda Synodo, sive in aliis negotiis tractandis, per Gallias & Germanias, velut Primas, vice sacra fungeretur, ut refert Aimoinus de gestis Francorum [a]. Ejus quoque meminit Sigebertus, qui collectorum ab eo Capitulorum annum indicat 827. Videndus & Trithemius.

a Lib.5.c.33.

3. Collectio altera Capitularium per Benedictum Levitam.

III. Post eum *Benedictus Levita*, sive Diaconus Moguntinus, quatuor Capitularium Libris tres alios adjecit; quorum Capitula contendit Apostolica autoritate esse roborata, eò quòd his cudendis maximè Apostolica interfuerit Legatio: quo nomine Otgarium Moguntinum Archiepiscopum, Legatum Pontificium designat, cujus mandato huic Collectioni operam Benedictus dedit circa annum 850. ut supra est annotatum cap.20. hujus Libri [b]. Idem in præfatione Libri quinti docet Capitula in tribus libellis à se coadunata, diversis locis, diversisque schedulis, sicut in diversis Synodis ac placitis, sive comitiis, & gradibus edita erant, sparsim inventa, maximè in Moguntiacensis Metropolitanæ Ecclesiæ scriniis, à prædicto Riculfo, ejusdem sanctæ Sedis Metropolitanæ Episcopo, recondita, & demum ab Autcario, aliàs Otgario, secundo ejus successore atque consanguineo, inventa. Quæ quidem Capitula Ecclesiastica, sicut & Legalia, observari jubentur Concilii Meldensis cap. 78. & Concilii Trosleiani cap. 3. Et verò ea se conservaturum profitetur Leo IV. in Epistola ad Lotharium Augustum, relata à Gratiano [c]. Hujus Capitularium Collectionis in Conciliis sequentibus non rarò mentio fit, ejusque Libri aliquot capita inserta sunt Legibus Longobardorum, inscriptis nominibus Caroli, Ludovici, Lotharii. Et horum Ecclesiasticorum Capitulorum fontes dici possunt Concilia per Gallias, & Germanias illis temporibus celebrata.

b §.5.

c Can.9.dist.10.

Tres autem Libri à Benedicto additi continent, tum ea, quæ Ansegisus aut invenire nequiverat, aut inserere fortè noluerat: tum illa quæ post Ansegisum à Ludovico, Lothario, & Carolo Calvo, Ludovici Pii filiis, condita fuerant: quæ cuncta servari postulant Meldensis Concilii Patres [d].

d Cap. 80.

4. Additiones ad priora Capitularia.

IV. His adjectæ sunt quinque ADDITIONES. Prima continet octoginta capita ad Monachos maximè spectantia; Secunda viginti quinque capitibus absolvitur, quæ diversi generis sunt, & à diversis collecta: in Tertia sunt capita 82. quæ ad Episcopos & sacris ordinibus initiandos maximè pertinent. In Quarta habentur 104. capita diversis de rebus, partim

partim ex Sanctorum Patrum Decretis, partim ex Edictis Imperatorum, ut dicitur in principio nomine Regis Caroli Crassi, ut videtur: cui etiam in præfatione tribuuntur 20. cap. quintæ additionis ex Synodis, quæ habitæ fuerant ab Episcopis, & Abbatibus in ejus Regno.

V. Vitus *Amerbachius* opusculum edidit de *Constitutionibus Caroli Magni* à Lothario Imperatore ejus nepote *in Epitomen redactis*: quod iterum edidit Joannes Busæus Societatis Jesu post Epistolas Hincmari. *5. De Epitome Constitutionum Caroli Magni.*

VI. In his studiis illustrandis, nemo Pithœis fratribus acriùs, nemo utiliùs desudavit. Sed quæ literarum pars eorum industriam fugit? Glossarium imprimis Capitularium Francisco Pithœo debemus: cui lucem afferent Lindenbrogii ad Codicem legum antiquarum, Vvatsii ad Matthæum Parisium aliorumque ejusdem generis lucubrationes, & maximè Caroli du Fresne Domini du Cange Glossarium ad Scriptores mediæ, & infimæ Latinitatis; ac Formulæ Marculfi aliæque, cum eruditis Illustrissimi Hieronymi Bignonii notis. *6. Glossaria dilucidandis Capitularibus.*

VII. Sed & harum Formularum, & Capitularium novam atque accuratissimam editionem ex pluribus manu exaratis Codicibus emendatam auctamque dedit anno 1676. indefessus horum conquisitor Stephanus Baluzius. Ea in duos tomos distincta est. Tomus prior complectitur Constitutiones, Præcepta seu præceptiones, Pacta, Decreta & Decretiones (sic enim nonnumquam inscribuntur) Edicta, Capitula & Capitularia, Leges subjectis gentibus datas, aut approbatas, Epistolas, Indiculos sive Mandata, Carthas divisionum, aliaque ejusmodi monumenta & acta, quæ inveniri potuerunt. Primò digesta sunt juxta ordinem temporum & Regum: Primæ quidem stirpis seu Merovingiorum ab anno 554. ad 743. Regum autem Secundæ stirpis sive Carolidarum, ab anno 774. ad annum 840. Deinde etiam servato Collectionum ordine sequuntur Libri septem Capitularium ab Ansegiso & Benedicto Levita dispositi, cum Additionibus quatuor. Tomus autem secundus, præter Collectionem Capitulorum Caroli Calvi, adjectis ejusdem Præceptis & Capitularibus, ab anno 844. ad 868. & præter Ludovici II. Imperatoris Capitula, ab anno 850. ad 867. complectitur Fragmenta Capitularium Caroli Magni & successorum, Coronationes Regum & Reginarum; Marculfi & aliorum Formulas, repetitas ex Lindenbrogii & ex Pithœi editionibus: tum Promotionum Episcopalium & professionum Monasticarum, aliasque antiquissimas Formulas; Francisci quoque Pithœi Glossarium, & notæ ad Librum Legis Salicæ; Bignonii notæ ad eundem Librum, atque ad formulas supradictas; Jacobi Sirmondi notæ ad Capitula Pippini, &c. & Caroli Calvi: denique ipsius Baluzii notæ ad Capitularia & Formulas antiquas. *7. Editionis Baluzianæ ordo & tota ratio.*

CAPUT XXXIV.

De Capitulis Episcoporum.

1. Capitula condebant in parochiis suis Episcopi. I. CAPITULA, sive statuta Synodalia, aut monita ad Presbyteros iisdem temporibus, complures Antistites emiserunt, à Presbyteris cuique subjectis observanda. Mitto Hadriani Pontificis Capitula, de quibus jam dictum est.

2. Theodulphi Aurelianensis. II. Extant apud Sirmondum inter Concilia antiqua Galliæ, etiam Capitula *Theodulfi* Episcopi Aurelianensis, sub annum 797.

3. Hincmari Remensis. III. *Hincmari* deinde Remensis Archiepiscopi sæpiùs memorati, qui Capitula hujusmodi constituit, annis videlicet 852. 857. & 872.

4. Herardi Turonensis. IV. *Herardi* prætereà Archiepiscopi Turonensis, qui suum anno 858. Capitulare suis condidit.

5. Hildeberti Cenomanensis, & Isaaci Lingonensis. V. Memorantur etiam Capitula *Hildeberti* Episcopi Cenomanensis, ac deinde Turonensis Archiepiscopi. *Isaaci* quoque Lingonensis Episcopi Capitula ex Regum Capitularibus decerpta; adjectis Librorum & Capitum numeris, qui alium Capitum in singulis Libris ordinem indicant, quàm qui in editione Pithœi habetur.

PRÆ-

PRÆNOTIONUM CANONICARUM,

LIBER QUARTUS.

VETERIS Juris Canonici partibus, ad Corpus Juris Canonici usu hodie ubique receptum transgredientibus, videndum primò quot sint ejus Partes, tum de uniuscujusque Partis autore, tempore, ordine, autoritate paulò accuratiùs disserendum.

CAPUT I.

Quot & quæ sint Partes Juris Canonici hodierni.

1. Partes Iuris Canonici in genere. I. SYSTEMA sive *Corpus* Juris Canonici, quo nunc in foró & scholis Occidens utitur universus, duabus in genere partibus Continetur, Decreto nimirum, ac Decretalibus.

2. Decretum Gratiani. II. DECRETUM dicitur Collectio veterum Canonum, opera Gratiani Monachi, ex statutis priscorum Conciliorum, summorum Pontificum Decretis, atque aliorum Patrum dictis: vel potiùs ex superioribus Collectionibus excerpta, adjunctis etiam civilibus alicubi Constitutionibus.

3. Decretales. III. DECRETALIUM autem nomine intelliguntur Compilationes decisionum Ecclesiasticarum inferioris ætatis, ex Epistolis per Pontifices Romanos post annum Christi 1150. editis maximè depromptarum: quibus admixta sunt aliquot Conciliorum scita, & paucæ quoque Patrum sententiæ.

4. Iuris Pontificii cum civili comparatio. IV. Si quis igitur *Corpus juris Pontificii* cum jure civili, sive Cæsareo per Justinianum composito contulerit, inveniet *Decretum* proportione quadam Digestis seu Pandectis, *Decretales* Codici & Novellis respondere.

5. Decreti cum Digestis. V. Quemadmodum enim in Digestorum Libros relatum est jus antiquum excerptum ex scriptis Jurisconsultorum, qui ante Constantinum de jure responderunt; & qui Leges Populi Romani atque Imperatorum interpretati sunt, quique in Edictum perpetuum imprimis scripserunt: Ita ex opusculis maximè SS. Patrum, autorumque aliorum qui usque ad seculum Christi undecimum, vel in Libros utriusque fœderis commentati sunt, vel de rebus & quæstionibus Ecclesiasticis per se disseruerunt, ut & ex Synodorum Canonibus, quæ in Ecclesia Edictorum loco sunt, Gratianus volumen suum concinnavit: nec multùm dispar videtur horum in rebus sacris, atque illorum in rebus civilibus autoritas.

6. Decretalium cum Codice. VI. Qua item ratione Romanorum Imperatorum Leges ab Hadriano ad sua usque tempora, Justinianus certo ordine dispositas in suum Codicem retulit: ita Gregorius IX. Libris Decretalium complexus est rescripta & Epistolas seu Constitutiones eorum præsertim Pontificum, qui seculo XII. vixerunt. In Sextum Denique Decretalium Librum, cujus autor Bonifacius VIII. in Clementinas quoque & Extravagantium volumina, insertæ sunt sequentium Pontificum constitutiones, quorum in rebus spiritualibus potestas cum Principum in temporalibus potestate comparari solet.

7. Discrimen inter utrumque jus. VII. Verùm, cum unum sit Codicis volumen, & Novellæ usu apud nos receptæ ejusdem sint Justiniani: quinque sunt à diversis autoribus conditæ Decretalium Collectiones, singulæ in quinque Libros divisæ. Primam ex quinque, quæ priùs emanaverant, confecit Gregorius IX, adje-

adjectis Constitutionibus suis, exemplo Justiniani, qui ex Codicibus Gregoriano, Hermogeniano & Theodosiano, suum composuit, insertis recentioribus quoque Constitutionibus, etiam suis. Hæc Gregorii IX. compilatio, cæteris ut antiquior, ita & amplior, commune Decretalium nomen sibi proprium fecit. Secundam Bonifacius VIII. addidit, sub titulo *Sexti* Decretalium. Tertiam Clemens quintus sub nomine *Clementinarum* composuit. Quartam Joannes XXII. sed absque peculiari confirmatoria Constitutione. Quintam privatus aliquis Jurisconsultus; quæ duæ Collectiones *Extravagantes* appellantur, aliæ Joannis XXII. cujus solius Constitutiones ea pars complectitur; aliæ Communes, plurium ejus ævi Pontificum.

VIII. Sed posteriores Collectiones cum iis Decretalibus, seu Constitutionibus quæ postea secutæ sunt, & *Bullariis* magna ex parte comprehensæ; itemque *Regulæ Cancellariæ Apostolicæ*, Novellis tum Justiniani, tum seqq. quoque Orientis Imperatorum, non immeritò quis æquiparaverit; utpote quæ jus novum contineant post Gregorii IX. Decretales invectum, non secus ac Novellæ jus Codice posterius complectuntur. Differunt tamen à Novellis postremæ Decretales, quòd in illis servatus fermè sit ordo temporis, quo unaquæque Constitutio edita est: in Sexto & seqq. Decretalium Compilationibus ordo rerum sive materiarum, idem, ut diximus, qui in Gregoriana Collectione. *8. Comparatio posteriorum Collectionum & Regularum Cancellariæ, cum Novellis, & utrarumque differentia.*

CAPUT II.

De Gratiano Autore Decreti.

1. Duo genera veterum Collectionum.

2. Autores præcipui qui Gratiani meminerunt.

I. PRÆTER Codices Canonum veteres per universam ferè Ecclesiam receptos, in quibus Conciliorum & temporum servatus ordo fuerat, complures alterius generis Compilationes à diversis autoribus fuerant concinnatæ, quibus Ecclesiastici Canones, vel summatim indicati, vel expansi, certas in classes, pro ratione materiarum, & quæstionum, digesti continebantur: de utrisque superiore libro dictum est.

II. Cum his omnibus aliquid ad operis perfectionem & legentium eruditionem deesse videretur, superioribus felicior Gratianus huic rei manum admovit, & novum Decretorum Ecclesiasticorum corpus adornavit; quod, cæteris eliminatis, in usu quotidiano esse cœpit. Gratiani hujus meminere imprimis Vincentius Bellovacensis [a], B. Antoninus Archiepiscopus Florentinus [b], Henricus Gandavensis [c], Joannes Trithemius [d] Ordinis Benedictini, Correctores Romani in admonitione ad Lectorem, præfationis loco apposita huic Decreto, Baronius [e], Bellarminus [f], & præ reliquis Antonius Augustinus [g].

III. Ex his discimus Gratianum natione Tuscum fuisse, Clusii natum (nunc *Chiusi*, haud procul Florentia) & S. Benedicti Regulam Bononiæ professum in Monasterio SS. Felicis & Naboris. *3. Gratiani Patria & vita genus.*

IV. In Chronico, quod inscribitur Pomerium Ecclesiæ Ravennatis, & alibi, pro *Clusio*, legitur *Classa*. Verùm nulla ejus nominis civitas in Tuscia *4. Cur Classensis dictus.*

a Speculi Hist. lib. 23. cap. 31. & lib. 25. c. 84.
b Sum. Histor. 3. parte tit. 18. c. 6.
c De viris illust. lib. 49.
d Lib. de script. Eccl. & lib. 2. de viris illustr.
e In Annalib.
f De scriptorib. Ecclesiast.
g De emendar. Gratiani tam lib. 1. in addit. ad dial. 1. quàm lib. 2. dial. 9. & in ejusd. dial. additionibus.

Tuscia memoratur. Verùm in Æmilia seu Romandiola Provincia, tertiò à Ravenna miliari Civitas fuit *Classis* nomine, vulgò adhuc *Claße* (quòd ibi Classis Romanæ statio in mari supero, diu fuerit ex instituto Augusti) ubi celebre est Benedictini Ordinis à Monachis nigris ad Camaldulenses translatum anno 1138. Monasterium, titulo [h] S. Apollinaris, qui Petri, aut etiam ipsius Christi discipulus, martyrium ibi passus, Ravennatum Apostolus habetur; & Antoninus aliique Gratianum *Classensem* Monachum vocant: hinc credibile fit Autorem nostrum, licèt diutiùs Bononiæ vixerit, tamen aliquandiu in eo Monasterio degisse. Imò & in eo partem operis sui conscripsisse inde conjici potest, quòd Gratianus ipse [i], ubi formulas proponit Apostolorum sive Libelli dimissorii, itemque Libelli appellatorii, eas adducit sub nomine Capellani S. Apollinaris ab Episcopo Bononiensi; & Episcopi Regiensis seu Rhegini, à Ravennate Archiepiscopo, ad sedem Apostolicam appellantium. Id certè indicio est familiaria hæc ipsi loca fuisse, ideoque ei facilè occurrisse vocabula Sancti Apollinaris, & Ravennensis Ecclesiæ.

h V. Antiq. de Yepes in Chron. Ord. Bened. Centur. 2. cap. 2. post Rubeum.

i In §. forma, sub can. 31. post appellationem, ij. quæst. 6.

5. Fabula de illegitimis eius & Petri Lombardi, ac Petri Comestoris, ex eadem matre, natalibus.

V. Sub idem tempus floruere in Gallia duo alii doctrina insignes viri, Ecclesiasticorum & ipsi studiorum duces, ac principes: *Petrus* nempè *Lombardus*, à natali solo dictus, qui quatuor Sententiarum libris *Theologiam* Scholasticam fundavit, Parisiensis posteà Episcopus; & *Petrus Comestor*, sive *Manducator*, Decanus primùm S. Petri Trecensis, deinde Parisiensis Ecclesiæ & Academiæ Cancellarius, ac tandem apud S. Victorem Canonicus Regularis: qui Autor *Historiæ Scholasticæ*, sive enarrationis Historicorum sacri instrumenti voluminum. Hæc in his tribus ejusdem fermè ætatis hominibus, litterarum Ecclesiasticarum, quamvis non eodem in genere, professio & scientia excellens, locum fecisse videtur fabuloso quorumdam [l] commento; qui, quòd tres illi viri, in tractandis certa & nova quadam methodo disciplinis sacris, æquales & quasi fratres viderentur, quorum quisque in suo instituto præcipuus, Magistri titulum meruit, & in eadem urbe Parisiensi professi omnes feruntur; vulgarunt eos revera uterinos fratres fuisse, ex stupro aut adulterio procreatos. Cui hoc quoque adjicitur [m] communem eorum matrem, cum sub exitum vitæ peccata sua confiteretur, vix in animum inducere potuisse, ut illius adulterii eam pœniteret, ex quo natos cerneret filios adeò scientia eximios, qui in Ecclesia Dei, tanquam seculi sui lumina, fulgerent: jussamque à sacerdote, apud quem peccata sua enunciabat, ut hoc saltem doleret quòd pœnitere non posset. Sed si quis rem exactiùs discutiat, ei fabulæ fidem facilè abrogabit cum B. Antonino antè laudato. Nam, nec natio eorum eadem; cum Gratianus, gente Etruscus, Clusii, uti jam diximus, natus; Petrus verò Lombardus, apud Novariam in tractu Mediolanensi; Petrus denique Comestor Gallus, apud Tricasses nimirum ortus, & Gratiano ac Lombardo junior fuerit.

l Præposit. in proœm. decret.

m V. Tiraquel. in lib. de nobilit. cap. 25. n. 32.

6. Epitaphium Gratiani.

VI. Exstat Bononiæ Epitaphium Gratiani, in hæc verba [n]. GRATIANI *Clusini, Cæsarei Juris & Pontificii enucleatoris propè divini, qui Monachus in Martyrum Felicis & Naboris æde, absolutissimum ibidem opus* DECRETORUM *anno gratiæ MCLI. compilavit, monumentum, quod illi Curiæ obsorduerat, hic magnificentiùs renovatum est. Jo. Franciscus Aldovrandus Bonon. IV. Dictator, ære publico restauravit anno salutis MCCCCXCVIII.*

n Guill. Pancirol. de clar. leg. interpret. & Ughel. Ital. sacra tom. 3. in Episcopis Clusinis.

Idibus

Idibus Junii, Joanne Bentivolo II. PP. Rempublicam fœliciter gubernante.

In æde autem S. Felicis, ubi Decretum composuisse creditur, inscriptum saxo vetusto, quod in Sacrario nunc conditum est, hoc de Gratiano eodem rude legitur Carmen.

Hanc adis partem, Lector, reverenter adito:
Namque loci Monachus Decretum hic condidit hujus,
Divinum GRATIANUS *opus, quantumlibet arcto*
Contentus septo, quod (post) reparando caducum,
Et vetus hoc claustrum, tolli fuit inde necesse:
Id tamen Abbate constructum est Bartholomæo,
Mille trecentis (&) decies septem, atque quaternis
Annis à Christo pura de Virgine nato.

CAPUT III.

De vero Titulo Decreti, deque ejus condendi causis & tempore.

I. QUI priùs Collectiones Canonum ediderant, omnes coacervandis dumtaxat Decretis & Regulis Ecclesiasticis incubuerant: at Gratianus non solùm colligendis Canonibus operam dedit, sed Ivonis fortè præfatione excitatus, (quod Romani Correctores opinantur) id quoque negotii suscepit, ut certis propositis quæstionibus. varios Canones qui ad easdem spectabant, ac sæpè invicem pugnare videbantur, in utramque partem adduceret; atque inter se commissos, adjecta explicatione in concordiam reduceret. Eò pertinent Paragraphi, sive potiùs Gratiani dicta & ratiocinia, quæ Canonibus subinde ab eo, solvendis illorum nodis, interseruntur. *1. Gratianus Canone primus conciliare aggressus est.*

II. Hinc operi universo titulus factus ut CONCORDIA DISCORDANTIUM CANONUM inscriberetur: quæ inscriptio, forsan imitatione Cresconii imposita, in plerisque hujus Collectionis manu exaratis exemplaribus occurrit, rubris caracteribus notata, ut admonent in præfatione sua jam dicti Correctores Romani. Cresconius tamen [o] id tantùm curaverat, ut similes Canones inter se compararet; nec de conciliatione admodùm laboraverat. *2. Verus operis à Gratiano compositi Titulus.*

o In sua can. concord.

III. DECRETI quidem nomen, quod huic volumini per abusum tribuitur, ei nulla ratione convenit: utpote quod non unum aliquod Decretum, sed innumera propè Decreta Ecclesiastica comprehendat. Quapropter vox illa *Decretum* in melioribus editionibus mutata est in nomen pluralis numeri: quem in librorum titulis magis idoneum judicasse Cicero videtur, cum libros de *Finibus* & de *Officiis* &c. inscribere maluit, quàm de officio, aut de fine. Ea de causa hoc opus Antonius Demochares *Decretorum Collectanea*, Antonius Contius *Decretorum Canonicorum Collectanea* indigitarunt. Neque verò existimandum est Gratianum à Bur- *3. De nomine Decreti.*

à Burchardo, aut Ivone vocem Decreti esse mutuatum, cum nec in veteribus eorum exemplaribus ea inscriptio inveniatur. Innocentius sanè III. à Correctoribus laudatus, opus Gratiani vocat *Corpus Decretorum*, in Epistola ad Archiepiscopum Compostellanum.

4. Tempus, quo hoc opus compositum est editum.

IV. Huic autem Decretorum Compilationi operam dedisse Gratianus traditur ab anno 1127. ad an. 1150. sequenti verò anno 1151. illud in lucem emisisse, imperante apud Germanos Conrado III. Suevo, regnante in Gallia Ludovico VI. seniore, quem vulgò Crassum appellant, Romanam verò Sedem obtinente Eugenio III. Verùm alii alio, atque alio tempore compositum, editumque volunt hoc volumen. Sed illud primùm admitti non potest quod Antonius Augustinus libri posterioris de emendat. [p] Gratiani, in Libro Pontificali non edito legi notat circa extrema Innocentii III. tempora. *Hoc anno* (scilicet 1215.) *Gratianus Monachus de Clusa civitate Tusciæ natus, Decretum composuit, ut dicit Hugucio*, antiquus scilicet Juris Canonici interpres. Certum enim est hoc Decretorum opus non modò ante Innocentii III. sed & ante Alexandri III. Pontificatum in manus hominum venisse: Unde ad extrema Innocentii II. tempora & an. 1142. potiùs referendum est, quod scribitur in eo Pontificali. Id ita esse probatur ex Notatis per Correctores post §. *forma, sub can. post appellationem* 11. *quæst.* 6. ubi formæ Libelli appellatorii, quo apostoli petuntur, tempus apponitur: qui locus sic vulgo legebatur, *Pridie Kal. Maji anno Dominicæ Incarnationis, MCLXI. indict. quarta*: Sed quoniam hic Indictionis numerus anno illi non congruit, idcirco in margine additum fuerat, *aliàs MCV. feria quarta*: quod tamen non abs re in Scholiis ab Hugucione veteri interprete correctum fuit. Scribit enim hunc Librum editum fuisse docente Jacobo Bononiæ in Legibus, & Alexandro in Theologia (hic fuit postea Alexander III. Pontifex Maximus) & fuit annus 1150. ut in Chronicis patet. Idque Valentinus Forsterus in vitis dictorum Jurisconsultorum confirmat ex tumulo ipsius Gratiani, qui Bononiæ, ut dictum est, extat. Alia quoque scholia vetustiora apud Antonium Augustinum ad marginem sic annotarunt: *Non currebat hic annus* (nempe 1105.) *tempore Gratiani; cum & ipse inseruit huic operi capitula Innocentii II. qui paulò præcessit Alexandrum contemporaneum Gratiani*. Unde à Correctoribus Romanis post Democharem & Contium, eo loco, pro anno *Dominicæ Incarnationis MCLXI. Indict. IV.* qui numerus (ut dicit glossa) stare non potest, scriptum est *anno Dominicæ Incarnationis MCXLI. Indict. IV.* Ratio est, quia hæc Indictio quarta cum hoc anno MCXLI. concurrit; & inter variantes lectiones, quæ in Manuscriptis habentur, cum nulla constare possit, illa correctio eligenda visa est, quæ à vulgata lectione quàm minimùm recedit, & solam notarum numeralium transpositionem continet. Relinquitur ergo ut ad opus Decretorum se Gratianus accinxerit anno Christi 1127. quod Trithemius voluit, & circa annum 1141. secundam Partem aggressus fuerit, quemadmodum suadet §. jam laudatus Causæ secundæ q. 6. *versiculo ego Anselmus*: anno verò 1150. volumen totum perfecerit, secundum Huguccionem; & anno demum 1151. ediderit, quæ communis est sententia.

p Dialogo 9.

5. Gratiani Decretum cum honore exceptum.

V. Sunt qui scribant hoc Decretorum volumen, Eugenio III. Pontifici oblatum, adeoque illi gratum fuisse, ut eo comprobato, Gratianum Clusinæ Ecclesiæ, patriæ scilicet suæ Episcopatu donaverit. Hoc

certè

certè opus tam avidè in scholis ubique exceptum fuit, ut ejus autor *Magister κατ' ἐξοχὴν* dictus, summam in decidendis causis autoritatem habuerit. Itaque qui ejus volumen ita edidicissent, ut aliis prælegere posse viderentur, *Baculo*, velut quodam doctrinæ haud vulgaris indicio, donari cœperunt: qui usus ex Longobardorum moribus fluxisse putatur: sic Doctorum titulo cohonestabantur, & à *Bacillo* vulgò *Bacillarii* vocabantur. Hunc morem tum primùm Bononiæ institutum, à Parienfibus, ubi tum decreta & summulæ docebantur, fluxisse alii existimant, in quorum vetustis constitutionibus Bacillarios ajunt nominari. Sed postmodùm aucto Doctorum numero, alia promovendorum Doctorum ratio introducta est: interjectusque, medius inter Bacillarios seu Baccalarios & Doctores sive Magistros, gradus Licentiatorum; qui sic dicti à Licentia docendi eis publicè concessa. Ceterùm non desunt qui Gratianum ab Eugenio III. Lutetiam missum, atque in hac regia urbe jus Pontificium docuisse memorent.

CAPUT IV.

De Autoribus quorum Centones in opus suum contulit Gratianus.

I. DECERPTUM est hoc opus ex quintuplici præsertim scriptorum genere. Primò quidem ex aliquot *Sacræ* SCRIPTURÆ locis per se laudatis, præter ea quæ sparsa occurrunt per cætera omnia Capita. II. Ex *Canonibus* qui vocantur APOSTOLORUM. III. Ex CONCILIIS fermè 105. œcumenicis, nimirum novem prioribus (connumerato Trullano, sive Quinisexto) Topicis verò, seu particularibus circiter sex ac nonaginta. IV. Ex DECRETIS, aut *Decretalibus* (partim indubitatis, partim dubiæ fidei) Epistolis Romanorum Pontificum septuaginta & octo. V. Ex operibus Græcorum, Latinorumque PATRUM, & Autorum *Ecclesiasticorum* sex & triginta. Prætereà ex tribus *Pœnitentialibus*; itemque ex *Codice Theodosiano*; Paulo, & Ulpiano *Jurisconsultis*, & *Corpore Juris Civilis* a Justiniano compositi, *Regumque* Francorum *Capitularibus*, atque Imperatorum aliquot *Rescriptis*; imò & ex *Historia Ecclesiastica*, *Pontificali*, *Gestisque* Pontificum Romanorum, *Libro Diurno*, & *Ordine Romano*. *1. Unde Centones suos desumpserit Gratianus.*

II. Horum omnium Catalogum in Classes quinque distributum Boetius Epo collegit, Lib. 2. de Jure sacro. Extat & Canonum ex Conciliis desumptorum Index, quo unumquodque caput ad suum locum refertur, ad calcem veterum Gratiani editionum: sed eum in recentioribus editionibus omisere Typographi. *2. Autorum hujusmodi Catalogus unde petendus.*

III. Verùm pleniori Indice, Petrus Guenois sub finem Corporis Juris Canonici in Editione Parisiensi sub insigni Navis anno 1618. emissa, omnes Canones, quoad potuit, ad suos retulit autores. Sed, ut verum fatear, hæc res, si quis eam accuratè implere velit, longè majoris est ac difficilioris operæ: nec cujusvis est eam aut adhibere, aut etiam æstimare. *3. Locupletior Index in editione Parisiensi anni 1610.*

mare. Et quod attinet ad sacræ Scripturæ loca in juris Canonici libris passim allegata, sæpè & explicata, eorum Indicem sub titulo *Concordantia*, initio, ni fallor, superioris seculi, Joannes Nivicellensis Abbas contexuit: quod quidem opus non exiguam utilitatem afferre potest ad pleraque sacrorum Codicum, juxtà summorum Pontificum, & Ecclesiæ Patrum mentem, intelligenda.

CAPUT V.

De Partibus Decreti Gratiani.

1. Rerum apta Divisio quanti momenti.

I. DIVISIONIS commodè instituendæ peritiam tanti Socrates faciebat apud Platonem in Phœdro, ut profiteri solitus esset eum se pro Deo habiturum, qui nosset rem universam suas in partes rectè, exactèque dividere.

2. Præsertim in Iure.

a Libro 1. de orat.

II. Quod ad Juris tractationem attinet, eam P. Crassus apud Ciceronem [a] in recta Divisione constituisse videtur; ait enim: *Si quis effecisset ut primum jus omne in genera digereret, deindè eorum generum quasi quædam membra dispertiret, tum proprium cujusque vim definitione declararet, perfectam nos artem juris habituros.*

3. Gratiani Divisio.

b In §. ult. Instit. de jur. nat. gent. & civili.

III. Secundum hanc rationem videri potest Gratianus genera summa Juris Pontificii satis aptè constituisse, Personas, Causas & Res Ecclesiasticas. Cum enim ex Justiniano [b] Jus omne ad tria imprimis pertineat, Personas scilicet, Res, & Actiones sive Judicia, Gratianus in Prima Parte, quam *Distinctiones* nominavit, de jure ipso in genere, deque Episcopis & Clericis: in II. quam *Causas* appellavit, de judiciis & negotiis sacri fori; in III. denique, quæ vocatur *de Consecratione*, agit de rebus & ritibus sacris.

In membris quoque seu capitibus illorum generum idoneè partiendis non parum laboravit, ne quasi scopas dissolutas nobis obtruderet; sed eum ordinem servaret, qui cuivis non nimium moroso satisfacere posset. Hæc singula ex ipsius Autoris ac veterum interpretum mente, paulò accuratiùs persequenda videntur. De hac certè materia fusè disseruere, præter antiquos Glossographos, Archidiaconus, Dominicus Geminianus, Præpositus, S. Antoninus, Joannes à Turre cremata.

4. Cur Distinctiones, & Causæ à Gratiano sic dictæ.

IV. Porrò DISTINCTIONES auctor noster idcircò vocavit, opinor, sectiones Primæ ac Tertiæ Patris, quòd in id imprimis incubuerit, ut discordiam, quæ inter varios Canones apparebat, adhibitis distinctionibus componeret. Secundæ autem Partis segmenta CAUSARUM nomine designare maluit, quòd in ea Causas & Quæstiones controversiarum sub Ecclesiasticam Jurisdictionem cadentium tractaret.

CAPUT VI.

De Ordine Primæ Partis.

I. PRIMÆ Partis ordinem explicat ipse Gratianus non uno loco. Primò quidem statim in summa seu principio Distinctionis 1. ait *Humanum genus duobus regi, naturali videlicet jure & moribus*; quæ duo confundere videtur cum Jure Divino & Humano seu Constitutionis: quasi hæc inter se non differant. Subjicit aliam esse divisionem in jus Naturale, Gentium & Civile. Tum verò in tertiæ distinctionis principio, Constitutionem ostendit *aliam* esse *Civilem, aliam Ecclesiasticam*: ac deinde utriusque partes sive species prosequitur ad extremam Distinctionem 20. Tum in principio Distinctionis 21. ita loquitur: *Decretis ergo Romanorum Pontificum, & sacris Canonibus Conciliorum, Ecclesiastica negotia, ut suprà monstratum est, terminantur. Ministri verò sacrorum Canonum & Decretorum Pontificum sunt summi Pontifices, & infrà Præsules & reliqui sacerdotes.* In principio verò distinctionis 23. adjicit: *Breviter quæ inter Ecclesiastica officia sit differentia, monstravimus: Nunc à summo Pontifice incipientes, & usque ad ultimum gradum descendentes, qualiter quisque eorum debeat ordinari, Sanctorum autoritatibus ostendamus.* Denique in fine Distinctionis 101. *Hactenùs*, inquit, *de Electione & Ordinatione Clericorum Catholicorum tractavimus: nunc ad Simoniacorum ordinationes transeamus.* *1. Primæ hujus partis summa Divisio ex Ipso Gratiano.*

II. Ex his patet, spectata materia, totam hanc Primam Partem ad duo summa capita referri posse, ad Juris Canonici generalia Principia, & ad Personas Ecclesiasticas: Hujus posterioris membri duo tractatus distinguendi videntur; alter de Ordinatione Clericorum, atque Episcoporum; alter de Hierarchia propriè dicta & Jurisdictionis Ecclesiasticæ gradibus: & sic tripertita Divisio consurgit, in tractatus de Jure in genere, de Clericis atque Episcopis Ordinandis, & de officio Pontificum. *2. Partis hujus summa Capita duo.*

III. Vulgus Interpretum hanc Primam Partem in septem membra partitur: Primum de *Juris* ipsius Elementis: Secundum de origine atque *Officio Ministrorum* Ecclesiæ: Tertium peculiariter *de Officio Episcopi*, idque potissimùm juxtà S. Pauli præcepta tredecim, sicut à nostris numerantur, ex Epistolis ad Timotheum & ad Titum: Quartum de nonnullis *Impedimentis Ordinum* Ecclesiasticorum, tum suscipiendorum, tum exercendorum: Quintum *de ratione constituendorum Ministrorum* Ecclesiæ, ac præsertim Episcoporum: Sextum de illis tredecim *Regulæ Paulinæ præceptis*, quæ iterùm per Anacephalæosin refricantur: Septimum *de Potestate Pontificis Maximi*, & Jurisdictionis Ecclesiasticæ præstantia. Verùm ex his septem membris, intermedia quinque nihil aliud sunt, quàm particulæ secundi membri, nimirùm de Personis Ecclesiasticis. *3. Interpretum alia partitio.*

IV. Itaque priori Primæ hujus Partis tractatu, viginti nempe primis Distinctionibus, quæ veriùs prolegomena sunt totius Decretorum operis, Juris Pontificii Elementa Gratianus complectitur; ejusque etymon *4. Partis primæ Tractatus primi, seu Distinctionum 20. priorum materia.*

mon ac generales divisiones, cum harum subdivisionibus explicat. Generales autem Juris Divisiones tres proponit, duas quidem distinctione I. alteram in *jus Divinum & Humanum*; alteram in jus *Naturale*, *Gentium & Civile*: Tertiam addit distinctione III. in Ecclesiasticum, sive *Canonum*, & Civile seu *Seculare*. Sed Divinum jus cum naturali, uti antè annotavimus, confundere videtur: quod *dist.* 5. commendat ab antiquitate & immutabilitate; *dist.* 8. *&* 9. à præcellentia seu dignitate; *dist.* 13. *&* 14. ex eo quòd dispensationem non admittat. Cui tractationi inserti sunt excursus de Quadragesimæ jejunio *dist.* 4. de purgatione puerperæ, *dist.* 5. deque noque nocturnis illusionibus, *dist.* 6. Juris autem Civilis Partes prosequitur *dist.* 2. Præterea Jus Humanum distinguit in *scriptum*, seu Legem, de qua *dist.* 4. *&* 7. disserit; & in *non scriptum* seu consuetudinem propriè dictam, quò pertinet *dist.* 8. & seqq. ad 12.

Porrò Ecclesiasticæ Constitutiones, quæ generali nomine Canones vocantur, aliæ sunt *Statuta Conciliorum*, sive universalium, sive Provincialium, quò spectat *dist.* 15. cum seqq. ad 18. aliæ sunt *Decreta Summorum Pontificum*, de quibus *dist.* 19. aliæ denique expositiones & *Sententiæ Patrum*, de quibus *dist.* 20.

5. *Partis I. alter tractatus generalis.* V. Secundus Tractatus, qui ab ipso autore *post can.* 6. *Causæ* 1. *quæst.* 7. & sub Canone *constat* 19. *de consecrat. dist.* 4. vocatur *Tractatus Ordinandorum*, à 21. distinctione ad 101. & ultimam. Agitur in eo de *Ministris* Ecclesiæ, ita ut 21. *distinctione* cum sequentibus ad 92. tractetur de Ordinibus, institutione, atque officiis; à 93. verò *distinctione* ad finem, de variis Hierarchiæ sive Jurisdictionis sacræ gradibus disceptatur. Et primò Personarum Ecclesiasticarum ad singulos gradus Promotionem, & singulorum ordinum Officium describit à 21. *distinctione* ad 25. Tum de virtutibus & qualitatibus, quæ in Episcopo ex B. Paulo, tam quod ad mores, quàm quod ad eruditionem attinet, requiruntur; quæ secundum Apostoli doctrinam in reliquis etiam Clericis, proportione habita, exiguntur per Canones.

Eadem ratione de criminibus & vitiis quæ personis Ecclesiasticis maximè vitanda sunt, à *distinctione* 25. ad 61. disseritur: quæ materia à distinctione quoque 81. ad 95. refricatur. Deindè ad Episcoporum Electionem transit Gratianus, deque eorum consecratione & cæterorum itidem graduum Ordinatione loquitur, sive de ordinandis & ordinatoribus, ut ipse ait initio *distinctionis* 81. in qua desinit ea tractatio, inchoata à *distinctione* 62.

Postremò de majoritate superiorum, & de obedientia ipsis ab inferioribus ordinibus debita, sive de Hierarchia propriè dicta agit à *dist.* 93. in qua & sequenti traditur Romano Pontifici, ejusque Legato à reliquis omnibus, itemque Episcopo à Presbyteris, atque his à Diaconis exhibendum esse obsequium & honorem: *dist.* verò 95. disputatur quid Sacerdotibus liceat aut vetitum sit: 96. & 97. *dist.* quod & quale sit jus secularis potestatis in Rebus Ecclesiasticis; denique 98. & reliquis, quæ Primatum & Metropolitanorum jura sint, & qua ratione institutæ Provinciæ Ecclesiasticæ, explicatur.

CAPUT VII.

De Ordine Secundæ Partis Decreti.

I. POST Distinctiones sequuntur CAUSÆ, quæ secundam constituunt hujus voluminis partem: sic dictæ, quòd in singulis quædam facti species, sive hypothesis, & veluti lis aliqua decidenda proponitur, pluribus adjunctis rerum adminiculis & circumstantiis quasi vestita. Hinc *Causæ* in *Quæstiones* Forensibus disputationibus accommodatas, tanquam membra præcipua in minores articulos, dividuntur: quarum in unaquaque discutitur certa facti circumstantia. *1. Causæ & Quæstiones cur sic dictæ.*

II. Spectat igitur hæc Pars ad *Judicia & negotia Ecclesiastica*. Et quoniam, teste Cicerone [a], judicia omnia, aut distrahendarum controversiarum, aut puniendorum maleficiorum causa reperta sunt; ideò Causarum Gratiani bimembris partitio est: Nam criminalia judicia exequuntur priores Causæ; posteriores verò sunt de civilibus negotiis, quibus permixta quoque non rarò sunt criminalia. Cur autem à criminalibus initium Causarum suarum duxerit Gratianus, ipse consilii sui rationem affert in fine ultimæ distinctionis. Sed hanc secundam partem obscuriùs à Gratiano digestam agnoscit Fr. Florens, eruditus Antecessor Parisiensis [b], meusque in antecessura decessor. *2. Hæc Pars ad judicia pertinet.*

a In orat. pro Cecina.

b In præfat. de meth. & auctor. Collect. Grat. & reliquar.

III. Quocircà ordinis rationem ex compluribus veteris interpretis, id est Glossæ, locis accuratè eruere idem Florens conatur; nec tamen id assecutus est, ut planam ac dilucidam hujus Partis methodum reperiret. Sæpiùs enim interrumpi seriem; nec modò digredi, sed aliquando aberrare Gratianum fatetur. *3. Ordinis ratio minus accurata videtur.*

IV. Mihi tota hæc tractatio ad majora & generalia membra quatuor non incommodè reduci posse visa est. Primò ad materiam criminalium Ecclesiæ judiciorum præcipuam, *Simoniam* nimirum: secundò ad *Ordinem judiciarium*, sive formam judiciorum, præsertim criminalium; tertiò ad reliquam judiciorum exteriorum, tum civilium, tum imprimis criminalium, materiam, quæ in plures articulos subdistinguitur, pro vario Personarum statu & juribus, Clericorum nempè tum majorum & superiorum, qui vulgò Prælati vocantur, tùm Majorum simul ac minorum, tum etiam inferiorum seorsim; ac deinde Monachorum cæterorumque Regularium, qui nunc Clericorum ferè jure utuntur; denique Laicorum, quorum hodiè proprium est Matrimonii sacramentum: quartò ad judicium interioris fori & Sacramentum *Pœnitentiæ*. Revocatæ ad sua membra Causæ triginta sex, totidem vocabulis, juvandæ memoriæ causa inventis, hic in margine indicabuntur, unoquoque Causæ suæ adscripto: quæ voces, si per quinarium numerum in versus redigantur, heptastichon reddunt. *4. Defenditur, & indicatur Ordo.*

V. Gratianus in criminalium negotiorum persecutione, majora minoribus præponit: undè, cum omnia crimina respectu *Simoniæ* pro nihilo quasi reputentur [c], ideò de ea primùm disputat tota Causa prima. *5. Tractatus, seu Membrum generale 1. de Simonia.*

c Can. fin. 1. q. 7.

CAUSA I. *Simon.*

VI. Inde accedit ad criminum in genere persecutionem, agitque DE ORDI- *6. Membrum*

generale 2. de Ordine judiciario criminali. ORDINE JUDICIARIO, *in criminalibus*, nisi omninò manifesta fuerint, servando: quoniam nemo condemnandus est, nisi convictus, vel confessus.

Imprimis autem de *Appellationis* remedio, cur & quomodo interponi debeat, agitur Causa SECUNDA, cujus Ordinem indicat Gratianus in fine Causæ superioris, & Glossa initio ipsius Causæ II. *C. II. Appellat.*

Ad eundem Tractatum referuntur sequentes quatuor Causæ.

Causa III. Spoliatus. TERTIA, in qua præsertim *de Restituendis* iis qui contra jus spoliati; *de Dilationibus* sive induciis, causisque repellendorum Accusatorum & Testium; de reorum adversus eos exceptionibus; de loco judicii, & Purgationis Canonicæ usu disseritur.

C. IV. Teste. De iisdem, & maximè *de Testibus*, agitur Causa QUARTA.

C. V. Libelle. At Causa QUINTA *Libelli famosi*, falsæque Accusationis autoribus pœnas irrogat.

C. VI. Infames. SEXTA verò *Infames*, excommunicatos, & criminum reos submovet ab accusatione, & superius tractata ex parte refricat, de *judicibus* Episcoporum, & necessaria quandoque Purgatione.

7. Membrum generale 3. de reliqua judiciorum materia: ubi 1. de factis majorum Prælatorū. VII. Inde pergit autor ad RELIQUAM JUDICIORUM MATERIAM, quæ in juribus negotiisque ac factis consistit, partim extra crimen positis, sed plerumque ad crimen pertinentibus: quæ ideò permixtim tractari videntur, quòd qui jus alterius Clerici, vel etiam Ecclesiæ præripit, crimine haudquaquam vacet.

Primò itaque de factis Prælatorum majorum agitur: & Causa SEPTIMA ac seqq. tribus, tractat Gratianus de *juribus* ac *delictis* Archiepiscoporum atque *Episcoporum*.

C. VII. Vivens. Hæc consistunt imprimis in appetendo *Viventis* loco; eoque pertinet Causa SEPTIMA. In *Mutanda* sede aut abdicanda Dignitate, deligendove *successore*; de quo disseritur Causa OCTAVA. Tum in exercenda potestate ac sacra jurisdictione *in diœcesi aliena*; quò spectat Causa NONA. Aut etiam in propria, *non ex* officio *administranda*; de quo est Causa DECIMA. *C. VIII. Successor.* *C. IX. Solve.* *C. X. Regendo.*

8. De communibus majorum & minorū delictis. VIII. Sequuntur per Causas quinque *Communia minorum & majorum Clericorum jura & vitia*, in prosequendis, administrandis, aut etiam acquirendis *Rebus temporalibus*.

C. XI. Censurā. Causa enim UNDECIMA est de litibus, sub pœna *Censuræ*, nonnisi in competenti Ecclesiastico foro instituendis.

C. XII. Testor. Causa DUODECIMA de *disponendis* Ecclesiæ vel propriis bonis, tam inter vivos, quàm *Testamento*, aliave ultimæ voluntatis specie.

C. XIII. Funus. Causa DECIMA TERTIA de *Decimis* & oblationibus, *funerariis* præsertim, earumque, ut & aliorum Ecclesiæ jurium, *Præscriptione*.

Causa XIV. Fænus. Causa DECIMA QUARTA de repetendis rebus, & *Usurariis* commerciis vitandis.

C. XV. Furiosus. Causa DECIMA QUINTA de ignorantium ac *furiosorum delictis* excusandis, *de Purgatione* Canonica non facilè indicenda, de *Confessione judiciali*, aliisque.

9. De Monachis. IX. Umbilicus, ut ità dicam, hujus Partis ad *Monachos* pertinet; Causæ nempè quinque, quæ medium in ea obtinent locum.

Causa

Causa quippè DECIMA-SEXTA eorum in Ecclesiis suis, & contra alias Ecclesias jura explicat, nominationis præsertim ex *Patronatu*, & jurisdictionis ex *Præscriptione*. C.XVI. *Monachus*.

Causa DECIMA-SEPTIMA *Votorum* Monasticorum obligationem spectat, pœnamque ejus qui *Clericum* vel Monachum occidit aut *percutit*. C.XVII. *Occidit*.

DECIMA-OCTAVA Abbatis electionem tractat. C.XVIII. *Abbatis*.

DECIMA-NONA Clericorum *Regularium* in claustra seu Monasteria transitum. C. XIX. *Claustra*.

VIGESIMA *Professionis* libertatem; quæ *Voluntaria* omninò esse debet. C.XX. *Volentes*.

X. Sequentibus sex Causis differit autor noster, maximè de *Inferiorum*, non solùm Clericorum, sed etiam *Laicorum delictis & juribus*. 10. *De Clericorũ & Laicorum communibus delictis ac juribus*.

Nam VIGESIMA-PRIMA Causa adstruit *Assiduitatem* Clericorum in Ecclesiis suis, nisi fortè *commendatam* quis habeat, in altera intitulatus: & *secularia* negotia, indumenta, atque judicia ipsis interdicit. C. XXI. *Commendas*.

In VIGESIMA-SECUNDA jubetur servari *jusjurandum*, & jurata superioribus Obedientia. C.XXII. *Jurans*.

In VIGESIMA-TERTIA Laicis *Militia* in bello justo permittitur; vindicta publica *Magistratibus*, etiam in causis hæreseos. C. XXIII. *Pugnas*.

In VIGESIMA-QUARTA inutilis pronunciatur ab Hæreticis prolata *Excommunicatio*; contrà in hæreticos, etiam post mortem non inutilis. C. XXIV. *Hæresis*.

In VIGESIMA-QUINTA *Privilegiorum* autoritas *violari* prohibetur; & abrogatio quatenùs valeat, expenditur. C. XXV. *Violatas*.

In VIGESIMA-SEXTA vetantur *Sortilegia* quævis, excommunicationis pœna proposita: Excommunicati autem *reconciliatio*, Presbytero non permittitur nisi cogente necessitate. C.XXVI. *Sortilegus*.

XI. Causæ reliquæ ad MATRIMONIUM spectant, cujus Impedimenta imprimis in illis expenduntur. 11. *De Matrimonio ejusque Impedimentis*.

Causa nimirum VIGESIMA-SEPTIMA *Votum* castitatis, quo *Sponsæ* Dei semel devinctæ humanis nuptiis profanari vetantur; indicto, si simpliciter voverint, anathemate; si solenniter, divortio; quod tamen ex posteriori voto locum non habet. Causa XXVII. *Sponsis*.

Causa VIGESIMA-OCTAVA *Infidelitas* unius è conjugibus, certis casibus causam solvendo conjugio præstat; sed longè magis Matrimonium prius cum altera persona: nam & Bigamus censetur, qui unam *ante Baptismum* duxit, alteram post Baptismum. C.XXVIII. *Infidis*.

Causa VIGESIMA-NONA, ob status servilis in conjuge ignorantiam, & generaliter ob *Errorem* circa personam, inutile fieri conjugium ostenditur. C. XXIX. *Servias*.

TRIGESIMA Causa tractatur impedimentum ex *Affinitate*, seu Cognatione *spirituali* ortum, ob *Infantem*, aut Neophytum in Baptismatis sacramento oblatum sive susceptum: itemque ex *Clandestina* desponsatione, ex qua tamen non solvebatur olim conjugium. C.XXX. *Infant*.

Causa TRIGESMA-PRIMA *Adulterium* cum ea quæ ducenda proponitur, impedimento Nuptiis esse docetur, nisi post peractam pœniten- C.XXXI. *Mæcha*.

nitentiam: alioqui *Secundæ Nuptiæ*, ob fornicationis periculum, permittuntur; & libera esse jubentur etiam *filiarum familias* Matrimonia: nec tamen Sponsaliorum fides à parentibus data facilè infringi debet.

C.XXXII. *Coit.* Causa TRIGESIMA-SECUNDA ostenditur nullum ex *meretricia* mulieris vita ineundis cùm ea nuptiis impedimentum inferri; & incontinentiæ causa ductam, nihilominùs uxorem esse habendam: ac licèt voluntarius conjugis, vivente conjuge, concubitus cum alia persona adulterium censeatur; si tamen post Matrimonium sequatur, non ad solvendum ejus vinculum, sed tantùm ad *Thori separationem* valere pronunciatur.

C. XXXIII. *Mente.* Causa TRIGESIMA-TERTIA probat *Impotentiam* coeundi dirimendo penitùs conjugio locum facere; deque adulteræ pœnitentia loquens, demonstrat, licèt *Mente* præcipuè peccetur, non ideò sola cordis contritione deleri peccatum sine confessione: qua occasione inseritur hoc loco tractatus de POENITENTIA. Posteà de *conjugali* debito disputatur; & de continentiæ voto, nonnisi ex mutuo consensu à conjugibus emittendo.

Causa XXXIV. *Dubitans.* Causa TRIGESIMA-QUARTA *Dubium de morte conjugis* obesse nuptiis cum alia persona contrahendis tradit: nec sufficere ad novas nuptias, si conjux post diuturnam absentiam mortuus credatur; sed ad reversum esse redeundum.

C.XXXV. *Gradibus.* Causa TRIGESIMA-QUINTA intra *Gradus* definitos oriri docet Impedimentum conjugiis *Cognatorum*, atque *Affinium*; & quomodo computandi *Gradus* ac probandi sint: nec modò incestuosis pœnam infligi, sed & natos ex incestu abdicari debere.

C.XXXVI. *Rapientem.* Denique Causa ULTIMA quatenus crimen *Raptus* matrimonium cum Raptore impediat, disseritur.

12. *De Pœnitentia.* XII. Quod attinet ad Tractatum DE POENITENTIA, qui, ut paulò antè diximus, Causæ 32. quæstioni tertiæ insertus est, is septem Distinctionibus constat: in *Prima Distinctione* perpenditur vis *Contritionis*.

In II. *Charitatis* per peccatum amissio, quæ iterari pœnitentiam cogit: quâ de re in TERTIA quoque agitur.

In IV. autem quæritur an peccata per pœnitentiam dimissa *redeant*. In V. agitur de *Pœnis satisfactoriis*, prudentis Sacerdotis arbitrio imponendis. In VI. probatur Confessionem peccatorum *apud proprium Sacerdotem*, aliumve ipsius consensu, obeundam. Tandem in VII. Pœnitentiam *instante Morte* susceptam, fructuosam esse posse.

13. *Cur Tractatus de Matrimonio, inseratur Pœnitentiæ tractatio.* XIII. Cur hunc de Pœnitentia tractatum conjunxerit Gratianus cum Tractatu de Matrimonio, causa duplex imprimis affertur. Altera, quòd ex priscorum Canonum severitate non soleret publicam pœnitentiam agentibus conjugium permitti; altera quòd ea pœnitentia non facilè matrimonio conjunctis, nisi utriusque consensu, indiceretur.

14. *Cur in 2. Parte agatur de Matrimonio & de Pœnitentia.* XIV. Hæc autem duo Sacramenta idcircò in hac *Secunda Parte* seorsim ab aliis est executus auctor, quia de priori sæpè in exteriori Ecclesiæ foro controversiæ oriuntur: in posteriore autem judicium Ecclesiæ interius exercetur. Quapropter utrumque rectè ad judicia Ecclesiastica refer-

refertur: cum reliqua extrajudicialia sint, atque ad res sacras extra controversiam ferè positas, magis pertineant.

XV. Illud animadverti oportet, quòd Romani Correctores post Antonium Contium, initio quæstionis tertiæ, Causæ Trigesimæ tertiæ annotarunt, Partitionem tractatus *de Pœnitentia* in Distinctiones septem, non ab ipso esse Gratiano; sed ibi omnia uno ductu ab eo scripta: quod & Antonius Augustinus indicat [d]. Et verò in antiquis Decreti exemplaribus nulla est distinctionum separatio: in aliquibus adscriptum est in margine *distinctio* 1. *distinctio* 2. *&c.* Qui ergo secuti sunt, eam Tractationem, quòd prolixior esset, in septem distinctiones diviserunt. *15. Tractatus de Pœnitentia sine Distinctionibus à Gratiano compositus.*

d Lib. priori de emendat. Grat. dial. 18.

XVI. Notandum præterea dubium esse an Causarum in Quæstiones distributio ipsius autoris sit. Extabat quippe in Illustriss. quondam Franciæ Cancellarii, Petri Seguerii Bibliotheca, Decreti exemplar anno 1480. Venetiis editum, in quo Causæ, absque ullis Quæstionum titulis, in Canones tantùm divisæ reperiuntur. Unde probabile fit non Gratiani esse hanc partitionem; sed ab alio adjectam, qui secutus ordinem Quæstionum in principio cujusque Causæ propositarum, Canonibus ad Quæstionem unamquamque spectantibus præfixit Quæstionis titulum & numerum. *16. De Causarum in Quæstiones partitione.*

XVII. In ordine autem Quæstionum quibus constat Causa XVI. differunt inter se editiones. Etenim in Veneta illa, & aliis plerisque, Canon *admonemus*, Canon *præcipimus*, Canon *nullus*, Canon *nam qui Deo*, positi sunt sub Quæstione II. post Canonem *visis*, ante Canonem *statuendum*. Eosdem autem Canones quædam Editiones collocant post Canonem *statuendum*, atque ex illis tertiam componunt Quæstionem: aliæ prorsus omittunt. Præterea Canon sive §. *tales*, in Veneta editione conjungitur cum prædicto Canone *statuendum*: in recentioribus autem ab illo §. *tales*, incipit Quæstio quinta, inter secundam & tertiam Quæstionem interposita: ordine, si numerorum seriem attendas, sanè præpostero: at si materiam Canonum sub ea Causa comprehensorum pectes, idoneo, & menti autoris respondente; qui pro quinta Quæstione initio Causæ proposuerat, quod ibi disputatur, an Episcopus novæ Capellæ vel Ecclesiæ, in suo territorio ab alio ædificatæ, consecrationem & jurisdictionem sibi vindicare possit. *17. De Ordine diverso Causæ XVI.*

CAPUT VIII.

De Ordine Tertiæ Partis Decreti.

I. TRIUM summorum generum, ad quæ universum Gratiani opus revocari diximus, Tertium constituunt Res Sacræ, atque ad cultum divinum pertinentes. Hæ discutiuntur in tertia & ultima Parte, quæ inscribitur DE CONSECRATIONE, quòd ab ea tractatione incipiat. Quinque Distinctionibus hæc Pars absolvitur: cujus connexionem cum superiori, & seriem, tradit glossa in Summa primæ Distin- *1. Refricatur generalis Ordo totius Decreti.*

Distinctionis; ejusque verba à Francisco Florente Antecessore referuntur. Nobis satis erit, si indicaverimus autorem, cum in I. Parte de Ordinis Sacramento dixisset, quo Ecclesiæ Ministri Deo addicuntur, deque sacra Unctione pauca delibasset: in II. Parte egisse de Sacramentis Matrimonii & Pœnitentiæ; quæ ad judicia Ecclesiastica spectant: in hac III. Parte, reliqua Sacramenta Ecclesiastica exponenda suscepisse: quæ neque ad forum, sive exterius, sive interius, neque speciatim ad Ecclesiasticas personas spectare videntur.

2. Ratio ordinis Tertiæ Partis. II. Horum Sacramentorum dignissimum procul dubio est Eucharistiæ Sacramentum, quo nihil majus habere potest Ecclesia, & quod per Missæ sacrificium, non passim & ubique, sed certis ac destinatis locis, atque in id solenni consecratione præparatis, peragitur.

3. Materia Distinctionis I. III. Idcirco DE CONSECRATIONE *Ecclesiarum atque Altarium* primùm agit Gratianus: estque hæc Primæ Distinctionis materia.

4. Distinctionis II. IV. Deinde in Secunda Distinctione de augustissimo *Eucharistiæ* Sacramento & Sacrificio Corporis Christi, sive Missa differit.

5. Distinctionis III. V. In Tertia de *Festis* diebus, quibus sanctissimum hoc Sacrificium frequentare fideles tenentur.

6. Distinctionis IV. VI. In Quarta de Sacramento *Baptismi*, quod licèt tempore præcedat, attamen dignitate cedit.

7. Distinctionis V. VII. In Quinta de Sacramento *Confirmationis*, quod Baptismum subsequitur; deque cæteris ad cultum Dei spectantibus, divinis nempe *Officiis*, *Jejuniorum* observatione, *Sanctorum* sacrarumque *Imaginum* veneratione, ac denique de sanctæ & individuæ *Trinitatis* servanda præ omnibus fide; quæ Religionis Christianæ est fundamentum.

8. Cur pauca de suo protulerit in hac Parte Gratianus. VIII. Id cum glossa hoc loco videtur observandum, Gratianum in hac ultima parte, quæ & omnium brevissima est, minùs quàm in prioribus duabus paragraphos suos, & in his solutiones seu *Conciliationes Canonum* interseruisse; nec nisi bis in hoc toto tractatu eam methodum secutum esse, nempe post Canonem *Solent plures*, 50. dist. 1. & post Canonem *Mulier*, 20. dist. 4. Cujus rei hanc rationem subjicit eadem glossa, quòd de Sacramentis sobriè loquendum sit, in quibus etiam vera loqui periculosum.

CAPUT IX.

De Distinctionum & Quæstionum numero, ac Divisione.

1. Cur hæc nosse conveniat. I. UT hæc omnia meliùs intelligantur, è re futurum videtur, si post generalem totius voluminis partitionem, membrorum cujusque partis, id est tam Distinctionum, quàm Causarum & Quæstionum quibus Causæ constant, numerum & divisionem indicaverimus. Quamvis enim hæ observationes ad percipiendam Canonum doctrinam non omnino necessariæ videantur: Scientiam tamen Canonicam profitenti,

hu-

hujusmodi etiam minutias ignorare turpe fuerit: & sunt in his quæ ad ipsam disciplinam non nihil conferunt.

II. DISTINCTIONES omnes, quæ, tam in prima parte, quàm in secunda sub tractatu de Pœnitentia, & in tertia parte de consecratione, occurrunt, numerum 113. efficiunt. *2. Numerus Distinctionum totius operis.*

III. Causarum quæstiones (dempta trigesimæ tertiæ Causæ Quæstione tertia, quæ nihil aliud continet, quàm Distinctiones de Pœnitentia) sunt 172. Idque hoc disticho in memoriam revocari potest: *3. Numerus Quæstionum Secundæ Partis.*

Quæstio centuplex, & septuagesima duplex
Est in Causarum tractatu ritè notata.

IV. Quot autem quæstionibus constent singulæ Causæ, ostenditur per quinque sequentium versuum Vocabula sex & triginta, quot nempe sunt Causæ. *4. Numerus Quæstionum cujusque Causæ.*

I.	II.	III.	IV.	V.
7	8	11.	6	6
Tempora	*labuntur*	*Vernantibus*	*indita*	*formis.*

VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	XIII.
5	2	5	3	3	3	5	2
Dives,	*te*	*cadit*	*res*	*tua,*	*sic*	*miser*	*es*

XIV.	XV.	XVI.	XVII.	XVIII.	XIX.	XX.	XXI.
6	8	7	4	2	3	4	5
Sperne	*fluentia,*	*respice,*	*cras*	*ea*	*non*	*tibi*	*sumes*

XXII.	XXIII.	XXIV.	XXV.	XXVI.	XXVII.	XXVIII.
5	8	3	2	7	2	3
Multa	*recondis,*	*cur?*	*ut*	*moriens*	*ea*	*des*

XXIX.	XXX.	XXXI.	XXXII.	XXXIII.	XXXIV.	XXXV.	XXXVI.
2	5	3	8	5	2	10	2
Da	*celer:*	*est*	*siquidem*	*tutum,*	*da*	*præveniens*	*te.*

Quælibet dictio Causam unam designat; prima nempe dictio primam Causam; secunda secundam; & sic deinceps. Quot autem literis constat quæque dictio, tot Quæstiones sunt sub Causa cui ea dictio respondet.

Sunt & alii quinque versus, omnes hexametri, in eumdem usum conscripti: quos qui volet, in multis editionibus inveniet. Alterutri possunt studiosis sufficere.

V. Decreti Distinctionibus, & Quæstionibus nulli à Gratiano præfixi sunt Tituli, sive Rubricæ, quibus cujusque argumentum & materia summatim indicetur, quemadmodum à Justiniano in juris Civilis voluminibus factum fuerat, ac deinde à Gregorio IX. aliisque, in Decretalium Compila- *5. Distinctionum & Quæstionum Series ac Materia indicatur.*

 tioni-

tionibus. Idcircò privatorum Doctorum opera hunc defectum suppleri opportuit. Eam in rem in plerisque editionibus occurrunt, Titulorum seu Rubricarum loco, Summulæ quædam Distinctionum, & Quæstionum, superscriptæ singulis foliis: subsidio quoque esse poterunt, tum summa materiarum cujusque Distinctionis & Quæstionis, quæ sub *Decreti abbreviati*, aut sub *Flosculorum Decreti* nomine circumfertur; tum *Monosticha* singularum itidem Distinctionum, Causarum & Quæstionum materiam aliquatenus exprimentia: quæ opuscula in vulgatis editionibus, post Gregorii XIII. constitutionem præfationis loco positam, & post Catalogum tum summorum Pontificum, tum Conciliorum, inserta sunt.

6. Articuli, sive partes Distinctionum & Quæstionum.

VI. Constant autem Distinctiones & Quæstiones pleræque omnes, partim *Canonibus* (quo nomine intelliguntur generaliter Capita, sive sententiæ aut fragmenta, ex Conciliis, Pontificum Epistolis, SS. Patrum scriptis, atque aliis operibus, de quibus antè dictum est, desumpta) partim Gratiani ratiocinationibus. Hæ vel initio Distinctionis aut Quæstionis ponuntur, & vocantur *Principia* vel *Summa*, quòd rei tractandæ summam ferè contineant; vel Canonibus conciliandis interseruntur ac subjiciuntur. His ratiocinativis & conciliatoriis locis nomen *Paragraphorum* est attributum: atque hinc fit, ut longiores Canones, non tam in paragraphos, exemplo Civilium legum, aut etiam Decretalium, distingui solerent; quàm in *Versus* seu *Versiculos*: quo vocabulo sectiones quoque Gratiani solutionum sive paragraphorum indigitantur. Verùm nova editio omnia hæc meo studio, ductu, atque opera, emendavit.

7. Numerus Canonum totius Decreti.

VII. *Canonum verò*, qui in toto Decretorum corpore continentur, si quis numerum tenere cupiar, memoriæ mandet hoc Baptistæ de S. Blasio Distichon.

Si numeres cautè, ter mille Capitula, Lector,
Atque decem novies Decretum continet in se.

Sunt ergò Canones sive Capitula omnino 3090.

CAPUT X.

Ratio Allegandi Capita, seu loca Decreti.

1. Generalis in allegandis Decreti locis observatio, quantùm ad Distinctiones & Quæstiones.

I. CUM, ut jam dictum est, in Decreto Gratiani, non per Libros & Titulos, quemadmodum in Partibus Juris Civilis, & in aliis Canonicis Collectionibus; neque ut in Libris Sententiarum Petri Lombardi, per Libros ac Distinctiones, servato uniformi ubique ordine; sed diversimoda sectionum in Partibus ratione, diversisque nominibus, procedat operis divisio: ideo in allegandis, seu citandis ex hoc Decreto autoritatibus, aliam ab recepta in laudandis Legibus viam Interpretes injerunt. Ex tribus itaque Decreti partibus sic Canones laudari sive allega-

allegari solent, ut prima cujusque Canonis seu Capituli vocabulo citentur, adjecto in prima quidem Parte *numero Distinctionis*, in secunda Parte indicatis *Causæ & Quæstionis numeris* (quanquam Causæ vocabulum plerumque omittitur): sed in tractatu de Pœnitentia mentio Causæ aut Quæstionis nulla fit, Distinctionis tantùm *numerus* designatur cum adjectione de *Pœnitentia*: Quod similiter in tertia Parte fit, additis vocibus *de Consecratione*.

II. Quod ad Canones attinet, quoniam in longioribus tum Distinctionibus, tum Quæstionibus, longum ac difficile est eos ex solis vocibus primis invenire, difficilius omnes memoria tenere, eosque imprimis distinguere quorum idem initium est, sive qui ab iisdem verbis incipiunt, (quales multi reperiuntur): solent recentiores non pauci, magno Lectorum commodo, Canonis quoque citati numerum adscribere. Res tota exemplis clarior fiet. *2. Modus citandi Canones seu Capitula.*

III. Igitur ex PRIMA PARTE esse apparebit hanc allegationem: *Canone obitum 16. Distinct. 61.* Item si dicas, *Cap. Presbyteros*, vel (quod idem est) *Can. 32. dist. 50.* Indicantur quippe Canonis sive Capituli, prima verba, vel numerus, vel utrumque cum numero Distinctionis, sine alia adjectione. *3. Exempla Citationum ex 1. Parte.*

IV. Ex SECUNDA PARTE sic fiunt allegationes: *Can. quoties 9. I.* (supple Causa) *quæst. 7.* Item §. *Sed hoc de peccatore, ad finem Canonis sicut Christus 7. I. quæst. 1.* Itemque, *Can. Sacerdotibus 41. versu antè eum, 11. q. 1.* sic designatur Causa, Quæstio, Canon, Versus. *4. Exempla allegationum ex 2. Parte.*

Ex *Tractatu* autem DE PENITENTIA Causæ XXXIII. quæstione 3. hoc modo, *Can. perfecta, 8. dist. 3. de Pœnit.* aut etiam, §. *illud autem Gregorii, post Canonem quærat hic aliquis, dist. 4. de Pœnitentia.* Notatur hic quota Distinctio sit, cum addito de *Pœnitentia*.

V. Ex TERTIA verò PARTE, *Can. nemo 9. distinct. 1. de Consecratione*, vel *Can. pervenit 12. vers. aliud quoque, de Consecratione dist. 3.* adduntur Distinctionis numero *τὰ de Consecratione*. *5. Exempla citationum ex 3. Parte.*

VI. Observandum hoc loco videtur in nullo Gratiani volumine olim Capitum seu Canonum numeros annotatos fuisse, ut observat Anton. Augustinus, *lib. 1. de Emenda. Grat. c. 18.* Adscripti superiore seculo fuere numeri. Verùm aliter à Contio, aliter ab Augustino prædicto, aliisque computantur. Contius quippe à principio titulorum, statim numeros inchoat: Antonius Augustinus principium quæstionis vel distinctionis noluit primum caput appellare quoties verbis Gratiani constat: sed numerare incipit à primo Canone. Est & alia varietatis causa, quod capita *Paleæ* nomine inscripta, non numquam Contius omittit: alii ea non numerant; certè non computantur in Editione Lugdunensi Hugonis à Porta, quæ in quarto, ut vocant, cum glossis à Carolo Molinæo emendatis atque abbreviatis, ejusdemque Molinæi notis, circa dimidium superius sæculum emissa: apud plerosque numerum augent hæc quoque omnia capita, quæ Paleæ titulum præferunt, de quibus paulò post. *6. De Numeris Canonum.*

CAPUT XI.

Quibus de Caussis Gratianus cæteris Collectoribus potior habeatur.

1. Laudatur Gratiani diligentia non uno ex capite.

I. CREDITUS est Gratianus pluribus nominibus priores Collectores superasse. Nec verò diffiteri quisquam potest multùm nos ejus industriæ debere, quòd tot optimarum sententiarum supellectilem nobis compararit, ex omnibus penè scriptoribus Ecclesiasticis ingenti labore ac studio collectam; quorum etiam monumenta nonnulla temporum injuria posteà perierunt. Etenim, teste Augustino antè citato, libri primi Dialogo primo, multa affert, quæ in cæteris Collectoribus non invenias; quæ sunt ea saltem, quæ post Burchardum & Ivonem sunt nata: multarum quoque difficultatum idoneas adducit solutiones.

2. Præstat prioribus propter ordinem rerum, Justinianao haud absimilem.

a Lib. 2. de Jure sacro.

II. Tria sunt imprimis quibus videtur reliquis præstare. Primò quidem quòd *ordinem* secutus videatur, non alienum ab ordine quem Justinianus in Digestis & Codice suo servarat, quemadmodum advertit Boetius Epo [a]. Ut enim Imperator utrobique, tam civilium, quam criminalium judiciorum tractationi, partim præmisit, partim subjecit quæ ad jus publicum pertinebant, incipiens à Magistratibus, ac tandem in fiscalibus desinens, aliisque similibus rerum generibus ad statum Reip. spectantibus. Pari ratione Gratianus ab Episcopis & Prælatis cœpit, qui sunt Ecclesiæ magistratus: finem autem operi suo imposuit in tractatu de sacramentis & Ecclesiis ac fidei mysteriis, quibus velut fundamentis publicus Ecclesiæ status continetur. Qua in re superiores peccasse aliquatenus videntur, quòd Collectiones suas in summa Capita longè plura, & mixtura rerum longè confusiora diviserint: id enim non mediocre generalis partitionis vitium est.

3. Præstat etiam copia rerum.

III. Deinde Gratiani volumen tertia fermè parte auctius, quàm Burchardi, aut etiam Ivonis opus, rerum Ecclesiasticarum instructiorem reliquis & locupletiorem nobis penum suppeditat.

4. Præstat & Quæstionum apta ventilatione.

IV. Tertio in hoc quoque prioribus Collectoribus præstat Gratianus, quòd gravissimas quæstiones, non scholastico solùm, sed & forensi more, in utramque partem agitat: quæ disputandi ratio ad res arduas apprimè cognoscendas utilissima censetur.

5. Præstat denique conciliatione Canonum.

V. Addendum id quo inter alios eminet, solutio nempe nodorum Juris, & Canonum, qui prima fronte sibi invicem adversari videntur, recta ferè ubique conciliatio.

6. His de Caussis antepositus reliquis.

VI. Hæ præcipuæ caussæ fuerunt, cur hæc Collectio superioribus anteposita, atque in usum communem recepta fuerit; & cur ejus auctor, ut diximus, per eminentiam Magister vocetur in scholis Pontificii juris.

7. Gratiano, Ivonem & Burchardum præfert I. Molinæus.

VII. A communi tamen in his rebus opinione palàm dissentit Joannes Molinæus, Decretorum Professor Lovaniensis, in Epistola, qua Ivonis Carnotensis à se in lucem editum opus Bernardo à Fresteda Philippo II.

po II. Regi Catholico à confessionibus nuncupavit anno 1651. Quò enim munus illud suum commendatius redderet, Ivonem atque Burchardum Gratiano multis partibus antecellere contendit. Ivonis certè ordinem, digestamque in suas Classes rerum silvam miratur: contrà verò Interpretes Gratiani deridet, qui in ejus opere ordinem quærunt, eo venationem aut delphinorum in silvis, aut aprorum in fluctibus instituere dictitans. Præterea libri magnitudine omnes aliorum repsodias & compilationes ab Ivone vinci asseverat, ne excepto quidem Gratiano, si modò glossematum mole levetur. Denique Burchardi & Ivonis in colligendis, tractandisque Canonibus methodum probat præ Gratiani methodo, quòd illi simplicissimam, eamque (ut ipsi videtur) optimam discendi, docendique Juris Pontificii viam injecint, sub convenientes titulos singula comportando, nihil de suo narrationi interjiciendo, nihil item altercationibus indulgendo: cum Gratianus non in id incubuerit, ut certam methodum sectaretur, aut artem quampiam Juris Pontificii, eorum imitatione, conficeret: sed ut invecta in ejus possessionem disputatrice Academia, diversitatem atque antimoniam Constitutionum Ecclesiasticarum conciliaret; nec tam collectorem Canonum ageret, quàm disceptatorem ac judicem. Inde factum ait, ut quod vetustioribus religio fuerat, Canonum texturam, interjectis propriis sententiis, sine exemplo abrumperet.

VIII. Hæc Joannis Molinæi adversus Gratianum ratiocinia stomachum Eponi moverunt, qui libro anteà laudato fatetur quidem Gratianum anxio nimis ordinis studio, & confusionis metu, interdum in confusionem, quam maximè fugiebat, incidisse: verùm id ei & raro contigisse, & in minoribus dumtaxat membris, non in summis generibus, quod præcipuum erat, constituendis; atque ita commoditate ordinis Ivonem à Gratiano longè superari affirmat. Rerum autem ad Ecclesiasticam disciplinam pertinentium copiam apud Gratianum multò majorem inveniri asseverat, ipsaque res docet. Addit etiam (id, quod Gratiano proprium ac præcipuum est), diversos Canones ad eandem materiam seu rerum classem spectantes, in utramque partem sic ab eo ventilari, ut in concordiam adducantur: hac autem velut maximè idonea tradendarum accuratè disciplinarum ratione, Aristoteles imprimis, tum alii quoque veterum usi sunt, qui præsertim Dialogos conscripserunt; itemque ex posterioribus ambo Theologiæ scholasticæ Principes, Petrus Lombardus ac B. Thomas, veræ in his tractandis methodi & peritissimus & servantissimus. Nec verò ea docendi via priscis Juris prudentibus, ex quorum sententiis concinnati sunt Pandectarum Libri, prorsùs fuit incognita. Unde apparet eam foro non minùs, quàm scholis esse accommodatam.

8. Defenditur Gratianus à Boetio Epone.

CAPUT XII.

De Mendis & Nævis Gratiani.

1. Lapsum in quibusdam Gratianum cuncti agnoscunt.
a Summ. Histor. major. par. 4. tit. 11. c. 8.
b Lib. 2. de Emend. Gratiani dial. 4.

I. IN multis lapsum esse Gratianum, atque hoc ejus Decretorum opus mendis ubique haud mediocriter contaminatum esse, advertit imprimis S. Antoninus Archiepiscopus Florentinus [a]. Id verò negari non potest, ut post Antoninum fusè ostendit Antonius Augustinus, ex Ilerdensi Episcopo Archiepiscopus Tarraconensis [b]. Taceo methodum tractandi, alienis sua intermiscendo: taceo & ordinis rationem, quam aliquibus displicuisse suprà proximo Capite ostendimus. Ipso in Corpore operis, eum sæpè & variè peccasse omnes fatentur.

2. Errorum ipsius Causæ generales duæ.

II. Errorum ipsius omnium duæ generales & præcipuæ causæ assignari solent: Prima *ἀϊστορησία*, seu quòd veteris Historiæ, tum sacræ, tum prophanæ, priscorumque rituum, aut veriùs exquisitæ omnis literaturæ, non eam quam par fuisset, notitiam habuerit: Secunda, quòd pleraque Canonum suorum, non ipsis è fontibus Conciliorum, Epistolarum Decretalium, & Patrum; sed ex anteriorum ferè Collectorum, Burchardi, Ivonis, & similium rivis; imò (si Joanni Molinæo antè citato credimus) ne ex his quidem, sed ex eorum compendiis hauserit. Inde orta omnia ejus menda, tum in compilandis, tum in conciliandis Canonibus admissa, quorum utrumque genus ad certa capita revocare non est difficile.

3. Menda ex minori rerum peritia in falsis citationibus Conciliorum & Decretalium.

III. Prioris generis sunt: primò, quòd falsa Concilia pro veris, & supposititias aut dubias Epistolas Decretales pro certis, & sæpè Apocrypha pro Canonicis ac receptis obtrudat. Sic veterum Pontificum, Clementis, Anacleti, Evaristi, Alexandri I. aliorumque ante Siricium, Decreta ubique proponit, velut indubitata. Librum Pastoris, tanquàm Canonicum, duobus, tribusve locis; & Quini-sextæ in Trullo Synodi Canones, quasi Sextæ œcumenicæ sæpenumerò laudat.

4. In citationibus aliorum operum spuriorum.

IV. Nec minùs peccat in Patrum scriptis, dum loco germanorum cujusque operum, spuria supponit; vel falsorum titulorum fraude post alios deceptus, iis utitur passim pro genuinis quæ genuina non sunt. Sic *Canonem, quem pœnitet* 88. *dist.* 1. *de Pœnitentia* tribuit S. Augustino, quasi autori tractatus de vera & falsa pœnitentia: quem Gratiani errorem primus advertisse videtur Antonius Contius.

5. In allegationibus unius Concilii vel autoris pro alio.

V. Ex posteriori capite fluit quòd in falsis quoque Canonum inscriptionibus secutus est non rarò Burchardi hallucinationes, aut affectatos errores. Nam ejus vitio aut more, Concilia & Pontifices ac Patres, alterum pro altero citat, quemadmodum latè probat Antonius Augustinus: Veluti cum §. *His autoritatibus, post Canonem* 87. *de pœnit. dist.* 1. *vers. item illud*, S. Joanni Chrysostomo adscribit, quod est S. Ambrosii, cui & ipse id assignaverat *Canon.* 2. *eadem dist.* Pari ratione, sive Burchardi exemplo, sive propria oscitantia, Synodum IX. allegat pro VIII. Concilium Agathense, aut etiam Moguntinense pro Carthaginensi; Carthaginense pro Chalcedonensi; Hipponense pro Epaonensi; Ilerdense pro Tributiensi. Clementem quoque supponit loco Eugenii minoris;

ris;

ris: Joannem deinde Chrysostomum, modò pro Joanne VIII. Papa; modò pro Chromatio. Sic etiam Augustinum aut Hieronymum, loco Gregorii subdit, aut Bedæ. Aliquando Pio, Soteri, aliisque Pontificibus adscribit, quæ sunt Juliani Antecessoris, Concilii Toletani XI. aut Nannetensis; vel Gregorii sive Augustini. Fabiano item nonnulla Concilii Matisconensis; vel Concilio Ancyrano, quæ sunt Augustini: & Conciliis Arelatensibus Decreta Concilii Arausicani vel Trosleiani. Sic Theodosianis legibus tribuit Pauli Jurisconsulti Sententias, aut etiam Aniani; & Anacleto, quæ referenda sunt ad Lotharium Imperatorem: quorum pleraque suis locis annotarunt Romani Correctores. Omitto quòd Pontificibus assignat Canones Synodorum sub illis habitarum, ut observavit idem Augustinus [c]. c L.2.de Emed. Grat. dial. 1.

VI. Fallitur præterea in *Martini* nomine, cum Decreta Martini primi Papæ in Concilio Romano apud Lateranum edita confundit cum Martini Bracarensis Episcopi Capitulis Græcarum Synodorum: quò pertinent Dialogi 10. 11. & 12. lib. 2. sæpiùs laudati Augustini Tarraconensis. *6. Martinum Papam R. laudat Gratian. pro Bracarensi.*

VII. Alia quoque nomina propria multis locis invertit & variè corrumpit. Ex *Athanasio* enim nonnunquam facit Anastasium; ex *Leandro* Hispalensi Leonardum; ex *Nicasio* Nicolaum; ex *Vigilio* Papa Julium; Germanum ex *Gennadio*; ex *Thaumaturgo* Trismegistum; Vincentium dicit pro *Juvenco*, pro *Hieremia* Hieronymum, Ignatium pro *Hincmaro*. *7. Autorum aliorum nomina pervertit.*

VIII. Aliquando nullum certum autorem indicat, ut in *Can. Prima annotatio* 11. *dist.* 16. Sæpè indicato autoris aut Synodi nomine, Librum, aut Canonis seu Capitis numerum omittit. Citantur & in hoc Decretorum opere Concilia quædam, quæ nusquam exstant, ut Canoni, sive Paleæ *Annis singulis* 16. *distinct.* 18. præfigitur epigraphe *in Concilio Bylon.* *8. Capita profert nullo, vel falso autore indicato, aut imperfectè citato.*

IX. Synodis & Pontificibus, qui plures eodem nomine fuerunt, sæpè nulla adscripta est numeri nota, qua posteriores à prioribus distinguantur. Nam Concilium *Carthaginense*, *Toletanum &c.* absolutè citat, nec adjicit quorum intelligat. Quinetiam *Synodum Romanam* nominat alicubi, non subnotato tempore, cum tot fuerint Concilia Romæ celebrata. *Gregorium* quoque nullo addito, non tantùm pro Gregorio I. sive magno; sed etiam pro tertio, vel septimo nonnunquam laudat; & Joannem simpliciter pro Joanne VIII. Itemque Callistum pro Callisto II. *9. Concilia, & Pontifices communi pluribus nomine citat, absque distinctione.*

X. Diversimodè corruptos ac depravatos haud rarò profert autorum locos, cum detractis, tum additis quibusdam, ut locum Pontificalis *dist.* 19. *Can. penult. &* 3. *quod verò, post Canonem 96.* 1. *q.* 1. ubi, quod Ivo Carnotensis *Cap.* 40. *partis* 14. ex eodem Pontificali tradit, Acacium divino nutu percussum fuisse, id Gratianus (expuncta voce *Acacius*, & voce *Quia*, quæ præcedebat) tribuit Anastasio II. Romano Pontifici. Contrà verò de suo addit nonnulla, ut *Can. ult. de pœnit. dist.* 1. ubi textui Theodori Cantuariensis, seu potiùs Concilii Cabilonensis sub Carolo magno habiti, addit post *Burchardum & Ivonem*, sed contra fidem Capitularium, illa verba *Ut Græci*, & illa *Ut tota ferè Ecclesia*: qua de re Antonius Augustinus [d]. Quinetiam veris Autorum locis longiores lacinias assuit, tanquam ex iisdem petitas, ut *Can.* 3. *dist.* 15. ad Decretum *10. Autoritates allatas non ex fide refert.* d Dialog. 18.

Syno-

Synodale Gelasii Papæ, adjecta sunt ex aliquo libro de divinis officiis, quæ sequuntur post versum *qui libri*: vide Augustinum eumdem dial. 18.

11. Græca ex variis versionibus affert quasi diversa.

XI. Græcarum Synodorum Canones eosdem ex pluribus versionibus post diversis reponit; veluti Concilii Nicæni, Canonem 17. ex versione Dionysii Exigui *Can.* 1. *dist.* 47. ex alia verò versione prisca, *Can.* 8. XIV. *quæst.* 4. Canonem item quartum aliàs 5. Synodi Antiochenæ, ex versione Dionysiana *Can.* 6. 11. *quæst.* 3. & ibidem *Can.* 7. ex versione Martini Bracarensis. Canonem quoque 3. Chalcedonensis Concilii, ex versionibus aliquantùm diversis *Can. ult. dist.* 86. & *Can.* 1. IV. *quæst.* 3. Eodem etiam pertinere videtur, quòd eundem locum ejusdem autoris pluries repetit, veluti locum Leonis Papæ ex Epistola 78. aliàs 80. *Can.* 61. & *Can.* 89. *dist.* 1. *de pœnitentia*.

12. Iura obsoleta permiscet cum usu receptis.

XII. Suo jam tempore antiquata receptis aliquando permiscet, ut observat B. Antoninus Archiepiscopus Florentinus [e]. *In Decretis*, inquit, *quædam ponit Gratianus, quæ non tenentur: quædam alia à Conciliis, vel summis Pontificibus edita, quæ sunt revocata, seu immutata per consuetudinem generalem contrariam, & abrogata*. Exemplum affert de jejunio quadragesimæ, quod Clerici servare tenebantur à sexagesima, ut observat Gratianus, *Canon.* 3. *& seqq. dist.* 4. hodiè tamen cum laicis inchoant: videndus Antonius Augustinus *dial.* 6.

e Summæ histor. majoris parag. 4. tit. 11. cap. 8.

13. Alia diversi generis, vitiosæ citationes.

XIII. Autorum, quos laudat, sententiam solùm exprimere contentus, verba sæpenumerò non adducit: dicta sive apophthegmata Patrum pro operibus supponit: loca ex actionibus seu gestis Conciliorum, quasi Synodorum ipsarum Canones profert: imò nulla Synodi facta mentione, quæ in ea ab aliquo ex Episcopis præsentibus proposita fuerant, sub ejus qui proposuit, nomine citat. Summas item sive breviationes Canonum pro Canonibus integris obtrudit: & pro Collectionibus Decretorum seu Capitulorum, Concilia laudat, velut Martini Bracarensis pro ejus Collectione. Mitto quòd modò eundem Canonem, vel idem caput in plures partes & loca operis sui procul inter se dissita distrahit: (quod quidem suam quandoque habere potest rationem) modò autem plures Canones simul conjungit, & in unum congerit.

14. Iure ergo reprehenditur à Bellarmino.

XIV. Non immeritò igitur Bellarminus in eo præsertim Gratianum reprehendi posse existimat, quòd non habuerit delectum autorum, ex quibus Decreta collegit: adducitque aliqua loca in ejus rei exemplum: Primò in *Can. indistincta, dist.* 16. secundò in *in Can. Adrianus*, & *Can. in Synodo, dist.* 63. Tertiò in *Can. hæc est fides*, XXIV. *q.* 1. Quartò in *Can. quia sacerdotes* I. *q.* 1. & alia quædam.

15. In conciliandis Canonibus erravit nonnunquam Gratianus.

XV. In conciliandis quoque Canonibus & responsis sive rescriptis Pontificum, quæ inter se pugnare videntur, errores aliquos operi suo aspersit: veluti cum in *principio dist.* 13. ait, perplexo inter duo mala, id est, peccata, licere minus malum eligere; quasi contingere possit, ut quis adeò perplexus ac dubius sit, ut necessariò peccare cogatur; in quo erraſse Gratianum Joannes Teutonicus Glossator eo loco advertit. Huic non absimile est, quod §. *quibus autoritatibus, post Canonem* 89. *dist.* 1. *de pœnit.* ita de oris Confessione disserere videtur, tanquam non sit absolutè necessaria.

XVI. Iu-

XVI. Juvat varia errorum Gratiani genera, propositis exemplis ex eruditissimo Pithæo indicare, vel potius confirmare: quibus non pauca in unoquoque genere loca, ex dictis, atque aliunde adjicere haud difficile fuerit. *16. Exempla errorum Gratiani ex Pithæo.*

CAPITULA IN DECRETO *Gratiani*,

CONFICTA.

Dist. 19. c. 9.
Dist. 76. c. 2.
Caus. XIX. Quæst. 3. c. 8.

SINE AUTHORE.

Caus. XXIII. Quæst. 8. initium c. 3.

FALSO ADSCRIPTA.

Dist. 11. cap. 7.

CONTRARIA.

Caus. XXXII. Quæst. 7. c. 17.
Caus. XXXII. Quæst. 4. c. nemo.

CORRUPTA ALITER QUAM sunt in Authenticis.

Dist. 6. cap. 1.
Dist. 10. c. 1. 7. 10.
Dist. 19. c. 6. conferenda cum loco Aug. Bellarmi. tom. 1. fol. 927. ubi glos.
Caus. II. Quæst. 5. c. 18.
Quæst. 4. c. 2.
Quæst. 7. c. 41.
Caus. XVI. Quæst. 6. c. 6.
Caus. XXI. Quæst. 1. c. 5.
Caus. XXIV. Quæst. 3. c. 8.
Caus. XXV. Quæst. 1. c. 10. *Legibus* pro Regibus.
Caus. XXVII. Quæst. 2. cap. 17. & 28.
Caus. XXXII. Quæst. 7. c. 24.
Caus. XXXIII. Quæst. 3.
De pœnit. dist. 1. c. 87.

DETORTA.

Dist. 10. c. 8.
Dist. 96. c. 5.

MENDOSE RELATA.

Dist. 93.
Caus. III. Quæst. 5. c. ult.

OMISSA QUÆ AD REM.

Caus. I. Quæst. 7. c. 16.

PRIORIBUS ADDITA ET posterioribus.

Dist. 81. c. 12.

ADDITA E MANUSCRIPTIS.

Dist. 12. c. 2. & 3.
Dist. 20. c. 3.
Dist. 22. c. 4.
Caus. II. Quæst. 1. c. 5.
Quæst. 6. c. 34.
Caus. III. Quæst. 6. c. 14.
Caus. VII. Quæst. 1. c. 34.
Caus. IX. Quæst. 2. c. 2.
Quæst. 3. c. 10.
Caus. XXIV. Quæst. 1. c. 34.
Caus. XXV. Quæst. 1. c. 11.
De consecrat. Dist. 1. c. 6.

EX GLOSSA ORDINARIA quæ Patribus tribuuntur.

Dist. 2. c. 12.
Dist. 4. c. 10.
Dist. 25. c. 1. 2. & 3.
Dist. 27. c. 4.
Caus. II. Quæst. 7. c. 33.
Caus. VII. Quæst. 1. c. 48.
Caus. XXII. Quæst. 3. c. 1. & 2.
Caus. XXIII. Quæst. 4. c. 17.
Caus. XXIV. Quæst. 3. c. 12.
Caus. XXVI. Quæst. 5. c. 14.
Caus. XXVIII. Quæst. 1. cap. 14. & 15.

Quæst. 2. c. 1.
Quæst. 3. c. 1. & 2.
Cauf. XXXII. Quæst. 26. c. 14.
Cauf. XXXIII. Quæst. 3.
De Confecratione, multa.

EX BONIS GRÆCIS LATINA pessima.

Dist. 11. c. 5.
Dist. 65. c. 9.
Cauf. 1. Quæst. 1. c. 21.
Cauf. VII. Quæst. 1. c. 45.
Cauf. II. Quæst. 3. c. 24.

HIERONYMI TRIBUTA Augustino.

Dist. 9. c. 6.

HIERONYMI TRIBUTA Gregorio.

Dist. 8. c. 2.

GREGORII TRIBUTA Silvestro.

Cauf. II. Quæst. 6. c. 14.

CLEMENTIS TRIBUTA Lucio.

Dist. 81. c. 19. & 20.

PROSPERI TRIBUTA Augustino.

Dist. 41. c. 2.

PASCHASII TRIBUTA Augustino.

Cauf. I. Quæst. 1. c. 7.

HERMETIS TRIBUTA Augustino.

Cauf. XXXVIII. Quæst. 1. c. 6.

EX VARIIS DIVERSORUM permixta.

Distinct. 86. c. 3.
Cauf. I. Qnæst. 1. c. 84.
Cauf. II. Quæst. 1. c. 7.
Cauf. XI. Quæst. 3. c. 100. & 101.
Cauf. XIII. Quæst. 2. c. 16.

ANTIQUORUM PONTIFICUM variè relata.

Dist. X. c. 2. & 34.
Dist. XI. c. 6.
Dist. XVII. c. 4.
Dist. XXIII. c. 13.
Dist. XXIV. c. 1.
Dist. XXVII. c. 8.
Dist. XXVIII. c. 13.
Dist. L. c. 48.
Dist. LXXVIII. c. 1.
Dist. LXXX. c. 1. & 3.
Dist. LXXXI. c. 19.
Dist. LXXXIII. c. 3.
Dist. LXXXVI. c. 25.
Dist. LXXXVIII. c. 1. & 2.
Dist. XCVIII. c. 1.
Dist. C. c. 1.
Cauf. I. Quæst. 1. c. 12. & c. 85.
Quæst. 3. c. 14.
Cauf. II. Quæst. 1. c. 5. & c. 20
Quæst. 3. c. 1. 2. 3. 4. 5. 6.
Quæst. 4. c. 14.
Quæst. 5. c. 2.
Quæst. 6. c. 1. 5. 6. 7. 9. 15.
Quæst. 7. c. 5. 13. 14. 18. 23. 50. 52. 53. Quæst. 8. c. 1. 3. 4. 5.
Cauf. III. Quæst. 2. c. 6.
Quæst. 4. c. 1.
Quæst. 5. c. 1. 2. 8.
Quæst. 6. c. 1. 4. 5. 11. 12.
Quæst. 8. c. 2.
Cauf. V. Quæst. 3. c. 3.
Cauf. VI. Quæst. 1. c. 9. & 13.
Cauf. IX. Quæst. 3. c. 4. & 13.
Cauf. XI. Quæst. 3. c. 20. 63. & 89.
Cauf. XII. Quæst. 1. c. 15.
Quæst. 2. c. 1. 6. 7. & 10.
Cauf. XV. Quæst. 6. c. 3.
Cauf. XVI. Quæst. 7. c. 40.
Cauf. XVII. Quæst. 2. c. 3.
Cauf. XX. Quæst. 2. c. 3.
Cauf. XXII. Quæst. 1. c. 10.
Quæst. 4. c. 11.
Quæst. 5. c. 1. 3. 15.
Cauf. XXIV. Quæst. 1. c. 3.
Cauf. XXV. Quæst. 2. c. 1.
Cauf. XXVII. Quæst. 1. c. 3.

Cauf.

Cauf. XXX. Quæst. 5. c. 2.
De Confecr. Dift. 1. c. 61.
Dift. 2. c. 30.

AD EPISCOPOS GALLIÆ
quæ diverfis tribuuntur.

Dift. 12. c. 2.
Dift. 23. c. 21.
Cauf. 3. Quæft. 6. c. 17.
Quæft. 7. c. 17.
Quæft. 9. c. 2. 3. 11. 14. 18.

Cauf. VI. Quæft. 1. c. 14.
Quæft. 4. c. 5.
Cauf. IX. Quæft. 2. c. 1.
Quæft. 3. c. 5. 6. 7.
Cauf. XI. Quæft. 1. c. 68.
Cauf. XXIV. Quæft. 1. c. 9.
Cauf. XXVI. Quæft. 6. c. 13.
Cauf. XXX. Quæft. 5. cap. 11.
Cauf. XXXV. Quæft. 2. & 3. c. 16.
De Confecrat. Dift. 1. c. 60.
Dift. 4. cap. 53.

CAPUT XIII.

De Emendatione Gratiani.

I. MEMORATA fuperiori capite menda Gratiani à Gloffatoribus, atque ab Antonino obfervata ex parte; à Gallis duobus, altero Theologiæ, altero Juris Doctoribus, Antonio Demochare Monchiaceno, & Antonio Contio deprehenfa & notata proximo feculo; paulò poft correcta magnam partem fuerunt juffu ac ftudio trium Romanorum Pontificum Pii IV. & Pii V. & Gregorii XIII. qui ante Pontificatum Bononiæ jus Canonicum publicè profeffus, deinde Cardinalis inter Correctores felectos manum ipfe operi admoverat. Sanè Joannes Quintinus Anteceffor Parifienfis in fpeculo Sacerdotum ex Diftinctionibus feu Prima Parte Decreti collecto, nonnulla emendanda adverterat: fed paulò luculentiùs Demochares, Parifienfis Theologus, in prima Decreti fui editione circa annum 1540. Gratiani errores annotaverat: plura indicavit Contius Anteceffor Bituricenfis, aliquando & Parifienfis, tum in Notis, tum in Epiftolis præfationis loco præfixis Corpori Juris Canonici repurgato, quod anno 1556. edendum dederat: fed opus illud exportatum in Belgium, quadriennio poft, amputatis dedicatoriis Epiftolis, mancum & lacerum Antuerpiæ prodiit, anno fcilicet 1570. quanquam nonnulla ejus exemplaria Typographi Parifienfis nomen præferunt. De fraude illa, deque Antuerpienfi Librorum Cenfore, qui præfationem mutilaverat, conqueritur idem Contius [a]. Verùm ejus fraudis veftigia fuperfunt adhuc in 2. ejus præfatione, in qua relicta funt quæ apertè profitebatur de apocryphis & commentitiis plurimis à Gratiano fuæ Collectioni admixtis: quod & in Notis ad varia Juris Canonici loca [b], & in fubfecivis lectionibus [c] ab eo repetitum. Ex quibus locis patet falli doctiffimum Antonium Auguftinum, qui [d] exiftimat eas Notas effe Caroli Molinæi. Hic per ea quidem tempora Juris Pontificii editionem Parifiis curaverat, nec paucas addiderat Notas: fed hæ alterius generis funt, & à Contianis longè diverfæ; ut quæ ad fori Gallici ufum præcipuè fpectent, emendando autem textui minùs inhæreant.

1. Gratiani menda qui animadverterint.

a Lectionum fubfecivar. lib. 1. c. 10. fub fin.

b Ad Can. feptuaginta, dift. 16. ad infcript. Can. judicantem, III. qu. 5.

c d. Lib. 2. c. 10.

d Lib. 1. de emendat. Grat. c. 20. in fine.

Romani

Romani autem Correctores Notas Contii ad Canones antè dictos omiserunt: cautiùs sanè, quàm ille Antuerpiensis censor; qui cum præfationem truncasset, Notas tamen illas reliquit, quibus idem ferè ac in præfatione continebatur, ut eruditissimus Franciscus Florens observavit.

2. Gratiani errores cæteris accuratiùs notavit Antonius Augustinus.

II. Fatendum tamen est accuratè admodùm in erratis hujus operis animadvertendis laborasse jam sæpiùs laudatum Antonium Augustinum Archiepiscopum Tarraconensem, duobus Libris in eam rem eodem tempore conscriptis, quo huic Decretorum operi emendando incumbebant Romæ Pontifices antè memorati per delectos in id viros eruditos, qui ab ipso ad calcem libri 1. sic recensentur.

INDEX SELECTORUM VIRORUM sub PIO IV. & Pio V. *Emendationi Gratiani ab eisdem præfectorum.*

SANCTÆ ECCLESIÆ Romanæ Cardinalium nomina.

M. *Antonius Columna*, Romanus.
Hugo Boncompagnus, Bononiensis, postea GREGORIUS XIII. dictus, P.M.
Alexander Sfortia, Romanus.
Guillelmus Sirletus, Calaber.
Franciscus Alciatus, Mediolanensis.

HIS ADDITI SUNT AB eodem PIO V.

Guido Ferrerius, Vercellensis.
Antonius Carrafa, Neapolitanus.

DOCTORUM NOMINA.

Felix Montaltus, Generalis Ordinis S. Francisci, postea Cardinalis, tandem P. M. XYSTUS V. dictus.
Christophorus Patavinus, Generalis Ord. S. Augustini Eremitarum.
Thomas Mauricus, Ordinis Sancti Dominici, Magister sacri Palatii.
Eustachius Lucatellus, Bononiensis, postea Regii Lepidi Episcopus.
Josephus Pamphilus, Veronensis, Ordinis S. Augustini, postea Sacrista Palatii, & Episcopus Signinius in Campania.
Franciscus Turrianus, Hispanus, postea Societatis Jesu.
Marianus Victorius, Reatinus, postea Episcopus Amerinensis.
Michael Thomasius, Majoricensis, postea Episcopus Ilerdensis.
Hieronymus Parisetus, Regiensis.
Antonius Cuccus, Mediolanensis.
Joannes Marsa, Hispanus.
Franciscus Leo, Hispanus, postea Societatis Jesu.

ADDITI SUNT.

Melchior Cornelius, Lusitanus.
Latinus Latinius, Viterbiensis.
Arnaldus Pontacus, Gallus.
Petrus Ciacconius, Hispanus.
Franciscus Pegna, Hispanus; cujus sunt additiones Decretalium sine nomine, quia Templum Dianæ incendisse visus est.

SEQUENTES TANTUM A PITHÆO nominantur, qui opinor præcipuam ea in re operam, sub tempus editionis Gregorianæ posuerunt.

Illustrissimus *Cardinalis Caraffa.*
Franciscus Turrianus, postea Jesuita.
Petrus Ciaconius, Presbyter Hispanus.
Flaminius Nobilius, Theologiæ Doctor, cui Annotationum cura mandata est.
Hieronymus Parisettus, Juris Canonici Doctor in studio Rom.
Lalentus Salemius, Viterbiensis, annos natus LXXV.
Morinus, Gallus.

III. Universum Opus sub Gregorio XIII. perfectum est, Romanorum illorum Correctorum opera. Itaque anno 9. Pontificatus Gregorii, qui fuit Christi 1580. Decretum Gratiani emendatius longè prodiit: in reliquo Juris Canonici corpore emendando versati pari studio sunt. Nec tamen adeò absolutum omnibus numeris opus nobis effecerunt, ut non sequentium curis aliquid laboris reliquerint. Quæ autem illis mens fuerit: quid in sua illa emendatione observandum sibi putaverint: quid denique peregerint, docet admonitio eorum ad Lectorem ei editioni præfixa [c].

3. Correctores Romani, sub Gregorio XIII. emendatius edidere Decretorum opus.

c §. Quamobrem, & seqq. 4.

IV. Sed licèt non pauca supersint, quæ castigationem adhuc aliquam desiderare videntur; negari tamen haud potest multùm nos Gratiani industriæ debere, ut superiori capite demonstratum fuit: nisi fortè quis contenderit nullam à nobis gratiam initurum, qui lapillorum, gemmarumque pretiosarum immensum acervum magna cura undique conquisitum, rudibus nonnullis, informibusque admixtis, nobis offerret.

CAPUT XIV.

De Autoritate Decreti.

I. OPUS hoc Decretorum Eugenio III. Pontifici oblatum ab autore, atque ab eodem Pontifice confirmatum tradit Trithemius in Gratiani vita, & in Chronico Hirsaugiensi, ac post eum alii. Sed nullo certo coætanei cujusquam scriptoris testimonio: imò contrà sentientibus cum glossa; Guillelmo Durante Mimatensi Episcopo, quem ab operis sui titulo Speculatorem vocant [a], Joanne Andrea, [b] Panormitano [c], aliisque, qui Magistrum quidem & præcipuum Canonum Doctorem atque Interpretem eum agnoscunt: ità tamen, ut non rarò ab ejus sententia discedant, dictaque ipsius improbent. Quinetiam Gregorius XIII. huic operi emendando primùm præpositus à Pio IV. & V. posteà Pontifex Maximus, cum hoc opus exeunte fermè superiore seculo

1. Indubitatam autoritatem ex se non habet Gratianus.

a Spec. lib. 2. §. 1.
b In cap. 2. de Rescript.
c In procem. Decretali.

culo correctius, ut diximus, edi curaverit; ei nihilominus Pontificiam autoritatem, ut in foro legem faceret, non accommodavit.

2. Non modicam tamen habet. II. Itaque autoritas Gratiani maxima procul dubio est, utpote quem præ reliquis omnibus Collectoribus exponendum elegerunt Interpretes Juris Canonici: Unde illius Decretum Corpus Canonum & *Corpus Decretorum* absolutè dixerunt: quemadmodum colligitur ex Innocentii III. ad Episcopum Compostellanum Epistola; quam non de Codice Canonum Dionysii Exigui, ut Justellus putabat [d]; sed de Gratiani Decreto accipiendam esse ostendit Franciscus [e] Florens, & cuivis accuratè legenti satis patet.

d In præf. Cod. Eccl. Universæ.

3. Judicium Ant. Augustini de Gratiani Decreto. III. Verùm hac in parte sequendum videtur Doctissimi Antonii Augustini judicium, in Epistola quam Canonibus Pœnitentialibus præmisit, his verbis: *Est etiam delectus habendus, & ratio autoritatis constituentium: in quo video multos Juris Pontificii studiosos vehementer decipi, qui Gratiani Collectionem parem vim cum Gregoriana habere putant: cum tamen Gregorius IX. Pontificia autoritate usus, omnibus in volumine Decretalium contentis vim legis statuerit; Gratianus unius Magistri & Monachi personam gerens, ea quæ refert non majori pollere autoritate potuit efficere, quàm anteà fuerint. Si quæ igitur ab eodem relata, ex Pontificiis indubitatæ fidei Epistolis, ex Conciliis generalibus sumpta; ex suprema illa potestate, qua excellunt, apud omnes vim legis obtinent. At quæ ex Provincialibus Conciliis, aut ex Episcoporum aut aliorum Sanctorum Libris, aut Epistolis accepta sunt, ea generalem non habent autoritatem. Accidit autem sæpè ut falsæ sint apud Gratianum inscriptiones singulorum Capitum: ita fit, ut ne illa quidem capita vim Legis obtineant, quæ dicuntur esse sumpta ex Romanorum Pontificum, aut ex Generalium Conciliorum Decretis: sed necesse est adire fontes, unde emanarunt; ut certa ab incertis distinguamus.* Hæc Antonius Augustinus.

IV. Hinc etiam fit, ut licèt ex Rubricis Decretalium, æquè ac Pandectarum & Codicis, deductæ rationes, non minùs, quàm ex ipso contextu desumptæ, valeant propter autoritatem Libris illis per Pontifices, & Cæsares attributam: nihilominùs ex Rubrica Decretorum argumentari non magis liceat, quàm ex Gratiani conciliationibus, & annotatis: imò minùs. Etenim præterquam quòd Gratianus Doctor tantùm est, non Legislator: Rubricæ & Inscriptiones Decretorum, maxima ex parte, non sunt Gratiani ipsius, ut observat Azo ad titulum Codicis *Ne fidejussores dotium dentur.*

CAPUT XV.

De nomine PALEA, *sæpè Decreti Capitibus adscripto.*

1. Variæ de Causa hujus inscriptionis opiniones. I. IN Capitum Inscriptionibus occurrit sæpè hoc vocabulum *Palea*, quod unde huc tractum sit, non satis constat. Quidam ea capita hoc nomine notari putarunt, quòd sub illis incerta contineantur, & nullius

lius pretii, cujusmodi sunt *Paleæ*. Alii sic dicta censuere quasi τὰ παλαία, id est antiqua, veluti ab usu remota & omninò antiquata. Nonnulli corrupta voce, & detorta ex adverbio πάλιν, id est iterum, quasi additiones sint, sive Canones sæpiùs repetiti. Sed quoniam non semper aut vilia, aut antiqua, aut etiam iterata sub illa epigraphe exhibentur, plerisque probatur ea sententia, quæ *Paleam* vult esse nomen proprium ejus, qui vel solus, vel primus hæc additamenta Gratiano attexuit.

II. Ejus sententiæ videtur Autor Joannes Andreas in additionibus ad Speculatorem [a] ubi *Protopaleam* dicit, quem alii *Paleam* vocant. Is tum ab Andrea, tum à Catelliano Cotta Discipulus Gratiani fuisse perhibetur. *2. Palea multis videtur esse nomen additoris eorum Capitum.*

a Tit. de disputationibus & allegat.

III. Addunt Jason, Imola [b], Præpositus Alexandrinus [c], aliique Cardinalem fuisse. Is Imolæ *Pocapalea*, aliisque nominibus appellatur. *3. Autor Palearum harum Cardinalis fuisse videtur.*

IV. Sanè *Paleæ* nomen non ignobilis apud Cremonenses familiæ proprium esse testatur Antonius Augustinus [d]. Eoque nomine esse etiam oppidum in subalpinis refert Guido Pancirolus [e]. An ex eo cognomen traxerint Alexandria & Nicæa *della Paglia*, discutiendum aliis relinquo.

b In Rubric. de verbor. oblig. num. 5.

c In procem. Decretal.

V. Sunt qui memorent Gratianum, cum opus suum Romam detulisset, librum Cardinali cuidam legendum tradidisse, quò ejus opera ad Pontificem Eugenium III. introduceretur: Cardinalem autem laudis & gloriæ cupidiorem volumini nonnulla inseruisse, seque ejus autorem jactasse: verùm ejus fraude intellecta, dixisse Gratianum Additiones illas *Paleas* tantummodo esse, quæ nempe grano alibi condito inanes redderentur: more scilicet Theologorum ejus temporis, qui Paleam vocabant literam fructu carentem, vel sterile opus. Hinc factum ut Capita illa Palearum appellationem retinuerint: quod commentum fabulæ proximum ex sequentibus intelligi poterit. *4. Palea familiæ nobilis nomen.* *5. Ratio nominis fabulosa.*

d Lib. 2. de emendat. Grat. dial. 2.

e De Clar. Leg. Interpr. lib. 4. cap. 2.

VI. Observant Romani Correctores in tribus manuscriptis Decreti exemplaribus, quæ antiquissima sunt, videnturque paulò post Gratiani ætatem scripta, horum Capitum paucissima extare; in uno valdè emendato ad marginem esse apposita, sine ulla nota; sed non omnia quæ in impressis inveniuntur. Et vicissim in illo aliquas hujusmodi additiones esse, quæ in impressis non habentur; in cæteris aut omnes aut plerasque reperiri: & partim quidem præfixo *Paleæ* nomine, partim verò sine ulla à cæteris Capitibus distinctione. Quin nec in prima editione Moguntina hoc vocabulum in fronte Capitum reperiri; & in antiqua editione Veneta minùs frequenter occurrere notat Stephanus Baluzius. *6. In Manuscriptis Codicibus desiderantur hæ Paleæ.*

VII. Ex his Correctores conjiciunt has *Paleas* esse appendices, non eodem tempore additas ad primam Collectionem Gratiani; easque in margine primùm adscriptas: ac nonnullas, fortè ab ipso autore; quas deinde Librariorum quidam omiserint, quidam in contextu posuerint, interdum conjunctim cum prioribus Capitibus, interdum cum aliquo discrimine: atque hinc factum est, ut in editione quam Carolus Molinæus Parisiis curavit, hæc Capita diverso charactere exhibita sint. *7. Correctorum Romanorum de his Paleis judicium.*

VIII. Antonius Augustinus non putat horum Capitum ullum à Gratiano adjectum: cum nec facilè in vetustissimis Codicibus inveniantur; & in Joannis Tentonici Interpretis antiqui scholiis rarò ad verba illorum Capi- *8. Harum nihil à Gratiano additum putat Ant. Augustinus.*

Capitum aliquid notetur. Addit & aliam rationem, quòd eorum nonnulla Bernardus Papiensis in primam Decretalium Compilationem transtulit: id autem de Gratiani Canonibus vix dici potest. Apparet itaque à Discipulo Gratiani adjectas, deque ejus nomine dictas esse has *Paleas*: nisi fingamus Gratianum ipsum Discipuli sui nomine usum, aliqua inter relegendum addidisse.

CAPUT XVI.

De priscis Decretalium Compilationibus ante Gregorium IX.

1. Compilatio Bernardi Circæ, Papiensis Præp. quando & qua methodo conscripta.

I. POST editum Gratiani Decretum novæ subindè à sequentibus Pontificibus emanarunt Constitutiones; quæ cum jus facerent in rebus Ecclesiasticis, earum accessione locupletari Canonicam Legislationem necesse fuit. Primus itaque *Bernardus Circa* Præpositus *Papiensis*, ac postea Faventinus Episcopus Decretales, suæ præsertim ætatis Pontificum Epistolas, in Libros V. sub certis titulis, ordinem ferè Codicis secutus, aptè digestas in unum volumen collegit paulò antè an. 1190.

2. Unde Collecta.

II. In eo & ex veterum Conciliorum Canonibus, & ex Patrum aliquot sententiis, & ex superiorum à sancto usque Gregorio Pontificum Decretis, non pauca inseruit à Gratiano prætermissa; sed & *Alexandri* imprimis *III.* qui à Septembri mense anni 1159. ad Augustum anni 1181. Pontificatum tenuit, comprehensis etiam *Concilii Lateranensis III.* generalis placitis, ac deinde ex *Lucii III. Urbani III.* & *Clementis* itidem *III.* Rescriptis opus suum composuit.

3. Aliis dicitur prima Compilatio, aliis Lib. 1.

III. Hanc primam Compilationem vocant Hostiensis, Joannes Andreas, Ægidius de Bellamera, aliique. Qui autem scholia in eam scripserunt, Librum primum appellant, & pari ratione sequentes Collectiones, alii Compilationem 1. 2. 3. 4. 5. alii Librum 2. & 3. &c. nominant.

4. Autor Breviarium Extravagantium vocat, & cur.

IV. Ipse autor *Breviarium Extravagantium* inscripsit, & in præfatione profitetur se hoc volumen de veteri jure & novo compilasse. Unde hæc Collectio supplementum quoddam Gratiani esse videtur: ad quem & Collector aliquando remisit, veluti *Capitulo nono de Electione in fine*, in hac prima Collectione: ad quem, ut & in præfationem, videndæ doctissimi Antonii Augustini notæ. Non malè igitur Bernardus Breviarium Extravagantium Librum suum appellavit, quandoquidem extra Gratiani Decretum vagabantur scripta & Constitutiones, ex quibus eum confecit: eodem respectu *Extravagantes* vocari posse reliquas Collectiones, non modò antiquas, sed & Gregorianam, & Sextum ac Clementinas notavit Cujacius ad *Cap. 4. Ex. de sponsalibus*. Sunt etenim quodammodo supplementa & continuationes Gratiani. Porrò Bernardus Papiensis summam hujus operis sub iisdem titulis scripsisse dicitur, cujus initium fecit *Profectus Discipuli gloria magistri*. Scripsit & notulas, sive scholia primæ Collectioni adjecta.

V. Emer-

V. Emergentibus deinde aliis subinde Sedis Apostolicæ Constitutionibus, alia volumina composita sunt: & quidem Gilbertus Abbas & Alanus Episcopus Antissiodorensis, omissas à Bernardo Constitutiones collegerant: sed ex duorum illorum Collectionibus, sive ut Tancredus loquitur, ex earum ruinis novam compegit *Joannes Galensis* seu *Vallensis*, Volaterris in Tuscia natus. Ejus Liber post duodecim à prima Collectione annos editus est, an. scilicet 1202. alia, tum eorumdem Pontificum de quibus diximus, tum *Cælestini* quoque *III.* Rescripta complectitur, & sub *Secunda Compilationis* nomine receptus est: Nam Gilberti & Alani Collectiones interciderunt. Suspicatur tamen Antonius Augustinus Alani esse eam Collectionem, quæ in Conciliorum editionibus post Lateranense III. Universale Concilium, sub Alexandro III. celebratum, vulgò habetur. Et sanè Extravagantium Alani meminerunt aliquando vetustissimi Decretalium Interpretes, quemadmodum idem Augustinus observat in notis ad *Capitulum* 13. *de Sponsalibus & matrimon. in prima Collectione*: & fortè diversum, vel plenius quid continebatur in illa Compilatione Alani. *5. Compilationes duæ sequentes, ex quibus una quæ vulgo Secunda, à Ioan. Galensi.*

VI. Cathedræ post Cœlestinum III. præsedit Innocentius III. à Mense Februario anni 1198. ad Julium ann. 1216. ultrà 18. annos. Is, ut erat Juris ac Theologiæ peritissimus, & Ecclesiasticæ Disciplinæ restituendæ studiosus, plurima de gravissimis rebus constituit, tum per se & solus, tùm in Concilio generali IV. Lateranensi: ita ut illius unius Constitutiones conditarum à cæteris per ea tempora Pontificibus Decretalium numerum & molem, vel æquent, vel etiam superent. Ex ejus Regestis annorum duodecim priorum, *Bernardus* major, Archidiaconus *Compostellanus*, Romæ degens, Decretales in ordinem redegit: quæ Romana Compilatio aliquandiu dicta. Verùm cum ei volumini quædam inserta essent, quæ usu judiciorum minùs vigebant, impetrarunt Romani ab Innocentio, ut Pontificia autoritate alia Collectio fieret: eique rei præpositus est *Petrus Beneventanus Diaconus*, ejusdem Innocentii Notarius; cujus opera in lucem exiit TERTIUS Decretalium Liber, sive *Tertia Compilatio*. *6. Compilatio tertia Innocentii 3. quæ & Romana, ex Bernardi Compostellani Collectione, per Petrum Beneventanum reformata.*

VII. Hanc verò inter omnes juris Pontificii Collectiones primam omnium autoritate publica fuisse munitam notat Antonius Augustinus. Superiores quippe, sive Decretorum, sive Decretalium Collectores, privato ductu eam rem susceperant: atque ab ipsis relata Pontificum Decreta certam fidem non obtinebant, nisi ab Ecclesiæ Romanæ scriniariis priùs recognita ac comprobata essent. Et verò falsas quasdam Decretales, quæ in Regestis non extant, in duabus primis compilationibus legi monuit Tancredus, cujus notam Augustinus subjecit ad calcem notarum primæ Collectionis: tametsi earum Decretalium, quæ falsæ à Tancredo pronunciantur, aliquæ in Gregorii Collectionem irrepserunt. Hanc verò tertiam Collectionem præfatione addita confirmavit Innocentius III. eamque glossa in *cap. jam dudum, de præbend. & dignitat. in verbo confirmationem*, vocat absolutè Compilationem Innocentii. Etenim *Capitulum primum de re judicat.* quod ibi citat, reperitur sub eodem titulo, eodemque ordine in hac tertia compilatione. *7. Hac autoritate Pontificia prima prodiit.*

VIII. QUARTA COLLECTIO post Concilium generale Lateranense IV. composita ex 72. ejus Capitibus, & ex posterioribus ejus Regestis, *8. Compilatio quarta ex Inno-*

centii quoque 3. Decretalibus. quibus Constitutiones ab eodem Innocentio III. post annum Pontificatus duodecimum conditæ continebantur. Cujus operam in hac Compilatione digerenda Innocentius adhibuerit, incertum est. Tancredus certè in fragmento antè laudato non ait à se confectam quartam Collectionem; sed in glossis tertiæ Collectionis se annotaturum promittit, si quid post annum 12. sive ab ipso Innocentio, sive à Concilio generali fuerit immutatum. Hæc igitur, ut & superior Collectio, solius Innocentii III. Constitutionibus constant.

9. Cujus cura editæ quatuor priores Compilationes Decretalium. IX. Atque hæ quatuor antiquæ Collectiones Decretalium, quibus manuscriptis fuerat usus Contius, editæ sunt unà cum scholiis à sæpius memorato autore Antonio Augustino tempore Gregorii XIII. Pontificis, ut ex Epistola nuncupatoria liquet: eædem Parisiis anno 1659. paulò emendatiores, & notis alicubi auctiores ex collatione cùm Nicolai Fabri, & Jacobi Cujacii Codicibus, prodierunt.

10. Collectio 5. ab Honorio III. X. Proximus Innocentii tertii successor *Honorius III.* suarum & ipse Constitutionum volumen vulgavit, quæ fuit *Quinta* usu recepta *Decretalium Compilatio*, seu *Liber V.* Eam de Honorii III. Decretalibus tantùm compaginatam, à Panormitano, Contio, Cujacioque visam (ut ex illorum scriptis probavit Franciscus Florens) eam, inquam, ex Albiensis Bibliothecæ ruderibus eruit, Notisque illustratam publici tandem juris fecit anno 1645. *Innocentius Cironius*, Ecclesiæ & Academiæ Tolosanæ Cancellarius. Sic intra 70. annos ab edito Gratiani Decreto, emanarunt octo Decretalium Compilationes: quinque nimirum usu receptæ: Prima Bernardi Papiensis: Secunda Joannis Vallensis; Tertia Petri Beneventani: Quarta Anonymi sub Innocentio III. Quinta Honorii III. Tres aliæ Gilberti, Alani, & Bernardi Compostellani in usu non fuerunt. Earum Historiam ex Joanne Andrea imprimis, & S. Antonino Archiepiscopo Florentino, Antonius Augustinus, Boetius Epo, & Franciscus Florens dilucidarunt.

11. De Indicibus Titulorum & Capitulorum quibus constant Collectiones. XI. Indicem Titulorum & Capitum trium priorum Collectionum dedit sæpiùs memoratus Antonius Augustinus post præfationem antiquarum Collectionum; itemque eorum Capitum seorsim quæ ex Græcis, & eorum quæ ex Rescriptis B. Gregorii desumpta sunt. Quartæ verò Collectionis Titulos & Capita habes in eodem volumine ante eamdem Collectionem. Quintæ denique tituli extant apud Cironium in fronte operis.

CAPUT XVII.

De Autore, temp. & ratione Decretal. Gregorii IX. deque Decretalium nomine.

1. Codicis Justinianei exemplo composita hæc Collectio. I. GREGORIUS IX. qui Honorio III. successit, è Signiensium Comitum familia fuit, Innocentii III. consobrino genitus: sedit à mense Martio anni 1237. ad Augustum anni 1241. Is, ut erat Divini & humani Juris callentissimus, Decretales anteriorum Pontificum in ordinem redigi curavit anno Christi 1230. B. Ludovico Francis, Friderico II. Germanis

manis Imperante. Nimirum quod Justinianus in Jure Civili perfecerat, ut ex tribus Codicibus, Gregoriano, Hermogeniano, & Theodosiano, atque ex Novellis sequentium Imperatorum Constitutionibus post Codices illos emissis, Legibus propriis additis, novum Codicem, Triboniani maximè opera, componeret: id GREGORIUS IX. in jure Pontificio effecit; & ex quinque Collectionibus quas superiori capite memoravimus, pleniorem Collectionem concinnavit.

II. Eo in opere usus est industria *Raymundi à Pegna forti* Barcinonensis, ex Ordine Prædicatorum; qui à Joanne Cardinali Episcopo Sabinensi ex Hispania Romam deductus, in Capellanum ac Pœnitentiarium à summo Pontifice fuerat ascitus. *Capellani* autem nomine dicebatur sacri Palatii Apostolici Auditor, qui tunc unus erat. Hic Raymundus vir fuit eximiæ scientiæ, tantæque in Deum pietatis, ut à Clemente VIII. in Sanctorum numerum referri meruerit, qua de re extat Tomo 3. Bullarii Constitutio 77.

2. Cujus opera usus in sua Collectione Gregorius IX.

III. Justiniani institutum in hoc quoque secutus est Gregorius IX. quòd ex superioribus Decretalibus & pugnantia invicem, & supervacanea resecanda censuit: cujus rei rationem reddit in præfatione, sive constitutione, qua opus illud confirmavit, ad Bononiensem, atque, ut quidam volunt, ad Parisiensem Academias seu Decretorum Doctores in illis agentes, missa. *Sanè*, inquit, *diversas Constitutiones & Decretales Epistolas Prædecessorum nostrorum, in diversa dispersas volumina, quarum aliquæ propter nimiam similitudinem, & quædam propter contrarietatem, nonnullæ etiam propter sui prolixitatem, confusionem inducere videbantur, aliqua verò vagabantur extra volumina supradicta, quæ tanquam incertæ frequenter in judiciis vacillabant: ad communem, & maximè studentium utilitatem, per dil. fil. fratrem Raymundum Capellanum & Pœnitentiarium nostrum in unum volumen, resecatis superfluis, providimus redigendas; adjicientes Constitutiones nostras & Decretales Epistolas, per quas nonnulla quæ in prioribus erant dubia, declarantur.*

3. Ut Justinianum imitatus fuerit Gregorius.

IV. Inscriptum est hoc opus DECRETALIUM *Gregorii IX. Papæ Compilatio*. DECRETALES Epistolæ, seu *Decretalia Rescripta*, & absolutè *Decretales* dicuntur ex glossa [a], Epistolæ seu Responsa, quibus Pontifex ad consultationem Episcoporum, aliorumque, etiam privatorum, rescribit. Dicitur autem, *Epistola Decretalis*, quòd per eam quidpiam generaliter valiturum, re diligenter examinata, decernitur. Sic Decretalis bonorum possessio à Jurisconsultis vocatur, quæ Decreto Prætoris & causa cognita datur; diversa ab Edictali bonorum possessione, quæ ordinario iure ex edicto ejusdem Prætoris, & sine accurata causæ cognitione competit.

4. De operis inscriptione, & nomine Decretalium.

a Ad Constit. ejusd. Greg. huic volumini præfixam, *Verbo Constitutiones.*

V. COMPILATIO hoc loco idem est ac *Collectio*. Nec sum nescius *Compilationem* pro furto sumi à Cicerone [b]. Nam & compilare accipitur aliquando pro eo quod est spoliare, ut in *Lege 9. §. 1. Dig. ad legem Jul. peculat.* & sic apud eumdem Ciceronem [c] Verres provinciam compilasse dicitur. Eodem fermè sensu dicimus *Expilare*: unde crimen expilatæ hereditatis. Utrumque verbum significat detrahere. Sed *expilare* de iis propriè videtur usurpari, qui rem è suo loco detrahunt ut auferant: *compilare* autem, de iis qui res abreptas in unum locum congerunt ac recondunt. Vocis originem hac acceptione Festus ad Græcos refert, qui

5. Quid Compilatio, & unde dicta.

b Epist. lib. 2. ep. 8.

c Verrina 1.]

fures vocant, *Piletas*. Referri potest & ad verbum Latinum *Pilare*, quod significat pilos detrahere: & fortè ex eo quoque Itali *Pigliare* dixerunt pro capere, & Galli *Piller* pro spoliare, diripere, prædari. Verùm *Compilare* alia significatione secundum eumdem Festum accipitur pro cogere & in unum condere, sive coacervare, vel ab eodem verbo *Pilare*, quod propriè est pilis vestiri; vel certè à pila, vasis genere, ad fruges, aliasque res permixtim tundendas comparati. Hinc ducta metaphora *Compilator*, teste Isidoro [d], est qui aliena dicta suis permiscet, sicut solent pigmentarii diversa mixta in pila contundere. Qua ratione compilator veterum ab æmulis dicebatur Virgilius, quòd versus Homeri transferens, suis permisceret: quod ille convicium egregiè repulit, dicens magnarum esse virium clavam Herculi extorquere de manu.

d Lib. 10. Etymolog.

CAPUT XVIII.

De fontibus Decretalium, sive de Autoribus ex quibus ea sunt desumpta.

1. Classes autorum ex quibus decerpta Decretalium capita.

I. AUTORUM ex quibus sunt deprompta Decretalium Gregorii IX. Capita, Catalogum instituit Boetius Epo [a]; eosque in quinque Classes digessit: Primam classem constituit ex paucis quibusdam *Sacræ Scripturæ* locis: Secundam ex *Canonibus*, qui dicuntur *Apostolorum*: Tertiam ex *Constitutionibus* Romanorum *Pontificum* circiter sex & triginta, à Gregorio I. ad Gregorium IX. *Quartam* ex Canonibus *Conciliorum* septem & triginta, ab Antiocheno ad Lateranense IV. generale: *Quintum* ex *Patrum*, aliorumque autorum fermè decem, operibus.

a Lib. 2. de Jure sacro.

2. Cur totum opus nomine Decretalium indigitatum.

II. Mirum videri poterit, quòd *Decretalium* nomen huic operi fuerit inditum; quandoquidem hæc Compilatio, ut ex superioribus liquet, non modò summorum Pontificum Epistolas Decretales; sed, non secùs ac Gratiani Collectio, loca non pauca ex aliis sacris cujusque generis scriptis deprompta continet. Verùm optima ratione à Decretalibus petitum hujus Collectionis titulum fatebitur, qui advertit hoc volumen ex Constitutionibus præsertim posteriorum Gratiano Pontificum ad Gregorium IX. fuisse compositum, Alexandri nimirum III. Lucii III. Urbani III. Gregorii VIII. Clementis III. Cælestini III. Innocentii III. Honorii III. ipsiusque Gregorii IX. adjectisque Decretis Conciliorum Lateranensium duorum generalium, III. & IV. quorum autores Alexander & Innocent. III. aliquot priorum Pontificum Romanorum Constitutiones adjicias, invenies Pontificias Decretales, & Constitutiones numerum cæterarum omnium autoritatum plus duplo superare: contrà verò apud Gratianum longè minor est Epistolarum Decretalium, quàm Canonum, sive Constitutionum ex Conciliis, Patribusque, vel aliunde haustarum numerus.

CA-

CAPUT XIX.

Index & nexus Titulorum, quibus Decretalium quinque Libri constant.

I. IDEM in hoc opere servatus est ordo, quem in prima compilatione sequutus fuerat Bernardus Papiensis, in quinque Libris qui Codicis Justinianæi novem prioribus Libris non incommodè respondent. *I. Servatus est in Decretalibus Ordo primæ Compilationis.*

II. Ejus autem ordinis hæc ratio est, ut cum jus omne ad judicia referatur; in Primum Librum collata sint quæ Judicia Ecclesiastica antecedunt: atque imprimis agatur de Magistratibus, sive *Judicibus* sacris, hoc est Prælatis. Cum autem hæc Judicia partim civilia sint & extra Criminales Causas posita, partim Criminalia: In secundo Libro ea tractantur, quæ Civilium *Judiciorum* formam atque ordinem respiciunt, quem Judiciarium ordinem hodie in utroque foro sequimur. Disseritur deinde de *Rebus Ecclesiasticis*, quæ ad Episcopale forum deducuntur in Civilibus Causis. Hæ partim sunt propriæ Clericorum, partim Laicorum, partim utrisque communes. De rebus quarum causa vel inter Clericos solos, vel inter eos & Laicos disceptatur, tractat Liber Tertius. At Liber Quartus de iis disserit quæ ad Laicos magis propriè pertinent, nimirum de Matrimonii Contractu & Sacramento, cujus maximè causa Laici foro Episcopali subjiciuntur. Jam Liber Quintus & postremus Crimina complectitur, hoc est tum formam, tum materiam, & executionem Criminalium Judiciorum. Hunc quinque librorum ordinem in memoriam facilè revocabunt totidem sequentis versus vocabula. *2. Totum opus ad judicia eaque tum civilia, tum criminalia refertur.*

Judex, judicium, Clerus, connubia, crimen.

Series Libri Primi Decretalium.

I. ANTECEDENTIA Judiciorum Ecclesiasticorum quæ Primo Libro continentur, referri possunt ad summa quatuor genera. Primum est Deus, ac vera in eum *Fides*. Est enim hoc fundamentum omnis sacri unde omne jus manat ad partes sive species varias Juris Pontificii; ad *Personas Ecclesiasticas*, per quas jus sacrum exercetur; atque ad modos præparandi, vel citra forensem strepitum componendi controversias fidelium, & sic vitandas Judiciorum ambages, ac juxta Divina præcepta fovendam Christianorum inter se caritatem, quæ non facilè inter lites servatur. *I. Libri primi Partes quatuor.*

II. Orditur itaque Gregorius IX. exemplo Justiniani à Titulo *de summa Trinitate & fide Catholica*, 1. ut ab Jove, id est, à vero numine principium capiat. *II. Membrum 1. Libri 1. DEUS. Tit. primus, de summa Trinitate & fide Catholic.*

III. Inde *juris* partes aggreditur. Illud partim Scriptum est partim Non scriptum: & Scriptum vel generale ut Conciliorum, ac Pontificum Romanorum atque ab illis sponte in universum, & fermè conditum, quod *III. Membrum 2. Jus.*

Tit. 2. De Constitutionib. 3. De Rescript. 4. De Consuet.

Constitutionum 2. nomine continetur: vel speciale, alio rogante emissum, quod significatur *Rescripti* 3. vocabulo: Quod autem sine scripto valet *Consuetudinis* 4. appellationem sortitur.

IV. *Membrum* 3. Personae Ecclesiasticae.

IV. Cum jus ex se mortuum quodammodo sit, nisi à Magistratu qui ejus vera vox est, ad exitum perducatur, & quasi animetur; idcirco à jure ad PERSONAS JUDICANTIUM transitus fit. Horum autem duplex inspectio est: vel enim in seipsis spectantur, quantùm ad gradum atque ordinem suum; vel quatenus aliis præsunt, & subjectorum res ac controversias dirimunt. Prior inspectio tria fermè complectitur: Primò modos adipiscendi, aut etiam abdicandi Ecclesiasticos honores, ac certis de causis temperandi eorum jura: Secundò Clericorum Ordinationem, quæ ad Ecclesiasticas Dignitates aditum præstat: Tertiò, eorumdem ubi Prælatorum titulum adepti sunt munia judiciaria.

Tit. 5. De postulat. Prælatorum. 6. De Elect. & electi potest.

Acquiruntur Prælaturæ duobus maximè modis, *Postulatione*, 5. & *Electione*. 6. Per utramque persona idonea ad sacram dignitatem vocatur: sed priori assumuntur qui aliàs digni, tamen aliquo impedimento Canonico laborant. Utramque sequi debent *Confirmatio & Consecratio*, ut spirituale conjugium Prælatorum cum Ecclesia, per Electionem inchoatum, ratum habeatur, & compleatur: atque hi tam ea quæ sunt Ordinis sui, quam Jurisdictionis ritè exequi valeant. Mutantur autem dignitates *Translatione* 7. ab una sede in aliam: qua ratione excidit priori qui novam adipiscitur. In Metropolitanis prætereà, cæterisque majoribus Prælatis, ut autoritatem jure dignitatis suæ plenè exerceant, requiritur ut *Pallium*, 8. plenioris potestatis insigne, à Sede Apostolica obtineant: quo tamen nonnisi certis diebus & locis utuntur.

7. De Translat. Episcop. 8. De Autorit. & usu Pallii.

Prælatis dumtaxat conveniunt hi acquirendæ dignitatis modi: Clericis aliis sui Tituli *Collatione*, aut ad illum *Institutione* ferè acquiruntur.

Utrique generi communes sunt amittendorum beneficiorum varii modi. Amittuntur autem Ecclesiastici tituli, honestè quidem voluntaria abdicatione, quàm *Renunciationem*, 9. sive Resignationem vocant. Ea nonnisi autoritate superioris Prælati fieri debet. Sive autem per Renunciationem & Cessionem, sive morte possessoris, aut ob crimen & per Judicis sententiam, quavis denique ratione vacaverit dignitas aut beneficium: curare debent ii, ad quos jus eligendi aut conferendi pertinet, ut vacua sedes locusve quamprimùm repleatur idoneo successore. His verò quorum ea res est, ultra statuta tempora in munere suo exequendo cessantibus, *Supplenda* est eorum *Negligentia* 10. à proximo superiori Prælato, aut à consorte Prælati Capitulo: atque his negligentibus devolvitur hujusmodi jus à proximis ad remotiores gradatim post lapsum temporis cuique definiti. Præscriptum hac in re spatium, ubi de Electione ad Cathedralem aut etiam ad Regularem Ecclesiam agitur, est trimestre: si autem de collatione minoris beneficii agatur, conceditur sex mensium tempus. Quòd si beneficium juri patronatus obnoxium sit, siquidem Ecclesiasticus sit patronatus, sex menses; si verò Laicus, quatuor menses patrono dantur ad offerendum Episcopo Clericum instituendum.

9. De Renunciat. 10. De Supplen. neglig. Prælat.

Ecclesiastici honores Clericis dumtaxat debentur. Hi Ordinatione fiunt

ſunt (qua ſimul cum inauguratione & Charactere, officium in certa Eccleſia exercendum eique debitum ſtipendium priſcis temporibus continebatur: hodie ſola Ordinum ſive graduum collatio intelligitur.) In ea ſunt ſervanda quædam, quædam vitanda. Et primò certis anni *Temporibus* celebrandæ ſunt generales & ſolemnes *Ordinationes* 11. In promovendis ſua cuique Ordini ætas aſſignata eſt, certæque requiruntur qualitates. Doctrina præſertim & honeſti Mores, atque alia, quæ in *Scrutinio* 12, ſive examine prævio, explorari debent. Ordines autem à proprio Epiſcopo, aut ab alio, etiam Epiſcopo, illius conſenſu conferendi ſunt. Non tamen majores ab eo *qui ſedi*, ſimul & dignitati *Epiſcopali renuntiavit* 13. In iis qui ad ſacras præfecturas provehendi ſunt, requiritur non ſolùm juſta *Ætas* atque aliæ *Qualitates*, ſed etiam *Ordo ſacer* 14, pro ratione officii cuique incumbentis. Sacerdotes verò, & potiori jure Epiſcopi *Sacra Unctione* 15. ad munia ſua, utpote cæteris majora, præparandi ſunt; ut & exeuntes ab hac vita, eodem modo ad extremum agonem comparandi.

TIT. 11. De téporib. Ordinat.

12. De Scrut. in Ord. faciendo.

13. De Ordinatis ab Epiſc. qui renunc. Epiſcop.

14. De ętate, & qualita. & Ord. præficiend.

15. De ſacrà Unctione.

Cavendum eſt ne Ordines aliaque *Sacramenta*, quæ Characterem imprimunt, Baptiſmus nempe, & Confirmatio, *iterentur* 16: neve Ordinibus, ſaltem abſque legitima diſpenſatione ac venia, ii decorentur quos à Clericatu arcent Canonum præſcripta; veluti ob vitium natalium filios *Presbyterorum* 17, procreatos poſt ſuſceptos à patre Ordines ſacros, alioſque illegitimè natos. Ob ſtatus prætereà ſive conditionis vilitatem *Servos* 18, niſi volente domino fuerint manumiſſi; propter obligationis civilis vinculum, Tutores, Curatores, quique alii ex rerum alienarum adminiſtratione *Reddendis rationibus obligati ſunt* 19. Ob inſignem Corporis debilitatem aut deformitatem *Corpore vitiatos* 20: ob defectum in Sacramento Matrimonii, *Bigamus* 21. vel quaſi Bigamus, Viduarum ſcilicet maritos, qui pro Bigamis habentur: denique ob alterius Prælati Juriſdictionem, cui quis ſubjectus eſt, *Peregrinos* 22.

16. De ſacram. non iterand.

17. De fil. Presb. ordinan. vel nō.

18. De ſervis non ordin. &c.

19. De oblig. ad Ratiocin. non ord.

20. De Corp. vitiat. ord. vel nō.

21. De bigamis non ordin.

22. De Cleric. Peregrinis.

Ab Ordinibus & ordinandorum perſonis tranſgrediendum ad dignitates cum Juriſdictione conjunctas, tum minores, tum majores; & cujuſque Prælati officium aut poteſtas ſpectanda. Sequuntur ergo Tit. *de Officio Archidiaconi* 23, quem Epiſcopi oculum Canones vocant, eò quòd jure communi ejus adminiſtrationi rerum & curæ perſonarum Eccleſiaſticarum invigilet: tum *de Officio Archipresbyteri* 24; *Primicerii* 25 quoque ſive Cantoris aut Præcentoris; & *de Officio Sacriſtæ* 26, quem Græci vocant Cimeliarchen; eique adjuncti *Cuſtodis* 27. quarum dignitatum vel Perſonatuum varia ſunt per diverſas Eccleſias & nomina, & jura, ac munia.

23. De Offic. Archidiac.

TIT. 24. De Off. Archypreſ.

25. De Off. Primicer.

26. De Off. Sacriſtæ.

27. De Off. Cuſtodis.

Iis quibus ex dignitate competit Juriſdictio quædam Eccleſiaſtica, Perſonæ adjungendæ ſunt, quæ aliorum vice eam exercent. Ejuſmodi ſunt *Vicarii* 28. non unius generis: alii enim, de quibus hìc propriè agitur, ſunt Vicarii Epiſcoporum, aliorumve Prælatorum; iique vel generales, penes quos eſt adminiſtratio & Juriſdictio voluntaria; vel Officiales, qui contentioſam Juriſdictionem exequuntur. Sunt & alii Vicarii Plebanorum ſive parochorum: tum Perpetui, qui Rectoris Eccleſiæ parochialis juribus ferè utuntur: tum Amovibiles, quos Curio ſibi adſciſcit ab Epiſcopo approbatos. Alterius quoque vicem in Cauſis diſceptandis obit *Judex delegatus* 29 ab Epiſcopo, vel à ſummo Pontifice: itemque *Legatus* 30 Pontificius, qui utramque habet Juriſdictionem; eamque Epiſco-

28. De Off. Vicar.

29. De offic. & poteſt. Judicis delegati.

30. De offic. Legati.

Episcopali ampliorem: sive *à Latere* Pontificis Legatus sit è Collegio Cardinalium; sive Legatus *natus*, Legatione scilicet Metropolitanæ dignitati cohærente. Minoris aliquantùm dignationis sunt, qui vulgo *Nuncii* appellantur, olim Responsales & Græcis Apocrisarii. Post hos dicendum est de iis qui jure suo utramque Jurisdictionem, eamque plenam obtinent; ideoque *Judices Ordinarii* 31. vocantur: quo nomine cum Episcopis continentur alii quoque Prælati, etiam Minores, quibus data est potestas quasi Episcopalis. Sequuntur generales Regulæ quæ ad *Judicis* 32. cujuslibet *Officium* pertinent. Inter eas non postremum locum tenet quæ jubet ut *Majoribus* & superioribus subjectionem atque *Obedientiam* 33. minores sive inferiores exhibeant, non modò Clerici & simplices Sacerdotes, sed & Prælati.

31. De offic. Jud. ordinarii.
32. De offic. Judicis.
33. De Majorit. & obedientia.

V. Membrum 4. ANTECEDENTIA JUDICIORUM.

V. Post duplicem Personarum inspectionem, quarum alia ad Ordines, alia ad Jurisdictionem refertur; priusquàm de Judiciis disseratur, tractanda breviter visa sunt eorum PRÆPARATORIA ET ANTECEDENTIA, sive ne ad Judicem eatur, sive ut per alium, aut cautè ac tutò eatur. Hæc enim propriè Judicium præcedunt. Ea partim sunt modi controversias citra Judicis Officium & notionem finiendi: Conventa nimirum partium inter se: quorum alia publica sunt, *Induciæ* scilicet *&* *Pax* 34. alia sunt *Pacta* 35. privata, & *Transactiones* 36. Alioqui veniendum erit in jus, & comparandi litigatores ad *Postulandum* 37, sive ad dicendam Causam in Judicio: idque per se, vel per Advocatos aut *Procuratores* 38; vel si res Universitatis aut Collegii agatur, per *Syndicum* 39. Videndum præterea an quid perperam gestum sit, quod rescissioni locum faciat, per *Restitutionem* in integrum, veluti si quid per *vim ac metum* 40. fuerit extortum: si *Minor* 41. deceptus fuerit, aut læsus; vel Ecclesia, quæ Minorum Privilegio gaudet: aut si *Alienatio Judicii mutandi causa fuerit facta* 42, aliave justa occurrat *Restitutionis* causa. Verùm non rarò pro Judice, *Arbitri* 43. Compromissarii sumuntur consensu partium, qui litem componant sine strepitu forensi.

TITULUS 34. De Treugua & Pace.
35. De pactis.
36. De Transact.
37. De Postulando.
38. De Procuratorib.
39. De Syndico.
40. De iis quæ vi metusve causa fiunt.
41. De in Integ. restit.
42. De alienat. Judic. mutand. Causa fact.
43. De Arbitr.

Ordo Libri Secundi Decretalium.

I. Hujus Libri summa Capita quatuor.

I. EXEQUITUR hoc Libro Gregorius IX. formam Judiciorum Civilium, & pecuniariorum, sive ORDINEM JUDICIARIUM, quo tractantur Causæ extra crimen positæ.

II. Membrum 1. Judicia in universum.
TIT. 1. De Judiciis.
2. De foro competenti.

Quatuor sunt hujus tractationis summa capita, sive Membra, ad quæ omnes ejus rubricæ revocantur. 1. Judicia in genere, 2. quæ ad litem inchoandam, 3. quæ ad prosequendam, 4. quæ ad eam, tam per inferiorem, quàm per superiorem judicem finiendam spectant.

II. Primò quidem *de Judiciis* 1. in genere, & *de foro Competenti* 2. agit, ut ostendat, cum actor sequi debeat forum rei, conveniri Clericos debere coram Ecclesiastico Judice.

III. Membrum seu Pars 2. LITIS INGRESSUS.
3. De Libelli oblat.

III. Incipiendum itaque demonstrat ab *offerendo Libello* 3, qui Actoris, Rei, ac Judicis nomen contineat, causamque ex qua actor adversus reum experiri velit. Hic verò adversus actorem non modò idoneam exceptionem proponere poterit: sed & siquid ipsi ab adversario debeatur, id

id *Mutuò* 4. *Petere*. Tum *Litem conteſtari* 5. oportet, actore ſcilicet poſtulationem ſive intentionem ſuam, reo defenſionem & contradictionem apud Judicem exponentibus. Et verò *Litis Conteſtatio teſtium receptionem præcedere* 6. debet. Priùs quoque interponendum *Juramentum Calumniæ* 7, quo litigantes jurati affirment, ſe non animo calumniandi aut tergiverſandi, ſed ſui Juris & Cauſæ fiducia ad litigandum accedere. Verùm, quia non ſemper paratas habent cauſæ ſuæ probationes, hac, aliiſque de Cauſis, *Dilationes* 8. aut ipſi petunt, aut etiam ob *Ferias* 9. dandæ neceſſariò ſunt. Præterea certus *Ordo in Cognitione* 10. ſervandus eſt, ut exceptio Rei diſcutiatur: & videndum etiam ne *Plus petat* 11. actor quàm ſibi debeatur: & ſi *Poſſeſſionis cauſa* cum cauſa *Proprietatis* 12. concurrat, illa regulariter priùs examinanda, ut conſtet uter reus, uter actor ſit cenſendus. Imprimis cavendum ut, ſi alter *Spoliatus* ſit, ante omnia *Reſtituatur* 13. Deinde Judici danda quoque opera eſt, ut litigantium *Dolus & Contumacia* 14. coerceatur: Ejus præſertim qui alteri *In poſſeſſionem miſſo* 15. per Judicis Decretum, negotium faceſſit. His adjicitur Regula Juris, qua cautum eſt ne *Lite pendente quidquam innovetur* 16. Excipitur tamen caſus, quo periculum ſubeſt ne interim *Fructus* à poſſeſſore conſumantur, reſque ipſa quæ in controverſiam deducta eſt, deterior fiat: tunc enim fructus ſequeſtro committuntur cuſtodiendi, vel *In Sequeſtrum poſſeſſio* 17. lite pendente *transfertur*; ut cauſa deciſa illi cuncta reddantur, ſecundum quem fuerit pronunciatum.

IV. Poſt hæc litis quaſi exordia, ſequitur ipſa Cauſæ diſceptatio: & ſi quidem actoris intentionem reus *confiteatur* 18, condemnationem ipſe in ſe videtur proferre: aliàs veniendum eſt ad *Probationes* 19; quarum onus incumbit actori. Earum autem duo maximè genera ſunt, *Teſtes* 20. & Inſtrumenta. Et quidem, ſi aliæ probationes deficiant, poſſunt ex cauſa *cogi Teſtes* 21. ad teſtimonium dicendum. *Inſtrumenta* 22. propriè dicta, ſunt ſcripturæ, præſertim publicæ. His adjunguntur *Præſumptiones* 23, quæ probationum vicem ſupplent, & quandoque eumdem cum probationibus effectum ac vim habent, ſaltem eæ quæ dicuntur Juris & de Jure; adverſus quas non admitti probationem jura ſanxerunt: alioqui ad *Jusjurandum* 24. ei qui negat deferendum valent.

Verùm etſi actor intentionem ſuam probet, non ſemper condemnandus eſt reus. Poteſt enim actioni adverſum ſe propoſitæ *Exceptiones* 25. opponere; in quarum numero frequentiſſima eſt longi aut longiſſimi temporis *Præſcriptio* 26, quæ adverſus Eccleſiam nunc ferè 40. annorum ſpatio finitur.

V. Ubi Probationibus, & Cauſæ adminiculis prolatis dilucidata veritas eſt, FINIS liti à Judice imponi debet. Id per *Sententiam* 27. definitivam fit; quæ niſi intra ſtatuta tempora ab inferiori Judice ad ſuperiorem appellatio interponatur, tranſit in *Rem Judicatam*. Per *Appellationem* 28. verò ſuſpenditur, & non rarò infirmatur. At ſi fortè Clericus appellationis apud Summum Pontificem proſequendæ cauſa Romam verſus iter arripuerit, hæc ei *Peregrinatio* 29. ita prodeſt, ut impedimento ſit, ne quid in ejus cauſa innovetur: longè minùs ii vexari poſſint qui *Confirmationem* 30. ſententiæ, aut etiam privilegii à ſede Apoſtolica impetrarunt.

4. De Mutuis Petitionib.
5. De Litis conteſtat.
6. Ut lite non conteſtata non proced. ad teſtium recept.
TIT. 7. De Jurament. calumn.
8. De Dilat.
9. De Feriis.
10. De ordin. Cognit.
11. De plus petit.
12. De Cauſa propriet. & poſſeſſ.
13. De reſtitut. ſpoliator.
14. De Dol. & Contum.
15. De eo qui mittitur in poſſeſſ. Cau. rei ſervand.
16. Ut lite pen. nihil innovet.
17. De ſequeſtr. poſſeſſ. & fructuum.
IV. Membrum 3. LITIS PROSECUTIO.
18. De Confeſſ.
19. De probat.
20. De Teſt. & atteſtat.
21. De Teſtibus cogen. vel non.
22. De Fide Inſtrumentor.
23. De præſumption.
24. De Jurejurando.
25. De Except.
26. De præſcriptionib.
V. Pars 4. FINIS LITIS.
TIT. 27 De ſententia & re Judicata.
28. De Appellationib. recuſat. & relat.
29. De Cler. peregrinantib.
30. De Confirm. utili vel inut.

Series

Series Libri Tertii Decretalium.

I. Hujus Libri tres possunt Partes assignari. *II. Pars 1.* DE BONIS CLERICORUM *internis.* TIT. primus De Vita & honest. Cleric. 2. De Cohabit. Cleric. & mulie. 3. De Clericis conjugatis. 4. De Cler. non resident. in Eccl. vel præb. *III. Pars 2.* DE BONIS CLERICORUM EXTERNIS: *& 1. de Ecclesiasticis.* 5. De præbend. & Dignit. 6. De Clericor. ægrot. vel debil. 7. De Institut. 8. De Concess. Ecclesiæ vel præb. non vacantis. TIT. 9. Ne sede vacan. aliquid innovetur. 10. De iis quæ fiunt à Prælat. sine consensu Cap. 11. De iis quæ fiunt à majori parte Cap. 12. Ut Ecclesia. benef. sine Dimin. conferatur. 13. De reb. Eccl. alien. vel non. 14. De Precariis *IV.* DE BONIS CLERICORUM PATRIMONIALIBUS. 15. De Cõmod. 16. De Deposit. 17. De emption. vendit. 18. De locat. conduct.

I. POST formam sive ordinem Civilium Judiciorum, tractat libro 3. Gregorius IX. præcipuam eorum MATERIAM, quam constituunt Res Clericorum, tam sacræ, quàm profanæ. Hujus itaque Libri quadripertita institui divisio potest: ut Prima pars ad bona Clericorum interna, II. ad externa referatur: III. complectatur jura Ecclesiis & Ecclesiasticis hominibus debita: IV. ipsorum erga alios officia.

II. Ad animi bona pertinent Virtutes quibus oportet Clericos Laicis prælucere: unde initium fit à *Vita ac honestate Clericorum* 1. in genere: tum speciatim agitur de Continentia eorum: cui servandæ vitanda *Cohabitatio Clericorum & mulierum* 2: & *Clerici* majores *ab uxoribus separandi* 3, quò faciliùs sanctiùsque munia sua impleant. Implere autem nequeunt, nisi assiduè *Resideant* 4. in Ecclesia vel præbenda sua.

III. Hinc ad BONA EXTERNA transitus fit, quibus Ministri Ecclesiæ ad præsentis vitæ subsidia opus habent. Horum bonorum alia ECCLESIATICA sunt, alia patrimonialia. Prioris generis sunt *Præbendæ ac Dignitates* 5, cæteraque Beneficia Ecclesiastica, sive illorum fructus; qui Clericis *Ægrotantibus vel debilitatis* 6. subtrahendi non sunt, aut prorsus denegandi. Acquiruntur autem pleraque Beneficia per *Collationem*, & *Institutionem* 7: per quas tituli eorum dantur à Prælatis: nequaquam tamen *Concedendi nisi Ecclesia vel præbenda vacaverit* 8, nec regulariter ab alio quàm ab Episcopo aliove Prælato ad quem Collatio spectat: quòd si vacaverit Sedes, successori reservatur, jure communi Collatio: *Sede* quippe *vacante aliquid innovari* 9. Canones vetant. At si Capitulum jus habeat instituendi unà cum Prælato, *nihil Prælatus sine consensu Capituli* temerè *Statuere* debet. 10, sive in Beneficiis ejusmodi conferendis, sive in rebus aliis ad Capitulum divisim aut conjunctim pertinentibus: in quibus id prævalet quod *Majori parti Capituli probatur* 11. Cæterùm *in Beneficiorum collatione*, curandum est ut *Integra & sine Diminutione conferantur* 12.

Ab adipiscendarum rerum Ecclesiasticarum modis ad modos eas administrandi Gregorius transit. Ea in re cavendum imprimis *ne res Ecclesiæ* 13, præsertim immobiles, absque legitimis & gravibus causis, nec nisi servatis solennibus *Alienentur*. Possunt nihilominus, non modò steriles, sed feraces quoque agri, ad exiguum tempus fruendi, nomine *Precariæ* 14, aut titulo emphyteuseos in perpetuum ferè concedi.

IV. Hactenus de bonis merè Ecclesiasticis: sequitur ut de PATRIMONIALIBUS, vel quasi patrimonialibus Clericorum bonis dicamus; quæ ab ipsis, sive ex contractu, sive jure successionis acquiruntur, & possidentur. Contractus nominati alii re perficiuntur, ut *Commodatum* 15, ac *Depositum* 16: alii nudo consensu constant, videlicet *Emptio venditio* 17, *Locatio conductio* 18. Nam de mandato actum *Lib.* 1. sub *tit.*

tit. 38. *de procuratorib.* Societas, quæ lucri faciendi causa iniri solet, minùs Clericos decet, quos lucri cupidos esse prohibet Apostolus. Inter Contractus qui dicuntur innominati, usu maximè frequentatur *Permutatio* 19.

19. De rerum permutat.

Alienationis species, jure Longobardico & nostro recepta, est *Feudum* 20; cum scilicet prædii dominus illud perpetuò utendum fruendum vasallo ejusque successoribus tribuit, sub fide, sive homagii lege, & militiæ aliisque oneribus: quo genere permittitur certis casibus Ecclesiæ prædia alienare. Mutuum, aliosque contractus solet plerumque securitatis causa comitari *Pignus atque alia Cautionum genera* 21, quibus creditor sibi prospicit, ut rem salvam habeat. Ea de causa interveniunt plerumque *Fidejussores* 22. Liberantur autem tum fidejussores, tum pignora, obligatione perempta, per debiti *Solutionem* 23. Jam *Donatio* 24, quæ gratuita alienatio est, ex mera liberalitate proficiscens, tum ex rebus patrimonialibus, tum ex iis quæ intuitu Ecclesiæ acquisitæ sunt, fieri potest: sed ex illis omnino liberè, ex his non ita. Sacrum enim quodammodo habetur *Peculium Clericorum* 25. ex Ecclesia & Clericatu partum: ideoque nonnisi in pios usus temerè erogandum.

20. De Feudis.
21. De pignorib. & aliis caut.
22. De Fidejuss. & usufr.
23. De solut.
24. De Donat.
25. De pecul. Cleric.

Extra contractus, quibus Clerici possunt inter vivos ab aliis acquirere, aut res suas in alios conferre: possunt etiam mortis causa ex *Testamento* 26, & legitima *Successione* 27 res nancisci, suasque, præsertim patrimoniales, transferre in alios.

26. De Testam. & ult. voluntat.
27. De Success. ab intestat.

Cum verò his duobus succedendi modis mors locum faciat, ad officium Ecclesiæ pertinet ut defunctorum Corpora *Ecclesiasticæ* tradantur *Sepulturæ* 28: cujus causa debentur certa jura *Ecclesiæ Parochiali* 29: debentur & Clericis *Decimæ* 30, prædiales imprimis, & cum his Primitiæ, aliæque Oblationes.

28. De sepulturis.
29. De Parochiis & parochianis.
30. De Decim. prim. & oblat.

Quæ hactenus diximus ad Clericos seculares spectant: alia *Regularium* ratio est 31. In his inspiciendæ sunt præsertim eorum admittendorum regulæ. Possunt autem admitti etiam *Conjugati* 32, non modò ante matrimonium consummatum, absolutè: sed etiam eo consummato, si uterque consentiat. Quin nec rejiciendi *qui ex Infidelitate conversi sunt* 33. Cæterùm Regularis vita ex tribus votis 34 substantiam capit: & quæ ad *Statum Monachorum* pertinent 35, his nituntur quasi fundamentis. Ea verò in re par est conditio Canonicorum Regularium & Monachorum. Porrò Loca ad utrosque pertinentia, & aliæ *Religiosæ Domus* 36. pietatis officiis destinatæ; itemque *Capellæ* 37, id est Ecclesiæ juri eorumdem obnoxiæ, debent Episcopo subjectionem, nisi exemptæ probentur.

31. De Regul. & transeunt. ad religion.
32. De Conversio. conjugator.
33. De Convers. Infidel.
34. De voto, & voti Redempt.
35. De statu Monachor.
36. De Religios. Domib.
37. De Capell. Monachor.

V. Sequitur ut videamus de variis subjectionis generibus, quibus Clerici, eorumve Ecclesiæ obstrictæ sunt, aliquando Laicis, plerumque superioribus Clericis; deque Ministeriis, quæ populo à Cleris exhibenda sunt. Subjectæ sunt Ecclesiæ quædam *Juri Patronatus* 38. quo præsertim continetur facultas Episcopo præsentandi Clericum idoneum, instituendum ad beneficium, quod quis sive ex rebus Ecclesiæ sive ex patrimonialibus constituit: unde hoc jus non minùs in laicos, quàm in Clericos cadit. Alia Prælatis tantùm debentur, nimirum *census* 39. sive annua pensio, cujus nunc usus apud nos ferè obsolevit, & *procuratio* id

V. Pars 3. de Juribus Ecclesiasticorum.
38. De jure patronat.
39. De Cens. Exact. & procurat.

est li-

est liberalis exceptio ac victus congruus visitanti Prælato ejusque comitibus præstandus.

6. Pars 4. De OFFICIIS CLERICORUM *in laicos.* VI. Clericorum in laicos plura sunt munia. Primum spectat ad verum Numen in commune certo ritu colendum. Id *in Ecclesia consecrata* fieri debet 40, ubi sacrosanctum *Missæ sacrificium cæteraque Divina officia celebrantur* 41. Deinde *Baptismi* solennis collatio 42: quæ à presbytero, etiam non baptizato, facta valet 43: quamquam is qui salutari lavacro tinctus non fuerit, reliqua sacerdotii munia ritè exercere non possit, nisi baptizetur atque iterum ordinetur. Dare quoque operam debent Sacerdotes, ut in Ecclesia mundè *Custodiantur* 44 *Eucharistia, Chrisma*, aliæque res sacræ. Tradenda etiam ibidem Doctrina Christiana atque Catholica, tam de rebus de quibus inter omnes constat, quàm de iis quæ in dubium ab hæreticis revocantur; veluti *de Reliquiarum & Sanctorum veneratione* 45, *de Observatione Jejuniorum* 46 *& de Purificatione mulierum post partum* 47, quæ citra Judaicam superstitionem cum Christiana reverentia servatur, reddendis scilicet Deo gratiis. His de causis novas *Ecclesias*, si plebs aucta fuerit, auctore Episcopo, *Ædificari*, veteresque *reparari* 48 necesse est: idque onus rectoribus ferè incumbit, qui Decimas aliosve cujusque loci reditus pro majori ex parte percipiunt. *Immunitatem* verò *Ecclesiarum & Cæmeteriorum* 49, ac jus asyli eis tueri clerici debent: ita tamen ut atrocia facinora penitùs impunita non remaneant. Denique oportet *Clericos & Monachos* plebi exemplum sanctitatis præbere: atque, ut orationi ac rebus divinis assiduè vacent, danda opera *Ne sæcularibus negotiis se immisceant* 50.

40. De Consecrat. Ecclesi. vel Altar.
41. De Celebra. Missar. & Sacr. Euchariſt. & divinis officiis.
42. De Baptismo & ejus effectu.
43. De Presbyt. non baptiz.
44. De Custodia Euchar. &c.
45. De Reliquiis, & venerat. sanct.
46. De observat. Jejunior.
47. De Purific. mulier. post partum.
48. De Eccles. ædific. vel repa.
49. De Immun. Ecclesiar. & Cœmeter.
50. Ne Cler. vel Monac. secular. negot. se immis.

Ordo Libri Quarti Decretalium.

I. Divisio totius Libri. I. CIVILIUM fori Ecclesiastici in Laicos Judiciorum materia præcipua est Matrimonii Sacramentum, eòque pertinet totus hic Liber Quartus. Quæ in illo tractantur, ad summa tria Capita possunt reduci: 1. ad substantiam nuptiarum, sive ad Matrimonium contrahendum: 2. ad impedimenta Matrimonii: 3. ad ejus solutionem, & soluti effectus.

II. Pars 1. de CONTRAHENDO MATRIMONIO. II. Verùm quia solent *Sponsalia* Matrimonium præcedere, sciendum est ea in duo genera Jure Canonico distingui: alia dicuntur *de præsenti*, quæ Matrimonium imitantur jure Decretalium: alia in *futurum* conferuntur, quæ propriè sponsalia sunt. Primo itaque hujus Libri Titulo explicantur *Sponsalium & Matrimoniorum* 1 requisita in genere; in his autem eminet contrahentium consensus mutuus. Requiritur præterea pubertas in Matrimonio: nam *Sponsalia contrahere impuberes* 2 *non prohibentur*; quæ & per eorum parentes ritè contrahuntur.

TITULUS 1. De Sponsal. & Matrim.
2. De desponsa. Impuberum.

III. Pars 2. de IMPEDIMENTIS MATRIMONII. III. Deinde, quia per Canones, non minùs quàm per leges, cuivis cum qualibet Nuptiæ non permittuntur, agitur sequentibus titulis de vitiis sive IMPEDIMENTIS quæ obstant matrimonio. Eorum alia ejusmodi sunt ut non modò Nuptias impediant contrahendas, sed etiam contractas dirimant, aut nullas & omninò inutiles efficiant: alia sunt

tantùm prohibitoria. *Clandestini* 3 vitium, nunc ad primum genus refertur ex Concilio Tridentino. Ejusdem generis habentur *Sponsalia* de præsenti priùs contracta *cum alia persona* 4: non ita Sponsalia de futuro. *Conditio* quoque *Sponsalibus addita* 5, si Matrimonii substantiam evertat, illud irritum efficit: non si turpis dumtaxat, aut impossibilis sit. Hæ quippe conditiones circumducuntur, & pro non scriptis habentur. Votum quoque, non quidem privatum, sive simplex; sed *Solenne*, aut *ordinis sacri* 6. susceptioni inhærens, conjugium inutile reddit. *Adulterium* prætereà, si cum machinatione in necem conjugis conjunctum sit, Nuptiis inter adulteros prorsus obest 7. Iis tamen nec *Lepra* 8, nec *Servitus* 9 obstant: nisi ex errore personæ liberæ cum servili tanquam libera contrahentis: alioqui nec liberis ex servo natis nocet, quantùm ad statum, si ex *Libera matre* fuerint *procreati* 10. Sed inter præcipua Matrimonii impedimenta haud dubiè numeratur *Cognatio*, quæ triplex est, *Spiritualis* 11 ex Sacramentis Baptismi & Confirmationis: *Legalis* 12, sive Civilis, ex Adoptione: & *Naturalis*, sive ex illicito coitu 13 sive ex licito: itemque *Affinitas*, si Matrimonium seu Nuptias præcedat. Cognationem omnem naturalem *Consanguinitatis* 14 nomine comprehendunt Canones, at Jure Civili Consanguinei propriè dicuntur fratres ac sorores eodem patre geniti. His adjicitur *Impotentia coeundi* 15. Secundi generis Impedimentum oritur ex *Interdicto Ecclesiæ* 16.

Sequitur præcipuus Matrimonii Effectus, ut suscepti ex eo *Liberi Legitimi* 17. sint.

Sed *Matrimonii* Vitia proponere, sive *Accusare* 18 & contra illud testificari *possunt* Parentes præsertim & Cognati. Admittuntur & extranei ad eam accusationem, si maturo consilio id ex conscientia faciant, ut veritas Impedimentorum, si quæ sint, elucescat.

IV. Si justa causa apparuerit, pronunciatur *Divortii* 19 sententia, vel nullum ab initio fuisse Matrimonium declaratur: nisi ejusmodi causa sit, quæ separationem tantùm conjugum, non plenum divortium inducat. Inter Accessoria Matrimonii est *Dos*, quæ ad expedienda Matrimonii onera marito datur ex parte uxoris; & *Donatio propter nuptias*, quæ in uxorem confertur à marito, aliæque inter eos *Donationes* 20. Earum ratio habetur soluto justis ex Causis Matrimonio. Quod si primæ Nuptiæ inutiles fuerint pronunciatæ, aut alterius morte solutæ, superstiti licet absque infamia ad *Secundas Nuptias* 21 convolare.

3. De Clandestina desponsat.
4. De Sponsa duor.
5. De conditionib. apposit. in desponsat. &c.
6. Qui Clerici vel voventes &c.
7. De eo qui duxit in Matrim. quam polluit per adulter.
8. De conjug. leprosor.
9. De conjug. servor.
10 De natis ex lib. ventre.
11. De Cognat. Spirituali.
12. De cognat. legal.
13. De eo qui cognovit. consang. uxoris.
14. De Consanguinit. & affinit.
TIT. 15. De Frigidis & malefic.
16. De Matr. contracto contra interd. Ecclesiæ.
17. Qui filii sint legit.
18. Qui Matrim. Accusare possint, &c.
IV. Pars 3. de solutione Matrimonii, & dissoluti effectibus.
19 De Divortiis.
20. De Donat. inter virum & uxorem &c.
21. De Secundis Nuptiis.

Series Libri Quinti Decretalium.

I. Membra hujus Libri tria.

I. HOC postremo *Libro* agitur de iis quæ ad *Criminalia Judicia* pertinent: quæ tractatio in tria generalia membra dividitur. Differit enim Gregorius, 1. de MODIS INSTITUENDI JUDICII CRIMINALIS: deinde de CRIMINIBUS ipsis, quæ horum Judiciorum materiam constituunt: ac denique de POENIS CANONICIS, quibus Crimina puniuntur, & finiuntur ea Judicia.

II. Membrum 1. Modi Iudicii Criminalis inchoandi.
TIT. 1. De Accusat. inquisit. & denuntiat.

II. Initio itaque tres modi indicantur inchoandi Criminale Judicium, *Accusatio* nempe, *Inquisitio* & *Denunciatio* 1.

III. Membrum 2. Crimina.
2. De Calumniator.
3. De Simonia, &c.
TIT. 4. Ne Prælati vices suas vel Ecclesias, &c.
5. De Magistris &c.
6. De Judæis, Saracenis &c.
7. De Hæreticis.
8. De Schismat.
9. De Apostatis, & reiterantibus Baptisma.

III. Criminum quædam in ipso judicio committuntur, veluti *Calumnia* 2: pleraque extra & ante judicium. Eorum alia communia sunt, tam Laicis, quàm Clericis: alia Clericorum propria. Prioris generis Crimina vel in Deum ipsum committuntur, vel Proximum lædunt. Divinam majestatem offendunt primò quidem *Simonia* 3, qua spiritualia temporalibus commutantur, & quasi venduntur & emuntur. Ejus duæ sunt species, quæ ad Simoniam ideò referuntur, quòd per Canones prohibitæ sint; Altera, si *Prælati Ecclesias vicesvè suas sub annuo censu concedant* 4 & quasi locent: Altera est si Prælati *à Magistris*, qui gratis Clericos vel pauperes docent, aliquid exegerint pro concedenda ipsis *Licentia docendi* 5. Sequuntur alia in Deum Crimina, quæ ad religionem ferè pertinent, *Judaismus* scilicet & *Mahometismus*, quas superstitiones amplectuntur *Judæi & Saraceni* 6: tum *Hæresis* 7 *& Schisma* 8 sive secessio ab Ecclesia Catholica: itemque *Apostasia* 9, tum à vera fide ad idololatriam, tum à statu Religioso ad secularem vitam: cui adjungitur etiam Anabaptismus, sive *Baptismi iteratio*.

10. De iis qui filios occidefunt.
11. De Infant. & languid. expositis.
12. De Homici. volunt. vel casual.
13. De Torneamentis.
14. De Cler. pugnāt. in Duello.
15. De Sagittariis, & Ballistar.

In Proximum committuntur Crimina, quibus aut alterius vita appetitur, aut honos & fama sive existimatio læditur, aut etiam eripitur vel imminuitur res familiaris. Ea sunt primò *Parricidium*, quod non modò à liberis in parentes, sed & vice versa ab iis perpetrari intelligitur qui *Filios occidunt* 10; quibus annumerantur qui *Infantes & languidos exponunt* 11 aliorum misericordiæ, quam ipsi non habent. Proximum est *Homicidium*, quod aut *voluntarium* est, *aut casuale* 12. Ad voluntarium referuntur *Torneamenta* 13, sive cruenta hastiludia: & magis adhuc *Duella* 14, sive Monomachiæ & singularia certamina; quæ cum omnibus Christianis vitio vertantur, *Clericis* maximè indigna & impia habentur. Eodem pertinet Ars *Sagittariorum & Ballistariorum* 15. sacris Constitutionibus improbata.

16. De Adulter. & stupro &c.
17. De Raptoribus, incendia. & violator. Eccl.

Agitur posteà de *Adulteriis & stupro* 16. aliisque illicitis conjunctionibus: ac deinde *de Raptoribus* 17 sive de iis qui Virgines aut viduas rapiunt, deque iis qui aliena bona invadunt, vel qui *Ecclesias* per sacrilegium *violant*.

18. De Furtis.
19. De Usuris.
20. De Crimin. falsi.
21. De Sortileg.
22. De Collus. detegenda.

Sequuntur *Furta* 18; & non absimiles furtis *Usuræ* 19: itemque *Falsi Crimen* 20, quo plerumque homines ad fraudandum re sua proximum utuntur: ut & *Sortilegiis* 21 ac maleficiis ad damnum eidem inferendum. Accedit ad hæc *Collusio* 22. accusatoris cum reo, quo judicium inter-

ver-

vertitur, ut reus contra jus absolvatur. Illud quoque advertendum est in *Delictis* puniendis, *Puerilis* ætatis infirmitati 23 aliquatenus indulgeri. 23. De Delict. puteror.

Hactenus actum est de criminibus quæ communia sunt, tam Laicis, quàm Clericis: videamus ea quæ Clericis magis crimini vertuntur, veluti *Venatio* 24 cruenta ac tumultuosa: *Percussio* 25. seu verberatio alterius: atque in fratres *Maledicentia* 26. 24. De Clerico venatore. TIT. 25. De Clerico percuss.

Subjiciuntur ea quæ omnino Clericorum propria sunt. Horum alia circa ipsum ordinem exercendum aut suscipiendum versantur: nimirum si *Excommunicati*, *depositi* vel *interdicti* sacra *administrent* 27; si in *Ordine*, *quem non acceperunt, ministrare* præsumant 28; si *per Saltum* ad Majorem Ordinem, prætermisso 29 inferiori, se promoveri curaverint: aut si *Furtim* & sine examine fuerint *Promoti* 30. 26. De Maledicis. 27. De Cler. excomm. depos. vel interd. ministrante. 28. De Cleric. non ordinato ministr. 29 De Cler. per saltum promoto.

Præterea peccare possunt, tum *Prælati excedendo* jurisdictionem suam in inferiores, tum *Subditi* à subjectione superioribus debita *Recedendo* 31. Peccant etiam in pares si *Novum aliquid* præter jus, in alios audeant, vel usurpent; quo casu qui læditur *Novum opus nunciare* 32 potest. Delinquunt & ratione *Privilegiorum*, tam qui ea violant, quàm qui eis abutuntur 33. Sed quoniam, qui alicujus criminis reus agitur, aut eo nomine infamia laborat, non semper convinci potest per idoneos testes, aut aliis certis argumentis: inventum est remedium *Purgationis Canonicæ* 34 explosa *Vulgari* 35, qua Deus tentabatur. 30. De eo qui furtivè ordin. suscepit. 31. De excessibus Prælat. & subditor. 32. De Novi oper. nunciat. 33. De privil. & excessib. privilegiator. 34. De Purgat. Canonica. 35. De Purgat. vulgari.

Subjicitur Titulus *de Injuriis & Damno dato* 36: cujus hic collocandi tituli non alia facilè ratio occurrit, quàm quòd Injuria & Damnum inferatur iis qui falsò accusati ad Purgationem adiguntur: alioqui enim hæc delicta iis annumeranda erant, quæ tam à Laicis, quàm à Clericis contra proximi honorem aut bona committuntur. 36. De Injur. & Dam. dato.

IV. Hæc ad varia criminum genera pertinent, quæ in Ecclesiastico foro agitantur: superest ut explicentur eorum POENÆ CANONICÆ. De his generatim 37 priùs differitur: deinde verò speciatim *de Pœnitentiis* 38, quæ secundum Canones cuique crimini infliguntur: tum *de Excommunicatione* aliisque censuris, *Suspensione*, *Interdicto* 39. Denique exemplo Digestorum Justiniani, finem operi Gregorius imponit adjectis generalibus Titulis *de Verborum significatione* 40, & *de Regulis Juris* 41. *IV. Membrum 3. Pœna Canonicæ.* 37. De Pœnis. 38. De Pœnitentiis & remissionib. 39. De Sentent. excommunic. 40. De verbor. signif. 41. De Regul. juris.

CAPUT XX.

De Rubricis Decretalium & allegandis earum locis.

I. UT in reliquis, ita in Librorum partitione, Codicem Justiniani Gregorius IX. seu potiùs Bernardus Papiensis, ut jam diximus, imitatus est in sua Collectione. Exemplo itaque Codicis, constant harum quoque Decretalium Libri *Titulis*: Tituli in capita, sive *Capitula*, dividuntur: hæc ubi prolixiora sunt, in *Paragraphos*. *1. Comparantur Tituli Decretalium cum titulis Codicis.*

II. Tituli, *Rubricarum* nomine intelliguntur, quòd olim Rubrica sive *2. Unde dicta Rubrica, & ea-*

Pranot. Canonic. Doujat. Dd minio

rum in Decretalibus numerus, atque Index. minio notarentur. Sunt autem in toto Decretalium opere Rubricæ sive Tituli omninò 185. Earum quinque suprà octoginta ex Justiniani Codice desumptæ sunt. Integrum omnium ordinem oratione soluta, & per singularum vocum indicia, stricta oratione, videre est in omnium Editionum fronte. Capitum quoque index alphabeticus indici Rubricarum subjici consuevit.

3. Quomodo laudentur loca sive auctoritates Decretalium. III. In laudandis Decretalium locis hæc ratio servatur, ut Capituli, quod citatur, primæ voces, aut numerus, vel cum numero verbum initiale præmittatur; atque interjecto vocabulo *extrà*, vel *apud Gregorium*, subjiciantur verba Rubricæ, sive Tituli sub quo caput illud positum est: sed plerumque abbreviata. Exempla rem clariorem efficient; veluti *capitulo cum in cunctis 7. §. inferiora, extrà, de Electione & Electi potestate.* Item *cap. tuam non credimus, in parte decisa, de ordine cognitionum apud Gregor. Cap. ut famæ 35. verf. & utrùm, in part. dec. de Sentent. Excommunic.*

4. Abbreviationes & notæ, ubi. IV. Abbreviationes & Notas utriusque juris quas disciplinæ Canonicæ studiosis familiari usu cognitas esse oportet, utpote sine quibus allegationes intelligi nequeant; in fine synopsis Isagogicæ juris Pontificii, atque in Appendice Institutionibus Lancelotti adjecta, in gratiam Tironum, adscribi curavimus.

CAPUT XXI.

De Sexto Decretalium.

1. Quando & ex quibus compositus fuerit Sextus Decretalium. I. POST Quinque Decretalium Libros à Gregorio IX. editos, duobus voluminibus constare cœpit Juris Pontificii corpus, Decreto ac Decretalibus; atque in eo statu per annos paulò minùs 70. Jurisprudentia Canonica mansit. Conditæ quidem à sequentibus Pontificibus fuere Constitutiones non paucæ: sed nonnisi circa annum 1300. in unum volumen digestæ fuerunt. Id Bonifacii VIII. opera contigit, qui partim suas, partim superiorum post Gregorium IX. Pontificum, ipsiusque Gregorii posteriores Decretales collegit, & simul cum illis duorum Conciliorum generalium Lugdunensium Decreta: quorum alterum anno 1245. sub Innocentio IV. alterum anno 1274. sub Gregorio X. habita fuerant.

2. Unde Sexti appellatio. II. Hæc Compilatio SEXTI nomine ab auctore donata est, quòd Librum suum Quinque Libris voluminis Gregoriani annecti voluerit: ut totum Decretalium opus senarium Librorum numerum, illo adjuncto, complectens, perfectam, ut ipse ait, in rebus agendis formam tribueret, & in moribus disciplinam. Etenim senarius numerus perfectus habetur. Addit Bonifacius in præfatione, se ab instituto decessorum suorum, collectorum scilicet priorum, & præsertim Innocentii IV. & Gregorii X. de quibus glossa, *verbo morem prædecessorum*, discessisse. Illi enim novas à se promulgatas constitutiones, unà cum antiquis, uni & eidem volumini sub eadem serie, iisdemque titulis inseri jusserant: Se verò ideò Compilationem suam seorsim edidisse, ne inutilia fierent

Gre-

Gregorianæ Collectionis Exemplaria, & nova hæc editio minoribus impensis comparari posset. Quæ quidem cautio eò magis illis temporibus necessaria videbatur, quòd nondum cognita esset ars typographica.

III. Hunc *Sextum Decretalium* Librum Bonifacius per venerabiles Gulielmum de Mandagotto Archiepiscopum Ebrodunensem, & Berengarium Fredoni Biterrensem Episcopum, perque Magistrum Richardum de Senis sanctæ Romanæ Ecclesiæ vice Cancellarium Juris utriusque Doctorem (qui omnes posteà ad Cardinalitiam dignitatem evecti sunt) ita recenseri fecisse docet, ut pluribus ex ipsis Decretalibus (cum vel temporales, aut sibi ipsis vel aliis juribus contrariæ, seu omninò superfluæ viderentur) penitùs relecatis: reliquas, quibusdam tamen abbreviatis, & aliquibus in toto vel in parte mutatis, correctis, detractis, additis non paucis, prout expedire viderit, in unum Librum, cum nonnullis suis Constitutionibus, redigi mandasse. *3. Per quos hoc opus à Bonifacio perfectum, & qua methodo.*

IV. Constat autem hæc Sexti Collectio totidem Libris quot & Gregoriana; atque in ejus quinque Libris idem Titulorum ordo servatur: adeò ut videatur hic Sextus anterioris illius Collectionis appendix, eidem Decreta posteriora supplementi loco adjiciens. Sed quamvis in Libros quinque distincta sit hæc Compilatio superioris imitatione: mole tamen sua vix singulos Decretalium Libros tota exæquat. *4. Idem ordo Librorum Sexti & Decretalium Gregorii.*

V. Præter Conciliorum Lugdunensium placita, continet Sextus Decretales per octo Pontifices a Gregorio usque IX. & anno 1230. aut circiter, ad Bonifacium VIII. & annum 1298. editas: ut constat ex die quo data est hæc Collectio, notato in extremo libro quinto: Nonis nempe Martii Pontificatus Bonifacii anno 4. *Titulos* habet novem & septuaginta, atque in his capita 359. *5. Tempus Sexti editi; & Titulorum, ac Capitulorum Numerus.*

VI. Inscriptio capitis primi de Præbendis, quæ in quibusdam Codicibus Clementem III. autorem præfert, non parùm suspecta est, eò quòd Clemens III. annis 39. antè Gregorii IX. Compilationem è vivis excesserit: Bonifacius autem VIII. in præfatione Sexti profiteatur se iis tantùm Decretalibus colligendis operam dedisse, quæ post volumen à Gregorio IX. compilatum editæ essent. Simili de causa dubiæ quoque sunt nonnullæ aliarum Collectionum Epigraphæ. *6. Inscriptiones quædam dubiæ.*

VII. Citantur ex hoc Libro loca eodem ferè modo & formula, ac ex Gregorii Decretalibus, nisi quòd, loco particulæ *Extrà*, aut vocum duarum *Apud Gregorium*, subjiciuntur verbis cujusque rubricæ hæ voces *in Sexto*, vel *Libro sexto*, aut *apud Bonifacium*: veluti, *Cap. ubi periculum 3. de electio. lib. 6.* aut *in VI.* *7. Forma allegandi loca hujus Libri.*

CAPUT XXII.

De Clementinis.

I. POST Benedictum XI. aliàs X. Bonifacii VIII. successorem, CLEMENS V. Aquitanus, Avenione sedit. Is Constitutiones genera- *1. Quis autor Clementinarum.*

neralis Concilii *Viennensis*, cui præfuit anno 1311. unà cum nonnullis aliis suis Constitutionibus atque Epistolis Decretalibus, ante, aut post prædictum Concilium emissis, colligi curavit, atque ad editionem parari.

2. A quo & quando eæ promulgatæ. II. Sed eo ante promulgationem defuncto, proximus ejus successor *Joannes XXII.* eas autoritate publica donatas edidit VIII. Kalendas Novembres anno secundo Pontificatus sui, quemadmodum in Epistola seu præfatione huic Collectioni præfixa testatur: id est anno Christi 1317.

3. De hac Collectione qui proximis temporibus scripserint. III. De hac Compilatione videndus Martinus Polonus in Vita Clementis V. & autor Anonymus Vitæ ejusdem Pontificis: itemque Glossa Clementinarum in hæc præfationis verba, *De cætero in judiciis*, versiculo *Circa hæc sciendum*: ubi de Concilii Viennensis Decretis agit Glossator, notatque aliquas ex his Constitutionibus à Joanne XXII. correctas.

4. Unde Clementinarum nomen; & earum ordo. IV. Hæ Constitutiones, quòd solum *Clementem* quintum, partim per se, partim per Synodum universalem ab eodem celebratam, autorem habeant, CLEMENTINÆ dictæ sunt: licèt autor sub titulo Libri VII. *Decretalium* vulgare destinasset. In iis idem *Ordo*, qui in superioribus Collectionibus est observatus.

5. Numerus Titulorum & Capitum. V. Rubricas in quinque Libros sparsas, numero 51. Capitula 107. complectitur hæc Compilatio.

6. Allegandi modus. VI. In laudandis ejus locis, idem servatur modus, qui in citandis Gregorii Decretalibus, ad finem tituli citati adjectis duabus vocibus *In Clementinis*: vel ita, ut laudetur unaquæque Decretalis sub nomine *Clementinæ*, adjecto deindè titulo sub quo ea continetur. Exempli causa: *Cap. unico de homicidio, in Clem.* aut, quod idem est, *Clementina, si furiosus, de homicid. volunt. & casuali.*

CAPUT XXIII.

De Extravagantibus Joannis XXII. & Communibus.

1. Extravagantium in genere appellatio unde. I. OBSERVATUM antea est omnes Pontificias Constitutiones post Decretum Gratiani compositas, Communi EXTRAVAGANTIUM nomine designatas fuisse, eò quòd *Extra* volumen illud recepti priùs juris vagarentur: ideoque & primam earum Compilationem sub titulo *Breviarii Extravagantium* à Bernardo Papiensi editam.

2. Cur Decretales Gregorii per vocabulum extrà intelligantur. II. Verùm postquàm in lucem exiit Collectio Gregorii IX. cum non ampliùs vagarentur Decretales in ea comprehensæ, utpote jam certum in corpus atque ordinem redactæ, & Pontificia munitæ autoritate, & tamen extra primum juris Corpus consisterent; Doctores ejus temporis indicandæ huic Collectioni solum vocabulum *extrà* retinuerunt.

3. Novæ Constitutiones Extravagantes dicuntur. III. Ab eo tempore nomen *Extravagantium* ad novas Constitutiones translatum est, quæcumque corpori Juris insertæ non essent. In eo tamen extant hodiè duæ *Extravagantium* Compilationes, una Joannis XXII. altera plurium Pontificum, quæ Communes vocantur.

IV.

IV. Joannes enim XXII. vulgò nuncupatus, Avenione 4. Idus Novembris, anno Pontificatus sui nono, id est Christi 1325. proprias Constitutiones numero 20. sub 14. titulis uno libro promulgavit. Hæ idcircò, ni fallor, Extravagantium nomen retinuerunt, quia licèt ab autore robur habere jussa videatur hæc Collectio, ut cui ad finem addita fuerit solennis clausula *Nulli ergo* &c. tamen non, ut priores Collectiones, speciali Rescripto confirmata atque ad Universitates studiorum transmissa invenitur. Idque ideò videri potest prætermissum à Joanne XXII. quod in animo habuerit pleniorem, procedente tempore, suarum Decretalium Collectionem componere. Et verò in Compilatione sequenti plures, quàm in hac, occurrunt ejusdem Joannis XXII. Constitutiones, nempè 29. pleræque hac Collectione anteriores: & clausula confirmatoria, *ad Capit. ult. de verbor. signif.* adjecta potuit ad illam solam Decretalem referri: nam ea clausula in aliis quoque ejusdem sequentis Compilationis Constitutionibus reperitur. *4. Extravagantes Joannis XXII.*

V. At quæ *Communes Extravagantes* dicuntur, ideò nomen Extravagantium, quod priùs habebant, nunc quoque, licèt in Juris Pontificii Corpus translatæ, retinent, quòd hæc Collectio non autoritate Pontificia, sed privati hominis studio, fuerit concinnata. Id paulò post annum Christi 1484. videtur contigisse. Etenim *Capitulum 2. Tituli de reliquiis & veneratione Sanctorum*, quæ, si tempus spectetur, postrema Decretalis est hujus Compilationis, à Sixto IV. edita est anno 1483. Vocantur autem *Communes* quòd, non unius Pontificis Romani sint, quemadmodum Extravagantes Joannis XXII. sed complurium, nempe quinque & viginti Pontificum, ab Urbano IV. (si vera est inscriptio prior cap. 1. de simonia) ad Sixtum IV. prædictum, qui per annos plusquam 220. sedem Apostolicam tenuerunt, ab anno 1262. ad 1483. 5.

VI. Distincta est hæc Collectio in Libros quinque, sicut Gregoriana, complectiturque Titulos 35. Capitula 74. Ejus loca sic laudantur: *Cap. super Cathedram, 2. de sepulturis, in Extravagantibus communibus*; vel *in communib.* aliàs *Extravagante communi super Cathedram, de sepultur.* Ex superiore autem Collectione ita citantur Capitula, *Cap. execrabilis, de præbendis & dignit. in Extravag. Joannis XXII.* sive, *Extravag. 1. Joan. XXII. de præbendis.* *6. Divisio Extravagantium communium, & earum ac præcedentium citatio.*

VII. Hæ sunt Canonum, id est Decretorum, & Decretalium, sex Collectiones, quibus constat Corpus juris Canonici, quo vulgò utimur. Sed cum novæ negotiorum formæ, identidem emergentes, nova in dies Legum remedia postulent: insecuti Pontifices, numero 28. magnum Decretalium numerum, sub *Extravagantium* aut *Bullarum* nomine, ad hæc tempora protulerunt. Concilia quoque generalia quinque habita sunt, *Constantiense, Basileense, Florentinum, Lateranense V. & Tridentinum*; præter Provincialia benè multa. Ex his novam fieri Collectionem, autoritate publica munitam, non parum fortè interesset rei Christianæ. Ejus specimen aliquod tentatum à nonnullis, ut mox ostendemus, ubi de autoritate Decretalium dixerimus. *7. De posterioribus Extravagantibus.*

CAPUT XXIV.

De Autoritate Decretalium Gregorianarum, Sexti & reliquarum Collectionum.

1. Decretales habent autoritatem Pontificiam ab ipso Gregorio.
a In vita Henrici III. Anglor. Regis.

I. De majorum Decretalium per Gregorium IX. Editione ita loquitur Matthæus Paris [a]: *Decretales sub quodam compendio eleganter abbreviatas, & collectas, solemniter & authenticè per totius mundi latitudinem legi præcepit, & promulgavit.*

Differt Collectio Decretalium Gregoriana, à Gratianæa Decretorum Collectione, quòd illa Pontificiam autoritatem adjunctam habeat, ipsius Gregorii IX. speciali Epistola loco præfationis præfixa, apertè declaratam: Vult enim ut hac Compilatione universi utantur in Judiciis & in foris: quod quamvis aliquatenus in Gratiani volumine receptum sit, id tamen nulla nititur Constitutione; sed usu dumtaxat & tacito consensu valet, ut suo loco diximus.

2. Potior autoritas Decretalium quàm Decreti.
b De jure sacro.

II. Hinc apparet hujus Decretalium Collectionis non minus, imò etiam majus esse robur, quàm Collectionis illius Decretorum. Ideò non sine causa Boetius Epo [b] in eos invehitur, qui Decretales præ Decretis contemnendas esse putant; quasi non omnes auctorum Classes in utroque volumine eædem sint; aut quasi Pontificum comprobatio legitimis Conciliis, & vice versa Conciliorum assensus & veneratio pontificiis Decretis, accedere & utraque autoritas amicè in idem convenire non debeat.

Nemo certè negare potest quin posteriora jura prioribus potiora haberi consueverint, ex recepta *l. ult. Dig. de Constitutionibus Principum.* Publicam igitur, certamque harum Decretalium vim, atque autoritatem esse ambigendum non est: quæ in Regionibus quidem quas Obedientiæ vocant, absolutè: in Gallia provinciisque liberioribus, maxima ex parte viget; nisi si quæ Constitutio, aut non statim in usum recepta, aut contraria posteà vel Constitutione, vel Consuetudine fuerit inumbrata.

3. Rationes indicat P. Marca.
c Lib. 3. de Concord. Sacerdotii & Imperii c. 6.

III. Et verò rectè Illustriss. Petrus de Marca [c] Decretalium autoritatem ac necessitatem ex duobus maximè capitibus probat. I. quòd Judiciorum Ecclesiasticorum potestas præcipua, quæ olim in plerisque Causis penes Synodos provinciales erat; postquàm hæ frequentari desierunt, in summum Pontificem necessariò transferenda fuerit: cui & de iis rebus quæ ad ipsum disceptabantur, condendarum Constitutionum incubuerit onus. Sed præterea præscribendæ fuerunt formulæ Cognitionum, tam in Curia Romana & Tribunali Pontificio, quàm in provinciis per delegatos, Pontificum rescriptis Judices, instituendarum: cum hæ antea in Ecclesia minùs solenni ordine exercerentur. II. Quòd nova Ecclesiasticæ politiæ ratio, seu facies introducta, novum quoque judiciorum usum postulaverit. Ea verò pluribus ex caussis orta, atque imprimis ex Beneficiorum ab Ordinationibus sejunctione, ex Impedimentis Matrimonii ad tuendam publicam honestatem in-

trò-

troductis, & revocata ad solum Ecclesiasticum forum hujusmodi, aliarumque Causarum cognitione: ex temperato deinde Excommunicationum & publicæ Pœnitentiæ rigore; ex multiplicibus Monachorum & regularium generibus, & concessis cuique Ordini, Monasterio, aut Collegio exemptionibus: quæ omnis rerum & negotiorum varietas novum jus pro utilitate Reipublicæ Christianæ vel ab invitis Pontificibus extorsit. Ex his elucet perspicuè Decretalium cognoscendarum necessitatem omnibus incumbere, qui Canonici juris peritiam affectant: ita tamen, ut non idcirco Juris antiqui notitia prætermittatur; sed cum novis antiqua comparentur, quò progressus Juris, ac mutationum causæ perspiciantur.

IV. Probat idem eruditissimus Archiepiscopus veram Ecclesiæ Gallicanæ Libertatem, non, ut Jacobus Leschasserius volebat, solo veteri jure metiendam, quod paulatim Curiarum Decretis in usum revocari oporteat: sed in recto, tum prisci, tum recentioris Juris usu positam esse. Neque alia mens fuisse videtur, sive Sancti Ludovici in Pragmatica sua sanctione, sive Caroli VI. aliorumve Regum, ac totius Ecclesiæ Gallicanæ, cum eam Libertatem in jure communi versari asseverarunt. Eo quippe nomine jus intelligebant, tum Gratiani Decreto, tum Decretalibus comprehensum. Etenim veteris Canonum Codicis exigua illis temporibus notitia erat: & nomine Conciliorum generalium, non minus posteriora, Lateranensia nimirum, Lugdunensia & Viennense, quàm prima octo œcumenica, ex illius seculi sententia, continebantur: Illis omnibus autoritas in rebus fidei attribuebatur, ut patet ex Concilii Constantiensis, regnante eodem Carolo VI. celebrati, sess. 39. Nec dispari ratione in iis quæ spectant ad disciplinam, constituta Decretalium, utpote utilitate publicæ accommodata, ferè omnia apud nos servari animadvertit idem Illustr. Antistes [d], & Decretales apud nos in Judiciis & Magistratuum Regiorum Tribunalibus vim legum Ecclesiasticarum, paucis exceptis, obtinere testatur.

4. Earum usus cum Libertatibus Ecclesiæ Gallicæ conjungendus ac temperandus.

d Lib. 1. cap. 9.

V. Carolus quidem Molinæus in Commentariis ad Edictum Henrici II. contra parvas datas, ut vocant [e], notat in regiis Registris extare Consilium ab Eudone Burgundiæ Duce Regi datum, ne permitteret novas Pontificum Constitutiones in Regno admitti: additque eas revera non admitti in iis quæ ad Jurisdictionem secularem pertinent: imo nec in spiritualibus, si Ecclesiæ Gallicanæ juribus & Libertatibus adversentur: idque mirum non esse ait, cum nec Curia Romana recipiat omnes Decretales, quamvis publicis Constitutionibus contineantur. Secundum hæc Franciscus Florens [f] negat Collectiones ullas Decretalium in Gallia receptas fuisse publica autoritate. Verùm quamvis Regia sanctione nominatim constitutum non sit ut Decretales pro legibus observentur: sufficit ad earum apud nos tuendum robur, quod ipsarum jure omnia per Galliam Tribunalia, non invitis, sed scientibus & volentibus Christianissimis Regibus, utantur: quandoquidem diuturnus usus, à Principe non improbatus, legis vim obtinet: præsertim cum apertè jus commune ejusque usum probando, mentem suam satis Reges nostri aperuerint.

5. Quid de his sentiendum.

e Glossa 15.

f In præfat. de autor. Grat. & aliar. Collect.

VI. Fatendum tamen quasdam in his reperiri quæ minoris sint in Gallia usus. Estque observatu dignum non modò ex prioribus Collectio-

6. Observatio.

nibus non pauca à Raymundo prætermissa, aut immutata esse, pro potestate eidem à Gregorio IX. concessa: sed etiam à Correctoribus Romanis nonnulla ex prioribus Gregorianæ Collectionis Editionibus, tum in textu, tum in Glossa quoque, vel deleta dici, vel aliò detorta. Atque hæc de autoritate Decretalium Majorum.

7. De Autoritate Sexti in Gallia. VII. Quod attinet ad SEXTUM DECRETALIUM, sunt qui negant illius parem ac reliquarum Collectionum apud Gallos vim esse, idque propter gravissima dissidia quæ inter ejus autorem Bonifacium VIII. & & Philippum Pulcrum Francorum Regem intercesserunt: quod olim observatum in Glossa *ad Capit. cupientes 16. de Elect. d. libr. 6.* notat Franciscus Florens [g], qui hæc illius Glossæ verba refert secundum aliquos, *Constitutiones istius Compilationis non sunt receptæ in hoc Regno.* Sed ea Glossæ verba, cum aliis quibusdam ad Regum nostrorum Jura Regalia pertinentibus, nonnulli viri docti à Correctoribus Romanis sublata fuisse frustra suspicantur. Ea etenim desiderantur etiam in Editione Caroli Molinæi, quæ antiquior est quàm Romana Gregorii XIII. cujus autor hæc utique omissurus non videtur, si in ejus Exemplari occurrissent. Verisimilius itaque est ab aliquo Doctore Gallo ea Glossis fuisse inserta. Et verò, quamvis ab Ill. Lud. Servino anno 1598. moniti publicè fuerint Antecessores Sextum hunc legendum non esse, quasi legem faceret; & quamvis Florens idem in dissertatione de origine Juris Canonici, dixerit Sextum in Judiciis apud nos non eandem obtinere potestatem ac reliquas Collectiones: indubitatum tamen est, non solùm in scholis hunc librum Doctrinæ causa exponi, quod & statuta Facultatis Juridicæ Parisiensis præcipiunt; sed & ejusdem jura in plerisque Causis vigere, non secus ac cæterarum Compilationum, quatenus scilicet cum Regiis juribus aut Constitutionibus, sive cum Libertatibus vel privilegiis Gallicanis non pugnant: nec aliquid ei detraxisse credendum est simultates Bonifacii cum Philippo, præsertim cum illarum initium promulgatione hujus libri posterius fuerit. Nec multùm diversa ratio est Clementinarum & Extravagantium.

g In præfat. de methodo, & autor. Collect. Grat. &c.

CAPUT XXV.

De Bullis, seu posterioribus Extravagantibus; & Bullario.

1. Varia significationes nominis Bulla. I. APUD Romanos olim *Bulla aurea* insigne erat puerorum prætextatorum, aut etiam infantium, è collo in pectus incumbens: ut significaretur eam ætatem alterius regendam consilio. Dictam enim volunt à Græco βυλὴ, quod consilium dicitur Latinè, ut est apud Festum Pompejum [a]. Macrobius verò [b] ex nonnullorum sententia ingenuis pueris attributum refert, ut cordis figuram in bulla ante pectus annecterent; quam inspicientes, ità demum se homines cogitarent, si corde præstarent. Testatur idem gestamen quoque triumphantium *Bullam* fuisse, quam præ se gerebant, inclusis intra eam remediis quæ crederent adversus

a Lib. 2.
b Lib. 1. Saturnal. c. 6.

versus invidiam valentissima. Sumitur plerumque *Bulla* pro vesicula, sive ampulla, quæ in aqua venti intùs spiritu sustentatur, ut ait Isidorus. Et quia hæ ampullæ supra aquam bullientem extant, bullæque ex metallo iconibus ferè eminentibus decorantur: hinc fit ut clavi aurei, aliaque ejusmodi ornamenta orbiculata atque extuberantia, quibus cingula & phaleræ equorum ornari solent, *Bullæ* etiam vocentur.

II. Sed maximè recepta posterioribus seculis significatio est, cum BULLA pro Sigillo accipitur, quòd bulla, sive impressa imagine ad obsignandum quoque veteres usi dicantur, teste Alexandro ab Alexandro. Hinc Græci χρυσόβουλλον & κηρόβουλλον formarunt, ut aureum vel cereum sigillum significarent. Imperatores enim Orientis, ut Meursius in Glossario [c] notat, quadruplici utebantur sigillo, aureo, argenteo, cereo, & plumbeo, pro varia eorum ad quos Rescripta sua mittebant, conditione.

2. Bulla pro Sigillo.

c In voce χρυσόβουλλον.

III. Qua verò ratione Leges, Sanctionum nomine appellatæ sunt ab ea parte Constitutionis quæ clausulam confirmatoriam, addita in infractores interminatione pœnæ (in quo propriè sanctio consistit) sic etiam Rescripta & Constitutiones à sigillo, quo appenso roborantur, *Bullarum* nomen acceperunt. Hinc *Aurea Bulla* per Antonomasiam dicitur Constitutio à Carolo IV. Cæsare Germanico edita de Imperatorum Electione & Electoribus: eademque de causa *Bullare* pro sigillare, & litteræ *Bullatæ* sive *Bullæ* nominantur Pontificiæ Constitutiones plumbeo ferè sigillo munitæ.

3. Tandem Bulla pro Literis Sigillo munitis.

IV. *Laertius Cherubinus* Jurisconsultus Romanus ex Bullis, sive Extravagantibus Pontificum Constitutionibus quas colligere potuit, à Leonis Magni temporibus ad Sixti V. Pontificatum, unaquaque ad autorem suum, secundum ordinem temporum relata, volumen confecit, indito *Bullarii* titulo: quod volumen auspiciis ejusdem Sixti V. in lucem protulit anno 1586. Hæc deindè Collectanea secundis curis magno Constitutionum numero aucta Paulo V. Pontifici obtulit.

4. Bullarum Pontificiarum colligendarum autor Laert. Cherubinus.

V. Tertiæ posteà Editioni incumbens, cum postrema Pauli ejusdem, & cum his Gregorii XV. itemque Urbani VIII. diplomata colligeret, morte occupatus, susceptum hoc opus perficere non potuit. Verùm ejus filius ANGELUS MARIA CHERUBINUS Monachus Casinensis, pluribus additis, Bullarium Romanum novissimum anno 1634. Romæ typis commisit, in tomos quatuor distinctum: in quo & Pontificum vitæ atque icones habentur. Tomo Secundo comprehenduntur Bullæ Pontificum à Pio IV. ad Innocentium IX. Tomo Tertio à Clemente VIII. ad Gregorium XV. Tomus Quartus continet Urbani VIII. Constitutiones. His adjectus ab *Angelo à Lantusca*, & *Paulo à Roma* strictioris observantiæ Minoritis Tomus Quintus Urbani ejusdem, & sequentium ad Clementem usque X. & annum 1672. Extravagantes complectitur.

5. Opus prosecutus est filius Angelus Maria Cherubinus, aliique.

VI. Harum autem, aliarumque Extravagantium Constitutionum, quæ per Pontifices subindè conduntur, quanta sit jure communi vis atque autoritas, disputat imprimis Franciscus Pegna Theologiæ ac Juris utriusque Doctor, in Tractatu *de autoritate seu robore, probatione & utilitate Extravagantium*, ad calcem literarum Apostolicarum pro Officio sanctæ Inquisitionis; post ipsius Commentarios in Directorium Inquisitorum Fratris Nicolai Eimerici, anno 1578. adjectarum.

6. De Autoritate Extravagantium seu hodiernarum Constitutionum.

VII. In-

7. de Regulis Cancellariæ.

VII. Inter posteriores Pontificum Constitutiones non postremum obtinent locum REGULÆ CANCELLARIÆ APOSTOLICÆ. Ejus negotia olim vivæ vocis oraculo & stylo regebantur: donec Joannes XXII. Justitiæ administrationem certis regulis ordinavit. Sed in illis id tantùm egit, ut abbreviatores instrueret, qua ratione literas in Cancellaria, juxta supplicationum varias figuras, deberent expedire. Introductas autem ab ipso regulas insequuti Pontifices diversimodè auxerunt, usque ad tempora Nicolai V. qui anno 1447. sedere cœpit, & primus utiliores decessorum suorum regulas colligens, ac plures alias judiciales adjiciens, has regulas ad eum ferè statum in quo nunc habentur, perduxit. Illum deinde successores, paucis immutatis, vel additis, pro se quisque sequuti sunt. Innocentius VIII. anno 1484. Regulas sexagintanovem probavit, duasque addidit: tum Julius II. anno 1503. unam adjecit in novem partes divisam. Paulus verò III. anno 1534. quinque Regulas adjunxit. Eòque, mutationibus quibusdam factis, perducta res est, ut hodiè septuaginta & una Regulæ Cancellariæ numerentur, quæ instar sunt Pragmaticæ Sanctionis, quam ad usum Cancellariæ suæ Pontifices composuerunt. Postremam earum Regularum Editionem suppeditabit Appendix nostra ad Lancelotti Institutiones. Ex his quatuor imprimis usu receptæ sunt atque in Gallia servantur: nempè decimanona aliàs decimaoctava *de Infirmis resignantibus*, seu de viginti diebus; vigesimaprima aliàs vigesima *de Impetrantibus beneficia viventium*; & huic cohærens trentesima aliàs vigesimaoctava *de verisimili notitia*. Prætereà ex Innocentii VIII. regulis servatur adhuc apud nos trentesimaquarta *de Publicandis Resignationibus*. Has Commentario Analytico enucleavit Carolus Molinæus, itemque trentesimaquintam quæ illi trentesimasecunda *de Annali possessore*. Petrus Rebuffus, cum his reliquas, numero septuaginta & unam, exposuit, quales eo tempore habebantur.

CAPUT XXVI.

De Nova Extravagantium Compilatione facienda.

1. Sixtus V. recentiorum Extravagantium Collectionem adornat.

I. CIRCA tempus primæ Bullarii editionis, anno scilicet 1588. ad Novas Decretales colligendas, atque in ordinem sub titulo Septimi Decretalium redigendas animum adjecit Sixtus V. ejusque rei curam delectis viris mandavit. Hi novem numero memorantur à P. Pithæo, 1. Dominicus Cardinalis *Pinellus*. 2. Hippolytus Cardinalis *Aldobrandinus*. 3. Hieronymus Cardinalis *Pinellus*. 4. Lucius *Sanus* Episcopus Ripanus. 5. Stephanus *Olivarius* Rotæ Auditor. 6. Laurentius *Blanchetus* Rotæ Auditor, & ejus in Galliam profecti loco Hieronymus *Pamphilus* Rotæ Auditor. 7. Franciscus *Pegna* Rotæ Auditor. 8. Pompeius *Arrestinus* Advocatus Consistorialis. 9. Julius Cæsar *Ottinellus* Secretarius Congregationis. Verùm hunc *Septimum Decretalium*, ad instar Librorum Aristotelis de Physico auditu, Romæ ita editum fuisse accepi, ut nec editus dici possit. Ejus certè exemplum qui viderit, neminem vidi.

2. De Septimo

II. Eodem aut sequenti anno, *Petrus Matthæus* Jurisconsultus Lugdunensis,

nensis, summam Constitutionum Pontificiarum & rerum in Ecclesia Romana gestarum, à Gregorio IX. ad Sixtum V. servata temporum serie, Lugduni in lucem edidit. In Epistola autem ei præfixa ad eumdem Pontificem Sixtum, profitetur meditari se novam Collectionem sub titulo Septimi Decretalium, hoc est continuationis Constitutionum à summis Pontificibus post Extravagantes editarum à Sixti IV. tempore ad ipsum Sixtum V. Et verò paulò post prodiit *Septimus ille Decretalium Petri Matthæi*, Cardinali Cajetano dicatus, quem tandem Lugdunenses Bibliopolæ in editione Corporis Canonici anni 1661. post Extravagantes communes collocarunt. *Decretalium Matthæi.*

III. Ei operi non modò autoritas publica deest; sed alia non pauca in eo desiderantur, & quantùm ad titulum, & vel magis quantùm ad rem ipsam. Primò enim, si Clemens V. Collectioni suæ titulum illum *Septimi Decretalium* convenire putavit, ut antè dictum est: hic jam non septimus Liber, sed post additas Extravagantium duas Collectiones Decimus Decretalium dicendus esset. Deinde nec Librorum, nec titulorum ordinem in prioribus Collectionibus servatum tenuit autor: & novos magno numero titulos inseruit, quorum plerique ad aliquem ex Decretalium titulis referri potuissent exemplo aliarum Compilationum minorum. Denique si quis accuratè cuncta perpendat, facilè deprehendet & utilia prætermissa, & minùs necessaria huic operi fuisse intexta. *3. Septimus Decretalium Matthæi in multis deficit.*

IV. Ante secundam editionem Bullarii Stephanus *Quaranta* Juris utriusque Doctor, & Canonicus Neapolitanus summam illius ex prima editione composuit sub titulo *Summa Bullarii, earumve Summorum Pontificum Constitutionum, quæ ad communem Ecclesiæ usum post volumina Juris Canonici, usque ad Paulum V. emanarunt*. Ea Venetiis anno 1611. prodierit cum annotationibus atque additionibus ejusdem, & additionibus *Prosperi de Augustino*. Hoc opus ordine Alphabetico dispositum est: addito tamen ad finem indice earumdem Constitutionum juxta seriem Decretalium, cui nomen inditum *Libri Sexti Extravagantium communium*; relatione habita ad quinque Extravagantium communium, sive postremæ Collectionis Libros. Adjectus quoque simili serie Index Decretorum Concilii Tridentini. *4. Summa Bullarii à Quaranta.*

V. Post secundam Bullarii editionem, Flavius Cherubinus, Laertii Cherubini filiorum alter, *Novi* hujus *Bullarii Compendium* secundum ejusdem seriem dispositum edidit, scholiis aliquibus auctum, quod Romæ opinor anno 1620. deinde Lugduni quadriennio post prælo subjectum est. *5. Summa alia Flavii Cherubini.*

VI. Extant & COLLECTANEA BULLARII, aliarumve summorum Pontificum Constitutionum, nec non præcipuarum decisionum, quæ ab Apostolica Sede & sacris Congregationibus S. R. E. Cardinalium Romæ celebratis, usque ad annum 1633. emanarunt, secundum ordinem Alphabeti disposita autore Augustino Barbosa, Lugduni edita anno 1634. Post Juris communis Historiam superest ut de speciali Ecclesiæ Gallicæ jure pauca agamus. *6. De Augustini Barbosa Collectaneis Bullarii.*

CAPUT XXVII.

De origine ac progressu Juris Ecclesiastici Gallicani Pragmatica Sanctione, Concordatis &c.

1. Tria tempora Iuris Ecclesiastici Gallicani.

I. SACRI Juris tria apud Gallos tempora spectari possunt. Primum sub Imperatoribus Romanis, Regibusque Merovingiis: Secundum sub Carolovingiis: Tertium sub Hugonidis seu Capevingiis.

2. Ius Ecclesiasticum Galliæ antiquum.

II. Initio Christianæ Religionis, majores nostri in causis Ecclesiasticis disceptandis utebantur Collectione antiqua Canonum, qua continebantur Decreta Conciliorum Synodo Chalcedonensi probatorum, eorumque prisca versione; vel potius pluribus versionibus, quarum alia apud Isidorum extat, alia in Bibliotheca Juris Canonici à Clar. VV. Guill. Voello & Henrico Justello nuper edita est; aliæ in manuscriptis Codicibus reperiuntur. His adjungebant Conciliorum Gallicorum Decreta: quæ apud Hispanos quoque non modicæ autoritatis fuisse ostendunt ex Tarraconensi præsertim Concilio Sirmondus [a] & Petrus de Marca [b] Archiepiscopus Tolosanus, ac tandem Parisiensis. Posteà Codice Canonum Ecclesiæ Romanæ, id est antiquis Canonibus Græcis ex Dionysii Exigui interpretatione, Collectione Africana, Pontificumque Romanorum Decretis, à Siricio ad Anastasium usi aliquatenus videntur Antistites Gallici à postremis Merovingiorum temporibus. Certum tamen est Canones qui dicuntur Apopostolorum, nondum receptos fuisse an. 577. cum in Historia Gregorii Turonensis [c], Rex Chilpericus eos Canones, in novo quaternione adjectos ad librum Canonum, transmisisse dicatur ad Concilium Parisiense adversus Prætextatum Archiepiscopum Rothomagensem.

a In præf. Concilior. Galliæ.
b De Concord. Sacerdotii & Imperii, lib. 3. cap. 4.
c Lib. 5. cap. 19.

3. Ius Ecclesiasticum medii ævi, commune.

III. Sed in secundo rerum statu dubitari non potest quin Codex ille Dionysianus omnino ab Episcopis Galliæ receptus fuerit, saltem postquam Hadrianus I. ejus Libri exemplum Carolo Magno missum, velut certas Disciplinæ regulas continentem, commendavit. Idem ex Leonis quoque IV. Epistola [d] & ex Hincmaro Rhemensi probari potest.

d Relata in Can. de libellis, dist. 20.

4. Ius proprium Galliæ.

IV. His adjecta sunt *Capitularia* ejusdem Caroli Magni atque insequentium Principum in Comitiis Regni edita; quorum magnam partem ad Ecclesiastica pertinentem negotia, tum ex priscis Conciliis ac Decretis Pontificum in Codicem Canonum relatis; tum ex Gallicis Canonibus, circa ea præsertim quorum definitiones in generalibus Conciliis non inveniuntur, ut loquitur Agobardus Lugdunensis, consensu Episcoporum subindè renovatis, decerptam fuisse constat.

5. Hinc Libertatis Ecclesiæ Gallicanæ.

V. Et hoc est jus vetus cui Præsules nostri, quoad fieri potuit, inhæserunt; & cujus maximè placitis nituntur jura seu libertates Ecclesiæ Gallicanæ.

6. Ius Ecclesiæ Gallicæ posterius.

VI. Jus novum originem videtur traxisse ex *Corpore Canonum*, quod regnante Carolo Calvo, circa annum 836. sub *nomine Isidori* vulgatum est; cui suppositítiæ Clementis priscorumque aliorum Urbis Episcoporum, ante Siricium, Epistolæ inditæ fuerant. His certam autoritatem apud Gallos conciliare conatus est Nicolaus I. anno 869. quod tamen non statim valuisse

valuisse probat ex variis Hincmari locis, eruditissimus Petrus de Marca [e] qua de re supra.

e Lib. 3.

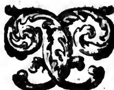
VII. Sed Epistolas illas initio tertiæ Regum stirpis invaluisseliquet ex Remensi Concilio anni 995. earumque jus altiores paulatim radices egit: ex quo præsertim Burchardus, ac deinde Ivo, cæterique Collectores, atque in his Gratianus, suis Decretorum voluminibus, earum fragmenta intexuerunt. Hinc igitur cœpit tertius Juris nostri status. *7. Invectum ex Isidorianis Decretalibus.*

VIII. His accessere Decretalium Collectiones, quæ cum Epistolis sequentium Pontificum, Canones quoque posteriorum Conciliorum, præsertim generalium, complexæ sunt. Quæ Constitutiones maximam partem apud nos receptæ fuerunt, quatenus scilicet vetustis Canonibus, moribusque nostris, & Regni aut Ecclesiarum immunitatibus non adversantur. *8. Additæ posteriores Decretales, & Concilia recentiora.*

IX. Juris quoque robur obtinent *Constitutiones Regiæ*, quas Principes nostri Christianissimi de Rebus Ecclesiasticis, pro suo in Ecclesiam & disciplinam publicam studio, Canonumque tuendorum officio, ad confirmanda & exequenda, aut etiam explicanda eorum scita ediderunt: quales fuere tum *B. Ludovici Pragmatica Sanctio* an. 1268. tum *Caroli Quinti & Sexti Constitutiones*; ac deinde *Caroli VII. Sanctio quoque Pragmatica* anno 1438. apud Biturigas promulgata; ac denique subsequuta Francisci primi, & sequentium Regum Edicta, Aurelianense imprimis ac Blesense; quibus Concilii Tridentini nondum in rebus Disciplinæ apud nos recepti, Constitutiones non paucæ in Legem transierunt. *9. Et cum his Regiæ de rebus sacris Constitutiones.*

X. Verum Pragmaticæ Sanctioni Bituricensi in multis derogatum est per *Concordata*, seu pacta Leonis X. cum Francisco I. Rege anno 1516. Bononiæ inita. *10. In his & Concordata.*

XI. Addenda superioribus præcipua quædam Jura antiquissimis moribus recepta, & Privilegia Pontificum concessionibus subnixa. Prioris generis sunt *Regalia* & restricta Legatorum Pontificiorum apud nos potestas: posterioris autem *Indulta* nominationum, tum Regi, tum per eum Senatui Parisiensi attributa, aliaque ejus generis de quibus nos in *Specimine juris Ecclesiastici Gallicani.* *11. Addenda Iura Regia & alia.*

PRÆ-

PRÆNOTIONUM CANONICARUM,

LIBER QUINTUS.

HACTENUS enucleare conati ſumus, tum ea ex quibus conflatum eſt univerſum Canonici Juris ſyſtema; tum ea quæ ad varias Canonum Collectiones, & cujuſque formam ſive ordinem, autorem, tempuſque pertinent: ſupereſt ut hujus ſtudii *Adminicula* tradamus. In his primum tenere locum videntur *Interpretes*, qui eam ſcientiam ſuis Lucubrationibus illuſtrarunt. Accedunt *Hiſtoriæ, Chronologiæ, Geographiæ* Eccleſiaſticæ ſcriptores; quorum lectio ad explanandas res geſtas, ex quibus Juris deciſiones ortæ, non mediocriter conducit. Omittendus deinde non eſt ip-

ſius Juriſprudentiæ Canonicæ *Finis:* ſed & tractandi ratio & *Methodus* adjicienda; itemque *Vocabula* propria, & eorum *Breviationes* Doctoribus familiares, ſine quibus ad rerum cognitionem perveniri non poteſt. Denique ad hoc ſtudium ſe accingentibus indicandæ Corporis Canonici, quo nunc utimur, *Editiones* præcipuæ.

CAPUT I.

Interpretum Juris Canonici Divisio in varias Classes.

1. *Interpretum triplex inspectio.* I. INTERPRETUM Juris Pontificii non una inspectio est. Possunt illi quidem Nationibus atque Ætatibus, sed imprimis ratione distingui.

2. *Græci Interpretes.* II. Eorum igitur alii Græco sermone Canones Græcos, alii Latina lingua receptum Juris nostri Corpus diversimodè enarrarunt, juxta Ecclesiæ quisque suæ usum. Sed Græcorum Interpretum tres ferè nobis cogniti, qui Seculo Duodecimo floruere: *Joannes Zonaras*, & *Theodorus Balsamon*, uberiorum Commentariorum in Photii Collectionem autores, servato ejus ordine: atque intermedius tempore *Aristinus*, cujus brevia extant scholia in excogitatam ab ipso synopsin. De his dictum à nobis Lib. tertio hujus operis, cap. 10. & 11. à pagina 424.

3. *Latinorum Classes.* III. Latini magno numero in hoc instituto versati sunt, quorum ætas ab eodem seculo XII. ad nostra usque tempora decurrit; opera in tantum excrevere, ut nimia illorum copia laboremus. Sed diversas admodum docendi tractandique vias inierunt. Alii primò *Glossas* sive Scholia, & breves annotationes, ad exponendum Juris contextum contulerunt. Alii deinde uberioribus Commentariis, quos *Apparatus* vocabant, Canonum ac Pontificiarum Epistolarum vim enarrare instituerunt; industriamque suam in hoc utroque genere, aut ad totum, sive Decretorum sive Decretalium opus, aut ad partem eorum operum, suis laboribus enucleandam, collocarunt. Compositæ sunt ab aliis *Summæ* Decretalium, quibus earum axiomata seu regulæ atque exceptiones, certa methodo, ac servata Titulorum serie traduntur. Plurimi, discutiendis dubiis ac difficilioribus quæstionibus, *Tractatus*, *Repetitiones*, *Consilia* composuere. Nec defuerunt superiori & currente seculo, qui Justiniani exemplo, sub *Institutionum* aliisque nominibus, generalia Juris Canonici principia in ordinem redigerent. Addita etiam interpretandis vocibus, quæ propriæ sunt rerum Ecclesiasticarum, *Glossaria* sive *Lexica*, juxta ordinem Alphabeticum. Additi & ad res faciliùs suis quasque locis indagandas, sedesve materiarum cognoscendas, *Indices*. Denique Jurisprudentiæ hujus originem ac progressum historicè nonnulli explicuerunt.

4. *Nostrum in his indicandis consilium.* IV. In tanta Autorum multitudine atque operum varietate, cuncta persequi, nec possibile est, nec necessarium. Itaque distinctos per ætates dabimus Autores, qui ad nostram notitiam pervenerunt, & quos nosse studiosorum interest. Habebunt hi abundè ex sequentibus capitibus, unde hauriant quæ in ea re usui fuerint, & legendi ac per hoc discendi cupiditatem expleant.

CAPUT II.

Quid Glossæ, & de Juris Canonici Glossis in genere.

I. QUI primi post editum Gratiani opus Decretorum, ejus interpretandi provinciam susceperunt, *Glossis* ferè contenti fuerunt. GLOSSÆ autem nomen generaliter & linguam, membrum scilicet animalis quod præcipuum vocis instrumentum est, & sermonem lingua prolatum significat. Sed speciali acceptione *Glossa* pro sermone cuique genti peculiari, & pro peregrino vocabulo sumitur. Aristoteles in libro de arte poetica [a], omne nomen dividit in Proprium, & Linguam, aut variè figuratum. Proprium vocat, quo utuntur vulgo singuli, populi linguam quo diversi: notatque fieri posse ut idem vocabulum & lingua sit, sive γλῶττα & proprium; non tamen iisdem utrumque: Nam τὸ σίγυνον Κυπρίοις μὲν κύριον, ἡμῖν δὲ γλῶττα: id est *Sigynon, quod Cypriis proprium est, nobis* (id est Atheniensibus, aliisve Græcis) est *Glotta*. Pro Glossa *Glottam* Atticè scripsit: cujus nominis vestigia à Phocæensibus per Massilienses aut Agathenses deducta, adhuc aliquatenus in Occitania nostra manent alicubi inter mulierculas, quæ *La Glouto* usurpant, cum infantibus linguam exertantibus, se eam abscissuras blandiendo minantur. Porro Cyprium illud nomen σίγυνον Eustathius ad Iliad. γ. & Apollonii Rhodii Scholiastes interpretantur jaculum ὁλοσίδηρον ex solido ferro, seu venabulum transfigendis apris. Sic Macedones apud Suidam σιβύνας vocabant hastilia, eademque significatione legitur σιβυνὴ Athenæi lib. 10. ut monuit V. Cl. Nicolaus Tavernerius Græcæ literaturæ Professor, reconditiori eruditione conspicuus. Quintilianus I. Institution. Oratoriar. [b] pueris scribere incipientibus proponi mavult abstrusiora quàm vulgaria vocabula, & fortè occurrentia: *Protinus enim potest interpretationem* SECRETIORIS LINGUÆ, *quas Græci* γλώσσας *vocant, dum aliud agitur, ediscere*. Idem, sensu non absimili, *Glossemata* accipit ejusdem libri cap. octavo his verbis: *Circa Glossemata etiam, id est voces minùs usitatas, non ultima ejus professionis diligentia est*: ubi de Grammaticis loquitur. Sed Glossematis vocabulum, licèt è Græco derivatum, Græcis tamen usitatum non est; nisi quòd Suidas γλωσσηματικὰ memorat pro Dialecti genere. Et verò Græcorum nonnulli Glossas sive Lexes (dictiones) Atticas, Laconicas, Creticas, hoc est proprias earum Dialectorum voces, collegerant, ut Casaubonus notat in Athenæum libro tertio cap. sexto. Quæ autem certæ sunt Dialecti propria, ea palam est aliena esse à lingua communi: unde & ξενικὰ vocantur, hoc est peregrina. Galenus & *Peregrina & obsoleta*; Pollux lib. 2. cap. 4. *Poetica* γλωσσῶν nomine significari ait: quod de iis est accipiendum quæ propria sunt Poetarum, & extra communem sermonis usum posita. Nos Galli *Glosam* pro Glossa dicimus, & *Glosare* pro eo quod est aliis verbis interpretari.

1. Variæ significationes vocabuli Glossa.

a Cap. 1.

b Cap. 1.

II. Vetus Dictionarium, apud Matthiam Martinum, ita *Glosam* à *Commento* & *Translatione* distinguit: COMMENTUM *expositio est, verborum juncturam non considerans, sed tantùm sensum; deservit enim expositioni*

2. Discrimen Glossæ, Commentarii, Translationis seu versionis.

ſitioni alicujus libri, & non conſtructioni literæ. Accipitur quoque Commentum largiùs, ſcilicet pro quolibet libro: & tunc *ſic definitur: Commentum eſt plurium, ſtudio vel doctrina in mente habitorum, in unum collectio.* GLOSA *eſt expoſitio literæ, & ipſius ſententiæ, quæ non ſolùm ſententiam, ſed etiam verba attendit: vel Gloſa dicitur expoſitio ſententiæ, literam continuans & exponens; unde dicitur Gloſa, quaſi Gloſſa, id eſt lingua: quòd, tanquam lingua Doctoris adeſſet, & exponeret, ſic literæ exponendæ inſiſtit, & ſenſum enucleat.* TRANSLATIO, *eſt expoſitio ſententiæ per aliam linguam. Textus eſt liber ipſius Doctoris, continens tractatum, ſine literæ vel ſententiæ expoſitione.* Sed præterquam quod hic Commenrum pro Commentario accipitur: Gloſia etiam quatenus dicitur ſententiam continuare, videtur confundi cum Paraphraſi.

3. Quid Gloſſarum nomine in Iure intelligatur.

III. Quas Juriſconſulti *Gloſſas* vocant, etſi eæ à nuda vocum obſcuriorum quæ in textu occurrunt interpretatione, ac brevibus notis cœpiſſe videantur; eò tamen progreſſu temporis perductæ ſunt, ut Canones legeſque pleniùs, & more Commentariorum enarrent; tum inſtituta cujuſque in ſua membra partitione; tum propoſitis quæſtionibus, quæ ex iis deduci, ac decidi poſſunt; tum etiam adductis affinibus, & contrariis locis ac ſolutionibus nodorum qui ſæpenumero ſe offerunt.

C A P U T III.

De Autoribus Gloſſarum Decreti.

1. Vtrius Iuris Interpretes & Gloſſographi Antiquiores.

I. PONTIFICIA Legiſlatio illis quoque temporibus ubique per Chriſtianum orbem floruit, quibus in Italia totoque Occidente dominantibus Barbaris, ſepulta jacebat Legiſlatio Juſtiniani; hæc utraque Diſciplina ſuos antiquis temporibus Gloſſographos habuit, atque in hoc Interpretum genere nihil ceſſiſſe apud Græcos Canonicam Juriſprudentiam Civili notat Boetius Epo [a]; imò Canonum Gloſſographos antiquiores fuiſſe oſtendit Gloſſographis Legum. Sed idem [b] ab Antonio Contio diſſentit, qui in Præfatione Decretalium affirmat Legum Civilium Interpretes Interpretibus Canonum Latinis fuiſſe recentiores, conſtat enim antiquiores ipſo Gratiani Decreto fuiſſe Irnerium, eique coævos Bulgarum, Hugolinum, qui partim Summas quæ vocantur, partim Commentarios in Civile jus ediderunt, Gloſſas non item. Illud tamen certum eſt, ex Joanne Andrea [c] plurimos antiquarum Compilationum Gloſſographos Accurſio, Civilium Gloſſarum ſive Annotationum Collectore, vetuſtiores eſſe. Addit jam dictus Boetius [d] Pontificii Juris Gloſſemata, Gloſſematibus Legum Civilium non magis ſoliditate cedere, quam vetuſtate.

a Lib. 2. de Jure ſacro, num. 56.
b Eod. loco n. 78.
c In Procem. ad Decretal.
d Num. 84.

2. Gloſſographi Decreti Laurentius Cremenſis.

II. Gloſſas ſcripſerunt in Gratiani opus *Laurentius Cremenſis*, *Vincentius Caſtellioneus*, *Hugutio* ſive Hugo Vercellenſis, *Joannes* Teutonicus, *Tancredus*, *Bertrandus*, & *Bartholomæus* Brixienſis.

3. Huguitio, ſive Hugo Vercellenſis.

III. Sed primum omnium *Hugutionem* memorat S. Antoninus Archiepiſcopus Florentinus, [e] qui *Hugutio* ſive *Hugo* in patria ſua, Vercellis ſcili-

e In ſpec. hiſtoriali 3. parte, tit. 18. cap. 6. in fine princ.

scilicet, professus esse creditur, ac posteà Ferrariensis Episcopus fuit.

IV. *Vincentius Castellioneus*, Summus Canonista dictus; ab Oldrado Hispanus, ab aliis Mediolanensis fuisse dicitur; atque ex illa Castellionea familia prodiisse paulò post memoratur Cœlestinus IV. Pontifex Maximus anno 1241. *4. Vincentius Castellioneus.*

V. *Tancredus à Corneto* dictus, de patriæ nomine, quæ Tusciæ Civitas est, Laurentii Cremensis discipulus, Bononiæ haud dubiè docuit: sed & Parisiis quoque professus circa an. 1217. videtur, cum in opusculo quod de ordine judiciorum per id tempus composuit [f], ubi judiciorum formulas describit, Parisiensem civitatem ac monetam memoret. Suppar fuit Azonis & Vincentii Bellovacensis, quos citat. Certè sub Honorio III. Pontifice vixit: apud quem tantæ fuit autoritatis, ut Honorius Constitutiones Pontificias ex quibus Quintam Decretalium Compilationem concinnaverat, ad ipsum recognoscendas atque interpretandas transmiserit, eique causas aliquot mandaverit decidendas, [g] ut inscriptio aliquot Decretalium apud Gregorium testatur. Ibi sanè *Magistri* Titulus, ei tanquam Professori tributus, probat non alium à Glossatore nostro intelligendum esse. Decessit Bononiæ, ubi Archidiaconus Decretum est Interpretatus. Modesto hoc Epitaphio cohonestatus: *Sepulchrum Magistri Tancredi eximii Doctoris Decretorum, Archidiaconi Bon. Orate pro eo.* *5. Tancredus de Corneto.*

f Lib. 2. tit. 9. 10. 13.

g V. Cap. pen. & ult. e. de Judiciis.

VI. JOANNES *Semeca*, TEUTONICUS dictus, sive Germanus, à prioribus editas in Decretum Glossas refinxit, additisque non paucis suas fecit, quemadmodum Accursius fecerat in jure Civili. Cum utrique Juri diù studuisset, Religiosam vitam in Prædicatorum Ordine est professus. Deinde ad Præposituram S. Stephani Halberstadiensis in Saxonia vocatus est, cum Albertus Magnus ejusdem Ordinis decus, in Germania floreret. Ex Dignitate ejusmodi Joannes ocium nactus, Decretum interpretatus est, ejusque opus *Glossæ communis* meruit nomen, teste Antonino antè laudato: qui secundum hunc facit Decreti Glossatorem, fortè quòd scripta eorum qui post Hugutionem in opus Gratiani Glossas ediderant, in Joannis hujus lucubrationes transfusa magna ex parte fuerunt, & sic penè obliterata aliorum memoria. Tandem Clementi IV. Decimas ab Ecclesiis Galliæ & Germaniæ ad bellum sacrum exigenti, interposita ad Concilium appellatione, obniti ausus Joannes hic Teutonicus, Anathema tulit ab eodem Pontifice; atque eodem anno 1269. uterque è vivis excessit: qua de re Albertus Crantzius [h]. Hunc *Semecam*, quia sententias suas levibus sæpè argumentis fulciebat, Laurentius Cremensis ajebat arenam sine cæmento ligare, hoc dictum mutuatus à Cajo Caligula, qui de Senecæ Oratione idem, sed alio sensu, pronunciaverat. Negari sanè haud potest, quin, temporum illorum vitio, Joannes Teutonicus ineptis non rarò vocibus usus sit: sed compensatur qualecumque hoc incommodum rerum plerumque pondere: plura quippe utriusque testamenti loca ita explicat, ut non modicam Gratiano afferat lucem. Cæterùm omittendum non est falli Arnaldum Pontacum, cum in Chronologia sua [i] scribit Joannem hunc primum fuisse Decreti Glossographum: contrarium ex eo patet, quòd hic Joannes, Hugutionis tanquam prioris, sæpè meminerit. *6. Joannes Semeca Teutonicus.*

h Lib. 8. de reb. Saxon. cap. 27.

i Ad an. Christi 1269.

7. Bartholomæus Brixienſis. VII. *Bartholomæus Brixienſis*, Vincentii Caſtellionei Diſcipulus, Joannis Teutonici Gloſſis, Pontifice Alexandro IV. circa annum 1256. quædam attexuit, tum ut illius errores notaret, tum ut omiſſa ſuppleret, aut quæ poſteà immutata fuerant adjiceret, quemadmodum ipſe initio Decreti teſtatur, apud Caccialupum [l]. Scripſit idem Hiſtoriam Temporum, teſte Raphaele Volaterrano [m], Epiſcopo Veneto eum aliquando aſſediſſe notat Joannes de Turre Cremata; ab Alexandro verò IV. eximia accepiſſe munera Platina refert. Hic Tertius Decreti Gloſſator nominatur ab Antonino, eique ſubjungitur Archidiaconus autor Apparatus, de quo nos poſteà.

l De modo ſtudendi.
m Lib. 21. de Anthropologia.

CAPUT IV.

De Gloſſatoribus Decretalium.

1. Gloſſatores primæ Compilationis. I. IN PRIMAM Decretalium à Pontificibus Gratiano poſterioribus editarum COMPILATIONEM, *Vincentius*, *Alanus*, *Tancredus*, & *Rogerius* Gloſſas ſeu ſcholia ſcripſerunt. Addendus *Damaſius*, qui prætereа Librum Quæſtionum ſuper multis Decretalibus, & Brocarda compoſuit. Ipſe hujus compilationis Autor *Bernardus Circa* Papienſis, & ſcholia ſive Gloſſulas ſuæ Collectioni adſcripſit: & ſub iiſdem titulis *Summam* ſcripſiſſe dicitur, cujus initium *Profectus diſcipuli gloria Magiſtri*. Antonius Auguſtinus eoſdem nominat, his verbis: *Nos vidimus aliquot ſine nomine ſcriptas, (Gloſſas ſcilicet,) ſed multò plures adſcriptis nominibus* VINCENTII, ALANI, TANCREDI, LAURENTII, ROGERII *& aliorum. Bernardo antiquiores à Guilielmo Durante* [*a*] *cognomine Speculatore, & ab ejus interprete Joanne Andreæ F. fuiſſe dicuntur* RUFINUS, SYLVESTER, JOANNES HISPANUS, *& alter* JOANNES *Falenſis ſive* FANENSIS, *aut ut alii vocant, Faventinus; quorum nos ſcripta non vidimus. Hi fortaſſe aut Corpore Canonum uſi ſunt, aut Decretorum Collectionibus, Burchardi, Ivonis, Anſelmi & Gratiani aut aliorum ſcriptorum.*

a In proœmio ſpeculi.

2. Compilationis Secundæ Gloſſographi. II. Succeſſit JOANNIS GALENSIS, ſeu Vallenſis, *Compilatio*, quæ Gilberti atque Alani (Doctoris Univerſalis dicti) luminibus offecit, & *Libri Secundi* titulum meruit, in quem *Ugo* Ferrarienſis Epiſcopus, & *Bernardus Compoſtellanus*, Major ſive antiquus, gloſſas edidere. Jam laudatus Antonius Auguſtinus ſcribit ſe vidiſſe eorumdem ſcholia, quorum nomina ſuprà ſcripta ſunt, *Vincentii* inquam, *Tancredi*, *Alani*, *Laurentii*, & aliorum, non pauca etiam ſine nomine, quæ ejuſdem *Joannis Galenſis* fuiſſe putat. Ejuſdem Collectionis Notabilia à *Paulo Hungaro* collecta fuiſſe obſervat Joannes Andreæ [b].

b In proœmium Durantis.

3. Gloſſographi Tertiæ Compilationis. III. TERTIAM *Compilationem*, quæ juſſu Innocentii 3. à Petro Beneventano Tabulario ſeu notario compoſita, (aliàs *Librum Tertium*) interpretatus eſt antè dictus *Paulus Hungarus*; ut Joannes Andreæ F. refert. Auguſtinus autem ſupra memoratus eadem nomina in his ſcholiis quæ in aliis Collectionibus ſe vidiſſe teſtatur.

IV. In

IV. In QUARTAM verò ex Generalis Concilii Lateranensis Quarti per eumdem Innocentium habiti, Constitutionibus maximè confectam Compilationem, *Vincentius* imprimis, tum *Joannes*, *Jacobus*, *Rogerius*, sive Robertus, Glossas ediderunt; quas à se visas, lectasque notat Anton. Augustinus. *4. Compilationis Quartæ Glossatores.*

V. QUINTAM deinde, quam Honorius III. ad Tancredum & Archidiaconum Bononiæ profitentes componendam misit, aut recognoscendam, *Jacobus Albanus* Faventinus Episcopus, & *Joannes* de *Albenga* præceptor Henrici Hostiensis, interpretati sunt. *5. Autores Glossarum Quintæ Compilationis.*

VI. Denique in eam Collectionem quam ex prioribus illis GREGORIUS IX. fratris Raimundi Peñaforti Barcinonensis opera coagmentatam, suisque Constitutionibus auctam edidit, & qua nunc vulgò utimur, Glossæ ab eorum plerisque conscriptæ sunt, qui in anteriores Compilationes Glossas ediderant. In eo prætereà argumento versati dicuntur, *Ricardus Anglicus*, *Rodoicus Bertrandus* cognomento Modicipassus, *Petrus* de Villaco [c] Hispanus. Reliquos hujus generis interpretes, qui quidem alicujus nominis fuere, dabunt proximè sequentia Capita. *6. Glossographi Decretalium Gregorii IX.*

Hos secuti sunt *Guilielmus Naso* & *Jacobus de Albenga* Episcopus Faventinus, *Philippus*, *Petrus Sampso*, *Bernardus Compostellanus*, qui opus non perfecit, *Ægidius* Bononiensis, & *Franciscus* Vercellensis, qui tantùm super contextu scripsit. Posteà verò *Boatinus* Mantuanus & *Archidiaconus*, Glossas etiam interpretati sunt. Hos secuti Frater *Jacobus* Canonicus S. Joannis in monte, *Druzianus*, *Guandulphus*, *Petrus Manducator* & quidam Cardinalis, Glossas ediderunt in Decretales. Addendus *Joannes Fantuccius*, qui & Glossas aliorum in Clem. collegit.

c Laudatus ab Host. in Summa, de restit. spoliator. paragr. cum quæritur sub fin.

VII. Illorum omnium Glossas BERNARDUS BOTTONUS *Parmensis*, in unum collectas, suisque lucubrationibus locupletatas, contulit ad interpretationem Decretalium Gregorianarum, atque omnem superiorum Glossatorum gloriam ad se traxit. Hic Bernardus, postquam Bononiæ, ubi Canonicus creatus est, diu Decretales est professus, deinde sacri Palatii Quæstoris munere decoratus fuit: Auditores, & Summi Pontificis Capellanos vocant. *7. Glossarum Collector Bernardus Parmensis.*

VIII. Cum enim causas ex toto orbe ad urbem confluentes summus Pontifex in sacello, quod *Capellam* nominant, adhibitis Jurisconsultis, audiret; illi Capellani quoque sunt appellati à loco in quo etiam divinis inserviunt. Iisdem, quoniam Causas audiendi ac cognoscendi facultas concessa est, *Auditorum* Sacri Palatii nomen est inditum. Cæterùm causas, tum ex generali delegatione, tum ex speciali sæpè rescripto decidunt. Plures olim fuere, nunc duodecim numero sunt, è variis nationibus, regnisque à Principibus suis deligi soliti. *8. De Auditoribus Rotæ.*

IX. *Bernardus* postremò Academiæ Bononiensi præfectus fuit, quem Germanorum vocabulo *Cancellarium* vocabant. Illi enim cum in Italia imperabant, omnes Regionum præfectos Cancellarios appellare consueverant. Bernardus sub hoc titulo, Bononiæ sepultus est, hoc addito in Majore Templo Epitaphio. *9. De eodem Bernardo Parmensi.*

BERNARDUS BOTTONUS *Cancellarius studii Bononiensis qui scripsit apparatum ad Decretum, jacet hic,*

Apparatus dixere uberiores Commentarios, & recitationes sive Textus repetitiones atque expositiones accuratiores. Quales multi postea composuere, ut ex sequentibus patebit.

CAPUT V.

De Reliquis Interpretibus Juris Canonici, qui Seculo XIII. scripserunt.

Inter Antiquos Juris Canonici ac præsertim Decretalium Interpretes, memorantur imprimis sequentes,

GOFREDUS.

1. Gofredus.

I. POST Bernardum, GOFREDUS *Tranensis* (de Trani) à patria, quæ Civitas est Apuliæ, cognominatus, Decretales Gregorii IX. primus illustrasse fertur. Is, cum summi Pontificis Subdiaconus, & Capellanus forensium esset, ac Juris Canonici peritus inter primos haberetur, precibus studiosorum adductus est, ut ejus Juris disciplinam, servato Decretalium ordine, in compendium redigeret. Quod opus *Summam* appellavit. Nec desunt qui eum ad Cardinalis dignitatem evectum fuisse velint.

INNOCENTIUS IV.

SINIBALDUS FLISCUS Genuensis, ex Illustri Comitum Lavaniæ familia, postquam Bononiæ sub Azone jam sene, Accursio & Jacobo Balduino Juri operam dedit, ob insignem ejus peritiam ad Cardinalis dignitatem promotus, ac tandem Summus Pontifex renunciatus anno 1241. INNOCENTII IV. nomen assumpsit. Hic primus *Commentarios in Quinque Decretalium Libros* Lugduni composuit, quo tempore in ea urbe Concilium habuit, ubi Fridericum II. Imperatorem anathemate perculit. Sed quamquam jam Pontifex Commentarios illos ediderit, ea tamen modestia fuit, ut non pro Pontificia potestate præcipuum scriptis suis robur addiderit, sed ea tamquam privati Doctoris opus haberi voluerit. Nihilominus hi Commentarii per seipsos æstimati, in tanta apud posteros dignatione fuerunt, ut autorem multi Juris utriusque Consulti *Patrem* atque *Organum veritatis* appellaverint. Hoc uno nomine minùs probatur quòd nimio brevitatis studio obscurior non rarò fit. Scripsit præterea Apologeticum Librum *de Jurisdictione Imperii & Autoritate Pontificis*, contra Petrum de Vincis, qui pro Friderico atque Imperatorum potestate contra Pontificiam scripserat.

BERNARDUS COMPOSTELLANUS.

BERNARDUS Brigantius, vulgò *de Vergantinos* in Gallecia, COMPOSTELLANUS dictus, quod esset Ecclesiæ Compostellanæ presbyter, jam laudati Innocentii IV. Capellanus; ejusdem hortatu aut jussu

Casus

Casus Decretalium confecit, & eruditos in eas Commentarios composuit, quos *Apparatus* vocant [a], idque circa annum 1250.

a Raph. Volater. Anthropologiæ lib. 21.

HOSTIENSIS.

II. HENRICUS, Segusii in Diœcesi Taurinensi, (*à Suse*) humili loco natus, quemadmodum ipse fatetur, in Gallia & Italia Juri studuit, & Joannem imprimis Albingannensem audivit; tum inter Pontificii Juris Interpretes primas tulit: quod præclaris Commentariis (de quibus posteà) ita illustravit, ut *Juris* utriusque *Monarcha* dictus fuerit [b]. Itaque propter eximiam eruditionem *Ebrodunensis* primùm Archiepiscopus ab Innocentio IV. paulò ante ipsius obitum creatus [c]. Deinde ab Alexandro IV. quo hortante scripserat in Decretales [d], ad Cardinalis dignitatem evectus est [e], ac tandem Episcopi Hostiensis titulo cohonestatus.

2. *Hostiensis natales & progressus.*

b à Franc. Balbo cod. de præscript. in proœm.

c Alvarot. in proœm. feud.

d Volater. loco citato.

e Platina in Alexand. 4.

III. Hostiensis autem Episcopus, primus est è septem Cardinalibus qui Lateranensi Basilicæ adscripti, vice Pontificis funguntur: præcipuaque habet privilegia, Pallii nempe usum, Pontifici Coronam imponendi atque Imperatorem ungendi jus [f].

3. *Episcopi Hostiensis dignitas.*

f Ut Abbas observat ad c. antiqua, de privileg.

IV. Igitur Henricus HOSTIENSIS ab eximio illo Episcopatu vulgò dictus, Legatione Bononiensi aliquandiu functus est. Sede post Clementis IV. obitum vacante, cum Viterbienses, apud quos eligendi successoris causa, convenerat Cardinalium Collegium, quò eos ad novum Pontificem pro arbitrio suo dicendum compellerent, detectis ædibus quibus inclusum erat Collegium, dirutisque cubiculis, nocte dieque sub dio tenuissent: Hostiensis in periculosum incidit morbum; nec aliter exitum impetrare potuit, quàm omni eligendi Pontificis jure abdicato. Hac conditione dimissus, convaluit.

4. *Henrici Hostiensis periculum.*

V. Duo imprimis ejus opera celebrantur: SUMMA Juris Canonici, aut (ut alii volunt) utriusque juris, quæ *aurea* vocatur, atque ad ordinem Decretalium, singulosque earum titulos aptata, compendium aut potius totam Juris scientiam methodicè tractatam continet: quod quidem opus incendio consumptum, posteà inter Cardinalitiæ dignitatis occupationes, à se restitutum ipse testatur [g]. Alterum opus LECTURA dicitur: quo nomine Commentarii ampliores intelliguntur in quinque Decretalium Libros, divisi in duo volumina. Paulò duriores Innocentii IV. opiniones, æquitatis amore non raro damnat: sed nimiæ subtilitatis à quibusdam arguitur, diciturque plus æquo Episcopis favisse [h].

5. *Hostiensis opera.*

g In fine summæ.

h Sylva Nupt. lib. 5. n. 67. & 69.

DURANDUS SPECULATOR.

DURANDUS SPECULATOR, seu *Durantes*, in Occitantia apud Podium Missonium natus, Henricum Hostiensem audivit an. 1250. atque admodùm juvenis in Mutinensi Academia Decretum interpretatus est. Postea in Curia Romana Causarum Auditor, ingens illud Opus quod SPECULUM inscripsit, ante annum ætatis 24. adortus, non nisi intra unum & viginti annos ipsomet teste absolvit: perfectum Ottobono tituli sancti Adriani Cardinali Innocentii 4. fratris filio nuncupavit anno 1262.

VI. Idem Sancti Petri primùm Patrimonio in Tuscia, deinde Honorii IV. mandato Romandiolæ Præfectus, hanc provinciam Guidoni Montefeltrio

6 *Ejus munia publica.*

feltrio ereptam, Comitis titulo rexit, ut ipse de se prædicat. Et cum in eadem provincia, pro Martino IV. Quæstoris officio fungeretur, ad Metaurum fluvium peninsulam à fundamentis extruxisse narratur [i] cui Castellum imposuit, ac de suo nomine *Castellum Durantis* appellavit, vulgò *Castel Durante*. Ex Carnotensi Decano *Mimatensis* in Gallia Episcopus creatus est anno 1286. ac decennio post obiit Romæ, sepultus in æde Prædicatorum ad Minervam.

i à Sabellico, Blond. Volaterrano.

7. Ejus opera.

VII. Præter *Speculum* Libris 4. distinctum, sic appellatum quòd forenses homines variarum causarum hominem in eo speculentur, ac velut in speculo inspiciant; scripsit etiam *Rationale Divinorum Officiorum*, in Libros 8. divisum, quod anno 1286. absolvit. Librum quoque de ordine *celebrandi generalis Concilii* occasione Concilii Viennensis scriptum, eidem perperam assignat Panzirolus. Neque enim ad hujus Concilii tempora pervenit hic Guilielmus ejus nominis III. inter Mimatenses antistites (*de Mende.*) Verùm Lugdunensi interfuit, in cujus *Canones* commentarium edidit. Liber autem de celebrando Concilio, Guilielmi IV. Durantis, Mimatensis quoque Antistitis est, prioris fratre nati. Invenitur etiam illius *Repertorium juris*, quod unà cum aliis ejus operibus Lugduni prodiit anno 1516. & 1551. Citantur præterea ab eo conscripta, tum *Speculum Legatorum*, in quo de ipsorum officio & potestate fusè disputat, & *Commentaria in Decretales*.

8. Ipsius dotes, ac defectus.

VIII. Adeo felici memoria fuisse fertur, ut Librum semel lectum statim recitaret: quod singulari ejus sobrietati attributum; Monachus Aurearum insularum gemmæ assignat, quam aureo annulo inclusam gestasse dicitur. In summa nominis, propter excellentem & Juris & Theologiæ peritiam, celebritate, duo tamen sunt quæ ipsi objiciuntur: quòd multa ex Joannis Fasoli atque aliorum scriptis deprompta, Speculo suo ad verbum inseruerit; [l] & quòd propositis aliorum hinc indè sententiis, de judiciis, quæstiones indecisas sæpè numero relinquat. Cæterùm errare eos, qui Durandum hunc paulò post trigesimum ætatis annum obiisse tradunt, perspicuè constat, ex iis quæ suprà diximus de diuturno tempore insumpto in componendo Speculo. Nec minùs falluntur qui eum inter Dominicani Ordinis sodales numerant. Ejus hæc de Sacramento Eucharistiæ verba referuntur.

l Cyn. in l. judices Cod. de judiciis.

Verbum audimus:
Motum sentimus:
Modum nescimus:
Præsentiam credimus.

GARSIAS HISPANUS.

Inter veteres Juris Canonici Interpretes à Joanne Andreæ nominatur *Garsias Hispanus*, qui *Decretales* interpretatus esse dicitur, circa annum 1285. opere imperfecto: Summæ quæ *Pisanella* vocatur quædam adjecit. *Glossas* quoque in Sextum Decretalium edidit, Autore Felino [m].

m In c. causam quæ, de præscript.

CA-

CAPUT VI.

De Interpretibus Seculi XIV.

ARCHIDIACONUS.

IN his primum locum teneat GUIDO BAISIUS alias *de Bayso* Patricius Regiensis. *Glossis* Joannis Teutonici nonnulla addidit, suasque *in Sextum* Decretalium librum *Glossas* edidit, quæ in pretio sunt. Jus Canonicum Bononiæ interpretatus est, sub an. 1283. qua in urbe ARCHIDIACONUS creatus, ex ea dignitate cognomen apud posteros meruit. Celebrantur imprimis ejus Commentaria in universum Gratiani *Decretum* anno 1300. absoluta; cui operi à doctrinæ quasi fragrantia inditum *Rosarii* nomen. *Decretales* quoque interpretatus est eodem tempore quo Boatinus Mantuanus. Opera Venetiis edita sunt magna ex parte, anno 1580. Neque exiguæ fuerunt autoritatis. Observat quidem Cæpolla eum circa verborum [a] significationes, magis quàm circa res decidendas versatum esse; at Felinus [b] eum tanta eruditione in VI. Decretalium scripsisse tradit, ut ejus opiniones ibi relatæ cæteris præponderent. Joannes autem Andreæ Archidiaconi discipulus, fatetur se propè invitum ab eo ad Doctoris gradum fuisse gratuitò promotum, quem propter inopiam petere non audebat: idcircò hic postea præceptori suo tantum detulit, ut ipsius Glossas se pro textu habere professus fuerit [c].

a De Verbor. signif.n. 29.
b In cap. 1. de constit.
c In prim. Sexti.

DINUS.

DINUS, sive *Dynus*, *Mugellanus* cognomine à Mugello agri Florentini oppido, professorum Juris Bononiensium suo tempore præstantissimus, à Bonifacio, non obscura spe Cardinalatus injecta, Romam evocatus, unà cum Ricardo de Petronibus *Sextum Decretalium* elucubravit, quem & mandato ipsius Bonifacii primus post Archidiaconum illustrasse dicitur. Spe honoris, quem animo perceperat, delusus, ex mœrore decessit Bononiæ, anno 1303. ut scribit Forsterus.

JOANNES MONACHUS.

Natione Gallus, Patria Ambianensis, *Joannes Monachus*, Cisterciensis Ordinis, primus in *Sextum Glossas* nemini dicatas vulgavit, concurrens cum Joanne Andrea: posteà Joannes *Cardinalis* creatus. Apud Philippum Pulchrum Francorum Regem, an. 1303. Bonifacii 8. Legatum egit [d]. Scripsit Opusculum cui titulus *Defensorium Juris*, ubi reos docet qua ratione se se adversus actores tueri debeant. Pontificum etiam *Extravagantes* sive Constitutiones nondum in corpus Juris relatas, interpretatus est. Idem Parisiis Collegium in gratiam studentium in hac Academia fundavit, anno 1302. quod hodieque *Cardinalis Monachi* dicitur: in ejus ædicula humatus, hoc apposito titulo: *Hic jacet* JOANNES MONACHUS, *Ambianensis Diœcesis, Tituli Sanctorum Marcelli & Petri Presbyter Cardinalis, fundator istius Domus: Qui obiit Avenione anno Domini* 1313.

d Felinus in c. solito, de majorit. & obed.

die 22. Augusti. Sepultus fuit hic prima die mensis Octobris anno.

JOANNES ANGUISSOLA.

Cæsenæ in Flaminia natus *Joannes Anguissola*, Patavii primùm, deinde circa annum 1300. Bononiæ Jus Pontificium cum laude enarrasse memoratur. Ex ejus scriptis vix aliud superest, quàm liber de *Sponsalibus ac Matrimoniis*, quem Joannes Andreæ sibi vindicare non est veritus, si Alberto Gandino Anguissolæ Auditori fides habenda.

JOANNES DE DEO.

Bononiæ quoque per ea tempora professus fuisse dicitur JOANNES DE DEO, genere Hispanus, Philosophiæ laude insignis, & Juris Canonici interpres eximius. Scripsit *Summam Cavillationum* in septem libros digestam. Decreti etiam ac Decretalium *Indicem* confecit, in quorum utroque Consonantes Canones, cum variis quæstionibus collegit.

JONNES ANDREÆ.

Ex Andrea Patre & Matre Novella nomine Mugelli, in agro Florentino natus est hic JOANNES, ac de patris nomine ANDREA, cognomen sumpsit. Patrem constat Presbyterum fuisse; an filium antè, an post Sacerdotium genuerit, incertum.

Præceptores habuit in Jure Civili Malumbram, & Martinum Silimani, in Pontificio Guidonem Baisium Archidiaconum, quem præcipuè coluit, ut à nobis dictum est. Circa annum 1330. Patavii docuit, Pisis etiam professus: Inde Bononiam revocatus, interpretandis per annos propè quinquaginta Decretis Pontificum, clarissimus inter Interpretes evasit. Austera admodum vivendi forma usum memorat Volaterranus. Precandi etiam admodum studiosus, ac moribus incorruptus fuit. Cæterum notatur perpusilla ejus statura.

Glossemata primò in *Sextum* Decretalium scripsit post Archidiaconum præceptorem suum: eaque secundis curis interpolavit auxitque: deinde in *Clementinas* scholia scripsit, quæ contextui annexa, pro glossis leguntur. Postremò in Gregorii IX. *Decretales* commentarium edidit sub *Novellarum* titulo: quod matris & filiæ honori dedit: utraque enim Novella nomine dicebatur. Hoc ejus opus à Baldo mirum in modum laudatur [e]. Scripsit & *in Regulas Sexti* & quas vocavit *Mercuriales*. Gulielmi præterea *Durantis speculo* non pauca anno 1347. addidit, ex Oldradi consiliis ad verbum ferè descripta. Sed & Libellum de Sponsalibus & Matrimoniis sibi adscripsit, quod Joannis Anguissolæ opus fuisse existimatur; quapropter, furtis hujusmodi compertis, insignis alienorum laborum fur nominatur à Baldo antè laudato [f].

e In prælud. feudor.

f In addit. ad spec. de concess. præb.

3. *De eo Iudicium, & mors.*

III. Aliorum opiniones plerumque recitat, pauca de suo proferre solitus: ubi tamen opinionem suam promit ac firmandam suscipit, magno atque acri judicio eam corroborat, ut Abbas & Felinus aliique notarunt; undè non mediocris habetur ejus in consulendo & judicando autoritas. Tubam & Patrem Juris Canonici vocant Aretinus, Cursius uterque & Baldus. Summus Pontifex, Bonifacius opinor 8.

eum.

cum ad se Legatum, *Lumen mundi* salutasse fertur [g]. Tandem post quadraginta quinque annorum professionem grassante peste abreptus est, anno Christi 1348. quod ipse priore anno vaticinatus fuisse videtur in additionibus ad Speculatorem [h], Bononiæ sepultus in æde S. Dominici hoc adjecto Epitaphio.

g Sylva Nupt.

h De filiis presbyterorum.

Hic jacet Andreas notissimus orbe Joannes,
Primo qui Sexti, Clementis, atque Novellas,
Hieronymi laudes, speculique jura peregit,
Rabi Doctorum, lux, Censor, normaque morum
Occubuit anno prædira pestis, M. CCC. XLVIII.

GUILLIELMUS DE MONTE LAUDUNO.

Circa annum Christi 1346. memoratur *Guilielmus de Monte Lauduno* Philosophus, & Canonici Juris in Academia Tolosana Celebris Professor. Arnulfo Ruseo, Philippo Probo in tractatu juris Regaliæ, ipsique sexti Libri Decretalium Glossæ laudatus: scripsit enim lecturam in eum Librum, & præterea Apparatum Constitutionum Clementis Quinti, & super Extravagantes Joannis 22. ac librum de Sacramentis, quæ adhuc (opinor) inedita omnia latent in bibliothecis à Stephano Baluzio indicatis ad caput quartum libri 6. de concordia Sacerdotii & Imperii. Addi potest ex Forstero Summa de casibus.

JOANNES CALDERINUS.

Joannes Calderinus patria Bononiensis, quem ob morum elegantiam & singularem probitatem Joannes Andreæ, Boniconto mortuo, in filium adoptavit, atque ut Abbas scribit, Novella filia uxore tradita generum fecit. Clementis VI. Pontificis Maximi Consiliarius fuisse fertur. De interdicto etiam Ecclesiastico librum & Decretalium indicem scripsit. Decessit Bononiæ, & in æde B. Dominici est tumulatus in marmoreo sepulcro, circa annum 1350. aut 1360.

Præter Commentaria in libros Decretalium, Decisiones, Consilia, & alia de quibus Simlerus in Epitome, extat ejus Tabula continens autoritates & sententias Bibliorum, prout in compilationibus Decretorum & Decretalium inducuntur secundum ordinem Alphabeti, emendata à Thoma Dumbergio Memmingo Spirensis Civitatis Consule, excusa à Petro Drach anno 1481.

LAPPI DUO.

Duo fuere per hæc tempora Lappi, Juris peritia celebres: ambo Florentini, prior TUCTUS Podiebonciis Abbas fuit sancti Miniati, & super Sexto Decretalium & Clementinis scripsit, & librum de permutatione beneficiorum à Friderico Petruccio Senensi in lucem emissum, non paucis adjectis ampliavit.

Alter Lappus Castilionejus, cum Oldrado à Ponte Romæ Advocatum Consistorialem egit, circa annum salutis 1346. Conscripsit Allegationes & Tractatus duos, alterum de Xenodochiis, sive Hospitalibus, qui instar Commentarii est ad titulum de religiosis domibus.

JOAN-

JOANNES LIGNANUS.

Pauli Leazari discipulus fuit JOANNES à LIGNANO Agri Mediolanensis oriundus, undè & nomen sumpsit. Urbani V. Pontificis jussu, circa annum 1365. conscripsit librum de *Pluralitate beneficiorum*, cui & alios adjecit *de Permutatione*, *de Horis Canonicis*, *de Censura Ecclesiastica*, atque *Interdicto*, *de Duello*, *de Hæresibus*, & *de Represaliis*. Quædam etiam ab aliis in Clementinas annotata confusè & negligenter congessit, ut observat Card. qui eum Interpretum Juris Pontificii principem habitum fuisse affirmat. Ejus *in omnes Decretales* Commentaria Patavii servantur in majoris templi Bibliotheca. Orto inter Urbanum & Clementem VI. schismate, causam Urbani scriptis defendit; Obiit anno Christi 1368.

In proœ. Card.

Proœm. in Clementinas.

BALDUS UBALDUS.

Perusii natus est Baldus de Ubaldis, Patre Francisco Medicinæ atque Artium Doctore & Castellorum quorumdam Comite: à prima pubertate Bononiæ juri operam dedit, Bartolo Præceptori suo æqualis aut superior, cujus sæpenumero opiniones refellit: docuit in patria ac deinde Patavii, ac tandem Ticini, ubi obiit anno 1400. 28. Aprilis, sepultus in conventu Fratrum Minorum, cum frater ipsius Angelus studiorum comes, nec minus inter juris professores nobilis, Florentiæ eodem anno decessisset.

Præter quinque Responsorum volumina, aliaque opuscula, Commentarios scripsit, quibus totum ferè jus utrumque multùm illustravit, nimirum subtilis à quibusdam habitus. Allegantur etiam quædam nondum prælo subjecta, veluti liber quem *Peculium* inscripsit & tractatus de illustribus utriusque juris Doctoribus, sive *de commemorationibus famosissimorum Doctorum in utroque jure*. Opusculum cui titulum fecit *practicam* juris utriusque, seu *Compendiosam*, Angelus Aretinus Tancredo adscribit, Baldus tamen ipsi sibi vindicat.

HENRICUS BOICH.

Hoc seculo Jus Canonicum Parisiis ingenti cum laude profitebatur HENRICUS BOICH, Brito è Diœcesi Leonensi, ut ipse testatur in principio Commentariorum suorum: unde corrigenda est Venetæ anni 1576. ipsius operum editionis inscriptio, ubi Lugdunensis dicitur, errore ducto ex affinitate nominum quibus Civitates duæ in Gallia vocantur: Lugdunum enim vulgò *Lyon* dicitur; Britannica verò Civitas *Leon*, sive *S. Paul de Leon.* Porro Henricus ille Boich Capellæ sancti Xyonis Parisiensis Præfectus fuit, multaque ex ejus Commentariis, sive *Lectura*, ut ipse vocat, *in quinque Libros Decretalium*, quam se in scholis Parisiensibus anno 1349. consummasse testatur, mutuatus est Huymerius, de quo infra: is enim ab hoc sub *Henrici* nomine laudatur.

CAPUT VII.

De iis qui Seculo XV. jus Canonicum ſcriptis ſuis illuſtrarunt.

PETRUS ANCHARANUS.

PETRUS DE ANCHARANO, nomen ſortitus eſt ab Ancharano Farneſiorum Caſtello, undè ipſi origo: Baldi auditor, Bononiæ jus Pontificium cum Antonio Butrio, deindè Patavii Digeſtum vetus & novum explicuit. Demum Bononiam reverſus ſoli juri Canonico exponendo operam dedit, Senis quoque Decretales per triennium interpretatus. Magnæ vir integritatis, & exacti judicii, ideoque à Principibus viris in conſilium ſæpè adhibitus. Compatrem habuit Zabarellam Cardinalem, tandem Collegium pauperum ſtudioſorum Bononiæ inſtituit, quod ejus nomen hodieque retinet. Obiit circa annum 1415. ſepultus in templò ſancti Dominici: inſtaurato diu poſtea tumulo, inſcriptum eſt carmen hoc initio.

Canonis hic ſpeculum, Civilis & Ancora juris.

Egregios Commentarios reliquit in *Decretales*, *Sextum*, & Clementinas.

ANTONIUS BUTRIUS.

Ex Bononienſi quoque Agro prodiit *Antonius de Butrio*, Ancharani æqualis doctrina, & honeſta converſatione perindè inſignis, docuit Bononiæ ac Ferrariæ. Scripſit in *Decretales* & *Clementinas*, item *Conſilia* & *duo Repertoria*, unum in jure Canonico, alterum in jure Civili; fertur quoque ejus liber de Notario. Notatur ab Alexandrino ejus ſcribendi ratio, quòd ſæpè adeò perplexè atque inordinatè ſenſus ſuos exprimat, ut vix ejus mens percipi poſſit. A Benedicto XII. in Gallias ad Regem, ob tollendum ſchiſma jam multis annis ortum, Legatus miſſus, morte præventus, optatum finem videre non potuit. Obiit anno Chriſti 1408. atque in patriam relatus, extra urbem ad Sancti Michaelis conditus eſt.

ZABARELLA.

Ex Sabadinorum Bononienſium ſtirpe natus Patavii *Franciſcus de Zabarellis*, qui peractis in utraque Academia juris ſtudiis, Patavii jus Canonicum interpretatus eſt, atque inter ſui temporis Profeſſores maximè enituit: tranſlata autem in Venetorum ditionem Patavina Civitate, quindecim Legatorum ad jurandam Reipublicæ fidem deſtinatorum Princeps, Patriæ vexillum Duci Venetiarum obtulit. Florentiæ quoque docens magno in pretio fuit: a Joanne XXIII. Archiepiſcopus Florentinus ac poſtea Cardinalis pronuntiatus; à quo ad Concilium Conſtantienſe Legatus, ejuſdem abdicandi autor fuiſſe memoratur: poſt electum Martinum

num VI. decessit, ann. 1417. ætatis 78. vel, ut alii scribunt, 80. Cadaver ipsius in Patriam delatum, magno cum Civium luctu conditum est in Majori Templo ad lævam sacelli sub titulo Beatissimæ Virginis dicati.

Vir fuit animi recti, suavissimæ consuetudinis, & integerrimæ castissimæque vitæ, somni parcissimus, & in sumptu domestico admodum moderatus, in pauperes profusus, familiares & discipulos ad bonos mores hortari solitus. Luculenta *Responsa*, atque egregia in *Decretales, & in Clementinas Commentaria* reliquit, ac de *Horis Canonicis* librum. De liberalibus etiam *Artibus*, & *Naturali Philosophia* quædam opuscula scripsit. Citari solet sub titulo *Cardinalis*.

ZENZELINUS ET PAVINUS.

Omittendi non sunt Glossatores Minorum Compilationum, *Zenzelinus de Caßanis*, natione Gallus, aliis Genzilinus, qui in *Clementinas* Commentaria, & in *Extravagantes Joannis* 22. Glossas edidit. Eum secutus *Joannes Franciscus Pavinus*, sive de Pavinis, qui in sacra Theologia versatus, & Canonicus Paduanus creatus, cum in patria per aliquot annos docuisset, à Paulo 2. Romam vocatus est, & Palatii Apostolici Causarum Auditor est factus, circa annum 1466. In Joannis 22. & aliorum Pontificum *Extravagantes* scripsit: de Officio & potestate *Capituli* sede vacante, de *decimis*, de *charitativo subsidio*, de *visitatione Episcopi*, aliaque opuscula composuit: Romanæ quoque Rotæ *Decisiones* diligenter collectas, in unum volumen redegit. Tradit etiam Joannes Bertachinus, Justiniani *Novellas* ab eo admirabili opere fuisse ordinatas: quæ tamen nunquam visæ. Decessit Romæ, sepultus in æde sacra, cui nomen ab Ara cœli.

Ante hos *Stephanus* Provincialis, Juris Professor apud Montem Pessulanum, Commentaria in posteriores *Compilationes* ediderat, quæ cum Joannes Andreæ vidisset, interpolata scriptis suis addidit, teste Cardinali Zabarella in proœmio Clementinarum.

RODULPHUS.

Florentiæ natus ex clarissima stirpe *Laurentius Rodulphus*, ibidem jus Pontificium interpretabatur, anno 1404. ubi egregium Commentarium *in Decretum*, eximiumque *de Usuris* tractatum edidit: à Florentinis Legatus missus ad Venetos anno 1425. auxilium adversus Philippum Vicecomitem Mediolanensem ab invitis impetravit, acuta proprii eorum periculi admonitione.

DOMINICUS A SANCTO GEMINIANO.

Inter claros Antonii Butrii Auditores, fuit *Dominicus à Sancto Geminiano*, sic dictus ab ejus nominis Castello in Tuscia: Bononiæ professus circa annum 1410. claruit præcipuè in Pontificii juris interpretatione; scripsitque tum *super secundo & tertio Decretalium*, tum *super Sexto*; feruntur & ejus *Consilia* sive *Responsa* & *Repertorium* juris: Postremò Romæ Auditor Cameræ, singulari æquitate jus dixit.

PANORMITANUS.

Nicolaus TUDISCHUS, sive de Tudeschis, Catanæ in Sicilia obscuris natalibus ortus, sancti Benedicti habitum ab ineunte ætate suscepit, ut ipse de se testatur [a]. Bononiæ deinde juris operam dedit, atque imprimis Canonico, idque sub Zabarella, à quo jam Cardinali Lauream Doctoris est consecutus. Indè ab anno 1421. Senis, Parmæ ac tandem Bononiæ, assignato octingentorum aureorum stipendio, jus Pontificium magna cum laude interpretatus est. Interim à Martino V. donatus est *Moniacensi* Abbatia in diœcesi Messanensi: atque hinc *Abbatis* cognomen tulit, sed cum addito plerumque *novi* sive *recentioris*, aut *Siculi*, ad antiquioris alterius Abbatis discrimen. Tum Referendarii & Cameræ Apostolicæ Auditoris Generalis, ac demum Archiepiscopi Panormitani dignitate auctus est: undè *Panormitanus* vulgò dici solet. Ab Alphonso Aragonio Legatus ad Concilium Basileense, partes Eugenii Quarti egregiè defendit: quas postea intervenientibus inter Regem Aragoniæ & Eugenium novis offensis, impugnavit; atque in ea Synodo variè nec laudabiliter se gessit. Ab Amedæo Sabaudiæ Duce, qui summus Pontifex sub Felicis IV. nomine in ea renunciatus est, *Cardinalis* dignitatem accepit; cui ut renunciaret adduci nunquam potuit: quamvis abdicante Pontificatum Amedæo. Obiit anno 1443. Ejus Commentaria in *Quinque Decretalium Libros & Clementinas, septem tomis edita habentur. Tomus octavus Consilia, Quæstiones subtiles, Practicam* in Curiis observari solitam, & repetitionem in Caput *per tuas extrà de Arbitris*: Nonus denique *Thesaurum* continet singularium in jure Canonico *Decisionum*, conscriptum in Concilio Basileensi, atque ordine Alphabetico dispositum, & alia quædam. Scribit Forsterus extare Panormitani Librum *de potestate Pontificis, Imperatoris & Concilii*; ac *Defensum* ab eo præterea libro singulari *Concilium Basileense*.

[a] In Cap. Causam, de judiciis.

JOANNES AB IMOLA.

JOANNES AB IMOLA nomen sortitus à patria, Romandiolæ civitate, quæ olim forum Cornelii, nunc *Imola* dicitur. Auditor fuit Antonii Butrii & Petri Ancharani, quantum ad jus Pontificium. Patavii, Ferrariæ, ac tandem Bononiæ docuit, abrogato Bononiensium decreto, quo constitutum fuerat ut in ea Academia soli cives, exclusis exteris, docerent. Quamvis de jure interrogatus aliquando obmutuerit, in pretio tamen supra reliquos ætatis suæ Doctores fuit; & in utroque jure excelluit, adeò ut ejus opiniones præ aliis recipiantur: gravis certè Bartoli censor habetur. Exusta forte cum ædibus bibliotheca, scripta à se elaborata amisit: sed ea magna postea ex parte iteratis laboribus reparavit. Extant in jus Canonicum Commentaria *ad tres Decretalium Libros, ad Sextum Decretalium & Clementinas*; præter *Consilia & Repetitiones quasdam*. Obiisse traditur Bononiæ anno 1436.

GUIDO PAPÆ.

Videtur GUIDO PAPÆ jus Pontificium Gratianopoli professus, eoque nomine in Consilium Delphinale allectus, quod postea Parlamenti nomen à Ludovico Delphino accepit anno 1454. Præter *Deci-*

siones

ſiones Senatus Gratianopolitani, libellum etiam de *Reſcriptis* compoſuit, itemque opuſcula de *Præſumptionibus*, *Appellationibus primo ſecundoque Decreto*, & egregia *Reſponſa*. Obiit jam ſenior circa annum 1485.

JOANNES DE ANANIA.

Oriundus *Anania* Campaniæ Romanæ Civitate hic JOANNES, Bononiæ diu profeſſus, inter alios Alexandrum Tartagnum & Andream Barbatiam Auditores habuit: Religionis & Theologiæ non minùs quàm juridicæ ſcientiæ nomine commendatus; unde à Bartholomæo Socino vir ſcientiæ & conſcientiæ vocatur. Et verò nulla unquam ex cauſa conſuetas preces aut ſacra intermiſiſſe memoratur. Tandem Bononiæ Archidiaconatu decoratus, ibidem obiit fermè octogenarius an. 1458. In *Quintum Decretalium* librum commentaria, atque erudita *Reſponſa* conſcripſit, quæ diu apud Barbatiam, alioſve ſuppreſſa, publici tandem juris facta ſunt à Ludovico Bolognino.

JOANNES A TURRE CREMATA.

Ab oppido Hiſpaniæ in Regno Caſtellæ ac Diœceſi Palentina, quod vulgò *Torquemada*, ortum ex nobili familia, & cognomen ſumpſit JOANNES A TURRE CREMATA. Religionem Prædicatorum profeſſus eſt apud Valliſoletum ſeu Vallem Oleti, vulgò *Valladolit*, Theologiæ & Juris ſtudiis excultus, multa in utroque genere ſcripſit. Imprimis Gratiani Decretum ab anno 1449. Romæ per quinque & viginti annos interpretatus eſt: Quæſtiones canonicas Theologorum more tractans, veſtigiiſque ſancti Thomæ Aquinatis inſiſtens. Extant præter quinque volumina Commentariorum *in Decretum*, *Summa de Eccleſia, & ejus autoritate quatuor libris: de Pontificis Maximi Conciliique autoritate ad Baſileenſem Oratorem reſponſio: in Pſalterium Davidis: Sermones de tempore & de Sanctis: de Aqua Benedicta: De veritate Conceptionis Beatiſſimæ Virginis Mariæ Tractatus in* 13. *partes diviſus: Commentaria in Regulam S. Benedicti*. Conſtantienſi & Baſileenſi Conciliis interfuit, atque ob præclaram doctrinæ ac pietatis famam, ſancti Sixti Preſbyter *Cardinalis* ab Eugenio 4. deinde à Pio 2. Sabinenſis creatus Epiſcopus, deceſſit ann. 1468. ætatis 80. Romæ in Baſilica S. Mariæ ſupra Minervam, quam ſuis ſumptibus refecerat, marmoreo Sepulcro conditus in Sacello B. Virginis Annunciatæ, cujus celeberrimam Societatem collocandis in matrimonium per ſingulos annos puellis inſtituit.

ANDREAS BARBATIA.

ANDREAS BARBATIA, quibuſdam *Barbatius*, & plerumque à patria *Andreas Siculus*, anno 1448. Bononiam profectus, ſub Joanne Imolenſi & Joanne Ananienſi utriuſque juris ſtudiis eſt initiatus. Ferrariæ ac deinde Bononiæ primò jus Pontificium, deinde etiam Civile docuit, magna nominis celebritate; in hoc Alexandrum Concurrentem ſive Antagoniſtam habuit, quem memoriæ præſtantia magis quàm judicio ſuperavit. In tantum enim memoria valuit, ut quæcumque legerat retinere diceretur, & de re quavis ex tempore diſſereret: ſed ambitione immodica & ingenii levitate receptas veraſque opiniones ſummo ſtudio impugnare cona-

conatus est, adeò ut ea de causa sæpè delirasse dicatur. In jure Canonico Bartholomæus *Bellencinus* Mutinensis Antagonista fuit Barbatiæ, cui impingitur à Felino furti vitium. Obiit circa annum 1482. sepultus Bononiæ apud S. Petronium. Extant ejus in primam & secundam partem *Primi Decretalium* Libri, itemque in primam & secundam *Secundi* ampla Commentaria, itemque Lectura in *Clementinas*, aliaque Parisiis & alibi edita.

PHILIPPUS FRANCUS.

PHILIPPUS FRANCUS Perusinus, in patria diu jus Pontificium professus, deinde Ticinum evocatus, magna nominis fama claruit, circa annum 1460. Habentur erudita ejus in *Decretales* & *Sextum* Commentaria.

PRÆPOSITUS.

Joannes Antonius à S. Georgio, Placentinus, & Patricius Mediolanensis, anno ætatis 28. Ticini profiteri cœpit: deinde Præpositus fuit ædis Ambrosii apud Mediolanum; unde ipsi inditum PRÆPOSITI cognomen: tum ab Innocentio 8. ob doctrinæ ac sanctitatis celebritatem Auditor sacri Palatii seu Rotæ, ac Referendarius Apostolicus; postea Alexandrinus in Longobardia Episcopus, ac tandem anno 1493. Presbyter *Cardinalis* est renunciatus sub titulo Sanctorum Nerei & Achillei. Extant ejus Commentarii in *Primas duodecim Causas Decreti*, cujus & primam partem interpretatus dicitur, quemadmodum & *Clementinas*: habetur etiam in hominum manibus Interpretatio ejus *in Quartum Decretalium*. Obiit anno 1493.

GUYMERIUS.

Cosmas Guymer Parisinus, Canonicus primùm fuit Ecclesiæ Collegiatæ B. Thomæ ad Luparam, ac postea Decanus Ecclesiæ itidem Collegiatæ sancti Juliani Laudunensis; ac privilegiorum Apostolicorum Academiæ Parisiensi concessorum, Conservator ab Episcopo Meldensi dictus: tandem sub annum 1500. Senatoris & in prima Inquisitionum classe Præses à Ludovico XII. creatus, Regnante Carolo 8. *Pragmaticam* Caroli VII. *Sanctionem* eruditis Glossis illustravit, quas in scholis Juris Parisiensibus dictavit, edidítque anno 1486. Frustrà Carolus Molineus hujus operis laudem à Guymerio ad antiquiorem Advocatum, nomine, *Mareschal*, derivare conatur: contrarium enim evidentissimis argumentis demonstrat Vir Clarissimus Franciscus Pinsonius in præfatione novissimæ illius operis editionis, quæ anno 1666. Parisiis prodiit, cum Philippi Probi additionibus, aliisque selectis monumentis eam ad rem accommodatis.

FELINUS.

Ex nobili Sandeorum familia, Parentibus Ferrariensibus à Felina, Castro Agri Regiensis ubi casu natus est, nomen sortitus FELINUS *Sandeus*, Ferrariæ primùm docuit jus Pontificium; postea Pisis jus Civile est interpretatus, concurrentibus Francisco Aretino & Bartholomæo Socino. Philippi Decii aliquandiu familiaris, adeò ut ejus opera in

solvendis aliquot legum nodis usus dicatur. Inde orta simultate, Felinus an. 1488. Romam se contulit, ab Innocentio 8. Auditor declaratus. Ejus discessum ægrè ferentes Academiæ Pisanæ Præfecti, Decium dimiserunt, qui Senas migravit. Felinus multi laboris & multæ lectionis, potiùs quàm magni acuminis habitus, à receptis Majorum opinionibus rarò discedit, sed & rarò utilia prætermittit. Ecclesiæ Ferrariensis Canonicus, ac tandem Lucensis Episcopus creatus, decessit anno 1503. Nota sunt ejus *in Decretales* monumenta.

GAGUINUS.

Inter egregios sacrorum Canonum professores, floruit hoc seculo in schola Parisiensi Robertus GAGUINUS in Atrobatum finibus natus, religiosum Ordinem SS. Trinitatis ab adolescentia ingressus, in Nipensi ejus Ordinis Cœnobio; indè Lutetiam, studiorum causa, missus, omnis literarum genere mentem excoluit. Sed Juris potissimùm Canonici peritia claruit: imò Theologus, Jurisconsultus, Orator, Poeta, Historicus habitus, eoque nomine Trithemio & Erasmo laudatus: anno 1473. Ordinis sui Generalis Præfectus est electus: deinde variis legationibus pro Carolo VIII. & Ludovico XII. Regibus decoratus.

Præter Historiam Francorum libris 12. exaratam, aliaque monumenta, scripsit, quod ad nostrum facit institutum, Tractatum *de variis in Ecclesia Dei Ordinibus*. Sæpiùs Decani munere functus in facultate Juridica. In fine ultimi sui Decanatus triennalis hæc adscripsit, *die Veneris 13. anno Domini* 1500. & paulò post, *& eodem die reposui officium Decanatus in manibus Domini Nicolai de Conty Decani naturalis Facultatis: qui annus erat mihi Jubileus, quia ego fueram Regens in ipsa Facultate annos 20. & compleveram Jubileum annum, secundum statuta Facultatis. Quæ postea sequentur, prospera faciat Deus, Amen. Robertus Gaguinus septimo & sexagesimo ætatis meæ anno hæc scripsi.*

Obiit die Sabbati 22. Maii anno 1501. De ejus exequiis hæc in Tabulario 2. Facultatis nostræ leguntur scripta nomine Dionysii Allegret Decani in actu: *Dominica* XXIII. *delatum est ejus cadaver, assistentibus Dominis, in parte anteriori de Conty, & Me: & in posteriori Dugast & Dorigny tenentibus extremitatem Pallii.*

Erant eo tempore Doctores Consultissimæ Facultatis actu Regentes, præter Joannem Picard, aliosque qui diuturna antecessura functi, & per eam Senatorum in suprema Curia honorem adepti; postquam utrumque officium conjunctim plures per annos exercuerant, in Senatoria dignitate senescentes conquiescebant; Erant, inquam, Doctores Regentes *Nicolaus de Conty* Decanus naturalis sive Primicerius, *Dionysius Allegret* tunc Decanus in actu, *Claudius de Hangest* Senator, *Simon Dugast* (cujus Fratris filius Robertus, postea ipse quoque Doctor ejusdem Facultatis, Collegium sanctæ Barbaræ extruxit ac dotavit) & *Nicolaus Dorigny*, quem proximo ineunte Junio, inter tres è numero Advocatorum à Curia, pro illorum temporum more, nominatos, à Rege delectum & receptum in Consiliarium Curiæ Parlamenti, testantur eadem scholæ nostræ monumenta. Dorignius autem ille, postmodùm classis Inquisitionum Præses, cum anno 1560. jam nonagenario major, ad *Capitulum omnus utriusque sexus* concionem, secundum scholæ nostræ institutum,

rorum, haberet, tanta vehementia in erumpentes jam Sectariorum errores invectus est, superante ætatem ardore religionis ac sanæ doctrinæ: ut deficientibus, hac animi contentione, viribus, eumdem intra diem occubuerit.

Gaguini porrò corpus terræ mandatum est in æde sacra Maturinensium suorum, ante majus Altare: legiturque pium ejus Epitaphium ab ipsomet compositum, supra januam sacrarii, eidem altari proximam: ubi coram Christo ad judicium sedente jacere humiliter cernitur, extremamque cum spe misericordiæ sententiam expectare, & his orat verbis:

Christe salus hominum, meritorum æquissime Censor,
Servulus ecce tuus, jam Carnis lege solutus,
Dormit & expectat quo mentem examine verses.
Peccavi, miserere, nec horrida pende flagella.
Criminibus, tua sum factura, perennis imago.
Quod fuit humanum Tellus vorat: accipe sanctam
Effigiem, Rex Magne, tuam; quam percupit hostis.
Tu vitam & mores, tu mentis condita nosti,
Omnia sunt in spe, tantùm miserere Gaguino.

Est autem admodùm notatu dignum quod ab erudito ac religioso viro Jacobo du Breul Congregationis sancti Mauri monacho memoratur [a], cum juxta Gaguini sepulcrum locus humando alteri cadaveri effoderetur, apparuisse integrum post novem & quadraginta annos ipsius corpus, ac permissu Theobaldi Musnier, avulsum à trunco caput à Jacobo Bourgeois Ordinis per Picardiam Provinciali & Cœnobii Duacensis Ministro, ut vocant, ad suos delatum; ubi in bibliotheca, excavato ea de causa muro, inclusum, per fenestellam crate munitam visitur.

[a] Antiquit. Parisiis. lib. 2.

CAPUT VIII.

Seculo XVI. Interpretes & Doctores.

DECIUS.

TRISTANO de Dexio, Cive Mediolanensi, nati sunt celebres duo Jurisconsulti, Lancelottus & Philippus. Prior justis nuptiis procreatus, Ticini & Pisis Jus Civile professus est. PHILIPPUS ex Concubina ortus, anno 1454. grassante Mediolani peste, Ticinum ad Fratrem secessit: quem & Pisas vocatum à Florentinis, secutus est; & utrobique profitentem quæstionibus suis fatigavit. Pisis itaque valdè juvenis docere cœpit: ubi cum Felino concertans, ei causam discedendi præbuit; ipse ea de causa dimissus, Pisas posteà revocatus, tum ad Patavinum studium à Venetis conductus, tandem Ludovico XII. Francorum Rege eum velut

subjectum vendicante, Ticini docuit duorum millium florenorum honorario. Deinde ob consultationem pro Concilio Pisano editam, Ticino per Episcopum Sedunensem, Helvetiorum in Gallos concitatorum ducem, capto, ingentem fortunarum jacturam fecit, direptis ædibus atque asportatis è bibliotheca quadringentis Commentariis, præter alia volumina: unde in Galliam migrare coactus sub annum 1510. à Rege Senator Gratianopolitanus cum ducentorum quinquaginta aureorum honorario est designatus: inde Valentiam, auditoribus ferè destitutam, translatus, assignato quingentorum aureorum stipendio: dein pari præmio Romam accitus à Leone X. qui ipsius Auditor fuerat: tum revocatus à Francisco I. Demum Pisas cum octingentorum aureorum stipendio conductus est: atque à Mediolanensi Senatu, & à Bononiensibus, ac Venetis mille aureorum promisso stipendio frustra solicitatus, multis annis ibidem perstitit, atque ad mille quingentorum aureorum honorarium pervenit. Capite exiguo, sed vultu decoro fuit: acumine ingenii singulari, dicteriis promptus, Auditoribus gratus, aliorum Doctorum invidiam sæpè concitavit. Concurrentes habuit præ cæteris Bartholomæum Socinum & Felinum; Franciscum etiam Soderinum, qui postea Episcopus Volaterranus ac tandem Cardinalis fuit; & Robertum Strotium Florentinum Pisani Archiepiscopi vices gerentem. Nemo pluribus locis, aut diutiùs Jus utrumque professus legitur: tandem senio confectus Joanni Corasio insignia Doctoris traditurus, memoria lapsus defecit. Obiit Senis anno Christi 1535. ætatis 81. Translatus Pisas & magnifico monumento illatus, quod sibi candido è marmore, cum imposito simulacro apertum librum tenente, vivus paraverat, in campo quem Sanctum vocant, hoc adjecto Epitaphio.

Philippus Decius, sive de Dexio, Mediolanensis, Jurisconsultus celebri fama notissimus: cum primum locum studii in jure Canonico, vel Civili tenuisset, Pisis, Senis, Florentiæ, Paduæ, Papiæ, ac demum ultra montes in Gallia; revocatus in Italiam ab excelsa Florentinorum Rep. posteaquam stipendium mille quingentorum aureorum in auro pro Lectura consecutus fuisset, de morte cogitans, hoc sepulchrum sibi fabricari curavit: ne posteris suis crederet.

Nota sunt ejus opera: in quibus non rarò Interpretum sententias in alium sensum detorquet, & falsis aliquandò citationibus utitur: Ejus tamen *in Decretales* Commentarii habentur inter primos.

ROCHUS CURTIUS, sive de CURTE.

Jasonis Auditor ROCHUS CURTIUS Ticinensis, Francisci Junioris aut frater aut fratris filius, in patria circa annum 1525. jus Pontificium docuit: deinde Senator Mediolani est creatus, cum priùs an. 1470. Guilielmo Marchioni Montisferrati à consiliis fuisset: ejus scripta visuntur, *de Consuetudine & de jure Patronatus*.

PARISIUS.

Petrus Paulus PARISIUS Consentinus, docuit initio Romæ; tum Patavii sive Paduæ, ac Bononiæ; deinde Romam se conferens, Auditoris Cameræ

Apo-

Apostolicæ munus sibi comparavit: posteà Mediolani Senator à Carolo V. Im. dictus, & Senis præfectus: tum patriæ Episcopus, ac tandem à Paulo III. Cardinalitia dignitate decoratus fuit an. 1536. Leguntur ejus *Consilia de re Beneficiaria.*

LUDOVICUS GOMESIUS.

LUDOVICUS GOMESIUS Hispanus Oriola, Regni Valentiæ Civitate oriundus, in Academia Patavina jus professus, circa annum 1522. deinde anno 1528. Romam profectus, Rotæ Auditor, ac demum Episcopus Sarnensis creatus, in Rotæ Auditoris munere Antonium Augustinum successorem habuit. In *Sextum Decretalium* & *Regulas Cancellariæ Commentaria* reliquit: plura, ut creditur, additurus, si longiùs vitam produxisset.

SEBASTIANUS BRANT.

Argentorati in Germania natus, sub initium hujus Seculi SEBASTIANUS BRANT, hoc est latinè *Titio*, multa scripsit, tum metro, tum prosa, imprimis autem quod ad rem nostram pertinet, *Breves utriusque Juris Titulorum Expositiones.*

ALCIATUS.

Andreas ALCIATUS Mediolanensis, apud Biturigas ab anno 1529. docuit, deinde Ticinum vocatus anno 1532. Primus post Guillielmum Budæum, aut eodem tempore cum Budæo, Jurisprudentiam, barbaro docendi genere anteà involutam, humaniorum litterarum, tum Græcarum, tum Latinarum lumine illustrare, atque ad veros fontes revocatam, pristino nitori restituere cœpit: habitus inter Juris Interpretes Doctissimus, inter Doctissimos Juris Consultissimus. Obiit Papiæ anno 1548. sepultus in æde Sancti Epiphanii. Commentaria scripsit in aliquot Juris Canonici Rubricas & Capitula, nempe in *Rubr. & cap. perniciosa, & cap. quod sedem, de Offic. Judic. ordinar. in cap. cum non ab homine, & cap. novit, de Judic. in Rubr. & cap. cum contingat, de Jurejur. in Rubr. & cap. placuit, de prescriptionib.*

REBUFFUS.

PETRUS REBUFFUS, apud Montem Pessullanum in Occitania natus, in patria, & Tolosæ Juri utrique operam dedit: tum in utraque illa Academia, atque in Pictaviensi legit extra ordinem, professus Cadurci: anno 1527. Biturigis unà cum Alciato anno 1529. Parisiis denique anno 1534. instaurata Juridica facultate sex ordinariorum Doctorum Juris primus est renunciatus: ubi usque ad annum 1557. Jus & praxim Canonicam docuit magna cum laude. Reperiuntur ejus Repetitiones *in titulum de Causa possess. & propriet. in cap. an sit deferendum, de appellat. in paragr. qui verò parochialem, cap. extirpandæ consuetudinis, de Præb. in cap. nulla, de concess. præbendæ; in cap. postulastis, de Clerico excommunicato, &c. in cap. Rainutius, de Testam. in cap. consuluisti, & cap. cum Marthæ, de celebrat. Missar. in cap. omnis utriusq. sexus, de pœnitentiis; itemque in Can. decernimus XVI. quæst. 7. in Can. si quis suadente VII. quæst. 4.* Præcipua ejus opera ad Beneficia Ecclesiastica pertinent, nimirum

Praxis Beneficiaria, quæ in tres partes divisa est, *Practica Cancellariæ Apostolicæ*, & *Additiones* in *Regulas Cancellariæ*: tum *Commentaria in Bullam Cænæ Domini & Bullam jejuniorum & supplicationum pro pace*. Commentaria quoque *in Concordata* Francisci primi cum Leone X. Addendi Tractatus *Congruæ Portionis Beneficiorum*, Tractatus de *Pacificis Possessoribus*. Ac præterea Tract. de *Decimis* & aliis *in quibus casibus Judices seculares possunt cognoscere de personis Ecclesiasticis*, ac Tractatus specialis *de Jure Nominationum Academicarum*. Mitto Commentaria in Regias *Constitutiones*, & si quæ alia ad jus Civile aut Gallicum magis quàm ad Pontificium referuntur. Obiit anno 1557. Sepultus in ædicula Collegii Augustodunensis Parisiis. Cum ordine receptionis Decanus esset inter Parisienses professores, Decanatum quoque in actu, electione Collegarum, per annos 15. continuavit, & post vicennalem in schola nostra professionem, *Comitis* titulo decoratus est. Secundum antiqua facultatis nostræ statuta, reformatis anno 1598. Henrici IV. Regis autoritate statutis renovata.

QUINTINUS.

JOANNES QUINTINUS Heduus, sive Augustodunensis, Ordinis Hospitalariorum Joannitarum religiosus Presbyter, Melita redux, ubi in Magni equitum Magistri Lilladami Rhodo pulsi familia, ei cæterisque ordinis proceribus carus, aliquandiu egerat, anno 1536. ordinarius Juris in Academia Parisiensi Professor lectus, opera complura edidit: quorum hæc ad me pervenerunt. *Repetita* Duorum Capitum *Prælectiones*, *Capituli de multa providentia*, *de Præbendis & dignitatibus*, & Cap. *novit*, *de Judiciis* in antiquis: quarum altera Beneficiorum Ecclesiasticorum Ecclesiastica dispensatio designatur: altera Christianæ Civitatis Aristocratia desideratur, Parisiis anno 1552. Octoginta quinque Regulæ seu *Canones Apostolorum*, cum vetustis Joannis Monachi Zonaræ scholiis Latinè modò versis, anno 1558. *Speculum Sacerdotii*, sive Apostoli describentis Episcoporum, Presbyterorum & Diaconorum mores, σημείωσις, ex viginti quinque *Gratiani* Distinctionibus excerpta, Decretorum Parte prima, de Clericorum moribus & singulari vita, anno 1559. *Synodus Gangrensis*, Sæculi præsentis errores, multasque multorum superstitiones & impietates condemnans: explicata Commentariolis ex Gratiani *distinctione* 30. anno 1560. *Hæreticorum Catalogus* & Historia, ex Gratiano, eodem anno. Agnovi ex scriptura & manu qua Juridicæ Facultatis Parisiensis acta eorum annorum, magnam partem scripta sunt, ejus esse, versionem *Syntagmatis Canonum* Græcorum à Matthæo *Blastare* Monacho compositi, quæ in Bibliotheca Regia servatur: de qua, cum Græco (cujus in eadem aliisque Bibliothecis, multos Parisiis manuscriptos Codices habemus) edenda, & novæ Editioni Græcorum Canonum græco-latinæ Collectionis subjungenda, egeram cum viro Clarissimo Claudio Carcavio ejus Bibliothecæ curatore: facturus libenter, nisi Guillelmus Beveregius Anglus, vir eruditus, utiliori sua opera, utraque hac cura me sub id tempus liberasset. Porro Quintinus ad Comitia Aurelianensia delegatus, elegantem habuit orationem. Obiit Lutetiæ 1561. terræ mandatus in Choro Ecclesiæ sancti Joannis Lateranensis, hoc superscripto Epitaphio.

Cele-

Celeberr. Jur. Doct. & ordinarii Lutetiæ Professoris Fr. Jo. Quintini Hedui.

EPITAPHIUM.

Quintinus Doctor, Librorumque helluo summus,
Dum nulla dapis alterius tentatur orexi,
Dumque fidem pro qua calamo pugnavit, & ore
Fortiter, affligi videt, acriùs & dolet, ex hoc
Orbe, invitis, non invitus, migrat amicis.
Obiit nona Aprilis 1561.

CUCCHUS.

Antonius CUCCHUS, Juris in Academia Ticinensi Professor, imitatione Justiniani *Juris Canonici Institutiones* duplici opere composuit; breviori uno & concinno, altero majoris molis. Priùs *Minores*, posteriùs *Majores Institutiones* quo tempore Tridentina Synodus celebrabatur, appellans.

LANCELOTTUS.

Eodem fermè tempore *Joannes Paulus* LANCELOTTUS Jurisconsultus Perusinus, non dispari consilio, *Institutiones Juris Canonici* conscripsit, atque hortatu Pauli IV. Pontificis susceptas, Pii IV. auspiciis in vulgus emisit, circa annum 1560. paulò ante Tridentini Concilii exitum. Huic quamquam superstes per aliquot annos, nihil tamen ex novo per illud invecto jure adjiciendum operi suo, vel in eo immutandum censuit: sive laboris tædio, sive alia ex causa. Hæ Institutiones, pari cum Cucchianis Minoribus instituto nec multum dispari forma, paulò fortè minus elegantiæ, sed paulò plus perspicuitatis habent. Ordo non multùm diversus: uterque vix ultra Decretalium & minorum Collectionum metas excurrit: quarum verbis pressiùs inhæret Lancelottus. Ex nostris in hunc Notis, aliquis antiquitatis Ecclesiasticæ gustus, & aliqua usus Gallicani notitia ambobus accedere poterit. Scripsit præterea Lancelottus de *Comparatione* Juris Pontificii ac Cæsarei & utriusque *Interpretandi ratione*.

CAROLUS MOLINEUS.

Carolus Molineus, Parisiensis, ineunte hoc seculo natus, hausta Aureliis juris disciplina, inter Advocatos diu claruit, atque in pretio fuit, ad studium literarum magis quàm rei familiaris attentus. Inter initia Calviniani dogmatis, ejus particeps non abs re habitus est: quam opinionem liberioribus in Curiam Romanam dictis scriptisque confirmavit. Quamobrem solum vertere coactus, Tubingam profectus est anno 1553. vocatus à Christophoro Duce Vvirtembergico, Consiliarii Ducalis, & primi juris Professoris titulo. Argentorati præterea & Dolæ honorificè à Senatu & Academia accitus, itemque Vesontione, sed velut in transitu, per dies aliquot professus, tandem in patriam rediit, anno 1557. ubi anno 1668. die 28. Decembris, postquam in manibus Parochi sui Francisci le Court, adstantibus Claudio Spenseo & Re-

nato Bonella Collegii Plessiaci gymnasiarcha, errorem suum ejurasset; decessit: elatusque est sine pompa in cœmeterium sancti Andreæ; uti ex mortuario ejus parochiæ tabulario, probat oculatus testis V.C. Franciscus Pinssonius. Multa de jure Civili & Patrio scripsit: quod attinet ad jus Canonicum, circumferuntur in universum illius corpus Marginales Molinei *Annotationes*, tum scholæ, tum foro accommodatæ, Commentaria in tres *Cancellariæ* Apostolicæ *Regulas* in Gallia receptas, itemque in *Edictum* Henrici secundi *contra parvas datas*. Extat etiam ejus consultatio de *Concilio Tridentino*, & *Unio quatuor Evangelistarum*, ac Tractatus *de Usuris*. Præterea Notæ *in* Tractatum Joannis Selvæ de Beneficiis. Commentaria in Philippi Decii ad jus Pontificium libros. Testatur ipse, expositam a se annum ætatis XXI. agente Arborem Consanguinitatis, tum Aureliis, tum deinde Parisiis in scholis juris, his verbis, *Ista duobus verbis complexus sum, dum interpretarer Arborem Aurelii anno Domini* 1521. *dicendo quod ascendentes nunquam repræsentant descendentes, & quod descendentes in linea directa in infinitum repræsentant, & quod collaterales non repræsentant ultra fratrum filios. Lecturam illam novem lectionibus in scholis Decretorum absolvi, brevi stylo sed ubere, raro tantùm auditorio ob contemptum imberbis ætatis meæ.*

NAVARUS.

Martinus ab Azpilcueta ex nobilibus parentibus natus in Cantabria, circa annum 1490. Beati Francisci Xaverii Societatis Jesu fundatoris alterius, & magni Indiarum Apostoli cognatus ac ferè æqualis. *Navarri* nomen sumpsit à Regione cui patrium oppidum contributum. Inter Canonicos Regulares professum se ipse testatur. Tolosæ imprimis juri utrique operam dedit; atque in ea urbe, mox Salmanticæ, deinde Conimbricæ, vocatus magno cum honore à Joanne tertio Portugalliæ Rege, demum Cadurci jus Pontificium magna cum laude interpretatus est; donec ex illarum Academiarum Decretis rude donatus, à profitendi munere immunis pronunciatus est, dignusque visus qui eodem præmio impostĕrum gauderet, quo inter profitendum fruebatur. Inde Romam profectus, operosam atque honorificam, inter preces ac labores continuos mira abstinentia vitam longissimè produxit, valetudine inconcussa: quantum sibi parcus, tantum in pauperes effusus; ad extremos usque vitæ annos quotidiè sacra celebrare solitus, quadragesimale etiam jejunium servabat. Romæ annos 17. quietem habuit sub Pio V. Gregorio XIII. & Sixto V. qui ejus sapientiæ gravissima quæque pœnitentium præsertim negotia committebant. Obiit anno 1586. die 24. Junii sepultus in templo sancti Antonii de Padua dicti in campo Martio, funus ejus celebrante Thoma Correa Lusitano. Permulta & præclara doctrinæ, ingenii ac judicii non vulgaris monumenta reliquit, quæ in tres Tomos divisa circumferuntur. Primo Tomo continentur Commentarius in Can. *inter verba* XI. quæst. 3. de Regularibus. Commentarii quatuor *in Can.* nimirum *cui portio, & Can. non dicatis* XII. *quæst.* 1. in Can. *nullam* XVIII. quæst. 2. & in Can. *statuimus* XIX. *quæst.* 3. *Ad principium & glossam summæ Causæ* XII. *quæst.* 2. *& ad Can. non liceat, ead. Causa & quæst. Ad Can. si fœneraveris*, XIV. *quæst.* 3. *Ad Can. quoniam quidquid*, XVI. *quæst.* 1. *Ad Can. humanas aures*, XXII. *quæst.*

quæst. quinta Ad Can. cum minister, XXIII. *quæst. quinta & Commentarii in septem Distinctiones de Pœnitentia*.

In Secundo Tomo habentur *Consilia in omnes ferè Titulos Decretalium* Gregorii IX. in quibus plura, tum Decreti, tum Decretalium, Sexti & Clementinarum loca, speciatim explicantur.

In Tertium Tomum collata sunt ea Commentaria, quæ reliquis aliis sacratiora & mysteriis divinis propiora ad salutem cujusque & vitam æternam consequendam faciunt, & ad pietatem virorum, tam Ecclesiasticorum, quàm secularium, conservandam & promovendam non parum juvant: Nempe *Enchiridion sive Manuale Confessariorum & pœnitentium* Capitibus septem & viginti absolutum. *Enchiridion sive Manuale* aliud *de Oratione*, *Horis Canonicis* atque aliis *divinis Officiis* (ubi & *Miscellanea* quædam de *Beneficiis*) Commentarius de anno Jubilæo, & *Indulgentiis* omnibus.

B A L D U I N U S.

Franciscus Balduinus Atrebas Antonii filius, natus 1520. Calendis Januariis, antiqua & nobili familia, Lovanii humaniorum literarum & jurisprudentiæ tyrocinium posuit. Deinde, cum aliquandiu in aula Caroli V. degisset, in Galliam profectus, cum Budæo, Baifio, aliisque viris eruditione claris, amicitia junctus, in Caroli Molinei etiam familiam venit. Hinc anno 1549. in Bituricensium Antecessorum Collegium cooptatus, exequente inaugurationis solemnia Eguinario Barone, ibi per septennium jus professus, Tubingam trans Rhenum evocatus est. Sed cum ex itinere accepisset Carolum Molineum eò reverti velle, Argentorati substitit, ubi anno uno jus Civile docuit: tum Heidelbergæ præter ordinariam juris professionem, Historiæ quoque docendæ munere functus est annis ferè quinque. Dein cum in Comitatu esset Casimiri Comitis Palatini, in Lotharingiam à Patre Friderico missi, ab Antonio Borbonio Rege Navarræ adscitus in domesticam clientelam, tradito ipsius disciplinæ Carolo Regis filio naturali; & Antonius Rex ipsius opera in Reipublicæ negotiis, & Religionis controversiis uti voluit. Id verò minùs æquo animo Calvinus tulit, sibi fortè à Balduino metuens, quem multorum suorum consiliorum conscium testemque habuerat: unde Calvini asseclæ invidia in Balduinum abrepti, multa in eum moliebantur. Fatetur [a] Balduinus se cum illis errasse, & dum Calvino obsequitur, optimos adolescentiæ annos perdidisse. Cæso apud Rothomagum Navarræo Rege, Tridento, quò secesserat, in Galliam rediit Balduinus, fortunis omnibus exutus. Ad recens institutam Academiam Duacenam vocatus, ibi non diu substitit. Bellorum civilium metu pulsum excepit primò Lutetia, dein Andegavum. Unde post triennium, jussu Henrici Andegaviæ Ducis, in Poloniæ Regem electi, Parisios demum reversus, ibique altero post reditum mense fato functus est. Morienti oculos clausit Joannes Maldonatus Societatis Jesu Theologus & Professor eximius. Sepultus est in claustro Maturinensium juxta Joannis de Sacro Bosco tumulum, cum hoc Elogio & Epitaphio, merita hominis & tempus mortis indicantibus.

Cujaci, BALDUINUS *hìc jacet*: *Hoc tecum reputa & vale. Mortuis vobis jurisprudentiam corripiet gravis sopor.*

[a] In responsione ad Calvinum edita Parisiis & Coloniæ anno 1562.

FRAN-

FRANCISCUS BALDUINUS *Jurisconsultus, obiit anno ætatis 53. nono Cal. Novembris, à partu Virginis M.D.LXXIII.*

Papirius Massonus Jurisconsultus Balduini Auditor, tumulum posuit.

De ejus rebus scripsit pluribus versibus Joannes Auratus Poeta Regius.

Multa extant ab eo conscripta volumina: in quibus maximè operam dedit, ut Jurisprudentiam cum historia & humanioribus literis conjungeret. Ad institutum nostrum pertinent aliquatenus, *Constantinus* seu de Legibus Ecclesiasticis & Civilibus Constantini Imperatoris, quem Romani & Belgici Censores atque Autor ipse repurgandum censuere. *Leges & Edicta* veterum Imperatorum, *de Christianis*. *Historia Carthaginensis Collationis*. *Delibatio Africanæ Historiæ Ecclesiasticæ*, sive Optati Milevitani de schismate Donatistarum libri VII. *Victoris Uticensis de Vandalica persecutione libri tres*, cum Prolegomenis & Annotationibus Balduini. Prolegomena in Minutii Felicis Octavium. Ipsi adscriptus est Libellus *de officio pii viri & publicæ tranquillitatis amantis, in hoc Religionis dissidio*; qui reverà Georgii Cassandri erat; unde Calvinianorum in eum iræ. Ejus quoque nomine editum Argentinæ Libellum *titulo Christianorum Jurisconsultorum contra Duarenum*, supposititium ipse in Apologiis affirmat.

CASSADORUS ET GIGAS.

Guilielmus Cassadorus Episcopus Algarensis, sive Algheriensis in Sardinia, utriusque signaturæ Referendarius, & sacri Palatii causarum Auditor, *Decisiones* canonicas collegit, tum juxta Decretalium ordinem digestas ex quæstionibus suo tempore habitis, tam in Signatura, quàm in Rota, earumve observationibus, tum ad regulas Cancellariæ; quæ saltem per decem aut undecim annos elaboratæ videntur, ab anno scilicet 1513. ad 1523.

Hieronymus GIGAS Forosemproniensis, studuit Bononiæ, sub Joanne Croto de Monteferrato, Antonio Burgos Hispano, à quo Jus Canonicum audivit; & Hippolyto de Marsiliis, à quo ad Doctoratus gradum est promotus anno 1514. Audivit etiam jus Civile per quinquennium in Gymnasio Perusino, sub Guilielmo Pontano. Ab eo egregium *de Pensionibus Ecclesiasticis* tractatum habemus, quem Benedicto Accolto Cardinali Ravennati inscripsit anno 1542.

DUARENUS.

Duo è Minori Britannia celebres Jurisconsulti, Bituricensem Academiam hoc seculo illustrarunt; *Eguinarius Baro* Leonensis, & *Franciscus Duarenus* Briocensis: initio discordes, sed postea ex mutua existimatione amicissimi. Duarenus ex Guilielmi Budæi familiaritate Græcis literis, & omni antiquitatum genere imbutus, eam notitiam ad jus utrumque dilucidandum contulit. Memoria minùs valuisse dicitur, ut vix nisi ex scripto Orationes, aut recitationes suas proferret: quod ejus famæ in exteris quas obivit Academiis, non nihil detraxisse tradunt. Inauguratus est apud Biturigias 6. Aprilis an. 1540. ut ex viri clarissimi Catherinot in Bituricensi prætura Regii Advocati per V.C. Franciscum Pinsonium didici. Decessit an. 1559. ætatis fermè 50. sub hoc elogio sepultus.

Viator

Viator sparge humum floribus: flos ille jurisconsultorum Franciscus Duarenus hic situs est. Doctrina, eruditione, moribus clarus. In Gall. atque Belg. Academiis notus. Tandem post innumeras in Legali palæstra Palmas adeptas, terrenam gloriam cum cœlesti commutavit.

Inter ejus opera doctrinam ipsius testantia, quorum maxima pars jus civile respicit, faciunt ad rem nostram *de Sacris Ecclesiæ ministeriis & Beneficiis libri octo*: Et pro *libertate Ecclesiæ Gallicæ* defensio Parisiensis Curiæ Ludovico XI. Regi quondam oblata.

COVARUVIAS.

Didacus Covaruvias à Leyva, Toleti natus anno 1512. postquam Martinum Navarrum in Salmanticensi Academia audiverat, ipse in eadem jus Pontificium interpretari cœpit anno 1543. tum à jurisprudentiæ professione ad juris dicendi munus translatus, & pro more Regum Catholicorum Senatoris officio in supremo Granatensi Auditorio donatus est: Dein à Philippo II. Hispaniarum Rege cum Fratre Antonio, cum Augustino, aliisque sacra eruditione conspicuis viris, Tridentum Legatus; inde Castelli Rodericii dein Segoviensis & Conchensis Episcopus est designatus. Neque hic Principis in ornando excellentis doctrinæ viro studium substitit: Senatus quoque Regii, sive sacri Consistorii Præsidem ex Antecessore creavit. Inter alia, laudanda temporis avaritia imprimis laboravit, adeo ut ne momentum quidem ullum vacuum sibi sine studio ac fructu aliquo labi sineret. Obiit Madriti Præses, die 27. Septembris ann. 1577. ætatis *66*. Scripta ejus in pretio sunt, non immeritò: usus enim est solido judicio, congrua methodo, stylo puro atque perspicuo. Opera in tomos duos divisa, ad jus Pontificium maxima ex parte referuntur. Extant in primo Tômo primò Commentarii *de Testamentis*, secundò Epitome libri 4. Decretalium *de Sponsalibus & matrimoniis*, tertiò Explicatio Capituli *quamvis pactum, de pactis in* sexto ubi de juramento, quartò Explicatio Capituli *alma mater, de Sententia Excommunicationis in sexto*, itemque explicatio Regulæ *Possessor malæ fidei*, & Regulæ *peccatum, de regulis juris in sexto*, & Clementinæ *si furiosus, de homicidio*. Ac denique collatio veterum numismatum. Tomus 2. continet 4. libros variarum *Resolutionum*, & practicarum *Quæstionum* librum unum.

CONTIUS.

Antonius Contius (vulgo le *Conte*) Noviomensis, eodem hoc seculo in Bituricensi & Aurelianensi Academia, aliquandiu etiam in Parisiensi Jurisprudentiam magna cum laude professus est. Ei cum Duareno & Hotomanno non usquequaque convenit. Ex contentionibus orta inter eos æmulatio, opera hinc inde egregia peperit. Illum tanti fecit Cujacius, ut numquam se non doctiorem ab eo discessisse professus sit. Obiit Contius post annum Bituricensis Professionis duodecimum, anno 1586. sepultus in æde S. Hippolyti juxta Duareni cineres, fato eorum corpora sociante, quorum animos aliquatenus vita dissociaverat. Ejus scripta ad jus civile dilucidandum maxima ex parte pertinent: illustrando tamen Pontificio non minimam dedit operam. Nam præter *Kalendarium* Ecclesiæ

clesiæ Latinæ & Græcæ, & *Chronologiam* tripertitam ex Beato Nicephoro Episcopo Constantinopolitano, ad fidem Anastasiani exemplaris emendatam & notis illustratam: id quoque curavit ut nova & emendatior Juris Canonici editio, docta præfatione & notis aucta, prodiret; & prodiit quidem Antuerpiæ anno 1570. sed aliquatenus mutilata; qua de re à me dictum est hujus operis libro 4. cap. 13. pag. 397.

VIGELIUS.

Nicolaus Vigelius de Dreisa, Germanus, Marpurgi in Hassia Jurisprudentiam docuit, circa annum 1570. & sequentes. De Jure civili multa methodicè scripsit. Extat & ipsius *Methodus universi Juris Pontificii* in quinque Libros distincta.

ANTONIUS AUGUSTINUS.

Antonius Augustinus, Cæsaraugustæ è nobili atque excellentium virorum fæcunda familia ortus, patre Antonio Augustino Aragoniæ Cancellario, natus anno 1517. Primò ad Complutensem, deinde ad Bononiensem Academiam missus à patre, ibi Paulum Parisium, eique mox ob singularem eruditionem cum pari pietate conjunctam, in sacrum Patrum Purpuratorum Senatum adscito, suffectum Andream Alciatum Insubrem assiduè audivit; ac deinde Patavii Marianum Socinum Minorem: inde absoluto juridici studii curriculo, Florentiam adiit, ubi Lælio Taurello jurisconsulto & Petro Victorio aliquandiu familiariter usus est; ac postea Romam profectus, ibi sacri Palatii Auditor Paulo III. Pontifice factus, in eo munere mira cum integritate, scientia & severitate versatus est. Unde paulò post Julio III. Pontifici Maximo gratus adeò fuit, ut intimis adhibitus consiliis, ab eo legatus summa cum autoritate sit Britanniam Insulam ad Philippum Secundum Regem Mariæ Anglicæ maritum: sed rebus mutatis morte Reginæ, reversus in urbem est Augustinus, armis Hispanicis cinctam, & nuperæ direptionis metu consternatam: quæ tamen paulò post tranquillitati pristinæ reddita. Augustinus brevi post reditum Allifanus Episcopus dictus à Paulo IV. atque ad Ferdinandum Cæsarem in Germaniam missus; dein Philippi Regis Catholici autoritate Siciliam Insulam Censor lustravit. Mox ad Episcopatum Ilerdensem repugnans à Pio IV. provectus, ad Synodum Tridentinam cum Petro fratre Oscensi Episcopo profectus est, ubi id imprimis egit, ut soluta disciplina ad pristinum decus revocaretur: tum in Hispaniam reversus, Ilerdensem Ecclesiam annis 13. piè ac religiosè rexit: tandem ad Tarraconensem Archiepiscopatum à Gregorio 13. translatus est. Multa de ejus temperantia, integritate, & gravitati juncta humanitate, dicenda essent; & præsertim de tam effusa in pauperes liberalitate, ut iis alendis in annonæ caritate, si pecunia deesset, vasa argentea, sacros etiam calices pignori opponi, & Libros magno studio conquisitos, ac magno ære comparatos, vendi eam in rem juberet; quod quantum sit charitatis exemplum, literatus quisque æstimabit. Tanta ejus fuisse lenitas, & mansuetudo fertur, ut totis viginti annis eum nemo domesticorum iratum viderit. Procera fuit statura, flava coma, oculis admodum exiguis, atque ob assiduas lucubrationes hebetatis, ut perspicillis perpetuò uteretur. Cæterùm egregia corporis habitudine, ac firmi-

firmitate, & robusta ad extremam usque ætatem valetudine. Naturæ concessit anno Christi 1586. institutis ex asse hæredibus Christo, ac sancta Thecla. Illatus in sacellum sanctissimæ Eucharistiæ. Adjectum est tumulo sequens Epitaphium.

D. O. M. S.

Ant. Augustino, Domo Cæsar. Aug. Romæ olim in Urbis, & orbis luce, XII. *Viro, & litium judicand. Ex Allifano, & Ilerdensi Episcop. Tarracon. Archiepisc. in pauperes munifico B. de Antiquit. & literis mer. In hoc Ædis sacræ D. Theclæ Virg. & Martyr. à se ampliatæ membro, & ad aram in spem Resurrecti. quiescenti. S. P. Q. Tarrac. P. H. C. & Colleg. Canonic. Pon. Cur. vixit ann.* LXX. M. III. D. III. *Obiit damno publico Prid. Kal. Junias* IↃLXXXVI.

Dicitur Bibliothecam, omni Librorum & antiquitatum genere instructam, legasse Philippo Secundo Hispaniarum Regi, eam affectanti. Præter opera quamplurima, quibus humaniora studia, & Jus civile illustravit, eximiis etiam lucubrationibus Jus Canonicum & res sacras exornavit. Extant ejus generis *Antiqua Quatuor Collectiones Decretalium*, & *Canones Pœnitentiales*, utrumque opus cum eruditis ipsius notis. *De Emendatione Gratiani Libro duo*, quorum uterque, viginti Dialogis sive Capitibus constat: Quod quidem opus occasione adornatæ mandato Gregorii 13. editionis compositum est. *Constitutiones Provinciales & Synodales Tarraconenses, & Epitome Juris Pontificii veteres* in tres partes, de personis, de rebus, & de judiciis divisa: quarum Prima pars edita est Tarraconæ, anno 1586. Posteriores duæ diu desideratæ, in publicam lucem emanarunt Parisiis, & alibi editæ. Duo sunt quibus hoc opus per se eximium, minùs tamen utile redditur. Alterum quòd dubiæ fidei Canones certis sæpè admiscuerit, quo nomine Gratianum ipse imprimis reprehendebat: Alterum quòd, dum ordini ac distinctioni materiarum nimis anxiè studet, in tot titulos opus suum distraxit, ut vix memoria comprehendi ac retineri possint. Ab eo quoque sunt *Concilia Græca & Latina*, quæ autoritate Pontificia è Typographia Vaticana exierunt. Dicitur præterea Pontificii Juris *Institutiones* concinnasse.

VENATORIUS.

Daniel Venatorius Jurisconsultus Germanus, Moguntiæ, ni fallor, docuit. Scripsit *totius Juris Canonici methodicam dilucidationem*, quinque libris distinctam, sub Titulis Decretalium antiquarum: quam Danieli Archiepiscopo Electori Moguntino, ac Prælatis & Canonicis Capitularibus ejusdem Ecclesiæ dicavit, anno Christi 1579.

CORASIUS.

Joannes Corasius Tolosas, honesto loco natus, haustam domi non perfunctoriè juris doctrinam, in pluribus Academiis Aurelianensi, Parisiensi, Andegavensi, Valentina, Ferrariensi etiam, & ipsa Tolosana publicè cum laude professus; in Senatorum numerum Tolosæ cooptatus est, & Regni

Regni Navarræi Cancellarius dictus. Sed cum Sectariorum partibus addictus crederetur, primò urbe, doctrinæ Catholicæ semper tenacissima, pulsus anno 1562. dejnde cum Michaelis Hospitalii Franciæ Cancellarii patrocinio restitutus fuisset, tandem decennio post à tumultuante plebe est confossus, ejusque exanime corpus, toga Senatoria indutum, ex ulmo suspensum, quæ adhuc ante fores Curiæ visitur. Paulò post reddita legibus & Magistratibus autoritate, indignæ cædis autores ex eadem arbore pependerunt. Supersunt egregia ejus scripta, tum quod ad jus civile, tum quod ad Pontificium spectat; Tractatus de beneficiis Ecclesiasticis, sive *Paraphrasis Sacerdotiorum*.

DURANTIUS.

Joannes Stephanus Durantius, ipse quoque Tolosas (vulgò *Duranti*) alterum patriæ per ea tempora lumen, Senatore natus, Advocati Regii generalis munere egregiè functus, tum in locum Joannis Dafis soceri sui primus ejusdem Senatus Præses renunciatus, summam dignitatem singulari integritate, æquitate, cum perfecta juris utriusque notitia conjunctis, præclarè gessit, ab anno 1568. ad 1579. quo cæsis apud Blesas Guisiis fratribus, oborta, ut in aliis non paucis Galliæ civitatibus, ita etiam Tolosæ quoque immani seditione, Durantius, dum pro ratione officii jus nomenque Regium tueri conatur, à factiosis intra Dominicani cœnobii septa in custodiam datus, ac post dies paucos grassantis plebeculæ furori objectus, crudeliter sævientium manibus est peremptus. Cecidit eodem fato Jacobus Dafius Præsidis filius vir integerrimus, qui Durantio in Advocati Regii munere successerat, parumque absfuit ab eodem casu Bertrandus Dayguà Generalis & ipse Regis Advocatus, Catharinæ Dayguà proaviæ meæ frater, Dafisio ac Durantio proxima conjunctus affinitate. Huic postmodùm erectum marmoreum Mausoleum, hoc addito titulo.

D. O. M. S.

Joannes Stephanus Durantius
Hic situs sum.
Tolosæ honesto natus loco,
Primò Actor causarum nobilis,
Dein patronus Fisci,
Postremò amplissimi Senatus
Princeps fui.
(Absit vero invidia)
Merui in eo gradu:
Steti dum res stetit Gallica,
Cecidi cadente Regno,
Iniquorum conjuratione oppressus.
Casum luxerunt omnes boni,
Et civitas facta parum tranquillior
In auctores necis, exemplum
Grave statuit;

Et

Et honorem habuit mortuo
Quàm potuit maximum.
Annos vixi LV.
Vive plures viator, & feliciùs morere.

Ejus eruditionis pariter ac religionis certissimum testimonium Durantius dederat, editis tribus Libris *de Ritibus Ecclesiæ Catholicæ*: quod quidem opus, ut firmandis Orthodoxorum partibus utilissimum, Sixto V. Summo Pontifici adeò acceptum fuit, ut & illud Romæ suis impensis excudi jusserit, & ejus auctorem singulari benevolentia sit prosecutus.

V V A M E S I U S.

Joannes Vvamesius, Leodii natus, anno Domini 1524. post melioris literaturæ, ac præsertim jurisprudentiæ utriusque studium Lovanii consummatum, in Ordinariorum Professorum numerum anno 1555. cooptatus, jus Civile per annos sedecim interpretatus est. Inde Primarius Canonum Antecessor anno seculi 70. designatus, munere illo per annos viginti functus est. Ingenium ei promptum & facile, judicium acre, memoria jurisconsulto verè digna, labor indefessus, eminens in utroque jure doctrina, rerum etiam Forensium usus singularis; Reipublicæ, non minùs quàm scholæ, idoneus. Hinc factum, ut à Joanne Austriaco Belgii Prorege in Secretioris Consilii Senatum Philippi Secundi Regis Catholici nomine evocatus sit. Excessit è vivis anno 1590. sepultus in Basilica sancti Petri. Extant, & magno in pretio habentur, ipsius *Responsorum*, sive *Consiliorum de Jure Pontificio*, Tomi duo ordine & librorum & Titulorum qui in Decretalibus, præter Responsorum ad Jus forumque Civile pertinentium Centurias sex.

C U J A C I U S.

Jacobus Cujacius Tolosæ humili genere natus, non Parentum, nec Magistrorum ope, sed ingenii proprii viribus & improbo labore, ad summam omnis literaturæ ac præsertim juris peritiam pervenit. In patria primùm Juris scientiæ operam dedit, Arnoldo Ferretio docente. Relinquendæ patriæ causam ei fuisse volunt, quòd in petitione Cathedræ repulsam passus esset, prælato Stephano Forcatulo Beterrensi, cujus eruditos habemus *de Jure Civili*, *& de Imperio Regum Francorum* Commentarios. Sed hujus repulsæ nulla in Academiæ tabulariis mentio. Ut ut sit Cadurcum migravit, mox Biturigas, eò per Michaelem Hospitalium Margaritæ Henrici II. Regis sororis Ducisque Biturigum Cancellarium evocatus. Omnia ferè Doctorum atque Interpretum Juris volumina evolverat, cujus postea laboris eum pœnituit: sed cum nullas ex ea lectione sordes contraxisset, è Græcis fontibus meliorem interpretandi rationem hausit: quam bonorum utriusque linguæ Autorum, atque Historiæ veteris, ac Romanæ præsertim, luminibus, ad culmen perduxit. Nec tantùm Academias antè memoratas, sed alias quoque non paucas, etiam extra Regnum, eruditione sua illustravit. Valentiam, agente Bertrando Simiana Gordesio Delphinatium Prorege, vocatus, Franciscum Roaldesium Rutenum, moribus & eruditione præstantem Juriscon-

consultum, collegam habuit: opinor & Antonium Goveanum; cujus ingenium & doctrinam tanti fecit, ut præ se tulerit se ipsi, tanquam primas in tractanda Jurisprudentia partes habituro, facilè cessurum fuisse, nisi eum laboris minùs patientem novisset. Hoc tempore Cujacius Senatoris Gratianopolitani munere donatus à Rege, hujus honoris titulo contentus, re ac jure fermè abstinuit, ne à docendi munere avocaretur. Inde, pari cum dignitate, Augustam Taurinorum trans Alpes vocatus ab Emmanuele Philiberto Sabaudiæ Duce, Margaritæ Francicæ marito, aliquandiu ei Academiæ decori fuit. Inde Biturigum precibus revocatus, ibi ad extremum vitæ tempus perstitit: nisi quòd seditione ibi exorta, tumultuantibus, ob egregiam fidem in Regem, suspectus, ut imminens periculum vitaret, Lutetiam confugit, & in schola Parisiensi anno 1578. jus Civile docuit. Gregorius quidem 13. ad Bononiensem Academiam, in qua ipse jus fuerat professus, Cujacium paucis ante obitum annis per literas invitavit amplissimis conditionibus: sed ingravescentis ætatis incommoda, huic honorificæ migrationi obstiterunt. Docuit per annos fermè quadraginta, indefesso labore, continuas sex septemve horas singulis lectionibus meditandis ac digerendis impendere solitus: ac, si qua de re non satis liqueret, comperendinare, ac recitationem in alium diem differre non dubitabat. Neque ex scripto dictabat, ut fieri solet; sed continua, paulòque lentiore oratione jura exponebat. Quadrato, firmo, ac benè constituto corpore fuit, brevi statura, colore candido, voce firma & clara, barba prolixa atque in juventute nigerrima, similique capillitio: canitiem senectus induxerat. Decessit Avarici Biturigum, annos natus fermè 79. die 4. Octobris anno Christi 1590. Publico funere elatus nobiliorum discipulorum humeris; frequentissimo omnium civitatis ordinum & Collegiorum concursu, sepultus in æde S. Petri ad Pontem Avaronis; postridiè funebri oratione à Claudio Marescallo Cl. V. & Regio in Senatu Parisiensi Consiliario, Auditore quondam suò, publicè laudatus. Nota sunt ejus opera, quorum duo volumina ab Autore ipso edita: Reliqua collatis Auditorum scriptis, qui ea ex ore dicentis exceperant, ad Tomos octo excreverunt: in his sunt *Recitationes ad Secundum, Tertium & Quartum Decretalium*, ad quas enarrandas, non nisi provecta jam ætate accessit, viam monstrans sequentibus qua studium Canonum tractare, atque excolere oporteret.

BOETIUS EPO.

Rordahusæ in Frisia honestis & Catholicis parentibus natus anno 1529. *Boetius Epo*, Coloniæ adolescentiam in linguarum & Philosophiæ studio consumpsit; Lovanii Theologiæ ac Juri studuit: Parisiis annum unum hæsit: atque hinc Nicæam docendi causa vocatus ab Eustathio Chapuyssio, Sabaudici apud Lovanienses Collegii fundatore, variorum dogmatum fæce respersus est, salutato etiam Genevæ Calvino. Paulò post cognita veritate in viam rediit. Tolosam profectus, auspiciis Berengarii Fernandi eximii Professoris, juris utriusque lauream adeptus est an. 1560. ætatis 30. Lovanium reversus, inde anno 1562. in novam Academiam Duacensem adscitus est: ubi per annos 37. in docendo, consulendo, tractandisque rebus publicis egregiè versatus, titulo *Comitis* Palatini do-

natus,

nātus, ac Juris Pontificii primarius Antecessor dictus. Moritur septuagenario major anno 1599. die 15. Novembris, conditus apud Patres Societatis Jesu, brevi hac, uti jusserat, inscriptione.

Boetii corpus quiescit hic Eponis,
Animam respice, ò Jesu, benigniter:

Ex pluribus liberis, cognominem Eponem Boetium in Canonum primaria professione successorem habuit. Plura scripsit ad utrumque jus spectantia. Præter rei Testamentariæ volumen, edita duobus tomis habentur, *Antiquitatum Ecclesiasticarum* syntagmata; totidemque tomis *Heroicarum & Ecclesiasticarum quæstionum* Libri, cum Libris *de Jure sacro* vel principiorum Juris Pontificii.

C A N I S I U S.

Henricus Canisius Noviomagus, Petri Canisii Societatis Jesu conspicui Sacerdotis fratre natus, Juris studiis Lovanii, Præceptore imprimis Petro Pecquio, peractis, perpetuus fuit sacrorum Canonum in Academia Ingolstadiensi Antecessor. Vir fuit omnis literaturæ studiosus, idque semper curavit, ut ex ipsis fontibus depromptam jurisprudentiam perspicuè, certoque ordine traderet. Obiit post annum 1509. Extant ejus opera Canonica quæ sequuntur, *Summa Juris Canonici* in libros 4. Institutionum contracta. *Commentarius in Regulas Juris*, è lib. 6. Decretalium, cum Appendice *de Differentiis Juris Canonici & Civilis*. *Commentarius in Rubric. lib. 6. Decretalium*. *Prælectiones Academicæ* in Tit. duos singulares Juris Canonici. I. *de Decimis, Primitiis, & oblationibus*. II. *de Usuris*. In Librum III. *Decretalium* seu Titulos illius celebriores. *De Sponsalibus & Matrimonio*, in lib. IV. Decretalium. *Refutatio trium Tractatuum de Judice causarum Matrimonialium*. Idem *Historiam Miscellam Pauli Diaconi*, à *Landulpho Sagaci* ad Imperium Leonis IV. productam, notis illustravit. Postremò edidit *Tomos 6. Antiquæ Lectionis*, in quibus varia exhibet scriptorum priscorum monumenta, ad historiam mediæ ætatis illustrandam, nunquam anteà evulgata.

C H O P P I N U S.

Renatus Choppinus Andegavus, apud Balleolum anno 1537. natus, inter Parisienses Advocatos doctrina & judicio excelluit. Præter Libros de Dominio Franciæ, aliosque, quibus jus Gallicum explicuit, duos de Jure Sacro Tractatus edidit, stylo ex affectatione antiquitatis paulò obscuriore: nimirum *de Sacra Politia Forensi Libros tres* Henrico III. Regi dicatos, anno 1577. & *Monasticon* seu de jure Cœnobitarum Libros duos, qui anno 1600. ineunte prodierunt. Obiit Parisiis anno 1606. Die 30. Januarii. Conditus in æde S. Benedicti sub hoc Epitaphio.

Chopinus hic cubat memoriæ thesaurus & penus Legum.
Tota Gallia nunc gemit Chopinum:
Andi municipes gemunt Alumnum,
Cives Parisii gemunt Patronum,
Quem nunc Elysii tenent colonum.

Prænot. Canonic. Doujat.

GERMONIUS.

Natus est anno 1551. *Anastasius Germonius* ex nobili & antiqua Cevæ familia, apud Salas Oppidum in Marchionatu Cevæ. Ad annum ætatis 22. Græcæ ac Latinæ Grammaticæ, & humaniorum literarum disciplinam neglexerat: sed intra biennium tanto ardore prima illa studiorum rudimenta arripuit, ut cum fructu ad discendam jurisprudentiam accedere potuerit. Joannem Manutium & Guidum Panzirolum Augustæ Taurinorum, Patavii verò Decianum & Menochium audivit. Itaque accepto Doctoris gradu, statim publicè docere cum laude cœpit, delata ultrò à Taurinensis Academiæ moderatoribus Vespertina Juris Pontificii Cathedra: nec legendi provinciam deseruit, quamvis Protonotarii Apostolici & Taurinensis Archidiaconi dignitate auctus. Clemens VIII. eum in locum Hieronymi à Ruvere Archiepiscopi Taurinensis & Cardinalis suffecit in congregatione Compilationis Decretalium in librum unum, quem *Septimum* vocarunt: eique uni curam mandavit intexendi ei volumini Canones Tridentinos: quod ab ipso perfectum magno studio, licèt nondum in publicam lucem hic liber exierit. Ab Urbinate primùm Duce, deinde etiam à Sabaudo Carolo Emmanuele, Legatus ad Apostolicam sedem, & huic & illis gratum officium præstitit. Astensem & Salutiatum Episcopatus oblatos recusavit. In Hispania, quò ab eodem Sabaudiæ Duce Legatus fuerat, obiit anno 1627. compluribus relictis lucubrationibus, quæ ad studia Canonica pertinent. Hæc sunt, *Paratitla* in libros quinque *Decretalium* Gregorii IX. tum Libri *Animadversionum* duo, duo item Tractatus, alter *de Indultis* Apostolicis, alter *de sacrorum Immunitatibus*. Scribit Pancirolus Jacobum Cujacium confectis in Libros Pandectarum, & Codicis Paratitlis, animum ad Jus Pontificium convertisse: sed cum Germonii Paratitla vidisset impressa, dixisse, idem stadium se libenter currere voluisse, sed Germonium sibi palmam præripuisse.

PETRUS GREGORIUS.

Petrus Gregorius, *Tolosanus* dictus à Patria, Palladia scilicet Tolosa, in cujus celeberrima omni ævo Academia, ut & in Cadurcensi, ab anno 1570. ad annum 1580. publicè Jura interpretatus est: postremò in Lotharingicam Mussipontanam studiorum universitatem, à Carolo Duce recens institutam, anno 1582. Decani titulo, & cum summa potestate accitus est, atque in ea utrumque Jus magna cum laude professus. Circumferuntur duobus voluminibus ejus opera ad jus Pontificium spectantia: priori volumine continentur *Partitiones* totius *juris Canonici*, in quinque libros digestæ, scholiis & annotationibus illustratæ, instar syntagmatis totius juris Ecclesiastici, quæ à methodo Partitionum Ciceronis Oratoriarum diversæ, Summam potius Hostiensis imitantur. Non enim brevem per summa Capita & certo ordine dispositam Epitomen continent, sed amplos de tota materia tractatus. Posteriori volumine comprehenduntur *Commentaria & Annotationes in Decretalium proœmium*. *Ad Tit. de summa Trinitate & fide Catholica*. *De Constitutionibus*. *De Rescriptis* tractatus, in duas sectiones distinctus. *De electione* in re beneficiaria clara ac lucida *Enarratio*. *Ad Cap. conquerente, de Officio & potestate Judicis*

ordin.

ordin. Rei Beneficiariæ Ecclesiasticæ Institutiones. Ad Tit. de Sponsalibus & Matrimoniis. De Usuris libri tres. Sed & ad jus quoque Canonicum ex parte refertur *Syntagma juris universi*, in tres partes digestum, & in Libros quinquaginta distributum; in quo divini & humani juris totius materia, naturali ac nova methodo explicatur. Scripsit & præter alia, Responsionem ad consilium Caroli Molinæi de Trid. Concilio in Gallia non publicando. Obiit anno 1597. summo totius Academiæ luctu, illatus in ædem Clarissarum.

CAPUT IX.

Currentis Seculi XVII. Canonum Interpretes & Doctores præcipui recensentur.

QUò propiùs ad nostrum hoc tempus accedimus, eò minùs noti sunt Autores, Autorumque res & opera. Et verò infiniti laboris esset cunctos memorare, etiamsi cunctorum ad nos & nomina & scripta pervenissent. Itaque ex iis ipsis qui nobis non prorsus ignoti, præcipuos recensebimus, non vitam cujusque, ut hactenus à nobis quà potuit, factum est, prosecuturi: sed Patriam atque Opera breviter indicaturi. Excusationem opinor merebitur silentium nostrum, apud eos quos per ignorantiam magis, quàm ex contemptu prætermiserimus.

FREROTUS.

Nicolaus Frerotus Carnotensis Juris consultus & in suprema Gallorum Curia patronus, *Paratitla* seu Synopsim *Juris Canonici* scripsit, secutus ordinem Distinctionum & Quæstionum Decreti, & singulorum Titulorum, tam Decretalium Gregorii Noni, quam Sexti, & aliarum Compilationum Minorum: editum est hoc opus anno 1603.

PACIUS.

Julius Pacius, à Beriga Gentilitio fundo cognomen sumpsit. Natus Vicentiæ anno 1550. Vir fuit planè ad scientias natus, doctarum linguarum cognitione instructus, & Philosophiæ pariter ac Juris scientia illustris; quæcumque didicerat, mira facilitate docere solitus. Cum librorum prohibitorum lectione suspectus Episcopo Vicentino factus esset, quasi pravorum dogmatum sectator; in Helvetiorum fines secessit. Hinc prædicante ipsius eruditionem fama, Heidelbergæ Philosophiam, in ulteriori Germania jus professus est. Inde Sedanum, ac post Montempessulanum vocatus, inde avocatus Aquas Sextias agente Peiresco: professus & Valentiæ, & Patavii, quo à Venetis accitus fuit amplissimis & præmiis & honoribus: Torque etiam Equestri Ordinis sancti Marci donatus: precibus tamen familiæ in Delphinatu relictæ, revocatus Valentiam, ubi anno 1635. diem clausit extremum, annos 85. natus. Vitam ipse suam versibus composuerat: cujus casus præcipuos complexus est amicus hoc disticho.

Itala dat cunas tellus, Germanica famam,
Gallica jus civis. Dic mihi qua patria?

Præter Notas in Aristotelis diversa opera, & Tractatum de arte Lulliana, ac plures de Jure Civili Commentarios; supersunt ejus *Definitiones* & *Isagogica* Juris utriusque, in quibus *Summam Decretalium* explicat juxta seriem Titulorum.

M A R A N U S.

Tolosæ natus est anno 1549. ultimo Junii *Guilielmus Maranus*, honestis parentibus Joanne Marano & Bertranda Vergeria. In florentissima tunc temporis Tolosæ Academia, omni scientiarum genere instructus, juris studio imprimis incubuit: cujus principia ubi plenè hausit, Valentiam Cavarum profectus, Cujacium, ibi publicè docentem, per annum audivit, à quo post triduanam Disputationem Laurea Doctorali ornatus, rogatusque est, ut curam susciperet rerum Tolosæ à Cujacio relictarum, & quæ ex his reliquiis colligi possent, ad eum transmitteret. In patriam reversus Causas aliquandiu egit, non sine multiplici laude, Durantio Primo Præsidi charus atque in pretio; Joanni Catello Senatori tantæ admirationi, ut Magdalenam filiam ultrò ei uxorem daret. Dein anno 1583. defuncto Garda Senatore simul & Antecessore, nemine præter ipsos Antecessores Disputationum aleam subire auso, vacantem Juris Pontificii Cathedram est assecutus. Romam deinde Legatus ut religiosorum votorum veniam impetraret Henrico Joyosæ, quem post Scipionis fratris casum, Occitana Provincia ducem è Capucinorum familia sibi dari poscebat: postquam Massilia solverat, à Piratis post cruentum Navale prælium in servitutem abductus est: ubi præter pecuniam, lucubrationum Canonicarum, quas Summo Pontifici destinabat, autographum amisit. Post octo menses, captivitatis ærumnis liberatus, commendatione imprimis Joan. Lud. Valettæ Spernonii Ducis Provinciæ Pro regis, liberatus Tolosam rediit, ubi oblatam à Francisco Joyosa Cardinali Archiepiscopatus Narbonensis, quo ipse fruebatur, successionem non admisisse dicitur, sed huic dignitati Juris utriusque studium antepofuisse. Tunc constitutum est Tolosæ, ut ab Antecessoribus Leges & Canones alternis tractarentur: idque ut commodiùs procederet, acciti ejus opera, hinc Cadurco Joannes Acosta, inde Aurelia Vincentius Cabotius. Paulò post, ne oblatam à Bituricensi Academia, vacuam morte Cujacii Cathedram acciperet, obstitit Patriæ amor. Inter alia præclara Marani opera, prætermittendus non est Spernonii filius Henricus Foxius Candala à Calvinianis erroribus, in quos malesano amore impulsus deflexerat, ad meliora per eum revocatus. At Maranus anno ætatis sexagesimoseptimo è sella decidens crus fregit; atque ex eo casu Academiæ vale dicens, reliquos quinque annos ad mortis & æternæ vitæ cogitationem transtulit. Defunctus tandem anno 1621. die 1. Decembris in Metropolitana Basilica tumulatur. Nec solum è Maranis Guilielmum Antecessorem habuit Tolosa; habuit & Raymundum ejus filium, habet & nepotem Jacobum, ut tanti nominis ita & dignitatis successores. Dubium non est quin eximios in Jus Canonicum Commentarios composuerit, & damnum amissorum per captivitatem, redux sarcierit. Sed nihil eorum (quod sciam) publicam adhuc lucem aspexit. Vidi tamen in transcursu quædam ejus dictata, nempe ad Libri primi Decretalium

lium Titulum Nonum *de Renunciatione*, ad Libri Tertii Titulum itidem Nonum *ne Sede vacante aliquid innovetur*, ad Titulum Decimum *de iis quæ fiunt à Prælatis sine consensu Capituli*, ad Titulum Trigesimumoctavum *de Jure Patronatus*, atque ad Titulum Undecimum Libri Quinti *apud Bonifacium*, *de sententia Excommunicationis*, *Suspensionis*, *& Interdicti*. Ejus Paratitla ad duos & quadraginta libros Digestorum in omnium manibus versantur.

MINOS.

Claudius Minos, Divionensis, in schola Parisiensi Jus publicè professus exeunte Seculo XVI. Humaniorum literarum flosculis Jurisprudentiam ornavit. Excessit è vivis sub annum 1610. Inter ejus Dictata, inveniuntur adhuc in quorundam ipsius Auditorum Musæis commentaria in quatuor primos Titulos Libri tertii Decretalium, *de Vita & honestate Clericorum*, *de Cohabitatione Clericorum & Mulierum*, *de Clericis Conjugatis*, *de Clericis non Residentibus in Ecclesia vel prabenda*: & præterea in Titulos *de Regulis Juris*, tum apud Gregorium, tum apud Bonifacium, unà cum Tractatu *de re Beneficiaria*. Legitur & elegans ejus Oratio anno 1606. edita sub hoc titulo, *Panegyricus seu Relatio pro schola Juris Parisiensi*, ubi ejus antiquitatem & dignitatem egregiè commendat; non sine querela neglectorum publicè per ea tempora jurium & commodorum Antecessoribus debitorum. Mitto nemini incognitas ipsius Minois in Plinium Secundum Notas. Idem statuta Facultatis Juris Canonici anno 1598. in generali Parisiensis Academiæ reformatione composuisse dicitur.

GUIJONIUS.

Hugo Guijonius illustrium literis quatuor Fratrum postremus, Augustoduni natus est anno 1552. In foro Parisiensi aliquandiu versatus, transiit in scholam juridicam; transactis Academicarum Concertationum solemnibus adversus Petrum Victorem Palmam Cajetanum, haud vulgaris doctrinæ virum, Antecessor renunciatus, atque à Claudio Minoe Facultatis tunc Decano inauguratus anno 1597. Deinde verò procurante Petro Jannino Regii Ærarii Præfecto, sacrorum Canonum Professor Regius dictus est anno 1613. Dotata tunc primùm nova Cathedra hortatu Jacobi Davii Cardinalis Perronii Magni Franciæ Eleemosynarii. Per hæc tempora Guijonius Facultatis Juridicæ Decanus, iis qui nummis corrupti Pratum clericorum (quod nomen est prædii suburbani ab Academia optimo jure jamdiu possessi) Margaretæ Valesiæ Regum sorori, vili pretio addicere destinaverant, fortiter obstitit: eoque nomine non mediocrem ab Academicis gratiam iniit. Oravit sæpiùs in Senatu: sed nunquam facundiùs, quàm cum superiorum Academiæ Ordinum, sive Facultatum, jura defendit contra Sermocinalium Artium Magistros, qui spretis majoribus Facultatibus, soli jus sibi vindicabant actuarium sive scribam, & coactorem seu quæstorem Academiæ instituendi. Finem vivendi fecit Lutetiæ anno 1622. ætatis 70. terræ mandatus in parochiali æde sancti Stephani à Monte, procurante funeris impensas Jannino antè memorato. Vacuam ejus obitu Regiam Canonum professionem adeptus Joannes Dartis, exorsus est à publica Decessoris sui laudatione in Regio Gymnasio habita coram Jannino eodem, atque amplissima Pro-

cerum ac Literatorum hominum corona, ut testatur V. C. Philibertus de la Mare Senator Divionensis. Extant ejus Orationes tres, *Prima de Origine, excellentia & utilitate Juris Canonici* contra illius æmulos & detractores: *Secunda Scholæ Regiæ Encania sive de restauratione Parisiensis Academiæ: Tertia pro Facultate Juris Canonici contra Sermocinalium Artium Magistros*. Inveniuntur & in quibusdam Bibliothecis Tractatus manuscripti, præsertim *de Sequestratione possessionis*, & *fructuum*, & *de Confessis*.

Z O E S I U S.

Henricus Zoesius Amersfortii, quod est oppidum agri Ultrajectini, Catholicis & Patriciis parentibus natus, Lovanii operam jurisprudentiæ dedit, ubi an. 1597. Baccalaureorum Decani munus ei, Collegarum electione, delatum est. Post Hispanicam cum V. N. Christophoro Van Etten, Domino Couverburgio peregrinationem, Doctoris gradum in Academia Lovaniensi consecutus, Linguæ Græcæ in trilingui Collegio Buslidiano Professor constituitur. Inde Institutiones Juris Civilis tredecim annos publicè interpretatus: Anno 1619. in ordinaria legum professione à Senatu populoque Lovaniensi suffectus in locum Petri Gudelini, Pandectas per octennium prælegit, ac vitæ cursum consummavit ann. 1617. sepultus in primario S. Petri templo. Cum doctis ad Pandectas, Codicem, & Feudorum Libros commentariis, non absimilem *in Decretales* Gregorii IX. commentarium reliquit.

Z Y P Æ U S

Franciscus Zypæus vulgò *Vandenzype*, Mechliniæ natus anno 1580. eaque urbe ab hæreticis occupata, infans translatus est Antuerpiam. Hinc Juris studio se Lovanii dedidit, ubi Baccalaureorum collegio aliquandiu præfuit. Inde à Joanne Miræo Antuerpiæ Præsule vocatus, ut ei ab Epistolis secretioribus esset, Canonicus, Officialis, atque Archidiaconus ejus Ecclesiæ fuit. Plura ad jus sacrum spectantia ejus Commentaria extant. Nimirum *Juris Pontificii novi Analytica Enarratio*, quæ tertiis curis auctior Coloniæ prodiit anno 1641. *Judex, Magistratus, Senator*, Libri tres: *Consultationes Canonicæ*, pleræque ex jure novissimo, Conc. Trid. recentiorumque PP. Constitutionibus depromptæ.

C A B O T I U S.

Vincentius Cabotius Tolosas, honestioribus quàm locupletioribus parentibus natus, anno ætatis vigesimoquarto suscepta concertatione pro juris in Parisiensi auditorio Cathedra, eam scientiæ atque ingenii famam contraxit, ut paulò post ad Aurelianensem Antecessuram fuerit ultrò vocatus, quam difficiliùs, civilium bellorum temporibus, per annos quatuordecim non mediocri cum laude exercuit. Indè in patriam adnitente Petro Fabro Sanjoriano Senatus Tolosani dignissimo Principe revocatus, in celebri illa Academia per annos duos & viginti jus utrumque est interpretatus. Stylum atque eruditionem suam ad captum Auditorum accommodabat, cum diceret illorum utilitati potiùs inservire, quàm famæ & gloriolæ suæ velificari debere publicum Professorem. Refert Leonardus Campistronius qui ejus Politicorum libros Gallicè scriptos anno 1630. vulgavit,

vit, ab eo cum apud Aurelianos doceret editos fuisse Disputationum *de Jure publico & privato* Libros duos. Hi ad me nequaquam pervenerunt. Verùm Tractatum *de Beneficiis* in Sectiones 12. tributum, quem inter opera V. C Joannis Dartis, ab ejus scriba domestico Maturino Langlais mihi pro Dartisiano traditum, certis posteà restibus comperi Vincentii Cabotii partum esse, ex ore dictantis Tolosæ exceptum ab ipso Dartisio, itemque ab Aymone Moneto, qui deinde Aurelianensis Antecessor. Qua in re nec mea, nec Dartisii culpa est ulla: sed amanuensis error, domino suo vindicantis quidquid in schedis ejus repererat. Obiit Cabotius anno 1261. aut sequenti.

VALLENSIS.

Andreas Vallensis, vulgò del Vaulx, Andana, Comitatus Namurcensis municipio oriundus, Lovanii Canonum Professor ordinarius nominatus anno 1621. in docendo assiduus, in consulendo ac judicando sincerus, ab animi candore & modestia commendatus. Obiit anno 1636. Opus edidit scholæ ac foro accommodatum cui titulus *Paratitla*, sive *summaria & methodica Explicatio Decretalium D. Gregorii Papæ IX.*

ACOSTA.

Janus, sive potiùs *Joannes à Costa*, (vulgò de Lacoste) nobili genere natus, Cadurci, quod erat natale solum, jactis linguarum & humanioris literaturæ fundamentis, apud Biturigas Cujacium audiit per quinquennium: Roaldesii deinde clari Antecessoris Tolosani familiaritate excultus, solenni certamine ad Antecessorium munus in patria concordibus omnium votis, potiùs quàm suffragiis, evectus est anno 1593. aut sequenti. Inde Tolosam post quinquennium evocatus, in hac verè Legum nutrice civitate, jus utrumque tanta eruditione, ac subtilitate, tamque limato judicio per annos 30. docuit, ut non modò à Bituricensi, & Bononiensi Academia expetitus; sed ab ipso summo Pontifice ingentibus præmiis, oblatoque Consiliarii munere Avenionem invitatus sit. Sed eam stationem ut desereret, non nisi amore patriæ adduci potuit. In Comitiis Cadurcorum, autore imprimis Illustrissimo Doctissimoque Viro Petro Habert de Montmor Episcopo Cadurcensi, ut longè solito uberius honorarium ei de publico penderetur, decretum est; Regiisque eam in rem Codicillis impetratis, Cadurcensi Academiæ, velut postliminio, restitutus est anno 1630. eximius Antecessor. Hilari vultu ac vividis oculis, robusto ac bene conformato corporis habitu fuit, genio ad omne humanitatis genus propenso, memoria tenaci, acri ingenio, quale ex scriptis facilè cognoscitur. Post emensos in publica Juris professione annos tres & quadraginta, placidè & constanter è vita discessit die 28. Augusti anno 1637. Multa scripsit in Jus præsertim Canonicum: selecta tantùm quædam opera in lucem emissa sunt studio V. C. Francisci de Launay Andegavi in supremo Galliarum senatu causarum Patroni, qui nunc Gallici Juris in Academia Parisiensi Professor suo merito dictus: Præfatio scil. *in Decretales* Gregorii IX. tum *Summaria* in omnes *Libri primi Decretalium*; & in *novem* priores *Libri secundi Titulos*: Liber singularis *ad c. cum Martinus Nonum de Constitutionib.* Commentarii deinde ad *Tit. de Rescriptis*, & varia *ejus Capitula*: ad Tit. etiam *de officio judicis Ordinarii*, & ad

ejusdem Tit. Capitula; ad Tit. quoque *de Judiciis*, ejusque Capitula; ad *Cap. Vigilanti Quintum de Præscriptionib. ad Tit.* quoque *de Prebend. & dignitatib.* ejusque capitulâ, ad *Tit.* & capp. *de Pignoribus*, ad capit. *Raynutius Decimosextum de Testamentis*: ad Tit. *de jure Patronatus*, ejusdemque Tituli capitula: itemque *Addenda* ad Tit. *de officio Archidiaconi*: Denique Commentarii *ad tertiam & quintam* Justiniani *Novellam*; quarum prior de *numero Clericorum* Constantinopolitanorum, posterior *de Monachis*. Latere dicuntur non pauca apud Carthusianos Cadurcenses, ipsis ex præscripto Petri Haberti Episcopi ab illustrissimo quondam & eruditissimo ipsius fratris filio, ac Libellorum supplicum Magistro præstantissimo Henrico de Montmor tradita: ex colloquiis nimirum, quæ apud dignissimum illum Præsulem per homines doctos apud eum convenientes, plures per annos habita fuerant, de veteri Ecclesiæ Politia, & vero priscorum Canonum intellectu: quorum conventuum arbiter ac moderator, communi cæterorum consensu constitutus fuerat celeberrimus hic Antecessor.

BARBOSA.

Augustinus Barbosa Lusitanus, Juris utriusque Doctor, Protonotarius Apostolicus, Congregationis Indicis Consultor, & major Vimaranensis in Portugallia Ecclesiæ Thesaurarius, ac tandem Episcopus Ugentinus in Regni Neapolitani Provincia Hydruntina; complura de utroque jure ingentia volumina conscripsit, ab anno *1629.* ad *1641.* Horum præcipua sunt, quæ quidem faciunt ad jus Canonicum: *Juris Ecclesiastici universi Libri tres*, in quibus de personis, de locis & de rebus Ecclesiasticis plenissimè agitur: tum Tractatus *de Officio & potestate Episcopi*, *de Canonicis & Dignitatibus*, *de Officio & potestate Parochi*, & præterea *Collectanea Doctorum in jus Canonicum*, quod quidem opus plurimorum Interpretum in Decretales Gregorii IX. in Sextum aliasque Collectiones, atque in Decretum Gratiani Annotationes complectitur: addenda & *Collectanea in Concilium Trid.* &c.

GAUFREUS.

Ambrosius le Gaufre, natus in agro Cenomanensi anno 1568. post studia Lutetiæ peracta, Antecessor in Academia Cadomensi creatus est, atque ab Episcopo Bajocensi Magnus ibidem Vicarius, Officialis item, & Academiæ ipsius Vicecancellarius dictus est. Rebus quàm honoribus gestis illustrior, gloriam sibi comparavit per gloriæ fugam, occultandæ perinde ac colendæ virtutis studiosus. Cum Ecclesiæ, reique publicæ utilissimam per annos fermè triginta operam navasset, obiit 23. Novembris anno 1635. ætatis suæ 67. Mortuum tota Provincia incredibili desiderio est prosecuta. Ejus nepotum cura in lucem exiit *Synopsis Decretalium*, seu ad singulos Gregorianæ Collectionis Titulos methodica omnium Juris utriusque mutationum Distinctio: quod opus ex Commentariis ad Institutiones Lancelotti, ab eo antea dictatis, magna ex parte depromptum videtur. Desunt sub finem Tituli *de Pænitentiis & Remissionibus*, *de sententia Excommunicationis*, *de Verborum significatione & de Regulis juris*.

FA-

FABROTUS.

Carolus Annibal Fabrotus, Aquisextiensis Antecessor, Basilicorum editione aliisque operibus, jus Civile non parùm illustravit. Sed & Prælectionem edidit *ad Tit. Decretal. de Vita & honestate Clericorum* anno 1651.

FLORENS.

1 *Franciscus Florens* apud Arnæum Ducis, quod Burgundiæ oppidum est, Joanne in Senatu Divionensi Advocato sub exitum proximi seculi natus, Tolosæ juri operam dedit, & cum aliis claris Antecessoribus Guilielmum præsertim Maranum & Joannem à Costa audivit, illustribus condiscipulis Petro de Marca, Francisco Bosqueto, Innocentio Cironio, Petro Chuppæo, & Nicolao Macquino, qui cuncti excellenti juris peritia ad sacros Antecessoriosve honores pervenerunt. Absolutis jurisprudentiæ studiis Florens, aliquot annis causas egit in Divionensi Curia. Deinde Parisiis Henrico Memmio, cæterisque togatis Proceribus, virisque doctrina conspicuis innotuit familiariter. Inde ad Cathedram Aurelianensem promotus anno 1632. ac post annos duodecim ad Parisiensem scholam evocatus est, ubi inter Antecessorii muneris exercitationes primoribus, atque omnibus eruditis pariter & eruditionis avidis in pretio habitus, Literarios cum selectis Procerum congressus instituit cum Ludovico præsertim Boucheratio, Guilielmo Lamonione, Michaele Marilliaco, itemque cum Jacobo Amelotio; quos omnes natalium splendore subnixa doctrinæ ac virtutum merita ad summas togæ dignitates evexerunt. Solum ex hoc numero superstitem nunc habemus *Boucheratium*, qui sacri Palatii quæsturam (Magni Franciæ Cancellarii dignitas apud nos vulgò vocatur) supremum inquam illud honoris fastigium ornat, magis quàm ab eo ornatur, utque diutissimè ornet optant omnes boni, poscit Regis regnique felicitas. Florens septimo Parisiensis Antecessuræ anno, Aureliæ obiit 29. Octobris an. 1650. In majori cœmeterio sepulturæ honorem cum elogio sortitus.

Ego ejus loco ad Antecessuram Parisiensem paulò post vocatus, illustris Antecessoris memoriæ hoc debere putavi, ut tum à superstite edita, tum inter Auditorum manus errantia ipsius opera in unum colligerem volumen, duabus partibus distinctum. Prior pars, cum dissertatione *de Origine, arte & autoritate Juris Canonici*, & Præfatione *de Methodo & autoritate Gratiani & aliarum Compilationum*, atque Oratione *de recta ratione discendi Juris Canonici*, Tractatus novem continet, ad tot idem priores libri primi Decretalium Titulos; itemque dissertationem *ad Cap. auditis de Præscriptionibus*, Tractatum *ad Tit. de Vita & honestate Clericorum*, Præfationem *de Dispensationibus Ecclesiasticis*, ac disputationem *de Nuptiis Consobrinarum*. Posteriori parte continentur Tractatus tres ad Causas Decreti, nempe *de statu Regularium*, *de Antiquo jure Patronatus*, & *de Sponsalibus & matrimoniis*: Tractatus præterea quinque ad Titulos Decretalium *de Officio & potestate Judicis Delegati*, *de Officio Legati*, *de Officio Judicis Ordinarii*, *de Præb. & dignitatibus*, & *de jure Patronatus*; Additæ sunt Notæ & observationes in

Alexan-

Alexandri *Chassanei Paratitla Decretalium*. Accessit in specimen eruditionis civilis, Tractatus ad Titt. Digestorum & Codicis *de Solutionibus & liberationibus*.

DARTIS.

Non dispari officio functus antea fueram in edendis, quâ licuit, *Joannis Dartis*, mei in Regia Canonum professione decessoris, operibus. Is Cadurci natus, in patria & Tolosæ juri operam dedit sub Guilielmo Marano, aliisque Antecessoribus: & juris ac Theologiæ lauream consecutus, à Nicolao Verduno, illius tum Senatus Principe, in familiam ascitus est curandæ ipsius bibliothecæ. Eodem Præside ad Senatum Parisiensem translato, Lutetiam Dartisius quoque venit, ubi anno 1618. Antecessor est renunciatus: ac defuncto post quinquennium Hugone Guijonio Antecessore & Regio Canonum Professore, vacua per illius obitum Cathedra Regia auctus est. Decessit anno 1651. die 21. Aprilis, octogenario major, longa tabe contracta, tum ex ætate, tum ex abstinentia & labore assiduo. Obiit autem singulari, ut vixerat, Christianæ pietatis sensu, atque admirabili patientiæ inter dolores exemplo. Sepultus in Parochiali Ecclesia S. Stephani de Monte, mediocri, ut mandaverat, pompa elatus. Opera quædam vivens vulgaverat; reliqua, ex magna parte, ejus hæredum humanitas subministravit. Hi fuere Benedictini Monachi Congregat. S. Mauri. Nec tacenda ejus in Facultatem Juridicam liberalitas, viginti millium librarum Francicarum legato in eam certis conditionibus collato. Editi ab eo sunt anno 1648. Libri tres *de Ordinibus & dignitatibus Ecclesiasticis*. Alia Opuscula anteà in lucem emissa, in tertiam partem ejus Operum mea cura editorum collata sunt. Primum *de statu Ecclesiæ tempore Apostolorum*. Secundum *de Hierarchia Ecclesiastica*. Tertium *de Canonica Ecclesiæ disciplina circa Sacramentum Pænitentiæ*. Quartum Animadversiones *in Annales Ecclesiasticos Baronii & Casaubonii Exercitationes*. Quintum Dissertatio *de Jure naturali gentium & civili*. Sextum *Athleta Christianus*. Septimum Præfatio *de recta docendi & discendi ratione*; tum *de Suburbicariis Regionibus & Ecclesiis*, Libri tres. At prima parte continentur ejus in Decretum Gratiani Commentarii. Quæ tertia prælectione in Decretales dictaverat, editioni parata, ea in qua manus eo moriente inciderint, mihi planè incompertum est. Jam Tractatum de *Beneficiis*, in secundam Dartisii operum partem conjectum, non ab eo, ut mihi affirmatum fuerat, sed à Vincentio Cabotio compositum fuisse, jam anteà indicavi.

AXELIUS.

Honorius van Axel de Seny Ultrajactensis, civis & Advocatus Romanus, anno 1628. edidit totius Juris Canonici Compendium, sive *Brevem Summam in quinque Libros Decretalium*, Concilii Tridentini Decretis accommodatam, in qua Juris Canonici Primæ Institutiones seu Elementa ita traduntur, ut plurima breviter ac decisivè explicentur, & Canonum, Glossarum ac Doctorum receptorum autoritate communiantur: cui accessit Compendiosa *Praxis Beneficiaria ex Concordatis* Nationis Germanicæ cum Sede Apostolica initis deducta, opera Laurentii

rentii Nicolarts Theologiæ Doctoris, & Collegiatæ S. Joannis Evangelistæ apud Leonium Ecclesiæ Canonici.

BLEYNIANUS.

Antonius Fabricius Bleynianus, ex eadem familia cum Antonio Fabro Primario Senatus Sabaudiæ Præside, natus in Delphinatu anno *1569.* Studio juris operam dedit in Academia Tolosana, & quibusdam Italicis: ac tandem in Valentina conquievit, Antecessor creatus, quo munere accuratè & concordi cum Collegis animo functus, obiit anno *1626.* sepultus in monumento, quod sibi vivus paraverat juxta sacellum Ecclesiæ S. Apollinaris. Scripsit *Introductionem in Theoriam & praxim beneficiorum Ecclesiasticorum*, & *Institutiones Theoricas & practicas*, seu Rudimenta *Juris Canonici*: quod opus diu post ipsius mortem vulgatum est, studio Antecessorum Valentinensium. Nec juris tantùm scientia, sed linguarum, etiam Hebraicæ, itemque Mathematicæ disciplinæ peritia, religione & æquitate præcipua commendatur.

CIRONIUS.

Innocentius Cironius, Joannis Baptistæ Infulati, in Tolosano Senatu Præsidis frater, juris utriusque Professor, Canonicus, ac Ecclesiæ, & Academiæ Tolosanæ Cancellarius: *Quintam antiquam Compilationem Decretalium* Honorii tertii, ex Manuscriptis Codicibus primùm edidit cum notis: addidit *Paratitla in Quinque Libros Decretalium Gregorii IX.* & *Observationum in jus Canonicum* Libros quinque, quæ opera Tolosæ anno 1645. in lucem emisit.

DAVEZANUS.

Joannes Davezan Vasco, in Valle Aurana, ad extremum sub Pyrenæis Armaniacis Comitatum nobili familia, desinente ferè superiori sæculo natus, perfectis in Academia Tolosana Jurius utriusque studiis, Lutetiam venit, & Senatus consulto Aurelianensis Antecessor, non sine certamine pronunciatus est, anno *1626.* ac trigesimo post anno extra ordinem ad Parisiensem scholam evocatus Regio rescripto 26. Julii anno *1659.* procurante imprimis Guilielmo Lamonione primario Præside, salvis ob Veterani Privilegium emolumentis ac Juribus, quibus in Aurelianensi Academia fruebatur: assignato prætereà mille ducentarum Librarum stipendio è regiis reditibus singulis annis percipiendo; idque exemplo Florentis iisdem conditionibus ab Aurelianensi ad Parisiensem Academiam ante annos sedecim translati. Eodem tempore Davezanus honorario quoque Comitis Consistoriani Titulo ab Illustrissimo Petro Seguerio Franciæ Cancellario decoratus, decessit Parisiis anno *1669.* Omissis libris de servitutibus, deque Contractibus, qui ad Jus Civile pertinent; edidit etiam tractatus *de Matrimonio*, *de jure Patronatus*, & librum *de Censuris Ecclesiasticis*, cum dissertatione *de Pontificia & Regia potestate*.

PASTOR.

Melchior Pastor, apud Aquas Sextias Antecessor, Tractatu *de Beneficiis & Censuris Ecclesiasticis* nobilitatur: ad eum tractatum, quemadmodum

modum & ad Institutiones Lancelotti, utiles atque ad usum fori maximè accommodatas annotationes scripsit *Joannes Solier* in Senatu Tolosano Advocatus, atque expediendorum per Romanam Curiam rescriptorum curator.

ALEXANDER CHASSANÆUS.

Alexander Chassanæus Jurisconsultus Parisinus, (vulgo *de la Chassagne*) *Paratitla in quinque Libros Decretalium* protulit an. 1612. Nicolao Verduno Primo Senatus Parisiensis Præsidi nuncupata, eruditionis & elegantiæ nomine commendata.

PETRUS DE MARCA.

Petrus de Marca, antiqua & clara admodum stirpe in Benearnensi Provincia editus anno 1594. Catholicis parentibus: Post exacta apud Auscos ac Tolosates studia, ante annum ætatis vigesimumsecundum renunciante Joanne Patruo, Senator Supremi Benearnensis Consilii designatus est anno 1615. ac sexennio post, Consilio Provinciali in Parlamenti nomen ac Titulum evecto anno 1621. ipse Præsidis dignitate donatus ob singularia merita, incredibile est quantùm scientia & religione sua contulerit ad restaurandum in eo Principatu Catholicum cultum. Anno deinde 1639. ad sacrum Consistorium adscitus à Ludovico XIII. jussusque est, de sacræ & regiæ jurisdictionis finibus scribere; atque anno 1642. ad Episcopatum Conserannensem nominatus: tum ineunte an. 1644. Visitatoris sive Censoris amplissimo titulo missus in Cataloniam à Ludovico XIV. factiosorum aliquot conspirationes prudentia, constantiaque sua discussit; & ex Ecclesiarum ac Monasteriorum tabulis multa collegit, quibus ad Juris Canonici interpretationem præclarè usus est. Anno 1651. adita & quantum fieri potuit disposita Conserannensi Ecclesia, reversus ad Regem, ab eo sequenti anno nominatus est ad Archiepiscopatum Tolosanum, ac tandem ad Parisiensem: cui tamen ne, ut sperabatur, prodesse posset, mors intercessit: statim enim ab acceptis Pontificiis Codicillis, anno 1661. raptus est Ecclesiæ Gallicæ, atque adeò Catholicæ votis: sepultus in Basilica B. Virginis Parisiensis. Ejus ego memoriam celebrare conatus sum solenni Oratione in scholis nostris habita, quas cum illustrissimis viris Ludovico Boucheratio, Guilielmo Lamonione, Francisco Bosqueto, aliisque sacri & togati Ordinis Proceribus, Honorariis Facultatis juridicæ Parisiensis Doctoribus, tuendas, fovendasque, & pristino splendori restituendas susceperat. Præcipuum ejus opus inscriptum est *de Concordia Sacerdotii & Imperii*, seu *de Libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ*: cujus primi quatuor Libri anno 1641. prodierunt. Posteriores quatuor (cum prioribus emendatis auctisque) post Illustrissimi Patroni obitum ejusque mandato edidit Stephanus Baluzius, qui & vitam ejus accuratè composuit, & alia ejusdem opuscula collegit: inter quæ non ultimum obtinet locum Tractatus *de primatu Lugdunensi & cæteris primatibus*.

BOSQUETUS.

Franciscus Bosquetus Narbonensis, Tolosæ in Collegio Fuxensi inter eruditos sodales, Latini, Græcique & Hebraici sermonis cognitione

viam

viam sibi ad Jurisprudentiam paravit: cujus peritia instructus, praeturam primùm in patria gessit, deinde Lutetiae Henrico Memmio patrono usus, literatis omnibus haud vulgaris doctrinae nomine cognitus: Petri Seguerii Franciae Cancellarii praesidio, Regii in Senatu Rothomagensi Procuratoris munere aliquandiu functus, Lutevensis Episcopus anno 1648. à Rege designatus est, deinde anno 1655. translatus ad Episcopatum Montis Pessulani, voluntaria Cardinalis Estensis cessione. Obiit anno 1676. Scriptis suis Canonica studia non parum adjuvit. *Innocentii 3. Epistolas* commentariis Historicis illustravit, *Vitas Pontificum* Avenione commorantium notis auxit, *Synopsim Legum* Graecam *Michaelis Pselli* elucidavit Juris annotationibus. *Raimundi Martini* Dominicani opus *Pugionis fidei* contra Judaeos & Mauros, in pulvere Bibliothecae Fuxensis tenebris damnatum, ejus ope & opera, publica luce donatum est: *Ecclesiae Gallicanae Historiarum exordia* quatuor libris, à primo Christi in Gallias Evangelio, ad datam Ecclesiae pacem publici Juris fecit: quarum continuatio, & plura alia majoris molis opera, à litteratis expetita, imprimis verò Commentaria vel Notae in Decretum Gratiani, nondum prodierunt: nec ubi lateant, discere ulla ratione adhuc potui.

TONDUTUS.

Petrus Franciscus Tondutus Sanlegerius (Gallicè *de Tonduti de S.Leger*) Jurisconsultus Avenionensis, inter alia, tractatum scripsit *de Pensionibus Ecclesiasticis*, ad stylum Curiae Romanae, & ad praxim tribunalium Galliae accommodatum, Lugduni editum. Priùs etiam composuerat *Resolutiones Beneficiales*, & *Regales*, ac de *Praeventione judiciali* sive de contentione jurisdictionum, anno 1659.

DADINUS ALTASERRA.

Antonius Dadinus ab Altaserra, in Cadurcis nobili genere natus initio hujus seculi, Francisci Dadini Salvazonii Antecessoris Pictaviensis frater natu major, postulatione ad Antecessuram Tolosanam vocatus anno 1644. commendante ejus doctrinam Petro Seguerio Franciae Cancellario. Scriptis suis de utraque jurisprudentia, deque historia Gallica reverà optimè meritus. Imprimis quae ad nostrum hoc institutum pertineant, *Dissertationum Canonicarum* libros sex composuit: Notas tum in *Epistolas B. Gregorii*, tum in *Anastasium Bibliothecarium* de vitis Romanorum Pontificum: Commentarios item *in omnes Innocentii Tertii Decretales*, quo ordine Gregorianae Collectioni sunt insertae; quibus haud absimiles commentarios in Alexandri Tertii Decretales in scholis dictavit, quorum editionem in dies expectamus. Extant & ipsius *in Clementinas* Commentarii. Decessit Tolosae anno 1682. octogenario major. Sepultus in aede B. Mariae à Nazareth.

BENGEUS ET PINSSONIUS.

Antonius Bengeus Bituricus (vulgò *Bengy*) à Forensibus negotiis ad publicum docendi munus anno aetatis 27. vocatus, atque in demortui Cujacii locum auspicatò suffectus, operoso huic muneri assiduè incubuit per annos 24. immaturo fato sublatus anno Domini 1616. aetatis 52. Inter ejus schedas *Franciscus Pinssonius*, Francisci Antecessoris

Bitu-

Bituricensis in Juris Canonici interpretatione præcipuè, ab anno 1611. ad 1643. versati, filius, Bengei per Mariam filiam nepos, in Senatu Parisiensi pereruditus causarum patronus, specimen Tractatus *de Beneficiis Ecclesiasticis* invenit, quod avus ex definitione beneficii desumendum quotidianis recitationibus paraverat, sed vix ad tertiam partem perduxerat. Inceptum avi materni perfecit accurato studio nepos, atque ad usum fori Gallici, & libertatum Ecclesiæ Gallicanæ accommodatum, edidit Parisiis anno 1654. & nunc magno in publicum commodo ad secundam Editionem parat. Mitto alia ejusdem *Pinssoni* Opera, tum edita, tum editioni proxima, veluti Notas *ad Indulta* nonnulla, tractatum de *Regalia*, quæ & Gallicè scripta, & magis ad specialem Fori Gallici usum, quam ad jus commune referuntur.

R O Y A.

Franciscus de Roye Andegavus, patre in prætura Andegavensi Consiliario natus, avo materno Francisco Dory d'Argente Antecessore, & ipse, in ea studiorum Universitate, Antecessor, Commentarium edidit in Canonem EGO BERENGARIUS 42. *de Consecrat. dist.* secunda; itemque tractatum *de Juribus honorificis in Ecclesia*, atque alium *de Jure Patronatus*, Andegavi anno 1667. atque hunc priùs quidem in lucem emisium, Florentis ea de re tractatu, qui tamen longè anteà & compositus, & in scholis nostris dictatus fuerat. *Institutiones* quoque *Juris Canonici* conscripsit in tres libros digestas, eruditione haud vulgari refertas, quas Illustr. Dom. Hieronymo Bignonio Patricio & Comiti Consistoriano inscripsit anno 1681. Vivere desiit anno 1686. Januarii 24. die.

F A G Ñ A N U S.

Prosper Fagnanus Juris Canonici in Academia Romana insignis hoc seculo Professor, diu Congregationi Cardinalium Concilii Tridentini interpretum a secretis fuit; vir perspicaci inter cæcitatis incommoda ingenio: Absolutissima *in Quinque Libros Decretalium* Commentaria emisit sub annum 1660. quibus recepta in Italia jura, sive jus commune Canonicum, eruditè ac subtiliter exponit.

C A B A S S U T I U S.

Joannes Cabassutius Aquisextiensis, Presbyter congregationis Oratorii Domini Jesu. Hactenus Opera duo insignia edidit. Altero *Theoriam & praxim Juris Canonici*, sex libris complexus est, qui anno 1660. Lugduni prodiit: Alteri titulus est *Notitia Ecclesiastica*, Historiarum, Conciliorum & Canonum invicem collatorum, veterumque juxta ac recentiorum Ecclesiæ rituum, ab ipsis Ecclesiæ Christianæ incunabulis, ad nostra usque tempora, secundum cujusque seculi seriem, accuratè digesta: quod repetita editione longè auctius prodiit anno 1680. atque inter auctores Historiæ Ecclesiasticæ referri non immeritò potest.

C O R V I N U S.

Arnoldus Corvinus à Belderen, Hollandus, sed Catholicus, Juris utriusque Doctor, cum plura ad jus Civile, Feudale, & Municipale enu-

enucleandum scripserit, concinnum quoque opus dedit libris quatuor comprehensum, quod anno 1648. Amstelodami editum, Institutionum Canonicarum loco esse potest. Ei titulus est *Jus Canonicum per Aphorismos* strictim explicatum.

URBANUS AB ASCENSIONE.

Urbanus ab Ascensione Carmelita, in Provincia Turonensi Theologiæ Professor emeritus, & Provinciæ ejusdem Ordinis Aquitanicæ Exprovincialis ac Custos, edidit anno 1659. *Institutiones Juris Canonici*, veteris & novi principia complectens, ad usum utriusque fori, tribus partibus distinctas.

MIRBELLUS.

Prodierunt anno 1608. *Institutionum* quoque ejusdem Juris *Libri duo*, Autore Cælestino *Mirbello* Biturige J. C. & patrono (*Mirebeau*) à quo prætermissa sunt, quæ cum Jure Civili communia Jus Pontificium habet.

LALANDA.

Jacobus de Lalande, Antecessor Aurelianensis, & in Præsidiali Judicum consessu Exconsiliarius; inter alia, Exercitationem *ad Titulum de Ætate & qualitate* & *ordine præficiendorum*, cum brevi tractatu *de Nuptiis Clericorum* vetitis aut permissis an. 1654. *Prælectiones ad Titulum* de *Decimis, primitiis & oblationibus*, anno 1661. vulgavit.

GONZALES.

Emanuel Gonzales Telles, Collegii Majoris Conchensis in Academia Salmanticensi Alumnus, juri operam dedit sub Francisco Ramos del Manzano Primario Juris Civilis Professore, qui postea Mediolani Præses, & Caroli II. Regis doctrinæ ac morum Magister, & sub Josepho Fernando de Retes Juris Cæsarei primario quoque Professore; tum anno 1655. ad minorem in eadem Academia Decretalium Cathedram vocatus; dein Proprietarius Sexti Antecessor renunciatus, & antiquioris vespertinæ sacrorum Canonum Cathedræ proprietarius Interpres; in Pinciano, seu Vallisoletano, Inquisitionis tribunali Apostolicus Inquisitor, & in supremo Inquisitionis Senatu Consiliarius: scripsit *Commentaria perpetua in singulos textus quinque Librorum Decretalium Gregorii IX.* Cui operi accuratè elaborando, singulisque Decretalibus per Notas ab Historia & Chorographia petitas, perque uberes Commentarios illustrandis, viginti annos se impendisse testatur. Exierunt in lucem hæc Commentaria Lugduni anno 1673. in quatuor Tomos divisa.

MAJORETUS.

Joannes Majoretus Tolosas, atque in Academia sua clari nominis nostris temporibus Antecessor, *Commentaria in Libros quatuor Institutionum Juris Canonici Joannis Pauli Lancelotti*, composuit. Ea filii atque in Antecessura successoris studio, publici juris facta sunt, Tolosæ 1676.

ENGE-

ENGELIUS.

Ludovicus Engel Ordinis Benedictini, è Mellicensi Austriæ Monasterio, Salisburgensis Archiepiscopi Consiliarius Ecclesiasticus, & in Universitate Salisburgensi Procancellarius, sanctorum Canonum Ordinarius Professor, *Collegium universi Juris Canonici* adornavit, quod initio partitum juxta triplex juris objectum, anno deinde 1681. servato ordine Decretalium accuratiùs translatum est.

STREINIUS.

Joannes Streinius Germanus, Societatis Jesu, *Summam Juris Canonici* conscripsit, quæ Coloniæ edita est.

MELLÆUS.

Stephanus Mellæus Parisinus (*de Melles*) ex Philosophiæ Professore Antecessor in eadem Academia, de Origine, divisione, & dotatione *Parochiarum*, deque Parochorum gradu, institutione & officiis, Prælectionem *ad Titulum extrà de Parochiis & alienis Parochianis*, emisit in lucem anno 1678.

HENRICUS VVAGNERECK.

Henricus *Vvagnereck* Societatis Jesu, utriusque Juris quondam Professor & Cancellarius in Academia Dilingana. Scripsit Commentarium Exegeticum SS. Canonum, sive Expositionem brevem & claram omnium Pontificiarum Decretalium, quæ Dilingæ anno 1672. edita est.

Ibidem prodiit anno. 1674. Juris Canonici Methodus nova Enrici *Pirhing* ejusdem Societatis Professoris Emeriti.

Adjiciendi superioribus Bartholomæus *Cartagena* Hispanus, cujus expositio Titulorum Juris Canonici exiit Lugduni anno 1624. & Joannes Petrus *de Maurize* Parisiensis Jurisconsultus, qui anno 1658. Juris Canonici Selecta, & eorum quæ ad usum Fori Gallicani pertinent, Summam Parisiis edidit. Addatur & Erasmus *Ungepaverus* Germanus, in Lutheranis Academiis Altorfina & Salana Professor, cujus Commentarius posthumus super Decretales Jenæ primùm prodiit an. 1660.

PETRUS HALLÆUS.

Nefas mihi fuerit veterem Collegam hìc prætenire. Is est *Petrus Hallæus* Bajocensis, qui in Cadomensi Academia, cum in ea Rectoris munere fungeretur, Juris utriusque Doctor, coram illustrissimo quondam Petro Seguerio Cancellario, solemni ritu renunciatus anno 1640. cum deinde à Parisiensi Artium Facultate absens cooptatus, in Harcuriano Gymnasio diuturna ac laudabili humaniorum literarum & eloquentiæ professione, ad Jurisprudentiam, (quæ sine his studiis intelligi & consistere non potest) selectæ Juventuti viam munisset; in scholam Juridicam, geminato Fr. Florentis & Jo. Dartisii funere afflictam ac propè desertam, mecum anno 1655. extra ordinem accitus, in eodem adhuc stadio feliciter perdurat; atque inter assidua laboriosæ Antecessuræ munia, exaratis eleganti stylo, ac facili methodo, *Institutionibus Juris Canonici*, quæ anno 1685. editæ sunt, Tractatus haud dispares

res *de Matrimonio*, *de Beneficiis*, aliosque editioni paratos habet, ad illustrandum Jus omne, Commentarios. Et cum Cadomus Antonio Hallæo Eloquentiæ Professore ac Poeta eximio, nec minùs celebri Antecessore Henrico Hallæo glorietur; utrumque Petrus noster Parisiensi Academiæ planè repræsentat. Cæterùm non omittam, quod ipsi honorificum, in eo Antecessoria Dignitate augendo partes suas ex continuata in eundem benevolentia & studio, interposuisse amplissimum Seguerium: cujus ego Mecœnatis publicas laudes, & propria in meipsum merita, cum tacere nunquam debeam, nunquam possum satis ex animo commemorare.

DOUJATIUS.

Quidni Mei quoque ultimo loco meminisse liceat? qui non laudem quæram; sed studiosis indicare satagam qualiacumque Opera, quæ ad enarrandum Jus Canonicum videntur posse conducere. Ego itaque Tolosæ natus, Patre & Avo Advocatis in Senatu, hoc etiam Capitolino; Proavo Guilielmo Consiliario Regio in Parlamento Tolosatum (cujus extat enarratio in *Responsa Jurisconsultorum Naturalia* primæ & secundæ partis Digestorum,) Abavo Ludovico, qui primus Regius in Magno Consilio Advocatus fuit: studio Juridico in patria peracto sub Mich. Vergerio & Joan. Majoreto, in Advocatorum numerum ibidem relatus sum an. 1637. Dein Parisiis an. 1651. Joanne Dartisio postremis tabulis commendante, Regius sacrorum Canonum Professor dictus fui, Regis autoritate, ab Eminentissimo Alphonso Ludovico Plessiaco Richelio, Cardinali Lugdunensi, Magno Franciæ Eleemosynario, ut tunc mos erat: tum post quadriennalem ferè Juris Canonici in Regio Franciæ Collegio professionem, de sententia Illustrissimi Matthæi Mole Senatus Principis, & Illustrissimorum Regiorum Triumvirorum, Aud. Talæi, Ach. Harlæi, Hier. Bignonii, atque Academiæ Decreto ad primam vacantium in Juridica Facultate Cathedram cooptatus à V.C. Philippo de Buisine, qui solus Antecessor supererat: Ab eo tempore ad hunc usque diem Dei benignitate munus Antecessorum, nunc apud nos longè quàm alibi operosius, etsi dudum Emeritus ac Primicerius, pro virili exequi non destiti. Quamvis autem ante quinquennium, Institutiones Canonicas ipse quoque ex animi mei sententia elaboratas dictaveram; malui tamen *ad Lancelottum* emendatum *Notas* paulò uberiores edere, ob rationes allatas in Præfatione ejus operis, quod prodiit exeunte anno 1684. Accedent Deo volente *Paratitla* sive Summaria Methodica *in Decretum* Gratiani, atque adeo in universum Jus Canonicum; ejusdem Juris *Epitome*, brevis *de Matrimonio* Tractatus ad Librum quartum Decretalium, atque alia, quæ jamdiu in scholis Juris à me dictata, nondum ultimam manum acceperunt.

Historica, & ad illustrandum Jus Civile aut Gallicum pertinentia, quæ ab anno 1671. edidi, iis memorandis, meis scilicet æquè ac alienis, nunc abstinendum censui, ne nullus sit operi finis. Gallici Juris Autores, atque Interpretes locum suum invenire poterunt in *Manuductione* mea ad Forum Gallicum, si opusculum jamdiu inchoatum, sed ob graviora & urgentiora negotia dilatum, ad finem perducere propitium Numen annuerit. Sed nec Canonica, idiomate nostro

conscripta recensere, jam vacat. Satis superque fatigatos mecum fore suspicor tam longa Auctorum enumeratione, plerosque Lectorum: in qua ut quosdam eorum qui mihi & noti, & in pretio sunt, excidisse animadverto; ita & nonnullos, qui sine magno Legentium damno prætermitti fortè potuissent, irrepsisse non dubito. Exciderunt sanè & *Joannes de Selva* Parisiensis, inter primos rei Beneficiariæ Scriptores memorandus, & cum præcipuis aliquot autoribus Consiliorum, quæstionumque forensium, Nicolaus *Boerius* Burdigalensis, Guilielmus *Benedicti* Tolosas, atque ex recentioribus Bartholomæus *Carthagena*, Petrus *Alagona*; denique Cardinalis *Tuschus* Conclusionum Practicarum autor seu Collector, aliique non pauci. Verùm quæ hìc querunt, supplere affatim, licebit ex iis qui superiori seculo vitas Jurisconsultorum, & hoc nostro Bibliothecas Juridicas collegerunt, de quibus cap. proximo.

CAPUT X.

Recensentur Scriptores præcipui, qui Autorum Ecclesiasticorum, & Juris Canonici Doctorum, Res atque Opera per indicem memorarunt.

1. Autorum Ecclesiasticorum Nomenclatores.

I. AUTORUM Sacrorum Historicum censum, ut ita dicam, egerunt multi scriptores. Agmen ducere videtur B. *Hieronymus*, quem secuti sunt *Gennadius* Massiliensis circa annum 492. *Isidorus* Hispalensis circa annum 630. *Honorius* Augustodunensis *de Luminaribus Ecclesiæ* circa annum 1124. Joannes *Trithemius* Spanheimensis in *Catalogo* scriptorum Ecclesiasticorum, ad annum 1494. *Sixtus* Senensis in *Bibliotheca sancta*, *Robertus* Bellarminus Cardinalis: & post hos, ut alios taceam, Aubertus *Miræus* Canonicus Antuerpiensis in *Bibliotheca* Ecclesiastica, & Philippus *Labbe* Bituricus, Societatis Jesu Theologus, in Dissertatione *de Scriptoribus Ecclesiasticis*, quos attigit Bellarminus. Addi potest Supplementum de Scriptoribus vel scriptis Ecclesiasticis à Bellarmino omissis, collectore *Casimiro Oudin* Presbytero veteris Instituti Ordinis Præmonstratensis, Parisiis hoc anno 1686. Nec omittendus Antonius *Possevinus* in *Apparatu* sacro.

2. Doctores Iuris Canonici antiquos, quinam recensuerint.

II. Interpretes Juris Canonici & Civilis simul collegerunt, eorumque vitam, & cujusque scripta recensuerunt imprimis Joannes *Nevisanus*, Ludovicus *Gomesius*, Joannes *Fichardus*, Joannes Baptista *Zilettus*, & Joannes Vvolfgangus *Fremonius*, Autor Symphoniæ utriusque Juris, itemque Valentinus *Forsterus*, atque illis accuratiùs Guido *Panzirolus* Regiensis, Patavinus Antecessor Primarius lib. secundo & tertio *de claris Legum Interpretibus*, ad finem usque seculi superioris, utpote mortuus anno 1592.

3. Vnde haurienda notitia posteriorum Iuris Canonici Doctorum.

III. Illustrium Juris Interpretum qui proxima ætate floruerunt, laudes colligi possunt, tum ex *Historia* Jacobi Augusti *Thuani*, qui sub finem cujusque libri, demortuorum memoriam celebrat, ab anno

1550.

1550. ad 1607. tum ex *Hispaniæ Bibliotheca* anno 1610. edita Francofurti, in septima classe quæ est Jurisconsultorum; itemque ex Valerii Andreæ *Desselii* Jurisconsulti *Bibliotheca Belgica* anno 1643. Ex secunda parte *Bibliothecæ Ecclesiasticæ Miræi* 1649. Ex *Elogiis* Scævolæ *Sammarthani* & Papirii *Massoni*; ex Melchioris *Adami* vitis Jurisconsultorum Germanorum hujus seculi. Quædam ex Recentiorum Epistolis Nuncupatoriis & Præfationibus operi cuique præfixis peti poterunt.

IV. Opera cujusque Autoris, ad utrumque jus spectantia sub rerum & materiarum Titulis, ordine Alphabetico digesta suggeret M. Martinus *Lipenius* Gymnasii Lubecensis Conrector in *Bibliotheca Reali Juridica* anno 1679. Francofurti edita. Ejusdem Lipenii labore, Theologi (permixti scilicet Orthodoxis Heterodoxi) Medici, Philosophi &c. sua quique habent ejusdem generis volumina. *4. Operum Juridicorum Index amplissimus.*

V. *Repetitiones*, sive specialia Commentaria in plurimos Decreti Canones aut Decretalium Titulos, & Capitula, quæ sparsim vagabantur, collecta fuere Gregorii XIII. mandato. Extantque *Repetitionum* hujusmodi volumina quinque, tum Venetiis, tum etiam Coloniæ Agrippinæ anno 1610. Ejusdem eruditissimi Pontificis auspiciis prodierunt Romæ anno 1584. *Tractatus Tractatuum*, materias XVIII. à variis Juris Consultis tractatas, continens voluminibus XXV. opera Francisci Zileti: sed ad Civile magis, quam ad Canonicum jus pertinentes. *5. Tractatuum specialium Collectanea.*

CAPUT XI.

De Præcipuis Ecclesiasticæ Historiæ Generalis Autoribus.

I. CANONICÆ Disciplinæ cupidis non sufficit Canonum Interpretes nosse, nisi Ecclesiasticæ quoque Historiæ Autores saltem præcipuos cognitos habeant. Constitutionum quippe & Decretorum causæ ex rebus quæ diversis temporibus contigerunt, sæpenumerò apparent; ideoque ad percipiendam Canonum vim, conducit mirum in modum Historiæ notitia. *1. Cur Historiæ cognitio studiosis Canonum necessaria.*

II. Et sacram quidem *Hebræorum* Historiam ignorare nemini Christiano licet. Ea ex ipsorum *veteris Testamenti* Codicum fontibus petenda; ad quam illustrandam valent Flavii *Josephi* (qui aliis Josippus) *Antiquitatum Judaicarum* Libri viginti, & de bello Judaico quod gestum est à Vespasiano libros septem conscripsit. Eandem in ordinem digessit *Petrus Comestor* libris sexdecim *Historiæ scholasticæ* circa annum 1160. Hac verò nostra ætate, Annales sacros veteris testamenti undequaque collectos ediderunt Augustinus *Tornielllus* anno 1613. *Jacobus Salianus* Avenionensis Societatis Jesu Theologus, 1619. Henricus *Spondanus* Appamiarum Episcopus. *2. Historiæ veteris Testamenti Autores & Collectores.*

III. At Ecclesiastica post Christum Historia plures habet inspectiones. Aut enim res ad generalem Ecclesiæ statum pertinentes describit: aut speciatim, vel Romanorum Pontificum, vel Episcoporum aliorum, sive Nationis, sive Provinciæ, sive etiam Civitatis alicujus, seriem ac *3. Ecclesiasticæ Historiæ in varias classes divisio.*

gesta persequitur: aut Ordinum Monasticorum aliorumve Regularium, originem & progressum, resque alias hujusmodi tractat. Nec desunt qui seorsim de Hæresibus, deque Conciliis scripserint, quæ tamen ad Universalem Historiam ferè referuntur: His adjiciendi qui Sanctorum vitas collegerunt.

4. Historiæ Ecclesiasticæ Generalis Autores veteres Græci, & 1. Eusebius. IV. *Generalem* Ecclesiæ *Historiam*, partim Græci, partim Latini composuerunt. Inter Græcos eminet *Eusebius*, *Pamphili* dictus, Episcopus Cæsareæ in Palæstina, cujus extant libri decem *Historiæ Ecclesiasticæ* ab initio nascentis Ecclesiæ, ad relatas de Maxentio ac Licinio victorias; & Libri quatuor *de vita Constantini*.

5. Socrates. V. Post Eusebium *Socrates* Scholasticus, Ecclesiasticam à Constantino Magno Historiam, spatio centum quadraginta annorum, Libris septem, ad Theodosium Juniorem perduxit, ejusque Consulatum decimoseptimum, sive annum Christi 449.

6. Sozomenus. VI. Hermias deinde *Sozomenus*, & ipse Scholasticus dictus, quòd diu in Forensibus Actionibus Constantinopoli versatus fuerit: ejusdem temporis ac Socrates Historiam scripsit ab anno 324. ad annum 439. Libris novem. Sed esse ultimorum ferè viginti annorum narrationem, colligi potest ex Epistola ipsius dedicatoria ad Theodosium Juniorem. His verò tribus primis Ecclesiasticæ Historiæ Autoribus non habendam in omnibus fidem facilè judicabit, qui Eusebium noverit Arianorum fautorem haberi, Socratem & Sozomenum Novatianos fuisse.

7. Theodoritus. VII. Secutus est *Theodoritus* Episcopus Cyri in Syria qui inter alia multa, decem Libris Historiam Ecclesiasticam centum & quinque annorum, à fine librorum Eusebii usque ad sua tempora scripsit, id est à Vicennalibus Constantini usque ad decimotertium ni fallor Consulatum Theodosii Junioris: sive à Concilio Nicæno fermè ad Ephesinum. Hic in id imprimis incubuisse videtur, ut à prioribus prætermissa suppleret. Reliqua ejus opera lib. secundo cap.   attigimus.

8. Evagrius. VIII. Post hos *Evagrius* Scholasticus, Epiphania Syriæ urbe oriundus, sex libris Historiam Ecclesiasticam annorum 166. complexus est, ab anno circiter 431. quo in Concilio Ephesino damnata est Hæresis Nestoriana, ad annum usque 597. qui fuit Imperatoris Mauricii duodecimus; quemadmodum ipse in fine operis sui memorat: ubi etiam testatur se aliud quoque opus scripsisse, quod Relationes, Decreta, Orationes, Disputationes, aliaque ejusmodi continebat. In eo imprimis laudandus est, quòd ex Græcis Ecclesiasticæ Historiæ Scriptoribus, solus rectæ fidei doctrinam illibatam servavit, uti post Photium Baronius in Annalibus observat: aliunde reprehendendus quòd luxuriante stylo, Bellicis aliisque rebus prophanis narrandis, paulò ultra modum immoretur.

9. Philostorgius. IX. Præter hos, Ecclesiasticam Historiam Græcè scripsit *Philostorgius*, initio ducto ab Arii Alexandrini adversus Alexandrinum Patriarcham dissensione, ut ipse vocabat: & progressus usque ad Valentiniani tertii tempora & Joannis Tyranni cædem. Verùm ejus Historia hæreticorum Encomium, Orthodoxorum autem criminatio potius quàm Historia dicitur à Photio, qui duodecim ejus Libros in Epitomen redegit. Epitomæ adjuncta sunt aliunde fragmenta.

10. Theodorus Lector. X. Accedunt Collectanea *Theodori Lectoris* Byzantii, excerpta apud Nicepho-

phorum Callistum. Theodori illius duo fuere Opera. Primum nihil aliud erat quàm *Historia Tripartita* duobus Libris comprehensa, quam ex Socrate, Sozomeno ac Theodorito unum in corpus collegerat, à vigesimo anno Constantini, ad Principatum usque Juliani: Alterum opus Theodori duobus quoque libris comprehensum, res in Ecclesia per annos ferè 70. gestas complectabatur, ab iis temporibus in quibus desierat Socrates, usque ad Principatum Justini Senioris, sive ab anno 449. ad annum 519. Atque ex his duobus posterioribus Libris desumpta sunt illa Nicephori Collectanea, ut notat vir doctissimus & limati judicii amicus quondam noster Henricus Valesius, qui hos omnes Autores emendato textu, propriaque versione & Notis eruditissimis illustratos, edidit Parisiis anno 1659. ac sequentibus.

XI. Addendus est superioribus *Nicephorus Callistus*, sive Callisti Xanthopuli filius, qui vixit sub Andronico Seniore Palæologo, ejusque filio Michaele & nepote Andronico juniore, atque *Historiæ Ecclesiasticæ* libros 18. scripsit, à Christo nato ad mortem Phocæ Imperatoris & annum 610. cum Argumentis aliorum 5. Librorum ab exordio Heraclii ad mortem Leonis Sapientis Imp. quæ accidit anno 911. Extant Græcè & Latinè ex interpretatione Joannis Langi, recognita studio & opera Frontonis Ducæi Societ. Jesu Theologi, Parisiis duobus Tomis in folio an. 1630. Multa habet futilia atque ex dubiæ fidei Autoribus deprompta; non ideò tamen nullius pretii Autor habendus, ut vult Casaubonus: sunt enim apud eum non pauca ex fidis Autoribus desumpta, quorum Opera ad nos non pervenere. Prudentis igitur Lectoris est, à vilibus discernere pretiosa. 11. *Nicephorus Callistus.*

VII. Latinorum Ecclesiasticæ Historiæ Autorum, nec parem copiam habemus, nec parem librorum numerum. *Hegesippus* Romæ sub Eleuthero Pontifice, Imperante Marco Antonino Philosopho, *Historiam Actuum Ecclesiasticorum* Libris quinque distinctam stylo simplici texuit, à Christi passione ad suam ætatem, annum nimirum 180. aut circiter. 12. *Latini Autores Ecclesiasticæ Historiæ Præcipui Hegesippus.*

XIII. *Severus Sulpitius* genere ac literis clarus, in Aquitania floruit, & partim in Nitiobrigibus, partim Tolosæ habitavit sub IV. Seculi finem, Beatis Martino, Augustino, Paulino, aliisque ejus ætatis Sanctis Præsulibus notus. In senectute à Pelagianis deceptus, errore tandem agnito, se usque ad mortem silentio damnavit, ut peccatum quod loquendo contraxerat, tacendo elueret. Inter ejus Opera extant *Historiæ sacræ Libri duo*, à mundi exordio ad suam memoriam, hoc est ad annum Christi 400. Unde apparet conjunctam ab eo fuisse Historiam veteris Testamenti cum Ecclesiastica & Christiana. 13. *Severus Sulpitius.*

XIV. *Marcus Aurelius Cassiodorus* Senator inter cætera libro secundo à nobis memorata Opera, scripsit *Chronicon ad Theodoricum Regem*, quod desinit in annum 519. & *Tripartitam Historiam*, quam ex Socrate, Sozomeno, ac Theodorito, Latinè per Epiphanium Scholasticum amicum suum redditis, concinnavit. 14. *Tripartita Historia Cassiodori.*

XV. *Haymo* Halberstatensis in Germania Episcopus, ex Monacho Fuldensi & Abbate Hirsfeldensi, exemplo Severi Libros decem scripsit, de *Christianarum rerum memoria*, sive Epitomen Historiæ sacræ circa annum 850. 15. *Haimo.*

16. Orosius, Vincentius, Antoninus. XVI. *Paulum Orosium* Presbyterum Hispanum, qui sub initium Seculi V. *Historiarum ab exordio Mundi* libros septem composuit usque ad annum 416. hortante S. Augustino; *Ordericum Vitalem*, Benedictinum qui anno 1141. *Historiam Ecclesiasticam* composuit; *Vincentium Bellovacensem* Ordinis Prædic. qui præter Doctrinale, Morale, ac Naturale speculum, scripsit etiam *Speculum Historiale*, ad annum usque 1254. continuatum ad 1494. *S. Antoninum Florentinum* Archiepiscopum ex eodem Ordine, qui Summæ Theologicæ addidit *Summam Historialem* in tres partes tributam, quæque ad annum 1458. porrigitur, nominasse hoc loco sufficiat: alios qui propè innumeri Universalem Historiam ita conscripsere, ut plerique prophanis magis quàm Ecclesiasticis rebus inhæreant, prætermittendos putavi.

17. Recentiores Annalium Ecclesiasticorum Collectores, & 1. Centuriatores Magdeburgenses Lutherani. XVII. Alia ratio est eorum, qui data opera rerum Ecclesiasticarum seriem ex prioribus colligentes, iis certis explicandis gesta Imperantium attexuere. Hoc inceptum occuparunt superiori seculo firmandæ, ac, si fieri posset, promovendæ Lutheranæ Sectæ, *Mathias Flacius Illyricus*, *Joannes Vvigandus*, *Matthæus Judex*, *Basilius Faber*, sub titulo *Ecclesiasticæ Historiæ*, integram Ecclesiæ Christi Ideam quantum ad locum, propagationem, persecutionem, tranquillitatem, doctrinam, hæreses, cæremonias, gubernationem, schismata, Synodos, personas, miracula, Martyria, Religiones extra Ecclesiam, & statum Imperii Politicum attinet, secundum singulas Centurias, perspicuo ordine complectentis. Hi *Centuriatores* Magdeburgenses vulgò dicuntur, quòd opus suum Magdeburgi in Saxonia compositum, per annorum Centurias distinxerint. Centuriæ autem singulæ, sexdecim ferè capitibus constant, secundum ea quæ in Operis Titulo proponuntur. Prodiit illud saltem ann. 1560. & proximè sequentibus, continetque Centurias 13.

18. Eysengreineus. XVIII. Adversus novam hanc Historiam Ecclesiasticam Guilielmus *Eysengreineus* Spirensis, Centenarios sexdecim scribendos susceperat, continentes descriptionem rerum memorabilium in Orthodoxa & Apostolica Christi Ecclesia gestarum, cum diligenti annotatione eorum, quæ contra veram, Catholicam, Christianam & antiquiorem, cum maxima laude traditam, receptamque religionis assertionem, infideliter planè conscribi deprehenduntur: ut veritatis objecto clypeo, falsitas scripto notetur. Extant duo ejus Centenarii; primum vidi editum Ingolstadii anno 1566. & non absimili à Centuriatoribus ordine in Capita distinctum.

19. Baronius. XIX. Centuriatoribus opponi omninò possunt Cæsaris *Baronii* ex Oratorii Jesu Presbytero, Cardinalis Romani *Annales Ecclesiastici* absolutissimi, à Christo nato ad Innocentii tertii tempora & annum 1198. cujus Operis egregiam Epitomen concinnavit Henricus *Spondanus*, (*de Sponde*) Episcopus Apamiarum in Gallia Narbonensi.

20. Bzovius, & Spondanus. XX. Baronium excepit *Abrahamus Bzovius Polonus* è S. Dominici familia, qui duodecim Annalium voluminibus Res gestas Ecclesiæ ab anno Christi 1198. ad sua usque tempora, hoc est ad initium fermè hujus seculi prosecutus est. Continuavit quoque Baronium ad annum 1638. *Spondanus* jam laudatus.

21. Raynaudus. XXI. Sed horum Operibus quantumcumque laude dignis deterritus non est ab eodem incepto *Odoricus Raynaudus* ex eodem Oratorii sodalitio,

litio, ex quo prodierant Annales Baronii. Scripsit ergo post eum Res Ecclesiæ ad dimidium usque seculum superius, voluminibus octo, quæ ideò imprimis habentur in pretio, quòd Autori patuerint Bibliothecæ Vaticanæ arcana.

XXII. In Baronium porrò insurrexere complures Hæretici, imprimis *Isaacus Casaubonus* conscriptis exercitationibus ad ejus Annales anno 1614. quibus Julius Cæsar *Bulengerus* Diatribas suas opposuit anno 1617. Adversus hunc Richardus *Montacutius* Antidiatribas scripsit an. 1625. Partes quoque suas interposuit Joannes Dartisius suprà capite 9. memoratus, & alii. *22. Baronii adversarii & defensores.*

CAPUT XII.

De iis qui Res Pontificum Romanorum & Episcoporum cujusque Nationis scripsere.

I. PRÆTER universalem Ecclesiæ totiùs Historiam, utile admodùm esset Res quoque singularum Ecclesiarum, si fieri posset, perspectas habere. Sed nobis sat erit post Romanæ Sedis Historiam, præcipuos Scriptores referre, qui Episcoporum cujusque Nationis seriem atque Acta collegerunt. Non enim exhauriendos suscepimus amplissimarum Bibliothecarum Catalogos: sed indicandos Autores, qui ad enarrandos Canones, ac pleniùs & faciliùs intelligendas Decretales, conducere præ cæteris videntur. *1. Hujus nostræ Disquisitionis Termini.*

II. Pontificum Romanorum vitas descripsit post Damasum, sive alium Pontificalis Autorem, *Anastasius* Bibliothecarius, à S. Petro ad Nicolaum I. Ex ejus libro collecta est ab *Abbone* sive Albone Floriacensi *Epitome de vitis Romanorum Pontificum* 91. Sunt & cum his edita Moguntiæ *Luitprandi* Ticinensis, qui postea Cremonensis Episcopus, Opuscula de Vitis Romanorum Pontificum. Secutus est Joannes Baptista, sive, ut alii volunt, Bartholomæus *Platina* Cremonensis, qui à Petro ad Paulum secundum (à quo pessimè habitus fuerat) Vitas Romanorum Pontificum continuavit. Editus est cum Annotationibus & continuatione *Onuphrii Panvinii* ad Pium V. *Onuphrius* idem Romanos Pontifices & Cardinales à Leone X. ad Paulum IV. collegit, itemque Pontificum Romanorum Elogia & Imagines æneis typis. Extant & Bonifacii *Simonettæ* & *Vvicelli* de Vitis Pontificum Libri editi, ille Basileæ anno 1509. hic Coloniæ 1549. Accessit Papirius *Massonus* de Episcopis urbis qui Romanam Ecclesiam rexerunt ad ann. 1586. Scripsit etiam *Ptolemæus Lucensis* Annales Pontificum Romanorum ab anno 1063. ad annum 1303. Indicata est supra Francisci *Bosqueti* Historia Pontificum Romanorum, qui è Gallia oriundi in ea sederunt. Addidit Joannes Antonius *Petramellarius* continuationem ad Librum Onuphrii de Summis Pontificibus & Cardinalibus à Paulo IV. ad Clementem VIII. sive ab anno 1565. ad annum 1592. Imprimis verò celebrantur *Alfonsi Ciaconii* Vitæ & Res gestæ PP.RR. & Cardinalium à S. Petro ad Urbanum *2. Vitæ Pontificum Romanorũ.*

VIII. cum additionibus Andreæ Victorelli, Francisci Cabreræ &c. anno 1630.

Neque omittenda sunt à Religioso & Erudito Viro Claudio *Dumoulinet*, Canonico Regulari è S. Genovefæ Congregatione, Collecta Summorum Pontificum Numismata & Elogia anno 1680. Parisiis edita.

3. *De Patriarchis Orientis.* III. Majorum aliorum Patriarcharum seriem damus in Appendice. Priscorum gesta sparsim describuntur à veteribus Ecclesiasticæ Historiæ Autoribus. Enumerantur iidem à Theodorito in fine Historiæ Ecclesiasticæ, à vicesimo anno Constantini magni, ad Theodosii Junioris Imperium.

4. *Galliæ Præsulum series & Gesta.* IV. Ecclesiasticam Historiam Galliæ inchoavit Illustr. Franciscus de *Harlay* Archiepiscopus Rothomagensis anno 1629. Eandem attigit anno 1632. Illustr. Franciscus *Bosquetus*, de quo anteà diximus. Sed res Episcoporum Galliæ per singulas Diœceses contexuerat nostro seculo Claudius *Robertus in Gallia Christiana*, anno 1626. in lucem emissa. Hoc autem Opus Scævolæ & Ludovici *Sammarthanorum* Geminorum Fratrum labore, Roberti precibus suscepto, adeò auctum, ut novum omninò videretur, à Petro Abelio & Nicolao Scævolæ filiis, pari cum Patre & Patruo cura conquisitis undique monumentis, adjecta etiam Abbatiarum Historia, ab uno in quatuor volumina excrevit: quæ anno 1656. mandato Cleri Gallicani Lutetiæ prodierunt. At Digestos per temporum seriem *Annales Ecclesiasticos Francorum* ab anno Christi 235. ad an. 845. Carolus *Le Cointe* Trecensis, Congregationis Oratorii D.N.J.C. Presbyter, perduxit tomis octo, in quibus cum eruditione elegantia certat.

5. *De Episcopis Italiæ.* V. Exemplo fortè Roberti & Sammarthanorum Gemellorum invitatus Ferdinandus *Ughellus* Florentinus, Abbas SS. Vincentii & Anastasii ad Aquas Salvias Ordinis Cisterciensis, Italicorum Antistitum tempora & res, servato Provinciarum viginti, & Civitatum ad unamquamque pertinentium ordine, accuratè perscripsit ingenti opere, cui titulus *Italia Sacra* sive *de Episcopis Italiæ* & Insularum adjacentium, rebusque ab iis præclarè gestis, deducta serie ad nostram ætatem: ubi Ecclesiarum Ordines, Urbium conditiones, Principum donationes, recondita monumenta in lucem proferuntur. Emanare cœpit in publicum ingens Opus anno 1644. Tomus nonus exiit 1662. *Siciliæ* Episcopatuum Historiam priùs attigerat Rocchus *Pyrrhus in Notitia Siciliensium* Ecclesiarum, anno 1630.

6. *De Episcopis Hispaniæ.* VI. Episcopalem cæterarum Nationum Historiam non video eadem forma, eademque cura opere uno collectam atque descriptam: Per partes itaque inquirenda est. Priscorum Hispaniæ Episcoporum nomina congesta invenio magis quàm digesta in Historia Ecclesiastica Joannis *Marietta* ex Ordine Prædicatorum: Martyrum quidem lib. primo, Confessorum autem lib. quinto, quæ inde exscripta sunt in Hispaniæ Bibliotheca, Tomo primo cap. quinto. Hispanico tamen idiomate multarum ejus gentis Ecclesiarum conscriptæ res extant, veluti Castellæ & Legionis Archiepiscoporum & Episcoporum, exceptis Toletanis, per Ægidium *Gonzalem de Avila*. De Toletanis scripsit Didacus de *Castejon & Fonseca*. De Portugalliæ Ecclesiis Hieronymus *Mascarenhas*, de aliis alii.

VII.

VII. Historiam Ecclesiasticam Gentis *Anglorum* inchoaverat Venerabilis *Beda*. Eam hoc nostro seculo tractavit Nicol. *Harspfeldius*. Scripsit & Franciscus *Godovinus* de Præsulibus Angliæ. His interseri poterunt *Edmerus* Benedictinus Historiæ rerum sui temporis libris sex, Guilielmus *Malmesburiensis* de Gestis Pontificum Angliæ, Guilielmus *Neubrigensis*, Rogerius de *Hoveden*, aliique Historiæ Anglicæ Autores; qui Regum suorum gestis res etiam Episcoporum admiscent. De Præsulibus *Hiberniæ* scripsit Jacobus *Varæus* Eques. *7. De Episcopis Angliæ & Hiberniæ.*

VIII. Ecclesiarum *Germanicarum* Historia colligi potest ex Gasparis *Bruschii* Epitome de Episcopatibus & Metropoli Moguntina anno 1549. prolata: idem de Laureaco & Patavio Germanico scripsit, deque Abbatiis Germaniæ. Extat & Alberti *Crantzii Metropolis Saxoniæ* superiori seculo, & Marci *Adami* Historia Ecclesiarum *Hamburgensis & Bremensis*, edita an. 1609. & Vvolteri Henrici *Streversdorf* Primas *Magdeburgensis*. Sed hi cautè legendi, utpotè Heterodoxi. De *Metropoli Salisburgensi*, ejusque suffraganeis scripsit *Vviguleius Hund* à Zultzenmos 1620. Nicolaus *Serarius* de Archiepiscopis *Moguntinis*, de *Trevirensibus Christophorus Brouverus*. Post hos Gabriel *Bucellinus* in *Germania sacra* Catalogos instituit Archiepiscoporum, Episcoporum atque Abbatiarum. *8. De Episcopis Germaniæ.*

IX. In rebus Episcoporum Belgii tractandis versati sunt Ferrolus *Locrius* Paulinas, cujus est *Chronicon Ecclesiasticum Belgicum* an. 1616. Joannes *Buzelinus* in *Gallo-Flandria sacra* & prophana, an. 1620. Arnoldus *Raissius* in *Belgica Christiana*, anno 1632. Huc etiam pertinent pleræque *Donationes* & alia ab Auberto Miræo collecta. *9. De Belgii Episcopis.*

X. De *Bohemiæ* Episcopis scripsit Thomas *Jordanus*, & de rebus gestis Antistitum *Pragensium & Olomucensium* speciatim *Dubravius*. *10. De Bohemiæ, Poloniæ & Suetiæ Episcopis.*

Joannes Longini sive Dluglossius Canonicus Cracoviensis scripsit de Episcopis *Poloniæ*: Stephanus *Domalevicius Varta* vitam Archiepiscoporum *Gnesnensium* tractavit. Historiam Metropolitanæ Ecclesiæ *Upsalensis* in Suetia habemus à Joanne *Magno Gotho*, ejus Ecclesiæ Archiepiscopo, ad annum ferè 1560. Ecclesiasticam ejusdem ac vicinarum ad Arctum regionum Historiam dederunt *Bazius* & *Paulinus*. Aliarum Gentium Episcopi ex cujusque gentis Historicis excerpendi erunt.

XI. Rerum Syriacarum per tempora quibus Christiani rerum ibi potiebantur, Historiam sacram cum civili scriptis mandarunt imprimis Guilielmus *Tyrius* Archiepiscopus Libris tribus & viginti, & Jacobus *de Vitriaco* Aconensis Episcopus ac S. R. E. Cardinalis tribus Libris. *11. Res Orientalis Ecclesiæ medii ævi.*

CAPUT XIII.

De Historiæ Monasticæ Scriptoribus.

I. MONACHORUM & Regularium Ordinum originem ac progressum, quidam in genere, quidam speciatim suscepta cujusque ordinis Historia, literis mandarunt. Præter *S. Hieronymum*, *Palladium*, Joannem *Cassianum* aliosque, qui priscorum *Monachorum* in Eremo degentium Vitam atque instituta jam olim conscripserunt; extat *Antoniana* *1. Præcipui scriptores Rerum Monasticarum in genere.*

niana Historia compendium, id est Historia Ordinis sancti ANTONII magni, anno 1534. deinde *Heriberti Rosvveydi* de Vitis Patrum, sive Historia Eremitica, 1628. Jacobi *Middendorpii* Originum Anachoreticarum Sylva 1614. Auberti *Miræi* de Originibus Monasticis 1620. & Prosperi *Stellartii* Annales Monastici 1621. Regularium autem jura in universum tractarunt apud nos Ren. *Choppinus* & Ant. ab *Altaserra* in Libris Monasticon, de quibus diximus. Varias illorum *Regulas* collegerunt Hugo *Menardus & Stellartius*.

2. De Rebus Ordinis Benedictini. II. Quæ ad Ordinem S. BENEDICTI pertinent, tractarunt Joannes à *Bosco* in Bibliotheca Benedictina, Arnoldus *Vion* Belga in *Ligno vitæ*, ubi describitur historia totius religionis S. Benedicti. Gabriel *Bucellinus* in Menologio & Annalibus Benedictinis. Accedit Clementis *Reineri* Apostolatus Benedictinorum in Anglia. Huc etiam referri possunt *Leonis Ostiensis* Chronica *Cassinensia*, & Bibliotheca *Cluniacensis*; itemque Auberti *Miræi* Origines Ordinis Benedictini in Belgio. S. Benedicti *Regulam* speciatim edidit cum notis Jacobus *du Breuil*.

3. Ordinis Cisterciensis. III. *S. Roberti* Abbatis Chronicon Ordinis CISTERCIENSIS auctum à S. Bernardo, publicatum est à prædicto Auberto Miræo anno 1614. Scripsit prætereà Annales Cistercienses Henricus *Manriquez* 1649. Menologium verò Cisterciense Chrysostomus *Henriquez*.

4. Canonicorum Regularium S. Augustini. IV. CANONICORUM REGULARIUM S. Augustini Chronicon scripsit Joannes *Buschius*: Gabriel verò *Pennotus* Historiam tripertitam Ordinis Canonicorum S. Augustini vulgavit an. 1630. eaque materia Auberti Miræi diligentiam non fugit.

5. Eremitarum S. Augustini. V. EREMITARUM *S. Augustini* Josephus *Pamphilus* Annales scripsit nuper, hoc est an. 1681. Habetur & Nicolai *Crusenii* Monasticon Augustinianum; & Cornelii *Curtii* Elogia, atque Icones Virorum Illustrium ex Ordine Eremitarum B. Augustini.

6. Carthusianorum. VI. CARTHUSIANORUM Origines, cum Bibliotheca Carthusiana Theod. Petrei dedit sæpiùs laudatus Miræus: habemus & Petri *Dorlandi* Chronicon Carthusiense, anno 1608. editum, & Arnoldi *Raisii* Origines Carthusianorum Belgii anno 1632.

7. Ordinis Præmonstratensis. VII. Chronicon Ordinis PRÆMONSTRATENSIS edidit *Miræus*: Bibliotheca verò Ordinis Præmonstratensis emissa est in lucem per Joannem *le Page* anno 1663.

8. Carmelitarum. VIII. Speculum CARMELITARUM anno 1607. editum est: de illorum Origine & laudibus scripsit Joannes *Trithemius*: Annales eorumdem concinnavit Joan. Baptista *de Lezana*.

9. S. Francisci Minorum & Capucinorum. IX. FRANCISCANORUM plures sunt Ordines. *Seraphicæ Religionis* Historiarum libros edidit Petrus *Rodulphius* anno 1586. Scripsit etiam Franciscus *Gonzaga* de Origine ejusdem *Seraphicæ* religionis anno 1587. At post hos Historiam quoque *Seraphicam* edidit Henricus *Sedulius*, in qua continetur Vita S. Francisci Assisinatis, illustriumque personarum &c. anno 1613. Annales *Minorum* per Lucam *Vvadingum* Lugduni exierunt 4. Voluminibus anno 1625. Inter Acta Concilii Constantiensis legitur dissertatio, cui titulus Fratrum Ordinis *Minorum* de Observantia *Status* adversus Patrem Bonifacium Provinciæ Franciæ Ministrum, cum responsione Bonifacii. *Capucinorum* autem Annales duobus voluminibus vulgavit Zacharias *Boverius* an. 1632.

X. PRÆ-

X. PRÆDICATORUM sive Ordinis S. Dominici Chronicon publici juris fecit Antonius *Senensis* an. 1585. Thomæ *Malvendæ* Annales ejusdem Ordinis prodierunt Neapoli anno 1617. 10. *Prædicatorum.*

XI. Aliorum Ordinum res, Latino sermone minùs celebratas invenio. *Camaldulensium* Historiam Augustinus *Florentinus* anno 1575. Florentiæ; *Archangelus Hastivillius* Parisiis anno 1631. scriptis prodiderunt. *Olivetanam* Secundus *Lancelottus* Perusinus 1623. Annales Ordinis *Servorum* B. Mariæ Arch. *Gianius* 1618. Chronicon Ordinis *Minimorum Lanovius* 1635. *Fontis-Ebraldi* exordium Michael *Cosnier*. 11. *Aliorum Ordinum.*

XII. Minorum aliorumque Mendicantium privilegia scriptis suis collegerunt & defenderunt imprimis Antonius *de Medina*, Alphonsus *de Cassarubios*, Hieronymus *à Sorbo*, Emmanuel *Rodericus*, Rogerius *Chonnoe*: Mendicantium verò & non Mendicantium Joannes Baptista *Confettius*. 12. *De illorum Privilegiis.*

XIII. Nec omittendi prorsus Ordines Militares sive Equestres. Aubertus *Miræus* jam sæpiùs citatus Origines dedit *Equestrium* seu militarium *Ordinum* libris duobus anno 1609. Franciscus *Mennenius* delicias Equestrium Ordinum, id est eorum Origines, statuta & insignia conscripsit circa annum 1613. *Joannitarum* verò, qui & Rhodii, & posteà *Melitenses*, Historiam seorsim libris duodecim complexus est Henricus *Pantaleon* anno 1572. 13. *De Ordinibus Militaribus.*

CAPUT XIV.

De Martyrum, aliorumque Sanctorum Historia.

I. PASSIONIBUS Martyrum describendis, instituti Romæ fuerunt à Sancto Clemente Notarii septem, Regionarii dicti, quòd ex quatuordecim Urbis Regionibus duæ unicuique attributæ essent, in quibus quisque Acta Martyrum exactè perquirerent, & litteris consignarent, ut refert Anastasius in ejus vita. Anno deinde 238. Antero Pontifici ea cura causam Martyrii præbuisse dicitur in libro de Romanis Pontificibus, quòd scilicet Gesta Martyrum diligenter à Notariis exquisiisset, & in Ecclesia recondidisset. Ejus nihilominùs Successor Fabianus septem illis Notariis, totidem Subdiaconos præposuit. 1. *Servandæ sanctorum memoriæ initia.*

II. Ex hoc more initium traxisse videntur *Martyrologia*, quæ propriè Res Martyrum, sed latiori acceptione aliorum quoque Sanctorum gesta breviter tradunt, aut certè nomina indicant digesta per menses diesque, quibus cujusque obitus ac festa in Ecclesia celebrantur; ideoque à Græcis, hujus generis Libri *Menologia* dicuntur, quasi Mensium rationes: in quibus tamen inserta à schismaticis hominum quorumdam ab Ecclesia Catholica damnatorum nomina. Ad hæc enucleanda conducet non parùm Calendarium utriusque Ecclesiæ, Latinæ & Græcæ, quæ invicem collata dedit Antonius Contius in fronte Chronographiæ Nicephorianæ. 2. *Hinc Martyrologia & Menologia.*

III. Hic quatuor præcipua Martyrologia memorasse sat erit. Post Hierony- 3. *Præcipua Martyrologia.*

ronymum, Bedam & Florum, *Usuardus* Monachus, ni fallor, S. Germani Parisiensis, jussu Caroli Magni circa annum 800. *Martyrologium* conscripsit: quod cum additionibus ex Martyrologiis Romanæ aliarumque Ecclesiarum, & annotatione Autorum qui de Sanctorum Vita scripsere, Joannes *Molanus* Lovaniensis Theologus cum Tractatu suo de Martyrologiis, & indiculo Sanctorum Belgii, edidit Antuerpiæ in octavo anno 1583. quæ Editio his de causis potior prioribus habetur. Paulò post secutum est circa annum 870. *Adonis* Viennensis Archiepiscopi Martyrologium Sanctorum per circulum anni, prolixis Martyrum Elogiis insigne; quod Heriberti Rosvveidi Ultrajectini Societatis Jesu Theologi studio emendatum & Notis illustratum est. Martyrologium quoque *Romanum* cum Notis edidit *Baronius Cardinalis*. At Martyrologium Gallicanum duobus voluminibus Andreas *du Saussay*, Tullensis postea Episcopus, conscripsit.

4. Vitæ Sanctorum. IV. Historiam verò Sanctorum generaliter attigit ex veteribus *Gregorius Turonensis*, sub titulo *de gloria Martyrum & Confessorum*. Medio ævo celebrantur duo ejus instituti Autores, *Simeon Metaphrastes* Græcus, & Jacobus de Varagine (*corruptè de Voragine*) Latinus: illum Bollandus cap. primo præfationis generalis in Vitas Sanctorum Seculo Decimo affigit, non improbabilibus argumentis. Leo autem Allatius in Commentario *de Simeonibus* rejicit ad initium seculi decimiquarti sive annum 1314. Is ex communi eruditorum Catholicorum sententia, illustri genere natus Patricius & Logotheta fuit, teste Michaele Psello, qui anno 1070. florebat, ejusque encomium soluta & stricta Oratione celebravit. Certum est eum magno labore ac sumptu conquisita Sanctorum Acta, memoriæ posterorum commendasse, atque ad mensium dies digessisse. Ejus fidem aliqui elevant, quasi non pauca ex incertis monumentis hauserit, aut antiquiorum scripta interpolaverit, sive breviùs & simpliciùs tradita inani verborum pompa amplificando, sive ob rerum amplitudinem fusiùs explicata nimiùm contrahendo: aut denique, quòd, ut notat Bellarminus, multa ex proprio ingenio ediderit, non ut res gestæ fuerunt, sed ut geri potuerunt. Illud certè admodùm probabile, quod Baronius quoque agnoscit, aliquot Sanctorum Historias à junioribus esse adjectas, quæ fidem reliquis fortè detraxerint. At Jacobus *de Varagine*, sic dictus à Varagine Oppido Liguriæ maritimo, doctrina & vitæ integritate insignis, ex Ordine Prædicatorum, atque anno 1299. Genuensi Ecclesiæ datus Archiepiscopus, tum alia scripsit, tum Sanctorum Historiam, quæ vulgò *Legenda aurea*, & *Speculum Sanctorum* appellatur: alii *Legendam ferream* vocant, aut vitream, ut quæ veris fabulas, mala bonis permixta habeat plurima: unde hodie non pluris fit, quàm *Catalogus* Sanctorum *Petri de Natalibus* Episcopi Equilini in Venetia, an. 1382. ad exitum perductus.

5. Vitæ Sanctorum Posteriores. V. Superiori & nostro hoc seculo majorem lucem acceperunt hæ piæ historiæ. Imprimis autem Laurentius *Surius* Carthusianus de vita Sanctorum sex volumina exaravit, septem verò conscripsit Aloysius *Lipomanus* Episcopus Veronensis, apud quem extant Vitæ Sanctorum in duodecim anni menses dispositæ, quæ Simeoni Metaphrasti adscribuntur, in Latinam linguam à Guilielmo Sirleto posteà Cardinali, Petro Francisco Zino Veronensi, & Gentiano Herveto Aurelianensi, eruditis interpreti-

pretibus, conversæ. Sed licèt hi duo, & Simeonis, & aliorum veterum narrationes necessariò suis locis intexuerint, ut potè melioribus autoribus plerumque destituti: eas tamen non sine cautione ut plurimum adhibent. Verùm hæc accuratiùs adhuc tractare cœperunt, hinc Heribertus *Rosuveydus*, inde Joannes *Bollandus*, eique adjunctus Godefridus *Henschenius* inter Societatis Jesu Presbyteros clari.

VI. Extra eos qui Religiosorum Ordinum Annales, Menologia, Chronica, Origines, Elogia, Bibliothecas, aliaque Historica ejus generis opera composuerunt; (de quibus superiori Capite dictum est) nonnulli Sanctorum Ordinis sui res ex professo complexi sunt. Lucas *d'Acheri* imprimis & Joannes *Mabillonius*, Acta Sanctorum *Benedictinorum* paucos ante annos scriptis consignarunt. Extat & sine Autoris nomine Fasciculus *Sanctorum Ordinis Cisterciensis* anno 1623. editus per Chrysostomum Henriquez. Natales autem & vitam *Sanctorum Ordinis Præmonstratensis* dedit Christophorus *Vandersterre*. *6. Collectæ Res Sanctorum qui ex certis Ordinibus Religiosis prodierunt.*

VII. Sunt & qui rebus Sanctorum suæ quique nationis describendis incubuere, quò spectant Martyrologia, ut ita dicam, popularia, quale Gallicanum Andreæ *du Saussay*, de quo suprà: itemque Imagines & Elogia Sanctorum Galliæ *Belgicæ* opera Auberti *Miræi 1606.* & Joannis *Molani* Natales Sanctorum *Belgii* 1595. cum Auctario per Arnoldum *de Raisse 1626.* atque Antonii *Sanderi* Hagiologium *Flandriæ*. Catalogus Sanctorum Ecclesiæ *Italiæ* à Philippo Ferrario editus 1613. à quo est etiam Catalogus Generalis *Sanctorum*, qui in Martyrologio Romano non sunt, 1625. Christophori *Brouveri* Sidera Illustrium & *Sanctorum* virorum in *Germania 1616.* Camerarius Presbyter de *Sanctis Scotiæ* & infidelium conversione scripsit 1627. Joannes Thomeus de *Sanctis Illyricanis 1632.* Inveniuntur etiam vitæ & Acta *Sanctorum* Hiberniæ insulæ, cum notis & appendice per Joannem Colganum. *7. Sanctorum Historia per Nationes.*

VIII. Hoc loco prætermittenda non videtur illustris atque ab illustribus eruditione viris ante hos quadraginta annos agitata apud nos quæstio de Patria & ætate Beati Dionysii primi Parisiensis Episcopi, hinc à Jacobo *Sirmondo* in dissertatione peculiari, qua *Dionysii Parisiensis & Dionysii Areopagitæ* discrimen ostendere voluit, & à Joanne *Launoio* Parisiensi Theologo aliisque Sirmondi sententiæ inhærentibus: indè à Joanne *Samblancato* Tolosate, Archidiacono Tarbiensi, qui non contemnendis argumentis Hilduini Abbatis & communem ex longa traditione sententiam tueri non dubitavit, libello cui titulus *Palladium Franciæ* seu Dionysius Areopagita: quam in rem prodiit etiam anno 1638. Germani *Millet* vindicata Gallicanæ Ecclesiæ, de suo *Areopagita* Dionysio gloria: qui ambo ad contrarias animadversiones & Dissertationem de duobus Dionysiis responderunt. *8. De Dionysio Areopagita & Parisiensi.*

CAPUT XV.

De aliis sacri studii adminiculis.

1. Materia quatuor ad Historiam Ecclesiasticam pertinentes.

I. NON inutile Sacrorum Canonum ac Theologiæ studiosis futurum videtur, si post varias Ecclesiasticæ Historiæ partes, brevi quasi anacephaleosi, quotidianarum aliquot materiarum Autores præcipuos indicarem: eorum nempe, qui de ritibus ac divinis officiis scripserunt; qui Christianam Morum disciplinam tractarunt, per quam licita ab illicitis distinguuntur, sive Casus ut vocant Conscientiæ; qui de Conciliis disseruerunt; qui denique Hæreticorum Sectas recensuere.

2. Qui de Divinis officiis & ritibus Ecclesiæ scripsere.

II. De RITIBUS Ecclesiæ, præter Liturgiarum Græcarum Autores, *Gregorius* Papa ejus nominis primus volumina duo reliquit, *Antiphonarium*, & *Sacramentarium* sive Librum Sacramentorum, quem adjectis eruditis commentariis in lucem emisit Hugo *Menardus* Ordinis Benedictini. Secutus est Isidorus Hispalensis in libro *Quæstionum*, & tempore Carolidarum *Alcuinus*, in libro de divinis Officiis; *Amalarius* Fortunatus, sive Treverensis, sive Metensis, quorum ille librum de Sacro Baptismate ad Carolum Magnum, hic libros quatuor officiales, hoc est, de Ecclesiasticis seu de *Divinis Officiis*, & librum de ordine Antiphonarii conscripsit; Vualafridus *Strabo* de rebus Ecclesiasticis; tum deinde Guilielmus *Durantes* Episcopus Mimatensis, speculator vulgò dictus, in *Rationali Divinorum Officiorum*, quod libris octo constat; & denique Joannes Stephanus *Durantius* Senatus Tolosani Primus Præses, cujus extant eruditi de *Ritibus* Ecclesiæ Catholicæ Libri tres. Horum Operum Autores jam antea suis locis indicavimus, tum libro secundo Gregorium Primum Pontificem, pag. 264. Isidorum pag. 266. Albinum Alcuinum 268. Amalarios pag. 269. Vualafridum pag. 270. tum hoc libro quinto Guilielmum Durantem pag. 439. & Joannem Stephanum Durantium p. 462.

3. De Casibus Conscientiæ.

III. Inter eos qui de rebus dubiis ad Conscientiam spectantibus scripsere, primas tenet Magister Raymundus *Pennafortius*, idem, qui Gregorii IX. mandato, Decretales ex prioribus quinque compilationibus collectas in ordinem redegit circa annum 1230. Et verò, cum hæc omnis scientia ex Canonibus ferè pendeat, eam ab illis maximè tractari convenit, qui Canonum peritiam habent. Secuti sunt *Astesanus* Astensis, qui hortante Cajetano Cardinali, scripsit anno 1317. *Summam de Casibus Conscientia*, libris octo distinctam, quæ vulgò *Astesana* vocatur. Bartholomæus *Pisanus* Ordinis Prædicatorum, à quo est *Summa Casuum Conscientiæ* absoluta anno 1338. quæ vulgò *Pisanella* dicitur, seu *Magistruccia*. *S. Antoninus*, Florentinus Archiepiscopus ex Dominicano, qui inter alia librum scripsit de *Eruditione Confessorum* circa annum 1445. *Pacificus* Minorita scripsit quoque circa an. 1470. *Summam Casuum Conscientiæ* quæ *Pacifica* vocatur. Angelus *Clavasius* (*de Chivas*) ex Ordine etiam Minorum, autoritate Juris utriusque in decisionibus suis usus, cujus Summa *Angelica* nominatur, sub annum 1470. Baptista *Trovamala*, ejusdem Ordinis & nationis, circa annum 1483. cujus *Summa*

ma vulgò *Rosella* dicitur. *Sylvester Mozolinus*, cognominatus *Prierias* à Prierio vico in Pedemontio, ex S. Dominici familia, Magister fuit sacri Palatii Apostolici, & circa ann. 1520. Leoni X. *Summam* suam inscripsit, quæ *Sylvestrina* de ipsius nomine vocatur, & *Summa Summarum*. Joannes *Cagnatius*, *Tabiensis* dictus ab oppido Liguriæ in diœcesi Albingaunensi, ex Ordine Prædicatorum, cujus *Summa* circa annum 1524. conscripta, *Tabiena* nominatur. Bartholomæus *Fumus*, Placentinus, Prædicatorum ipse quoque Ordinis, & hereticæ pravitatis Inquisitor, sub annum 1545. Scripsit *summam* cui *Armilla Aurea* titulum fecit. Præ cæteris verò superioris seculi hoc argumentum egregiè tractavit *Martinus Navarrus* in Manuali, & in Consiliis, de quo nos pag. 456. Celebrantur exeunte superiori & ineunte hoc nostro seculo plures ex Societate Jesu Hispani, Theologiæ Moralis sive casuum doctrinæ Autores: Franciscus *Toletus* Cardinalis, in Summa casuum, Joannes *Azorius*, qui Compluti & Romæ sacram disciplinam publicè docuit, ac tria ingentia volumina *Institutionum Moralium* composuit. Mitto Gabrielem Vasquem, & Franciscum Suarem, Scholasticæ Theologiæ lumina: sed in re de qua agitur, nemini, opinor, cedunt Henricus *Henriquez* in Academia Salmanticensi Theologiæ Professor, Paulus *Laymannus* Germanus, qui ambo ex eadem Societate *Casuum Conscientiæ* Doctrinam autoritate maxima Sacrorum Canonum fundarunt: hic etiam quæstiones Canonicas de Prælatorum Ecclesiasticorum Electione, Institutione & Potestate, defensionem Papæ & Cæsaris in causa monasteriorum extinctorum, & bonorum Ecclesiasticorum vacantium scripsit. Multa edidit huc spectantia Martinus *Bonacina* Mediolanensis, Theologiæ ac Juris utriusque Doctor, Comes Palatinus & utriusque signaturæ Referendarius Apostolicus: & novissimè Antoninus *Diana* Panormitanus Clericus Regularis, quem Innocentius decimus examinandis Episcopis præfecit, Tomis octo, resolutiones Morales complexus.

IV. Ab exordio Christianæ Religionis singulis seculis ortæ sunt *Hæreses* variæ, subinde à Conciliis suorum temporum damnatæ, defensa SS. Patribus & Ecclesiæ Catholicæ Doctoribus vera fide, à Sanctis Ignatio & Irenæo imò ab ipso Joanne Evangelista, ad Bellarminum & cæteros hujus ævi controversiarum diribitores. Sed Conciliorum, quantum ad institutum nostrum sufficere visum est, brevem historiam dedimus à Capite primo ad vigesimum quo loco Collectiones Conciliorum præcipuas, atque Autores indicavimus, qui in eorum Canones ex professo notas scripserunt. Satis erit hoc loco scriptores præcipuos indicasse, qui Hæreticorum ad sua usque tempora Catalogum contexuerunt. In his numerantur imprimis S. Epiphanius in Panario, contra omnes Hæreses scripto, quæ eo tempore octoginta numerabantur, seculo scilicet quarto. *4. De Hæresibus.*

Eodem extremo seculo *Philastrius* Brixiensis Episcopus Librum *de hæresibus* scripsit, qui extat in Bibliotheca Sanctorum Patrum, in quo tamen Libro quædam inter hæreses numerantur, quæ revera hæreses non sunt. Scripsit & paulò post Beatus *Augustinus* Librum *de Hæresibus, ad Quodvultdeum*, cui à *Gennadio* additæ sunt quatuor hæreses, Nestoriana, Eutychiana, Prædestinatiana, & Timotheana. *Theodoritus*

quinto

quinto seculo *Hæreticarum Fabularum* libris quatuor prioribus, singularum hæreseon brevem historiam complexus est: Quintus verò divinorum Decretorum Epitomen continet. *Vincentius* deinde *Lirinensis* in *Commonitorio* suo priori, & tribus ultimis Capitulis Commonitorii sive Libelli posterioris, adversus profanas omnium hæreseon novitates pro Catholicæ fidei antiquitate & universitate pugnavit. Initio seculi duodecimi *Honorius Augustodunensis Hæreseon* ab ortu Ecclesiæ *Catalogum* conscripsit, contexuit & seriem Romanorum Pontificum à S. Petro ad Innocentium Secundum qui anno 1130. electus est. Circa annum deinde 1320. *Guido* ex Priore generali duodecimo Carmelitarum, & Inquisitore fidei generali, Majoricensis primùm, tum Elnensis Episcopus ingens volumen *de omnibus Hæresibus* scripsit. Exiit Basileæ anno 1556. Hæreseologia sive vetera Theologorum scripta contra Hæreses. Adde Alfonsum à Castro.

CAPUT XVI.

De Auctoribus Geographiæ Ecclesiasticæ.

1. Geographiæ & Chronographiæ cognitio necessaria.

I. CÆCA est Historia, tum sacra, tum prophana, sine ope Chronologiæ & Geographiæ. Quamobrem utriusque Auctores studiosis cognitos esse oportet, quatenus ad intelligendos sacros veteris & novi testamenti Codices, Canonumque loca & tempora distinguenda conferunt.

2. De locis in utroque Testamento memoratis.

II. Palæstinæ vicinarumque Regionum loca in sacris litteris memorata, illustravit initio hujus seculi *Adrianus Adricomius Belga* in Theatro Terræ Sanctæ. Sed accuratissimè omnia rimatus creditur *Nicolaus Sanso* Geographus Regius, cujus sunt Geographiæ sacræ Tabulæ tres, Bibliorum editioni Parisiensi anni....... additæ, adjuncto Alphabetico *Indice*, quo singula Regionum & locorum nomina explicantur. Videndus & Samuel *Bochardus*, duobus voluminibus quorum alteri nomen indidit *Phaleg*, alteri *Chanaan*.

3. De Provinciis & locis quæ ad res Ecclesiæ Primitivæ referuntur.

III. Ad Ecclesiæ primitivæ res apprimè cognoscendas, non mediocriter conducit Imperii Romani *Notitia*, quale sub Primis Cæsaribus fuit. Ea disci potest ex *Strabone*, *Plinii* Naturali Historia, & *Ptolemæi* Geographia; ex Sigonio item, aliisque criticis, qui cuique obvii. Eritque ad hoc non parum utilis Philippi *Ferrarii Topographia* in *Martyrologium* Romanum. Conducet quoque Theatrum Conversionis Gentium totius orbis, auctore Arnoldo *Mermanno*.

4. Quæ ad Constantini & proxima post eum tempora spectant.

IV. Ad noscenda loca, in quibus Res Ecclesiasticæ sub Constantino ejusque Successoribus ad Honorium usque gestæ sunt, aditum dabunt imprimis *Subscriptiones Episcoporum* Nicænæ, ac sequentibus Synodis adjectæ. Provinciarum Imperii Romani (intra cujus fines Ecclesia ferè adhuc continebatur) aperiet *Notitia* utriusque *Imperii* cum notis *Guidi Panziroli*; poteritque his adjici Philippi *Berterii* Præsidis Tolosani *Pithanon* Diatribæ.

V. No-

V. Nominatum antiqua, tum hodierna *Provinciarum & Metropoleon, Seculo VI.* cognitarum, inveniet Lector in Appendice huic operi subjecta c. 1. Sed plenissimam illorum temporum, quantum ad hæc, cognitionem suppeditabit *Geographia Sacra Caroli* Vialar, dicti à *S. Paulo*, Congregationis Fuliensis tunc Superioris Generalis, ac postea Episcopi Abrincensis, anno 1641. Parisiis edita: cui subjectæ sunt notitiæ aliquot Græcæ, partim Ecclesiasticæ, partim Civiles, sequentibus temporibus scriptæ, sive ab Hierocle, sive ab aliis, ex Codicibus Manuscriptis Bibliothecæ Vaticanæ & Regiæ. *5. Quæ ad sextum & sequentia secula pertinent.*

VI. Immutata est apud Græcos dispositio Metropoleon Constantinopolitano Patriarchatui subjectarum ab Imperatoribus Orientis, præsertim à Leone VI. cognomento Sopho circa annum 900. & ab Andronico Palæologo Seniore circa annum 1300. Utramque protulit Joannes *Leunclavius* in jure Græco Romano: posteriorem dilucidavit Georgius *Codinus* vulgò Curopalates dictus, in libro de officiis Ecclesiæ Constantinopolitanæ. *6. Metropoleon & Episcopatuum sub Constantinopolitano Patriarcha dispositio post an. 900.*

VII. Notitiam quinque Patriarchatuum & Sedium cuique subjectarum, duplicem ex Regia & Thuana Bibliothecis eruit, atque ad calcem operis sui edidit jam laudatus *Carolus* Abrincensis Episcopus; quarum prior ante annos fermè quingentos descripta, posterior seculo uno aut altero junior videtur: & illa quidem, quantùm ad Patriarchatus Orientis, non sanè multùm differt ab ea, quam Guilielmus Tyrius Archiepiscopus circa annum 1180. historiæ sacræ inseruit. Ejus temporis notitiam Episcopatuum Orbis Christiani Aubertus *Miræus*, ex quatuor antiquis *Provincialis Romani* Codicibus, in lucem emisit: quem valdè mendosum Petrus *Rebuffus* ediderat ad calcem Praxis suæ Beneficialis. *7. Notitia Patriarchatuum post an. 1100.*

VIII. Hodiernum Episcopatuum & Religionis per Orbem statum suggerent, qua licet, subjecta Latinæ appellatione vulgari: hinc sæpè nominatus Aubertus *Miræus*, tum *in Politia & Geographia Ecclesiastica*, tum in posteriore editione *Notitia Episcopatuum*: inde Philippus *Labbæus* sæpiùs quoque citatus, in *Apparatu* ad novam Conciliorum editionem. *8. De hodiernis Episcopatibus.*

IX. *Abbatiarum* autem Orbis Christiani *Catalogum* vetusto Provinciali omnium Ecclesiarum Cathedralium ex Codice Cancellariæ Apostolicæ descripto, quod in Bibliotheca Clar. Viri Claudii Puteani Senatoris olim Parisiensis erat, annexum fuisse invenio, eoque usum in explicando jure Pontificio Jacobum Cujacium: sed & ejus editionem à Carolo Labbæo in eadem Curia quondam Patrono susceptam lego: quæ sanè res illustrandis summorum Pontificum Epistolis non mediocre afferret adjumentum. Verùm, dum hic Catalogus alicunde prodeat, posset Notitia Cœnobiorum, Capitulorum, tam Cathedralium, quàm Collegialium, dignitatumque & officiorum quæ in his sunt, ex historia Ecclesiastica, partim generali, partim speciali Nationum, Provinciarum, Ecclesiarum, Ordinumque & Monasteriorum, quæ seu Latino seu vulgari sermone conscripta habetur, longo labore ac studio colligi. Hujus autores à nobis magna ex parte indicati sunt. *9. De Abbatiarum aliorumque locorum Catalogis.*

CAPUT XVII.

De Chronologia Ecclesiastica.

1. Chronologicæ Artis hodierni Auctores præcipui.

I. INTRICATIOR hæc materia est, quàm ut in transcursu dilucidari possit. Ea nobis strictim delibare sufficiet, quorum cognitio ad intelligendam sacram, ante & post Christum, historiam, necessaria videri potest: qui plura & accuratiora volet, legat Josephi Justi *Scaligeri* Isagogicorum Chronologiæ Canonum Libros tres, sive Opus *de Emendatione temporum*, cum ejusdem in Chronologica Eusebii (qui hæc post Africanum, inter primos tractavit) animadversionibus, adjecto Dionysii Petavii *de doctrina temporum* Opere.

2. Chronologiæ Historicæ Methodi variæ.

II. Sed hæc ad *Artem* ipsam explicandam, ac certis ex Historia & Astronomia petitis argumentis firmandam pertinent: partem autem ejus disciplinæ Historicam contexendi duo sunt modi: unus per *Epitomen*, & universim, ubi res Regnorum, Rerumpublicarum, Ecclesiarum, per annorum seriem summatim recensentur: alter, quo eædem per singulos annos expansos, ac mutuam diversorum Regnorum, Regum & Epocharum comparationem, indicantur. Atque hæc posterior *Chronologiæ Historicæ* explicatio duplici ratione institui potest; aut ita ut concurrentia in eumdem annum gesta uno contextu indicentur; aut ut *per Tabulas*, segmentis & quasi columnis, variarum Gentium gesta continentibus distinctas, & per certa annorum spatia deductas.

3. Eusebii aliorumque Chronologica diversi generis Opera.

III. Utramque viam *Eusebius* Cæsariensis inierat duobus Libris, quorum prior *Chronographia* vocabatur, posterior verò *Chronicus Canon* dicitur, in Latinam linguam versus & continuatus à B. Hieronymo, quem secutus est Prosper Aquitanus, ac post hunc alii. Priori institerunt, apud Græcos veteres, Autor *Chronici Alexandrini*, seu Fastorum Siculorum, & Nicephorus Patriarcha Constantinopolitanus: inter Latinos Venerabilis *Beda*. Nostris verò temporibus Gilbertus *Genebrardus*, *Petavius* ipse in priori Rationarii sui parte, aliique; ex Heterodoxis verò Sethus *Calvisius*, Jacobus *Usserius* Armachanus. Posteriorem methodum commodissimè omnium executus est Christophorus *Helvicus* è Protestantium quoque numero, in *Theatro Historico & Chronologico*, omnibus mundi ætatibus, per æqualia in singulis paginis, aversis rectisque sibi respondentibus, quinquaginta annorum intervalla, denariis divisa: iisque ab Orbe condito ad nostrum hoc seculum perductis. Quod opus sæpiùs editum & continuatum est. Sed & hic & reliqui hujuscemodi Operum Autores, Technica sive quæ ad artem Chronologicam spectant, in fronte Chronologiæ suæ Historicæ pro se quisque attigerunt; & cum Ecclesiasticis prophana miscuerunt.

4. Res apud varios in sacris & prophanis gestas ad sua quasque tempora revocare difficile.

IV. Verùm, quoniam tempora alii aliter computarunt; & pro nationum ac populorum diversitate, diversa fuit tum annorum ratio, tum signandorum temporum nota; non sanè facile est certam rerum sacrarum, sive Judaicarum, sive Christianarum, cum civilibus, vel prophanarum quoque inter se, quæ scilicet varias apud nationes contigerunt, comparationem instituere. Quin etiam in assignandis rerum apud unamquamque gentem gestarum temporibus, populares inter se ipsi dissentiunt. His inter

ter se conciliandis maximè conducunt *Epochæ* variæ, quibus insignium eventuum tempora quasi affixa, & rerum memoriam quodam modo sustinent, & inter se collatæ distantiam patefaciunt eorum quæ ubique patrata memorantur. Has etiam *Æras* dixere, cujus nominis origo ex eo à plerisque deducitur, quòd quasdam apud gentes consignatio annorum ad tempus imperantis Augusti diu relata fuit; idque his literis notabatur, A. ER. A. hoc est *Annus Erat Augusti*.

V. Sacra veteris Testamenti Historia, præcipuis septem Epochis ab Orbe condito ad Christum natum, distingui solet. Prima est *Diluvii*. Secunda Vocationis *Abrahami* à Deo & promissionis Christi ex eo nascituri. Tertia *Exitus* Israelitarum ex Ægypto per Mosem. Quarta *Templi* Primi inchoati à Salomone. Quinta Templi ejusdem *destructi* à Nabuchodonosore, & *Captivitatis Babylonicæ*. Sexta Templi Secundi à Zorobabele absoluti. Septima est Seleucidarum sive Macedonum post Alexandrum Magnum in Syria regnantium. *5. Epochæ præcipuæ veteris Testamenti.*

VI. In annis Æræ cujusque dinumerandis, aliquid inter Chronographos discriminis est. Horum quidem omnium temporum intervalla è sacris literis haurienda sunt. Sed quamvis prima fronte opus hoc totum sola numerorum, qui suis locis referuntur, computatione constare videatur: res tamen est admodùm perplexa, & multis difficultatibus involuta. Hinc, ubi spatia indicantur interjacentium inter præcipuas Epochas temporum, rotundus annorum numerus describitur, sine mensium ac dierum in extremis annis superfluentium aut deficientium mentione: Contrà verò ubi sigillatim narrantur ipsa rerum Capita quæ diversas Epochas constituunt, denotantur plerumque & anni & menses & mensium dies. Prætereà cum nos anno Juliano utamur, qui à primo Januarii ad ultimum Decembris decurrit; Hebraicorum autem & Græcorum annorum alia ratio sit; nec illorum menses nostris respondeant, & annorum ipsorum initia non coincidant: operæ non mediocris est hæc cuncta ad verum calculum revocare. Negotium imprimis facessit quòd ne ipsæ quidem Bibliorum Editiones eosdem ubique numeros habent. In designandis certè Patriarcharum ad Abrahamum usque natalibus (ex quibus tota priscorum illorum temporum petenda est mensura) longè differunt Septuaginta Interpretes, quibus Græci & Latini veteres utuntur, ab Hebraico textu, & à Latina Editione vulgata; undè mirum non est, si in sequentibus ad Christum usque temporibus designandis, ingens sit inter nos & Græcos discrimen: quin nec ipsi inter se Græci, ut nec Judæi, nec Latini in omnibus consentiunt. *6. Earum certè dimetiendarum difficultas.*

VII. Nec multùm juvat Josephi *Scaligeri* inventum, quo tribus Cyclis inter se conjunctis, Lunari scilicet sive Aureo numero annorum 19. Solari (diei Solis sive Dominicæ indice) annorum 28. & Romanæ Indictionis annorum 15. *Periodum* excogitavit, *Julianam* dictam, quòd ad methodum anni Juliani ejusque Cyclorum accommodata sit. Usserius tamen in Annalium veteris Testamenti Præfatione ad Lectorem, eam rem à Roberto Lotharingo Herefordensi in Anglia ante quingentos annos Episcopo, primùm notatam conjicit, sed à Josepho Scaligero Chronologicis usibus aptatam. Multiplicatis itaque in se Cyclorum illorum numeris, Periodum suam confecit annorum 7980. quorum quilibet certum annum demonstrat propriis Cyclis ita signatum, ut nullus alius in *7. De Periodo Iuliana.*

tota Periodo eosdem trium Cyclorum numeros habeat. Exempli caussa primus annus Periodi habet Cyclum Solis Primum Lunæ Primum Indictionem Primam. Hi verò tres Cycli in nullum alium totius Periodi annum concurrunt. Quamobrem, cum ab Orbe condito ad nos usque, nulla Christianorum aut Judæorum Chronologia ad eum annorum numerum pervenerit, patet ad certò cognoscendam annorum inter se distantiam, nihil dici posse commodius. Si enim retrorsum ab hoc anno * ad initium Æræ Christianæ, aut etiam ab anno vulgaris illius Æræ, horum Cyclorum series in anteriora tempora, servata eadem ratione, (per ea quoque secula ascendendo, quibus nondum cognitus erat eorum Cyclorum usus,) usque ad Caput Periodi progrediaris, deprehendes in primo ejus anno concursum Cycli Lunaris 1. Cycli Solaris 1. & Indictionis 1. Si deinde ab hoc initio ad annum Orbis conditi, ad Diluvium, ad Christi Natalem, ad ætatem nostram descendendo, annos numeraveris, facilè apparebit quantum annus v. g. millesimus sexcentesimus Periodi Julianæ, distet ab anno ejusdem millesimo ac trecentesimo. Verùm quia ut diximus, qui ex Hebraicis, Græcis, Latinisve Codicibus annos ab Orbe condito numerant, in ea opinionum varietate versantur, ut vix unus inveniatur, qui cum altero in omnibus consentiat: hoc tantùm in Epochis indagandis ex hac Periodo adjumentum capi potest, ut videamus quantùm Chronologorum quisque, in hac vel illa Epocha assignanda, ab alio discrepet. Unde dubium nihilominus remanebit cujus verior sit computatio. Scaliger creationem Adami & Mundi exordium alligat anno 763. Periodi Julianæ, Petavius an. 730. Usserius ann. 710. Deme hos numeros ex cujusque rationibus, habebis annos ab Orbe condito: ex quibus statim apparebit quantùm inter se distent in collocandis rerum eventibus.

* 1686. qui Annum numerum sive Cyclum Lunæ habet 15. Cyclum Solis 15. Indictionem 9.

8. Diversarum Computationum causæ præcipuæ, Et necessitas Tabellæ, quæ eas inter se comparet.

VIII. Relicta igitur hanc rem ex professo tractantibus, accuratiore annorum disquisitione, sufficere nobis videtur si numeros annorum quos ex Septuaginta Interpretum editione, non modò Græci, sed & Latini veteres sequuntur, cum numero annorum quem ex Hebraicis voluminibus Judæi, & post Hieronymum Latini posteriores amplexi sunt, brevi schemate inter se collatos complectamur. Hoc verò ad Græcorum & veterum etiam Latinorum intelligenda scripta omninò necessarium est. Cum enim illi, non (ut nunc apud Nos ex Dionysii Exigui instituto usus invaluit) per vulgarem Christi Æram, sed per annos Mundi, Tempora computent; sine fructu ab iis leguntur qui hanc Chronologiam ignorant. Diversitatis causa duplex præsertim est: altera quòd Septuaginta, *Gen. quinto* (ubi priscorum Patriarcharum ab Adamo ad Noachum, tempora designantur) pro centum annis quos Hebraica littera habet, ducentos ferè ubique legerint: altera quòd cap. decimo ejusdem Libri, à Septuaginta Interpretibus interjiciatur cæteris Patriarchis *Caïnan* secundus, qui in Hebræo & Latino non legitur, memoratur tamen in Evangelio B. Lucæ. Ejus autem generationi 130. anni assignantur.

Sed & Judicum annos alii aliter numerant, præsertim quantùm ad septem Israelitici Populi servitutes, quibus identidem oppressus ab alienigenis fuit. Harum enim annos Judæi aliique temporibus inserunt Judicis, sive Principis cujusque, per quem liberatus fuit populus: plerique extra ea tempora computant. Petavius partim Principatibus adscribit, partim

ab illis

ab illis distinguit. Mitto ab aliis regimen Seniorum, qui post mortem Josuæ Populum rexerunt, confundi cum tempore ipsius Josuæ, ab aliis verò sejungi ac separari; & prætereà duodecimum Judicem Ailon, aliàs Eglon, cui vulgò decem anni tribuuntur, nominatum olim non fuisse apud Septuaginta Interpretes, Eusebio teste. Ubi observandum est in his Judicum annis dinumerandis, non modò Eusebio ex Judæorum traditione; sed & B. Augustino, Orosio, Isidoro, Bedæ minorem supputationem placuisse; Nicephoro cæterisque Græcis majorem.

IX. Ad hæc dilucidanda, Laterculum subjicimus Epocharum à Mundo condito ad Christum natum, secundum magis receptas apud Græcos & Priscos Latinos ex Editione Septuaginta Interpretum, itemque secundum Judæos ex Hebraico textu & Rabbinorum computatione, & secundum Recentiores Latinos, aut certè Primarios Chronologiæ Annaliumve Ecclesiasticorum hoc seculo Scriptores. *9. Quibus Autoribus in hac Epocharum Tabella usi simus.*

X. In Computatione Judaica usus præcipuè sum Chronologia *Davidis Ganz* cui titulus *Tsemach David*, hoc est *Germen Davidis*: qui ab ortu Mundi ad annum Christi 1550. Chronologiam suam perduxit: & quamvis priorum Judæorum vestigiis plerumque inhæreat, non tamen ineptis eorum Hypothesibus, aut inordinatæ Computationi omninò inhæret. Celebrantur apud eos in hoc genere tum Autores alii, tum imprimis Opera duo: alterum *Seder Olam Rabba*, hoc est Ordo, seu Chronicon Mundi majus, quod Historiam texit ab exordio Mundi usque ad Imperatoris Adriani tempus, quo falsum Messiam, Cossibam dictum, profligavit: id est ad annum Mundi 3881. Christi 130. Alterum *Seder Olam Sutha*, sive Chronicon Mundi minus, ab Orbe condito ad annum Creationis 4881. vel Christi 522. Prioris Autor creditur Rabbi Moses Ben Chilpeta, qui Præceptor fuit R. Judæ Sancti, Autoris Libri Mischnaioth: posterioris incertus autor vixisse videtur circa annum Christi 1124. *10. In computatione Judaica.*

XI. In dinumeratione Græca *Nicephorum* ferè secuti sumus: in supputatione Latina, trium præcipuorum Chronologorum sententias contulimus, *Tornielli* (à quo vix abeunt Sallianus, Spondanus, Brietus, Labbeus) *Petavii*, & *Usserii*, qui accuratissimè computationem temporum Sacræ Paginæ discussisse videntur. *11. In Græca & Latina Computatione.*

XII. Porrò autem non videtur hoc loco prætermittendum, non satis convenire in computando initio ac fine tum septuaginta annorum Captivitatis Babylonicæ, quibus impletis reducendos in patriam Judæos, vaticinatus est Hieremias cap. 29. vers. 10. tum septuaginta hebdomadum annalium id est annorum lunarium 490. quos Danieli cap. nono versu vigesimo-quinto à promulgato Edicto de instaurandis Hierosolymis, ad Christi mortem, numerandos Gabriel Angelus prænunciavit. Plerique horum initium referunt ad annum 20. Artaxerxis Longimani, cujus tamen regnum non ab omnibus eodem modo computatur. *12. De Septuaginta annis Hieremiæ & septuaginta hebdomadis Annalibus Danielis.*

TABULA EPOCHARUM VETERIS TESTAMENTI.

EPOCHÆ *Sacræ ante Christum.*	*Secundum Græcos & Septuaginta.*	*Secundum Judæos.*	*Secundum Latinos recentiores.* *Torniellum.*	*Petavium.*	*Usserium.*
DILUVIUM.	2242.	1656.	1656.	1656.	1656.
Vocatio ac fœdus ABRAHAMI, & promissio Christi ex ejus semine.	3409.	2018.	2113.	2023.	2084.
MIGRATIO Jacobi IN ÆGYPTUM.	3624.	2238.	2329.	2237.	2298.
EXITUS Israelitarum ex Ægypto per Mosem.	3839.	2448.	2544.	2453.	2513.
Jacta TEMPLI Primi fundamenta per Salomonem.	4473.	2928.	3023.	2973.	2993.
Destructio ejusdem *Templi* à Nabuchodonosore, & CAPTIVITAS BABYLONICA.	4914.	3238.	3447.	3400.	3416.
Ædificatio TEMPLI Secundi per Zorobabelem.	4984.	3408.	3537.	3470.	3485.
Regnum GRÆCORUM, sive Macedonum, Seleucidarum in Syria, Ptolemæorum in Ægypto Regnantium.	5197.	3448.	3743.	3672.	3693.
CHRISTI Nascentis Æra vulgaris.	5508.	3761.	4051.	3984.	4004.

Circa Chronologiam Sacram videri possunt Ludovici Capelli Tabulæ.

XIII. Porrò

13. De Annis Græcorum per quos notantur Machabæorum tempora.

XIII. Porrò Æra Seleucidarum sive Græcorum qua plurimum usi sunt Judæi, ex quo sub Regum Syro-Macedonum ditione esse cœperunt, plures sortitur appellationes. Albategnius aliique Arabes vocant *Terik dhilkarnain*, id est Epocham *Δικέρωτος*, sive *Cornigeri*. Is est Alexander Magnus, qui se Ammonis, sive Jovis Cornuti filium existimari volebat: sive alia causa fuit inditorum Macedonicis nummis Cornuum. Verùm non ab Alexandri Regno, aut morte initium capit hæc Æra; sed à duodecimo post ejus obitum anno, quo tempore ipsius Duces (atque imprimis Seleucus, qui in Syria, Babylonia & Perside imperabat) sumpto Diademate, Regum titulum usurparunt. Hanc Æram Judæi מנין שטרות *Menin Schetroth* appellant, hoc est Æram *Contractuum*, quòd illam ad obsignandos contractus adhiberent.

14. De Æra Christiana.

XIV. Quod ad Christi Epocham attinet, ad cujus normam anni apud Latinos hodiè numerantur, diximus eam à Dionysio Exiguo institutam tempore Justiniani Imperatoris. Procedit autem ab anno Augusti 42. desinente, quo Romæ Consules erant Publius Cornelius Lentulus, & Lucius Calpurnius Piso: atque in hoc æræ Christianæ capite omnes conveniunt, quamvis de vero Natali Domini magna inter Chronologos controversia sit. Alii enim uno aut altero, alii etiam pluribus annis priùs natum esse Christum Dominum arbitrantur. Hujus Æræ notatio non tantùm ad indicanda posteriora ad nos usque tempora usui est, sed etiam ad priora: ut ab Helvico, Petavio, & Usserio factum; qui per annos ante Christum antiquiora gesta, æquè ac posteriora, per annos à Christo designant.

15. Noscendæ & aliæ Epochæ.

XV. Aliæ præterea sunt ante & post Christianam Epochæ celebres, studiosis rerum Ecclesiasticarum non ignorandæ, utpote à SS. Patribus, aliisque veteribus Scriptoribus memoratæ, etiam ex Historia prophana, veluti Olympiadum, Romæ conditæ, Augusti (quæ non unius generis est) Antiochena, Hispanica, Diocletiani, Indictionum, Hegiræ apud Arabes, apud Persas Izdegerdis, & Astronomica Judæorum.

Olympiades Græcorum, restitutis ab Iphito ludis Olympicis, per annos quatuor evolvi cœperunt, quorum initium in Æstivum Solstitium incidebat: Primum autem hujusmodi ludicrum confertur in annum ante Æram Christianam 776. tempore Osiæ Regis Juda.

Tempus *Romæ* à Romulo *Conditæ* refertur ex Verrio Flacco ad annum quartum desinentis Olympiadis sextæ, id est, 748. ante Æram Christianam.

Initium AUGUSTI variè numeratur. Primò quidem ab ipsius post Cæsaris mortem primo *Consulatu*, inito Mense Octobri, quæ Epocha anno primo Juliano proxima, decurrit ab anno primo Olympiadis 184. Urbis conditæ 711. ante Christum 44. quamquàm hanc Epocham anno uno quidam antevertunt.

Altera dinumeratio sumitur ab *Actiaca Victoria* & Monarchia Augusti, quæ adhuc quadrupliciter computatur: vel à Navali ad Actium pugna ipso Cæsare Octaviano tertiùm & M. Valerio Messala Consulibus, & anno Urbis 723. Vel à morte Antonii & Cleopatræ, quæ anno sequenti contigit: vel ab anno quarto post pugnam eandem Actiacam, quo ex Munacii Planci sententia Octaviano Cæsari septimùm Consuli, cum Imperio tributum est Augusti nomen; unde *Augustorum* anni proce-

dunt, ab anno scilicet Urbis conditæ 726. Olympiadis 188. anno secundo, ante Christum 28. Denique adjicitur *Alexandrinorum* Æra anno quinto post Cleopatræ mortem & Ægyptum redactam ab Augusto in Provinciæ formam, anno Ægyptiorum vago & mobili in annum fixum & stabilem mutato ad Juliani modum, nisi quòd ejus Neomenia in 29. Augusti mensis diem competit.

Augusti temporibus innexa est *Æra Hispanica*, quæ familiaris est Conciliis ejus gentis, atque ab eo, ut anteà notavimus, nomen sumpsit. Ea repetitur ab anno 39. ante Christi vulgarem Epocham, ut solidis annis 38. nostram Æram antecedat: unde ab hac supputatione detrahendi sunt anni 38. ut habeantur anni Christi.

In notandis temporibus utuntur Evagrius aliique Græci Æra Antiochena, ἡ χρηματισμοῦ Ἀντιοχέων ab Indictione Juliana, quam post annos 360. excepit Constantiniana. Ea repetitur à recepta ejus urbis libertate, biennio saltem anterior anno 1. Juliano: exordiumque habet ab anno Urbis 706. & vulgarem Christi Æram annis 48. antecedit.

Diocletiani Æra, vocatur etiam, propter atrocem sub eo persecutionem, Æra *Martyrum*, vel *Gratiæ*, Ambrosio, Epiphanio aliisque cognita, in usu adhuc esse dicitur apud Abissinos: incipit ab anno Christi 284. atque à 29. Augusti decurrit.

Annorum per *Indictiones* computatio cœpit anno Christi 312. à die 24. Septembris. Ejus frequentissimus est usus apud Græcos, Latinosque Historicos: eaque utuntur adhuc Imperatores Germanici, utuntur & in Rescriptis suis Romani Pontifices: sed ita ut Indictiones suas inchoent à 25. Decembris, vel certè à proximis Kalendis Januarii, ut ad initium anni Juliani propiùs accedant. Cæsares Græci Indictiones suas inchoabant à 1. Septembris. Instituta est à Constantino. Causa nominis variè traditur. Probabilis admodum est Scaligeri ratio, qui observat Indictionem initio fuisse lustrum pensionum, quæ quinquenniis vertentibus fiebant, & Imperatorum temporibus fieri cœperunt lustro quadriennali Juliano à Bissexto in Bissextum. Postea Indictio dicta est Systema trium lustrorum quinquennalium, qui sunt anni quindecim; idque semper in orbem recurrens. Cæterùm cum dicimus *Indictione prima*, *secunda*, *tertia*; ita intelligendum est ut idem sit ac anno primo, secundo, tertio currentis Indictionis: quomodo dicitur Cyclus primus, secundus, tertius, pro anno primo, secundo, tertio Cycli sive Lunaris, sive Solaris. Græci Indictionem lingua sua vocant ἐπινέμησιν, quasi dicas distributionem, seu largitionem; ab Editione scilicet ludorum & spectaculorum quinquennalium, decennalium &c. quorum causa solebant Imperatores, tributa ac residua debitorum, aut tollere aut relaxare.

Hegira nomen est Arabicum, quod exilium, seu religionis causa persecutionem significat: inditum enim est huic Epochæ hoc vocabulum à fuga Mahometis ex urbe Mecha, qua is sibi consuluit, ne à Magistratibus ejus urbis ob novam legem disseminatam regnumque affectatum comprehenderetur: à qua fuga collecto exercitu, urbem cepit, regnumque sibi constituit. Videri potest Mahometes Imperii sui exordium sub hujus exilii seu fugæ nomine constituisse, imitatione Æræ Martyrum, sive Martyrii, à Christianis Diocletiani tempore institutæ. Incidit autem fugæ illius tempus in an. Christi 622. die 16. Julii, feria 6. Eam Epocham sequuntur

tur Saraceni, Turcæ, aliique Mahometani: Constat annis lunaribus; quemadmodum & Æra *Izdegerdis* ab illustri ejus nominis Rege Persarum sic dicta, nec nisi decennio posterior Mahometica.

Periodus *Judaica* à *Rabbi Hillel Hannasi* artificiosè ad methodum Lunæ constructa circa annum Christi 344. à Judæis usurpatur pro Epocha Mundi conditi, cum reverà multis annis posterior, nec Historica sit, sed Astronomica, per annos Jubilæos & Sabbaticos, Neomenias, & festa Judaica investigans. Septimus quisque annus Sabbaticus est, iniens ab Autumno: septimus est Jubilæus ex Scaligeri sententia.

CAPUT XVIII.

Abbreviationes utriusque Juris, & allegandi Juris Canonici ratio.

I. NON tantùm his generalibus cognitionibus quæ hactenus à nobis traditæ sunt, instructum esse oportet Juris nostri studiosum; sed & aliis quibusdam quæ propriæ sunt ipsius Juris Pontificii; ut enim initio libri 3. de finibus Cicero inductione probat, habent singulæ scientiæ, singulæque artes vocabula quædam Technica, & loquendi scribendique formas, à communi usu alienas, artificibus tantùm & peritis cognitas; quibus ea quæ sunt artis ac disciplinæ inter se exprimunt: habent & Axiomata quædam universalia, ex quibus rationes suas, velut ex certissimis principiis, deducunt. Hæc quandiu quis ignoraverit, haud sanè magnos faciet in arte ulla progressus.

1. Singulis Disciplinis suæ loquendi ac scribendi formæ.

II. Quemadmodum itaque propriis notis ac vocibus Astronomi Sidera signaque Cœlestia, eorumque motus & aspectus; Arithmetici numerorum vim, Medici remedia, & remediorum mixturam ac pondera, Dialectici ratiocinandi modos, Opifices denique omnes operum suorum instrumenta, formasque varias designant: ita Juris-consulti peculiaribus utuntur signis atque vocabulis ad ea significanda, quæ tanquam scientiæ quam profitentur instrumenta, identidem necessariò memoranda recurrunt.

2. Ius Canonicum proprias habet voces & Notas.

III. Primum inter hæc locum obtinent *Abbreviationes* sive Compendiariæ scripturæ. Extantque *Magnonis* ABBREVIATURÆ Juris, Parisiis anno 1586. editæ: undè habentur præfixæ Codici Justinianæo, Commentariis Dionysii Gotofredi illustrato, literarum *Notæ*, quæ per 12. libros Codicis, vel in Constitutionum inscriptionibus, vel in temporum denotationibus visuntur, cum ratione eas legendi. Scripsit & Jason Maynus, aliique paulò recentiores de modo legendi Abbreviaturas, quarum pleræque communes sunt utrique Juri, quia & Leges Canonibus, & Canones Legibus firmandis adhiberi solent.

3. Præcipua Abbreviationes Vtriusque Iuris.

Hæ autem vulgares Abbreviationes Juridicæ non unius sunt generis: Aliæ per *Sigla*, hoc est per singulas literas fiunt quæ primæ sunt vocum usu maximè tritarum; veluti cum scribitur S. P. Q. R. pro *Senatus Populusque Romanus*, vel A. R. pro *Appellatione Remota*. Secundò per Notas loco literarum, veluti §. pro *paragrapho*. 3. per literas adjuncta

certa

certa nota distinctas, ut q̃ pro *quæ*. Quartò per compendia literarum, quibus ut plurimùm omittuntur vocales, ut qm̃ pro *quoniam*. De Signis & Notis, à quibus Notarii dicti, videndus Cujacius 12. observat. cap. ult. Harum Abbreviationum, etsi præcipuas alibi collegimus non inutile fuerit paulò accuratiorem Catalogum hìc attexere.

NOTARUM UTRIUSQUE JURIS, sive Abbreviationum usu frequentiorum Explicatio.

IN GRATIAM TIRONUM.

Alleg.	*Allegat, allegatione.*
ap. Bonif.	*apud Bonifacium. Vide in 6.*
ap. Greg.	*apud Gregorium. Vide ë.*
ap. Justin.	*apud Justinianum. Vide Inst.*
a.r.	*appellatione remota.*
arg. ar.	*argumento.*
Auth.	*Authentica: id est, Summa novellæ alicujus, Codici inserta.*
C. cau.	*causa, sive in 2. parte Decreti Gratiani.*
c. can.	*canone, id est capitulo decreti ejusdem, aut alicujus Concilii.*
cap.	*Capite, Capitulo, Decretalium Tituli, Novellæ alicujus, aut libri alterius extra Jus utrumque.*
Clem.	*Clementina, id est, Decretali Clementis V. seu Capitulo Tituli in Clementinis.*
Cod.	*Codice Justinianæo.*
C. Th.	*Codice Theodosiano.*
col.	*columna, id est, in paginæ duabus columnis distinctæ parte dextra aut sinistra, cujus scilicet numerus indicatur.*
Coll.	*Collatione, hoc est, in ea parte Novellarum Justiniani cujus adjicitur Numerus. Divisæ enim sunt hæ Novellæ in IX. Sectiones, & quasi Libros, qui Collationes vocantur.*
D.	*Digestis. Vide ff.*
d. dist.	*Distinctione, in prima præsertim Decreti parte, & Libris Sententiarum Petri Lombardi.*
d.	*dicta, dicto, &c.*
d. f. n.	*dilectus filius noster, vel dilecto, &c.*
de cons. / de c'secr.	*De consecratione, quæ est Tertia Pars Decreti.*
de pœn. / de pœnit.	*De Pœnitentia, in eo scilicet Tractatu Decreti, can. 33. quæst. 3.*
dñs. dñicalis.	*dominus, dominicalis.*
e. c.	*eodem cap.*
ë. ę. ex.	*extrà, id est, in Decretalibus Gregorii IX.*
ē.	*est.*

e. xell.

e. *vel* eod.	*Eodem titulo*, vel *libro*.
ẽps. ep̃m.	*Episcopus. Episcopum.*
ead. C. & qu.	*Eadem causa & quæstione.*
et.	*etiam.*
Extr. Comm.	*Extravaganti Communi.*
Extr. Jo. 22.	*Extravagante Joannis vigesimi secundi.*
f. fi.	*finali, finalis, fine.*
ff.	*Pandectis, seu Digestis Justiniani.*
f. t.	*Fraternitas tua, Fraternitati tuæ &c.*
Gl. Glo.	*Glossa, seu receptæ in Jus utrumque notæ.*
h.	*hic.*
h. t.	*hoc titulo.*
hm̃di.	*hujusmodi.*
ĩ. j̃.	*infrà.*
j. Gl.	*juncta Glossa.*
in ant.	*in antiquis.*
in auth. coll. 1. &c.	*in authentico, Collatione* 1. *sive in Novellis Justiniani, Sectione* 1.
in Extr. comm. *vel* in com.	*in Extravagantibus Communibus, in communib.*
In fine.	*in fine.*
in p. dec.	*in parte decisa.*
in pr. in f. pr.	*in principio legis, aut tituli; in fine principii.*
Inst.	*Institutionibus Justiniani.*
in Sum.	*in Summa.*
in 6. in vj.	*in Sexto, in libro Decletalium à Bonifacio VIII. collectarum post quinque Libros Gregorii IX.*
l.	*lege.*
ll.	*leges, legib.*
li. lib.	*libro.*
li. 6. lib. vj.	*libro Sexto, sive inter Decretales Bonifacii VIII. cura editas.*
.n.	*enim.*
no.	*nota, notat.*
Nov.	*Novella.*
p̃. p̃ter.	*præ. præter.*
ꝑ. ꝑtinet.	*per. pertinet.*
ꝓ. ꝓximus.	*pro. proximus.*
p̃t. pot.	*potest.*
pri. pr.	*principium, sive initium tituli, vel legis, ante* §. 1.
q̄.	*qui.*
q̃. q̃ris.	*quæ. quæris.*
q̄. q̄.	*quam. quamquam.*
q̄d. ꝙ.	*quod.*
qm̃.	*quoniam.*
qñ.	*quando.*
qñq;	*quandoque.*
qdm̃.	*quemadmodum.*

q. quæst.	*quæstiones, id est, Sectiones Causæ in Decreto.*
ſ. ȿ.	*suprà.*
ſ. ſc. ſcil.	*scilicet.*
ſe. Ap. le.	*Sedis Apostolicæ legatus.*
ſeq.	*sequenti.*
ſeqq.	*sequentibus. sequentia.*
ſm̄. ſdm̄.	*secundum.*
ſnīa.	*sententia.*
ſū.	*summa, id est, principium Distinctionis, aut quæstionis; vel epitome Legis, aut Capituli.*
ſuꝑ.	*super.*
t. tit.	*titulus, titulo.*
teſtm̄.	*testamentum.*
tm̄.	*tantum.*
tp̄s. tp̄a.	*tempus. tempora.*
℣.	*versiculo, id est, membro paragraphi, aut Canonis.*
v. g.	*verbi gratia.*
ult.	*ultimo, ultima, &c.*
§.	*paragrapho.*
ꝯ.	*con. contrà.*

4. Harum Notitia prorsus necessaria.

IV. Harum aliarumque hujusmodi formarum notitia prorsus necessaria est ad legendos, non modò Commentarios qui Gothico charactere impressi sunt; sed etiam plerosque eorum qui superiori seculo Romanis aut Italicis litteris sunt editi. Ubi observandum est Notarum illarum quasdam non solùm per se ac seorsim, sed & conjunctim cum aliis vocabulis, aut syllabis scribi, ut q̄vis, q̄stio, ꝑtinet, ꝓximus, sic ꝯ ctibus pro *contractibus*.

5. De Abbreviatis Interpretum nominibus.

V. Laudantur & Interpretes, decurtatis compendii causa nominibus per primam ferè cujusque syllabam. Scribitur enim *Ber.* pro *Bernardo*, *Vinc.* pro *Vincentio*, *Tanc.* pro *Tancredo*, *Gof.* pro *Gofredo*, Ho. vel *Host.* pro *Hostiensi*, *Arch.* pro *Archidiacono*, *Jo. An.* pro *Joanne Andreæ*, *Dy.* pro *Dyno*, &c. itemque *Abbas* vel *Panormitanus* pro Nicolao de Tudeschis, qui & Siculus; *Archid.* pro Guidone de Baisio seu Baifio; *Henricus* pro Henrico Boich; *Cardinalis Antiquus* pro Joanne Monacho; *Cardinalis* absolutè pro Zabarella; *Hostiensis* pro Henrico Segusio; *Speculator* pro Guilielmo Durante &c. Sed hæc brevi cognita habebit quisquis de Seculi cujusque Doctoribus à me superioribus Titulis scripta percurrerit.

6. De Abbreviationibus Titulorum qui citantur.

VI. Quod attinet ad Titulorum Juris Abbreviationes, non alia esse videtur earum intelligendarum ratio, quàm si omnes Utriusque Juris Rubricæ perdiscantur: quod & ad Librorum seriem, totamque Juris artem cognoscendam omninò necessarium est. Nec factu difficile erit, si legendo scribendove paulatim suo quæque ordinæ memoriæ mandentur, velut certo earum numero & quasi penso in dies singulos indicto.

7. De modis allegandi Loca Iuris Canonici.

VII. De *Allegationibus*, sive de ratione citandi Juris Canonici Loca, jam diximus lib. quarto de Citationibus, nempe *Decreti* cap. 10. pag. 388. de Citationibus *Decretalium* cap. 20. pag. 417. *Sexti* allegandi modus habe-

habetur cap. 21. pag. 418. *Clementinarum* cap. 22. pag. 419. *Extravagantium* Joannis 22. & Communium, cap. 23. pag. 420.

CAPUT XIX.

Explicantur quædam Voces Technicæ, & Formulæ maximè usitatæ.

I. INTER discendæ Canonum disciplinæ adminicula, non postremum obtinent locum *Voces* Technicæ & loquendi Formæ Doctoribus adeò usitatæ, ut nisi quis eas ad manum habuerit, nullum ex illorum lectione fructum percipere possit. Harum magnam quidem partem ex abbreviatis allegationibus superiori Capite expositis intelligere licet. Supersunt tamen nonnullæ circa Librorum, Titulorum & Decretalium citationem, earumque Partes & solennes Formulas, quæ aliqua indigent explicatione. *1. Necessaria vocum Technicarum cognitio.*

II. Quantùm ad ipsa volumina, quid sint *Extravagantes*, & quid sit *Extrà* adjici solitum locis quæ ex Decretalibus Gregorii IX. citantur, ut hoc ipsum significetur in *Decretalibus* contineri, explicatum habes libri quarti capit. 23. num. primo & secundo pag. 420. ubi utriusque denominationis ratio affertur. Idem significat illa citandi formula in *Antiquis*, quia Decretales Gregorii IX. antiquiores sunt Sexto & aliis. *2. Quid sit Extrà & in Antiquis.*

III. Decretalium Partes variè spectantur. Distingui enim possunt, vel in Principium & Paragraphos (ubi longiores sunt) vel in Textum Gregorianum & Partes Decisas. *Paragraphi* autem nomen, utroque Jure receptum, duplicem habet acceptionem: sumitur enim Paragraphus tam pro Periodo legis alicujus vel Capituli, aut etiam Distinctionis & Questionis in Decreto, (ubi maximè de verbis Gratiani, extra Canones intelligitur,) quàm pro linea in longum protensa, & nunc pro vulgari hac Nota §. qua designantur & distinguuntur hujusmodi membra, sive Sectiones Legum & Canonum. Origo vocabuli est à verbo Græco παραγράφω, quod, cum scribendi significationem habet, idem est ac *Annoto* in margine. *3. De Paragraphis.*

IV. *Partes* autem *Decisæ*, quæ in Textu Decretalium indicantur per hæc duo vocabula *& infrà*, nihil aliud sunt quàm fragmenta longiorum Decretalium, quæ vitandæ prolixitatis causa Raymundus Pennafortius omittenda censuit, & pro potestate sibi à Gregorio IX. facta, resecuit. Ponuntur itaque voces hæ duæ *& infrà*, loco illorum fragmentorum sive partium decisarum, ut indicetur aliquid ibi deesse eorum, quæ in Authentico Epistolarum Decretalium scripta erant; nec cohærere sequentia cum prioribus: sed inter relata priori loco in Gregorii IX. Collectione, & ea quæ postea referuntur, interjectum quidpiam fuisse, quod prætermissum fuit à Compilatore, quasi non tam ad quæstionis decisionem pertinens, quàm ad narrationem facti, quod decisioni causam præbuit. *4. De Partibus Decisis.*

V. Sed dictionis *Infrà*, triplex est in Jure Canonico usus. Primus com- *5. Vocis infrà varius usus.*

communis, cum quis aliquid præsenti suo sermoni aut tractationi paulò post adjiciendum significat, quò id de quo agitur, aut clariùs, pleniusvè explicetur, aut validiùs confirmetur: ut, *quemadmodum infrà dicetur*: aut, *quod ex infrà dicendis patebit*. Secundus utrique Juri cognitus, cum in Tituli, Decretalis, aut Legis alicujus interpretatione, locum alium adducimus ex posteriori ejusdem voluminis parte: ut si explicandæ legi *alienationes* decimætertiæ *D. familiæ Ercifcundæ*, qui Titulus habetur libro decimo Digestorum, utar ratione petita ex Libri XXIII. Titulo, *de fundo dotali*, & dicam arg. l. primæ INFRA, *de fund. dot.* aut si ad explicandam legem primam *Cod. ad leg. Jul.Majest.* qui octavus est Titulus Libri IX. Lectorem remittam ad legem ult. *Codic. ad legem Jul. Repetundarum* tit. 27. ejusdem libri: sic enim scribam *Vide legem ult.* INFRA *repetundarum*. Eodem modo si Decretalis aliqua tractetur, illustranda ex alia Decretali in ejusdem libri posteriori parte, aliove sequentium librorum posita, idem obtinebit: veluti si in exponendo capit. 38. aut 39. tit. *de Elect.* lib. primo Decretal. uti velimus autoritate capituli decimiseptimi, aut 22. ex tit. *de regularibus*, lib. tertio Decretal. laudabitur *Capit.* 17. *vel Capit. ex parte* 22. INFRA *de regularibus*. Nec disparem utroque Jure usum præstat adverbium SUPRA in designandis priorum Titulorum locis: veluti, si ad dilucidandum quid in libri 5. Decretal. tit. *de Sententia Excommunicationis*, afferam locum ex libri 1. tit. *de Consuetudine*, sic: *cap. cum inter*, quinto SUPRA *de Consuetudine*. Utriusque hujus adverbii adjectio eò pertinere videtur, ut paulò faciliùs Rubricæ laudatæ inveniantur ab iis qui nondum eorum seriem memoria complexi sunt. Tertius ejusdem vocis *infrà* usus ille est quem diximus, ut cum particula conjunctiva *&*, significet & quasi suppleat locum fragmentorum, quæ in Decretali hac vel illa desiderantur.

6. Quando additæ Decretalium Editioni Partes Decisæ.

VI. Repleri tamen plerumque possunt hæ lacunæ ex antiquis Decretalium Collectionibus, quas libri IV. capite decimosexto memoravimus à pagina 402. Earum verò quatuor priores ab Antonio *Augustino*, quinta ab Innocentio *Cironio*, additis Notis editæ sunt, ut ibidem à nobis dictum est. Et verò suis quæque Decretalibus adjectæ sunt in Editione Antuerpiensi, quæ an. 1570. cum Antonii *Contii* Notis exiit; quamquam idem Antonius Augustinus Auctorem ejus rei facere videatur Franciscum Pegnam Correctoribus Gratiani adjectum; cum sub finem Libri I. de Emendatione Gratiani, ultimum illum inter Emendatores numerat his verbis: *Franciscus* PEGNA, *Hispanus*; *cujus sunt additiones Decretalium sine nomine, quia Templum Dianæ incendisse visus est*. Nec tamen in Editione Romana anni 1582. Correctorum curis subsecuta, additæ sunt hæ, ut ita dicam, laciniæ; cum Pantinianæ illi Antuerpiensi antè 12. annos insertæ fuissent, sub hac ad Lectorem Monitoria Nota: *En prodeunt, Candide Lector, Decretales Romanorum Pontificum Epistolæ, quæ vel à Gratiano prætermissæ, vel post ejus rapsodiam editæ sunt à quodam Fratre Dominicano Raymundo de Penna, non sine nimia amputatione compilatæ; nunc autem integræ, quoad fieri potuit, redditæ: ita tamen ut (ne quis veteris Raymundi editionis ordinem immutatum cavillaretur) quæ supplenda erant, locis interea mutilis aliquo signo indicatis, ad finem cujusque capitis, in quo quid desiderabatur,*

tur, rejiciantur: deletis præterea ex margine ineptis quorumdam notis, & quibusdam utilibus & necessariis additis per Anton. CONTIUM *in Metropoli Biturgum professorem*. Sanè cum ex facto jus oriatur, facilior ex his fragmentis ad veras decisionum rationes indagandas aditus datur, atque utilia ex his depromuntur argumenta: laudantur autem ea hoc modo, *Cap. veritatis* decimoquarto *in parte decisa, de jurejurando*, &c.

VII. Cum Canon aut Decretalis citatur additis duabus his vocibus, *juncta Glossa*, sensus est non ex solis verbis textus laudati omninò constare id de quo agitur, sed ex textu inferri & erui à Glossatore in Nota textui Canonis apposita. *7. Quid sit juncta Glossa.*

VIII. Lex *Canonizata* dicitur, quæ Corpori Canonum illata est: & siquidem Decretalibus inserta fuerit à Pontifice aliquo, aut per eum approbata, vim Canonis nanciscitur, valetque in foro Ecclesiastico, veluti *Lex 1. in princ. Dig. de Operis novi nunciat.* à Lucio III. comprobata, ut paulò antè dictum est. At si à Gratiano descripta sit in Corpore Decretorum, ut multæ Constitutiones ex Codice & Novellis desumptæ, novum ex eo robur non acquirunt, cum Gratianus Monachus, privatus tantùm Doctor fuerit: valent tamen etiam in foro Ecclesiastico eæ, quarum jure usi Pontifices inveniuntur. Nam, ut ait Justinianus in constit. de conceptione Digestorum ad Tribonianum §. 6. *Nostra facimus omnia quibus autoritatem impertimur*. Videndus hac de re Franciscus Florens in Præfatione de Methodo & Autoritate Collectionis Gratiani &c. pag. 52. Editionis nostræ. *8. Quid Lex Canonizata.*

IX. Vulgaris est formula Pontificum Episcopos alloquentium, ut eos *Fratrum* seu venerabilium Fratrum nomine compellent, scribantque, exempli causa, *Fraternitati tuæ taliter respondemus*; Presbyteros autem, etiam Cardinales, itemque Principes & reliquos fideles, *Filios* seu *Dilectos* vel *Charissimos Filios* appellent. Unde falsi convincuntur Literæ Pontificiæ, in quibus Episcopus vocatur filius, aut alius ab Episcopo frater salutatur, *capitulo quàm gravi sexto extrà de crimine falsi*. *9. In Rescriptis, Episcopi, Fratres; reliqui, Filii appellantur.*

X. Formulæ sive clausulæ *Appellatione Remota*, quæ Literis Delegatoriis à Summo Pontifice adjici solet, effectus est ut causæ cognitio ac decisio delegatis committatur cum pleniori potestate: ea tamen non eò pertinet, ut nullo casu ab eorum sententia liceat appellare: nec tamen in id tantùm valet ut per illam frivolæ dumtaxat appellationes rejiciantur; sed ut iis tantùm casibus appellatione uti liceat, quibus id nominatim conceditur, *capitulo pastoralis 53. de Appellationibus*. *10. De clausula Appellatione remota.*

XI. Hæc breviter delibata sint, ut gustus aliquis hujusmodi formularum habeatur. Ea quippe accuratè persequi non est hujus instituti. Adde supra dictis Titulos *de Verborum significatione*, tum apud Gregorium, tum in VI. Clementinis & Extravagantibus Joannis XXII.

CAPUT XX.

Indicantur aliquot Axiomata, eorumque Collectanea.

1. Regulæ Iuris Canonici. I. AXIOMATA sive Principia Juris Canonici generalia, magna ex parte eruere licet ex Titulis de *Regulis Juris*, qui ultimi sunt Decretalium & Sexti.

2. Cur Axiomata Iuris dicuntur Brocardica. II. Hujusmodi Axiomata *Brocardica* vulgò dicuntur, detorto vocabulo ex nomine Burchardi Vormatiensis Episcopi, è cujus Decreto excerpta initio fuisse videntur.

3. Brocardicorum & Principiorum Iuris Collectores aliqui. III. Extant in hanc rem *Damasi* Veteris Juris Canonici Doctoris *Brocardica*, seu Regulæ Canonicæ, numero 135. in utramque partem breviter discussæ & conclusæ, exemplo Brochardicorum ab Azone collectorum: quæ utraque Basileæ anno 1564. edita inveniuntur. His adjici possunt *Principia* & loci communes seu Regulæ, tam Decisionum quàm argumentorum utriusque Juris, ordine Alphabetico digestæ per Doctorem Simonem Vaz *Barbosam* Lusitanum anno 1621. Imprimis verò Cardinalis *Tuschi* ingens Opus *Conclusionum Practicarum*, ubi Juris Regulæ sive Axiomata, & Regularum exceptiones ac limitationes, servato quoque Alphabeti ordine, fusè tractantur.

4. Regulæ quædam generales. IV. Pauca quædam horum generalium Axiomatum annotasse hoc loco sufficiet.

1. Quemadmodum olim Prætores in Edictis suis, ita & Pontifices in Canonibus & Constitutionibus Ecclesiasticis, naturali æquitati ac benignitati potiùs inhærent, quàm stricti Juris rigori aut subtilitati.

2. In iis quæ merè humani juris sunt, quod Canonibus deest, id ex legibus supplendum est, & vice versa: etenim quemadmodum leges non dedignantur sacros Canones imitari, ita & sacrorum Statuta Canonum, Principum Constitutionibus adjuvantur, *Cap. primo extrà, de Novi Operis Nunciatione.*

3. In iis tamen quæ ad æternam salutem pertinent, Decreta Canonica Civilibus Constitutionibus ac Decisionibus potiora sunt: divinis quippe præferenda non sunt humana; sed contra. Unde nec servanda consuetudo divinæ veritati contraria, *Can. quinto & seqq. dist. octava.*

4. Non ergo quidquid legibus licet, Canonibus probatur: sed per eos rejicitur quidquid divinæ legi videtur adversari. Ex his principiis manant præcipua inter jus utrumque discrimina, de quibus dicetur proximo titulo.

5. Quamvis in rebus credendis eadem omnibus fidelibus posita sit Fidei & Morum Regula, à qua discedere nemini licet, *Can. octavo ac duob. seqq. dist.* XI. In iis nihilominùs quæ sunt disciplinæ & specialis Consuetudinis, liberæ sunt Ecclesiarum observationes, nec saluti diversa observantium, aut eorum adversus alios charitati atque unioni officiunt, *Can. tertio & seq. dist.* XII.

6. Con-

6. Contra statuta Patrum, quæ scilicet in Generalibus Conciliis Universalis Ecclesiæ probavit assensus, condere aliquid vel mutare ne Romanæ quidem Sedis autoritas potest, *Can. prima & septima* xv. *quæst.* 1. quod in rebus quidem fidei perpetuum est: in aliis interpretationem & exceptionem recipit ex legitimis ac necessariis causis.

7. Principum Catholicorum officium in eo vel maximè versatur, ut Ecclesiæ fidem & Canonicam Disciplinam tueantur, atque promoveant, *Can. Principes* 20. XXIII. *quæst.* quinta; idque profitetur Justinianus in præfatione *Novellæ* sextæ. Idem *Novellæ* 131. *Cap.* 1. Canonibus Conciliorum vim legum attribuit. Et verò res humanæ aliter tutæ esse non possunt, nisi quæ ad divinam confessionem pertinent, & Regia & Sacerdotalis defendat Autoritas, ut loquitur Leo Papa, *Can.* 21. *ead. causa & quæst.* ideoque duarum potestatum fines Christus ita distinxit, ut Reges Pontificibus pro æternis, & Pontifices Regibus pro temporalibus rebus indigerent, *Can. quoniam octavo dist.* 10.

8. Constitutiones futuris dant formam negotiis, non ad præterita trahuntur, nisi aliter nominatim caveatur, *l. septima Cod. de Legib. Capit. secundo & ult. de Constit.*

9. Inter plures ejusdem generis Constitutiones, prioribus per posteriores derogatur, *l. ult. ff. de Constit. Principum.*

10. In definiendis negotiis non solùm necessaria est scientia, sed etiam potestas, *in Princ. dist.* 20.

CAPUT XXI.

De Methodo Discendi Docendique Juris Canonici.

I. NON è quovis ligno fieri Mercurium, nec cujusvis esse Corinthum appellere, veteribus Græcorum fertur adagiis. Hæc cum ad uniuscujusque disciplinæ studiosos accommodari possint, quarum nulla est quæ non propriam quandam ad perdiscenda exercendaque artis præcepta indolem desideret: in Canonum præsertim ac legum scientia valere fatendum est. Frustra itaque tam necessariam Ecclesiæ Regnoque disciplinam appetierit infeliciter natus, ac genio destitutus: frustra præstanti naturæ confidat ignavus atque alienus à studio, sine cujus, ut ita dicam, aculeis torpet natura; nec quantumcumque præclara, exurgit nunquam ad grandia.

1. Ars nulla sine apto ingenio ac sine industria acquiri potest.

II. Illud primùm pro certo est habendum, quod in Grammatica & Rhetorica probavit Quintilianus *lib.* 1. *inst. Orator. cap.* 2. has disciplinas in schola, quàm domi meliùs tradi ac percipi; id in Jurisprudentiæ studio maximè obtinere. Quod agnoscet quisquis meminerit & eam in publico Fori lumine esse exercendam, & nullam esse artem, quæ voce Magistra magis indigeat, aut cujus dogmata, exceptionibus & replicationibus involuta, accuratiorem repetitionem, exercitationesque alias desiderent. Hujusmodi autem exercitamenta, ut mutuo plurium conflictu peraguntur, in umbra domestica frigidiora, longè aliter in scholarum luce per æmulatio-

2. Utiliùs in Scholis quàm domi addisci jurisprudentiam.

lationem incalescunt. His innutriti, quotidiano usu & familiari labore id facilè consequuntur, ut sive ad adipiscendos per examina publica gradus Academicos, sive ad causas etiam in foro, ubi opus fuerit, orandas longè paratiores accedant: nec laborent in exprimendis quæ didicerint; aut, ut intra privatos penates institutis contingere quotidie videmus, pro recto fluidoque sermone, balbutiem reddant.

3. Diluuntur argumenta quæ contra Scholasticum studium jactari solent.

III. Scio antiquam esse parentum querelam, in scholarum frequentia corrumpi sæpenumerò adolescentium mores; nec posse Doctorem unum, quantumcumque idoneum, tot auditoribus perdocendis vacare: addunt etiam si maximè posset, non tamen eo silentio audiri, ut cunctis liceat speratum ex ejus sermonibus fructum capere. Priora illa non seculi nostri, sed omnium temporum incommoda, & vidit, & petita ex illis argumenta solidioribus jamdiu rationibus refellit eximius ille eloquentiæ Magister, loco paulò ante laudato. Ostendit non minùs domi à pedissequorum, aliorumve familiarium malis plerumque moribus, periculum corruptelæ Adolescentibus imminere. Quin & ab ipsis parentibus non rarò teneram ad prava impelli naturam, dum exemplis, blanditiisve suis vitia, vel sua instillant, vel aliunde ingesta fovere non erubescunt: quæ per domesticam indulgentiam depravati juvenes in scholas afferunt potiùs, quàm è scholis accipiunt. Suggerit & Patrum locupletiorum justo metui remedium, si probum & fidelem lateri filiorum suorum testem & quasi arbitrum adjunxerint; cujus assiduus comitatus, ut eleganter ait idem Quintilianus, etiam illos meliores faciat qui timebantur. Publico autem professori addi nihil prohibet domesticum studiorum adjutorem, qui hinc moribus invigilet, inde Doctorum dictata exponat iterum, ac totius pensi scholastistici rationem, ubi reddiderit, exigat: ne scilicet cognitio ulla necessaria intellectum discipuli fugiat, aut memoriam. Sed quibus hujusmodi deerunt adjumenta (si modò nec genius, nec attentio desit) sufficiet procul dubio seduli Doctoris officium. Vox enim è suggestu dicentis, ut ad omnes qui adsunt perfertur, ita per eam, velut per commune aliquod lumen, omnes simul erudiri & quasi illustrari possunt. Auditoris quoque unius interrogatio & responsio, non ipsi magis, quàm cæteris prodest. Disputationum etiam, quæ per vices ita instituuntur, ut quibuslibet volentibus pateant, non intra solos respondentes atque arguentes stabit utilitas, ad cunctos auscultantes pertinget. Verùm plerique sunt, quibus horum nihil proficit, fateor. Sed ii scilicet, qui vagandi quàm discendi studiosiores, scholam quam à se frequentari apud suos mentiuntur, nunquam aut rarò admodùm adeunt, & vix à limine salutant: vel si qui limen subeunt, scamna vexare contenti, ac semper aut nihil, aut aliud agentes, studii, quod nullum adhibuere, non alium referunt fructum, quàm malè per oscitantiam, aut imperitiam exceptas mutilorum commentariorum schedas: vel qui denique id tantùm strenuè agunt, ut nugaci loquacitate, aut stolido strepitu probent assiduitatem suam.

4. Nec Auditorũ studiosorum profectus admodum obest paucorum in scholis protervia.

IV. Verùm inter hæc paucorum petulantium murmura, complures (quicumque nimirum non alienis criminationibus, sed vero pretio, propriaque experientia studia publica æstimantes, docentium sedulitatem attentione ac labore suo accuratè sequuntur) non alio quàm

Ante-

Antecesſorum in ſcholis ductu atque adjumento eam ſibi peritiam infra præſcripta tempora compararunt, & quotannis comparant, ut quotidiè in publicis experimentis facilè appareat (quicquid contrà invidorum temeritas effutiat) eos ex limpidis Legum & Canonum fontibus, non ex fæce ac rivulis hauſta, in ſuccum & ſanguinem vertiſſe; nec pſittacorum inſtar, aliena parùm intellecta, ſed ſua ex proprio jecore reſponſa depromere.

5. E ſtatutis ſcholæ Pariſienſis peti poſſunt veræ ſtudii Iuridici Regulæ.

V. Vindicato à calumniis & falſis hominum opinionibus publico ſcholarum ſtudio, ad rem propoſitam veniendum eſt. Quæ Juriſprudentiam Diſcentis, quæ Docentis partes ſint, non aliunde meliùs meo judicio cognoſci poteſt, quàm ex ſcholæ noſtræ juridicæ Legibus, quas Henrici Magni Regis autoritate Viri Sapientiſſimi ſcripſerunt. Sequentia ſanè illarum Capita, velut ex Tripode pronunciata præcepta, mihi videntur. *Auditores ſacrorum Eccleſiæ Canonum in primis Catholicam & avitam religionem ſincerè amplectantur. Ad hoc ſtudium nullus accedat, qui non in humanioribus primùm artibus, & diſciplinis Philoſophicis probè verſatus ſit, ac linguarum Græcæ & Latinæ cognitionem habeat. Prolyta à lectione & auditione Inſtitutionum, & Canonici & Civilis Juris ſtudium exordiatur, ac ſedulam operam in eo collocet, ut utriuſque juris titulos memoriter teneat. Dictata Doctorum fideliter excipiat: Doctorem in ſuggeſtu docentem non perturbet: veſte deformi, militari chlamyde, aut varii coloris toga non utatur; ſed honeſta & gravi, pro ſtatus & ordinis ratione. A die admiſſionis in hoc totus incumbat, ut ordinarias & extraordinarias Anteceſſorum lectiones audiat, & fideliter excipiat, diſputationibuſque publicis interſit.*

6. Quantus ex his, ſecundum Edicti Regii leges & tempora obſervatis, fructus expectādus.

VI. Si ergo Juris cupidus adoleſcens ingenio ac literis, ut par eſt, inſtructus, nec labori, nec tempori parcere velit, id intra præſtitutum Edicto Regio triennium haud difficilè aſſequetur, ut non modò quamplurima & maximè neceſſaria principia, totamque diſciplinæ noſtræ rationem apprimè teneat; ſed etiam ſi quid memoriam effugerit, ſive quid in ſcholis ſatis percipere non licuerit, cognitis cujuſque rei ſedibus atque interpretibus per ſe ipſum perdiſcere queat; & in vaſto Juriſprudentiæ, ut ita dicam, pelago ſine cortice natare: in quo ſanè maximum hujuſce ſtudii fructum verſari norunt periti.

7. De anno ſtudii primo.

VII. Inchoandum quidem à principiis utriuſque Juris, quibus elementa ſcientiæ in epitomen redacta continentur (*Inſtitutiones* fermè vocant) jaci enim fundamenta opus eſt, ut firmum imponi ædificium poſſit. Noſcendus ab initio partium ac Librorum, quibus conſtat univerſum Juris Corpus, itemque Diſtinctionum, Cauſarum, Quæſtionum, ac Titulorum ſeu Rubricarum ordo, ordiniſque ratio: Autores Canonum ac Decretalium cognoſcendi; aſſueſcendum vocibus ac loquendi, ſcribendi, citandique formulis artis Canonicæ propriis; quæ cuncta ex hoc noſtro volumine, vel ex breviori Juris Canonici Gallicè ſcripta hiſtoria patebunt. Sed his adiicienda Axiomata generalia, & materiarum principia ſive Regulæ cum præcipuis exceptionibus: Aggredienda etiam aliquatenus nonnullorum, quæ prima fronte ſibi invicem adverſari videntur, conciliatio. Hæc verò non aliis plenè proficient, quàm qui, uti jam dictum eſt, ſedula & ſæpiùs repetita meditatione addiſcent quotidianas prælectiones; quos de difficultatibus, quæ ſubinde occurrent, Doctorem ſuum

Kk 2 publicè,

publicè, privatimvè, consulere non pigebit; ac denique qui Hebdomadarias repetitionum, proponendorumque dubiorum exercitationes certatim obibunt. Nam qui laboris tædio, nimiavè ingenii fiducia, vel spe alienæ operæ atque opis in tertium annum, aut etiam, in postremum trimestre, studia differunt sua: hi non perpetuò profuturam scientiæ reperiunt margaritam (ut Innocentius III. loquitur) sed levissimæ & futilis ac mox evanescentis doctrinæ, quasi adulterinorum lapillorum, furtiva nundinatione, seque suosque decipiunt; sæpè etiam pro malè quæsito per cruda, vel simulata potiùs studia honore, sibi justissimæ repulsæ dedecus parant. Pauci quippe sunt qui Ciceronis exemplo se triduo Jurisconsultos futuros profiteri possint: nec rudis tunc Cicero erat, cum hæc jactaret; sed à Mucio Scævola, præstantissimisque aliis sui seculi Jurisconsultis jamdiu institutus. Cæterùm meliùs consulti discipuli, qui Antecessores quotidiana diligentia subsequi, & per eos in jure proficere volent, hi, si me audient, primo studiorum anno, Institutionum quæ prælegentur, textui, & scriptis quæ ad eas enarrandas publicè tradi mos est, paucorum admodùm Interpretum libros adjungent. Hujusmodi fuerint, hinc ad Justiniani Elementa *Theophili* Antecessoris Paraphrasis, Arnoldi *Vinnii* breviores Notæ, & methodi ac memoriæ causa V. Cl. Claudii *Colombeti* Synoptica Institutionum Descriptio: inde ad Institutiones Juris Canonici, per Lancelottum, alterumvè ejus generis scriptorem compositas, Notæ forsitan nostræ, cum Cl. Collegæ Petri Hallæi Canonicis Institutionibus. Exteri enim, quæ Gallici Juris morisvè, & apud nos præter jus commune usui sunt, prætermittunt. His tamen aliisvè similibus adjici omninò velim utriusque *Juris Corpus*, quo quærendis Legibus & Canonibus, quibus ad confirmandas identidem sententias suas Doctores utuntur, insuescant ab ipso initio Tirones. Usui quoque esse poterit *Lexicon* Juridicum Calvini aut Schardii. Qui plures addiderit Autores, is laborem augendo, minuet profectum. Sed nec nimis anxiè sub initia insudandum dubiis quæstionibus agitandis, nisi si quæ ex ipso contextu, quasi ad manum, occurrent. Hæ quippe disputationes imbutum jam certis juris principiis animum desiderant.

8. Observanda in studio à Tironibus instituendo.

VIII. Non pigebit specialiores aliquot, &, ni fallor, perutiles studii rectè & commodè instituendi regulas, discipulis post Polycarpum *Sengeberum*, ejusque verbis hoc loco subjicere. 1. Perlegatur textus proximè prælectionibus illustrandus, idque in hunc finem ut videant ubi illis aqua hæreat, notentque diligentiùs quæ minùs intellexerint: ita enim sciendi desiderium homini aliàs naturale, eò magis excitabunt, & intellectus eò avidiùs hauriet, rapietque in se desiderata anteà, firmiùsque memoria retinebit. 2. Definitionem, quæ totius materiæ summam semper exhibebit, (adde & ex ea Divisiones) memoriæ mandare non graventur: tunc enim reliquum vel semel lectum, quasi ad suos locos relatum, facillimè memoriæ hærebit. 3. Scripta non defunctoriè perlegant, & loca laudata, bona fide inquirant; atque ita secunda vice Institutionum textum simul percurrant. 4. Tandem post lecta scripta, tertia vice textum ordine perlegant, exploraturi utrùm jam scriptis adjuti sint, & ecquid fortè dubii

bii adhuc restet, vel obscuri, quod particulari informatione eximendum.

IX. Hæc verò Canonum legumque accurata lectio, & cum dictatis collatio, Titulos ex Corpore Juris secundo anno ab Antecessoribus accipientium non minimum erit officium. Nec ultra hujus anni secundi metas prorogandum primi gradus Academici tempus, quem Baccalaureatum vocant: tum quia ea mens, ea lex est Edicti Regii; tum quia etiamsi id nulla lege præciperetur, Baccalaureatus tamen simul & Licentiatus gradibus ritè consequendis, vix sufficere unius tertii anni spatium potest. Utrumque facilè mereri poterunt, qui, uti jam diximus, in Schola Prælectionibus & Exercitationibus assiduitate debita operam dederint; nec in iis quæ publicè audierint, domi deinde privatim recolendis cessaverint. Sic quæ priùs dura & propè insuperabilia videbantur, ea mediocri, sed continuo magis quàm difficili labore quasi lævigata, nullo negotio comprehendentur. Quod non eò pertinet, ut his studiosè observatis difficultates omnes tollantur & evanescant: imò ita comparata sunt studia nostra, ut quò plus quisque diligentiæ in his adhibet, eò magis difficultatibus plena esse pervideat; adeo ut in nullo hærere, cuncta obvia putare, certissimum sit, aut indiligentis, aut hebetis indicium. In eo itaque maximè agnoscitur studentis progressus; si multùm dubitet, sed cur dubitet norit, & dubitationum ac scrupulorum suorum causas reddere possit. Eximendis autem his difficultatibus, à Magistris subsidia petenda erunt: sive ab Antecessoribus, Doctoribusque aliis, sive ab Interpretum Commentariis. Nec verendum ne Professori tædium afferat frequens interrogatio. Existimare enim oportet amanti officium suum Doctori, nihil esse jucundius, quàm si à solerti discipulo difficultates novæ proponantur, quas fortè, ne ipse quidem magister animadverterit. Nullum quippe majus in Auditore sedulitatis est argumentum. Sed nec ipsi auditori mirum aut turpe videri debet, si quando in respondendo jure hærentem viderit Doctorem suum. Hærebant prisci etiam Scævolæ, Ulpiani, Papiniani. Hærebant Cujacius, Maranus, Acosta: ideoque consulentibus aut interrogantibus Auditoribus, etiam cum facillima proponerent, nunquam statim, sed post alterum tertiumve diem respondere soliti erant.

9. De Secundi ac Tertii anni studio & Gradibus Academicis.

X. Interpretibus autem non multis, sed selectis utendum etiam progredienti. Ut enim verè nimiùm observat Boetius Epo lib. secundo de Jure sacro, num. 86. & sequentibus, immenso Interpretum numero, vel potius turba, laborat utraque legislatio, aliorum alios, nulla plagii religione, diripientium, & priora scripta plerumque sine delectu, sæpè etiam ne mutatis quidem verbis, ac nec correctis falsis allegationibus, exscribentium: ita ut, qui unum aliquem è posterioribus viderit, omnes vidisse dici possit. Provectis ergo sufficient cum Glossa, ex prioribus quidem Interpretibus *Hostiensis* in Summa, in qua Tituli cujusque materiam ad certa Capita, certo ordine redigit; & cum *Botcho*, *Panormitanus*, qui positarum sub singulis Titulis Decretalium seu Capitulorum ordinem in Commentariis suis sequuntur. Licèt enim Panormitanus, præ cæteris, in alienis lucubrationibus ad verbum describendis artifex maximus, ab Epone aliisque, fuisse dicatur: tamen hoc ipso utilior plerisque

10. Paucis Interpretibus utendum.

risque aliis erit Innocentii IV. Hostiensis, Joannis Andreæ aliisque veterum iis etiam quorum opera interciderunt quælibuit excerpsit atque in sua transtulit. Ex posteriorum autem numero Ambrosius *le Gaufre*, & *Cironius* in Paratitlis Decretalium, Antonius Dadinus *Altaserra*, *Fagnanus*, & Emanuel *Gonzales Telles*, in Commentariis, ille ad Innocentii III. hi ad omnes ferè Gregorianæ Collectionis Decretales. His addi poterunt cum fructu qui per partes aut tractatus, sive sub aliis Titulis Jus Canonicum exposuerunt & illustrarunt, Navarrus, Covarruvias, & prædicti Cujacius, Florens: Duarenus quoque, Choppinus & si qui ejus generis alii. Adjungendi Forum ingressis Autores rei Beneficiariæ præcipui, Rebuffus, Molineus, & cum Bengeo Pinssonius: atque ex iis qui Consilia sive Consultationes ediderunt Vvamesius. Nec omittendi apud nos qui de Libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ, post Petrum Pithoeum scripsit Petrus Puteanus, nec Collectores Senatusconsultorum quorum non pauca de rebus Ecclesiasticis lata præjudiciorum loco.

11. De Officio Antecessorum in docendo.

XI. Antecessoribus, in quibus doctrina requiritur, plura quoque & majora eruditionis subsidia necessaria sunt, quæ sibi ex memoratorum superioribus Capitibus Interpretum, aliorumque Autorum operibus adsciscere cuique licebit. Eorum quoque erga Auditores officium ex jam dictis facilè colligi potest. Id in rectè ac diligenter implendo quotidianarum prælectionum munere, & in excitandis per cuncta scholasticarum exercitationum genera discipulis, maximè positum esse nemo non videt. Illud in primis observandum, quod in jam dictorum Statutorum nostrorum Appendice art. 14. cavetur: *Non liceat scholæ Doctoribus ordinariis docere, nisi ex præscripto Legum scholæ, non frustulatim, aut per Epitomas, spicilegia quædam minuta Canonum fingere, & auditores eo astu vel inescare incautos, vel ludificare.* Neque enim jam per Compendia (qua via ad scientiæ culmen numquam pervenitur) provectiores docendi sunt auditores; sed ad ipsos fontes deducendi, ipsos Canones, Decretales ipsas cum affinibus cuique legibus, accuratè exponere oportet. Mihique valdè probatur quod ait Boetius Epo lib. de Jure sacro cap. secundo sibi semper summam fuisse religionem Pontificium jus ullum aliunde quàm suis ex fontibus interpretari: quam religionem successoribus in hoc professionis genere suis atque adeo toti posteritati summè commendat. Sic sanè vera à falsis, obsoleta à receptis distinguentur. Et optandum quidem esset ut nihil intactum relinqueretur, totum Juris Corpus à capite ad calcem, explicando percurri posset. Verùm quia nec discipulorum impatientia, nec ultra modum festinantium parentum vota, id fieri permittunt; & Maximi Regis providentia, ad privatorum utilitatem aut desideria sese accommodans, studiorum Juridicorum curriculum, quod non nisi septem annis per Pragmaticam Sanctionem & Concordata finiebatur, triennio posse absolvi concessit, licèt addita Juris quoque Gallici discendi necessitate: standum sapientissimi Edicti legibus. Id verò cum fructu studentium & scholæ salvis legibus non incommodè ita fieri posse mihi visum est, si nullo prætermisso pensi annui Titulo, materia cujusque certo ordine secundùm Didacticæ Regulas summatim digestas traderetur, ac deinde Capitum sive Decretalium, quarum maximus usus, maxi-

maximave difficultas est, accurata interpretatio subjiceretur. Notus est interpretationis hujus modus. Proponitur facti apta hypothesis (quæ in jure Pontificio ex historia, tum Ecclesiastica, tum medii ævi profana, peti uti plurimùm potest) adducuntur dubitandi decidendique veræ rationes: contraria refelluntur conciliatis per certa rerum momenta Antimoniis; quam in rem solent præsertim loca & tempora distingui, & jus vetus, vel commune cum posteriorum nostrique seculi constitutionibus, aut moribus Ecclesiarum comparari, quò appareat quibus gradibus ad ea quæ nunc apud quosque obtinent, deventum fuerit. Hac via edocti atque his subsidiis muniti, ubi Antecessorum ductu ardua quæque perceperint, in reliquis intelligendis ope librorum quos paulò ante indicavimus, non difficilè sibi ipsi sufficient. Videndi hac de re tota duo in utraque professione decessores mei Franciscus Florens, & Joannes Dartis in Orationibus seu Præfationibus de optima docendi discendique Juris Canonici ratione. Adjici poterunt Orationes aut Epistolæ illustrium Jurisconsultorum qui de methodo Juris Civilis scripserunt, quæ enim methodus in Jure Civili probatur, Juri etiam Canonico magna ex parte conveniet. Hi sunt inprimis Eguinarius Baro, Franciscus Balduinus, Franciscus Duarenus, Franciscus Othomannus, Matthæus Vesembecius, Claudius Contiuncula, Christophorus Hegendorphinus, Matthæus Gribaldus, Nicolaus Everhardus, Joannes Thomas Freigius, Julius Pacius, & qui alii sub diversis Titulis eam materiam tractarunt: quorum opuscula à Nicolao Reusnero collecta Spiræ prodierunt anno 1598. sub titulo Cynosuræ Juris, addita sequenti anno Appendice à Bernardo Copio.

CAPUT XXII.

De Juris Canonici Fine.

I. OMNIS Legislatio ad tuendam hominum inter se societatem instituta est. Quamobrem ut finis cujusque juris perspiciatur, spectanda est natura cujusque societatis. Leges quippe omnes ad eundem finem referri oportet, ad quem tendit unaquæque societas. Nec enim Respublica legibus, sed Reipublicæ leges accommodantur, ut latè probat Aristoteles [a]. Differunt itaque Leges secundùm diversos cujusque Politiæ fines. Idcirco tot sunt formæ legum quot Rerumpublicarum: & sicut Sagittarii ad scopum, ita Leges ad propositum cuique Reipublicæ finem collineare debent, autore Platone [b]. Est enim *Lex*, *Regula justorum & injustorum*, ut rectè definitur à Chrysippo celebri inter Stoicos Philosophos [c]; quæ, *animalibus* ratione præditis atque *ad politicam Societatem à natura comparatis*, *facienda præcipit*, *non facienda prohibet*; & sic regulæ instar, humanas actiones, justitia duce, dirigit in finem cuique politiæ idoneum. Unde cum plura sint, nec tantùm diversa, sed etiam invicem opposita publicæ administrationis genera, errant proculdubio qui easdem ubique leges & consuetudines desiderant.

1. Finis Legislationis idem qui Politiæ sive Societatis cujusque.

a Lib. 4. politicor. cap. 1.

b Dial. 11. de Legib.

c Laudato à Marcian. JC. in leg. 2. Digest. de leg.

rant. Sex præcipuæ ab Ariſtotele numerantur Rerumpublicarum formæ, quarum tres rectæ ſunt, Regia, Optimatum, & bonorum Civium æquabile regimen quod ipſe Democratiam vocat; totidem his contrariæ, Tyrannis, Paucorum non virtute ac meritis, ſed opibus potentiaque præſtantium, & Plebis promiſcuæ impotens imperium. Sed nec unus eſt cujuſque horum ſtatuum modus: plura enim ſunt Oligarchiæ, plura Democratiæ genera: nec fieri poteſt ut eadem omnibus principatibus, aut cuivis ſive Paucorum, ſive Populi dominatui conveniant: quin & Regiorum varia natura, & diverſa Populorum indoles, quædam reſpuunt alibi utilia, quædam requirunt alibi inutilia vel noxia, quemadmodum exemplo Athenienſium & Ægyptiorum probat Theophilus Anteceſſor Inſtitut. de jure naturali gentium & Civili.

2. Juris Canonici Finis ultimus ſalus æterna; proximus vita Chriſtianè in terris agenda.

II. Volenti ergo Juris Canonici, ſive Eccleſiaſtici finem indagare, videndum eſt quis ſit finis Eccleſiæ ipſius, Jure regendæ. Hic verò Eccleſiæ nomine cœtum fidelium, & univerſum populum Chriſtianum intelligimus, eo ſenſu quo Apoſtoli in Symbolo ſuo *Sanctam Eccleſiam* dixere. Unum eſt per Chriſti fidem ſociatum corpus, una quaſi Reſpublica per totum terrarum orbem diffuſa; cujus Cives æquè ſunt Principes, Regeſque omnes Chriſtiani, omnes Optimates, Populi & Magiſtratus omnes, unà cum privatis Regi cuique aut cuique Reipublicæ ſubjectis: cujus denique legibus, in iis quæ ad communem ſanctæ hujus Societatis, Eccleſiaſticæ nimirum politiæ, finem pertinent, tenentur cuncti Fideles. Finis autem ille non fluxæ hujus vitæ terminis circumſcribitur, aut corporis commodis: ſpiritualis eſt ac ſupernaturalis, & in æterna ſalute, æternaque in regno cœlorum poſt hanc vitam beatitudine verſatur: qui quidem ultimus Finis eſt Eccleſiaſticæ politiæ & Sanctorum Communionis: ſed finis propior, per quem ad illum pervenire oportet, eſt præſentis vitæ ex vera fide, veraque virtute, ſecundùm Dei præcepta, curſus, quà fieri poteſt, innoxius. Eò itaque referri debent Eccleſiaſticæ Conſtitutiones, ut per mores homine Chriſtiano dignos, tum in iis quæ aut facienda aut vitanda, tum in iis quæ credenda ſunt, unumquemque fidelium ad finem ſacræ hujus politiæ dirigant: ad eam nempe vitæ rationem quæ peccatis, virtute ac beneficio Dei hominis mortem pro genere humano paſſi, per ejus miniſtros remiſſis, perque Sacramenta purgatis, in animorum puritate & mundo corde poſita eſt; quò nimirum ſic tranſeamus per bona temporalia, ut tandem conſequamur æterna. In ea planè ſententia cum pleriſque Doctorum noſtrorum, eſt Joannes Gerſon Pariſienſis Eccleſiæ & Academiæ Cancellarius[d]: ubi enim tradidit Leges Eccleſiaſticas partim eſſe ſpirituales vel divinas, quamvis impropriè, partim Civiles & humanas; ſtatuit nihilominus Legum Eccleſiaſticarum, ad res etiam externas pertinentium, finem eſſe beatitudinem ſempiternam. Nec reverà diſſentit Boetius Epo. lib. primo de Jure ſacro; ubi de hac re tota pleniſſimè diſſerit. Hic quidem [e] duplicem conſtituit Militantis Eccleſiæ inſpectionem, quatenus ſcilicet eſt Corpus quoddam politicum ſuo tempore finiendum, & quatenus eſt Sponſa Chriſti, atque omnes fidelium juſtorum in ſe complectitur animas, quæ immortales ſunt, & nunquam deſitura beatitudine fruentur. Sed quamvis primo reſpectu neget ei aſſignandum finem, niſi qui in terris

d. In libello de vita ſpirituali animæ, lect. 2. coroll. 3.

e. Lib. 1. de Jur. ſacr. cap. 7. num. 23. 24. 25. & 37.

ris obtineri possit, vitam nempe ex Christi præceptis sanctè instituendam: fatetur tamen posteriori respectu, cum Militiæ nomine in triumphi titulum mutato, æternùm duratura sit, finem longè sublimiorem habere propositum, ejusque immortalitati convenientem, nimirum æternam felicitatem: & sic verbis magis quàm re à sententia nostra discedit.

III. Hinc non immeritò Melchior Canus [f], Theologo quem informat, autor est ut Juris Canonici peritiam sibi comparet. Cum enim Pontificia Decreta à Jure divino, hoc est à libris utriusque Testamenti manaverint, ex quibus fontibus Theologia suos rivulos ducit, ineptè facturum censet Theologum, nisi in rebus tractandis opera Summorum Pontificum utatur; qui Spiritu Sancto suggerente, ex divinis Oraculis dogmata ac leges sive ad fidem sive ad fidelium mores & Ecclesiasticos ritus & cæremonias, collegerunt; tum quòd Canonicæ sit facultatis dirigere animas per Canonicas leges in salutem æternam; tum denique quod vel in solo volumine Decretalium permulti casus & articuli contineantur utiles & necessarii, tam in consiliis animarum & pœnitentiæ foro, quàm in regendis & disponendis Ecclesiis, ac rebus Ecclesiasticis. Optat sanè Theologos, qui Canonum sunt ignari, vel à decernendis conscientiæ casibus prorsus abstinere, ne risui habeantur, dum de his nonnunquam respondent ut Magistri, quæ nunquam ut discipuli didicerunt; vel certè semper ea præditos esse modestia, ut Juris Canonici peritos consulant.

3. Juris Canonici peritia Theologo necessaria.

f Lib. 8. de locis Theologicis, c. 6. sub finem.

IV. Ex dictis colligere licet alium Juris Canonici finem esse, alium Civilis: quod & probari videtur ex diverso Autorum utriusque, Principum scilicet & Pontificum officio, qua de re Gratianus [g], & Nicolaus Primus in Epist. ad Michaelem Imperatorem, ex qua plures desumpti sunt Canones [h]. Atque hanc distinctionem agnovit Justinianus Imperator in Præfatione Novellæ sextæ ubi ait, *maxima esse apud homines dona Dei, & superna collata clementia, Sacerdotium & Imperium: illud quidem divinis ministrans: hoc autem humanis præsidens ac diligentiam exhibens: & ex uno eodemque principio utraque procedentia humanam exornare vitam*. Et verò cum Canones eò tendant, ut fidelium mentes erigant ad spiritualia, & compositis secundùm legem divinam Ecclesiæ moribus, animas tandem perducant ad æternam in cœlis gloriam: Leges cunctæ Civiles hujus præsentis tantùm vitæ felicitatem respiciunt, atque in eo laborant, ut per consentanea æquitati & naturali rationi instituta, publicæ tranquillitati ac terrenis Civium commodis consulant. Atque hanc inter utrumque jus differentiam indicant Juris Pontificii conditores, cum Leges Principum sive Civiles, modò seculares seu leges seculi, modò leges mundanas vocant; Canonibus autem nomen attribuunt non modò legum Ecclesiasticarum, sed & Divinarum & spiritualium.

4. Alium esse Iuris Canonici, alium Civilis finem.

g In §. *Sed notandum & seqq.* post canonem *nos si incompetenter* 41. II. q. 7.

h *Can quoniam* 8. *dist.* 10. *can. cum ad verum.* aliique *dist.* 96.

V. In alia sententia est Fortunius Garcias, qui conscripto volumine de ultimo fine Juris Canonici & Civilis, contendit utriusque Juris eundem omninò esse finem, proximum quidem, humanam ac politicam felicitatem, ultimum autem sempiternam salutem. Ipsius sunt rationes præcipuæ. Primò quòd jus Pontificium non minùs quàm Civile, sit jus humanum & positivum. Secundò quòd ex iisdem principiis utrumque jus deducatur, naturali nempe ratione, & æterna ac divina

5. Fort. Garcias eundem statuit utriusque Iuris finem, ejusque rationes.

lege:

lege: quod & aliquatenus secutus videtur Didacus Covarruvias [i] non vulgaris notæ Jurisconsultus, cum dixit Juris Canonici & Civilis eadem esse principia & prima præcepta justitiæ, atque ideo eundem utriusque finem: adjicit tamen id non admittendum in Civilibus Principum Gentilium legibus, sed in legibus Christianorum duntaxat Principum. Tertiò Garcias opinionem suam tuetur autoritate procemii Decretalium, ubi Gregorius IX. ait legem prodi ut appetitus noxius sub juris regula limitetur, per quam genus humanum ut honestè vivat, alterum non lædat, jus suum cuique tribuat, informatur. Quartò magnos alios Autores laudat, qui legum finem constituunt publicum seu commune Civium bonum. In iis sunt Aristoteles [l], Cicero [m], Justinianus [n], ac denique S. Thomas [o]. Quintò adjicit etiam quod & ex Chrysippo apud Marcianum confirmat [p], per legem Civilem peccata prohiberi. Quibus adjici potest Reges Christianos in legibus suis, æternam etiam subjecti populi beatitudinem non raró spectare. Sextò citat etiam Isidorum, ex cujus sententia, lex divina eadem est cum naturali [q], à qua non minùs Civilis quàm Canonica legislatio profluxit. Septimò omne jus Morali Philosophiæ subjici, ait Garcias; atque idcirco eundem esse juris cujuslibet finem.

VI. Ad hæc fusè respondet Epo. Primò Jus Pontificium, licèt humanum dici possit, quatenus Ecclesiastici Canones ab hominibus constituti sunt; differre tamen à Civili, inspecta origine, & principiis ex quibus derivatur; quandoquidem Jus Civile ex sola naturali ratione, Jus verò Ecclesiasticum ex lege divina [r], seu divinitus revelata inspirante Spiritu Sancto, deducitur [s]; ideoque non raró Jus Canonicum, etiam Divinum appellatur [t]. Unde cum non secularis, sed Christianæ politiæ causa institutum sit, patet diversum ei propositum esse finem. Ad secundam rationem Garciæ respondetur, leges quidem omnes ab æterna derivari, si lex æterna sumatur pro summa illa ratione, quæ propriè in Deo existens, quadam tamen participatione hominum mentibus indita est à natura, ut post Platonem Tullius ratiocinatur [u], & clariùs explicat B. Thomas [x]. Eamque Æternam legem, Divinam quoque & Naturalem his de causis vocari. Verùm cum legem Divinam propriè dicimus, eam intelligimus quæ ab ipso Deo per Mosem, ac deinde per Christum atque Apostolos revelata est, quam & Doctores nonnulli Divinam Positivam appellant. Hanc verò Naturali adjici necesse fuit ad corrigenda etiam levia peccata, ad motus actusque humanos, non tantùm exteriùs, sed interiùs quoque cohibendos & componendos; ad certò cognoscendam omnem veritatem & rectitudinem, ac denique ad spem æternæ beatitudinis certò concipiendam, quemadmodum probat idem S. Doctor antè citatus. Ad ea verò quis non videt pertingere non posse rationis naturalis imbecillitatem? Ex hac porro Divina lege Novi & Veteris Testamenti libris comprehensa, processisse Canonicas Sanctiones, & res ipsa clamat, & apertè testatur Concilium Lateranense [y]. Tertiò Gregorius IX. in Procemio Decretalium de legis officio atque præceptis in universum loquitur, cum tria juris præcepta refert ex naturali ratione manantia, quæ juri utrique communia sunt, sed excellentiùs à Jure Canonico quàm à Civili commendantur & perficiuntur. Quartò cum Aristoteles, Cicero, Justi-

i In relect. cap. quamvis de pact. in sexto parte 2. in princ. num. 1.

l Lib. 1. Ethicorum cap. 1. & alibi.

m Lib. 2. de Officiis.

n In princ. Nov. sexta & in Præfat. Nov. 77.

o Primæ & secundæ quæst. 9. art. 2. & quæst. 95. art. 1.

p Lib. 2. dig. de legibus.

q Can. 1. dist. 1.

6. *Garciæ rationes refelluntur ab Epone.*

r Cap. 24. de accusat.

s Can. violatores xxv. quæst. 1. & can. igitur xxv. quæst. 2.

t Ut cap. 2. de privil. in Sexto.

u Lib. 1. de legib.

x Prima secundæ, quæst. 91.

y Cap. 8. ex quo est d. Capitulum 24. de accusat.

Justinianus, aliive bonum publicum pro fine legis constituunt, hi generaliter quoque legem spectant, deque communi omnibus legum generibus officio agunt: sed generales illæ definitiones, quamvis omnibus speciebus aptentur, (quantùm ad ea quæ cunctis communia sunt) non inde tamen sequitur, specierum omnium sub uno genere comprehensarum, eandem prorsus esse naturam, aut ex communi definitione plenam haberi singularum specierum notitiam; nisi addatur quod cujusque proprium est, & quo unaquæque ab aliis differt. Quemadmodum itaque Baptismus, licèt in eo cum Eucharistia conveniat, quòd, quatenus sacramentum est, per signa externa interiorem gratiam significet atque efficiat; differt nihilominus fine & effectu speciali: Sic jus Canonicum, etsi cum Civili & quovis alio jure in eo conveniat, quòd commune bonum persequatur; differt tamen quòd ad aliud boni genus, ex aliis principiis, alioque fine dirigatur. Bonum enim spirituale, & internam etiam honestatem perfectamque justitiam, ex principiis divinæ legis, ad æternam salutem sectatur: cum jus Civile bonum temporale spectet, externam scilicet privatorum honestatem, & justitiam specialem ex naturalis æquitatis principiis, ad publicam securitatem. Quintò Jure Civili longè aliter ac Pontificio peccata prohibentur. Illud Reipublicæ tranquillitatem spectat, eamque turbantes sceleratos homines de medio tollit: at Jus Ecclesiasticum peccata prohibet quòd animarum saluti adversantur: unde nec mortis supplicio, sed pœnitentia salutari peccantium vitia tollere nititur. Quòd si Princeps Christianus in legibus ferendis, de fidelium æterna salute quandoque cogitat: id non ratione imperii sui, & tanquàm Reipublicæ caput; sed ex Christiana charitate facere videtur, & tanquam Ecclesiæ filius ac defensor. Nam & nostrum quilibet, in communi societate duplicem personam gerit, & Civis & Christiani; ex quibus diversa munia exequi debet, alia in Civili politia, alia verò in Ecclesia. Sextò Isidorus, cum ait, leges divinas natura constare, non sic accipiendus est, quasi velit, quæcumque jure Divino in Mosaica aut Evangelica lege caventur, à sola natura proficisci, aut nihil interesse inter legem Divinam & Naturalem. Hæc tantùm mens est Isidori, præcepta morum quæ in Decalogo continentur, & ex eo, velut seminario, per totum sacrarum literarum corpus sparsa atque diffusa leguntur, manare ferè omnia ab illa æterna lege humano generi divinitus indita, quam rationem naturalem vocamus; quamvis alioqui plurima in divinis scripturis contineantur humanum captum superantia, & per solam revelationem cognita, ex quibus lex divina propriè dicta consistit: atque hoc juris naturalis à divino discrimen agnovit Gratianus [z], & utrumque hoc jus accuratè distinxit Angelicus Doctor [a]. Septimò denique, quamvis mores per legem quamque informentur, non inde tamen efficitur, eundem esse legum omnium finem: ut enim antea demonstratum est, pro diversa ratione societatum quæ hac vel illa lege reguntur, diversi sunt legum etiam fines.

z §. His itaque, post canonem tertium dist. 6.

a B. Th. 1. 2. quæst. 91.

VII. Ex hac finium inter utrumque jus differentia, oriuntur diversæ multoties quæstionum decisiones, dum aliud commercii usus ex civili quadam æquitate, aliud ex lege divina exactior justitia exigit. Hæc discrimina non pauci veterum & recentiorum collegerunt: in quibus post Bartolum, Joannes Paulus *Lancellottus* in Tractatu de comparatione Juris

7. Ex diverso jurium Fine diversæ nascuntur decisiones, & Juris utriusque differentiæ.

Pon-

Pontificii & Cæsarei, Boetius *Epo* lib. primo *de Jure sacro* cap. secundo Henricus *Canisius* in Appendice de differentiis Juris Canonici & Civilis: imprimis verò *Rittershusius*, qui septem libris differentias utriusque juris accuratè est persequutus. Itaque per Juris Pontificii placita emendantur Juris Civilis excessus, ac defectus, sive à perfecta justitia Christiana deerrationes. Hujusmodi sunt quæ traduntur de *Præscriptione*, in qua bona fides initio tantùm possessionis requiritur Jure Civili, Jure autem Canonico per totum tempus [b], legibus aut Canonibus ad perficiendam præscriptionem præstitutum: quia lex Civilis litium finem, & per hunc pacem inter Cives respicit; Canonica verò ita ad quietem Ecclesiæ tendit, ut imprimis salutem spectet animarum, quæ obtineri posse non videtur, nisi quod quis alienum esse novit, id domino restituat. Eòdem pertinet Innocentii III. Constitutio de rebus spoliato per vim ablatis, eidem restituendis ab eo quoque qui non spoliavit, sed à spoliatore sciens accepit [c]. Adde *jurisjurandi* relaxationem sub excommunicationis periculo imperatam [d] *Creditoribus*, qui usuras per juramentum stipulati sunt. Contrà verò *uxoribus* [e] rerum dotalium alienationi per maritos factæ consentientibus, & *filiabus* [f] hæreditati paternæ accepta quantumlibet exigua dote renuntiantibus sub jurisjurandi religione, impositam ejus pacti servandi necessitatem. Adde & *Matrimonii* ultra gradus Civili jure notatos prohibitionem [g]; atque hæredibus ex delictis defunctorum indictam restitutionis aut satisfactionis obligationem, etiamsi nihil ad illos pervenerit, neque lis cum defuncto contestata fuerit [h]. Mitto non pauca usuræ vetitæ nomine per Canones damnari [i], quæ Jure Civili non prorsus improbantur. Sunt & alii casus quibus dissentiunt Canones à legibus, eam ob causam quòd legum decisiones credantur sine peccato servari non posse.

b Capitulo ult. de Præscript.
c Cap. sæpè contingit, de restit. spoliator.
d Cap. 1. & 6. de jurejur. cap. 10. de usur.
e Cap. cum contingat eod. tit.
f Capit. 2. eod. tit. in Sexto.
g Toto tit. de Consanguinitate & affinitate.
h Cap. in literis 5. de raptor. c. 9. de usur. & c. ult. de sepult.
i Cap. 1. 2. 6. 8. & ult. de usur.

CAPUT XXIII.

De usu Juris Canonici, & præcipuis ejus Editionibus.

1. Jus Canonicum usui est in quovis foro, & quatenus.

I. SUPEREST paucis dicendum de usu Juris Canonici: quæ inspectio ad duo Capita refertur. Videndum enim ad quæ usui sit, & quæ in ipso ejus usu observanda. Quod ad primum attinet, certum est non modò in foro Ecclesiastico regnare jus Canonicum, sed in foro quoque Civili & seculari non minorem ejus esse autoritatem: tum quantùm ad quæstiones *Connubiales*, & causas *Decimarum*, *Votorum* Regularium, *Usurarum*, Electionum, Collationum, Nominationum, Juris Patronatus, totamque materiam *Beneficiariam*; tum etiam quantùm ad *Ordinem judiciorum* universum: quibus in causis rebusque Pontificiæ Decisiones Cæsareis ferè anteponuntur. Sed & in foro interiori, sive in tribunali Pœnitentiæ, negari non potest quin præcipuum sit juris hujus momentum; atque ex eo, ut alibi ostendimus, maximè pendeat difficilis *Casuum* quos vocant *Conscientiæ*, doctrina; utpote quæ tam ex sacris litteris, quàm ex

ex Conciliorum placitis & SS. Patrum sententiis repetenda sit, non sine aliqua Legum Civilium mixtura, qualem haud dubiè desiderat Canonica scientia.

II. Jam verò Pontificii Juris usus partim scholasticus est, partim forensis. Quæ ad usum Juris Canonici in Scholis pertinent, satis ex dictis proximo Capite cognosci possunt. In foro autem hæc breviter notanda. Primò majoris momenti habendas esse Decretales, quàm Decretum Gratiani; non solùm ex generali ratione, qua leges tempore posteriores, prioribus potiores sunt: sed etiam quòd Decretales Pontificia autoritate nitantur, quæ Gratiani Operi deest, si ex ipso Autore æstimetur: quod præterea Decretum supposititia multa & obsoleta contineat, etiam post Gregorii XIII. emendationem. Secundò non omnia Decretalium Capita ubique servari, quia eorum non paucis posteriori Jure Pontificio, ac præsertim Tridentina Sanctione derogatum est, aliusque per Ecclesias invaluit usus. Quamvis enim in iis quæ ad fidem Catholicam & mores Christianos pertinent, universa Ecclesia idem sentire debeat; in iis tamen quæ sunt disciplinæ, leges & Constitutiones Ecclesiasticæ eatenus dumtaxat obligant, quatenus receptæ sunt, ut Glossa quoque fatetur ad Capitulum Primum de treuga & pace, & nos jam ante observavimus. Tertiò quædam esse Jure communi alibi recepta, quæ in Gallia non vigent, quòd nec Regio Rescripto in acta Curiarum relata fuerint, nec usu apud nos invaluerint. Idque non solùm in multis disciplinæ Tridentinæ Capitibus, & recentioribus plerisque Bullis obtinet: sed & in aliquibus Gregorianæ, cæterarumque Collectionum Decretalibus, quas colligi utilius fuerit, quàm facilius. Quartò cognoscenda imprimis apud Nos quæ propria sunt Ecclesiæ Gallicanæ, tam ob priscas ejus libertates (ut vocant) ex veterum Canonum jure retentas, atque ad hæc usque tempora servatas: quàm ex Pragmaticæ Sanctionis reliquiis, concordatis, aliisque juribus, quorum à nobis specimen editum, & quorum rationes nemo meliùs investigavit quàm Illustrissimus Tolosanus ac tandem Parisiensis Antistes Petrus de Marca. Quintò ex his omnibus seligenda præcipuo studio Decreta & Constitutiones quæ ad praxim hodiernam, atque ad dirimendas lites maximè pertinent; & vera cujusque principia, veraque interpretatio tenenda, ut quoties opus fuerit ad manum sint: eas autem tritura fori, studium ac diligentiam adhibentibus, brevi indicabit. Huc referri aliquatenus possunt generalia Quintiliani monita, de usu (Rhetoricæ) post studia.

2. Ratio utendi Iure Canonico in foro.

III. Curandum præterea est, ut Juris Corpore utamur quàm emendatissimo: ne alioqui pro scientia errores hauriamus. Innumeræ quidem ejus Editiones extant: paucas & præcipuas notare sufficiet. Ea in re duo distinguenda sunt tempora, prius quod Romanam Gregorii XIII. Correctionem præcessit, posterius quod ab ea insecutum est.

3. Iuris Corpore utendum quàm emendatissimo.

IV. Priorum vetustissima videtur *Moguntina* anni 1472. quam secutæ sunt tres Venetæ anni 1474. 1479. & 1493. tum Parisienses anni 1508. & 1512. Imprimis verò Antonii *Democharis* Ressonei, sive Monchiaceni, Theologi Sorbonici cura, tres: Parisiensis anni 1550. & 1552. quæ textum exhibet 4. voluminibus in 8. Lugdunensis anni 1555. apud Guilielmum Rovillium, septem voluminibus in 16. & Parisiensis in folio cum Glossis anno 1561. apud Guilielmum Merlin, Guil. Desbois, & Se-

4. Veteres Editiones ante Gregorii XIII. Emendationem.

& Sebast. Nivellium: cujus Juris Canonici Corporis primum volumen, Collectanea scilicet Decretorum Gratiani, textum quidem habet, ut in superioribus duabus, cui Demochares prædictus brevem Summam, Paratitlorum instar, singulis Distinctionibus & Causarum Quæstionibus præfixit, atque ad marginem numeros indicavit librorum & capitum, ex quibus Decretorum Collecti Canones fuerunt: sed Textui adjectæ sunt Glossæ. Secundum volumen, Decretalium nimirum, additas continet ex integris Decretalibus Annotationes, & Interpretationes, opera Martini Gilbert, in Facultate Parisiensi Juris Pontificii Professoris Ordinarii, ac postea in Tolosano Senatu Consiliarii Regii. Tertium volumen complectitur Sextum, cum minoribus aliis Collectionibus, opera Ægidii Perrin suæ integritati restitutum, Jacobi Fontani cura illustratum, & Joannis Andreæ, Dominici Ancharani, Philippi Franci, Dini aliorumque Commentariis explicatiorem redditum. Has Democharis Editiones excepit quarta Textualis ex illis excerpta, Antuerpiæ anno 1570. emissa in octavo typis Plantinianis, adjuncta Antonii Contii Jurisconsulti Præfatione de iis, qui ante Gratianum Canones Ecclesiasticos collegerant, aspersisque ejusdem non parùm utilibus Notis. Sed Contii Præfationem non nisi mutilam ediderant Antuerpienses: integram ex Bituricensibus Manuscriptis debemus V. C. Francisci Pinssonii curis, qui postremam Operum Caroli Molinei Editionem hoc monumento augendam ornandamque censuit. Interjectæ illis sunt Editiones Lugdunenses duæ cum Glossis, altera in folio, altera in quarto anno 1559. apud Hugonem à Porta, adjunctis ad marginem, Caroli Molinei Annotationibus ad forum maximè pertinentibus: quarum licèt pleræque non abs re Curiæ Romanæ displiceant, non paucæ tamen sunt ad praxim & usum fori Gallici utiles.

5. Editio Romana Gregorii XIII. & sequentes.

V. Sed *Gregorii XIII.* Pontificis Maximi jussu *Romæ*, quatuor tomis in folio prodiit anno 1582. Juris Canonici Corpus per Correctores suprà suo loco memoratos, emendato præsertim Gratiani textu, non jam ad veteres autoris Codices, sed ad fontes ipsos, & loca Autorum, ex quibus desumpti ab eo Canones fuerant; sed in tantum emendato, in quantum per annexas operi universo Glossas licere visum est.

6. Editiones præcipuæ hac Romana posteriores.

VI. Attributa imposterum sic correctæ editioni lectionis publicæ autoritate, eam secutæ sunt posteriores ubique editiones, Lugdunenses, Parisienses, diversis voluminum generibus, sive Textuales, sive additis Glossis emissæ. In his maximè probatam fuisse video Parisiensem, quæ anno 1587. sumptibus Societatis Typographicæ sub signo Navis exiit in folio, & textum post Romanam emendationem, typis elegantibus dedit.

7. De Parisiensi anni 1686. Editione, ejusque commodis.

VII. Verùm omnium, ni fallor, accuratissima Textus editio erit, quam, ex emendata illa Parisiensi, adjectis clarissimorum fratrum Petri & Francisci Pithœorum, non minùs probitate morum ac solida pietate, quàm omni eruditionis genere illustrium Notis, è bibliotheca sua depromptis, sui esse beneficii vult Vir Illustrissimus D. Claudius le Pelletier, Regni Administer, Summusque Ærarii Regii Præfectus dignissimus, & Supremi Galliarum Senatus Præses Infulatus. Cum enim universa Petri Pithœi proavi sui opera, edita atque inedita: (proh quantam literaturæ omnis suppellectilem! quanto Reipublicæ literariæ bono!) cum, inquam, tot illa eruditissima opera committenda prælo statuisset: amore

Juris-

Jurisprudentiæ ac Jurisconsultorum, auspicandum duxit ab his in Jus Canonicum Annotationibus. Id nempe addendum erat diuturnis restituendorum (quà per hocce tempus licere visum est)] studiorum nostrorum curis. Hæ verò Notæ ex Antuerpianæ an. 1570. & Parisiensis an. 1587. editionum marginibus, Clarissimi Eruditissimique Viri Francisci de Mares Domini de Palis, in Curia patroni, & Facultatis Jurium Parisiensis Doctoris Honorarii, opera prolatæ, tum varias continent ex manu exaratis codicibus Lectiones; tum Ecclesiasticorum, aliorumque medii ævi Autorum loca indicant, ad intelligendos aut illustrandos Canones, quibus appositæ fuerant, apprimè utilia. Ea itaque editio, quæ per Illustrissimum Pelleterium sub Gloriossimi Franciæ Cancellarii Michaelis Tellerii nuncupatione, partim jam prodiit, partim sub prælio est, hoc ipso anno absolvenda; & ex hisce doctissimis Notis, & aliis ex capitibus, correctior fine dubio, & prioribus cunctis Editionibus utilior erit.

Etenim quæ ego ad novam Corporis Canonici Editionem, à me jamdin meditatam & ex Regio privilegio mox inchoandam, comparata habebam, huic illustrandæ ornandæque libentissimè contuli; quam videbam majoribus auspiciis sub tanto nomine exituram esse in lucem. Inventa in eam rem, cogitataque mea exequutus est in ea Editione Antonins Brosius Arvernus Presbyter, quem convictorem adsciveram, & levibus Juris principiis imbutum, ad Doctoris gradum juxta leges scholæ provehi curaveram. Is jam Doctor, dictante primùm Me, Canonibus singulis sua tempora & loca magna ex parte adscripserat: reliqua unde, & qua ratione ex Autorum libris ipsi à me traditis inquirenda eruendave essent acceperat: nec ego in his ad effectum perducendis subinde hærenti unquam defui. Hæ verò Chronologicæ & Geographicæ observationes, quanti in Pontificia Jurisprudentia momenti sint, tum satis res ipsa docet, tum præclarè monuit docta Præfatio ei Editioni præfixa. Ex his certè variarum Ecclesiarum diversus pro diversis seculis usus elicitur, & conciliandis quæ invicem pugnare videntur via idonea & facilis aperitur. Hæc tamen observatio in supposititiis suspectivè Epistolis, quæ priscorum ante Siricium Romanorum Pontificum nomina præferunt, adhiberi non potuit. Quis enim vera tempora aut loca iis assignare possit quæ nunquam fuisse creduntur? Anni ergo adscribendi fuerunt, quos ex Consulibus cuique epistolæ subjectis, aut ex unoquoque Pontificatu conjicere licuit. Sed præter has temporis, locique Annotationes, ei operi alia non pauca, monitu ductuque meo, accesserunt.

Id in primis actum est ut Textus Canonum quàm proximè ad Romanam Gregorii XIII. Editionem accederet, nisi quòd errata, quæ in eam irrepserant, atque ad calcem collecta erant, hìc suis quæque locis emendata sunt. Quò fit ut menda innumera, quibus turpiter scatebant sequentes omnes, præter primam Lugdunensem Editiones, ea ab hac sublata sint. Id Parisiensem sub Navis insigni anno 1587. elegantem quidem illam, sed incuria Operarum aut Correctorum multis locis deformatam, cum hac comparanti facilè apparebit. Plurimæ ibi voces corruptæ; nonnullæ phrases trajectæ; versus integri, interdum etiam plures, omissi: hic restituta omnia deprehendentur: sensu etiam, qui locis innumeris fœdè laborabat, ut Oedipode indigeret, redditis veris interpunctionibus, ad liquidum ubique reducto.

Dein-

Deinde ad omnia meliùs dilucidanda, hinc majusculis initialibus literis distinctæ non modò Periodi, propriaque nomina; sed voces quoque materiarum, ut ita dicam, principes: inde Canones æquali inter se distantia dispositi, superscriptis atque ad capitis cujusque initium revocatis Autoribus, qui sæpè longiùs aberant Gratiani verbis immixti: & sacræ Scripturæ autoritatibus, quæ in illis occurrunt, charactere Italico descriptis: quæ omnia non magis ad decorem, quàm ad facilem conferunt intellectum. Adde longiora Canonum Capita in Paragraphos, ad commodiorem legentium usum, additis numeris, divisa; ut eorum sententiæ exactiùs imposterum citari, & longè minori temporis jactura investigari atque inveniri possint.

Mitto correctis falsis Canonum titulis, non rarò indicatos veros eorum autores, aut suos vacantibus titulo Canonibus additos: notatos etiam propriis numeris Pontifices, qui cum plures eodem nomine fuerint, & sine ulla distinctione sub communi nomine (Gregorii v.g.) citati essent, incertum relinquebant lectorem ad quem è pluribus referenda essent non pauca Decreta. Idem in Conciliis factum, ubi generali tantùm loci vocabulo designabantur. Sic, exempli causa, pro *Gregorio* absolutè scripto, distinctè ponitur Gregorius VII. pro Carthaginensi Concilio, Carthaginense Tertium.

Hoc quoque observatum est ut Rubricæ sive breves Tituli, Distinctionibus & Causarum quæstionibus, ubi deerant, præfigerentur, quò statim à fronte intelligi posset, qua de re in harum sectionum unaquaque agatur.

Præterea, ut Gratiani verba, quibus plerumque diversorum Canonum conciliatio continetur, à Canonibus ipsis seu Decretis Pontificum, dictisque Patrum primo obtutu secernantur, & sic nullo negotio internoscantur, duæ adhibitæ cautiones: altera adscripto ad marginem cujusque loci, nomine, *Gratianus*: altera adjectis ad latus per totum sententiæ cujusque contextum, virgulis inversis, sive semicirculis.

Jam nomina Anselmi, Polycarpi, Burchardi, Ivonis, Collectorum aliorum, unde sua Gratianus hausit vel haurire potuit, in margine ita collocata, ut cum in aliis editionibus sæpè à Canonibus ex Autorum illorum opere desumptis procul aberrarent, nunc ad sedes suas reducta, Canonibus sive Capitibus quæque suis, per literulas indicatis, proximè respondeant.

Denique non sine summo Brosii labore, sed incredibili studiosorum commodo, correcti, vel potiùs refecti prorsus atque instaurati Indices Canonum: qui servata Alphabeti serie sic digesti sunt, ut adjecta sint plura cujusque verba, quibus incipientia ab eodem vocabulo Capita inter se distinguuntur: additus cuique Capiti seu Canoni titulus suus. Adjectus & numerus quo notantur Canones sub suis quique titulis, Distinctionis puta, sive Quæstionis sub qua continetnr.

Nec minor cura in Decretalium volumine adhibita est, sive Textus emendationem spectes, sive Capitulorum dispositionem atque ordinem, inscriptiones, Annotationes tum Pithœanas, tum Chronologicas & Geographicas, aliasque. Illud etiam provisum est, ut Decretalis cujusque hypothesis seu facti species, à decisione distingueretur cruce interjecta, & aliquanto interposito spatio. Partes Decisæ, quamvis in editio-

editione Romana anni 1582. prætermissæ, hìc non modò exemplo Contii, adjectæ sunt, tanquam ad pleniorem rerum de quibus agitur, notitiam necessariæ : sed etiam ex antiquis Collectionibus, authenticisque Epistolis editæ, longè correctiores quàm in prioribus editionibus. Cæterum in fine Capituli, charactere Italico à Textu distinctæ : indicantibus fragmenti cujusque locum Græcis literulis.

Utilitati etiam legentium non parùm consultum est, cum Decretalium, Canonumve aliorum Autores, qui cum multa consequentia & per diversas paginas ambulantia Capitula condiderint, semel tantùm in unoquoque titulo suo nomine, deinde verò non nisi per vocabulum *Idem*, designabantur ; hìc repetitis per singulorum foliorum initia nominibus indicantur. Sic enim nullo temporis dispendio invenientur constitutionis cujusque Autores, nec ad primum Caput recurrere necesse erit.

Et hæc quidem cuncta in Decreto Gratiani satis exactè curavit Brosii diligentia. Eadem in Decretalibus aggressum, progressumque ad Titulum *de majoritate & obedientia*, mors immatura nobis præripuit : sed commodùm oneri successit antè memoratus Vir Clarissimus Franciscus Maresius de Palis, qui inter forenses occupationes, & edendis Pithœorum, quos inter Majores numerat, lucubrationibus acriter incumbit, & harum Decretalium pari cura continuandarum provinciam ultrò suscepit.

INDEX ALPHABETICUS, INTERPRETUM Juris Canonici.

A

B

C

D

E

F

Fa-

FINIS.

PRÆ-

PRÆNOTIONUM CANONICARUM APPENDIX.

Quæ continentur quædam præcipua GEOGRAPHIÆ *atque* HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ *Capita, ad Sacri Juris studium pernecessaria: nimirum*

I. NOtitia PROVINCIARUM AC METROPOLEON ECCLESIASTICARUM, quales tempore Gregorii Magni fuerunt: addita hodierna Provinciarum & locorum nomenclatura.

II. Index Alphabeticus CONCILIORUM, quibus usi autores nostri: quæ ad sua in libro secundo loca remittuntur: adjecta hodierna locorum appellatione.

III. Index Alphabeticus omnium PONTIFICUM ROMANORUM, annotato cujusque numero, sive ordine successionis, & Pontificatus initio, ac tempore, singulis ad sua in libro secundo loca remissis.

IV. Index Chronologicus PATRIARCHARUM CONSTANTINOPOLITANORUM, cum cujusque initio.

V. ALEXANDRINORUM PATRIARCHARUM Index.

VI. Index PATRIARCHARUM ANTIOCHENORUM.

VII. PATRIARCHARUM HIEROSOLYMITANORUM Index.

VIII. Index Alphabeticus SS. PATRUM ET AUTORUM ECCLESIASTICORUM quibus usi Canonum Collectores.

IX. ORDINUM ET CONGREGATIONUM REGULARIUM Index Chronologicus.

J. D.

LECTORI.

Ne quid huic operi deesset, quod incœpto convenire videretur, possetque non improbabiliter desiderari; non ingratum tibi futurum putavi, si ei parerga quædam attexerem, quorum in studio Juris nostri non mediocris est, nec infrequens usus.

Eorum primum SACRARUM PROVINCIARUM, ac *Metropoleon* tibi nomenclaturam veterem & vulgarem exhibebit. Is ad statum sexti sæculi accommodandus est visus, quo Justinianus Africam de Vandalis, Italiam de Gothis recepit; & quo jam constitutis quinque majoribus Patriarchis, variéque divisis Imperii Romani Provinciis, Concilium Quintum Oecumenicum Constantinopoli habitum est: quo seculo Hunni Pannoniæ pleraque; Galliam cum vicina Germania Franci sub Chlotario, ejusque liberis; Hispaniam Visigothi sub Levigildo, ac deinde Recaredo, (qui primus ejus gentis Catholicam Religionem professus est,) Britanniam denique Angli aliique Saxonum populi obtinebant. Hoc seculum illustris Gregorii Pontificatus clausit, cum jam Italia inter Longobardos & Imperatores Græcos, horumve Exarchos seu Vicarios divisa esset. Quæ in his ab eo tempore mutatio, veterum Provinciarum in plures sectionibus, & novarum Metropoleon erectionibus contigerit, instituta hodiernarum & præsertim Auberti Miræi, Notitiarum cum hoc Indice collatione, facilè quisque perspicere poterit.

Adjecti sunt Indices accurati septem, partim Alphabetici, partim Chronologici, tum *Summorum Pontificum* & aliorum quatuor *Patriarcharum*; tum *Conciliorum* Generalium, aliorumque celebriorum, & sanctorum *Patrum*, quorum frequens apud sacros scriptores mentio.

Horum Indicum postremo, Religiosæ familiæ, sive *Monachorum*, *Mendicantium*, *Clericorum Regularium Ordines*, & Reformatæ *Congregationes*, ab Ecclesiæ ferè incunabulis ad hæc nostra tempora, ita, servata seculorum serie, recensentur, ut cujusque Autor, Regula, Locus, Tempusque designetur. Specimen hic tantùm dedi, quod mea, vel aliorum opera, & emendatius prodire, & justum in opus excrescere poterit.

Primum & ultimum hujus Appendicis articulos alteri operi adjunctos, superillustri quondam Mæcenati meo *Petro Seguerio*, Franciæ Cancellario dignissimo, nuncupatos, tibi nunc reddo cum fœnore, ut Ecclesiasticæ penus instar habeas. Cæterùm temperare mihi non possum, quin, implendi officii causa, hujus, seu lucubrationis, seu collectionis frontem Epistola tanto Viro inscripta ornari cupiam: quò mox in Heroem optimè de me, deque omni re literaria meritum, perpetuæ observantiæ, gratique in pios manes, animi extet hoc qualecumque monumentum.

NOTI-

NOTITIA SIVE INDEX
PROVINCIARUM ET METROPOLEON ECCLESIASTICARUM,
Prout Seculo Christi VI. constitutæ erant.

CAPUT I.

UNIVERSUS Orbis Christianus, in quinque majorum gentium *Patriarchas*, sine dispendio Ecclesiasticæ unitatis, divisus fuit. ROMANUM, ALEXANDRINUM atque ANTIOCHENUM, velut ab ipsis Ecclesiæ incunabulis institutos, agnovit Nicæna Synodus *can.6.* rel. apud Gratianum in *can. mos antiquus, dist.65.* quòd scilicet has tres Ecclesias in maximis trium Orbis tunc cogniti partium urbibus, B. Petrus Apostolorum Princeps erexisset, Romanam & Antiochenam per seipsum, Alexandrinam per S. Marcum discipulum & comitem suum, *can. sacrosancta 2. vers. Prima ergo, dist.22.* HIEROSOLYMITANO, sive Æliæ (ab Ælio Hadriano instauratore sic dictæ) Episcopo eadem Nicæna Synodus *can.7.* qui refertur in *can. quoniam mos, ead. 65. dist.* ex vetusta traditione & antiquitùs recepto more, sessionem inter Patriarchas firmavit, salvo tamen jure Metropoleos, nimirùm Cæsareæ, quæ post eversa à Vespasiano Hierosolyma, Palæstinæ primaria civitas fuerat constituta. Eadem sessionis jura obtinuit novo more *Constantinopolitanus* Episcopus, Concilii 2. Oecumenici *can. 5.* quem Gratianus exscripsit *can. 5. dist.22.* Sedendi prærogativæ adjectum est Chalcedonensis Concilii Decretis, tum CONSTANTINOPOLITANO, tum HIEROSOLYMITANO, jus ordinandorum Episcoporum: illi quidem ejus Synodi *can.28.* assignatis tribus Diœcesibus Thracica, Asiana, & Pontica; quarum administratio Constantinopolitani 1. Concilii *can.2.* propriis cujusque Episcopis relicta fuerat, sub Heracleensi, Ephesino, & Cæsariensi Cappadociæ, velut Exarchis sive Primatibus. *Hierosolymitano*, ejusdem Concilii *act. 7.* subjectæ fuerunt Patriarchico jure Palæstinæ tres: quas tamen innovationes, tanquam Concilii Nicæni primi Constitutioni adversantes, diu Ecclesia Romana repudiavit, non modò post Theodosii junioris Constitutionem *l. omni 6. C. de sacros. Eccl.* sed & post Novellam Justiniani 131. quibus jus & honor Patriarchæ, Constantinopolitano delatus est: imò post Quinisextam sive Constantinopolitanam in Trullo Synodum, cujus *Canone 36. rel. in can. renovantes, dist.22.* Constantinopolitanæ sedi, quòd ibi Roma nova esset, juxta Chalcedonense decretum, secundus locus & paria cum veteri Roma privilegia firmabantur, servato Alexandrinæ sedi tertio, Antiochenæ quarto, Hierosolymitanæ quinto loco: quod adhuc Octavæ quoque Synodi generalis *can.21.* innovatum videre est *in 22. dist. can. ult.* His nihilominùs restitere Summi Pontifices, uti ex S. Leonis, S. Gregorii, Nicolai 2. ac Leo-

nis 9. epistolis constat. Verumtamen unionis & concordiæ tuendæ causa, Imperatoribus Græcis tandem in hoc gratificati sunt Romani Pontifices, saltem Innocentii 3. temporibus: atque hic hodie ordo inter Patriarchas servatur, *Cap. inter quatuor* 8. *in parte decisa*, *e. de majorit. & obed.* quod & in Concil. generali Lateranensi 4. receptum, *Cap. antiqua* 23. *e. de privil.* Cæteri verò quibus Patriarcharum attributus est titulus, hi minorum gentium Patriarchæ, ac veriùs Primates, seu Græca voce Exarchi sunt habendi; quæ intermedia est inter Patriarchas & Metropolitanos dignitas, & Archiepiscopali titulo aliquando designatur, ut apud Isidorum in *Can. Cleros* 1. *vers. ordo Episcoporum*, *distinct.* 21. Etenim Archiepiscopi titulus communis est iis omnibus qui supra unius civitatis Episcopos constituti sunt.

De Metropolitanorum, qui vulgò Archiepiscopi dicuntur, deque Primatum potestate atque officio agitur apud Gratianum, *Causa* præsertim 111. *quæst.* 6. & 9. *quæst.* 3. Item *Cap.* 8. *& quatuor seqq. e. de offic. & potest. Jud. Ordin. & cap.* 14. *atque ult. e. de Majorit. & Obedient.* Ordo Jurisdictionis colligitur ex tit. *de appellat.* De Conciliis Provincialibus, & Synodis Diœcesanis tractatur *distinct.* 18. Veniamus ad Provinciarum nomenclaturam secundum Patriarchatuum ordinem.

P A-

PATRIARCHATUS ROMANUS.

PISCOPORUM, & Metropolitanorum sacra Jurisdictio; Civitatum ac Provinciarum Romanarum limitibus magna ex parte continebatur, politico regimini sese accommodante Ecclesia. Verùm alia fuisse videtur Patriarcharum ratio, ut non tam certis sibi assignatis Provinciis praeessent, quàm semel constitutis sedibus Patriarchalibus, prout quisque regiones & loca, sive per se; sive per Episcopos ab se missos ad fidem Christi convertisset; ita fines suos, tam intra, quàm extra Romanum imperium, prorogarent; atque in iis Provinciis, & urbibus Episcopos sibi subjectos haberent.

Patriarchatus Romanus, cujus Antistes majores Dioeceses obtinere dicitur, praeest Occidenti universo, qui sex Dioeceses seu majores Provinciarum inter se junctarum administrationes complectebatur, Italiam, Africam, Illyricum (olim totum), Galliam, Britanniam, atque Hispaniam.

IN DIOECESI ITALIÆ.

IN ITALIA.

PRIMATUS ROMANUS, Sub quo sex Provinciae Ecclesiasticae.

I. PROVINCIA ROMANA.

Metropolis ROMA. *Roma.*

Hujus Provinciae sacrae ambitu continebantur Civiles Provinciae, seu Regiones Suburbicariae novem quae absque Metropolibus Ecclesiasticis erant: nam aliae duae Suburbicariae sacras habebant Metropoles.

1. Latium & Campania: *La Campagna di Roma e Terra di Lavoro, col Principato Citeriore.*
2. Tuscia & Umbria: *La Toscana e Ducato di Spoleto.*
3. Valeria: *La Sabina e parte dell' Abruzzo ulteriore.*
4. Picenum Suburbicarium: *La Marca d' Ancona.*
5. Picenum Annonarium. *Il Ducato d'Urbino.*
6. Samnium. *La parte maggior dell' Abruzzo.*
7. Apulia, & Calabria: *La Puglia o Capitanata e la Terra di Bari, colla Terra d'Otranto.*
8. Lucania, & Brutii: *La Basilicata e la Calabria.*
9. Corsica Insula: *L'Isola di Corsica.*

II. Provincia SICILIA. *L'Isola di Sicilia.*

Metro-

Metrop. Syracusæ. *Siracusa*, vulgò *Saragossa*.

III. Provincia SARDINIA. *L'Isola di Sardegna*.

M. Calaris, aliàs Caralis. *Cagliari*.

IV. Provincia MEDIOLANENSIS. *La maggior parte della Lombardia*.

M. Mediolanum. *Milano*.

Continebantur sub ea Provinciæ quatuor civiles, sine Metropolibus Ecclesiasticis.

1. Liguria. *Lombardia di quà, e di là dal Pò, e la Riviera di Genova*.
2. Alpes Cottiæ. *Parte del Piemonte*.
3. Rhetia prima. *I Griggioni, il Tirolo, Trento*.
4. Rhetia secunda. *Parte della Svevia e Ducato di Baviera*.

V. AQUILEJENSIS, sub qua, Venetia, & Istria. *La Marca Trevigiana e Friuli coll'Istria*.

M. Aquileja. *Aquileja*.

VI. RAVENNENSIS.

Sub qua Provinciæ civiles, sine Metropolibus sacris, duæ.

1. Flaminia. *La Romagna*.
2. Æmilia. *La Lombardia di quà dal Pò*.

M. Ravenna. *Ravenna*.

IN DIOECESI AFRICÆ.

IN BARBARIA.

Metrop. Carthago, Justiniana 3. seu Africana dicta. *Cartagine*, vulgò *Almenara* hodie, aliis *Cartin*.

Ejus Episcopus per totam Diœcesin Africanam Primatus habebat jura.

Sub eo Provinciæ civiles sex, quibus pro Metropoli Ecclesiastica erat sedes antiquioris per unamquamque Provinciam Episcopi, qui Primas sive Primæ sedis Episcopus dicebatur.

1. Africa propria, sive Proconsularis, aliàs Zeugitana. *Il Regno di Tunisi verso l'Occidente*.
2. Byzacium, seu Byzacena. *Il Regno di Tunisi verso l'Oriente*.
3. Tripolitana, sive Tripolis. *Il Regno di Tripoli di Barbaria*.
4. Numidia. *Il Paese di Constantina*, & de *Bugia*, *dipendente d'Algeri*.
5. Mauritania, Cæsariensis scilicet, Sitifensis per Justinianum, Numidiæ, ut puto, reddita. *Il Regno d'Algeri*.
6. Tingitana. *I Regni di Fez e di Marocco*.

Sardi-

Sardiniam Justinianus, post Vandalos, huic Dioecesi adjecerat, *l.* 1. *Cod. de Offic. Praef. Prat. Afr.* quae tamen ad Italiam, & Primatum Romanum pertinebat, uti antè à nobis memorata.

IN DIOECESI ILLYRICI OCCIDENTALIS.

NELLA SCHIAVONIA.

Haec Dioecesis sex Provinciis civilibus constabat, praeter Valeriam, quae militaris erat, atque à Duce regebatur. Verùm & haec, & Pannonia secunda sive inferior, maxima ex parte, à Barbaris occupatae fuerant, diruto Attilae temporibus Sirmio: quod non modò secundae Pannoniae, sed & solidi Illyrici caput fuerat, tum in civili, tum in sacra politia; donec sedes Praefecti Praetorio, ea civitate amissa, Thessalonicam translata est, si qua Justiniano fides, *Novella XI.* Fuere post haec in hac Dioecesi Provinciae Ecclesiasticae duae.

I. LAUREACENSIS.

Qua continebantur, opinor, Provinciae quatur civiles.

1. Noricum Ripense. *La maggior parte dell'Austria.*
   M. Laureacum. *Lorch appresso Lintz.*
2. Noricum Mediterraneum. *Salsburgo e Carintia.*
3. Pannonia 1. sive superior. *L'Ungheria Cristiana verso il mezzo dì, la Stiria e parte dell' Austria inferiore.*
4. Savia, Pannoniae veteris ac Liburniae pars. *La Schiavonia alta con parte della Croazia e Carniola.*

II. SALONITANA, sub qua, ni fallor, Provincia civilis una.

1. Dalmatia. *Dalmazia* con parte *della Croazia, e della Bosnia.*
   M. Salona. *Salona, rovinata, vicino a Spalatro.*

IN DIOECESI GALLIARUM, QUAE jam tum ferè tota sub Francis.

IN FRANCIA.

Civiles in hac Dioecesi Provinciae septemdecim fuere Honorio imperante: nondum tamen in eum numerum excreverant Provinciae Ecclesiasticae, quarum status cum civili saepiùs, aliqua ex parte, mutatus. Eum hìc describimus, qui sub primis Francorum Regibus fuisse videtur.

Eo tempore quatuor, quantùm conjicere licet, intra Galliarum Dioecesin

cesin extitere Primates, pro numero Provinciarum ab Augusto institutarum, Arelatensis, Lugdunensis, Treverensis, ac Bituricensis.

I. PRIMATUS ARELATENSIS.

Sub quo Provinciæ quatuor Ecclesiasticæ, Civiles totidem: anteà etiam quinque fuisse videntur, connumerata Alpina, cum nondum proprium haberet Metropolitanum.

1. Prov. ARELATENSIS, in Viennensi Provinc. Civili, quæ in duas Ecclesiasticas secta est. *Parte di Provenza e Dolfinato verso l'Occidente.*

M. Arelatum, cujus Episcopus plerumque sedis Apostolicæ per Galliam Vicarius. *Arles.*

2. Viennensis, in eadem Civili Prov. cui subjectæ Alpes Grajæ ubi posteà Tarantasiæ Metropoliticum jus est attributum. *Parte del Dolfinato e Savoja.*

M. Vienna. *Vienna.*

3. Narbonensis prima, adhuc majori ex parte sub Visigothis. *La Linguadoca per la maggior parte.*

M. Narbona. *Narbona.*

5. Narbonensis secunda. *La Provenza verso il Mezzodì.*

M. Aquæ-Sextiæ, (quæ ad hæc usque tempora inter Episcopales numerabatur) his addenda, ex Narbonensis veteris segmentis. *Aix in Provenza.*

5. Alpina, sive Alpes Maritimæ. *Parte del Dolfinato e Provenza verso l'Oriente.*

M. Ebrodunum, aliàs Ebredunum. *Ambrun.*

II. PRIMATUS LUGDUNENSIS.

Quem agnovere Episcopi Civilium quinque Provinciarum, Ecclesiasticarum verò quatuor.

1. Lugdunensis prima, qua includebatur, ni fallor, Maxima Sequanorum, ubi deinde Vesontio Metropolis etiam Ecclesiastica facta. *Il Lionese, la Borgogna, la Franca Contea, &c.*

M. Lugdunum. *Lion.*

2. Lugdunensis II. *La Normandia.*

M. Rothomagus. *Roven.*

3. Lugdunensis III. seu Turonica. *La Turenà, Angiò, Maine o Manesè, Bretagna.*

M. Civitas Turonorum. *Turs.*

4. Lugdunensis IV. Senonia. *Il Senonese, Beausse parte di Francia e di Sciampagna.*

M. Civitas Senonum. *Sans.*

Ex hac detracta est Metrop. Parisiensis hoc nostro seculo.

III. PRIMATUS TREVERENSIS.

Cujus non adeò indubitata occurrunt argumenta, & cujus reverà non diu autoritas ſtetit, ſive ob conceſſa Eccleſiæ Rhemenſi privilegia, ſive aliis de cauſis. Continebat quatuor Civiles Provincias, Eccleſiaſticas duas. Hæ fuere.

1. Belgica I. adjunctis, ni fallor, Germania I. & Germania 2. in quibus octavo ſaltem ſeculo Moguntiacus, & Colonia Agrippina Metropoleon titulo decoratæ ſunt. *Treviri e la Lorena, l'Alſazia, il Palatinato inferiore, Colonia e le Provincie Unite.*
   M. Civ. Treverorum. *Treviri.*
2. Belgica II. *La Sciampagna verſo l'Oriente, la Picardia e i Paeſi-Baſſi Cattolici.*
   M. Civ. Rhemorum. *Rems.*

IV. PRIMATUS BITURICENSIS.

Quæ ſedes olim toti Aquitaniæ præfuit: ſed deinde Burdigalenſi conceſſa fuere privilegia ſua. Sunt autem Aquitanicæ tres Provinciæ, tam Eccleſiaſticæ, quàm Civiles.

1. Aquitania prima. *Il Berrì, il Limoſin, l'Avvergna, &c.*
   M. Biturica Civ. *Burges.*
2. Aquitania ſecunda. *La Guienna, il Poetù, &c.*
   M. Burdegala. *Bordeos.*
3. Novempopulana. *Guaſcogna.*
   M. Eluſa, cujus ſedes Auguſtam Auſcorum poſteà tranſlata. *Aux in Armagnac.*

IN DIOECESI HISPANIARUM, ſub Gothis, & Svevis.

Nella SPAGNA.

Præter Tingitanam, quæ, trans fretum Gaditanum in Africano ſolo poſita, nihilominus diu Hiſpaniæ contributa fuit; & præter Baleares Inſulas, quas Notitiæ quædam ab Hiſpania Tarraconenſi ſejungunt: Provinciæ Civiles quinque in Hiſpanica Diœceſi fuerunt: Eccleſiaſticæ verò ſex extremo ſeculo ſexto, ſub duabus Pontificis Romani Vicariis, Hiſpalenſi ac Tarraconenſi.

SUB HISPALENSI VICARIATU Provinciæ numerabantur duæ.

1. Bætica. *Andaluſia e Granata.*
   M. Hiſpalis. *Siviglia.*

2. Lu-

2. Lusitania. *Il Portogallo per la maggior parte colle Frontiere di Castiglia e di Estremadura*.
Emerita, unde tandem sedes Compostellam translata. *Merida*.

SUB VICARIATU TARRACONENSI Provinciæ tres Civiles, Ecclesiasticæ quatuor.

1. Tarraconensis. *Catalogna, Aragona, Navarra, e parte di Castiglia*.
M. Tarraco. *Tarragona*.
2. Carthaginensis. *Murcia Valenza, Castiglia nuova per la maggior parte*.
M. Carthago nova. *Cartagena*.
Deinde Toletum, cui attributus totius Hispaniæ Primatus ann. 589. *Toledo*.
Gallecia, quæ tempore Theodemiri Suevorum Regis in duas Provincias Ecclesiasticas divisa est. *Gallizia, Asturia, Leo, Biscaglia, e parte di Portogallo verso Settentrione*. Sic fuit.
3. Prov. Bracarensis, cujus Metr. Bracara. *Braga in Portogallo*.
4. Lucensis.
Cujus Metr. Lucus Augusti, quæ posteà dignitatem Metropoliticam amisit. *Lugo in Gallizia*.

IN DIOECESI BRITANNIARUM
Sub Anglis, aliisque Nationibus.

Nella Gran BRETAGNA.

Britanniarum Primatus Episcopo DOROVERNENSI assignatus est, cui paruisse creduntur, intra veteres Imperii Romani fines, Provinciæ tres Ecclesiasticæ: extra eos Provinciæ duæ initio fuerunt.

1. Britannia Australis sive Prima: & Media sive Flavia Cæsariensis. *Regno di Kent, Essex, Vuest-sex, e Sussex: Ost-Angeln, e Mercia*.
M. Londinum. *Londra*.
Posteà tempore S. Gregorii Dorovernum, quæ & Cantuaria. *Cantorbery*.
2. Anglia Borealis, olim Maxima Cæsariensis. *Nortumbria*.
M. Eboracum. *York*.
3. Cambria, anteà Britannia Secunda. *Il Paese di Galles*.
M. Carleona, sive Legio secunda, aliàs Isca Silurum. *Caer.leon*.
Posteà Meneviam translata. *Santo David*. Prætereà.
4. Scotia, Cujus prisca Metropolis incerta. *Scozia*.
5. Hibernia. *Irlanda*.
M. Armacha. *Armach*.

IN

IN TRACTU ILLYRICI ORIENTALIS.

Nell' IMPERIO DEL TURCO IN EUROPA.

AC PRIMO IN DIOECESI MACEDONIÆ.

IN GRECIA O MACEDONIA E MOREA.

PRIMATUS THESSALONICENSIS.

Sub quo Provinciæ Civiles septem, Metropoles novem Ecclesiasticæ.

1. Macedonia 1. *La Macedonia verso il Mezzodì.*
M. Thessalonica, cujus Episcopus Sedis Apostolicæ Vicarius *Tessalonica*, vulgò *Salonichi*.
2. Macedonia 2. *Jamboli o Macedonia verso il Settentrione.*

(Quæ in Nov. 11. Primæ Justinianæ Primatui assignatur. Sed omittitur in Nov. 131. cap. 3.)

M. Philippi. *Filippo.*
3. Thessalia. *Tessaglia, Comenolitari.*
M. Larissa. *Larissa.*
4. Achaja, sive Græcia, quæ & Proconsularis. *La Morea e Livadia che propriamente sono la Grecia.*
M. Corinthus. *Corinto, Coranto.* Cui additæ Metropoles.
Patræ, *Patrasso*, Athenæ in Hellade. *Atene, in Turco Satine.*
5. Epirus vetus. *Larta, Janina, e Canina.*
M. Nicopolis. *Prevesa.*
6. Epirus nova. *Albania, Arnautili in Turco.*
M. Dyrrachum. *Durazzo.*
7. Creta insula. *L'Isola di Candia; in Turco, Kirit-ada.*
M. Gortyna. *Gortina.*

IN EJUSDEM ILLYRICI DIOECESI DACIÆ.

Nella SERVIA.

PRIMATUS ACHRIDANUS.

Achridem sive Achridam patriam suam Justinianus, à se instauratam, *Primam Justinianam* appellari jussit, eique sex Provincias Civiles assignari, quas & ejus Episcopo, Archiepiscopi, sive Primatis dignitate decorato, in sacris subjici voluit, huncque Vicarium in iis Romanæ Sedis constitui, quod à Vigilio Papa impetratum. *Nov.* 11. *& Nov.* 131. *cap.* 3.

M. Prima JUSTINIANA sive Achris, posteà Bulgarorum regia. *Justandil.*

1. Prov. Dacia Mediterranea, detracta ex veteri Mœsia. *Frontiera di Servia, e di Bulgaria, verso il Mezzodì.*

M. Sardica. *Triadizza, vicino a Sofia.*

2. Ripensis, sive Secunda, *Frontiera di Servia, e di Bulgaria, lungo il Danubio.*

Ex Mœsia quoque veteri decerpta, quæ an distincta in sacris à superiore fuerit, minùs compertum.

M. Ratiaria, *Aresar*, vel Aquæ *verso Zargena.*

3. Prævalis, seu Prævalitana. *Frontiera di Dalmazia e d'Albania.*

M. Scodra. *Scutari, in Turco Iscodar.*

4. Dardania. *La Servia Orientale, verso il Mezzodì.*

M. Scupi. *Uscup.*

5. Mœsia superior cum parte Pannoniæ Secundæ. *La Rascia o Servia Occidentale.*

Quam in Ecclesiæ politia disjunctam à Dacia pronunciare non est in promptu.

M. Viminacium, *Vvuczidema*, aliàs *Bidena*, aut Singidunum. *Zenderim.*

PATRI-

PATRIARCHATUS CONSTANTINOPOLITANUS,

Cui attributæ tres Diœceses, Thracia, Pontus, Asia: His accessit totum Illyricum Orientale, imò & Sicilia tandem cum Calabria, foventibus Græcis Cæsaribus Patriarchæ Constantinopolitani effrænatam ambitionem: Sed de his dictum in Patriarchatu Romano, ad quem reverà spectant.

IN DIOECESI THRACIARUM,

in ROMANIA, RUMELI in Turco.

M. CONSTANTINOPOLIS. *Constantinopoli*, vulgò *Stambol.*

Exarchatus HERACLEÆ.

In hac Diœcesi Provinciæ sex numerabantur.

1. Europa strictè sumpta. *La Romania Orientale, verso il Mezzodì.*
   M. Heraclea, aliàs Perinthus. *Eraclea*, vulgò *Iraclia.*
2. Thracia propriè dicta. *La Romania Occidentale.*
   M. Philippopolis. *Filippopoli*, v. *Felibe.*
3. Hæmimontus. *La Romania Orientale, verso il Settentrione, Zagorie.*
   Hadrianopolis. *Andrinopoli, T. Edrena.*
4. Rhodope. *La Romania Meridionale.*
   M. Trajanopolis. *Trajanopoli.*
5. Mœsia secunda, sive inferior. *La Bulgaria Orientale, verso il Mezzodì.*
   M. Marcianopolis. *Marcianopoli*, v. *Preslavia.*
6. Scythia, minor scilicet, cis Istrum. *Sirfia, Bulgaria Orientale verso il Settentrione.*
   M. Tomi. *Tomisvvar.*

Huc pertinebat Gothia.

Ad hanc quoque Diœcesin referebantur, extra Imperium Romanum, Russi.

IN DIOECESI PONTICA.

Nella NATOLIA SETTENTRIONALE.

Exarchatus CÆSAREÆ MAGNÆ.

In hac Diœcesi Provinciæ Civiles fuere duodecim ex dispositione Justiniani, conjunctis Paphlagonia cum Honoriade, & Ponto Polemoniaco cum Helenoponto; instituta prætereà tum Cappadocia tertia, & nova Justiniana, ex confiniis majoris, minorisquæ primæ Armeniæ ac Ponti Polemoniaci coagmentata; additisque Armenia magna & Lazica, qua Romanis sive Græcis parebant: At Metropoles Ecclesiasticæ plures fuere, unicuique conjunctarum Provinciarum servata sua Metropoli sacra, & ubique ferè servato Ecclesiæ statu, quo in quibusdam Provinciis jam plures Metropoles constitutæ fuerant.

1. Cappadocia prima. *Parte d'Aladula, e d'Amasia.*
   M. Cæsarea magna, anteà Mazaca. *Cesaria, Careser* in tabulis.
2. Cappadocia secunda. *Frontiera d'Aladula, e di Caramania.*
   M. Tyana. *Tiagna.*
3. Cappadocia tertia. *Frontiera d'Aladula, e di Kiangara.*
   M. Justinianopolis, aliàs Mocissus. *Mocissa.*
4. Armenia 1. *Sivas, e Tegian.*
   M. Sebastea. *Savstia, o Suvas.*
5. Armenia 2. *Bozoch.*
   M. Melitene. *Malattia.*
6. Galatia prima. *Kiangara verso il Settentrione, v. Gelas.*
   M. Ancyra. *Anguri.*
7. Galatia secunda, sive Salutaris. *Kiangara, verso il Mezzodi, e parte di Kiontaja.*
   M. Pessinus. *Possena.*
8. Bithynia. *Bursia*, v. *Osman-ili.*
   Metrop. Nicomedia. *Comidia. T. Isnighimid.* Huic additæ Nicæa, *Nicea, Isnich*, & Chalcedon, quæ etiam Justiniana. 3. *Calcedonia, Scutareto.*
9. Honorias, ab Honorio Imperatore dicta. *Bolli.*
   M. Claudiopolis. *Boli.*
10. Paphlagonia. *Roni*, aliàs *Flagania.*
    M. Gangra. *Cangria. T. Kiengar.*
11. Helenopontus, à Constantino de nomine matris Helenæ appellatus. *Amasia verso l'Occidente.*
    M. Amasea. *Amasia.*
12. Pontus Polemoniacus. *Amasia verso l'Oriente.*
    M. Neocæsarea. *Nicsar.*

Ad hanc Diœcesin spectabant Bosporani, & Zechi Scythiæ, ac Lazi Col-

Colchidis populi, quorum partem Justinianus subegit; & omninò extra Imperium *Alani*.

IN DIOECESI ASIANA.

Nella NATOLIA VERSO IL MEZZODI.

Exarchatus EPHESINUS.

Hæc Diœcesis Provincias Civiles undecim, at sacras Metropoles quatuordecim complectebatur.

1. Asia propria, seu Proconsularis. *Sarchan*, ò *Sarchiam*, aliis *Quiscon*.
   M. Ephesus. *Efeso*, rovinato.
2. Hellespontus, olim Mysia, & Phrygia minor. *Becsangil*.
   M. Cyzicus. *Cisico*.
3. Insulæ Cyclades. *Isole dell'Arcipelago intorno all'Asia minore*.
   M. Rhodus. *Rodi*.
   Huic adjecta
   Mitylene in Lemno. *Metelino*.
4. Lydia. *Carasia*.
   M. Sardis. *Sardia*.
5. Phrygia 1. seu Pacatiana, quibusdam Cappatiana. *Germian, verso il Mezzodi Occidentale*.
   M. Laodicæa ad Mæandrum. *Laodicea*, v. *Laudichia*.
   Eique addita Hierapolis Phrygiæ. *Seidisehheber*. *T*.
6. Phrygia 2. Salutaris. *Germian, verso il Greco, e p. di Kioutaja*.
   M. Synnada. *Sinada*.
7. Caria: cujus pars Borealis, Carophrygia dicta. *Aidin eli*.
   Metrop. Aphrodisias, è cujus ruinis crevit Stauropolis. *Apodisia*. *Santa Croce*.
8. Lycia. *Mentesia*.
   M. Myra. *Strumita*.
9. Pisidia. *Versac-eli*, parte della *Caramania largamente presa*.
   M. Antiochia Pisidiæ. *Antiochia di Pisidia*.
10. Lycaonia. *Cogni*.
    M. Iconicum. *Cogni*.
11. Pamphylia. *Settalia Orientale*, parte di *Caramania largamente presa*.
    M. Sida. *Scandelor*, ò *Satalia vecchia*.
12. Pamphylia altera. *Satalia Occidentale*.
    M. Perge: postea Syllæum, tandem Attaliam translata. *Pirgi*.

PATRIARCHATUS ALEXANDRINUS.

IN DIOECESI ÆGYPTI.

In EGITTO, v. EL-CHIBET.

Conſtabat hic Patriarchatus, intra Imperii limites, Ægyptiaca Diœceſi, quæ tempore Juſtiniani diviſa erat in novem Provincias.

1. Ægyptus prima. *Errif verſo l'Occidente.*
M. Alexandria. *Alexandria di Egitto*, v. *Scanderia.*
2. Ægyptus II. in occidua Niliaci Delta regione. *Errif verſo l'Oriente.*
M. Cabaſa. *Mahatelimi.*
3. Auguſtamnica, partim intra, partim extra Delta. *Bechria verſo l'Oriente e'l Settentrione.*
M. Peluſium. *Berelles, vicino a Belbais.*
4. Auguſtamnica II. *Bechria verſo l'Occidente e'l Mezzodì.*
M. Leontopolis. *Leonton.*
5. Arcadia, dicta ab Arcadio Imperatore, olim Heptanomis. *L'Egitto intorno e ſopra il Cairo.*
M. Oxyrinchus Entre. *Dealmarath, e Palema.*
6. Thebais I. *Sabid, verſo il Settentrione.*
M. Antinoe. *Anthios.*
7. Thebais II. *Sabid, verſo il Mezzodì.*
M. Ptolemais Hermii. Vers *El-Fium.*
8. Lybia ſuperior, ſeu Pentapolis, anteà Cyrenaica. *Barca verſo l'Occidente.*
Ptolemais Pentapoleos. *Tolometta.*
9. Libya ſecunda, Inferior, ſive Marmarica. *Barca, verſo l'Oriente.*
M. Darnis. Pres de *Bonandria.*

Extra Romanum Imperium, Alexandrinum Patriarcham reſpiciebant Æthiopes, ſub Primate ſive Catholico ſuo, & ex parte Indi atque Arabes.

PATRIARCHATUS
ANTIOCHENUS
IN DIOECESI ORIENTIS:
Nel LEVANTE O SORIA, ARAB. SCHAM.

Hæc Diœcesis (præter Palæstinas) habebat Provincias tredecim, quæ Antiocheno Patriarchæ parebant.

1. Syria I. *La Soria, verso il Maestro.*
M. Antiochia, sive Theopolis. *Antiochia, v. Antachia,* rovinata.
2. Syria II. Salutaris, pars Cœles, ut & superior. *Soria, al Mezzodì della precedente nelle terre.*
M. Apamea. *Hama,* ou *Hamous.*
3. Theodorias, à Justiniano, ut puto, instituta de nomine Theodoræ uxoris. *La Soria, verso il Mezzodì della prima, lungo il mare.*
M. Laodicæa. *Lica.*
4. Phœnicia propria, Paralia scilicet, sive Maritima. *La Fenicia, v. Founiki.*
M. Tyrus. *Sor.*
Cui adjecta Berytus. *Bairut.*
5. Phœnicia Libani. *La Soria, intorno à Damasco.*
M. Damascus. *Damasco; Arab. Scham.*
6. Euphratensis, anteà Comagene. *La Soria, verso il Nord-Est, lungo l'Eufrate.*
M. Hierapolis. *Non lungi d'Aleppo.*
7. Arabia, Petræa scilicet. *Barraab.*
M. Bostra. *Bussereth.*
8. Cilicia prima. *La Caramania maritima, verso il mezzo.*
M. Tarsus. *Tarso. T. Tersisch.*
9. Cilicia secunda. *La Caramania Orientale, e Settentrionale.*
M. Anazarbus. *Acsar.*
10. Isauria. *Sauria, parte Occidentale della Caramania.*
M. Seleucia Isauriæ. *Selekia.*
11. Cyprus insula. *L'Isola di Cipro. T. Couprus-ada.*
M. Constantia Cypri, aliàs Salamina; posteà Justiniana secunda. *Constanza, rovinata, vicino a Famagosta.*

Trans Euphratem.

12. Osrhoene, anteà Adiabene. *Il Diarbecher verso l'Occidente.*
M. Edessa. *Orfà. Ar-Rhoais.*
13. Mesopotamia. *La maggior parte del Diarbecher.*
M. Amida. *Cara-Hemit.*

Pranot. Canonic. Doujat.

Huc pertinebant extra Romanum solum Iberia, Armenia major, cum Catholico sive universali Præsule suo, qui post Patriarcha dictus: Persis item, ubi Catholicus Seleuciæ Parthorum seu Ctesiphontis; *Bagdat*, cæteræque nationes ad Indiam usque.

PATRIARCHATUS HIEROSOLYMITANUS IN PALÆSTINA.

IN TERRA SANTA.

M. HIEROSOLYMA, aliàs Ælia. *Jerusalem*, *Arab.Kouts-Scherifi.*

Huic Patriarchæ assignata fuit Palæstina triplex, id est in tres Provincias divisa, quæ anteà parebat Antiocheno.

1. Palæstina prima. *Judea, Samaria, e parte di Galilea.*
M. Cæsarea Palæstinæ. *Cesarea*, v. *Caisar*.
2. Palæstina secunda. *Galilea Orientale, e Paese oltre il Giordano.* v.*Bidumi*.
M. Scythopolis anteà Nyssa. *Bethsan*.
3. Palæstina tertia, salutaris. *Parte d'Idumea, Arabia Petrea, e Giudea Meridionale.*
M. Petra. *Montereal*, v. *Crach*.

II.

INDEX CONCILIORUM, UNIVERSALIUM omnium ; Localium autem omnium quorum Collectores Canonum meminere, aliorumque aliquot Celebriorum ad Seculum usque 12.

Adjiciuntur ad pleniorem notitiam, vulgaria singulorum nomina, *tempora, & loca Pranotionum in quibus de unoquoque agitur.*

Inserta sunt præcipua quædam *Conciliabula* charactere Italico distincta, tum & alia *Opera* Canonibus immixta quæ Asterisco prænotantur.

Nota 1. Concilia Generalia literis majusculis scribi.

Nota 2. quæ *apud* aliquam Civitatem sive locum habita dicuntur, ea in ordine initialis sive primæ cujusque loci literæ quærenda esse.

A

B

C

Con-

D

E

F

GABI-

G

H

I

L

LATE-

M

N

O

P

Q

R

Re-

S

Sardi-

V

III.

INDEX ALPHABETICUS ROMANORUM PONTIFICUM.

A

Numero sive ordine.	
LXXVII.	ADEODATUS, iniit an. 671. sedit annos 7. mens. 2. dies 17.
	Adrianus, vide Hadrianus.
LVIII.	Agapetus I. iniit 511. sedit mens. 10. d. 14. aut 18.
CXXX.	Agapetus II. iniit 946. sedit an. 9. men. 7. d. 19.
LXXX.	Agatho, iniit 678. sedit an. 3. men. 6. dies 25. Vide Prænot. pag. 211.
VII.	Alexander I. iniit 119. sedit an. 10. men. 5. dies 20. vide Prænot. pag. 185.
CLIV.	Alexander II. iniit 1061. sedit an. 11. dies 22. v. Prænot. pag. 217.
CLXVIII.	Alexander III. iniit 1159. sedit an. 21. men. 11. dies 22. v. Prænot. pag. 220.
CLXIX.	Alexander IV. iniit 1254. sedit an. 6. mens. 5. dies 4. v. pag. 222.
CCIV.	Alexander V. in. 1409. sedit mens. 10. dies 8.
CCXIV.	Alexander VI. in. 1492. sedit an. 11. dies 8.
CCXXXVII.	Alexander VII. iniit 1655. s. an. 12. men. 1. dies 15.
CCXLI.	Alexander VIII. iniit 1689. an. 1. m. 3. d. 25.
V.	Anacletus I. iniit 101. s. an. 9. men. 3. dies 10. v. pag. 184.
	Anacletus II. seu Petrus Leonis, Antipapa, 1130.
XL.	Anastasius I. in. 398. s. an. 4. men. 1. dies 13. v. pag. 198.
LI.	Anastasius II. in. 496. s. an. 1. men. 11. d. 23. v. p. 203.
CXXI.	Anastasius III. iniit an. 910. s. an. 2. mens. 2.
CLXVI.	Anastasius IV. in. 1153. s. an. 1. men. 4. d. 24.
XII.	Anicetus iniit 165. s. an. 7. men. 8. dies 24. v. pag. 187.
XX.	Anterus iniit 235. s. mens. 1. vide pag. 190.

B

LXIII.	BENEDICTUS I. iniit 573. sedit an. 4. mens. 2. dies 15. vide Prænot. pag. 208.
LXXXII.	Benedictus II. iniit 684. men. 8. dies 17. vide pag. 212.
CVI.	Benedictus III. 855. an. 2. men. 6. dies 10.
CXVII.	Benedictus IV. 905. per aliquot menses.
CXXXII.	Benedictus V. 964. an. 1. circiter.
CXXXV.	Benedictus VI. 972. an. 1. mens. 3. dies aliquot.
CXXXVI.	Benedictus VII. 975. an. 9.
CXLIV.	Benedictus VIII. 1013. an. ferè 12.

C

Con-

LXXIII.	Joannes IV. 640. an. 1. menſ. 9. dies 6.
LXXXIII.	Joannes V. 685. an. 1. dies 11.
LXXXVI.	Joannes VI. 701. an. 3. men. 2. dies 12.
LXXXVII.	Joannes VII. 705. an. 2. men. 7. dies 17.
CIX.	Joannes VIII. iniit 872. ſedit an. 10. diem unum.
CXVI.	Joannes IX. iniit 901. ſedit an. 3. dies 15.
CXXIII.	Joannes X. 913. an. 15.
CXXVI.	Joannes XI. 931. an. 4. men. 10.
CXXXI.	Joannes XII. 955. an. 9. aut 10.
CXXXIII.	Joannes XIII. 965. an. 6. men. 11. dies 5.
CXXXVII.	Joannes XIV. 984. an. 1. & aliquot menſ.
CXXXVIII.	Joannes XV. 985. an. 10. men. 4. dies 12.
	Joannes XVI. Antipapa.
CXLI.	Joannes XVII. 1003. menſes 5.
CXLII.	Joannes XVIII. 1003. an. 5. men. 7. dies 28.
CXLV.	Joannes XIX. 1024. an. 9. menſ. 8.
	Joannes XX. Antipapa, 1043. *ideoque omiſſus.*
CLXXXV.	Joannes XXI. 1276. men. 8. dies 8.
CXCIV.	Joannes XXII. 1316. an. 18. men. 3. dies 28. pag. 224.
CCV.	Joannes XXIII. 1410. an. 2. dies 15.
	Joannes Diaconus Antipapa, 844.
XXXVI.	Julius I. 326. an. 15. men. 5. dies 17. pag. 195.
CCXVI.	Julius II. 1502. an. 9. men. 3. dies 21.
CCXXI.	Julius III. 1550. an. 5. men. 1. dies 16.

L

CXXII.	LANDUS iniit 912. ſedit aliquot menſes.
	Laurentius Antipapa quartus, 498.
XLVI.	Leo I. iniit 440. ſedit annos 20. men. 11. v. pag. 201.
LXXXI.	Leo II. 683. menſ. 10. dies 14. v. pag. 211.
XCVIII.	Leo III. 795. an. 20. men. 5. dies 17. v. pag. 214.
CV.	Leo IV. 847. an. 8. menſ. 3. dies 5. v. pag. ead.
CXVIII.	Leo V. iniit 906. ſedit dies 40.
CXXIV.	Leo VI. 928. menſ. 6. dies 15.
CXXVII.	Leo VII. 938. an. 3. men. 6.
	Leo VIII. ab Othone intruſus, 962.
CL.	Leo IX. 1049. an. 5. men. 2. dies 7. pag. 216.
CCXVII.	Leo X. 1513. an. 8. dies 20.
CCXXXII.	Leo XI. 1605. dies 27.
XXXVII.	Liberius 352. an. 15. men. 4. dies 2. pag. 196.
II.	Linus 67. an. 11. men. 2. dies 23. pag. 182.
XXIII.	Lucius I. 253. an. 1. men. 4. pag. 191.
CLXIV.	Lucius II. 1144. men. 11. dies 14. pag. 219.
CLXIX.	Lucius III. 1181. an. 4. men. 2. dies 18. 220.

M

N

P

ROMA-

R

ROMANUS *Galesinius Antipapa*, 897.

S

T

V

X

Z

IV.

CATALOGUS SIVE INDEX
Chronologicus Episcoporum *Byzantii* & Patriarcharum CONSTANTINOPOLEOS, partim ex Nicephoro, partim ex Jure Græco-Romano aliisque scriptoribus.

1. ANDREAS Apostolus Evangelii apud Byzantium præco, oratorium extruxit in Argyropoli. Ordinavit Episcopum Urbis illius Stachyn, cujus meminit Paulus in Epistola ad Romanos. Seculo I.
2. *Stachys* jam dictus, qui in Episcopatu vixit annos 16.
3. *Onesimus*, Philemonis servus, annos 14.
4. *Polycarpus*, annos 17.
5. *Plutarchus*, annos 16. } Omissis à Scaligero, Nicephori exscriptore. Seculo II.
6. *Sedecion*, sive Sedecias, annos 9. }
7. *Diogenes*, annos 15. }
8. *Eleutherius*, annos 7.
9. *Felix*, annos 5.
10. *Polycarpus*, (qui à quibusdam omittitur) annos 17.
11. *Athenodorus*, seu Athenogenes: hic alteram ædem extruxit in loco dicto Elæa, ubi Synaxes habebat, annos 4.
12. *Euzoius*, annos 16.
13. *Laurentius*, annos duos, menses 6.
14. *Alypius*, annos 13. menses 6.
15. *Pertinax*, vir consularis. Hic aliam ædem extruxit in loco maritimo, quem Sycas vocant (hodie Pera, sive Galata) eique ædi Irenes sive Pacis nomen indidit. Sedit annos 19.
16. *Olympianus*, annos undecim. Seculo III.
17. *Marcus*, annos 13.
18. *Cyriacus*, annos 16.
19. *Castinus*, sive Cestenus, qui sanctæ Euphemiæ, tunc martyrium passæ, ædem condidit in loco cui nomen Petrium; sedit annos 7.
20. *Titus*, sive Taratus Citites, annos 35. menses 6.
21. *Domitius*, sive Domitianus, frater Probi Imperatoris, annos 24. aliis 21. menses 6.
22. *Probus*, ejusdem Domitii filius, annos 12.

Hi fue-

Seculo IV.

Hi fuere Episcopi Byzantini ante Constantinum, sub quo cepit Metrophanes, quem Græci primum Patriarcham Constantinopolitanum jactant.

1. *Metrophanes*, prædicti Domitii filius, Probi Episcopi frater & Probi Imperatoris fratris filius, cepit circa annum 314. sedit annos 10. atque Alexandrum sibi substituendum curavit.
2. *Alexander*, imperante eodem Constantino Magno, cepit anno, ut volunt, 317. sedit annos 23.
3. *Paulus*, Confessor dictus, quia diem obiit in confessione, intra altare strangulatus: cepit anno 340. sæpiùs sede sua depulsus à Constantio Imperatore, semel restitutus per Constantem.
4. * *Eusebius*, Arianus intrusus, primùm Beryti, dein Nicomediæ, postea Constantinopolis antistes, translatus à Constantio anno 340. ejecto Paulo, sedit annos 2.
5. * *Macedonius* Presbyter ejusdem Ecclesiæ, qui ab oppugnando Spiritu sancto Pneumatomachi cognomen tulit, electus ab Arianis anno 342. introducitur à Constantio anno 351. abdicatur in Concilio Constantinopolitano ab Acacio, anno 359.
6. * *Eudoxius* Arianus, priùs Germaniciæ, deinde Antiochiæ Episcopus, translatus Constantinopolim à Constantio, anno 359.
7. *Evagrius* Orthodoxus, ordinatus ab Eustathio Antiocheno an. 370. sed à Valente Imperatore in exilium actus.
8. * *Demophilus*, Semiarianus, qui priùs fuerat Berrhœæ in Thracia Episcopus, intruditur à Constantio anno 378. sedit annos undecim, menses 5.
9. *Gregorius* Theologus, qui & *Nazianzenus*, sub Theodosio magno, cepit 378. ac post annos 3. ad sua rediit, sæpiùs turbatus ab Arianis, à quibus adversus eum intrusus *Maximus* Alexandrinus, ex Philosopho *Cynico* Arianus.
10. *Nectarius*, Magistratum gerens, & adhuc Catechumenus, Arcadio Imperatore, à centum & quinquaginta sanctis Patribus Concilii Constantinopolitani simul baptizatus ac consecratus Episcopus, anno 381. sedit annos 16. menses 3. aliis 6.
11. *Joannes*, presbyter Antiochenus, cognomento *Chrysostomus*, anno 398. sedit annos 5. menses 6. deinde in exilium actus.

Seculo V.

12. *Arsacius* Presbyter, Nectarii frater, cepit an. 404. sedit annos 2.
13. *Atticus* Presbyter, sub Theodosio Juniore creatus, an. 405. vivente adhuc Chrysostomo exule, sedit annos 20.
14. *Sisinnius* cepit 426. sedit annum 1. menses 10.
15. * *Nestorius* ex Monacho & Presbytero Antiocheno, frater Nectarii, hæresiarcha: cum Christum Deum esse negaret, apud Oasim exulare jussus: cepit an. 428. sedit annos 3. menses 2.
16. *Maximianus* Presbyter Constantinopolitanus, cepit an. 431. sedit annos 2. menses 5.
17. *Proclus*, priùs Cyzici Episcopus ordinatus, cepit anno 434. sedit annos 12. menses 3.
18. Sanctus *Flavianus*, Presbyter, à Dioscoro ejectus in Synodo latrocinali

cinali Epheſina, cepit an. 446. ſedit annos duos, menſes 10.

19. * *Anatolius* Presbyter, Apocriſiarius Dioſcori, ſub Marciano & Leone Magno, cepit an. 449. ſedit annos 8. menſes 8.

20. *Gennadius*, anno 458. Is adorandi gratia Hieroſolymam profectus, in reditu obiit in Cypro: ſedit annos 13. menſes 2.

21. * *Phraitas*, ſive Flabitas: Presbyter ſanctæ Teclæ apud Sycas, ſub Zenone, cepit 471. ſedit menſes 3. dies 7.

22. * *Acacius* Presbyter Orphanotrophus, hæreticus, ſub Anaſtaſio, cepit an. 471. ſedit annos 17. menſes 9. mortuus in anathemate.

23. *Euphemius*, Ptochotrophus, cepit anno 489. ab Anaſtaſio Imperatore expulſus, ſedit annos 6. menſes 6.

24. *Macedonius*, Scevophylax id eſt vaſorum cuſtos, ann. 495. qui ſimiliter ejectus eſt poſt annos 16.

25. * *Timotheus* Scevophylax, ſub Anaſtaſio & Juſtino, cepit ann. 511. annos 6. & menſes 7. Seculo VI.

26. *Joannes* Cappadox, Presbyter & Syncellus ejuſdem Eccleſiæ, ſub Juſtino, cepit anno 517. ſedit annum unum, menſes 10.

27. *Epiphanius* Presbyter & Syncellus, ſub Juſtino & Juſtiniano, cepit 520. ſedit annos 16. menſes 3.

28. * *Anthimus* Trapezuntius Epiſcopus, an. 534. cui à Concilio Menæ contra Severum, dignitas adempta eſt poſt menſ. 10.

29. *Menas*, Presbyter & Xenodochus, Hoſpitii peregrinorum Sampſonici Præfectus, cepit an. 536. ſedit annos 16. men. 6.

30. *Eutychius* Presbyter & Monachus in Monaſterio Amaſiæ, an. 553. interfuit quintæ Synodo Oecumenicæ, ejectus à Juſtiniano: ſedit an. 12. menſ. 2.

31. * *Joannes* 3. Presbyter Antiochenus, è numero Scholaſticorum ſive Advocatorum, intruſus an. 564. ſedit annos 12. menſ. 7.

* *Eutychius* iterum, an. 578. ſub Juſtino Juniore reſtitutus, ſedit ann. 4. menſ. 6.

32. * *Joannes* 4. Diaconus Conſtantinopolitanus, *Jejunator* dictus, temporibus Tiberii, cep. an. 583. ſedit annis 13. menſ. 5.

33. * *Cyriacus*, Presbyter Eccleſiæ ejuſdem, & Oeconomus, an. 596. ſedit ſub Mauricio & Phoca annos fermè 11.

34. * *Thomas* Diaconus Eccleſiæ ejuſdem, & Sacellarius, circa annum 607. ſedit annos 2. menſes 7. Seculo VII.

35. * *Sergius* Diaconus Eccleſiæ ejuſdem, Monothelita, ut & ſequentium plerique, anno 609. ſub Heraclio Imperatore, ſedit annos 30. circiter.

36. * *Pyrrhus*, Presbyter ejuſdem Eccleſiæ, Monachus & Monaſteriorum Magiſter Chryſopoli, anno 639. orta ſeditione ſeceſſit poſt an. 2. menſ. 9. dies 9.

37. * *Paulus* 2. Presbyter ejuſdem Eccleſiæ & Oeconomus, anno 642. ſedit annos fermè 10.

* *Pyrrus* reſtitutus anno 652. ſedit menſ. 4. dies 23.

38. * *Petrus*, Curator accipiendis hoſpitibus in eadem Eccleſia, an. 653. ſedit annos 2. menſes 3. ſub Conſtante Heraclii nepote.

39. * *Thomas* 2. Diaconus ejuſdem Eccleſiæ & Chartarum cuſtos, anno 656. ſedit annos 2. menſ. 7.

40. * *Jo-*

40. * *Joannes* 5. Presbyter Scevophylax, an. 658. sedit an. 5. mens. 9.

41. *Constantinus* 1. Diaconus, Scevophylax, & Oeconomus, ann. 664. Orthodoxus, sedit anno 1. mens. 2. diebus 7. sub eod. Constante; deinde expulsus est.

42. *Theodorus* Presbyter, ejusdem Ecclesiæ syncellus & custos Vasorum, Monothelita, anno 666. ejectus post annos 12. mens. 3.

43. *Georgius Cyprius* Presbyter, syncellus & Scevophylas, anno 678. sub Constantino Pogonato Constantis filio, sedit annos 3. mens. 3. Catholicus interfuit sextæ Synodo Oecumenicæ.

* *Theodorus Syncellus*, iterum restitutus ann. 682. sedit anno 1. & mens. 10.

44. *Paulus* 3. Laicus, à secretis, anno 684. sedit annos 7.

45. * *Callinicus*, Presbyter & custos Vasorum Blachernis, anno 691. autor Synodi Quinisextæ in Trullo: sedit annos 12. oculis orbatus & Romam relegatus à Justiniano Rhinotmeto.

Seculo VIII. 46. * *Cyrus* Presbyter & Monachus Insulæ Amastridis, anno 703. sedit annos 9. expulsus à Philippico.

47. * *Joannes 6.* Monachus Diaconus, & Chartarum custos, an. 712. sedit annos 3.

48. *S. Germanus* Episcopus Cyzici, & confessor, an. 715. sedit an. 14. mens. 5. dies 7. ejicitur ab impio Leone Isauro.

49. * *Anastasius*, Presbyter & syncellus, Iconoclasta, anno 730. sedit annos 24. sub eodem Leone & Constantino Copronymo.

50. * *Constantinus* 2. Monachus, & Episcopus Syllæi, anno 754. intrusus à Copronymo: sub quo habita Pseudosynodus septima contra Imagines: sedit annos 12. Pulsus in exilium ab eodem Imperatore, deinde capite truncatus.

51. * *Nicetas*, Presbyter sanctorum Apostolorum, & Monasteriorum Magister, Eunuchus, anno 766. sedit annos 13. mens. 4.

52. *Paulus Cyprius*, confessor, anno 780. Orthodoxus: sedit annos fermè 4.

53. *Tarasius*, à secretis & Laicus, anno 784. Catholicus & propugnator Sanctarum Imaginum, sedit annos 22.

Seculo IX. 54. *Nicephorus* à secretis, Monachus factus, anno 806. expulsus ab impio Leone Armeno ob defensionem imaginum: sedit annos 9.

55. * *Theodotus* Melissenus, cognomento *Cassiteras*, Iconomachus, intrusus à Leone Armeno anno 814. sedit annos 6.

56. *Antonius* Episcopus Sylæi, qui & *Casimatas*, sub finem ejusdem Leonis & sub Michaele ejus filio, anno 823. sedit an. 13.

57. * *Joannes 6.* sive Janes Synerosiotes: Presbyter & syncellus, anno 834. sedit annos 9. Iconomachus sub Theophilo, depositus.

58. *Methodius* Homologeta seu confessor, Imaginum cultor, anno 842. sedit annos 5. mens. 4.

59. *Ignatius* Monachus, Michaelis Trauli Imp. filius, Eunuchus, anno 847. sedit annos 11. mens. 5.

Hactenus Nicephorus.

60. *Photius* senator, & ex Secretario factus Monachus, atque exacto Ignatio, Patriarcha, anno 859. sedit annos circiter 8. imperantibus Michaele tertio & Basilio Macedone, à quo abdicare coactus est, in

est in Synodo quarta œcumenica, jam anno 867. depositus.

Ignatius restitutus, eodem Macedone regnante, anno 867. sedit annos 11.

Photius, mortuo Ignatio restitutus iterum regnante Leone Philosopho, an. 878. Autor Schismatis præcipuus, sedit annos 8.

61. *Stephanus*, Imperatoris Basilii filius, Leonis Sexti cognomento Philosophi frater, an. 886. sedit ann. 3.

62. *Antonius* Secundus *Cauleas*, eodem Leone Imperante, an. 888. sedit annos 2.

63. *Nicolaus*, anteà *Mysticus*, (quod nomen erat dignitatis palatinæ) eodem Leone regnante, an. 890. solio dejectus post annum.

64. *Euthymius*, ex Monacho, & syncello, an. 901. sedit ann. 10. mens. 6. pulsus & in exilio mortuus. **Seculo X.**

Nicolaus Mysticus, restitutus anno 911. sedit an. 19.

65. *Stephanus* Metropolitanus Amaseæ, 930. sub Romano Lecapeno sedit an. 2. mens. undecim.

66. *Trypho* Monachus, an. 933. Imperante Romano eodem, Patriarcha ad tempus, donec Theophylactus sequens adolesceret, administravit annis 11.

67. *Theophylactus* Lecapeni filius, an. 944. consecratus, sedit annis 12. dies 25.

68. *Polyeuctus* Eunuchus, an. 956. Imperante Constantino 8. Romani filio, præfuit annos 14. mens. 5.

69. *Basilius Scamandrenus* Monachus anno 970. sub Joanne Zimisce. Sedit an. 4. depositus ob crimen.

70. *Antonius* Tertius Monachus *Studites*, an. 975. eodem Zimisce, & post eum Basilio Juniore & Constantino Porphyrogenito fratribus Imperantibus: abdicat anno sequenti, & vacat sedes annis 4.

71. *Nicolaus* Secundus *Chrysoberges*, an. 981. iisdem Augustis, s. an. 12. me. 8.

72. *Sisinius* Secundus Magister, an. 995. iisdem Imperantibus, sed. an. 3.

73. * *Sergius*, aliàs Eulogius, Abbas Cœnobii Manuelis, an. 998. iisdem Imperantibus: sedit an. 20. stirpe & secta conjunctus cum Photio.

74. *Eustathius* Archipresbyter Ecclesiæ Aulicæ, cujus extant doctissimi in Homerum Commentarii & alia, an. 1019. regnantibus iisdem Augustis, sedit an. 6. **Seculo XI.**

75. *Alexius Studites* sive Ecclesiarches Mansionis Studiatæ, ann. 1025. sub Constantino Basilii fratre, & Michaele Paphlagone & aliis: sedit annis 18.

76. *Michael Cerularius* anno 1043. sub Constantino Monomacho sedit an. 15. Latinis admodum infensus. Tandem ab Isaacio Comneno pulsus.

77. *Constantinus* Tertius, *Lychudes*, protovestiarius, an. 1058. sub Isaacio Comneno & Constantino Duca, annos ferè 7.

78. *Joannes* Septimus *Xiphilinus*, an. 1065. sub eodem Constantino Duca, & sequentibus: ejus est Epitome Dionis: sedit an. 13. mens. 6.

79. *Cosmas* Monachus Hierosolymitanus, anno 1078. sub Nicephoro Boloniate: sedit an. 7. mens. 6.

80. *Eustratius* sive *Eustathius* Secundus cognomento *Garidas*, an. 1086. Alexii Comneni tempore, sedit an. 3.

81. Ni-

81. *Nicolaus* tertius Monachus *Grammaticus* ann. 1089. ejusdem Alexii tempore; sedit ann. 23. mens. 3. licèt aliter numerum augeat series Græco-Romana. Hunc Baronius cum Nicolao Muxalone confundere videtur.

Seculo XII. 82. *Joannes* Octavus Hieromnemon, cognomento *Chalcedonius*, ann. 1113. sub eodem Alexio & Calo Joanne, sedit annos 23. (legendum puto annos 2.)

83. *Leo Stypiota*, an. 1115. sub eodem Joanne Comneno, qui Calo Joannes, an. 8. men. 8.

84. *Michael* Monachus *Oxites*, cognomento *Curcuas*, circa an. 1123. sub eod. sedit anno 2. mens. 8.

85. *Cosmas* Secundus *Atticus* an. 1126. sub eod. Principe, mens. 10. Postea ejectus est, & Ecclesia vidua mansit menses 10.

[82.–85.] Hi omittuntur à Baronio.

86. *Nicolaus* Quartus Monachus, *Muzalo* dictus, circa an. 1127. sub eodem Imperatore: cum in Patriarchatu exegisset ann. 3. menses 4. ei renuntiavit.

87. *Theodotus*, aliis *Theodosius*, Monachus & Abbas Monasterii Sanctæ Resurrectionis, anno 1131. sub eodem Joanne Comneno, annis 3.

88. *Neophytus* inclusus, ex Monasterio Evergetidis, anno 1134.

89. *Constantinus* 4. *Chliarenus*, Diaconus & sacelli Præfectus, circa annum 1135. sedit annos circiter 13.

90. *Lucas* Monachus *Chrysoberges*, anno 1148. sedit annos 18.

91. *Michael* 3. *Anchialius*, Diaconus, & sacelli Præfectus, ac Princeps Philosophorum, anno 1167. sedit an. 8. aut paulò ampliùs.

92. *Charito* Monachus Monasterii Manganorum, anno 1177. menses undecim.

93. *Theodosius* Monachus, oriundus ex Antiochia, qui diu in colle S. Auxentii asceticam vitam duxerat, anno 1178. post annos 3. renuntiavit aut abdicatus est.

94. *Basilius* 2. *Camaterus*, Chartophylax & Hypertimus, an. 1182. sedit an. 2. mens. 7. postea depositus.

95. *Nicetas Mundanes*, magnus Sacellarius, anno 1185. sedit annos 6. menses totidem, remotus ab Imperatore.

96. *Leontius* Monachus, Diaconus & Præfectus Monasterii SS. Apostolorum ad collem S. Auxentii, 1191. & post menses 7. abdicatus est.

97. *Dositheus*, Monachus Studita, primùm Hierosolymitanus, deinde Constantinopolitanus Patriarcha creatus ab Isaacio Angelo Imperatore ob falsa vaticinia, anno 1192. ac brevi deturbatus.

98. *Georgius* 2. *Xiphilinus*, magnus vasorum custos, anno 1193. sedit an. 6. menses 10. vacavitque sedes menses undecim.

99. *Joannes* 9. *Camaterus*, Diaconus & Chartularius, an. 1199. eod. Alexio Imperante, præfuit annos 5. mens. 8. dies 7. usque ad captam à Latinis Constantinopolim: vixitque post urbem expugnatam, annos 2. menses 2. dies 14. obiit apud Didymotichum: vacavitque sedes annum 1. menses 10.

LATINIS CONSTANTINOPOLI
Imperantibus Patriarchæ fuere.

Seculo XIII.

LATINI.

1. *Thomas Maurocenus* Venetus, primus Latinorum Patriarcha Constantinopolitanus, ann. 1204. Balduino Flandro & Henrico Imperatoribus.

2. *Matthæus*, anno 1211. sub Henrico, Petro, & Roberto Imperatoribus, sedit annos 19.

3. *Nicolaus*, an. 1230. sedit paulò ultra annos 20.

4. *Pantaleon Justinianus*, ann. 1251.

GRÆCI.

100. *Michael 4. Saurianus*, Magnus Sacellarius, anno 1208. sub Theodoro Lascari, sedit Nicææ in Asia minori, circiter annos 6. vacavit sedes menses 10. cum dimidio.

101. *Theodorus 3. Irenicus* Chartularius & Princeps Philosophorum, *Cupas* etiam dictus, anno 1214.

102. *Maximus* Abbas Monasterii Vigilantium, an. 1215. mens. 8.

103. *Manuel Charitopulus*, aliis *Michael*, ann. 1216. sedit annis 5. menses 6.

104. *Germanus* 2. Monachus anno 1222.

105. *Methodius* 2. anno 1240. mens. 3.

Manuel sive *Michael*, iterum annos 14.

106. *Germanus* 3. anno 1254. brevi pulsus.

107. *Arsenius Autorianus*, anno 1255. annos 4.

108. *Nicephorus Blemmydes*, priùs Ephesinus Episcopus, ann. 1260. brevi mortuus.

Arsenius iterum evectus, iterumque pulsus an. 1261.

Pulsis Constantinopoli Latinis, alii post Pantaleonis obitum, titulo Patriarcharum Constantinopolitanorum à Romanis Pontificibus ad hæc usque tempora donati, nudum sine re nomen habuere.

Apud Græcos Patriarcharum honore potiti sunt

109. Dejecto Arsenio, *Germanus*, aliis *Georgius*, Adrianopolitanus antea Episcopus, anno 1261. ipse quoque post annum ejectus.

110. *Josephus*, Monasterii præfectus in Gallesio monte, vita admirabilis & Confessionis corona decoratus, anno 1262.

Hic desinit series Græca.

111. † *Joannes Becus* concors Latinis, 1274.
Josephus iterum, circa annum 1284. excessit post annum unum, menses 6.
112. *Gregorius* 4. ann. 1288. loco motus post annum quoque 1. menses 6.
113. *Athanasius* anno 1290. expulsus cum sedisset annos fermè 4.
114. *Joannes* 11. Monachus, circa annum 1296. abdicatus est post annos 4. aut paulò ampliùs.

Seculo XIV. *Athanasius* rursus vocatus anno 1302. & post annos 6. ac menses totidem rursum depulsus.
115. *Niphon* Monachus, an. 1309. post annos 4. sede Patriarchali dejectus ob crimen.
116. *Joannes* 12. *Glycys* cognomento, ex *Logotheta* dromi, uxore Monacham profitente, factus Patriarcha, circa ann. 1315. post an. 4. secessit.
117. *Gerasimus* Monachus, anno 1320. intrusus.
118. *Isajas* imperitus, & facinorosus Monachus montis Atho, ann. 1322.
119. † *Joannes* 13. anno 1331. Latinorum dogmatum assertor, ideoque exautoratus.
120. *Isidorus* Monachus, 1347.
121. *Callistus* Monachus Cœnobii Iberorum in monte Atho, circa annum 1350. à Joanne Cantacuzeno Imperatore suffectus in locum Isidori mortui.
122. *Philotheus* Heracleæ Archiepiscopus, anno 1354. ejecto Callisto.
123. *Macarius* Monachus anno 1375. sedit annos 2. mens. 7. dies 6. postea restitutus est, ut & Philotheus.
124. *Nilus* itidem Monachus, anno 1378. sedit annos 20.
125. *Antonius* 4. Monachus, anno 1398.
126. *Callistus* 2. 1403. sedit annos 13.
127. *Euthymius* 2. 1416.
128. * *Josephus* 2. ex Metropolita Ephesino, anno 1416. cujus initia Onuphrius refert ad annum 1419. obiit in Concilio Florentino, post subscriptam cum Latinis concordiam.
129. *Gregorius* 3. *Hieromonachus* anno 1440. sanctimonia & Prophetiæ dono clarus, abdicavit prænuntiato Imperii interitu.

Anno Christi 1452. capta est Constantinopolis à Mahumete 2. Turcarum Imperatore, quæ gens adhuc Orientis Imperium obtinet.

Gennadius Scholarius, Urbe expugnata 1. Patriarchâ, Græcis à Latinorum unione distractis, schisma renovavit, in quo perseverarunt ejus successores. Horum res nobis parum notæ, nomina ipsa non satis certò cognita: certè non magno usui ad Canonica studia esse possunt. Catalogum utcumque continuavit *Philippus Cyprius* in Chronico Ecclesiæ Græcæ, usque ad *Parthenium*, qui anno 1621. sedem illam tenuit.

Nonnulla hic observationem merentur: & primò quidem in his cæterisque Patriarchis Orientalibus enumerandis, tantam esse inter autores discrepantiam, ut non modò plerumque in eorum temporibus, sed etiam

etiam in ordine, imo & in nominibus dissentiant; aliique alios pretermittant, aut adjiciant. Nos ex *Nicephori*, sive Callisti, sive Patriarchæ, Chronographia, ab *Antonio Contio* Latinè, à *Josepho Scaligero* Græcè edita; atque ex Indice Græco, quem *Joannes Leunclavius* Juris Græco-Romani Lib. quarto inseruit, itemque ex *Onuphrii* Chronico, *Baronii* Annalibus, aliisque monumentis excerptam seriem dedimus: & in annis cuique assignandis ea secuti sumus, quæ probabiliora visa sunt.

Deinde illud quoque notandum, non usquequaque adhibendam esse Græcorum vanitati fidem. Nam quòd Episcopatus Byzantini autore B. Apostolo *Andrea* gloriantur, parum certis Antiquitatis testimoniis firmatur. Constant potius à B. Petro erectam primùm eam Ecclesiam fuisse, atque institutos per ea loca Episcopos; Andream verò non in Thracia, sed in Achaja Martyrium subiisse. Nec creditu facile est ab eo ordinatum fuisse *Stachyn*, quem, ut & *Onesimum* (qui ei successor datur) S. Pauli Comitem fuisse agnoscunt. Falsum quoque omninò quod ajunt, *Metrophanem* Byzantii Episcopum numero 23. Constantinopoleos primum Patriarcham fuisse: cum nonnisi quartus Byzantii Episcopus ponatur à Cedreno, & circa annum 314. cepisse memoretur; nec ultra decennium, quin vix toto quadriennio eam Ecclesiam rexisse: ea verò civitas anno demum 330. à Constantino magno dedicata, *Constantinopolis* & novæ Romæ nomen accepit. Titulum autem Patriarchæ primus accepit aut Anatolius anno 451. in Concilio Chalcedonensi, aut summùm Nectarius in Constantinopolitana prima synodo, anno 381. Primis certè seculis Heracleensi Metropolitano subjectum fuisse, sive Byzantinum, sive Constantinopolitanum Episcopum, ne ipsi quidem Græci ausint inficiari.

V.

CATALOGUS PATRIARCHARUM ALEXANDRINORUM, ex *Nicephoro*, *Onuphrio*, *Baronio*, &c.

SUB IMPERATORIBUS ETHNICIS.

Seculo I.

1. SANCTUS *Marcus* Evangelista, Roma in Ægyptum missus à B. Petro, anno Christi 58. (aliis 46.) fidem annunciavit, & Ecclesiam Alexandrinam instituit, quam rexit annis 6. pro fide cæsus.
2. *Anianus* Marco successit, anno 64. sedit secundum Nicephorum an. 12. secundum Onuphrium annos 22.
3. *Abilius*, an. 86. sedit an. ex Nicephoro 12. ex Onuphrio 13. cujus, aut Baronii numeros in sequentibus adscribemus.
4. *Cerdo*, anno 99. Episcopus annos 10.

Seculo II.

5. *Primus*, aliis *Priamus*, an. 109. sedit annos 12.
6. *Justus*, aliàs *Justinus*, cepit anno 121. sedit annos 11.
7. *Eumenes*, cepit anno 132. sedit an. 13.
8. *Marcus* 2. cepit an. 145. sedit an. 10.
9. *Celadio*, cepit an. 155. sedit an. 14.
10. *Agrippinus*, sive *Agrippa*, cepit an. 169. sedit an. 12.
11. *Julianus*, cepit an. 181. sedit an. 10.

Seculo III.

12. *Demetrius*, cepit an. 191. sedit an. 43.
13. *Heraclas*, cepit anno 234. sedit an. 14.
14. *Dionysius*, cep. 248. sed. an. 17. expulsus ab Imperatore Valeriano.
15. *Maximus*, cepit anno 265. sedit an. 18.
16. *Theonas*, cepit an. 283. sedit an. 16.
17. *Petrus*, Martyr, cepit an. 299. sedit an. 12.

Seculo IV.

18. *Achillas*, sive *Achilles*, iniit anno 312. sedit annis 6.

Sub Christianis Principibus.

19. *Alexander*, qui fuit in prima Synodo: iniit an. 318. sedit an. 7.
20. *S. Athanasius*, cepit anno 326. sæpè expulsus & restitutus, sedit omnino annis 46. Damnatus primùm in conciliabulo Tyrio, an. 335. ac Treveros in exilium missus anno 336. sed restitutus à Constantino juniore ann. 338. iterum ab Eusebianis absens damnatus ac depositus in Synodo Antiochena, an. 341. absolutus à Julio I. Pontifice.
21. * *Gregorius* Cappadox, an. 341. vi armata intrusus ab Arianis, in Catholicos sæviit annis 6. depositus in Synodo Sardicensi.
    S. Athanasius, iterum, anno 347.
22. *Georgius*, itidem Cappadox, ærarii olim Constantinopolitani quæstor ac depeculator, eaque de causa profugus, missus primùm specie ducis, tum deinde in sedem Episcopalem per vim introductus anno 356. interfectus à gentilibus an. 362.

S. Atha-

S. Athanasius, è latebris emergit, an. 362. moritur an. 371.

23. * *Lucius*, anno 362. intrusus, ac brevi pulsus: sed iterum per Athanasii mortem, ejecto ejus legitimo successore Petro, grassatus, ann. 372. Pulsus ab Alexandrinis, an. 377.

24. *Petrus* Junior, cepit an. 372. expulsus à Valente Imperatore Ariano, confugit Romam: restituitur autoritate Damasi ann. 377. moritur ann. 380.

25. *Timotheus* Petri frater, qui in secunda Synodo fuit: iniit ann. 380. sedit ann. 5.

26. *Theophilus*, cepit an. 385. sedit annis 27. mens. 1.

27. *Cyrillus*, Theophili sorore natus, cepit an. 412. sedit ann. 32. mens. aliquot. Seculo V.

28. * *Dioscorus*, electus ann. 444. in Synodo posteriore Ephesi, Latrocinali dicta, probat Eutychetis hæresin, deinde damnatus in Concilio Constantinopolitano & in Chalcedonensi, Gangris moritur exul anno 451.

29. *Proterius* Orthodoxus, creatus an. 452. occisus in sacro Balneo sive Baptisterio ab Eutychianis an. 457. sedit annos circiter 5.

30. * *Timotheus* 2. *Ælurus*, introductus ab Eutychianis, anno 457. exilio mulctatus à Leone Imperatore anno 460. à Zenone restitutus an. 474. tandem ejecto Basilisco tyranno sibi ipse mortem consciscit, anno 477.

31. *Timotheus* 3. *Leucus*, sive Albus, *Salofaciolus* dictus, Catholicus, an. 460. pellitur ab Æluro per Zenonem anno 475. sed postea restitutus ab eodem Zenone anno 477. mortuus an. 482.

32. * *Petrus Mongus*, sive *Moggus*, intrusus ann. 477. sed in Schismate, post mens. 1. abdicare coactus à Zenonem, deinde ab eodem restitutus, damnatus à Felice Papa anno 483. mortuus in anathemate anno 490.

Timotheus Salofaciolus, iterum ann. 477. sedit an. 6. interpolatis autem vicibus annos 23. ac mens. 6.

33. *Joannes Talaida* Tabennesiota ex Presbytero, Orthodoxus, cepit, an. 482. sedit mens...

Petrus Moggus, iterum pulso Acacii artibus Joanne, sedit an. 8.

34. * *Athanasius* 2. cognomento *Herniosus*, hæreticus, cepit ann. 490. sedit an. 7.

35. * *Joannes* 2. *Mela*, cepit an. 498. sedit an. 7.

36. * *Joannes* 3. *Machiota*, hæreticus, cepit an. 506. sedit an. 10. Seculo VI.

37. * *Dioscorus* Junior, hæreticus, cepit 516. sedit an. 13.

38. * *Timotheus* 4. hæreticus, cepit an. 519. sedit an. 15.

39. *Asterius* Orthodoxus, electus contra Timotheum, an. 521. omissus à Nicephoro.

40. * *Gajanus*, aliis *Galanicus*, eodem anno cum Theodosio electus, ann. 535. pellitur à Judicibus.

41. * *Theodosius*, hæreticus *Acephalus*, eligitur in schismate contra Gajanum, anno 535. secedit Constantiam, relegatus à Justiniano ann. 536.

42. *Paulus* Monachus, an. 536. sedit an. 15.

43. *Zoilus*, anno 537. sedit annos 15.

44. *Apollinaris*, an. 551. ſedit an. 19.
45. *Joannes* 4. an. 570. ſedit an. 11.
46. *S. Eulogius*, an. 581. ſedit an. 27.
Seculo VII. 47. *Theodoſius Scriba*, aliàs *Theodorus*, an. 608. ſedit an. 2.
48. *S. Joannes* 5. Cyprius, cognomento *Eleemoſynarius*, anno 610. ſedit an. 10.
49. *Georgius* 11. Joannis cognatus, an. 628. ſedit an. 10.
50. * *Cyrus*, Phaſidis Lazorum Epiſcopus, Monothelita, translatus in ſedem Alexandrinam ab Heraclio Imperatore, anno 630. ſedit annos 10.

Alexandria capitur à Saracenis, anno 634.

* *Petrus*, Monothelita, creatus anno 640. damnatus à Martino Papa, ſedit annos 10.

Hìc deſinit Nicephorus.

Patriarcharum ſequentium ſeries admodum incomperta.

VI. IN-

VI.

INDEX PATRIARCHARUM ANTIOCHENORUM, ex *Nicephoro*, *Onuphrio*, *Baronio*, imperantibus Ethnicis.

1. S. PETRUS Apostolus, anno Christi 39. ex Baronio Antiochiam veniens, eam Ecclesiam fundavit, & septem annis rexit. Seculo I.
2. *Evodius*, à Petro discedente relictus Antiochiæ Episcopus anno 45. sedit annos 25. tumultu adversus Judæos orto, interfectus.
3. *Ignatius Martyr*, Evodii vel collega, vel successor, ann. 71. sedit annos 38. ad bestias damnatus, Romæ Martyrium consummavit, anno 109.
4. *Heron*, sive *Heros*, iniit an. 110. sedit an. 20. Seculo II.
5. *Cornelius*, an. 131. sedit annos 12.
6. *Heros* Junior, iniit an. 143. sedit an. 27.
7. *Theophilus*, iniit 170. sedit an. 13.
8. *Maximianus*, aliis *Maximinus*, vel *Maximus*, cepit ann. 182. sedit annis 9.
9. *S. Serapion*, cepit an. 191. sedit an. 22. Seculo III.
10. *Asclepiades*, iniit an. 213. sedit fermè an. 7.
11. *Philetus*, iniit an. 219. sedit annis ferè undecim.
12. *Zebinus*, seu *Zebenus*, iniit an. 230. sedit annis 10.
13. *S. Babylas*, iniit an. 241. sedit annis 13. Martyr insignis tempore Decii.
14. *Fabius*, cepit an. 254. obiit anno sequenti.
15. *Demetrianus*, iniit an. 255. sedit an. 7.
16. * *Paulus Samosatenus*, iniit an. 262. sedit annos 10. posteà pulsus.
17. *Domnus*, aliàs *Domnio*, Demetriani Episcopi filius, cepit ann. 272. sedit annis 5.
18. *Timæus*, sive *Timacus*, cepit an. 277. sedit an. 6.
19. *S. Cyrillus*, iniit an. 283. sedit an. 16.
20. *Tyrannus*, seu *Tyrannius*, iniit an. 299. sedit annis 13.

Sub Imperatoribus Christianis. Seculo IV.

21. *Vitalis*, aliàs *Vitalius*, iniit an. 312. sedit annos 2.
22. *Philogonius*, iniit an. 314. sedit annis 5.
23. *Paulinus*, iniit an. 319. sedit an. 5.
24. *Eustathius Sidites*, ex sede Berrœensi translatus Antiochiam, iniit an. 324. fuit primus in Synodo Nicæna I. ob insignem Orthodoxiam depositus ab Arianis, in exilium à Constantio pellitur ann. 340. sedit an. 16.
25. * *Eulalius*, hæreticus Arianus, ex Episcopo Cæsareæ in Cappadocia, an. 340. brevi mortuus.
26. * *Euphronius*, Presbyter Cæsariensis, (recusante Eusebio Pamphili Cæsariensi Episcopo) annum ferè 1.
27. * *Phacellius*, aut *Placidus*, Arianus; quo sedente Encænia Dominici

aurei, & Concilium Antiochenum, ann. 341. sedit annis 3.

28. * *Stephanus Libs*, an. 344. sedit an. 3.

29. * *Leontius Phryx*, Spado, etiam Arianus, cepit ann. 347. sedit ann. 8.

30. * *Eudoxius*, ex Episcopo Germaniciæ Syriæ, invadit sedem Antiochenam, an. 356. Constantinopolim translatus, post an. 2.

31. * *Anianus*, abdicare coactus post menses 4.

32. *Meletius*, ann. 360. fidem Nicænam publicè professus, ideoque à Constantio expulsus.

33. * *Euzoius*, ab Arianis in locum Meletii suffectus, eodem ann.

Meletius redux post Constantii obitum, ann. 362. iterum pulsus à Valente, ann. 372. mortuus in œcumenica Synodo Constantinopolitana, ann. 381.

34. *Paulinus*, Orthodoxus, anno 362. in schismate contra Meletium, (quocum reconciliatus est, anno 378.) & simul contra Euzoium: mortuus anno 369.

35. * *Dorotheus*, Arianus, post Euzoium creatus in schismate contra Meletium & Paulinum, an. 376. omissus à Nicephoro, sedit annos 10. ex Onuphrio.

36. *Flavianus*, à Meletianis, spreto jurejurando, electus in schismate contra Paulinum, anno 381. Romæ toleratus magis metu majorum turbarum, quàm probatus: sedit annis 23.

37. *Evagrius*, mortuo Paulino, an. 389. ab Eustathianis electus contra Flavianum, paulò post obiit, nec successorem accepit.

38. * *Porphyrius*, sedem invasit, anno 404. sedit annos 4.

Seculo V. 39. *Alexander*, anno 408. sedit an. 3. & schisma Orthodoxorum in Antiochena Ecclesia extinxit.

40. *Theodotus*, sive *Theodorus*, an. 411. sedit an. 16.

41. * *Joannes Grammaticus*, anno 427. ex schola Theodori Mopsuesteni, errores Nestorii & Pelagii diu fovit, idcirco damnatus à Synodo Chalcedonensi: sed tandem Cœlestino Pontifici & Cyrillo Alexandrino reconciliatus est: sedit annis 13.

42. *Domnus*, aliàs *Domnio* 2. Joanni Avunculo successit, an. 440. sedit an. circiter 8. exautoratus in Latrocinali Synodo Ephesina; cujus, in hoc, judicium Leoni Papæ probatum.

43. *Maximus*, cepit ann. 449. sedit ann. 6. interfuit Concilio Chalcedonensi.

44. *Basilius*, cepit anno 456. sedit an. 2.

45. *Acacius*, cepit anno 458. cujus tempore concussus terræ motu penè totus Oriens, atque imprimis urbs Antiochena corruit: sedit anno 1.

46. *Martyrius*, cepit anno 459. vexatus à Petro Fullone, sedi renunciat an. 471.

47. *Julianus*, prætermissus à Baronio, nominatur à Nicephoro tanquam Episcopus annis 15.

48. * *Petrus* 2. *Cnapheus*, sive *Fullo*, sic dictus ab arte quam primùm exercuerat, invadit sedem circa an. 471.

Martyrius, ejecto Fullone, restitutus à Leone Juniore Imperatore, anno 471. sed eo mortuo pulsus à Zenone.

* *Pe-*

* *Petrus Fullo*, iterum anno eodem 474. à Zenone restitutus, iterumque pulsus ab eodem, an. 477.

Joannes, ei substituitur, ejectus post menses 3.

49. *Stephanus* Orthodoxus, ann. 477. inter solemnia Synaxeos, artibus Fullonis ab Eutychianis occisus, an. 479.

50. *Stephanus* Junior, cepit an. 479. sedit an. 3.

51. *Calandion*, cepit ann. 482. paulò post relegatur Acacii Constantinopolitani opera.

* *Petrus Fullo*, adhuc restitutus anno 482. Trisagium corrumpit, & Xenajam autorem Iconoclastarum promovet, damnatus Romæ.

52. * *Palladius*, cepit an. 486. sedit annis 10.

53. *Flavianus* 2. electus ann. 496. damnatus ab hæreticis ob fidem Concilii Chalcedonensis, agente Anastasio Imperatore, anno 512. sedit annos fermè 16.

54. * *Severus*, ex Sozopoli Pisidiæ, Ethnicus primùm & Magus, tum Monachus Eutychianus, (à quo hæretici Severiani dicti) intrusus ab Anastasio, an. 513. sedit an. 6. Seculo VI.

55. *Paulus* 2. cepit an. 519. sponte abdicavit, exosus ob vitam flagitiosam, cum sedisset annos circiter 2.

56. *Euphrasius*, electus anno 521. periit oppressus urbis Antiochiæ ruina, an. 525. sedit annos 4.

57. *Ephrem*, sive *Ephraimus*, ex Comite Orientis, præcedentibus Prophetiis, electus an. 526. tempore Justiniani, sedit annis 19.

58. *Domnus*, sive *Domnio* 3. cepit an. 546. interfuit Quintæ Synodo Oecumenicæ, an. 553. sedit annis 14.

59. *S. Anastasius Sinaita*, ex Monacho ejus Montis, cepit anno 561. damnatus à Justiniano, quòd promulganti Incorruptibilium errorem obsisteret: morte Imperatoris liberatur ab indicto exilio: sed per calumnias hæreticorum pulsus est à Justino Juniore anno 572. sedit annos 11.

60. *Gregorius* Monachus, abdicante Anastasio, electus ann. 572. sedit annos 23.

Anastasius, iterum cepit an. 595. clarus inter scriptores Ecclesiasticos, sedit an. 6.

61. *Anastasius Junior*, cepit anno 599. Martyrium subiit, interfectus à Judæis, sedit an. 10. Seculo VII.

Hìc desinit Catalogus Nicephori.

62. *Gregorius* 2. cepit an. 610. sedit annis 19.

63. * *Anastasius* 3. Jacobita, à quo Heraclius in Monothelitarum hæresin adductus: cepit an. 629. sedit an. 11.

64. *Macedonius*, cepit an. 640. sedit an. 10. damnatus hæresis nomine à Martino Papa, anno 649.

65. *Macarius*, inter signiferos Monothelitarum, cepit circa annum 650. sedit annis 31. exautoratus à Synodo Oecumenica Sexta an. 681.

66. *Theophanes* Monachus, & Presbyter Monasterii Bajani in Sicilia, creatus à Synodo VI. an. 681. sedit annis 5.

Alexander Secundus, aliàs *Constantinus*, cepit anno 686. sedit an. 16. eo mor-

tuo sedes sine Episcopo fuit annos 40. prohibentibus Comitia Saracenis, qui Syriam invaserant.

Sub Saracenis.

Seculo VIII. *Stephanus* 4. cepit an. 742. sedit annis 2.
Theophylactus, cepit an. 744. sedit annis 17.) Onuphrio 7.)
Theodorus Secundus creatus anno 751. sed à Saracenis in exilium pulsus anno 766. interfuit per Legatum Septimæ Synodo Oecumenicæ ann. 785.

Quis post hunc Episcopus Antiochenus fuerit, incertum.

Theodoretus, invenitur anno 787.

Post hæc diu vacua fuit sedes, certè ignota Patriarcharum nomina.

Seculo IX. Loco Patriarchæ Antiocheni, anno 869. Legatus ejus Patriarchatus ad Synodum Octavam Oecumenicam memoratur *Thomas* Tyri Metropolitanus.

Seculo X. *Christophorus* à Saracenis exustus, an. 969. post eum *Theodorus* nominatur.

Seculo XI. 68. *Macarius*, cepit an. 1012.
69. *Eleutherius*, pulsus à Saracenis migravit Hierosolymam.
70. *Petrus*, cepit an. 1050. à Leone IX. confirmatus.
71. *Æmilianus*, cepit anno 1079.
72. *Nicephorus*, ei successit.
73. *Joannes*, cepit an. 1090. sedit annos 10.

CAPTA EST A LATINIS ANTIOCHIA, DUCE Gothofredo Bullionæo, anno 1098. *Hinc Patriarchæ*

Seculo XII. LATINI, RE GRÆCI, TITULO TENUS.

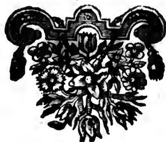
1. *Bernardus Valentinus*, cepit anno 1100. sedit ann. 33. vel paulò ampliùs.
2. *Rodulphus* Primus Domnofrontius Gallus, cepit an. 1136. sedit annos fermè 6. menses...... depositus à Synodo Antiochena, quòd subjectionem Romano Pontifici negaret.
3. *Aimericus Lemovix*, cepit circa an. 1142. sedit annos 50.
4. *Rodulphus* Secundus cepit ann. 1193. sedit annos 26. (ex Onuphrio, cepit an. 1187. sedit 33.)

5. Ray-

5. *Raynerius Tudertinus*, Prior S. Fridiani Lucensis, ann. 1219. sedit an. 20.
6. *Helias Robertus* Regiensis, an. 1239. sedit annos circiter *6*.
7. *Albertus*, Concilio generali Lugdunensi interfuit, an. 1245.
8. *Christianus*, Ordinis Prædicatorum, circa annum 1250. qui in expugnatione Civitatis ad Ecclesiæ altare procumbens, à Saracenis interfectus est, anno 1268.

Theodorus Balsamon, Chartular. Ecclesiæ Constantinopolitanæ, creatus an. 1193. Antiochenus Patriarcha ab Isaacio Angelo Imperatore, delusus spe sedis Constantinopolitanæ. Latinis infensissimus. Autor Commentariorum in Canones Synodorum Græcarum, aliorumque operum. Seculo XIII.

Post hæc Latini, non nisi titulo tenus hunc Patbiarchatum obtinuere; Græcorum nomina maximam partem incomperta.

INDEX

VII.

INDEX PATRIARCHARUM HIEROSOLYMITANORUM, ex *Nicephoro*, *Onuphrio*, *Baronio* & aliis.

SUB GENTILIBUS.

Seculo I.

1. JACOBUS ALPHÆI, cognomento *Justus*, qui & frater Domini dictus, & *Minor* (comparatione Jacobi, qui Zebedæi filius Major, & frater Joannis Evangelistæ.) Omnium Primus Episcopus Hierosolymitanus à Petro, Jacobo altero, & Joanne constituitur, an. Christi nati 34. proximo post Christi passionem: Martyrium passus à Judæis anno 63. ut annis 29. sedem Episcopalem obtinuerit, licèt ei vulgò tribuantur anni tantùm 26.
2. *Simeon Cleophæ*, frater Domini ipse quoque dictus, confunditur à quibusdam cum Simone Chananæo, & Juda Jacobi, Apostolis: iniit an. 63. Martyrium consecutus tempore Traiani, anno ætatis 120. Christi 109.

Seculo II.

3. *Justus I.* creatus Episcopus an. 109. sedit annos 4.
4. *Zacharias*, aliis *Zacchæus*, cepit an. 113. Episcopus annum 1.
5. *Tobias*, cepit an. 114. sedit an. 3.
6. *Benjamin*, cepit an. 117. sedit an. 2.
7. *Joannes*, cepit an. 119. sedit an. 2.
8. *Matthæus*, vel *Matthias*, cepit an. 121. sedit an. 1.
9. *Benjamin* alter, an. 1.
10. *Philippus*, cepit an. 123. sedit an. 3.
11. *Seneca*, cepit an. 126. Episcopus an. 2.
12. *Justus* 2. cepit an. 128. sedit an. 1.
13. *Levi*, cepit an. 129. Episcopus an. 3.
14. *Ephraim*, sive *Ephram*, an. 132. Episcopus an. 3.
15. *Josephus*, cepit an. 135. Episcopus an. 1.
16. *Judas*, cepit an. 136. sedit an. 2.

Hi ex Circumcisione fuerunt: eorum ut & sequentium, minùs comperta, ipsi etiam Eusebio, sunt tempora, nec satis certus successionis ordo.

17. *Marcus*, exclusis Judæis, primus ex gentibus ordinatur anno 138. sedit an. 8.
18. *Cassianus*, cepit an. 146. sedit an. 8.
19. *Publius*, cepit an. 154. sedit an. 5.
20. *Maximus*, cepit an. 159. sedit an. 4.
21. *Julianus*, cepit an. 163. sedit an. 2.
22. *Gajanus*, aliis *Cajus*, vel *Galanicus*, cepit an. 165. sedit an. 3.
23. *Symmachus*, cepit an. 168. sedit an. 2.
24. *Cajus*, cepit an. 170. sedit an. 3.
25. *Julianus* alter, cepit an. 173. sedit an. 5. cui à Nicephoro subjicitur *Elias*, ab aliis prætermissus.

26. Capi-

26. *Capito*, cepit an. 178. sedit an. 4.
27. *Maximus*, cepit an. 182. sedit an. 4.
28. *Antoninus*, cepit an. 186. sedit an. 5.
29. *Valens*, cepit an. 191. sedit an. 3.
30. *Dolichianus*, cepit an. 194. sedit annis 2.
31. *Narcissus*, cepit an. 196. cum Theophilo Cæsariensi Synodum celebravit an. 198. Deinde calumniis exagitatus, abiit in solitudinem: sedit hac vice, annos 4.
32. *Dius*, sive *Ælius*, cepit an. 199. sedit annis 8.
33. *Germanion*, cepit an. 207. sedit an. 4. Seculo III.
34. *Gordius*, cepit anno 21. sedit an. 5.
Narcissus, iterum cepit anno 216. sedit adhuc annis 20. Martyrio coronatus.
35. *Alexander*, cepit anno 237. Martyr: sedit an. 15.
36. *Mazabannes*, cepit an. 252. sedit annis 24.
37. *Hymenæus*, cepit an. 266. sedit annis 20.
38. *Zambdas*, aliis *Labdas*, cepit an. 296. sedit an. 2.
39. *Hermon*, cepit anno 298. sedit annis 13.

Hactenus Imperatores alieni à Christiana religione, & Christiani afflicti fuerunt.

Sub Christianis Imperatoribus vixerunt.

40. *Macarius*, cepit anno 312. cum jam Constantinus imperaret, sed non solus. Seculo IV.

Jam libero per totum Imperium Christiano cultu.

Macarius idem, qui Synodo Nicænæ primæ interfuit, an. 325. sedit an. 19.
41. *Maximus*, cepit an. 331. sedit anno 20. Acerrimus fuit fidei Nicænæ adversus Arianos propugnator.
42. *Cyrillus*, pro pluribus habitus ab Hieronymo & Epiphanio, eò quòd sæpius Ecclesia pulsus & receptus fuerit; unicus tamen agnoscitur à Rufino & Nicephoro, Author nempe Catecheseon, ut videtur, cepit an. 351. abdicatus an. 359. ab Acacio Cæsariensi Metropolitano, sive ob defensionem consubstantialis, sive quòd quæstionem moveret de primatu Palæstinæ. Cum eo concurrisse jam ab initio dicuntur apud Hieronymum *Eutychius* & *Irenæus*, qui fortè idem cum Nicephori *Arsenio*.
43. * *Heraclius*, in schismate creatus contra Cyrillum, circa an. 360.
Cyrillus, iterum restitutus an. 364.
44. *Hilarius*, itidem Arianus an. 367. sedit an. 14.
Cyrillus, restitutus an. 381. interfuit Synodo Constantinopolitanæ Secundæ. Sedit in totum an. 35.
45. *Joannes* 2. cepit an. 386. sedit an. 30.
46. *Paulinus*, cepit an. 416. sedit an. 16.
47. *Juvenalis*, qui duabus Synodis Ephesinæ & Chalcedonensi, interfuit, cepit an. 429. sedit an. 28. Patriarchatum Palæstinæ frustrà affectavit, pulsusque est ab Eutychianis. Seculo V.

48. *Theo-*

48. *Theodosius*, expulsis *Marciano* & rursum *Juvenale*, cepit an. 452. sedit an. 6.

49. *Anastasius*, cepit an. 458. sedit an. 19.

50. *Martyrius*, cepit an. 477. sedit an. 8.

51. *Salustius*, cepit an. 485. sedit an. circiter 8.

52. *Elias*, cepit an. 492. sedit an. 21. expulsus ab Anastasio Imperatore.

Seculo VI. 53. *Joannes* 3. ex Hæretico Eutychiano Catholicus, retentus in sede à Catholicis contra Anastasium Imperatorem & Severum Hæresiarcham, cepit an. 513. sedit an. 11.

54. *Petrus*, cepit circa an. 525. sedit an. 21. tempore Justiniani Imperatoris.

55. *Macarius* 2. cepit anno 546. sed cum sedisset annis 2. amotus est, ob falsam suspicionem hæresis Origenistarum.

56. *Eustathius*, sive *Eustochius* creatus an. 548. sedit annos 1.

57. *Macarius* 2. iterum, damnato Origene, anno 549. sedit an. 4.
Eustochius, iterum, mortuo Macario, an. 553. sedit an. 8.

Seculo VII. *Sedi Hierosolymitanæ, quæ hactenus nudum nomen sedemque inter Patriarchas obtinuerat, addita hoc tempore in Concilio V. Oecumenico dicuntur Jura Patriarchatus in tres Palæstinas.*

58. *Joannes* 4. cepit an. 561. sedit an. 33.

59. *Amos*, alias *Heamus*, cepit an. 594. sedit annis 7.

60. *Isycius*, sive *Hesychius*, Nicephoro *Isaacius*, cepit anno 601. sedit annis 8.

61. *Zacharias*, cepit an. 609.

62. *Modestus* Abbas, abducto in Persidem Zacharia, Ecclesiam strenuè administrat, an. 616.
Zacharias iterum ex captivitate Persica redux, administrationem resumit: sedit omninò annis 24.

63. *Sophronius*, cepit anno 633.
Ejus tempore *capta est à Saracenis Hierosolyma* cum universa Palæstina & magna Syriæ parte, Duce Haomaro, anno 636. à quo postquam Christianis sacrorum suorum usum obtinuisset, mœrore captæ urbis extinctus est.

Ultra hunc Sophronium non producitur Nicephori Catalogus, atque admodùm obscura & pauca Patriarchatum his temporibus nomina ad nos pervenerunt.

Imperantibus Saracenis occurrunt pauci qui sequuntur.

N. ad Concilium Oecumenicum VI. misit Georgium Legatum an. 680.

Seculo VIII. *Theodorus*, an. 759.
Helias, an. 787.
Joannes, anno 795.

Seculo IX. *Thomas*, anno 802.
Theodosius, ad Concilium Oecumenicum VIII. misit Eliam Legatum, anno 869.

Joannes,

Joannes, à Saracenis combustus unà cum Ecclesia sancti Sepulcri, anno *969*. Seculo X.

Orestes, anno 1006. Seculo XI.

Simeon, 1090. captis per Francos Hierosolymis, abdicavit; vacavit sedes menses 5. dies 15.

Regnantibus Francis Patriarchæ Latini.

1. *Daybertus*, Pisanus Archiepiscopus, anno 1100. sedit an. 3. menses 3. dies .... Seculo XII.
2. *Ebremarus*, an. 1103. intrusus, sedit an. 4. deinde depositus.
3. *Gibellinus*, Gallus, ex Archiepiscopo Arelatensi, an. 1107. sedit an. 4. mens.....
4. *Arnulphus Malcorona*, ex Archidiacono Ecclesiæ Hierosolymitanæ, cepit an. 1112. sedit an. 7.
5. *Guarimundus*, Ambianensis Gallus, cepit an. 119. sedit an. 10.
6. *Stephanus* Carnotensis, Gallus, Abbas sancti Joannis de Valle, an. 1129. sedit an. 2.
7. *Gulielmus* Mechliniensis Belga, ex Priore sancti Sepulcri, an. 1131. sedit an. 15.
8. *Fulcherius* ex Archiepiscopo Tyrensi, an. 1145. an. 11. menses .... dies 27.
9. *Amalaricus* Noviodunensis Gallus, Prior Dominici Sepulchri, cepit an. 1158. sedit an. 22.
10. *Heraclius*, ex Archiepiscopo Cæsariensi, creatus Idibus Octobr. an. 1180. sedit an. 24.

AMISSIS HIEROSOLYMIS, ET RETENTA aliqua parte Palæstinæ à Francis.

Heraclius adhuc.

11. *Albertus*, ex Episcopo Vercellensi, an. 1204. sedit an. 10. contra quem *Laonicus*, sive *Leontius* Græcus. Seculo XIII.
12. *Rodulphus*, an. 1214. sedit an. 13.
13. *Geroldus*, Episcopus Valentinus, loco Thomæ Capuani Presbyteri Cardinalis sanctæ Sabinæ, ab Ecclesia Hierosolymitana electi, sed à Gregorio IX. haudquaquam concessi, creatus circa annum 1227. sedit an. 3.
14. *Robertus*, Episcopus Nannetensis, cepit anno 1230. sedit an. 12.
15. *Guilielmus*, Episcopus Agennensis, cepit anno 1242.
16. *Jacobus* Pantaleon, Trecensis, postea Urbanus IV. (Pontifex Maximus) an. 1243.

Acone sive Ptolemaide residens.

7. *Thomas* Agni de Lentino, ex Ordine Prædicatorum, an. 1263. sedit an. circiter *9*.
18. *Thomas* alter, ex Archiepiscopo Consentino, cepit anno 1272. sedit annos *6*.

19. *Joan-*

19. *Joannes* Vercellensis Dominicanus, cepit anno 1278. brevi mortuus.
20. *Nicolaus* de Anapis, ejusdem Ordinis, an. 1279. cujus tempore Ptolemais à Saracenis capta, & Latini Syria universa expulsi, an. 1291.
21. *Rodolphus*, cepit an. 1294. sedit annis 1.
22. *Basilius*, ex Ordine Prædicatorum, cepit an. 1295.

Hi cum sequentibus per Pontifices Romanos creatis, nudum habuere Patriarcharum nomen. Sed tamen Romæ hi Titulares Ecclesiarum Orientalium Patriarchæ, cum charactere & honore, Sessionis etiam prærogativa gaudent.

Græcorum sub Saracenis rara mentio apud Autores nostros.

Lazarus, circa annum 1335.
Gerasimus, intrusus, pulso Lazaro, an. 1351.
Lazarus iterum, agente Joanne Cantacuzeno Græcorum Imperatore: fortè etiam tertiò restitutus, opera Urbani V. Pontificis.

VIII.

INDEX ALPHABETICUS SS. PATRUM ET AUTORUM ECCLESIASTICORUM, tum eorum, quibus præsertim usi Collectores Canonum, tum aliorum Illustriorum, ad Seculum 12.

A

B

Basilius

C

D

E

F

GAU-

G

GAUDENTIUS, Brixiensis Episcopus.	Seculo V.
Gelasius Cyzicenus, an. 475.	Seculo V.
Gennadius Constantinopolitanus Patriarcha, an. 458.	Seculo V.
Gennadius Massiliensis, an. 490.	Seculo V.
Germanus Patriarcha Constantinopolitanus, an. 715.	Seculo VIII.
Gofridus Vindocinensis Abbas, an. 1121. pag. 276.	Seculo XII.
Gratianus Monachus, Autor Decreti, an. 1151.	Seculo XII.
S. Gregorius Magnus Papa, an. 590. Prænot. pag. 264.	Seculo VI.
S. Gregorius Nyssenus Episcopus, an. 368. pag. 243.	Seculo IV.
S. Gregorius Nazianzenus, Patriarcha Constantinopolitanus, anno 372. pag. ead.	Seculo IV.
S. Gregorius Thaumaturgus, an. 232. Prænot. pag. 238.	Seculo IV.
S. Gregorius Turonensis Episcopus, an. 772. pag. 264.	Seculo VIII.
Guitmundus Episcopus Aversanus, an. 1073. pag. 275.	Seculo XI.

H

HALITGARIUS Cameracensis Episc. an. 823.	Seculo IX.
Haymo Episcopus Halberstadiensis, circa an. 840. pag. 270.	Seculo IX.
Henricus I. Imperator, an. 1005.	Seculo XI.
Herardus Turonensis, an. 859.	Seculo IX.
Hermes, sive *Hermas*, pag. 227.	Seculo I.
Hesychius, aliàs *Isichius*, Hierosolymitanus Presbyter, vide *Isichius*, pag. 265.	Seculo VI.
S. Hieronymus Stridonensis Presbyter, anno 378. pag. 254.	Seculo IV.
Hilarius Pictaviensis Episc. an. 355. pag. 246.	Seculo IV.
Hincmarus Rhemensis Archiepisc. an. 841. pag. 271.	Seculo IX.
Honorius Imperator, an. 395.	Seculo IV.
Honorius Augustodunensis Presbyter & Scholasticus, an. 1122. pag. 276.	Seculo XII.
Hildebertus Cenomanensis Episc. an. 1097.	Seculo XI.
Hugo à S. Victore, anno 1130. pag. 276.	Seculo XII.
Humbertus Cardinalis, anno 1051. pag. 274.	Seculo XI.
Humbertus Viennensis, Ordinis Prædicatorum, an. 1254. pag. 278.	Seculo XIII.
Incmarus, lege *Hincmarus*.	

I

S. IDELPHONSUS Episcopus Toletanus, an. 658. Præn. pag. 266.	Seculo VII.
S. Ignatius Martyr, Episcopus Antiochenus, circa annum 100. pag. 230.	Seculo II.
Innocentius III. Pontifex Maximus, an. 1196. pag. 277.	Seculo XII.
Joannes Cassianus Monachus, an. 430. pag. 263.	Seculo V.
S. Joannes Chrysostomus, Patriarcha Constantinopolitanus, an. 392. pag. 248.	Seculo IV.
* *Joannes* Episcopus Hierosolymitanus.	Seculo V.
Joannes Climacus, Abbas Montis Sinai, an. 565.	Seculo VI.
Joannes Jejunator, Patriarcha Constantinopolitanus, an. 596. pag. 265.	Seculo VI.

PACIA-

P.

R.

S.

T

Seculo VIII. TARASIUS Constantinopolitanus, an. *786.*
Seculo III. *Tertullianus* Carthaginensis, an. 200. pag. 233.
Seculo VIII. *Theodulphus* Aurelianensis Episcopus, an. 794. pag. 269.
Seculo V. *Theodoritus*, sive *Theodoretus*, Episcopus Cyri, an. 423. pag. 252.
Seculo VII. *Theodorus* Cantuariensis Episcopus, an. *697.*
Seculo IX. *Theodorus* Studites Abbas, circa an. 810. pag. 272.
Seculo XI. *Theophylactus* Archiepiscopus Bulgariæ, an. 1072. pag. 275.
Seculo IV. *Theophilus* Alexandrinus, an. 385. pag. 250.
Seculo V. *Theodosianæ* Leges, sive Codex Theodosianus, anno 438. pag. 279.
Seculo IV. *Timotheus* Alexandrinus Patriarcha, an. 381. pag. 244.
Seculo VI. *Tripartita* Historia, circa an. 550.

V

Seculo IX. VALAFRIDUS Strabo Abbas Augiæ, an. 824. pag. 270.
Seculo VI. *Victor Tununensis*, vel *Tonnonensis*, an. 555. pag. 264.
Seculo V. *Victor Uticensis*, sive *Vitensis*, in Africa Episcopus, an. 487.
Seculo V. *Vincentius* 13. Abbas Lirinensis, an. 434. pag. 263.
Seculo IX. *Usuardus* Monachus, anno 806. pag. 268.
Seculo XIII. *Vincentius* Bellovacensis, Dominicanus, an. 1255. pag. 278.

Y

Seculo XI. YVO Carnotensis Episcopus, anno 1092.

IX. ORDI-

I X.

ORDINUM REGULARIUM INDEX & primo de MONACHORUM cæterorumque REGULARIUM institutione.

VITÆ communis institutum apud fideles unà cum Religione Christiana ortum esse sacræ literæ testantur, Actuum cap. 2. & 4. Siquidem jam tum *Multitudini credentium erat cor unum, & anima una: nec quisquam, eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat; sed erant illis omnia communia*. Qui quidem mos Alexandriæ à B. Marco introductus, à Philone Judæo, lib. de vita contemplativa sive de supplicibus, sub Essæorum, à sanctitate deducto nomine, descriptus fuisse putatur, autoribus Eusebio lib. 2. hist. cap. 15. & 16. Epiphanio hær. 29. Sozomeno lib. 1. cap. 12. aliisque. Hieronymus lib. de Scriptoribus Ecclesiast. in Philone ea de re sic loquitur: *Ex quibus apparet talem primam in Christo credentium fuiße Ecclesiam, quales nunc Monachi esse nituntur & cupiunt: ut nihil cujusquam proprium sit, nullus inter eos dives, nullus pauper, patrimonia egentibus dividuntur, orationi vacatur & Psalmis, doctrinæ quoque & continentiæ*. Unde à vero non videtur abhorrere quod asserit Cassianus 2. instit. Cœnob. 5. Ægyptios Monachos à S. Marco esse institutos. Quinimò paulò adhuc antiquior censeri potest hæc vitæ norma: siquidem apud Isidorum S. Joannes Baptista vitæ Monasticæ fundamenta jecisse dicitur, atque à S. Joanne Chrysostomo, hom. de Joan. Baptista, & à S. Hieronymo, epist. 22. ad Eustochium, *Monachorum Princeps* appellatur. Verùm quia & Joannes exemplo potiùs suo cæteris præivisse, quàm certa regula constituta discipulos informasse videtur, neque apparet aut hos, aut Christianos Alexandrinos in ejusmodi vivendi ratione diu perseverasse, alii opinor certiores quærendi sunt ejus rei auctores. I. Origo vitæ Monasticæ.

Monachos peperisse creduntur persecutiones in Christianos ab Imperatoribus Ethnicis motæ: Deciana imprimis circa annum Christi 253. Per ea enim tempora auctoribus, hinc Dionysio Alexandrino Ægyptii fideles in Thebaidem, inde Gregorio Thaumaturgo Neocæsareæ Episcopo in Ponti solitudines, vitandi grassantium adversus fideles Paganorum furoris causa, secessisse feruntur. In illis *Paulus* fuisse legitur, quem omnes Anachoretarum principem agnoscunt. Paulò post, initio nimirùm sequentis seculi, Monachos instituit in eadem Ægypto *Antonius*, qui quidem Cœnobiticæ vitæ sub communi regula in eremo degendæ autor perhibetur, aut certè, (si quis auctorem ejus Marcum fuisse contendat,) restitutor. Id autem institutum à B. Athanasio Patriarcha Alexandrino, qui cum Antonio vixerat, in Clerum ejus Ecclesiæ est translatum, ac deinde Romam illatum circa annum 340. unde brevi per Occidentis provincias propagatum fuit. II. Initium Monasticæ disciplinæ.

III. Diversa Monachorum genera.

Monachorum autem Ægyptiorum tria fuisse genera tradit epist. 22. Hieronymus: Horum primi erant *Cœnobitæ*, quos Ægyptii sua lingua *Sauses* vocabant, id est communem inter se vitam agentes; quosque *Synoditas* appellant Arcadius & Honorius *in l. addictos 6. Cod. de Episc. aud.* scilicet intra eamd. domum sub regula degentes. Secundum locum obtinebant *Anachoretæ*, qui & Ἡσυχάσαι à Justiniano Nov. 5. cap. 3. & *Eremitæ*, ac propriè Monachi, seu Μονάζοντες, i. solitarii dicti, in cellis quisque suis & latebris sive lauris, ut vocabant, per deserta & vastas solitudines, procul ab hominum cultu cœtuque, religiosè, sed plerumque sine certa norma & regula vivebant. Tertium genus fuit eorum qui *Remoboth* dicebantur, & bini tantùm aut terni in urbibus ferè aut castellis simul habitantes, suo arbitratu, ex iis quæ proprio quisque labore comparabant, in commune collatis, vivebant: à quibus parum quid diversi fuere quos Cassianus *Sarabaitas* appellatos fuisse memorat collat. 18. c. 7.

IV. Reliqua Regularium ac Cœnobitarum genera.

Monachis & Cœnobitis, itemque Monialibus accessere Canonici, atque alii Clerici Regulares: Canonici quidem dicti quòd inscripti essent Canoni seu matriculæ Ecclesiæ vel Cœnobii; Regulares verò quòd ex præscripta Regula communem agerent vitam. Prodiere postea Hospitalarii, Mendicantes, aliique: quorum omnium collapsa progressu temporis disciplina, ei ad pristinam, aut certè ad meliorem formam redigendæ, orta subinde varia sodalitia, Religiosorum virorum ac puellarum numerum in immensum auxerunt.

V. Regulæ variæ.

His omnibus diversæ vivendi formæ post sanctum Antonium à Pachomio Abbate, ejus in regendis per Thebaidem Monachis successore, aut adjutore; ac deinde à Sancto Basilio circa ann. 373. in Oriente; in Occidente verò à S. Augustino Hipponensi Episcopo circa an. 400. ab Honorato Lirinensi Abbate, ac deinde Episcopo Arelatensi circa an. 420. à S. Benedicto Nursino circa an. 520. à Columbano Abbate Hiberno circa an. 565. atque à B. Francisco Assisinate circa an. 1206. conscriptæ sunt. Hodiè innumeræ diversorum Ordinum familiæ, licèt habitu, ac regiminis forma dissimiles, unam ex his quatuor Regulis, sanctorum videlicet Basilii, Augustini, Benedicti, & Francisci profitentur, atque alii strictiùs, mitiùs alii observant: nisi quòd Carthusianis, aliisque nonnullis propriæ Constitutiones pro Regula sunt. Innocentius 2. *in Can. perniciosam xviii. quæst. 2.* trium priorum Regularum meminit, cum nondum S. Franciscus suam instituisset. Sed de his qui plura volet, ei consulendi Polyd. Virgilius lib. 7. de inventorib. rer. Chassanæus in Catalogo gloriæ mundi, parte 4. considerat. 53. & seqq. Ren. Chopinius in libris Monasticon, Hugo Menardus, Aubertus Miræus, Anton. Dadinus Altaserra & alii.

VI. Vota Regularia.

Cœnobitarum status tribus votis constat, Continentiæ, Paupertatis, & Subjectionis, quæ tria omninò ad substantiam vitæ Regularis pertinent: & tum Obedientia (quam Abbati omnes in omnibus exhibere tenentur,) tum hodiè *abdicatio Proprietatis, sicut & custodia Castitatis, adeò est annexa Regulæ Monachali, ut contra eam nec Summus Pontifex possit licentiam indulgere*, teste Innocentio 3. in cap. *cum ad Monasterium 6. ex. de Statu Monachor.* Atque iis vinculis obstricti tenentur tametsi Clerici fiant, *Can. 3. de Monachis*, xvi. *quæst.* 1. aut etiam Episcopi:

ſcopi: Manent enim adhuc Monachi, eoſque oportet ferre habitum Monachalem, *cap.* 15. *in f. e. de vita & honeſt. Cleric.* Niſi ſcilicet ab ipſo religionis vinculo abſolvantur, *ex Gloſſa dict. cap. cum ad Monaſter.* quod præſertim Epiſcopali ordinatione contingit, circa obligationem ſervandæ paupertatis, aliorumque Monaſticorum officiorum, quæ cum Epiſcopalibus pugnant, *Can. un.* XVIII. *quæſt.* 2. Ideoque Beguinæ, quæ nulli promittebant obedientiam, nec propriis renunciabant, nec profitebantur aliquam Regulam approbatam, Religioſæ nequaquam exiſtebant, quanquam habitum deferrent & adhærerent Religioſis aliquibus, uti deciſum eſt à Clemente 5. in Concilio Vienneſi, *Clem.* 1. *de Religioſis domib.* Idcirco Monachus mundo mortuus, Deo tantùm vivere dicitur, *Can. placuit* 8. XVI. *quæſt.* 1. Eremitarum ſeorſim degentium, quod ad propria poſſidenda pertinet, alia videtur fuiſſe cauſa, §. *econtrà poſt Can. perlatum*, XIX. *quæſt.* 3. & *cap. un. de exceſſib. prælator. in fi. lib.* VI.

Quoniam libero conſenſu ſuſcipi debet Regularis vitæ Profeſſio; ne erroris, qui conſenſui contrarius eſt, ulla obtendi poſſit excuſatio, rectè conſtitutum eſt, ut nec ante pubertatem, nec niſi poſt debitam probationem ſive experimentum, vota emittantur. Ætatem Tridentina Synodus ſeſſ. 25. in decreto de Regularib. cap. 15. & Conſtitutio Bleſenſis art. 28. in utroque ſexu anno decimo ſexto completo definiunt. Probationis tempus nunc ferè annuum eſt, niſi ex cauſa differatur; vixque apud nos valet tacita Profeſſio, ex quo edicti Molinenſis art. 55. ad probanda vota Regularia requiri cœpit ſcriptura. VII. Requiſita.

Sequens Syllabus ſingulorum Ordinum & Sodalitiorum Auctorem, Tempus, Locumque inſtitutionis, ac Regulam breviter indicabit.

INDEX CHRONOLOGICUS ORDINUM & Congregationum Regularium.

ANTONIANI, ſive Monachi Ordinis ſancti Antonii, ab *Antonio* Ægyptio Abbate, circa annum Chriſti 310. in Thebaide Ægypti Provincia, apud Nitriam præſertim montem, inſtituti: in Syria & Ægypto hodieque plurima Monaſteria habent. *Monachi di S. Antonio Eremita.*

TABENNITÆ, ſuperſtite ſancto Antonio in eadem Thebaide, Tabennis, qui locus in Nili fluminis inſula ſitus eſt, inſtituti à ſancto Pachomio Abbate, ſub cujus Regula degunt, cum ſuperioribus plerumque confunduntur. 320. *Di S. Pacomio.*

BASILIANI circa an. 363. Matazæ in Ponto à ſancto Baſilio, poſteà Cæſareæ in Cappadocia Epiſcopo, dicti, cujus Regulam ſequuntur, per totam Græciam magno numero degunt. *Di S. Baſilio.*

CANONICI REGULARES auctorem habent ſanctum Auguſtinum Hipporegienſem in Numidia Præſulem circa an. 395. *Canonici Regolari di S. Agoſtino.*

EREMITÆ AUGUSTINIANI ab eodem in Eremo Numidiæ Tagaſtenſi, vitæ Monaſticæ Regulam acceperunt, circa idem tempus 395. *Romiti di S. Agoſtino.*

Del Monte Carmelo. CARMELITARUM semina videntur sub annum 400. jacta, cum Monachorum Antonianorum propago, S. Basilii Regulam auspiciis Joannis Patriarchæ Hierosolymitani, in Carmelo Palæstinæ monte, amplexi dicuntur.

Di S. Onorato di Lerino. LIRINENSES, in Provinciæ insula Lerina, ab Honorato, qui post Arelatensis Antistes, sub dura regula instituti circa annum 420. postea cum Benedictinis coaluerunt.

Di S. Benedetto. BENEDICTINI, qui & Monachi Nigri, à sancto Benedicto Nursiæ in Umbria, aliàs in Sabinis, nato, Monachorum per Occidentem parente, originem Regulamque acceperunt, apud montem Cassinum in Latii & Campaniæ confinio, circa annum 529. Eorum Regula à Gregorio magno confirmata legitur an. 595. in Concilio Romano. Hic Ordo jam tempore Constantiensis Concilii Orbi Christiano virorum piorum in Sanctorum album relatorum quinquaginta & quinque millia, & præterea quadringentos ac sexaginta, Pontifices maximos 35. Cardinales 200. Archiepiscopos 1164. Episcopos 3512. protulisse dicebatur.

Di S. Colombano. B. Columbani Abbatis Hiberni, (qui sub annum 565. apud Scotos à se ad fidem conversos Monasterium instituit, cujus Abbati Episcopi ipsi subessent,) Regulam plura olim per Britanniam Insulam Cœnobia sequebantur. Is Luxoviense in Burgundia, & Bobiense tandem in Italia fundavit.

Di Clugni. CLUNIACENSES à Bernone orti, qui ex Comite Monachus, & Gigniacensis in Occitania Abbas, auspiciis Guilielmi Aquitaniæ Ducis Arverniæque Comitis, apud Cluniacum vicum in Matisconensi Burgundiæ Diœcesi circa annum 910. fundato Monasterio, remissum in Gallia Monachorum Benedictinorum institutum instauravit. Quamquam sunt qui Guerinum Comitem Cabilonensem & Matisconensem, sub annum 820. primum autorem fuisse contendant Cœnobii Cluniacensis, quod postea destructum, atque à Guilielmo Duce instauratum fuerit, eique Berno Abbas præpositus.

Di Camaldoli. CAMALDULENSES à Romualdo Ravennate nobili, Classensi sancti Apollinaris apud Ravennam Abbate, circa annum 997. Camalduli in Tusciæ Diœcesi Aretina, sub sancti Benedicti Regula fuere instituti: quem Anachoretarum Ordinem Alexander II. anno 1073. comprobavit.

Di Vallombrosa. VALLIS-UMBROSÆ Monachi autorem agnoscunt Joannem Gualbertum Florentinum, nobili loco natum, qui cum Monachum apud sanctum Miniatum professus esset, deinde Teuzonis viri docti consilio, Vallem Umbrosam in Tuscia, & Diœcesi Florentina, profectus, ibi Monasterium condidit, ac novi Ordinis fundamenta jecit, circa annum 1060.

Canonici Riformati. CANONICORUM REGULARIUM diversa genera, diversæque familiæ sunt sub S. Augustini regula militantium. Primum ferè inter eos locum tenent quos sub annum 1056. Arnolfus quidam Hierosolymis instituit: Quod institutum instauratum maximè creditur, cum per Alexandrum II. in Lateranensi Concilio anni 1063. à Canonicis seu Clericis Collegiatis communem vitam servari constitutum est.

Di Gran-mont. GRANDIMONTENSIUM conditor fuit Stephanus Arvernus, vir miræ sanctitatis, qui vitam eremiticam in patria amplexus an. 1076. apud Mureti montem Lemovicibus proximum, plurimos in B. Benedicti disciplina erudiit. Ejus postea discipuli, Grandimontium in eadem Diœcesi migra-

migrarunt, circa annum 1130. Hunc Ordinem aliquatenus temporum injuria labefactatum Joannes XXII. reformavit; & Monasterium, quod anteà Priorem tantùm habuerat, Abbatiæ titulo donavit.

CARTHUSIANI, dicti sunt à Carthusiæ solitudine in Diœcesi Gratianopolitana, ab Hugone Episcopo B. Brunoni Coloniensi autori illius Instituti, ipsiusque sociis concessa; quæ circa annum 1086. habitari cœpta. Hi quoniam à solitariæ vitæ cum perpetua Cilicii, silentii, jejunii observatione conjunctæ, instituto non recesserunt, & statutis suis ab Urbano II. confirmatis, quæ ipsis pro Regula sunt, arctiùs institerunt; Reformatione non indiguere: Idque habent præcipuum quod Mendicantes aliique religiosi ab Ordinibus suis ad hunc, tanquam strictiorem, transire possunt, *cap. de Regularib. in communib.* *I Certosini.*

SANTI ANTONII VIENNENSIS Hospitalariis Gasto vir nobilis Provinciæ Viennensis originem dedit. Hic cum Gerino filio, adjunctis octo sodalibus, infirmorum ministerio se addixit, qui præsertim sacro igne, (morbo nimirum per ea tempora frequenti) ardebant; idque circa an. 1095. Hi affixa tunicæ figura literæ T. distinguuntur. Primaria domus est apud Motam, quæ à sancti Antonii reliquiis eò jam tum translatis, fanum S. Antonii vocatur, in Viennensi agro sita. *S. Antonio di Viennese.*

CISTERCIENSE Monasterium in Diœcesi Cabilonensi & Burgundiæ Ducatu erexit sanctus Robertus Abbas Molismensis anno 1098. permissu Hugonis Archiepiscopi Lugdunensis Legati Apostolici, & Valteri Cabilonensis Episcopi, atque ope Odonis Burgundiæ Ducis. Hinc ortus Ordo Cisterciensium qui sub Regula S. Benedicti degunt, multis privilegiis à Paschali præsertim II. Callisto II. Innocentio II. donati: Eorum decus B. Bernardus Abbas Claravallensis. *De' Cistercies.*

FONTIS EBRALDI familia à Roberto de Arbrussellis Theologo Parisiensi, qui sancto Bernardo familiaris fuit, instituta est circa annum 1117. apud ejus nominis locum in Diœcesi Pictaviensi, non procul à Turonum & Andegavorum finibus, condito Monasterio: cujus Abbatissa non solùm Monialibus, sed etiam Monachis totius Ordinis præest; exemplo scil. beatæ Virginis, cui tanquàm matri, B. Joannes in filium adoptatus, paruit. Jussu Sixti 4. facta est Ordinis Reformatio secundum sancti Benedicti Regulam, & Roberti statuta. *Di Fonterraud.*

HOSPITALARII, sive JOANNITÆ, circa annum 1131. Hierosolymis in æde sancti Joannis instituti sunt, sub regula sancti Augustini, sacram militiam, cum Hospitalitate, atque infirmorum cura, professi. Post ereptam Christianis Palæstinam Equites *Rhodii*, nunc amissa Rhodo, *Melitenses* vocantur. *Cavalieri di S. Giovanni di Gerusalemme e di Malta.*

SANCTI RUFI Canonicorum Regularium Congregatio, auctore B. Rufo Archiepiscopo Lugdunensi, cœpit sub regula B. Augustini, circa annum 1107. in Galliæ Diœcesi Valentinensi, qua in urbe nunc Cœnobium ejus primarium existit. *Di S. Rufo.*

TEMPLARII, licèt Militaribus Ordinibus annumerandi videantur, quòd in id præcipua cura incumberent, ut Christianos loca sacra adeuntes à vi atque insidiis, tum latronum, tum infidelium, tutos pro virili præstarent: quia tamen fideles quoque peregrinos hospitio excipiebant, Hospitalariis eos accenseri nihil vetat. Illi numero novem circa annum 1118. votis se regularibus obstringere cœperunt, Hierosolymis coram Pa- *I Templarii.*

triarcha, autoribus Hugone de Paganis & Gaufredo de sancto Audomaro, nobilibus viris; dictique sunt Milites Templi, quòd eis Rex Hierosolymitanus in palatio suo, quod secus Templum Domini erat, habitaculum; Canonici verò Templi locum Palatio vicinum ad opus officinarum concessissent. Nono post anno assignata est eis in Trecensi Concilio Regula jussu Honorii II. atque ab eo tempore immensum numero atque opibus crevere: donec impietatis & multorum flagitiorum rei acti, jussu Clementis V. omnes ubique deleti sunt, bonaque ipsorum partim Joannitis sive Rhodiis, partim Teutonicis militibus attributa.

Di Premostrato. PRÆMONSTRATENSES Canonici Regulares initium accepere anno 1120. apud Præmonstratum in Diœcesi Laudunensi, à Norberto, Evangelicæ doctrinæ prædicatore celebri, qui postea Magdeburgensis in Germania Archiepiscopus creatus est. Militant sub B. Augustini Regula, & Pastoralia in locis sibi assignatis munia obeunt.

Del monte della Vergine. MONTIS VIRGINIS Monasterium, à quo universæ familiæ nomen, fundavit Guilielmus Vercellensis Eremita in Abellinate, ni fallor, Provincia Beneventanæ Diœcesi, sub regula sancti Benedicti, circa an. 1124.

Di S. Guglielmo. GUILIELMITÆ, seu Eremitæ sancti Guilielmi, in Stabulo Rhodis, quod hodiè Malla vallis, apud Grossetum Senensis in Tuscia ditionis oppidum, ortum habuerunt circa an. 1152. autore Guilielmo, sive ultimo Aquitaniæ Duce ac Pictonum Comite, sive alio Guilielmo; sub Regula sancti Benedicti, comprobata ab Innoc. IV. an. 1248. Vulgò apud nos à pallii exterioris colore, *Blancs-manteaux* appellabantur. Hunc Ordinem plerique ad Augustini regulam referunt, quòd nunc in Stabulo Rhodis insigne sit Monasterium Augustinianorum.

Gilbertini. GILBERTINA Benedictinorum Congregatio per B. Gilbertum Sempinganum Anglum in Diœcesi Lincolniensi instituta fuerat an. 1148. atque ab Eugenio III. approbata.

Di S. Croce. CRUCIFERORUM seu Crucigerorum plures sunt familiæ. Primam originem ad Cleti Pontificis tempora quidam referunt. Cyriacum alii, qui Helenæ Constantini matri locum indicavit, in quo Christi crux recondita fuerat, auctorem prædicant hujus instituti. Illud constat ante annum 1160. per Italiam innotuisse: siquidem eos variis privilegiis ornavit Alexander III. eorum sæpiùs hospitalitate usus, cum Friderici Ahenobarbi vim fugeret. At qui in Gallia, Belgio, Germaniaque eo nomine censentur, circa an. 1216. initium habuere à quinque piis hominibus, qui se Hugoni Cardinali Apostolico Legato obtulere. Innocentius IV. sub Regula sancti Augustini Ordinem confirmavit, cujus caput Huii ad Mosam in Diœcesi Leodiensi.

Le Beghine. BEGUINÆ, aut Beghinnæ, sive à Begga Pipini primi Brabantiæ Ducis filia, circa annum 680. sive à Lamberto Begho Leodiensi Sacerdote, circa annum 1170. denominatæ atque institutæ, nobiles sunt virgines, religiosum vitæ genus Psalmodia, divinorumque Officiorum assiduitate, habitu quoque in Choro, & habitatione communi amplexæ, citra votorum tamen regularium professionem: longè diversæ ab iis quæ cum Begardis in Concilio Viennensi hæresis nomine damnatæ sunt.

Gli Umiliati. HUMILIATI à quibusdam Nobilibus Mediolanensibus, patriæ post exilium tandem restitutis ab Imperatore Henrico V. aliàs VI. cœperunt originem circa annum 1196. Eorum sodalitium Innocentius III. circa 1200. confir-

confirmavit ſub Benedictina Regula; abolevit Pius V. propter inſidias B. Carolo Borromæo paratas anno 1570. Hi ab Humiliatis, hæreſeos nomine per Innocentium III. damnatis, diverſi fuere.

SANCTISSIMÆ TRINITATIS Ordo *ad Redemptionem Captivorum* inſtitutus eſt anno 1197. auctore Joanne de Matha in Provincia nato, qui Theologus Pariſienſis fuit, atque à Felice Anachoreta Valeſiano, in loco Diœceſis Meldenſis qui *Cervus Frigidus* dicitur, ubi adhuc Ordinis Caput, licèt Generalis Miniſter apud Maturinenſes Lutetiæ ut plurimùm degat. Confirmatus eſt hic ordo ab Innocentio 3. an. 1209. *Della Trinità e Trinitarj.*

MONTIS DEI Ordo ſecundum Regulam ſancti Auguſtini, in Diœceſi Germaniæ Spirenſi, exordium habuit anno 1203. ab Alexandro Magdeburgenſi Archiepiſcopo, confirmante Innocentio III. *Del Monte di Dio.*

CARMELITÆ, ſive Carmelitani fratres, cum anteà ſparſim per montem Carmelum agerent, temporibus primùm Alexandri III. ſimul conveniſſe dicuntur: deinde Innocentii III. autoritate ab Alberto Patriarcha Hieroſolymitano circa annum 1205. Regulam ex ſancti Baſilii aliorumque præceptis compoſitam accepere; quæ ab Honorio III. confirmata, ab Innocentio deinde 4. mitigata eſt. Habitus formam mutavit Honorius IV. In Gallia ſedes figere cœperunt circa annum 1264. *I Carmelitani.*

FRANCISCANI qui & *fratres Minores*, & Minoritæ, ann. 1208. initium habuere à ſancto Franciſco Aſſiſino, qui eis & vivendi normam ſtrictiori paupertatis profeſſione inſignem præſcripſit, in Lateranenſi IV. Concilio ab Innocentio III. atque iterum ab Honorio itidem III. confirmatam. Ejus Ordinis plures ſunt familiæ, de quibus ſuo loco. Numeroſiſſima eſt Obſervantium, qui & *Cordigeri* dicuntur, quòd funiculo cingantur. Eorum alii Conventuales & majoris; alii minoris, id eſt arctioris Obſervantiæ vocantur. Illis immobilia in communi poſſidere permiſſum, his non item. *I Franceſcani o Cordigeri.*

SORORES MONIALES ORDINIS SANCTI FRANCISCI ab eo inſtitutæ ſunt anno 1212. in Eccleſia ſancti Damiani, duce ſancta Clara virgine Aſſiſinate: unde CLARISSÆ, & *Damianæ* ſeu Damianiſticæ dictæ, quæ primæ Ordinis aſperitati ſtrictiùs inhæſerunt: à quibus differunt Urbaniſticæ, quæ mitigationem Regulæ ab Urbano V. factam ſequuntur & prædia poſſident. Atque hic eſt ſecundus Ordo B. Franciſci, Monialium nimirum. *Le Religioſe di S. Chiara, le Urbaniſte.*

DOMINICANI ſive *Prædicatores*, qui & ab Eccleſia ſancti Jacobi eis Pariſiis conceſſa, *Jacobini* in Gallia dicuntur, eodem ferè tempore quo Franciſcani, ſub S. Auguſtini Regula adjecto imprimis abjiciendarum poſſeſſionum ſtatuto, conſtituti ſunt Bononiæ à ſancto Dominico Hiſpano, Oxomenſi Canonico, qui egregiam contra hæreticos Albigenſes operam navavit, & primus ſacri Palatii Magiſter fuit. Ordo ab Innoc. III. confirmatus eſt in Lateranenſi quarto Concilio anno 1215. ac deinde ab Honorio III. eique commiſſum eſt officium in hæreticos Inquirendi. *I Domenicani o Frati Predicatori.*

VALLIS-SCHOLARIUM Ordo in Diœceſi Lingonenſi inchoatus eſt 1212. juxta B. Auguſtini regulam à Guilielmo, qui cum Pariſiis literas didiciſſet, in Burgundia aliquandiu docuit, ac poſteà cum aliquot diſcipulis in eam eremum ſeceſſit autoritate Guilielmi Epiſcopi Lingonenſis. *Della Valle degli Scolari.*

Ordo VALLIS-CAULIUM in Diœceſi Lingonenſi ac Monaſterio ejus *Della Valle de' Caroli.*

nomi

nominis fundatus à Viardo sub districtiori Cistercienfium instituto, eodem tempore quo superior.

Romiti di S. Paolo. EREMITÆ SANCTI PAULI Budæ in Hungaria, ex instituto nimirum sancti Pauli primi Anachoretæ, autore B. Eusebio Strigoniensi Archiepiscopo, cœpere circa annum 1215.

Della Mercede. Ordo S. MARIÆ DE MERCEDE, ad redimendos ex infidelium manibus Captivos Christianos, à Jacobo Aragoniæ Rege, consilio Raimundi Pennafortii, atque opera Petri de Nolasco Nobilis Occitani, Barcinone circa annum 1218. fertur institutus: atque à Gregorio IX. an. 1235. approbatus, sub B. Augustini Regula.

Gli Agostiniani. AUGUSTINIANI, sive *Eremitæ sancti Augustini*, hujus beati Præsulis institutum jam propemodum extinctum, Pontifice Innocentio III. instaurarunt circa tempus Concili generalis Lateranensis IV. quod rursus anno 1276. & adhuc tempore Gregorii XII. sub annum 1406. redintegratum est.

I Canonici Regolari di S. Marco. *Canonicorum* Regularium S. MARCI Congregatio ab Innocentio tertio probata, ab Honorio III. & à Gregorio IX. anno 1231. confirmata, nomen accepit, tum ab Ecclesia ejus nominis apud Mantuam, tum ex eo quòd ejus Instituti primus autor dicatur S. Marcus.

I Religiosi del Terz' Ordine di S. Francesco. TERTIARII, sive Religiosi Tertii Ordinis, aliàs Ordo *Pœnitentium* cœpit anno 1221. Complectitur non solùm in Claustris degentes Cœnobitas, qui & Tertiæ sancti Francisci Regulæ adhærent; sed etiam laicos viros & fœminas, qui domi suæ juxta ejusdem Regulæ præscriptum vivunt.

I Silvestrini. SILVESTRINORUM Congregationem B. Silvester Guzolinus Canonicus Auximas, ac deinde Eremita, inchoavit anno 1231. sub Regula sancti Benedicti.

Agostiniani della Penitenza. *Fratres* DE POENITENTIA *D. N. Jesu Christi*, qui & Saccati, mandato Innocentii IV. Sodalitatem Massiliæ injerunt anno 1251. quæ per Galliam Italiamque diffusa, una fuit ex Congregationibus quas Alexander IV. sub unam Ordinis Eremitarum sancti Augustini observantiam redegit.

I Celestini. CÆLESTINI ab auctore Petro Æsernino, qui monte Murrhone prope Sulmonem, eremiticam vitam professus, ac postea Pontifex creatus, Cælestinus V. dictus est, hoc nomen acceperunt, cum antea Congregatio sancti Damiani vocaretur. Cœpit hoc institutum in Magellana Apuliæ eremo, multis ob famam Petri sanctitatis eò confluentibus, extructaque Ecclesia & Monasterio sub nomine Sancti Spiritus circa annum 1270. Confirmatum est primùm à Gregorio X. deinde an. 1294. ab ipso Cælestino, qui post quintum mensem, Pontificatu abdicato, ad pristinam vitæ normam rediit. Sequuntur Regulam sancti Benedicti.

Del Monte Oliveto. MONTIS OLIVETI Congregatio anno 1313. originem sumpsit à Bernardo Ptolomæo nobili Senensi, qui Juris primùm Professor, post usum oculorum invocatione B. Virginis receptum, in montem ejus nominis, in Aretina Diœcesi, cum sociis secessit, asperam vivendi rationem professus sub Benedictina Regula huic Ordini à Joanne XXII. præscripta: quæ ab Urbano V. probata anno 1370.

Di S. Brigida, o Brigidine. BRIGIDANORUM sive *Sancti Salvatoris* Ordo tam fœminarum quàm virorum (qui tamen Abbatissæ subjecti) à Brigida vel Birgitta

Daniæ

Daniæ Regis filia, Ulphonis Neritiæ in Svecia Principis vidua, initium habuit circa annum 1363. apud Vvastenam in Svecia. Pia hæc fœmina revelationibus & peregrinationibus clara, habitum quidem Monachalem non sumpsit: sed Regulam, quæ cum Basilii & Augustini præceptis multa habet communia, Christo, ut ferunt, dictante, suis præscripsit. Ea confirmata est ab Urbano 5. anno 1370.

JESUATI, ita dicti quòd nomen JESU frequentissimè in ore haberent, circa annum 1355. instituti sunt Senis in Tuscia per Joannem Columbinum virum nobilem: Regulam S. Augustini profitentur: probataque est eorum vivendi ratio ab Urbano V. anno 1367. Cum autem initio sacris non initiarentur, id eis posteà concessum. *I Gesuati.*

HIERONYMIANI, sive Monachi *Sancti Hieronymi*, auctore Petro Fernando Hispano, ejusque socio Petro Romano, B. Augustini Regulam amplexi, instituti sui approbationem à Gregorio XI. circa annum 1374. obtinuerunt. Ordinis Caput est Lupiana, vulgo Fanum B.V. de *Guadalupe*, in Diœcesi Toletana. Ab Ordinis corpore sejuncta fuit Martini V. temporibus per Lupum Olmedum, novæ ex scriptis sancti Hieronymi Regulæ concinnatorem, Congregatio *Isidoriana* anno 1425. Sed curante Philippo 2. Rege Catholico, cum Ordine iterum conjuncta est. Isidorianæ propago est Congregatio *Italica*, cujus hodiè caput est Hospitale seu Monasterium Lodejanense in Longobardiâ. *I Geronimini o Religiosi di S. Girolamo.*

EREMITÆ alii sancti *Hieronymi*, à B. Petro Gambacurta nobili Pisano instituti sub annum 1380. nullis initio votis adstricti, victum sibi manibus quærebant, & sublevandis pauperibus incumbebant. At Pii V. autoritate solemnia vota amplexi, litteris & concionibus operam dare cœperunt. *Eremiti di S. Girolamo in Italia.*

Fratres sive CLERICI VITÆ COMMUNIS, à Gerardo Magno, Daventriensi, qui Parisiensis Doctor, Canonicus Ultrajectinus & Aquisgranensis fuit, instituti, à Gregorio XI. approbati anno 1376. sub Regula S. Augustini. Hi celeberrimas in Belgio Germaniaque Scholas habuere: quæ nunc partim ab Heterodoxis, partim à Societatis JESU aliisve religiosis occupatæ sunt. Paucæ tamen adhuc supersunt, ut Coloniæ, Vesaliæ, &c. *Fratelli della vita Commune.*

Congregatio FESULANA fratrum Mendicantium *sancti Hieronymi* anno 1380. inchoata est à B. Carolo filio Antonii Comitis Montis Granelli Diœcesis Sarsinatis in Romandiola, sociis Rodone à monte Granello, & Gualtero Marso, in Fesularum ruinis haud procul Florentia: Comprobata est anno 1405. ab Innocentio VII. aliisque Pontificibus. *Congregazione Fiesolana di S. Girolamo.*

FRISONARIA Congregatio Bartholomæum Columnam nobilem Romanum agnoscit auctorem, qui in Monasterio S. Mariæ ejus cognominis non procul Tusciæ civitate Luca, disciplinam sancti Augustini restauravit circa annum 1396. quæ tota deinde Italia recepta est titulo Congregationis *Lateranensis*, à Basilica Romana Lateranensi, ubi restituti per Eugenium IV. Canonici Regulares, donec Sixtus IV. eorum loco sæculares constituit. *Congregazione di Frisonaria, o di Laterano.*

Sanctæ JUSTINÆ Congregatio dicta est ab ejus nominis Monasterio apud Patavium, cui à Gregorio XII. Præpositus Ludovicus Barsius Patricius Venetus, Præfectus Congregationis Canonicorum sancti Georgii in Alga, dissolutam ibi disciplinam feliciter instauravit, & collapsum sancti Benedicti Ordinem Italia tota restituit circa annum *Di S. Giustina o di Monte Casino.*

1408.

1408. Eadem Reformatio *Cassinensis* quoque vocatur, quòd apud montem Cassinum maximè vigeat.

Di S. Salvatore o delli Scopetini. Congregatio Canonicorum Regularium SANCTI SALVATORIS *Silvæ Lacus* prope Senas coaluit opera Stephani Senensis, Ordinis Eremitarum Augustinianorum, qui autoritate Gregorii 12. Pontificis Canonicus Regularis factus est circa annum 1408. Vulgus Ordinem *Scopetinorum* appellavit ab Ecclesia sancti Donati de Scopeto Florentiæ sita, quam cum sancti Salvatoris Basilica Martinus 5. univit.

Canonici Regolari dello Spirito Santo. CANONICORUM REGULARIUM *Congregatio* altera apud Venetos, quæ à Sancto Spiritu nomen habet, per Gabrielem Spoletinum instituta est.

Dell'Osservanza. OBSERVANTINI dicti sunt, ad Conventualium discrimen, Franciscani strictiùs Observantiæ Regulæ sancti Francisci inhærentes: quorum auctor sanctus Bernardinus Senensis, circa annum 1419.

Religiosi di S. Bernardo. SANCTI BERNARDI Congregatio, in Hispania per Martinum Vargam Monachum Cisterciensem, ex Petræ in Aragonia Cœnobio, initium habuit an. 1425. quo Martinus cum sodalibus duodecim ad Monasterium Montis Sion haud procul Toleto secessit, & veterem ejus Ordinis disciplinam probante Martino 5. instauravit.

Di Bursfeld. BURSFELDENSIS Ordo sive Congregatio initium habuit in Monasterio sancti Matthiæ apud Treveros, cujus Abbas Joannes Rodius, Ordinis Benedictini per Germaniam visitator generalis constitutus à Concilio Constantiensi, Monasterium imprimis suum reformavit circa annum 1429. Ejus Reformationis decreta *Bursfeldiæ* primùm anno 1435. suscepta sunt. Est autem Bursfeldia exiguum Diœcesis Moguntinæ Monasterium, cujus exemplum sequuta pleraque Germaniæ Monasteria huic & Belgii Congregationi accesserunt.

Carmelitani Mitigati o Billieti. *Carmelitæ* qui MITIGATI dicuntur, Regulæ suæ relaxationem Eugenii 4. declaratione obtinuere an. 1432. Parisiis Billieti vocantur.

Di S. Ambrogio. SANCTI AMBROSII *ad Nemus* Congregatio sub Regula sancti Augustini anno 1433. Mediolani prodiit sub Eugenio itidem 4.

Agostiniani della Congregazione di Lombardia. *Congregatio* LOMBARDIÆ, Cremæ per Gregorium Rocchium Papiensem & Gregorium Cremonensem an. 1444. instituta, eminet inter reformatas Eremitarum sancti Augustini.

I Minimi. MINIMI auctore sancto Francisco de Paula, sic dicto à patria in Calabria, ubi jam tum anno 1435. sub Eugenio 4. ejus Ordinis fundamenta jecit sub nomine Eremitarum sancti Francisci Assisinatis: deinde Regulæ suæ (qua imprimis quadragesimale jejunium per totum annum sancitur) confirmationem à Sixto 4. impetravit an. 1473. At Alexander 6. Eremitas Ordinis Minimorum vocari jussit.

I Barnabiti o Apostolici. *Apostolici*, qui & BARNABITÆ, Clerici sunt Regulares qui instituti sui ab Innocentio 8. anno 1484. confirmati originem ad sanctum Barnabam referunt.

Le Penitenti o Convertite. POENITENTES MULIERES, Parisiis anno 1494. cœpere à meretricibus ad meliorem frugem conversis, in honorem B. Magdalenæ, Joannis Tisserandi Minoris frequenti adhortatione.

Monache dell' Annunziata. ANNUNCIATÆ, sive Ordo Monialium *Annunciationis* B. Virginis Biturigibus anno 1498. initium habuere à B. Joanna Ludovici XI. filia post divortium à Ludovico XII. Ecclesiæ autoritate factum: quod insti-

institutum Alexander 6. aliique Pontifices ratum habuerunt.

THEATINI, à Joanne Petro Caraffa Ep. Theatino, qui postea Paulus 4. Pontifex Maximus, & sociis tribus, instituti anno 1524. sub nomine Clericorum Regularium, vulgaribus votis hoc peculiare institutum adjecerunt, non tantùm ne quid possideant, verùm etiam ne mendicando vitam sustentent, sed ultrò collatis eleemosynis alantur. *I Teatini.*

CAPUCINI à Caputio acuminato dicti, Matthæum Bassium Umbrum, Minoritam Observantem, qui apud montem Falconium in Piceno anno 1525. divino monitu, eum habitum unà cum strictissima Regulæ sancti Francisci observatione suscepisse dicitur, licèt posteà illam Caputii formam abjecerit. Approbatus est triennio post hic Ordo à Clemente 7. *I Cappucini.*

SOMASCHI, de loci nomine, Mediolanum inter & Bergomum, appellantur Clerici Regulares anno 1531. ab Hieronymo Æmiliano Senatore Veneto instituti ad Orphanos educandos, qui priùs Clerici Regulares sancti Majoli de Papia vocabantur, à loco ubi primum fuit ejus Congregationis Collegium. Congregationem Paulus 3. anno 1540. confirmavit. Pius 5. facultatem concessit profitendi tria vota Regularia. *I Somaschi.*

RECOLLECTI, Congregationem constituunt Minorum sancti Francisci Strictioris Observantiæ, distinctam à Reformatis aliis eamdem Regulam observantibus, ut qui eam secundum literam, ut loquuntur, & juxta Nicolai 3. & Clementis 5. declarationes, certis regiminis Constitutionibus adjectis, servare satagant. Approbationem à Clemente 7. meruere anno 1532. *I Riformati di S. Francesco.*

SANCTI PAULI DECOLLATI Congregatio Clericorum Regularium, à Jacobo Antonio Morigia, & aliis duobus Mediolani, auctore Seraphino Firmano, instituta est, atque à Clemente 7. anno 1533. approbata. Hi publicis sancti Pauli Lectionibus bene vivendi normam edocendos, atque ad Pœnitentiam adhortandos fideles susceperunt: atque à S. Barnabæ apud Mediolanum Basilica, quæ primùm ad officia sua peragenda ipsis concessa, *Barnabitæ* dicti sunt. *I Barnabiti di S. Paolo.*

PATRES SOCIETATIS JESU, qui vulgò *Jesuitæ*, ortum debent Ignatio de Loyola nobili Cantabro, ejusque sociis sex, qui cum Parisiis operam literis darent, anno 1534. votum ineundæ inter se religiosæ Societatis apud Montem Martyrum emisere: cujus summa, ad prædicationem Verbi Dei apud Infideles, Pontificis arbitrio, suscipiendam, eive operam suam in aliis religionis operibus addicendam pertinebat, speciali in id obedientiæ voto cæteris demum addito. Pueris quoque & rudi populo Christianis moribus imbuendis incumbunt. Domus eorum qui postremum votum post diuturnam in Ordine probationem professi sunt, reditibus carent. Institutum Paulus III. an. 1540. scripto firmavit. *I PP. della Compagnia di Gesù, o Gesuiti.*

CARMELITÆ DISCALCEATI opera sanctæ Teresiæ de JESU Nobilis Virginis Hispanæ, auctore Antonio Heredio apud Durvellum juxta Abulam prodierunt, ubi prisca Ordinis ac disciplinæ asperitas restitui cœpit circa annum 1568. *I Carmelitani Scalzi e le Carmelitane.*

DOCTRINÆ CHRISTIANÆ Sodalitates institui cœpere sub annum 1571. Constitutione Pii V. ut pueri aliique divinæ legis ignari, *I PP. della Dottrina Cristiana.*

sacra

sacra doctrina erudirentur. Hinc nata Congregatio Clericorum cui à Doctrina Christiana nomen, & quam Paulus V. an. 1616. certis legibus cum Somascha unitam voluit.

I Fratelli della Carità e di S. Giovanni di Dio. *Congregatio Fratrum* JOANNIS A DEO, à B. Joanne homine Lusitano an. 1538. initium Granatæ habuerat: sed non nisi anno 1572. confirmata est. Ea in curandis pauperibus infirmis versatur, diciturque apud Italos Ordo *Fate ben fratelli*: in Gallia nomen habet *à Charitate*. Paulus V. Congregationem Italicam, nosocomia Galliæ, Germaniæ, & Poloniæ complectentem, substantialibus tribus votis addito quarto de curandis infirmis, in cœtum verè Regularem erexit.

I Padri dell'Oratorio. *Congregatio* ORATORII anno 1575. à S. Philippo Nerio Presbytero Florentino Romæ in Ecclesia Parochiali B. Mariæ Vallicellæ, annuente Gregorio XIII. instituta est ex Presbyteris & Clericis secularibus. Constitutiones ejus confirmavit anno 1612. Paulus V. Idem anno sequenti, petente Maria Medicæa Regina, cum Henrico Gondio Episcopo Parisiensi, Congregationem piorum Sacerdotum, per GALLIAM sub nomine *Oratorii* JESU CHRISTI *Domini nostri*, probavit: ut scilicet perfectionis Sacerdotalis studio speciatim incumberent, ejusque instituti munia jussu Ordinariorum susciperent. Eorum autem institutor primusque generalis Præpositus fuit Petrus Berulla Parisinus, postea Cardinalis.

I Fuliensi e le Fuliantine. FULIENSES, seu Congregatio B. Mariæ Fuliensis, anno 1577. cœpere auctore Joanne Barreria Abbate Monasterii ejus nominis in Diœcesi olim Tolosana, nunc Rivensi, Ordinis Cisterciensis; qui ad veterem sancti Benedicti, & sancti Bernardi disciplinam Monachos reduxit, per carnis, imò & initio vini quoque abstinentiam, aliaque ejusmodi instituta. Sixtus V. anno 1586. eam comprobavit, Clemens VIII. & Paulus V. Abbatis Cisterciensis subjectioni exemerunt.

I Religiosi di S. Basilio in Occidente. SANCTI BASILII Ordo in Italia, Sicilia, Hispaniaque restauratus est à Gregorio XIII. ann. 1579. ejus Monasteriis sub Abbate in unam Congregationem redactis.

I Cherici Minori. CLERICI MINORES, sive Congregatio Presbyterorum, & Clericorum Regularium Minorum, autore Augustino Adorno Genuensi Presbytero, ejusque sociis, sub tribus religiosæ vitæ substantialibus votis ab eodem Sixto V. confirmata est anno 1588.

Gli Agostiniani Scalzi. *Fratres Reformati* DISCALCEATI *Ordinis* SANCTI AUGUSTINI à Clemente VIII. sub annum 1595. constituta Congregatione, probati sunt.

I Trinitarii Scalzi. DISCALCEATI *Ordinis* SS. TRINITATIS *de Redemptione Captivorum*, primitivam ejus Ordinis Regulam professi, Congregationem quoque constituerunt, quæ à Clemente VIII. est confirmata.

I Domenicani Riformati. PRÆDICATORUM *seu Dominicanorum* REFORMATORUM Congregatio, à Joanne Michaelis, in Galliæ Provincia Aquensi, inchoata, sejuncta est à cæteris ejusdem Ordinis Cœnobiis autoritate Pauli V. anno 1608. eique præfectus à Generali Dominicanorum Præposito idem Michaelis.

Le Monache della Visitazione. *Ordo Monialium* VISITATIONIS *B. Mariæ*, sic dictus à munere infirmos & egenos visitandi, quo ob reverentiam mysterii B. Virginis Elisabetham visitantis, initio fungebantur piæ quædam fœminæ, cum

Joan-

Joanna Francisca Fremiota earum antesignana; autorem habet S. Franciscum Salesium Episcopum Genevensem, qui Anessiaci suam ipsis vitæ normam præscripsit, sub annum 1610. Hodie Cœnobiis suis clausæ, infirmas ac debiles puellas tenentur admittere, ideoque ab aliorum Ordinum profitenda regula arcentur.

URSULINÆ, sive Ordo virginum & viduatum sub B. Ursulæ Patrocinio, & sancti Augustini Regula, Parisiis prodiere circa 1611. curante nobili vidua Maria l'Huillier domina *de sainte Beuve*, quo anno à Paulo V. comprobatum est earum institutum, utpote ad puellas literis, ac bonis moribus erudiendas comparatum: quemadmodum & *Congregatio Sanctæ Mariæ* paucis antè annis à nobili vidua de Lestonaco Burdigalæ introducta. *Le Orsoline, o Religiose di S. Orsola.*

B. Mariæ DE CALVARIO *& sanctæ Scholasticæ* Congregatio Monialium Ordinis Benedictini primæ Regulæ, ab Antonia Aurelianensi, Ludovici Ducis Longovillani filia, quæ cum clam suis in Folientinarum Cœnobium Tolosæ nuper institutum concessisset, posteaque Fontis-Ebraldi Monasterio à Paulo V. præposita fuisset, hujus Congregationis Monasterium apud Pictavos erexit, ubi & diem tandem suum obiit anno 1618.

Operæ pretium nunc videtur horum Ordinum, & Congregationum syllabum adjicere per classes Regularum sub quibus quæque Domino militant. De his qui plura volet, is *Prosperum Stellartium*, & Aubertum *Miræum*, inter cæteros consulere poterit. Singulorum habitum externum sive religiosum schema, cum cujusque militiæ insignibus, suppeditabit *Odoardi Fialetti* Italicum ea de re opusculum, Parisiis ann. 1558. editum, & Gallicè versum. De variis Monacorum Regulis accuratè scripsit Hugo *Menardus* Ordinis Benedictini, è sancti Mauri Congregatione. *Le Religiose del Calvario.*

ORDINES ET CONGREGATIONES
Hominum Religiosorum

MILITANTIUM

I. SUB REGULA SANCTI BASILII.

PRÆTER Græcos Monachos, qui *Calogeri* vocantur,

BASILIANI Sancti Salvatoris Messanensis in Sicilia, Calabria, Hispania; translati in Occidentem circa an. Christi 1057. Græco sermone ac ritu Divina celebrantes.

Basiliani alii ritus Latini, per Germaniam.

CARMELITÆ, sive Fratres B. Mariæ de Monte Carmelo. Tum Viri, triplicis generis.

Calceati, sive *Majores*, qui instituti dicuntur anno 1205.

Mitigati, anno 1432.

Discal.

Discalceati, seu *Nudipedes* tum Fœminæ *Carmelitanæ* } Ex reformatione B. Teresiæ an. 1562.

Addi potest *Sancta Brigittæ* Ordo Fœminarum & Virorum, cujus Regula ex Basilii & Augustini Statutis mixta videtur, in Svecia, anno 1363.

II. SUB REGULA SANCTI AUGUSTINI.

Partim Canonici Regulares, partim Monachi sive Eremitæ.

CANONICI ET CLERICI REGULARES.

Lateranensis Congregatio, in Italia instituta, anno 1063. Cui adjunctæ aliæ postea Sodalitates.

Sancti Antonii Viennensis Ordo, in Gallia, anno 1095.
Sancti Rufi Ordo, item in Gallia, anno 1107.
Sancti Victoris Congr. etiam in Gallia, anno 1113.
Præmonstratensis Ordo, itidem in Gallia, anno 1120.
Sancti Sepulcri Ordo in Italia, anno 1163.
Sancti Spiritus Ordo in Gallia & Italia, anno 1198.
Vallis Scholarium Ordo in Gallia, anno 1212.
Vvindesimensis Congr. in Germania, anno 1387.
Sancti Georgii de Alga Congr. apud Venetos, anno 1404.
Theatinorum Ordo in Italia, anno 1524.
Somaschi, in Italia, anno 1531.
Barnabitarum Ordo qui & *Clerici Sancti Pauli decollati*, in Italia, anno 1533.
Clericorum Minorum Congr. in Italia, anno 1588.
Sanctæ Genovefæ Congr. in Gallia, anno 1622.

M O N A C H I.

Augustiniani, sive *Eremitæ Sancti Augustini*, quorum Ordo instauratus est circa annum 1215. Eique adjunctæ postea plures Familiæ.

Prædicatorum Ordo qui & *Dominicani* & *Jacobini*, in Italia, anno 1215.
Cruciferorum Ordo in Belgio, anno 1216.
Sanctæ Mariæ de Mercede Ordo in Hispania, anno 1218.
Jesuatorum Ordo in Italia, anno 1374.
Joannis de Deo, sive *Charitatis*, in Hispania, anno 1538.
Augustinianorum Discalceatorum Cong. in Hispania, anno 1585.
Prædicatorum Reformatorum Cong. in Gallia, circa annum 1600.

His adjici potest

SS. Trinitatis Ordo sive *Cervi frigidi*, aut *Maturinensium*, in Gallia, anno 1197.

Tum Calceati, tum Discalceati, circa annum 1600.

CANO-

CANONICÆ REGULARES ET MONIALES.

Augustinianarum Ordo, in Italia, anno....
Begghinæ, in Belgio circa annum 1170.
Sanctæ Catharinæ Senensis, seu *Dominicanarum* Ordo, anno 1609.
Sanctæ Mariæ Magdalenæ, sive *Pœnitentium*, in Gallia, anno 1494.
Annunciationis B. Mariæ, in Gallia, anno 1498.
Sanctæ Ursulæ, in Gallia, anno 1611.
Visitationis B. Mariæ, circa annum 1620.

III. SUB REGULA SANCTI BENEDICTI.

M O N A C H I.

Cluniacensis Ordo, in Gallia, circa annum 910.
Camaldulensis Ordo, in Italia, anno 997.
Vallis-Umbrosæ Ordo, in Italia, anno 1060.
Grandimontensis Ordo, in Gallia, anno 1076.
Cisterciensis Ordo, in Gallia, anno 1098.
Fontis-Ebraldi Ordo, in Gallia, circa annum 1117.
Montis Virginis Ordo, in Italia, anno 1124.
Silvestrinorum Congr. in Italia, anno 1231.
Cælestinorum Ordo, in Italia, anno 1273.
Montis Oliveti Congr. in Italia, circa annum 1320.
Sanctæ Justinæ de Padua, & *Cassinensis* Congr. in Italia, anno 1408.
Sancti Bernardi Congr. in Hispania, anno 1425.
Bursfeldensis Congr. in Germania, anno 1430.
B. Mariæ Fuliensis Congr. in Gallia, anno 1573.
Addantur & *Carthusiani*, mixtis Benedicti & Augustini Institutis utentes, in Gallia anno 1086.

M O N I A L E S.

Benedictinæ.
Fontis-Ebraldi, anno 1117.
Sancti Bernardi.
Fulientinæ, in Gallia, circa annum 1600.
B. Mariæ de Calvario, & *Sanctæ Scholasticæ*, in Gallia, anno 1618.

IV. SUB REGULA SANCTI FRANCISCI.

M O N A C H I.

Fratrum Minorum Ordo, qui & *Minoritæ*, & *Chordigeri*, & per antonomasiam Franciscani, in Italia, anno 1208. Qui primus est Ordo Sancti Francisci.

Iidem *Conventuales* dicuntur, & *Observantiæ* ex Pontificum dispensatione aliquantùm remissæ, *de la grande Observance*.

Tertia-

Tertiariorum Ordo, five *Tertii Ordinis*, aliàs *Pœnitentium S. Francisci*, in Italia, anno 1221.

Observantinorum Ordo, *Minorum Reformatorum*, five *Strictioris Observantiæ*, in Italia, anno 1419.

Capucinorum Ordo, in Italia, anno 1525.

Recollectorum Congr. in Italia, anno 1532.

Adjiciantur & *Minimi*, in Italia, anno 1435.

MONIALES.

Sanctæ Claræ, five *Clarissæ Strictiores*, in Italia, anno 1212. qui secundus est Ordo B. Francisci.

Urbanistæ, five Instituti ab Urbano V. Pontif. mitigati.

Capucinæ.

FINIS.

